

8/7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT,

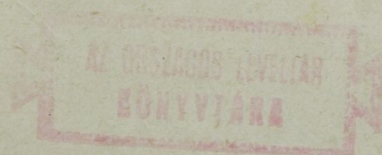
A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1892-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1892.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

M. N. MUZEUM
Levéltári Osztálya
Cs. Sándor Imre
gyűjteménye
1934. év 40. szám.

Budapest, 1892. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Lap.
Adalék Frigyes császár és Mátyás király viszonyai történetéhez. (I—II. bef. közl.) Közli: <i>Károlyi A.</i> 1, 226	
A szerb történelem forrásai és első kora. (II—III. bef. közl.) Irta: <i>Hodinka Antal</i> 42, 209	
Podolin története és okmányai. (Bef. közl.) Közli: <i>Wéber Samu</i> ... 59	
Oklevelek Maylád István történetéhez. (Bef. közl.) Közli: <i>Mayláth Béla</i> 75	
II. Rákóczy Gy. levelei Rhédey Ferenczhez. Közli: <i>Szilágyi Sándor</i> 96	
Emlékek Barsvármegye hajdanából (III—VI. közl.) Közli: <i>Szerémi</i> 127 319, 513, 716	
Erdély történetére vonatkozó regesták. (III—VI. és bef. közl.) Közli: <i>Barabás Samu</i> 143, 267, 474, 654	
Regesták csehországi levéltárakból. (IV—V. bef. közl.) Közli: <i>Sasinek Ferencz</i> 159, 292	
Szelepcsényi György leveles tárczájából. Közli: <i>Szilágyi Sándor</i> ... 193	
Oklevelek a pápai levéltárakból. Közli: <i>Fraknoi Vilmos</i> 385	
Ujabb pötlék Szamosközy történeti följegyzéseihez. (I—II. bef. közl.) Közli: <i>Szilágyi Sándor</i> 402, 578	
Okiratok a svédországi levéltárakból. (I—II. közlemény.) Közli: <i>Wibling K.</i> 440, 593	
Az erdélyi káptalan levéltára Gyula-Fejérvártt. (I—II. közl.) Közli: <i>Beke A.</i> 493, 635	
Kovacsóczy Farkas levelei. (I. közl.) Közli: <i>Szádeczky Lajos</i> 681	
I. Rákóczy György levelezése a brassói bíróval és tanácssal. (I. közl.) Közli: <i>Mika Sándor</i> 700	

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Költészet és érmészet. Irta: <i>Thaly Kálmán</i> 170	
Gróf Kornis Zsigmond végrendelete. Közli: <i>Torma Károly</i> 173	
Az anabaptisták kiváltság levele. Közli: <i>Áldási Antal</i> 367	
A Mocsáry levéltárból. Közli: <i>Mocsáry István</i> 370	

	Lap.
Radecius István ingóságainak leltára. Közli: <i>Komáromy A.</i>	559
Történeti Emlékek Bornemisza Anna fejedelemű irásai közül (I. közl.) Közli: <i>Jakab E.</i>	737

VEGYES KÖZLÉSEK.

Kassa város levéltárából. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i>	186
Kassa város levéltárából. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i>	378
Adalék az osztópáni Pernyeszy-család nemzedék rendjéhez. Közli: <i>Kovács István</i>	381
Kassa város levéltárából. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i> :	
Levelezés Krakó városával	570
Miksa levele II. Ulászlóhoz	570
Frölich Tamás megválasztatása	571
A Császár-féle pórlázadás	572
Szüney István könyvtára	573
Vegyes levelek I—IV.	575
I. Ferdinánd igazolja hazánkból távozását. Közli: Dr. <i>Karácsonyi J.</i>	747
Jelentés Rákóczy Györgyhez Csáky István hatalmaskodásairól ...	749
Bedőházi Tamás levele mátkájához Komáromi Zsófihoz. Közli: <i>Bedőházy János</i>	752

8/7906

M. N. MUZEUM

Levéltári Osztálya

Cs. Sándor Imre

gyűjteménye

1934. év 40. szám.

ADALÉK

FRIGYES CSÁSZÁR ÉS MÁTYÁS KIRÁLY VISZÁLYAI

TÖRTÉNETÉHEZ.

— E L S Ö K Ö Z L E M É N Y . —

A következő, eddigelé teljesen ismeretlen okiratok közlésével némi világot akarok deríteni a Mátyás királyunk és konok ellenfele Frigyes császár közötti feszült viszonyok egy-két egészen homályos részletére. A közleményt magát úgy kívánnám tekintetni, mint pótlékot azon becses ugyan, de minden áttekintés és rend nélkül egybehányt gyűjteményhez, melyet a nagyszorgalmú és nagyérdemű, de nehézkes Chmel a »Monumenta Habsburgica« első osztályának első és második kötetében nyújtott. Meggyőződésem, hogy nem egészen hiábavaló munkát végzek ezen nehéz olvasású és nagyjobbbrészt eredeti fogalmazványok, meg brouillonok közlésével, a mint azt be fogja látni az a kutató, a ki sem Teleki »Hunyadiak korá«-ból, sem Chmel most említett könyvéből nem lesz képes nemcsak tiszta képet alkotni az alkudozások egyes stadiumairól, de nyomára sem fog akadni némely fontosb mozzanatnak. Hézagot pótolnak e közlemények a 70-es és 80-as évek történeteiről levő hiányos ismereteinkben, pl. Albrecht szász herczeg és Miksa római király közbenjárását, különösen pedig az 1480-dik esztendőben folytatott nagyfontosságú, sokoldalú alkudozásokat, a birodalmi fejedelmek beavatkozását illetőleg. Az utóbbi esztendőre magára jó csomó irat van a közlemények között. Maga ez az anyag megérdemelne egy alapos kritikai értekezést s ezért bizonyára meg lesz nekem engedve, hogy a közlemények elé néhány útmutató szót igtassak, így adván számot az iratok tartalmáról és arról, hogy a datálatlanokat miként illesz-

tém a sorrendbe s megkönnyítvén ez által talán annak munkáját, a ki mintegy Schober ¹⁾ kiegészítéseül, vagy tőle függetlenül, megírni szándékoznék Mátyás és Frigyes viszályai történetét.

Az, a ki mint én azt tartja, hogy Mátyásunk német-cseh-osztrák politikája tán elvben nagy conceptiójú, de a gyakorlatban elhibázott, következményeiben káros, részleteiben pedig csaknem oly kicsinyes volt, mint Frigyesé, — ehhez a nézethez jelen közleményben is fog némi támaszpontot nyerni.

Megjegyzem, hogy az iratok eredetije a bécsi államlevéltárban a »Fridericiana« osztályból tétettek át a »Hungaricák«-hoz.

* * *

Mindjárt legelső darabja a közleménynek egy nagyon érdekes, kelet nélküli fölterjesztés, melyet a német birodalom néhány fejedelmének követe intézett Budára Mátyás királyhoz. A datum nélküli darabot azon alkudozások irataihoz sorolom, melyeket Chmel i. h. II. 35—67. lapokon, XXI. a—XXV. sz. alatt közöl; azonban nem Chmel szaván indulva, a ki pl. a 67. l. (XXVI. sz. a.) 1474-re tesz egy oly kelet nélkül való okiratot, melyről én részletes vizsgálat után egész biztossággal mondhatom, hogy csak 1485. oct. 22. és nov. 12. közt kelhetett, tehát teljesen más viszonyok, lényegesen megváltozott körülmények között. Mondom hát nem Chmel hitele, hanem alapos kritika adatja velem közleményem első darabjának az 1473. évi dátumot és soroltatja azt Chmel i. h. XXI—XXV. sz. darabjaihoz. Megértéséhez szükséges tudni azt, hogy Mátyás 1472 őszén ²⁾ a Frigyessel félbeszakadt alkudozásokat a pápai követ, Rovorella Lőrincz, közbenjárására újra fölvette s hogy azok könnyebben folytattathassanak, személyesen fölrandúlt Sopronba. ³⁾ Lehet, hogy a Teleki által forrásokúl idézett íróknak igazuk van s a béke megkötetett, de ha igen,

¹⁾ Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus in den Jahren 1482 bis 1490., a »Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich« XIII. és XIV. (1879. és 1880. évi) folyamában.

²⁾ Teleki, Hunyadiak kora IV. 299. l.

³⁾ Erre vonatkozik Chmel II. 57. l. Mátyás egy válaszában azon passusa, hogy a császár kedvéért, a dühöngő pestis daczára is, nem sajnálna Sopronba menni.

úgy ez csak elvileg szólt; a részletes és végleges kiegyezésről még ekkor szó nem lehet vala. A részletek végett Mátyás a pécsi prépostot küldé el a császárhoz (alighanem Bécsújhelybe, a hol akkor a császár tartózkodott), a kinél a husvét előtti héten folytak a préposttal — eredménytelenül — az alkudozások.¹⁾ Ekkor a császár az Augsburgba hirdetett birodalmi gyűlés kedvéért a mondott városba ment (1473. husvét táján), a hová őt a pécsi prépost is követte.²⁾ A birodalmi fejedelmek — mondja közleményem első darabja, mely itt már fölvilágosít — itt Augsburgban a császárral együtt kihallgatták a pécsi prépostot, főként a legvitásabb kérdés, t. i. azon sáncztáborok miatt, melyeket Mátyás idegen zsoldosai, a cseh atyafiak, az u. n. fejetlen testvérek (fratres acephali) Ausztriában különféle helyeken emeltek s a melyekből kényelmesen folytathatták dúlásaikat. Ezek eltörlését követelte volt mindenekelőtt Frigyes Mátyástól s a pécsi prépost küldetését megelőzőleg részben ezen ügy végett küldötte volt gróf Zorn Jobstot Mátyás királyhoz, a mely eddigelé névszerint is ismeretlen missióról egyedül közleményem első darabja emlékezik. Így lehet aztán megérteni a magyar királynak ama hosszú, németnyelvű válaszát, melyet egy megnevezetlen grófnak adott s a melyet Chmel datum és fölvilágosító jegyzet nélkül közöl.³⁾

Zorn missiójának nem lőn semmi eredménye s időközben a németbirodalmi fejedelmek Augsburgban az iránt egyeztek meg, hogy — mint közleményem I. sz. irata mondja — egy közelebb, még meg nem határozott napon Augsburgban újra össze fognak gyűlni úgy a Frigyes és Mátyás közti viszály miatt, mint a töröksegély végett.

Tekintettel ugyanis a folyton fenyegető török portyázásokra, különösen pedig arra, hogy 1472. novemberében is a Tótországban át Ausztriába, Istriába stb. becsapott törökök rémítő pusztítás után mintegy 12,000 lelket fűztek rabszíjra, a német fejedelmek a császár sürgetései következtében komolyan kezükbe vették a Mátyással való kibékülés ügyét s még 1473 közepén, Augsburgban létük alatt két külön csoportban küldöttek Mátyás-

¹⁾ L. Chmel II. 67. l. (XXV. sz. a.) a kelet nélküli fragmentumot, mely tehát ezen időre esik.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o. II. 60. és köv. l.

hoz követséget. Az első csoport Ernő szász választó, Albert és Vilmos szász, és Lajos bajor hercegek követeiből állott. Ezek, mint I. sz. a. iratunk mondja, útközben megbetegedvén, őket a másik csoport, t. i. a mainzi és trieri érsek-választók, Albert brandenburgi örgróf és Albert bajor herceg követsége Mátyásnál megelőzte. Mi volt oka annak, hogy a német birodalmi fejedelmek két pártra szakadva keresték föl követeikkel a magyar királyt, nem tudom. De ez tény. Az is bizonyos, hogy a második csoport követsége nem valami ünnepélyes lehetett, mert mindjárt azon kezdé Mátyáshoz intézett föliratát,¹⁾ hogy e miatt bocsánatot kért és remélt küldői nevében, a kik meg vannak arról győződve, — mondja az irat — hogy ha csak egy levelet küldöttek volna is a magyar királyhoz, az még ezt is jó néven veszi vala tőlük.

Ennek a missiónak két föladata volt. Az egyik: Mátyás ígéretét venni arra, hogy a közte és Frigyes közti viszály végleges elsimítása s a török ellen teendő közös intézkedések megbeszélése céljából az Augsburgban tartandó fejedelmi értekezleten személyesen fog megjelenni. A másik föladat pedig annak kinyerésében állott, hogy Mátyás addig is, a míg a végleges kiegyezés létre jó, a birodalmi fejedelmek kedvéért széthányatja az Ausztriában emelt sáncztáborokat, kiviszi ezen tartományból zsoldosait s nem veszi többé védelmébe a császár lázadó alattvalóit.²⁾ Az esetre, ha ezeket megigéri a király, ígérnek a fejedelmek is, hogy minden lehető el fognak követni a császár és Mátyás között *állandó* jó viszony létrehozására. Kérték a követek Mátyást, gondolná meg, mily iszonyú kárával jár a keresztyénségnek az ő viszálykodása Frigyessel. De egyszersmind arra is figyelmeztették, hogy a birodalmi fejedelmek segílyt kötelesek császáruknak nyújtani, a ki eddig annyi hatalmaskodást csak a még nagyobb baj elkerülése végett tűrt. Az osztrák ház — mondák — nem a legjelentéktelenebb tagja a birodalomnak, a mely az osztrák fejedelem további szorongattatását nem nézhetné nyugodtan s ez aztán természetesen a török elleni közös védelem ügyének volna megint kárára.

¹⁾ I. közleményem I. sz. a.

²⁾ Nem világos-e mindebből, hogy az 1472. novemberi béke, melyet Teleki IV. 300. l. részletez s melynél főképp Dlugosra támaszkodik, nagyon anticipált valami?

Ezen első előterjesztésre, melynek színhelye, ép úgy mint a replicáké, Buda ¹⁾ volt, Mátyás valószínűleg azzal válaszolt, a minek töredékét Chmel II. 57. lapon (XXIV. sz. a.) közli. Erre a követek a Chmel id. h. XXIII. sz. a. közölt irattal feleltek.

Egyidejűleg a birodalmi fejedelmek követségével Frigyesnek is jártak emberei Mátyásnál, a kiknek előterjesztéseit Chmel i. h. a XXI/a—b. számok alatt hozza, a király hiányzó válaszára adott többszörös replicákat pedig, és pedig az elsőt a XXIII. sz. alatt (50. l.), a későbbieket a 41., 48. és köv. lapokon, a legutolsót végre XXII. sz. a. (39. lap) közli.

Az alkudozások lefolyását követni nem lehet e sorok föladata. Eleget értem el, ha a jelen közlemény I. számú iratával belevilágítottam az 1472-iki »béke« kódébe s ha verificáltam, jelen kritikai megjegyzések által, a Chmel II. kötete idevágó csoportja (35—67. lapok) keleteinek különben gyöngé lábbon álló authenticitását s ekkép rendet hoztam ebbe a kis chaosba. Chmelt még jól nem használták ki a historicusok. Teleki nem is használhatta, mert egy évvel később jelent meg Teleki munkájánál. Ha ki használni fogja, nem fog rám e kis renndcsinálásért haragudni.

* * *

Az 1479. év derekán járunk. Az 1477. november—decemberi, Gmundenben kötött béke ellenére Frigyes viszonya a magyar királyhoz ép oly feszült, mint a béke előtt. Frigyes nemcsak a gmundeni szerződések ama titkos pontját nem teljesíti, mely a császár közreműködését köté ki arra nézve, hogy Mátyás sógora, Arragoniai Frigyes Milanót elnyerje, hanem még a nyílt szerződés egyik főpontjának, a 100,000 aranyas hadi kárpótlásnak megfizetésével is késlekedik. Az év elején Sopron környékét pusztíttatja; elleneszegül annak, hogy a Freisingenben összeült német fejedelmek Mátyást a török ellen, bár kisebb segélycsapatokkal is, megsegítsék. ²⁾ Majd mind nyíltabban fogja pártját az esztergomi érsekségből megugrott Beckensloer Jánosnak, amennyiben a salzburgi érseket lemondásra kényszeríti, hogy aztán helyét a hozzá — Frigyeshez — szökött Beckensloerrel töltsse be.

¹⁾ L. Chmel II. 41 l. a XXIII. sz. a. föliratát.

²⁾ Teleki V. 90. l.

Mindez, különösen az utóbbi dolog, méltó bosszúsággal tölti el Mátyást, a ki a salzburgi érseket már régebben pártfogásába vette s a ki később ki is jelenti a császárnak, hogy e védenczét minden körülmények között és bárki ellen is megvédeni kötelességre ismeri magát.¹⁾ Megvolna a casus belli. Mielőtt azonban fegyverhez nyúlna a magyar király, jónak látja, valószínűleg a Száva vidékén tervbe vett török elleni operáció biztosítása céljából, követet küldeni Frigyeshez.

Erről a missióról szól közleményem IV. és V. darabja. Két ismeretlen, Mátyásra kedvező dolgot tudunk meg belőlük. Az egyik az, hogy ő volt az, a ki a barátságos kiegyezést a császárnak még 1479 nyarán ajánlotta, tehát jóval előbb, mint Caffarelli Prosper ascolii püspök, az új pápai követ 1479 őszén közbelepett volna.²⁾ A IV. számú irat hátára ugyanis egykorú kéz csak annyit jegyez ugyan föl: »Hungarisch Hendel de anno 79-o.« De hogy ez a »Hendel« a pápai követ intercessióját megelőző, azt az utóirat bizonyítja, melyben a császár »a legközelebb múlt sz.-háromság vasárnapra« Nürnbergbe hívott birodalmi gyűlésről emlékezik. A mondott vasárnap 1479-ben junius hatodikára esvén, nem hibázunk, ha az iratot junius végére vagy julius elejére helyezzük, annál inkább, mert az irat vége a nürnbergi gyűlésről mint még folyóról szól. — A másik, Mátyásra kedvező dolog pedig, a mit e két darabból megtudunk az, hogy Mátyás kész volt a gmundeni szerződéseket nem teljesítő császárnak új kiegyezést ajánlani.

A föltételeket, melyeket Mátyás ismeretlen követe vitt a császárhoz, nem bírjuk; a császár válaszából se tudjuk meg praecise. Főtárgy a salzburgi érsek ügye volt. A császár azt követelte, hogy a gmundeni béke értelmében Mátyás vegye le kezét a salzburgi érsekről, a ki ellen a császár nem csupán lemondása dolgában,³⁾ hanem »egyéb feloniák« miatt is erélyesen akar

¹⁾ Chmel III. 244.

²⁾ L. Teleki V. 140.

³⁾ T. i. a salzburgi érsek Frigyes ösztönzésére és intrikái miatt lemondását ígérte, hogy aztán a császár az ő helyére a megszökött esztergomi érseket, Beckensloert tétethesse. De alapos okai lőnek ez ígéretet megbánnia s visszavonnia. Innen datálódik a császár gyűlése. L. különben Dr. Fr. M. Martintól »Ueber die Abdankung des Erzbischofs Bernhard von Salzburg und den Ausbruch des dritten Krieges zwischen Kaiser Friedrich und König Mathias von Ungarn. 1477—1481.« Archiv für österr. Geschichte, LV. köt.

föllépni. Frigyesnek igaza volt volna, ha nem épen ő az, a ki a gmundeni egyezés két legfőbb pontját szegi vala meg. Mindamellettt attól tette függővé az új kiegyezést, melyet neki a magyar király ajánlott, ha ez utóbbi — mondom — leveszi pártoló kezét Salzburg szorongatott érsekéről. Elébe tehetné a király — szólt Frigyes a magyar követhez — a császárral való jó barátságot a salzburgi érsekkel való jó barátságának.¹⁾ De hivatkozott azonkívül ama hódolati esküre is, melyről neki mint a birodalom fejének Mátyás (persze mint cseh király) Korneuburgban, 1477. december 12. levelet állított ki s mely kötelezi Mátyást a császár pártos alattvalóit a császár és a birodalom ellenségei gyanánt tekinteni, pártjukat nem fogni. Mátyás követe azonban az esztergomi érsek pártolása miatt emelt ellen-kifogásokat; mire aztán Frigyes a követet arról igyekezett meggyőzni, hogy Beckensloer nem ellensége a királynak s hogy a császár képes Mátyást Beckensloerrel véglegesen kibékíteni, tehát ez a pont nem akadály; míg ellenben Mátyás minden körülmények közt *tartozik* a salzburgi érsektől megvonni pártfogását — az eskü miatt. Érthető, sőt természetes, ha a magyar követ Mátyás korneuburgi esküjére vonatkozólag azt jegyzi meg, hogy ez Mátyást csak mint cseh királyt köti, a mely megjegyzésen és magyarázaton a császár csodálkozását fejezte ki. Szerinte az eskü által Mátyás *személye*, nem pedig ez vagy amaz országa van kötve, kötelezve s ezért nem képes a császár belátni — mondja a replica — miként sértethetné meg őt Mátyás úgy, hogy a császár magát ne tarthassa a cseh király által megsértettnek. »*Nec videtur, qua discretione a regia serenitate caesarea majestas laedi possit, ut a rege Bohemiae laesa non dicatur.*« A mondás kitünő, a szarvas-okoskodás elég ügyes. Kinek van igaza? Az áll, hogy Mátyásnak, a cseh királynak, mint a római-német sz. birodalom legelső világi választófejedelmének, a ki hódolati esküje által a római-német császár irányában kötve van, nem szabad azt a birodalmi fejedelmet — a salzburgi érseket — a kit a császár feloniával vádol, a császár ellen védelmébe vennie. De az is áll, hogy Mátyás a magyar király akárhány német birodalmi fejdelemnek is pártját foghatja

¹⁾ Itt -- mellel -- megjegyzem, hogy Frigyes az ezen tárgyalás alatti iratokban az »*inscriptio*« szót mindig szerződés, egyezés értelemben használja.

a császár ellen, minekutána az ezt eltiltó gmundeni szerződés legfőbb két pontját épen a császár szegte volt meg. De miután a cseh király és a magyar király ugyanazon egy személy s ennek az egy személynek egy agya, egy akarata van, a kétféle jog és kötelesség e collisiójánál joggal véli kérddhetni a császár: ha Mátyás fölemelt karja rám akar sujtani, mint higgyem én azt, hogy ez az akarat nem a cseh, hanem a magyar király agyában született meg? ¹⁾

Az alkudozások második főpontja a gmundeni szerződésben kikötött 100,000 arany forintnyi hadi kárpótlás teljes lefizetésére vonatkozott. Miután a császár a terminusra, u. m. 1478 szent Márton napjára nem fizette meg az összeget, úgy látszik a császár másik válaszából (V. sz. a.), hogy *Mátyás az összeget most már el sem akarta fogadni*. Frigyes itt beösméri hibáját és azzal védekezik, hogy az Ausztriában uralkodott nagy szükség miatt a pénzt előteremteni teljes lehetetlen volt. Mennyiben igaz Frigyes ezen állítása s mennyiben felel meg a Teleki által egykorú krónikák alapján fölhozott vádnak, hogy t. i. az osztrák rendek megfizették a pénzt, de a császár azt visszatartá, nem tudom megítélni. Mayer a császárt nagyon elfogadható alapon védi. ²⁾ Itt, ezen alku alatt Frigyes ígérte az összeg teljes lefizetését, kárpótlásra azonban, melyet Mátyás kért, azért nem tartá magát kötelezettnek, mert — úgymond — nagy fejedelmi személyek közt az nem szokásos, ha még ki is volna kötve a szerződésben (mint a hogy Mátyás, ismervén a fősvény császárt, azt a gmundeni szerződésben tényleg kikötötte). — Egyéb apró pontok a császár által a magyar kereskedés kárára emelt vámok eltörlésére s a kölcsönös alattvalók súrlódására vonatkoznak. ³⁾

Az alku eredmény nélkül szakadt félbe. De a császár csökönyösségének meg lőn a maga következménye; t. i. Mátyás szeptember havában formális szövetséget kötött a salzburgi érsekkel s október 8-án nyíltan tudatta a császárral, hogy az

¹⁾ Közleményem e két darabja az elmondottak szerint lényeges kiegészítése mindannak, a mit Mayer az Archiv für öst. Gesch. LV. kötet 169—245. lapjain közölt értekezésében »Ueber die Abdankung des Erzbischofs Bernhard von Salzburg« etc. mond.

²⁾ U. o. 202. lapon.

³⁾ A IV. és V. számú datálatlan iratot azért közlöm ebben a sorrendben, mert az V. sz. irat végén egy passus a császárnak pár nappal előbbi válaszáról szól, a mi csak a IV. sz. alatti lehet.

örseket semmi esetre sem fogja elhagyni. A császár erre azzal felelt, hogy a stájer határok felé fenyegető hadi mozdulatokat tétetett, a mi megint Mátyást arra bírta, hogy azt a serget, melyet a stájer határon a tavasszal figyelő hadtestnek állíta föl s melyet boszniai becsapása alkalmával az év dereka táján onnan elvont, most oda újra visszaküldje és a bosnyák hadjáratot félbeszakítsa.¹⁾

1480 február havában megkezdődik a háború Mátyás és Frigyes közt, a mikor Bonfin szerint a pápai követ lépett közbe²⁾ s tán ez vitte oda a dolgot, hogy a megszakadt alku folytatása végett a pozsonyi prépost martius havában megjelent Bécsűj helyen a császár előtt. Bonfin e tudósítását kiegészíti az, a mit Chmel »Mon. Habs.« III. k. 268—270. és 272—274. lapokon közöl e küldetésről;³⁾ Chmel közleményét pedig kiegészíti és fölvilágosítja jelen közlemény VI. és VII. sz. darabja.

Fölvilágosítja különösen az előbbi.

A nevezetes okirat a csász. tanácsosok véleményes jelentése a felől, hogy Mátyás békét ajánló követének, a Bécsűj helytt megjelent pozsonyi prépostnak a császár minő választ adjon. Frigyes császárnak, a világtörténet diplomáciai Fabius Cunctatorának halogató, nehézkes természete, rideg, zárt és mégis kétszínű jelleme, melylyel minden positiv ígéret, minden határozott kötelezettség, minden precíz szó elől a kifogások ezreivel tudott visszavonulni és kitérni, a történetben átalánosan ismeretes. Ez okozza, hogy különösen Mátyással való viszonyában a magyar historicusok az őszintétlenséget (*sit venia verbo*) mindig az ő részén találják s hajlandók Mátyás szándékai teljes őszinteségét elhinni még ott is, a hol Mátyás a megbízhatlan szomszédal szemben bizonyára épp úgy élt és élhetett halogató politikával, mint mestere Frigyes. Német, osztrák, cseh írók s a csehek nyomán a legújabb időben francia írók ezt persze Mátyás hátrányára nem is mulasztják kiaknázni s innen a lényegesen különböző fölfogás arról a szünni nem tudó feszültségről, mely Mátyás és Frigyes

¹⁾ Teleki V. 109.

²⁾ U. o. 140.

³⁾ A Chmel id. h. 270. lapon CXII. sz. a. közölte iratot, mint azt Fraknói (Hunyadi Mátyás király 303. lap, 4. jegyz.) helyesen mondja, hibásan teszi Chmel 1480-ra; mert 1479 februárjába tartozik; a Fraknói által kifogásolt többi iratok azonban helyesen vannak 1480-ra téve.

története évlappjait betölti. Ime VI. sz. a. iratunk, midőn Frigyesék szándékaival ismertet meg bennünket, a magyar historikusok fölfogásának ád igazat. A császár tanácsosai nyíltan kimondják, hogy Mátyással őszinte békét ne kössön a császár. E vallomással szemben a motiválás az a része, hogy t. i. a magyar király soha meg nem tartja ígéretét, nagyon gyenge. Jellemző az indokolás másik része, hogy t. i. »ist auch furfanglichere arznei auf sein krankheit keine, als die, dass man sich in gegenwehr gegen ihn schicke.« Ebből folyik aztán az a tanács, hogy fogadja el Frigyes Mátyás kinyújtott békejobbát »*időnyerés céljából*«; ígérje meg neki, hogy őt a török ellen segíteni fogja; mert ha időt nyerhet a császár, hát az idő fog utat és módot is nyújtani a magyar király megpuhítására.

Méltó ehhez az alapgondolathoz, hogy a császári tanácsosok a szemrehányások özönével borítják el a magyar királyt. Sérelmet látnak abban, ha Mátyás, hivatkozással ép arra, hogy az imént is a császár fenyegető magatartása miatt szakítá félbe a bosnyák hadjáratot,¹⁾ a császárt meri vádolni keresztyén-ellenes viselkedéssel. Igenis — mondák — a császár állíthatná, azt, hogy Mátyás terveit »keresztyén« terveknek csak elkeresztelték, de nem egyebek azok, mint a keresztyénség confundálása. Rangja, életkora a császárnak adna jogot mások pirongatására, nem hogy ő rakja zsebre a vádat, melylyel Mátyás illeti. És így megy ez tovább.

Egy tiltakozása a császárnak, mely egy a török ellen hirdetendő birodalmi gyűlésre vonatkozik s melyből az tűnik ki, hogy gr. Werdenberg Hugó a császár akarata ellen akart volna birodalmi gyűlést összehíni, érthetlen előttem; mert a magyar követ ezt illető állítása hiányzik. Ép így nem tudom megítélni, mi alapja van a császári tanácsosok azon kérdésének, hogy mit szólna Mátyás ahhoz, ha a császár Magyarországba hívna össze a magyar rendeknek országgyűlést. Szintúgy érthetlen a császári tanácsosok azon propositiója is, hogy gyűlést (gyülekezést?) a török ellen Belgrádban vagy Jajczában kellene tartani.

Legfájdalmasb pont különben az alkunál megint a salzburgi ügy vala. Pettaut, a császár birtokaiban fekvő ezen érseki

¹⁾ Teleki V. 109. 1.

városkát Mátyás elfoglalta volt, nehogy Frigyes kezére kerüljön. A császárt ez elevenén találta s midőn a magyar követ azt az indokolást találá föl, hogy ezt ura azért tévé, mert a császár a megszökött esztergomi érsek pártolásával nem akar föl hagyni, elég ügyetlenül jegyzék meg erre a császári tanácsosok, hogy bolondság Mátyástól, ha mást üt, s azt hiszi, hogy ez az esztergomi érseknek fáj.

Az invectivákkal teljes vélemény azon kívánságban culminál, hogy a király vonja ki csapatait Austriából, küldje embereit egy komoly tanácskozásra a császárhoz, és — bizza ebre a hájat, farkasra a bárányt, azaz bizza az esztergomi érsekkel való ügye tisztázását a császárra.

A véleményes jelentés minden egyes pontját helyben hagyta Frigyes; a császári válasz ezek szerint lőn szóról-szóra közölve a pozsonyi préposttal.¹⁾

Valóban csak az a körülmény, hogy még nem jött el az alkalmas idő döntő csapást mérni a rossz szomszédra, csak ez a körülmény birhatta a királyt az alkudozások fonalának továbbnyújtására. Ezt a fonalat most egy tekintélyes férfiú, Bánffy Miklós pozsonyi főispán vette kezébe.

A következő hat darab okirat (VIII—XIII. sz. a.) ezen alkudozások történetében nyújt érdekes és teljesen ismeretlen adatokat, melyek itt már azért is kapóra jönnek, mert Bonfinból és az osztrák krónikákból erről az évről nagyon szűk értesüléseink vannak; eltekintve attól, hogy mint Fraknói épen ezen évhez helyesen jegyzi meg, »az osztrák krónikák följegyzései, melyek után Teleki indult, megbizhatlanok«²⁾, Chmel pedig itt teljesen cserben hágy.

Bánffy Miklós, Teleki szerint, 1480. ápril 30-kán indult el küldetésében. Május 7-én csakugyan Bécsben találom őt, a mint küldetése célját előadja.³⁾ A pozsonyi főispán mindenekelőtt a császár ama vádjait tartozott ura parancsából megczáfolni, melyeket Frigyes a német birodalmi fejedelemhez márczius havában intézett leveleiben emelt a magyar király ellen, hogy t. i. őt Mátyás minden ok és loyális (szokásos) hadizenet nélkül támadá

¹⁾ Ezért foglalkoztam vele behatóbban.

²⁾ Fraknói, id. h. 278. lap, 4. sz. jegyz.

³⁾ L. a VIII. sz. iratot.

meg.¹⁾ Kimutató Bánffy, hogy a gmundeni szerződés szerint Mátyásnak teljes joga van, ha a császár nem tesz eleget pénzbeli kötelezettségének (a mint több határidő elmulása után tényleg nem tőn eleget), saját magát bármi úton-módon kártalanítani, a nélkül, hogy ez a béke megszegésének tekintetnék s formális hadüzenetre szükség volna. De nem is az a király fegyveres föllépésének oka; mert a fizetésre, ha eddig várt, ezután is várhatna; hanem az, hogy a császár alattvalói magyar alattvalók, különösen pedig a magyar harminczadosok ellen nagymérvű zsarolásokat követtek el s a császár soha nem adott ezekért — hiába kérte a király — elégtételt. Ezenkívül pedig Frigyes addig, míg a mult évben Mátyás a török ellen hadakozott, a király hadi népéből a keze ügyébe esőket megölette. E két oknak okozata — mondá Bánffy — Mátyás fegyveres föllépése, nem pedig a rosszindulatnak; hiszen a császárt mint atyját tiszteli, s hogy vele jó viszonyt óhajtana, azt ime Bánffy küldetése is bizonyítja.

Egész özönével a vádaknak felelt a császár Bánffy előterjesztésére s pedig szokása szerint csipősen, sértőn. Századok óta hallatlan dolog — mondá — hogy a birodalom hűbérese (már t. i. Mátyás mint cseh király) így csúfondároskodott volna természetes urával. Ezért a panaszlevelek a német fejedelmekhez. Tagadta, hogy Mátyásnak a szerződések jogot adtak volna fegyveresen lépnie föl, mert a miket *előbb* a királynak kellett volna teljesítenie, hogy *azután* a császár is teljesítse a ráróttakat, a király mind e mai napig nem teljesíté: a csehországi királysága elismeréséről szóló császári oklevél kiadása után minden magyar hadi népet ki kellett volna vonnia Austriából, a mi — egy-két vár kivételével — nem történt. Ennek a ki nem vitt zsoldos népnek dulása akadályozá meg a császárt rendei összehívásában s a Mátyásnak köteles pénztartozás összegyűjtésében. Azon régi császári zsoldosok kifizetésére, a kiket Mátyás a maga szolgálátaba szegődtetett, bizonyos pénzösszeget rótt ki Mátyás s ezt a császártól egyszerűen beköveteli; holott a gmundeni szerződés azt tartja, hogy ha efféle zsoldosoknak követelésük volna a császár ellen, ezt a törvény rendes útján keressék. Újra szemére hányta a császár Bánffynak a salzburgi érsek pártfogását is,

¹⁾ Frigyes e levelét Chmel III. 277. és köv. l. közli.

a mi nyilvánságosan a gmundeni szerződés ellen van. Ezzel kapcsolatban vádat emelt a miatt, hogy tavaly megengedé a királynak a török ellen seregével a császári birtokokon keresztül vonulnia s Mátyás az engedélylyel visszaélve (a mi valóban igaz is) Regedét (Radkersburg) elfoglalta s ezer falut és várost megsarczolt. A harminczadosok felől pedig azzal felelt a császár, hogy ezek birodalmi polgárokat tartóztattak le s midőn kiadásukat a király megtagadta, csak akkor lőn erőszak alkalmazva a harminczadosok ellen. — A császári válasz facitja azon követelés, hogy Mátyás az elfoglalt császári (és salzburgi érseki) birtokokat adja vissza, adjon kárpótlást a császárnak az addig okozott károkért, vonja ki minden hadi népét a császári (és salzburgi érseki) birtokokból, ne avatkozzék többé a salzburgi érsek semmi dolgába: ekkor majd béke lesz közöttük, szilárd és állandó.¹⁾

Nem pörölni jöttem — felelte Bánffy a császár ezen válaszára — hanem egyezkedni. Ezért nem akar az egyes pontokra megfelelni, noha képes volna rá; hanem igenis indítványozza, hogy az ügy nem-érdekelt bírák előtt tárgyalassék. Vagy pedig találjon a császár más út-at-módot, a melyen vele a király egyezkedhetik.

S midőn a császár emberei Bánffyt fölszólíták, hogy mi volna ura kívánsága, csak akkor látszott igazában az a nagy ür, mely a két fejedelem szándéka s követelései közt tátonga. Bánffy a béke árát 300,000 aranyra szabta; a főadósság s a Mátyás szenvedte károk s az okozott költségek fejében ezt a nagy összeget kérte a szegény császártól.²⁾

Frigyes emberei erre a követelésre még nem is reflectáltak. Tudták, hogy se Bánffy nem mondhatta, se a magyar király nem gondolhatta ezt komolyan. Elfogadták azonban Bánffy ajánlatát a békebírákra vonatkozólag. Részint azért, mert Mátyás, mint Frigyes egy éles oldalvágással mondá: »se electorem sacri imperii fore praetendit«, részint pedig a miatt, mert a vitás ügy főpontja a birodalom egy kiváló tagjára, a salzburgi érsekre vonatkozik, — a császár békebírákúl a német birodalom választó és egyéb fejedelmeit hozta javaslatba. Megállapíttatni kívánta,

¹⁾ Közleményünk IX. sz. darabja.

²⁾ L. a X. sz. irat végét.

hogy a békebirák hol és mikor jőjjenek össze s hogy az esetben, ha békés kiegyeztető kísérleteik nem vezetnének eredményre, joguk legyen kötelező ítéletet mondani. — A császár e javaslata egy egészséges, tartós kiegyezésre talán alapot nyújtott volna, ha nincs függeléke is, mely függelék a választott birák tárgyalásai megkezdéséhez azt a föltételt mint sine qua non-t köti ki, hogy a király előbb minden hadi népét vezesse ki a császár birtokaiból, adjon vissza minden elfoglalt várat, fizessen a károkért kárpótlást s a salzburgi érsekkel ne törődjék. Ez a föltétel már csakugyan erősen illik a Bánffy kívánta 300 ezer aranyhoz. A két egyaránt oktalan és túlhajtott követelés közt a különbség csak az volt (és Frigyesre nézve ez a jellemző), hogy a császár még azt is kijelenté, hogy ha ezen ajánlatait a magyar király visszaútasítaná, hát mindenki látni fogná ebből, a császár iránt táplált rossz indulatát, a melynek kielégítésére kész ártatlan keresztyén vért ontani s a keresztyénség közös érdekeit akadályozni.¹⁾

Bánffy se reflectált Frigyes e kívánságára. Ismerte a császárt. Csak a választott birák kérdésével foglalkozott. Nem fogadhatta el a német birodalmi fejedelmeket ilyenekül, mert ezek a császárnak alattvalói; de belenyugodott abba, hogy az ügyet más, királyi méltóságú fejedelmek, ha kell kötelező ítélettel is, elintézhessék. Ezt az igen természetes kifogást Frigyes császár a maga utolsó válaszában »idegenszerű«-nek és »illetlen«-nek találta. Az látható belőle — mondá — hogy a király még a jelen alkudozásokban sem akar őszinte végkiegyezést. Ha a császárnak baja van a német birodalom bármelyik fejedelmével, az a szokás, hogy a császár az ügyet a birodalom fejedelmei elé viszi, noha császári hatalmából folyólag maga ítélhetne.¹⁾ Ebből az okoskodásból azonban nem húzta le a császár a consequentiát, mely szerint Mátyást csak mint cseh királyt tekinti; mert hiszen csakis mint ilyent kívánhatja a birodalmi fejedelmek ítélőszéke elé. De nem is húzhatta le; hiszen még az előbbi válaszban²⁾ azt mondja Mátyásról: »qui se electorem eiusdem sacri imperii fore praetendit!«

A pozsonyi gróf küldetése — melynek legfőbb pontjait

¹⁾ L. a XI. sz. a. iratot.

érintők e sorokban, mivel igen becses részleteire nem lehet kiterjednünk — a császár e csökönyös magatartása miatt eredménytelen maradt. Nem is késett Mátyás a rossz szomszéd feje fölött megsuhogtatni a büntető vesszőt. Junius közepén Stájerországban Fürstenfeldet foglaltatja el s utána egy csomó kisebb helységet; más csapatai Austriában Markersdorfot — a melynek savanyú bora, mint a solti, csak otthon jó — dúlják, Karinthiában Klagenfurtig száguldanak. Hiába szövetkezik a gyöngé császár a kétkulacsos Szentgyörgyi és Bazini grófokkal: semmit se használ.³⁾

Kinek a kezdeményezésére, nem tudom, talán Beatrix királyné óhajára,⁴⁾ közbelép most, az év derekán, július havában, György bajor herceg. Ennek a működésére vetnek világot közleményünk XIV—XVII. sz. a. darabjai. Eddig, Chmel után, csak azt tudtuk, hogy a herceg, mint mondtam, július-augustus körül Pozsonyban járt a királynénál. Közleményünk idézett darabjai arra tanítanak, hogy a herceg magát Mátyást kereste föl s vele alkudozott. Erre alkalmat a következő dolog ada. A hercegnek valami hűbéri jogok ünnepélyes átruházása, illetve átvétele miatt Bécsbe kellett volt még a tavasszal utaznia s itt május óta szorgalmazta az ügyet a császárnál, a ki úgy őt, mint a többi bajor herceget a salzburgi érsekkel szemben tanúsított, eleintén az érseknek kedvező, később semleges és így a császárnak sehogysem tetsző politikájáért gyanús szemmel nézte.⁵⁾ Sikerült mindamellett ügyeit a császárnál jól elintézni s ezért háláját kimutatandó Frigyes iránt, a közvetítő szerepre örömet vállalkozott, már akár a császár szólítá föl erre őt — a mi nem valószínű — akár Beatrix, a kinek nagy befolyását férje diplomáciai ügyeibe legközelebb meggyőzően kimutatta Fraknoi.

Czélja volt a hercegnek először is egy egy éves fegyverszünetet hozni létre a magyar király és a császár között. Azután pedig jó alapot vetni arra, hogy a fegyverszünet alatt a végleges béke megköttesék. Mondjuk azonban hamarosan ki, hogy sem

¹⁾ A XI. és XII. sz. iratok.

²⁾ A XI. sz. iratban.

³⁾ Teleki V. 148—151, 158. II.

⁴⁾ Mert Chmel III. 723. l. egy levélben az mondatik, hogy György bajor herceg Beatrixhez utazott.

⁵⁾ Mayer id. h. 211. l.

egyik, sem másik föladata nem sikerült. A vén császár impotens makaessága megghiúsította azt. A mi különösen a fegyverszünetet illeti, Mátyás hajlandó volt annak elfogadására s erre a nemrég mult Keresztelő Sz. János napjától az 1481. év ugyanazon napjáig terjedő esztendő-t ajánlotta. Föltételei azonban, részben, túlcsigázottak valának. Az érthető, ha ígéretet kívánt a császártól, hogy ez a fegyverszünet alatt nem alkuszik és nem egyezkedik a törökkel. Érthető az is, hogy a fegyverszünet idejére engedélyt kívánt a császártól, hogy seregeit a török ellen a császári birtokokon keresztül vezethesse, ha szükséges, természetesen a kellő biztosíték mellett, hogy a császár alattvalói semmi kárt nem fognak az átvonuló csapatoktól szenvedni. De nem magyarázható meg az a kívánsága Mátyásnak, hogy a császár, adóssága fejében, mindjárt 100 ezer forintot fizessen, noha e 100 ezer forinton Mátyás a császári birtokon élődő királyi zsoldosok kifizetését ígérte, hogy őket a császár területéről kivezethesse és pedig a török ellen. Ha komolyan vette Mátyás a fegyverszünet tervét, ezt nem lesz vala szabad Frigyesről kívánnia.

A végleges béke ügyében előre is beléegyezett Mátyás a György herczeg ajánlotta békebiróság elvébe. A maga részéről a franczia, vagy a portugal, vagy a spanyol, vagy a sicziliai királyt hozta javaslatba, most is előre kimondván, hogy a német fejedelmeket nem fogadja ilyenekül el, mert azok a császár barátai és alattvalói. Nem tetszett Mátyásnak a császár vagy György herczeg azon indítványa, hogy a békealku alatt a mindkét részről elfoglalt várakat valami bizalmi férfiú kezébe, »hű kézbe«, adja át ő is a császár is. A várak, a melyeket a király foglalt el, hű kézben, a királyéban vannak — mondá — s a királyban a császár csak úgy megbizhatik, mint bármi más fejedelemben széles e világon. S jó oka is volt erre a gyanakvó Mátyásnak, a melyet nem is titkolt. A császár által a salzburgi érsektől elfoglalt várak olyanok, — mondá — hogy azokat a császár könnyen visszafoglalhatná, ha az a »hű kéz« visszaélne a bizalommal; de a király által elfoglalt várak oly jól meg vannak erősítve, hogy csak hosszas ostrom és sok ember vér árán volnának újra visszafoglalhatók a király által a netán visszaélő »hű kéz« kezéből. Tegcézlravezetőbbnek vélte egyébként Mátyás azt, ha a császár vele egyenlő számú lovagok kíséretében ott s akkor a hol és a mikor

a császár akarná, személyes találkozára, beszélgetésre összejöni hajlandó volna, — s mivel ösméré Frigyes félénk természetét, előre beléegyezett még abba is, hogy a császárnak felével nagyobb kíséréte legyen, mint nekie. — Ezt a választ, ezeket a föltételeket Magyar Balázs közölte a király megbízásából György bajor herczeggel.¹⁾

Frigyes viszonzása a jóakarat, a ravaszság s a makacsság csudálatos vegyüléke volt. Arról nem is szólok, hogy szokása szerint ártatlanságát fejtegeti mindenekelőtt és jó hosszasan, Mátyást a herczeg előtt derekasan befeketíteni igyekeztén. Jóakarata abban áll, hogy a választott bíróságot határozottan elfogadja s készen nyilatkozik pénzbeli tartozását is tüstént lefizetni a választott bírák kezébe. De ravaszságát az mutatja, hogy Mátyást a békéltető herczeggel szemben igyekszik kellemtelen helyzetbe hozni, mert a herczegnek azzal hizeleg, hogy ő legyen közöttük a békebíró, ő vegye át a várat s ő fogadja el a császár kezéből a pénzt letétbe. Mintha bizony György herczeg is nem birodalmi fejedelem, nem a császár vazallusa volna, a ki hát, mint ilyen, a békebírák közül Mátyás által eleve ki van zárva.²⁾

Maga György herczeg vajjon elfogadta volna-e a császár által néki szánt szerepet, azt már nem tudom. Erről ép úgy mint magáról a fegyverszünet kérdéséről nem adnak az általam fölfedezett s közölt acták semmi fölvilágosítást. Bizonyos, hogy nem jött létre, és pedig nem csak az az egy esztendei, hanem még a Mátyás által ugyancsak a herczeg közvetítése útján kért 4 heti fegyverszünet se kötteték meg.

Augusztus 21-dikén (1480.) ugyanis azt hozták hírül az Esztergom mellett táborozó királynak, hogy a török a Muravölgyén Gráczig portyázik.¹⁾ Mátyás ezt azzal adta a herczegnek tudtára, hogy ő Magyarország védelme, de azonkívül a császár alattvalói érdekében is tüstént a török ellen szándékozik indulni, s azért jó volna, ha a herczeg a császárt közreműködésre szólítaná, s mivel a török háborúban Mátyásnak szüksége volna a császár ellen operálni kirendelt kapitányaira, köztük különösen Csernahoi Dabisra, hát czélszerű volna e közös védelem érdeké-

¹⁾ A XIV. sz. irat őt Meierbalesch néven nevezi.

²⁾ L. a XV. sz. iratot.

ben egy rövid és egyszerű, 3 – 4 heti, minden különös föltételek nélküli, valódi fegyverszünet. A csökönyös császár azonban inkább hagyta pusztulni alattvalóit, mintsem akár maga a török ellen ment volna, akár a magyar királynak a rövid fegyvernyugvás által erre módot nyújtott volna. Olyan nehézkes föltételekhez kötötte azt a kis fegyverszünetet, hogy Mátyásnak reá reflectálni nem lehetett. Meg fogja hát tenni egyedül, a császár nélkül, a mit Isten tennie enged — írta a magyar király a bajor herceghez, ez utóbbinak (hiányzó) levelére, augusztus 25-dikén.²⁾ — Érdekes, mert jellemző világot vet a császárra, hogy — a mint ugyane levelében írja Mátyás — mihelyt a magyar király föntebb említett zsoldos vezére, Csernahoi Dabis a török közeledésének Zápolyai István szepesi gróftól híret vevé, szintén írt, proprio motu, a császárnak s a megszökött esztergomi érseknek, mint a császár vezérének néhány heti fegyverszünet végett s öcscsét kezesül is ajánlá; de sem a császártól, sem az érsektől nem kapott választ.³⁾ Mátyás maga, indulásra kész seregével Lendvánál állott, midőn a törökök a rablánczra fűzött stájer, karantán és krajnai keresztyének ezreivel hazatakarodtak. Magyarországot Mátyás fenyegető mozdulatai miatt megkímélték; de a császár alattvalói ugyancsak megkeserülték urok csökönyösségét.⁴⁾ Még György bajor herceg azon lovagias ajánlatát is, hogy ő maga kész a török ellen Mátyás mellé csatlakozni, visszautasította a gyanakvó császár.⁵⁾ Delirant reges, plectuntur Achivi. — Ezzel György herceg missiója megszűnt, mint annyi más kísérlet, siker nélkül.

Az alkudozásokkal vemhes 1480-diki esztendőről még két irat, a XVIII. és XIX. számú, szól közleményünkben. Telekiből annyit tudunk, hogy a pápai követ közbenjárására s a nürnbergi birod. gyűlésnek Mátyáshoz küldött követei, úgymint Vilmos eichstädti püspök és Absberg lovag munkálkodása következtében az év Márton- napja után egy rövid, 1481 márcziusáig terjedő fegyverszünet a török olaszországi hadjáratára való tekintettel

¹⁾ XVI. sz. irat. Igaza van hát Engelnek, hogy a török e beütése augusztusban történt, a mit Teleki V. 151., 4. jegyz. nem akar elhinni.

²⁾ XVII. sz. irat.

³⁾ Engel azt állítja, hogy a rövid fegyverszünet létre jött. (Telekinél, V. 152., 2. jegyz.) Állításának alapja az elmondottakban keresendő. Forrása, bár hol vette is, jobb, mint a Telekié.

⁴⁾ Teleki V. 152.

⁵⁾ Mayer id. h. 211.

mégis csak létrejött a magyar király s a szorongatott császár között, minekutána Mátyás seregei egy csomó kisebb várat és városkát Bécs és Grác körül megint bevettek. ¹⁾ De már azt sem Teleki, sem Fraknoi nem tudhatták, sem eddig ismert forrásaink nem mondják, hogy ennek a német birodalmi követségnek nem az értéktelen fegyverszünet, hanem a végbéke volt czélja s feladata. Frigyes magát tanácsosai a kibékülésre ösztönözték, ²⁾ s Frigyes meg is egyezett a követséggel bizonyos, Mátyásnak teendő javaslatokban, melyek a császár állítása szerint neki csak kárával jártak s oly föltételeket tartalmaztak volna, melyek »szelidebbek, mintsem lenniök kellene.« Sajnos, ezek a javaslatok hiányoznak. Nem ítéltjük hát meg, mennyire van igaza a császárnak, midőn azon panaszkodik, hogy Mátyás azokat megveté. Nem ismerjük ama föltételeket sem, melyeket Mátyás terjesztett elő a nála járt követségnek s melyekről ugyancsak a császár azt állítja, hogy azokat Mátyás nem a béke előmozdítása czéljából, hanem a birod. fejedelmeket kicsúfolandó szabta volna. Nehogy a császáron múljk a béke — mondá Frigyes a német birodalmi követekhez intézett iratában ³⁾ — a császár kész még ezen gyalázat eltűrésére is, és kész tovább alkudozni, ha a követség illendőbb föltételeket tud elérni a királynál. Ha ellenben másokat, mint a mondott csúfondáros föltételeket nem tudnak a követek kinyerni a magyar királytól: akkor megköveteli tőlük, hogy alkudozásaiikkal ne tartóztassák föl a császárt (talán csak nem diadal-útjában?), hanem térjenek vissza küldőikhez Nürnbergbe, mondják el ott a magyar király »fenhéjázó, illetlen, goromba,« magaviseletét (»mutwillige, ungeburliche, grobe Handlung«), ecseteljék gőgjét, csúfolkodását, megvető viselkedését s ösztönözzék a fejedelmeket arra, hogy gyorsan, tekintélyes sereggel segítsék meg a török ellen urokat, császáRJukat, a mint arra kötelesek is. ⁴⁾

Csak ezt várd — szegény Frigyes!

* * *

¹⁾ Teleki V. 162. és Fraknoi 279.

²⁾ L. a birod. fiscalis véleményét XVIII. sz. a.

³⁾ L. a XIX. sz. iratot.

⁴⁾ A követek Mátyásnál csak a márcziusig tartó fegyverszünetet tudták elérni. De Beckensloer érsek még ezt is megszegé, mert a császári birto-

Másfél esztendőt ugrunk át, hogy közleményünk XXI. számú iratát ismertessük. Tudni kell, hogy Mátyás az 1482. év elején az akkori szokás szerint formálisan hadat izent a császárnak.¹⁾ Tette ezt 1482 elején, midőn már két álló esztendő óta folyt a nyílt háború a két ellenfél között. Eddig — mint már a fentebb mondottakból látható volt — úgy okoskodott a király, hogy a gmundeni szerződések őt feljogosítják az esetben, ha a császár nem tud vagy nem akar pénzbeli tartozásainak eleget tenni, saját magának vennie elégtételt, a nélkül, hogy az a béke megszegésének volna tekinthető. Tehát a hadüzenet szükségtelen. Hogy ez volt eddig Mátyás álláspontja, arról nemcsak hadizenő levele (a mi végre utólagos okoskodásnak is volna mondható), hanem közleményünk több darabja az előző alkudozások idejéből tanúskodik. De ha két esztendővel ezelőtt meg nem üzente Mátyás a háborút, hát maradt volna meg kétségbevonhatlanul logikus álláspontján továbbra is, mindaddig, míg magának a kikötött elégtételt teljesen meg nem szerezte. Mert a mint elhagyta álláspontját, mindjárt igaza van Frigyesnek, mikor a kalocsai érsekhez, Várdai Péterhez intézett levelében²⁾ keményen fölróvja a magyar királynak azt, hogy csak most, két esztendő múltán üzen neki hadat. A hadviselés a középkor felfogása szerint nem egyéb, mint a fejedelmek módosított párbaja. A ki valakire kihívás nélkül támad rá, az bravo, nem lovag. A mely fejedelem hadüzenet nélkül kezd háborút, az ha nem török, hát orvúl támad. A párbaj ezen elemi szabálya ellen véteni nem lovagias dolog. Érdekes, hogy a vő és fősvény, nyárspolgárszerű és gyáva Frigyesnek egyszer még a lovagiasság dolgában is igaza van a chevaleresque magyar királylyal szemben.

A háború Merkenstein ostromával vette kezdetét.³⁾ Május 17-dikén (1482.) Frigyes seregei Zápolyai Istvánt Brucknál, a Lajta mellett megverik, sőt úgy látszik, hogy már előzőleg a szekértáborral személyesen jövő Mátyást is visszanyomta Frigyes. Ím, ezt az alkalmat használja föl a császár, félvén királyi szomszédja gyors boszujától, arra, hogy a kalocsai érsekhez (s hasonló

kokban ülő magyar hadakra váratlanul rátámadott s őket Magyarországra beüldözté. Fraknoi 279.

¹⁾ Teleki V. 231.

²⁾ L. a XXI. sz. iratot.

³⁾ Schober id. h. 29.

mintára valószínűleg az ország összes főpapjaihoz) intézett 1482. május 27-diki levelében (a XXI. sz. a.) ennek közbenjárását kérje a béke megkötésére, csak a magyar király által elfoglalt helyek visszaadását óhajtván. Kétségtelen, hogy az érsek a császár ama levelét beküldötte urához. Az a sok szidalom és szemrehányás, a melylyel Frigyes Mátyást különféle leveleiben évek hosszú sora óta illeté, e levélben tán mind együtt van. S midőn a levél végén azt olvasta a király, hogy Frigyes az érseket a béke el nem fogadása esetére nyílt pártütésre szólítja föl ura és királya, mint a keresztyénség ellensége, a keresztyén vér bűnös ontója ellen, bizony nem csoda, ha az ilyen békeajánlatnak ő helyet nem adott s ha az érsek ilykép nem közvetített. ¹⁾

A következő 1483-diki esztendő őszén tudjuk már Telekiből, hogy az új pápai követ, a castellai püspök, Frigyeshez Gráczbba érkezik s megint fölveszi az alkudozások elejtett fonalát. Nem tudtuk azonban azt, hogy a pápai követ előtt már a szász herczegek is közbeveték magukat, s a meissenai püspököt — valószínűleg mint főkövetet — Gráczbba Frigyeshez, a Köckeritz-család egy tagját pedig Mátyáshoz küldötték. E küldetésnek, úgylátszik, Drezdában az állami levéltárban nyoma nincs; különben Fraknói, a ki ott Beatrix és Beckensloer correspondentiáját használta, megemlékeznék róla. Közleményem XXII. sz. darabja erről a küldetésről szól. Ez Mátyásnak 1483 augusztus 1-én kelt leirata Köckeritzhez, melyben azon levél tartalmára válaszol, a melyet Gráczból a meissenai püspök írt Köckeritzhez a béke ügyében s a melyet Köckeritz Mátyás királylyal közölt. Belőle mindenekelőtt azt tanuljuk meg, hogy ezt megelőzőleg is folytak már a lanyhán viselt háború mellett hosszabb fegyverszünet miatt alkudozások. A császár egy esztendei fegyverszünetet akart, Mátyás ellenben 4 évit. Most a császár a meissenai püspök útján Köckeritz által 2 évit ajánlott, melynek ellenében Mátyás három esztendeit javasolt a status quo alapján, de úgy, hogy az elfoglalt helyek meghódoltatása (hódolati esküre való kényszerítése) és hadi kárpótlások kirovása mindkét részről tilos legyen. Ígérte Mátyás, hogy ha a császár a török elleni hadjárat ügyében a

¹⁾ Ugyancsak 1482 tavaszán Beatrix és Beckensloer között is folyt a béke miatt levelezés. Említi Fraknói 280 l. Ezt a Drezdában őrzött levelezést, azt hiszem, haszonnal lehetne Frigyes május 27-ki levelével összevetni.

német birodalomban a fegyverszünet alatt gyűlést hirdetne, oda ő is szívesen elküldi a maga követeit és, a mi fő, valóban szilárd alapot kínált a végleges kiegyezéshez is, a mennyiben a német fejedelmek békebíróságát visszautasítja ugyan, de határozottan megígérte, hogy mihelyest a török ellen a német birodalom tekintélyes erőt állított ki, ő ahhoz a maga erejével hűségesen hozzácsatlakozik és *egyszersmind* kész ugyanakkor a császárnak a tőle elfoglaltakat mind visszaadni azon föltét alatt, hogy a császár is visszaadja az általa Magyarországon elfoglalt helyeket, azon várakat pedig, melyek a fegyverszünet alatt Mátyás kezén maradtak ugyan, de nem az övéi s nem is tulajdonkép a császáréi, hanem a Habsburgok területén a salzburgi érsekéi és ennek Mátyáshoz szító suffraganeus püspökei, a császár ezeknek becsülettel visszaszolgáltatja.

A meissenai püspök azon panaszkodott, hogy a császárnak kevés bizalma van Mátyáshoz. Nos, Mátyásnak még kevesebb a császárhoz, — volt a király válasza.¹⁾ — Ezen a bizalom hiányon múlt, ha sem a szász hercegek nyári, sem a pápai követ őszi kísérlete nem hozta meg a maga gyümölcseit.

* * *

A sok huza-vona után 1484 elején Mátyás már energikusan kezdé meg Frigyes ellen a hadjáratot. Bécset bekeríté, a körülötte fekvő várakat s városokat lassacskán elfoglalá; a császár által drága pénzen az imént megerősített Korneuburg is — bár hosszas ostrom után — végre 1484. december 4-én a magyar király hatalmába került. Frigyes közel állott a kétségbeeséshez. Éles jajkiáltása a XXIII. sz. irat, a melyben Beckensloer érseknek keservesen panaszkodik, hogy a birodalom fejedelmei mind cserbe hagyták, hogy Mátyás Korneuburgot épen most vette be, sőt immár Bécset ostromolja. A szorongatott császár mégis szívós reménynyel várt segílyt a birodalom rendeitől s e czélból az 1484. december 8-dikára Würzburgba hírdetett gyűlést 1485. január 20-dikára halasztá s Frankfurtba tette át. Ide a segíly szorgalmazására fiát, Miksa főherczeget, aztán az eichstädti

¹⁾ L. a XXII. sz. iratot. Ezen irat hátán levő jegyzet szerint ebben az időben valami alku folyt Mátyás és a tiroli Zsigmond főherczeg közt is. Micsoda? nem tudom.

püspököt és gróf Werdenberg Húgót, végre a megugrott esztergomi érseket jelölte ki, most mondott iratában istenre kérvén ez utóbbit, hogy minden lehető megtegyen a segély kinyerése érdekében s fesse a legélénkebb színekkel a császár keserves helyzetét.¹⁾

Valószínűleg e levéllel egyidejűleg követet küldött Frigyes a lengyel királyhoz is, miután neszét vette, hogy Mátyás is emberét küldötte volt oda, tán nem annyira a fenforgó kisebb egyenetlenségek elsimítása,²⁾ mint inkább szövetség kötése végett. Közleményünk XXIV. sz. darabja az az utasítás, melyet a császár a maga lengyelországi követének adott. A császári diplomata feladata kettős volt. Mindenekelőtt a lengyel királyt a Mátyással való szövetségtől elvonni. Azután másodszor a régebbi kötések értelmében a lengyel király segélyét kinyerni Mátyás ellen. Ez utóbbit illetőleg az utasítás vérmes reményeket hirdet arról, hogy a német birodalom mily hatalmas segélyt fog az 1485. január 20-dikára hirdetett frankfurti gyűlésen a császárnak Mátyás ellen megszavazni. Ha már most a lengyel király is segíteni fogná a császárt — mondja az utasítás — egyesült erővel úgy megfékezhetnék a magyar királyt, hogy sem a császár, sem Lengyelország nem fogna soha, de soha többé tarthatni a kevély magyar királytól. Jusson eszébe a lengyel királynak, — írja instructiójában Frigyes — hogy az ő fia (Ulászló cseh király) miatt van a császárnak e nagy háborúja Mátyással s azért köteles ő Frigyes segélyezésére.³⁾

Tudjuk, hogy sem a frankfurti gyűlés, sem a lengyel király meg nem akadályozták Mátyás hatalmas előnyomulását s Bécs bevételét.

* * *

Térjünk át az 1487-diki esztendő irataira.

Mátyás január havától kezdve serényen ostromolta Bécs-újhelyet s közel fenyegette a vén császárt a veszély, hogy a kedvelt residentiája is gyűlölt ellenfele kezébe kerül. Ez a körülmény arra bírta őt, hogy a kitűnő hadvezér hírében álló Albrecht szász

¹⁾ L. a XXIII. sz. iratot.

²⁾ Teleki V. 291.

³⁾ L. a XXIV. sz. iratot.

herceget igyekezzék megnyerni hadai fővezérévé s osztrák tartományai kormányzójává. Alkuba bocsátkozott hát a herceggel, a ki különben mint tanácsosa régóta jó viszonyban állott Frigyessel.

Igen, de a herceget a magyar királyhoz is szívélyes viszony köté; kölcsönösen nagyrabecsülték egymást. Azért midőn harc-vágyó lelke arra ösztönözte őt, hogy a császár seregei fővezényletét elfogadja, szeretete volna Mátyással szemben a lovagias ellenfél álláspontját fixirozni. Terve volt, hogy szándékát híven közli a királylyal; hogy tudatni fogja, hogy őt a császár tartományai kormányzójává már egy ízben föl kérte volt s ha még egyszer föl kérné, hát ő el is vállalja, mert félig-meddig erre köteles is; ne vegye a király rossz néven a herceg ezen lépését, melynek különben semmi eredménye nem lenne, ha a király meg fogna nyugodni a nürnbergi birodalmi gyűlésre gyűlt fejedelmek közbenjárásában, illetve ítéletében közte s a császár közt.¹⁾

Hogy a császár Albrecht herceg ezen tervezett mentegető leveléhez beleegyezését adja: ez volt legelső föltétele a császár és herceg közti alkudozásoknak, melyekről csak egy, azonban igen értékes iratot birunk.²⁾ A többi, főbb föltételek az Albrecht herceg fizetése, szolgálatideje, hatalmi köre megállapítása körül forogtak. A fősvény császár csak 5 ezer rajnai forintot akart adni a hercegnek; a herceg ellenben épen két annyit és 200 lovasra — udvari fegyvereseire — és 50 kocsilóra zsoldot is kért. Kívánta Albrecht, hogy a szerződés köztük a háború befejezéseig tartson, ne pedig egy évig, mint a császár óhajtá, mert nem volt hajlandó, egy évért esetleg magára haragítani Mátyást. Aztán teljhatalmat sürgetett a herceg az általa beveendő helyekben. Kívánta Miksa főherceg beleegyezését e szerződéshez; kívánta, hogy Mátyással a császár a herceg tudta nélkül meg ne békélhessen s végül, hogy a birodalmi pénzsegélyt Bécsújhely megmentésére a fejedelmektől a császár szedesse be, de a kiadások ez összegből a herceg intézkedései szerint történjenek. — A zsu-gori császár kénytelen volt a herceget szolgálatába fogadni —

¹⁾ Lásd a XXVI. sz. iratot.

²⁾ Ez a XXV. számú datálatlan irat. Úgy ezt, mint a szintén datálatlan XXVI. számú iratot az 1487. év elejére kelle tennem, mert bennök még az ostromolt Bécsújhely megmentéséről s a nürnbergi (februári) gyűlésről van szó. Bécsújhely 1487. augusztusában elesett.

s így látjuk Miksát már június derekán intézkedni a felől, hogy a birodalmi rendek a Bécsújhely javára megszavazott segélyadót Albrecht herczeg, mint kinevezett császári fővezér kezeihez fizessék.¹⁾

Albrecht fővezérségének azonban egyelőre kevés haszna volt. A pénztelen császár soha nem fizette a zsoldosokat; hadvezérének, bármi kitűnő lett légyen is, nehéz dolga lőn a szintoly vagy tán még kiválóbb magyar hadvezérrel, Mátyással szemben. De legalább megismeré a két egyaránt lovagias gondolkozású férfi egymást s a béke terén közeledett egymáshoz. Sőt személyes találkozást terveztek. A tehetetlen, de gyanakvó és irigy császár e terv ellen élénken tiltakozott,²⁾ s midőn első tiltakozása nem használt, tilalmát másodszor még szigorúbban megújítja. Meg ne kísértse a herczeg — így szól a tilalom — békealku céljából a magyar királyhoz közelíteni; csak csúfságot, szégyent, gyalázatot hozna e lépés rá is, a császárra is, s ha való az, hogy az admonti apátot már elküldötte volna Mátyáshoz: tüstént, haladék nélkül rendelje vissza.³⁾ — Tudjuk, hogy a találkozás — Miksa főherczeg beleegyezése mellett — a császár tilalma ellenére is megtörtént s eredménye egy, a békét előkészíteni képes fegyverszünet lőn, melyről Teleki V. k. 432. és köv. lapokon bőven emlékezik.

* * *

Közleményeim iratainak utolsó esztendejéhez, az 1489-dik évhez jutottam. — Az ezen év szeptemberére kitűzött linczi találkozó előzményeit világítja meg a hátralevő három darab irat (XXVIII—XXX. sz. a.), a melyek itt Telekinél és a Fraknóinál érzett hézagot igyekeznek pótolni. Bizonyos az elsőből az, hogy Miksa főherczeg és római király egyik tanácsosát Meck Gáspárt küldé a magyar királyhoz, hogy végre-valahára állandó békét hozzon létre a császár és Mátyás között. Frigyesnek, a kit Fraknói ez alkudozásoknál pár szóval igen találóan jellemez,⁴⁾ fia lépése épenséggel nem volt ínyére s ezért szemrehányást tőn neki. Tudhatná a főherczeg, — így szólt az apai

¹⁾ Lásd Miksa leveléről 1487. június 16. Teleki V. 408., 5. jegyzet.

²⁾ Lásd Teleki V. 429.

³⁾ Lásd a XXVII. sz. iratot.

⁴⁾ Fraknói, i. h. 384.

dorgálás -- hogy az Albrecht szász herczeg által a császár akarata ellenére létrehozott fegyverszünet csak a császár kárára ütött ki s a főherczeg most újra alkudni akar? most, midőn épen segélyt kér ő is, a császár is a frankfurti gyűléstől a magyar király ellen?! A főherczeg e lépése nem eredményezhet egyebet, mint azt, hogy a barátok megtántorodnak, az ellenségben pedig az a hit ver majd gyökeret, hogy maga a császár sem remél a fejedelmektől segélyt s ezért akar minden áron békét a királylyal. — Ezen okok alapján azt követelte, hogy fia Mecket visszahívja Mátyástól, e helyett inkább a birodalmi segély kinyerésén munkálkodjék. Majd ha ez a segély meg lesz: majd akkor lehet aztán a háborúnak vagy fegyverrel, vagy alkúval alaposan és üdvös sikerrel végét vetni.¹⁾

Ismerjük Miksa álláspontját atyjával szemben s tudjuk, hogy Miksát az öreg császár makacssága csak elkeseríté. Ő élénken érezte szükségét a Mátyással való megbékélésnek s a frankfurti birodalmi gyűlés azon végzésére támaszkodva, mely segélyt ígér ugyan Mátyás ellen, de előbb a békés kiegyezés megkísérlését szabja meg, nemhogy visszahívta volna tanácsosát Mátyástól, hanem inkább tovább folytatá általa az alkudozásokat.

A római király ezen eljárása az agg császárt fölötte bántotta. Ha már intő levelei nem használtak: hát külön követség által akarta lebeszélni fiát a szerinte végzetes, csúfos és káros békealkúról. Követül fiához Dr. Kretzel Vilmos csász. tanácsost szemelte ki. A Kretzel részére szóló igen érdekes császári utasítás,²⁾ mely datálatlan, de melynek augusztus eleje körül kellett iratnia, arra tanít bennünket, hogy Miksa e tájon egyezett meg Mátyással, miszerint a végleges egyezés megkötése czéljából Linczben fognak személyesen összejönni. Az öreg Frigyes e hírre majdnem kétségbeesett. Titkos irigyeik, ellenségeik cselszövényeinek tudta be azt, a mi fia s Mátyás közt történt. Szerinte e titkos irigyeknek főczélja szakadást hozni létre a császári apa s a királyi fiú közt. Ennek a linczi összejövetelnek sehogysen szabad megtörténnie; csak gyalázatára, csúfságára fog válni ez a birodalomnak és Miksának, eltekintve attól, hogy a találkozás Mátyás részéről csak törvetés lehet, olyan, mint a minőt a

¹⁾ A XXVIII. sz. irat.

²⁾ A XXIX. sz. irat.

császárnak magának készíte, a kivel 600 lovas kíséretében kellett volna találkoznia s ha a császár oda megy vala a kitűzött helyre, Mátyás őt 2000 lovassal lepi vala meg. ¹⁾ Kérve kérte hát az agg apa ifjú fiát, hogy futár által tudassa vele: mi igaz, mi nem e béke-hírekből s hogy további lépéseket ne tegyen mindaddig, míg atyja véleményét meg nem tudja, a ki hiszen csak fia javát, fia dicsőségét, fia nagysága érdekeit viselte s viseli mindig szemei előtt!

Parancsa volt még Kretzelnek Miksa tanácsosait is kérdőre vonni s tudatni velük a császár megmásíthatlan akaratát, mely a békealkudozásuk megszakítására irányúl, különbeni kegyvesztés terhe alatt.

Kretzel azonban már későn érkezett, a találkozó ki volt már tűzve — s Frigyesnek nolle-velle bele kelle nyugodnia az elkerülhetetlenbe.

De azzal az energiával, melyet e mindenben tunya, halogató fejedelem a szívósságban kifejtett, s mely őt a Mátyás iránti intensív gyűlöletben vezette, legalább a linczi tárgyalások fonálának eresztését igyekezett a saját kezeibe ragadni. Reménye volt, hogy ott még köthet oly bogot, melyet sem Mátyás, sem Miksa nem fognak megoldani. Elhatározta, hogy a kitűzött helyre, Linczbe ő maga is, személyesen, el fog menni. S hogy Mátyás fondorkodásait — nézete szerint — annál éberebben ellenőrizhesse s annál könnyebben kijátszhassa: az egyetlen embert, a kin Mátyás csakugyan soha nem tudott kifogni, a kiról minden bosszúvágya lepattant, a ki előtte tán ép úgy a leggyűlöltebb ember volt, a mint az viszont a magyar királyt Frigyeszel egyetértésben engesztelhetlenül gyűlölé, Salzburg új érsekét, a volt esztergomi prímást kérte föl a császár, hogy Linczben okvetlen megjelenjen s neki személyesen járjon kezére tanácsaival. ²⁾

Ott volt-e az új salzburgi érsek Linczben, a hová Mátyás betegeskedése miatt már el nem mehetett: nem tudom megmondani.

... És ezzel végére jutottam közleményem adatai commentálásának. Beszéljenek most maguk ez iratok.

¹⁾ Mindez az instructióban.

²⁾ Lásd a XXX. sz. iratot. Mivel ezen irat 1489. augusztus 27-én kelt, s így Flans még életben volt; hát e szerint javítandók ki Telekinél az V. k. 481. lap 2. jegyzetében az érsek haláláról mondottak.

I. Buda. 1473. augusztus.

A mainczi és trieri választó-érsekek, Albert brandenburgi örgróf és Albert bajor herczeg küldöttei Mátyás királyt egy Augsburgban tartandó fejedelmi értekezletre hívják meg, melynek célja a császár és Mátyás kibékítése s közös készülétek a török ellen. Addig is kéri Mátyást, hogy Ausztriában emelt sáncztáborait oszlassa föl, zsoldosait vonja ki s a császárt ne háborgassa.

Relata per oratores illustrissimorum principum sacri Romani imperii electorum etc. Moguntinensis, Treverensis, Alberti Brandenburgensis marchionis et Alberti Bavarie ducis.

Durchleuchtigster künig grossmächtigster Herr. Die hochwirdigisten und durchleuchtigen des heiligen Romischen reichs kurfürsten und fürsten und herrn Adolf zu Meincz und Johans zu Trier erzbischoven, Albrecht margraf zu Brandenburg und Albrecht herczog in Obern und Nidern Bayern unser gnedig herrn embieten eurer küniglichen wurde¹⁾ ir freundschaft und willig dinst in ganczer begirde, eurer kuniglichen wird gelüksame wesen allzeit zu vernemen und senden eurer kuniglichen wird diss ir brief; bitten wir die zu vernemen und uns begirlichen ze hören.

Durchleuchtigster kunig grossmächtigster Herr. Nachdem unser bemelt gnedig herrn jecz bei unserem allernedigisten herrn dem Romischen kaiser und in andern merklichen sachen geübt werden und beladen sein, darumb si auch andere ir diener und ret zu eurn kuniglichen wird in merer anzal ze senden, als den wol gepürlich wer, mit fug nicht geraten mügen, sonder uns samentlich nach rat und begern anderer unserr gnedigen herrn irer freund und zugewanten in etwevil sachen, darein nach notdurft bericht, zu eurn kuniglichen wird abgefertigt, in guten versehen, wo si eur kuniglichen werde sölcher irer meinung alein durch einen irn sandpoten oder in geschrift bericht bieten, eur kunigliche gnaden hiet solhe im pesten aufgenommen und gern verstanden. So haben auch die dur[ch]leuchtigen fursten und herrn Ernst des heiligen Romischen reichs kurfürst, Albrecht und Wilhelm herzogen in Sachsen und in Meissen, auch Ludwig herzog in Nidern und Obern Bayern unser gnedig herrn ir botschaft mit sambt uns zu eurn kuniglichen wird ze ziehen geordnet, der etlich unterwegs mit krankhait beladen sein und die andern uns so eilund nicht haben erraichen mügen. Solhes will eur kunigliche wird auch im pesten aufnehmen.

Durchleu[ch]tigster künig grossmächtigster herr. Mit waz betrubniss, jammer und bekummernuss die kristenglaubigen

¹⁾ Wird, wird = würde, méltóság.

menschen durch die laidigen und snöden Turkhen in langzeit her gepeinigt, wie vil auch der kristenhait land, herrschaft und gebiet durch iren greulichen und unmenschlichen twang in kurcz vergangner zeit durch si erobert dem kristenlichen glauben abgerissen, waz auch unfugs und unrats aus unainikhait der kristenlichen fürsten entstanden sein, waz auch fleiss, müe und arbeit unser allergnedigister herr der Romische kaiser zu widerstand den ungleubigen und unrat zu vermeiden an mänigern tägen durch sein kaiserliche majestät darumb gesetzt und gehalten, getan hab, zweifelt uns nicht, eur kunigliche werde hab solhe auch aus werbung des wolgebornen herrn Jobsten grafen zu Zorn, jecz wol vernommen, haben auch die benanten unser gnedig herrn kurfürsten und fürsten mit sambt dem egemelten unserem allergnedigisten herrn dem romischen kaiser khainerlei fleiss, müe, darlegen und arbeit darin nie gespart und so das alles bisher fruchtperlich nicht erschossen, noch zu nützlichem austrag hat gedeihen mügen. Darumb damit dem allmächtigen Gott zu lob und zu trost der kristenheit, möcht trostlich und loblich furgenommen und volführet werden; haben die bemelten unser gnedig herrn auf ersuchen unseres allergnedigisten herrn, des Romischen kaisers mit seiner kaiserlichen majestät und anderen irn freunden am negsten zu Augspurg gratslagt und ains namhaften tag, den sachen zu gut, ains worden, wie vor berurt ist; si haben auch daselbs aus werbung des brobst von Fünfkirchen vernommen, wie zwischen der kaiserlichen majestät und eurn königlichen werde noch etwas irrung seien, der teber halben, so durch die söldner im land Osterreich gemacht.

Nu sein die benannten unser gnedig herrn durch die hilf und rat irer freund und zugewant in grosser hoffnung und getrauen, haben auch solhs mit ernstlichen fleiss furgenommen an dem berürten tag zu Augspurg under andern zu betrachten und zu volenden waz dem kristenlichen fürnemen notdurftig sei, sich auch mit allem fleiss understeen bei zeitn, damit irrung und misshellung, wo die wern, hingelegt und zu ainikheit pracht werden und nachdem eurer königlichen wird beiwesen an dem berurten tag zu Augspurg der heiligen kristenheit, eur königlichen wird selbs auch dem löblichen kunigreich Hungarn und seinen landen und leuten zu rue, frid und gemach hoch und merklich verfahen mag, bitten die benanten unser gnedig herren kurfürsten und fürsten anstatt irselbs und irer freund und zugewanten mit sonderm und ganzen fleiss, eur königliche wird well dem allmechtigen zu lob, dem kristenlichen glauben zu rettung und zu gut, sich in aigner person auf den berurten tag gen Augspurg fügen, zu helfen ze raten und fürzenemen, wie da fruchtperlich betracht und volendet werd ain tröstlicher möchtiger

widerstand gen den unglaubigen, auch nucz, rue, frid und ainikhait in der heiligen kristenhait beslossen, bestendlich gehalten und irrung und anainikhait mügen vermeiden werden.

Und nachdem eur künigliche wird selbs wol versteen mag, daz die besazung der teber und handlung der söldner in Osterreich, an dem vorberürten kristenlichen und löblichen fürnemen gar merklich ja genzlich verhindernuss bringen möcht, bitten unser gnedig herrn abermals mit fleiss, eur künigliche wird und freundschaft well die bemeldten söldner aus der kaiserlichen majestät landen abfordern und tün, und sein kaiserliche majestät damit nicht weiter beladen; die berürten besatzung zu vernichten, zu seiner kaiserlichen majestät handen folgen lassen, sich seiner kaiserlichen majestät widerwertigen landleut entslahen, der nicht annemen, noch die wider sein kaiserliche majestät schutzen noch schermen, noch sein kaiserliche majestät und die seinen gestatten zu beschedigen. So wellen si, so eur künigliche wurde persondlich gen Augspurg kümbt, allen müglichen fleiss mit sambt irn freunden und zugewanten darzu kern und treulich handeln, damit zwischen der kaiserlichen majestät und eur küniglichen wird ain gruntlich, bestentig und aufrichtig wesen und volkömen ainikhait, got zu lob, der kristenhait zu trost und eur beder landen, leuten und undertanen zu frid, rue, nutz und gemach furgenommen und gemacht werd. Es mag auch eur künigliche wird selbs wol versteen, wo sölbs nicht beschech, — des si doch ganz in unzweifelichen getrauen seien, daz eur künigliche wird solhe an im nicht erwinden lasse — daz all löblich fürnemen und sachen der kristenhait, zu frid und ainikhait der kristenheit, zu widerstand der unglaubigen, und zu berettung des heiligen glauben dadurch mochten genzlich verhindert werden. Daran dan der ganzen kristenhait und dem heiligen Römischen reich gar vil und merklich gelegen ist. Es mag auch eur künigliche wird selbs wol versteen, waz sie und ander kurfürsten und fürsten und ander des heiligen Römischen reichs underten der kristenhait, seiner kaiserlichen majestät und inselbs phlichtig weren, daz in auch nicht füget, sein kaiserliche majestät mit hilf und beistand zu verlassen noch die hinfür verlassen möchten, ob sein kaiserliche majestät, die sölh beswernuss, grossers übl dadurch zu vermeiden, langzeither gedult hat, hinfür von tag zu tag also sollt vergweltigt und bekrigt werden. So ist auch das haus Osterreich nicht das minnist glid des heiligen Römischen reichs und wer sich zu versehen, daz das ganz reich des hinfür nicht dulden wurd, das dann alles löblichen fürnemens und widerstands der Turken vorberürt zer[r]ruttung precht und darzu nicht dienet. Darumb seien die benannten unser gnedig herren und ir freund und zugewant ganz in unzweifelichen traun und hoffnung, eur künigliche wird werd

sich auf solh ir gar zimlich bete und begern zu ervolgen freuntlich und gepurlich halten, daz si zusambt dem lone von dem allmechtigen got und der pillichkait mit allen freuntlichen willen umb eur küniglicher wird und freundschaft alles ires vermugen willig sein zu verdienen.

II. 1478. december 10.

Frigyes császár Mátyás király közbenjárását kéri Peer Lajos, magyar alattvalók által letartóztatott gráci polgár kiszabadítása ügyében.

Fridericus etc. Serenissimo Mathie Hungarie, Bohemie etc. regi, principi electori et filio nostro carissimo. Salutem et paterne dilectionis affectum. Serenissime princeps fili carissime. Facti sumus certiores fidelem nostrum Ludovicum Peer civem Grecensem nuper ab quodam Georgio de Sulcz nonnullisque illius complicibus in via publica deprehensum ad ditiones Georgii comitis Sagorie captivum abductum inibique vinculis detentum fuisse, tandemque ne huiusmodi nebulonum facinus discoopertum in lucem prodeat, eundem civem nostrum per devia ac varia loca regni Hungarie, dominiis nostris hereditariis finitima hinc illincque captivum ductitari minusque humaniter cruciari. Quod cum a mente Serenitatis Vestre penitus alienum, illique non ab re displicere confidimus, eam ob rem magnopere hortamur Serenitatem Vestram, quatenus per patentes suas literas providere mandareque velit, ne huiusmodi crassatores (*így!*) a quopiam regni Hungarie incola aut Serenitatis Vestre subdito deinceps receptantur nec spem, consilium aut favorem habeant et ut prefatus cives noster ubivis ab dictis nebulonibus illorumque complicibus in vinculis aut alias detentus exploratus fuerit, mox liberatus impune relaxetur et dimittatur. Etenim parati erimus desuper interpellati cuique de dicto cive nostro querulanti ministrari facere iustitie complementum. In eo Serenitas Vestra rem nobis bene gratam faciet, erga eandem paterna benivolentia rependendam. Datum in Gretz die decima mensis decembris anno etc. LXXVIII.

Jegyzet: Hasonló tartalmú levél ment a kalocsai érsekhez is.

III. 1478. december 14.

Frigyes császár Gábor bíbornok közbenjárását kéri Mátyás királynál, Tschernocha Mátyás laibachi kereskedőnek György zagorai gróf szolgálai által letartóztatott sáfrány-szállítmánya ügyében.

Fridericus etc. Reverendissimo in Christo patri domino Gabrieli tituli sanctorum Sergii et Bachii sancte Romane ecclesie

presbytero cardinali amico nostro carissimo salutem cum incremento omnis boni. Reverendissime pater amice carissime, superioribus diebus paternitate reverendissima nobiscum constituta eam oratam habuimus, ut apud serenissimum principem Mathiam Hungarie ac Bohemie regem filium nostrum carissimum daret operam, quod serenitas sua nobili Georio comiti Sagorie preciperet, ut fideli nostro Mathie Tschernocha civi nostro Laibacensi crocum, quod sibi familiares sui abstulerunt et in suam pervenit ditionem, restituat ac satisfaciat pro eodem, qua in re placuit paternitati vestre reverendissime, si qua super huiusmodi spolio extarent documenta, eidem filio nostro transmittentur, que et serenitati sue misimus, reverendissimam paternitatem vestram summopere hortantes, quatenus apud praefatum filium nostrum carissimum regem Hungarie contemplatione nostri operam dare velit, quod ipsi comiti Georio districtius precipiat, ut dicto Mathie ab eodem comite Georio pro croco sibi ablato satisfiat, in eo nobis paternitas vestra reverendissima complacentiam faciet singularem erga paternitatem vestram reverendissimam grata vicissitudine recompensandam. Datum in Gretz die quarta decima mensis decembris anno etc. LXXVIII.

IV. 1479. junius — julius.

Frigyes császár válasza Mátyás egy követsége által előterjesztett pontokra a végleges kiegyezés és néhány kisebb vitás kérdés dolgában.

Responsum sacre cesaree maiestatis ad ea, que orator serenissimi Hungarie etc. regis coram sua cesarea maiestate proposuit.

Ad primum articulum respondet sacra cesarea maiestas, placere maiestati sue eundem articulum suamque maiestatem ad ea semper promptam et inclinam fuisse et hodie ad hoc inclinari. Attamen apparet sacre cesaree maiestati sequentes articulos huic non proportionari nec se quadrare. Nam esto quod nova inscriptio ¹⁾ non debeat esse conclusa, nisi solutis centum millibus, tamen sacra cesarea maiestas nescit intelligere, quid hoc pretendat, cum prioribus et modernis inscriptionibus regia serenitas satis astricta sit, quod se de subditis imperialis maiestatis impedire non debeat; nichilominus nunc nunciavit, si sacra cesarea maiestas quid contra archiepiscopum Salzeburgensem durius moliatur, quod sua regia serenitas ipsi archiepiscopo vigore cuiusdam inscriptionis alligata sit ad opem ferendam et eum iuvare

¹⁾ »Inscriptio« alatt a császár mindig szerződést, egyességet ért. Nem szabad tehát e szót a magyar jog és magyarországi latin oklevelek inscriptió-jával összekeverni.

velit; quod imperiali maiestati omnino alienum videtur, quoniam factum ecclesie Salzeburgensis non est factum archiepiscopi Strigoniensis, sed sue cesaree maiestatis; cum id etiam inscriptioni apud Gmundam confecte ac denique homagio apud Neunburgam ¹⁾ prestito omnino adversetur. Cum profecto non ignoret regia serenitas archiepiscopum Salzeburgensem subesse sacre cesaree maiestati, contra quem cesarea maiestas non solum ratione renunciationis ecclesie Salzeburgensis, sed etiam propter alias graves velonias, ²⁾ quibus adversus sacram cesaream maiestatem contra iuramentum a se prestitum moliri contendit, procedit. Unde equum videtur sacre cesaree maiestati, quod regia serenitas de archiepiscopo Salzeburgensi se non impediat, in hocque per serenitatem suam amicitiam sacre cesaree maiestatis merito preferendam archiepiscopo Salzeburgensi, prout regia serenitas pro qualitate et conditione inscriptionum ad hoc est astricta. Et propterea etiam non licuit regie serenitati se cum aliquo homine contra sacram maiestatem confederare.

Preterea cum regia serenitas in cedula nuper transmissa adiunxit, quod si subditus unius partis subditum alterius partis dampnificet; quod pars altera super hoc requisita teneatur satisfacere, placet imperiali Maiestati, quod in hoc casu fiat iustitia, secundum dispositionem antiquarum inscriptionum.

Ad tertium articulum quod regia serenitas inhibuit, ne quid ex regno Hungarie in dominia sacre cesaree maiestatis perferatur, respondet sacra cesarea maiestas, quod sua maiestas habeat liberam facultatem per sacrum Romanum imperium et principatus suos instituere et destituere vectigalia et exactiones prout utilitas et necessitas exegerit, neque illa nova exactio nuper facta est in preiudicium regie serenitatis aut suorum, cum illa eque a subditis cesaree maiestatis quam a quibuscunque aliis mercatoribus exigatur; cum etiam cesaree maiestatis subditi ingredienti regnum Hungarie, que in ipso regno instituuntur, persolvere debeant, de quibus imperialis maiestas se non impedit.

Ad articulum de Heking et Pernstain placet imperiali maiestati responsum regie serenitatis, quod vero ad Rechnitz attinet, vult imperialis maiestas clarius intelligere mentem regie serenitatis.

Ad articulum concernentem comitem Stephanum et eius filium, dicit sacra cesarea maiestas, quod res longe aliter se habeat quam regie serenitati relata sit. Quonium comes Bernandinus tenuit unum nomine Seseme, ³⁾ a quo dum multa dampna

¹⁾ Értsd a Mátyás által cseh királyi minőségében Korneuburgban 1477. december 12-kén kiadott hódolati eskü-levelet.

²⁾ = felonias.

³⁾ Sesenie? — István és Bernát, Frangepán grófok.

cesaree maiestatis subditis illata fuissent, idem Seseme deprehensus ad multorum preces dimissus fuit, cum cautione tamen, ut talia de cetero non perpetraret. Quod cum non servasset, iterum a subditis cesaree maiestatis deprehensus, per sententiam furtis adiudicatus fuit, de quo ipse comes indignatus, duos subditos cesaree maiestatis omnino innoxios suspendit. Et quia partes inter se ad certas super hoc conditiones devenerunt, ideo imperialis maiestas super hoc amplius non insistit.

Ad articulum concernentem abbatem dicit sacra cesarea maiestas, quod in concordia apud Gmundam facta, inter alia continetur, quod cuilibet ablata immobilia bona restituantur et quilibet reponatur in pristinum statum. Ex quo intelligit regia serenitas se teneri abbati restituere monasterium suum, quo spoliatus est, cum illud monasterium ¹⁾ positum sit in dominio Güns et sub advocatia cesaree maiestatis.

Insuper dicit cesarea maiestas, quod semper fuerit et adhuc sit paterno animo inclinata et in facto Turchorum et etiam in aliis quibus potest placere regie serenitati, confidens regiam serenitatem cesaree maiestatis amicitiam cunctis anteferre.

Egy fogalmazvángon, mely a föntebbi tisztázatnak töredéke, még a következő pont van előrebocsátva:

Ad primum articulum dicit sacra cesarea maiestas, quod ad dominicam trinitatis proxime preteritam convocaverat principes imperii ad Nurinbergam, quo et oratores suos miserat, a quibus nondum certificata quid eo tractatum ac conclusum sit; qua ex re iterum mittit oratores suos, ut si opus fuerit aliam convocationem principum fieri, illa ad deliberationem principum fiat, quo facta sua cesarea maiestas reddet regem super hoc certiozem, ut suos una cum oratoribus sue cesaree maiestatis ad illam transmittat, ad sollicitandum principes imperii super defensione contra Turcas, in quo per sacram cesaream maiestatem nihil studii pretermittetur, ad hoc, ut christiane religioni consulatur.

E fogalmazvány hátára egykorú följegyzés: Hungrisch hendel de anno etc. LXXVIII.

V. 1479. j u n i u s — j u l i u s.

Frigyes császár második válasza a Mátyás egy követsége által előterjesztett pontokra a végleges kiegyezés, a 100 ezer arany adósság, Mátyás eskükötelezettsége stb. ügyében.

Ad primum articulum sua cesarea maiestas arbitratur regiam serenitatem non ignorare suam cesaream maiestatem non

¹⁾ Borsmonostra.

dedisse initium nove inscriptionis nec illam desiderasse; sed perlatum fuisse ad suam maiestatem regiam serenitatem illam cupere et cum alias cesarea maiestas inclinata fuerat ad omnem benivolentiam et amicitiam cum regia serenitate subeundam, noluit illam novam inscriptionem declinare, sed regie serenitati in hoc gerere morem. Verum si videtur regie serenitati, opus non esse nova inscriptione, nec expedire, contenta est sacra cesarea maiestas permanere in prioribus inscriptionibus; nec de mente est nec fuit sue cesaree maiestati per novam inscriptionem preiudicare aut recedere voluisse ab obligatione centum millium aureorum, cum in federibus ac inscriptione apud Gmunden confectis expresse caveatur de solutione centum millium aureorem et quod nullus se de subditis alterius impediat et tamen cesarea maiestas inscriptionem de centum milibus solvendis posuit eo modo, quo posita est, quoniam omnia cum regia serenitate sincere tractare et agere, nec in hoc intendere voluit quibuslibet sinistris circumventionibus. Quod vero regia serenitas asserit, quod post festum sancti Martini amplius solutionem de centum milibus aureorum non velit recipere, profecto regia serenitas credere firmiter potest, suam cesaream maiestatem nihil studii intermisisse apud suos ad hoc, ut in terminis constituta solutio fieret, sed tanta est nunc Austrie et eius incolarum inopia et egestas, ut nulla ratione fieri solutio ad statutos terminos potuerit. Attamen maiestas imperialis omnem operam possibilem adhibebit, ut regie serenitati quam celerius dicta centum milia persolvantur speratque sua cesarea maiestas, quod regia serenitas huiuscemodi moram intuitu sue cesaree maiestatis equo animo ferat et pluris faciat in hoc amicitiam sue maiestatis quam tantulam dilationem; cum regia serenitas de solutione sibi facienda nihil habeat dubitare et certa existat et sua cesarea maiestas paterna etiam caritate erga suam regiam serenitatem promerebitur. Nec solet esse mos magnis principibus, ut in obligationibus pecuniarum alter ab altero dampna aut interesse exigat, licet literis hoc etiam cautum fuisse.

Ad articulum de archiepiscopo Saltzburgensi et archiepiscopo Strigoniensi dicit sua cesarea maiestas se nunquam intellexisse archiepiscopum esse neque fuisse inimicum regie serenitatis nec quicquam hostile contra regiam serenitatem apud suam cesaream maiestatem molitus sit, neque moliatur, imo semper inclinata fuit et est ad utriusque quietem, mutuam benevolentiam; preterea oratores regie serenitatis apud Gmunden apud suam cesaream maiestatem constituti dixerunt cesaree maiestati regiam serenitatem nihil cause habere adversus archiepiscopum Strigoniensem et ei omnem indignationem, si quam adversus illum concepisset, remisisset, insuper potens est cesarea maiestas

eundem Strigoniensem cum regia serenitate concordare, dummodo regia serenitas equa concordie media velit amplecti.

Quod vero regia serenitas asserit, se ex homagio prestito sacre cesaree maiestati non nisi pro regno Bohemie astrictum; miretur sacra cesarea maiestas eam interpretacionem, cum persona regie serenitatis non illius regna, ex eodem homagio cesaree maiestati sit obnoxia, nec videtur qua discretione a regia serenitate cesarea maiestas ledi possit, ut a rege Bohemie lesa non dicatur, unde regia serenitas si recte diiudicare voluerit, habunde intelligit quantum ex homagio prestito sue cesarea maiestati debet et obnoxia est.

Ad articulum, si quis subditus unius partis subditum alterius partis dampnificet, altera pars requisita satisfacere teneatur, respondet sua cesarea maiestas, quod persistat in responso serenitati regie superioribus diebus super hoc dato, nec nunquam per imperialem maiestatem steterit, quominus eidem articulo fuerit satisfactum iuxta antiquas inscriptiones. Sin vero regia serenitas existimat esse contraventum, contenta est sua cesarea maiestas, ut uterque suos ad hoc deputet, qui discutere habeant, per quem eisdem antiquis inscriptionibus fuerit contraventum.

Quoadvero alios articulos et quantum ad mutuam amicitiam et benevolentiam conservandam, sacra cesarea maiestas in superiori responso persistit, nec quicquam per suam cesaream maiestatem intermittetur ad hoc, ut sincera amicitia ac fides et mutua benivolentia inter ipsam et regiam serenitatem conservetur et firma permaneat, dummodo regia serenitas id pari vicissitudine amplecti velit.

VI. 1480. márczius.¹⁾

A császári tanácsosok véleményes előterjesztése a felől, hogy a magyar követségnek a békealkudozások, illetve kiegyezés ügyébe adandó császári válasz pontonként milyen legyen s hogy a császár Mátyás békejobbját fogadja el.

Vermerkt der rāth, unsers allergnedigsten herrn des Romischen kaisers rāt gudpedunken auf des kunigs von Vngern potschaft.

Das die kaiserliche majestat ain misvallen hab, und nicht fursorg, an des kunigs furnemen, sei kain wunder, nachdem der kunig fur und fur im zelczam wege wider sein kaiserliche majestat such und furnem, di der potschaft in dem vorgangen summer peschen und auch iczunder peschieht, gar ungemessig

¹⁾ Hogy ez a keltezetlen irat 1480. márczius havából való, azt az utána következő VII. szám alatti iratnál elmondottakból látni.

sei und darumb kain wissen nicht haben will, ¹⁾ das doch an ²⁾ sein wissen in kain weg nicht peschehn mächt, mit grossen und merklichen schaden und vorderben seiner land und leut peschehen ist und nach taglich geschicht.

Item als die kaiserliche majestat peschuldigt wird, wi er in, den kunig von Ungern, an sein kristenlichen furnemen vorhinder, darin dan sein kaiserlichen gnaden gar merklich ungutlich geschit, und das mer geubt hat, das da zu peschutzung der kristenheit dient, dan indert ain kunig oder furst in aller kristenhait tan hat. Aber wi sein gnad oft darin vorhindert worden ist und nach taglich wird, ist so offenbar und nach albeg von tag zu tag mer an das licht kompt, das man tauft das kristenlich furnemen und doch ain wars irnis ist der ganzen kristenhait und darumb namlich das der kunig in manch weg das pei anderleuten sucht das allain di kaiserliche maiestat zu tun und darzu zu fudern hat und irrt sich selbs am allermaisten mit seinen seltzamen auslegen.

Item da di kaiserliche majestat peschuldigt wirt, wi sein gnaden ain vordruss doran hab das im der kunig zugeschriben hab, dass sein gnaden ain austant mit den Turken gemacht schult haben; das dan kain wunder nicht ist das ymands doran ain vordruss hab, ist nicht unpillich nachdem und ³⁾ das naturlich und gemain ist pei vil mineren person dan ain Romischer kaiser ist, so man die etvas bezeit, des seu nicht schuldig sein. So aber das sein kaiserliche majestat tan hiet, wolt hers ⁴⁾ albeg in mass und furm also tan haben, das her das kain got ⁵⁾ und der welt wol wisset zu verantworten und wolt darin von kunig ungestraft sein. Es darf auch sein kaiserliche majestat zu den dingen die her ⁶⁾ sunst gern tut, kains vormanen, nachdem her ⁷⁾ pei den eren, wurden und jaren sei, das her ander leut zu vormanen hab. Es hab auch der kunig mit den Turken viel und mancherlai handel gehabt und sei im noch piss hiher von der kaiserlichen majestat unvorwisen pliben, das dan des kunigs halben auch pillich gespart wer worden.

Item das sein kaiserliche majestat vorpoten schult haben dem kunig kain gelt zu geben, ist uns nicht wissenlich, dan darumben wissen wir wol, das sein kaiserliche majestat menigermal geschafft hat, im di schult zu pezalen, an stetten und an enten, wi das di vorschreibung inhalt, damit hauptprief, quittung und

¹⁾ Értsd : és hogy a király arról mitsem akar tudni, azaz tagadja.

²⁾ An = ohne.

³⁾ »Nachdem und« mindig »nachdem« értelemben használtatik.

⁴⁾ Hers = er's.

⁵⁾ Értsd : dass er das gegen (gen = ken = kein = kain) Gott ... etc.

^{6—7)} her = er.

gelt kegen innänder auf ain mal ubergeben werden, und das mit der pezalung uber die zeit vorzogen sei, macht vast, das durch den kunig die taindig zu Gemunden nicht gehalten sei, da durch mer vorderbniss land und leuten schir peschehen ist, dan vor, im im krieg, und noch albeg das taglich geschicht.

Item von herrn Rudolff Marschalks wegen ist nicht minner. Graf Haug hab ain tag ausgeschriben den fursten wider seiner kaiserlichen majestat pefelich; nachdem die fursten des reichs kurz darfur auf seiner kaiserlichen gnaden gescheft durch ir sendpoten erscheinen sein zu Nurenberg auf dem tag,¹⁾ dapei zwen kardinal des hailigen Romischen stuls gewest sint, ist sein gnaden nicht gemaint gewest, di fursten so ubring²⁾ wider auf ain neus zu tagen zu erfordern; so hat des auch sunst an (= ohne) sunder pefeln seiner kaiserlichen majestat niemand's nicht gewalt gehabt. Is mag auch der kunig pei im selbs wol ermessen, was gefallen her doran hiet, so die kaiserliche maiestat in sein land landtag ausschrieb.

Item von der dinstleut wegen des kunigs, die da grossen schaden in der kaiserlichen majestat landen, inneren und ausseren, am jungsten tan haben und noch teglich thun, ist in dem aufmerken, so in der potschaft dem kunig geschehn scholt sein, pegriffen und wan indert ain abgang in kunikreich zu Ungern, naturft³⁾ oder aber ander sach halb wer, engalt unser allergnedigister [herr] der Romische kaiser gar unphillich, desgleichen seiner gnaden lant und leut auch.

Item von des pflegers von Güns wegen uber den die edlleut klagen, das dan der kunig dieselben fur sein kaiserliche gnaden schick, so wel sein kaiserliche majestat den pfleger auch erfadern und darin als vil handeln, als recht ist und herwider auch sovil peschech.

Item von des Vogelwaider wegen ist uns nicht wol wissen, dan allain das di kaiserliche maiestat des rechtens nimands vorzei, nachdem und⁴⁾ her der ist, der alle recht hanthaben schall.

Item von dem innemen Pethaw dint des kunigs entschuldigung dach gar nichts, dan im zu grassem schimpf, nachdem und der von Gran an Pethaw ganz lediklich nichts hat noch Petaw al sein tag ni gesehen hat. Was tarhait ist, dan das, das her ain anderen slecht und schal dem von Grana (*így!*) we tun? So aber der kunig dem von Gran zu widerwartikait ingenommen

¹⁾ 1479. szept. 29. nürnbergi bir. gyűlés.

²⁾ = übermässig.

³⁾ = notdurft.

⁴⁾ »Nachdem und« mindig »nachdem« értelemben használtatik ez iratban.

hat Petaw, das her dan das der kaiserlichen majestat zu wolgefallen abtret und wart des austrags zwischen dem von Gran und sein von der kaiserlichen majestat, als her sich des dan vorwilligt hat. Und tag zu halten wider die Turken wer nindert fueglicher dann zu Krichissweissenburg oder aber zu Jaicza. Wir machen vil geschrais von christenlichen sachen, wir tun aber nindert der gleich. Parturiuntur montes, nascitur ridiculus mus. Und ist gar vil ain anders, es ist aber als gut und erber das is kain namen nicht hat.

Item als der kunig pitt un[d] pegert, sein kaiserliche majestat schull ansehen und zu herzen nemen etc. Is sint gute und tugentliche worte, in ¹⁾ wirt aber von dem kunig nimer nachgangen; her darf auch nichts kegen der kaiserlichen majestat vallen lassen, dann uns gar kain wissen nicht ist, das die kaiserliche majestat i ²⁾ etwas unrechts kegen im furgenommen habe, aber der kunig pint albeg mit zeltzamen furnemen in die kaiserliche majestat und hat darzu kain redlich ursach und kain aufhoren nicht, darumben dan gar pillich waere, das di kaiserliche majestat von dem kunig ersucht wörde, das sein kaiserliche majestat die gar unpillichen handel vallen ³⁾ liess, die der kunig wider sein gnaden auch ir land und leut tan hat und noch albeg dar taglich tut. Darumb dan zu pesserem austrag solicher sach und widerwartikait furgenommen wurde an ain gelegen ent und zu aim peschtimt tag ir gnaden rät zuenander zu kommen und da di sach zu erleuteren, weller tail an dem andern vorprochen hab, oder aber ir paider undertan kegen inander, das darumb sovil gesche, ⁴⁾ als di pillichkait auf im tregt, ir paider vorschreibung kegenenander das auch also inhalt, der kunig des auch in den nagst vorgangen tagen durch sein schreiben an die kaiserliche majestat pegert hat und das der kunig sein volk, so her iczunder in der kaiserlichen majestat landen hat, doraus wende und keer; damit sein[er] kaiserlichen gnaden auch sein[en] land und leuten nicht mehr schad und vorderben gesche; das doch dem guten erpieten, so der kunig tut, indert ain gleichniss pesche. ⁵⁾

Item als der kunig der kaiserlichen majestat vorgunnen wil zu taidingen in des von Gran sachen, erpeut sich auch der von Gran, allersach pei der kaiserlichen majestat zupleiben, es sei mit taidingen oder zu recht, und sein sach vor allermaniglich z[u]setzen zu der kaiserlichen maiestat und wan is alle di pischtumb antreff di das kunigreich Ungern hat.

¹⁾ ihnen.

²⁾ = je.

³⁾ gefallen helyett.

⁴⁾ = geschehe.

⁵⁾ = beschehe.

Allergenedigster herr! Alles, das wir schreiben, reden oder raten, sei euer kaiserlichen gnaden alles haimgesetzt, darin zu minnern oder das zu meren, nach euer gnaden gut pedunken wiwol darein mer zu schreiben und zu reden wer, doch nach gelegenhait der sach ist unser rat und gut pedunken das euer kaiserliche gnaden zu diesem mal auf dem land in vertig, ¹⁾ wi ir mugt und wolt er ²⁾ nach etwas guts tan oder doch die ubeltat ansteen lassen, piss das sich euer gnaden anders in die wer schicken ma[e]cht, schult euer kaiserliche majestat nicht abslahen, wi wol dorauf gruntlichs nicht oder wenig zu pauen ist, doch wi man in ³⁾ iczunder ablaiten ma[e]cht, damit euer kaiserliche gnaden den raum hiet, sich mit eueren land und leuten zu unterreden und ordnung zu machen, das euer kaiserliche majestat wir auch, als di treuen undertan des schimpfs, schanden und schaden ma[e]chten vortragen pleiben. Und uns zweifelt gar nicht so euer kaiserliche majestat wil, is sint weis und weg zu finden pei eueren kaiserlichen gnaden, desgleichen pei eueren land und leuten, das man des alles vortragen ist, als dan der hochwirdig herr der hohmaister ⁴⁾ mit mer warten eurer kaiserlichen gnaden sagen wirt, wir auch mit vil anzaigen gar klarlich euer kaiserlichen majestat, so wir zu der kemen, unterrichten wellen. Aber man schult solich sach furnemen und ordnen ee und die veint im land sein und nicht wan der schad nu schon geschehn ist, di veint auf den pain und in der ubung sint, euer gnaden und eur undertan darzu nicht nach dem pesten geschickt sint.

Und darumb, allernedigster herr, nach dem euer kaiserliche majestat wider den selben kunig kegen gott und der welt den gelimpfen und di gerechtikait albeg pehalten hat, ist unser rat das, das euere kaiserliche majestat nach thu und im der fruntschaft, der her sich erpeut, nicht absla ⁵⁾ und im in den turkischen sachen fudrung zu thun zusag; als sich dan des euer kaiserliche majestat vormalen auch oft kegen im erpoten hat und albeg der abgang an im gewest ist, das her dem nicht ist nachkomen, des her sich kegen der selben euerer kaiserlichen majestat vorwilgt, vorschriben und vorpflicht hat, sunder albeg daneben fremd und zelczam wege im reich und in euerer gnaden erblanden furgenommen und versucht, eurer gnaden zu widerwartikait und da durch in selbs an eurer gnaden hulf und fuedrung vil auszurichten; das im alles misraten ist und sicht

¹⁾ = ihn abfertige.

²⁾ T. i. Mátyás király.

³⁾ = ihn.

⁴⁾ A német rend nagymestere.

⁵⁾ = abschlage.

mo ¹⁾ so manchfeltiklich das her an ²⁾ eure kaiserliche majestat nichts ausrichten mag und macht in villeicht dasselb hinfur in pesser pestendigung uben. Doch nichtsistominner schal eure kaiserliche gnaden mit den fursten des reichs und anderen euren frunten im ³⁾ pesseres und gewissers vorsten ⁴⁾ machen, das dan di muglichkait wol auf im tregt, des gleichen mit eueren land und leuten ordnung zu machen; di da alles, wil es got und eure gnaden, zu finden ist, ob her nicht halten wolt, das her muset. Und ist auch furfanklicher erznei auf sein krankheit kaine, als di, das man sich in kegenwer kegen im schick, di da pleiblich und pestendig ist; so kennen in unser etlich wol, so volkomen nicht, wo das mer herwider pullt, her halt gern an sich.

VII. 1480. márczius. Bécsújhely.

Frigyes császár válasza Mátyás követe, a pozsonyi prépost számára.

Antwort der kaiserlichen majestat auf des probst von Prespurk werbung so er von des kunigs von Hungarn wegen an kaiserliche maiestat tan hat. Anno etc. LXXX°. Actum in Nova Civitate de mense marcii.

Ez a fogalmazvány 11 kikezdésből vagy pontozatból áll s némi stylaris javítástól vagy változtatástól eltekintve semmi nem egyéb mint az előbbi VI. sz. a. írat 11 első kikezdése. Vagyis: a pozsonyi prépostnak adott császári válasz teljesen oly értelemben lön kiállítva, mint azt a VI. sz. a. íratban a császári tanácsosok tanácsolták.

Az előbbi íratnak, miután kelet nélküli, bajosan tudok vala precis datumot adni, ha jelen »Antwort« nem jő segítségemre.

Ez az »Antwort« maga nagyon is »futó tollal« írott fogalmazvány.

¹⁾ = man.

²⁾ = ohne.

³⁾ = ihm.

⁴⁾ = verstehen.

Közli: DR. KÁROLYI ÁRPÁD.

A SZERB TÖRTÉNELEM FORRÁSAI

ÉS ELSŐ KORA.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

B) Magánjellegű kútfők.

1. Szerb életíratok, 2. nemzedékrendek, 3. évkönyvek.

(Žitiják, Rodoslovok, Ljetopisok.)

Žitija szószerint annyit jelent, mint »vita«. Következőleg pl. a »ЖИТИЈЕ КРААА ГЕФАНА« = »vita regis Stephani«, István király életirata. A žitiják 1. Nemannal kezdődnek, kiét saját fiai — *a)* István és *b)* Szabbás — írták meg. Előbbi munkája egy XIV. századi codexben maradt reánk, mely jelenleg a párisi nemzeti könyvtár tulajdona,¹⁾ utóbbiét egy 1619-ből származó codex őrizte meg, melyet Safariknak egy szerbiai jóakarója bocsátott volt használat végett rendelkezésére. Hol van jelenleg? — nem tudom. Mindkét művet Safarik adta ki. Egy *c)* életirata Nemánnak az, melyet Domentiján szerzetes 1264-ben az Athos hegyi szerb kolostorban írt. Ez 5 átíratban ismeretes; de valószínű, hogy Oroszországban lappang még néhány. Ezek: *a)* A XV. századból való ama codexben, melyet Hilferding a dečani kolostorban látott.²⁾ *β)* Egy szintén XV. századbéli codexben, mely Safarik hagyatékából³⁾ a prágai muzeum könyvtárába került. *δ)* A bécsi udv. könyvtár egy XVI. századi kéziratában,⁴⁾ a melyet 1865-ben Daničić adott ki Belgrádban. *ε)* Egy Grigorovics útján Odeszába, és *ς)* egy Moszkvába került (31. sz.) kéziratban.⁵⁾ Egy *d)* élet-

¹⁾ Régi száma 3537., új 10. Ismertette *P. Martinov*, Les manuscrits slaves. Páris, p. 45—67. Srpski u carskoj biblioteki Parizkoj nalazeči se rukopisi od Jovana Ristića. Glásnik. VI. p. 163.

²⁾ *Ristić*-nél hiányzik.

³⁾ Catal. M. S. p. 112., most 25. sz. a.

⁴⁾ 57. sz. a.

⁵⁾ *Jagić*, Starine VI. 152. — *Stojanovic*, Spom. III. p. 58.

rajza Nemánnak bizonyos Theodosiustól származik, a ki Rački szerint a XV. században, Vulović szerint pedig a XIII-ikban élt.

Ez életiratok közt — koránál fogva is — a két első a legfontosabb. Történelmi szempontból István műve teljesebb a Szabbásénál. Ez utóbbi studenica-i igumén korában írta munkáját (Safarik szerint 1208—1215.), de nem azon célból, hogy Nemán életét az utóvilág számára megőrizze, hanem hogy szerzetes társainak elmondja kolostoruknak Nemán általi alapítását, hogy őt a vallásos élet példány képeül állítsa eléjük. Ez okból azt, mi a történetíró érdekelhetné, — nyilvános szereplését hallgatással mellőzi; gyermek és férfikorán keresztül síkúlva tulajdonképeni elbeszélését Nemánnak szerzetessé lételeével kezdi meg. István — bár saját szavai szerint még a világon sem volt akkor s így hallásból beszél — már némely dolgot atyja gyermekoráról, ifjuságáról és uralkodásának kezdetéről is följegyez. Magát az uralkodást azonban s annak tényeit ő is mellőzi, szerzetesi életét is csak röviden említi, de az azutáni eseményekről bőven értesít. Ez arra látszik mutatni, hogy Szabbásnak már megvolt művét akarta kibővíteni. Ha ez igaz, akkor Szabbásnál későbbben, valószínűleg szerzetes korában, a XIII. század második tizedének végső éveiben írta munkáját.

Mind a kettő elbeszélése hallomáson, talán közvetlen tapasztalaton is alapul. István azt mondja: *ω γονοατ κοζκ εκεγιντανε перарекн, перен же и чрьноризци люкмици же и кратна азъ екажс камъ сего екегаго рождестко и житие и добродѣтели, аще и не есирюу ми тогда, ни помнирюу кыкшихъ еке о рождесткѣ его, но слышаниемъ слыширюу.* A gyermek- és ifjukorról tehát csak hallomásból beszél. Sajnos, ép a legfontosabbat, atyja származását nem említi. Uralkodásáról, vagy helyesebben annak kezdetéről, hihető mint szentanu nyilatkozik s így munkája a hitelesség criterumával rendelkezik.

Szabbás, atyjának kedvencze, úgy látszik többet tudott Istvánnál, de sajnos: *ω каадычесткѣ сего и дрѣжакн не неписаноу по редѣ еке слышаноу и кнѣхѣоу оумноженіа ради елоу, тѣмже ω сему къ кратцѣ непокѣмъ, да не оумножитъ се писаниѣ.* Csak az első, illetőleg a második fejezetben szól Nemán nyilvános életéről, a harmadikat már ekként kezdi: *непоаьникишоу же емоу азъ-момоу аѣтоу къ дрѣжакн его,* azaz már nem uralkodó.

A c) alatti biographia össze sem hasonlítható e kettővel. Safarik tulságos becsét tulajdonított neki. Az újabb írók kimutatták, hogy egyszerű átdolgozása az előbbiekné. Jagić¹⁾ szerint 39 helyen, nemcsak egyes szavak- és sorokban, hanem egész lapo-

¹⁾ I. m. 34. l. Ez egyezést Vulović is elismeri s ő is közli az erre vonatkozó helyeket.

kon keresztül egyezik Istvánnal (66., 67., 68. ll.) E helyek épen az ország történetére tartalmaznak vonatkozásokat. Bár 40 évvel élt utóbb, nemhogy megbővítette volna a biographiát, hanem a kettőből egy harmadiknak compilatiójára szorítkozott csupán.

2. Szerbia első érsekének, Szabbásnak életét ugyancsak α) Domentiján írta meg, ki magát Szabbás tanítványának nevezi. E žitija ugyanazon codexekben maradt fenn, a melyek Domentijánnak Nemánról írt munkáját tartalmazzák. Szabbás ez életíratát ugyanazon β) Theodosius dolgozta át, kiről fönntebb Rački és Vulović nyomán már megemlékeztünk. Ez átdolgozás 17 codexből ismeretes, melyek közül néhány Boszniában van.¹⁾ Theodosius, bár sok helyütt pl. a 28., 29., 30. és 31. egész lapokon egyezik Domentijánnal²⁾ — olyan dolgokról is tud, melyekről ez nem emlékezik meg. Domentijánnak e műve utóbb Oroszországba került, hol számos átdolgozóra talált. Vulović szerint jelenleg öt oroszországi átirata és átdolgozása ismeretes. Egyik átdolgozójának neve is fönmaradt: Lascinszky Vilotius. Ez átdolgozások azonban még annyi értékkel sem bírnak, mint az, a melyikből keletkeztek.

3. Domentiján halálakor már élt Dániel, később szerb érsek, ki a koráig élt szerb királyok legtöbbjének meg írta biographiáját. Munkájának négy átirata ismeretes:

α) a hilandári. Ezt legelőször Raić látta, de csak töredéket közölt belőle. Nehány évvel utóbb (1763. jan.) a lávra szerzeteseinek segedelmével, Ivanović Timót proigumen különös felügyelete alatt lemásoltatott, mely másolat jelenleg a karlóczai patriarchai könyvtár tulajdona. E másolatot Rumjanczov gróf saját gyűjteménye számára újra lemásoltatta, melyet Joannovic Pachomius protodiákon 1824. febr. 20-án hitelesített. A Joannović Vidák metropolita által, a hilandari példányról 1780-ban íratott újabb másolat jelenleg szintén a karlóczai könyvtárban őriztetik.

β) Egy másik átirata egy, a lemergi egyet. könyvtár tulajdonát képező codexben ismeretes,³⁾ melyet egy későbbi kéztől eredő följegyzés szerint 1575-ben bizonyos Juratko Gligor vett János paptól és 1588-ban a szucsavai kolostornak ajándékozta.

γ) Harmadik átirata egy XVI. századbeli kéziratban olvasható, melyet Hilferding a dovoljei monostorban talált, és

δ) Safarik codexében, kinek három másolat volt birto-
kában.⁴⁾

¹⁾ Vulović i. m. 47—50. l. felsorolja őket.

²⁾ Vulović i. m. 14. l. közli e helyeket.

³⁾ Cod. chart. fol. 179. Sign. I. A. 12. V. ö. Archiv für oest. Geschichte 39. *Dudík* cikkét, Archive im Königreich Galizien und Lodomerien 123 l. E példányról adta ki Daničić.

⁴⁾ V. ö. Pámáthy diev. pis jugoslav. VI.

A Dánielnek tulajdonított gyűjtemény két sorozatból áll: az első a szerb uralkodók, a második az érsekek életiratait tartalmazza. Bizonyos, hogy így a mint ma ismeretes, nem az ő munkája, hanem csak ennek alapján készült átdolgozás. A királyok életiratainak címében ugyanis ez olvasható: A szerb és a tenger-melléki tartományok igazhitű királyainak *élete* és jámbor tetteiknek elbeszélése; s alább: életök dicsérete, melyet haláluk emlékéül Dániel érsek állított össze; az érsekekének címe már *Сказание* (elbeszélés) о житии прѣосвященныихъ архидіекоуныхъ, s nem tisztán žitija, mint a királyoké. A lebergi átírat még tovább megyen s a könyvnek *Ена книга рекомаа аѣтописецъ о сербскихъ царехъ и архидіекоуныхъ, како кто скоје житије прокоди* címet ad, a melyet az igazi rodoslovok viselnek, például a krušedoli, karlocai stb. *житије и жителство краља и царехъ ерѣвскихъ, кон по кимъ или колико царствова*, úgy, hogy e gyűjtemény második sorozatát inkább nevezhetjük rodoslovvá kurtított életiratok gyűjteményének.¹⁾ A szerkezeti különbség nem nagy a kettő között. A tulajdonképeni rodoslovok rövidbe foglalva a királyok életét tartalmazzák uralkodásuk sorrendje szerint. Az átmenet az egyikről a másikra *посемже* szavakkal történik, azaz: Ezek után uralkodott . . . Az érsekek életiratai sem különálló egészek, hanem rövid kivonatok,²⁾ azok egymásután következésének rendjében; még az átmenet is ugyanazon *посемже* szóval történik. Az érsekek életét magában foglaló gyűjtemény nem a királyok életéről szólónak a pendantja, hanem az ebből keletkezett rodoslovoknak. Hogy pedig e gyűjteményt nem Dániel írta össze, az is mutatja, hogy az ő életét magában foglalja s utána egész 1376-ig folytatódik, utolsónak Jefremről, az ipeki harmadik patriarcháról jegyezvén fel némely dolgokat. »Ezen szent és főtisztelendő zsinat tartatott Ipekben a patriarcha székhelyén az 1376-ik (3684) év október 4-én areopagita Dénes vértanú napján«, — ezek e gyűjtemény végső szavai.

A királyok életéről szóló sorozat címének inkább megfelel. A bevezetésben elmondja Dániel, hogy a szerb uralkodók életét szándéka megírni s főlemlítvén Nemánt, Radoslávra tér át, kiről hét, Vladislávról pedig mintegy 25 sorban emlékezik meg. Az önálló biographiák sorát 4. I. Urošsal kezdi s külön 5. Dragutin, 6. Ilona királynő, 7. Milutin és 8. III. Uroš életét Dušánnak csonkán maradt életiratával fejezi be, mely a magyarokkal vívott harcaiból való visszatérésével végződik. István első

¹⁾ A lebergin kívül a karlocai átírat is *царственикъ или родословъ* *30 брома* néven nevezi e gyűjtemény második sorozatát.

²⁾ Valamivel mégis bővebbek a rodoslovokénál; ez az egyetlen különbség köztük.

megkoronázott királyt meg sem említi; lehet, hogy a munka szerzője idejében még megvolt valamelyes életirata, ezért hagyta el, mint a Némánét, vagy az érsekek közül a Szabbásét, kiknek — a mint láttuk — csakugyan volt biographiájuk. Radosláv- és Vladislávról sem tudhatott meg valami sokat; ezért volt kénytelen pár sorral megelégedni.

Az Urošsal kezdődő külön életiratokat az oklevelek bevezetéseihez hasonló hosszú bevezetés előzi meg, mely magával az életrajzzal semmi összefüggésben nincsen, s bátran elmaradhattott volna az értelem minden megcsönkítése nélkül, aminthogy Milutinnál el is maradt.

Láttuk fennebb, hogy a Dušan žitijája nem teljes, s mint-hogy Dániel a Dušan koronázását követő évben meghalt, ez sem tőle származik — legalább nem egészen — hanem folytatójától. Vajjon ez ugyanegy személy-e azzal, ki az érsekek életét átdolgozta? — nem bizonyos, valamint az sem, hogy miért hagyta abba a folytatást? Szerencse, hogy ez életiratokat nem vont össze, mint azt az érsekekével tette. Hogy a Dániel szövegén javított, bizonyos abból, hogy majd első, majd harmadik személyben beszél; az első személy — mint az a szövegből kivehető — maga Dániel, az utóbbi az átdolgozó.

A mi Dániel forrásait illeti, — megjegyzendő, hogy ő I. Uros alatt született s Dragutin, Milutin, Dečanski Uroš és Dušan alatt maga is jelentékenyen befolyt az eseményekbe, s ekép mint szemtanú beszél. Maga is mondja: и мы оуко дабыны емы ена непокѣдати о ннхъ, елика елышахомъ и разоумѣхомъ нани нѣкотории отъ дрекыниихъ мѡузни еркѣдѣтеи быкыше дѣломъ нхъ, еанко еытворише въ дѣни жикота екоего, и тии оуко къзкѣстише намъ . . .¹⁾

A belgrádi nemzeti könyvtár egy Hadži Jordántól került codexet őriz, melynek czíme: Minej ili panegyrik rilski. Tartalmát szerb és bolgár szentek, jobbára királyok életének iratai képezik. Nevezetesen az Ilona királynőé (129—156. l.) Dánieltől, Dragutiné (109—128. l.) úgy látszik szintén Dánieltől. Safarik Jankó szerint²⁾ a könyvet ketten másolták s a két másolat azután egybekötöttetett. A régibb másolatot Vladislav grammatik 1479-ben írta, az újabbat pedig György grammatik. Ebből Dečanski István élete érdekel bennünket. Milutinnak is van még egy életirata a rakovecki kolostor tulajdonát képező s Maxim ieromonach által 1514-ben írt codexben, mely valószínűleg szintén Dánieltől származik.

¹⁾ Daničić 5. l.

²⁾ Glasnik XI. 39. l.

9. Dečanski Uros István (1232—1329) életét Dánielen kívül Camblak Gergely, a dečani zárda iguménje is megírta,¹⁾ a ki 1419-ben halt meg. Munkája önálló, s nem átírat a Dánielének, s hogy egykor híres volt, bizonyítja az, hogy az újabb rodoszlovok megemlékeznek arról. A mint Camblak a bulgár, szerb és az orosz egyházakban játszott szerepet, a szerint művét is mind a három egyház megőrizte. Egy példánya az orosz troiczko-szergijevszkájá lavra kéziratai között őriztetik, melyből a Gorszki átíratja szerint a zágrábi Arkivban Hilferding tette közzé.²⁾ Egy másik példánya a belgrádi imént említett codexben foglaltatik; ezt Safarik Jankó a Glasnikban adta ki.³⁾ Egy harmadik, szintén szerb átíratát az idézett Maxim-féle 1514-ki kézirat tartotta számunkra fenn.⁴⁾ A negyedik és utolsó bulgár átírat, mely a ryl-i kolostor egy codexében olvasható.

Dušán (1328—1356) nem volt oly szerencsés mint atyja. Neki csak a Dánieltől származó életirata ismeretes. Vannak ugyan egyes adatok,⁵⁾ melyek több életirata létezését sejtetik. Ugy látszik az is az övé, mely a remetei kolostor tulajdonát képező, 1642-ből származó codexben van, a melyből a rakovecibe is átvétetett (249—271 l.), de ennek szerzője ismeretlen. Pajsij szerb érsek alább említendő művét »István király élete« történetének is mondja; de ez nem különálló életírat, hanem az V. Uroséval egybe van szöve.

10. Az utolsó Nemanic király, V. Uros életét a 300 évvel később élt Pajsij érsek írta meg⁶⁾ »Előre tudnod kell, — így szól Pajsij — hogy palotabelieink unszolására vettük rá magunkat e rövidke elbeszélés megkezdésére, hogy valamikép feledésbe ne menjenek, a miket még összeszedhetünk.« Az életírat címe: *житиѣ и жизнь и поклѣтъ въ братцѣ . . . цара Гргѣгана . . .* (Dusáné) . . . и сына его Оуросна s ez utóbbinak életéről és haláláról, hogyan és minő halállal mult ki e világból, mennyit élt, mely időben és hol halt meg.« — Midőn erre vonatkozólag adatokat gyűjtött, egyet — ugymond — a szerb ljetopisben találtam, mást a rodoslovban és az ipeki hrisovulban, mely ma is az ipeki templomban őriztetik, egynémelyt pedig az elhunyt érsekektől hallottam, kik előttem éltek.«⁷⁾ Ez életírat az említett remetei

¹⁾ Életíratát l. Račkinál a Kanjizevnikben i. h. és Kacsenovszkynál a Szbornikban i. h.

²⁾ Glasnik IV. k. 1—29. l.

³⁾ Glasnik XI. 43—94. l.

⁴⁾ 361—396. l.

⁵⁾ Daničić is említ egyet a Dániel-féle gyűjtemény kiadásának előszavában.

⁶⁾ 1646-ban halt meg.

⁷⁾ Glasnik XI. 215. l.

és rakoveci codexekben van meg (295—298 l.), honnét szintén Safarik Jankó adta ki.

A többi uralkodók között csak kettőnek van még életirata: 11. Lázárnak és 12. fiának Istvánnak. A Lázár életiratai az eddig ismertekkel nem versenyezhetnek. Címök is kevesebbet ígér. Így egy XV. századbéli, (a belgrádi nemzeti könyvtárban) (29. sz.) hártyacodexben levő életirat nem is neveztetik zítijának, hanem csak слово похвалное великомученикову христову Лазарю.¹⁾ Egy másik, a XVII. századból való sokkal jobb az előbbinél, de nem sok történeti beccsel bír. Jun. 15-én — ugymond — »кѣ помѣнѣнїе ѿ блаженнѣмъ и припоминаемѣмъ князе Лазаре и же съ нимъ избѣженныхъ и ѿтъ чести (tehát csak részben) житїе его и слово о страданїи его и мощи прѣнесенїе.« Maga mondja, hogy csak »память . . . егоже ради нынѣ трѣбѣтѣко и праздниѣ творимъ²⁾ . . . и страданїа камъ възвѣстити хоуѣ,³⁾ és azért прѣтѣ, таже о немъ, начинаю повѣтъ, röviden és egészen általánosságban egyetlen tényt sem említve föl, úgy hogy teljesen ráillik, a mit maga mond magáról, hogy таже кто вѣнѣць пактѣнъ златѣ таже князь приложнѣ и многоцѣнноѣ ектѣнїиѣ творитѣ дїахїмъ, еце оубо и азъ похвалы его вѣнѣць блаженнѣи того главоѣ словоѣ изытакаваю.

Sokkal jelesebb életírója akadt fiának, ki maga is nemcsak tudománykedvelő, hanem az irodalmi téren is működő fejedelem volt. Многа писанїа прѣждѣ ѿ грѣчѣскыихъ писанїи, паче и нѣхъ прѣждѣ быхъшїихъ того — így olvassuk róla az újabb rodoslovokban is.⁴⁾ Továbbá и при немъ въ лѣта его пожеленїемъ книгоу словенскую вѣторое послѣдовашиѣ и граматнїю грѣчскую на ерѣкскѣи езикѣ прїеимаше.⁵⁾ Itt kétségtelenül a Konstantin-féle nyelvreformról van szó, s a reformator talán hálából írta meg pártfogója életét. Jun. 15-én — mondja a cím — житїе и жизнь . . . деспота Стефана изписано повелѣнїемъ и поновленїемъ ектѣнїишаго патріарха земаа тоа ерѣкскыа курь Пискомъ и полатныхъ начальнѣмъ . . . a minthogy az újabb rodoslov mondja is житїе же кѣе по редѣу написанѣтъ се константинѣ философомъ по мнозѣ оумоленїи епископѣ ect.⁶⁾ Három átirata ismertes: α) az odesszai egyetemi könyvtár többször említett 34. sz. codexében (84—124. l.), melyek útján Safarik Jankó adta ki;⁷⁾ β) a hilandári kolostorban; γ) a troiczko-szergijevszkája lávra 686. sz.

¹⁾ Közölte Daničić a Glasnik XIII. k. 358—368 ll.

²⁾ U. o. 113. l.

³⁾ U. o. 109. l.

⁴⁾ Stojanović, Glásnik 53. 40 l.

⁵⁾ Spomenici III. 106 l. Irodalmi műveiről l. Daničić cikkét »Šta e pisao visoki Stefan«, Glasnik, XI. 166—180 l.

⁶⁾ Stoján. Glásnik LIII. k. 41. l.

⁷⁾ Glásnik XXVIII. (XI. 366—428 l.)

codexében, melyből Popov András közölte.¹⁾ Legjobb kiadása Jagić tanártól származik.²⁾

A mi e žitiják történelmi becsét illeti, tudnunk kell, hogy azok ritualis célból irattak³⁾ s ez okból olykép szerkesztettek, hogy az, kiről az életirat szól, utánzandó mintakép állíttassék az ájtatos keresztények elé, kiknek olvasmányúl (legenda) szent dolgokról való elmélkedéseket adni már rég szokásban volt. Ezért az illetők életének csak azon eseményei említettnek meg, melyek e célra alkalmasak. Maga az előadás is e célhoz alkalmazkodik; reflexiókkal, a bibliából és a szent atyák irataiból sűrű, néha oldalakra terjedő idézetekkel van tele s a mi ezek lefejtése után megmarad, az némileg használható csupán.

A žitijákból fejlődött ki a szerb krónikák egy faja, az úgynevezett *rodoszlov*. E szó tulajdonkép genealogiát jelent s az újabb írók által tettett e művek élére címül. Eredetileg a *rodoszlovok* is *житије и жителство* címet viseltek s ez a *rodoszlov* szó után magyarázólag ma is odatételek. A *rodoszlovok* a életét röviden beszélik el; azaz azoknak csak kolostor-alapítására s esetleg fiaik felsorolására szorítkoznak. Tehát semmi egyebek, mint rendkívül megkurtított žitiják, a mely címet, a mint mondtam, viselik is. Az által azonban, hogy az uralkodóknak életével uralkodásuk sorrendje szerint (*кон по конимъ царьствова*) foglalkoznak s az egyesek fiait is főlemlítik, — az egész genealogikus színezetet nyer. — Ilyen *rodoszlovok* a követő codexekben maradtak fenn:

a) Egy több munkából összekötött, jelenleg a krušedoli kolostor tulajdonát képező ívrétű papir codex 337-ik lapján kezdődő *rodoszlov* egy Damián nevű szerzetes munkája, ki ezt József zetai érsek parancsára 1453-ban (6961.) Koprinjében írta. Innét némelyek *koprinjei rodoszlovnak* is nevezik, míg mások a tulajdonos kolostorról *krušedolinak* mondják.⁴⁾

b) Hilferding 1854-ik évi boszniai utazása alkalmával Ipekben (honnet *ipeki rodoszlovnak* neveztetik) egy XVI. századi papir codexet talált, mely az ő hagyatékából a pétervári nyilvános könyvtárba került, hol F. XVII. 16. sz. jelzet alatt őriztetik.⁵⁾ A codex szintén több munkából áll, melynek a többi-től eltérő részleteit szintén Jagić közölte.⁶⁾

¹⁾ »Az orosz chronographokba fölvett szláv és orosz művek és tanulmányok gyűjteménye« cz. műve függelékében.

²⁾ Glásnik XLII. 223 — 327. ll. Ki jelenleg nagyobb művet ír Konstantin nyelvreformjáról.

³⁾ Az új *rodoszlovok* azt mondják, hogy Camblak Dečanskiról nem csak biographiát, hanem misét is írt. A synoxarionban minden misével bíró szentnek élete megvan írva. A szerb királyok pedig mint kiváló ktitorok, egyuttal szentek gyanánt is tiszteltetnek.

⁴⁾ Kiadták: *Safarik*, *Pamatky* VII. és *Stojanović*, Glásnik LIII. köt.

⁵⁾ Bővebben írt róla Jagić az Arch. II. k. 106 — 109. ll., ⁶⁾ u. o. II. k. 75. l.

c) Egy másik, ugyancsak XVI. századi codex, melyet 1830-ban a montenegrói vladika (innét neve *cettinjei rodoslov*) ajándékozott volt Kucharszky ott utazgató lengyel tudósnak, kitől később az odesszai egyetemi könyvtárba került, — szintén tartalmaz egyet.¹⁾

d) A *studenicai rodoslov*ot Verković István másolta le egy ipeki patriarchatusbeli kalugyer birtokában volt hártya-codexből, melyben Nemán Simon s néhány érsek élete is benne foglaltatott. Az eredeti elveszett; a másolat a belgrádi nemzeti könyvtárba került (43. sz.)²⁾ Hátán e megjegyzés olvasható: Atíratott Studenicában (innét neve) az ige megtestesülésének 1760. esztendejében (a 4. §.) április 1-én, Konstantin archimandrita és Ruben igumen úr idejében.

e) Egy 1503-ból való quartalakú papircodexben, mely összesen 14 munkát tartalmaz. A rodoslov a 8. s a 119—125. ll. terjed. A codex jelenleg a karlóczi érseki levéltár tulajdona.

f) és g) Egy más, szintén quartalakú papír codex, egykor a Safarik, ma a prágai muzeum tulajdona (29. sz.) két rodoslovot foglal magában, melyek Vrhobreznicében, Plevlje mellett irattak; ezért nevezik őket *vrhobreznicei rodoslovoknak*.³⁾

h) és i) Mindkét rodoslov a zágrábi délszláv akadémia tulajdonát képezi (501. sz.) innét nevök.⁴⁾

Ha az elsorolt rodoslovokat egymással összehasonlítjuk — két egymástól különböző csoportra oszthatjuk őket. Az elsőbe az a) — d) egymással s a másodikba az e) — i) szintén egymással egyező rodoslov tartozik.⁵⁾ Amazok *régibb*, az utóbbiak pedig *újabb* rodoslovoknak neveztetnek.⁶⁾ Az első csoportba tartozók legrégibb szövegét a krušedoli codexben birjuk, az utóbbiakét a karlóczaiban. — Az előbbiek rövid tartalma a következő: Nemanról tíz sorban elmondják, hogy hány templomot épített és hány fia volt, kik közül utána *по емяже* István következett, kiről ugyanazt sorolják el mint apjáról. Istvánról Radoslavra térnek át, kiről annyit tudnak csupán, hogy vipera mérgű neje volt.⁷⁾ *ГЛАВНІСАДЪКЪ ЖЕ ПО НЕМАЪ ПРЪКЕМАЕТЪ КРАЛЕКЕТВО*, kiről a milesevoi zárda alapítását említvén föl, *ПОЕЪМЪ* — ugymond — *ПРЪКЕМАЕТЪ КРАЛЕКЕТВО БРАТЬ ЕГО ПРЪВЫИ ОУРОШЪ* (1240—1272.) Ezzel 8 sorban végeznek, ugyanazt sorolván elé, amit Nemanról és Istvánról, — fugyermekait

¹⁾ Kiadta *Jagić* az Archiv II. k. 76—92. l.

²⁾ Kiadta *Stojanović*, Spomenici XIII. k. 167—173 ll.

³⁾ Közölte *Stojanović*, Spomenici III. k. 97—99. ll.

⁴⁾ Kiadta őket *Noraković* Stoján a Starine IX. 71—77. ll. és X. 173. l.

⁵⁾ A variánsokat, az egyik-egyik csoport keretén belől, egymással összehasonlítva *Stojanović* adta ki a Glásnik LIII. köt. Az eltérés a másolók variációjára s egészen lényegtelen.

⁶⁾ A rodoslovok ezen elnevezését *Jagić* állapította meg az Archiv II. k.

⁷⁾ Különböznél Dániel nem tud Radoslávról semmit.

és templomalapításait; előre bocsátanak azonban annyit, hogy
 много же оустроения и еркыи отъ оугрьскаго крааа приемаеть.¹⁾
 A következő 6 sorban kitérés van, amennyiben I. Istvánnak
 II. Szabbás név alatt érsekké lett fiáról szólnak előbb s csak
 azután Dragutin királyról иже по екоемъ отци прѣмаеть крааек-
 стко. Innét kezdve már bővebb az elbeszélés, a mi arra mutat,
 hogy e rodoslovok a Dániel-féle királyi életiratokból készült
 kivonatok. A mint azok I. Uroštól kezdve különálló és részle-
 tesebb életiratokká alakúlnak által, a szerint e rodoslovok
 is tágasabb mederben kezdenek folyni. Dragutinról már 15
 sorban szólnak. Az első 5 sornyi általános elbeszélés után a
 genealogikus rész s a templomalapítások elmondása követke-
 zik. Milutinról се же вторыи оуроши прѣмаеть крааекстко, a leg-
 hosszasanban, 28 sort írnak. Így mennek végig az uralkodókon
 Uglješa s Vlkašin haláláig 1371-ig, a mely évvel beveződnek.
 Pár sorral fölnebb a dečani király, III. Uros fiáról szólván
 ezeket mondják: Роди же и сына дѣа Стефана прѣкааго цара и
 прѣдскааго Гимедна, иже въ гръческои земли въ градоу Трикала
 царьствова и тамо коньць житию прѣмаеть. Роди же и сына
 дѣа, иже и дѣньсь видими соуть обаче по нашихъ
 грѣхъхъ кромѣ екоаго отъчѣтка оземьствоканни кише възырающе
 съ нами на благодѣтелихъ въседрьжителю коа. Itt az író, mint
 egykorú beszél. Hogy tehát megtudhassuk a rodoslov iratásá-
 nak idejét, azt kell tudnunk, hogy mikor halt meg Simeon?
 Tudjuk, hogy fiai az ő halála után reájuk szállt birtokokból
 1396-ban üzettek el. Simeon tehát ekkor már nem él; követ-
 kezőleg Kacsenovszkij²⁾ a rodoslov iratásának idejét ez évnél
 korábbra helyezi. Azonban nem bizonyos, vajjon a hazájokból
 való száműzetés alatt csak *atyjok birtokaiból*, avagy *Szerbiából*
 való száműzetésüket érti-e? — minthogy a szerb korona, kihal-
 xán V. Urosban a Nemán-család uralkodó ága, jog szerint őket
 illette. Bármint álljon azonban a dolog, az eredeti rodoslov
 iratásának ideje nem esik messze 1371-től, mely évvel a följegyzé-
 sések is megszakadnak.³⁾

Dánielnek második sorozata, melynek e rodoslovokkal való
 hasonlóságát már említettem, mint láttuk, az 1376-ik évvel sza-

¹⁾ A mi azt mutatja, hogy ő volt az első, ki a magyar főnnhatóság
 alól magát kivonni igyekezett. Ő már nem helyettes, sem ducas s talán ezt
 fizette meg üldözésével.

²⁾ Szbornik i. h. 203. l.

³⁾ Az 1453-ból való krušedoli átíratot egy félszázadnál nem sokkal
 több választja el az 1376. körül írt eredeti rodoslov keletkezési idejétől.
 A későbbiek leírták az 1371-ig terjedő részt és tovább folytatták; még pedig
 a b) átírat 62 sorral, megemlítvén Lázárt, ki по сихъ же сѣхъ vette át az
 uralkodást, és Istvánt 1291-ben, annak följegyzésével, hogy ez utóbbi atyját
 a ravanikai kolostorban eltemettette, — megszakad. A c) átírat ismét leírva

kad meg, tehát majdnem egyidőben a rodoslovval. Tekintvén már most a kettő között való hasonlatosságot is, valószínűnek állíthatjuk, hogy ha a Dániel átdolgozója nem egy személy is a rodoslov írójával, legalább egy kolostorban lakott és egykorú volt azzal.

Az *újabb rodoslovok* mindnyájan megegyeznek egymással, leszámítva az átirók époly mérvű betoldásait, mint az a régibeknél tapasztalható. Tartalmuk a következő: Valamennyi Diocletiónnal kezd s Constantin és Licinius páros uralkodásaig vezet le, megemlítvén azt is, hogy Licinius neje Constantia, Constantin nővére, fiat szül, ki fehér hajáról Bélának (biloj, bjeli = fehér) és Urosnak neveztetik. Eddig mindnyájan szabadon stilizálták ugyanazon tárgyat; azon mondatban azonban, hogy »Constantin Liciniusnak fejét venni parancsolá«, már mindannyian megegyeznek. Béla Urossal az elbeszélés Szerbiára tér át, levén ő a Nemán nagyatyja. A Nemán előtti korra vonatkozólag tehát ezekből sem sokat tudunk meg, mert két emberöltővel kezdik előtte csupán. Béla Uros az atyja és Constantin között kitört viszályok elől Zachulmiába szaladt, hol a francia¹⁾ király leányát vevén nőül, két fiút nemzett, Csedomilt és Tjehomilt. Zachulmia lakói az előbbi erővel püspökké, az utóbbit pappá tévék. Tjehomilnak négy fia (Zavid, Strascimir, Prvosláv és Nemán) született. S ezzel a régibb rodoslovok kezdetéig jutottak el. A Nemán utáni királyokról való eladásukat fölösleges ismertetni; Stojanović synoptikus közlése szerint könnyű a két-féle rodoslovok közt az összehasonlítás. Elég annyit megemléznünk, hogy az újak a régiektől elütnek. Jagič 14 pontot hoz fel, melyekben egymástól különböznek s azt hiszi, hogy az újabbaknak a régi időre nézve is olyan forrásokot kellett használniok, melyeket a régiak szerzői nem ismertek. Az újabb rodoslovok elbeszélése azzal végződik, hogy György despot Kulpinban Maxim néven szerzetessé lett, ellenben fivére János megnősült s néhány évvel utóbb meg is halt. Maxim fivére elhunytá után nem sokáig maradt Szerémben, melyet a király másnak adományozott, hanem anyjával együtt Radul vajdához ment, magával vivén atyjának és fivérének szekrénybe zárt tetemeit. Az időre nézve, a midőn ezek történtek, a *ljetopisok* a következő adatokat tartalmazzák:

1485. György és fivére János despot Szerémbe jöttek.

1486. György Maxim néven szerzetessé lett. Ez év febr. 15-én atyjuk tetemei Kulpinba hozattak.

a b) 62 sornyi folytatását tovább folytatja István történetét s megemlékezvén György, István és János despotákról azzal végződik, hogy János és a Maxim néven szerzetessé lett György tetemei a krušedoli kolostorban tetettek örök nyugalomra (1516.) — tehát ott, hol az újabbak is megszakadnak.

¹⁾ A *franački* inkább lehet thrák, tranački, tracki király.

1502. Meghalt János despot.

1509. Meghalt Radul oláh vajda.

Mivel az összes újabb rodoslovok ez eseményeknél szakadnak meg, tartalmukban pedig semmi olyas nincs, amiből arra lehetne következtetni, hogy az eredeti ez eseményeknél korábban végződött — iratásuk idejét a XVI. század elejére kell tennünk. A régebbi rodoslovok folytatásai *c)* és *d)* is Maximmal szakadnak meg, de 1516-ban történt halálát is megemlítvén, — ez év után kellett iratniok.

Érdekes, hogy a szerb történetírás Szerbia megdőltevel hazánkba menekült. Az ide jött szerbek nemcsak őseik holttesteit, hanem multjuk egyéb emlékeit is magokkal hozták. Nem lehetetlen tehát, hogy régi források is, melyeket Jagić véleménye szerint az újabb rodoslovok használtak, ide kerültek. Bármily gazdagok is a fruskagórai zárdák régi nyelvemlékekben, gazdagabbak mint az ó szerbiai kolostorok, — egykor még gazdagabbak voltak az utóbbiakból került kincsekben.

A hazánkban adományokat nyert despotok röviddel a mohácsi vész előtt kihaltak, genealogiájuk megszakadt s ezzel a rodoslovok is bevégeződtek, holott a ljetopisok egész a mult századig terjednek.

A *ljetopisok* szószerint évirást = chronographiát, azaz annaleseket jelentenek, a melyeket Béla király névtelen jegyzőjével »esztendőik szerinti krónikák«-nak nevezhetnénk.¹⁾ Ezzel egyuttal meg van mondva szerkezetök is. A gondolatmenet mindeniknél: *КА КТО СДЕ* történt ez s ez s ebben tökéletesen meg-egyeznek az orosz ljetopisokkal, melyek szerint pl. *КА КТО* 888-ban vonultak el a magyarok Kijev alatt. Címök: ljetopis, ljetopisecz sokkal jobb, mint a melyet az oroszok viselnek: *ПОСЛЕТ КРЕМАННЫХЪ АКТЪ*; tartalmuk azonban összehasonlíthatlanúl silányabb az oroszokénál.

Ma mintegy 30-at ismerünk. Tartalom tekintetében *általános* és *különös*, azaz szerb részre oszlanak. Az első Ádámmal kezdődik s a bibliában elmondott eseményeken végig menve Constantinnál áll meg. Az általános résznek becse nincs; a nyelvészek csak annyiban foglalkoznak vele, hogy a biblia s a görög források (Joannes Mallala, Georgius Hamartolus, Constantinus Manasses) szerb fordításaiából kombinálva következtethetni vélnek az időre.²⁾ A különös, azaz a szerb rész Nemannal kezdődik, de időnként meg-megszakad. Az újabb rodoslovok szolgálták alapjául, de ezeket helyenkint a régibbek adataival szokta kibővíteni. Ez könnyen kimutatható.

¹⁾ Szabó K. ford. 11 l.

²⁾ Érdekesen fejtegeti ennek okait Jagić többször idézett tanulmányában az Archivban.

Ezek volnának nagyjában a szerb történelem szerb nyelvű forrásai. Akár minőségüket, akár mennyiségüket tekintjük, beláthatjuk, hogy biz azokból bajosan lehet beható kritikai történelmet írni.

IV. A Nemán előtti korszak forrásainak kritikai méltatása.

Láttuk fennebb, hogy a szerb nyelvű kútfők nem terjeszkednek ki a Nemán előtti korra. Nincsen is olyan, a mely az ő koránál régebbi volna. A ljetopisok és rodoslovok írása csak 1370—76-ig, tehát a XIV. század vége felé veszi kezdetét, a žitiják és oklevelek pedig csak vele kezdődnek. Jórészt ez az oka, hogy a szerbek rendszeresebb történelme Nemánnal kezdődhetik csak. A megelőző 500 esztendőből csak némely összefüggéstelen eseményekről van tudomásunk. Ennek okát Hilferding abban találja, hogy a történelmi emlékek idegen nyelven levén írva,¹⁾ a Nemánnal föllépett szerb irány nem figyelt rájuk, veszni hagyta őket. Mindössze néhány latin oklevél, egy görög biographia és a diocliai névtelen presbyter krónikája képezik e kor forrásait.

Az okleveleket már elsorolta Rački, a nélkül, hogy bővebben is foglalkozott volna velök. Ezek a következők:

α) VIII. János pápa »Montemero duci Slavonie.« Inti, hogy elődei példájára a pannoniai püspök joghatósága alá térjen vissza.

β) X. János pápa »Tamislao Croatorum et Michaeli excellentissimo duci Chulmorum, Joannis Salonitane ecclesie episcopo, omnibus suffraganeis, verum etiam et omnibus zupanis, cunctisque sacerdotibus et universo populo per Sclavoniam et Dalmatiam.«

γ) »Lotuitti protospatarii, epithochrussi, triclyni, ypati et stratego Seruie et Zahulmie« levele, melyben a locrumi kolostornak ajándékozza »ecclesiam sancti Panchratii de Babbina palla, que est in Meleta.« Év nélkül.

δ) »Litera Chrance cum omnibus suis supanis Zacholmie et de« Ugyanazon donatio. Év nélkül.

ε) »Litera Gabrielis episcopi Zachulmie una cum iudice Miroslauo et bano Ratimiro et Strasimir et procuratore Craymir una cum omnibus Zachulmie nobilibus.« Ugyanarról. Év nélkül.

ζ) »Radoslauus rex cum uxore sua Julia et filio Branislao.« Ugyanarról. Töredék.

¹⁾ Ez megerősíti véleményemet, hogy a szerb irodalom csak Nemánnal kezdődik. Hilferding maga is azt tartja, hogy Szerbiában előbb latin püspökségek voltak, telát az oklevelek is csak latin nyelven kelhettek.

φ) 1078. jan. 8. VII. Gergely pápa »Michaeli Sclavorum regi.« Irja, hogy a ragusai és spalatói püspökök közötti viszályban nem hozhat ítéletet.

θ) »Litera cuiusdam Lovro haeretici (?)«, melyben az előbbi donatióról van szó.

ζ) 1100. »Testamentum regis Bodini.« Ugyanarról.

λ) 1112. »Boleslaus iudex« ugyanarról.

μ) 1114. »Litera de eadem donatione.«

ν) 1115. augst. »Georgius rex, una cum matre Jaquinta et Gerdo consobrino suo.« Ugyanarról.

π) 1115. augst. 15. György király levele, melyben a cattaróiaknak bizonyos birtokokat adományoz.

ρ) 1151. »Dessa Dioclie, Serbulie, Zacholmie rex« levele, melyben a Melita szigetét az apuliai sz. Mária kolostornak (in Pulsano) adományozza.

ς) »Dessa magnus comes terre Zachulmie« levele, melyben a babinopoljei sz. Pankrácz templomot a locrumi kolostornak adományozza.

E levelek közzül csak az α) β) γ) és π) alattiak, tehát összesen 4 szól más tárgyról, a többi 10 ugyanazon kolostor donatióját tartalmazza. Ama négy közül egy sem maradt meg eredetiben, hanem csak főljegyzésként ugyanannyi codexben. Az α) alatti csak töredék, összesen 3 sorból áll, a π) alattiról pedig Rodosláv király 1236-ki oklevelében van emlékezet; sajnos azonban, hogy ezen oklevél maga is csak olasz fordításban maradt reánk, minek következtében hitelességét bizonyítani nehéz. A cattaróiak donationalis levelei és szabadalmaik megerősítései átnyúlnak a Nemán utáni királyok korába is; még Lázár kenéztől is maradt fenn kettő, szintén csak olasz fordításban, melyekről Ruvarac bebizonyította, hogy nem hitelesek.

A locrumi benzés kolostor 10 darab ajándéklevelének hitelességét Rački vonta kétségbe. Nem lévén kezeimnél az eredetiek, bírálatukba nem ereszkedhetem. Azon körülmény, hogy a diocleaival egyik sem ellenkezik, valamint kezdetleges szerkezetök hitelességüket látszik bizonyítani; de az alábbiak igen gyanussá teszik őket előttem. Mind a tízben ugyanazon kolostor részére kétféle birtok adományoztatik. A későbbi oklevelek azonban nem említik meg a korábbiakat; az adományok következetesen mint nova donatiók conferáltatnak a priorok kérelmére, kik nem a már nyert donationalis megerősítését, hanem az abban adományozott birtokot kérik újra, elárulva ekként, hogy az nem volt még birtokukban. S kérelmük teljesítettik: a későbbi két donator átírja az első levelének szövegét s kész az adománylevél.

Ime egy példája:

Litera Luttovitti.

Datum est tibi Petro abbati et reliquis tuis fratribus in mense iulio in die septima. Idem predictus ven. Petrus abbas postulaverat nobis ecclesiam sancti Pancratii de Babbina palla, que est in Meleta, cum omnibus terris, quatenus in potestate sua omni tempore possiderunt. Hec enim peticio valde nobis placuit dare locum istum hisdem fidelibus seruis (!) pro salute nostra et pro remissione animarum nostrorum (!) omnium nostrorum defunctorum. Igitur concedimus et stabilite damus eis prefatam ecclesiam cum omnibus terris, ut nullam vim vel iniquitatem patiantur neque a Raguseis, neque a Stagnensibus neque ab aliis quibuscunque hominibus latinis, vel sclauis, sed semper sine calumnia et sine impedimento omnis vicine persone locum prefatum possideant. Quicunque autem causa invidie eis impedimentum fecerint, dei omnipotentis et virg. Mariæ et principis ap. Petri omniumque sanctorum maledictionem habeant.

Litera Hrance.

da domino Grobi abbati et reliquis fratribus in mense julio in die septima. Predictus abbas et fratres eius postulaverunt nobis sanctum Pancratium cum totius Babbine pale, quod est in Meleta, quatenus hoc haberent in sua potestate. Nos autem cognoscentes eos iustos esse, eisdem concedentes propter salutem hominum secundum postulacionem eorum fecimus et dedimus um suprascriptum locum eis, nec paciantur neque a Zacholmie hominibus, neque a Raguseis, neque ab aliis quibuscunque hominibus, sed . . . possideant et habeant. Quicunque autem presumpserit in hoc impedire predictum abbatem et successores eius, habeat maledictionem patris et filii ect.

Litera Gabrielis.

Venit ad nos abbas Vitalis de monasterio s. Benedicti Lacrome querere locum in insula, que vocatur Meleta, et dedimus ei locum totum Babbine palle, in quo est ecclesia s. Pancratii tali nomine, ut si aliquis Zachulmie homo irritare hoc factum voluerit vel contrarium fecerit, sit omnibus Zachulmie hominibus inimicus. Insuper maledictus sit a deo atque a duodecim apostolis nec non a sancta Maria matre domini et ab omnibus sanctis.

Az is gyanut költ ez oklevelek hitelessége iránt, hogy a Hrancus-féle levél írója még a dátumot is átvette a Lottovittus-féléből a nélkül, hogy magáról az oklevélről csak szólna is. A két levél egy kéztől származik; az pedig csak a hamisítóé lehetett. A Gábor-féle a szavakban már nem egyezik anynyira, de gondolatmenete ennek is teljesen ugyanaz az előbbiekével.

Gyanusak végül az egymásközti ellentmondás következtében. A három levélben sz. Pancratius egyháza adományoztatik, holott a negyedik szerint, melynek csak töredéke maradt meg, a templomot jóval későbbben Boleslaus építteti. Ismeretes, hogy Babi-

nopoljét, az egész szigettel együtt Prvorjenčáni István adományozta a rajta levő sz. Mária kolostornak. »И сего же манастырю прѣчисныѣ бладыниче наше къ Мѣстѣ еѣ дарову: отъоръ къѣ и бѣкино нѣае«. ¹⁾ Valószínű, hogy a locrumi szerzetesek is igényt tartottak erre, melynek bebizonyítására természetesen korábbi oklevelekre volt szükségük, s így keletkeztek az említett donatiók.

Ugyanily gyanús az említett locrumi szerzeteseknek adományozott zonzchettói sz. Márton egyházzól szóló oklevelek hitelessége is. A legelső oklevél szerint Lőrincz eretnek építi ez egyházat s Bodinnak adja, ki viszont a locrumiaknak ajándékozza. A későbbiek szerint pedig vita támadt az eretnekek és keresztények között, melyben ez utóbbiak azt állították, hogy azt ősidők óta a királyok birták s jelesül, a legöregebb emberek emlékezete szerint Boleszláv bíró. Ez alapon elveszik az eretnekektől s a locrumiaknak ajándékozzák. Ez ellentmondás súlyosan árt a hitelességnek.

Egy 1023. augusztus havában kelt oklevélből (*Kukuljević* i. m. I. 103.), melyben Vitalis ragusai érsek a locrumi sz. Benedek-féle kolostor általa történt alapítását hosszasan elbeszéli — ezeknek az okleveleknek hamis volta evidenten kiviláglik, mert ha 1023-ban építtetett föl a kolostor, korábban nem nyerhetett adományt.

A felsorolt oklevelek közt csak a *a)* és *β)* alatti pápai bullák olyanok, hogy hitelességük kevésbé gyanúsítható, de ezek meg töredékek.

Van ezeken kívül még néhány pápai oklevél, melyeket — egyházi ügyekben lévén azok a ragusai érsekekhez intézve — nem vettem fel az említettek közé. Mivel azonban vonatkozásaik fontosak Szerbiára nézve — nem hagyhatom említés nélkül őket. Ez oklevelek a következők:

a) 743. jun. 16. Zachariás pápa András ragusai érsek joghatóságáról intézkedik.

b) 1023. szept. 8. Benedek pápa Vitalis ragusai érseknek ugyanazon ügyben.

c) 1102. január 27. II. Paskál pápa Domonkos ragusai érseknek ugyanazon ügyben.

d) 1121. szeptember 28. II. Calixtus pápa Gerard ragusai püspöknek ugyanazon ügyben.

e) 1121. szept. 28. Ugyanő meghagyja felső Dalmátia, vagyis Dioclia püspökeinek, hogy Gerard ragusai érseket metropolitájuknak ismerjék el.

f) 1142. jun. 11. II. Incze pápa András ragusai érseknek az előbbeni ügyben.

¹⁾ *Mikl.* i. m. 10. l.

g) 1142. jun. 11. Ugyanő a ragusai lakosoknak meghagyja, hogy András érseknek engedelmeskedjenek.¹⁾

Az elsőről már Kulkuljević megjegyezte, hogy hitelességét többen kétségbe vonták. Ez oklevelek külső jeleiről természetesen nem lehet szó; de egyedül a belső jelekből is kimutatható, hogy a két első pápai bulla meg van hamisítva s mivel a többi szövege egyező velők, valószínűleg ezek is olyanok.

De vegyük sorra őket!

Az első hamis, mert ebben a pápa a ragusai érsek alá rendeli »Zachulmie regnum, et regnum Servie Tribunieque regnum« és több püspökséget, holott 743-ban e tartományokról még nem lehet szó. — Zachariás pápa ezen oklevelével csaknem teljesen egyező bullában II. Sándor pápa 1063-ban rendeli Péter diocliai és antibari érsek alá ugyanazon tartományokat és egyházakat. Egyik a kettő közül okvetlenül hamis. esetleg mindakettő az s velők együtt a többi is. Mert egyik a másiktól van átirva. A Zachariás-féle 5–6 sorban előre bocsátva a tartományokat, a »Si oves pastorum« kezdetű formulát írja át s ezt variálják mindannyian. Közben anachronismussal is találkozunk. VIII. Benedek 1023. september 28-án küldi Vitalis érseknek a palliumot, holott ez már augusztusban mint érsek szerepel a locrumi kolostor alapító oklevelében.

Ez oklevelek nem sokat nyújtanak a történetirónak. Tartalmukban kevés a történeti vonatkozás. Valamivel többet nyújt történelmi tekintetben e kor egyetlen žitiája, mert egy emberöltő eseményeit világítja meg ugyanazon zavaros előadásban, telve elmékedésekkel ép úgy, a mint azt a szerb életiratoknál már láttuk. — E žitija Vladimir diocliai archizsupán görögnyelvű életirata. Hilferding röviden említi, úgy szintén Jireček is. Legujabban Lopov ismertette a bulgár vallásügyi ministerium »Szbornik«-jában.²⁾ »Egy bulgár oklevélről« című czikkében, közölve egyuttal bulgár fordításban is. Czime: *Απολοιδία Ιωαννου του Βλαχιαερου*; nyomtatott Velenczében 1858-ban. Először Moschopolisban adatott ki egy XVI. századi kéziratból, mely ha egy régibb példányból, talán épen az eredetiből készült másolat is, még akkor is néhány száz év marad közte és a Vladimir ideje között. Vladimirt Nemán fiának, Simon unokájának mondja: Bolgárölő Bazil *βουλγαροκτονος* mellékneve helyett a *πορφυρογεννης*-t használja.

¹⁾ Ez oklevelek a ragusai bullariumban vannak átirva.

²⁾ II. köt. 110. l.

PODOLIN TÖRTÉNETE ÉS OKMÁNYAI.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Függelékül Podolin városa történetéhez bemutatjuk a város azon okmányait és szabadalmait, melyek különösen lengyel királyoktól származnak és eddigelé még sehol sem adattak ki. E város okmányai és szabadalmai megjelentek: *Bárdossy*, Supplementa Analectorum Scepusii l. 311. 1244-dik évről, l. 305. az 1289-dik évről, l. 350. 1292-dik évről; *Wagner*, Analecta Scepusii I. l. 211. 1412-dik évről, l. 223. 1442-dik évről, l. 224. 1537-dik évről.

I. 1313. junius 24.

Nos Capitulum Ecclesie Beati Martini de Scepus memorie commendamus, significantes quibus expedit universis, presentium per tenorem, quod accedens ad nostram personaliter presentiam discretus vir Thilmanus (?) filius Henrici sculteti de Podelino, exhibuit nobis litteras venerabilis in Christo patris et Domini Thome dei gratia archiepiscopi Strigoniensis, locique eiusdem comitis perpetui, petens nos cum instantia, ut easdem litteras sub sigilli nostri testimonio rescribi faceremus. Quarum tenor talis est: Nos Thomas miseratione divina archiepiscopus Strigoniensis eiusdemque loci comes perpetuus, significamus quibus expedit universis, quod cum nos in terram Scepusiensem ex mandato Domini Karoli dei gratia Hungarie regis illustris accessissemus et venissemus, prope Liblo Thilmanus filius Henrici scultetus de Podelino, qui domino nostro regi in omnibus suis agendis fideliter exhibuit nobis instrumenta et litteras super Scolteconatum de Podelino, mediantibus quibus predictus pater suus ipsum Scoltetonatum optinuit et post sibi reliquit, quibus visis, quia credentia instrumenta fuerant et vera, et idem Thilmanus inter ceteros de terra Scepusiensi fidelior domino regi exstitit, et ad eius mandata promptior est

inventus, de magnificentia ipsius domini nostri regis confidentes, cuius vice fungimur in partibus istis, auctoritate eiusdem predictum Scultetonatum Thyloni memorato per patrem suum tamquam ius hereditarium relictum sibi confirmamus, precipientes omnibus quibus presentes fuerint exhibite sub interdicto et excommunicationis penis firmiter et districte, quatenus eundem Thil. in suis iuribus et villis non debeant molestare, sed sinat pacifice quiete in eis permanere. Quod si quis contrarium facere attemptaverit, et indignationem domini regis incurret, et illam excommunicationis sententiam, quam extunc prout extunc contra ipsos proferimus, in his scriptis incidet ipso facto. In cuius rei testimonium presentes appensione sigilli nostri fecimus communiri. Datum in Leuche in festo Purificationis beate virginis, anno Domini m^o ccc^o duodecimo. Nos itaque attendentes predicti Thilmani instantias iustas fore et condignas consonasque. prefatas nobis exhibitas literas de verbo ad verbum presentibus inseri fecimus nostrique appensione sigilli communiri. Datum in festo Beati Johannis Baptiste anno Domini m^o ccc^o tredecimo.

II. 1339. december 29.

A D U

Capitulum Ecclesie Beati Martini de Scepus, omnibus Christi fidelibus presentium notitiam habituris salutem in omnium salvatore. Quum memorie novercatur oblivio, dignum est, ut acta temporaliter gesta litterarum patrocinio solidentur. Proinde ad universorum, tam presentium quam futurorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod discreto viro et honesto Tylone filio Henrici Sculteto de Podolino ab una parte, ac Domina Lyebus consorte eiusdem ab altera coram nobis personaliter constitutis, per eosdem propositum exstitit concorditer et relatum, ad perpetuum bonum pacis et concordie heredum suorum de consilio et inductione bonorum amicorum suorum talem inter se ordinassent concordiam, per eosdem heredes suos servandam et tenendam, videlicet quem aut quam ex ipsis prius viam universi carnis ingredi contingetur, heredes eiusdem decedentis ipsi superviventi centum marcas grossorum denariorum seu monete usualis tunc currentium, pro portione ipsum vel ipsam post mortem alterius de iure de hereditate et de omnibus bonis mobilibus et immobilibus ipsius decedentis contingentem, solvere et tradere teneantur, hoc tamen non obstante, si domino largiente aliqua proles ab ipsis generaretur, particeps hereditatis omnium bonorum mobilium et immobilium utriusque parentis, prout iura dictant et servant, hereditarie esse et fore debetur et

debebit. Astitit etiam coram nobis personaliter Johannes filius eiusdem Tylonis Sculteti pro se, fratribusque et sororibus suis universis, consentiendo et obligando se fratres suos et sorores dictam solutionem de hereditatibus et bonis paternis dicte Domine noverce sue si, quod absit, dictum patrem suum decedere prius contingetur, servandam et faciendam. In cuius rei memoriam firmiorem presentes nostras concessimus litteras ad petitionem partium earundem pendentis sigilli nostri munimine rob(oratas). Datum in crastino Sanctorum Innocentum Martyrum, anno Domini m^{mo} ccc^{mo} xxx^{mo} nono.

III. 1364. octóber 31.

Nos Capitulum Ecclesie Beati Martini de Scepus presentium tenore significamus, quibus expedit universis, quod Jordano filio Guntherii Sculteto de Podolyno ab una, Jacobo filio..... Cive de Zanduch parte ex altera coram nobis personaliter constitutis idem Jordanus oraculo vive vocis nobis dixit et confessus extitit tali modo, quod ipse dictam Scultetiam suam de Podolyno cum Curia et domibus ac universis edificiis et utilitatibus in eadem habitis, et pertinentiis in eadem Podolyno existentibus vendidisset et tradidisset eidem Jacobo filio..... pro octingentis florenis bonis plene ab eodem habitis et receptis, imo vendidit et tradidit coram nobis. Econverso idem Jacobus dixit, quod ipse Curiam suam in dicta Zanduch habitam, similiter cum omnibus utilitatibus et pertinentiis suis dicto Jordano dedisset et tradidisset, prout dedit et tradidit coram nobis. Ambo autem concorditer subiunxerunt, quod hanc ordinationem et venditionem fecissent inter se perpetuo et irrevocabiliter in filios filiorum, heredum per heredes duraturam, et qua ratione predictorum ab omnibus impetitoribus se mutuo tenentur expedire temporis in processu, ad quod se sponte obligarunt coram nobis partes antedictae. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes litteras nostras pendenti sigillo nostro roborantes duximus extradandas. Datum in Vigilia festi Omnium Sanctorum, anno Domini Millesimo ccc^{mo} lx^{mo} quarto.

IV. 1440. máj us 5.

Wladislaus dei gratia Rex Polonie ac electus Rex Regni Hungarieque, princeps Supremus et heres Russie etc. significamus tenore presentium, quibus expedit universis, quod nos attendentes gravia et intollerabilia dampna, quibus Cives nostri de Podolino frequenti dacione et nimia powodorum insolitisque stationibus per nobiles et terrigenas nostros gravabantur, nos

igitur ipsorum opportunitati succurrere cupientes, ut ipsa Regia benignitate recreati eo melius nobis inposterum obsecundari possent, et votis nostris prestantius occurrere, predictos Cives nostros de Podolyno ab omnium podvodorum dacione eximimus et absolvimus, inpositasque stationes ac donaria per nobiles factas fieri prohibemus per presentes. Quod ad notitiam vobis Capitaneo, Burgrabio Lubowliensibus et de Podolyno, tam modernis quam postea existentibus ceterisque officialibus presentibus requirendo mandamus seriose habere volentes, quatenus predictos nostros Cives de Podolyno ad dacionem dictorum povodorum amplius compellere et arcere nulla presumatur ratione, nec etiam insolitas stationes preter ea, que de jure tenentur, exigere permittatur, hoc tamen excepto, quod dum nos ibi deo largitore personaliter adesse contingat, tunc sub coquinam nostram quantum necesse fuerit, aut alias periculoso tempore, aut bello et alia gravi necessitate exposcente, predictos podwodos cum stationibus solitis de jure tenebuntur ministrare. Secus pro gratia nostra facere non harum, quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Datum in Nowa villa ipso die Ascensionis Domini, anno eiusdem Millesimo quadringentesimo quadragesimo.

V. 1407. ápr. 20., 1560. — 1578. jan. 27., 1590. márcz. 20.

Sigismundus III. dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithv., Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogetiae, Litvoniaeque, nec non Regni Sveciae proximus haeres et futurus rex significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, exhibitas nobis fuisse nomine incolarum oppidi nostri Podoliniae literas infrascriptas pergameneas, titulo et sigillo serenissimi olim Stephani regis antecessoris nostri, et manu propria subscriptione munitas, innovationem et confirmationem literarum binarum super fundum Kromlow eidem oppido per praefatum serenissimum antecessorem factum in se continentes sanas, salvas, et omni suspicionis nota carentes. supplicatumque nobis esse, ut easdem authoritate nostra regia approbare, confirmare dignaremur. Quarum tenor sequitur talis: Stephanus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithv., Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogetiae, Kiioviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniae, princeps Transylvaniae etc. significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, exhibitas esse coram nobis per certos consiliarios nostros, nomine Famatorum Rychtary et consulum civitatis nostrae Podoliniae Scepusiensis literas infrascriptas alteras pergameneas sub appenso sigillo, alteras vero papyreas, ob vetustatem quidem aliqua ex parte attritas super

possessionem Kromlov nuncupatam sonantes (!) sanas tam salvas et integras, nullamque suspicionis notam in se haberi, supplicatumque est nobis, ut eas ob ipsarum vetustatem innovare atque confirmare et ratificare dignaremur. Primarum autem literarum pergamenearum tenor sequitur ejusmodi: Nos Nicolaus custos et vicarius ecclesie beati Martini de Scepus in Spiritualibus Generalis, memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis et singulis, quod cum juxta continentiam literarum nostrarum, arbitriumque Nicolaus filius Joannis filii Aedes de Bethlem Falva ut actor ab una, ac Paulus filius Egidii, Mathias filius Pauli, et alter Mathias filius Petri de eadem Aedes Falva ut in causam attracti parte ab altera, presente reverendo in Christo domino patre Vladislao episcopo Tynsen. gubernatoreque Abbatie de Scepus, obtenta prius nostra judiciaria licentia, se in eadem quarte partis possessionis Kromko vocate nobili domine Alleta vocate avie partium predictarum pro jure suo, scilicet preciari ut dicitur extendata, de qua parte idem Nicolaus filius Joannis litem movisset contra eosdem coram nobis arbitro quatuor proborum virorum laude ordinem et dispositionem submisissent coram nobis tali modo, in quodque iidem probi viri auditis partium propositionibus, visisque juribus eorundem in quindenis festi Pasche domini per partes earundem equali numero eligendi in monasterio beate Marie virg. de Chewnik in premissis arbitrantur, laudarent, definirent, ordinarent et disponent, hoc totum ambe partes acceptare et tollerare debent et tenentur, contradictione absque omni, sub penis et conditionibus in dictis prioribus literis nostris lucide expressis. Tandem prefatus dnus Vladislaus episcopus exinde ad nos rediens, nobis retulit isto modo, quomodo ipsis quindenis Pasche domini occurrentibus, prefatus Nicolaus filius Joannis pro parte sua Jacobum filium Stanislai de Bethlem Falva et Joannem filium Hamb de Urban Falva statuisset et adduxisset; item prefati Paulus filius Egidii, Mathias filius Pauli et alter Mathias filius Petri pro parte ipsorum filium Jordany de Kenchneles et Jakobi Kurkwi comitem Saxonum terre Scepusiensis modo simili pro arbitriis statuissent et adduxissent, quibus adductis et statutis una cum aliis probis et nobilibus viris, auditisque partium propositionibus et allegationibus, visisque ipsorum juribus, solum deum habendo pre oculis et ejus justitiam facto in premissis tulit, arbitrati extitissent, quod prefata quarta pars possessionaria, ratione ejusdem domine Aleta vocate avie partium prefatarum, omni via et jure ipsam concernens dignoscetur, et post sequens eundem Nicolaum filium Joannis filium nepotis annotate domine, cui arbitrio et dispositioni iidem Paulus, Mathias et alter

Mathias ipsorum benevolum consensum prebuisset et assensum. Nos igitur audita et accepta relatione ipsius dni episcopi nobis facta eundem Nicolaum filium Joannis in dominium ejusdem quarte partis per discretum virum dominum Lucam plebanum de Podolino hominem nostrum fecimus introduci, ipsam quartam partem sibi statuere faciendo more consueto, nulla penitus contradictore inibi exstante et apparente. In cujus rei memoriam stabilitatemque perpetuam, presentes nostras concessimus eidem Nicolao literas privilegiales, pendenti sigilli nostri munimine roboratas. Datum apud predictam ecclesiam S. Martini feria quarta proxima ante festum beati Georgii martyris, anno dni MCCCCVII.

Alterarum literarum papyrearum tenor ejusmodi sequitur: Nos capitulum ecclesiae Scepi. memoriae commendamus per praesentes, quod nobiles Mathaeus et Gaspar Hayway ad praesens in civitate Podoliniec commorantes onera et quaelibet gravamina Vitti et Melchioris fratrum suorum carnalium in subscriptis super se assumptis, coram nobis personaliter constituti, sponte et libere in hunc modum fassi sunt, quomodo nobilis quidam Martinus Hayway pater eorundem fratrum, volens pro terrenis coelestia et pro caducis aeterna in coelesti hyerarchia commutare, ob spem et devotionem, quam ipse erga beatam Mariam semper virginem matrem Dni Jesu Christi, in cui nomine ecclesia in civitate Podoliniec praedicta fundata et dedicata existit, gessisset, hac de causa quartam partem praedii Komlok vocati, ipsum jure haereditario concernentem in Comitatu Scepi. sitam, memoratae ecclesiae Podoliniec, suae et parentum suorum animarum saluti in perpetuum Elemosinam dedisset. donasset et contulisset, fpari ormiter iidem nobiles Mathaeus et Gaspar Hayway dictam quartam partem praedii Komlok pro refrigerio animarum suarum et parentum ecclesiae saepefatae dedissent et donassent, imo dederunt et donaverunt et contulerunt coram nobis jure perpetuo et irrevocabiliter, his conditionibus et articulis interjectis, quo concives praefatae civitatis Podoliniec nobilem dominam Elisabeth relictam quondam nobilis Martini Hayway praedicti, matrem eorundem fratrum cum uno filio suo in omni libertate tenere et conservare teneantur et sint adstricti, ipsumque praedium-quartale nulli, nisi provido Soltysz de Druzbaki, cui dicta Elisabeth relictam victum in dies sustentat, annuatim per arendam dare possint et valeant, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria quarta proxima post dominicam Pauli (?) anno MDLX.

Nos itaque Stephanus rex praenominatus, supplicationi ejusmodi benigne annuentes, literas praeinsertas utrasque ob earum vetustatem innovandas, easque (si et quantum earum ipsi

consules Podolienses Scepusienses in usu fuerunt, hactenusque sunt, legibus regni non derogent) approbandas, ratificandas et confirman. duximus, uti quidem innovamus, approbamus, ratificamus et confirmamus praesentibus literis nostris, decernentes eas robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus, sigillumque regni nostri eidem appendi mandavimus. Datum Varsaviae in conventu regni nostri generali die XXVII. mensis Januarii, anno dni MDLXXVIII., Regni vero nostro anno secundo.

Nos itaque Sigismundus rex praenominatus supplicationi hujusmodi benigne annuentes, literas praeinsertas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus auctoritate nostra regia approbandas et confirmandas esse duximus, uti approbamus et confirmamus praesentibus, easque vim et robur suum debitum ac justum, in quantum juris publici rationes admittunt, ususque earum habetur, semper obtinere debere volumus. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri consignari jussimus. Datum Varsaviae in comitiis generalibus regni, die XX. mensis Martii anno dni MDXC., Regni nostri III.

VI. 1423. mart. 26., 1559. (!), 1560. mart. 20.

Sigismundus tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithv., Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Litvoniaeque etc. necnon regni Sveciae proximus haeres et futurus rex, significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, exhibitas nobis fuisse nomine oppidanorum nostrorum Podolinciensium literas infrascriptas pergamenas, titulo et sigillo serenissimi olim Sigismundi Augusti regis antecessoris nostri munitas et manu propria reverendissimi Padniewski regni Poloniae vicecancellarii, Lancitien. praepositi et decani Varsavien. subscriptas, approbationem libertatum et praerogativarum certarum eidem oppido concessarum, per praefatum antecessorem nostrum factarum in se continentes sanas, salvas, nullique suspicioni obnoxias, supplicatumque nobis esse, ut easdem auctoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum tenor sequitur talis: In nomine domini Amen. Perpetua hujus rei esto memoria. Nos Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithv. necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Sieradiae, Lancitiae, Cujaviae, totiusque Prussiae, Masowiae, Culmen., Elbigen., Pomeraniaeque dominus et haeres, significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, exhibitas nobis esse literas pergamenas, sub titulo et sigillo olim Sigismundi Romanorum, Hungariae et Bohemiae regis, per

oppidanos nostros Podolinicen. iisdem oppidanis nostris concessas, sanas, salvas et integras, omni suspicione carentes, supplicatumque est nobis per certos consiliarios nostros pro parte ipsorum oppidanorum de Podolinec, ut eas auctoritate nostra regia confirmare, approbare et ratificare dignaremur. Quarum tenor est iste:

Nos Sigismundus dei gratia Romanorum rex, semper augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie rex, memorie commendamus, tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod fideles nostri dilecti providi viri Nicolaus dictusque Hacker iudex, et alter Nicolaus Conradi juratusque civis, Petrusque dictus Preys et Johannes Krayzer concives de Podolino pro se ipsis personaliter ac discreto viro domino Luca plebano ecclesie, et pro tota communitate civium et hospitum nostrorum de eadem Podolino culminis accedentes conspectum, exhibuerunt nobis quasdam geminas literas fidelium nostrorum capituli ecclesie beati Martini de Scepus, unam privilegiam et alteram patentem de et super quadam scultetia et curia, necnon potestate iudicii, ac quibusdam terris arabilibus, sylvis, pratis et rubetis, necnon parte molendini, pretio scampnorum seu macellorum carniū, item super alia medietate iudicii et libertate, ac quarta parte ejusdem molendini in fluvio Poprad vocit. decurrentis superius ipsam civitatem nostram Podolien. existentis, ac quibusdam portionibus macellorum ibidem existentibus emanatas, tenorum subsequentium, suplicantes exinde culmini nostro iidem uterque Nicolaus et Petrus nominibus quibus supra precibus subjectivis, quatenus easdem literas ratas, gratas et acceptas habendo, nostrisque literis verbotenus inseri facientes ad easdem et singula contenta ipsarum nostrum regium consensum prebere dignaremur benevolum et assensum. Quarum unius utpote ipsius litere privilegialis tenor talis est: Capitulum ecclesie Martini beati de Scepus omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris notitia presentium habituris, salutem in omnium salvatore. Quoniam ea, que agunt, in tempore vacillant facile, nisi presidio literarum et fidelium testium adminiculo in statum solidum redigantur, proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod provido viro Nicolao filio Jacobi dicti Knul sculteti de Podolin pro se personaliter et sine literis procuratoriis pro dna rnda Michilda matre sua, ac domina Catharina sorore sua, et Joanne marito ejusdem Catharine genero suo sine literis procuratoriis similiter, quorum onera, si que ratione infra inscriptorum temporibus successivis emergerentur, evenerint, in se et sumpsit parte ab una, necnon Hanus (!) filio sculteti Hermanni sculteti de Kalach, Jacobo dicto Machner, Petro dicto Szwawechior et Hanus (!) Sifmechier civibus juratis de Podolino pro se et universitate civium de eodem Podolino parte ab altera coram nobis

personaliter constitutis per eundem Nicolaum filium Jacobi dicti Knol sculteti in sua, et predictorum matris, sororis et generi personis exstitit confessum testimonio vive vocis, quod ipsi predictam scultetiam (!) eorum in predicto Podolino ipsos contingentem cum curia ipsorum in eodem Podolino, ad ipsos pertinentem cum potestate judicum terris arabilibus et incultis, sylvis, pratis, rubetis, parte molendini, pretio scampnorum carniū, ac ceteris omnibus et singulis utilitatibus et pertinentiis suis universis, quibus ad ipsos vigore efficacissimorum literalium instrumentorum pertinuisset et pertineret, nihil juris sibi et suis successoribus reservando in eisdem, preallegate universitati civium et hospitem de eodem Podolino pro mille et trecentis florenis monete usualis pro tempore currentis ab ipsis, ut dicebat, plene habitis et receptis se et suos successores, in quantum juris est et dominio scultetie, partem scilicet ipsorum pertinentiarum suarum penitus excipiendo et removendo vendidissent et vendiderint coram nobis ipsis, et per eos ipsorum heredibus, heredumque suorum successoribus, jure perpetuo et irrevocabiler possidentem, tenen. et haben., et nunquam ad dominium ipsius scultetie et pertinen. suarum partium scilicet ipsorum regressum sibi et heredibus suis aliqualem reservan. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes literas nostras concessimus privilegiales. penden. sigilli nostri munimine roboratas. Datum in festo beati Nicolai confessoris anno dni MCCCXCI.

Alterius vero litere videlicet paten. continentia verbalis dignoscitur esse talis: Nos capitulum ecclesie beati Martini de Scepus memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod reverenda domina Margaretha, filia quondam Petri judicis dicti Niewmazkrowen, ac Stanislao filio Sophie filie ejus de Podolino pro se ipsis personaliter, ac omnibus aliis quorum interest personis ab una, necnon Nicolao Konradi cive jurato de predicto Podolino modo simili pro se personaliter ac pro tota communitate civium et hospitem de eadem personis, quorum onera ratione infrascriptorum in se recipiendo parte ab altera coram nobis personaliter constitutis per ipsos dominam Margaretham, Stanislaum, et Sophiam ipsorum (!) exstitit ministerio vive vocis et confessum, quod ipsi compulsi gravi quadam necessitate, ipsos ad presens urgente, mediante judicii et libertate cum quartam partem cujusdam molendini in fluvio Poprad decurrentis superius ipsam civitatem Podolinen. existentis cum quibusdam portionibus macellorum ipsorum ibidem existentibus, ipsos de jure concernen. eisdem civibus et hospitibus ac toti communitati de ipso Podolino eo jure et libertatis plenitudine, quibus ad ipsos pertinere dignoscuntur, pro septingentis et quinquaginta florenis numeri et computi Cassoviensis,

quemlibet per quinquaginta denarios novos computando, vendissent et vendiderint coram nobis tali modo, quod ipsi cives et hospites de predicto Podolino eos septingentos et quinquaginta florenos sub penis, conditionibus, terminis et annis infrascriptis persolvere eisdem venditoribus tenebuntur, videlicet centum florenos ejusdem computi die dominica nunc ventura, alios centum florenos in dominica Invocavit, item centum quinquaginta florenos in revolutione annuali festi Pentecostes similiter nunc venturi, item ab ipsa revolutione annuali ipsius festi Pentecostes iterum ad aliam revolutionem ejusdem festi Pentecostes eodem modo centum et quinquaginta florenos computi antedicti, iterum ad tertiam revolutionem ejusdem festi Pentecostes residuam partem predictorum septingentorum florenorum terminis, annis et festivitatis sese sequentibus affuturis tali conditione infrascripta, quod si prefati cives et hospites de predicto Podolino primam solutionem facerent et secundam negligerent, extunc prima solutio pro non soluta habebitur et eoque modo in omnibus aliis terminis solutionem sequentium usque ad finalem conditio premissa continua sortiretur effectum. Que omnia premissa et quevis premissorum singula prefati Nicolaus Hakrer judex, dominus Lucas Plebanus, Nicolaus Konradi civis juratus suo modo facta exstitisse retulerunt et ratificarunt, quemadmodum ipsi venditores coram nobis recitarunt, et ad omnia premissa eosdem de antedicto Podolino obligarunt, adjacentes nihilominus partes premissae, quod si quis hominum premissum extractum ipsorum attemptaret, et tunc talis attemptans contra eosdem cives et hospites de memorato Podolino in centum marcas Buden. convincitur ipso facto. Datum feria sexta proxima post festum s^{ae} Agnetis virg. et martyr., anno dñi MCCCCXXIII. Nos itaque ex innata regali pietate cunctorum nobis subjectorum petitiones admissione dignas ad venditionis gratiam admittere debemus, petitionibus et humillimis supplicationibus eorundem fidelium civium et hospitem nostrorum, ac ipsius plebani de Podolino per predictas Michaellem Hakrer judicem et alterum Nicolaum et Petrum Preys, necnon Joannem Kreuzer nominibus eorundem nostra subjectiva porrectas Majestati solita regia benignitate inclinati predictas binas literas predicti capituli non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua illarum parte suspicionis vitio offuscatas, sed omni prorsus vitio et suspicionem carentes presentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento insertas, quoad omnes earum continentias, clausulas et articulos earundem ex certa scientia nostra, prelatorum etiam et baronum nostrorum consilio prematuro nostrum regium consensum prebimus, imo prebemus benevolum et ascensum, easdem literas utrasque simul cum omnibus et singulis.

in eisdem contentis persepennominatis civibus et hospitibus nostris, ac plebano de eodem Podolino pro tempore constituto, eorundem civium et hospitum nostrorum heredibus et posteritatibus universis perpetuo valituras ratificamus atque roboramus salvis juribus alienis harum nostrarum, quibus sigillum nostrum secretum, quo rex Hungarie utimur, est appensum testimonio literarum. Datum in nostro oppido Lenzbich terre nostre Scepusien., feria sexta proxima post festum Annunciationis beate Marie virginis anno dni MCCCCXXIII., regnorum nostrorum Hungarie XXXVI., Romanorum XIII. et Bohemie III.

Nos itaque Sigismundus Augustus rex praenominatus literas praeinsertas ratas et gratas habentes, eas in omnibus earum punctis, clausulis et articulis approbandas, confirman. et ratifican. duximus, approbamusque et ratificamus praesen. literis nostris, decernen. eas robur debitae et perpetuae firmitatis habere debere. In cujus rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Cracoviae feria secunda post dominicam conductus Paschae proximae, anno dni MDLIX., regni vero nostri anno XXX. Philippus Padniewszki vicecancellarius regni Poloniae manu propria.

Relatio reverendi Philippi Padniewszki regni Poloniae vicecancellarii ac Gnesnensis, Lancitiensisque praepositi et decani Cracovien.

Nos itaque Sigismundus rex praenominatus supplicationi hujusmodi benigne annuentes, literas praeinsertas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus autoritate nostra regia approbandas et confirm. duximus, uti approbamus et confirmamus praesentibus, easque vim et robur suum debitum ac justum, in quantum juris publici rationes admittunt, ususque earum habetur, semper obtinere volumus. Datum Warschaviae die XX. mensis Martii anno domini MDLX., regni nostri III. Sigismundus rex. Karol Poradowszki manu propria.

VII. 1455. május 19., 1669. oct. 11.

Tenor serenissimi olim Casimiri jurium, libertationum a solutione theloneorum quorumvis sequitur talis: Casimirus dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithvanie, haeres Russie et dominus Prussie significamus tenore presentium, quibus expedit universis, quomodo attendentes magna fidelitate studiosa et constantia obsequia providorum civium civitatis nostre Podolinien. in terra Scepusien. site, quibus et celebris memorie serenissimis principibus dominis genitori et germano regibus et predecessoribus nostris carissimis, et tandem nobis usque in hactenus fideliter et constanter erga nostros et regni nostri inimicos sem-

per se exhibuerunt et adhuc prestantius . . . ipsorum fidelitates studio exhibere poterint, in futurum ipsos cives et quemlibet eorum conjunctim et disjunctim certificamus significatione nostra, quod hinc et in omnibus ejusdem locis ab omnibus theloneorum nostrorum solutionibus et a quibuscunque exactionibus liberamus, eximimus et absolvimus tenore presentium. Quo circa tibi provido Stanislao Gierzaka theloneatori Cracoviensi, aliisque theloneatoribus nostris per infra regnum nostrum ubilibet constitutis, presentibus et aliis pro tempore existentibus, vigore presentium requiren. committimus et demandamus seriose, quatenus ab ipsis civibus et incolis de Podoliniec de rebus et mercantiis eorum, quibuscunque spatiantibus aliquam rationem theloneorum solutionem aut exactionem recipere non presumatis, sed ipsos et eorum quemlibet, cum hujusmodi rebus et mercantiis ipsorum pacifice et quiete, absque omni impedimento et arresto ire, stare, morari, negotiari permittatis, toties quoties opus fuerit et necessarium et presentibus fueritis requisiti, sub gratia nostra aliter in his non facientes. Datum in Piotrkow feria secunda ante festum Pentecostes proxima anno dni 1455.

Punctum contractus ratione decimae ejusmodi sequitur: Dzieszecina tym spusobem fluzy dochodzy kosciola Podolinieckiego y na ten cias Plebana tego zyto, rachuiac na Pulkopki, n ktorym Snopow Dwadziescia y Pięć, od tego daja Jakoby Trzydziesty Snop, kiedy Pulkopkow Trzydziesci, to Xiedzn Trzydziecia prychodzi, Pszenica także, jako y zyto, videlicet Trydziesty Pulkopeki Cosie tknie jarzyn, jako jarzee. Owies, Groch, ktore na medle ida, a w kazdym medlu Snopow Szesznascie, także trzydziesty medel prychodzi na Xiędza Plebana. do tego Lny, ktore siewaća na Rolach y na Lakach, ztego Trydziesty Snop. Nos vero Michael rex supra memoratus ejusdem supplicationi benigne annuentes praesentes literas in omnibus et singulis illorum punctis, clausulis, articulis et conditionibus universis approbandas, confirmandas esse duximus, uti quidem, in quantum juri non sunt contraria, approbamus et ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus. Datum Cracoviae in comitiis felicis coronationis nostrae die undecima mensis Octobris ao dni 1669., Regni nostri ao primo. Michael rex. Stanislaus Lipski Cracovien., Plocen. canonicus, regens cancellariae regni.

VIII. 1639. sept. 28.

Wladislaus quartus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogetiae, Livoniae,

Smolensiae, Czerniechoviaequae, necnon Svecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex, significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, quia nos grata prosequentes memoria singularem fidem, fidelemque subjectionem oppidanorum nostrorum in Podoliniec, nobis a magnifico Stanislao Lubomirski Cracovien., capitaneo nostro Scep. plurimum commendatam, consulendoque commodi et utilitati ipsorum, quo majora in dies ex benignitate nostra capiant incrementa, faciendum esse duximus, ut depositorium generale omnium mercimoniorum quorumcunque mercatorum et undequaque venientium, ipsis olim a serenissimo Vladislao Poloniae et Hungariae rege concessum et a divis antecessoribus et majoribus nostris regibus Poloniae approbatum et confirmatum, nos quoque approbaremus et confirmaremus, prout praesentibus, in quantum juris est, approbamus et confirmamus. Quod ad notitiam omnium et singulorum, quorum interest praesertim vero mercatorum, quascunque merces vehentium deducentes mandamus, plenamque facultatem et potestatem damus, ut omnes et quascunque merces suas in praedicto oppido tute et secure deponere, ibidemque stato tempore consistere, et easdem libere vendere et distrahere valeant et possint. Quod si aliqui temere excogitatoque praetextu huic voluntati nostrae contravenire, seseque a dicto depositorio subtrahere voluerint, volumus et concedamus tam commemorato capitaneo Lubloviensi, quam ipsis oppidanis in Podoliniec eosdem ad servandum hoc depositorium secundum juris ordinem stringi et compelli. In cujus rei fidem praesentibus manu nostra subscriptis sigillum regni appressum est. Datum Varsaviae die XXVIII. mensis Septembris aodni MDCXXXIX., Regnorum nostrorum Poloniae VII, Sveciae vero VIII anno.

Istas literas confirmavit Joannes Casimirus rex Cracoviae die XIII. mensis Februarii, anno dni MDCXLIX.

Istas literas adhuc confirmavit Michael rex Cracoviae die undecima mensis Octobris, anno dni MDCLXIX.

Istas literas vero etiam confirmavit Joannes rex Varsaviae, die XX. mensis Junii, anno dni MDCLXXXI.

IX. 1704. febr. 20.

Supplicatum nobis est nomine circumsectorum Laurentii Glock judicis primarii et Andreae Gayer, Scabini jurati civitatis Podolien., quatenus praeinserta jura, libertates, immunitates civitatis nostrae Podolien. autoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Nos itaque Augustus rex praefatae supplicationi, uti justae et legitimae, inclinati, supra-fata jura, libertates, praerogativas, immunitates a serenissimis

antecessoribus nostris praedictae civitati et incolis ejusdem indultas et concessas auctoritate nostra regia in omnibus punctis, clausulis, nexibus, ligamentis et conditionibus universis approbandas, confirman. et roboran. esse duximus, uti quidem, in quantum juris sunt, et usus earum habetur, approbamus, confirmamus, roboramus praesentibus literis nostris; insuper rationibus et emolumentis dictae civitatis nostrae providere, singularemque gratiam iisdem praestare cupientes binas nundinas, primas quidem pro die dominico Judica, secundas vero pro festo S. Laurentii martyris dandas de novo, assignandas et conceden. esse duximus, uti quidem cum solitis libertatibus in favorem nundinarum introductis damus, assignamus et concedimus, decernentes praemissa omnia vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In quantum fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Cracoviae die XX. mensis Februarii, anno dni MDCCIV., Regni vero nostri anno VII.

X. 1704. febr. 20., 1750. jun. 5., 1765. jun. 11.

Augustus secundus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Masoviae, Samoetiae, Kiioviae, Volhinae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaque, necnon haereditarius dux Saxoniae princeps et elector, significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, praesertim vero magnificis ac generosis palatinis, capitaneis, iudicibus terrestribus et officialibus, vel eorum loca retinentibus officiis et magistratibus quibusvis tam castrensibus, quam civilibus, incassum obire a majestat. regum subditis benigniter collatas immunitates, praerogativas, concessiones et privilegia, nisi circa usum illorum sacrosancte et inviolabiliter conserventur et manuteneantur. Quare cum relatum nobis sit, incolas civitatis nostrae Podoliniensis in libertatibus, juribus et privilegiis suis a serenissimis antecessoribus nostris gratiose obtentis, et per nos approbatis saepius impediri, et ad indebitas a juribus suis praejudiciosas exactiones contra expressam voluntatem nostram regiam adigi, ideoque ne ausus ejusmodi fiant et perpetrentur, sinceritates et fidelitates vestrae inhibeant nec permittant, et si quis de ejusmodi convulsoribus jurium eorundem reperti fuerint, de illis plenariam justitiam administrent et exequantur, praedictos vero incolas Podolinienses in vigore jurium suorum (in quantum juri communi non contrariantur et usus eorum habetur) sinant et permittant pro gratia nostra. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri communiri jussimus. Datum Cracoviae, die XX. mensis Februarii, anno dni MDCCIV., regni vero nostri VII. Augustus

rex. Michael Augustinus Holwel S. R. mtis secretarius m. p.
Locus sigilli minoris cancellarii regni.

Mandatum incolarum Podoliniensium, ut conserventur iura sua ab omnibus. Post cujus quidem mandati in acta praesentia ingrossationem, originale illius idem offerens rursus ab eodem officio praesenti ad se recepit et de recepto officium praesens quietavit, quietatque praesentibus. Actum in castro Sandecensi sabbatho post dominicam Misericordiae proximo, anno dni millesimo septingentesimo quinquagesimo. Locus sigilli. Correxerit Landiger m. p.

Nos itaque Augustus tertius rex Poloniae praedictae supplicationi eorundem civium Podolinensium pro generali confirmatione omnium jurium, privilegiorum et libertatum eidem civitati servientium ad nos humiliter factae, uti justae benigne annuendo, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, ligamentis et conditionibus approbandas, confirmandas, ratificandas et innovandas esse duximus, uti quidem praesentibus literis nostris (in quantum iuris sunt et usus earum habetur) approbamus, confirmamus, ratificamus et innovamus, decernentes easdem literas vim et robur perpetuae et perfectae firmitatis semper ac inviolabiliter obtinere debere. Insuper subveniente egestati eorundem oppidanorum Podoliniensium, ad quam per varias calamitates temporum pervenerunt, et ut sub felici regimine nostro praedictum oppidum reflorescere et ad pristinum statum suum pervenire possit, eisdem oppidanis Podolinensibus de novo binas nundinas in eodem oppido celebrandas concedimus, primas vero nundinas pro festo sancti Jacobi apostoli in mense Julio, alteras vero nundinas pro dominica prima ante festum sanctae Catharinae virginis et martyris quolibet anno perpetuis temporibus instituimus et ordinamus, pro quibus quidem nundinis liberum esse volumus omnibus cujusvis generis hominibus, negociatoribus, artificibus tam domesticis, quam extraneis, vicinis et remotioribus, cum rebus et mercibus sive ad victum, sive ad negotiationem et mercaturam pertinentibus, venire, in eisque, quae illis visa fuerint, emere, vendere, res pro rebus, merces pro mercibus commutare et alia omnia honesta et jure licita negocia agere, tractare, omnibus eo venientibus et exinde redeuntibus securus, tutusque accessus et recessus potere omnino debebit, nisi forte tales sint, quos jura publica fovere non permittant et quibus consortium bonorum hominum jure merito denegandum sit, salvo tamen jure vicinarum civitatum et oppidorum. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsaviae die quinta mensis Junii anno dni MDCCL., regni vero nostri XVII. anno. Augustus rex. Generalis confirmatio jurium civitati

Podoliensi servientium. Locus sigilli pensilis maj. cancell. regni. Ignatius Ludovicus Nowicki S. R. Mtis secretarius m. p.

Nos itaque Stanislaus Augustus rex memoratae supplicationi uti justae benigne annuentes praeinsertas literas, exclusis ex eisdem punctis liberationis a theloneo, uti per legem publicam anni millesimi septingentesimi sexagesimi quarti in comitiis felicis coronationis nostrae generaliter declarato, in quantum juri communi non repugnant et usus earum habetur, approbandas, confirmandas, innovandas et ratificandas esse duximus, uti quidem in omnibus coeteris articulis, conditionibus et ligamentis approbamus, confirmamus, innovamus et ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem vim et robur debitae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsoviae die XI. mensis Junii, anno domini MDCCLXV., regni vero nostri primo anno.

Stanislaus Augustus rex.

WEBER SAMU.

OKLEVELEK

MAYLÁD ISTVÁN TÖRTÉNETÉHEZ.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XVIII. Berzencze, 1532. junius 29.

Maylád István levele Nádasdy Tamáshoz.

Magnifice domine observandissime, post mei et servitiorum commendationem. Intellexi literas d. v. et ultimas et etiam, quae pro Farkasich scribit, quia heri vesper huc ad me venit, quem vel mecum, vel ipsum solum ad Kaproncza die crastina mittam, ut iterum conveniat d. v. m. D. v. m. itaque non putet me a servitiis d. v. sine causa retraxisse, nec dolor pedes (*így*) me retinisset, nam alterius consilium me retinuit, ut ad Schenythiak non iverim, nisi ita fuit visum domino Paulo Kereczeny, quem hucusque apud d. v. m. esse existimo. Nam siquid facere voluissemus, neminem eotunc reperire potuissemus, quoniam prae metu omnes aufugerant, sic tandem post intimata ipsius Zwynyok sum reversus. Servitores d. v. m., quos ad Senythak misi, non timeat d. v. m., quia bono modo et bona provisione eos misi. Nam misi eos ad castrum domini videlicet Pusztovicza cum hominibus ipsius domini regis, qui iam illuc salvi pervenerunt. Interim non me illuc movi, illuc tamen nullo modo se movebunt, nisi cum consilio castellanorum de Stanychnak, et si opus fuerit, commisit dominis castellanis suis, ut et peditibus et equitibus eos usque ad Stenyschnak conducant. Nec credat d. v. m. tanta spolia ibi esse perpetrata, secus intelligere daret d. v. m., quia ego non credo illo mendaci Nicolao Literato, sed aliis fidelioribus, qui ibi fuerunt. Promisit etiam cuniculus se omnia rectificare, non modo illi in registro mittendo damna, quae homines sui fecissent. Interim ipse nihil facere praetendit et bona occupata omnia relaxare vellet. Visum itaque fuit autem d. v. m., ut interea supersedeamus et videamus, cum qua relatione iterum a cuniculo redibit homo d. v. m. Germanos autem vidit Nicolaus Literatus,

et plus quam VIII equites et 7 pedites fuerunt, et volunt movere se, quando Nicolaus Literatus ibi fuit, ad Chucha, quia Szaudzsak de Bozna movit se adhuc, quum ego in Welyke eram, versus Albam Nandor, et prope fluvium Zawa discessit. Sequuntur etiam eum victores Thurci, volunt illos persequere, si ita est, ut mihi Nicolaus Literatus dicit. Aliud est, si ego interesset et ibi omnia fecissemus, diu ibi non potuissemus perseverare et si iterum illuc revenissemus, tandem cuniculus cum suis complicibus fecisset maiora damna. Vidit enim d. v. m., quomodo vadunt tempora, si multos inimicos habebimus ab omnibus partibus, erimus insufficientes ne forte et ideo, si vera sunt insinuata cuniculi, mihi sic visum fuit et caeteris amicis d. v., ut ad tempus parvum imponerem illos L equites et pedites 411 et sufficerent nunc. Jam quid d. v. m. voluerit facere, poterit omnia facere. Germani multum habent equitem gravis armaturae praeter Croatos cum clipeis excepto nonnullis. Non est verum, ut Farkasich et alii damnificant, petunt auxilium, quia volunt eorum damna rehabere et ne forte propter d. v. m. optarent bellum, serius pro se ipsis, tamen d. v. m. agat sufficientem, tempus habemus ad recuperanda damna ista et ita, quod cuniculum totaliter delere (?) possumus. Non ut omnes servitores d. v. m. non misissem ad Stenychiak, sed etiam solus libenter ivissem, sed domino Paulo Brechenyi, quem apud d. v. m. esse puto, prius scripsi, ita visum fuit, quod illi sufficientes essent, quos misi.

Quid Franciscum Batthyany agit, mihi molestum est audere, et nescio; si d. v. m. intelligit negotium domini Pekry, domino Thahy sic obtulerunt ex Uyvár, ut non potuissem cum rege meo concordare de suis servitiis et pro aliqua summa pecuniarum monstrassent sibi Posonium . . . sibi dictum est, neque Anthonio Banffy, sic iracunde ex Posonio venerunt ambo cum Banffy, alemani post eos, et lustraverunt omnes currus koczi et Banffy interfecerunt etiam nonnullos ex istis, isti in equis reverterunt. Et ut intelligo, ista est causa, ut regi meo nunquam plus servire volunt. Praeterea optat convenire d. v. et dominus Thahy; nunc leviter poteretis eum ad principem vestrum trahere servitorem. D. v. equites, quos ad Stenychnyak misi, et hic et ibi plenam solutionem unius mensis XL peditibus solvi per flor. 2, illis XL, qui ex Kanizsa cum Michaeli Horvath iverant de solvent ad mensem unum. A domino Thahy accepi literas, iuxta quas d. v. illisolvere habet, dedit pecuniam Ex castro suo Berzencze, in festo beatorum Petri et Pauli apostolorum 1532.

servitor Maylad.

Kivül : Magnifico domino Thomae de Nadasd *stb.*

(Eredetije az országos levéltárban.)

XIX. Furest, 1533. junius 22.

Vlad havasalföldi vajda levele Báthory István erdélyi vajdához.

Spectabilis et magnifice domine, domine frater, amice vicineque charissime, post salutem ac fraternitatis, amicitiae, bonaeque vicinitatis nostrae debitum commendationem. Noverit vestra spectabilis et magnifica dominatio, quod saepius conquesti sumus v. sp. et m. d. ex parte Stephani Zewrthey, quanta damna in alpibus nostris cum suis maleficis nobis intulit, qui usque huc nihil instituire voluit, nec vult. Recordetur etiam v. sp. et m. d., dum et quando potentissimus Caesar Turcorum Austriam invaserat, praedecessor videlicet Wlad waywoda Transalpinensis tributum regni nostri Transalpinensis ipsi Caesari Turcorum medio nonnullorum boyarorum nostrorum, videlicet Theodoro supremo logothetho et Sarban wdvornicho per Hungariam mittere decreverat, cum vero ad civitatem regiae maiestatis Karansebes pervenissent, tunc ipsi civitatenses ab eis mille florenos acceperant sub eo colore, quod ipsos comitare velint, quousque cum tributo illo ad Caesarem pervenire possint. Ferunt etiam eos dixisse, quod sine eorum comitiva nullo modo usque ad loca illa pervenire valebant secure, extunc comitati sunt eos usque ad aliqua loca, feceruntque inter eos tales rumores, quod Caesar ipse per Germanos profligatus esset, et sic coacti, tergaversus usque ad praedictam civitatem devenisse cum magno pudore, ibique ab eis equos accepisse. Tandem etiam servitores Sarban udvornyk unum ex Karansebesiensibus interfecerant, pro quo coactus dare est quatuorcenta florenos; postea et ipsi Sebesienses unum ex servitoribus Sarban udvornyk interfecerant et nihil pro eo solvere voluerunt, et quando exercitus Hamza bani atque aliorum boyarorum nostrorum, qui per totam aestatem in servitiis regiae maiestatis Budam Estergoniumque erant servituti, in reditu eorum ad Transalpinam etiam equos et alias res vi potentiaeque eorum acceperant. Quapropter rogamus v. sp. et m. d., tamquam fratrem, amicum bonumque vicinum nostrum charissimum, ut secundum mandatum regiae maiestatis omni communi iustitia, quae jubet dare omnibus, quod suum est, administrare digneretis, quod si secus tantum scandalum erga boyarones nostros factum totque damna impensa nullatenus mittere volumus, sed alias de re negotioque isto excogitabimus; deinde quod quod boyaro noster nomine Maylath Zpathar atque egregius Petrus Pythar secretarius noster nomine nostro v. sp. et m. d. dicent, fidem indubiam ei praestare velitis, sicut et nobis. Dominationem deus maximus felicissimam conservet ad sua vota desi-

deria multos ad annos. Datum in domo nostra Fwrest, vigesima secunda die Junii, anno domini 1533.

Wlad dei gratia dominus verus,
haeres waywodaque regni Transalpinensis.

Kivül: Spectabili et magnifico domino, domino Stephano Bathory de Somlyo waywodae Transsilvanensi et siculorum comiti, domino fratri, amico vicinoque nobis charissimo.

(Eredetije a M. Nemz. Muzeum levéltárában.)

XX. Fogaras, 1535. augusztus 17.

Majlád István erdélyi vajda Petky Gábor birtokaira, melyeken a hamis pénzverők elhatalmasodtak, biztosul kiküldi Majlád Demetert.

Stephanus Maylath vayvoda Transylvanus et siculorum comes, circumspectis ac providis iudicibus, garabiis, kenesiis ac villicis, necnon iuratis caeterisque civibus et universitati iobbagionum nobilis Gabrielis Pethky in his partibus Transylvanis ubivis existentibus favorem. Quoniam in bonis praefati Gabrielis Pethky, qui dominus terrestris videlicet hactenus fuit inter vos, utputa ibidem in Pethk manifestus cussor falsarum monetarum compertus est, cussio autem falsarum monetarum notam perpetuae infidelitatis aperte tangit, et cussor quidem eorum poena demerita puniri solitus est et debebit, sed et ipse Gabriel Pethki sententiam capitalem et ex eo amissionem cunctorum bonorum et iurium possessionariorum atque rerum quarumlibet palam incurrisse perhibetur, propter quod vos per egregium Demetrium Maylath fratrem germanum nostrum seu hominem suum, praesentium scilicet ostensorem, regiam ad rationem occupari decernere duximus committendum, prout committimus praesentiumque per vigorem. Quocirca requirimus vos et nihilominus vobis et vestrum cuilibet harum serie regia in persona sub amissione omnium bonorum et capitum vestrorum firmissime committimus, quatenus agnitis praesentibus erga praefatum Demetrium Maylath fratrem germanum nostrum seu hominem suum, praesentium, ut praefertur, ostensorem auscultare, eundemque tamquam dominum vestrum terrestrem praemissam regiam ad rationem audire, eidemque obtemperare et erga eundem, ut subditos decet, in omnibus vos ipsos tenere debeatis et teneamini, secus poena sub praemissa nulla ratione facere praesumentes; praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in Fogaras, feria tertia proxima ante festum beati Stephani primi regis Hungarorum, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo quinto.

(A gyulafehérvári káptalan által 1810. aug. 10-én kiadott hiteles másolat a gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXI. 1536. aprilis 2.

A kolosmonostori convent előtt a kolosvári domokosrendiek kiküldöttei ígéretet tesznek, hogyha a Thury Benedek által nekik hagyományozott thuri jószág eladásra kerülne, azt Majlád Istvánnak fogják eladni.

Nos conventus beatae Mariae virginis de Kolosmonostra, memoriae commendamus per praesentes, quod religiosi fratres Vitalis prior conventus ordinis beati Dominici in claustro beatae Mariae virginis in civitate Kolosvár fundato, necnon Laurentius eiusdem ordinis in persona totius conventus eiusdem ordinis nostram personaliter venientes in praesentiam, sponte et libere confessi sunt retuleruntque in hunc modum, quod si temporis in processu casualiter contigerit ipsos possessionem eorum Thur vocatam ab egregio quondam Benedicto Thury eisdem in perpetuam elemosynam legatam pro pecuniis vendere, et tunc nemini alteri praeterquam spectabili et magnifico domino Stephano Maylath vayvodae Transylvano et sicularum comiti vendere volunt et nemini alteri, harumstrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in dominico Judica, anno dni 1536.

(A kolosmonostori convent által 1810. dec. 27-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXII. 1537. febr. 9.

A kolosmonostori convent előtt a Thamássyak dobokavármegyei birtokaikat eladják 4000 arany forintért Majlád István erdélyi vajdának.

Nos conventus ecclesiae beatae Mariae virginis de Colosmonostra. omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentes literas nostras inspecturis, salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod egregius Bernardus Thamássi de Naznanfalva ac nobilis Ludovicus filius egregii quondam Francisci similiter Thamássi de Zentkiral, idem nihilominus Bernardus Thamássy praefati Ludovici Thamassy praesentis et deinde iidem Bernardus et Ludovicus Thamassy ambo unanimiter nobilis Joannis filii dicti quondam Francisci Thamassy, onera et quaelibet gravamina infrascriptorum, si persistere nollent, super se ipsos per omnia assumendo, nostram personaliter venientes in praesentiam, sponte et libere sunt confessi et retulerunt nobis in hunc modum, quomodo ipsi matura inter sese deliberatione praehabita certis bonis respectibus animum eorum ad id moventibus et inducentibus totales et integras possessiones ipsorum Harynna et Monyoros, Bylak et Neez vocatas in comitatu de Doboka existentes habitas per ipsos Bernardum et quondam Franciscum Thamassy propriis eorum utilitatibus et pertinentiis quibuscumque, terris sci-

licet arabilibus cultis et incultis, aquis, pratis, pascuis, campis, foenetis, foenilibus, sylvis, nemoribus, rubetis, virgultis, spinetis, arundinetis montibus, collibus, vallibus, vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, rivis, rivulis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, molendinorumque et piscinarum locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum eorundem integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eosdem de iure et ab antiquo spectantibus, pertine-reque debentibus, sub eorum veris metis et antiquis existentibus, spectabilibus ac generosis et magnificis dominis Stephano Maylad vayvodae Transylvano ac Sicularum comiti ac dominae Annae de Nadasd consorti eiusdem, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis pro quatuor millibus florenorum auri puri Hungaricalis veri, boni et iusti ponderis, plene ab eisdem coram nobis receptis et levatis dedissent, vendidissent et ascripsissent iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, utendas, possidendas pariter et habendas, nil iuris nilve proprietatis et dominii praedicti Bernardus ac Ludovicus et Joannes Thamassy sibi ipsis et eorum haeredibus reservando, sed totum et omne ius ipsorum omnemque iuris et dominii proprietatem, quod et quam ipsi in praenominatis quatuor integris possessionibus videlicet Harina ac Monyoros, Bylak et Neez et pertinentiis eorum habuissent vel haberent, se ipsosque et eorum haeredes et posteritates etiam in futurum quomodolibet habere sperassent, in et ad praetitulatum dominum Stephanum Maylad comitem et vayvodam ac dominam Annam Nadasdy consortem eiusdem, ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universos trans-tulissent pleno iure atque cum effectu, imo [dederunt], vendiderunt ascripserunt et perpetuaverunt, totum quoque ius et dominium ipsorum transtulerunt coram nobis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam [praesens instrumentum] sigilli nostri munimine [roboratum] duximus concedendum emanarique faciendum et extradandum iurium communi iustitia requirente. Datum feria sexta in festo beatae Apolloniae virginis et martyris, anno domini [millesimo] quingentesimo tricesimo septimo.

(A kolosmonostori convent által 1810. dec. 27-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXIII. V á r a d, 1537. m a r t i u s 7.

János király meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Majlád István vajdát a Thamássyaktól vett dobokavármegyei birtokokba igtassa be.

Joannes dei gratia rex Hungariae etc. fidelibus nostris conventui ecclesiae beatae Mariae virginis de Kolosmonostra salutem et gratiam. Cum nos illi fassioni perpetuaeque venditioni

et inscriptioni, quam fidelis noster egregius Bernardus Thamassy de Zenthkiraly, oneribus et quibuslibet gravaminibus nobilium Ludovici et Joannis filiorumque Francisci Thamassy, fratrum suorum patruehium super se levatis super totalibus possessionibus suis ac eorundem fratrum suorum Harynna, Neez, Bylak et Monyoros nominatis omnino in comitatu de Doboka existentibus et habitis fidei nostro spectabili et magnifico Stephano Maylad de Fogaras vayvodae nostro Transylvanensi et siculorum nostrorum comiti coram nobis fecisset, consensum nostrum regium praeberimus pariter et assensum, nihilominus totum et omne ius nostrum regium, si quod in dictis possessionibus Harynna, Neez, Bylak et Monyoros qualitercunque haberemus, aut eadem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent maiestatem ac pariter cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet memorato Stephano Maylad vayvodae nostro ac per eum generosae magnificaeque dominae Annae de Nadasd consorti suae, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis mediantibus aliis literis nostris superinde confectis dederimus, donaverimus et contulerimus, velimusque eosdem per nostrum ac vestrum homines in dominium earundem legitime facere introduci. Pro eo fidelitati vestrae harum serie firmiter committimus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Stephanus de Galacz, sive Anthonius Fychor de eadem Galacz, vel Georgius de Halabor, nam Lazarus aut Nicolaus Jankaffy de Ews, aliis absentibus homo noster ad facies dictarum possessionum Harynna, Neez, Bylak et Monyoros vicinis et commetaneis earundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, introducat praefatos Stephanum Maylad vayvodam et dominam Annam consortem suam in dominium earundem, statuaturque easdem eisdem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet praemissae fassionis, consensusque ac iuris nostri regii titulo ipsis incumbente perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatos Stephanum Maylad vayvodam nostrum et dominam Annam consortem suam in curiam nostram scilicet maiestatis personalem in praesentiam ad terminum competentem, rationem contradictionis reddituros; et post haec huiusmodi introductionis et statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae statutioni intererunt, nominibus terminoque assignato, ut fuerit expediens, dictae nostrae personali praesentiae fideliter rescribatis. Datum Varadini, feria quarta proxima post dominicam Oculi, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo, regnorum vero nostrorum undecimo.

A kolosmonostori convent 1537. május 21-én kelt bizonyságleveléből, l. XXIX. sz. a.

(A kolosmonostori convent által 1810. decz. 27-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXIV. Szamosfalva, 1537. márczius 13.

Mikola László erdélyi alvajda meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Majlád István vajdát Bálványos vára s a hozzátartozó jószágok birtokába igtassa be.

[Amicis suis conventui] ecclesiae beatae Mariae virginis de Colosmonostra Ladislaus Mykola de Zamosfalva vicevayvoda Transylvanus et sicularum vicecomes etc. amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in persona spe[ctabilis et magnifici] domini, domini Stephani Maylad vayvodae] partium regni Transylvanarum et sicularum comitis etc., domini nostri gratiosissimi, qualiter sua spectabilis magnificentia in dominium arcis Balványos vocatae in comitatu Zolnok interiori existentiae habitae [et universarum pertinentiarum eius in quibuscunque] comitatibus adiacentium suam spectabilem magnificentiam ac haeredes et posteritates eiusdem utriusque sexus universos et per eum generosamque ac magnificam dominam Annam de Nadasd consortem, [necnon et egregium Demetrium similiter Maylad] fratrem suum carnalem certae emptionis titulo mediante literis vestris fassionabilibus superinde confectis et emanatis factae et celebratae concernentium una cum eisdem legitime vellet introire. [Unde nos fidelitati vestrae harum serie mandamus firmiter,] quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente egregius ac nobilis Bartholomaeus vel Ladislaus aut Sebastianus Makray de Zenth Gyeorgh, sive Nicolaus Szuchaky [aliis] absentibus homo noster vicevayvodalis, ex quo sua spectabilis magnificentia nunc extra hoc regnum existit, et a statutione propter completionem anni summe indigere dicitur, ad faciem praedicti castri [vicinis et commetaneis] inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, introducat praefatum dominum Stephanum Maylad, haeredes et posteritates eiusdem utriusque sexus universos et per eum praedictam dominam Annam consortem [suam, necnon et Demetrium] fratrem suum in dominium eiusdem castri et universarum pertinentiarum eius ubilibet ut praefertur et in quibuscunque comitatibus existentium habitarum praemissae emptionis et inscriptionis titulo ipsis incumbente [perpetuo possidendum, si non fuerit contradictum, contradictores] vero si qui fuerint, evocet illos contra eosdem dominum Stephanum Maylad ac dominam Annam consortem et Demetrium Maylad fratrem suum ad terminum competentem nostram vel

cuius vayvodae seu vice[vayvodae] in praesentiam, rationem contradictionis eorum reddituros efficacem. Et posthaec huiusmodi introductionis et statutionis seriem cum vicinorum et commetaneorum, si qui fu[erint prout vobis fuerit] expediens, nobis amicabiliter suo modo rescribatis, secus non facturi. Datum in domo nostra Zamosfalva praedicta, feria tertia proxima post dominicam Laetare, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo.

1537.
márcz. 13.

A kolosmonostori convent 1537. május 14. körül kelt bizonyoságleveléből, l. XXVIII. sz. a.

XXV. 1537. május 14 körül.

A kolosmonostori convent bizonyoságot tesz Majlád István vajdának Bálványos vára és a hozzá tartozó jószágok birtokába történt beigtatása felől.

Conventus monasterii beatae Mariae virginis de Colosmonstra omnibus [Christi fidelibus praesentibus] atque futuris praesentes inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos literas egregii domini Ladislai Mykola de Za[mosfalva vicevayvodae Transylvanensis etc.] amici nostri honorandi introductorias et statutorias pro parte spectabilis et magnifici domini, domini Stephani Maylad vayvodae Transylvanensis et Siculorum comitis etc. ac haeredum et posteritatum eiusdem [utriusque sexus et per eum generosae ac magnificae] dominae Annae de Nadasd consortis suae, necnon et egregii Demetrii similiter Maylad fratris sui carnalis confectas et emanatas nobis amicabiliter loquentes et directas honore, quo decuit, accepimus [hunc tenorem continentes: Amicis suis conventui] ecclesiae beatae Mariae virginis de Colosmonstra stb. (l. a XXIV. sz. oklevelet.) [Nos igitur] petitionibus praefati domini vayvodae annuentes, ut tene-mur, unacum Ladislao Makray de Zenth György homine suo vicevayvodali in praescriptis literis eiusdem inter alios nominatim conscriptos expressato nost[rum hominem videlicet religiosum virum] Simonem sacerdotem socium nostrum conventualem ad praemissa fideliter exequenda nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum, qui tandem exinde ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt eo modo, quomo[do ipsi feria] dominicam Cantate novissime praeterita et aliis diebus sequentibus ad id aptis ad facies dictorum castri Balvanyos ac pertinentiarum eius in de Zolnok, Doboka et Colos ac ubivis et in quibuscunque comitatibus adiacentium [. . . . vicinis et commetaneis] eorundem universis et signanter providis Stephano Bogathi, Nicolao Apaffi, Gregorio Mathe, Thoma Biro, Paulo

Pathyus, egregii Wolfgangi de Bethlen, Alberto Damokos, egregii Joannis Kemen, in possessione Dechye [vocata residentibus, aliis] etiam quampluribus inibi legitime convocatis et praesentibus accessissent, ibique idem homo iam dicti domini vicevayvodae, dicto nostro testimonio praesente, memoratos dominum Stephanum Maylad vayvodam [eiusque] haeredes [et posteritates universos utriusque sexus, et per] eum generosam magnificam dominam Annam de Nadasd consortem suam, necnon Demetrium similiter Maylad fratrem carnalem praefati domini vayvodae in dominium praetitulati castri Balvanyos [. . . .et universarum pertinentiarum eius in] quibuscunque comitatibus existentium habitarum introduxisset, statuissetque idem et easdem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuscunque, praemissis iuribus et titulis ipsis incumbentibus. . . . legit]imis et sufficientibus diebus ipsis moram faciendo, nemine penitus contradictore inibi apparente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales pendentis et authentici [sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas, communi] iustitia suadente. Datum sedecimo die [diei] introductionis et statutionis praemissarum, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo supradicto.

(A gyulafejérvári káptalan által 1810. aug. 9-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavarai levéltárában.)

XXVI. 1537. m á j u s 21.

A kolosmonostori convent bizonyoságot tesz a felől, hogy Majlád István vajdát a Thamássyaktól vett dobokavármegyei birtokukba beigtatta.

Conventus monasterii beatae Mariae virginis de Kolosmonstra omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris, praesentes inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universitatis vestrae harum serie volumus pervenire notitiam, quod nos literas serenissimi principis et domini domini Joannis dei gratia regis Hungariae etc. domini nostri naturalis et clementissimi introductorias et statutorias pro parte spectabilis et magnifici domini, domini Stephani Maylad vayvodae Transylvanensis et siculorum comitis ac per eum generosae magnificaeque dominae Annae de Nadasd, consortis suae ipsorumque haeredum et posteritatum utriusque sexus universorum confectas et emanatas et directas summo cum honore recepimus in haec verba: Joannes dei gratia stb. (*l. a XXIII. sz. oklevelet.*) Quibus receptis nos mandatis praefati domini nostri regis semper et in omnibus satisfacere cupientes ut tenemur, una cum praefato Lazaro Jankaffy de Ews homine suae maiestatis in praescriptis literis eiusdem inter alios nominatim conscriptos expressato nostrum hominem

videlicet religiosum virum fratrem Simonem sacerdotem socium nostrum conventualem ad praemissa fideliter exequenda nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum, qui exinde ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt eo modo, quomodo ipsi die dominico Rogationum novissime praeterito ad facies praetactarum possessionum Harynna, Neez, Bylak et Monyoros omnino in praedicto comitatu de Doboka existentium habitaram vicinis et commetaneis earundem universis ac signanter nobilibus Nicolao Jankaffy de Ews, Stephano Galaczy, Anthonio Fychyor, Michaelae Galaczy et Mathaëo Pesthessy de Galacz, necnon providis Joanne Zaz, Jacobo Morossor, Stephano Longos, Cristanno Reiidel, Georgio Veres et Ambrosio Zekel in possessione Lekencze vocata residentibus, aliis etiam quampluribus inibi legitime convocatis et praesentibus accessissent, ibique idem homo iamdicti domini nostri regis dicto nostro testimonio praesente memoratos dominum Stephanum Maylad vayvodam et per eum generosam magnificamque dominam Annam de Nadasd consortem suam, ipsorumque haeredes et posteritates in dominium praetitulatarum possessionum Harynna, Neez, Bylak et Monyoros introduxisset statuissetque easdem eisdem simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinentiis quibuscumque, praemissis iuribus et titulis ipsis incumbentibus perpetuo possidendum, in facie earundem possessionum Harynna, Neez, Bylak et Monyoros continuis tribus diebus moram faciendo et tandem nobis quoque hic in conventu nostro legitimis quindecim diebus expectantibus et nullo penitus contradictore apparente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas eisdem duximus concedendas iustitia suadente. Datum sedecimo die diei introductionis et statutionis praemissarum, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo supradicto.

1537.
május 6.

(A kolosmonostori convent által 1810. decz. 27-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXVII. V á r a d, 1537. a u g u s z t u s 8.

János király meghagyja a gyulafehérvári káptalannak, hogy Maylád István vajdát Bálványos vára és hozzátartozandóságai birtokába igtassa be.

Joannes dei gratia rex Hungariae etc. fidelibus nostris capitulo ecclesiae Albensis Transylvanae salutem et gratiam. Dicitur nobis in persona fidelis nostri spectabilis ac magnifici Stephani Maylad vayvodae nostri Transylvanensis et siculorum nostrorum comitis, quomodo ipse in dominium totalis castri Bálványos in comitatu Zolnok interiori existentis ac universorum iurium possessionariorum ubilibet adiacentium ad idem castrum

pertinentium, ipsum exponentem inscriptionis nostrae titulo concernentium legitime vellet introire. Super quo fidelitati vestrae harum serie mandamus firmiter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Andreas de Zenthpaal, aut Valentinus Almady de Zawa, vel Ladislaus Banffy de Lossoncz aliter de Monyoro, aliis absentibus homo noster regius de curia nostra regia per nos ad id specialiter transmissus ad facies praescripti castri Balványos ac universorum iurium possessionariorum ubilibet adiacentium ad idem castrum pertinentium vicinis et commetaneis eiusdem aut eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, introducat praefatum exponentem in dominium eiusdem aut eorundem, statuaturque idem et eadem eidem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet praemisso iure sibi incumbente possidendum, si non fuerit contradictum; contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatum exponentem nostram personalem in praesentiam ad terminum competentem rationem contradictionis eorum reddituros. Et post haec huiusmodi introductionis ac statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum, qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae statutioni intererunt, ac iurium possessionariorum inibi statuendorum nominibus terminoque assignato, ut fuerit expediens, nostrae personali praesentiae suo modo fideliter rescribatis. Datum Waradini tertio die festi Transfigurationis domini. anno eiusdem millesimo quingentesimo tricesimo septimo.

A gyulafehérvári káptalan 1537. október 2-án kelt jelentéséből,
l. XXXI. sz. a.

XXVIII. 1537. október 2.

A gyulafehérvári káptalan jelenti János királynak, hogy midőn Majlád István vajdát Bálványos vára birtokába beakarta vezetni, Bethlen Farkas, Thelegdy Mihály és a Patóchyak a beigtatásnak ellenmondtak.

Serenissimo principi et domino, domino Joanni dei gratia regi Hungariae etc., domino nostro clementissimo, capitulum ecclesiae Albensis Transylvanae orationes in domino devotas ac debitam obedientiam perpetua cum fidelitate. Vestra noverit sacratissima maiestas, nos literas eiusdem vestrae maiestatis introductorias et statutorias nobis praeceptorie loquentes et directas summa cum reverentia recepissemus in haec verba: Joannes dei gratia stb. (l. a XXVII. sz. oklevelet.) Nos igitur mandato eiusdem domini nostri regis gratiosissimi per omnia, ut tenemur, obedire cupientes, una cum praefato Ladislao Banffy homine suo regio unum ex fratribus nostris, venerabilem dominum Adrianum de Enyed, artium literalium et iuris utriusque doctorem. archidiaconum Dobocensem, socium et concanonicum fratrem nostrum,

vicarium in spiritualibus, causarumque auditorem generalem ad praemissam introductionem et statutionem suo modo fideliter peragendam nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum, qui tandem exinde ad nos reversi, consona voce nobis retulerunt eo modo, quomodo ipsi feria tertia proxima ante festum sancti Mathaei apostoli evangelistae noviter praeteritum ad faciem dicti castri Balvanyos loci scilicet inter alias possessiones iura possessionaria ad idem castrum. . . . et pertinen. . . . vicinis et commetaneis eiusdem et signanter egregiis ac nobilibus Blasio Kechethy de Geres, Emerico Miske de Osesztve, Joanne Kemény de Gyere Monostra ac nobilibus Barnaba de Zenth-Ivan, item providis Michaeli Lázár, iudice Bartholomaei Makraj in Zenth-Gyeurgy et Ladislao Zekeres colono nobilis Benedicti Nagy de Fratha in Mikezazya commorante, ac aliis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, idem homo regius dicto nostro testimonio praesente introduxisset praefatum dominum vayvodam in dominium eiusdem et pertinentiarum universarum, statuissetque et commisisset idem et easdem eidem simul cum cunctis eiusdem et earundem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet praemisso iure sibi incumbente possidendum, nullo extunc inibi contradictore apparente, tribus diebus legitimis et sufficientibus in facie eiusdem iuxta regni consuetudinem moram continuam faciendo. Et quamvis, ut praefertur, nullus inibi contradictor apparuerit, tamen deinde octavo et quattordecimo diebus dictae introductionis et statutionis nobilis Petrus Lugassy de Korogh-Szent-Marthon nominibus et in personis egregiorum Wolfgangi de Bethlen, Michaelis de Thelegd et generosae dominae Elizabeth Bethlen consortis egregii Nicolai Pathochy, necnon nobilium Francisci, Nicolai, Ludovici, Casparis, Balthazaris et Joannis filiorum eiusdem Nicolai Pathochy ex eadem domina Elizâbeth procreatorum diversis scilicet temporibus nostram veniendo in praesentiam, dictae introductioni et statutioni palam et publice contradixit. Ob cuius contradictionis, inhibitionis nos eosdem Wolfgangum Bethleny, Michaellem Thelegdi ac alios praefatos contra annotatum magnificum dominum vaivodam ipso contradictore palam audiente ad octavas festi epiphaniarum domini nunc venturi vestrae maiestatis personalem evocavimus in praesentiam, rationem contradictionis eorundem reddituros; seriem autem executionis praemissorum, prout nobis relatum extitit et expediens fore videbatur, eidem vestrae maiestati octavas ad praedictas suo modo fideliter duximus rescribendum. Datum quintodecimo die diei introductionis et statutionis praenotatarum, anno domini supradicto.

1537.
sept. 18.

(A gyulafehérvári káptalan által 1810. aug. 11-én kiadott hiteles másolat gróf Majláth György zavarai levéltárában.)

XXIX. Segesvár, 1538. július 23.

János király elismeri, hogy Majlád István vajda és az ő bálványosi várnagyai Bálványos várát, mely a váradi püspökséghez tartozik, Fráter György váradi püspöknek átadták.

Nos Joannes dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc., recognoscimus et per praesentes fatemur nos, fideles nostros spectabilem et magnificum Stephanum Maylad waywodam nostrum Tansilvanensem et siculorum nostrorum comitem ac egregios Joannem Kemen et Blasium Olah castellanos suos in castro ecclesiae episcopatus Waradiensis Balwanyos vocato constitutos [praedictum castrum], quod superioribus annis ad manus eiusdem waywodae nostri devenerat, ad requisitionem nostram cum omnibus ingeniis et rebus ad illud pertinentibus ad manus fidelis nostri reverendissimi fratris Georgii electi episcopi Waradiensis ac thesaurarii et consiliarii nostri dedisse et assignasse, de cuius restitutione eosdem Stephanum waywodam nostrum dictosque castellanos suos quietos et expeditos facimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra regia Segeswar, in crastino festi beatae Mariae Magdalenae, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo octavo.

Joannes rex, m. p. (P. H.)

(Eredetije gróf Majláth György zavarai levéltárában.)

XXX. 1538. november 11.

A kolosmonostori convent előtt Kosár Miklós a borbereki kastély és alvinczi jóság vételára tekintetében, melyet Fráter György váradi püspök azért vett meg tőle, hogy azzal Majlád Istvánt Bálványos váráért kárpótolja, magát kielégítettnek vallja.

Nos conventus monasterii beatae Mariae virginis de Kolosmonostra, memoriae commendamus per praesentes, quod egregius Nicolaus Kosár coram nobis personaliter constitutus, sponte et libere confessus est retulitque in hunc modum, quomodo proxime transactis temporibus regia maiestas, dominus noster gratiosissimus, spectabili et magnifico domino Stephano Maylad vayvodae Transylvanensi et Siculorum comiti pro fidelibus servitiis suis, quae ipse suae maiestati pro locorum et temporum varietate cum summa fidelitatis constantia impendit et exhibere curavit, ob hoc castrum Balvanios cum suis pertinentiis pro una certa summa pecuniarum obligasset et ad manus suas dedisset, quem (*így*) videlicet castrum Balvanios reverendissimus dominus frater Georgius electus episcopus Varadiensis et thesaurarius regiae maiestatis, considerans eundem (*így*) castrum semper pertinuisse

ad episcopatum Varadiensem, praesertim vero ad laudem et honorem divi Ladislai regis, sub cuius nomine praelibata ecclesia Varadiensis colitur, a praetitulato domino Stephano Maylad hoc modo redemisset et ad manus suas recepisset, quod videlicet a praeallegato Nicolao Kosár castellum Borberek et possessionem Alvincz cum omnibus earundem pertinentiis pro octo millibus florenorum emisset et annotatum castellum Borberek et possessionem Alvincz pro redemptione castri Balvanios praetitulato domino Stephano Maylad dedisset et assignasset, super quibus videlicet octo millibus florenorum solutione per praefatum dominum fratrem Georgium, quos idem in pretium dictorum castelli Borberek et possessionis Alvynsz persolvisset, dictus Nicolaus Kosar quittum, expeditum et per omnia absolutum reddidisset, imo reddidit et commisit coram nobis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in festo beati Martini episcopi, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo octavo.

(A kolosmonostori convent által 1810. deczember 29-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XXXI. Szent-Gál, 1540. január 2.

Majlád István szövetséglevele.

Mi Maylad István, Balassy Imre erdélyi vajdák, Kendy Ferencz tárnokmester, Kornis Miklós, Andrássy Márton, Péter Geréb, Sándor Mihály, Kachyay Ferencz, Lázár Imre, Nyujthódy Gergel az mi hazánk javáért ez egyenes atyafiságos barátságra mentünk egyenlő akarattal. Először, az törvényünk és régi szokásunk és az egész községnek és község javának ellene hogy semmit nem cselekedünk, de mindenkoron és minden módon csak az községes jót keressük. Másodszor, hogy ha az fejedelmeknek valami szerencsétlensége, gonosza történendik, kit isten eltávoztasson, mi egyetembe és egy szívvel valakit választandunk választassék, és egyink is másink hire nélkül és akaratja nélkül nem száll valami szerzésekre, de valami szerzendő leszen, egyenlőképen és egy akarattal mívelünk mindeneket azokba. Harmadszor, hogy egyink az másinknak tisztességit, elővitelit, s nagy hasznát mindenkor mindenikünknek az ő rendéhez képest igyekezik elővinni, és minden módon, a hol lehet, segítséggel és tanácssal kész leszen az másinknak javának elővitelére, úgy hogy ha valamelyünk tisztjeit letennéje, tehát az többi mind az ő tiszteket, akármineműek legyenek, leteszik, sem adja együnk magát a másink akaratja nélkül valami tisztbe. Negyedszer, hogy mi közülünk együnk is valakinek, az többinknek akaratja nélkül barátja nem leszen, úgy hogy ha történnék, hogy együnknek barátja

lenne, az többinek pedig nem, avagy pedig együnknek mi közülünk az nem lenne barátja, tehát az kinek barátja volt az, avagy az többinknek is barátságára hozza, avagy nyilván mind a barátság ellen ezenkívülvaló barátjának ellene mond, és mi hozzánk ragaszkodik. Ötödször, ha valamellyinknek mi közülünk valami képen holta történendik, tehát az többiek, kik megmaradnak, az meghalt árváknak minden atyafiui és igaz oltalommal és segítséggel kész leszen cselekedni és mutatni emberségnek minden tisztességét, cselekedetét. Továbbá, ha jobbágyink avagy szolgálk, avagy atyánkfia között, vagy mi magunk között valami egyenlenség történnék avagy láttatnék, az fogott emberek által minden halogatás nélkül igazán megláttassék és elvégeztessék. Végezetre semminemű embernek egymást meg ne hagyjuk nyomorítani, minden tehetségünk szerint minden életünk marháink fottaik, ezt pedig megszeghetetlenül fogadjuk megtartani az mi hitünk, tisztességünkre, mind az mi életünkbe, kinek bizonyosságára adtuk egymásnak az mi pecsétünk és kezünk írása alatt való levelet. Költ Szent-Gálon, kis karácson másodnapján Ezer ötszáz negyven esztendőben.

(Orsz. levéltár.)

XXXII. Meggyes, 1540. szept. 27.

Maylád István és Balassa Imre levele Kolosvár város tanácsához a 15 dénárnyi kapuadó behajtása ügyében.

Közölve az Erdélyi Országgyűlési emlékekben, I. k. 43. l.

XXXIII. Fejérvár, 1543. márcz. 26.

Fráter György és Petrovich Péter Maylád Istvánnéhoz.

Nagyságos minekünk tisztelendő asszonyunk. Köszönetünknek és szolgálatunknak utána. Irtá kegyelmed minekünk, és embere által is kér minket azon, hogy mi Maylád uramért törekednénk. Mi miképen ennekelőtte, azonképen most is örömet törekednénk az ő kegyelme megszabadításáért. De te kegyelmed szintűgy kér minket, hogy ha Maylád uram megszabadulása csak mi hatalmunkba volna. Mi is császár kezibe voltunk mint foglyok, kinél most is egy atyánkfia fogva vagyon. No de minket az úr isten az ő kegyelmességéből kiszabadíta, őtet pedig ott hagyja, azért a melly isten minket megszabadított, ugyan ezen megszabadítja Maylád uramat is.

De te kegyelmed csak mi nálunk töreködik, de az fundamentomról, kivel Mayláth uram megszabadúlhatna, nem szól. Mert császár immár gyakorta irt minekünk, hogy az foglyokat,

kik Fogarasban vannak, megszabadítanók. Azt is parancsolta, hogy megszállanók az várat és elfoglalnók, hogy így is elbocsáthatnók, mert ezt, ha akarunk, megnyerhetünk, de még ez eddig csak szóval tartottuk, kiből adtunk neki valami reménységet annyira, hogy immár nincsen mivel magunkat mentenünk. Azért mikor látja, hogy az ő kedve szerint nem cselekedünk, nem hiszem hogy az mi cselekedésünknek fogamatja legyen, mind addig, míg az foglyok el nem szabadulnak.

Te kegyelmed kívánja azt is, hogy királyné asszony ő felsége és mi is fejünket, tisztességünket és az országot Maylád uramért kössük, te kegyelmed pedig az egy törököt és két oláhot el nem akar eresztetni; te kegyelmed csak ő maga lássa azt meg, hogy ha királyné asszony ő fölsége és az ő gyermeke nem nagyobb a három embernél, de ha ez az Maylád uram dolga nem volna is, csak miértünk is, ha mikor szükségünk volna reá, kellene te kegyelmednek valamit mivelni. Most pedig a te kegyelmed urának megszabadulásáért sokkal inkább kellene te kegyelmednek szorgalmatosnak lenni az három embernek elbocsátásába.

Továbbá írja te kegyelmed én nekem azt is, hogy a várat ha meg kellene lenni inkább akarná, hogy én kezemnél volna. hogysen mint másénál. Én nekem az úr Istennek utána igaz elég várom vagyon, csak volna békességünk, kit ha még te kegyelmed adna is, nem venném el.

Hol pedig te kegyelmed ajánlja magát, hogy mindenekért magát kötné is, az Maylád uram megszabadulásáért, ne adja azt az úr Isten, hogy mi olly embert, ki illyen hatalmas fejedelem fogságában vagyon, valami kéntelen kényszerítenénk. Mert hiszszük azt, hogy ha az Úr Isten ő kegyelmét megszabadítja, mind királyné asszonynak ő felségének és mind az ő gyermekének és az országnak híven szolgál.

Ezt is továbbá izente te kegyelmed, hogy kész te kegyelmed mind gyermekével ide jönni. Az te kegyelmed itt léte, ha az foglyokat el nem bocsátják, árt inkább, hogynem mint használna. mert császár is azt vélné, hogy ugyan nem akarjuk az foglyokat eleresztetni, de ha az foglyokat elbocsátnák, te kegyelmed itt lehet az leány gyermekkel, de úgy hogy az Gabrielt kegyelmed hagyja ott valahol. Igyen hogy mi biztathatjuk te kegyelmedet, hogy az foglyok elbocsátásával kétségen kívül Maylád uram elszabadulna, ezzel te kegyelmedet nem biztathatjuk, sem azzal hogy el ne eressze, hanem te kegyelmed lássa, mit kelljen mivelni, de ha így ezzel nem szabadulna is, ezeknek elbocsátásával még is tetszenék mi nekünk, hogy császár akaratjának engedelmesök vagyunk, és bizvábban törekedhetnénk az Maylád uram megszabadulásáért. Hol pedig te kegyelmed kívánja azt, hogy királyné asszony ő fölsége biztassa levele által te kegyelmedet az te

kegyelmed ide való bizodalmas jövetelivel és innen való elmenesztésével is, mi ő felségének soha azt tanácsúl nem adjuk, hogy te kegyelmednek ezféle levelet adjon, mert ő felsége király gyermeke és királyné asszony lévén, nem oly ember, hogy valakinek nyomoruságát kívánná, sem mi is ő felsége után. Meg is bocsássa pedig te kegyelmed minekünk, de ha te kegyelmed ő felségébe nem bízik, hogy bízhassek ő felsége te kegyelmedben.

Mi nekünk semmiképen nem tetszik, hogy te kegyelmed azért eféle levelet ő felségétől kívánjon.

Továbbá írja azt is te kegyelmed, hogy én biztassam a te kegyelmed szolgáját, kit oda be akar küldeni; nem tudom, miképen kell én nekem biztatnom a te kegyelmed szolgáját, mikoron még az enyémet is szerencsére küldöm be. De ha igaz valamit akarnának is mívelni, higgye te kegyelmed, hogy nem Zéký Máthén kezdenék el, hanem valami nagyobb emberen, azért lássa te kegyelmed, hogy ha ugyan azért akarja beküldeni, avagy egyebet valakit. Isten tartsa meg te kegyelmedet minden javával. Költ ez levél Fejérvárat husvétmásodnapján 1543. Fr. Georgius Episcopus Varad. et locumtenens, ac Petrus Petrovich comes Themesien.

(Eredetije az orsz. levélt. Nádasdy osztály.)

XXXIV. Fogaras, 1546. február 8.

Maylád Istvánné Nádasdy Tamáshoz.

Nagyságos uram. Isten imádságomnak és örökön való szolgálatomnak utána. Ez estve jöve meg az én szerelmes megnyomorult uramtól egy emberem, ki ő kegyelmét jó egészségben hagyta, és az ő kegyelme szabadulása felett jó reménységet hozott, kiből dicsértessék a jó istennek neve mindörökön, és hálát adtam és adok is, hogy ő szent felsége ez időt adta érnem, hogy utat nyitott az Úr Isten az megszabadulásnak, kit hiszem hogy mindent megért kegyelmed az ő kegyelme leveléből. Im az én levelém mássát is kiküldtem kegyelmednek, és az dologért Zemere Gáspárt ma Ferencz uramhoz küldtem, hogy királyné asszonyt és szertartó uramat meglelje ez dologért, az mihelyt jobban vagyok hogy járnánk el benne. kiért én magam is királyné asszonyhoz akarok menni.

Továbbá az miért ajándékot küldött kegyelmed én nekem, adja az Úr Isten, hogy mind örökön meg szolgálhassam kegyelmednek. Az úr isten tartsa meg kegyelmedet nagy sok esztendőig ő szent malasztjával, mind az én szerelmes asszonyommal egyetemben, kinek ajánlom az én örökön való szolgálatomat és adja az úr Isten, hogy ő kegyelme felett az én reménységem telje-

sedjék. Ez levél költ az kegyelmed Fogarasába szent Dorottya nap után való hétfőn 1546. Nádasdy Anna.

(Gróf Majláth György levélt.)

XXXV. Konstantinápoly, 1549. április 6.

Maylád István nejéhez Nádasdy Annához.

Én szerelmes Annám!

Köszönetemnek utána. Én még egészségben vagyok, mivel az Úr Isten szeretett. Az leveleknek mássából, kit küldtél, kiket János deák hozott, mindent megértettem, de az franczai király leveli az dologra valók el nem jutottanak még, jóllehet azelőtt egynehány nappal ment császárhoz egy követe, az az franczai semmit abban nem tud, mert még az, ki az leveleket viszi, sem tudja volt, mi legyen az levelekben.

Im mostan franczai királynak Iwy (?) is, még 12 napra itt leszen, azért tetszett az itt való király követének, hogy János deák azt várja meg, attól mindent megértenek. Mert úgymond: látom, hogy az én királyom így Maylád uram dolgaira rá felelt, abba János az én uram soha egyebet nem mível, hanem vagy az, hogy immár elment az tanulság az főkövethoz, vagy az jövőendő követ hozza el, mert ez az dolog mostan ebbe áll. Reménylem az Istent, hogy Isten minden jót ad az kegyelmességéből.

Havasalji vajda uram ígérte magát, hogy engem az ő fejére veszen, és kezes levelet ad császárnak, azért Zabó Pétert küldtem vajda uramhoz, az levelet ha megadja, az mint mondta, legyen az is, hogy ne fogyatkozzunk abba is meg, ha megadja vagy nem, Péter leveliből megérted, az az még az követe, ki utban vagyon, elérkezik, addiglan Zabó Péter is megjöhet. János deákot aztán az követtel bocsájtom császárhoz, hogy szorgalmaztassa az dolgot. Itt az kik értik dolgomat, mindnyájan örülnek. Isten tartsa mind gyermekeikkel egyetembe. Fr. ird szolgálatomat és küld neki ezt el levelet, hogy értse, miben legyen az dolog, örömetst irok vala ő kegyelmének, de az idő nem szenvedé. Költ Constantinápolyban husvét után való pénteken 1549.

(Eredeti az orsz. levéltárban.)

XXXVI. 1551. január 26.

Somlyay Báthory András Nádasdy Tamáshoz.

Nagyságos uram és bizodalmas atyám, szolgálatomnak ajánlásának utána. Akarnám, ha egyéb hírt te kegyelmednek irhatnék, de az mivel isten szeret, mind jó névvel kell vennünk.

Minthogy te kegyelmed nekem parancsolta erőssen, hogy ha mit hallok szegény Maylát uram felől, azt én te kegyelmednek meg adnám érteni, azért ez mai napon hozák levelét Drinápolyból Ferencz papnak, ki az francziai király oratorának káplánja, hogy az Úr Isten megelégtette ez világban szegény uramnak nyomorúságát és az ő lelkit magához vötte az örök életbe. Napját nem irta, de az mint megérthetém, karácson előtt való hétbe lőtt halála, tudom, hogy Úr Isten elég . . . szerete te kegyelmedet és mindeneket meg tud kegyelmed gondolni; de mindazáltal kérem kegyelmedet az istenért, hogy ne legyen kegyelmednek ezen nagy bánatja, mert ezt Isten így akarta és senki ellene nem állhat, nincsen Isten után te kegyelmednél több bizodalunk, ha kegyelmed az nagy bánatnak ereszkedik (Isten ne adja), de félelmes te kegyelmednek, és betegségtől magát óvni, ki mindnyájan, kik kegyelmedbe bizunk, nagy bánatunkra és nyavalyásságunkra lenne. Azért könyörgök kegyelmednek, hogy te kegyelmed viseljen arra gondot, az mit az idő hozott. Ezt is értem, hogy testamentot tött, és az francziai király orátoránál (kinek neve Gabriel) vagyon; ez hírt asszonyom anyám sem értette ez mai napiglan. Isten haza segítvén hétbe kelve bemegyek, mert hivatott, de okát nem irta, miért hivat.

Továbbá örülünk vala rajta, hogy királyné asszony, Petrovith és kincstartó megegyenesedének, de az mint ismerem, csak szín alatt cselekedett királyné asszony kincstartóval, rövid napon bizonyos lesznek benne és tudására adom kegyelmednek. Ujságok nincsenek semmik, kik jók volnának, mert bizonynyal beszélük kikeletre császárnak reánk kijövetését, kinek csak hire halavány (?) is elfélemlítettünk. Az jó isten mit velünk téssen, legyen ő akartja. Ezen is könyörgök kegyelmednek, hogy ezen sok bolond írással ha megbántom kegyelmedet, nekem megbocsásson és az kegyelmes isten tartsa meg kegyelmedet sok ideiglen minden kívánta javaiban nagy békeességgel. Ez levél költ Váradon hétfőn szent Pál fordulása napjának utána 1551. Kegyelmednek szolgálja és fia Báthory András Somlyai m. p.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XXXVII. Drinápoly, 1551. márcz. 21.

Joannes de Malvetiis levele Tharnóczy Andráshoz, a komáromi naszádosok kapitányához.

Ego iam scripsi magnifico et generoso domino meo, domino Nadasdino de morte condam magnifici domini sororii sui, domini Stephani Mailat, qui mortuus et sepultus est ante tres menses; cuius anima requiescat in pace. Si presbiter ille Jauriensis

voluerit venire ad partes illas, ego auxilio dei ipsum mittam cum prima commoditate; nam est Constantinopoli. Rogo dominationem magnificam, ut velit rogare dominum magnificum Nadasdinum, quod velit habere commendatum illum Habraham Judeum, qui tanto tempore bene servivit hic suo quondam domino sororio et iam Turci apotecarii pro medicinis fecerunt dicto Judeo solvere duo mille et quingentos (*így*) asperones, ita quod pauper Judeus amisit opus et inpena; et sic certificare dominationem vestram magnificam, quod si dictus Judeus non fuisset, Turci proiecissent corpus dicti domini Mailat insepultum ad canes. Sed ipse Judeus rogavit et suis expensis fecit, ut aliqui sacerdotes graeci Christiani sepelierunt corpus dicti domini Mailat; ita quod rogo dominationem vestram magnificam, ut faciat omnino precibus et ratione, ut dictus magnificus dominus Nadasdinus mittat illos duos mille et quingentos asperones ipsi Judeo supradicto. Nam quando mortuus est dominus Mailat, ego eram hic, sed omnia bene intellexi. Expecto responsum a dominatione vestra magnifica super hoc.

(Országos levéltár, a Nádasdy-féle iratok közt.)

Közli: MAJLÁTH BÉLA.

II. RÁKÓCZY GYÖRGY LEVELEI

RHÉDEY FERENCZHEZ.

Az Erdélyi Muzeum-Egylet kéziratárában, gróf Kemény József »Erdély Történetei eredeti levelekben« című gyűjteménye IX. és X. kötetében vannak elszórva II. Rákóczy György fejedelemnek Rhédey Ferenczhez írott levelei az 1658—60. évekből, tehát Rákóczynak legküzdelmesebb és legzaklatottabb éveiből. Rhédey akkor Máramaros és Bihar megyék főispánja volt, s ilyen módon az erdélyi Részeknek legnagyobb és legfontosabb része az ő kezén volt. Legnagyobb részben ezekből a megyékből rendezte Rákóczy az ő ellenállását, Rhédey volt az ő legbizalmasabb embereinek egyike — s épen azért e levelek azon idők történetéhez fontos adalékot képeznek.

E levelek megszólítása és címezése teljesen egyforma. Épen azért egész terjedelmében csak az elsőt mutatom be, a többiből elhagyom a bevezető sorokat s a címet.

I. 1658. február 27.

Adjon Isten egészséget Kegyelmednek Koma Uram.

23. irt kegyelmed levelét elvettük, nem sok ideje, böcsületes hivünknek jelentők, csak attúl félünk, az rossz emberek ha mit értetlenül mondanak kegyelmed felől, ne talám nekünk kezdi tulajdonítani, mi már be is teljesedett; mi ezen dologról régen irtunk Gyulai uramnak, vigyázzon, ha kiket rajta ér, megbüntessen, kegyelmed jószágának semmi injuriája ne legyen, az királyt is meg szokták szidni, minket is elegen szidnak, de az fülünk mellől bocsátjuk, mentest irtunk Gyulai uramnak megfenítse; azt akarnók mi bizony, semmi szók kegyelmed megbán-

tódására ne essenek, kegyelmedre pedig semmi nehézségünk nincsen. Isten éltesse kegyelmedet. Vingárt, 27. Febr. 1658.

Rákóczi György, m. p.

Külczim: Spectabili, Magnifico Francisco Rédei de Kis-Réde, Comitatum Bihariensis et de Maramaros Comiti Supremo et Consiliario nostro intimo etc. fideli nobis sincere dilecto.

II. 1658. május 30.

Kegyelmed levelét elvettük, irását megértettük. Valaki kegyelmednek azt írta, mi *Barcsai* uram számára akarjuk az országot esketni, hazudott beste kurafiaúl; mert gondolatunkban sem volt, mert az fejedelemséget másra ruházni nem akarjuk; úgy vagy, a populi elméje nem érvén, mértékelvén a mostani dolgokat el, volna ahoz kedvek, de arra nem isznak, minden utakat mediomokat el akarván követni ez hazát megtarthassuk, fejedelemségnek nem renunciálunk; hogy is gondolja kegyelmed, mi, ha békéjött volna is hitlésre, *Barcsai* uramnak készerítettük volna, ki az mi böcsület szeretésünkhöz nem is férhetett volna, magunk kissebbségével másnak gloriát horgászsunk; kegyelmed bejöveteleivel kimeneteli meggátlása, él az Isten, gondolatunkban sem volt; azt a gyanúságot a lator emberek hintik. Albae, 30. Maji 1658.

U. I. Az utakat erősítsék. Tatár, most kozák hetmán segítette; talám adja Isten, mint étekfogónk hozá az hetmantúl ma hirit, tatáron békélnek egybe; most havasali vajda jó akarónk, követét várjuk; a moldvai is esküszik.

III. 1658. június 13.

Kegyelmed levelét elvettük. *Barcsai* uramot se ideig, se örökessen fejedelemségben nem állítottuk; nem jól ment volt a hirnek végire, ki arról tudósította kegyelmedet. Ugy vagy, mivel Isten áldásából ki akarunk indulni innét, kiknek hűségekben megnyugottunk, *Barcsai*, *Petki* uramékat hagyjuk parancsolatunktól függő locumtenenseknek ittben. *Kopasz István* megjött az vezértől, atnamét nem akarnak az országnak adni, kiből kilátszik, nem mi személyünkre csak a nehézség ott, ha szinte az ország fejedelmet választana is, egy nagy summa arany adásnál, két vajdák, *Jenő* megadása nélkül a haza békeséget nem remélhet, bizonyos. Isten az a ki megtanít, kimenetelünk alatt mit legyünk cselekedendők.

Munkácsi kapitánynak hirei gyakran vannak, de hogy kegyelmed felől olyant hirdessen, nem reményljük. *Mennyi gabonát* szállítottak oda s *mennyiről* quietalták kegyelmed emberi embe-

rünket, megküldjük, mit is adtak ki benne, az nem csajja egyik félt is meg. A 200 köböl buzáért, 100 köböl árpáért csak adasson kegyelmed Piskóton vetni való új buzát, árpát, az ott maradhat. Úgy emlékezünk reá, ex superabundanti parancsoltunk volt kegyelmednek hozzánk jövedele felől, kiról nincs kegyelmedtől válaszunk. Albae, 13. Junii 1658.

U. I. Úgy hozzák két felől is hirit bizonyoson Velsocz, ki segítségére ment, Karasebet megverte. Püskarenko muszka császár is Kióban jöt, Iluvo felé akarna nyomulni.

IV. 1658. junius 28.

Kegyelmed levelét vettük. mivel mentse magát, nem jöhet mellénk, értjük; ezen materiáról ím kegyelmed szolgájától Bosoditól izentünk, adjon hitelt szavainak, afféle hazug híreknek, beszédeknek hitelt ne adjon kegyelmed, mert keresztyéni hittel írjuk, kegyelmed halálával, fogságával helyben hozhatnók fejedelemségünket, nem cselekednők. Várad 28. Junii 1658.

V. 1658. julius 12.

4. írt kegyelmed levelét elvettük. Bosodi az mi kegyelmedhez való jó indulatunkat (*így*) kegyelmetek felől való declarationkról relatiót tehetett, kegyelmednek nyomoruságot nem kívántunk, se kívánunk, látja Isten, kegyelmedet pedig senki nem böcsstelenítette volna, se böcssteleníti.

Minket Isten az ebek ellen győzedelemmel álda, azután is kináltuk békeséggel, irogattunk; úgy vagyunk velek mint az bárány járt az farkassal. Hadaink nyugotására fordultunk, az Maroson sem mehetünk által; sok pogány nagy emberek veszték: esztergomi bég, egri basa, elczi Hassan pasa. budai causzlar tihaia többekkel fogva. Lengyel országi hírek felől nem ira kegyelmed, szükség azon az passuson jól vigyázni. Azon volnánk, az szegény asszonyt szeredához egy hétre eltemettetnők, legyen jelen kegyelmed, vesszük igen kegyelmesen. Zékudvari táborban 12. Julii 1658.

VI. 1658. julius 19.

Bosódi uramat hivattuk vala, hogy kegyelmedhez küldenők, de lovai nem lévén menti magát, postánktól kelle levelünket megküldenünk; ne higgyen kegyelmed az tökéletlen világban lévő embereknek, jöjjön hozzánk hova hamarébb, nagy beszédünk kegyelmeddel, Ebeni uramon kívül másra nem bizhatjuk, azt mellőlünk el nem bocsáthatjuk; nyugodjék meg kegyelmed, előbbi kegyelmedben megnyugvással vagyunk és keresztyéni hitre

írjuk kegyelmednek, semmi bántása tüllünk, alattunk valóktúl nem lesz, késedelmet nem kíván az jövetel, mert ha késik kegyelmed, félő, oly dolog ne következék, kitúl félt, fél, azt penig kegyelmeddel beszélvén akarnók remediálni. Székelyhid 19. Julii 1658.

VII. 1658. j u l i u s 23.

21. irt kegyelmed levelét ma reggel vettük, az inclusa hireket értjük; nem iratik, micsoda ellenség legyen, oly út is az, ha jól vigyáznak, azon bizony ki nem jó, ha moldvai had, annyi onnét ki nem telik, az utak bevágása, szorgalmatos vigyázás igen szükséges, hogy kegyelmed gyakran tudósítson, az utakat bevágják, ha kijövelelek bizonyos lesz, tudósítson kegyelmed, im mi is hadainkkal készen vagyunk, mentest indulunk; az máramarosi uraim az passusokon resistáljanak, szoros út. Kegyelmednek irtunk ide jövelele felől, kényszerítjük kegyelmedet maga szerelmesi szeretetére, hozzánk való kötelességre, jó lelki ismeretre, ne mulassa el mindeneket, részéről nem lesz káros. Székelyhid 23. Julii 1658.

VIII. 1658. a u g u s t u s 24.

Mi még éljük e hitván világot sok búval, gonddal az erdélyi állapot egyenetlenség miá, miben kegyelmed emberi, kik bejáranak, érthette kegyelmed, mi kétszer kináltuk meg magunkat, bemegyünk ő kegyelmek oltalmára, velek élni halni, egyszer sem tévének választ, mégis minket kárhoztatnak, magok oltalmára is lévén, oly ellenségek, ha jól egészen oltalmazták volna az passust, ország földét nem tapották volna, ha bejöttek is; egy szóval akarnák, kiverhetnék. Perditio tua ex te Israel. 3000 embert kíván Barcsai uram, rosszul írja, szakadoztatunk hadakat, mi is fővezér ellen szeredán kiszállnánk, tanácsos volna-é, ítélje kegyelmed meg. Az fővezér nem sok haddal harczra valóval, kevésel rosszal, az is félelmesen mint egy nyomon szabadult rabok, kémek sok felől hozzák. A fővezér hitlevelet küldött, menyjünk hozzá, gratiájokba vesznek, de annak nagy ordo kell, elküldtük hozzá emberünket, várjuk óránként; im mi szállunk táborba, valamit Isten alkalmatossághoz, elkövetjük; sokszor kívántuk kegyelmed hozzánk jövetelit, de mindeddig is ellenkezőül cselekedett parancsolatunkkal, parancsolatunk megböcsülése mást kívánt, nem ártott volna vele kegyelmed.

Im az viceispánnak hetedszer parancsoltunk, hirünk nélkül kereskedő renden kívül be Lengyelországba ne bocsássanak, ha oly idegen nemzet jőne, hozzánk igazítsák, im most is Karakoczki kijött, hirünkkel sem tették, se hozzánk nem igazították, többé ilyen ne legyen. Tasnád 24. Augusti 1658.

IX. 1658. september 7.

Kegyelmed levelét elvettük. A moldvai vajda Lengyelországra hogy fogjon, nem reméljük. Innét a markok pökő vitézek mely gyalázatosan álltak, megérthette kegyelmed, ma lakolának halállal az tisztek, még többnek kell meghalni, ő miattok vesze az haza, romlánk mi; már azt vélik az ebek, több erősségekhez is így férnek. Isten mire alkalmatosságot mutat, el nem mulatjuk. Barcsai uram az fővezérhez ment. Táborban 6. Septbr. 1658.

X. 1658. november 1.

28. irt kegyelmed levelét elvettük tegnap. Az vármegye levele hogy communicaltatott, kegyelmesen vettük; kegyelmed megbocsásson, eddig nem irhattunk, él az Isten, rettenetes sok dolog tartóztatott, nyugvásunk is alig lehet. Barcsai Ákos micsoda erős hittel esküvén külte ki Sóti uramat, mondtuk ugyan akkor, vagy még elébb, törökért küldött, meg az hadak kiszállása felől parancsolt, elsőben Dévához hagyta gyűljenek, azután meg Maros-Vásárhelyhez, tévén azt fel, mi porta parancsolatját effectualnók, engedni nem akarnók, az mi kereszténységünket méreggel akarják reánk, azokra fordítani, kik hamis hitüekké nem lettek, Petki uramtúl is tegnap estve jött étekfogónk, meg nem esküttek Doboka, Szolnok vármegyék az szerint. Bánffi uram levelét ma hozák. 29. írja, Toldalagi Mihály török tatár formán az nap szamos-ujvári szegény gyalogok feleségét megcsapta, Bánffi György uramnak hirt adott, adja meg hitre, beszéltek ezek, megmondották, meg nem adják, se ország, se legitimus fejedelemnek irását nem látják, fenyegetőzött, 10 ezer török megyen, mit csinálnak, Balásfalvát az török már elfoglalta, úgy látjuk, ők akarják hazájokat rontani, s kimutatják, voltak is hozói az hazára pogánynak. Im mi is hadat indítunk Istent híván segítségül, magunkra gondot viselünk, hiveinkért most is az országnak becsületes keresztyéni levelet irtunk, ők mindent elcselekesznek török földön, küldték Haller Jánost Bécsbe, mi is az ellen Telekit fel, azért koma úr illik gondot viselnünk, mert Barcsai Ákos igyekezik minket, kegyelmedet is megrontani, ha lehetne. Im azért az nemes vármegyéknek is irattunk, ő kegyelmek is szálljanak ki Nagy-Bánya felé az havas alá mennél felesben vagy 400 ember, Besztercze felé való utra is szálljanak, mi is hadakat indítunk be holnap Bánffi uram segítségére, Szodorai uram lesz Kővárban katonákkal, értsenek egyet, már megtetszik, ki hozza az törököt az hazára, ki akarja rontani ujobban is, ebekkel magok vérek ellen akarnak fegyverkezni, pogány ellen prédára vetették hazájokat, azért komám uram serényül felvigyázzon onnét kegyelmed. Az pasátúl megjött emberünk, esküdt

dolgunkat végben viszzük, egy ellenségünk volt, kit az ördög elvitt. Tegnap küldénk egy rabot az vezérhez, Gyulai Menhet agát kéri, sacza 10 ezer tallér, 12 párduczbőr, egy jó ló szer-számostól, az által indítottuk dolgainkat, megjű hétfűre vagy keddre; szép dolog az is, kitaníttatják az törökkel, micsoda az erdélyi erő, azon vagyunk, elesináljuk dolgunkat töröknél is. Petki uram írja, oly hirt vettek ő kegyelmek, császárt megfogták, az persa volna.....mi inkább hisszük, Hasson pasa az, az fővezért megölték vagy fogták. Tudósítson mindenekről kegyelmed. Székelyhid 1. 9-br. 1658.

XI. 1658. november 4.

Két rendbeli kegyelmed levelét elvettük. Bánffi Sigmond uram lovai ára mi, tudósítson kegyelmed, a kupák is mit értek, ahoz képest tétethessünk contentatiót. Bánffi Sigmond tökéletlen leveleit láttuk, *ezt is*, Isten megsegít minket, igaz úton járunk, kegyelmedet is megoltalmazza kártúl. Kegyelmed tanácsát helyesnek ítéljük, és hogy tudósít, vettük kegyelmesen, ugyanis ezent ha tovább is követi kegyelmed, lesz kedves dolog nálunk; a dolognak rendje e volna, mint kegyelmed írja, csak hogy a Barcsai uram állapotján, elméjén nehéz elindulni, mint az állapotok fordulnak, az ő kegyelme elméje is úgy forog, tenne is nem is, csak az szegény haza ne vesszen, az amnestiát is megigértük. Im tegnap bocsátók titkon embereinket Jenőbe feles ajándékkal, mára izenték oda menniek, estvére ott kell lenniük, mivel portárul is mára vártak embert, ezen válik el derekasban az dolog, csak írást kívánunk, az porta nem ellenzi s kegyelmébe vett bémenetelünket (!) Barcsai leveleit is küldtük, kiből mutassák meg, assecurál, ő nem viseli, leteszi. Mikes uram még nem jüve meg; tudósítjuk kegyelmedet mindenekről. Székelyhid 4. 9-br 1658.

XII. 1658. november 12.

Nov. 10. irt kegyelmed levelét elvettük; *in suvelle* (in suo velle) kell Barcsai uramat tartanunk, hittünk mint házunk nevel-tének sok hitinek, most is esküszik, cselekedeti ellenkezők, Bánffi Sigmond tökéletlen, irogat Bánffi György, Dienes uram is hazuttol az eb ebül, ő annak mestere; Toldalagi Ferenczet későre ismer-heti kegyelmed, ő bizony most csak kegyelmed elméje expiscá-lásra ment volt, ismerjen kegyelmed állhatatlan szerencse fiának. Nagyon hirdetik, Petki uram Vásárhelyre ment, 9. jött el Váradi Jónás estve onnét, ott nem volt, nem is várták, már azt vélték, törökhöz akar Barcsai menni, mintha jól volna ott dolga, neve hitang; megjött szombaton Kövér Gábor, im holnap indul vissza, Ecsedbe kellett volt menni, csötörtöken Jenőben kell lenni,

akkorra várt az pasa embert portárul, most is megesküdtek, bizony félünk, ajándékkal megyünk, szabadságunk van onnét is Erdélyben menetelre, de Kövér Gábort visszavárjuk; még lovakat is kérnek, azt is küldünk, ők is 4 jó lovat ígértek, küldünk, ne tudja Barcsai uram az részről, mivel fázik. Mi Ujvárat. Kövázat muniáltuk, Bethlenben is praesidiumot küldünk. Az budai vezér hada eloszlott, szombatra visszamegyünk Váradra. Kövér Gábor relatióját hamarébb érthetjük, tudósítjuk kegyelmedet mindenekről; kegyelmednek Barcsait uralni sok okokra kissebbség volna.

Kemény János uramat most Fejérvárat mondják lenni; azzal ijesztené Barcsai Kemény János uramat, hozza fejedelemségre, mintha attól megrettentné. Székelyhid 12. 9-bris 1658.

U. I. Mindenekről tudósítjuk kegyelmedet.

XIII. 1658. november 19.

Megjüve tegnap az emberünk öt jó lóval, Istenért ne legyen oly titkos embere kegyelmednek, ki értse, mi az szivünk titkát nyitjuk meg kegyelmednek, meg be kell küldenünk, nagy dolgokról assecuráltuk, öt-hat napi várakozást intimálunk, mivel nem jött meg emberek portárul, hol rettenetes változások vannak, Hasson pasa konstantinápoli széket is el fogta foglalni, Barcsai uramat oda nem hívják, ha megyen, nem tér örömmel meg, 16-án irt Musnárol, ma hozák, valamit érez, csavarog, gyülesez, fél, mint ir, írja, csak mi ne tréfálnók meg, izente, miért irtuk kegyelmednek, tökéletlen, mert kegyelmed részéről tudósíttatott, kit mi nem hiszünk. Kérjük kegyelmedet lelki üdvösségére, kötelességére, titokban legyenek, kiket irunk. Az budai vezér számára még paripákat kérnek, küldünk. Várad 19. 9-br. 1658.

XIV. 1658. november 21.

21. irt kegyelmed levelét elvettük. Barcsai uram haragja ellen Isten kegyelmedet megoltalmazza; hogy kebelünkben kigyót tartunk, házunk is azt nevelt légyen, ki gondolta, az kegyelmed irási mutatás előtt is (ha azelőtt nem is,) de mihent nem ő kegyelme, kegyelmed választatott, mentest meg volt kegyelmedhez való gonosz indulatja, az mennyin voltak rajtunk kegyelmed személyét, hűségét kétségben hozák, ha gyenge elmével, itelettel, gonosz lélekkel bírók lettünk volna, méltán megtántoríthattak volna, nem csak kárára, de él az Isten, személye veszedelmére is tanácslottak, de áldott Istennek szent neve, csak indulattal is arra nem birhattak, mások vétke, kegyelmed ártatlansága nemcsak előttünk, de ez világnál is nyilván való, elhiggye azt kegyelmed koma uram, kegyelmedre, szerelmesim javaira, nem különben mint magunkéra gondunk van, lesz, Isten megtart, oltalmaz,

hamar beviszen minket, kirúl tegnap is irtunk kegyelmednek. Bosodi uram küldi meg levelünket. Valamit de vett eszébe Barcsai uram, 16. irt levelét tegnapelőtt hozák, az török Beret-halomban volt, járják valóban az ország romlott helyeit, nem Déva, Szeben felé tartottak volt, rontják az szegénységet, három-négy nap mulattak egy helyben, esküszik, mely igaz, írja, csak mi sietve ne tennők alaja, mint eszébe veszi. Im ujobban beküldénk Jenőben, úgy hisszük, eddig válasza jött az apáméknak, tudósítjuk kegyelmedet. Várad 21. 9-bris 1658.

XV. 1658. november 27.

Két rendbeli kegyelmed levelét elvettük. Az pénzt megadatjuk; látjuk Barcsai levelét, Bánffy Sigmond lator *polta* (?) Szabolcs vármegyére is iratott, de úgy hisszük, hogy per errorem talám, ha studio, bolond expeditio, Isten végét éri hamar expedialtatásinak, ha isten ide hozná kegyelmedet, megláthatna minden leveleket. Im Memhet aga ma jöve meg ujobban, már oly levelet hozott, végben ment dolgunk, várjunk csak 10 napot, Sebesit oda küldte Temesvárra, Barcsai fejét ki fogják hozni, legyen kegyelmeddel. Várad 27. 9-bris 1658.

U. I. Barcsai Ákos Segesvárat, az török mellőle elmegyen, az ország hadát elbocsátotta, mellette levő tanácsok fent járnak.

XVI. 1658. november 29.

26. irt kegyelmed levelét elvettük. Toldalagi Ferencz ki legyen, ismeri kegyelmed, talám valami tisztet ígért neki Barcsai, azért hagyá el kegyelmedet, kijöve tele is Bánffy Sigmond tökéletlensége. Az budai vezér kegyelmed felől ezt bizony nem írta; hozták ezen levélpárt nekünk is magától Barcsaitól, de kegyelmed felől emlékezet sem volt, maga Barcsai praktikája etc., meghozatjuk az budai vezértől, nem írta, látjuk, Barcsai minket hazudtol, gyaláz, patientia, lám maga asztalánál mondotta Vásárhelyen az bék: nem mi rontottuk az országot, te öcsém, veled lévő urak, kik hitták az törököt, tatárt; partiumra hogy ő igazította, ez autenticus párbúl bizonyítjuk. Mi reánk bizony nem jönnek az erdélyi uraim, el is oszlottak, 200 ezer tallért érő ajándék honnét telnék ki. Ferencz hazugság ez bizony, mind magunkra, kegyelmedre gondunk van. Miért kellene Toldalagi Ferenczet oltalmazni ellenünk kegyelmednek, hiszen mi nem bántottuk se bántjuk, mi koma uram az országgal tractálni nem akarunk, hanem bemegyünk, ha Isten engedi, elvárjuk az tizen-négy napot, kit hagytak.

Im az muftinak kérnek ajándékot, most indítjuk be emberünket vele; úgy látjuk, nem egységet kívánnak némelyek, mert

ha azt követnők, nem nagy sommát kellene az szegény hazának adni, hanem egyenetlenséget, hogy inkább az török hizzon. Bethlen János azt izente, ne búsuljunk azon az summán, ha többet vetnek is reájok, megadják, kihez képest az ígéretet mi sem kiméljük. Már Barcsai azzal mocskol: három ördögünk van Erdélyben, nem volt semmi nemzetünk, oláh dixintálással élnénk, et his quoque dabit Deus finem. Ne higye kegyelmed Mikes Kelemen felől való beszédet.

Máramarosban irt levelünk mását valaki vitte meg Barcsainak. Gondunk van kegyelmed dolgaira mint magunkéra. Várad 29. 9-br. 1658.

XVII. 1658. december 6.

3. irt kegyelmed levelét elvettük. Toldalagi Ferenczet ismeri kegyelmed, eleget hazud ő, ott bizony 400 török felett nincsen, az tatár hán bement sietve, emberünk Neper mellett hagyta, akkor költözött igen fáradtan Bucsákban, bizony az bucsáki csak annak is egy része itt, más része muszka ellen veszett, pestis is nagy, lehet ugyan Bucsákban 4000 tatár, de az mint hozák, Kiónál muszka ujjban megverte kozákat, Karasbet, Goncsolki, litvai hetman is vele volt, muszka elfogta. Muszka császár Mohilónál Neper mellett, ad Isten bajt az tatárnak. Barcsai uram maga izgatja az törököt, másfelől esküszik nekünk, az Isten rá kéri, ki tegyen ítéletet. Azon volnánk, csak Kövér Gábort várjuk, Szakmárra megyünk az ünnepre, ha addig az porta annuentiája nem érkeznek, kegyelmeddel közelebb beszélhetnénk. Toldalagi tökéletlen, hogy kegyelmed szolgálait is hitegette, jó ura volt kegyelmed. Porta annuentiával menvén bé beviinnők feleségünket is vagy penig Kővárban hagynók. Haller Jánost valóban böcsületesen tractálják oda. Vigyáztasson kegyelmed, arestáltassa, ha azon térne meg; se érseket, palatinust, Nádasdi uramat nem nagyságolja Barcsai, orrolják, áruló nevét fejéhez csapták, az fejedelemnek követi szállását kívánta adassék Bécsben, azt tette választ cancellarius uram: szabad akármely vendégfogadóban szálljon meg, éljen pénzén. Kövér Gábor szeredán ment be Jenőben. Muffti számára kértek hat lovat bársony hám-mal, küldünk 14 sing fejer posztót, egy nyuszt béllést. Barcsai hazugságot fog reánk, levelünket fogták volna el, az bég kezében akadott, kin ő búsul. Budai vezér 4 lovat küldött, az portán mely pasa van, az szabadságot adott, ezt kergetjük, se török se tatár meg nem segíti, ha akart volna, ő tőle lett volna, mi penig ezeket bizony nem irtuk. Egy kapucsi ment hozzá, elhisszük, azt az levelet már publikálni fogják. 36 napja az portárul eljött az vezér, hogy beérkezett, úgy küldte, ő irt volt egy levelet, ötöt az vezér ide hagyta; mi ezen vagyunk, hadat szaporítunk etc.

Az vezér arra tett választ, neki nem hagyják, fent van vele, nekünk megírták az törökök, és hogy pénzt kérnek; ha csalárdtság az török dolga, most elválík, esküsznek, de keresztérnek is válogatva kell most hinni. Várad 6. X-bris 1658.

U. I. Irunk mindenekről kegyelmednek. Császár consessanus írta 6000 némettel segítnék, megválík, ha arra kell, töröknél vinnők örömesben végben az dolgot.

XVIII. 1658. december 11.

Barcsai uram az ország nevével is mit irtak (!) Vásárhelyről, török jó akaróink küldték meg, kit az vármegyére is elküldtünk, megláthatja kegyelmed. Pankotai megrémítette Biharvármegyét, mindazáltal kiadtuk az választ, vitatásra való materiát nyujtottunk, Máramaros vármegyét pedig kegyelmed az hűségben tartsa meg, maga javáért és jó híréért, kegyelmednek vételéért, azok Husztúl várnak. Barcsai uram az törököt elbocsátotta, oláhot; valamit érez, köti az csépet, ím most hozák levelét, írja, úgy vették, szegény Kemény János uramot az portára vinnék be, satis. Haszon pasa még floreal, nekünk tegnap jüve emberünk Jenőből, császár mellé jü volt két pasa haddal, Haszon pasa mind levágta, csak az két pasa személyében szaladtak el, most is esküsznek; ím mi is hétfőre Szakmárra jövünk, coram plura. Székelyhid 11. X-bris 1658.

XIX. 1658. december 20.

Két rendbeli kegyelmed leveleit vettük. Isten megadja hamar, Erdélyben is láthat kegyelmed. Barcsai dolgai kegyelmed írását bizonyítják inkább, ki esküszik ugyan rettenetesen, Isten látja az szivét, ember cselekedetekből tehet ítéletet, azok ellenkezést mutatnak, noha valóban megvan az ajánlás; úgy látjuk, azok, kik kegyelmedet is ösztökélték magok privatumáért, azon utat, nem hazájok javát követik. Zilajról elszállottak az katonák, kételenek voltunk azzal, vigyázásért husz-harmincz lovas ha marad, az notarius mocskoson irt volt város akaratja kívül, Kolosvárra Barcsainak vitték, azt is meghagytuk, Bosodi uram kezében adják büntetésre; kegyelmed szegénységinek károk ne legyen, ujjobban mi parancsoltunk.

Ez írást, török levél párt, láttuk, de nekünk Erdélyből ellenkező formán hozták, kiből kitetszik, Barcsai cancellariáján koholtatik. Prini uramnak jó postái vannak, talám Mikó Miklós irogat, mi is küldtünk levelet az vármegyére, kit Vásárhelyről irtak volt, eleget érthet belőle kegyelmed, török küldte meg az két nagy vezért, Barcsai még most ajánlja magát, esküszik, vagy csak akar, avagy érez valamit.

Im tegnap reggel hozának levelet Jenőből, kívánják, Deli Hussain pasa eleiben küldjünk Nándor-Fejérvárra, ki lesz már budai vezér, írják, jó akarónk, mi ma expediáljuk Kövér Gábort, mindent próbálunk, esküsznek, csaus pasának, Rinek jancsár agának kívánnak egy-egy iramó paripát; azt is megküldjük. Isten szembe juttatván kegyelmeddel mindeneket communicálunk. Az szegény Kemény János uramot, írja Barcsai, bevinnék az portára. Tatár muszkára készül, inkább muszka akar reá indulni. Székelyhid 20. X-bris 1658.

XX. 1659. január 8.

1. irt kegyelmed levelét tegnap vettük. Az viceispán levelet kegyelmed küldött meg, Désen az gyűlésben mit fognak csinálni, nem tudjuk, meghozzák. Barcsai Ujvárat, kit reménység kívül ada el Bánffi uram. Barcsai uram az hitit nem kimili, azon leszünk, vér ontásra ne keljen az dolog; mocskos levelet irt Bethlen János, Basa Tamás, Bánffi Sigmond, kit közlünk kegyelmeddel, igaz-é, megitilheti, Serénitül most is irtak Bihar vármegyének, azt is kiküldték; Szolnok felől csendes az állapot. Besztercze felé, hozzák, tart Barcsai uram hada, az székelység kéredzik haza. Szakmár 8. Januarii 1659.

XXI. 1659. január 12.

Elvettük kegyelmed levelét tegnap, az inclusával. Im parancsoltunk az vármegyének, az viceispánt harmad magával ide küldjék, ki által akaratjokat érthessük, megérthető az török levélből, keresztényül, igazságosan cselekszik-é az ország; bizony kegyelmed dolgaira mint magunkra gondot viselünk. Bihar vármegye is sántikál, bár intené kegyelmed őket, Bosodit is admoenalná, ne consentiálna velek. Barcsai Deésen van, Csucs felé 1 zászló török indult be, ha vissza nem tért. Szakmár 12. Jan. 1659.

XXII. 1659. január 15.

Két rendbeli kegyelmed levelét vettük, mindenik levelére választ tettünk kegyelmednek in rei veritate irván, mi ellenünk Haller, Bethlen János, Toldalagi uraimék keményedtek meg, kiknek nem vétettünk soha. Barcsai irta levelét, az országot is láttuk, az vármegyék nem proscribalják kegyelmedet szerelme-sível, ellene állunk annak.

Kegyelmed reversalisát töröknek mi bizony nem küldtük, ha kegyelmed akarja látni, jelen van; hazugsággal akarják hitiket nem böcsülők dolgokat hizlalni.

Barcsainak tegnap is jöve szolgája, partium kibocsátását urgeálják. Ibrányi uram is tegnap jött meg palatinus uramtúl

elég ajánlással, kirúl coram is. Haller Jánost beszéllek elszökött Bécsbül. Szakmár 15. Januarii 1659.

XXIII. 1659. január 25.

Barcsai levelével elvettük kegyelmed levelét. Stojka el ne menjen, jűjön hozzánk, bizony kárát vallja; Barcsai urannak könnyű választ tehet kegyelmed: hogy eskethesse meg a vármegyét, holott nyakokon vagyunk; kegyelmednek, tudja, nálunk erőss reversalisa, birtokában nem akarván lakni ne nagyságolja. *Ecsed* *) 25. Januarii 1659.

XXIV. 1659. február 12.

Ebeni uram jelenti, Barcsai szentül parancsol Máramarosba, hol mi dispositiója neki a resignatióig; ne féljen, ha menne is. Stefan vajda azon menne, ha menne penig úgy menne, Máramaros erejétől nem félne. Biharvármegye uraim pénteken akarnak eskünni Barcsainak, megirtuk, az resignatióig az nélkül ellegyenek, mert az ország confirmatiója nem-é azon áll: ne szerezzenek magoknak veszedelmet világ szerint, az idvességeket ne vessessék el.

Máramarossal adassa Inscr. kegyelmed az végezetesek in suo ilius (?) confir. (*sic*)

Igen kedvesen vennők kegyelmedtől, alkudtatna Máramarosban vagy 12 házra való fenyű fákra, kik mennél hosszabbak lennének, Arig az vizen hoznák le, sóját is megvennők, itt akar-nánk házakot fenyűfából csináltatni, léczet is hozathatnánk, sendelt is vennénk vagy 40 ezeret, lehet-é mód benne, tudósítson kegyelmed.

Megbocsásson kegyelmed, az pénzt eddig meg nem vitték. bizony olykor jűttek, elkölt, küldjön el bizonyos embert *Ecsedbe*. megadatjuk. Gyarmat 12. Februar. 1659.

Asszonyunk Tarpára jű hozzánk.

XXV. 1659. április 17.

Igen elfeledkezék rólunk kegyelmed, sok ideje levelét nem vettük, mi lehessen oka, nem tudhatjuk, talám valamely inimicus homo szerzette az idegenséget; mi kegyelmedben megnyugodva lévén jót is kívánunk, hálá Istennek egészében vagyunk. Avisát nem írhatunk kegyelmednek egyebet, úgy halljuk, Bánffi Sigmond uramot az portán tenger vizével kínálták; már ismég ir nekünk levelet, írja, az vezér idejében fejedelmek nem lehetünk, jószágot is nem bírhatunk, megizelítette volt az konczt, kit asszonyunk mi jószágunkból kapott, örömet rágná azt, megírók neki. Valóban szoross napokra kezdik jóvítani az summát. Majtín 17. Április 1659.

*) Ez a szó egy más kitörölt szó helyére van írva R. Gy. saját kezével.

XXVI. 1659. május 31.

27. irt kegyelmed levelét elvettük. Azon Barcsai uram oblatióit Kapi Gábornak Budai Sigmond beszéllette, az meg elébb adta pápista hozzánk tartozó embereknek, valjon az szentes papok, ha igaz evangelicusok, aprobalják-é jelen példáját, azon követhették, ki nem Isten dicsőségét, világi gloriát keres, megtart Isten minket, ha sanyargat is, de el nem hagy, mert bizony valásom romlására való eszközök által dolgunkat élémozdítani nem akarjuk. Úgy vesszük eszünkben, mindenütt hol lehetne, fujják az követ ellenünk kigyó módra; nem éri azt Barcsai uram, magyarorsági jószáginkból kitudjon; bizonyos, mivel kegyelmedet mocskolta, abban maga az. Zólyomi uram nagy hasznót érez Erdélyben, kigyó nem felejtí farka vágását, atyja vétkéért találta. Irják Erdélyből, életünk elfogyatásában mesterkednek. Mi koma uram itt leszünk, feleségünk még hideglelés mián fektívő beteg hétfútól fogva, hanem könnyebbedik, savanyú vizet kíván, kés-márki doctor hogy közelebb lesz, kedvéért Sárosra felmegyünk, talám az jövő héten Ónodban leszünk.

Császár követe ma mene el, emberséges régi böcsületes gróf ember, az mint válaszukkal maga contentus lesz, ő felsége is azzal bene contentus lesz, ő felsége válaszát Kassán vagy Eperjesen várja meg; bizony dolog, csak hat német ember közt forgott az követség, magyar nagy tanácsok homályoson értették, az kit igen éreznek; ha Isten kegyelmeddel szembe juttat, megbeszéljük.

Barcsai uram levelére mi választ tettünk, ím elküldtük kegyelmednek, vissza várjuk, legyen kegyelmednél, megviszik kegyelmednek ez földről is.

Pető Sigmond, Andrási uramék is egy hétig lének nálunk, ma mennek el. Rákóczi László uram tegnap alá jött, az ünnep után halottja vagyon; menyem asszony öcsce szegény Bánffi György halálát szomorúan értették; Kun István uram is elhala hirtelen, szegény.

Oly hirt hoztak, svecus Prussiában érkezett, Koppenhága alatt anglus hadat hagyott. Muszka személye szerint jó Kió felől tatár ebekre.

Itt az mi török szomszédink csendesesen vannak eddig; ha mi hirei Erdély felől lesznek kegyelmednek, tudósítson. Szerencs 31. Maji 1659.

XXVII. 1659. június 6.

Elvettük vacsoránk előtt kegyelmed levelét. Úgy tetszett, igasságos replicát tegyünk Barcsai uram írására, az mi étek-fogónkat Erdélyben arestálták, Barcsai uramnak vitt levelet az

ország képében felszaggatták két-három fő, semmit benne nem találtak, fent Haller az tiszttel, így jár Ebeni uram, megjövendöltük, Balog Máté lesz vicekapitány, úgy írják. Máté szegény Bethlen Ferencz uram szolgája ma érkezék reggel uraihoz, nincs hit Erdélyben, azokat is károsítani akarják. Irja Baxa uram, feleségünk levelét el nem vettük ő hogy fidelibus írja, megítéli Isten, igasság-é, kik szolgálunk károsítani emberünket, arestálni hitek ellen való. Budai vezér mit ír, írják, török jó akaróink is izentek praktikák felől, szálljon ki az Isten, ne szenvedje, kit kerültünk, félünk, abban kell esnünk, longa patientia est. Kegyelmeddel bizony örömetst hova hamarébb beszélleánk, egy tál halra Szerencsen jó szívvvel látjuk kegyelmedet, még szombatra eljühetne kegyelmed. Bethlen Ferenczné asszonyom izente, Kemény János uram bizonyosan Havasalföldbe Kornis, Nagy Tamás uraimékkal, többek is vannak vele, kiket Isten csak hozna ki; ez még titokban volt, mivel Barcsai uramnak ellensége Mine vajda. Zólyomi valóban liberalissá lett, talám Székelyhidat horgászná. Irjon kegyelmed, ne szánja fáradságát is. Irja Baxa uram, hire az, Rédei László uramat tennék ország generalissává. Im Ebeni uramnak irtunk, iktassa kezében kegyelmed, 'kérjük. Ónod 6. Junii 1659.

XXVIII. 1659. junius 12.

10. praesentis irt kegyelmed levelét im 6 órakor estvei órán vettük. Az erdélyi hit, végezés mit ér, mi hálája, kegyelmed itileti rajta; bizonyára szívünk fájdalomával érezzük, az mely haza nevelt, kinek fiait szerettük, nem urok, atyjok voltunk, híreket nevelni igyekeztük, világ csúfjaivá tétettek, egy néhány áruló bestekurafia miá gyalázatos hirben forog most, Isten szánja meg, ismertesse velek, térítse mind más világ s ez árnyéki élet szerint is jó utra. Kemény János uram érkezésének bizony szívünk szerint örültünk, kit vérünkkel, értékünkkel segíteni készek vagyunk, csak tudhatnók akaratját. Irják titkos irással Erdélyből, tatár hán solicitálta az fejedelemséget, erőleg viselte, adja Isten, érte legyen el. Vajha emberünk vagy levelünk mehetne Minéhez, megkötnők Barcsai uram koszorúját annál inkább ott, Kemény János uram ott lévén. Rédei László uram hogy fel nem vállalta okosan cselekedte, csak hálóban ejteni akarta. Bizony mi is örömetst lennénk szembe kegyelmeddel, ha idején tudósítana, keddre elrugaszkodnánk Nyiregyházára, beszélhetnénk kegyelmeddel; kifejezzük addig is szívünk állását s nem próbáljuk bizonyára kegyelmed elméjét, hanem keresztényi szeretetből jó lélekkel írjuk, nekünk Erdélyből írják, Barcsait megunták, kegyelmedet hinák és irtak is kegyelmednek, nyissa meg szívét,

mert akár kegyelmed, akár Kemény János uram legyen, él az Isten, értékünkkel, vérünkkel segítjük; foroghatna elméjében az kegyelmednek, mikor fejedelem volt, nem patióltuk, igaz, de akkori állapot különbözött mostanitúl, az két áruló Haller, Bethlen miá lén az is akkor más alkalmatossággal, azok is akkor gonoszra tanácsolják vala kegyelmedet ellenünk, azért koma uram nyissa meg szívét kegyelmed, mert bizony szívvél kívánjuk kegyelmedet, haza javát, azt nem mondjuk, nem kívánnók mi is. gonosz árulónk ne állana talpra kegyelmed idejében etc. kirúl coram.

Úgy halljuk. táborban akarnak szállani Erdélyben, melyre mi végre, kérjük tudósítson kegyelmed, mi akarattok, szándékok, talám ha Rédei László uram megérkezett, informálja kegyelmedet, nyugodjék meg bennünk. Patak 12. Junii 1659.

U. I. Kemény János uram innét jű, tudósítson kegyelmed, féltjük, Kemény Simont megkapják.

XXIX. 1659. j u n i u s 17.

14. irt kegyelmed levelét ma ebéd előtt elvettük. Kemény János uram bizonyos, Havasalföldében vagyon. Isten szabadítsa. Az fővezért Isten vezesse az tengeren túl; nekünk bizony bizonyon irták, kegyelmednek irtak volna Erdélyből, bizony nem próbára irtuk. Az erdélyi végezést értjük, elég hamisság, mi úgy tudjuk, kegyelmed nem hites Barcsainak, sőt nekünk azt is mondotta, hogy utálja, alatta lakni nem akar, kihez képest miért nem irogathatnánk egymásnak, hogy penig kegyelmed irogatott, más nem érti, ne szakadjunk koma uram el egymástúl. Baxa uramék is megérkezének. Im mi is koma uram bizonyos dolgaink végett Erdélyben rugaszkodunk, szombatra megjövünk, ha kegyelmed csötörtökre hozzánk jűne, beszélhetnénk, vagy pénteken jó reggel, nincs az megtiltva. Szakmár vármegyérül tartozik kegyelmed nekünk is engedni, hol penig kegyelmed semmiképpen el nem jűhetne, az temetésre meghitt emberünket küldjük. Dalmadi uram beteges, palatinus uram kívánságára sem küldhetjük fel. Zinan pasa Barcsainak bizony nem jó akarója. Tisza István micsoda instructióval ment Sejdi Memhet pasához, látta Baxa uram, de az mint halljuk, azt is visszavették, vagy megölték, ott is Zinan pasát vádolják, tavaly is ő huzta ellenünk, velek nem ült fel, nem bolond az török, ásiái rebellio míg el nem válik, itt is hadakozzék, csak Erdélytúl bizony nem félünk, tudunk keresztes hadat is csinálni, nem vonsza minden erdélyi ki szabályját ellenünk. Nadányi sokat ugatott ellenünk, de bizony vérrel okádja ki hamar. Ebeni uram tiszt nélkül marad, attúl félünk, jobb volna penig embernek böcsülleti mellett meghalni.

Haller Gábort Isten megveri . . . Pál mit mondott volt, jól

reá nem emlékezünk, Barcsai rosszúl, elviszi az ördög. Haller abban nem kap, ha élünk. Úgy fogják partiumban szolgálóinkat, bizony sok fő embert köttetnek nyakon. mi resolutusok vagyunk, mi ha ő kereszténységek latrul fordul reánk; szánjuk Rédei László uram lelkét, ily hamar ő kegyelme végezése és pecsétlési homályosodik, emlékezhetik ő kegyelme reá, mindezeket megjövendőlk Székelyhidon; jó az Isten, jól adja, gonosz akaróinkat eltörli, minket megsegít. Patak 17. Junii 1659.

XXX. 1659. j u n i u s 19.

18. irt kegyelmed levelét elvettük. Bizony jó szívvél láttuk volna kegyelmedet, lévén beszédünk kegyelmeddel, ad Isten abban is módot. Nadányi Mihály az eb nem viszi sokáig; az mit kegyelmed levelében közölt, bizony nem érti más. higye el kegyelmed. Kegyelmed fiának ne higyen Barcsai, mi irtuk volna, hazud árulólul, mint oly pogánnyal bélétt tökéletlen ember, mi bizony nem irtuk, se izentük. Az váradi kapitányságot ne adja kegyelmed fiának, feleségünk kérésére irtunk arrúl is neki, ismeri kegyelmed feleségünket, oly dologban nem áltja (= ártja) magát, egyébként is bizony kegyelmed házának kegyelmeddel jót kívánt, mi az hazug ebnek nem irtunk, ne adja, se izentünk, mondottuk azt mi, jó szót nyujt Rédei László uramnak, de abban semmi sem telik, csak csalni akar.

Ismeri kegyelmed, tökéletlenséggel minket alázván, gyalázván akarná az emberek szívét ellopni, kegyelmedet is megcsalni, mellőlünk elálltatni, Rédei László uramnak hallottuk ő kegyelmek hizelkedett. *Fistula dulce canit etc.* Mi holnap vissza-indulunk. Ecsed 19. Junii 1659.

U. I. Hol lesz kegyelmed, tudósítson. Táborba szállanak-é, nem-é, mit irt arrúl is és hová.

Nyugodjék meg kegyelmed bennünk.

XXXI. 1659. j u l i u s 4.

2. irt kegyelmed levelét elvettük. Elhisszük, Barcsai azon lesz, Kemény János uramot lecuriálja, beszélje, minden hazugságot mondjon, az Isten nekünk jót ne adjon s meg se áldjon, ha mi Kemény János uram romlására szándékoztunk, vagy arra ötöt ösztökéltük, de ő mit mondott, ha fejedelemmé teszik, jól tudja kegyelmed, ismeri Kemény János uram jól. Az lövő szerzőségeket kegyelmed oda ne adja, midőn érettek küldnek. Meleg Mártont elemelhetni. Az kegyelmed halálát úgy látjuk nem banná Barcsai, adja Isten, ne teljék kedve abban, igaz hirei vannak, bizony vigyázzon kegyelmed magára, lator az világ, Haller sem

jó akarója kegyelmednek, tudja. Mi tőlünk császár ő felsége követe elmenne cum contento, kirül jó barátságos alkalmatossággal készek vagyunk kegyelmedet tudósítani.

Tököli uram tegnap érkezett hozzánk, Önödban megyünk ő kegyelmével, mi sem késünk, által megyünk az Tiszán innár. Isten kegyelmeddel. Szerencs 4. Julii 1659.

XXXII. 1659. július 12.

Görbedi gondviselése alatt irt levelünkre nem jöve kegyelmedtől válaszunk. Az vármegyékre micsoda levelet bocsátott ki Barcsai uram, az ellen mi is irtunk, kegyelmed kezében küldtük mint az vármegyének főtishti kezében. Valami török rabunk saczát hozák meg tegnap keresztény rabok, bizonyosan izente kegyelmednek, megirhatjuk, értse, maga az Gyulán lakó törökké lett pap, Barcsai az törököt izgatja, induljanak vele, Váradnál egyesüljenek az törökök; gyulai alai bég is beszéllette csak minap: bolondok az erdélyi magyarok, miért akarják Rákóczit üldözni, nem tudják-é, Rákóczi nem volna, az ő dolgok rosszabbul volna, de ha Isten engedi, váradi hegyen szűrünk az idén; vesztetni akarják magokat, az török ha egyebet nem, mind rendre nyakon köti őket, míg az pénzt meg nem adják, fogságra veti, vagy maga is Barcsai olyakat ad kézben, kikhez gyanakozik, nagy emberek lesznek az hazában, ki tudja, melytől Isten oltalmazza kegyelmedet, nem lehet-e Rédei László uram, jó volna Erdélyben meghitt embereknek írni kegyelmednek, vigyáznának az szegény haza és ártatlanok megmaradásokra.

Azonban ím az erdélyiek táborozni akarnak, mi szándéka Barcsainak, hire filünkben jó; az Isten minket szerelmesinkkel ne áldjon, ha fejedelemségért ellenök induljunk, volt szándékunkban inkább, mint minap is írók, Istenes rendes keresztényi uton akartuk megbántódásunkat remediálni, mostan is azon utat követnők, de hogy ők táborozzanak, non putaram essék rajtunk, ez lehetetlen, nekünk is mozzanunk kell; azért mint kiben megnyugodtunk, kívánjuk az kegyelmed tanácsát, kényszerítvén jó lelki ismeretére, szerelmesinkhez való szeretetre, írja tetszését, mit legyünk cselekedendők, mert írunk az országra, de az ha nem használ, mit tudunk tenni, nemde oly mediumokkal ne éljünk-é, ki láttatik nekünk (sec)urításunkra lenni, erősödésünkkel, mi is ne táborozzunk-é, kérjük kegyelmed írja te(szés)ét, in summa confidentia máramarosi uraim penig az nagy Istenért üljenek vesztég, mert bizony nem lesz jól az dolog. Örömet beszélleánk kegyelmeddel nagy dolgokrúl, nem pennára valók. Isten kegyelmeddel. Szakmár 12. Julii 1659.

U. I. Szombatra megjövünk.

XXXIII. 1659. július 19.

Elvettük 13. irt kegyelmed levelét ebéd előtt az leányvári rében. Hogy kegyelmed rólunk nem feledkezik, értettük kedvesen; ha kegyelmednek az Huszton lévő lövő szerszámink miá baja volna s lenne, óvjon Isten kívánjuk, megtaláljuk mi kegyelmednél annak idejében, azon kívül is eleget adott Isten; kegyelmed emberi háborgatása, él az Isten, nincs hírünkkel, akaratunkkal, bizony azt akarnók, hajok szála se esnék el, talám az vajda gaz cselédje cselekedte, kit Barcsai uram biztatott fel, havasali vajdaságra promoteálja portán dolgát, passust ad Erdélyen, mi bolondság, hálóban ejteti, nem tudjuk vele elhíttetni, másfelől az országgal meg ő irat Szakmár vármegyére ellene; ha kegyelmed kívánja, megnyugodva lévén kegyelmedben, kegyelmed emberi számára akar uti levelet küldjünk. Az tökéletlen Budai meg felment, Sárosi udvarbíránk úgy találta, szellőztette magát, kérlette, ki szolgája (mintha nem ismerte volna), mondotta ő kegyelme, de kinek hívják, Nagy Istvánnak, udvarbíránk megmondja, jól ismeri, hiában hazud, Csákihoz ment, eleget hazud, elhisszük, ha fellyebb nem megyen is, meghalljuk mi tökéletlenségben jár; mi bizony kegyelmed levelét nem czirkáltatjuk se embereit, mert kegyelmedben meg vagyunk nyugodva. Kegyelmednek szóló levelet ki kezében adták, él az Isten, mi hírét sem hallottuk, melyik szolgáknak adták, se láttuk, mert bizony megküldtük volna. Az Barcsaisták elei elhisszük kegyelmed halálát szomjuzván várják, Isten megtartja kegyelmedet, Bánfi Sigmond hazugságban marad, Haller Gábor uramnak is rossz kémjei vannak.

Mi jó szántunkból írjuk, ha lehet Rédei László uram ne gyakorolja az udvart, ki tudja, mi eshetik, elfajultak az emberek, csak világi erősségre intentusok, nem lelkiismeretre, ha mi velünk azt cselekszi Barcsai uram, mit cselekedhetik hát kegyelmed házával, kinek jóakarója nem volt soha.

Keserves panasszal jelentjük kegyelmednek, mely lelkiismereti ellen való vádlással küldte volt fel Eperjesre *később* Radolt uramhoz Budait, azokat beszélvén az lőcsei hős előtt is meg, Barcsai noha ha jól meggondolná nem böcsületére esik, ítéltetik, inkább jó urát minket gyalázzván, tett is oblatiókat: 1. Ő felségének nagy szolgálatját ajánlja. 2. Igér az katolikus statusnak nagyobb szabadságot, mint azelőtti fejedelmek idejében volt. 3. Csak az mostani állapotok csendesedjenek, residentiára való helyet is ad az erdélyi püspöknek. 4. Ő felségéhez kész követeket felküldeni ad concludendum. 5. Budai addálta, közelít az pápistasághoz Barcsai.

Kivánta, ő felsége tőlünk az két vármegyét vegye el, mert az török nagy praeparatiója ellenünk, s csak azért jó ki, elhazudja az ásiái rebelliót, ha el nem veszi ő felsége, vesz Magyarország is etc.

Vádol azzal, Moldvára elmentünk, Havasalföldét elpusztítottuk, noha ezek mint voltak, jól tudja kegyelmed is; Lengyelországra is ő akarátja kívül lett menetelünk, mint az többire, úgy van, ezt porta hire nélkül disuadeálta, az többiben consentiens volt, ebben is nem lengyellel, svédde kezdünk. Szegény urunk is miért ment ő felsége atyjára. Mi részegeskedünk, esküszünk, eb módon egyik falat pecsenye szánkban más az hajduéban, úgy eszünk, nem vagyunk méltók, ő felsége fejedelemségre segítsen; mely hamis gyalázás, ítélje Isten s kegyelmed meg, szálljon ki Isten, az hazug elszaladt ördögöt veri lánczra, maga ki nem vizsgálja, hajdú idejét sem tudjuk volt volna nálunk, hanem ha ő volt volna Erdélyben létében az az hajdu, ne gyalázna már lelkiismereti ellen, mi az ő fejedelemségét nem kívánjuk, csak ne gyalázna, boszontana, élne ő is élnénk mi is, mi az ő élete nemét nem vizsgáljuk, oláh módon nem tomboltunk, se tombolunk, mint ő kegyelme Déván nemrégén az pokorokkal az utcán, az fejedelmi virtus kifurta magát, elbúsultunk gyalázatján, élni nem irigyeljük állapotját. Ali pasához öcscsét Gáspárt azért küldte volt, parancsolják, erdélyi jószágunkat vegye el. Irt levelet is neki, úgy halljuk, ő innét indul, Jánosdhoz száll, ők is indulnak. hitinek eleget teszen, mi rólunk mocskoson emlékezvén, vagy elveszt, vagy megfog, hanem Várad övék legyen, ő is irt császárnak portára, császár irjon ő kegyelmének, ha ők indulnak, ő felsége minket az Tiszán által ne bocsásson, ha által jövünk, mintha római császár nem keresztény felség volna etc. s ám az ország, Barcsai hiszi, az mi kereszténységünk pogány módon jutalmaztatik. Im isten kegyelmével által jöttünk az Tiszán, mi senkinek nem vétünk, magunk oltalmára Isten áldásából gondot viselünk, az Isten adja azt az gonoszt nekünk, kit Erdélynek kívánunk, csak hagynának békét, veszedelmekre igyekező elei ne boszantanának, károsítnának, gyaláznának, Isten felhozza még az napunkat is, minket atyai sujtoló vesszeje is eltörik. Ha kegyelmed Huszton lesz, mi is Szakmárt kegyelmedhez leszünk közelebb. Az végekből halljuk, az fővezért megverték, tatár ellen muszka nagy erővel, bizonyos, Gyulára, Nándor-Fejérvárra, Temesvárra tatárok jöttek volt segítséget kérni az végekből. Erdélyből irni nem szabad nekünk, ki még az czigánynak is szabados, az végekből irnak, az törökök még fejedelemnek irnak, penig Erdélynek nagy tökéletlenség, török tiltja, de mi gondja arra az töröknek, csak fizetnének etc. Rédei László uramnak jó egészséget kívánunk, küldjön ő kegyelme karulyokat számunkra, az lám nem

tiltatott el, mi is küldünk lovat ő kegyelmének az fakó tatár helyében, ha elvenné, ártalmára nem fordulna. Isten kegyelmeddel. Lövön *) 19. Julii 1659.

U. I. Tudósítson kegyelmed, melyre megyen Husztra. Kérjük kegyelmedet, tudósítson erdélyi állapotokról, hirekről. Mi koma uram tartunk az világi dicsőség, annak féltése vallásunknak romlást ne hozzon Erdélyben azon kívül is, kiről vajha beszélhetnénk kegyelmeddel.

Kegyelmed szolgálja mi relatiót teszen. értjük, adjon Isten jót, az elei nemzeteknek mi jó akaróink. Az ásiái rebelliót nehezen hiheti az német el. Radolt uram emberséges ember.

Kivülről, a czímmel ellenkező oldalon: Az váradí tumultus igaz-é, tudósítson kegyelmed.

XXXIV. 1659. július 20.

Úgy halljuk, 27. Biharvármegyében mustra leszen, oly parancsolat is volna, kiszálljanak, hová, ki ellen, mi végre, ha mit hall, tudósítson kegyelmed, mert mi csak ő felségétől várunk, csendességben vagyunk, arattatni, kaszáltatni jöttünk, attól kérjük kegyelmedet, ha mit hall tudósítson, Ecsedben találnak, attól tartunk, az törököt addig piszkálják, magok veszedelmére fog fordulni, elcsepegtetik Váradot. Gyarmat 20. Julii 1659.

XXXV. 1659. augusztus 8.

Régen nem láttuk kegyelmed levelét. Istennek hála egészségben vagyunk, szombaton jöttünk ide, vártuk kegyelmed levelét, itt mulatunk egy ideig. ha erdélyi állapot engedné, Tiszán akarunk által menni. Ma hozták Barcsai uram levelét Bakos uramnak, sok sinistra vádlásokkal teljes, ő akar igazat mindenkor mondani, sokképen hamisít, ki maga fejére fordul. Portai levél-párt is küldött itilőmester pecséti alatt, velenczések győzedelmét simítja, fővezér megveretését elhallgatja, kinek hírét szombaton írta meg Haller Gábornak; írja azt is postája, Karácson recognoscálja, mi rabunk által az 100 ezer tallért megigértük rabjaink elbocsátását, azt vezér megjelentvén császárnak az rabot meg akarta öletni, de elbujt, meg más rabnak ment effendihez, kihaja béghez azont iterálván az vezér mondotta: hallgassatok, most császár haragszik, érthetni belőle, ha igaz, mit várnának tőlünk. Ad 20. praesentisre írja, generalis mustra lesz Tordánál, optiót hagy, ötet akarják-é urallani, vagy Kemény János uramot, látjuk, hálóban akarja ejteni s magát inkább erősíteni, holott Ali pasának mit irt, azt is kiküldte. Ali pasa írta volna, tatár hán, Mine vajda azon voltak, Kemény János uram

*) Szabolcsvármegyében.

legyen fejedelem, de ő bontotta el, köszöni szegény Kemény János uram, csak ne tréfálná meg, hallotta, kegyelmed az váradi püspököt regalissal hivatta volt sebesi gyűlésre; ő felsége ad 14. megyen be Posonyba, fel siet Prágába; Selliei uram jöjjön el, nem illik papi emberhez kötelessége ellen cselekedni; mit hall kegyelmed, Kemény János uram, odabé való állapotok felől, tudósítson kegyelmed. Posonyba ma küldök szolgánkat postán fel, Budait Bécsben hagyták, Csákit jó akaróink fekete könyvben iratták be. Az lengyelországi hadakozásunkról mi tanácsot adott kegyelmed, feltaláltuk sok kereséssel leveleink között, ki akarjuk bocsátani kegyelmed levelét, ha kibocsátjuk, nem leszen-é ellenére, tudósítson, mert ha kegyelmed kedvetlenségével leszen. vagy belőle kárát gondolja következze, elhallgatjuk. Barcsaiét, Hallerét, Basáét, megholt Haller Istvánét kibocsátjuk. Kegyelmednek az grófi titulust maradéki is szerencsésen viseljék, kívánjuk. Erdélyi jószágink ha elvették, ő felsége requisitiót teszen Erdélyben, ha nem használ, erdélyi emberek jószághoz nyulunk, kezdik engedni, kivettük kegyelmedet, elhívén azt is. Rédei László uram részt nem vészen feleségünk jószágiban. Szakmár, 8. Aug. 1659.

XXXVI. 1659. a u g u s t u s 9.

Ma irt kegyelmed levelét elvettük. Tasnádiaknak más formában irt Barcsai, hihető, gondolta, kezünkben akad az 4. költ, az ember nem nyughatik, az országot rontani akarja, azért is cselekszi talám, mentse azzal magát, ő táboroz, adót nem adhat, mi miattunk nem nyughatik, azt az törökök jól tudják. kegyelmednek irhatjuk, ím ujobban is elküldtünk az budai vezérhez, látjuk nyughatatlan, állhatatlan elméjét, megirtuk csalárdságit, mi, él az Isten, ellene nem indulunk fejedelemségért, bár kitörjék lábunk, oly intentummal által sem jöttünk az Tiszán. hogy hallók Haller uram táborozni akar, irtunk az vármegyékre, ne féljenek, utolban egy kis manifestum formát, kit Máramarosban is elvittek, talám láthatja kegyelmed; úgy vagyon, hitek szegését, mocskolódását, károsítását fájlaljuk, de abban is békeséges medium felől gondoskodtunk, ő felsége akarván requisitiót tenni, admonealtatni, ne károsítson, attúl vártunk, hogy az magunkét ne oltalmazzuk, módunkat adván Isten, azt nem mondjuk; annak idejében irhatna kegyelmed jó akaróinak, ne rontassák az szegény hazát, két tanunk mi is az gyűlésre beküldjük. Kövér Gábor volt Temesváratt az budai vezérrel, most azok bizony békeséget kívánnak, követ megyen Barcsai Akoshoz, török az pénzt fogja kérni Barcsaitúl, ha nem, budai vezér reá megyen, nekünk azt izenték, nagy embere ma talám Ali pasa, ki haza fog penig menni. Az vajdák mennek-é nem-é, ő dolgok.

Szакmárban, Kállóban német praesidium talám fog júni, ha jő, Károlyi Ádám uram fog kapitány lenni Szакmárban, Kállóban az öcsénk Sennei Ferencz uram; irhatná ezt is talám magától jóakaróinknak, ha úgy tetszik kegyelmednek.

Máramaros elméje hol jár, tudósítson kegyelmed, Tanácз uram mi végre megyen közikben, mind felül-é, vagy csak az régi mód szerint csapong Barcsai elméje. Bakos uramnak mást ír, ez felültetésével is az országnak csak minket akar gyűlöltetni.

Ha sok költségünkben telik is, hozatunk portáról parancsolatot, jószáginkat birhassuk. Mi kegyelmedben meg lévén nyugodva, ha mit hall s hol jár erdélyiek elméje, tudósítson, szívesen ülnek-é nem-é fel, mit is kezdenek végezni. Erdőd, 9. Aug. 1659.

XXXVII. 1659. a u g u s t u s 17.

15. irt kegyelmed levelét, levelemet bepecsételtük vala, elvettük. Megcsalja Barcsai magát, mert bizony publicumra bocsátjuk, ő volt izgatója Lengyelországra menetelnek, hol azt írja, nem régen felmészárlott vallásunkon levők véreit készítené az fegyverfogásra ellenek, ha egyéb ok nem volna is; kegyelmed levelét valamig elkerülhetjük s az ország nem kezdi kívánni, publicumra nem bocsátjuk, úgy is hogysen nehézségére legyen, ő felségérenézendőt kihagyjuk, vagy elveszett nevét költjük. Bizony koma uram úgy látjuk, az Erdélyi, Barcsai s vele lévő hősök nem egyebet, romlást akarnak az szegény hazára hozni. Asszonyunk ő nagysága se kegyelmedre, se az asszonya ő kegyelmére nem neheztel, elcsináltuk mi azt. Mikes uramnak penig semmi idegenségét kegyelmedhez mi bizony nem tudjuk, bizony Barcsai tökéletlen pogány Machiavellista, nincs már neki egyéb professiója tökéletlenségénél. Szejdi Amhet pasához elküldtünk, bizony jobban megcsináljuk, úgy izenték, minden dolgok ő reá bizattak; ha mi hirei lesznek kegyelmednek, tudósítson. Szакmár 17. Aug. 1659.

XXXVIII. 1659. a u g u s t u s 26.

Elvettük kegyelmed levelét, kegyelmed censuráját követjük, budai vezérnek irtunk. Haller uram véletlen esett jövetelünk csak levelünkéből tudta szombaton; más az hír, most hozák Szuhai uram levelét Biharrúl, hol szép haddal Tisza uram által tegnap kezdett Haller uram is tractálni, az város katonasággal neutralista lett. Az hajduság hozzánk hajlott, az török Jenőt félti, Jánosdig mindent elégetett. Barcsai fizetett hadai Gorbónál voltak tíz zászlóval, Mikes Mihály uram 100 lovast reá küldvén, felverték, Váradi Istvánt, ki szegény öreg uram szolgája volt, Barcsai kapitánya elfogták, hadnagyokkal, zászlókkal, nyertek

sok jó paripát, fizetett hada oda van, egy katonának kezét vágták el, öt ha sebes amazokban, mivel harczoltak, feles esett, hadaink közé is esküdtek benne. Most érkezék hírünk tordai táborból, oit confusióval vannak mint Váradon, ott is felkiáltott az székelység, nem adózik, országra irt levelünket olvastatni nem akarták, azért is riadás van, Barcsai ily hirtelen eleget gyujtott, mi holnap Somlyóhoz szállunk, másnap elindulunk bé Isten akaratjából, legyen nyavalyás feleségemre kegyelmednek vigyázása, tudósítsa, mi hirei lesznek. Zólyomi ország generalissa. Székelyhid 26. Aug. 1659.

XXXIX. 1659. a u g u s t u s 31.

Barcsai tegnap indult el, Tordától jött, confusióban vannak, Kemény János uram irta 28., ország rendelte hozzánk jüni, mi declaráltuk, ő felsége követsége meghallgatását nem denegáljuk, armistitiumot nem tehetünk, de jó állandó egyességet nem denegáljuk, már mára várnók, mi is Zsukhoz szállunk. Az székelység adót fel nem vet, ellenünk fegyvert nem veszen, Stefán vajda akar Moldvában bemenni Kolomia felé, Máramaroson adjon utat kegyelmed neki, lengyel kozák hadaival egyezhessen meg, ez hazának nagy hasznára lesz, kegyelmed által az nemes várme-gyéknek is parancsoljuk. Esküllői tábor 31. Aug. 1659.

XL. 1659. s e p t e m b e r 3.

Elvettük kegyelmed levelét. Itt az állapot eloszolva, Barcsai uram Kemény János uramnak még Havasalföldében izengetett fejedelemség felől, de arra ő kegyelme választ tett mint hű ember; hallván Barcsai jövőnk, futni akart vissza adhaerensivel. Kemény János uramot postán küldvén el sietteték hozzánk jüni, ő kegyelme előtt országtúl bucsuzott, vasárnap jüvén Kemény János uram, az volt végezés, megvárja Tordánál, de ígretét solito more cserbe hagyta, elment székelység nehezen kisérven némely része Fejérvárig, derék hada eloszlott, fizetett hada is ki eloszlott, ki mellénk jött, az volt igéreti, Kemény János uramot Fejérvárott megvárja, de onnét is rutul galambok árával elébb állott, utána küldtünk, biztatván ne féljen, im Kemény János uram is elmegyen, obligatoriát akarunk tőle venni, abban igyekezni, török közé ne menjen, rettenetes rút emberek voltak azok. Im Petki, Ebeni uramékkal is majd szembe leszünk, holnap ha Isten engedi Fejérvárra megyünk, azon leszünk, ez hazát csende-sítsük és ha magunk fejedelemségén nem *készok is* kapni, azt nyakunkról le ne rázzuk ugyan, de az állapotokhoz képest az időnek engedjünk, haza javára vigyáznunk, akarnók, ha kegyel-med közel lenne; bizonyost nem írhatunk Barcsai állapotja felől,

noha esküszik levelében Kemény János uramnak, de az ő elméje már ismeretes; Bethlen is köti az csépet. Tudósítjuk kegyelmedet mindenekről, meg lévén nyugodva kegyelmedben. Tordai futó tábor helyén 3. 7-bris 1659.

XLI. 1659. september 24.

Az kegyelmed 19. irt levelét tegnap vettük, igen kegyelmesen s szeretettel vévén, bus feleségünk látni ment volt, adjon Isten jót kegyelmednek érette, nekünk is időt kegyelmeddel való megjutalmaztatásra. Az mi az onnét felül irt levél közlését illeti, azt is kegyelmesen vettük; mi bizony koma uram akár-kegyelmedet, akár Kemény Jánost uralja az ország, nem bánjuk, csak mi nyughassunk, kegyelmeteknek hihetünk, de az ebnek Barcsainak mi soha sem, az emberek sokfelé hizelkednek, oda fel is az ő intentiójok másfelé czéloz, mi az levelet kegyelmednek visszaküldtük. Az ország mit végez, elvállik, kirúl Kemény János uramnak értettük tegnap discursusit, másoktól nem hallottuk, csak adna Isten egyezést, hinnők, az dolog jól lenne; Bihar vármegye ír majd mocskos levelet, követet sem küld, látjuk.

Az három natio végezése megáll azon kívül is. Nadányi Mihály az eb halóban. Mine vajda főkövetével ma voltunk szemben, az emberkedik, Gyirgyót, Ruszt, Barillát, Nikápolyt felégettette, szilisztrei pasát feltergette, magát hozzánk küldi izente gyermekestül, szakasztották nyakát ők mondják 30 ezer pogánynak, mi is küldünk fizetett hadat melléje, ajándékot fejedelmet küldöttnek is.

Barcsai Temesváratt fenyegetőzik ellenünk, választ tettünk, három felől hozák, vasban verték, kit Isten adja, legyen igaz, vagyunk is oly reménységben megegyezhetvén. Tudósítson kegyelmed vigyásván, mi is azont követjük. Isten kegyelmeddel. Küküllő-Váratt 24. 7-bris 1659.

XLII. 1659. september 28.

20. irt kegyelmed levelét elvettük. Az erdélyi gyűlés napját megirtuk volt kegyelmednek, az ország mellénk állott, kegyelmed jó tanácsát sem akarván megvetnünk, bemegyünk közikben, meghallja kegyelmed másoktól, mint volt az állapot. Zólyomi uram megint sántikál, az gyűlésre sem jött el. Német gyalogunk fele is volt ő kegyelmével, azt sem hozzánk küldte parancsolatunkra, hanem Dévában, bár kegyelmed megintse ő kegyelmét, Barcsai irt levelet ő kegyelmének, az is látjuk haboztatja. Édes koma uram, Küküllővárrúl irtunk kegyelmednek az fejedelmi állapotról, látja Isten, nem bántuk volna, ha jó securitásunkkal akár kegyelmedet, akár amaszt nevezték volna, mi kegyelmednek, házának jót

kivánunk. Rédei László uram az sléziai lakást csak meg ne szokná. Stefán vajdával az vármegyét elmenni nem parancsoljuk, az sült galamb szájában repülne, azt kívánná, más nem fog felette álmódogni, mindenekről irunk kegyelmednek. Isten kegyelmeddel. Radnót 28. 7-bris 1659.

U. I. Ez papi embert kísértesse el az határig kegyelmed, adván uti levelet maga neve alatt neki Lengyelországra szállót.

XLIII. 1659. october 16.

Oct. 10. irt kegyelmed levelét ide jövő utunkban vettük el most délben; kegyelmed szerencsétlétését kegyelmesen vettük, kívánjuk, legyen kegyelmed s haza javára is; mi bizony koma uram kegyelmedben nem kételkedünk, nem is a végre irtuk volt, azt magyarázza abbúl kegyelmed. Rédei László uramnak ideje megjüni már, ő kegyelme írhatna oda fel való hireket, az ország Váraddá küldte commissariusok irták vala az pórok feltámasztását, ő kegyelmeknek mentest irtunk, compescálják, derekas dispositiót nem tehattunk, mert nem resolválták ő kegyelmek, mint accommodálják hozzánk magokat, kiknek jó volna kegyelmednek megrágni fileket. Haller uram csak ne okoskodnék s Váradot ne vesztené el, azzal az pogányt ne animalná ez haza romlására, ki mint halljuk pogánynak sok jót kíván. Az vármegye gyűlése 14. volt, akkor elvált, elhisszük kegyelmed is jóra igazgatta az vármegyét. Barcsait vasban verték, onnét elszökött szolga jüve tegnapelőtt, látta bizonyoson s úgy jütt el. Micsoda tökéletlen leveleket bocsát áruló Lázár ki, im megküldtük, lássa tökéletlenségeket kegyelmed, és hogy hazug formált török stilus, végházakat féltik s defensára mint offensára való volna. Barcsai András székesfejevári béggel 500 legfeljebb 600 lóval jütt volt Dévára, hirt Gaudi uramnak Sebeshez nem tettek, árultatás volt az dolog. Hedri az eb áruló. Zólyomi urammal szembe volt Barcsai András, kin megütköztünk, admoneálja kegyelmed, pénzt is fogott küldeni, az mint az hire, Barcsai András harmad magával volt nála. Egynehány rendbeli emberek bizonyoson hozák, tatár hán minden hadával elveszett az muszkák miá vele levő kozákokkal. Az mi Mine vajda állapotját illeti, bizony jó értelmes ember s nem olá hitet tart, tegnap voltunk vele szembe Rukajnál, böcsülettél látott, szép had volt vele, köténk vele s mind az ország országul.

Kostandin vajdát Moldvában indítjuk tanács urak végezésébül, mint ágon ülő madár moldvai vajda. Mi Radnóthra megyünk keddre, ha Isten engedi; ha mi oly dolog occurral, tudósítjuk kegyelmedet. Ne feledkezzék kegyelmed is róllunk. Fekete-halom 16. 8-bris 1659.

U. I. Igen kegyelmesen vettük, feleségünk látni volt kegyelmed, bizony nagy busulással vagy nyavalyás.

XLIV. 1659. november 17.

8. irt kegyelmed levelét elvettük tegnap. Eddig is az homagiumot recipiálni halasztotta kegyelmed, csudáltuk, mi régen resolváltunk, nem haladhat.

Az pórhad leszállítására vagy gondunk, csak hogy azt módjával kell cselekednünk, mivel az vármegye is írja, mondták, török mellé állanak, nem voltunk felindítójok, tud Isten, levelünkben is meglátszik, csak volnának csendességben ő kegyelmek, leültetnők mi azokat, be is hagytuk jújenek. Barcsai levelét fel ne szakaszszák többször, mert bizony nem lesz jól az dolog, miénket nem vették el, Stojka Simon levelét hogy vitték kegyelmednek, Boldvai uram irta.

Az budai vezér mi levelet ír az országnak, im páriáját elküldtük kegyelmednek, választ tettek, zálogokat kívánnak, mi választ teszen az vezér, megválík szeredáig. Egy nagy pasa izente, az budai vezérnek az parancsolva, kit az ország akar uralni, az legyen fejedelem, Barcsai ígért volna az budai vezérnek 60 ezer tallért, csak induljon vele, mert az ország mellé áll, nem is gondolták, mi készen legyünk, árulók vannak, azok irkáltak, irkálnak.

Az vezér megindult, hire, az kémeink hozzák, de megtartózkodott, hihető, hírünköt vitték, mi készen vagyunk, csak Mine vajdát várjuk, mint jár Girgónál.

Kostandin vajda mellé, úgy hozzák, 6000 kozák érkezett.

Király érkezék tegnap Posonybúl. Kegyelmednek szöllő levelet is hozván, hirtelen több levelünk közt lévén, fel találtuk szakasztani, nem studio lett, az szerencse után jár az világ.

Meddig lesz Szent-Jóbon kegyelmed, tudósítson. Isten kegyelmeddel. Szász-Város 17. 9-bris 1659.

XLV. 1659. december 17.

Mi régen nem vettük kegyelmed levelét, mi lehessen oka, nem tudhatjuk, mi penig kegyelmedben meg vagyunk nyugodva. Az mi harczunk mint lett, elhiszszük, megvitték kegyelmednek, és hogy az pogány nem dicsekedhetik egyébbel, hat apró lövő szerszámunk oda maradt, gyalogunkban kár hogy lett, mi is elnyertük vala lövő szerszámát, s megvert had vala, ha mi jobb szárnyunk harcz nélkül nem futamik vala meg, Jantot, az gyalázatos rossz embert okozzák, s az jobb szárnyunk elszaladása után is harczoltunk mi győzedelmesen másfél óráig, az budai vezért Barcsaival visszavágtuk táborára, sok fő törököt mellőle elejtván, bizonynyal írjuk kegyelmednek, öszveséggel 600—700 ember

hijjával velünk akkor lévő had nincsen. Mezei hadunkból 70 való veszett cselédestül. Mi csak szép lassan sereg rendelve jöttünk ötöd napra Radnóthra. Török János 5000 emberünkkel nem érkezhettek Ilyérül az harczra, ott lévő gyaloginkkal lemegyünk megegyezvén, az árulók tudósítván Barcsait, gyalog jű mellénk, utánnok ült az vezér, egri pasa, magok 500 gyalog egybevervén magát, megharczoltak, Isten megsegítette őket, általváltak az Aranyoson, hol sok pogány hullott, sebesedett, kettő veszett el benne, hanem Románi oláhit rendetlenül találván, ötvenig való oláhot csaptak le, 300 való hódolt szekeres emberek Maros-Vásárhely mellől szöktek el, beszéllek mások is, oly riadás volt az táboron, törökök szekerek alá bujtak, csak 5000 magyar lett volna rajtok, megvert had volt az, az vezér Radnóthhoz jüvén, mi Vásárhelyről eljöttünk, hogy az erdős helyre vonhassuk, fárasztjuk, hadainkkal egyezhessünk, jöttünk ide hétfőn, az vezérhez azon estve kapucsi pasa csauz érkezett, Dedrádhoz volt dispositója Barcsainak szálljanak, de éjjel Petki uram házát, faluját meggyujtatván, az vezér készülőt futatván, az szekerek Vásárhelyre visszatakarodván. Barcsai tudatta, mi oka, égetnek, az szekerek más utra mennek, izenték, az vezér haragszik, visszamegyen, hideg az idő, hada, lova elkényszeredett, császár parancsolja; megbódult Barcsai, felment, könyörgött, az vezér csak azt mondotta, nincs mód benne. császár parancsolja, hajdu menjen ki előle, ide is hirdetett gyűlést, még Désre, azután Megyesre, az vezért úgy vették reá, csak hat napot várjon, kedden Nyárádtőn hált, szeredán Gálfalván, tegnap hogy Megyesre menjenek, nem gyűl arra az gyűlésre, úgy mint kívánnák. Im mi Mikes uramat ma bocsátók el, az székelység izenvén felvegye, csipkedjen rajtok, mi az vármegyéket várjuk, kik vasárnapra érkeznek el, több hadaink is onnét kívül, csatánk van utánnok, azt is várjuk, indulunk magunk is, Gaudi urammal is akarnánk egyezni, az török had megcsondorlott, s bizony harczra való 600—7000 (*így!*) öszveséggel ha lehet, mert bizony veszett az mi harczunkon el két ezernél több, az java pedig, Tordánál is sok, s jó kanisai aga, egri alai bég török; most marosszékiek fogta rabok vannak Görgénybe, azt beszéllek egyáltalában, az vezér visszamegyen, Isten megsegít, az pogányságtúl megüresíti ez csondorlott hazát. Barcsai mondotta bizonyos embernek, felesége kezét fogja, elmegyen az vezérrel, látja az ország tökéletlen.

Az kegyelmed vármegyebeli zsoldosi visszaszökének, gyalogjok is, az vármegyének parancsoltuk, felüljön, kik még halogatnak, kegyelmed jót, 600 lovast indítson be, 200 gyalogot, elég gyalog fegyveres nemes ember van ott, de jók legyenek, ne készenek Besztercze felől bejöni. Pécsi kegyelmed szolgája csuda hamis híreket hintetett oda ki, Posonyban is más kegyelmed

szolgájának mondotta lenni magát, czirkálja fel kegyelmed, büntetést érdemelnek. Ha mi hirei lesznek kegyelmednek tudósítson, mi kegyelmedben megnyugodtunk. Kolozsvár 17. X-bris 1659.

XLVI. 1660. martius 18.

Jó ideje nem vettük kegyelmed levelét. Mi Istennek hlálá egységben vagyunk, az két Oláhország felől csendességben, kik félnek inkább innét; az tatár megveretése bizonyos, tegnap is jüvének rabok. Budai vezér még nem indula, mi is készen vagyunk. Lengyelország felől s egyébünnet is mi hirei kegyelmednek, tudósítson, mi kegyelmedben megnyugodtunk; császár ő felsége követét Temesváratt arestalták. Az eb Stojka Dévárúl Temesvárra ment volt egy néhány dragonynyal, Mikessel (?) fekete kornetát csináltattak, orczáját megvérezte, úgy ment az vezér eleiben. Barcsai elvesz, ki lator beste kurafia volt; kegyelmed semmit ne adassa ki Husztból az áruló beste kurafiának. Tábor 18. Martii 1660.

XLVII. 1660. martius 19.

10. irt kegyelmed levelét tegnap vettük el. Barcsai uram elnéje sokképpen jár, ő majd inkább hajlana mellette lévő árulóknál, kik őt is elárulták, nem hiszik ők azokat az híreket török. tatár állapotja felől. Svédek állapotját mi bizony koma uram, mint távul lévő dolgokat, nem igen vizsgáljuk, az előttünk állóra volna gondunk, igen távul vannak, nem segíthetnek. Im Zólyomi uram felől irtunk, küldje meg kegyelmed Horninak. Az tatár, lengyel megveretése bizonyos. Az szebeniek igen benn vannak, ma egy hete utóbbi harcz lén, hétfütül fogva ember sem jött ki, mire fakadnak ki, megválnak. Az máramarosi uraimék kívánságát az mi nézi, ha az 300 emberre három hópénzt mához két hétre megküldenek, ne állítsanak ámbár kivált gyalogot. Ha mi hirei lesznek kegyelmednek, tudósítson. Tábor 19. Martii 1660.

XLVIII. 1660. martius 28.

23. irt kegyelmed levelét tegnap vacsoránk előtt vettük el; mi már úgy tudtuk, az temetés előtt ment végben az alkudtatás, bizony nagy állhatatlanság az asszonytúl, ha az asszony az testamentomhoz nem tartja magát, elbomolhat az. Toldi is ha cedál, ő is az mellől elmegyén, mi az miben illik, kívántatik, csak Toldi is keresse kedvünket, kihez jussunk, oltalommal leszünk. Remetemezőt még nem kérték, el sem adtuk, ha kegyelmednek kiváltásához kedve, abbúl kedveskedhetünk kegyelmednek. Gonzaga bémenetelit közhírből hallottuk, magyarnak nem sok jót kíván, nem is tudja magyar tanács, mivel ment be. Mi egységben

vagyunk; kedden, szeredán, pénteken az szebeni ebekkel harczolánk szerencsésen, valóban elfogyának, az ebek segítséghez biznak, elvállik, ha eljün az vezér.

Portárúl jött két rendbeli ember, egyik rab lengyelországi, másik 8 esztendeje volt rab, egy holnapja nincs kijüttek, már akkor az török vezér eldagadozott volt, életéhez nem volt reménység, már harmadnap alatt megholt, sürüven hozzák s bizonyoson, adja Isten, legyen igaz. Mi hirei lesznek, tudósítson kegyelmed. Balásfalva 28. Martii 1660.

XLIX. 1660. aprilis 8.

3. irt kegyelmed levelét elvettük, mi hirt hoztak kegyelmednek Máramarosbúl, értjük, ígérkeztek volt ugyan lengyelek kijüni, de most azoktól nem kell tartani, van elég bajok, tesznek egyébként is ajánlást. Szent-Jób kiesebb lakóhely. Kegyelmed koma uram az mi jó akaratumkban, szeretetünkben nem fogyatkozik meg. Tegnap az szebeni eb szénagyűjtőknek palléri voltunk, lesben állván, kóró szedni jüttek vala ki, bizony más rendbeli leszünk, az török lovast mint veszi reá, azt akartuk nézni, 95 lóval ha voltunk, az alatt kijüve az jancsára, észre nem vettek, völgyben állottunk, az rabok százon kívül 260 hogy volt, mondják, csak fejet 21 vittünk be, hét fő jancsár rabot, meg az fejeket mind el nem hoztuk, sebes sok mene el, ló kettő vesze, ember egy sem, kettőn esék kis vágás. Hétfőn is több vesze sebessel száznál. Azt mondják, az jancsárok 1300 voltak, mikor bementek Szebenbe, már sebessel 550 ha vannak, elfogyattuk az ebeket. Az budai vezér ma ha eljű, hamar elvállik, hisszük Istent, megszágyenülnek az ebek. Az tatár megveretése ujabban bizonyos, és hogy Bucsákban muszka. Isten kegyelmeddel. Balásfalva 8. Aprilis 1660.

L. 1660. aprilis 23.

15. irt kegyelmed levelét elvettük tegnap. Mi hadaink, vasárnap, hétfőn is magunk Balásfalván lévén, szerencsésen jártak, kár nélkül lévén miéink Istennek nagy áldásából, mi is hétfőn menvén estvére az táborra, szeredán lesbe állottunk. de az ebek igen megfélemlettek, 40 el is szalad tiz katona előtt, az kapuig hajtottuk, vesze el benne, elevent is hozánk, azok bizony elfuttak; tegnap jüvénk el az táborról, Hunyadvármegyében dispositiót tegyünk, az vezérnek is distractiót csináljunk és mivel Sidóvárat lugosi, karánsebesi, facsáti török megszállotta, annak megszabadítására ment el 1000 való emberünk, quo successu, eddig el elvált, meghozzák holnapra, s ím mit irnak, elküldtük kegyelmednek, nem késünk, mához egy hétre visszamegyünk Szeben alá.

Az vezér, látni való dolog, csak distrahálni akar; harmadnap alatt bőven irunk kegyelmednek, most mivel ím indulunk, nem érkezünk reá. Barcsai Ákosnál anya tökéletlenbet nem szülhetett, már sok ideje nem irtunk neki, Csáki Istvánt fejedelemséggel hogy biztatta nem kétljük, haszontalan irunk Haller Gábornak s kiváltképpen Bethlennek, mert nem is hinnék, egyébként is inkább kívánná talám, pasa legyen Erdélyben, mint mi, vagy ki nekünk igazsággal volna, Haller Gábornak minap is irtunk titkon, de nem irt választ. Az mi Zólyomi állapotját illeti, kegyelmetekért tud Isten, az miben böcsületünk, lelkünk sérelme forogna, azt nem cselekedjük, egyébként kegyelmeteknek ebben is mint egyebekben töltenők kedvét, de most míg az állapotok nem csendesednek, elbocsátathassuk, abban módot nem látunk. támasztjuk is kegyelmed jó itéletére, az mint lehessen addig, mert ismeri kegyelmed jobban nálunknál, nem igen okos, mérges, boszús, lám még szegény Bethlen István életében is felirta volt, kin miért kell boszut állani, csak mutathatna kegyelmetek oly módot jó securitással, melyen nyughatnánk meg, úgy hajlandóbbak lehetnénk. Keresztényi hitre irjuk kegyelmednek, hogy emlékeznénk reá, senkitől nem hallottuk, azt javallotta, intimálta volna, Bethlen Gábor familiáját extenuáljuk s extirpáljuk, nekünk penig bizony gondolatunkban sem ötlött, azt intendáljuk, elkövessük is, bizony jó koma uram az ily ember, ki ezt kegyelmednek sugta, izgága kereső, eszvesztő, beste kurafi, s efféléknek ne hidjen kegyelmed, ezt is kegyelmesen vettük, kegyelmed megirta ugyanis, így extirpáltatnak az szivből scrupulusok, soha bizony kegyelmednek fiának gonoszt nem kívánunk. Zólyomit is, tud Isten, azért fogva nem tartjuk se fogattuk, Bethlen fejedelem nemzete, hanem azért, árultatásban találtatott, mit tudtunk egyebet cselekedni, támasztjuk kegyelmed jó lelkiismerettel való itéletére; egy bolond, szokták mondani, oly követ vet az kutban, sok okos sem vonsa ki. Nyugodjék meg kegyelmed bennünk. Az török nagy bajai, tatár romlása bizonyos. Szász-Sebes 23. Apr. 1660.

LI. 1660. aprilis 24.

Az mi nagy búsulásink, gondjaink felett való búsulás nyoma el, ez estve hozák szegény asszonyunk halálát, mi feleségemnek irtunk, Radnótról induljon ki, igen kedvesen vesszük kegyelmedtől, ha egy néhány napra által megyen vele az Tiszán Patakra, szegény asszonyunk temetése felől, Petki uram is vele lévén, disponálna, igen kedvesen vesszük kegyelmedtől. Ecsed felé menjen, egyébként is miben kívántatik nyavalyás feleségemet, mint ki velünk, kegyelmednek s házának jót kíván, segítse. Szász-Város 24. Apr. 1660.

LII. 1660. május 10.

4. irt kegyelmed levelét későre tegnap vet(tük); ha feleségemmel járt volna kegyelmed, igen akar(tam) volna, egyenest akart Patakra menni az budai vezér hite térítette volt K(öv)árban, Munkácsra ment, nem messze kegyelmedhez.

Láttuk az ő felsége levele páriáját, más dolgot is értettük, nem pennára való, nekünk is irtak, kegyelmeddel beszélni kívánánk, míg az lehet, meghitt szolgája júne, akarnók, hozzánk.

Serédiné hazugságin asszonyom ő kegyelme fundál, csuláljuk, bizony gondolatunkban sem volt Zólyomit ölessük, ismer kegyelmetek oly lelkiismerettel, mint kihez az illenék, cselekedje, nem voltunk, lenni sem akarunk, Serédiné Ecsedért haragszik, mi bizony kegyelmednek, egy fiának jót kívánunk, tud Isten.

Nekünk kimenetelünkbe sok akadályok voltak, most is lehetnének, de frustalván azokat Isten áldásából, Kostandin vajda is már székében Bukaresten, maga országa kívánta, beb(ocsá)ssuk 500 magával, ember halál nélkü(ad)ta, most az ország szereti, már meghajlott, mit ír, verissima páriáját kegyelmednek elküldtük. Mi elindulunk ki ma, Szebent Mi(ke)s uramra bizzuk, ha Isten engedi, pünkösöd harmadnapján Váradon leszünk, valamit Isten, az alkalmatosság hoz, elkövetjük; micsoda passust irattunk ki, im kegyelmednek is küldtük.

Stojka az eb budai vezérnél ő kalauz. Isten kegyelmeddel. Szeheni tábor 10. Maji 1660.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBÓL.

(1439—1711.)

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

LXIII. *Koháry Péter Barsvármegyének.*

Illustrissimi etc. Mit irjon Ali Passa az hódult jobbágyoknak szófogadatlansága felől, azt Ngok és kgk ez beincludált levelének pariájából megértheti. Hogy azért az töröknek az falukra sereggel való kijárásokra okot ne adjunk, kérem Ngtokat és kgteket, parancsolja meg az szegénységnek, hogy mind az Császár adóját s mind penig az Izpajáknak az mivel tartoznak, nekik késedelem nélkül szolgáltatassák ki, mert ha elkésnek velek és az törökök ki fognak jönni, az szegénységnek terhes leszen és magunk között is veszekedést szerezhetnek késedelmekkel. Isten éltesse Ngtokat és kgteket.

Datum in Ujvár 30. Novembris ao. 1615.

Earundem Dominationum Vestrarum

servitor paratissimus

Koháry Péter, m. p.

(Barsmegye levéltárában lévő eredeti után. Fasc. VI. no. 10.)

Jegyzet. Koháry Péter családja fényének megalapítója, előbb hontmegyei jegyző volt, de egyúttal vitéz hadfi is; 1593-ban mint alvezér Füleknél kitünteté magát, egy évvel később Esztergamnál, az 1606-iki bécsi békekötésnél királyi biztos, a koronának Prágából való elhozatalánál a küldöttség tagja volt, II-ik Mátyás megkoronázása után Érsekújvár alkapitánya. Ezen minőségben írhatta a fentebbi két levelet, bár e közben más teendőkkal is megbízott, jelesen a Báthory Gábor fejedelemhez indított követséggel. 1616-ban februarius 15-én báróságra emeltetett. 1618-ban Komáromban a törökkeli békealkudozásoknál a biztosok egyike. 1619-ben mint alkapitány vitézül védi Érsekújvárat Bethlen serege ellen, de az őrség megadván magát fogságba esett, melyből csak két év múlva szabadult ki. 1621-ben engedélyt nyert 60 lovas és 40 gyalogos

tartására. 1623-ban Érsekújvárnál a törökök s az erdélyiek fölött győzedelmeskedik, ekkor már mint főkapitány. 1627-ben királyi személy-nök lön. Bethlen Gáborral való békealkudozásokra Komáromba küldetik. 1629-ben már birta a csábrági és szitnyai várat és uradalmat. Neje Kazy Borbála volt, Nagy Iván szerint.

LXIV. *Ali budai basa levelei Barsvármegyéhez. (?)*

Mi Vezér Ali Basa Istennek engedelmeiből hatalmas és győzhetetlen császárunknak az tengeren innen levő várainak s hadainak és Boszna, Tömösváron, Egren, Kanisán és több várain is Szerdárja, gondviselője és fő helytartója mostan Budán.

Tekéntetes és Ngos Vitézlő Úr. Aldja Isten Ngdat minden kívánta javaival. És rövideden csak ezt akarám Ngodnak iratván tudtára adnom, hogy az Ngod becsületes levelét, gyöngyesi bírák (?) Szolnokban érkezésünkben megadták, melyet becsülettel vettük, megértettük. Irta Ngod, hogy Homonnai és Radul Vajdának az ő feltámadások és haddal való megindulások felől semmi parancsolatja nem volna az fölséges Római Császárnak ti Ngtokra, hanem inkább hogy az egyszer elvégeztetett és végben ment szent békesség szépen megtartassék minden részeiben. Dóczi András penig nagy nyilván megirta volt az Erdéli Fejedelem írt (?) levelében, hogy ű nekiek meg vagyon onnan felől hagyva s parancsolva, hogy senki utokat meg ne állja ez felől megnevezett két fő embernek bebocsátásokban. Minekünk azért mostan semmi járásunk, kelésünk itt nem volna jó úr barátom, az két Császár között egyszer végben ment szent békességit tudván s megis becsülvén, de ezek adtak okot reá, mert Erdély és Havasalfölde hatalmas Császárunknak az ő régi eleitől maradott országi közül való ország mint szintén az többi, és semmiképpen nem engedjük, hanem mindjárást lecsendesítsétek és oszlatjátok őket, jóval jó, ha nem, tehát Isten segítségével velünk lévén, menten reájok megyünk és az mint az Isten akarja, úgy kellek lenni; ki felől éjjel és nappal Nagdtól mindjárást választ kívánunk. Ezzel Isten velünk. Szolnoknál Táborunkban Csötörtökön iratott Juniusban anno 1616. 23. die secundum novum Calendarium.

Nagod jóakaró Úr Barátja

Idem qui supra.

(Barsvármegye levéltára. Fasc. 7.)

LXV. *Ugyanaz Barsvármegyéhez.*

Mi Vezér Ali Basa sat.

Tekintetes, Ngos Urak és Nemesek s az több rendbeliek fejenként, nekünk vitézlő barátink, köszönetünket és köszönetünk

után tisztességes barátságunkat ajánljuk Ngtoknak, Uraságtoknak és kgteknek, és az szent Istentől nagy sok jókat kívánunk megadatni etc. Továbbá Ngtoknak becsületes levele emberinek kezekből nekünk megadatott, melyet nagy böcsülettel vettünk, abban mit irtatok nekünk, mindenképpen megértettük.

Ennekelőtte az Ngos Generalis Forgách Sigmond úr barátunknak az szent békesség háborgatók felől irattunk levelünket Ngos úr barátinknak gyűlésekben megmutatván és megolvastván és az mi Szolnokhoz való jövésünknek oka nyilván lehet ti Ngtoknál, és ahoz képeest ti Nagtok szerelmes barátink is az két hatalmas Császárnak irott böcsületes fogadására és mind az két részre való jó és szent békességre, és az köztünk való szeretet és csendességre az mint illet cselekedvén a zszent békeségnek ellene Erdély és Havasalfölde országának fejedelemségeiért bemenni akaró Homonnay és Radoly, helyekből feltámadván hadaitokkal és fegyveretekkel reájok menvén, hadokat eloszlattátok és ő magokat váraikban lecsendesítettétek és ez dologért ő Flge Római Császár is azoknak keményen megparancsolván, hogy az szent békességet megbecsülvén csendességben maradjanak. Ngtok is pedig becsületes Úr barátink ezt fogadta, hogy ennekutánna soha Homonnayt és Radolt olyan dologhoz kezdeni nem engeditek és el nem bocsátjátok őket benne, és ha csendességben nem maradnak, eleit vévén akár jóval, akár gonoszszal, de eltávoztatjátok s nyomjátok.

Mi is azért szép fogadással irott menedékteknek helt adván és ez kétséget szivünkől kivetvén hadainkat eloszlatván s helyünkre menvén csendességgel leszünk. Azon szerént azért Ngtok is hadokat eloszlassa és az két hatalmas Császárnak fogadások helyén maradván és az szeretet s barátság is naprúlnapra többüljön. Én is az én hitemet, tisztességemet (*így*) mondom és irom pedig, hogy az mi akaratumk is ez, és ezt ez szép és szent békességnek bontását és megháborgatását semmi móddal senkinek is meg nem engedjük.

Jól tudja Ngtok, hogy ennek az szent békességnek mind az elkezdetiben s mind az véghez mentében mennyit fáradoztam Isten segítsége által, az szent békesség én nekem egy szerelmes fiam helyett vagyon s így lévén, hogy lehetséges, hogy az ember az ő maga szerelmes fiának bántását megengedje, mindenkor baráti leszünk az szent békességet szeretőknek, s azt háborgatóknak ellenségi leszünk, valameddig élek. De Isten segítsége által mind fejünkkel, lelkünkkel és kötelességünkkel megőrizésére és megoltalmazására erőködünk. És az ki az szent békességnek ellene járó leszen, ha szintén vér szerint való atyámfia volna is, de nem szánom és ti Nagtoktól becsületes úr barátunktól is azont reméljük és ez mellettünk való hadaink felől bizonyosan

írom, hogy az szerelmes és becsületes Forgách Sigmond úr barátunknak harmad nappal előbb olyan szép fogadással való becsületes levele jött, az szent békesség ellen járókat hogy eloszlattván és őket helyekben lecsendesítvén, ennekutánna se Erdély se Havasalföldben efféléknek az szent békesség ellen járóknak utat nem adására becsületes levele, minthogy hozzánk irt, azonnal meghittük neki és ez mellettünk való hadakat elküldöttük helyekre, az melyek az végekből mellénk jöttek volt és mi magunk is ez három napban Isten engedelmeiből innen felkelvén Szegeddé alá megyünk, de ott nem késünk, hanem Budára felmegyünk s ahoz képpest Ngtok is szerelmes és becsületes Úr barátink és mi is mindenfelől vigyáztván, egymást leveleinkkel megtaláljuk és ez szent békességet mint szintén szívünket és lelkünket úgy őrizzük és oltalmazzuk. Ennekutánna Ngtokat az szent Istennek oltalma és gondviselése alá ajánlottuk. Mi nekünk mint szintén magatok(nak?) úgy higgyetek és házatokban s békességben és szép csendességben legyen Nagtok édes barátink. Isten tartsa és éltesse jó egészségben Ngtokat és kegyeket mind fejenként.

Szolnoknál kedden iratott Juniusnak 25-ik napján az ó Calendarium szerint, az 1616. esztendőben.

Nagtoknak jó akaró úr barátja

Idem qui supra.

(Barsvármegye levéltára Fasc. 7.)

Jegyzet. Ezen két levél bár nincs kiírva, de világos, hogy a vármegye közönségének szól. Némely helye homályos, de nehogy esetleg félre magyarázzuk, inkább eredetiségében véltük meghagyandónak a szöveget, mely nem válik éppen dicséretére a, ha nem csalódunk, túl a dunai származású író deáknak. Világot vet ezen levél az akkori fölötté zavaros viszonyokra, a mikor az erdélyi fejedelmi szék körüli versengés miatt sűrűen váltották fel egymást a támadások a békealkudozásokkal, másrészt pedig a törökökkel kötött béke fentartása is sok gondot okozott az intéző köröknek, mivel a folytonos politikai intriguák, eselszövények a kölcsönös hitelt nagyon megingathatták, mindennapi dolog lévén akkor, úgy szólván egyszerre két ellenféllel is pactálni: a törökkel a békeegyezményt áldozatok ígérese mellett is megkísérteni, de egyúttal a császári kormánynyal is a titkos szövetséget megkötni. Az akkori diplomácia ilyenén, hogy úgy fejezzem ki magamat, kétkulacsossága mellett bizonyít Ali basa levele is, a hol azt mondja, hogy Barsvármegye ő hozzája intézett levelében oda nyilatkozik, hogy Homonnay György és Radul vajda fegyveres támadására nézve a vármegye a császár részéről semmi rendeletet nem kapott légyen, Forgách Zsigmond generális szintén szép szavakkal a béke fentartása mellett nyilatkozik, Dóczy András ellenben (Barsvármegye főispánja és főpohárnokmester) ekkor Szatmár várának főkapitánya azt írja a basának,

hogy ő neki a nevezett két főember, t. i. Homonnay és Radul, szabad és akadálytalan átvonulhatása világosan meg van parancsolva fölülről, t. i. a római császár részéről.

LXVI. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Illyen dologról kellették kgket leve-
lünk által megtalálnunk. Egynehány rendbeli panaszok érke-
zenek hozzánk, hogy ott az kgk vármegyéjében az hódult falukban
levő nemességet az parasztok készerétenek arra, hogy vélek
együtt ők is hóduljanak az töröknek, mely dolog az Syttva-
Toroknál való végezésnek nem kicsin sérelmére volna.

Minthogy penig az megnevezett Syttva-Toroknál való vége-
zésben minden nemesség az hódolásból eximáltatott, annak okáért
kgket intjük, sőt tisztünk szerint serio requiráljuk, hogy kgk
ott az maga vármegyéjében ezt az dolgot prima occasione publi-
cáltassa és az parasztságot ugyan valami nagy büntetés alatt
cohibeálja kgk, hogy magok között levő nemességet az hódulásra
ne merjék készeréteni és semmiben háborgatni.

De reliquo Magnif. etc. dnes vras feliciter valere optamus.
Datum in arce nostra Byttchensi die 14. Julii anno 1616.

Farundem etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 7. no. 18.)

LXVII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Az kgk levelét, melyet Marótról
28. Julii irt nekünk, megadá Szőlősy János uram az kgk becsü-
letes atyjafia, melyben minémű dologról írjon kgk, megértettük.
Az felföldi statusok minket megtaláltanak az elmúlt napokban
levelek által ezen dologról, sőt ő Flgéhez Császár Urunkhoz bizo-
nyos követjeiket is Keczer András nevűt bocsátották volt föl, ki
mellé mi is egy jámbor szolgánkat adtuk vala és írásinkban ő
Flgét bőségesen informáltuk mindenekről és a mi szegény
hazánknak, nemzetünknek javára és csendes békességes megma-
radására való, azt alázatosan tanácsoltuk is ő Flgének; megér-
kezvén azért ezelőtt csak negyednappal ő Flgétől Keczer Uram
mind az mi szolgánkkal együtt, ő Flgének kegyes resolútióját
hozták. Először azt adja válaszul az felföldi Statusoknak, hogy
bánja igen ő Flge ez mostan lett motust országunkban hogy
esett, és hogy ő Flgének se hire, sem akaratja abban nem volt,
innét tetszik ki, mert mihelen értésére esett, legottan atyai gond-
viseléséből abban munkálkodott ő Flge és módot is talált benne,

hogy azt az veszedelmes zürzavart megcsendesítette, az mint-hogy immár mindenek, legyen hála az Úr Istennek, szép csendes és békességes karban vadnak. Az gyűlés felől ő Flge mint resol-válta nekünk magát, megmutattuk Szőlősy Uramnak, megmond-hatja kgknek. Azon vagyon ő Flge, hogy ne haladjon sokára, hanem celebráltatja és akkor minden dolgokat úgy akar kegyel-mesen elvégezni, hogy az országbelieknek méltó panaszok ne lehessen. Éltesse Isten kgket jó egészségben.

Datum in arce nostra Byche 7. Augusti 1616.

Dom. Vrarum etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsmegye 1616-iki protocolluma 467 és 8-ik lap.)

Jegyzet. Homonnay György támadásából eredt ezen zürzavar, ki nyíltan Bethlen ellen az erdélyi fejedelemségre aspirált, egy ideig őt úgy Mátyás király, valamint a török is pártolta; különben ő és Dóczy András (barsi főispán) voltak akkor Magyarországon a legnépszerűtlenebb emberek, e két nagy pártfogó azonban csakhamar elfordult tőle s így tervei dugába dőltek.

LXVIII. Gróf Thurzó György nádor levele, (talán Ali basához.)

Mi Bethlenffalvai Gróf Thurzó György Magyarországnak Nádor Ispánja sat.

Tekintetes Nagyságos sat.

Nagyságodnak mi már ugyan sok leveleket irtunk, melyekre mindeddig is Ngod még nem felelt, kit mi egyébnek nem tulajdoníthatunk, hanem hogy nem szintén kedves dolgot irtunk mindenikben Ngodnak; de ha jól gondolkodik Ngod felőle, mi az igaznál egyebet nem irtunk és nincsen is Ngodnak oka miatta neheztelni, holott arra tisztünk vezérlett, sőt sokkal azt jobb barátjának is tartsa Ngod, a ki az igazat kijelenti, mintsem a ki eltitkolja. Mostan pedig Ngodat ily dologról kölletik megtalálnunk. A Zsitvatoroknál lett szent békesség és annak erősítése az mostani végezés is mit tartson legyen az faluk hódoltatásiról és az hódoltság között lakó nemesség felől, nyilván lenni nem kétlyük Ngodnál, holott csak az vármegyék panasztételekre is ezen dolog végett mennyiszer irtunk Ngodnak, ingyen számát sem tudjuk, de mindazáltal azoknak még eddig igen kicsiny foganatjok volt, holott az Bégek, Ispaják és Agák meg nem szűnnek, de a mint az hódolatlan falukot, úgy az nemességet is fenyegetéssel hódolásra kényszerítik az hatalmas Császárnak és Ngodnak is, ki a végezésben arról az pártról fő volt, hiteknek sérelmével. Barsvármegye most is ismét megtalált és jelenti azt, hogy az Ngos

Esztergomi Passa ismég irt volna az Ó-Bars várasúra, Kis-Győröd és Mohi nevű falukra, hogy behódoljanak, ha úgy nem akarnának járni, mint az Egerszegiek; az Esztergami Jancsár Aga is pedig az nemességtől is fizetést kíván, a mint levelének mását is láttuk. Tudja azt Ngod jó vitéz úr barátunk, hogy a szent békességnek bántás nélkül való megtartására az hatalmas Császárok erős hittel kötelezték magokat, de mégis arról az pártról bizony dolog hogy sok háborítása vagyon s ha Ngod meg nem fenyíti az vitézeket, az mi kegyelmes urunk ő Elge szintén az hatalmas Császárt is az fényes Portán megtaláltatja felőle, holott lehetetlen, hogy így a szent békesség állandó lehessen. Hogy azért az hatalmas Császártól Ngod is neheztelést ne vegyen, Ngodat kérjük ugyan igen erősen, minden rendeknek hagyja és parancsolja meg Ngod, hogy az hódolatlan falukat és az hódoltság között lakó nemességet ne kényszerítsék hódolásra és adózásra, hogy így a szép békesség szentől tartassék meg; mi is gondot viselünk reá, hogy innen meg nem sértetik. Ngodtól bizonyos választ várunk. Eltesse sat. Datum in arce nostra Bicchensi 7. Augusti Anno 1616.

Ngod jó úr barátja

Gróff Thurzó György, m. p.

(Mint a nádori levél melléklete az 1616. szeptember 15-iki közgyűlés irományai közt Barsm. levéltárában.)

LXIX. *Gróf Thurzó György nádor, (nyilván ugyanannak.)*

Mi Bethlenffalvai Gróf Thurzó György sat.

Böcsületes és kedves vitézlő szomszéd úr Barátunk. Ily dologról kölletik Ngodat mostan ez levelünk által megtalálnunk. Az Esztergami Passának fenyegetéséről és illetlen cselekedetiről az vármegyéknek csak hallgatni is eluntuk sok panasztételeket. Ennekelőtte is találtuk vala meg Ngodat, kérvén azon, parancsolná meg Ngod az Esztergami Pasának, hogy szünnék meg az szegénységnek fenyegetésével és tartaná magát az végezéshez, holott a végezésnek meg nem tartása a békességnek háborítása, az bécsi végezésben pedig, a mint Ngod is tudja, az vagyon, hogy az falukot, melyekért az villongás vagyon, addig senki hódolásra ne kényszerítse, hanem elsőben bizonyos hónapok alatt Commissariusok menjenek ki és azok együtt Ngoddal elrendeljék, hogy melyik falu hódoljon és melyik ne. Az Esztergomi Passa ezzel nem gondolván, az végezés ellen ím ismég minemű fenyegető levelet irt az Mohii, Ó-Barsi és Kis-Győrödi bíráknak és polgároknak, megértendő Ngod az levelének másából, melyet ím Ngodnak küldöttünk. Ezek pedig az faluk nem azok közül valók,

a kik mindenkor és szünetlen hódoltak volna, mert ezek azólta, hogy Esztergam keresztyén birodalmába jutott volt, mindenkor az oda be való szolgálattól szabadosak voltak és soha meg sem hódoltak, hanem ennekelőtte három esztendővel erőltetésből mentenek volt egyszer be, de akkor is egy hónapig ha bejártak s azután, sem azelőtt be nem hódoltak sem szolgáltak. Azért mindaddig is szabadosak a hódolástól, míg az Commissarius Urak együtt Ngoddal a végezés szerint el nem igazítják. Ngodat azért mint jó szomszéd vitézlő úr barátunkat kérjük, ne hagyja Ngod az megnevezett helyekbeli szegénységet bántani se készeríteni, sőt az Esztergami Passának tisztének méltóságából erősen és ugyan keményen parancsolja meg, hogy efféle fenyegető és készerítő írásoktól szünjék meg, hanem várjon Ngoddal együtt az Commissariusoknak végezésektől, holott rám (*így*) az végezésnek napja is nem messze vagy, addig nem is vehetnek semmi jövedelmet már. Az szegénység pedig hogy ezért szenvedjen, nem méltó, mert mi hagytuk meg fejek vesztése alatt meg nekik, hogy be ne hódoljanak, nem is vétkeztünk benne, holott az hatalmas Császároknak hitekkal erősített végezéshez tartottuk és tartjuk is magunkat. Hogy azért a szent végezés minden czikkelyében megtartassék és a faluk is el ne pusztuljanak, Ngodat mégis kérjük, tartassa meg Beker Passával is az végezést, holott az hatalmas Császár után az is Ngodtúl függ s köteles az szent békességnek sérelem nélkül való megtartására. Isten éltesse sat. Bytche 23. Septembris Anno 1616.

(Barsvárm. ltr. Melléklet a barsmegyei 1616. szeptember 23-iki közgyűlés irataihoz.)

LXX. *Teuffenpach levele Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Nyilván vagyunk kgteknél, minémű gonosz szándékkal és igyekezettel az török volt és contra sancitos articulos pacis Bynnél (Bény) kastélt akart építeni és véghez is vitte volna, de látván, hogy mind Dunántúl, mind pedig innend alattunk lévő vitézekkel együtt ad propulsandos malos conatus eorum készek voltunk, azért tartozott meg és másua azt a labort convertálta; de ki tudja, talánd jövendőben is ugyanazon szándékját continuálni és hódulatlan falukon is az nagy kártételt imitálni fogná. Értvén azért ő Flge az mi kegyelmes Urunk és Császárunk az ellenségnek gonosz igyekezetét, minémű nagy és atyai gondviseléssel ehez az szegény megromlott országunkhoz legyen, azt kglmetek ő Flge includált leveléből világosan megérti. Nekem is penig ő Flge kegyelmesen és serio, hogy jó vigyázásban lévén kgkkal egyetértsek és mind most, mind penig azután in rebus bellicis, quotiescunque ingruens necessitas salusque

publica requirit, kgteket megtaláljam, demandál, melyet én nagy szeretettel megcselekeszem és se véremet, fáradságomat, se pedig költségemet életemmel együtt kgmetekért és az nemes országért letenni nem szánom. Kgteket azért tamquam amantes patriae szeretettel kérem, hogy kgtek egyenlő akarattal az dolgot úgy ordinálja, ha szükség azt kívánná és mutatná, mindjárást ad secundam requisitionem meam ad locum et diem a me ordinatum mellém jöhessen, hogy conjunctis viribus az ellenségnek resistálhassunk, melyet tudom hogy kgk hazánk és magának megmaradását tekintvén, megcselekeszik. Kglmetektől mint jóakaró uraimtól és atyámfiától választ várok, hogy annál inkább az dologhoz magamat accomodálhassam.

Easdem hisce bene valere exopto.

Datum Ujvarii 16. Junii Anno 1617.

Earundem Dominationum Vestrarum

servitor et amicus paratissimus
Rudolphus a Teuffenpach, m. p.

(Barsvármegye levéltárában levő eredeti után.)

LXXI. *Liptay Imre Barsvármegye alispánja jelentése Pázmány Péter érseknek a törökkel Barson megindított békealkudozás folyamáról.*

Illustrissime Domine Domine Patrone mihi gratiosissime.
Servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Akarám Ngodnak tudtára adnom az itt való állapotot, miben legyen dolgunk az törökökkel, noha tudom, hogy Bélaváry uram ő kgme bőségesben megirta Ngodnak. Imár ide érkeztek Bassa még tegnap tíz órakor, mi örömetst tractálnánk velek, de az mint Ngodnak azelőtt is megirtam vala, nem kevés fogyatkozásink vadnak, mert ők egy levelet hoztak, azt mondják, hogy Császárjok levele, melyben hatalmat adott az faluk dolgának eligazítására nekik, mi tőlünk is azt kérték elő, hogy ki akaratjából akarjuk ez dolgot elvégezni, micsoda levél mellett jöttünk. Mi erre még most megfeleltünk, mert az mi levelünket, melyet Császár Urunk irt, annak az pecsétit fordítánk és azt mutattuk nekik, csak hogy kezekhez kérték, ők is ide adták volna az ő leveleket, de azt mi nem adtuk, mert nem illendő is azt kezünkben kiadni, mert az nem arra való levél. Jóllehet hogy az mi rövid elménk szerint úgy tetszenék nekünk, hogy ilyen simpliciter akármi poter (*így*) törököknek valami levél nélkül nem jó volna kezekbe adni az falukat, az minthogy azelőtt is irtunk vala Ngodnak az Plenipotentialis felől, de az legyen az Ngtok bölcs értelme rajta. Most is irtunk Molard uramnak (*az 1618-iki*

országgyűlésen *Khlesl bíbornok mellett Ulm császári alkanczellárral együtt, császári biztos*), hogy az mint azelőtt ő Ngát is megtaláltuk vala, maig sem jött válaszunk, most is kérnénk ő Ngát, hogy ő Nga adna értelembeli erőt hozzája, ha csak simpliciter adjuk-e kezekhez, mert félő az ő álhatatlanságoktól; az tolmács sem jöve alá, úgy vagyon, hogy Ngod megirta, hogy azt praetendálja magában Illésy Uram, magyarul tudók ezek az törökök és magyarul tractálunk vele, én is azt találok az főbbik török Commissariusban, hogy semmit nem szól magyarul, nem tudom, ha nem akar-e szólni avagy ugyan nem tud . . . Ibraim Agával tolmácsoltatok, szabad véle, ha megmondja-e avagy nem mindeneket, csak ma is megláttattam volna, micsoda volt abban az szép levélben, de nem lőn kivel megláttatnom, ha ide adták volna s elvöttem volna is, nem tudom, mi haszna lőtt volna. Ha eligazodik az dolog és leveleket osztanak törökül az faluknak és valami csalárdság esik benne, nemhogy nekünk fogják tulajdonítani, mert ők nem magyarul, hanem törökül írják az czédulákat, tudom, hogy az minemő lajstromot csinálunk is penig, azt is törökül írják. Az felől is nem kicsin gondolkodásom vagyon, minemő nagy csalárdságot cselekedhetik.

Ez ideig ez szerint procedáltunk vele, hogy az ő Flge lovagival, gyalogival excipiáltattuk tisztességesen, salutáltattuk is szállásokon, annakutánna harmadszor mind az háromnak, az mennyire mi tőlünk lehetett, ajándékot küldöttünk, báránt mit, abrakot, egyebet is az mi lehetett; az tegnapi napot ezzel mulattattuk el vele, hanem ma egyben gyűltünk vele és beszélgettünk sok szép szóval, hogy mint kellessék elkezdenünk ennek az dolognak processusát; az ő részekről az tolmácsoltatta Ali Bég Ibraim Agával, hogy hívassuk elő az polgárokat és ők megalkusznak vele, mi penig azt mondtuk nekik, az mi az Instructióunkban vagyon írva, hogy legelsőbbben magyarázzuk meg mind az két részről az Articulusokat az hódolt faluk felől, mind a Sytvatorkon, mind penig Bécsben és mind Komáromban, az két hatalmas Császár Commissariusi végeznének, hogy ennekutána néhány veszedésre való ok ne adassék közöttünk, ha az derék dologhoz hozzákezdünk. mely ő nekik is igen tetszett mindaddig is, valameddig nemes személyek felől nem kezdtünk beszélteni, de hogy azokat exemptusokká akartuk tenni, nem akarának egyetérteni velünk, noha ő magok is azt mondták, hogy úgy vagyon az végezés, de igen megsokallották az Nemességet mintegy öt avagy hat faluban, az kinek egy része Ngod nemesi. Azért appellatióra vették az dolgot, az Bassának irtak felőle, azt mondják, hogy ő hire nélkül nem mernek arra reá menni; elküldtek egy Csauzt, mi is egy hajdutadtunk kísértőnek oda. Imár eddig nem . . . hogy semmit tractáljanak velünk, az meddig onnan válaszuk

nem jó; eddig még csak ebben maradt az dolog, ezután az mik következnek, Ngodnak tudtára adom.

Kérem azon Ngodat, promoveálja az dolgot, hogy én tudatlanságom miatt vagy Uramnak Császáromnak, vagy penig Országomnak kárt ne tegyek, ki miatt haragjokba eshetném. Ngod én velem szolgáltasson, Ngodnak míg élek szolgállok. Tartsa és éltesse Isten Ngodat sok esztendeig kedves és szerencsés jó egészségben. Datae ex Bars die 21. Aprilis 1618.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor paratissimus
Emericus Liptay, m. p.

Külczim: Illustrissimo D. D. Petro Pazmany Archiepiscopo Strigoniensi, locique eiusdem Comiti perpetuo, Primati Hungariae, Sacrae Sedis Apostolicae Legato nato, S. C. R. M. Summo Secretario Cancellario et Consiliario etc. Domino Patrono mihi gratiosissimo

(Eredetije a primatialis levéltárban, honnét Fraknói Vilmos néhai Botka Tivadar számára a hódoltsági falvak ide csatolt lajstromával együtt lemasolta volt.)

Jegyzet. Az mely hatvan falut az Commissarius Urak az Bécsi pacificatio continentiaja szerint Komáromban az töröknek adtanak négy vármegyéből, tudniillik Komárom, Nyitra, Bars és Hont vármegyéből, azoknak rendszerint való nevek ezek:

Bánkeszi	}	Bosnyák uramé *)	Süle — Nemeseké,	}	Lévához,
Kis-Keszi			Mellek — Pyber uramé, **)		
Várad, Nyitra vize mellett			Lehotka — Forgách uraké,		
Egyházszegh			Gyarmat — Nemeseké,		
Nagyszegh	}	Nemeseké,	Csiffár — Pyber uramé,	}	Lévához,
Malomszegh			Tild — Esztergomi Érsekséghez való,		
Ondroh			Mohi		
Felső-Szöllős			Ó-Bars		
Alsó-Szöllős	}		Kis-Koszmál	}	
Ezdege			Nagy-Koszmál		
Födemes — Koháry uramé,	}	Nemeseké,	Tolmács — Szent-Benedekhez,	}	Nemeseké,
Kis-Mánya — Nemeseké,			Tót-Keszi — Lévához,		
Gyarak — Forgách uraké,			Aha — Esztergomi Érsekséghez,		
Szent-Mihályúr			Nagy-Sári		
Martonfalva	}		Nived	}	Nemeseké,
Vaysz — Forgách uraké,			Vörösvár — Forgách uraké,		
Dicske — Nemeseké,			Nagy-Vezekény — Szt.-Benedekhez,		
Aniola — Esztergomi Érsekséghez való,			Kis-Vezekény — Nemeseké,		
Töhöl — Lévához való,	}		Roznicze	}	Szent-Benedekhez,
			Nemcsén		
			Kis-Valkócz — Kis-Tapolcsánhoz,		

*) T. i. Bosnyák Tamás királyi főasztalnok, füleki kapitány a surányi vár, Kecskemét sat. ura.

**) T. i. Gyerkényi Pyber János pécsi, utóbb váradi, végre egri püspök és hevesi főispán, kir. tanácsos.

Csarád — Forgách uraké,	Alsó-Almás	} Saághi Prépostsághoz,
Kisfalud, Vörösvár mellett — Kis-	Peczeniecz	
Tapolcsányhoz,	Elesfalva — Lévához,	
Peszér	Badinka — Koháry uramé,	
Nagy-Kovácsi	Klaszita — Nemeseké,	
Németi — Esztergomi Érsekséghez,	Lehotka — Szitnyához,	
Keresztúr — Nemeseké (nyilván	Zebelébb — Szent-Benedekhez,	
Pusztá-Szent-Kereszt).	Mezmeneleő — Csábrághoz.	
Kelecsén, Léva mellett — Lévához,		

Némi kétség fér ezen lajstrom hibátlanságához, a mi a falvak hová tartozandóságát illeti, nyilván csak sebtiben készülhetett, a falvak száma sem felel meg, mert öttel kevesebb van felsorolva.

LXXII. *Liptay Imre Barsvármegye alispánja és Maklár Péter Pázmány Péternek jelentik, hogy megbizásuk szerint a hódoltsági falvak adózását a törökkel elintézték.*

Áldott legyen Istennek az ő szent neve, az sok veszekedés és feddés után mi itt a faluk adózását a pogánysággal sok munkával eligazítottuk. Immár most valami levelet csinálunk és a Regestrumokat igazgatjuk; hisszük, két nap alatt vége lesz, a minthogy immár a pogányok előtt minútánkat meg is olvastuk, noha elég akadályosan értik, de mégis megalkudtanak az értelmén velünk, noha Ibrahim Aga azt mondja, hogy ez csak papiros a mit cselekszünk, de ők ugyan eljárnak dolgokban. Ma 8 órakor reggel értünk véget a veszekedésnek, gondoljuk, hogy mind a Császár adójával és iszpaják sommájával sem megyen 4000 forintra az adózás. *Szokott befejezés és maguk ajánlása.* Kelt Ujvárbán 1618-ik évi Május hóban.

(Az eredeti után csak kivonatban van meg.)

LXXIII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor levele Liptay Imre, Barsvármegye alispánjához.*

Generose Domine Amice nobis observande.

Salutem et officii nostri commendationem. Az utolsó törökkel való Ujbarsi tractát hogy kgd ide küldötte, kgd igen jól cselekedett, azért mi is ugyanazon tractát leiratván, im kgdnek most visszaküldöttük. Eltesse Isten kgdet. Datum in Castello nostro Comjathi die 4-a Septembris Anno 1618.

Generosae Dominationis Vestrae

amicus ad servitia paratus

Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsm. Itr. Fasc. VIII. Anni 1617—18. nro 9.)

LXXIV. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyének.*

Szokott czimezés és köszöntés. Minthogy immár az articulusok kgk között mindenütt publicáltattanak, igen szükséges dolognak itéltük lenni, az koronaőrző magyar vitézlő nép számára fölvetett contributiónak s mind pedig az közönséges országházának megvételére és megépítésére rendelt pénznek kisedését kgknek demandálni; mivelhogy penig az szent korona őrzésére rendeltetett vitézlő nép sohova Poson várából élete keresésére ki nem mehet és az tél is rajtok lévén, az régi fizetatlenség és sok adósságnak fölszedése miatt ruhátalanúl semmiképpen hivataljoknak meg nem felelhetnek, hasonlóképpen az ország számára való háznak megvétele és építése minemü szükséges és hasznos dolog legyen (kiről kgk országúl articulust is irt), kgk maga jól tudja. Azért mind az két dologról tempestive requiráljuk kgket, sőt autoritate nostra palatinali ugyan serio hagyjuk és parancsoljuk is kgknek, hogy az kgk vármegyéjében in congregatione primitus celebranda az 39 és 40 anni praesentis irt articulusoknak continentiaja szerint ez mostani esztendőre rendelt contributiókat, kiknek beszédeseknek terminusi immár el is multanak, mind az koronaőríző vitézek számára s mind penig az országházának megvételére és épületére az restantiákkal egyetemben minden processusokban igen diligenter szedesse ki és az koronaőríző vitézlő nép számára való pénzt Révay Péter uram ő kglme keziben, az országháza épületére rendeltetett pénzt peniglen Schremzer János pozsonyi polgár kezeiben minden halogatás nélkül kgk beszolgáltassa. Melyet el is hittünk hogy édes hazájához való szeretetéért absque ulla difficultate kgk örömet praestál. Kgk ebben egyebet ne cselekedjék. Isten éltesse kgket. Datum in oppido Galgócz 4-a Decembris Anno 1618.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgács de Gimes, m. p.

(Barsvármegye levéltárában.)

LXXV. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Spect. Mag. etc. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Több szorgalmatosságink között akarók kgket tempestive requirálni az végházakhoz való élésbeli segítségnek administrálása felől is, minthogy édes hazánknak és mindnyájunknak is megmaradásunk Isten után azokból dependeál. Akarván azért tisztünk szerint arról is provideálni, kgket serio requiráljuk ac autoritate nostra palatinali hagyjuk és paran-

csoljuk kgknek, hogy édes hazájához való szeretetiért és megmaradásáért kgk minden portátul minden processusból ahoz az végházhoz az hova praestálja az gratuitus labort, az szolgabírákkal exigáltasson két-két köből buzát és egy köből zabot, melyet mindjárást az innepek után, míglen az út jó leszen és gyepelhetnek is, az végházakban szolgáltatasson be kgk pro reposito, azért, hogy ha hirtelen kivántatnék, lenne készen az vitézlő nép szükségére. Az élésnek penig az kapitányok úgy viseljék gondját, hogy az mely helyben meg nem maradna, azt kiosszák in tempore és ismét újat vévén be érette azoktúl, kiknek kiadják, azt helyre reponálják. Nem is kételkedünk penig semmit abban, mivel Isten mindenütt elég bőséget adott mostan az gabonából, hogy ezt kgk cum alacritate pro communi patriae bono nem praestálná. Isten éltesse kgket. Datum in Castello nostro Tavernik 16. Decembris Anno Domini 1618.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

Jegyzet. Forgách Zsigmond a bíbornok-prímás Forgách Ferencznek testvére, valóságos belső titkos tanácsos, főpohárnok, országbíró. Felső-Magyarország főkapitánya, három vármegye főispánja volt, utóbb 1618-ban május 16-án, midőn II. Ferdinánd királylyá kiáltatott ki az országgyűlésen, az ujonnan katholizált Forgách Zsigmond nádorrá választott.

LXXVI. Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.

Spect. Mag. etc. Salutem et servitiorum nostrorum commendationem. Érsek-Ujvárban lakozó lovas és gyalog renden való ő Flge vitézi találának meg bennünket, panaszolkodván azon, hogy jóllehet annakelőtte szabad volt az előerdőkre kimenniük, mostan penig ha kimennek, szolgájokat verik, marhájokat elfogják és magokat nagy birsággal büntetik, annyira, hogy az fizetatlenség és egyéb szükségek miatt nagy inségbe volnának. Kérének annak okáért bennünket, hogy kgket requirálnánk felőle és törekednénk mellettek, lenne szabadságok csak az előerdőből szükségekre fát hordaniok. Azokáért kgket requiráljuk és szeretettel kérjük, hogy kgk tekéntvén az Újvári vitézeknek mostani fogyatkozott állapotjokat, és miképpen az édes hazánkért, mindnyájunkért éjjelnappal vigyázásban vadnak, kgtek ne tartson ellent benne, hanem az előbbeni szokás szerint az köz és előerdőből engedje szükségekre fát hordaniok, az tilalmas erdőkre penig magok sem kínálkoznak (!) sőt ha valami kárt tennének is, készek büntetést érette szenvedni, kit kgk hazájokhoz szeretetiből ha megcselekeszi, mi

is jó neven vesszük kgktúl. Tartsa és éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum in Castello nostro Tavarnik die 20. Jan. 1619.
Spect. Magn. etc.

amicus benevolus et servitor
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsvárm. ltr. Fasc. 9.)

LXXVII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor levele Barsvármegyéhez.*

Magci, Gener. etc. Salutem et servitii nostri paratam commendationem.

Miről irjon nekünk Spáczai Péter az ő Flge Lévai végházának Vicekapitánya, ím az maga levelét az levelünkben in specie includálván kgknek oda küldöttük. Kérjük azért kgket, sőt tisztünk szerént intjük is, hogy az egyszer lött fogadásáról és magok ajánlásáról kgk megemlékezzén és ez mostani nagy fogyatkozásokat az Lévai vitézeknek, kik hazánknak szolgálatjában nagy szorgalmatossággal foglalatosok, megtekéntvén, kgk adja meg nekik azt a kevés restantiát, minthogy az több végbeli vitézeknek egyéb vármegyékben mind megadták, ne maradjon immár hátra csak kgknél ez kevés restantia; az kit el is hittünk hogy kgk örömet megcselekeszi hazájához való szeretetiért. Eltesse Isten jó egészségben kgket. Datum in Castello nostro Thavarnik die 22. mensis Februarii 1619.

Magn., Gen. etc.

Amicus ad servitia paratus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

LXXVIII. *Báró Koháry Péter levele Barsvármegyéhez.*

Illmi, Sples, Magci, Gener. et Egregii Dni et fautores mihi semper observandissimi. Servitiorum meorum paratissimam semper commendationem.

Éltesse az fölséges Isten Ngtokat és ti kgteket jó egészségben sok esztendeiglen.

Nyilván vagyon Nagtoknál és kegteknél, minemő nagy fogyatkozásban legyen ő Flge végháza Léva nemcsak az épöletből, de az vitézlkő népnek is mind fizetetlensége és kevés volta miatt, úgy annyira, hogy nemhogy az mezőt és az Országot oltalmazhassák, de az minemő nagy hely és pusztá, az végháznak őrizésére (!) sem elegek. E mellett lövő és építő szerszám is, por, ón oly kevés vagyon benne, kitől Isten oltalmazzon, ha hertelen valami irruptiója lenne az ellenségnek, csak igen kevés üdőre

való oltalmazásokra sem érkezhethnének vele. Élés pedig nemhogy valami bizonyos üdöre való volna benne, de még csak egy napra való sincs. Minthogy pedig Király Urunk ő Flge ad festum Sanctae Trinitatis Országgyűlést publicáltatott, kényszeréttetem Ngtoakat és kgteket ez levelemmel megtalálnom, hogy meggondolván Ngtoak és kgtek ez helből mely nagy földet oltalmaznak, és hogy ezeknek nagy fáradtsággal való vigyázások alatt hogy Ngtoak és kgtek mind házoknál s mind mezőben bátrabb békességben lakhassék és nyughassék, kérem Ngtoakat és kgteket, hogy követeknek méltóztassék Instructiójokban inseráltatni, hogy Király Urunk ő Flge Palatinus Urunk ő Nagával és az nemes Országgal provideálja ez fogyatkozásokat és tegyen oly limitatiót, az honnét ez végháznak ilyen nagy fogyatkozási helére állapottathassanak. És főképpen Ujvárat provideálják, az honnét, valahova kívántatik, az végházakat mind néppel, porral, ónnal mindenkor meg köll segíteni, hogy az szegín vitézlő népnek lehessen mi mellett vérek ontásával és fáradtságokkal (az kit örömet megcselekesznek) mind magokat és Országunkat oltalmazni, és Ngtoak és kgtek bátrabban élhessen hazájokban ezeknek oltalmok alatt. Ezzel kívánom, hogy az Isten áldása maradjon Ngtoakkal és kgtekkel.

Datum Ujvarii 20-a Aprilis Anno 1619.

Earundem Dominationum Vestrarum

servitor paratissimus
Koháry Péter, m. p.

(Barsvármegye levéltára Fasc. 9.)

Közli: SZERÉMI.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK 1551—1553.

HARMADIK KÖZLEMÉNY. ---

139. 1552. apr. 9. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy erdélyi vajdává Báthory Andrást nevezte ki, kinek 700 huszár és 100 gyalog tartására jár fizetése, ezenkívül kapja Szamosujvárt és azt a két várat, melyeket az erdélyi vajdák és alvajdák régtől fogva birni szoktak. Temesi gróffá és az alvidék kapitányává a »hőslelkű« Losonczi tette, kinek fizetése: 500 lovas és 200 gyalog tartása, továbbá ugyanazon jövedelem és jogok, minőt elődei élveztek. E csapaton kívül Temesvárbán még 500 lovas és 300 gyalog tartatik.

Gondoskodják Báthoryval együtt, hogy Karánsebes, Lugos, Lippa, Solymos, Nagylak és Csanád alkalmas parancsnokokkal láttassanak el. Mondjon Báthoryval együtt véleményt, valljon Lippa és Solymos megerősítendők és fenntartandók-e, vagy csak az egyik, a kevésbbé fontos pedig lerontassék-e?

Fogalmazvány.

140. 1552. apr. 10. Szeben. — Castaldo Ferdinándnak apr. 2-iki levelére azt írja, hogy ő felsége »Losanczio comitatus Themesiensis onus imposuerit, mihi placeret, dummodo ille a solitis rapinis abstineret, sed dubito, quod erit durum.« Azt hiszi, hogy ha Losoncz ezután is így viseli magát, a nép nagy része a törökökhöz pártol.

Gondoskodni fog, hogy a hereczki és bodzai szorosokban erődtések létesüljenek, bárha a székekelyek nem igen hajlandók megengedni.

Eredeti.

141. 1552. apr. 10. Szeben. — Castaldo arról értesíti Ferdinándot, hogy Karánsebesi György, ki a portáról jött s Rusztán basától az erdélyi rendekhez levelet hozott, a többek között igaznak mondta, hogy a szultán Budáról egy emberét küldi vagy már küldötte is Izabellához és Petrovicshoz tanácsolni nekik,

hogy a királyfit Lengyelországon keresztül hozzák Moldovába, hogy ő (a szultán) ez ország birtokába visszahelyezze. Ali csasz a moldovai vajdát testvérével kibékítette. A lengyel király követeket küldött Moldovába a békesség ügyében. A lengyel nádor és Petrovics a királyfi visszahozatalán mesterkednek.

Aldana azt írja, hogy a török hadakat Szegeden és Becskereken naponként szaporítják. Ő (Castaldo) parancsot küldött, hogy Velez kapitány egy csapattal Temesvárba menjen, míg Lippát don Gáspár őrizetére bízta.

Eredeti.

142. 1552. apr. 12. Bécs. — Ferdinánd tudomásul veszi Castaldónak azon jelentését, hogy a székelyleket a (berezki vagy bodzai) *) szorosban emelendő erőd felett egyezkedni gyűlésre (conventus) hívta. Örömet fejezi ki a felett, hogy a lippai és temesvári várak erősítése oly szépen halad előre. Meghagyja neki, hogy Losonczynak mint temesvári parancsoknak és az alvidék kapitányjának néhány spanyol vagy német katonát küldjön, s ezek élére oly embert állítson, ki a hadi dolgokban jártas, vitéz és bátor legyen, az építés mesterségéhez pedig értsen; ilyen lehetne talán Bakith Péter vagy Horváth Bertalan.

Fogalmazvány.

143. 1552. apr. 14. — Ferdinánd dicséri Castaldót, hogy Patócsyval Gyula átadása felett szerencsésen megegyezett. El fogja küldeni az egyezkedés megerősítését s Patócsy számára menedéklevelet, hogy mindenével Boldogkő várába mehessen. Küld egy embert is, ki Patócsyt Boldogkő birtokába beiktassa, és egy mást, a ki Gyulát átvegye s későbbi intézkedésig megvédelmezze. Gyula jövedelmeiből neki (Castaldónak) élethossziglan évenként 2000 magyar forintot utalványoz. A lugosi és karánsebesi várakról Báthoryval együtt gondoskodják, hogy alkalmas és ahoz értő várnagyok és tisztek legyenek azokban.

Fogalmazvány.

144. 1552. apr. 14. Szében. — Castaldo Ferdinándnak írja, hogy a »magister de Campo« zászlóhordozójától átvette Aldana Bernád levelét, melyben ez Patócsy Ferencz halálát tudatja, s e levelet egyszersmind küldi ő felségének. Azonnal irt Aldának és Varkócs Tamásnak, hogy az özvegygyel, a várnagygyal és provisorral egyezkedjenek s egyezsége jutván Gyulából semmiképpen ki ne menjenek.

Patócsy várnagyának és provisorának irt, hogy a várőrséget az ő felsége hűségére eskessék meg, és a város és azon

*) A név nincs kiírva.

részek védelmére 500 jó lovast irjanak össze. Ő is küldene két csapat németet Gyula felé, de nincs pénze, hogy azokat fizethesse.

Brassóból a moldovaiak mozgalmáról tudósítják.

Eredeti és kivonat.

145. 1552. apr. 16. Szeben. — Castaldo a királyt értesíti, hogy a Patócsy halála előtt két nappal Bebek Ferencz fia és Patócsy Boldisár látogatni mentek őt (Patócsyt) s halálát értvén nem akarnak Gyulavárából kimenni azon ürügy alatt, hogy jogaikra viselnek gondot. Ez ügyben a király akaratát várja.

A kapitányok és tisztek nélkül szükölködő német csapatokat Brandeis alá rendelte. A tisztere méltatlan gyulafehérvári parancsnok a legcsekélyebb ok miatt a veszprémi püspök ott időző agensét sajátkezüleg megölte; Brandeisknak meghagyta, hogy helyette más parancsnokról gondoskodják, vagy fogassa el, »licet hic de hominibus ingentem penuriam habeamus.«

Eredeti és kivonat.

146. 1552. apr. 20. — Castaldo azt írja a királynak (!), hogy neki egyéb gondja nincs, minthogy Erdélyt az ellenségtől megoltalmazza; s ez könnyű is lenne, csakhogy »omnes arces et loca importantia sub hungarorum custodia remissa essent,« mert tagadni nem lehet, »ipsos (hungaros) fideles et strenuos milites esse et mortis impavidos«.

Eredeti.

147. 1552. apr. 20. — Casdaldo tudósítja a királyt, hogy Haller Péter, »cui cura cavere cementi commissa est«, panaszkodik az arany csekélyisége miatt, minthogy az nem az ő felsége kamarájának jut, hanem az idegenek által Németországba és más helyekre vándorol. El dissipatiót meg lehetne akadályozni, ha ő felsége kemény rendeletet adna a tricesimatoroknak, hogy a debreczeni vásárok után Bécsbe visszatérő kereskedők a harminczadokon átkutattassanak, s a kinél arany találtatik, annak megvállására kényszeríttessék, hogy honnan kapta? — s az ilyen dissipatorok megbüntettetnének.

Eredeti és kivonat.

148. 1552. apr. 23. — Ferdinánd tudatja Báthoryval, hogy meghagyta Castaldónak, a veszprémi püspöknek, továbbá Verner Györgynek, hogy az országgyűlést, melyet a Báthory jelenlétében kellett volna megtartani, a betegeskedő Báthory nélkül is tartsák meg.

Fogalmazvány.

149. 1552. apr. 24. — Ferdinánd hivatkozva a korábbi békekötés pontjaira, melyek szerint minden, a békekötés idején a keresztyének hatalmában volt helyek és váracsok ezeké, s

viszont a melyek a törökök kezében voltak, vagy a melyekben török katonaság tanyázott, emezeké legyenek; továbbá, hogy Erdélyt a királyné és rendek beléegyeztetésével s nem ellenség módjára foglalta el, de azért hajlandó megengedni, hogy mind azon jövedelmek, melyek Erdélyből Konstantinápolyba folytak, ezután is oda folyjanak — panaszolkodik a budai basa ellenségeskedése miatt s kéri és inti Rusztán basát, hogy a béketárgyalásokra úgy az ő (Ferdinánd), mint a Károly császár részéről küldendő oratorok számára tekintélyével eszközöljön ki *salvus conductus*, s egyszersmind a népek szabadságának jogánál fogva Malvezzinnek is szabadságát adják vissza.

Fogalmazvány.

150. 1552. apr. 26. — Aldana azt panaszolja (Castaldónak [!]), hogy a Losonczy katonáinak gonoszsága miatt a Temesvár vidéki (*coloni ad Temes*) lakosok kijelentették, hogy ha még sokáig így tart, ők meghódolnak a töröknek. Ha a jövedelmeket, melyeket a saját kényelmökre fordítanak, az építkezésekre fordítanák, a dolog sokkal csekélyebb költséggel meglenne. A ráczok közül sokan elprédálták a nép vagyonát kizárván azt javaiból, »et possem — mondja Aldana — sane me *Themesium conferre*, atque eos inde ejicere, sed ipsi habent extra *Themesium maiorem gentium numerum quam ego*, habent enim equites *Losonczii*, qui magis prompti sunt ad similia facta, quam obviandum hosti.«

Másolat.

151. 1552. apr. 28. Liegnicz. — Castaldónak apr. 10., 12., 14., 16., 18-án egy-egy és 20-án irt három leveléből értesült Ferdinánd a moldovaiak mozgalmáról és a *János Zsigmond* szándékolt visszahozásáról szárnyaló hírekről; szorgalmas vigyázást ajánl. A del Isola ezredes későn jövetele miatt a fizető mester tisztét *Sbardelatus* váczai püspökre bizta. Gondoskodni fog »de capitaneo artellariae.« Csudálkozik, hogy Izabella az opelni herczegségben való lakás és jövedelmek miatt panaszolkodik, holott »in dominio *Franckenstein pulcherrimum residentiam haberet*,« mely vár ékes, és igen kellemes helyre van építve. Gyanakodik, hogy ezen panaszolkodás alatt valami egyéb ok rejlik. Legyen gondja az erdélyi várakra és fontosabb helyekre. Az országgyűlést a beteges Báthory nélkül is megtartatni sürgeti.

Fogalmazvány.

152. 1552. apr. 28. Liegnicz. — Ferdinánd megparancsolja Castaldo és Báthorynak, hogy a Frater halála után (Szamos) Ujvárból és Nagyváradból eltűnt drágaságok visszaszerzése ügyében tartsanak szigorú vizsgálatot.

Fogalmazvány.

153. 1552. apr. 29. Szeben. — Ferrari Márk tudatja a királylyal, hogy a gyulafehérvári vicarius és Mikola László tartományi választott bírák Castaldo beléegyezésével a legközelebbi országgyűlés kihirdetéseig és Báthory megjöveteléig minden törvénykezést felfüggesztettek. A fizető mester a pénzzel még nem érkezett meg. Az alsó részekben igen nagy a pénzsükség. A németek, a székely ispán, Balassa Menyhért pénzt kérnek.

Eredeti.

154. 1552. majus eleje. — Ahmát basa a filippopolisi táborból szemrehányó és fenyegető levelet küld Patócsynak, mivel őt mondják a Szegeden történtek szerzőjének, mert Gyula alatt a latrokkal és Ferdinánd-pártiakkal gyűlést tartott, hogy a császár birodalmából némely részt elpusztítsanak. Ha ezt a szultán megtudja, az ő (a szultán) fegyvere által vesznek el. Jól tudja, hogy a németek a magyarokat nem szeretik, mégis Ferdinánd csalfasággal (fraudentia), s a ti segélyetekkel igyekezik Erdélyt hatalmába keríteni. Figyelmezteti, hogy ha hűséges szolgálói nem lesznek a szultánnak, mint előbb voltak, kárát vallják. Tudatja, hogy a hűtlenek megfenyítésére őt küldte a szultán, ki maga is személyesen, győzhetlen sereggel nemsokára követni fogja, a tatár khán, a karamaniai beglerbég moldovai és tatár sereggel pedig ez idő alatt Moldovából fognak beütni Erdélybe, s azt elpusztítani. Irja meg az igazat; őrizkedjenek Ferdinándtól, nehogy azután a szerencsétlenségnek ő (Patócsy) legyen az oka.

Egykorú másolat.

155. 1552. majus 5. Szeben. — Haller Péter a királynak írt levelében azt véli, hogy az ojtózi szorost mint nagyfontosságú helyet meg kell erősíteni; megerősítését a székelyek nem fogják megakadályozni; ha tennék vagy akarnák is tenni — »per praesidia vestrae maiestatis compesci sunt.«

Törökországból egyéb híre nincs a hadi mozgalmakat illetőleg, minthogy a Dunához élelmi szereket gyűjtenek össze, s a véghelyeket erősítik.

Eredeti.

156. 1552. majus 8. Bécs. — A király (!) értesíti Castaldót, hogy Helfenstein csapatával és a Szászországban szedett 2000 lovas útban vannak Erdély felé; »res ipsa nunc exigit constituere atque disponere, ad quos usus, aut conatus hoc tempore eiusmodi pedestres et equestres copiae adhibere debeant«, és kérdi, hogy Erdélyben marad-e vagy e hadsereghez megyen?

Fogalmazvány.

157. 1552. majus 9. — Miksa főherczeg értesíti Castaldót, hogy az Aldana levelének tartalma, mely szerint a Losonczy katonái »subditis in locis illis habitantibus tam molestos esse«, őt igen kellemetlenül érintette. Irni fog Losonczynak, hogy katonáit az ilyen jogtalanságoktól tartsa vissza.

Fogalmazvány.

158. 1552. majus 11. Innsbruck. — Ferdinánd a legközelebb Erdélybe utazó Báthorynak gratulál szerencsés felgyógyulásához. Hiszi, hogy Erdélynek és az erdélyieknek védelmére és megtartására minden lehetőet elkövet, s erre annál inkább kéri, mert Castaldo lázban fekszik.

Fogalmazvány.

159. 1552. majus 16. A sophiai tábor. -- Ahmát hasa Kendy Antalhoz, somlyai Báthory Endréhez, a szászokhoz, a székelyekhez, az erdélyiekhez sat. fenyegető levelet küld, hogy ha a németeket ki nem kergetik, János Zsigmondot vissza nem viszik és őt királyuknak el nem ismerik, vagy ha ő elfogadni nem akarná, más valakit vajdának vagy bánnak nem választanak s a szultánnak adót nem fizetnek, kő kövön nem marad Erdélyben; ellenkező esetben pedig szabadságaik, jogaik fenntartásáról biztosítja őket. A szultán őt előre küldte, de győzhetetlen hadaival maga is nyomon követi. »Nem szégyellitek-e a gyáva és nyulszívű németeknek adófizető szolgálai lenni?«

Eredeti.

160. 1552. maj. 16. Bécs. — Miksa főherczeg inti Losonczyt, hogy több megbízható kém (exploratores) tartson, és azok által »quid hostes quoque tempore agant et moliantur, vigilanter observes«, és arról a császárt vagy őt tudósítsa.

Fogalmazvány.

161. 1552. majus 16. Bécs. — Miksa főherczeg arról értesíti Castaldót, hogy nemcsak betegsége késleltette Báthoryt az Erdélybe menetelben, hanem az is, hogy katonái addig nem akarnak indulni, míg három havi zsoldjuk ki nem fizettetik. A három havi zsold felének kifizetésére utasítja őt (Castaldót). Figyelmezteteti a Szeben és Szászsebes erődítési munkálatainak mentől hamarabb való végbenvitelére. Kellemetlen, hogy a pénzverés olyan lassan halad. Ismeretes a székelyek ellenkezése az (ojtozi) szoros megerősítését illetőleg; ha azt szabnák a fölépíthetés föltételeül, hogy az őrizés reájok bizassék, nehogy valamit ígérjen vagy engedjen nekik, a miből jövőre nézve »res novas motiendi aut in reliquas partes Transsilvaniae nationes grassandi accipere possent.« Kellemetlenül érinti az is, hogy nem-

csak Brandeis maga, hanem katonái sem tartózkodnak a lutheranus isteni tiszteleteken való részvételtől (mint azt Arko Felix gróf teszi) »non sine gravi civium et militum scandalo.« Meghagyandónak véli Brandeisknak, hogy ezen isteni tiszteletektől tartózkodjék, s magát mint katolikus viselje.

Fogalmazvány.

162. 1552. majus 16. Bécs. — Az egri püspök Bakith Péternek holicai várában történt haláláról tudósítja a királyt.

Eredeti.

163. 1552. majus 16. Bécs. — Miksa főherczeg da Campónak apr. 22. és majus 1-én kelt leveleire értesíti őt, hogy azon kérésének, hogy a már kezéhez vett Gyula várával együtt »Lippae curam gerere possis« (Miksa) nem tehet eleget; de azt hiszi, hogy ő felsége az ügyet kegyelmesen fontolóra veendi. Hogy a Zaránd megye által az egri püspökségnek fizetendő tized Gyulának és más helyeknek erősítésére fordíttassék-e? — ő felsége határozatát tudatni fogja vele. Kegyelmesen inti, hogy a Temesvár és más helyek erősítési munkálatainak mentől hamarább való bevégzésére törekedjék, minthogy ezek megerősítése igen nagy fontosságú.

Fogalmazvány.

164. 1552. majus 18 és 29 közt. Pankota. — Losonczy tudósítja a királyt, hogy Gyulán de Campo alatt nagy rendetlenséget talált; az előkelők és a nép versengenek; a lovasság szerfölött gyarló. Campo ígérte, hogy hozzám küldi emberét a dolgokról informálni, de nem küldötte. Talán neheztel de Campo, hogy felséged »in his partibus me praefecerit.«

Eredeti.

165. 1552. majus 19. — Castaldo Miksa főherczegnek irt levelében nem tartja tanácsosnak, hogy az országgyűlés bevégződése és Báthory megérkezése előtt s míg a csapatok megszolgált zsoldjának kifizetéséről kellőleg gondoskodva nincsen (gentibus istis de emerito stipendio integre prospiciatur), kimenjen Erdélyből. Egy korábbi rendelet szerint a Tokaj, Kassa, Debreczen, Várad és Gyula felé megindított hadakat, véleménye szerint, olyan helyen kellene összegyűjteni, a honnan azokat a szükséghez képest bárhová küldeni lehessen.

Másolat.

166. 1552. majus 21. — A magyar cancellariusnak egyebek közt írják, hogy a szultán személyesen nem jön, mert a persával még nem békélt meg, de Ahmát basa a sereggel már Nisben van. A Dunán négy hidat mondanak lenni: Haramnál, Péterváradnál,

Krwsswcznál és Eszéknél, hol kötő vesszőből kosarakat fonnak. A hír az, hogy Temesvár ellen fognak menni.

Eredetije Miksa főherczeg jun. 10-iki leveléhez mellékelve.

167. 1552. majus 22. Bécs. — Miksa főherczeg írja Castaldónak, hogy kellemetlenül érinti az a tudósítása, hogy a küldött pénz egy hónapra sem elég és az, hogy Losonczy és Aldana pénzt kérnek tőle (Castaldótól), »nec scimus, quomodo nunc a te pecunias hoc nomine efflagitare ausi fuerint«, miután ő felsége annyit fizettetett ki nekik, »quae merito usque eo sufficere debuisset (si modo in eum usum illam convertissent, in quem acceperunt).« Neheztel a miatt, hogy Temesvárnak erődítését oly »ex abrupto« beszüntették, s hogy Aldana a küldött pénznek még felét sem fordította az erődítésre. Inti, hogy az erődítés befejezésére gondja legyen. A pénzt ezután a fizetőmestereknek fogják küldeni. A következő országgyűlésen megkísérlendőnek véli, hogy a rendek az erődítések folytathatásához segélyvel járuljanak. Ha Arco hajlandó lenne, elegendő csapattal küldje Temesvárba.

Fogalmazvány.

168. 1552. majus 22. Bécs. — Miksa főherczeg csudálkozását fejezi ki Losonczynak, hogy az az 5000 forint, melyet neki a minap a király kifizettetett, immár elfogyott »et Themesii tam parvum gentium numerum« van. Hiszi, hogy ő felségének újabb pénzkérésével kellemetlenséget okozand (molestiam exhibiturus esses), és »pro ea clementia, qua te prosequi solet, hoc non libenter de te intellecturam esse.« Számadást kér (rationem reddas) az 5000 frtról. Siettetí Temesvárba menetelét. Inti, hogy a ráczokat (kik javaikban való háborgattatásuk miatt panaszkodnak) se ő, se katonái — »quos ad iniurias et illicitas exactiones contra nostros quoque subditos colonos, imo et milites nostros valde promptos esse intelligimus« — ne háborgassák, se mások által háborgatni ne engedje.

Fogalmazvány.

169. 1552. majus 23. Bécs. — Miksa küldi a királynak Castaldo és Aldana leveleit, melyekből megértheti ő felsége Erdély és az alvidék állapotát. Tudósítást kér arra nézve, hogy ha az ellenség Erdélybe vagy az alvidékre beütne, »an regnicolae ad insurgendum sint evocandi« vagy minő módon kelljen ellenállani? Sforziát az alatta álló csapattal Erdélybe vagy más helyre szándékozik-e ő felsége küldeni? Pethő Jánosnak általa, (Miksa) előterjesztett kérésére, a nem rég elhalt Bakith Péter alatt állott hadak parancsnokságát illetőleg, ő felsége választ várja.

Fogalmazvány.

170. 1552. majus 24. Bécs. — Miksa Castaldónak május 14., 15-iki leveleire írja, hogy érti a törökök szándékát Erdély ellen, s a mindennemű nehézségek daczára is, melyekről Castaldo tudósítja, reméli, hogy hűsége, okossága és a nehéz körülmények között szerzett tapasztalása szerint azon leend, hogy az ellenség terve megghiusuljon. A 2000 német lovast rövid idő alatt megindítja; felhasználhatja a Helfenstein csapatát is; Sforzia is jó 3000 olaszszal, s ha a szükség kívánja, azokat is hozzája küldi. Az összeirt 2000 huszárnak egy részét szintén, vagy ha szükség, az egész csapatot is igénybe veheti. Hogy erre a dologra (t. i. az ellenség tervének megrontására) nagyobb gondot fordíthasson, míg a pénz megérkezhetik, előkelőktől, nemesektől vagy polgároktól, a pillanatnyi szükségekre, vegyen fel kölcsönt. Minthogy pénz nélkül, melyet az emberek »nervus belli« neveznek, semmi jó sem vihető keresztül, nem megvetendő összeget vár több helyről, melyet azonnal neki fog küldeni a hadsereg szükségeire. Csodálkozik, hogy az erdélyi oly nagynak mondott jövedelmekből ő felségének még eddig semmi haszna sem volt, sem könnyebbülése.

Helyesli a Bona királynéhoz és Izabellához küldött követiséget, s meghagyja neki, hogy a barátságos levelezést ezután is tartsa fenn velök.

Sürgeti a temesvári és lippai erődítési munkálatok lehető gyors keresztülvitelét.

Fogalmazvány.

171. 1552. majus 27. Bécs. — Miksa felel Castaldónak május 19-iki levelére s helyesli a csapatoknak egy helyen való összegyűjtését. A zsoldosok fizetése és kielégítésére elegendő pénzről, és a háborúra szükséges dolgokról is fog gondoskodni.

Csodálkozik azon, hogy Losonczy a temesi főispánságot még nem foglalta el.

Fogalmazvány.

172. 1552. majus 29. Pankota. -- Losonczy a királynak (!) irt levelében eléadja, hogy Temesvárban »in registro« neki 300 lovasa, Perez Alfonsnak 200, Perényi Gábornak 100, Seredi Györgynek 100, Forgács Simonnak 50 van és 200 magyar gyalog; azonban ő négyszáznál több lovast nem látott s ezek is mindnyájan el akarnak menni, mivel már négy hónapja fizetetlenek.

Panaszkodik Campo ellen, hogy az 5000 forintból alig adott 1200-at Temesvár építésére, már nincs pénz, és e miatt az építés szünetel. A kik Lippa építését látták, nagyobb kárnak mondják, mint haszonnak, mert a jobb házakat lerontották.

Temesváron kívül az összes végvárakban mintegy 500 lovas van csupán.

Eredeti.

173. 1552. majus 30. Torda. — Castaldo tudtúl adja Báthorynak, hogy a tordai országgyűlést már megtartotta. Az erődítések már mindenütt be vannak fejezve. Az országgyűlés végezei kielégítők. *)

Eredeti.

174. 1552. majus 31. Pankota. — Losonczy István panaszkodik Ferdinándnak, hogy de Campo háborgatja őt tisztében. Becskerek megszállására akart menni az alsó részek hadaival, s midőn a hajdukat kapitányjok által megnyerni igyekezett, Campo magához hívatta a kapitányt s meghagyta neki, hogy parancsolatomat félre téve menjen hajduival azonnal túl a Tiszán »et inde spolia et mancipia ipsi adduceret.« Kezet tesz az adóra; a Temesvár erődítésére küldött összeget másra fordította. Kéri Campo megfenyítését, vagy az ő, vagy a Campo más helyre való áttételét. »Spero brevi me non inutilem servitorem futurum maiestatis vestris.«

Eredeti.

175. 1552. majus 31. Bécs. — Miksa arra figyelmezteti Castaldót, nehogy az országgyűlésen az ügyek a végtelenig húzódjának, hanem a hozott határozatot a gyors végrehajtás kövesse; a pénzsegély is szavaztassék meg. A székely földön az erősítéseket észrevétlenül el lehetne kezdeni és befejezni, a honnan úgy ők — ha lázonganának — mint a moldvaiak is megzabolázhatók lennének. **) Pénzről fog gondoskodni és kielégíteni a katonaságot, hogy szükség esetén a székelyek ellen — ha azok az erődítési munkálatnak ellenszegülnének — vagy más támadások ellen is sikerrel használhassa őket. Gyula már az ő felsége kezében van. Tudósítja, hogy a császár Móríc szász választó közeledtére kénytelen volt Innsbruckból éjjel elmenekülni.

Fogalmazvány.

176. 1552. maj. 31. Bécs. — Miksa csodálkozását fejezi ki Helfensteinnak (a német gyalogság parancsnokának), hogy »tuos scilicet milites, qui hostem nondum viderunt, qui nullos labores sustinuerunt in ipso statim expeditionis limite unius aut alterius diei causa, si ad pugnas, vigilias et alia militaria munera obeunda evocandi et adhibendi essent, tumultus aut seditionem minari«, főleg miután egy félhónapi zsoldot már régen küldött. Hiszi, hogy ha lázadás történnék is, kapitányjainak és tisztjeinek segítségével könnyen el tudja azt fojtani.

Fogalmazvány.

*) E napon Haller Péter arról tudósítja a királyt, hogy a törökök hallomás szerint Nándorfejérvárhoz gyülekeznek, élelmi szereket gyűjtenek s hajókat szerelnek fel. — *Ered.*

**) Ilyen értelemben szól az ojtózi szorosnak megerősítéséről a Haller Péterhez május 16-án irt levelében is. — *Fogalm.*

177. 1552. jun. 1. — A debreczeniek panaszolkodnak, hogy a hat hónappal ezelőtt idejött Helfenstein katonái minden gonosz-ságot elkövetnek: a házakat feltörik, az éleést elrabolják, »a nőket megbecstelenítik.«

Eredeti.

178. 1552. jun. 2. Pankota. — Losonczy panaszolkodik Miksának a miatt, hogy ő meg akarván a töröknek Haramnál a Dunán való átkelését akadályozni, midőn »gentes aliquas conflare incipio, magister Campo eas statim dissolvit, et ita se omnibus in rebus mihi opponit, seseque ingerit, quod nihil attemptare fas est.«

Eredeti.

179. 1552. jun. 3. Pankota. — Losonczy Miksának majus 22-iki levelére adott válaszában visszautasítja az ellene emelt vádakát, mintha ő hűtlen szolga volna; hogy kevesebb katonát tart mint a hányra zsoldot huz; hogy katonái a lakosoknak, az ő felsége szolgáinak és a ráczoknak terhére volnának s hogy ő félne, »ut pro nobis et fidelibus servitiis meis per invidiorum accusationes aliquid detrimenti ne paterer.« Castaldótól Becskerek megtámadásának céljából pénzt kért, hogy hadat gyűjthessen. Temesvárbán és más végházakban lovast és gyalogot a köteles számban (1500) hagyott volt, de azokat négy havi fizetelenség miatt számban megfogyva találta. Felvilágosítja a ráczok birtokainak állapotja felől. »Quod ad bona mea et fratrum meorum attinet, sunt bona nostra maternalia aequaliter hereditaria, quemadmodum est oppidum Losoncz, unde cognomine vocor, pariter et fratrum meorum, quae ideo erant a me occupata ac abalienata, quod fuerim maiestatum vestrarum sacratissimarum fidelis, et serenissimum quondam regem Ioannem servire noluerim.« »Caput et omnia mea bona in manibus maiestatum vestrarum sacratissimarum stant, hoc unum scio, quod fideliter servio.«

Az ellenség ellen valamit indítani most kétféle mód van: vagy elpusztítani a vidéket Péterváradig, vagy megszállani Becskereket — ha sereg volna.

Eredeti.

180. 1552. jun. 3. Kolosmonostor. — Castaldo írja Miksának, hogy mindig törekedett megtudni, hogy mi módon küldöznek a törökök Erdélybe, és főleg Izabellához levelet. Végre akadt egy lengyel kereskedő, ki a Loboczky (Izabella udvarmestere) kezébe szánt s az oláh vajdának, a királynénak és Petrovicsnak szóló hasonló tartalmú leveleket ide hozta. Ezekből látszik, hogy mire törekednek ellenségeink. Ha kifizetett hada

volna, nem várná, hogy az oláh vajda megelőzze őt, sőt ő adna segítséget a bojároknak.

Eredeti.

181. 1552. jun. 4. Bécs. — Miksa Castaldónak irt levelében reményét fejezi ki arra nézve, hogy az erdélyi országgyűlés jó eredménnyel fog végződni, s a rendek a magyarországiaknál nem kisebb segílyt szavaznak meg. Utasítja, hogy az erősítéseket kölcsönpénzzel is folytassa.

Fogalmazvány.

182. 1552. jun. 9. Bécs. — Miksa tudtára adja Aldanának, hogy Losonczy tisztázta magát a vádak alól, melyeket Aldana ellene emelt volt. Inti őt, hogy Losonczyval, mint temesi gróffal, barátságban éljen; kölcsönösen segítsék egymást; ne magán dolgokkal, hanem az ő felsége és az ország ügyével foglalkozzanak; s hogy a barátság annál szilárdabban álljon köztök, ne avatkozzék olyan dolgokba, melyek a temesi grófra tartoznak egyedül. *)

Fogalmazvány.

183. 1552. jun. 4. — A karánsebesiek oltalomért könyörögnek Losonczynak. Megértheti az Amhát basa levelének másolatából, hogy »minő csalfasággal és hizelkedéssel igyekezik minket és az egész országot megcsalni és félrevezetni.« (Hasonló értelemben irnak e napon Castaldónak is.) **)

Eredeti.

184. 1552. jun. 5. — A lugosiak az Amhát basa levele párját Losonczynak küldvén védelem- és gondoskodásért esdekelnek. (Hasonló levelet irnak Castaldónak is.) ***)

Eredeti.

185. 1552. jun. 11. Pozsony. — A magyarországi rendek a Passauban tanácskozó német birodalmi rendektől, a keresztyén fejedelmek ellenségeskedései miatt oly hatalmassá lett török ellen »Németország legbiztosabb paizsa« számára segílyt kérnek.

Eredeti és másolat.

186. 1552. jun. 11. Temesvár. — Losonczy tudatja Miksával, hogy egy hírnöke jelentése szerint a Dunán átvezető hid már készen van s a Krassón keresztül is csinálják. A had nagyobb

*) Ugyanilyen értelemben ír Miksa Aldanának jun. 4. és 19-én is. — *Fogalmazványok.*

**) Már két ízben kértek június elején segílyt Losonczytól. Június 10-én ujra sürgetik; 6-án pedig Castaldóhoz fordultak ugyanazért. — *Eredetiek.*

***) Június 3-án Losonczynak, 6-án pedig Castaldónak irtak ugyanezen ügyben. — *Eredetiek.*

számú a beglerbégénél, de hitvány. Az Amhát csapata jó a sereg előtt, őt magát mára várják s mihelyt megérkezik, azonnal Karánsebes ostromára megy. A karánsebesiek segínyt kértek; száz lándzsást küldött nekik megfontolás után, bár előre azt felelte volt, hogy neki sincsen katonája. Várnagyát küldötte velök és egy nemest, kiknek szívére kötötte, hogy eddigi vitézségükre s a felségeitek iránt tartozó hűségre emlékezzenek és jó keresztyénekhez illően viseljék magokat az ellenséggel szemben.

Neki gyalogok-, lovasok- és spanyolokból álló 1500 főnyi serege »satis insoluti.« »Quemadmodum enim et antea maiestati vestrae sacratissimae perscripsi, victualia et colonos ab adventu hostium auferre, locaque habitata desolare, et in nihilum redigere possemus«, csakhogy e sereg várát őrizni és hadat viselni nem elegendő. (Felségednek csaknem minden hada Gyulán van, a honnan a fizetlenség miatt »per possessiones depraedandi« kószálnak, csak egy része őrzi Gyulát Campo vezérlete alatt.) A gyalogság megesküdött, hogy holnap elmegyen; attól fél, hogy a lovasság is egy éjjel vagy napon egyedül hagyja őt.

A török ravasz; olyan hirtelen megszállhatja Temesvárt is mint Karánsebest s mivel a katonák kevesen vannak s azok is fizetetlenek — legalább még 1500 embert és egyéb szükséges dolgokat kér. Egy fizetőmester is elkelne.

Eredeti.

187. 1552. jun. 17. Torda. — Castaldo értesíti Miksát, hogy mindennap érkezik hozzá tudósítás az ellenség készülődése és jöveteléről. A moldovai vajda ma vagy holnap 24 ágyuval a székely földön lesz, hol a nép fegyverben van, »sed non in favorem nostrum.« Élve meg nem menekülhet Erdélyből. Báthory András csaknem félhalott s hallván, hogy a székelyek az ellenséghez pártoltak, lemondott a reményről megvédeni az országot.

Eredeti.

188. 1552. jun. 19. Torda. — Báthory értésére adja Ferdinándnak, hogy azon hírek következtében, melyek szerint a török-tatár hadak, a két oláh vajdával együtt, e hó 22-én átkelnek a havasokon s egy más török sereg 25-én Temesvárt szállandja meg, — az országgyűlést Castaldóval együtt jun. 17-ikére hitták volt össze, hol a zúgolódó rendeket reménynyel kecségtetve (hogy 2000 fegyveres Tokajnál táboroz és Sforzia 8000 emberrel útban van) megnyugtatták. Végre pénzt és embert sürget.

Eredeti.

189. 1552. jun. 24. — Werner György a szepesi kamarának jelenti, hogy a dicából eddig csak mintegy 20,000 frt jött be. Gömör, Borsod, Máramaros, Ugocsa megyékből még alig fizet-

tek valamit. A szabolcsmegyei dicator Párthás Péter és a szathmármegyei, Párthás Zsigmond jelentik, hogy az erdélyi vajda (Báthory Endre) birtokai: Bátor, Majtény, Ecsed megtagadták a dica fizetést, úgy Somlyó, a másik (somlyai) Báthory Endre birtoka is. A szathmárnémetiek sem fizették meg a 70 forintot túlhaladó kamarahasznát, sőt a korábbi dicából is van restantia. A nagybányaiak Corvin Mátyás kiváltságlevelére hivatkozva (melyet Szapolyai is megerősített) tiltakoznak, hogy »in medium comitatus connumerarentur.« A többi királyi városok módjára szoktak ők subsidiumot fizetni. Így felvethető volna reájok a subsidium és pedig mint gazdag községre 500 forintban. »Iniquum petendum esse, ut aequum feras.«

Sarmasági Mihály szolnokmegyei alispán az 1550 – 51. évi dicák hátralékát illetőleg kijátszta őt. 1552-ben a dicából újra elvett egy jókora summát. Tűrhető-e ez? Azt gondolja Sarmasági, hogy e zavaros időben büntetlenül folytathatja üzelmait.

Eredeti.

190. 1552. jun. 26. Temesvár. — Losonczy tudósítja Castaldót, hogy tegnap két összecsapás volt a törökkel, a melyek a mieinkre nézve szerencsésen végződtek. A törökök a mezőn lovagolnak. *)

Eredeti.

191. 1552. jun. 26. Bécs. — Miksa a császárnak, Castaldo levelei nyomán rajzolván az alsó részek helyzetét, hogy nemcsak a törökök s tatárok rontanak be, hanem az alattvalók is, »ut siculi cum hostibus coniurati ad damna maiestatis vestrae arma coeperunt«, — esdekel, hogy bevégezvén a németországi ügyeket, gondoskodják alattvalói védelméről.

Eredeti.

192. 1552. jun. 28. Monostor. — Castaldo Miksának az oláh vajda jun. 16-án kelt levelét küldi, melyben ez elősorolja, hogy minő török seregek jönnek Erdély ellen tatárokkal és az ő (Mircse) hadaival együtt s hódolatra inti a szebenieket. S a meghódolás könnyen megtörténhetik, mert a nép szerfelett el van keseredve a miatt, hogy élelmet adni kényszerítik a katonáknak. A minap is csaknem szemem láttára ölt meg két spanyol Kolosváron bizonyos halárulókat, mert ezek a halat amazok (a spanyolok) tetszése szerint nem akarták oda adni. Egy török fogoly jött a karánsebesi követekkel, a ki 90,000-nek mondja a török hadat 100 ágyuval és mérhetlen mennyiségű élelmi szerrel. Nem hiszi, hogy Losonczy még egy hónapig is tarthatná magát.

*) Junius 26-án is volt viadal. — *Eredeti.*

»Conclusio mea est, quod nos ipsi Temesvarium eis dabimus absque multo labore, quia munitiones sunt imperfectae et gentes insolutae.«

Eredeti.

193. 1552. jun. 28. — Loboczky Máté panaszolkodik a császárnak az Izabella nevében, hogy mindazt, a mit fenntartásukra a ratibori herczegségben kapniok kellett volna, »possesores illius ducatus intercipiunt.« Minthogy ő felsége (a király) még a kikötött 25,000 forintot sem adta meg, intézkedjék, hogy a gabona a mezőkről a birtokosok által ne ragadtassék el, vagy »in rationem proventuum tandem ne supputentur.«

Eredeti.

194. 1552. jun. 29. Temesvár. — Losonczy írja Miksának: »Hesterna die Ahmat passa unacum beglerbego et totis viribus ad loci huius maiestatis vestrae sacratissimae obsidionem appulit.« Ugyanakkor vitézei a törökökkel kemény ütközetet víttak, melyben ezek megszaladtak, többen közülök meg is haltak, mások fogságba estek, még mások megsebesültek. A várbeliek közül csak egy a sebesült. Ma kezdték »ex parte campi Wlycha vocati« tizenkét nagyobb és 2 sugárágyuval a falakat töretni; ezen az oldalon a vár bástyáját sövény kerítéssel és földhányással vette körül. Ha meg akarják rohanni a várat, kettős árkon kell átuszniok, hogy ezen újabban körül megerősített bástyához juthassanak; »est praeterea intra hanc munitionem fossa aqua fluminali plena munitiones arcis tangens.«

Eredeti.

195. 1552. jun. 29. Monostor. — Castaldo írja Miksának, hogy Temesvárnak ágyukban, élelmi szerekben és pénzben a mit adhatott, adott segítséget. A Helfenstein és Brandeis csapatait lehetetlen megindítani; öt hónapi hátralék zsoldjukat követelik előbb; egyebet nem csinálnak, mint esznek s ingerlik a népet, a mely fegyverre gondol, hogy úgy ezektől, mint az ellenségtől magát megvédje. Élelmi szert sem akar vinni vagy adni senki, mert attól félnek, hogy nem fizetik meg.

Temesvárban van 1000 magyar lovas, 200 hajdu, 300 cseh, 250 spanyol, 150 német, 17 ágyu s pénz mintegy 12,000 forint. Lippába is küldött ágyukat, munitiót és 100 németet. Az Aldana leveléből kitűnik, hogy Gyuláról s az ő (Castaldo) rendeletére más helyekről kapott pénz annyi, »quod nedum Lippha, sed ipsa Vienna fortificari potuisset.« Egyáltalán úgy intézkedett (Castaldo), hogy ha segély Temesvárnak nem küldetik is, nem hiszi, hogy elveszen.

Zerardini Károly vasasairól semmit sem szólok — írja — mert azok már több hónap óta hitelezők (creditores sunt.)

Eredeti.

196. 1552. junius 29. Monostor. — Castaldo Miksának jun. 19. és 20-iki leveleire azt írja, hogy Moldovából s Oláhország felől szüntelen az a hír, hogy mentől inkább késnek, annál nagyobb erővel jönnek ide nemsokára; a tatárok már-már itt vannak. Az élelmi szerekről soha sem feledkezett s nem is feledkezik meg, »sed absque pecuniis quilibet etiam aptissimi commissarii videbuntur inertes, quia milites non soluti victualia solvere nequeunt, nec populi absque solutione illa portare, nec dare volunt.« A Helfenstein és Brandeis német csapatai hasznavehetetlenek, már zavarognak, nem akarnak menni. A Helfenstein csapata Erdélybe jött, de a nép előle elszaladt, úgy hogy élelmi szerekben mindenütt nagy a szükség.

»Si circa pontificiam absolutionem a me tantummodo nominandi sunt testes, qui super processu per nuncium apostolicum examinandi erunt, prius quoque videndus esset processus, ut sciremus, quinam super quoque articulo essent apti; tamen transmittito serenitati vestrae hic alligatam notam eorum, qui examinari poterunt, et si plures oportuerint, non deficient.«

Csodálkozik az Aldana elmenő szándékán; ha ezt tenné, »tam populi, quam milites exanimarentur credentes, quod imminens periculum aufugeret.«

A spanyolok Szolnokból Olasz- és Németországba szöktek, csak huszonheten maradtak ott, de azok is menni akarnak, mert egy német kapitány rosszúl bánt velök.

Eredeti.

197. 1552. jul. 2. — A brassai tanács Castaldót és Báthoryt a Moldovában összegyűlt és gyűlendő hadakról értesíti. A két oláh vajda is beütni szándékozik Erdélybe.

Másolat.

Közli: B. S.

R E G E S T Á K.

(A csehországi helytartósági levéltárban Prágában őrzött magyar vonatkozású oklevelekből.)

— NEGYEDIK KÖZLEMÉNY. —

1614. aug. 27. Linz. (Eredeti az egyes. udv. kancz. ltárban, Bécs. I. A. 1.)

Gutachten der Reichshofrätthe an Kaiser Mathias wegen der praetendirten Succession sowohl des Königs in Spanien als des Erzherzogs Ferdinand in Hinsicht der Succession im Königreich Ungarn u. Böhmen.

1614. aug. 29. (Ered. az egyes. udv. kancz. ltárban I. A. 1.)

Zweites Gutachten der Reichshofrätthe (Trautmannsdorf, Strahlendorf, Hegemüller und Bentheim?) an den Kaiser wegen der Successionsansprüche sowohl des Königs von Spanien als des Erzherzogs Ferdinand auf Ungarn und Böhmen.

1614. oct. 20. (Másolat az egyes. udv. kancz. ltárban Bécs, I. A. 1.)

Erzherzogin Margaretha (an Erz. Maximilian?) über ihre Unterredung mit dem Könige von Spanien betreffs der Erbfolge in Böhmen und Ungarn.

1614. oct. 20. Madrid. (Másolat az egyesült udvari kanczell. levéltárban, I. A. 1.)

Erzherzogin Margaretha an Erz. Maximilian betreffs der Succession in Böhmen und Ungarn: lobt dessen Uneigennützigkeit, berichtet, dass sie darüber schon mit dem Könige (von Spanien) gesprochen habe, und meint »das Grätzer Haus« (Erzh. Ferdinand) werde sich in seinen Forderungen mässigen.

1614. oct. 25. Bécs. (Ered. arch. locumt. boh.)

Mathias II. Adamo de Sternberg et Vilhelmo Slavata de Chlum, ut anticipanda 40,000 fl. summa, ad solvendum militem in Hungaria necessaria, in Bohemia comparetur.

1614. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1611 — 17.)

Nachrichten über den Krieg zwischen den Türken und dem Fürsten von Siebenbürgen, Gabriel v. Báthory.

1614. (Másolat arch. locumt. boh. Militare 1611 — 1617.)

Notitiae de bellicis eventibus in Hungaria.

1614. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Instructio a Mathia II. data quibusdam regiis commissariis, quomodo pecunia in limitaneas arces et militem in Hungaria ad confinium Turciae excubantem congreganda esset.

1615. maj. 18. — dec. 26. (Az egyes. udv. kancz. ltárban.)

Correspondenz des Erzhs. Maximilian mit Kaiser Mathias; Verhandlung des kais. Gesandten dr. Ruprecht Hegenmüller mit Kur-Mainz, und Schreiben des spanischen Legaten zu Rom an Kaiser Mathias, betreffend: die Sicherstellung der Nachfolge im Reiche, — die Erhaltung derselben bei dem Hause Oesterreich und für den Fall, dass K. Mathias Leibeserben bekäme, bei seiner Linie; einen auszuschreibenden Kurfürstentag in dieser Angelegenheit und wegen Schlichtung verschiedener Beschwerden; die Entschädigung des Königs von Spanien für seine Ansprüche auf die Succession in Böhmen und Ungarn.

1616. jun. 4. Madrid. (Másolata gr. Harrach bécsi levéltárában, Lit. G. I. n. 32/61.)

Schreiben der Erzherzogin Dona Margarita (von Madrid) an den Erzherzog Maximilian über den Entschluss des spanischen Königs, seinen Ansprüchen auf Ungarn und Böhmen zu entsagen.

1616. sept. 14. Prága. (Más. gr. Harrach bécsi levélt., Lit. G. I. 32/II.)

Kaiser Mathias ersucht den Erzherzog Maximilian um sein Gutachten, welche Mittel und Wege zu ergreifen wären, um den Türken, Ungarn, Siebenbürgen und Venezianern entgegen treten zu können.

1616. sept. 23. Bécs. (Más. gr. Harrach bécsi levélt., Lit. G. I. n. 32/53.)

Erzherzog Maximilian an Kaiser Mathias: über den gefährlichen Stand in den einzelnen Ländern, namentlich in Ungarn, über die davon drohende Gefahr für den Kaiser und dessen Haus und über die Mittel dagegen.

1616. dec. 3. Prága. (Fogalmazvány a bécsi egy. udv. kancz. ltárban.)

Schreiben des Kardinals Khlesel (an den Erzbischof von Mainz?) betreffend die Succession im Reiche, in Ungarn und a mehr.

1616. (A cseh helytartósági levéltárban.)

Correspondenzen und Verhörsprotokolle über die Umtriebe des Sigmund Báthory zur Wiedererlangung des Fürstenthums Siebenbürgen (37 darab).

1616. (Fogalmazvány a bécsi egy. udv. kancz. ltárban.)

De summa necessitate constituendi sine mora tam in imperio Romano quam in regnis Hungariae et Bohemiae, necnon archiducatu Austriae successorem breves considerationes.

1617. apr. 15. (Eredeti arch. minist. intern. Viennae.)

Instrumentum transactionis inter Mathiam II. imperatorem et Philippum III., Hispaniae regem, ratione transferendae successionis in regnis Hungariae et Bohemiae in archiducem Ferdinandum (II.)

Ad 1617. apr. 15. (Fogalmazvány arch. min. intern. Viennae.)

Litterae Ferdinandi de amabili compositione facta inter se et Philippum III., regem Hispaniarum, ratione successionis in regnis Hungariae et Bohemiae.

1617. oct. 17. Prága. (Ered. gr. Harrach. bécsi levélt. Lit. G. I. n. 32/57.)

Carl von Harrach an Erzherzog Maximilian: über die Besserung in der Gesundheit des Kaisers, über den ungarischen Landtag, den Frieden mit den Türken u. a.

Ad 1617. oct. 17. (Más. gr. Harrach. bécsi levélt. Lit. G. I. n. 32/57.)

Verschiedene Nachrichten aus Prag: dass mit dem ungarischen Landtag und dem Kurfürstentag nicht länger zu säumen sei und dass deshalb mit dem Papst und den Kurfürsten unterhandelt werden solle, dass der Frieden mit Venedig nicht beständig sei etc.

1617. dec. 18. Bruck. (Más. gr. Harrach. bécsi levélt. Lit. G. I. n. 32/49.)

Carl v. Harrach an den Erzherzog Maximilian(?): der Kaiser sei während seiner Reise von Prag aus in Pardubitz an Podagra erkrankt, u. müsste längere Zeit hier verbleiben; wegen der Succession in Ungarn u. wegen des ungarischen »Wesens« müsse man auf der Hut gegen einzelne Magnaten sein.

1618. jan. 6. (Másolata Harrach. bécsi levélt.)

Bericht des Carl v. Harrach über seine Verhandlungen mit den ungarischen Ständen zu Pressburg die Verschiebung des Landtages betreffend.

1618. jan. 6. (Eredeti Harrach. bécsi levélt.)

Karl von Harrach an den Erzherzog Maximilian: berichtet über die Krankheit des Kaisers und die darum erfolgte Vertagung des ungarischen Landtags.

1618. febr. 7. Neustadt. (Eredeti a prágai érseki levéltárban, Rec. 1618.)

Herman Questenberg dem Prager Erzbischof Johann: er wolle sorgen, dass die Resolution auf sein Gesuch nach seinem Wunsche ausfalle; berichtet ihm, dass der Hof nach Wien verlegt werden soll, dass die Gesundheit des Kaisers, der noch zu Ebersdorf sich aufhält, unbeständig ist, u. dass der Kardinal den Venedischen Friedensschluss am ersten Febr. feierlich veröffentliche, u. dass der ungarische Landtag am 4. Mart. eröffnet wird.

1618. mart. 15. Bécs. (Eredeti a prágai érseki levéltárban, Rec. 1618.)

Gerhart Questenberg entschuldigt sich beim Prager Erzbischof Johann, dass er wegen der vielen Vorbereitungen zum ungarischen Landtage u. dem Verweilen in Ebersdorf bei dem Herrn Kardinal seine Angelegenheit nicht fördern konnte.

1618. mart. 20. Bécs. (Eredeti a prágai érseki ltárban, Rec. ab a. 1618.)

Herman Questenberg benachrichtet den Prager Erzbischof, dass der Erzherzog Maximilian ein Intercessionsschreiben an die Hofkammer wegen Verschauung bezüglich der Steuer gerichtet habe; der Kónig sei nach Laxenburg abgereist, wovon er nach Pressburg den Weg nehmen wird; er selbst werde zum ungarischen Landtag abreisen.

1618. apr. 10. Pozsony. (Fogalm. a bécsi egy. udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

(Khlesl?) rätht dem Kaiser, die Einmischung des spanischen Gesandten in die österr. Angelegenheiten (Kónigswahl in Ungarn) zurückzuweisen und sich der unten benannten Personen zu bedienen.

1618. apr. 21. Bécs. (Másolat arch. unit. cancell. aul. Viennae, Hungar. 1200—1620.)

Caesar Mathias promittit satisfacere postulatis comitiorum hungaricorum Posonii quoad electionem futuri regis, nominationem palatini et alia gravamina. Status Hung. hoc diploma non acceptarunt.

1618. apr. 24. Pozsony. (Eredeti az egyes. udvari kancz. levéltárban, Hungar. 1200—1620.)

Schreiben Arbeissls an Erzherzog Maximilian über die neu angenommene Taktik der kais. Rätthe bei den Verhandlungen wegen der ungar. Thronfolge und über den Stand dieser Frage überhaupt.

1618. apr. 25. et apr. 26. Pozsony. (Eredeti az egyes. udv. kancz. levéltárban, Hungar. 1200—1620.)

Arbeissls Bericht an Erzherzog Maximilian über den Stand der Angelegenheit der ungarischen Thronfolge auf den Landtage zu Pressburg.

1618. apr. 30. Pozsony. (Másolata az egyes. udvari kancz. levéltárban, Hungar. 1200 — 1620.)

Khlesl's Schreiben an Grafen Trautsohn die Meldung von der am 29. April erfolgten Publicirung einer kais. Resolution am ungar. Landtage, dann Befürchtungen wegen der landtäglichen Beschwerden etc. enthaltend.

1618. sept. 8. a prágai várban. (Arch. Novodom.)

Patentes literae directorum regni Bohemiae, quibus notificant falsificationem quarundam literarum statuum bohemiae, quasi provocassent Turcam, ut in Hungariam irrumpant, et protestantur contra eiusmodi famam.

1618. (Arch. unit. cancell. aul. Vien. Hung. 1200 — 1620.)

Rationes, quare electio regis in Hungaria praecedere debeat electionem palatini.

1619. márt. 2. (A bécsi cs. és kir. házi levéltárban.)

Bericht des Andreas Dóczy an Kaiser Mathias II.

1619. márt. 29. (A bécsi cs. és kir. házi levéltárban.)

Bericht des Andreas Dóczy an Mathias II. über die Verhandlungen mit Bethlen. (Dóczy hat diesen Brief, nachdem er erfahren, dass Mathias II. gestorben, an Ferdinand II. geschickt.)

1619. márt. 29. (A bécsi cs. és kir. házi levéltárban.)

Schreiben des Andreas Dóczy an Ferdinand II. (Dóczy schickt ihm das Schreiben, welches er an den Kaiser Mathias II., der inzwischen gestorben ist, bestimmt hatte.)

1619. majus 19/29. (Eredeti a szászorsz. állami levéltárban.)

Friedr. Lebzelters verschiedene Relationen an den sächsischen geheimen Rath Kaspar v. Schönberg: über die Verhandlungen der österreichischen Stände mit den Ungarn, Kriegsbegebenheiten.

1619. sept. 12. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Bericht über den Zustand in Kaschau bei der Einnahme desselben durch Rákóczy.

1619. sept. 25. (Eredeti a drezda állami levéltárban.)

Erzh. Leopold an den Kurfürsten von Sachsen über verschiedene neue Zeitungen aus Mähren u. Ungarn.

1619. oct. 5. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Graf Thurn an die böhm. Direktoren: über die Ankunft der ungarischen Hilfe.

1619. oct. 9. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Gabriel, princeps Hungariae, comiti Thurn mittit literas et postulatum opem se missurum dicit.

1619. oct. 18. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Bericht über den Sieg Bethlen Gabors über den Grafen von Tiefenbach bei Pressburg.

1619. nov. 13. (Másolat archiv. in Mont. Cutnis.)

Status regni Bohemiae statibus regni Hungariae Posonii in diaeta publica congregatis scribunt in causa confoederationis utriusque regni.

1619. nov. 14. (Fogalmazvány arch. locumten. bohem.)

Georgius Fridericus, comes de Hohenlohe, legatus destinatur ad Gabrielem Bethlenum Hungariae et Transilvaniae principem.

1619. dec. 18. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban.)

Beglaubigungsschreiben Friedrichs von der Pfalz an die Stände von Ungarn.

1619. dec. 18. Prága. (Fog. arch. locumten. boh. Militare 1618—1620.)

Litterae credentiales Friderici Bohemiae regis ad status Hungariae pro comite de Hohenlohe ad negotium confoederationis tractandum misso.

1619. dec. 18. (Fogalm. a cseh helytart. ltárban, Militare 1618—1620.)

Fridericus, rex Bohemiae, ad principem Transsylvaniae, Georgium Fridericum comitem de Hohenlohe plenam facultatem habere cum principe et Hungariae statibus de confoederatione agendi, tractandi et concludendi.

1619. dec. 18. (Fogalm. arch. locumten. boh. Militare 1618—1620.)

Fridericus, rex Bohemiae, Transsylvaniae principi respondet ad literas, quas hic religionis evangelicae tutandae causa ad eum miserat.

1619. dec. 20. (Fogalmazvány arch. Innsbruck.)

Archiepiscopus Strigoniensis declarat Hungariae palatino, cur ad diaetam generalem Posoniensem venire non possit.

1619. dec. 31. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Ferdinand an den Kurfürsten von Sachsen, über die gefährliche Verbindung Gabors mit den Türken.

1619. (Másolat a raudnitzzi levéltárban.)

Begehren der Ungarn und des siebenbürgischen Fürsten an die böhmischen Stände.

1619. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Der ungarischen Stände Schreiben an den Grafen v. Thurn, worin sie sich bereit erklären, den Frieden wieder herzustellen.

Cc. 1619., 1620. (Más. az innsbrucki helytartósági ltárban IX. 129/16.)

»Proposita in audientia Bethleniana.«

1620. jan. 3. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Nachricht aus Konstantinopel über die Verhandlungen der ungarischen und siebenbürgischen Abgesandten bei der Pforte.

1620. jan. 8. (Eredeti az innsbrucki levéltárban.)

Ferdinand II. an den Erzherzog Leopold von Oesterreich über den Pressburger Friedenstraktat mit Bethlen Gabor.

1620. jan. 16. (Másolat az innsbrucki levéltárban.)

Conditiones atque articuli imperatori Ferdinando II. a Bethlenio Gabor pro suspensione armorum propositi.

1620. jan. 20. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Kaiser Ferdinand an den Kurfürsten von Sachsen über den Stand der Verhandlungen mit Bethlen Gabor.

1620. jan. 22. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Rex Fridericus capitaneo marchionatus Moraviae de 1500 armatis principi Transilvaniae in auxilium mittendis.

1620. jan. 29. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Bethlen Gabor an den Kurfürsten von Sachsen, er möge Ruhe und Frieden als Feindschaft und Krieg fördern.

1620. febr. 12. (Fogalm. arch. locumten. boh. Militare 1618—1620.)

Fridericus, rex Bohemiae, apud Hungariae et Transylvaniae principem pro libero barone Andrea Thonradelio, cui a Nicolao Pálffy injuriae sunt illatae vastatione ditionis, serio intercedit.

1620. mart. 17. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh. Militare 1618—20.)

Friderici, Bohemiae regis, literae ad cancellarium principis Hungariae de induciis cum caesare tractandis et auxiliis a principe mittendis.

1620. mart. 17. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh. Militare 1618—20.)

Responsum Friderici, regis Bohemiae, legato principis Hungariae ad caesarem misso.

1620. mart. 18. (Fogalmazvány arch. locumten. boh. Militare 1618—20.)

Fridericus, Bohemiae rex, laudat fervorem Petri Alvinci in Hungaria et Transylvania in »religione orthodoxa« propaganda.

1620. mart. 20. a prágai várban. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Patentes literae regiae, quibus interdicatur ingressus ex Hungaria, Austria et Moravia in Bohemiam, praeter viam Vyso-komýtensem (Hohenmaut).

1620. apr. 8. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Ferdinand II. an den Kurfürsten von Sachsen, was aus Konstantinopel geschrieben wird, klagt über die Ungarn.

1620. apr. 16. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Schreiben Bethlen Gabor's an die niederösterreichischen evangelischen Stände über den Waffenstillstand mit dem Kaiser.

1620. apr. 23. Prága. (Más. arch. Montium Kutnensium, Comitia 1620.)

Légati Hungarici statibus et ordinibus regni Bohemiae et aliarum provinciarum confoederatarum Pragae in comitiis generalibus congregatis: de auxiliis a principe et statibus Hungariae mittendis.

1620. apr. 24. Varsó. (Másolat arch. locumten. boh. K. 1/137.)

Sigismundus III., rex Poloniae, scribit imperatori Ferdinando II., Georgium Drugeth, comitem de Homonna, dignum esse favore et adjumento imperatoris.

1620. apr. 25. Prága. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1619 - 1620.)

Passbrief Königs Friedrich von der Pfalz für vier ungarische Viehhändler.

1620. apr. 28. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

F. Lebzelter's Relation an den von Schönberg: dass die Confoederation mit Ungarn vollzogen wird.

1620. apr. (Másolat arch. Montis Kutnac.)

Postulata legatorum Hungaricorum ad regem Fridericum et status Bohemiae in causa confoederationis inter regna et status Hungariae et Bohemiae.

1620. majus 7. (Másolat az innsbrucki levéltárban.)

Bericht über die Ankunft der böhm. und ungar. Gesandten nach Konstantinopel und über Verhandlungen.

1620. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Fridericus, rex Bohemiae certiores facit status regni Hungariae, se ad pacem cum ipsis firmandam baronem ab Hodějov, Joh. Jessenium a Jesen et Samuelem Bechynium Pragensem destinasse.

1620. majus 9. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, scribit ad Hungariae principem de ablegatione Smili baronis ab Hodějov, Joannis Jessenii a Jessen et Samuelis Bechinii Pragensis.

1620. majus 19. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, probat Stanislai Turzonis erga se affectum simulque rogat, ut dirigente eo consilia principis Hungariae et Transylvaniae omnia bona evadant.

1620. majus 21. (Fogalm. arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, Stanislau comitem Thurzonem requirit, ut apud principem et status Hungariae foederis confirmandi causa intercedere velit.

1620. jun. 1. a liaski várban. (Másolat arch. locumten. boh., K 1/137.)

Georgius comes de Homonna requirit ab imperatore Ferdinando II. opem et auxilium.

1620. jun. 2. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex intercedit apud principem Transylvaniae pro fratribus Georgio et Erasmo baronibus Landaviensibus, ut iis in postulatis quoad ditionem quondam Schicensem plena fiat justitia.

1620. jun. 3. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, rescribit ad literas Emerici Thurzonis, gratiasque ei agit pro transmissis copiis.

1620. jun. 8. Bécs. (Az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: über die Verhandlungen der Aufständischen in Böhmen mit der Pforte. Dabei eine Nachricht über die Anwesenheit der böhm. Gesandten in Ofen und ihren Verkehr mit dem Bascha u. Bethlen.

1620. jun. 12. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh., Militare 1618—20.)

Fridericus, Bohemiae rex, comitem Emericum Thurzonem flagitat, ut literas ad Hungariae et Transylvaniae principem proferre curet atque Johanni a Kölle, qui ad portam Ottomanicam mittitur, interpretem peritum exquirat.

1620. jun. 20. Bécs. (Másolat arch. locumt. boh. K 1/137.)

»Credentialium Ferdinandi, Romanorum imperatoris, legatis introscriptis ad exhibendum reverendissimis se universis sta-

tibus et ordinibus regni nostri Hungarici nunc in civitate sua Novosoliensi ad diaetam congregatis.«

1620. jun. 27. Besztercebánya. (A bécsi udv. kancz. egy. ltárban IV. H. 3.)

Bohemorum et confoederatarum provinciarum postulata ab Hungaris.

1620. jun. 30. Olmütz. (Másolat a cseh helytartósági ltárban K. 1/137.)

Die Herrn, Ritterschaft und Abgesandten aus den Städten des Markgraffthums Mähren (beim allgem. Landtag in Olmütz versammelt) schreiben den österreichischen Ständen im Landtage im Königreich Ungarn versammelt: dass sie ihre Abgesandten ermahnt haben, sich in keine Streitigkeiten weiter einzulassen u. ihnen die »Praecedenz zu lassen.«

1620. jun. 30. Pozsony. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Der Erzb. von Gran an Erz h. Leopold: der Erz b. spricht seine Freude über die glückliche Ankunft des Erz h. in Wien aus, beglückwünscht ihn bei diesem Anlasse und bittet ihn, ihm Gelegenheit zu geben, seine Treue und Ergebenheit durch die That beweisen zu können.

1620. jul. 6. Besztercebánya. (Másolat arch. locumten. boh. K. 1/137.)

Litterae assecuratoriae et salvi conductus a Sigismundo Forgách, palatino regni Hungariae, legatis caesareis datae ad iter in civitatem Novosoliensem.

1620. jul. 8. Besztercebánya. (Más. a prágai helytart. ltárban K. 1/137.)

Schreiben der mährischen Stände an niederösterreichische Deputirte zu Rötz, in welchem die Mährer ihre Praecedenz vor den Oesterreichern wahren, und darthuen: dass die Confoederation in 3 Klassen abgetheilt werde, deren 1-te die Krone Ungarn, 2-te die Krone Böhmen sammt den incorporirten Ländern, und 3-te die Oesterreicher mit den Andern, die noch beitreten werden.

1620. jul. 9. (Másolat arch. Montium Kutnae.)

Relatio legatorum Bohemicorum de colloquio cum Gabriele Bethlen die 9. Julii 1620. habita.

1620. jul. 12. Bécs. (Eredetije a cseh helytartósági ltárban K. 1/137.)

Plenipotencia nunciis Ferdinandi II. ad tractandum cum principe Transylvaniae et statibus Hungariae Novisoli congregatis data.

1620. jul. 14. (Arch. Montis Kutnae.)

Paria confoederationis Novosoliensis inter Bethlenum et status regni Hungariae 14. Julii anno 1620. feliciter peractae.

1620. jul. 15. Besztercebánya. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/137.)

Ludwig v. Starnberg, Erasmus v. Landau, Zacharias Stantzer, Wolf Christoph von und zu Schallenberg, Abgesandte der österreichischen Stände dem Abgesandten Böhmens über die Entscheidung der mähr. Stände bezüglich des Streites zwischen den oesterreichischen und mährischen sowie schlesischen Gesandten um den Vorrang.

1620. jul. 15. Besztercebánya. (Az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ein vertrauliches Schreiben aus Neusohl, welches berichtet, dass die Stimmung in Ungarn für den Kaiser sehr ungünstig, desto entschiedener aber für die Confoederation mit den Böhmen ist.

1620. jul. 18. Buda. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Bassa Budensis principem Transylvaniae salutem eumque monet, ut imprimis gratiam ac clementiam »potentissimi imperatoris« sibi conciliare conetur. (Paria literarum ex turcico in hungaricum et ex hungarico in latinum de verbo ad verbum translata.)

1620. jul. 20. Besztercebánya. (Más. az innsbrucki helytartósági ltárban.)

Instructio pro G. S. Stephano Petnehaszy ad haidones transtibiscanos.

1620. jul. 20. (Arch. locumten. boh. Militare ab a. 1618—1620.)

Litterae supremi cancellarii (?) regni Bohemiae ad principem Transylvaniae de solutione 12,000 thalerorum Benedicto Riegerio, gemmario Norimbergensi, debitorum.

1620. jul. 21. (Fogalmazvány arch. locumten. boh. Militare II. a. 1619—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, palatinum regni Hungariae rogat, ut legatum ejus Wolradum a Slassen commendatum regi Hungariae reddere ac promovere velit.

1620. jul. 22. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: über das Einvernehmen der Böhmen u. Oesterreicher mit Bethlen Gabor u. des Letzteren mit der Pforte. (Die Verhandlungen zu Neusohl.)

1620. jul. 24. (A bécsi állami levéltárban.)

Gravamina, petita et postulata procerum et ordinum evangelicorum Inferioris et Superioris Austriae principi Transylvaniae et ordinibus regni Hungariae in diaeta Novisoliensi per legatos exhibita.

1620. jul. 24.

(Másolat a bécsi állami levéltárban.)

Status et ordines evangelici Viennae congregati admonent status regni Hungariae ad pacem inchoandam et obedientiam Ferdinando imperatori praestandam.

1620. jul. 26. a prágai várban.

(Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Rex Fridericus capitaneo marchionatus Moraviae de 100,000 fl. principi Hungariae debitis et solvendis.

1620. jul.

(MS. arch. Kutnohorsk.)

Legati bohemici ad status et ordines regni Hungariae in comitiis generalibus Novosolii congregatos: in causa confederationis statuum regni Ungariae et Bohemiae.

1620. aug. 2. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, status Hungariae et Transylvaniae hortatur, ut quia Superior Austria in periculo versetur, copias auxiliares quam maximas contra hostem ei mittant, et cum exercitu ejus conjungant.

1620. aug. 2. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Supremi regni Bohemiae officiales rogant principem Hungariae, ut Friderici baronis Tiefenbachii liberandi commodam ineat rationem.

1620. aug. 2. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Supremi regni Bohemiae officiales orant status Hungariae, ut operam sibi dent Friderici baronis a Tiefenbach, in thermis Badensibus Helveticis a militibus caesarianis capti, liberandi.

1620. augustus 2. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh., Militare 1618—1620.)

Fridericus, Bohemiae rex, hortatur Transylvaniae principem, ut copias suas quam celerrime cum exercitu ejus conjungat contra Bavariae ducem et Leopoldi archiducis exercitum.

Közli: SASINEK FERENCZ.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Költészet és érmészet.

A b. Radvánszky-család egyik jóemlékezetű őse, *Radvánszky János*, — II. Rákóczi Ferencz alatt ország kincstárnoka és a besztercebányai közjövédelmi tanács elnöke — nemcsak nagy műveltségű ember, de különösen szenvedélyes könyv-, kézirat- és ritkasággyűjtő volt, miről a radványi kastély »*Rákóczi-termé*«-ben fölhalmozott kincsek ma is tanúskodnak. Maga is verselgetvén ifjúkorában, a költői termékeket nagy előszeretettel gyűjtötte, úgy a régieket, mint a saját korából valókat. Amazokra nézve elég legyen pl. rámutatni, hogy a halhatatlan *Balassa Bálint* világi énekei kéziratának megmentését is őneki köszöni irodalmunk, s a maga korabeli költemények gyűjtése körül is nagy buzgalmat fejtett ki. Így, 1706. nyarán — talán a szintén zólyomi nemes Hajniki Bezegh Imrétől, gr. Bercsényi Miklós udv. főkapitányától — értesülvén, hogy a legközelebbi Miklós-napján (1705. december 6-kán) a kurucz főhadvezérnek Nagy-Szombatban a losonczi tudós ref. praedicator *Csúzy Cseh József* egy terjedelmes dícskölteményt nyújtott át, ezt is bírni kívánta, s a szerzőtől leendő megszerzés végett egyik losonczi jóismerősehez *Losonczi Szigyártó István*hoz fordult,¹⁾ a kit még egy más dologgal is megbízott: járjon utána, igaz-e a hír, hogy egy ottani ötvös a *Rákóczi-féle Libertás* (alias »*kongó*«) és *poltura* rézpénzekből aranyat tud kiolvasztani?

A két rendbeli, sőt még egy apród-szerzési kíváncsálomra Szigyártó a következő érdekes levéllel felel:

»Nagy jó Uramnak ajánlom kötelességgel való alázatos szolgálatomat.

Kglmed parancsolatja szerint én az úrfiak (Radvánszky növendék-fiai) mellé inast (apródot) szerzettem, ittvaló szegény

¹⁾ E költemény egykorú másolatát a b. Viczayak hédervári gyűjteményéből ismerem. T. K.

nemes-ember gyermekét, kinek atyját Fábik Ádámnak híjják; jóindulatú gyermeknek dícsérik: ez kész felmenni, valamikor Uram Kglđ parancsolja; *tiszta magyar a gyermek, tótul nem is tud*, iskolában már grammatikát tanult. Kinek felküldésében jó mód lészen: pro 2. Julij sokadalom lészen itt Losonczon, hová radványiak felessen jőnek; Kglđ Uram parancsolja meg a kereskedő radványiaknak: azon gyermeket magokkal vinnék fel; mert elébb nem is mehet fel azon sokadalomnál, bizonyos okokra nézve.

Csúzy József Uram alázatos szolgálatja ajánlásával izenteti Uram Kglđnek, hogy *Méltóságos Generális Bercsényi Uramnak ő Ngának Szent-Miklós napjára dedicált verseket Kglđ parancsolatja szerint rendben vévén és leírván*, — kiben most actu munkálódik ő Kglme, — *egy hét alatt föl fogja Kglmednek küldeni*. Szemere György uram felett való tanításokat (halotti praedicatiókat) is igyekeztvén megszereznem, azonnal el fogom küldeni.

Erről is akartam Uram Kglđt és Kglđ-által a Tekintetes Consiliumot alázatosan informálnom: én a *losonczy ötvöst* megpróbáltam: *tudna-e a rézpénzből aranyat kivenni?* Noha eleintén tagadta, hogy *nem*, — de azután *bizonyságokat vivén eleiben*, a kik előtt megvallotta, hogy *polturából vött volna ki egy lencseszemnyi aranyat*, nem tagadhatta, csak vacillált, hogy a történet szerint (véletlenül) esett és nem tudná: a polturában volt-e az arany, vagy az eszközben, a mellyen által destillálta, mert azon eszközön azelőtt némely nappal tiszta aranyat öntött által. Én osztán ötet próbára fogtam; nagy nehezen, — offerálván Kegyelmes Urunk grátiáját neki, — három polturát külön-külön megolvasztott, külön esztendőbelieket: *egyikében ezüstöt talált, másikában aranyat, a harmadik füstben ment*, azt mondván, hogy semmi sem volt benne. Aminthogy azon *polturákból kivött ezüstöt és aranyat ezen papiroskában accludálva megküldöttem Uram Kglđnek*, a nagyobbik ezüst, a kisebbik arany. *De Libertások olvasztására* még eddig nem vehettem, hanem ezután, mondotta, *hogy azt is megpróbálja*; csakhogy igen-igen nagy munkával jut hozzá: *az az arany nem éri a munkát*, az ingredientiaikon kívül is. Hanem ezen *ötvös* azt mondja, hogy az *aranyművesek* sokkal könnyebben jutnak hozzá *választó-vízzel*; a minthogy ez a *rimaszombati ötvösökre igazít*, hogy *azok jobban tudnak hozzá*. Mert ez csak tűzzel égeti össze a rezt, s az arany megmarad a tűzben, de *az olvasztásához piskócz nevű érczet téssen*. Két magam láttam: fölöttebb való nagy munkával jut hozzá, úgy, hogy egy nap három polturával bajozni (*így*) csak nem elég neki. Én által láttam szavaiból, hogy csak vagyon arany és ezüst a rézpénzben: de ez nem szintén tudja mesterségét, könnyebben hogy lehetne destillálni? azért relegál más ötvösökre, a kiktől — hihető —

kaphatta ezen állapotot. Ha tovább is parancsolja a Tekéntetes Consilium, hogy *Libertásokat próbáltassak*: nagy készséggel megcselekszem elvégezvén mostani commissiómat, hová Isten jóvoltából ma indulok. In reliquo magamat Kglmed gráciájában ajánlván, maradok

Nagy jó Uramnak Kglднек

Lossoncz, die 24. Junij 1706.

köteles alázatos szolgálja

Lossonczy Szígyártó István m. k.

Kíül: Spectabili ac Generoso Domino Joanni Radvánszky de Radván, Inclýti Regni Hungariae Thesaurario (cum pleno dignitatis Tit.) etc. Dno mihi summe colendissimo.

P. H.

Radvány.«

(Fekete gyűrűpecsét.)

Másik felén, Radvánszky János s. k. rájegyzése: »Exhibitae Novissolij 26. Junij 1706.«

Az eredetiről közli:

THALY KÁLMÁN.

Gróf Kornis Zsigmond erdélyi kormányzó végrendelete 1731-ből.

A férfiura, kinek végrendeletét közlöm, magas állásánál fogva jelentékeny szerep hárult hazája közkormányzati ügyeinek vezetésében. Birva királyának kegyét, rokoni összeköttetésben állván Erdély legelőbbkelő családjával, régi gazdag nemzetség ivadéka s művelt, olvasott ember lévén, és mindezeknél fogva birván a befolyás alapját képező tulajdonokkal: hivatva volt irányadó szerepre. Vágya, hogy hazája közszolgálatában főtisztségre jusson, elég korán teljesült. Kornis Zsigmond ugyanis, ki a II. Rákóczi Ferencz-féle küzdelem idején mint még csak báró az erdélyi 16-os kormányzó-bizottság, az úgynevezett deputatio regia egyik tagja, majd erdélyi udvari alcancellár volt, s 1712-ben lett gróffá, 1713. márczius hóban Erdély kormányzójává, gróf Bánffy György az első gubernator hivatali utódjává neveztetett ki,¹⁾ s tán tudta nélkül, mivel adat van rá, hogy nem erre a legmagasabb hivatali állásra, hanem a kincstárnokságra vágyott s elnyerésében munkálkodott is.

¹⁾ Az ezt tudató udvari leirat 1713. márczius 31-én kelt.

Jelentékenyebb szereplése kormányzóságával kezdődik. S az alkalom, hogy politikai eszélyét, ügyességét teljesen kifejt-
hesse s befolyása egész mérvét érvényesíthesse, nem sokáig vára-
tott magára. Bekövetkezett a Pragmatica Sanctio kora, a kapa-
cizáció nehéz ideje. Átesett rajta szerencsésen. E fontos alap-
törvény keletkezésének s az erdélyi rendek által lett elfogadta-
tásának történetét bővebben Jakab Elek tárgyalta »a *Pragmatica Sanctio története Erdélyben*« című alapos cikkében ¹⁾ s
abban egyszersmind világos képet ad Kornisnak a törvény keresz-
tülvitele körül kifejtett működéséről. Kimutatja, hogy a kor-
mányzó, az »erős udvari ember, a hívek leghívebbike« ²⁾ vitte,
Wesselényi Istvánnal karöltve, a befolyásolás nehéz és fáradal-
mas szerepét, a mi voltaképen egyetlen emeltyűje vala az egész
ügynek, segédjük báró Bornemissza János a későbbi korlátnak
volt, a célba vett ügy lelke, esze és tolla. Fáradozásaik végét
1722. márczius 30-án érték el, midőn a Pragmatica Sanctio
Erdély rendei által el lőn fogadva. Következett a legfelsőbb
elismerés s a jutalmazás ideje. Kornis érdemeiért belső titkos
tanácsosságot, aranylánczot az uralkodónak drágakövek közé
foglalt arczképével (akkori érdemjelt) s 30,000 német forintnyi
jutalmat kapott, ³⁾ fia Ferencz pedig Küküllőmegye főispánjává
neveztetett ki.

Életének e legjelentékenyebb cselekménye után kilenczed
évre, 1731. deczember 15-dikén elhalálozott s a ferencz-
rendiek kolozsvári templomában levő családi sírboltba temet-
tetett el.

Mint végrendeletéből látjuk, szerző ember — kormányzói
fizetését is, mely az akkori pénzértékhez képest tetemes volt,
folyton szerzeményekre fordítja, — birtokait javító jó gazda
volt; nemzetségét forrón szerette, annak javáról minden irányban
s előrelátólag kívánt gondoskodni a régi magyar szokás szerint
természetesen jobban dotálva anyagilag fiúgyermekait, a »fiú-
ágit«, mely nevének fentartója vala, mint leányát. ⁴⁾ Nejét,
Bálintith Zsuzsánnát, kit gyarló gazdaasszonynak nevez, mint
látszik, nem igen kedvelte s talán méltán, mivel a szép asszony-
nak, mint a hagyomány mondja, férje fitestvérével ⁵⁾ volt viszonya,
s úgy látszik, hogy a jóval idősebb férj tudatában volt a tudni-

¹⁾ L. *Századok* 1877. évf. 189—206, 306—319, 413—424. 1. s 1880.
évf. 300—330. 1.

²⁾ L. *Századok* 1879. évf. 202. 1.

³⁾ L. a végrendelet illető helyeit.

⁴⁾ Kornis Zsuzsánna, gróf László Jászlóné, kivel 1730. augusztus 7-én
hitelt meg.

⁵⁾ Gróf Kornis István, Alsófehér- és Küküllő vármegyék főispánja,
főkormányszéki tanácsos és fő-tartományi biztos.

valóknak. Innen eredhetett végrendeletének meglehetősen ridegül fogalmazott 14. pontja.

Ezüst- s aranyműűinek jegyzéke (11—13. pont) érdekes művelődéstörténeti adalék számába megy, megismertetvén egy XVIII. századi erdélyi főúr cimeliothekája mineműségével.

Kornis Zsigmond végrendeletének majdnem valamennyi pontja élesen megvilágítja azt a mély, már a túlbuzgóságba csapongó vallásosságot, mely jellemének fővonása vala s a melyet nyilván szülőanyjától, a buzgó katolikától öröklött. ¹⁾ Vallásának, a mely régi előjogai visszaszerzésében éppen abban az időben fáradozott Erdélyben lankadhatatlan erélylyel s czélja elérésére erős, sőt néha túlerős eszközöket is használt, megingathatatlan terjesztője vala, ki az elmulasztottakat ugyancsak pótolva kívánta pótolni, a mely munkálkodásának kiváló sikerét leginkább kormányzói állása s befolyása mozdította elő s biztosította. S az eredménnyel lehetett is oka megelégedni és avval nemcsak vallásos lelkét nyugtatta meg, de egyszersmind jó ajánló levelet is szerzett magának az udvari körökhöz.

Végrendeletében többszörösen gondoskodott vallása papjairól, kiváltképen a kedvelt ferenczesekről, ezek kolozsvári, mikházi, csíksomlyai s deési háza részére bővebb legatumokat tevén; a »jesuvitáknak« ellenben nem hagyományozott tetemesebb értéket, tudva, hogy a Szentbenedekről Kolozsvárra mint nyughelyre szállított csodatevő-képpel úgylis elég jövedelmező ajándékot juttatott részükre. ²⁾

Túlbuzgóságból eredt átkai egyik utódját sem foghatták meg, mivel valamennyi ma is hű vallásához.

Kár, hogy az az »*Opinio politico-theologica*«, melyet Kornis végrendeletéhez csatolt (l. közleményem végét), elveszett, legalább én nem találtam meg. Valószínűleg gróf Kornis Antalné, gróf Petky Anna szolgált e bizonyára érdekes irattal is valamely ismerősének. ³⁾

Az ívrétű 7 lapnyi végrendelet homlokán látható hivatalos szám azt tanúsítja, hogy ez okmány 1811-ben valamely per- vagy másnemű ügyhez volt mint melléklet csatolva.

¹⁾ A gazdag Szentbenedeki Keresztúri Katalin, Kristóf kővári kapitány leánya, ki a szentbenedeki várkastélyt (Szolnok-Dobokamegyében) építtette, a mely érdekes régi lak ma is a kormányzó utódainak kezében van.

²⁾ I. *Hazánk* 1885. évf. III. k. 127. l. Rettegi György emlékiratában.

³⁾ V. ö. *Századok* 188 . . évf. . . l.

Jesus, Maria, Joseph.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Ego, Comes Sigismundus Kornis, Liber Baro de Göncz-Ruszka, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Catholicae Majestatis actualis Intimus Status Consiliarius, et per haereditarium Ejusdem Transylvaniae Principatum, partesque Regni Hungariae eidem annexas Gubernator Regius.

Mivel Istennek ő szent Felségének sok kegyelmei között nem utolsó kívánatos kegyelem, midőn az halandó ember, egészséges testben, ép és csendes elmével lévén, maga utolsó akaratját voltaképpen kiteheti és lelkének végső szükségéről s enyhítéséről, testének pedig (ámbár érdemetlen légyen is) szent-helyre való temetéséről rendelést tehet: annak okáért én is Istennek ő szent Felségének érdemetlen voltomhoz képest való sok irgalmából és áldásából bőven részesülvén, itten utolsó akaratomat és szándékomat szabad jóakaratomból, jó lelkiismerettel és csendes elmével, voltaképpen rövideden letenni akarom. És mivel Isten ő szent Felsége az örökkévalóságnak mivoltát az elmulandó világban való életünknek viseléséhez alkalmaztatta, holott is cum jejunio, oratione et eleemosyna vétkeinknek bocsánatját nyerhetjük, és az igaz római catholica szent ecclesia is az bűnöknek bocsánatjáért könyörög: azért mostani kevés substantiámból állandó és helyes rendelést mindezekre nézve s mind az gyermekeim között következhető visszavonásnak és ízetlenségeknek eltávoztatására nézve akarok tenni megváltozhatatlanul, praemittálván pro fundamento et stabilimento ultimae hujus meae dispositionis testamentariae életem folyásának állapotját rövideden s per injuriam temporum esett kárait s exhaustiótátómot, és ellenben honnan s miképpen nemcsak megfordítottam ezen kárait, hanem Isten kegyelméből mind kevés immobile s mind mobile bonumimát in meliorem adhuc statum priore tettem, szaporítottam és szerzettem.

Istennek ő szent Felségének rendeléséből még eleinten árvaságra maradván édesatyánktól,¹⁾ kit nem is ismértem, a mint kívántatott volna, édesanyánk²⁾ ebben az hazában lévő akkori veszedelmes háborúságoknak miatta kénytelenített Magyar-

¹⁾ Báró Kornis Gáspár Marosszék főkapitánya, családja történetének írója († 1683. jun. 7.)

²⁾ Gróf Csáky Mária, Csáky István országbírónak Lónyay Margittól való leánya.

országba édesatyjához árvakül bennünket kivinni, holott is nem-sokára ez világból édesanyánk is kimúlván, kettős árvaságra hagyott bennünköt, mely árva állapotunkban mint s hogy folyt dolgunk, azt mind Isten s mind pediglen sok becsületes úri főrendek tudják vagy hallhatták, melyet én itt elő nem hozok.

Magyarországból való visszajövetelünk után kevés reánk maradt bonuminkkal minekutánna atyafiak megosztottunk volna, én az nékem obveniált portiómat, még ifjú elmével lévén, midőn akartam volna akkori aetásom szerint jobb rendbe venni s oeconomiámat is már alkalmasint folytatni, legottan csak-hamar i[n]terveniálván az ifjú Rákóczi Ferencz idejében való revolutió, hogy Istennek s Felséges uramnak hitemet megtartánám, szorúltam be cselédestől Szebenbe. Elhagyott, de már szintén megépült jószágomat pedig azon revolutió egészen megemésztette és elpusztította épületjeivel és ottmaradt oeconomiámmal s mobile bonumimmal együtt, keveset vihetvén magammal Szebenbe hirtelen történvén azon háborúságnak alkalmatossága. Kifogyván pedig abból is, az mely victualét vitethettem in locum obsidionis, kintelenítetttem ezüst és arany portékáimat nagyobbbrészt magam és cselédem subsistentiájára convertálnom s eladnom úgyannyira, hogy végtére az akkori inspector-commisariusságot is, noha infra meum statum és az akkori idő szerint félelmes is volt, kintelenítetttem némely vármegyéken és székeken felvállalni.

Ezen hivatalomban való functióm idejében esvén vacantia in vice-cancellariatu az Felséges Udvarnál, jó uraim és atyámfiai recommendatiójából pro vacante vice-cancellariatus officio Felséges boldogemlékezetű József császár urunktól kegyelmesen resolváltattam. Mely tisztségem után járandó fizetésemből kezdettem ujjonon lassan-lassan, a menyynyire jutott s érkezhettem, elpusztúlt jószágimat ab ovo restaurálni, zálogosokat kiváltogatni, arany- és ezüstművet szerezgetni, köntösöket csináltatni, eleintén etiam media victus abból procurálni, feleségem ide haza az pusztá jószágban gyarlón gazdaasszonykodván.

Hogy pediglen boldogemlékezetű József császár urunk halála után mostani Felséges urunk Carolus sextus Spanyolországból leérkezett, ő Felsége nagy ministeri méltóságok recommendatiójára cancellariusi hivatalomból ezen Nemes Hazának gubernatorává kegyelmesen méltóztatott resolválni, az minthogy kegyelmesen adott diplomájából kitetszik. Ezen tisztségemben pedig fungálok már Isten kegyelmességéből majd tizenennyolcz esztendőök alatt, és mindeddig gubernatori hivatalom után járandó tízezer német-forintokat annuatim ő Felsége in parato aere nékem kegyelmesen kiadatta, úgy in grationalem summam is harminczezer német-forintokat vettem készpénzül ő Felsége kegyel-

mességéből, ¹⁾ ehez járulván más jóakaróim jóakaratajokból származott recognitiók is.

De nem lévén elégséges cancellariusi hivatalom után járó fizetésemből annyit convertálnom a végre, hogy oly igen elromlott s elpusztult jószágomat in pristinum statum vel eo meliorem tehessem, hanem csak in aliqua respective particula, ezért Bécsből alájöveletem után is sokféle szükségben találtam cselédeimet. majd pusztán házaimat, nagy szegénységben embereimet s jószágimat, szükségesképpen kellett azért ismét gubernátorság után járandó fizetésemből s az fenn megírt grationalis summából magamat és cselédeimet bővebben megruháznom s még victuálét is procurálnom, azután vas-, ón-, réz-, ezüst- és aranyműveket, úgy templomokban Isten tisztességére való mindennemű apparatusokat, ezüsből is, harangokkal együtt, hasonlóképpen férfi és asszonyi köntösöket successive etiam tempore vennem és szerezni, s házaimnak a nagy pusztaságból majd a fundamento restauratióját s építését continuálnom és procurálnom, és néhult ujj épületeket is csináltatnom, zálogos jussokat kiváltanom, embereimet pedig szegénységekben esztendőnként mind készpénzzel s mind gabonával segítenem, portiókat is gyakrabban letennem, úgy az dézmájokat is oda engednem.

Isten ő Szent felsége is kegyelmesen megáldván igaz munkámat, midőn alkalmasint mindeneket helybenállítottam volna és magam is munkás üdőknek eltöltése után változó beteges állapotomat érzeném, mostani kevés bonumimról magam utolsó akaratomot ép és csendes elmével kitettem e szerint:

1-mo. Igaz hittel hívén mind azokat, az melyeket az igaz római catholica szent ecclesia hiszen, az én bűnös lelkemet ajánlom és visszaadom az én Teremtő-Istenemnek, testemet pedig az földnek az ő anyjának, melyből formáltatott. Melynek temetetését kívánom Kolosvárott az Óvárba, tisztelendő pater franciscanus uramék templomában, in capella ad Sanctum Crucifixum, minden haszontalan költség és világi pompa nélkül, fekete félselyem, bokáig érő hosszú köntösben, mintegy zarándok-forma habitusban.

2-do. Mely temetőhelyemért, és hogy imádkozzanak lelkemért, hagyom említett tisztelendő páter kolosvári franciscanus uraméknak ő kegyelmeknek az magam úti-capellámat, melyet magammal szoktam hordozni, cum toto apparatū et ornamentis. Item ugyan Kolosváratt az külső-szénúczában tisztelendő páter jesuvita uramék szomszédságában lévő néhai Naláczi Lajosné Toldalagi Mária asszony nékem adott féle kertemet, az néhai

¹⁾ A Pragmatica Sanctio elfogadtatása körül kifejtett érdemei jutalmául.

tiszteletes Kolosvári Pál hajdon unitarius plébánus kertje-féléből is hozzáadván az alsó részét az mostani kapunak felső kapufélig, úgy, hogy onnan méretessék keresztül ad occidentem tendendo linea directa, ha életemben a szerént közkerttel el nem rekészethetném, elrekésztvén pedig egymástól, fiat terminus utriusque partis azon keresztül menendő kert, és a szerént menjen említett pater franciscanus uraiméknak birodalmába. Úgy az meggyesfalvi nagyobb harangot is, melyet magam csináltattam, legálom az megírt kolosvári pater franciscanus uraméknak. E mellett hagyok ő kegyelmek számokra kétszáz magyar-forintokat is, melyeknek százáért mondjanak szent-miséket de requiem érettem, száza pedig cedáljon in eleemosinam ő kegyelmeknek. Hagyok item négyszáz magyar-forintokat is ő kegyelmeknek, hogy az jövődöbeli generalis apostolicus sindicusok procurálják s valami bátorságos helyre erga solitum illius temporis legale interesse elocálják, melynek obveniáló censusaért tartozzanak következő esztendőkbén is mindenkor in die anniversario depositionis meae az említett paterék az magok megírt ó-vári templomában in praescripta capella ad Sanctum Crucifixum pro refrigerio animae meae egy énekes-misé, az több akkori tisztelendő paterék pedig egy-egy olvasott-misé de requiem, s az fraterék egy-egy olvasót érettem mondani. Ha pedig az említett tisztelendő paterék magok kezekhez kívánnák adatni az megírt négyszáz magyar-forintokat, adassanak kezekben ő kegyelmeknek.

3-tio. Az kolosvári tisztelendő pater jesuvita uraméknak hagyom ugyan az kolosvári külső-szénúczában lévő említett Kolosvári Pál unitarius plébánussé-féle kertemet, ugyan az ő kegyelmek szomszédságában lévő, cum termino et limite priori puncto declarato. Kiknek holtom után is az szent áldozatokban róllam való megemlékezésekben magamat ajánlom.

4-to. Az mikházi tisztelendő pater franciscanusok templomához Celli-Boldogságosszűzhöz hagyok egy egész misemondó apparatust kehely nélkül, és kétszáz magyar-forintokat, melyeknek feliért szolgáljanak szent-miséket de requiem lelkemért, fele pedig maradjon alamisnában ő atyaságoknak.

5-to. Az csíki-somlyai tisztelendő pater franciscánusoknak légálok kétszáz magyar-forintokat, ezeknek száza cedáljon in eleemosinam ő kegyelmeknek, száza pedig pro sacrificiis missae de requiem in refrigerium animae meae celebrandis, singulariter autem de Beata Virgine.

6-to. Az deési ugyan tisztelendő pater franciscanusok templomához hagyok egy misemondó egész apparatust egy ezüst kehelylyel s két ezüst ampolnákkal együtt. Item kétszáz magyar-forintokat úgy, hogy ezeknek is száza alamisnául menjen, szá-

záért pedig szent-miséket celebráljanak érettem, praecipue in honorem meorum Sanctorum Patronorum.

7-mo. Minthogy vannak ezen hazában feles szegény catholica ecclesiák, legálok azoknak is számára négyszáz magyar-forintokat, hogy az károlyvári (gyulafehérvári) venerabile capitulum az nagyobb szükségben lévő ecclesiák szükségére, prout pie in Domino judicaverint, osszák ki hac conditione, hogy lelkem enyhítéséért imádkozzanak azon helységbéliek.

8-vo. Az nagyobb szükségben lévő szegények számára is promiscue hagyok kétszáz magyar-forintokat, hogy az gyermekeim avagy közelebbvaló atyámfiai osszák ki alaamisnául, hogy azok is imádkozzanak érettem.

9-no. Minthogy pedig őstől maradott jószágimnak (az meggyesfalvit ide nem értvén, mely egészen maradjon Zsuzsánának, Lázár Lászlónénak) az fenn leirt romlott és pusztá állapotjából való restauratiójára, ujonnan erigált épületekre, embe-reimnek szegénységekben való segítségekre, elszélyett s aufugiáló embereimnek sok költséggel való reductiójára, zálogos jussoknak kiváltására, — egy szóval ős-jószágaimnak szaporítására és melioratiójára magam tulajdon fizetésemből s grationális summából legalább negyvenezer magyar-forintokat expendáltam: azért azon ős-jószágimat hagyom az én kedves két fiaimnak ¹⁾ pro aequali sorte divisionis inter ipsos fienda, úgy, hogy ha az leány akarna vélek osztolni, elsőbben az most említett summát, melyhez semmi jussa nincsen, in paratis deponálja s az anyai just is in illo casu bocsássa közosztályra, s azután osztoghassék az megirt ős-jószágból; hogyha pedig az fiaim ultro, vagy ámbár akármí szín és módok miatt, intentióm ellen, melyet nem reménlenék, köz-divisióra bocsátának az leánynyal az megirt ős-jószágot, tehát eo in casu az fennmaradott arany és ezüst portékából, melyet ide alább, puncto decimo tertio, közönséges divisióra hagyok, penitus semmit se vegyen a társam, se az leányom, hanem az is egészen maradjon az két fiaimnak egyenlő divisióra. Az acquirált immobile jószágimat pedig, úgymint a szent-margitait, mező-csánit és völcsit, ezekhez tartozó s szolgáló portióimat s embereimet, úgy az kolosvári külső-monostorúczában való kertemet, házával s majorjával együtt, egészen hagyom csak az két fiaimnak egyenlő divisióra egymás között. Elkerüljék pedig fiaim teljességgel az divisió alkalmatosságával, hogy — az közöttök eshető igényetlenségeknek eltávoztatására nézve — egy helyben levő jószágot vagy portiót, kétfelé osztván, ne birjanak,

¹⁾ T. i. gróf Kornis Ferencznek Küküllőmegye főispánjának s gróf Kornis Zsigmondnak, később kir. táblai assesornak. Leánytestvérök, mint fennebb látók, Zsuzsánna gróf Lázár Lászlóné volt.

az mely gyakran az atyafiak között lehető idegenségre s szeretetlenségre, és Istennek megbántására is okot szokott szolgáltatni.

10-mo. Hasonlóképpen minden névvel nevezendő magam fizetésemből s keresményemből acquirált mobile bonumokat, úgy-mint: réz-, ón-, és vasmíveket, mindenféle házieszközöket, férfiköntösöket, fegyvereket, lóra való szerszámokat, az jószágban akkor tanálandó marhákkal együtt hagyom egészen két fiaimnak *pro aequali divisione inter ipsos hacienda, hac tamen conditione*, hogy az anyai mostani jószágból éppen semmit, legkisebbet is ne vegyenek magoknak, nisi in casu priori puncto nono declarato, hanem maradjon egészen az asszonnak és a leánnak, mind az egész társam jószágában az embereknek kiadott adósságimmal és ugyanazon jószágban találtató külső s belső minden mobilékkal s házieszközökkel együtt. In casu vero decessus matris et filiae azon jószág is egészen maradjon két fiaimra.

11-mo. Az mely kegyelmes képét vagy portrétumát mostani Felséges Urunk Carolus VI-tus maga igaz híveihez s szolgálóihoz járuló kegyelmességéből in signum Caesareae clementiae nekem drágakövekkel kirakva küldött; item egy nagy gyémántos gyűrű; más egy safiros, gyémántokkal környülrakva; harmadik egy smaragdos, hasonlóképpen gyémántokkal környülrakva; kalap kerületire való egy hosszú darab aranyportéka és ugyanarra való egy aranykapocs, gyémántokkal egészen kirakva; item egy nagy aranyos mosdómedencze, szarvas korsójával együtt, melynek is a szarva termés-cláris, és jóféle gyöngyösköves örv a nyakában; tizenkét egymásban járó ezüst czapa-pohárok, egészen aranyasok; egy mostani-módi nagy ezüst sótartó, egész apparatusával együtt; gyümölcs alá való két nagy lábas ezüst-aranyas csészék; egy trébelyezett ezüst kanna; egy ezüst kártos, egészen aranyas; egy nagy ezüst-aranyas csésze, víznek való; egy tengeri-csiga ezüstbe foglalva, aranyas; egy pár gyöngyház-pohár ezüstbe foglalva, aranyas; egy öreg nád-pohár ezüstbe foglalva, aranyas; egy strucztojásból való fedeles pohár, aranyas; egy hólyagos, egészen aranyas, régi nagy fedeles pohár; egy filegrános fedeles pohár, aranyas; egy strucztojás kanna zománczos, aranyas, tokban; egy pár régi nagy ezüst aranyas sarkantyú; egy régi, ezüsttel kötött pálcza; egy aranyas mosár-ágyú; egy pár ezüst trombita: ezek mind maradjanak in loco tuto et securo deponálva, hogy — kitől Isten őrizzen — ha valami utolsó szükségre jutnának két fiaim, vagy fiú-ágon leendő maradékjok, azokat akkor eladhassák és az árát egymás között egyaránt feloszthassák.

12-mo. Mivel pedig Isten Ő Szent Felsége kegyelméből az ezüst és aranyműből mind társamnak, mind leányának, s mind

pedig a fiamnak Ferencznek részeket már kiadtam, az egy kisebb fiamnak Zsigónak propter adolescentem aetatem ki nem adhattam: azért hagyom néki az nagy úti ezüstműves-ládámot, bejáró egész mindenféle ezüst portékával és apparatussal együtt, item a kisebb ezüst sőtartó-ládámot ugyan egész apparatussával együtt.

13-tio. Az mely ezüst és arany portékák már ezenfelyül maradnak (ide nem értvén a depositumot, sem az templom egyet-mását, sem az melyeket már légáltam, vagy részekben kiadtam), azokat a társam, két fiaim és az leány oszszak négy egyenlő részekre egymás között; holta után pedig a társamnak ebből jutott részt az két fiam és a leány egymás között oszszak fel egyenlőképpen, de ezt kell érteni sub conditione puncto nono posita, mert ha az leány az reám maradtott ős-jószágból részt vészen, tehát in illo casu ezeket is mind hagyom az két fiaimnak in duas et aequales partes dividenda.

14-to. Az hites társamnak pedig, míglen nevemet tisztességesen viseli, esztendőnként adjanak az fiaim pro intertentione háromszáz magyar-forintokat, in exsolutionem vero dotis adjanak négyszáz magyar-forintokat; ea tamen conditione adják a háromszáz forintokat, hogy maga jószágában lakjék a feleségem, mivel azt is én tulajdon költségemmel ex integro restauráltam, szaporítottam, építtettem és conserváltam embereivel együtt; ha pediglen jószágomban kívánna lakni, oda is eljárhat, csak ne vesztegessen és semmit ne abalienáljon avagy rontasson, tiszteket is csak az maga akaratjára ne változtasson; de in hoc casu az esztendőnként járó háromszáz magyar-forintok cassáltassanak. In casu vero transitus ad secunda vota eo ipsius facto cassáltassanak mindenek.

15-to. Mivel az feleségemnek sükségtől viseltetvén egy aranylánczát csak vele együtt elköltöttem, annak refusiójára adjanak az fiaim száz aranyat, ha életemben magam le nem tenném.

16-to. Az templomokhoz való mindenféle, akármi névvel nevezendő ezüst vagy matériákból etc. álló portékák maradjanak helyben, a mint rendelésem szerint szoktak, ordinarie lenni mind Szentbenedeken, mind Kóródon és Meggyesfalván, s ezek pedig occasione divisionis se jöjjenek in aestimationem, imputationem, aut compensationem bonorum, se in profanos usus absolute ne convertáltassanak, se pediglen el ne adassanak, hanem Isten tisztességére maradjanak helyben (excipiálván az meggyesfalvi nagyobbik harangot, melyet puncto 2-do legáltam), akármelyiknek jusson valamelyik jószág. Ha pedig intentióm ellen in contrarium cselekednének, distrahálván és in usus alios convertálván, tehát az akkori méltóságos püspök úr, vagy az károlyvári

venerabile capitulum vegye el tőlök és a szegényebb ecclesiának vagy klastromoknak ossza ki.

17-mo. Az mely szolgák pedig utolsó betegségemben adatus fognak nékem lenni és singulariter mellettem fáradozni s reám vigyázni, hagyok végső állapotomban való hív szolgálatjokért, fizetéseken kívül, háromszáz magyar-forintokat, úgy, hogy a proportione fidelium unius cujusque servitiorum osztassanak ki nekik, ezek közé nem értvén az olyakat, a kik restül és tunyán tették volna magok kötelességeket mellettem. A szolgálaim pedig secundum conventionem exsolváltassanak.

18-vo. Hogy ha pedig ad praemissa pia legata készpénzem nem találna maradni, tehát az fiaim az mobile bonumokat, signanter házi portékákat és lábas-marhákat, úgy az jószágból obvenialó proventusokat mindaddig fel ne osszák egymás között, míglen egészen ki nem fizetik azon legatumokat. Minthogy pedig ez a szegény haza, a pogányok szomszédságában lévén, az irruptióknak kitétetve vagyon, az mely miatt ha gyermekeim kárt vallanának, tehát in illo casu, melyet Isten távoztasson, szabhatják az akkori időeknek mivoltához képest pium legatumimat.

19-no. Hogy ha pedig két fiaim közül valamelyik absque haerede masculo deficiálna, leányokat mindazáltal hagyván maga után, in illo casu mind immobile acquirált és acquirálandó bonumim s mind ezüst mobile acquisitumim, melyek az feleségemnek és gyermekeimnek nontan tőlem kiadatott ezüst, réz portékákon kívül indivise fenmaradtnak, az depositummal együtt maradjanak a superstes fiamnak és attól származandó fiú-ágnak s nem az leány-ágnak, ha szintén holtam után két fiaim között felosztattanak volna is azon acquisitumim. A deficiens fiamtól való leány-ág pedig legyen contenta az atyja avitica rész portiójával és az mostan tőlem kiadatott argenteriaival. Ha pedig mindenik fiam in sexu virili deficiálna, leány-ág pedig tőlök maradna fenn, az acquirált mind mobile s mind immobile bonumim egészen maradjanak az tőlök való leány-ágnak. Az ős-jószág pedig maradjon vissza gróf Kornis István öcsémuram fiú-ágon lévő maradékira usque ad summam quadraginta millium florenorum Hungaricalium, melyeket modo supra declarato azokra expendáltam, és nem másként, hanem deposita hac summa osztozhassék a leány-ág azon aviticum bonumokból. Ha pedig Isten rendeléséből két fiaim in utroque sexu deficiálnának, in simili defectu minden őstől maradott jószágim, mobile és immobile acquisitumim maradjanak gróf Kornis István öcsémuram fiú-ágon lévő maradékira. Ha valaki pedig azon bonumimnak dominiumában megírt öcsémuram heresseit turbálná, vagy törvény útján leányi-just praetendálna azokhoz, tehát azon leány-ágon lévő praetendens atyafi primum et ante omnia deponálja az fenn megírt módok

szerént az negyvenezer magyar-forintokból álló summát, alioquin semmi úton és módon hozzá ne juthasson. Ha említett Kornis István öcsémuram fiú-ágon lévő lineája is deficiálna, mind mobile és immobile acquirált és acquirálandó bonumim maradjanak pro ecclesiis et scholis reverendorum patrum Societatis Jesu Claudiopolitanorum, sub dispositione tamen venerabilis capituli ecclesiae cathedralis Carolinensis in dimidia, in altera vero reverendorum patrum franciscanorum conventibus, partibus cedáljanak.

20-mo. Mely mostani dispositiómat extendálom az ezután való keresményimre is, hogy tudniillik azok is maradjanak két fiaimra, akár mobile s akár immobile bonumok legyenek, egyenlőképpen egymás között felosztván ipso vero, vel ipsis, absque herede masculo decedentibus, aliisque casibus superiori puncto decimo nono expressis observáltassék azon punctum, hanem ha mostani dispositiómat más utolsóbb akaratommal megváltoztatnám.

Ha pediglen fiaim egymás között az divisióban atyafiságoson meg nem alkhatnának, hagyom pro mediatoribus közöttök az közelebbvaló Kornis- és Haller-atyafiakat, ha olyan aetású és arra megért ember találtatik abban az időben ő kegyelmek közül, avagy ugyanakkori valamelyik jólelkű catholicus elsőbb úriembert. Ha pedig valamelyik fél atyafiságoson nem akarná, etiam ad mediationes praemissorum dominorum, ezen dispositiómat observálni, hanem kívánna litigálni s expensákat az más félnek causálni, tehát eo facto az meg nem álló fél maga részét ex bonis meis acquisitis tam mobilibus, quam immobilibus jam legatis amittálja.

Reménlem pedig, hogy az jó fiaim holtom után is rólam, mint jó atyjokról megemlékeznek és méltó hálaadással lesznek szent imádságokban és alamsználkodásokban s szent-misék szolgáltatásában, kiket is ajánlok Istennek ő Szent Felségének és az ő Szent Anyjának, melyet ha megtagadnának valamely eretnecség által, kitől Isten oltalmazza, átkozottak legyenek mind fiú- s mind leány-ágon, s eo facto excludálom mindennemű acquisitionimból és az ős-jószágból is az denotált negyvenezer magyar-forintok summájának depositiójáig, s legálom mindezeket in casu enarrato pro fundatione az eretnecségből megtérők subsistentiájára úgy, hogy sub cura et dispositione venerabilis capituli Albae-Carolinensis legyenek ezen bonumok, ugyanazon venerabile capitulomat hagyván pro executoribus ezen casusban, kik is praesentium per vigorem akármikor exclusis omnibus juridicis remediis, haszintén annualis praescriptiót töltöttek volna is az jószágokban, occupálhassák.

Mindezeket, valamelyeket tulajdon tetszésemből ép elmével és jó lelkiismérettel ezen testamentumomban megíratam,

keresztényi igaz vallásom szerint, telyes Szent Háromságnak és Boldogságos Szűznek ajánlott teljes akaratomból lött, és a meg-irt mód szerint való tetszésemet állandó és megváltozhatatlan tartásúl és követésúl mindazoknak, valakiket illet, vagy illetni fog akármely időben is, az hazának mivoltához képest, örök átok alatt hagyom és hasonló örök emlékezetúl vallom ép és csendes elmém szerint tett vallástételemmel, pro plenaria, eaque irremissibili executione subscriptiómmal s szokott pecsétemmel az alább coramizálók előtt megerősítvén. Datum Claudiopoli, die tertia mensis Januarii, anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo primo.

C(omes) Sig(ismun)dus Kornis, guber(nator) s. k.

(P. H.)

Coram nobis fide nostra mediante hic infra subscriptis

Joanne Kastal,

cathedralis ecclesiae Albae-Carolinensis custode-canonico, et archivi conventus Beatae Mariae Virginis de Kolos-Monostra conservatore s. k.

(P. H.)

Matheo Blási

de Kászon-Jakabfalva, provinciali postarum et quartiriorum magistro s. k.

(P. H.)

Christiano Rhener,

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis cancellariae Transsilvanicae majoris taxatore s. k.

(P. H.)

Közli: TORMA KÁROLY.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

Egy XVI-ik századi árjegyzék.

»Nambhaffigenn weysenn herren, hye hernach schick ewere nambhaffigen weysz Hait dy abschrift der geschmeydt, weye sy sind vnnd wy vill das ist, vnnd was eyn yedes wegt etc.

Item Ain guldein krewcz und ain guldeine keten wegen m. 0. p. 36.
Mer 2 gulden ring ainen mit einen grossen rubin und der ander mit einen türckes und dymant und rubin.

Item In einer schkattell sind gewesen ring 11 guldein mit vill edell gestain.

Item Ein grosser koppff mit flinderlem vbergolt m. 5. p. 30.

Item 2 kopf mit welhischer arbeit vbergolt m. 5. p. 45.

Item Ein altes köppfell vbergolt von m. 3. p. 27.

Item Ein kron mit perleyn m. 2. p. 30.

Item Knöpf ubergolt von m. 1. p. 32.

Item Löffell 27 von m. 5. p. 0.

Item Ein Agnus dei von m. 0. p. 40.

Item Ein par messer mit einer silberein schaydenn ubergolt von m. 1. p. 2.

Item Ein fürspang mit dreyen rubin, drei diamandten vnd in der mitt ein Saphyr und an den flinderleyn hangen 2 rubin und 2 schmaragden, wegt alles m. 0. p. 21

Item Ein gürttell mit erhabenn spangen von m. 4. p. 6.

Item Ein part gürttell von m. 1. p. 45.

Item Ein praitter gürttell von m. 4. p. 18.

Item Ein gürttell von m. 1. p. 33.

(Eredeti je papiroson. Lajstromozatlan a XVI. század elejéről?)

A kassai tanügy történetéhez.

I. 1557.

Salutem et officiorum promptam voluntatem. Saepe audiui reverendum virum dominum Philippum Melanthon publice laudare statum rei publicae Capernaitarum ob hanc causam, quod in ea centurioni cum Jairo archisynagogo optime conveniebat et Christum eiusdem oppidi civem pari voluntate complectebantur, adeo, ut praefecti scholae et ecclesiae a politica

potestate nihil dissentirent. Placuit et mihi, quod nuper de collegis meis in scholam cum consensu d. vestrarum recipiendis admonitus sum. Ibi enim omnia recte geruntur, ubi honestis consiliis de rebus necessariis collatis homines mutuo se audiunt. Cum itaque neminem mihi collegam asciscendum decreverim, nisi eundem et d. vestrae probent, volui d. vestris significare, esse in curia parochiali Basilium quendam hominem nostrae nationis satis doctum, is mihi et coram et per alios de sua in schola erga iuventutem diligentia prolixè pollicitus est. Sed cum mihi absque consensu d. vestrarum nihil illi promittere fuerit integrum, neque ipse collaborator, ut vocant, esse velit, cantor autem non possit, res adhuc in eodem statu pendet. Et quamquam ego meos, Deo volente, habiturus sum collegas, cantorem et hypodidascalum, tamen si quid d. vestrae ex sua liberalitate cum eo facere voluerint, mihi erit gratum. Opus enim misericordiae exercebitur. Neque ad hanc intercessionem me tam mea necessitas quam misericordia illius cogit. Sed de hoc d. vestrae pro sua prudentia deliberabunt. Inter alia ut aedificatio circa scholam et in ea d. vestris curae sit, oro. Valere d. vestras opto.

Dominationum vestrarum

observantissimus
Matthias Chiabai.

Kivül: Ornatissimo ac prudentissimo viro domino iudici Cassoviensi reliquisque eius collegis prudentissimis, dominis mihi observandissimis.

Alatta: 1557.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét. Nr. 1915/5. ex anno 1557.)

II. 1560. dec. 4.

S. Tuam vigilantiam salvam domum rediisse equidem, ut debeo vehementer laetor. Plus tamen gaudeo, quod sine ulla difficultate et obstaculo ministerio Christi et ecclesiae iterum praefectus sis. Faxit omnipotens Deus, qui est pater domini nostri Jesu Christi, ut omnes porro insultus eius adminiculo cum fortiter ferre, tum etiam potentia spiritus eius frangere valeas, quod ut facilius fiat, opto, ut Christus sui verbi sufficientia tuae vigilantiae adsit. Sed de hoc alias pluribus. Quod ad meum negotium attinet, sic res habet. Ego comisi domino Stanislao Tonsori, ut meam voluntatem prudentissimo senatui isthinc aperiret, ac tuae vigilantiae certis observatis conditionibus significaret. Nimirum si circumspectus senatus provinciam scholae mihi vellet concedere eiusque officium in me derivare ad proxime venturas nonas Junii, qui erit eius mensis dies quinta, anni 1561, deinde me providere etiam stipendio et hospitio comodo ac sufficienti, ut unacum uxore et liberis sustentari possim. Scio enim, quantam antea ibi devorarim difficultatem, sed nunc tua vigilantia pastore existente puto omnia in melius commutata esse, credo etiam prudentissimum senatum etiam de lignis mihi prospecturum esse, quantum pro meae domus necessitate sat erit. Ultimo, quia mihi libri advecti sunt Viteberga per

nostrum bibliopolam, rogo, ut interim mihi viginti floreni numerentur, quibus sim bibliopole solvendo, utor enim ego nunc aliena bibliotheca, siquidem mea igne perit. Haec si possunt servari tempusque expectari, quam primum mihi rescribite, quidque hac de re animi habeatis significata. Ego omnino cupio me tuae vigilantiae ministerio scholae coniungere. Haec ut vera ita etiam velim certa esse statuas ac senatui de me persuadeas. Vale. Tyropoli IIII. calendas Decembris anno domini 1560. Senatus rogo singulariter nomine meo salute impertiatum

tuae vigilantiae studiosissimus
Richartus Kauffni.

Kivül: Vigilantissimo viro doctrina ac pietate singulari, domino Thomae Frölich apud inelytam Cassoviam pastori ecclesiae fideli amico ac fratri suo.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét. Lajstromzatlan.)

Károli András levele a kassai tanácshoz egy elvándolt asszony érdekében.

1579. mart.

Isteni imátságom irom te kegyelmednek, mint tisztelendő bíró urannak. Ez minap is szóltam vala te k. az Kadas Lukács felesége felől, ki most a bertenházba vagyon. Tuggya azt te k., hogy ezt az asszont senkivel nem kapták, senki semi bizonyos és nyilván való dolgot hozzá nem monthatot, sem mondhat, hanem csak az hitván eltévedett Zabo Estvánnak szavára fokta meg ti k.

Azírt ti kegyelmeteknek személyéhez nem illik, hogy ennek helt aggyatok és sem istennek törvénye, sem természetnek törvénye nem mutattya azt, hogy az hitván embernek, Zabo Estvánnak szavára vallatnák mindgyárast az asszonyi állatot, hanem eleven tanóknak élő és igaz bizonságára. Nag bín is isten előtt, akit méltatlan egy ember szavára kinoszák. Mondanám, hogy ha ez előtt valami hires asszonyi állat volt volna, kihez sok külöm-külömb parázna hirek volnának és notata persona volt volna, de ehez semmi gonoz hír nem volt, hanem jámborul viselte magát. Azírt kérem te k. és intem az istenért is, hogy senkit ti k. meg ne vallasson, hanem erős és nyilván való bizonságokra és ezekkel is úgy cselekggyék ti k., hogy lelketeket meg ne sértsétek. Te k. kezességére tervénnapig bocsássa ki nám senki nem rakott még semmit reá. Ő jámboról előállattya törvéne. Isten tarcsa meg te k.

Te k. szolgája

Caroli András.

Továbbá, az asszony állat terhes is, immár három holnapja vagyon, ha megiesztik, veszesse el az ártatlan gyermeket, ki leszen oka? Ottan két lélek vesz el, ki az isten előtt, a mint te k. tuggya, nagy bint. Továbbá azt

s jól tuggya te k., hogy azféle damnata personának, minemű Zabo Estván, helt nem adnak az igaz törvényben, mert nem tiszta és jámbor személ és aféle damnata persona eleget kiált sok jámborokra, de semmi az.

Czím: Adassék a tisztelendő bíró uramnak tulajdon kezében.

Alatta: 1579. Lecta senatui die 16. Martii Andreae Caroli hungarici concionatoris consiliaria expostulatio.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét. Nr. 3526/106.)

Pribicer Jakab a kassai tanácsnak. Tudatja, hogy meghívását a rectori állásra elfogadja.

1580. jan. 28.

Quod felix sit faustumque, amplissimi atque ornatissimi viri, domini atque mecoenates observandi, annum ingredimur novum, quem a Christi salvatoris nostri nativitate numeramus octuagesimum supra millesimum et quingentesimum, qui ut amplissimis dominationibus vestris, omnibus et singulis, inclytæ reipublicæ vestrae, toti denique orbi christiano laetus sit et salutaris, animo ardenti a Deo aeterno patre, unico et vero fonte bonitatis precor et exopto.

Diuturni huius et omni procul dubio molestissimi silentii mei causas et rationes, viri praestantissimi, domini observandi, si scripto hoc ego nunc meo exponere A. D. V. deberem, aut multis me apud easdem purgare verbis, tum prolixa hac et parum ad rem faciente narratione A. D. V. non tantum taedium legendo inducerem, sed et causam meam eo ipso nequicquam promoverem. Brevibus ergo haec exponam; et primo quidem silentium meum ab omni condemnationis poena vindicabo, post rem ipsam, cuius causa potissimum suscepta est haec scriptio, tractabo, quodque iam pridem perscribendum fuerat, nunc perscribam et animum exponam meum. Quae omnia, ut benevole cognoscant a. d. v., easdem etiam atque etiam oro.

Literas a. d. v. ad me datas, quibus officium rectoris in schola vestra communi omnium consensu mihi offertur, accepi et intellexi et quidem tum, cum gravissimo detentus morbo sic decumberem, ut neque pes neque manus (ne quid dicam gravius) suum faceret officium. Quo tempore ego perlectis literis, cum neque quid tabellario instanti responderem, in tam dubio negotio et causa certe gravi haberem, neque etiam, si certi quid habuissem et conclusissem, propter debilitatem virium ullomodo possem, prorsus denique incivile et inhumanum putarem, ad tam amicas et plenas humanitatis benevolentiaequae literas tacere et obmutescere. Reverendum dominum socerum ¹⁾ meum exoravi, uti is suis ad a. d. v. datis literis meo nomine responderet et rem iisdem omnem, ut erat, aperiret. Quod etiam factum esse tum scio. Interea ego spe vivens, dum quotidie auxilium et liberationem magnis et ardentibus votis expeto et expecto divinam, factum est, ut ad priorem illum morbum alius accederet, qui

¹⁾ Frölich Tamás.

coniunctis iam viribus valetudinem oppugnare coepit meam, eoque tandem adegit, ut relicta patria, peregre ad medium proficisci et ibidem per plures commorari septimanas (donec melius haberem) necessum me fuerit. Rediens itaque domum, mihi gratulabar ipsi, tandem datam occasionem, qua possem hoc, quod toto fere morbi mei tempore in votis habebam, deducere in effectum et a. d. v. in praesenti negotio facere certiores, quod iam per hasce fit literas. Quare, viri ornatissimi, domini observandi, cum iustam attulerim diuturni illius silentii mei causam et eam quidem talem, quae magis divinae sit adscribenda voluntati, quam meae, suam, ut illa apud a. d. v. mereatur excusationem, obnixi peto, me vero eo, quo iam pridem coeperunt a. d. v. favore et benevolentia complecti, porro ut complectantur, oro.

Jam quod ad vocationem mihi ab a. d. v. missam spectat, dicendum est aliquid, quod ego breviter absolvam. Primo autem gratias, quam possum, ago maximas a. d. v. toti inclytae reipublicae et communitati urbis vestrae pro honorifico hoc, quo me a. d. v. in literis ornarunt suis testimonio, quod nimirum unanimi consensu omnes me ad munus hoc longe difficilimum vocandum delegerint, imo aliis praetulerint et dignum iudicarent, qui pro tenuitate ingenii mei iuventuti praesim et prosim vestrae. Ego vero, etsi tenuitatem agnosco meam et Spartam, quam nactus sum, hactenus quantum potui ornavi, nec minimum huius, de quo iam agitur speravi expectandumve proposui, quia tamen et divinitus haec accidere video et me non mihi soli, sed aliis quoque natum esse, scio, ordinationi divinae nequaquam resistere, sed talentum mihi concessum, quam optime collocare (ut cum foenore illud Domino restituere possim) volo. Si enim qua Dii vocant, eundum, et, ut poeta dicit, fata sunt sequenda. quid mihi agendum sit amplius, plane non video, quam ut Deo, iam soepius (in diversa tamen loca) me vocanti, vel nunc oboediam et morem geram, nisi iram ipsius incurrere, et ipse mihi iniurius esse velim. Munus itaque et officium rectoris in schola a. d. v., ad quod literis me vocant, suis ego nunc suscipio et voluntati me obsecuturum vestrae promitto, ea conditione, ut mihi primaria et plenaria huius administrandae detur potestas, ne plurium imperium dissidii aliqua inter pares spargat semina, quae res discipulis magno solet esse scandalo et studia quoque impedit iuniorum. De qua re et aliis plura (si Deo ita visum fuerit) coram agere poterimus. Alterum est, quod hoc loco commemorare volui, cuius etiam a. d. v. in suis mentionem faciunt literis, salarium videlicet meum, de quo cum nihil certi et definiti annotatum sit, certior fieri equidem vellem. Nam quod de reverendo domino socero meo perscriptum est, quae rector scholae vestrae a domino pastore, inde iam ab antiquo habeat, ille mihi indicavit, sed quia hisce contentus rector minime esse potest, ideo liberalitate sua, inclytum senatum illud, quod ibi deest, pecunia prompta supplere et inopiae ipsius succurrere certo audio. Illud itaque ipsum, quod a. d. v. ex publico aerario (praeter illa a domino pastore accipienda) mihi numerandum cogitant, ut eadem paucis verbis perscribant, vehementer oro. Praeterea cum et coniunx et res mihi sit familiaris, neque tamen commoda (ut intelligo ex aliis) pro

his in schola habitatio, quid hac in re statuere velint a. d. v., itidem cognoscere cupio, ne si de reliquis conveniret, hoc nobis scrupulum pareret aliquem. Haec ubi facta fuerint et tolerabiles utrinque datae et acceptae conditiones mihique perscriptae, tempus discessus mei hinc a. d. v. praescribant, quodcunque volunt, in me enim mora non erit ulla. Jam nova de diligentia et fidelitate mea instituenda mihi esset narratio, sed ego illa omnia, ne epistola modum excedat, paucissimis quidem attingam verbis, re autem ipsa, quam potero comprobabo verissime. Promitto itaque et polliceor ego, me sic versaturum in hoc officio, ut deo et hominibus bonis studia actionesque vitae meae omnes probem, discipulis autem meis dicam utilia neve spem et expectationem, quam de me a. d. v. conceperit unquam fallam. Quod reliquum est, a. d. v., inclytam reipublicam vestram et communem hanc nostram afflictissimam patriam, Deo omnipotenti commendo, hic nos tueatur omnes umbra alarum suarum et ecclesiae suae, his turbulentissimis temporibus, concedat aliqua Halcyonia, quo ipsum celebrare et hic et tandem in aeterna illa beatorum gloria possit. Amen. Datum Neosolii, anno Christi MDLXXX. decimo sexto calendas Februarias.

Amp. dom. vest.

observantissimus
Jacobus Pribicerus.

Kivül : Egregiis et nobilibus, iuxta atque amplissimis ornatissimisque viris, domino judici totique inclyto senatui reipublicae Cassoviensis, dominis suis debita observantia colendis.

Fölötte más kézzel : 1580. die 26. Januarii.

Alatta : Lecta et declarata inclyto senatui et toti communitati.

(Egy ív papirosón, zárlatán zöld pecsét. Nr. 3589/6.)

Pribicer Jakab tanító adóssága törlesztése ügyében.

1584. febr. 3.

Ich Laurentius Sixti ratsfreindt und ich Joannes Gyrsik mitbürger im Neuensol, bekennen und geben eigentlichen zuvornemen jedermäniglich ieziger und knufftigen zeitten in krafft dieses von uns gegebenen schreibens, das wir von denen namhafften, ersamen, vorsichtigen, wolweisen herrn N. richtter und rath der Statt Caschaw fir die schulden säliger gedechtnis Jacobi Pribiceri gewesenenen daselb schulmeisters, so er richtter und rath der statt Neusol nemlich hundertt und neyn taler zu thun vorbliben, aus seiner heren Jacobi Pribiceri verlassenen biblioteck, bisher die völlige summa erstreckende zu treuen henden anstatt und in namen eines offermelkten, namhafften und wolweisen her richtters und raths aus Neuensol empfangen. Derohalben wir auch als abgesante und volmechtige gedachter herrn richtter und rath aus Neuensoll wir die vorsichtige wolweisen herrn richtter und raatth in Caschaw wegen solcher schuldt der hundertt undt neyn taler quitt, frey und ledig sprechen; sol hinfuro nichtts dittfals an iren herligkeiten oder des verstorbenen freindtschaftt gesucht werden.

Zu merer urkundtt haben wir diese unsere quittung willig undt wissendt mit unsern gewöhnlichen pettschafften bekrefftigett. Geschehen in Caschaw den 3. tag Februarii, im Jar 1584.

L. Sixt.

Joannes Girsigekh.

(Papiroson, rá nyomott két piros pecséttel. Nr. 3783.)

Egy XVI-ik századi alkalmi költő.

1586. apr. 8.

Gratiam, pacem et prosperrimos omnium rerum successus ante omnia a Deo, patre domini nostri Jesu Christi prudentiis vestris precor et opto.

Prudentissimi viri atque patroni omni observantiae studio colendissimi. Carmen hoc de gloriosissima et salutifera filii Dei resurrectione in gratiam et honorem dignitatis vestrae conscripsi, quod ut hilari et serena fronte accipiatis, summopere rogo. Christus optimus maximus, qui vere a mortuis resurrexit, diu vos salvos et incolumes tueatur, vestrisque aspiet consiliis faciatque, ut omnia ea, quae a vobis suscipiuntur et aguntur, ad divini nominis sui gloriam proximique utilitatem directa esse videantur. Valet. Datum Cassoviae die resurrectionis, anno 86.

Prudentiis vestris

subjectissimus atque obedientissimus

Matthaeus Hertelius, m. p.

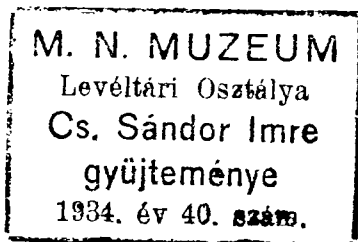
Kivül: Amplissimis viris prudentia et omnium virtutum genere spectatissimis dominis, domino Laurentio N. iudici etc. et senatoribus reipublicae Cassoviensis etc. dominis et patronis suis officiose et summa observantia colendissimis.

Alatta más kézzel: 8. Aprilis anno 86.

(Zárlatán zöld pecsét. Nr. 3948/7.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

8/7906

SZELEPCSÉNYI GYÖRGY

LEVELES TÁRCZÁJÁBÓL.

A viszony földérítéséhez, mely Erdély protestans fejedelmei s Magyarország catholicus főpapjai közt volt, érdekes és tanulságos adalékot szolgáltat az alább következő tizenkét levél. A valláskülönbség nem akadályozta őket abban, hogy a nemzeti ügy előmozdításán közös erővel ne munkáljanak, s ne védjék azt a bécsi kormány törekvései ellen. Különben is erőteljes szép magyarsággal vannak írva s azon idők történetének megértéséhez annyi becses adalékot szolgáltatnak, hogy közlésöknek hosszabb indokolását feleslegesnek tartom. Csak annyit jegyez meg meg, hogy az eredetiek az országos levéltárban őriztetnek.

I. 1649. június 18.

Tekintetes és nagyságos fejedelem, nekem jóakaró aszszonyom.

Szolgálatom ajánlása után, kívánok Istentől nagyságodnak minden kívánság szerént való sok jókat. Ugyan szerencsétlen valék nagyságtoknak két rendbeli írott leveleim elküldésében, az melyben az nagyságtok hozzám mutatott jó akaratjáért ha egyébképen nem lehetett, csak levelemmel is hálaadó voltomat megmutattam volna, de minthogy az nagyságtok jámbor főember szolgálai két ízben is itt fön lévén, csak hírré sem adták elmeneteleket, megirt leveleim csak abban maradtanak. Mivel azért mostanság ily jó és bizonyos alkalmatosságom adatott, mely alkalmatossággal hogy nagyságodat levelemmel meg nem látogatnám és magamat az nagyságod elébbeni gratiájában nem ajánlanám, el nem mulathattam kérvén azon nagyságodat, hogy azon gratiáját továbbra is tartsa meg hozzám és énnékem is itt ő fölsége körül nagy bizvást parancsoljon, az mire elegendő voltomat és tehetségemet ítéli nagyságod, én is minden tehetséggel azon

lészek, hogy az én szolgálatomban meg ne fogyatkozzék, nagyságodat Isten ő szent felsége oltalmában ajánlván. Datum Viennae die 18. Junii anno 1649.

Nagyságodnak

engedelmes szolgálja
Szelepcsény György, m. p.
nyitrai püspök.

Czím: Tekintetes és nagyságos Lorántffy Susanna fejedelemasszony-nak, az néhai tekintetes és nagyságos Rákóczy György erdélyi fejedelemnek stb. meghagyott özvegyének, nekem jóakaró asszonyomnak.

II. 1654. július 6.

Illustrissime ac celsissime princeps domine domine gratiosissime.

Megirtam vala minapiban nagyságodnak, hogy Rhédey uram ide érkezvén, más nap mindjárt kiment velem Ebersdorfra császár urunkhoz ő fölségéhez, az ki, mivel akkoron lábainak alkalmatlansága miatt ágyából föl nem kelhetett, az audientiát is más napra halasztotta. Azonban ért bennünket ez a véletlen és keserves casus, az király halála, ki miatt egész a temetésig senki sem lehetett szembe ő fölségével. Eltakarítottván azért már az test, mindjárt legelsőbbben is Rhédey uramat hallgatta meg, nagy kedvesen vévén az nagyságod sinceritását és jóakaróját, ajánlván magát minden jó correspondentiára és sincera affectióra, az mint nagyságod meg fogja érteni mind leveléből, mind pedig Rhédey uram által tett izenetiből. Az bút már, úgy látom alkalmasént elmúlatta consolálván magát kisebbik fiának fris és vidám magaviselésével, minden nap külömbféle multságokat és distractiót szöröztet magának, hogy annyival inkább elmúlassa melancholiáját. Holnapután készül Újhely felé az öreg császárnő jószágába, az hol, az mint értettem, igen feles az vad. Öt-hat napot költ ott is az vadászatban. Oly hírünk is futamodott volt, hogy az kisebbik bavariai herczeg is meghalt volna, de az már megszűnt. Az Velenczések az tengeren szerencsétlenül jártak, minden ármádiájok csaknem oda vagy. Nagyságodnak írom, mint igaz, köteles szolgálja, vigyázzon az törökre és tatár, mert csuda hírekkel jött most egy postánk Constantinapolból, hozván nekem is leveleket Sulifikártól és Hassán passától, meglátja nagyságod, szintén oly tragoediát kezd most az pogány az lengyelekkel, mint ezelőtt száz esztendővel az magyarokkal, az segítségnek az színye alatt magának keres és az zavaros vízben halászni akar. Innéd nagyságod securus lehet, mert én nemcsak ő fölségét, de az egész udvarát is úgy disponáltam az nagyságod affectiójára, hogy szintén megnyughatik negotiatiómon, azután

is azon leszek s megmutatom azt, hogy föltehetek nagyságodhoz való devotióból minden commentiószolgájával, mert engem nagyságod szintén meggyőzött érdemem fölött való sok jó akaratjával; kérem is igen bizodalmoson nagyságodat, nekem parancsoljon gyakorta, mert akkor tartom szerencsésnek magamat, az mikor szolgálhatok nagyságodnak.

Tartsa és éltesse Isten nagyságodat kedves jó egészségben sok esztendeig nemzetünk dicsőségére és javára.

Viennae 15. Julii anno 1654.

Illustrissimae celsitudinis vestrae

aeternum devotissimus servitor

Georgius Szelepcsényi,

episcopus Nitriensis, m. p.

P. S. Rhédey Pál uram által szóval is üzentem nagyságodnak más szükséges dolgokrúl.

III. 1654. a u g u s t u s 31.

Alázatos szolgálatomot ajánlom nagyságodnak mint nékem bizodalmas uramnak, fiamnak. Isten kívánta jókkal áldja nagyságodat.

Engedelmesen követem nagyságodat, hogy ez elmúlt napokban innét el költetvén távoznom némi nemő határink igazítása miatt, nem irhattam nagyságodnak. Egyébiránt is tartok édes nagyságos úr az levelek eltévelyedésétől, csoda az mostani világ, már az kassaiakkal úgy nem gondolok, mint az idevalókkal. Csak most is mi történt (in humili confidentia irom ezt nagyságodnak): Szunyogh uram ez elmúlt napokban itt nem léttemben el akarta hitetni nemcsak az tanácsokkal, hanem magával is ő fölségével, hogy az én nagyságoddal való szembeléttalem káros ő fölségének etc., más felől pedig, az mint értém Mednyánszky uramtúl, kárhoztatta azokat, a kik az méltóságos öregbik fejedelemasszony részéről eszközi voltak az én nagyságodhoz való menetelemnek. Nem vártam volna soha is ezt Szunyogh uramtúl, mert nem adtam arra való okot ő kegyelmének, noha itten (az mint ezt nékem egy igen belső embere ő fölségének beszéllette) semmit sem használt magának. Így bánják némelyek ezt az Nagyságod és ő fölsége között való jó correspondentiát, noha ha hazájokhoz való szeretettől viseltetnének, örülniök köllenék inkább. Én mindazáltal efféléken semmit sem törődöm, mert az én kegyelmes uram nem most ismér engem, nagyságod se gondoljon senkivel is, bizonyos lévén, hogy az én kegyelmes uram igaz jó akarója nagyságodnak, és (kit emberségemre, hitemre irhatok) nem bántani, hanem segíteni kívánja inkább nagy-

ságodat; azért nagyságod énnekem bizvást parancsoljon, megmutatom azt én, hogy mind nagyságodnak, mind pedig ő felségének igaz szolgája vagyok. Az nagyságod velem közlött ujságít igen kedvesen vette ő fölsége nagyságodtúl; Forgách uram is által küldte volt az nagyságod ő kegyelmének irt levelét, noha abban sem irt többet nagyságod. Azomban az míg künn voltam, Ausperg herczeg ide küldte ezt az nagyságodhoz intitulált levelét, az kit mivel az itt való emberim el nem tudták iktatni, ím nagyságodnak megküldtem, követvén erről is alázatosan nagyságodat, hogy eddig el nem küldhettem nagyságodnak. Az nagyságod spanyol követnek és P. Gansnak irt levelét magam praesentaltam ő kegyelmeknek, válaszokat mennél hamarabb megküldöm nagyságodnak. Pater Bekén kiadtak a jezsuiták, az mint ebből az levélből megértheti nagyságod, melylyel e minap nagy lamentatióval gyűtt hozzám, mintha én voltam volna romlásának oka, supplicálván, hogy valahon dioecesisemben adnék helyt néki; menti erősen előttem magát, hogy nincs semmi vétke, s én is előtte magamat, hogy nem érzem semmiben magamat (*kimaradt*: hibásnak). Zsámbár miatt is elég bűm volt érsek uramtúl, irt hiszem nagyságodnak, hogy az ő missionarius; én az jámbort nem ismertem soha is, hogy pedig magammal kihoztam, az volt az oka, hogy maga kért arra. Egyébaránt úgy értem, hogy nem volt soha is professus jesuita, hanem hogy alumnusok volt a patereknek. Nagyságodat kérem engedelmesen, tanáljon abban is módot, hogy annyival inkább obligálhassa magának az érseket. Ő fölsége igen perplexus az előttünk való gyűlésnek terminusa miatt, mivel az császárné szintén ad initium Novembris várandó; úgy reménlem azért, hogy általmegyen ezen is ő fölsége ide érkezvén már érsek uram is. Most semmi olyas híreink nincsenek, hanem ő fölsége ismét kimegyen Ebersdorffra és ott fog lakni ad 15. Octobris; az egéssége igen szolgál, nem is volt sok időtől fogvást oly szép színben, mindnyájunk csudájára elhízott és megszépült; az szomorúságot épen kivetette szívéből, annyira meggyúzta magát, mintha semmi gyásza nem volna. Leopoldus Attrebatum várossát víjja, s annyira hozta már, az mint írja ő fölségének, hogy már nincs semmi kétsége deditiójában, noha már is megakarta volna adni magát sub certis conditionibus, kiket semmi úttal nem akart acceptalni. Az brémaiak bizonyos ditiójokat recuperálták az svecusoktól, kiért az svecusok fegyverrel fenyegetik őket. Az sveciai királyné asszony Belgiumba ment, ez elmúlt holnapban Antwerpiában volt. Az minemű dolgok végett fáradozott ide Mednyánszky uram, az méltóságos öregebbik erdélyi fejedelem asszony ő nagysága parancsolatjából, azokat én itten az Camaránál és ő fölségénél, hála Istennek, jó karban hoztam, azután is kész lévén nagyságtoknak megmutat-

nom, hogy igaz és hasznos szolgálja vagyok nagyságodnak. Tartsa és éltesse isten nagyságodat kedves jó egészségben nemzetünk javára és dicsőségére sok esztendeig. Viennae 31^a Aug. anno d. 1654.

Nagyságodnak míg élek

alázatos legkisebb szolgálja
Szelepcsény György, m. p. nitr. püspök.

P. S. Értém az nagyságodnak Forgách uramnak irt leveléből, hogy az minemő spanyol lovat küldött nagyságodnak, nem szintén nagy; azon lesznek e napokban, hogy olyan fajból jobbat s nagyobbbat küldjek nagyságodnak Mednyánszky uram fia által.

IV. 1656. február 22.

Celsissime Princeps domine domine et fili gratiosissime.

Tegnap ebéd fölött vettem nagy örömmel az nagyságod Gyaluból 10. Ianuarii nekem irt méltóságos levelét, melyből jó egészsége felül tudósíttatván, azonnal jó akaróimmal, kik felesen voltak nálam, továbbat való jó egészségeért és kíváncsú szerencséért mind jó borral, mind porral és lövődezekkel enceniáltam s tripudiáltam; isten tartsa sok kedves esztendeig nagyságodat magyar nemzetnek és az maga házának örökké való dicsőségére.

Irja nagyságod, hogy mindenestül is egy levelére vette válaszmát, noha én az mint minap is megírtam nagyságodnak. még eddig mindenikére megfeleltem, nincs kétségem, eddig már kezéhez jutottak az több leveleim is.

Az mi azokat az ő fölsége leveleit illeti, melyeket nagyságodnak általam inviáltatott Portán lévő residenséhez, azok felől mást nem tudok írnom nagyságodnak, hanem hogy az bellicumról az ő fölsége neve alatt küldettenek kezemhez, el sem hitethetem magammal, hogy másoké voltak volna, s noha nagyságod minapi levelében tartott, hogy netalán tán nagyságod méltóságos személye ellen irattattanak volna, én azt sem persuadeálhatom magamnak, mert tudom az én kegyelmes uram és királyom nagyságodhoz való igaz synceritását; hogy penig azon pakétomban valaki az maga leveleit merészlette volna includáltatni, arra sem hajthatok; mindazáltal mivel nagyságod minapi levelében panaszt tett volt az ő fölsége Panajot nevő tolmácsa ellen, hogy nem tudom hol mi nyelveskedéseket indított volna nagyságod ellen az Portán, én is arra nézve azont mindjárt proponáltam ő fölségének az belső tanácsban, kin nemcsak csudálkozott, de igen meg is ütközött, hogy hire nélkül, akaratja ellen ilyen dolgokat kezdett, megparancsolván én nekem, irjam meg nagyságodnak, valami esett abban, sem híre, sem akaratja ő fölsé-

gének, és hogy azt abban nem hagyja, az szerint meghagyta mindjárt az *bellicumnak* is, hogy mindjárt írja meg neki, ha ez így van-e, és hogy többé *gratiája* vesztese alatt e féléknek békét hagyjon, sőt inkább az nagyságod embereivel jó *correspondentiát* tartson; mentette ugyan egyiknek, kit nagyságod elgondolhat könnyen, hogy talám csak az pogányok gondolták azt, hogy az nagyságod és ő fölsége emberei között *diffidentiát* csinálhassanak, azt már nem tudom, ha úgy van-e avagy nincs, de azt bizonyosan tudom, hogy az én kegyelmes uram igaz jó akarója nagyságodnak, s noha azt némelyek irigylették és orrollották is, mindazáltal igaz szolgálatom ellen semmit sem használhattak magoknak, hanem hogy csak utoljára is nagyságod után járni kényszerítettenek, az mint mostani levelében insinuálja nagyságod, kiért noha ellenem fenték volna fogokat (mivel az a parancsolat az magyar *cancellariárul* irattatott volt reájok), mindazáltal látván azután is, hogy nem mehetnek elő igyekezetekben és hogy csak szintén azzal is ártanak magoknak, megfordították az vitorlyát és már örömost velem is megegyeznének. Én pedig édes nagyságos uram megtartván amaz *Seneca* bölcs oktatását, hogy könnyebb az nyilván való ellenségektől megoltalmazni magát az embernek, mint ab *amico reconciliato*, csak abban hagyok mindent, nem vétek ugyan nekik, de barátságban sem igen bocsátkozom velek. Ebből az két *includált* levélből megértheti nagyságod, micsoda alkalmatosságot és kit kerestek *mediator*nak, hogy megegyezzek velek, de nékem most ottan nincs semmi járóm. Értettem olyat is, hogy ha most szintén oda nem megyek is, ő fölségének fognak írnija, küldjön közikbe, mivel bizonyos és nagy dolgokat közölniek köll velem, kiket ő fölségének akarnak általam üzönni, meglátom, ha úgy lesz-e az, avagy nem, de ha úgy kelletik is lenni, én csak ugyan a leszek, a ki voltam, ha az közjóra nézve *dissimulálnom* is köll velek. Nagyságod jól cselekedte, hogy megegyezett velek, csak hogy mégis befogja szájokat, lássuk meg, mint viselik egy ideig magokat, én vigyázok reájok. Elég az, hogy az egyszer *succumbálniok* köllött; akartak engem *confundálni*, de magok *confundáltattanak*, megtartván nagyságod *fejedelmi paroláját* urunkhoz mind végig jó akarattal lévén, kit annak előtte is szemekbe mondtam, hogy nagyságod szép írási szerint meg nem fog *pirulni* arczám nagyságodért.

Az *brandeburgi elector* igen *sollicitálja* ő fölségétől az segítséget az *svecus* ellen, ő fölsége pedig még egy kevés ideig nem akarja *declarálni* *resolutióját*. Most, hogy egynehány napra ide kérezgettem ő fölségétől, érkezett új *instantiája* azon *electornak*, kivel *iterato* könyörög, hogy ne hagyja, mert egyébaránt kéttelen lesz végezni az *svecussal*, már nem tudom, mi válasza leszén. Az *palatinus* igen *urgialta* ő fölségétől az *extraordinaria-*

kat kérvén azon ő fölségét, tenné per expressum az expeditióban azokat az clausulákat: non obstantibus quibusvis nostris futuris contrariis mandatis, az ki mivel igen praejudiciosum volt volna, én arra nem léphettem, tudván egyébaránt is mire czélzott azzal etc. Kívánván eziránt is nagyságtoknak szolgálnom, most már hogy meglett az egyesség nagyságtok között, nem urgeálja már, hanem inkább maga is avagy immediate ante octavas, avagy immediate post kívánja, mely kívánságára ő fölsége úgy resolválta magát, hogyha ugyan meg köll lenniek is, legyenek post octavas, kiben semmi kárt nem vall nagyságod, ha szintén akkor meglennének is, mivel szabad, ha elő akarja-e vétetni avagy nem az maga igyét. Az lovat ha megküldi nagyságod az királynak, jól esik, tudom bizonyosan, kedves lesz a nagyságod tekintetiért; megkérdem magát, micsoda szőrút és micsoda magaviselőt fog kedvelni, s mindjárt megírom nagyságodnak. Engem most ő fölsége egy harmadfél ezer forintos gyémánt gyűrővel ajándékozott meg az új esztendőre, Isten éltesse ő fölségét; mi mindnyájan nagyobb reménységben vagyunk felőle, mind az istenben elnyugodott bátyja felől. Az spanyol követnek is hogy lovat akar küldeni nagyságod, tetszik nekem is, mivel én azon vagyok, hogy az ő felsége oldala mellett való nagy urakat jó akaróivá tegyem nagyságodnak. Az Ausperget kezdte volt magához hódítani az mi Palatinusunk, hat lovat küldvén neki, de mivel az spanyol követ (az kivel most megegyezett) azért az gyűlés alatt való lármáért még most sem hajthat szintén az palatinushoz, ez is csak indifferenter viseli magát hozzája. Az lengyel occasiót édes nagyságos uram ne contemnálja, s ne praetereálja nagyságod, jobb és bizonyosabb ez az egy egész ország oblatiója más idegen fejedelem karón mutatott tarvarjánál. Elhittem, hogy nagyságod is bölcs elméjével azt jobban fölhalálván és megruminálván, azt cselekeszi, az mi az nagyságod házának örökké való emlékezetére és dicsőségre való lesz. Én penig az míg élek igaz szolgája maradván nagyságtoknak, kérem alázatosan az én kegyelmes asszonyomat leányomat, és az ifju fejedelmemet nekem jó akarómmá tévén, ő nagyságának méltóztassék engem recommendálni, kiket hogy Isten együtt nagyságoddal az én örömömre sokáig kedvesen éltesse, szüntelen kérem ő sz. fölségét. Tartsa és éltesse sok szerencsével Isten nagyságodat. Nitriae 22. Febr. anno domini 1656.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae quamdiu vivit

servus addictissimus et perindignus
Georgius Szelepcsényi, m. p.
eppus Nitr.

P. S. Igen kedvesen vettem édes nagyságos uram, hogy az mit irok nagyságodnak, mással nem közli, mert hidje nagyságod, hogy amannak vagyon ott nagyságodnál embere, az ki vigyáz mindenekre.

V. 1657. július 10.

Generose domine amice observandissime.

Vettem az kegyelmed levelét együtt az méltóságos öreg fejedelemasszony ő nagysága levelével, melyeket én nekem és ő fölségének irt; ím azért szerzettem jó választ ő nagyságának, az mint ő fölségének kegyelmes leveléből meg fogja érteni ő nagysága, a mellett magam is irtam, kérvén azon kegyelmedet, hogy inclusáimat hova hamarébb jó alkalmatossággal szolgáltatassa kezéhez ő nagyságának.

Hogy kicsapott az lengyelség, az kedve és akaratja ellen esett ő fölségének, az mint annak utánna értvén a dolgot, mindjárt megirta az lengyel királynak, hogy hivattassa vissza és az országot ne pusztíttassa, kihez képest elhittem, már revocáltatának és vissza is mentenek.

Irja kegyelmed, hogy azt kettőnknek, ugymint kegyelmednek és énnékem tulajdonítják némely emberek, de nem gondolok vele, mert semmi sincs benne, holutt immár is azt nyertem magamnak, hogy másfelől ugyanazon emberek rákócistának neveznek, de annyi mint az, békével szenvedem, mert uram előtt vagyon hitelem. Mennyivel inkább engem az olyanok letenni és letapodni láttatnak, annyival fölemeltetem és böcsületemben öregbedem. El se hitesse azt senki magával, hogy én ennek az tűznek gyújtója és gerjesztője eleitől fogvást mind ez ideig lettem volna, sőt inkább föllobbanásának minden tehetséggel való lecsendesítője, csillapítója. Ugyanis mitől vezéreltetném arra, hogy igaz magyar vérnek tartván magamot ennek az kevés maroknyi szép magyarságnak romlására igyekezném, kit az méltóságos fejedelemnek is ő nagyságának minap kegyelmed kezéhez invialt levelemben voltaképpen megirtam és mindeneket eleiben adtam; azt is, ha kedve vagyon ő nagyságának országában való visszamenetelhez non obstante eo, hogy az ő fölsége német hadai lengyelek segítségére már beküldtettenek, efficiálom, hogy magának s minden hadainak kára és fogyatkozása nélkül békével bemehet; de arról nem ír ő nagysága semmit is énnékem, hanem önnön maga lengyel király nékem specialiter írott leveléből az többi között azt is értem, hogy ő nagysága Mikes uram által eum in finem insinualta volna magát; az ki bátor úgy legyen, ott ónálok a végett insinuatiót tenni, úgy látom, haszontalan, mert immár az ő fölsége bent levő hadainak ereiben bizakodván hogy hasonló állapotra lépjenek, nem reméllem, hanem idefől köllenék azt meg-

jelenteni, úgy bezzeg effectusát érzéném, mert én volnék az, ki abban szivem szerint collaborálnék, kit most is követni omnibus viis et modis suadealok ő nagyságának mint igaz magyar szerető jót kívánó szolgája. Igazán írom kegyelmednek, hogy az ő nagysága szép hadait, nisi praescriptum medium secutus fuerit, ezeknek romlásától, Erdélyországot pedig az pogánnak, töröknek dühösségétől, nagy keservesen fohászkodván magamban, féltem.

Ezen levelemet, ha úgy akarja kegyelmed, communicalthatja az méltóságos öreg fejedelemasszonynyal is ő nagyságával, nem bánom. De reliquo kegyelmednek igaz jóakarója maradván kívánom, hogy isten sokáig éltesse kegyelmedet kedves jó egészségben. Viennae die 10. Julii 1657.

Generosae dominationis vestrae

amicus ad officia paratissimus

Georgius Szelepcsényi, m. p.

archieppus Colocensis.

Az érsek kezével: P. S. Én már is jól disponáltam az én kegyelmes uramat, s noha resolvalta magát, hogy bizonyos hadait rendeli Magyarországbán, mindazáltal azok nem lesznek ártalmára ő nagyságának az erdélyi fejedelemnek, az mint megírtam ő nagyságának az öreg erdélyi fejedelemisszonynak. Ezt az én levelemet kegyelmed senkinek ne mutassa (mert tudja kegyelmed, minémők itt némelyek az emberek), hanem csak, az mint főlebb megírtam, az fejedelemisszonynak ő nagyságának.

Külczim: Generoso domino Jonae Mednyanszky stb. domino amico observandissimo.

VI. 1657. julius 11.

Ajánlom szolgálatomat nagyságodnak, mint kedves asszonyomnak. Áldja meg isten nagyságodat, minden üdvösséges jókkal.

Böcsülettel vettem az nagyságod méltóságos levelét; akarván azért nagyságtokhoz eleitől fogvást való igaz tiszta hajlandóságomat megerősítenem és megbizonyítanom, mind az két rendbeli dolgát nagyságtoknak eleiben adtam az én kegyelmes uramnak ő fölségének és az mint jobban lehetett, úgy disponáltam ő fölségét, kit azon ő fölsége leveléből világosabban meg fog érteni nagyságod. Isten bizonyágom, igaz szívvvel kívánok szolgálnom nagyságtoknak, az mint ezelőtt méltóságos fejedelemnek ő nagyságának is megírtam volt; mert én az én kegyelmes uramot ő fölségét nemhogy nagyságtok ellen kedvetleníteném, sőt istenben üdvözült boldog emlékezetű édes atyjának nagyságtokhoz való királyi propensióját ő fölségében ótanom és meggyökeresítenem mind ez ideiglen is minden tehetséggemmel igyekeztem,

kinek annakutána is, míg élek, követője akarok lennem. Úgy értem Lengyelországból nekem irt levelekből, hogy fölül említett méltóságos fejedelem ő nagysága örömet visszamenne országában és így tractálna osztán, csak szabad passusa lehetne tölök. Ez ha így vagyon, csak megtudjam, az mint már két ízben is irtam ő nagyságának, ebben is nagy szívvvel, szeretettel szolgállok; írja meg azért énnekem, avagy ő fölségének ő nagysága, azon leszek, hogy az ő nagysága kívánsága beteljesedjék és minden kár s fogyatkozás nélkül visszavaló menetelésben alkalmas mód adattassék; mivel most is, tudja az igaz isten, mint s hogy kesereg az szívem, értvén nemzetünknek mind Lengyelországban, mind pedig Tisza mellett lengyelség miatt való romlását. Elég kevesen vagyunk most is, s ezennel ha eszünkben nem vesszük magunkat, épen el köll vesznünk mind az lengyelség s mind az pogányság miatt; meglátja nagyságod, ha az török ebben az fölzavart vízben nem igyekezik halászni magának; régen vágyódott ő Erdélyre, az mint ezeket ő nagyságának az méltóságos fejedelemnek megjelentettem volt; kire nézve azon vagyok minden erőmmel, hogy s mint elolthassam mennél hamarább ezt a föllobbant tüzet, mind az körösztenységnek és magyar nemzetnek s mind pedig az nagyságtok szolgálatjára. Ő fölsége az én kegyelmes uram, úgy vagyon, bizonyos hadakat küld országában; de azt épen csak defensive és oltalomképen cselekeszi, ezekre az sok és külömbféle szomszéd országokban fölfegyverkezett nemzetségekre nézve, hogy maga ditióit assecurálhassa minden ellenség ellen. Azért, édes nagyságos asszonyom, még most ideje vagyon, hogy szolgáltasson velem nagyságtok; mert ha ő nagysága elmulatja az mostani jó alkalmatosságot, azután késő lesz. Ezeket úgy írom nagyságodnak, mint igaz jóakaró szolgája. Tartsa és éltesse isten nagyságodat stb. Viennae die 11. Julii ao. 1657.

Nagyságodnak, mint böcsületes, jóakaró asszonyának

igaz s jóakaró szolgája
Szelepchényi György, m. p.
kalocsai érsek.

P. S. Ezen leveletem ha az méltóságos erdélyi fejedelem kezéhez juttatja nagyságod, nem bánom, sőt akarom.

Jegyzet : Báthory Zsófiának írva.

VII. 1657. a u g u s t u s 28.

Engedelmes szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint bizodalmas kedves asszonyomnak, áldja meg isten nagyságodat minden üdvösséges jókkal.

Nagy kedvvel és böcsülettel vettem az nagyságod méltó-

ságos levelét, melyet megolvastván és continentiáját értvén, azonnal alkalmaztattam magamat, és fogván pennámot, legottan irtam ő felségének, postán küldvén levelemet, jóllehet magam is immár ő felsége után késedelem nélkül sietek; mindazonáltal akarván nagyságtokhoz eleitől fogvást való devotiómat azzal is megbizonyítanom, és méltóságos levelében contineált kívánságának eleget tennem. praeveniálnom igyekeztem ő felségét, hogy azonban nagyságtok felől holmi besugallott híreknek hitelt ne adjon, hanem inkább istenben idvezült boldog emlékezetű édes atyjának nyomdokit követvén, annak nagyságtokhoz való jóakarátját már magára vállalván, azt végig continualnia méltóztassék, kiben bátran merem assecurálnom nagyságtokat. Felvivén azért Isten ő felségéhez, annyival inkább tudom ő felségét disponálnom, és nagyságtoknak jelenlétemmel szolgálnom, kérvén engedelmesen nagyságotat, nekem tovább is parancsolnia méltóztassék, mert szerencsés órámnak fogom azt tartanom, melyben nagyságtokhoz való kész voltomat szolgálattal befejezhetem; s ha mi parancsolati érkeznek, lévén Mednyánszky urammal szép correspondentiám, ő kegyelme által fogyatkozás nélkül kezemhez inviálatnak. Ezek után kívánom, hogy isten sokáig éltesse nagyságotat kedves jó egészségben, maradván nagyságotnak mint bizodalmas

kedves asszonyomnak

engedelmes szolgálja
Szelepcsényi György, m. p.
kalocsai érsek.

Nyitrán, 28. Aug. 1657.

Jegyzet: Irva Báthory Zsófiának.

VIII. 1658. m a r t. 5.

Illustrissime comes domine dne et fili colendissime.

Hogy három rendbeli levelére posták és utak alkalmatlansági miatt választ nem adhattam kegyelmednek édes uram fiam, bocsánatot várok kegyelmedtől. Kövér Gábor uram Hirsauban ért bennünket másnap mindjárt eljövetele felől tudósítván, ő felségéhez harmadik nap audentiát szörzöttem ő kegyelmének. Itten, hála istennek, az fejedelem ő nagysága dolgai szintén jó progressust vettek, noha azt ő felségek bizonyos respectusokra nézve még nem igen akarnák kijelenteni, kirúl Kövér uram informálni fogja kegyelmedet. Ezen materiában első postán akar irattatni ő fölsége egynehányának kegyelmeteknek, hogy elmehetnek, úgy mint érsek uramnak, az ki ez iránt minapiban nekem irt levelében igen jól viselte magát, palatinus uramnak, kegyelmednek.

bán uramnak, Battyányi és Forgács uramnak; az többivel még most nem akarja közleni, hogy anynyival inkább secretumban maradjon az ő fölsége jó szándéka. jó kimenetelére nézve; nekem is tetszik ez az végezés, mert tudom, hogy ezek az urak mind jól fognak szólni az dologhoz. Kövér Gábor uram szintén jól tudta forgatni dolgait, mert noha én semmit sem hattam hátra az fejedelem szolgálatjában, de ugyancsak éjjel nappal rajtam volt ő kegyelme és unszoltan unszolt, én is mind az ő kegyelme szorgalmatoskodására, mind pedig az ő nagysága és kegyelmed tekintetére nézve semmit sem hattam hátra atyai kötelességemből szüntelen instálván ő felségeknél az jó válasz végett.

Iratott ő fölsége igen szép levelet az fejedelemnek, szintén megnyughatik ő nagysága az ő fölsége sincera jó akaratjában. En ezután sem mulatom az ő nagysága szolgálatját, kirül bizvást assecurálhatja kegyelmed. Ezek mindazáltal édes Judex Curiae uram jó secretum alatt maradjanak kegyelmednél, maradván mindenkoron kegyelmednek, Bishoffhein anno 1658. die 5. Martii

igaz atyja szolgálja
Szelepcsényi György, m. p.
kalocsai érsek.

Külczm: Illustrissimo comiti dno dno Francisco de Nadasd stb. domino etc. filio mihi stb.

IX. 1658. j u n i u s 27.

Illustrissime comes domine domine et fili colendissime.

Beszerédy uram ide gyűtt szállásomra, hogy valahogy az városiak ki ne adjanak rajta, mivel senkit sem akarnak itt benn szenvedni, a ki valamely elector udvarához nem tartozik; azomban Pater Donellan is biztatja magát, hogy minden jót végezhet amaz által, de én kételkedve hiszem, mert azt értem, hogy már is az bellicumról irtak választ valami Mayr nevű olasz által Gonzaga uramnak, kirül tudom hogy P. Donellans (*így*) is informálta kegyelmedet; azért nehezen hihetem, hogy ezt az egész dolgot már el nem intézték volna. Engem úgy vagyon hogy behivattak volt az bellicumban, az hol én is az kegyelmed írása szerint úgy adtam eleikben az egész állapotot, hogy csak egy sem reponáltatott közülök, de azután nem szállítottak ő fölsége eleiben, azt mondván Portia uram, hogy ő fölsége csakugyan helyén hagyta azt az minapi consultationkat, az többit Gonzága uramra bizván; kegyelmed azért édes Judex Curiae uram ottan negotiáljon már, az hadakat csakugyan az alföldre vigyék, mert úgy látom, hogy az az ő fölsége cathégorica akaratja; azt mondják az belső tanácsokba is, hogy jobb volt volna bé sem vinni az

országba azokat az hadakat, hogysem csak ott Komárom táján hevertetni. Ez már harmadik resolútiója ő fölségének. Istenért kérem kegyelmedet édes u. fiam, had ne replicáljanak immár onnét kegyelmetek felől, hanem vitten vigyék, mert ha itt hevertetik, ezek az vármegyék megunják, és az fölföldiek penig és főképen az fejedelem kétségben esik az ő fölsége jóakarátja felől. Úgy veszem eszemben, hogy ott járt az pogány consultatiónak discursusa, mintha jobb volna, ha csak így hevervén umbrát csináljanak ezek az hadak az töröknek, de bizony sokkal rosszabb, mert abbúl az jön ki primo, hogy az török megijedvén mindjárt tractára veszi dolgát az fejedelemmel, másfelől az fejedelem is kétségben esvén felőlünk megalkoszik vele és így ezzel az német-séggel csak azt nyerjük, hogy elpusztítják országunkat. és semmi jót nem művelnek. Istenért mégis kérem kegyelmedet, azon legyen, hogy persuadeálja ott az embereknek, hadd mozduljanak, mert ezennel bizony az úristen megáld bennünket; ő fölsége sem mulat már itten, azt mondják, minden bizonynyal ez jövő szerdán meg lesz az választás, ki után mentest megyen ő fölsége Bécsben, az koronázatot két hétnél tovább nem halasztván. Édes kedves u. fiam, biztassa kegyelmed az fejedelmet ő nagyságát irván mindjárt ő nagyságának, és ezt az én levelemet is küldje mennél hamarább kezéhez. Mikes uramat úgy akarnám érkeznek Bécsben, hogy mindketten lehetnének ottan ő kegyelmével szemben, mert ha másokra bizzuk, félek, hogy akadályozkodni fognak; azért legjobbnak tartanám, ha szent Jakab napja táján érkezhetnék kö-zinkben. Most többet nem írhatok; tartsa és éltesse isten nagyságotat kedves jó egészségben. Francfurtum 27. Junii anno d. 1658.

Illustrissimae d. vestrae

servitor et pro semper addictissimus
Georgius Szelepchényi, m. p.
E. archiepiscopus Colocensis.

Külczim: Illustrissimo comiti dno dno Francisco de Nádasd stb.

X. 1659. m a r t. 20.

Ajánlom szolgálatomat nagyságodnak mint nekem kedves uramnak fiamnak. Isten *stb.*

Vevén böcsülettel csakhamar egymásután két rendbeli méltóságos levelét nagyságodnak, azonnal Mednyánszky urammal az mint jobban tudtam fáradtam az nagyságod dolgaiban ő fölségek előtt, kik mindeddig postára küldött cursorjokra várakozván választjokat halasztották. Nem akarván azért tovább az nagyságod jámbor főember szolgálja várakozni, Mednyánszki uramnak ujonnan szörzöttem audientiát ő fölségeknél. Az volt minden

válaszok, az kit ő kegyelmére biztak, hogy megírja nagyságodnak stb.: óránként várakozván az fölülemlített cursorunkra, megválnak, micsoda relatiót hoz ebben az ő fölségek nagyságod dolgaiban való negotiatiójokról; kihez képest elhozván isten Kövér Gábor uramot is, én is azon leszek mindjárt, hogy mind ő kegyelmével, mind Mednyánszki urammal az mint jobban lehet fáradjak hasznosan az nagyságod szolgálatjában, ne is vélje, hogy magam saját dolgait jobban és szivesebben igyekezzem promoteálni mint ezeket az nagyságod köröszténségnek és hazánknek javára nézendő instantiáit, kirúl szóval is izentem nagyságodnak megnevezett nagyságod jámbor főember szolgája által. Méltóságos asszonyomnak leányomnak és unokámnak uramnak ajánlom igaz szívvvel való szolgálatomat. Nállunk itten ugyan hallhatatlan dolog, hogy valakin ötször kiüssön az himlő, de isten kigyógyítván ötödször is megnevezett uramat unokámat abbúl az nyavajábúl, mivel az nem egyéb, hanem a természetnek tisztulása, állandó egészségét és hosszú életét várhatjuk.

Tartsa és éltesse isten nagyságodat jó egészségben. Viennae 20. Martii anno domini 1659.

Nagyságodnak, mint kedves uramnak fiamnak

igaz szolgája atyja
Szelepcsényi György, m. p.
kalocsai érsek.

P. S. Szegény gróf Curis (!) kiköltözék közzülünk, nagyságod nem sok kárt vallott halálában; tegnap temettük el.

Isten szaporítsa az nagyságod jó akaróit. — Az franczuz és spanyol között az tracta már szintén jó végén vagyon, az ki nagyságodra nézve is jó hír.

XI. 1659. j u n i u s 12.

Ajánlom tökéletes szolgálatomat nagyságodnak, mint nekem kedves uramnak fiamnak, isten sok jó szerencsékkel áldja nagyságodat, szüübül kívánom.

Mink itten nagyságos uram Medniánsky urammal eléggé fárattunk az nagyságod dolgaiban, s noha egy elsőben úgy látszik, hogy haszontalanúl, mindazáltal, ha jó consideratióban veszi nagyságod negotiatióinkat, másképen fogja találni, kirúl megnevezett Medniánsky uramtúl béven informáltathatik. Azután is az miben tudok, igaz synceritással szolgálnom kívánok nagyságodnak. Az spanyol és franczuz között való békesség felől elhittem eddig is tudósíttatott nagyságod. Az ázsiai dolgok szorongatnak bennünket; ki azt mondja, hogy az török császár személye szerint ki akar szállani Sofia táján, ki pedig azt hirleli, hogy

Lándor-Fejér felé akar tartani, ki ismét, hogy Ázsiában készül, kire nézve a mi kegyelmes urunk is érsek és palatinus uraim instantiájára gyűlést publicáltatott Pozsonban pro 21. Julii, hogy hazánk securitásának idején provideálhassunk. Asszonyomnak leányomnak és uramnak fiamnak ajánlom sok szolgálatomat, maradván azonképen

Nagyságodnak kedves uramnak fiamnak

igaz szolgája atyja
Szelepcsényi György, m. p.
kalocsai érsek.

Bécs 12. Junii anno d. 1659.

XII. 1659. j u l i u s 24.

Köteles szolgálatomnak ajánlása után, isten sok szerencsés jókkal áldja nagyságodat, szüből kívánom.

Az mind nagyságod nekem irott méltóságos levelei s jámbor főember szolgálai, ugymint Jakabfalvai és Korlát uraimék által parancsolnia méltóztatott, abban én mint fáradtam légyen nemcsak az én kegyelmes uram előtt, hanem az több német és magyar uraknál is, meg fogja érteni nagyságod azon megnevezett jámbor szolgálaitól.

Édes kedves uram fiam, ne adja azt az Isten, hogy nagyságod nékem elfelejtett fiam légyen, sőt kedves uram, kinek sok jó akaratját vevén, kívánva kívánom azt az alkalmatosságot, melyben kedve szerint szolgálhassak, az minthogy ím most is adatván módom el nem mulattam kötelességemet; mert hogy szemben lett volna velem Pozsonyban az nagyságod fölülemlített jámbor szolgája Jakabfalvai uram, legottan azon voltam, hogy esztergomi érsek uramat arra a solennitásra, mely Judex Curiae uramnál Seibelsdorfon celebráltatott, reá beszéllettem volna, a végre, hogy ottan mind hárman együtt lévén anynyival jobban szolgálhattunk volna nagyságodnak, az minthogy igyekezetem szerint jól is succedalt volt a dolog, mert onnét Pozsonyba visszatérvén és palatinus uramat is jól disponálván ide siettem mindjárt, hogy az megnevezett urakkal kedve szerint szolgáljak nagyságodnak, s már is szintén jól hozzá készültünk volt mindnyájan az nagyságod szolgálatjához, azonban Radolt uram is elérkezék az nagyságod resolútiójával írásban adván ő fölségének relatióját; mivel azért már post festum esett az a Jakabfalvi uram instructiójának repraesentatioja, abban nem sokat téríthettünk. Bezzeg bár csak harmadnappal azelőtt Korlát uram is érkezett volna, talám talám mégis valami qualificatio eshetett volna az ő kegyelme negotiatiójában is, de már mind

megelőzött volt bennünket Rádolt uram, az ki csakugyan pro indubitato et irrevocabili tartotta azt az nagyságoddal való végzését. Mindazáltal így sem sokat vesztett még nagyságod, elég az, hogy nagyságod már ezen cselekedetivel nagy creditumot csinált magának, kit azután is continuálván több jó akaratját várhatja ő felségének. Ezen dologról rövid nap iratni akar ő fölsége nagyságodnak, azonban nagyságod is tudom aemulussira nézve úgy fogja disponálni dolgait itten az én kegyelmes uram előtt, hogy ne ártassanak nagyságodnak, kiben én is szívem szerint fáradoznom akarok ő fölsége oldala mellett levén; bizonyos, hogy Barcsai uram sokképen muniálni akarja magát nagyságod ellen; mink azért mind négyen érsek, Palatinus, Judex Curiae uraim és én irnia fogunk ő kegyelmének, hogy hagyjon békét azoknak az nagy idegenségeknek és engedje az országgal együtt, hogy nagyságod az maga sajátját birhassa békével, mert változandó az szerencse s azzal csak úgy kell élni, hogy jövődöre szerencsétlenségre ne válják.

Valami Popovits nevű bécsi kalmár adta be memoriálisát, hogy az nagyságod emberi elvették volna pénzét, kit az adósi küldtek volt Erdélyből, én azért oly gyöngén attam azt elő az tanácsban ő felségének, hogy az iránt nem tett semmi olyas conceptust nagyságod ellen, csak contentáltassa nagyságod minél hamarébb lehet azt az árust, mert én azt mondtam, hogy a nagyságod hire nélkül esett, ha esett is.

Többet most nem tudok mit irnom nagyságodnak, hanem ha isten felhozza az gyűlésben az nagyságod követit, azok által többet közlök nagyságoddal, akarván mindenkoron maradnom

Nagyságodnak mint kedves uramnak fiamnak

igaz szolgája atyja
Szelepcsényi György, m. p.
kalocsai érsek.

Viennae 24. Julii anno 1659.

P. S. Asszonyomnak leányomnak és uramnak unokámnak ajánlom köteles szolgálatomat, kívánván istentől minden szerencsés jót ő nagyságoknak. Követem nagyságodat, hogy szorgos dolgain között több dolgokrúl, kik ab eventu függnek, nem írhattam nagyságodnak, hanem azokrúl szóval lészen üzenetem ezen jámbor főember szolgái által.

P. S. Im szintén ezen órában küldött hozzám Budai Zsigmond, hogy Barcsai uramtól küldetett volna; meglátjuk, micsoda követséggel jár, nem lesz elrejtve nagyságod előtt.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

A SZERB TÖRTÉNELEM FORRÁSAI

ÉS ELSŐ KORA.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Sokkal fontosabbak a szerb történetre nézve a görög írók művei s közöttök főleg Constantin császárnak »a birodalom kormányzásáról« irt munkája. Mivel azonban ezek nagyobbára ismeretesek, — fölösleges volna velök hosszasabban foglalkoznom. — Constantinnal ex professo foglalkoztak: Grot Konstantin, a hirneves orosz történettudós és Rambaud, az ismert francia szlavista. A többi byzantinus írók közül Bryennius, Comnén Anna és Cinnamus, valamint Nicetas Choniates művei érdemelnek kiválóbb figyelmet. E négy író a görögöknek 1060—1180-ig terjedő történelmét irta meg, köztük a három Comnén császár életét, kik az említettük küzdelmeket kezdték s annak főszereplői voltak. Az említett írók közül csak Choniatessel foglalkozott kritikailag egy orosz író, mint azt a Tört. Tár 1889. évf. megjegyeztem.

Az elsorolt forrásokon kívül egy magát meg nem nevező dalmát pap latin munkája ismeretes, melynek első kiadója, Lucius »Regnum Slavorum« czímet adott.

E névtelen presbyter művét eddigelé figyelemre is alig méltatták. Ruvarac szerint¹⁾ mindenki megvetéssel beszélt róla. Orbini ugyan szóról-szóra követte; nem úgy Du Cange, kinek nyomdokán Raić is haladt. Appedini azt állítja róla, hogy »una storia mal' digesta, infedele, senza critica e quasi inutile.« Lucius és Bandurius megkísérlették a görög írókkal való egyeztetését s arra az eredményre jutottak, hogy egész Vladimírig koholmány és semmi hitelt sem érdemel. Engel »der elende Stoppler«-nek nevezi; egyedül Pejachevich fogta lelkiismeretesebben, hogy

¹⁾ »Dve studentske razprave«, melyek elseje a régi szerb történelem forrásairól szól. A »Sedmica« cz. folyóirat 1855. évfolyamából a múlt évében külön kiadva.

»e szemétben néhány ép szemet találjon.« Safarik szintén megvetéssel beszél a presbyter meséről. Hilferding, a ki munkájában 950-ig Constantint követte, azt mondja, hogy Constantin után jó ideig e munka az egyetlen forrás, mely soha nem létezett szerb és horvát királyok neveivel annyira túl van tömve, hogy az ember első tekintetre nem könnyen szánja el magát annak használatára. Ruvarac csak azt mondja, hogy a krónika megérdemelné, hogy valamely tudós társaság (akár a belgrádi, akár zágrábi) jutalmat tüzzön ki kritikai méltatására. És ebben teljesen igaza van. Mert bármily zavart és összetákoltnak látszik is, lehetetlen, hogy a zagyvalék közé valami igazat is ne kevert legyen írója. Ezért nem fogadhatjuk el Račkinak e mű fölől mondott ítéletét. Ő az egyetlen, a ki kritikai méltatását megkísérlte. Arra a kérdésre, hogy: ki, hol és mikor írta e könyvet? — azt feleli, hogy egy bari érseki megyebeli pap Antibariban 1143—1153 között. A legfőbb kérdés azonban szerinte az, hogy mennyiben használható? De mielőtt erre felelné, — földrajzi oldalával foglalkozik, azután pedig azt a kérdést veti föl, hogy minő forrásból merített szerzője? A presbyter azt mondja előszavában: »*rogatus a vobis ut libellum gothorum quo omnia gesta ac bella eorum scripta sunt, ex sclavonica littera verterem in latinam . . . vestrae postulationi parere studui*« *Verum tamen nullus legentium credat alia me scripsisse praeterea, quae a patribus nostris et antiquis senioribus veridica narratione referri audivi.*« Ebből Rački azt következteti, hogy a mű két részből áll: a szlávból latinra fordított »libellum gothorum«-ból s ennek a hagyomány és elbeszélés alapján készült folytatásából. Ennek megfelelőleg a tartalom csakugyan kétféle. Az elején egy góth monarchiáról s annak királyairól van szó; utóbb bánok lépnek föl benne, kik már nem góth, hanem szláv nép egy-egy törzsének élén állanak. Amaz egész Szerbiára, ez Szerbiának csak egy kis részére terjed ki. Az első rész tehát csak fordítás, a második, a szláv bánok története, ellenben elbeszélés alapján a saját alkotása. Az első rész, tekintve az eseményeket, az ethnographiát, chronológiát és geographiát, oly homályos és zavart, mint kevés évkönyv; ezért Rački szerint teljesen hasznavehetetlen.

Rački egész okoskodásból csak a műnek két része való osztása fogadható el. Az elsőben fejedelmekről van szó, az utóbbiban bánokról.¹⁾ Észrevehető a különbség az elbeszélés mód-

¹⁾ Az első rész a XXIV. fej. (a Crnčić-féle kiadást idézem) ezen szavaival végződik: »Post haec remansit terra sine rege;« s a második »et bani coeperunt dominari super terram suam, unusquisque super provincias et regiones, subjugaverantque sibi jupanos« szavakkal kezdődik.

jára nézve is. Az első részben alig egy-két eseményt említ. Az egyes uralkodókról majdnem ugyanazon szavakkal jelentéktelen dolgokat beszél el; pl.

Svetolicus accepto regno secutus est vestigia patris sui et ambulavit in via mandatorum domini pacemque cum omnibus habuit. Genuitque filios et filias et XII anno regni sui mortuus etc. — Vagy —

Accepto regno Vladislaus, qui fortis exstitit viribus, oblitus est domini dei sui et declinavit a via patrum suorum, non recte ambulavit coram domino, sed coinquiavit se multis immunditiis. Ideoque dum quadam die iret venatum, divino iudicio in foveam cecidit et mortuus est.

A másodikban olvasható személynevek a más forrásokban előfordulókkal inkább megegyeztethetők; viselőikről jobban körvonalozott eseményeket beszél el néha, pl. Vladimir, Bodin és György életéből egész aprólékossáig menő részleteket találunk benne. Ehhez képest terjedelme is majdnem kétszer akkora mint az elsőé. Ezt Rački is elfogadja etsi cum grano salis.

Többi állításai helytelenek. Az előszóból nem az következik, a mit belőle kimagyaráz. A »libellum gothorum«-ról és a »patrum veridica narratio«-ról szóló állítást a közbeszúrt »verumtamen« oly szorosan egybekapcsolja, hogy értelme csak az lehet, hogy a libellum gothorum-ot, melynek összeállításában az apák elbeszélésére támaszkodott, ő maga irta szláv nyelven s a városbeliek kérelmére aggkorában fordította latinra.

A mi a góth monarchiát illeti, a presbyter maga mondja, hogy »libellum gothorum, quod latine *sclauorum* dicitur regnum.« Csak a góth nevet veszi egynek a szlávval, a tartalom azonban egészen a szlávokról szól. A góthokra összesen egy pár sor vonatkozik. Ime: »secundus filius Senuladii Totila«, és »post haec, quia magnus erat exercitus Totilae et Osztroylli fratris ejus . . . diviserunt eum. Et Totilla per Istriam et Aquilejam cum suo exercitu transiens Italiam petiit etc. Inde insulam Siciliam ingrediens pauco in tempore vitam finivit, sicut ei dixerat dei famulus Benedictus.« — Ennyi mindaz, a mi a góthokról benne előfordul; ennek alapján pedig nem lehet ráfogni, hogy a góth monarchiáról ír. A szlávok nevének fölcserélése a góthokéval meg volt ő előtte és megmaradt utána is. E jelenség oka a következőkben rejlik. A »libellum gothorum« csakugyan létezik s ez Cassiodorus krónikája a keleti góthok viselt dolgairól. Cassiodor egy népnek vette a góthokat a gethákka — a görög-római világ scytháival; ezen az alapon azután kiterjeszkedik a scythák történetére is, kik a mai déli Oroszországban laktak, épen ott, a hol akkor a szláv törzseket is találjuk. Cassiodor munkája alapján, mely nagy tekintélyben állott, könnyen fölcserélhették a két nevet, annál is inkább, mert a szerbek és a szláv törzsek általában

szintén onnét nyomultak nyugat felé. Itt kezdi a presbyter is a góth- és szláv nevek fölcserélését: »exiit — úgymond — gens e *septentrionali plaga*, quae Gothi nominabantur;« de már a folytatásban (cui praeerant tres fratres, filii regis Senulavi) a szlávokra tér át, s ezek multját akarja megírni. *Megírni*, mondom és nem *fordítani*, mert az igazi »libellum Gothorum« fordításáról szó sem lehet; más pedig e néven nem ismeretes. Kétségtelen ez abból is, hogy forrásokat használt, de a melyekben nem tudott eligazodni. Így az első és második rész közé minden összefüggés nélkül egy epizodot szúr be bizonyos Tychomil nevű ifjúról, ki utóbb *Rassia* nagy zsupánja lett, »ex partibus Sraga, filius cujusdam presbyteri de vico Rabici.« A későbbi szerb ljetopisok szintén említnek egy Tychomilt. »Id videns Bela Uros¹⁾ fugit in Gothiam (!) et inde venit in Serviam... fugitque in Zachulmiam, ubi duxit uxorem filiam Franciae regis... ex qua genuit duos filios, unum. Tichomil, secundum Csedomil. Tunc potentiores viri terrae illius cum ob ingentem factum nolent se eis subdicere, Csedomilum episcopum fecerunt et Tichomylum presbyterum. Techomil presbyter genuit 4 filios: Zavidam, Strazimir, Prvoslav et Stefanum Nemagna«. Ez utolsóról fia azt állítja, hogy Zacholmia Ribnicza nevű falujában született.

Mindez arra mutat, hogy a szerb ljetopisok szerzői vagy a névtelen presbyter krónikájából dolgoztak, vagy vele együtt közös forrásból merítették adataikat. Jagić felsorolva az ljetopisok I. és II. sorozata közötti különbségeket, azt mondja, hogy az utóbbiak egyes, amazokból hiányzó adataikat oly forrásból vehették, a melyekről az első sorozatba tartozóknak nem volt tudomásuk.

Ezután a presbyter Ragusa alapítását s a szaraczénok támadását mondja el, mely két eseményt Biborban született Constantin is terjedelmesen ad elő, jóval előbbre helyezvén azokat.

Const. Post aliquod vero temporis... Basilio fraena imperii moderante venientes ab Africa Saraceni cum Soldano, Saba et Calphone navibusque 36 applicuerunt in Dalmatia. [Következik a hadakozás hosszas elbeszélése.] Urbs Rausium, non appellatur Rausium graeca lingua, sed quia in locis praeruptis posita est, praecipitium graece vocatur λῶζ, unde inhabitantes nuncupati sunt Lausei i. e. praecipitium insidentes. Communis vero usus, qui saepe litterarum commutatione nomina corrumpit, commutato nomine.

Diocl. Eo tempore exivit stolum e Sicilia multitudo copiosa navium Saracenorum etc. Az epidauriak építék »civitatem supra mare in rupis marinis, quas epidaurii lingua sua laus dicunt, unde ea civitas Lausium vocata est, quae postea r pro l posita, Ragusium appellata est.

¹⁾ *Rassia* nagy zsupánja.

Ez eseményekre vagy Constantint, vagy valamely más forrást kellett használnia. Az első részben hivatkozik is egy törvénykönyvre: »Multas leges et bonos mores instituit (rex Svetopelek), quos, qui velit agnoscere librum sclavorum, qui dicitur Methodius, leget, ibi reperiet, qualia bona ille instituit.«

Ezek azt bizonyítják, hogy a presbyter nem fordította, hanem maga irta munkáját. Azonban az eseményeket nem tudta időrendbe szedni, fölcserélte őket, a későbbieket korábbra helyezvén s viszont. Így lett az egész oly zavarttá és homályossá. A IX. fejezeten kívül alig van valami az első részben. S így nem annyira azért használhatatlan, mert homályos, mint inkább azért, mert adata kevés. E fejezet azonban igen fontos. Azon egyházi és világi reformokat tartalmazza, a melyeket Szvetopelek alkotott. A személyt a névtelen kétségtelenül fölcserélte a morva királylyal, de az események a szerbek történetéből valók. E fejezet 5-ik kikezdésében (Crnčić k.) azt mondja, hogy a király »divisit provincias et regiones regni sui«, s a 6-ikban: »in una quaque autem in provincia banum ordinavit, i. e. ducem et suppanos, i. e. comites.« E sorok értelme szerint a szerb történet első korszaka, melyet az első rész tárgyal s melyet a »monarchia korá«-nak nevezhetünk, a bánságok szervezése előtti — és utáni korszakra osztható.

Az egész Nemán előtti korra nézve jelenleg általában az az írók nézete, hogy a szerbek mindjárt a megtelepedés után tartományokra osztották új hazájokat, mindegyiket egy-egy független törzs foglalván el ugyanannyi kenéz vezérlete alatt. Ekként a monarchicus uralom korát átugorva,¹⁾ az önálló bánok uralmával kezdik a történetet, melyet a monarchia csak Nemán alatt váltott föl ismét.

Majkov az egész Nemán előtti kort 3 oldalon tárgyalja. Előre bocsájtva, hogy Szerbiát a betelepedés után tartományokra osztolni látjuk, azt kérdi: minő összefüggésben állottak e részek egymással Nemán István-ig? A Saffarik által felkutatott rövid és sovány évkönyvekben nem találunk — ugymond. — feleletet erre. Ő (Majkov) úgy vélekedik, hogy mindenik önálló, független volt egymástól, másként érthetetlen, amit Nemán magáról beszél, hogy »összeszedtem és egyesítettem a szerb tartományokat.« Szerinte a tulajdonképeni Szerbia nagyzsupánjai, kik előbb Desnikben, majd Diocliában s végül Rassaban székeltek, gyakran érvényesíték jogaikat az egész szerb földre és az összes szerbek királyainak nevezték magokat (Mihály 1050—80., Vukán 1089—1115.); de mert az évkönyvek külön is emlegetik

¹⁾ Természetes, mivel mint láttuk, a névtelent a legtöbben nem fogadják el.

őket, még sincs okunk fölteni, hogy az összes szerb tartományok önként hódoltak meg nekik. Alább ismét azt mondja, hogy: Szerbia Nemánig szakadozott volt. Ha a nagyzsupánoknak volt is hatalmuk, azért az egyes tartományoknak időnként független kenézeik és zsupánjaik voltak és nem volt törzs, a melyről el lehetne mondani, hogy övé volt a főhatalom az egész Szerbia fölött. Majkov munkája tárgyát tulajdonképen a szerb nyelv képezi, s mivel ennek emlékei Nemánnal kezdődnek, — röviden s meglehetősen felületességgel beszél az őt megelőző korról.

Sokkal jobban, de nem elég következetességgel tárgyalja Hilferding. Egyik helyen ¹⁾ azt állítja, hogy a nagyzsupáni hatalom felállításával egybevult kötve a zsupánságoké is ama tartományokban, melyekre a szerbek mindig többé-kevésbé élesen feloszlottak. Más helyen ²⁾ ellenben azt mondja, hogy a zsupákra elaprózott szerb föld *előbb közösségben volt a nagyzsupán hatalma alatt, később azonban megoszlott s a tengermelléki tartományok teljesen elváltak az északkeletiektől*. Szerinte a tartományok között volt egy bizonyos kötelék, mely a szerbeket a nagyzsupán elsőségének közös elismerése által egybefűzte s bizonyos conföderatív jelleget kölcsönzött nekik. Hogy e kötelék Ciaszláv halálával megszűnt — kétségtelen. Halála után a bánok uralma következett.

E nézetek, hogy t. i. 1. a szerbek mindjárt a megtelepedés után törzsekre oszlottak; 2. hogy a törzsek egy-egy kenéz uralma alatt egymástól függetlenül éltek tartományaikban s végül 3. hogy ez az állapot így tartott a beköltözéstől Nemánig, — nem egyeznek a névtelen presbyter főnebb említett állításaival. Annak bebizonyítására, vajon melyik félnek van igaza? — Constantin-hoz kell folyamodnunk.

A szerbek ősidőkben északon, a többi szláv törzsek körében laktak. A szlávok, mint tudjuk, nagyon későn jelentek meg a történelem színpadán. Lassan, mintegy lopva vándoroltak ki Ázsiából, s mire a nyugati népek észrevették őket, már roppant tömegekben állottak, a Kárpátokra támaszkodva, északkeleti Európában. A szerbekről is csak annyit tudunk, hogy északról jöttek. Constantin pontosabban is meghatározza őslakhelyüket. »Sciendum est, Servios oriundos esse a serviis non baptisatis, qui etiam albi cognominantur et ulteriora Turciae incolunt in loco ab illis Boici ³⁾ nuncupato, cui finitima Francia est, uti et magna Chrobatia baptismi experts, quae etiam Alba cognominatur.« E tudósítását kiegészítik a szomszéd horvátokról mondott

¹⁾ I. m. 161., 165. ll.

²⁾ I. m. 159., 160., 166., és 168. ll.

³⁾ Galiciában egy helyütt ma is *bojkok*nak hívja magát a nép.

szavai. »Chrobatī tunc habitabant ultra Bagibaream... et... versos Franciam commorabantur« sat. E helynek pontosabb meghatározását másokra hagyván, csak azt emelem ki, hogy a két nép egymás szomszédságában lakott.

Constantin további szavaiból kitűnik, hogy úgy a horvátoknak, mint a szerbeknek csak egy része költözött ki az őshazából, a másik ott maradt. Ezt a névtelen is sejteti, azt állítván, hogy Senivlad halála után Brus lett uralkodóvá, 2 fivére pedig kiköltözött. Az egyik a góthokat vezeti, a másik a szlávokat. E utóbbi — miután Totilas a góthok élén Itáliába vándorolt — »Illyriam provinciam ingressus... obtinuit totam Dalmatiam et maritimas regiones, donec advenit et resedit in regione Praevalitana....«; vagy, mint alább mondja: »tam maritimas, quam transmontanas regiones.« Az őshazában maradt szerbek és horvátok, kiket mint a magyarokat *fehérék*nek nevez, még a X. században is együtt laktak. A legrégebb orosz krónika felsorolván a Kárpátoktól ez időben északra lakó szláv törzseket, — a polyánok, dragovicsok s a többi szlávok között őket is megemlíti. Ebből azt következtethetjük (nem lévén tudomásunk arról, hogy lakhelyüket változtatták volna), hogy a kiköltözés előtt is azon törzsek közelében laktak, kiket még a X-ik században is ott találunk.

Mi volt az ok, a mi egy részüket kivándorlásra bírta? — írónk nem mondják meg. Lehet, hogy az északon lakó finn-ugor népek reá tolulva a szláv törzsekre, — a legdélebbre lakó szerbek kitolattak az őshazából. Mindazonáltal valószínű, hogy nemcsak a kívülről jött nyomásnak kell kivándorlásukat tulajdonítanunk. A szláv néptömeg is forrongott bensőleg ép úgy, mint a finn-ugorok s folyton vetett ki magából egy-egy törzset. E két ok működhetett közre, hogy előbb a horvátok, utóbb a szerbek új hazát keresni indultak. Merre vonultak? — ezt szintén nem említik a krónikák, csak a letelepedésről szólnak. A horvátok Dalmáciát foglalták el az avaroktól. E tartomány egykor »incipiebat a confiniis Dyrrachii sive Antibari — mondja Constantin — et ad Istriae montes usque pertingebat, in latitudine vero ad Danubium se extendebat.« A horvátok által elfoglalt föld »a Zentina autem fluvio Chrobatia incipit extenditurque versus mare ad Istriae usque confinia..... versus montana aliquatenus etiam supra Istriae thema excurrit ac versus Trentina et Chlebena Serviae regionem attingit.« A később jövő szerbek vándorlásukban a tengerig értek, mely útjokat állotta, s horvát testvéreik alá és mellé telepedtek le, kiterjeszkedvén a vízválasztó hegy tulsó oldalára is. — Constantin ama szavaiból: »principatu autem a patre ad duos fratres devoluto« az következik, hogy a szerbek az ős otthonban

egy uralkodó alatt állottak, kinek halála után a hatalom két fivérére ment át. Hogy az egyik fivér és utódai az új hazába költözött egész népség fölött uralkodtak, — kétségtelenné teszi Constantin, a mikor azt mondja róla, hogy »sumsit populi dimidiam partem« s az új hazába vezetve ott megtelepíti; majd ismét: »Ipsi vita functo filius successit, mox nepos.« Sehol semmi említés arról, hogy csak egy törzs fölött uralkodik; az egész nép felét ő kapja s ő is vezérli vándorlásában. Hatalmát halála után fia örökli s ezután unokája. E tudósításával összhangban a szerbeket kezdetben mindig οι Σεβριοι közös néven nevezi, vagyis még nincs törzs, csak később szól a tartományokról, melyek a törzsekről kapták neveiket. Ama kifejezése azonban: »ἡδὲ νῦν ονομαζομένη χώρα τῶν Σαχλούμων« arra mutat, hogy az az ő korára vonatkozik. A tartományok nevei, Zacholmia = hegy megett lakók tartománya; Bosznia = sós föld ect. csak jó idő múlva jöhetnek használatba. — Mikor továbbá az egyes törzsekről beszél, hangsúlyozza, hogy ezek a beköltözöttek ivadéakai, fejedelmeik pedig azon fejedelemtől származnak, ki Heracliushoz menekült volt. »Zachulmi servii sunt ab illo principe, qui ad Heraclium confugerat.« A travunióták »a non baptisatis Serviis descendunt, qui illic habitarunt ab eo usque principe, qui a Servia non baptisata ad Heraclium confugit«. Ez állításokkal szemben nem látszik elfogadhatónak az íróknak az egymástól független bánokról nyilvánított véleménye. Constantin és a névtelen presbyter egyezőleg azt állítják, hogy a szerbeknek királyai voltak. Igaz, hogy egymástól teljesen különböző névsorát közlik az uralkodóknak. Többen megkísérették a két író által felsorolt neveknek összeegyeztetését, de eredménytelenül. Ha az egyeztetés alkalmával Ciaszlávtól, kiben mindketten megegyeznek, fölfelé haladunk, akkor Vese, vagy Sebeszlávig mindkettőnél 12 nevet kapunk. E 12 név közül a 8-ik mind a kettőnél ugyanaz. S ha e mellett tekintetbe vesszük, a mint többen tették is, hogy a névtelen nemzeti, Constantin pedig keresztény neveket használ, — az összeegyeztetés nagyjából legalább sikerül. Azonban e nevekkal nem sokat nyerünk, miután épen azt nem tudjuk biztosan, hogy hány uralkodójuk volt a szerbeknek a Heracliushoz menekült fejedelemtől Ciaszlávig? Muntimerig épenséggel nem lehet elfogadnunk e névsort, mert bár voltak királyaik, de ezeknek hatalma nem volt örökösödő.

Azonban Constantinnál fönnebb idézett adataival merőben ellenkező tudósításokat is találunk. Egy helyütt ugyanis így szól: »Principes vero hae gentes non habent« — alább meg is mondja, hogy Bazil császártól nyerték első fejedelmeiket. Melyik tudósítása hiteles a kettő között?

Előbbi adataiban a főhatalomról van szó, melynek eredetére nézve a szláv tudósok több elméletet állítottak fel. Budanov Vladimir orosz jogtörténelmében az orosz népek fölötti főhatalom eredetére nézve négyet találunk. Az első a német iskoláé, vagyis az orosz jognak a német jogtudomány behatása alatt századunk második évtizedében kifejtett törzsszerkezeti (rodovájá) elmélete. E szerint az egyeduralkodás (goszpodársztvo) a törzsuralkodásból fejlődött, ez pedig a nemzetségiből. Ez elmélet tagadói azt hozzák fel ellene, hogy a rod-ot, mely családot, nemzetséget, törzset, népet, sőt az emberi nemet is jelentheti, nem határozza meg. Rački e teoriát igazolva találja a horvát egyeduralkodás szervezetében.

A második a szlávophil iskola közösségi (obscinnájá) elmélete, mely a választott együtturalkodók közösségét veszi alapul.

A kettőt összeköti a zadruzsnejá, mely a délszlávoknál uralkodott zadrugát vette a goszpodársztvo alapjául, vagyis azt a társaságot, mely a vérségi kötelék és a birtokra való egyforma jog által van összekötve.

A negyedik elmélet, melyet Budanov maga is vall, a területi (volosznájá), mely a volosztot, azaz egy fő obcsina alatt egyesült obcsinák szövetkezetét vette alapul.

Azonban ez elméletek egyike sem fejt meg a kérdést: a goszpodársztvo eredetét és alapját. Megjegyzem, hogy Budanov goszpodársztvo-nak az egy fő alatt bizonyos területen egyesült személyek összeségét nevezi, ami szintén incorrect.

Bármelyiket alkalmazzuk ezen elméletek közül a szerbekre, az az egy bizonyosnak látszik, hogy kellett lenni főnöküknek, fejöknek, kit mindnyájan elismertek. Constantin szavai nem is az uralkodóra vonatkoznak, hiszen tovább azt mondja: »principes eis designavit (Bazil császár), quos vellent, eligerent e stirpe. quam maxime amarent, atque ex eo tempore in hodiernum usque diem principes ipsis ex eadem stirpe et non aliunde eliguntur.« Nem azt mondja tehát, hogy nem voltak fejedelmek, hanem azt, hogy a főhatalom egy törzsben örökösödésivé vált, holott előbb nem volt az.

A névtelen Svetopelek idejébe helyezi e reformokat (a IX. fejezetben), a kit Cyrill szláv apostol kortársának mond. Csakugyan ez idő tájt élt Svetopelek s érintkezett is Cyrillel, de ő — morva fejedelem volt. A névtelen az uralkodó nevében téved. Szintén Mihály görög császárt említi ez időben, ki Bazil elődje volt s így az időre nézve megegyezik Constantinnal; következőleg a császár által említett reformoknak is ugyanazoknak kell lenniök, melyekről a presbyter is megemlékezik. E fejezet tehát ha nem is egészen, legalább részben igaznak fogadható el.

E helyütt azonban bővebb Constantinnál, mert a tartományok határainak szerinteekkor történt megállapítását is itt mondja el. A földrajz tekintetében Novaković tanulmányozta a névtelent s arra az eredményre jutott, hogy a tartományok száma ötre ment: három a tenger melléken, kettő Rasska és Bosznia a Duna és az adriai tenger közti vízválasztó innenső oldalán. Az első három tartomány közös néven Primorje = tenger mellék (Maritima), a két utolsó Zagorje = hegyen tulinak (Transmontana) neveztetett, a mi arra mutat, hogy e terület elnevezése a tenger mellék lakóitól származott.

Midőn az egyesítés után a hatalom Rasskára megyen által, a nemanida királyok okleveleikben magukat »*красах кне ербкее зьмак и примориа*« nevezik. Boszniának független bánjai levén, a szerbszke zemlje alatt csak Rasska értendő. Ezt némely írók egész a Száváig mondják kiterjedettnék; szerintem a goliai Morava képezte északi határát, legalább jobb partján Milutinig egyetlen egy emléket sem találunk, a mely Rasskának idáig való kiterjedését mutatná. Keleti oldalán sem terjedt egészen a bolgár Moraváig, mert az ott fekvő Niš és a többi várak kerületeikkel együtt a görögök hatalmában voltak.

E tartományok nem keletkezhettek mindjárt a beköltözés után; az újabb írók is megengedik, hogy a szerbek csak az új hazában oszlottak törzsekre. A tartományokra oszlás idejét Constantin császár és a névtelen presbyter szerint Bazil korába, tehát 250 évvel a beköltözés utánra helyezhetjük. A tartományok nevei is azt mutatják, hogy azok csak hosszabb idő múlva keletkezhettek. Csak jó idő múltán jött szokásba bizonyosan Zaholmia lakóinak *hegy megetti* neve, ép így Boszniáé, melyről tudjuk, hogy sós földet jelent, lakói tehát idővel *sós földi*-eknek neveztettek. — Bazil idejéig az egy fő alatt csak župánjaik voltak a szerbeknek, a župán pedig mint neve is mutatja, a župa főnöke; župa pedig oly kicsiny terület, hogy lakói alig voltak mások, mint azok, kiket a vérségi kötelék fűzött egybe. A társadalom fejlődésének egyes elemei sehol sem maradtak fenn oly eredetiségben, mint épen a délszlávoknál. Több család egy bratsvót képezett, több bratsvo egy plemét. A pleme, mint Bogisich állítja, már inkább territoriális jellegű. Lehet, hogy ez képezte a tartományt, glavárjai voltak a bánok. -- Bármint álljon a dolog, ha Constantinnak »*ex eadem stirpe*« állítását elvetni nem akarjuk, legkésőbb ez időtől kezdve az uralkodók létezését meg kell engednünk s akkor a névtelen előadása igazolva van.

Az elmondottak után a szerbek Nemán előtti története — mint már láttuk — két korszakra osztható: a monarchia korára, mely Ciaszlávig terjed, s az őt követő bánok korára. Ciaszláv halálát Constantin nem említi; valószínű tehát, hogy túlélte ezt.

Ismeretes levén pedig, hogy Constantin 959-ben halt meg. — Ciaszlávnak ez éven túl és 968-on innen kellett elesnie. Ez év Péter bolgár császár halála éve, melyet névtelenünk jóval a Ciaszláv elestének elbeszélése után említ. De e két időpont között az eseményeknek egész sorát beszéli el, a melyek megtörténtére a 9 év nem elegendő. Szerinte Ciaszlávot a magyarok ölték meg. Az esetet feltűnő részletességgel beszéli el. Már előbb is hadakoztatja a magyarokat a szerbekkel s egy ízben a Ciaszláv halála után is. »Quodam tempore — mondja szintén nagy részletességgel — cum esset rex (Bellus) in partibus Sremi, Sremani congregantes se cum Ungaris, commiserunt proelium cum rege. In quo loco ceciderunt Sremani cum Ungaris et facta est eis contritio magna« sat.¹⁾ Krónikáink, a névtelenen kívül, sem az előző harczokról, sem Ciaszláv haláláról, sem a Bellus-féle békéről nem emlékeznek.

Constantin sokat beszél a bulgárok és szerbek közötti harczokról, melyek Boris bulgár király idejétől, tehát a IX. század közepétől, Ciaszláv idejéig dunnak. Azt is elmondja, hogy Ciaszlávot a bulgárok rabságra vitték Bulgáriába, honnét két év múlva visszajöven, teljesen a rómaiak karjaiba vetette magát.

A névtelen ellenben semmit sem tud a bolgár hadakozásokról. Lehetséges, hogy a bolgárok nevét fölcserélte a magyarokéval.

Midőn pár évvel utóbb a görögök meghódították a bulgárok tartományait, Rasska is birtokukba került, mint bolgár birtok. Mikor foglalták volt el a bulgárok? Erre a kérdésre csak úgy felelhetünk meg, ha elfogadjuk, hogy Ciaszlávot utóbb ismét megtámadták, megölték s országát, vagyis annak egy részét hatalmukba kerítették.

Ciaszláv halála után Zagorje és Primorje elváltak egymástól. Ez elválása a két tartománynak a Nemanićok minden erőlködései daczára mindjárt a királyság bukása után újra ismétlődött. Vegyük először szemügyre Zagorjét, mely két tartományból állt: Boszniából és Rassia- vagy Rasskából. Bosznia kivált a szerb tartományok kötelékéből s ezóta mint önálló ország szerepel. A névtelen ugyan kisebb rangban szerepelteti, mint a három egyesült primorjei tartományt, de bánja egyenlő hatalmú azok uralkodójával. A primorjei uralkodók többször megkísértik Bosznia meghódítását, de sikertelenül. Midőn utóbb a szerb tartományok egyesítésének eszméje előtérbe lép, Bosznia nem csatlakozik a mozgalomhoz. Bánja együtt harczol a magyarokkal Mánuel ellen. S midőn Nemán egyesíti a szerb tartományokat, — Bosznia független maradt. — Ebből az tűnik ki, hogy Bosznia Nemán előtt nem tartozott a szerb államok szö-

¹⁾ Cap. XXVII. apud Crnčić.

vetségébe. De hogy Nemán alatt is megőrizte függetlenségét, bizonyítja az, hogy Boszniának ekkor külön bánja van, Kulin, a ki kortása Nemánnak. Jóval később Milutin elfoglalta ugyan, de igen rövid időre. Bosznia soha sem szerepel a szerb királyok czimében. Rački ¹⁾ véleménye szintén az, hogy a második korokban Fejér-Horvátország és Bosznia emléke mindjobban tünedezik s e tartományok csak nagyritkán és melleleg említetnek.

Zagorje másik tartományát, Rasskát először a bulgárok foglalták el, kiktől a görögök kezére került, kik meg is tartották egészen Nemán fellépéseig. Keleti és déli határát várakkal vették körül, melyek őrségei olyannyira féken tartották a rasskaiakat, hogy egész Namanig minden mozgalomra képtelenek voltak. E várakat Nemán foglalta el — István fiának tanusága szerint: a magyar király segítségével.

Szerbia tehát a tenger mellékre szorítkozott csupán. Az itteni három tartomány a diocliai archizsupán hatalma alatt állott. Travunia és Zachulmia zsupánjairól nincs többé emlékezet. Paulimir archizsupán fölosztván fiai között az országot, e két tartományt az osztalék között találjuk. Hogyan történt ez? — arra nézve a második rész zavaros első fejezeteiben bajos eligazodni. Ha okoskodásunk igaz, hogy Ciaszláv és elődei az egész szerb nép fölött uralkodtak s egyúttal az egyik tartomány (valószínűleg Dioclia) bánjai voltak, — akkor fiúágon Ciaszlávban az archizsupánok- s a diocliai bánoknak magva szakadt. Utána a nőág jut uralomra. A névtelen szerint Paulimirt, az első fejedelmet, »imprimis habitatores regionis *Tribuniae* venientes cum magno honore duxerunt in Tribuniam,« a hol meg is nősült. Halála után »septimo die uxor illius peperit filium, quem Tiescimirum vocavit.« ²⁾ Constantin Tribuniáról szólva azt mondja, hogy »Vlastemerus filiae suae maritum dedit Crainan Belae Terbuniae župani filium, atque ex eo Phalimeres natus est, ex quo Tzutzemer.« ³⁾ Igaz, hogy a névtelen Phalimerest Radosláv unokájának, Constantin pedig a Vlastimeresének mondja; mivel azonban fiának, Tiesimirnek nevében [Tiessimir = Tzutzemer] egyeznek s mindketten Travuniából származtatják: én történeti személynek veszem, ki női ágon a régi dynastiából származott s talán épen ezen az alapon lett az zachulmiai bánból diocliai bánná s egyúttal a három tartomány fejedelmévé.

Hilferding is abban a nézetben volt, hogy Rasska a X-ik században elvesztette a hatalmat, mely Diocliára szállott által,³⁾

¹⁾ Književnik I. 215. l.

²⁾ Cap. XXXIV.

³⁾ I. m. 169 és 19. l.

mely »egyedül ismerte még el a Vlastimir családjából származott archizsupánoknak egykor az egész Szerbia fölötti közös hatalmát.« Rački kénytelen szintén elismerni, hogy a névtelen elbeszélése ebben a részben mind szűkebb határok közé szorúl s utóbb »egyedül Diocliára szorítkozik.« Helyesen, mert csak ez a három tartomány létezik még s a névtelen munkája e részében csak Primorje történetével foglalkozik; tehát ebből a szempontból is kell azt felfogni és tanulmányozni. A diocliai archizsupánok terve volt — miután a három primorjei tartományt hatalmuk alatt egyesítették — visszahódítani Zagorjét és helyreállítani a régi állapotokat. S csakugyan a visszahódítást és egyesítést többször megkísérelték; de Boszniára nézve ez még Nemánnak sem sikerült. Rassiát is csak úgy volt képes visszafoglalni, hogy fölszabadította a görögök alól. Egyrészt az egyesítésre való törekvés, másrészt a görögökkel való harcok s a tőlük való szabadulás vágya az, a mi Nemanig a szerb uralkodók politikáját jellemzi. Ez a két vonás szoros kapcsolatban van egymással úgy, hogy a szerbek e korbeli történetének egyoldalú megismerése nélkül őket szétválasztani nem lehet.

A görög írók, köztük Constantin is, azt hangsúlyozzák, hogy ama terület, melyen a szerbek letelepedtek, a görög birodalomhoz tartozott; következőleg a szerbeket a görögök természetes alattvalóinak tekintik. Dalmatiáról azt mondja Constantin, hogy »in latitudine ad Danubium se extendebat, et ab Antibari usque Istriae montes pertingebat«; tehát a szerbek hazáját is magában foglalta, s a »sub romanorum potestate et praestantissimum thema omnium occidentalium« egyike vala. A szerbek azonban mindjárt Heraclius halála után megszabadultak a görög uralom alól. Így maradtak macedói Bazil idejéig. Őt — ha igaz — arra kéri, »ut essent veluti ab origine imperatori Romano subjecti.« Csakhamar ezután föllép Simon, kinek megjelenése Rački szerint ¹⁾ a szlávság emancipációját jelentette a görögök uralma alól. A szerbek — úgy látszik — az opportunítás politikáját követték. Az uralkodók a győzelem esélyei szerint majd a görögök, majd a bulgárokhoz szegődtek, míg a nép a bulgárok pártján állott. Hogy a byzáncki császárok sulyt fektettek a szerbek szövetségére, bizonyítja az, hogy ezek trónkövetelőiknek udvarukban való tartogatásárai igyekeztek rájuk való befolyásukat öregbíteni, mi által ezek a császári hatalom készséges eszközeivé váltak. Talán a keleti birodalommal való eme kacérkodásnak fizette meg Ciaszláv az árát, midőn a fölingerült bulgárok fogságba hurczolták s talán meg is ölték.

Tzimiskes megdöntvén a keleti bulgár birodalmat a szerbek

¹⁾ Rad. . . . 107 l.

ismét régi uraik alá kerültek; de mint a névtelen előadásából következtethetjük — nem minden ellenállás nélkül hódoltak meg a görögöknek.

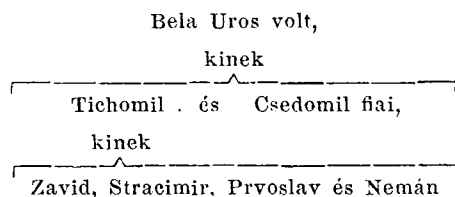
A nyugati bulgár birodalom megalkotója Sámuel, ki támadó hadjáratokkal akarta megsemmisíteni a görög birodalmat, szigorúbb volt elődeinél a szerbek irányában. Ochrida felől Dulcignón át jöve »*coepit destruere, incendere ac depredare totam Dalmatiam*«, . . . »*postea per Bosnam et Rassam reversus est*«, — beszéli a névtelen, *ИПННЕНА РАССА КЪ КОПЕНННОЕ ПАЗОПЕНННЕ* — állítván vele egyezően egy szerb évkönyv. Sámuel Vladimirt fogságra vetette, utóbb azonban leányát nőül adta hozzá, valószínűleg azért, hogy szövetségessé tegye.

A Sámuel alkotta nyugati bolgár birodalomnak Bazil császár által való megbuktatása után, Rasska ismét a görögök hatalmába került. »*Congregato magno exercitu (a császár)* — beszéli a névtelen — *coepit debellare terram obtinuitque totam Bulgariam, Rassam et Bosniam, totamque Dalmatiam, omnesque maritimas regiones usque in finibus inferioris Dalmatiae.*« Dobroslav hazátlanná lett. Hilferding szerint »1018. után nemcsak Kattaró polgárai és a fejedelem nélkül maradt Podgoria, hanem Rassa, valamint Trebinje és Zachulmia is elismerték a byzáczi császár felsőbbbségét. Tizenöt éven át (1019—1034.) az egész Balkán hódolt Byzancznak. Ez idő tájt azonban a függetlenség eszméje föléledt a dunai szlávok között az idegen uralom ellen, mely őket zsarnokságának alá vetette volt.« E függetlenségi harczot Rački bőven tárgyalja. Műve azonban nem mindenben felel meg a valóságnak. Egyebek között a szerbeknek a görögöktől való függését névlegesnek mondja, holott a görög írók *υποσπονδοι*-nak nevezik a szerbeket, azaz rabszolgáknak. Ha csak névleges volt e függés — miért oly heves a küzdelem? Rački igen sokat dolgozik, a mi sokszor az alaposság rovására esik. Így van ez jelen tanulmányában is, melynek, czíme után ítélve, a szlávok XI-ik századi küzdelmeit kellene tárgyalnia. Míg azonban a bulgárok X-ik s a horvátok XII. századbeli harczaira is kiterjeszkedik, — a szerbek történetéből, melylyel a VII-ik és XIII. fejezetekben foglalkozik, csak a Voisláv Dobromirtól Bodinig (1034—1085.) terjedő részletet adja elő.

Bolgárölő Bazil utódai Comnén Elek fölléptéig a gyávaság példányképei, kikkel a szerb fejedelmek diadalmasan mérkőznek össze. Bodin, szakítva elődei védelmi politikájával, Zagorje visszakapcsolásán mesterkedik. Ez időtől fogva a görög járom alól való fölszabadulás parallel haladt a tartományok egyesítésével. Amint Bodin Vlkánt Rasskába beülteti — ez a tartomány is szerepelni kezd s győztesen kerül ki a görögökkel és diocliaiakkal vívott harczaiból is. Ennek okát a külső viszonyokban kell keresnünk.

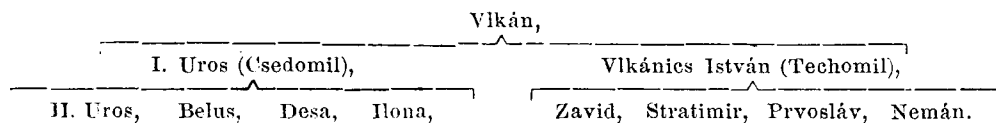
Comnén Elek jutván a keleti császárság trónjára, vele a birodalom másodvirágzásának kora köszönt be. Ő a császárságnak Dalmatiára való jogát Velenczére ruházta át. Pimorje ez által két tűz közé kerül s a súlypont a beljebb eső Rasskára megy át, melynek fejedelmei épúgy harcolnak a görögök, mint a diocliaiak ellen. A harcz mindkét részről általános s Nemánig nem szünő. Arra, hogy a görögök alól fölszabaduljanak s Rassa legyen az egyesített Szerbia központja, a Nemán-család pedig az uralkodó dynastia — az említett külviszonyokon s a családtagok jelességén kívül még a magyar segély is nagy befolyással volt.

Nemánt, az egyesített tartományok első fejedelmét, Vukán családjából származtatják, s a szerb források szerint nagyatyja

fiai voltak.

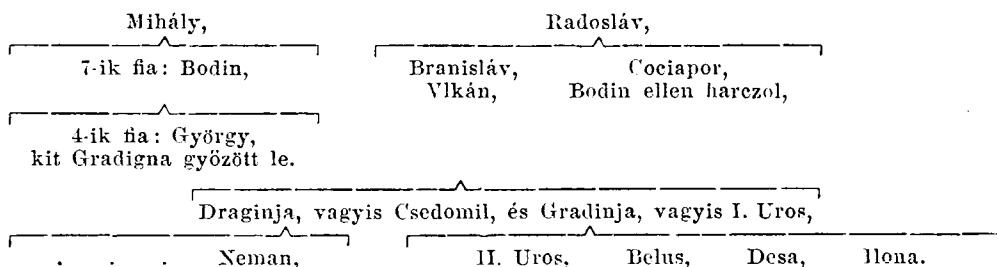
A presbyter, mint láttuk, a diocliai fejedelmekkel foglalkozik; tehát az általa említett neveket a szerb, tehát rasskai ljetopisokban olvashatókkal összeegyeztetni nem lehet. Nemán származását többen tanulmányozták a legkülönbözőbb kombinációkat eszelve ki. Régebben a görög írók alapján tettek kísérletet. Ugyanis Comnén Anna Vlkán unokáiúl Urost és Istvánt nevezi meg. Ezek volnának a szerb ljetopisok által emlegetett Techomil és Csedomil. Urosnak II. Uros vagy Prosláv, Belus és Desa nevű 3 figyermeket és egy Ilona nevű leányt tulajdonítanak az írók, Nemánt és fivéreit: Stratimirt, Zavidot és Prvoslavot Istvántól származtatván. Tehát ekképen:

Nemánt sokáig Desa fiának tartották. Ennek a nézetnek helytelenségét Subotić bizonyította be.¹⁾ Ekkor némelyek, mint Srećković, Uroš fiának állították. Az orosz tudósok, nevezetesen Vaszilevskij, azon helyes nézet által vezéreltetve, hogy a görög írók és a névtelen által említett nevek különfélék, az egyes személyeknek ellenben ugyanazoknak kell lenniök — megkísérlték egyes, több név alatt szereplő személyt ugyanazonosítani, mint Petrov, a ki Bodinról írt tanulmányában e királyt egynek veszi Vlkánnal. Én nem fogadom el e véleményt; azt hiszem az

¹⁾ A »Ljetopis srbske matice« 1857. évf.

ugyanazonosítást vele kell kezdenünk, nem az unokákkal. Okoskodásukban az a mérvadó, hogy a suprematia fölötti harc a diocliaiak és a rassaiak közt foly. A névtelennél pedig a Mihály fejedelem utódai, kik Diocliában uralkodnak, és fivérének Radoslavlak utódai, Rasska fejedelmei, állanak egymással szemben a tartományok egyesítése miatti harcban. ¹⁾ A viszályt Mihály fia Bodin kezdi, de az antibari érseknek sikerült a feleket kibékíteni. »Juraveruntque sibi invicem Bodinus cum fratribus consobrinis, (azaz Rodosláv fiainak), ut pacifice viverent. Facta pace Bodinus cum fratribus (consobrinis) perrexit Rassam et debellando obtinuit eam atque possedit eam, posuitque ibi duos iuppanos de curia sua Velcano et Marco.« ²⁾ A Bodin fia György és Radosláv fiának Branislávnak fiai közötti viszályban a Vlkán is szerepel, de csak egyszer ezen a néven; a rasskaiak 3 ízben. A győzelmet utoljára is Branisláv 2 fia, a Rasskából operáló Draginja és Grubessa vívják ki György felett. Draginjának 4 fia van, ugyanazok, kiket a görög írók megneveznek: Prevoscus, Neman, Sirac és Grubescia, a kinek egynek kell Zaviddal lennie. Grubessának 3 fia van: Radosláv kenéz, János és Vladimir, épen mint I. Urosnak. Ha Branislávot egynek vesszük Vlkánnal, akkor a leszármazás a következő:

Míg egymásközt véres harcokat folytatnak az unoka-fivérek, a görögök ellen többször egyesülnek, Bodin és Vlkán halála után, kiknek harczeit Commén Anna közöl részleteket, ki szerint Bodin fia György indítja meg a harcot újra. A névtelen szerint: »Postquam autem dux Pirigorti ivit Constantinopolim, venit alius dux Dyrachium Kiri Alexius di Condi Stephano. Interea rex Georgius congregans populum venit et obsedit obliquum,

¹⁾ Mivel pedig az előbbieket Diocleában találjuk, a Radosláv utódait Rasskában kell keresnünk.

²⁾ A névtelen itt egy egész új embert tesz Rasska fejedelmévé, a mi még nehezebbé teszi az eligazodást. A contextusban Radosláv fiáról van szó; ők mennek Bodinnal Rasskába s mégis idegent tenne oda fejedelmül?! A »de curia« alatt érthetünk familiát is, s akkor a Radosláv fiai egyikének kell Vlkánnak lennie. A következmények Branislávot sejtetik. Igaz, hogy ezt a névtelen megöleti; de ez más lehetett a 7 fivér közül. Vlkánt és Branislávot két külön személynek vévén, az egyik nem illett elbeszélésekeretébe s ezért volt kénytelen megöletni őt.

Boroscius vero cum suis fortiter defendebat se. Audiens autem Kiri Alexius cum Gradigna et cum fratre congregantes exercitum venerunt supra regem.« --- Lehetséges, hogy a névtelen itt ugyanazon hadjáratot adja elő, melyről Nicetas Choniates ¹⁾ a következőleg emlékezik meg: »non multo post victoriam de patzinacis reportatam etiam contra Triballos, quos alii Servios vocant, expeditionem pronunciavit.« E hadjárat idejét Cinnamus ²⁾ közelebb-ről is meghatározza: »eadem ferme tempestate, qua Branizova ab Hungaris reportata est, servii Rasam castellum everterunt«, — a miért János császár Critophus vezért kigunyoltatta. A két író összehasonlításából világos, hogy a szerbek közvetlen II. István magyar király hadjárata után lázadtak fel. S ha áll, amit Nicetas mond, hogy a szerbek »alioquin parum potentes subinde vicinis imperiis subsunt«, (a mi csakis Magyarországra vonatkoztatható): önként foly a következtetés, hogy István hadjárata s a szerbek lázadása egymással összefüggésben állanak. A viszonyt pár év múlva Ilonának Béla királyfival való eljegyzése már csak erősíthette. Ekkor kezdődik a szerbek és magyarok közös harcza a görögök ellen, mely csak akkor szűnik meg, midőn (a Nemánnak István fiától származó életirata szerint) Nemán a magyar király szövetségében és társaságában a görögöktől az általok birt szerb várakat elfoglalja. E harcok történetét csak a két görög író följegyzéseiből ismerjük, a kik szerint a szerbek egymást felváltó fejedelmei folyton a magyarokkal harcolnak s ép ezért kénytelenek trónjuktól megválni.

Nemán uralkodását egyik életirója sem beszéli el; azért nem tudjuk, hogy milyen viszonyban állott hazánkkal. De már fia, István, »helyettes királynak« nevezi magát oklevelében. Szabbás életiratában pedig azt olvassuk, hogy midőn a koronát bátyja fejére tette, a magyar király haddal támadt reá. Ő Szabbást küldte a magyar királyhoz, kinek követségéről 6 levélen keresztül beszél az író. Sajnos, az egész beszéd csupa elmélkedés, s egy a magyar király kértére Szabbás által végbe vitt csoda leírása, mely az életrajznak Oroszországba kerültével átment az orosz évkönyvekbe is.

¹⁾ P. 11. 12.

²⁾ P. 6.

Irta: HODINKA ANTAL.

ADALÉK
FRIGYES CSÁSZÁR ÉS MÁTYÁS KIRÁLY VISZÁLYAI
TÖRTÉNETÉHEZ.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

VIII. 1480. május 7. Bécs.

Bánffy Miklós pozsonyi gróf mint Mátyás királynak a császárhoz küldött követe okát adja ura újabb föllépésének a császár ellen és békés kiegyezést ajánl.

Az írat élén: Proposita per magnificum dominum Nicolaum Bampfi comitem Posoniensem nomine serenissimi domini Hungariae regis.

Anno domini MCCCCLXXX^o VII. Maii.

Praemissa salute etc. Intellexit serenissimus Mathias Hungariae rex ex nonnullis praesertim ex praeposito Posoniensi, imperialem maiestatem coram principibus et aliis lamentari, quod regia serenitas caesaream maiestatem et suos bello impetatur, nulla diffidatione praevia, contra initam nuper pacem et inscriptiones inter maiestates suos alias factas. De quo regia sua serenitas non parvum admiratur, cum bene sciat imperialis maiestas, quales inter maiestates suas factae sunt inscriptiones, praesentibus etiam reverendissimis dominis apostolicis legatis et aliis principibus et dominis, quodque imperialis maiestas regiae serenitati obligata sit solvere certam pecuniae quantitatem, propterea, quod regia serenitas imperiali maiestati et suis restituit omnia castra oppida et fortalitia quae in Austria acquisierat; pro quarum pecuniarum solutione praefiniti fuerunt termini ad satisfaciendum regiae serenitati: de quibus quidem pecuniis imperialis maiestas in eiusdem terminis regiae serenitati non satisfacit et cum bene sciat imperialis maiestas in praefatis inscriptionibus contineri, quod in quantum dictae pecuniae in praedictis terminis non solverentur, regia serenitas huiusmodi pecunias quocunque requirere posset una cum dampnis et interesse. At propterea non tenebatur regia serenitas pro huiusmodi pecuniis requiren-

dis imperialem maiestatem diffidare. Neque illud etiam serenitati suae licisset, quoniam in dictis etiam inscriptionibus contineatur, cum serenitas regia huiusmodi pecunias in terminis praefinitis sibi non solutas requiereret et illae sibi non solverentur, quod nihilominus pax et benivolentia inter serenitates suas firma manere debeat. Quam regia serenitas cum imperiali maiestate semper habere et servare studuit et pro parte sua omnia quae debuit, fecit; castra etiam oppida et fortalitia quae in dicto bello acquisierat, imperiali maiestati et suis restituit et singula adimplevit, quae sibi vigore dictarum inscriptionum incumbabant; nunquam etiam aliquid contra imperialem maiestatem acceptassent, si sibi iuxta inscriptiones praedictas satisfactum et si illae sibi servatae fuissent.

Fuisset etiam sua serenitas contenta satisfactionis dictae solutionis diutius expectare et propterea imperialem maiestatem non molestare, nisi pro parte imperialis maiestatis et suorum ex aliis multis illatis iniuriis provocata non esset et sibi defendendi se et repellendi iniurias occasio data non fuisset. Quoniam tricesimatoribus et aliis subditis suis in regno Hungariae a gentibus et subditis imperialis maiestatis multe facte sunt molestiae et iniuriae illatae, pro quarum reformatione cum regia serenitas apud imperialem maiestatem sepius instetisset in eoque imperialis maiestas semper leviter se habuisset et desuper provideri non curasset, non potuit regia serenitas amplius huiusmodi molestias pati, sed debuit sibi et suis desuper providere, cum sibi pro parte imperialis maiestatis tot occasiones ad id datae fuissent. De quo imperialis maiestas de se ipsa et suis et non de regia serenitate querulari habeat.

Accedit etiam cum regia serenitas intellexisset, Turchum sue serenitati multa dampna in regno Hungariae intulisse, curavit regia serenitas pacem cum Bohemis et aliis adversariis suis componere et quascunque potuit gentium copias coadunari ad invadendum Turchum ut se de illo ulcisceretur. Cunque regia serenitas Turchum persequeretur et gentes contra illum transmitteret, ipsaeque Turchorum gentes in fugam verterentur, maximis molestiis gentes regiae a subditis cesareae Maiestatis affectae sunt et quamplures ex eis interempti, necati, spoliati et depredati fuere. Ex quibus omnibus regia serenitas ad huiusmodi ac tot et tantas iniurias propulsundas provocata fuit et certe male libenter, quoniam potius voluisset tam maximas impensas contra Turchum quam contra caesaream maiestatem facere cum quo semper studuit servare et habere pacem optimam et ipsam non minori observantia quam unicus eius filius colere. Nunquam tamen obtinere potuit quod caesarea maiestas ipsum rursus paterno amore prosequeretur et de eo plenam fiduciam haberet.

Itaque si quid a regia maiestate contra imperialem maiestatem factum esset, id illis imputetur qui ita caesareae maiestati consulunt, quominus inter serenitates suas mutua benivolentia, bona pax et concordia conservetur, ad quod regia serenitas semper bene disposita et parata fuit et esse velit et propterea misit magnificum dominum Nicolaum Bampf comitem Posoniensem cum pleno mandato et instructionibus oportunis, ad tractandum denuo cum maiestate caesarea perfectam et bonam concordiam et perpetuam pacem, ad tractandum etiam ut cum consiliariis caesareae maiestatis omnes iniuriae et dampna hinc inde illate emendentur, componantur et rectificentur.

Hátírat: Acta cum rege Hungariae Viennae per medium Nicolai Bamphi ipsius oratoris. Anno etc. LXXX°.

IX. 1480. június (Bécs.)

Frigyes császár egyenkint megfelel azon vádpontokra, melyeket Mátyás nevében Bánffy Miklós előterjesztett.

Responsio caesareae maiestatis ad praemissa.¹⁾

Circa salutem, amicitiam et benivolentiam quam imperiali maiestati nomine domini regis dixit, dicit caesarea maiestas, quod facta verbis non correspondent.

In aliis, quae proposuit, astruere conantur,²⁾ quod, licet dominus rex per caesaream maiestatem apud principes imperii culpatus sit, quod haud eque bellum imperiali maiestati et suis inferat; tamen id iure domino regi licuisse; quoniam solutio in termino statuto facta non fuerit; quo et si dominus rex animo non movebatur, tamen iniuriis lacessitus a subditis caesareae maiestatis et data occasione ad hoc iuste provocatus sit.

Ad quae respondendo dicit caesarea maiestas dominum regem non debere indignari super querela per imperialem maiestatem apud principes imperii de se facta, quoniam iusta ratione et exigente ipsius regis grassatione ad hoc mota fuerit. Multis enim a seculis auditum non est, quod princeps et vasallus imperii in Romanorum imperatore, vero et naturali domino suo, quam patrem appellare tenetur, ita prevaricatus fuerit.

Et quamquam dominus rex prae se ferre contendat, sibi licuisse et ex mutuis inscriptionibus esse permissum, quod absque aliquo avisamento et diffidatione imperiali maiestati inferre bellum et de bonis maiestatis suae sibi ipsi satisfacere; tamen id minime propria auctoritate sibi licuit, nisi previa cognitione prae-

¹⁾ T. i. Bánffy május 7-diki előterjesztésére.

²⁾ Értsd: Egyebekben, a miket (Bánffy) előterjesztett, azt igyekeznek a király és Bánffy) kimutatni, hogy stb.

missa: an et per quem inscriptionibus contraventum sit. Quae cognitio si praemissa fuisset, aperte deprehendebatur dominum regem inscriptionibus et federibus minime satisfacisse, neque hodie per ipsum esse satisfactum. Inprimis quidem in inscriptione ipsa ac conventione continetur, quae per dominum regem imperiali maiestati fieri et adimpleri debebant, quibus factis et impletis quae per caesaream maiestatem domino regi sunt facienda et implenda. Quibus ita stantibus comperietur manifeste quod iis quae per dominum regem erant facienda, minime in termino neque hodie satisfactum est. Continetur quidem a principio, quod illico ut literae super regalibus regni Bohemiae per imperialem maiestatem domino regi consignarentur et ad ipsius deponerentur manus, rex ipse omnes gentes suas et exercitus de terris et dominiis caesareae maiestatis removeret, relictis paucis in signum custodiae castrorum et oppidorum quae per dominum regem tenebantur, donec illa imperiali maiestati integraliter assignarentur. Quod per dominum regem minime factum est, imo post assignationem dictarum litterarum dominus rex in propria persona cum omnibus suis gentibus aliquandiu in Austria permansit, per quod caesarea maiestas impedita fuit, quod dietam ad festum trium regum celebrandam minime celebrare potuit, sed necesse erat illam prorogare; quae etiam gentes regiae in magno numero ultra statutum terminum in dictis castris et oppidis paene per sex menses permanserunt, vectigalia ac thelonia exigendo et omnia hostilia exercendo, haud aliter ac belli tempore; quod concordatis apud Gmunden omnino contrariebatur. Praeterea capitanei domini regis quando recesserunt ex castris et oppidis, quae tenebant civibus et incolis multa bona abstulerunt et secum deferebant et villagia incendebant, etiam in opido Prun¹⁾ hostiliter viginta octo domos cremarunt.

Secundo, dominus rex noluit imperiali maiestati restituere castra et oppida sibi ablata, nisi prius per caesaream maiestatem stipendariis suis decem et septem milia solverentur, quod inscriptionibus adversabatur, quibus continetur, quod si dicti stipendiarii qui ad dominum regem transiverunt, praetenderent, imperialem maiestatem sibi aliquid debere, id iure diffineretur, ad quod se caesarea maiestas offerebat; sed dominus rex de hoc non contentus, se de stipendariis intromisit; quod sibi non licuit facere contra inscriptiones suas et oratorum suorum, quibus se obligarunt, quod ad certum terminum omnia castra et oppida imperiali maiestati redderent, quod dominus rex minime fieri permisit, nisi solutis prius decem et septem milibus, quare caesarea maiestas necesse habuit tenere multas gentes, donec castra

¹⁾ Brunn, Alsó-Ausztriában Mödling mellett.

fuerunt restituta, pro quibus gentibus tenendis imperialis maiestas graves expensas facere habuit. Sperabat caes. maiestas, quod dominus rex in hoc pluris fecisset imperialem maiestatem, quam huiusmodi soldados. Insuper apud Gmunden conventum fuit, quoad nullus ipsorum se de subditis alterius impediret. Quo non obstante, dominus rex impedivit se de archiepiscopo Saltzburgensi, qui est princeps et vasallus iuratus imperii et eum cum omnibus bonis ecclesiae suae in suam recepit protectionem contra iuramentum per dominum regem imperiali maiestati praestitum et non obstante, quod cesarea sua maiestas non solum ut Romanorum imperator sed et ut dux Austriae verus et haereditarius advocatus ipsius ecclesiae Saltzburgensis existat. Similiter et se dominus rex de castris et opidis eiusdem situatis in dominiis imperialis maiestatis intromisit et illa occupat, ex quibus per gentes regias caesariae maiestati et suis gravia dampna hactenus illata sunt et in dies maiora inferuntur, quod domino regi contra imperialem maiestatem facere non licuit.

Continetur etiam in praedictis inscriptionibus principaliter, quod dominus rex omnia castra et oppida ac munitiones per eum imperiali maiestati et suis ablatas infra certum tempus caesariae maiestati et eis ad quos spectabant restitueret; quibus omnibus restitutis, demum domino regi solutio facienda erat iuxta terminos conventos. Cui articulo per dominum regem neque in termino statuto, neque hodie adhuc satisfactum est; nam licet dominus rex per caesaream maiestatem sepenumero requisitus fuerit, quod restitueret castrum Heking ¹⁾ et munitionem Rechnitz ac monasterium beatae Mariae de Borsa-monstra ²⁾ per eum imperiali maiestati ablata; tamen dominus rex illa adusque restituere neglexit.

Haec et alia, quibus dominus rex inscriptioni contravenit, si digne animadvertere voluerit, aperte intelliget, dominum regem tractatibus et inscriptionibus apud Gmunden conclusis minime satisfecisse, neque adimpleta fuisse ea quae per eum erant adimplenda et per consequens caesaream maiestatem non fuisse in mora solvendi; nisi dominus rex prius satisfecisset inscriptionibus; quod minime fecit, nec facere curat. Praeterea si dominus rex voluit allegare, quod caes. maiestas non servaverit inscriptiones, propter non factam sibi solutionem; ipse nihil debebat de pecunia sibi debita percipere; quod non fecit, imo ad quinquaginta millia aureorum in dicto debito percepit et propterea quietantias dedit et ideo non potest allegare quod inscriptio sibi

¹⁾ Nem tudom, melyik Hacking, vagy Häcking, vagy Höcking értendő ez alatt.

²⁾ Borsmonostra.

servata non sit et [non] licuit invadere dominia imperialis maiestatis; quia aliquid in ipso debito percipiendo videtur in ea parte ab ipsa inscriptione recedere et tenetur iure residuum debiti sine invasione percipere. Nam quinquaginta milia soluta sibi sunt et reliqua per caesaream maiestatem solutura erant si dominus rex satisfacisset conventis. Saepe etiam huiusmodi scripturae inter magnos principes emanant, non tamen propterea terminis non servatis alter alterum invadit. Similiter caesarea maiestas et provinciales scripserunt domino regi quod aequo animo ferret moram, attento quod Austria plurimum per ipsum et alios esset desolata; quoniam sibi omnino de residuo debito sibi (*így!*) satisfacerent.

Item dato sed non concesso, quod caes. maiestas fuisset in mora solvendi, tamen res non erat tanti, quod propterea dominus rex deberet pacem violare et invadere terras imperialis maiestatis, cui iuratus est, et cum quo ipse rex et totum regnum vigore etiam antiquarum inscriptionum perpetuam pacem servare et via facti nunquam aliquid in contrarium attemptare per suas sigillatas literas se astrinxerunt. Attento etiam quod dictum iuramentum dominum regem in tantum constringit, quod nihil eorum quae attemptavit contra caesaream maiestatem, sibi facere licuit, quod hoc iuramentum praestitum fuit per dominum regem post tractatus conclusos. Praeterea dominus rex postquam cessit dies solutionis, scripsit caesariae maiestati, quod gentes suas missurus esset contra Turcas, sed quia regnum Hungariae in iis locis, per quae iturae essent, penitus desolatum esset, ut non possent habere victualia, petiit caesaream maiestatem quod daret etiam passum per terras suas et provideretur, quod pro pecuniis suis eis venderentur victualia, assecurando caesaream maiestatem quod sine omni dampno imperialis maiestatis et suorum proficescerentur. Quod minime factum est, imo ultra mille villas et oppida diripuerunt et vastarunt et alias caesariae maiestati et suis sub hoc palliato et sinistro colore irrecuperabilia dampna intulerunt, quia dominus rex ipsis gentibus usus est contra suam maiestatem, nullo etiam avisamento praemisso; quibus caesarea maiestas si huiusmodi scriptis regis bono zelo non credidisset, rebus suis oportune providisset, ne[c] haec gravissima dampna passa fuisset; sed dictae gentes in huiusmodi simulato transitu contra Turchos permanserunt in terris imperialis maiestatis et abstulerunt castrum et oppidum Radkersburg contra assecurationem domini regis, qua assecuravit imperialem maiestatem, quod dictae gentes caes. maiestati et suis nulla dampna facerent, prout in literis suis continetur; imo adhuc hodie suam imperialem maiestatem et suos dampnificare non cessant contra mutua foedera, inscriptiones et iusiurandum per dominum regem caes. maiestati praestitum. Nam etsi dampna a subditis imperialis maiestatis domino

regi et subditis suis causa defendendi se, illata fuissent, non tamen propterea licuit domino regi se propria auctoritate ulcisci, sed iuxta antiqua foedera per eorum homines ad hoc deputandos super hoc debebat cognosci. Imo caesarea maiestas obtulit domino regi quod ipsis tricesimatoribus ab iis qui eos dampnificassent satisfaceret, dummodo dominus rex faceret relaxari cives imperialis maiestatis per tricesimatores propterea captos; quod rex facere recusavit.

Alias non constat imperiali maiestati de aliquibus dampnis domino regi et suis illatis; nec dampna tanta fuere, quod propterea pax turbari debebat et dominia imperialis maiestatis per dominum regem bello invadi, quia in millecuplum caesareae maiestati et subditis suis a domino rege et suis dampna illata sunt. Dampna vero, quae nunc dominus rex dicit suis illata, non debet mirari; quia provocati per gentes regias pro sua defensione et conservatione bonorum suorum facere coguntur, quia gentes regie ipsis bona sua violenter auferunt et eos spoliant bonis suis. Nimirum si subditis regiis vicissim inferunt quid, eis nequit imputari, quia licet eis vim vi repellere et eos qui eis dampna inferunt, vicissim dampnificare. Cum igitur ut supra dictum est, certo certius sit, dominum regem minus iuste bellum intulisse imperiali maiestati, quia maiestas sua non fuit in mora solvendi et quod dominus rex non satis fecit conventis et tractatibus apud Gmunden conclusis quodque caesarea maiestas nullam dedit occasionem bello, sed potius dominus rex, prout notorie constat; quapropter ¹⁾ petit et requirit imperialis maiestas dominum regem, quod restituat sibi ablata, dampna caesareae maiestati et suis illata emendet et inscriptionibus satisfaciat, gentes suas et exercitus removeat de terris caesareae maiestatis, se de archiepiscopo Saltzburgensi non impediat et ipsi archiepiscopo castra ecclesiae Saltzeburgensis, quae tenet, libere restituat. Quibus per dominum regem factis et adimpletis imperialis maiestas non recusat super reintegratione pacis cum domino rege honestos secundum inscriptiones habere tractatus. Nec habet dominus rex quempiam culpae aut incusare, quod inducat imperialem maiestatem et det operam ad pacem turbendam et quominus inter imperialem maiestatem et dominum regem pax consistat; quia palam et notorium est, quod ex parte caesareae maiestatis pax nunquam fuit violata, nec bellum dominus regi illatum, sed semper ex parte domini regis turbata est pax et bellum imperiali maiestati illatum; unde potius culpandi essent super turbatione pacis, qui penes regem sunt, quam consiliarii caesareae maiestatis

¹⁾ *propterea* helyett.

Super practicis, diffamationibus et accusationibus aliisque quae dominus rex contra statum, honorem, dignitatem et in perniciem imperialis maiestatis apud principes et communitates imperii molitus est et super feloniis quas contra imperialis maiestatis commisit, contra iuramentum et fidelitatem, quam imperiali maiestati corporaliter praestitit, caesarea maiestas tempore suo oportune deliberabit et providebit.

Hátirat: Acta coram sacra caes. maiestate per magnificum Nicolaum Bampfi nomine serenissimi Mathie Hungariae regis anno dni MCCCCLXXX de mense iunii.

Jegyzet. Jelen latin válasz meg van az eredeti német fogalmazványban is e latin nyelvű fölrattal: »Responsio sacre ces. maiestatis super propositis per magnificum Nicolaum Bampfi etc. nomine serenissimi Mathie Hungarie regis.«

X. 1480. június. (Bécs.)

Bánffy rövid válasza a császár ellenvetéseire, s ajánlata, hogy a császár Mátyásnak a főadósság fejében s az okozott károkért és költségekért háromszázezer arany forintot fizessen.

Ad praemissa respondit orator regius.

Quod dominus rex bene posset se excusare et dicere rationes suas, ex quibus intellexeretur, quod ipse non esset in culpa eorum, quae per caesaream maiestatem contra eum proponuntur, et quod omnia servasset et adimplevisset, quae vigore iuscriptionum facere tenebatur. Neque deberet imputari domino regi, quod illico post pacem cum imperiali maiestate conclusam non eduxisset gentes suas de terris imperialis maiestatis, quia impeditus per frigora et congelaciones aquarum id facere non potuisset. Posset etiam bene ostendi quod dominus rex nunquam mandavit gentibus suis ut dominia et subditos caesariae maiestatis dampnis et iniuriis afficerent et molestant. Sed quia ipse orator non esset missus ut coram caesarea maiestate super his et similibus contendere debeat; sed venisset et semper desiderasset, ut inter serenitates suas bona pax et concordia fieret, neque conveniret ut tanti principes se verbis mutuo incusarent, quodque dominus rex contentus esset, si quis bonus vir haberetur, qui huiusmodi dissensiones componere posset, quod haec causa in suis manibus poneretur, coram quo ambae partes causas et rationes suas proponerent et iustificarent.

Rogavit quoque orator regius, ut caesarea maiestas aliqua bona media cogitaret quibus pax et bona concordia inter serenitates suas componeretur.

Interea dum nomine imperialis maiestatis cum domino oratore ad partem sermo fieret et inter alia peteretur, ut ipse si qua haberet media, illa coram proponeret: ad haec orator respondit, quod unum esset medium sibi commissum, ut caesarea maiestas

domino regi pro summa principalis debiti ac dampnis et interesse solvere deberet tricentena milia aureorum.

(Egykorú tisztázat.)

XI. 1480. június (Bécs).

Frigyes császár második¹⁾ válasza Bánffy előadására. Ajánlja a birodalmi fejedelmek mint békebírák fölkérését.

Finalis responsio caesareae maiestatis data oratori domini regis Hungariae.

Quia imperialis maiestas non revocat in dubium, quin magnificus dominus orator intellexerit et memoria teneat, quae sibi per caesaream maiestatem nuper²⁾ responsa fuere, quod caesareae maiestati et suis tot gravissimae iniuriae et molestiae a domino rege contra iuramenta et inscriptiones suas caesareae maiestati praestitas tam indebite continuo inferantur. Verum licet clare pateat, quod caesarea maiestas et incolae Austriae non teneantur regi ad solutionem centum milium aureorum, propterea quod rex ea minime servavit nec adimplevit, propter quae dicta obligatio sibi facta fuerat; quinimo ipse rex teneatur caesareae maiestati et suis ad dampna et interesse, prout saepius est expressum; nihilominus cum haec causa communis sit et caesareae maiestatis et incolarum ducatus Austriae, contenta est caesarea maiestas ac etiam ipsi incolae Austriae, ut quemadmodum etiam ipse dominus orator pro iustificatione domini regis multa in medium protulit seque pro parte domini regis contentum fore exhibuit, ut si quae digna persona esset, quae hanc causam dirimere posset, quod dominus rex illius arbitrio, praetermissis hinc inde incusationibus, stare velit ut per illum huiusmodi dissensiones dirimerentur, existimat caesarea maiestas, quod ad id nemo magis dignus haberi valeat, quam electores et principes sacri Romani imperii, attento quod dominus rex se electorem eiusdem sacri imperii fore praetendat, res quoque ipsa et dissensionis materia respiciat personas serenitatum suarum et sacrum imperium ac factum ecclesiae Salzeburgensis, quae est ipsius imperii notabile membrum. Et propterea placet caesareae maiestati, suo et subditorum suorum incolarum Austriae nomine causam hanc ponere ad arbitrium et omnimodam decisionem electorum et principum sacri romani imperii. Requirit quoque et hortatur, ut dominus rex vigore iuramenti a se praestiti et praetextu inscriptionum inter serenitates suas conventarum antea educat gentes suas de terris caesareae maiestatis, caesaream maiestatem amplius bello non impetat, perpetuam pacem observet, castrum

¹⁾ Lásd az ezen okirat végéhez tett jegyzetet.

²⁾ Ez a IX. sz. alatti válasz.

et oppidum ablata imperiali maiestati absque incolarum offenso et dampno restituat; de ecclesia Salzeburgensi se decetero non impediat, et eidem ecclesiae castra et oppida sua quae detinet, libere reddat quodque ex nunc concordetur de loco et tempore, quo electores et principes imperii pro huiusmodi rebus tractandis et dirimendis convenire valeant, ubi etiam oratores et consilarii serenitatum suarum cum mandato et instructionibus oportunis interesse et intendere debebunt, ut per eos dictae dissensiones et differentiae vigore conventarum inscriptionum componantur et dirimantur. Sin autem quod extunc electores et principes praedicti plenam habeant facultatem, serenitates suas componendi et differentias praedictas decidendi. Verum si dominus rex huiusmodi licitam et honestissimam caesareae maiestatis oblationem et exhibitionem refutaverit, seu acceptare renuerit, ab omnibus sane et tanto magis intelligi poterit domini regis contra caesaream maiestatem iniustus et temerarius ausus et quod domino regi magis libet, innocentem sanguinem christianum iniuste fundere et opprimere potius, quam, prout vigore a se praestiti iuramenti et inscriptionum suarum tenetur, servare perpetuam pacem et deinceps huiusmodi temeritate sua impedire honorem commodum et salutem totius reipublicae christianae.

Jegyzet. Ez a latin válasz is meg van eredeti német fogalmazásban és pedig e helyesebb fölrattal: »Die andere [tehát *nem* finalis responsio] antwort, dem Wempfi Niclosch gegeben.

XII. 1480. június. (Bécs).

Bánffy viszonzválasza Frigyes császár második válaszára. Nem fogadhatja el a birodalmi fejedelmeket békebírákúl, hanem más, független fejedelmeket ajánl.

Ad haec ¹⁾ orator regius iterato recensuit ea quae in primis exposuerat, incusando caesaream maiestatem de mora solutionis regi debitae iuxta tenorem literarum desuper emanatarum et quod rex propterea imperiali maiestati bellum movisset et castra ecclesiae Salzeburgensis ad manus suas recepisset etiam ante quam ultimus solutionis terminus praeteriisset, asserens id regi licuisse et terminum solutionis praevenire potuisse in receptione dictorum castrorum, quia quasi scivisset caesaream maiestatem in commissum incidere. Adiunxit etiam quod regi non conveniret, ut causa huiusmodi dissensionis per electores et principes imperii decideretur, eo quod caesareae maiestatis subditi essent et quod rex contentus esset, ut dicta causa per aliquos regalis praeeminentiae dirimeretur.

(Tisztázat.)

¹⁾ T. i. a császár második válaszára.

XIII. 1480. június. (Bécs.)

Frigyes utolsó válasza Bánffy számára. Nem fogadhatja el mások, mint a birodalmi fejedelmek békebiróságát. Ezt kívánja, vagy azt, hogy az ő és a király tanácsosai egyezkedjenek.

Az irat élén: Ultima imperialis maiestatis responsio, in latino vivo oraculo data est.

Die kaiserliche majestat hat yecz des kunigs von Hungern sandpoten gar zimlich, rechtlich und pillich mittl fürgehalten, und hiet sich ye versehen daz derselb sandpot die also angenommen hiet, nachdem die zu irer beder einikhait und endtlichen austrag der sachen dienen. Dadurch dann möniklich wol versteen mag, daz sein kaiserliche majestat alle pillikheit mecht und einen endelichen austrag der sachen fürnimbt. So ist auch des heiligen reichs gewonhait und ein altes herkömmen gewesen, wo die kaiserliche majestat zu ainem kurfürsten oder fürsten des heiligen reichs ichts zu sprechen habe, daz sein kaiserliche majestat soliches vor den kurfürsten und fürsten des heiligen reichs suchen und tūen müg, wie wol sein kaiserliche majestat aus volkömehait kaiserlicher werde, auch nach ordnung gemainer rechten des nicht schuldig wer und darin selbs richter sein möcht. So aber des kunigs sendpot solich zimlich erpieten der kaiserlichen majestat veracht und ander frömbd und unpürlich weg fürgeslagen hat, ist dabey wol zu versteen, daz der künig in seinen tedingen nicht anders dann verleugnuss und khain bestendlichen weg sucht und zu khainem endlichen austrag genaigt ist.

Dann als er anzeucht, daz er des von Salzburg stet und geslösser zu seiner bezalung hab ingenommen, mag er selbs wol versteen daz solichs wider des kunigs aid und verschreibung beschen ist. Nachdem er sich derselben von Salzburg und seiner stet und gesloss, ee die zeit der bezalung verschinen ist, understanden und die ingenommen hat, darumb im dann die kaiserliche majestat die bezalung zu tun aber dest minner schuldig wer gewesen. Es hat auch der künig der kaiserlichen majestat zugeschriben und emboten, daz er solichs der kaiserlichen majestat nicht zu schaden noch in widerwertikhait tan hab noch tūn wolle, sonder daz er daselbs sein besinnung wider die Turkhen haben möcht; so hat auch des künigs sendpot nagst selbs gesagt, daz der künig soliches nicht wider die kaiserliche majestat tan hab, sonder daz er den von Salzburg bey demselben stift handhaben möcht.

Nu begert die kaiserliche majestat abermals, der kunig welle sein aid phlicht und verschreibung ansehen, sein kaiserliche majestat solichs müttwilligen kriegs vertragen, sein volkh aus seiner kaiserlichen majestat landen führen und abfordern,

seiner kaiserlichen majestat und dem stift Salzburg ire stet und geslösser, so er abgedrungen und ingenommen hat, frey und ledig widergeben, den frid nach inhalt seiner verschreibung fúran unverprochen halten, der kaiserlichen majestat umb die zugefügten scheden kerung und abtrag tun, und der sachen auf die kurfürsten und fürsten kommen, oder sich darumb in kraft der ersten verschreibung durch irer beder ret entscheiden lassen.

XIV. 1480. július — augusztus.

Mátyás király válaszol azon föltételekre, melyek alatt György bajor herczeg a császár és Mátyás között egy évi fegyverszünetet ajánlkozott létrehozni.

Az irat élén: Allati per Leoncium et Meirbalesch.¹⁾

Responsio ad articulos de treugis per illustrissimum dominum Georgium ducem ad regiam maiestatem missos.

Ut videatur regia maiestas domino duci Georgio in omnibus quibus potest, cum deo et cum honore, complacuisse et in hoc regiae maiestatis animus erga illum dominum ducem bene affectus ostendatur, intelligaturque ab omnibus, regiam maiestatem velle et in hiis et omnibus aliis quibus cum honore potest dominationis suae morem gerere, ad treugas annales, volens satisfacere petitioni ipsius domini ducis, consentit cum articulis et conditionibus infrascriptis.

Primus articulus de treugis annalibus regiae maiestati placet, ita quod incipiatur a festo sancti Johannis Baptistae proxime praeteritum usque ad futurum festum sancti Johannis Baptistae et duret usque ad solis occasum.

Secundus articulus, qui est de terris et dominiis imperatoris, in quibus treugae servari debent, placet regiae maiestati, ita tamen quod in Carinthia et Carniola treugae ipsae post festum sancti Johannis Baptistae futuri anni tribus septimanis durent ulterius et illis evolutis expirent.

Tertius articulus de eligendo arbitros (*így*) placet regiae maiestati et exnunc deligit pro parte sua regem Franciae vel regem Portugalliae vel regem Hispaniae vel regem Siciliae, qui istorum magis placebit imperiali maiestati; principes enim imperii deligere non vult, ex quo sunt subditi imperii et boni amici regiae maiestatis, propter quod non conveniret illos inter imperialem et regiam maiestates arbitrari.

Quartus articulus de combustionibus ut supersedeatur et praesertim si rursum contingeret bellum renovari; regia maie-

¹⁾ Leoncius János és Magyar Balázs. — »Allati« helyett »allata« kelene, mert a »responsio«-ra vonatkozik.

stas respondet: quod gentes suae combustiones non inceperunt, sed primum ab imperialibus gentibus combustio incepta est. Non vult tamen promittere hoc, quod si bellum renovari contingat, combustiones a gentibus suis non committantur; quia et nunc obiicitur regiae maiestati per caesarem, quod gentibus suis ex Austria recedentibus casu quoddam oppidum in Austria fuerat combustum. Si enim hoc promitteret, posset contingere, quod gentes regiae hinc inde postea vagantes, vel in aliqua obsidione aliquam combustionem facerent et tunc imputaretur regiae maiestati per caesarem. Quod regia maiestas non vult, ut possit in aliquo caesar loqui contra honorem regiae maiestatis. Verum tamen dicit regia maiestas, quod sibi combustio non placet et ubi poterit, libenter gentes suas ab incendio cohercebit, nec incepisset nunc, nisi prius gentes imperiales combustiones incepissent.

Quintus articulus de castris per regiam maiestatem expugnatis ad manus fideles consignatis, regiae maiestati non placet. Id enim facere regia maiestas nullo modo vult. Quia castra illa expugnata sunt apud fideles manus, sunt enim apud regias manus, quibus sic potest caesar confidere, sicut alicui principum in mundo. Secunda causa est, quod castra archiepiscopatus Salzburgensis per caesarem expugnata¹⁾ talia sunt, quae semper faciliter recuperari poterunt; sed castra per regiam maiestatem expugnata²⁾ ita sunt munita, ita fortia quod recuperari non possent, nisi cum maxima ruina hominum.

Sextus articulus, quod imperialis maiestas inscribat se et promittat non suadere, stantibus treugis, Turcho aliquid contra regiam maiestatem, nec facere pacem, nec aliquid tractare cum Turcho in destructionem terrarum regiarum vel etiam christianitatis; sed ab omnibus penitus tractatibus cum Turcho interea temporis desistet; hoc autem regia maiestas idcirco optat, quia stantibus treugis posset interim cum Turcho imperator aliquid tractare contra regiam maiestatem, quo posset sequi notabilis destructio et scandalum universae christianitati. De hoc itaque regia maiestas vult esse secura.

Septimus articulus, quod durantibus treugis regia maiestas habeat libertatem vel cum exercitibus vel sine exercitibus pertransire per omnia dominia imperialis maiestatis et similiter gentes regiae maiestatis per omnia dominia caesaris pertransire permittantur, absque damno tamen et impedimento subditorum imperialis maiestatis. Super quo contenta est regia maiestas facere securitatem imperatori, quod nihil omnino dampni vel

¹⁾ Ezek Reysberg és Lichtenberg várak, melyeket Kollnitzer Leonard a császár egyik hadvezére foglalt el.

²⁾ Regede, Fürstenfeld, Landstrass stb. várak.

nocumenti gentes regiae subditis et terris imperialibus, in quibus transierunt, irrogabunt. Ita tamen ut et imperialis maiestas permittat gentes regias sine dampno suorum libere pertransire et etiam committat ut in omnes civitates et oppida, in quibus transitum fecerint, admittantur, semper absque dampno subditorum et e converso. Transitus autem iste non petitur, nisi contra Turchos et sibi adhaerentes.

Octavo, quia summa dampni et interesse, ad quod caesarea maiestas regiae maiestati ex inscriptione sua obligata est, iam excrevit, regia maiestas optat ut nunc imperialis maiestas centum milia florenorum de illa summa dampni et interesse regiae maiestati exolvat, ut scilicet eo facilius commodiusque possit regia maiestas gentes suas ex terris et dominiis imperialis maiestatis educere; nam aliter nisi facta eis solutione, non possent educi; cum tantis enim putat nunc gentes suas posse educere et etiam commodius poterit, facta gentibus suis solutione, illas gentes ducere contra hostes christianitatis.

Item petit rex, quod caesar una secum in campo vel simili loco publico, ubi caesari placeat (*így*), conveniat cum pari numero equitum, vel rex cum minori et pro medietate tantum et invicem colloquantur.

Quod referantur haec ad caesarem et eis respondeatur.

XV. 1480. j u l i u s — a u g u s t u s.

Frigyes császár válasza György bajor hercegnek azon követése által tett üzenetére, mely a herceg megbízásából Mátyásnál járt. A császár hajlandó György herceget bizonyos (az iratban körülírt) föltételek alatt békebírál elismerni.

Antwort der kaiserlichen majestat auf die mainung, so herzog Jörig durch sein botschaft, die er bey dem kunig von Hungarn negst gehabt, an sein kaiserliche majestat bracht hat. ¹⁾

Von erst, herzog Jörigen freundlichen dank zu sagen. etc.

Darnach zu sagen, die kaiserliche majestat hab in der bemeldten des künigs meinung under anderen vernommen, daz der künig willig wör, domit ²⁾ die zwietrecht zwischen der kaiserlichen majestat und sein, durch freundlich mittler vertragen und entscheiden, ³⁾ damit den sachen der kristenheit zu widerstand

¹⁾ Igaz ugyan, hogy jelen irat élén a következő egykorú jegyzés olvasható: »emanavit in alia forma.« De mivel az az »alia forma« nincs meg s lényegében a jelen irattal a legnagyobb valószínűség szerint megegyezett, hát szükségesnek találtam fölvenni.

²⁾ Ez a »damit« tollhibából kerühetett a fogalmazványba. Kiagyandó.

³⁾ Kimaradt: zu lassen.

der ungleubigen Türkhen dest pesser möcht nachgangen und ausgewert(?) werden etc. Will sich die kaiserliche majestat versehen, herzog Jörig müg wol vernommen haben, waz fleis, müe und arbeit die [kaiserliche] majestat, un vil jar vergangen, bey dem stuel zu Rom und an menigern tügen in deütschen und wëlischen lenden darumb gehalten, ee der kunig geboren ist worden, tan hab, damit der kristenhait geholfen, das kunigreich Hungern und ander kristenlich lender von den ungleubigen so swerlich nicht verderbt werden; darumb denn sein kaiserliche majestat am meisten bewegt ist worden, daz der künig das kunigreich Hungern berümblich(?) inhaben, das kunigreich beschirmen und dem heiligen glauben dest pesser helfen möcht; sich hat auch sein kaiserliche maiestat nach vil irrungen, so zwischen in ¹⁾ bederseit sider entstanden sein, darum mit dem kunig allweg freuntlich vertragen und khainer widerwertichkait gen dem kunig gepreuchen wellen, im auch allweg gar vëterlich zugeben, damit der kristenhait sachen durch in dest pesser gefurdert und nicht verhindert würden; sich auch gen seiner botschaft erboten, allen müglichen fleis zu haben damit ein merklich hilf aus dem heiligen reich wider die unglaubigen aufbracht und gehalten würde.

Solichs aber alles gar nit verfangen, sonder je mer die kaiserliche majestat der kristenhait sachen geübt, je mer hat der kunig solichs durch meniger sein frömbds fürnemen wider die kaiserliche majestat allweg verhindert, den krieg wider den Türkhen verlassen und sein kaiserliche majestat für den Türkhen zu bekriegen und zu verderben fürgenommen. Was schaden, unrat und unrat (*úgy*) der kristenhait und irer beder landen und leuten dadurch zugefügt und erwachsen, ist niemands unverporgen, des sich auch herzog Jörig aus allen vergangen geschichten wol berichten mag. Die kaiserliche majestat hiet auch gut hoffnung gehabt, wo der kunig sich anders gen seiner kaiserlichen majestat gehalten und solich sein swër fürnemen wider die kaiserliche majestat nicht gebraucht hiet, der kristenhait sachen wider die unglaubigen und zu fried und gemach irer beeder land und leut hieten vil ein pesser wesen und gestalt gehabt, daz auch gemaine kristenhait vil ein grössers aufsehen auf si bed, in ²⁾ wider die unglaubigen zu helfen, gehabt hiet.

Und wie wol nu die kaiserliche majestat und ir land und leut dadurch von im und den unglaubigen vast verdorben und in abnemen kommen wëren, noch wollt die kaiserliche majestat in solichen allen geduld haben und khein fleis, der kristenhait zu gut, unterwegen(?) lassen in gemainen tügen und in anderweg,

¹⁾ Annyi mint *ihnen*.

²⁾ Értsd: . . auf sie beide, ihnen wider . . . stb.

wie das immer füglich und austrüglich sein möchte, auch khein müe darlegen und arbeit meiden, damit gemainer kristenhait sachen gefürdert wurden. Und wo das dem kunig von Hungern also auch gemeint wër, wollt sein kaiserliche majestat gern verwilligen, damit die irrung und zwitrecht, so zwischen seiner kaiserlichen majestat und dem kunig entstanden wëren, hingelegt und vertragen würden.

Und wie wol sein kaiserliche majestat khein entsetzen hat, aller sachen wie sich die mit verschreibungen, kriegschäden und in ander weg zwischen seiner kaiserlichen majestat und dem kunig begeben haben, durch den bebstlichen stuel und ander kunig, fürsten und all erberkheit der kristenhait und besonder durch die kurfürsten und fürsten des heiligen reiches, als sich dann die kaiserliche majestat des auch vormals erboten hat, entscheiden (*így*) würden, und der auf dieselben zu endlichen austrag zu kommen (?) wol aufnehmen mag; doch bedunkht die kaiserliche majestat, nachdem solich irrung[en] gemeiner kristenhait zu grosser verhinderniss kommen und damit der kristenhait sachen dest pesser gefurdert und die berurten irrungen dest fürderlicher entscheiden und ir beder gnaden land und leut dest ee in fried und gemach bracht würden, will sein kaiserliche majestat auf sonder traun, so sein kaiserliche majestat zu herzog Jörigen hat, aller sachen, es sey umb die aussteend summ an der hauptsumm, auch umb all schäden und anders, waz sich zwischen seiner kaiserlichen majestat und dem kunig bisher begeben hat, an ¹⁾ all auszug und weigrung auf herzog Jörigen kommen und ein entlichen entscheid gütlich oder rechtlich darumb von herzog Jörigen nemen und darin verfolgen, auch verwilligen, daz yetz zwischen irer beder gnaden und iren landen und leuten ain kristenlich frid, wie der dann voran zwischen in auf ewig zeit zu halten verschrieben ist, gehalten daz auch all stet und geslösser, so seiner kaiserlichen majestat, dem von Salzburg und anderen bisher abgedrungen sein, zu herzogs Jörigens handen als mitler der sachen bis zu entlicher austrag der sachen ingeantwort werden.

Und wie wol sein kaiserliche majestat vermeint, aus menigern ursachen, so herzog Jorigen vormals fürgehalten und erzelt sein, dem kunig den ausstand an der hauptsumm der hunderttausend gulden nicht schuldig zu sein, doch wil sein kaiserliche majestat dieselb summ gelts bey herzog Jörigen als mitler der sachen auch erlegen; also daz sein kaiserliche gnaden und sein landleuten in Oestreich geraum tæg und zeit, solich gelt in zu bringen, geben werden. Also, daz herzog Jörig volmechtigen

¹⁾ a. m. *ohne*.

gewalt haben soll, umb die ausstend der haubtsumm mitsambt den schäden und andern, zwischen irer beder gnaden, gütlich oder rechtlich zu erkennen und sy darumb entlich zu entscheiden.

Dann von des von Salzburg und bischofs von Sekgau wegen, wil der kaiserlichen majestat gevallen, daz den sachen zu gut wider den von Salzburg und Sekgau mit der tat und an ¹⁾ recht nichts fürgenommen, doch daz dem von Gran sein erzbistumb widerumb auch ingeantwurt, damit er das berümblich inhaben müg und darin mit gewalt wider recht nicht gedrungen werde.

Von graf Wilhelms von Tirstein wegen, werde sich in raitung erfinden, daz im sein kaiserliche majestat ichts schuldig sey, darin wil sich sein kaiserliche majestat gebürlich gen im halten.

Von wegen etlicher landleut und andrer der kaiserlichen majestat undertan, so sich in des kunigs scherm geben haben, gen denselben wil sich sein kaiserliche majestat auch gebürlich halten und in darumb wider recht nichts zufüchen.

XVI. 1480. augusztus 21. Esztergom.

Mátyás tudatja György bajor herczeggel, hogy a török a Mura völgyén Gráczig portyázik s hogy ő ezért holnap a török ellen indul. Jó volna, ha György herczeg a császárt közreműködésre s 3—4 heti fegyverszünetre nógatná e célból.

Wir Mathias von gots gnaden in Hungern zu Beheim künig etc. Embieten dem hochgeboren fürsten unserm besonder lieben freund, herrn Jörigen phalczgraven bei Rein, herzogen in Nidern und Obern Bayern etc. unsern freuntlichen grues ... *stb.* Wir verkunden eurer lieb, daz uns an heut dato botschaft kommen ist, wie die Türkhen in merklicher zal in dem Murpodn bei Grätz kommen, ein tail aus irer macht über die Muer daselbs bei Grätz gezogen und etlich enhalb der Muer beliben sein, daz uns erschrecklich zu hörn ist und verwundert uns nit klain, daz an denselben enden so plöslich gar nichts zu widerstand derselben Türkhen geübt wirdet und wie wol dieselb türkisch here noch unser künigreich nicht berurt haben, doch dem kristenlichen glauben zu eren, auch landen und leuten zu nutz und umb vermeidens willen merers plutvergiessens, so sein in willen uns morgen hie zu erheben, uns zu in ²⁾ zu nöhen und mit der hilf des almachtigen gots mit in ³⁾ zu slahen. Bitten darauf eur lieb mit freuntlichen fleis, welle mit kaiserlicher majestat reden und mit fleis daran sein, damit dieselb durch ir macht auch getreu

¹⁾ a. m. *ohne* (ohne recht = törvénykezés, bíraskodás nélkül).

²⁾ a. m. *ihnen*.

³⁾ a. m. *ihnen*.

helf darzu tue und wo der kaiserlichen majestat solichs zu tun gemeint sein will, hoffen wir mit der helf gots etwas guts zu schaffen und eur lieb welle darin fürderlichen fleis ankern, damit deshalb khain verzug beschehe. Wann wir des gemütz sein, mit in ¹⁾ zu slahen, ir sein vil oder wenig, das wellen wir umb eur lieb zusambt dem, daz ir des lon von got emphahet, freundlich beschulden. Geben Gran an montag vor Bartholomei, anno domini etc. LXXX-o . . . stb.

Und bitten der obgeschriben sachen halb eurer lieb fürderlichen und unverzogen antwort, wann dis sachen die harr mit erleiden mag.

Ad mandatum domini regis.

Cedula inclusa.²⁾ Item eur lieb verstet wol daz wir zu solichen unserm fürnemen unsrer leut notdurftig werden und unsern hauptmann Dobischen von Thsernahö und ander darzu brauchen müssen. Bitten wir eur lieb, well bei kaiserlicher majestat fleis ankern, damit ein friden auf drei oder vier wochen angestossen werde, auf das wir dem bestimbtten fürnemen dest statlicher aufwarten mügen.

Czimzet: Dem hochgeboren fürsten stb. herrn Jörigen, phalczgrafen bei Rein, herzogen in Nidern und Obern Bayern.

(Egykorú másolat, melyet áligahanem György bajor herczeg küldött be a császárnak.)

XVII. 1480. augusztus 25.

Mátyás válasza György bajor herczegnek azon levelére,³⁾ melyet ez Mátyás augusztus 21-ki soraira írt s melyben tudatja, hogy a császár miként hajlandó a 4 heti fegyverszünetre.

Wir Mathias von gots gnaden zu Hungern, zu Beheim künig etc. Embieten dem hochgeboren fürsten unserem besonder lieben freund herrn Jörigen phalczgrafen bei Rein . . stb. Eur lieb antwort, um jecz auf unser jungstes schreiben tan, haben wir vernommen und als ir under andern darin setzt, wie die kaiserlich majestat friden auf vier wochen mit uns aufneme, der sich mit dato eurs briefs anfahen soll etc. verwundert uns nit klain, daz uns solicher frid mit solichen worten, als eur brief weiset, zugeschrieben wirdet, unsernhalben unersucht; so wissen wir auch niemand zu Wien, der unser volmachtiger anwald sei, mit dem man solichen frid unsers tails bestütten möcht. Es ist aber nit minner, wir haben eur lieb in ainem eingelegenen zettl

¹⁾ a. m. *ihnen*.

²⁾ E két szó oldaljegyzet.

³⁾ Ez a levél sajnos, nincsen meg.

mit unseren negsten schreiben ersucht, mit kaiserlicher majestat zu reden, soverr die,¹⁾ durch ir macht den türkhen widerstand tun, so wollt uns wolgemaint sein, friden drei oder vier wochen aufzunemen, nach dem wir unsern haubtman Dobischen von Tschernaho und ander zu²⁾ unserem furnemen wider die Turkhen gebrauchen wollten; haben uns aber damit nit begeben, daz der kaiser oder jemand von seinwegen den tag angang des frids an³⁾ unser sonder wissen benennen solt. Daz mügt ir aus dem erkennen, daz wir fürderlicher antwurt auf das obbemelt unser schreiben begert haben, auf das dest fürderlicher und statlicher der frid mocht angestossen werden und dannoch daneben gen Turkhen nit gefeirt würde.

So mag auch eur lieb selbs merkhen, solt der kaiser ausserhalb unser macht haben, den friden anzustossen, als dann der tag angang desselben frids nach kaiserlicher mainung in eurem brief bestimbt ist; das mocht swerlich an⁴⁾ sonder irrung beileiben, wann der kaiser und die sein wollten sich des fridens behelfen und wir, noch die unseren wissen vor zukunft⁵⁾ eurs briefs nichts darumb, darzue ob wir den also veraintlich, als uns fürgeworfen wirdet, aufnemen. So wër demnach viel weil dazwischen, ee wir solichen friden den unseren verkunden möchten, das aufminist so vil zeit brächt, als der gantz anstand des frids auf im trüg und dazwischen mochten auch angriff oder ander tat, unwissenlich des frids beschehen. So haben wir auch in so grossen sachen und hendeln nie gesehen, noch erfahren, dass zwischen fürsten und herren under verslossen briefen frid oder bericht bevestingt werden; sonder wo man solich sach bestetign will. daz sol aimtail von dem anderen als gwondlich und notdurft ist, mit offen versigltten briefn aufrichtiklich und offenwar beschehn. Die weil man aber die sach obgeschribner massen gen uns übet, gibt uns anzaigen, wo wir anders mit gesehunden augen nit plint sein wellen, daz man nit vil lusts zu unserem begern hat, daz wir doch nit allain uns, noch den unsern, sonder gemainer kristenhait zu gut fürgenommen haben. So hat uns unser haubtmann Dobisch von Tscherneho geschrieben, daz er, als pald im unser haubtmann Stephan graf in Zips der Turkhen zug verkundt, dem kaiser und dem entwichnen von Gran geschriben und ersucht hab, den Turkhen zu widerstand friden mit im auf etlich wochen aufzunehmen und ob der kaiser nit seinen worten oder schriften darumb vertrauen, so wollt er sich gen im verphlichten, wo er

¹⁾ T. i. a császári fölség.

²⁾ Tollhibából *die* áll az iratban a helyes *zu* helyett.

³⁾—⁴⁾ = ohne.

⁵⁾ *Ankunft* értelemben.

indert darin bruchig würd, sich mit seinen brudern und vettern in des kaisers venknuss zu stellen, als wir eu ¹⁾ sein brief, den er uns deshalb zugesundt, hierin verslossen zusenden. Darauf aber dem bestimbtun unserm haubtmann vom kaiser, noch dem entwichnen von Gran, khain antwurt hat mugen gedeihen. Dieweil wir nu solich auszug der kaiserlichen majestat halb versten, mainen wir wol, es sei müe und arbeit in der sach gen im zusuchen verlorn und wellen mit hilf gots dannoch unserm fürnemen als vil unsers vermugens ist, nachgeen und uns darin khain irrung machen lassen und uns got dem almachtigen in sein götlichen sig und scherm bevelhen. Eur lieb well uns solich unser schreiben im fraintlichsten aufnehmen und angesehen, daz die sach die harr nit leiden wil, sondern waz wir in sechs oder acht tagen nit schaffen mugen, sorgen wir, auf ditzmal nach solichen tagen swerlich und hart zu geschehen sei. Waz wir eur lieb zu freuntlichen wolgevellen zu erzaigen wissen, ist uns zu tun sonder wol gemaint. Datum Söröl (??) an freitag nach sand Bartholomes tag, anno etc. LXXX° sth.

Ad mandatum domini regis.

Hátirat: Das ander schreiben des künigs etc.

(Egyk. másolat, melyet alighanem György bajor hg küldött be a császárnak.)

XVIII. 1480. november — december. (Bécs.)

A császár egyik tanácsosának, alighanem Keller császári kamarai főügyésznek véleménye a németbirodalmi fejedelmek békéltető követtségének az általuk Mátyás királytól hozott pontokra adandó császári válasz felől.

Consultatio domini I. Fis . . lis ²⁾

Mein gutbedenkhen ist, daz die herren von Eystet etc. aller vergangner handlung wie nagst verlassen ist, bericht[en] und in darauf gesagt werde: An den allen mügen sy wol versten, daz unser allergnädigster herr der Römische kaiser dem künig von Hungern nichts schuldig sey, im auch seiner umpillichen krieg und widerwärtikeit bis auf dise zeit nye khain ursach geben hab und wie wol der künig die schäden, so er seiner kaiserlichen gnaden durch solich mütwillig krieg getan hat, schuldig ist ab-

¹⁾ = euch.

²⁾ Nem merem ráfogni, de alighanem »imperialis fiscalis« rövidítésével van dolgunk. A császári kamara főcálisa ekkor *Dr. Keller János* cs. tanácsos volt, a kit Frigyes igen nagyra tartott s 1484-ben Bécs városában cs. helytartóvá nevezett ki. (L. Schober, Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus . . etc. a »Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich« XIV. évi folyama 438. lapján Frigyes cs. parancsát Bécs városához 1484. decz. 6.)

zutragen, der sich unser allergnädigster herr der Römisch kaiser auf vortail der gerechtikhait durch gnad des allmechtigen mit hilf und rat seiner freud und undertanen, an dem künig siglich zu erholen verhoffet; jedoch wo die herren wissen ain bestentigen frid, der gemainer kristenhait und der kaiserlichen majestat erb- lenden nutz und austrüglich sey, ze finden und zu machen, wil die kaiserliche majestat in iren erlidten schäden sich also weisen lassen und halten, daz mēniklich versteen mag und soll, daz die kaiserliche majestat gemainer kristenhait notdurft mer, denn irn aigen scheden zu hertzen neme.

Jegyzet. Ez a »Gutbedencken« ugyanazon papírlapra íratott, a melyen egy — mint a fölírat mutatja: »Proposita in deliberatione [sed] non emanavit« — el nem fogadott brouillonja olvasható a kérdéses császári válasznak.

XIX. 1480. november — december.

Frigyes császár-válasza a németbirodalmi fejedelmek Mátyás királyhoz küldött követségének s pedig azon czikkekre, melyet ez a békéltető követség Mátyás királytól a békeföltételek dolgában a császárhoz hozott.¹⁾

Az írat élén: Unsers allergnädigsten herrn des römischen kayzers etc. antwort auf die schrift und artickl, so der kurfürsten und fürsten potschaft des kunigs von Hungern halben für mittel eines fridlichen anstands oder gantzen frids seiner keyserlichen majestat fürhalten haben.

Ir, der keyserlichen majestat, zweifel nicht, die potschaft hab in menigfeltig weise gemerckt und gesehen, wie gar unbillich und mutwillich der kunig von Hungern die kayserliche majestat on all redlich ursach bekriegt und ir land und leut mit mord, raub, prantschatzung, huldigung und in ander wege verwüstet hab, dagegen die kurfürsten und fürsten des heiligen reichs der keyserlichen majestat als irem rechten herrn und nechstgesessen freund auf der keyserlichen majestat mannigfaltich ersuchen hilf und beystand zu tund schuldig gewesen und noch wēren. Und so nu die kurfürsten und fürsten sy als potschaft zu der kayserlichen majestat geschickt, in meynung zwischen der keyserlichen majestat und des künigs von Hungern [majestat] ²⁾ der irrung halben, sich zwischen in ³⁾ haltund, gütlichen zu teidingen, hat die kayserliche majestat, wie wol ir und iren landen und leuten das swer und gancz verderblich gewesen wēre, den kurfürsten und fürsten zu eren, auch der gemeinen kristenheit zu gut und

¹⁾ Az írat »obliqua oratio«-jából (Ir, der kayserlichen Majestät *zweifelt* nicht, die potschaft habe . . . gemerckt . . . stb.) az is gyanítható, hogy az előttünk fekvő írat csak megfogalmazott javaslata a császár valamelyik tanácsosának.

²⁾ Vagy *würde* (= méltóság) maradt ki.

³⁾ A. m. *ihnen*.

damit an der keyserlichen majestat in all weg alle billikeit und gelimpf erfunden würde, derselben potschaft gegonnet, zwischen der keyserlichen majestat und dem kunig von Hungern gütlichen zu teidingen und darauf in ¹⁾ etlich mittel, so dieselb potschaft der keyserlichen majestat in friedlichen anstand oder gütlichen einikait selbst forgeslagen hetten, vorwilligt, damit also die potschaft sich zu dem kunig von Hungern gefügt, in meynung solich mittel, die doch auf daz allergelimpffichist und mer dann die kayserliche majestat zu tunde schuldig gewesen, gesetzt weren, bei dem kunig zu erlangen; das aber alles bei im veracht und in ²⁾ von des künigs wegen etlich artikl, die der kunig für mittel fürzuschlagen vermeine, überantwort, die sy ferrer der kayserlichen majestat furgehalten und, als der keyserlichen majestat nit zweifelt, selbst darin erfunden hetten, dieselben artikel von dem kunig von Hungern für kain zimlich ³⁾ mittel, denn allein der keyserlichen majestat, auch den kurfürsten, fürsten und der potschaft für einen gantzen spott und verachtung zu schetzen und anzunemen weren, das sy billich ⁴⁾ der keyserlichen majestat zu herczen nemen.

Und damit aber an der keyserlichen majestat die lang zeit solichen und anderen spott verachtung, scheden und verderben von dem kunig von Hungern und andern, durch verlassung der kurfürsten und fürsten gedulden hett müssen, kein mangel zu gütlichem anstand oder einikait erfunden würde, so sey die keyserliche majestat noch willig, das die potschaft zimlich mittel und wege, die der keyserlichen majestat nach gestalt der sachen leidlichen sein, fürneme; so welle die keyserliche majestat den kurfürsten, fürsten und inen als potschaft zu eren, auch gemeiner kristenheit zu gut, allem dem, das zimlichen und leidlichen sei, verfolgen und kainen gelimpf noch billikeit an ir erwinden lassen.

Wo ⁵⁾ sy aber nit ander mittel, dann die ebenannten letzten fürgehaltenen spötlichen artikel fürzunemen, noch bey dem künig zu erlangen wisten, das sy dann die keyserliche majestat mit teidingen ferrer nit aufhielten, sunder sich widerumb gen Nürrenberg, zu denen, so sy geschickt, fügen und inen solich des kunigs mutwillige, ungeburliche, grobe handlung, die er on all redlich ursachen gegen der keyserlichen majestat und iren lan-

¹⁾ A. m. *ihnen* (a követség tagjainak.)

²⁾ A. m. *ihnen* (a követség tagjainak.)

³⁾ Illő.

⁴⁾ Olvashatlan szó.

⁵⁾ A fogalmazványnak innen kezdődő része másként lőn stilizálva. De mivel a másik fogalmazványt nem birjuk s az eddig közlöttéknél s az ez utániaknál szerzett tapasztalataim szerint e módosítványok mindig csak stylaris változtatások: szükségesnek véltem a meglevő — bár a tisztázatlan módosított irálylyal kiadott — szöveget közölni.

den und leuten, zu sweren slag, abgang und verderben gemeiner kristenheit bisher geübt und gebraucht hab und noch teglichen zu tund understee, auch den hochmuth, spott und verachtung und schaden, die er der keyserlichen majestat und inen in solichen gutlichen teidingen und in dem fridlichen unstand durch die potschaft gemacht, erzaigt hab, fürhalten und mit fleiss bitten, soliches alles und was dem heiligen reich und gemeiner kristenhait daran gelegen sei, zu hertzen zunemen und der keyserlichen majestat on all aufschub und¹⁾ fruchtper und austreglich hilf schicken, damit der wege gegen den Türgken geoffent und denselben, got dem allmechtigen zu lieb und kristenlichem glauben und gemeiner kristenheit zu rettung und nutz, widerstand getan werde, und die keyserliche majestat ferrer mit hilf nit verlassen, als sy der keyserlichen majestat, als irem rechten herrn und gesippten freunde auch in²⁾ selbst, dem heiligen reich, kristenlichen gelauben und gemeiner kristenheit zu tund schuldig sein und sich die keyserliche majestat des und aller gehorsam und freundschaft zu in unzweiffichen versehe; das welle die keyserliche majestat gegen ir jedem besunder, auch inen als der potschaft zusambt der billikeit gnediglich und fruntlich erkennen und beschulden und zugut nit vergessen
(*Az irat itt megszakad.*)

XX. 1481. j u l i u s 1.

János a megszökött esztergomi érsek levele Frigyes császárhoz zsoldosok fogadásáról és Sz.-György ostromáról.

Allerdurchleuchtigster kayser . . . *stb.* Ich tu euren keyserlichen gnaden ze wissen, das etlich dienstleut, als auf III hundert geraysig, dy vor bei dem kunig zu Hungern gewesen, zu mir geschickt und dienst begert auf ze nemen, dy dann liegen zu Enntzendorf an der Vischa und andern enden. Auf solhs begern kain antwurt hab wissen zu geben, noch ze verfahren ausserhalb eurer gnaden willen, mich darnach wissen ze richten, wenn ich nit weis noch underricht bin des frids halben; solt es aber nit frid werden, so war gut, das ewer gnad das volk bei einander behielde und das für und für besterket, wenn³⁾ euer gnaden in langer zeit solh gut volkh und her in den landen nit bei einander gehabt hat und ich besorg, euer gnad lang solhs zusammen brächte und mit der landschaft jetzo bestercht, dy haben als auf II hundert geraysig und tausent zu fuessen, in hoffnung,

¹⁾ Olvashatlan szó.

²⁾ A. m. *ihnen*, *sich* helyett.

³⁾ *weil* helyett.

euern gnaden gross ere und nutz ze be....chten und erkriegen. Auch, gnedigister herr, lass ich eurn gnaden wissen, dass ich jetzo vor sand Jörgen lig und etlich schuss nach gewin getan und nach grössern püchsen geschickt und hab nit gemaint dass sand Jörgen so vest und gut solt sein; ich hette mich sunst fur Cerbnitz ¹⁾ geslagen. Doch so hoff ich das, ob got will, pald ze gewinnen und erornen und die landleut sein erst gestern kommen. Und bitt eurn gnaden wolle mich lassen wissen wie es stee umb den frid, auch andern sachen halben, darumb ich dann den Lochner zu euern gnaden geschicht hab, auf pöldist underrichten; auch ob euer gnad etwas neus hörte von graf Haugen. Datum im veld vor sand Jörgen an samstag vor Udalrich, anno domini etc. LXXX°.

Euer kayserlichen gnaden

undertan

Johanns ertzbischove zu Gran.

(Eredeti.)

XXI. 1482. május 27.

Frigyes császár körlevele a magyar főurakhoz és főpaphoz — jelen példány a kalocsai érsekhez — melyben Mátyás hadüzenő iratára reflectálva előadja Mátyás támadása történetét; a Mátyás által elvett osztrák várak visszaadása fejében békét ajánl; e béke támogatására a főurakat stb. fölkéri; az esetre pedig, ha Mátyás a békét nem akarná, őket a tőle való elszakadásra szólítja föl.

Friderich von gottes gnaden romischer keyser, zu allen tzeiten merer des reichs etc.

Erwirdiger, lieber, andechtiger. Uns zweifelt nicht, du waist oder habest zu vilmalen gehört, das wir die kron des kunigreichs Hungern in unser gewalt gehabt und die zu vil ere und nutz uns und unserem haus Österreich gebrauchen hetten mögen, haben wir uns [auf] kunig[s] Mathias von Hungern, [auf] deiner vorvordern und anderer aus der crone zu Hungern menigfeltig bite, auch [auf] das hoch er bieten so derselb kunig von Hungern den Türkhen widerstand zu tun und die cristenheit zu beschirmen gegen uns getan hat, als ein frumer cristenlicher keyser, der heiligen cristenheit und auch allen zu gut bewegen lassen und dem gemelten künig Mathias dieselb cron hinausgegeben, den ²⁾

¹⁾ Csernecz Vasmegyében a stájer határon, délre a szintén ott fekvő Sz.-Györgytől.

²⁾ T. i. a királyt.

auch aus getreuer guter meynung und in zuversicht dass er sich freuntlich und nachtperlich gegen uns halten, und unser land und leut frumen furdern und schaden wenden, in massen er sich gegen uns hoch verschrieben und verpflichtet hat, zu unserm sone angenommen, im vil freintschaft und guttat erzeiget, auch die rent, nutz und gult unsers erblichen fürstenthumb Österreich eingegeben und ander nutzung zugewendet, die euch allen und gemainer cristenheit zu gut wider die ungelaubigen zu gebrauchen. Er hat aber solcher guttat, verschreibung und pflicht pald darnach vergessen und all sein furnemen und solh rent, nutz, gult und sein macht allein wider uns unser land und leute gebraucht, und wo er es offentlich selbst nicht tun mogen, den Pamkircher und ander die unseren uns ungehorsam gemacht und auf uns gelaitet, das wir im lang zeit her mit swerem verderben geduldet und allweg gehofft haben, er würde sich (*durch*) sein selbst ere und die billicheit bewegen lassen und solhen einen pösen willen verendern und in ander zimlich wege, die uns, euch allen und gemeiner cristenheit zu gut kommen mochten, keren, auch den merklichen abfall, so der cristenheit durch solh sein pöss fürnemen in unsern, seinen und andern cristenlanden beschehen ist, darin bedencken und zu hertzen nemen.

Es hat aber alles nit verfangen, sunder uns am letzten, lenger dann zwai jar vergangen, ein merklich anzal volks in ross und fuss, on unser wissen und willen in unser erbliche lande gelegt und darnach uns berichtet, wie er das wider die Türken führen und gebrauchen welle und gebeten, zu gestatten, von den unsern und iren gründen und gütern gemein fütterung zu nemen, das wir aber als ein cristenlicher keiser, der heiligen Cristenhait zu gut, wie wol das, als du selbst ermessen magst, mit unsern und der unseren merklichen schaden und verderben beschehen ist, gestattet und den unseren allenthalben geschrieben und geboten haben, sy ungeirrt ziehen zu lassen. Also hat er über solhs alles wider einen ewigen frid, so wir mit im und den seinen am jüngsten, als du weist, angenommen, darin ime under andern verboten wirdet, sich fürter der unseren wider uns nit anzunemen, noch gegen uns in ungehorsam zu bewegen und den er also zu halten und unsern nutz und frumen zu fürdern und schaden zu wenden auf das heilig evangelium aber zu got und den heiligen mit aufgerackten fingern geschworen hat, sich der ertzbichof und bichof Salzburg, Passau, Segkau, Lavant und irer stift, die on mittel under uns und das heilig Römich reich gehören, [angenommen] und unser landleut und underthan zu ungehorsam und gegen uns in krieg bracht, auch mit dem obbestimbtan seinem volk, unbewart seiner eren, unseren armen leuten in solhem glauben das ir genommen, sy geschetzt, unser schloss und stett

Rackarspur,¹⁾ Fürstenfeld und anders betriglich in sein gewalt bracht und bisher darin gehalten; auch über unser völlig gutlich und rechtlich erbieten, so wir gegen im auf unser und des heiligen reichs churfürsten [bitten] getan, uns gegen denselben und an andern enden mit erdichten worten und schriften widerwillen zu machen understanden und erst über zwei jar nach solhen seinen pösen unredlichen taten uns ein vehd und veintschaft, darin er die ursachen, daraus er im vormals und bishere gegen dir und andern solher seiner umbillicher tat und handlung schein und gelympf schepfen hat wellen, mit nemlichen worten darin anzeigt [zuge-schikt]. Was eren und gelimpfs das einer solhen person, als er ist, und euch allen als der cron zu Hungern undertan, auf im²⁾ tregt, geben wir dir zu ermessen. Darauf er sich mit euer wagen-purck in unser land gelegert, in meynung, uns und die unseren ferrer zu beschedigen; hat uns got der almechtig die gnad gegeben, das wir die seinen mit irem schaden wider weg gewisen; dess er nit gesettigt worden, sunder pald darnach, aber in eigner person, mit einer wagenpurg in unser lande getzogen, daselbst wir in auch abgewendet haben und von den gnaden des almechtigen gots mit unsern frunden und underthanen dermassen geschicht, das wir im mit hilf gottes wol statlichen widerstand thun wellen. Die angeboren güte und cristenlich gut tugent raitzen uns aber dar zu, so ferr der künig von solhem seinem mutwilligen fürnemen steen, uns unser und der berürten stift sloss und stett wiedergeben und fürter mit uns, unsern landen und leuten in guter freuntlicher nachtperschaft sitzen [wollte], dass wir dann solhen umbillichen und verderblichen schaden unser land und leut allen zuruk slahen, des gegen im vergessen, und der heiligen cristenheit und euch allen zu gut wider die Türken getreu hilf und beystand thun wollten. Das haben wir dir als einem frummen cristenlichen mann, der solh des kunigs pösen mutwilligen fürnemens wissen und daran ungezweiflichen kain gefallen hat, in getreuer meynung unverkunt nicht lassen wellen, in zuversicht, dass du den kunig von demselben seinem unbillichen fürnemen wenden und in das, so er uns, im selbst, euch allen und der heiligen cristenheit zu gut schuldig ist, weisen werden.³⁾ Wo aber das bey im je nit statt haben und [er] in solichem seinem mutwillen fürnemen verharren wollt, so bezeugen wir vor dir und allen cristenmenschen unser überflüssig cristenlich erbieten und begern an dich, als einen frummen cristenlichen man, du wellest solh gross unbillicheit und was merklichen zerrüttung und abbruch der heiligen cristenheit und euch allen

¹⁾ Radkersburg = Regede.

²⁾ *auf sich* helyett.

³⁾ Igy *wirst* helyett.

daraus entset, zu hertzen nemen und dem genannten kunig in demselben seinem unbillichen fürnemen keinerlei heimlicher, noch offentlicher adherentz, rate, hilf, noch zuschub beweisen, als du uns der heiligen cristenheit und dir selbst zu tunde schuldig bist und wir uns des zu dir als einem frumen cristenlichen mann ungezweifelt versehen. Des wirst du lone von dem allmechtigen gott und gut gerüchte gegen der welt empfahen. So wollen wir das auch mit besondern gnaden gegen deiner andacht erkennen und zu gut nit vergessen. Geben zu Wien am sibem und zwanzigsten tag des monats may. Anno domini etc. LXXXII^{do} . . . stb.

Ad mandatum domini imperatoris proprium.

Külczim: Dem erwirdigen bischoven zu Colitzsan unserm liben andachtigen.

(Tisztázat vagy egykorú más.)

XXII. 1483. a u g u s t u s 1.

Mátyás megfelel azon föltételekre, melyeket a meissení püspök Köckeritz Miklóssal, a szász herczegek Mátyásnál időző. békéltető követével, a császár és Mátyás közötti fegyverszünet ügyében egy Gráczból írt levelében közölt.

Underrichtung Nikeln von Kôkoritz unserer frund, der von Sachsen machtbotten auf das schreiben das bischoves von Meichsen, im von Gretz aus getan, seiner aignen handgschrift.

Item, zum ersten. Als der bischove in seinem schreiben setzet, man sage, das vil hendel mit vil mue und arbait abgeredt und so es zu dem besluss kommen, sei es albeg durch den konig abgeschlagen. Darauf sagt königliche majestat: wo man den dingen nach allem grund recht nachgedenken wollte, wurde man wol finden, an welchen tail die sach abgeschlagen wören; das müg man auch bedenken bei der teding, die am jüngsten durch königlicher majestat gemahel gearbait ist, an welchem thail der bruch erfunden sei.

Und als der bestimbte bischove weiter schreibt, kaiserliche majestat möchte leiden, das ain friden auf zwai jar angestossen würde, und königlicher majestat sloss und steet beliben, die königliche majestat gewonnen und angenommen hette; darauf ist königlicher majestat antwort: es sei vormals von fridens wegen auch gehandelt und durch kaiserliche majestat ain jar und durch sein königliche majestat vier jare zugelassen worden; dieweil dann der kaiser sein anzal der jare gemeret und auf zwei jar hab kommen lassen, dass dann bei königlicher majestat auch mittel gefunden und kainerlai gleichs abgeslagen werde, so gibt könig-

liche majestat zu, das der friden auf drei jare gesetzt und beslossen werde also, dass königlicher majestat alle gslos, steet und besetzung, so königliche majestat itzo in den henden hat, wie die genannt, oder wo die gelegen sein, behalten und sich der gebrauchen müg, mit allen den zuständen, die sein königlich majestat itzo dortzu hat, on allein die huldignung und brantschatzung ausgesetzt, der sol sich kain tail gen dem andern gebrauchen, disen friden gantzs aus(?)

Item, als auch der bischowe von Meichsen schreibt, der glaub sei dort klain und das not tät glauben zu mechen etc., maint königliche majestat, der glaub müg dort nit so klain sein; er sei hie noch kleiner und wo die ding gelaubenshalb sollten geörtert oder gewegen werden, würde sich wol erfinden, an welchem tail notdurftiger wære, misstrauen zu haben; aber dass die sachen solichs klainen glaubens halb nit erwinde, wo dann solicher fried beslozen und zugeben würde, will königliche majestat der fürsten von Sachsen machtboten gänzlich vertragen und haimsetzen, wie man solichen frid bevestigen und bestätten solle dardurch er kristenlich und trulich gehalten werde.

Auch wirdet durch den bischowe in seinen schreiben angezogen, das in der zeit des fridens ain tag in das reich zu widerstand der Türken gesetzt und weg gedacht werden, dadurch den Türken fruchtbar widerstand beschähe etc. Dorzu sagt königliche majestat, ainen tag in das reich zu setzen und weg zu suchen den Türken widerstand zu tun müg königliche majestat vast wol leiden, dann es ist durch gemains reich wissund, das sein königliche majestat lang zeit her seiner regierung vil und gross arbeit mit grossem seiner königlichen majestat kosten und darlegen gehabt hat, dardurch solicher widerstand der Türken fruchtbarlich fürgenommen würde. Darumb so hab sein königliche majestat gross froloken darob, dass solichen dingen noch nachgedacht wirdet, möcht auch kain grösser freude in aller werlt empfangen, dann das solich kristenlich fürnemen beschähe, erpeut sich auch dorauß, wo solicher friden beslossen würde, so kaiserliche majestat ainen oder mer tag in das reich setzet, dass sein königliche majestat albeg willig wære, die seinen dorzu schicken, zu helfen und zu raten das peest und nützlichist für gemaine kristenheit, nur dass kaiserliche majestat solich tagsatzung fürderlich thue.

Und als der bischowe schreibt, dass auf solichen tag, der der Türken halb in das reich gesetzt würde, baiden tail gebrechen verhöret und der gütlich oder rechtlich entschaiden würden etc., dunkht königlicher majestat, darumb sonder mue im reich zu haben nit not sein; dann so die statlich hilf im reich, wie vor davon gerett ist, fürgenommen und die durch die fürsten des

heiligen reichs dermassen bestätt würde, dass königliche majestat der gewiss wäre, wollt königliche majestat on alles mittl der kaiserlichen majestat. so im ¹⁾ aller gsloss, herschaft und steet, die zu der cron gen Hungern gehören, von der kaiserlichen majestat abgetreten werden, aller sloss und stett, die königliche majestat von kaiserlicher majestat erblichen landen eingenommen und gewonnen hiet, auch widerumb abtreten und sich gen kaiserlicher majestat halten und beweisen nach rat und underweisung der fürsten des reichs und seiner kaiserlichen majestat, als seinem hern und vatter trulich hilf und beistand tun, als vil seiner königlichen majestat immer zimlich und müglich wäre; doch nemlich ausgenommen, dass alle gsloss, die in scherm und zu truer hand königlicher majestat, als lang der krieg weret, ingeben sind, jedem sein gsloss mit aller zugehörung, on alle widerred folgen und widergeben werde.

Egykorú hátírat: Hungaria praesentata kalendas Augusti 1483. Instituti tractatus inter regem Hungariae ac Sigismundum Austriae ducem. Item inter caesarem et regem majestatis per Nicolaum Kokritz. Commissio regis propria.

XXIII. 1484. decz. 4. után.

Frigyes császár nagyon kéri alighanem János meyszökött esztergomi érseket, hogy miután a némethirodalmi fejedelmektől csak a Frankfurtba kihirdetett birodalmi gyűlésen remélhet segélyt a már Bécszet ostromló Mátyás ellen és e segély sürgetésével a császár saját fián (Miksa főherczegen), az eichstadti püspökön és gróf Werdemberg Hugón kívül a czimzettet (az esztergomi érseket) bizza meg teljhatalommal, — hát ezt a missiót semmi szín alatt vissza ne útasítsa.

Fridrich etc.

Erwürdiger fürst, rate, lieber, andechtiger. Du waist für ander, mit was posshait und erdichter listikeit der kunig von Hungern uns ... ²⁾ on all notdurft und erber ursach bekrieget und nit allein seinen fürsatz auf eroberung unserer erblichen lande, sunder auch im ³⁾ einen eingang in das heilige reich und deutsche nation zu machen und daselbst seinen pössen willen versuchen zu willfaren, gesetzt, und wie menigfeltichich wir das unser und des heiligen reichs churfürsten, fürsten und undertanen entdeckt und geklagt und si darinnen durch uns selbst, auch unser schrift dich und ander, so wir deshalb zu in[en] geschickt, umb hilf, rettung und beistand ersucht, dass aber wenig verfangen hat, noch die gross und swere des kunigs krieg und seines fürnemens,

¹⁾ A. m. ihm.

²⁾ Olvashatlan szó.

³⁾ A. m. ihm.

wohin das reiche, bedacht, noch erwegen, sonder also mit hilf verlassen sein worden, daraus der kunig vil unser slos und stett und itzo am jungsten unser stat Korenneuenburg, darauf wir gross ausgab und darle (?) ¹⁾ getan, in sein gewaltsam bracht hat ²⁾ und mit seinem krieg so ferr in uns gewachsen, dass er in teglicher strammer arbeit und übung stet unser stat Wien, die ein behaltnuss aller unserer lande ist, auch in sein gewaltsam zu bringen, dem wir on unser und des heiligen reichs churfürsten, fürsten und underthan hilf nit widersteen mügen und haben deshalb vor guter zeit den wolgebornen unserm rate und des reichs lieben getreuen Haugen graven zu Werdenberg in das heilige reich geschickt, uns daselbst fürderlich hilf zu verlangen, der uns zu vielmalen geschrieben, wie sollich hilf on ein versammlung unser und des heiligen reichs churfürsten und fürsten nit zu beschehen sei und deshalb bei denselben an unseren wegen so vil gearbeit, dass sich die begeben und verwilliget auf sand Sebastians tag schiristkuntig gen Franckfort ³⁾ zu kommen, daselbst von einer stattlichen hilf zu handeln und entlichen zu beschliessen.

Und so du nu in deiner arbeit, die du von unsern wegen bei denselben unseren churfürsten und fürsten gehabt, erfunden hast, wie wir ein austregliche hilf erlangen wellen, dass dann das durch unerselbst oder ander treffentlich persone beschehen muss, und du dann selbst ermessen magst, dass uns gancz swer und pfenntlich (?) ist, uns in diesen sundern ungetreuen, sorgfeltigen läufen aus unsern erblichen landen zu fügen, und die also in solchen irrsal und sorgfeligkeit zu lassen; so haben wir fürgenommen, den hochgebornen Maximilian ertzherzogen zu Osterreich und Burgundi etc. unsern lieben sun und fürsten, auch dich und den erwirdigen Wilhelmen bischoven zu Eistett ⁴⁾ und fürsten und den vorgenannten graf Hawgen von Werdenberg unser rete, die des künigs wesen und der sachen herkommen und gelegenheit wissen und in die wir unser hechstes und sunders vertrauen setzen, auf denselben tag gen Frankfort zu schicken und des dem gemelten unseren lieben sun einen genugsamen gewalt auf eur aller persone lautund zugeschicket, als du sehen wirst. Und begeren darauf an dein andacht mit besunderm und ganzen fleiss bittund, du wellest uns dem heiligen reich deutscher nation und unserem haus Osterreich zu eren und guten, dich on alles verziehen daselbsthin gen Franckfort fügen und mitsamdt dem genannten unseren lieben sun, auch den jetzberürten unseren

¹⁾ Darlehen ?

²⁾ 1484. december 4.

³⁾ 1485. január 20.

⁴⁾ Eichstädt püspöke ekkor Reichenau Vilmos volt.

fürsten von Eistett und graf Haugen von Werdenberg, der iglichen wir in sunderheit hiemit schreiben, den churfürsten, fürsten und gemeiner versammlung herkommen und gestalt des künigs krieg und wesen fürhalten und was uns, dem heiligen reich, in ¹⁾ und gemeiner cristenheit daran gelegen sei, zum pesten und mit mereren ursachen, dann wir schreiben mügen, einpilden und bei in ²⁾ den höchsten fleiss, so du waist, fürwenden und sie bewegen damit sie uns statlich und fürderlich hilf zuschicken und uns ferner damit nit aufhalten, noch ander hendl, die uns soliches verziehen oder sunst verhindern mochten, nit fürnemen noch tractiren; denn in wahrheit, die sachen ganz keinen vertzug mer erleiden mag und [wellet] uns soliches in unseren grossen anliegunden notdurfften ir nit versagen noch verziehen (?), als wir dir des und aller guten genczlichen und ungezweifelt vertrauen. Das kumbt (?) uns von deiner andacht zu sonderem dank nemen (?) gefallen, das wir in ewig zeit mit gnaden gegen dir und deinem stift erkennen und zu gut nicht vergessen. Wellest auch die tausend gulden reinisch, so auf die herrschaft Steyr nechsten als geslagen ist, in der . . . ³⁾ zu statten nemen und der übermass von uns gewarten, die dir nâch deiner underrichtung unvertriglich bezalt werden soll. Datum ut supra.

XXIV. (1484. vége.)

Utasítás a lengyel királyhoz küldött (vagy küldendő) császári követ számára, a ki nevezett királyt a Mátyással való szövetségtől óvja, a császár megsegítésére, a régebbi szövetség megtartására s a császári udvarhoz követség-küldésre szólítsa föl.

Item dem künig von Polan zu sagen. Unsern allergnedigsten herrn den römischen kaiser etc. lang an, wie der kunig von Hungern bei im arbit, sich wider sein kaiserlich majestat mit im zu vertragen und zu verbinden. Nu wiss er, was untreu und übel derselb künig ir beider gnaden und iren landen und leuten bisher erzeugt hab und dass er verschreibung, gelübd noch zusagen nit halte; wie auch der künig von Polan der kaiserlichen majestat und dem löblichen haus Österreich verwonet ⁴⁾ und was vor vergangen zeiten zwischen ir beider abgeredt und verbriefet und dem nicht nachgefolget, sei die keiserlich majestat nach seinem und anderer rate mit merklicher sorgfeltigkeit irer lande, die, als er wiss, durch den künig swerlichen belestigt sein, und beswerung

¹⁾ ihnen.

²⁾ mint ¹⁾ alatt.

³⁾ olvashatlan.

⁴⁾ a. m. *verwandt*.

seiner kaiserlichen majestat persone herauf in das heilig reiche kommen, bei dem merern teil seiner keiserlichen majestat churfürsten, fürsten und stetten persöndlichen gewesen, die umb hilfe wider den künig ersucht und alle willig und gehorsam darin erfunden; deshalb sein kaiserlich majestat mit derselben churfürsten und fürsten rate einen tag, nemlichen auf conceptionis Marie ¹⁾ nechstvergangen zu Wurzburg zu halten fürgenommen, im den verkündt und sein botschaft darzu zu schicken gebeten; den nochmals die kaiserliche majestat umb zukunft willen derselben seiner botschaft und seiner kaiserlichen majestat sun, der sachen zu fürderung, bis auf sant Fabian und Sebastianstag ²⁾ schiristkünftig erstreckt und gen Frankfurt gelegt und ausgeschrieben, dahin auch die churfürsten und fürsten kommen und sambt der kaiserlichen majestat und irem sun, den die kaiserliche majestat darumb gen Ach ³⁾ ervordert und der sich mit der kaiserlichen majestat iczo straks zu solichem tag persöndlichen fügen werde, endlichen zu besliessen, wie und in was gestalt solich hilfe am fruchtperlichisten beschehen, dadurch die kaiserliche majestat, das heilig reich, derselb von Polan, auch der kaiserlichen majestat lande und gemein deutsch nation der künigs von Hungern krieg und fürnemen entladen werden und füran seinenthalben in rue und frid bleiben.

Und wann er nu zu solichem, der kaiserlichen majestat, im ⁴⁾ selbs, und ir beider lande und leut fruchtperlich gehelfen und damit gegen dem künig von Hungern ewigen frid und rue erlangen und behalten müge; auch die kaiserliche majestat, als er wisse, allein sein und seiner kinder ⁵⁾ halben in solichen krieg kummen und er desselben kriegs ein hauptsücher sei, so ermane in die kaiserliche majestat solichs und des obberuerten beschehen vertrags und verschreibung, ersuch und bitt in auch, als seiner kaiserlichen majestat liebsten frund auf das höchst und fleissigst dass er gestalt der sachen und wohin des künigs von Hungarn fürnemen und krieg raiche, zu herzen neme und sich mit demselben künig in keinen vertrag, noch hilf begeben, sonder in dem vorbestimbtten letzten vertrag und verschreibung zwischen der kaiserlichen majestat und sein beschehen, beleibe und der kaiserlichen majestat und iren erblichen landen mit der antzal der hilf, darin begriffen, zusambt der hilf, so sein kaiserliche majestat aus dem heiligen reiche tapfer und stattlichen haben werde, bei-

¹⁾ 1484. decz. 8.

²⁾ 1485. január 20.

³⁾ Aachen.

⁴⁾ a. m. ihm, sich helyett. T. i. a lengyel király saját magának (segítsen).

⁵⁾ Ulászló lengyel herczeg, cseh király miatt.

stand und rettung tue, auch sein treffenlich botschaft mit volmechtigen gewalt an der kaiserlichen majestat hofe, on alles verziehen schicke, mit der die kaiserliche majestat entlichen abreden und besliessen welle, wann, wo und wer solich des künigs von Polan hilfe ir beiden gnaden und iren landen und leuten am fruchtpersten und nützlichisten beschehen müge, als er des zu tunde schuldig sei, und sich die kaiserliche majestat der und aller fruntschaft ungezweivelt zu im versehe. Des wurde er lone von gott, ewig fruntschaft und vergleichung von der kaiserlichen majestat und dem heiligen reiche und gut geruche von der welt empfahe. Die kaiserliche majestat welle auch das in ewig zeit, mit aller fruntschaft umb in beschulden und die hilf und sachen mit seiner botschaft, auch der kaiserlichen majestat sun und iren churfürsten und fürsten rate dermassen und so tapferlich wider den künig fürnemen, ordnen und handeln, damit man den sachen und dem krieg gancz ende machen und foran von dem künig und dem kunigreich zu Hungern unangefochten beleiben mügen.

(Purum.)

XXV. 1487. (eleje?)

Albrecht szász herczeg tudatja a császárral azon föltételeket, a melyek alatt hajlandó a császár zsoldjában Mátyás ellen a fővezérséget s az örökös tartományok gondjaviselését elvállalni.

Also ¹⁾ eur kaiserliche majestat hat antwort geben lassen der ersten zweier artikel halben, die lass ewr gnad bleiben, als davon geredt ist. Ist mein underthenig antwort: ich hab ein meinung begriffen, wie ich bedacht bin, dem künig von Hungern ein werbung zu ze schicken, die hie vor handen ist; mag ewr kaiserliche majestat hören und nach euern gevallen darin zu schaffen zu handeln.²⁾

Des andern artikels halben, anlangend die V^m gulden rheinisch,³⁾ ist mein antwort, dass ich nicht trau damit auszukommen und kann nit minder von seiner gnaden ⁴⁾ nemen, dann des jars X^m gulden und auf zwei hundert reisig pferd meines hofgesinds sold, gleich anderen söldnern, die sein gnad ⁵⁾ haben muss; desgleichen auf funfzig wagen pferd je sovil solds, als sich auf ein wagen pferd gebürt zu versolden. Dann ich muss mit meinem

¹⁾ E helyett: so, wie.

²⁾ Ez a következő XXVI. számú irat.

³⁾ Ötezer rajnai forint.

⁴⁾ T. i. a császártól, a kiről vagy a harmadik személyben szól az irat (mint pl itt) vagy mint az első kikezdésben láttuk, direct megszólítással a második személyben.

⁵⁾ T. i. császár. Lásd az előző jegyzetet.

hofgesind stets geschickt sein im feld zu sein, oder wo es am notdurftigsten ist. Derhalb ich der wagen pferd nit geraten kann.

Den dritten artikel, da angezeigt wirdet, daz ich auf ein jar dienst bei der kaiserlichen majestat haben solt, und wo sich die kriegsleuf in dem nit enden, ferrer mit mir guetlich zu vertragen [sei]. Es ist mein antwort, das ich den sweren handel in keinen weg kann aufnehmen auf soliche kurtze zeit; dann wann ich mich in den dinst gebe, so lad ich den kunig von Hungern auf mich; solt ich dann über ein jar geurlaubt werden, were mir in vil wege unleidlich. Hierumb kann ich nit kürtzter dinst annehmen, dann so lang der krieg zwischen der keiserlichen majestat und der kuniclichen wird weret und ich mitgericht werde ungeverlich.

Des vierten artikels halben, anlangend den gewalt so ein velthauptman haben sol und als obristem haubtmann zugehöret, darauf ist mein antwort; mich deucht, mir not sein ferrer macht und gewalt zu haben, als im veld zu gebieten und zu verbieten, die ungehorsam zu schaffen, dessgleichen in allen slossen, stetten und vesten haupleut, amptleut zu setzen und zu urlauben, nach meinem besten versten und [wie] die sach zu einer jeden zeit notdurf ervordern werde. Dann solt ich alle ding an ewr kaiserliche majestat tragen, brecht oft verlengung und schad. Ich könnt auch ewren gnaden nit gedienen, als ich zu tund geneigt wer; dann in solchen leufen muss man bald thun oder lassen. Ewr majestat muss mir mer vertrauen [schenken], dann soviel wo ¹⁾ ich an ewern dinst kann, ich gedenk mir gnad bei euern gnaden zu verlangen, und zu verdienen und setze darumb mein leib und gut in sorgen und wil es nit mit minderm fleiss tun, dann solt es mir selber zu eren und guten kommen, als ich dann ewrn kaiserlichen majestat zu tun schuldig sein werde und von treuem hertzen geneigt bin.

Des fünften artikels halben, der versagungshalben, wil ich mich seiner gnaden gnedigen erbietens trösten und verlassen; dann sein gnad sol, ob gott will, nimmer anders an mir erkennen, dann dass ich tun und handeln will, als einem frommen zugebüret. Darumb sol mir kein gut zu lieb sein, noch nichts auf erden.

Des sechsten artikels halben, den romischen künig belangend, düchte mich mir not sein, aus dem grund, nachdem wir alle in dem willen gottes leben, wo nu, do gott und Maria lange zeit vor sein, ewr kaiserliche majestat abging und ich nit entricht were, so hette ich niemand zu manen. Hierumb ist mein undertönig bitt, mir des thuns ein verwilligung von der kuniclich werde zu schicken, dann es mein notdurf ervordert zu haben.

¹⁾ soviel wo = sobald, als

Item der sibend artikel, der drei zusammengezogen sein, lass ich besten, in massen ich in dem vierten artikel gemeldet hab, darin mein gemut klar vermerkt werd und bitte mir das gnediglich zu vermerken.

Des achten artikels halben, der sloss oder güter halben, die ich den veinden oder ungehorsamen angewünne, stell ich zu seinen gnaden und wil der hoffnung sein, sein gnad werde sich der gnedigen vertröstung nach sich gnediglich gegen mir halten, dann in meinem gemüt mich nit düchte missgeleich ¹⁾ sein, ob ich für ein haus züg und wisse, wann mir gott die gnad gebe, dass ich es gewünne, das ich wiste, dass es mein sein solte.

Des zehenden artikels halben, ob ich ichts auslihe oder darleget zu nutz und rettung der land, oder borgschaft oder fürstand sein müsst, dass ich das mit der keiserlichen majestat wissen und willen tun solt. Darauf ist mein antwort, es were billich, dass ich in allen meinem tun der keiserlichen majestat geheiss und willen erlernet und mich darnach hielte, es wellen aber kriegsleufte nit allweg erleiden; dann ich muss zu zeiten sein, wo die not am grössten ist und die notdurft ervordert; derhalb ich ewr keiserlichen majestat willen und geheiss nit verharren kann; derhalb bedüchte mich mir not zu sein, was ich derhalb im pesten thue, ewr keiserlichen majestat zu gut, dass ich des gewalt zu tun hab und dass ich nit entsetzt werde, ich sei denn aller meiner schuld gnediglich entricht, dessgleichen der burgschaft und vorstands, so die vorhanden sein werden.

Den eilften artikel, dass sich die kaiserliche majestat mit dem kunig von Hungern nit richt on mich, dank ich seiner gnaden gnediger erbietung und willens.

Des zwelften artikels halben den cleinen anslag belangend, ist mein bete, dass furderlich bevolchen werde, dass in den dingen gearbeit werde, dass das gelt einbracht werde, damit die Newstat möge gerett werden und dass leut geordnet werden von den fürsten, die das gelt einnehmen und nach meinem geheiss der sach zu gut ausgeben.

Den dreizehend artikel, der zeit halben, dass die auf itzo zu langsam, ist zu bedenken, dass alle unmögliche anleg sich von im selber abtun, derhalb rede ich also zu diesem handel: Ewr kaiserliche majestat orden zu diesem handel und lass davon reden, wann man das volk, damit man die Newstat retten und speisen soll, tue zu wegen zu bringen und von welhen enden, so wirt sich die zeit selber vinden, die man darzu notdurftig ist, so sol an meiner person und hofgesind kein tag gesaumbt werden;

¹⁾ Talán, *mir geleich* (mir gleich).

ich will mich darzu finden und allen müglichen fleiss ankeren zu rettung der Newnstat.

Den vierzehend artikel des grossen anslags halben well sein keiserliche majestat mit seinem gelt und mue fleis ankeren, dass der auf das fürderlichist gefertigt und aufbracht werde; das vordere seiner kaiserlichen majestat und des ganzen reichs notdurft.

Item über das alles bitt ich, wo die kaiserliche majestat mich zu obgemelten dinst brauchen will, mich mit gnediger verschreibung zu versorgen, dessgleichen mit einem schadenbrief mir und den jenen, die ich in seiner gnaden dinst aufnehmen werde. Dess mein undertenig meinung und entlich willen well ewr kaiserliche majestat von mir in gnaden aufnehmen und meiner notdurft nach bedenken, verdien ich in aller undertenigkeit gern.

Hátirat: Herzog Albrecht von Sachsen. Bestellung contra Hungern 1487.

(Purum.)

XXVI. 1487. (eleje?)

Terve azon üzenetnek, melylyel Albrecht szász herczeg Mátyás királylyal tudatni akarja, hogy a császár őt (a herczeget) színdékozik megbizni az örökös tartományok gondjaviselésével. E missiót a herczeg köteles elvállalni s azért kéri a királyt, hogy ezt neki roszt néven ne vegye, hanem a birod. fejedelmeknek hozandó itéletében megnyugodva, ne tegyen több ellenséges lépést.

Die Werbung an den kunig zu Hungern von wegen meines gnedigen herrn Herzog Albrechts von Sachsen soll dermass geschehen.¹⁾

Die kaiserlich majestat hat den gemelten meinen gnedigen herrn, herzog Albrechten angetzogen und ermant, dass er welle ansehen die pflicht und freuntschaft, wie er seiner kaiserlichen majestat verwandt, auch dass er lange zeit seiner kaiserlichen majestat rate und diener gewesen und noch sei, und wellte sich derhalben seiner kaiserlichen majestat erblichen landen underziehen, dieselben land allenthalben verwesen, so wolt sein kaiserliche majestat seinen gnaden dieselbigen erbland bevolhen. So dann sein gnad von der kaiserlichen majestat darumb ferrer angesucht würde, mag euer königliche würde wol abnemen, was sein gnad der kaiserlichen majestat aus angezeigten ursachen zu tund schuldig ist; wo es dann die meinung begreifen und sein gnad derselbigen landen sich underziehen würde, so were des gemelten meines gnedigen herrn hertzog Albrechts bitte, dass

¹⁾ Lásd az előző irat (XXV. sz. a.) 2. sz. jegyzetét.

euer königliche wird solich sein thun in keiner befrembdung oder ungnaden welle aufnehmen, dann es also aus redlichen bewegnüssen und pflicht, [so] oben angezeigt, geschech und auch darumb, dass sich die kaiserliche majestat auf die churfürsten und fürsten des reichs öffentlich auf diesem gemeinen kaiserlichen tag zu Nurmberg und vor erboten hat, dass sie seiner kaiserlichen gnaden gegen eurer königlichen werden zu gleich und recht sollen mechtig sein. So ist derhalb der gemelt mein gnediger herr herczog Albrecht in guter zuversicht, eure königliche werde werde sich an gleich und recht vor den churfürsten und fürsten des reichs auch benügen lassen und gleich und recht vor in geben und nemen. Darauf ist auch des gemelten hertzog Albrechts ferrer bitte, das sich eure königliche werde an solchen gleichen geboten welle benugen lassen und darauf weiter gegen der kaiserlichen majestat erblanden zu arbeiten enthalten. Daz will sein gnad gegen ewrer kuniglichen werden in aller gebür gern verdienen.

(Purum.)

XXVII. 1487. november 5.

Frigyes császár megtiltja Albrecht szász herczegnek a Mátyás királylyal való békealkudozásokat s a herczeg odautazását s megparancsolja, hogy a herczeg által Mátyáshoz küldött admonti apát hívassék vissza.

Az irat élén: Hertzog Albrecht, zum kunig von Hungern nit zu reiten.

Fridrich etc. Hochgeborner lieber oheim und fürst. Wir haben dir zu mermalen geschrieben und befolhen, zu dem kunig von Hungern nit zu raiten, noch durch dich oder ander von deinen wegen fruntlichs nichts mit im zu handeln, dann wir wissen dass solichs kein anders, dann unser verderben und dein unere und schimpf gepärt. Langet uns gelauplich an, wie du nichts destoweniger den abt von Admandt zu im geschickt und allerlei handels mit im zu tun befolhen, dich auch selbst zu im zu fügen furgenommen haben sullet, das uns nicht unbillich merklich befrömbdet und beswäret. Und begern demnach abermals an dein lieb, ernstlich befelhende, du wellest solichs angesicht diss briefs widerumb abstellen und fürter bei dem genannten kunig von Hungern noch den seinen, durch dich, die unseren noch die deinen on unsern sondern befelh kein gutlich handlung suchen, noch haben lassen. Des thun wir uns genzlich zu dir versehen und tut dein lieb daran unser ernstlich meinung und sunder gefallen, zusambt der billicheit, mit gnaden gegen dir zu erkennen. Geben zu Nurenberg, am sambstag nach aller seelen tag 1485.

An hertzog Albrecht von Sachsen.

XXVIII. 1489. j u n i u s 7.

Frigyes császár megtiltja fiának, Miksa főherczeg római királynak a Mátyással való alkudozást, kívánja a főherczeg Mátyáshoz küldött követe visszahívását, remélvén, hogy a frankfurti gyűlés segélyt szavaz meg Mátyás ellen.

Wir Friderich von gottes gnaden römischer kaiser . . . stb. Embieten dem durchleuchtigisten fürsten herrn Maximilian römischen kunig . . . stb. unser veterliche lieb zuvor. Durchleuchtigister . . . stb. Wir haben eur lieb schreiben, uns jetzo von München aus getan, vernommen, daz under anderem begreiftet, wie ir euren rate Casparen Mecken zu dem kunig von Hungern geschickt und dem bevolhen habt, ferrer umb fridlichen anstand zu arbeiten. Nu wisset ir, was merklicher beswerung und clag wir gegen unseren oheim hertzog Albrechten von Sachsen bisher gehabt, daz der den ersten fridlichen anstand mit demselben kunig von Hungern über unser mundlich und schriftlich ernstlich verbieten angenommen zu was schaden und verderben das auch uns und euch kummen ist, und wo ir umb ferrern anstand arbeiten (*így*), daz wir und ir des tags halben zu Frankfort und sunst hieoben [seind und] im heiligen reich und unseren erblichen landen ganz hilflos gelassen [werden]. Dann so ir zu Frankfort umb hilf und daneben bei dem kunig von Hungern umb fridlichen anstand arbeitet, werden frund und veint dabei wol abnehmen, dass wir kein hilf erlangen mügen und die frund dardurch verzweifelt und die veint trestlich gemacht und wir beid in gruntlich verderben gesetzt [werden]. Bitten demnach eur lieb mit sonderem fleis, ir wellet mit solicher eurer potschaft vorhalten und die nit ziehen noch umb frid arbeiten lassen und darin bedenken, daz uns beiden nichts dann schimpf und vertreiben mit unseren eigen gut daraus entseet; auch auf dem tag zu Frankfort allen ernst und fleiss fürkeren, damit uns austreglich und fürderlich hilfe beschech, durch die wir des kriegs mit teidingen, oder der tat redlich und fruchtpar end erlangen, das mit dem fridlichen anstande nit beschechen mag. Des tun wir uns gentzlich zu euch verlassen und wellen das veterlich umb eur lieb beschulden. Geben zu Brichsen an dem heiligen pfingstag anno domini etc. LXXXIX. stb.

Ad mandatum domini imperatoris proprium.

XXIX. 1489. a u g u s z t u s e l e j e.

Császári utasítás dr. Kretzel Vilmos részére, a kit Frigyes azért küldött volt Miksa római királyhoz, hogy a Mátyás és Miksa

közti egyezkedésekről szállongó hírek alaposságáról bizonyosságot szerezzen, Miksát gyors jelentéstételre szólítsa, s ha a hírek a valóságnak megfelelnek, Miksa tanácsosait felelősségre vonja.

Instruction von unserem allergnedigisten herren dem römischen keiser an unseren allergnedigisten herren den römischen kunig, auf doctor Wilhelm Kretzel lautund.

Von erst, der küniglichen wird ¹⁾ zu sagen der keiserlichen majestat väterlich lieb und treu und dass es seiner küniclichen wurde mit gesundheit und allem wesen glücklich und wol zustünd, het die keiserliche majestat ein sunder freud.

Item darnach seiner kuniclichen wurde zu entdecken, wie die keiserliche majestat zu vilmalen angelangt sei, dass sich die künicliche wird gegen dem künig von Hungern verwilligt hab, auf einen nemlichen tag zu im zu fügen, sich daselbs der gebrechen, so zwischen der keiserlichen majestat und sein [des künigs von Hungen würde] langzeit hergewesen und noch sind understeen, gütlich zu vertragen und ander frundlich verstendnüß mit im zu machen; dem aber die keiserliche majestat, irem unzweifelichen glauben und vertrauen, auch der küniclichen wurde menigfeltigen erbieten und gleuplichen zusagen nach, sich in allen handeln als der keiserlichen majestat gehorsamer sun zu halten und on der ²⁾ willen und sondern bevelich in dergeleichen und vil mindern iren sachen nichtz fürzunemen noch zuhandeln, gantz keinen glauben gebe. Sein der keiserlichen majestat aus dem heiligen reiche und iren erblichen landen teglichen schrift und anzeigen kommen, wie sich der kunig von Hungern zu solicher der kuniclicher wurde zukunft mit grosser gereitschaft und wesen schicke. Soliches hab die kaiserliche majestat bewegt, dass die — aus verwundern und keinem missglauben noch gedenken, dass ichts an derselben handlung sein sollt, sunder von den, die villeicht die kaiserliche und kunigliche majestat gern in miss-trauen und widerwillen gegen einander fürten, erdicht were - - der kuniclichen wird soliches durch schrift kürzlich entdeckt und gebeten hette, sein kaiserliche majestat eigentlich zu berichten, was doch dieselben red im grund sein oder waraus die erwachsen, mit dem anhang, sich mit dem kunig von Hungern hinder der kaiserlichen majestat in kein zusammenkommen, noch gütlich handlung zu begeben und darinne sein list und untreu. die er bisher zu verdenkung ir beider treu wurden und guts, auch wie er mit der kaiserlichen majestat zu Wien, dahin er mit sechshundert pferden kommen solt, gehandelt, da er die wol mit zwei tausend pferden überzogen und zu seinen handen oder vom leben

¹⁾ Értsd : *Würde*, méltóság, fenség (mert csak a császár a »Majestat«).

²⁾ *deren* helyett.

zum tod zu bringen understanden het, als gegen der küniglichen wird in diesem handel auch beschehen möcht, für augen neme und dabei gedacht, wo ichts dergleichen bei der kuniclichen wird gesucht oder gearbeit, dass das mitsampt dem abschied des tags zu Franckfort, durch die kunicliche wird und den bischoven zu Eystet, als der kaiserlichen majestat potschaft oder doch der küniglichen wird räte der kaiserlichen majestat verkündet werden solt; dass aber nit beschehen, sunder an gestern der kaiserlichen majestat handlung des tags zu Frankfort, darinne solich zusammenkommen auch begriffen und von der küniglichen wird und dem künig von Hungern als verbrieft und verschrieben angezeigt, durch einen frömbden von artikeln zu artikeln zugeschickt were, des die kaiserliche majestat nit unpillich mercklich erschrecken und beförnden empfangen, das solich swer händel, die di kaiserliche majestat als hauptsacher diser zeit allein berürten, und on der[en] willen und bevelich die künigliche wird, noch niemand ander macht noch gewalt het zu handeln, hinder der, solicher gestalt solten gehandelt und der kaiserlichen majestat, die den gemelten tag auszgeschrieben het und des der recht herr und haupt wer, nit verkündet und ir will dartzu gebraucht werden. Wesst nit warfur die kaiserliche majestat das haben solt anders, dann das durch ir widerwertigen gesucht würde, si beide in den grund damit zu verderben.

Und sei desshalben abermals der kaiserlichen majestat ernstlich beger und bitt, dass die künigliche wird, die kaiserliche majestat bei dieser irer oder anderer eilunder potschaft lauter und eigentlich bericht, auf was grund doch solich fürnemen gestellt und durch was ursachen die künigliche wird, der die kaiserliche majestat als irem einzigen sun, ir eren, leibs und guts für all ander aus natürlicher lieb und neigung billichen vertrau, und der zu iren werden und aufkommen bisher väterlich und getreulich geholfen und noch täglichen zu tund und davon nichtz abwenden zu lassen understee —, zu solichem bewegt hab, damit sich die kaiserliche majestat darein auch nach gebürlichkeit und ir beider notdurft zu schicken wiss, sich auch in solichem fürnemen enthalt und nit volfar, so lang bis die kais. majestat grund der sachen von der küniglichen wird lauter bericht empfangen und der ir gemuet widerumb entdecht hab; darinne sich die kaiserliche majestat so väterlich und getreulich erzeigen, dabei die künigliche wird empfinden werde, ir hertz und gemüt nit anders, dann zu ir beider werden cron, aufkommen und fruntlichem, vertreulichem wesen und si vor widerwillen und verderben, die inzweifenlich durch ir widervertiger in einen guten schein, aus pösem grund menigfeltiglich gesucht werd —, zu verhüten geneigt sei; hab auch das genzlich vertrauen widerumb

zu der küniglichen wird, dass die auch dartzu geschickt sei und sich in kein ander fürnemen, noch widerwillen führen lasse.

Item ob doctor Wilhelm Kretzel die vorgeschriben sachen in beswerungen fünd, als dann der küniclichen wird räten, auf die credentz im (= neki) desshalben an si gegeben, zu sagen: Die kaiserliche majestat beswer und befrömbd mercklich, das si der kuniclichen wird zu solchen grossen hendeln, hinder der kaiserlichen majestat, raten und on der[en] willen darein wachsen lassen und des der kaiserlichen majestat gantz kein wissen machen; die kaiserliche majestat müg das nit gut versteen; beger an sie, ernstlich bevelhend, dass si sich in dieselben und ander der kaiserlichen und küniglichen majestat sachen dermassen schicken, damit ir beider majestat desshalben vor widerwillen und verderben und si vor ungnad verhüt werden; als si des ir beider majestat und in selbs zu tund schuldig seien. Ob aber der gemelt doctor Kretzel die sachen recht gestalt erfünde, soll er diesen artickel ruen lassen und nit werben.

(Purum).

XXX. 1489. a u g u s t u s 27.

Frigyes császár a salzburgi (azelőtt esztergomi) érseket fölszólítja, hogy a Miksa és Mátyás között kitűzött találkozásra Linczbé, a hová a császár is el akar menni, mint a császár tanácsadója okvetlen megjelenjen.

Fridrich etc. Erwirdiger fürst . . . stb. Der durchleuchtigist fürst unser lieber sun der römische kunig etc. hat uns den abschied des tags zu Frankfort und sein und des künigs von Hungern zusammenkommen gen Linnsz nach der leng entdeckt; desshalben unser mercklich notdurft erfordert, uns auf dieselb zeit auch daselbsthin zu fügen, da wir deiner person zugebrauchen notdurftig werden und begern demnach an dein andacht mit fleiss bittund, du wellest dich darzu schicken, so wir gen Linnsz kummen, unverzogenlich bei uns zu sein und uns tünd dem genannten unseren lieben sun getreulichen helfen, unser sachen gegen dem gemelten kunig von Hungern auf das erlichist und pest zu handeln, als wir dir gentzlich vertrauen; daran tut uns dein andacht sonder gevallen . . . stb. Datum Portenau am pfintzttag nach Barthelemi 1489.

An den erzbischof zu Saltzburg.

Közli: DR. KÁROLYI ÁRPÁD.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK 1551—1553.

— NEGYEDIK KÖZLEMÉNY. —

198. 1552. jul. 3. Monostor. — Castaldo értesülvén Temesvár lövetésének megkezdéséről, Miksától segélyt sürget. A lakosok nemhogy gondolnának a felkelésre, sőt inkább vonakodnak attól. A Szebenben való németek már zavarognak, zsoldot kérnek. »In Temesvario quascunque provisiones potui, feci.« Zárai Pál alatt 200 németet küldött, de úgy látszik, nem tudtak bemenni. Miként Losonczy írja, a csehek »prae timore tamquam immobiles effecti sunt« mind a csatában, mind az erődítés munkájában hasznavehetetlenek; zajongtak és el akartak menni, ezért nem adott nekik zsoldot Losonczy.

Eredeti.

199. 1552. jul. 3. Szeben. — Arco Baptista János értesíti Miksát, hogy a mikor Castaldo parancsolatjából két zászlóaljával (cum duabus vexillis), — melyek egyike Brassóban, másika Szebenben van, — Temesvárba akart indulni, nem hiányoztak olyanok, kik tisztökben minden gonoszságot elkövettek, hogy a katonák el ne menjenek, s csakugyan most ezeket sem rábeszéléssel, sem ígérekkel megmozdítani nem lehet.

Eredeti.

200. 1552. jul. 4. Monostor. — Castaldo tudatja Miksával, hogy a rendek embertelen feleletére, Kendi Ferencz, a fejérvári vicarius és Mikola László által kijelentette nekik, hogy ha ő (Castaldo) hadba szállana, s a rendek önként menni nem akarnának, erővel fogná kényszeríteni őket a felülésre. Főleg azért vonakodnak insurgálni, mert attól félnek, hogy az élelmi szerek elfogynak, s így minden veszendőbe megy. Mindkét oláh vajda mozog. Szükségeink napról-napra növekednek, s a katonák

mindenütt lázonganak. A székelyek kérik a segílyt és azt, hogy Báthory küldessék hozzájuk. A zsoldkérők között legalkalmatlanabbak a csak minap jött ágyusok. A postamesterek szintén kérik a fizetést, különben elhagyják a postát.

Eredeti.

201. 1552. jul. 5. — Ferdinánd tudatja Loboczkyval, hogy igyekezni fog Ratibort mentől hamarébb kiváltani s Izabellának és fiának kezébe adni. Addig is, hogy hiányt ne szenvedjenek, gondoskodik arról, hogy a 25,000 magyar forintnyi évi jövedelemből hiányzó összeg az opelni herczegség jövedelmeiből pótolassék.

Fogalmazvány.

202. 1552. jul. 8. Monostor. — Castaldo írja Miksának, hogy a Helfenstein hada fellázadt, minden ágyut elfoglalt s nem akar addig megindulni, míg teljesen kifizetve nincsen. Az ellenség két oldalról közeledik; a lakosok nemcsak felülni nem akarnak, sőt »infensos se praebent.« Azok is elhagyják, a kikben bízott. Nagyobb baj az, hogy a hol (a németek) fellázadtak, a lakosok is csoportosulni kezdtek. A kik őt követni készek, azokkal kénytelen a moldovai vajda ellen menni, mert a városok, a melyek befogadhatnának, határozottan ellenszegülnek a melyek pedig befogadnának, azok »sunt immunitae«. Brandeis »de aliquo tractatu in illa civitate« irt, melyről már ő is gyanakodott; megírta Hallernek, hogy jól vigyázzon, különben legnagyobb kár azt a várost éri, a mely feje ezen országnak. A török nem fogja Temesvár ostromát elhagyni addig, a míg akár erővel, akár éhséggel vagy más módon hatalmába nem kerítette; erősen bízik (a török) abban, hogy pénz nélkül nem tartható meg, ez pedig csak e hónapra leszen elegendő.

A németek lázadásának lecsendesítésében fáradozik.

Eredeti.

203. 1552. jul. 8. Monostor. — Castaldo Miksának június 28-ikán és jul. 1-én kelt leveleire tudósítja őt, hogy a moldovai vajda már bérontott, s az országot szokása szerint pusztítani és égetni kezdte. Küldene segílyt a brassaiaknak, de »si solus pergere ad eos debebo.« Temesvár a naponkénti ostromnak eddig vitézül ellenállott. Aldana a 6 ágyut, melyeket ő (Castaldo) Váradból Temesvárba akart küldeni, visszatartotta Lippa részére s kettőt Gyulából is elhozott; por készlete is teméntelen van az említett helyekről, pénzt pedig tőlem s a honnan és a hogy lehetett rabolt (arripuit) »ultra non paucam illarum summam, quam ego ei transmiseram etiam pro fortificatione Temesvarii, a qua, quamprimum curam illius Losancio demandatam

esse intellexit, omnino manum sustulit.« Embere is van elég, még fölösleges is azon vár részére: 200 hajdu, 200 spanyol, egy német csapat, 300 lovas; azonkívül a Bakith Péter, Horváth Bertalan, Dombay és más kapitányok lovasai. Élelmi szere is van bőven, ha — meg tudná becsülni. Még is szüntelen kér és könyörög, mintha én Darius hadsergével rendelkezném; de ezt nem annyira szükségből, mint inkább azért teszi, mert ez a természete, ez a szokása. Az égben sem volna biztos (Aldana), sem megelégedett. Szüntelen kérő leveleket ír, mintha az élelmi szert és egyebet a madarak szárnyain küldhetném oda.

Eredeti.

204. 1552. jul. 9. Monostor. — Castaldo írja Miksának, hogy a fellázadt németek elfoglalván az ágyukat és a löszert Kolosvár felé indultak, e várost akarván elpusztítani. A polgárok ellenállásra készülnek, colonusaikat és szomszédjaikat segítségül híjják, valamint a nemességet és az ország lakosait is, a kik mindnyájan örömezt ragadnak fegyvert ellenük és mi ellenünk, hogy megöljenek; ez fog történni a más városokban levő csapatokkal is. Figyelmeztette őket (a németeket) a veszélyre, s hogy minő pótolhatlan kárt okoznak, »et propriam eorum et nostri etiam ruinam«, — de mind hasztalan, sőt kevélyebbek, túrhetetlenebbek lesznek. Az ellenség mindenfelől közelget s mi ellenállás nélkül fogunk elveszni.

Temesvár kemény ostromokat áll ki; már két rést törtek rajta; az árkokat gerendákkal és fával betöltötték, az intézendő rohamra már minden készen van. Legfőlebb az első rohamot verhetik vissza, ha olyan számos az ellenség, mint Losonczy írja. Kétszáz spanyolt kér (Losonczy), de azok a kellő időre repülve sem érkeznének oda.

Eredeti.

205. 1552. jul. 10. Passau. — Ferdinánd király megparancsolja, hogy Lőrincz vértanu napjára a Tiszán túli nemesség Debreczennél, a Dunán túli Pápánál, a Dunán inneni (a bányavárosok felé) Nagyszombatnál és a felvidéki Diósgyőrnél és Miskolcznál szálljon táborba, hogy az ő személyes vagy a Miksa fővezérsége alatt oda mehessen, a hová a szükség parancsolandja.

Másolat.

206. 1552. jul. 10. Monostor. — Castaldo írja Miksának, hogy a németek, mióta a 6000 forinton felül borral és élelmi szerekkel is megajándékozta őket, még rosszszabbak. Az egyezkedésre hozzájuk küldött kapitányokat elfogták és megverték, s ma kijelentették, hogy addig nem mennek el innen, míg két havi zsoldjukat meg nem kapják, s e mellett is két zászlóalja vissza

akar menni a brandenburgi örgrófhhoz. Különben bárminő zsoldot adnánk is nekik, soha sem viselnék csendesen magokat. Ő (Castaldo) kénytelen a néppel tartani, a mely kész az ők (a németek) és a mi legyilkolásunkra. Hiszi, hogy a leghívebb és a legállhatatosabb szebeni polgárság is lázongani kezd (a németek magokviselése miatt).

Eredeti.

207. 1552. jul. 12. Torda. — Castaldo tudatja Miksával, hogy a németek kolosvári lázongásának gyümölcse gyilkolás volt s ágyus és munitiós lovaiknak elvesztése, melyet tőlök a parasztság vett el. Ezeket a németeket a hosszú út és az élelem hiánya szerfelett megviselte ugyan, de mégis szolgálhattak volna a mostani szükségben. Most ők is átlátják, hogy rosszul cselekedtek s az éhségtől is kényszerítve bocsánatért esedeznek. A nemesség lassan gyűl a táborba.

Eredeti.

208. 1552. jul. 14. Torda. — Castaldo tudatja Miksával, hogy Temesvárból egy spanyol (Antonius de Represa) érkezett hozzá s Losonczy és a kapitányok nevében kijelenté, hogy ha legalább 1000 magyar gyalogot (pixidarius) nem kapnak, tovább ellenállni lehetetlen. Már három postát küldött Varkócshoz, hogy a legrövidebb idő alatt küldjön 1000 gyalogot Lippába, hol azután a bejuthatás módjáról tanácskozni fognak. Már egyezkedtek (a temesváriak) a törökkel, az előbbiek talán azért, hogy a vár kitatarozására időt nyerjenek, az utóbbiak pedig szinből, hogy az oláh vajda közbenjárására a törökök abban hagyják az ostromot, sőt el is vonulnak a vár alól, csakhogy a János király által s az azután fizetett adó megküldessék; »sed sicut istae sunt res, absque fundamento iuxta opinionem meam non adhibeo fidem.« Aldana mégis teljhatalmat kért az egyezkedésre, de én a felséged tudta nélkül nem adtam. Irtam nekik, hogy »in bono animo« legyenek, a kért segély nemsokára oda menend, melyet mi tetemesebb erővel fogunk követni; de a lakosok késedelmeskedése és vonakodása miatt ez alig lehetséges.

Eredeti.

209. 1552. jul. 15. Karánsebes. — Glesz János karánsebesi bán Castaldónak írja, hogy Losonczy egy embert küldött hozzá, a ki azt mondja, hogy a törökök sok faágat hordtak rakásra, a melyen keresztül a falak felé törekednek, és már a földbástyát el is érték, honnan a városba köveket röpíthetnek. A tatái kapu felől a várat lerontották, s ez oldalon is ágakból töltést építenek. Losonczy az itt való gyalogságot hívja magához és azt kívánja,

hogy szálljunk táborba, de arra elégtelenek vagyunk. A gyalogság is szökdösik el innen.*)

Másolat.

210. 1552. jul. 16. — Mirkowszky Miklós és Ödönfy László tudósítják Castaldót és Báthory Andrást, hogy ők a Kézdivásárhely környékét duló moldovai vajda üldözésére kiküldetvén, csekély számuk miatt semmit sem tehettek ellene, mert a székelyek a vajda kivonulását látván, mind haza széledtek. Utasítást kérnek a teendőkre nézve, mert a székelyek, a mikor velünk valának is, úgy látszott, készebbek voltak reánk rohanni, mint az ellenséggel csatába ereszkedni.

Eredeti.

211. 1552. jul. 18. Torda. — Castaldo írja Miksának, hogy két csapat német gyalog és 150 vasba öltözött lovas Zierotin alatt Brassóban van; ugyanott és a székely határon Ödönfy László és somlyai Báthory András száz-száz lovassa; egy német csapat (cohors) Segesváron, 3 Szebenben, 1 Fejérváron és 1 Szászsebesen van; egyet-egyet Temesvárra és Lippába akart küldeni, de nem akarnak menni. A spanyolokból két csapat Temesváron és egy Lippában van. A más négy spanyol csapat oly csekély számú, hogy az egészből 200 használhatót alig lehetnek kiválasztani. Ezeken kívül 1500 főnyi könnyű lovas van az alsó részekben. Az erdélyi három nemzethez Báthoryval együtt parancsot küldött, hogy fejenként keljenek föl. A székelyek fölkelésében kételkedik. Inkább szeretne 10,000 zsoldos jó katonát, mint az egész székely népet, a mely a pusztításra, a rend felforgatására és futásra alkalmas csupán.

Aldana Lippát el akarja hagyni; megírta neki, hogy személyére nézve Solymoson biztonságban lehet, de Lippából egy embernek sem szabad hiányoznia. Békében feltolta magát Lippa kormányzója és Solymos várnagyának, háboru idején pedig megfoghatatlan okból szabadulni akar az uralkodástól.

Losonczynak 3500 forintot küldött a hátralék két havi zsold fejében.

A rendek a tordai országgyűlésen minden jobbágy után egy forintot szavaztak meg csak, a nemesek ellenben és a szászok minden kaputól és jobbágytól 2 forintot ígértek, a mi csodálatos, minthogy a mult évben öt hónapig táborban voltak, azután számtalan helyen erődítésekhez kezdtek s több mint 5 hónapon keresztül ingyen (sine solutione) látták el a csapatokat élelemmel. Ehhez járul, hogy vannak olyanok, kik az ő fölsége szolgál-

*) Ilyen tartalmú levelet küldtek a karánsebesiek is e napon Castaldónak. — *Másolat.*

latától idegenkednek, a János király fiának pedig kedveznek. vagy a Frater halála miatt neheztelnek; sőt az oláh vajdától arról értesült, hogy egy előkelő a törökkel czimborál s ellenünk fondorkodik. Ki lebet? — nem tudhatni, hacsak nem székely.

Mahomet basa számos ágyuval és hatalmas sereggel megyen Temesvár ellen, a két oláh vajda is már 24-én a Székelyföldön lesz.

Eredeti.

212. 1552. jul. 19. Torda. — Castaldo Miksát a lakosok által Báthorynak tett azon kijelentésről tudósítja: hogy miután a király Pozsonyban tett esküje daczára se személyében nem jött segítségre a törökök ellen, se felségedet el nem küldötte, hanem ember és pénz nélkül mintegy zsákmányúl dobattak oda az ellenségnek, nem ők az okai, hogy így elhagyatva minket is elhagyni kényszerülnek. Ő biztatta őket, hogy mihelyt lehetséges lesz, a császár is (V. Károly) személyesen táborba száll s felséged is, és hogy Debreczennél 6000 német, Tokajnál pedig Sforza alatt 4000 olasz van, kit 2000 vasas német követ. Sforza és a vasasok jövetelét sürgeti.

Váradról hat ágyut, ló és ökör hiányában, nem lehet Temesvárhoz és Lippába vinni.

Értette, hogy egy szebeni nő felségednek a török ellen Konstantinápoly felé indulásakor ezüst serleggel akar kedveskedni; nehogy azonban felséges neje féltékenységbe essék, kijelenti, hogy az asszony vén, ki egyszersmind biztosan állítja, hogy Konstantinápolyt felséged fogja a török alól felszabadítani.

Eredeti.

213. 1552. jul. 19. Küküllő. — Castaldo tudatja Miksával, hogy a németeknek a Kolosváron adott 6000 forintnál többet nem adhat; sok közülök naponként gyöngül, »pro quibus, quod potui, magnam curruum provisionem misi.«

Aldana írja, hogy Temesvár városát a törökök e hó 12-én egész nap rohammal próbálták elfoglalni, de háromszor visszaverettek; azonban mivel Losonczy ugyanazon napon (12-én) irt levelében erről hallgat — nem tudja, vajjon higye-e?

Aldana nagyobb hadseregért rimánsziklik folyvást, bár ott vannak: 400 német Zárai Pál alatt, 200 spanyol, 200 hajdu, 300 lovas, továbbá a néhai Bakith Péter lovassága, a Horváth Bertalané és másoké, s ujabban Balassa Menyhértet és Török Jánost 200 lovasukon felül az útvonalban összegyűjthetett néppel küldötte oda s Varkócsot is a biharmegyeiekkal odarendelte.

Losonczy azon panaszkodik, hogy Temesvár megszállása után levelet tőlem nem kapott, pedig Lippán keresztül többször

küldöttem; de Aldana azzal mentegetődzik, hogy egy légy sem mehetett volna Temesvárba be.

Eredeti.

214. 1552. jul. 19. Pankota. — Dóczy Miklós írja Miksának, hogy Losonczytól küldve az ellenségen keresztül Pankotára érkezett. A vár a földdel teljesen egyenlővé tétetett, a várost is csak a Losonczy gondoskodása tartja. Ahmát basa Losonczyval tegnap két napra fegyverszünetet kötött, s mindenféle ígérettel törekedik megnyerni őt. Temesvár átadását és a Fráter által fizetett adót kéri, melynek fejében maga Temesváron nyugodtan maradhat. Azután ígérte, hogy elmegy a vár alól, csak Losonczy a Fráter által fizetett összegnek a szultán számára való megadását eszközölje ki; majd nagy összeg arannyal, ezüsttel, lovakkal s egyéb ajándékokkal igyekezett őt megvesztegetni, de hasztalanul. Losonczy kijelentette, hogy inkább tízszer hal meg, mintsem az áruló nevet magára vegye.

Eredeti.

215. 1552. jul. 20. Holdvilág. — Castaldo írja Miksának, hogy tíz német csapattal, 400 spanyol- és 400 lovassal, Báthoryval együtt, a moldovai vajda ellen indult, mire ez kiszaladt az országból. Most Lippa felé fordul, hogy Temesvárnak segílyt vigyen. *)

Vas László leveléből érti, hogy Aldana az ágyuktól, portól, golyóktól és az élelmiszerektől Gyulán kívül a szomszédos helyeket is mind megfosztotta.

A Losonczy leveléből kitűnik, hogy Aldana sohasem akart Temesvárnak semmiféle segítséget vinni; ellenben a karánsebesiek a Losonczy felszólítására 100 gyalogot küldöttek neki.

Eredeti.

216. 1552. jul. 20. A holdvilági tábor. — Castaldo tudatja Miksával, hogy reménye Temesvárnak segílyt vihetni, a vasasok és Sforza olaszainak visszahívásával meghiusult; e mellett az oláh vajda is jön s félő, nehogy a moldovai is most hátban támadja meg. Ha a vasasok és olaszok vissza nem hivatnak, erősen hiszi, hogy Ahmet basát megverhette volna.

Hogy a szultánnal való béketárgyalás felől ennek akaratát az oláh vajda közbenjárásával megtudja — mindez hiu dolog; a vajda ezt csak azért proponálja, hogy a kedvező alkalmat annál jobban kizsákmányolhassa. Mindazonáltal Báthoryval és a többi tanácsosokkal közli ezt a tervet.

Attól fél, hogy a csekély számban felkelni kezdett erdélyiek hallván, hogy nincs segíly, ezután senki sem fog felülni.

Eredeti.

*) Hasonló tudósítást küld e napon Báthory is neki. — *Eredeti.*

217. 1552. jul. 22. Segesvár. — Castaldo írja Miksának, hogy értesülése szerint a moldovai vajda visszatért; e hirre az összegyűlt nemesség rögtön széljeloszlott. A székelyekben bízni nem lehet. Ugy véli, hogy mentől hamarabb meg kell ütközni az ellenséggel, mivel a sereget tovább fenntartani (interteneri) nem lehet, a pénz hiánya miatt az élelmi szer fogyatékán lévén.

Irt Aldanának, hogy küldjön Temesvárra 600 spanyolt. Miután a körülfekvő vidéket is kifosztotta pénzéből Aldana, most azt írja, hogy az élelmi szereket kell eladnia, hogy porkészletet (munitio) szerezhessen be.

Eredeti.

218. 1552. jul. 25. -- Illustrissime domine, domine ac patrone nobis observandissime. Obsequiorum nostrorum orationumque devotarum humillimam oblationem.

Quod mali die hodierno supra nostrum capitulum contigerit, vestrae illustrissimae dominationi perscribimus. Nam per milites regiae maiestatis in capitulo existentes magna pars capituli est incensa, et in cineres redacta; similiter in civitate Albensi extra murum hesterno die et hodierno per eosdem aliquot domus iam sunt combustae et in cineres redactae. Nunc quoque propter eosdem sumus maximo in timore, quid agere intendant, penitus ignorantes. Quare dominationi vestrae illustrissimae supplicamus humillime, eadem vestra illustrissima dominatio dignetur absque mora curam gerere, ne quid periculi patiamur. Et si videretur vestrae illustrissimae dominationi, quum nos fideles capellani sumus et in perpetuum esse volumus regiae maiestati, eadem dominatio vestra illustrissima gentes istas hinc remove et ad alium competentem locum mittere non dedignaretur, quod perpetuis obsequiis vestrae illustrissimae dominationi reservire curabimus. Valeat illustrissima dominatio vestra felicissime. Datum feria secunda in festo beati Jacobi apostoli, anno domini 1552.

Eiusdem vestrae illustrissimae dominationis

humiles capellani, capitulum
ecclesiae Albensis Transsylvanae.

Czím: Illustrissimo domino domino Ioanni Baptistae Castaldo stb.

Eredeti.

219. 1552. jul. 25 - 26. Segesvár. — Castaldo írja Miksának, hogy a vasasok kapitányának levele ezeknek Debreczenbe érkezettét tudatja s hogy gyorsan hozzám csatlakozni igyekeznek; de az nem tetszik, hogy immár pénzt kérnek. Míg a nemesség és a székelyek felkelni késlekedtek, azalatt a moldovai vajda, nagy fájdalomra, Brassótól visszatért országába. Most arra törekszik, hogy a moldovaiak visszanyomására a székelyek Brassónál

szálljanak táborba, a nemesek pedig colonusaik egy részével legalább Déváiig menjenek el vele s a szászok is hozzája csatlakozzanak. El van határozva arra, hogy akár felülnek a nemesek, akár nem, ő négyezer némettel és az érkezendő vasasokkal Lippa felé menend, hogy reményt nyújtson az ostromlottaknak, míg nagyobb segély érkezhetik. Több hadat magával nem vihet, mert Brassót, Szé bent, Fejérvárt és Szászsebest őrség nélkül nem hagyhatja, különben is Bakith lovasai s más kapitányokéi Lippa környékén és Lippán tanyáznak, a kik azonban fizetetlenek lévén semmiképen sem vehetők arra, hogy az ellenség ellen menjenek, bár Aldana dicséri őket, hogy a törökök ellen csodákat mívelnek. Azt is írja ő (Aldana), hogy Temesvár sem forog veszélyben, mert a bezártak vitézül védik magokat; de ez nevetséges állítás, mert a temesváriaknak sem ágyujok, lőporuk, sem élelmi szerük nincsen annyi, mint neki, s Temesvár sem oly erős, mint Lippa, a melynek érdekében ő (Aldana) a szomszéd várakat (különösen Gyulát) mindenükből kifosztotta, s mégis mindig panaszkodik, hogy nincs készlete, sem embere, holott az említett lovasokon kívül Tóth Mihály gyalogjaival, Mikola László 700 hajduval és Kerepovith Miklós ráczokkal, Balassa Menyhért 200 lovassal, Török János a saját hadaival és Varkócs Biharmegye népeivel vannak vele.

Helfenstein németjeit a zsold megérkezésével biztatja; általában mindent elkövet, hogy a lázongástól visszatartsa őket. A Szebenből és Szászsebesből Fejérvárra küldött 200 német oly kegyetlenül bánt a fejérváriakkal, hogy a lakosság legnagyobb része protestálván ez ellen, üresen hagyta a várost. Varkócs 1000 gyalogot Lippához küldött, hogy Temesvárba menjenek. A nemesség azt beszélgeti, hogy mihelyt annyian összegyülekeznek, úgy teszen a mint Fráter György akart. Helyesnek vélné, ha Kendi Ferencznek Magyarországon adatnék valami birtok, mert a vajdával, a ki fél tőle, nincsen jó viszonyban, és ezzel a néppel esetleg igen sokat tehet. Arco Baptista most Brassóban van, s a moldovaiak ellen vitézül és okosan viseli magát.

Eredeti.

220. 1552. jul. 26. Passau. — Ferdinánd teljes hatalmat ad Castaldónak, hogy évenkénti adó ígérete mellett Erdélyt és a hozzá tartozó részeket, valamint Magyarországot illetőleg, Ahmát basával az örökre megkötendő vagy legalább néhány évre megújítandó béke ügyében egyezkedjék

Fogalmazvány.

221. 1552. jul. 29. Segesvár. — Báthory tudatja a királynal, hogy Temesvár »in extremo discrimine« van, »Lussanciumque de conditionibus et pactis cum thurcis agere, cum iam

amplius illis resistere non posset, et praesidio et omnibus rebus destitutus» annyira, hogy mire ez a levél ő felségéhez érkezik »Themesvarium amissum esse.« Pénzt sürget és katonaságot, nehogy az egész ország végveszélybe jusson.

Eredeti.

222. 1552. jul. 29. Segesvár. — Castaldo írja a királynak, hogy Apollonia (*így*) lengyel királynétól szemrehányó levelet kapott. Kielégítendőnek véli Izabellát, nehogy valami hiány miatt praetensióval állhasson elő. A királyné levelében a magyarokról azt beszéli, »quod hungari tractant nos trucidare.« Én ezt a legbiztosabbnak tartom, mivel több felől megerősítik. Beszéli, hogy a királyfi 12,000 lengyellel a határon áll; a szultán is vagy serget küld, vagy személyesen fog jőni. Bár mesének vélem, mégis intentiójukat mutatja. Biztosnak mondják, hogy mind a két oláh vajda be fog rontani. Egy nem megvetendő számú török csapat a Vaskapun keresztül Erdélybe jött nyilván az út kikémlelése céljából, kik közül 40 megöletett. A lengyel királyné követe beszéli, hogy a török a királyfi nevében támadta meg az országot a kit vissza akar ültetni. Hiszem, hogy sok erdélyi nemes is így vélekedik s ezért jobb volt reánk nézve, »regnicolas penitus se non congregasse, quia demum concluditur, quod si uniuntur ita, quod sint plures nobis numero, ante adventum turcarum trucidabimur.«

Eredeti.

223. 1552. jul. 30. — Illustrissime domine sat. Post salutem sat.

Statim, ut illustrissima dominatio vestra per literas suas volebat, ut ex vayvoda Transalpinensi intelligerem, quo fundamento ab ipso ad eandem illustrissimam dominationem vestram perlatum esset, regnum hoc quietum fore ab hostibus externis, si tributum Ioannis regis et filii sui pendere solitum tempore nunc quoque imperatori thurcarum penderetur? Cumque et in eandem sententiam nobis ipse vayvoda nunciasset per concivem nostrum, quem mense superiori causa alpium miseramus, festinavi igitur mittere unum nuncium ad vayvodam. eique scripseram, ut ad me quamprimum fidum hominem mittat, cum quo tractare possim de arduis quibusdam negotiis, de quibus ipse nobis per Georgium doleatorem, concivem nostrum nunciasset. Ipse enim vayvoda nunciabat regno huic quietiorem fore statum, si tributum imperatori solveretur, neque imperatori interesse, quemcunque nos pro domino veneremur. Hoc die vayvoda ad me duos misit familiares suos Stephanum et Paulum Pythar hungaros nunciando, se ad meas preces illos duos misisse, quibus ea, quae vellem, tuto comittere possem; se vel aliam per-

sonam mittere voluisse, sed cum hungarica lingua absque interprete mecum loqui possint, commodius duxisse illos mittere. Cum et ipsi nuncii mihi aliquomodo noti essent, ac eos, ut mea nunciata fideliter suo domino referrent, hortatus essem, subiunxi me, a vayvoda rogasse aliquem fidum hominem ad me transmitti ob eam causam; cum ipse vayvoda per nostrum concivem ad me nunciasset, regni huius tranquillitati et oppido Themesvar, quod nunc a thurcis oppugnatur, bene consultum fore, si tributum alias penderi solitum deinceps quoque imperatori thurcarum penderetur, quemcunque pro domino regnum haberet, hoc si fieret, neque thurcas, neque moldavos regnum infestaturos. Me igitur considerantem patriam quam pace potius frui, quam bellorum procellis fluctuare, optarim, suae quoque terrae conditionem aspicientem, quae tamdiu felix futura esset, quamdiu haec terra pace fruetur: ideo mea opera velle intercedere apud illustrissimam dominationem vestram, cui a regia maiestate potestas data esset tam pacis quam belli rationes concludendi, dummodo ad me quamprimum aperte renunciaret, quo fundamento ista nunciaverit, num ex se rationes istas collegerit, vel a porta imperatoris habeat, aut si nuncii de rebus istis aliquam a domino eorum instructionem haberent, inquirerem? Respondebat prior nunciorum, se quidem nihil informatos esse de ea re, verum se fuisse legatum ad dominum Lossonczy similibus verbis de tributo imperatori offerendo, ac quantum ipse intelligat, dominum suum haud dubie illa a porta imperatoris habere, atque sibi videri thurcas in eo statu rerum potius pacem quam bellum amplexuros, haec autem se domino suo fideliter statim referre velle. Quos oravi, ut quamprimum mihi responsum fiat, spero me intra quintum diem responsum habiturum.

Haec autem illustrissimae dominationi vestrae perscribere volui, ut quid in ea causa egerim, cognosceret, et quid deinceps sit agendum, mihi informationem dare dignetur. Ego si dominationi vestrae illustrissimae videtur, cum nuncius advenerit, una cum ipso ad dominationem vestram illustrissimam veniam. Oro autem eandem, ut si quid per hanc viam regni huius tranquillitati consulere poterit, eadem deliberare dignetur; spero et regiae maiestati rem eiusmodi gratam futuram, et ex commodo suae maiestatis fore regnum pacem absque molestatione habere, donec alia temporis commoditas ad res agendas esset. In reliquum sat. Ex Cibinio, die penultima Iulii, anno domini 1552.

Post scripta. Ad me allatae sunt litterae dominationis vestrae illustrissimae, ex quibus accepi eandem habere a regia maiestate de negotio tributi potestatem tractandi. Omni igitur studio iuxta informationem eiusdem in negotio illo conabor.

De pecunia vero domino colonello administranda. quae eadem scribit, ego ex censibus quam pecuniam habui, omnem erogavi, sed ex lucro cementi provenient ad mille aureos, et ex cusione monetarum plus mille floreni in promptu erunt, quorsum eadem deputabit pecuniam illam, ab eadem expectabo informationem.

Illustrissimae dominationis vestrae

servitor

Petrus Haller magister civium.

Czím: Illustrissimo domino Ioanni Baptistae Castaldo sat.

Eredeti.

224. 1552. Temesvár. — Ahmát basa Temesvár sorsával fenyegeti Bika György karánesebesi bírót, hogy ha haladék nélkül követséget nem küldnek hozzája, a várat ostrom alá fogja.

Eredeti.

225. 1552. Temesvár. — Temesvár, Lippa, Karánsebes és Lugos elfoglalása után Ahmát basa a szultán és saját maga nevében irt levelekben külön-külön felszólítja Kendy Ferenczet, az erdélyieket, a székelyeket és a szász városokat, hogy kergessék ki a németeket Erdélyből és János Zsigmondot vigyék vissza, vagy ha ő nem menne, válaszszaanak mást, a ki legyen »comes vel banus sive vayvoda Transsilvanensis,« — ellenkező esetben kő kövön nem marad.

Eredeti oklevelek.

226. 1552. július—aug. (Szolnok eleste előtt) Sárospatak. — Perényi Péter abauji főispán tudatja Castaldóval, hogy Horvát György jelentése szerint az erdélyiek egyetértnek a János király fiával, s őt (Castaldót) Báthoryval és az ő felsége seregével együtt »mutua cum intelligentia turcis« leverni törekednek. Horvát szerint a király fiát ki is hozták már, a ki »multis cum dominis baronibus« valamint a kassaiakkal is egyetért, »quam rem minime credere possum.« Irja azt is, hogy Szolnok, Eger és Tokaj elfoglalása után Sárospatak ellen mennek a törökök s hogy Váradot már régen megszállották volna, »sed propter petitionem filii regis Ioannis adhuc remansit.«

Eredeti.

227. 1552. aug. 3. Gerve (!). — Báthory írja a királynak, hogy Temesvár és Lippa elvesztése után az erdélyiek nem bízának a csekély haderőben. A nép a nemességgel együtt a felséged hadaihoz csatlakozik, s az ellenség ellen táborba száll, megkísérlendő a hadi szerencsét; de minő eredményrel, azt nem tud-

hatni. Ha hadi néppel és pénzzel idejében meg nem segít felséged, elvesz az ország s azzal együtt mi is.

Eredeti.

228. 1552. aug. 3. Egregy (!). — Sforzia írja Miksának, hogy katonái közül többen meghaltak pestisben és halnak naponként, a többieknek is harmadrésze egészségtelen; a kiket pedig gyengeségök miatt Győrben hagyott, azok felgyógyulva részint elszöktek, részint Bécsbe mentek.

Eredeti.

229. 1552. aug. 3. A szászsebesi tábor. — Castaldo értesíti Miksát, hogy az Aldana gyalázatos futása utánzókra talált a csanádiakban és más végvárok őrségeiben is, a kik hasonlóképen még mielőtt az ellenséget látták vagy csak gyanították is volna, — elfutottak, »sicut ipse vilissimus Aldana fecit,« 100,000-nél több lelket zsákmányul hagyván (Aldana) az ellenségnek. »Nec cogitari potest, quid ipsum ad hoc impulerit, nisi ebrietas, qua continue quasi laborabat, aut quod supra insitam naturalem timiditatem intrasset in illud corpus aliquis diabolus« Szegeden is az ő tehetetlensége, hitványsága adott 8000 embert az ellenség kezébe. Bocsásson meg felséged jogos dühömnek, de tegnap is az erdélyiek Báthory s többek jelenlétében kinyilvánították, hogyha Aldana olyan erősségeket is mint Lippa képes volt elhagyni, nekik is megengedhető csekélyebb erősségek elhagyása. Kértem őket, tanácsoltam, parancsoltam nekik s »promisserunt intra aliquod tempus, quod spatium mensis non excedet, arma capere;« »si tamen turcae citius nobiscum erunt, quam ipsi efficere istud possint,« én ha lehet, megkísértem a szerencsét és megütközöm a törökkel, s akkor nekik nem marad egyéb teendő, mint vigyázni arra, nehogy a két oláh vajda engem hátban megtámadjon.*)

Eredeti.

230. 1552. aug. 3. Bécs. — Miksa Pallavicinivel és Teuffel fel tudatja Temesvárnak jul. 26-án történt elestét. Losonczy a szabad elmenetel kikötése mellett adta fel a várat, de a török szokása szerint szavát nem tartotta meg, s a kivonulókat lekasabolta. Losonczy megkísértette az ellenségen keresztül vágni magát, de hogy sikerült-e? — nem tudja.

Fogalmazvány a közös hadügyi ltárban.

*) Hasonlóképen dühöng Castaldo a királyhoz szintén ezen a napon irt levelében is, tudatván, hogy a törökök által Déváiig üldözött németekből és spanyolokból többen megölettek, s árulónak, kutyanak mondja őt (Aldanát). E vár volt utolsó bástyája és védpaizsa Magyar- és Erdélyországnak. — *Eredeti.*

231. 1552. aug. 3—12. — Egy szultáni fermán figyelmezteti az erdélyi szászokat Temesvár elestére, Losonczynak és seregének felkonczoltatására, Lippának, Karánsebesnek, Lugosnak, s általán a bánságnak a Marosig elfoglalására és megparancsolja, hogy a németeket űzzék ki Erdélyből, János Zsigmondot pedig vigyék vissza, mert először atyjának s azután neki (János Zsigmondnak) adta a királyi méltóságot. Ha János Zsigmond vonakodnék, válaszszanak mást. Ha a parancsnak nem engedelmeskednek, nyomoruságukat maguknak tulajdonítsák.

E századi fordítás.

232. 1552. aug. 6. Szászsebes. — Castaldo írja a királynak, hogy Temesvár és Lippa Aldana miatt vesztek el; Csanád, Eperjes, Nagylak és sok más pedig a miatt, hogy a várnagyok és mások is az Aldana példáját követik.

Eredeti.

233. 1552. aug. 6. Szászsebes. — Castaldo írja Miksának, hogy a törökök elől gyalázatosan Erdélybe menekült rácok ellenség gyanánt viselik magokat. A lugosiak és karánsebesiek tiltakoztak az ellen, mintha ők is a várat fel akarnák adni; de a dévai kapitány levele szerint (*feria quinta post vincula Petri*) a lugosiak már megadták magukat s ennek hírére egy egész sereg rác meghódolt. Az erdélyiek felkelésében bízni nem lehet; szóval csudálatra méltó dolgokat ígérnek, de úgyszólván semmit se váltanak be.

Eredeti.

234. 1552. aug. 7. — Az udvari cancellaria, Miksa nevében, Loboczky előterjesztéseire feleli; és pedig arra, hogy a Kassával együtt kapott ágyuk- és hadiszerekért valljon hasonló ágyukat vagy pénzt adjanak-e? — a választ a Ferdinánd visszatértéig elhalasztja (Miksa).

Hogy Castaldo az Erdélyben maradt ágyuk és hadiszerek felől nyilatkozzék: ebben az ügyben már intézkedett.

A Perényi Péternek adandó parancsra nézve, hogy szolgálait a királyné szolgálaitól elidegenített, ennek 3000 forint értékű javai visszaadására szorítsa: — a panasz írásban való előterjesztésére a magyar cancellaria útján azonnal intézkedik.

Az opelni herczegség consignatiójában szereplő »fructus et bona mobilia« használatáról lemondván a királyné, az ezekért fizetendő összegről szóló kötelezvény visszaadását a főherczeg a Ferdinánd visszatéréséig elhalasztja.

Hogy a szebeni bíró által Izabellának kölcsön adott s Fráter által visszafizetni ígért 7050 forintot Ferdinánd a bírónak

fizettesse meg: — erre nézve Miksa Ferdinándnál közbenjárásra igéri magát.

A ratibori herczegség jövedelmeinek elfoglalásából eredő kárnak kiegyenlítését illetőleg szintén közbenjár a királynál.

Fogalmazvány.

235. 1552. aug. 10. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a lovas kapitányok közül Henei István és Vas László Lippához siettek, hol mindent felégetve találván, a még sértetlen két ágyut magukkal vitték Gyulára.

Ha igaz, — a török Váradot szándékozik megtámadni, melynek elvesztése, bár gyenge a vár, kétszeres szerencsétlenség lenne, minthogy sok faltörő ágyu, hadiszer és egyéb van benne. Neki is véleménye a csapatösszpontosítás, hogy mielőtt Várad elveszne, ha szükség, Ahmet basával meg lehessen harczolni. Háromezer német van vele, a többiek betegeskednek; a vasasok még nem érkeztek meg; a várak őrségei naponként zavarognak a zsold miatt. A lakosok nem keltek fel, bár már kétszer büntetés alatt rendeltetett el a felkelés. Váradot a katonák üresen hagyták; Varkócs 3 — 400 emberrel visszatért ugyan oda, de ez a had a védelemre nem elég, azért segítséget kér.

Egy török fogoly beszéli, hogy Ahmet basának szándéka volt, ha Temesvárat el nem foglalhatja, visszavonulni, ha pedig sikerül elfoglalnia, akkor sem menni tovább, hanem a lakosokkal adófizetés feltétele alatt egyezkedni a békéről; de látván, hogy Lippa és Solymos pusztán hagyattak, csauzt küldött a szultánhoz azon jelentéssel, hogy Erdély s az egész Magyarország futásban van, s ezért nem akarja a kedvező alkalmat elszalasztani, hanem parancsot vár, hogy elébb nyomuljon.

»Varadini scribit Varcocius, rusticos regionis illius a quodam monaco sub nomine cruciatae excitatos fuisse, et quamvis monacum captivaverit, remanet tamen aliquis illorum numerus congregatus et in dies augetur ea intentione, ut sint contra nobiles sub excusatione, ut non sit iustum ab eis cogi ad insurgendum ad bellum. Ego negotium istud non bene intelligo, sed perniciosum in isto tempore mihi esse videtur.«

A nemesség kezdett össze gyűlni, de csak azért, hogy mindjárt eloszoljon. Azt hiszi, hogy Fejérvárat nem a németek gyujtották fel, minthogy Szászsebes is ugyanazon időben három helyen borítottatott lángba, hanem valami árulóknak a mestersége, kik a hadiszereket igyekeznek elpusztítani. Báthorytól, mint azt maga mondja, nem nagyon félnek a lakosok.

A török nem szűnik leveleket küldözni az országba, s csalogatni azokat, kiket legkönnyebben felindíthatni vél.

Eredeti.

236. 1552. aug. 11. A szászsebesi tábor. Castaldo írja Miksának, hogy Ahmet basa, seregét két részre osztván, már megindult Temesvárból, az egyik részt Várad ellen küldte, míg a másikkal ő maga Erdélybe igyekezik.*) Nem hiszi, hogy Várad addig is tartsa magát, míg az ellenség oda érkezik.

A karánsebesiek és mások is, azon föltétel alatt, hogy bizonyos mennyiségű adót fizetvén békén maradjanak — már meghódoltak.

Eredeti.

237. 1552. aug. 11. A szászsebesi tábor. — Báthorynak az a vélekedése, hogy az ellenség a mindenfelől összevont hadakkal sikerrel lenne megtámadható s miután ő ezt el is határozta, esedezik a királynak, hogy Teuffelnek, Sforziának és más kapitányoknak is parancsolja meg, hogy Egerben tetemes őrséget hagyván, minden hadaikkal hozzája csatlakozzanak.

Eredeti.

238. 1552. aug. 14. Bécs. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy Móricz szász választó tetemes számú gyalog és lovas csapattal útban van Magyarországra. Egyszersmind elrendelte azt is, hogy a németországi hadjárat miatt Tirolban, Ausztriában és Csehországban elhelyezett csapatok is oda induljanak.

Fogalmazvány.

239. 1552. aug. 15. A szászsebesi tábor. — Báthory arról értesülvén, hogy Aldana a maga mentegtetése végett Bécsbe utazott, figyelmezteti a királyt, hogy ama gyalázatos tettet egyedül ő (Aldana) követte el.

Eredeti.

240. 1552. aug. 16. Bécs. — Ferdinánd meghiszi Castaldónak, hogy a Miksa által Aldana ügyében neki adott megbízásnak eleget tett, vagy teend. Inti, hogy óvakodjék az ellenséggel megütközni, nehogy a hadat valami veszélybe döntse, míg nagyobb sereg nem érkezik, a mi rövid időn megleszen, minthogy a pozsonyi országgyűlés általános felkelést határozott, Móricz szász választó is jön seregével, ő maga a Tirolban, Csehországban és Ausztriában való hadakat sietteti, s vagy személyesen áll a sereg élére vagy Miksát küldi. »Nec ambigendum est, quin hostium animi, quando intellectum fuerit alterutrum nostrum cum exercitu in campo esse, *valde et penitus frangentur.*« Miután a béke Németországon helyre állt, több pénzsegélyben részesít-

*) Vas László aug. 13-án Gyulán Castaldóhoz irt jelentésében azt mondja, hogy Ahmet basa a Tiszán túl egyenesen Szolnokra szándékozik. — *Eredeti.*

heti, de addig a Kassáról kapott és a Miksa által küldött 50,000 forinttal elégedjék meg.*)"

Fogalmazvány.

241. 1552. aug. 16. A szászsebesi tábor.***) — Castaldo örömét fejezi ki Miksának a németországi ügy bevégződése felett. A sereg jövetelének hírére mindenki béd a remény; már már megérkezni hiszik azt felségeddel együtt; minden elvesztett vár visszafoglalva, a török megverve látszik már mindenkinék. A török hová szándékozik — nem tudja. A magyarok közül némelyek fejökön török süveggel kísérik excursiókra a törököt. Helyesebb volna a magyarországi hadakat az Erdélyben valókkal egyesíteni, mert így semmit sem vihetni véghez. Aldana Alvinczen van; meghagyta neki, hogy onnan el ne menjen. Az erdélyiek gyülekeznek, már van is bizonyos számú gyalog és lovas együtt, de a székelyek vonakodnak. Bizonyosan értette, hogy két székely főnemes (Mihályfi Tamás és Lázár), a Fráter halála megboszulására összeesküdött; »scio quod castigandi essent,« de fél a lázadástól, ezért tettet. Ezt nyilván beszélték a tordai gyűlésen. A kamarára szállt javakból sokan részt követelnek; a kik úgy vélekednek, hogy nagyobb joguk van, azok föltételt szabnak, »quia cum in dies eis non datur, male serviunt; sed si deo placeret, ut vires maiestatis suae et serenitatis vestrae, quantum opus est, auferentur, edoceri omnes possent, quomodo in futurum gerere se deberent.«

Eredeti.

242. 1552. aug. 17. A szászsebesi tábor. -- Castaldo figyelmezteti Ferdinándot, hogy ne higgyen annak az embernek, kit Aldana tegnap hozzája küldött, mert, a mint értesül, ez is egyike volt azoknak, kik Lippából a leggyávább (vilissimam) elfutást tanácsolták. »Deo placuit hunc Aldanam nedum nationis suae, sed omnium hominum opprobrium et vituperium tantum vivere, donec hoc vulnus christianitatis ignominiose infligeret.«

Ha a vasasok a magyarországi várak ostrománál nem használhatók, — jöjjenek Erdélybe.

Eredeti.

243. 1552. aug. 17. Várad. — Varkócs Tamás a királynál közbenjárásra sürgeti Miksát, hogy pénzt küldjön ő felsége, melylyel Várad és a vidék megvédelmezésére több embert szerezhessen. A törökök Feltótot, Belényest, Széplakot, Keresért elpusztították.

*) Ilyen értelemben ír a király Báthorynak aug. 19-én. — *Fogalm.*

**) Ugyan e napról egy más levelében Miksához félelmét írja Castaldo, hogy ha hosszabb ideig táborban kell lenni, pénzhiány miatt lázadás tör ki. — *Eredeti.*

Egy menekült fogoly beszéli, hogy a szultán Ahmet basának a Törökországba való visszatérésre parancsot küldött.

Eredeti.

244. 1552. aug. 19. Bécs. — Ferdinánd kételkedik a Hallernek irt levelében a törökkel való egyezkedés sikerében, miután az már előbb is megkisértetett; mindazáltal felhatalmazta Castaldót, hogy alkalom adtán a béke felett egyezkedjék. Ő sohasem vonakodott, sőt többször kijelentette a szultánnak, valamint basának is, hogy a János király, Izabella, János Zsigmond, Fráter György és Petrovics által Erdélyért és az alsó részekért fizetni szokott adót ő is kész megadni.

Tudósítja a Móríc szász választó érkezéséről.

Fogalmazvány.

245. 1552. aug. 19. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a Kászon bég által védelmezett Lippa visszafoglalását határozta el. Ahmet basa Temesvárbán, Lippában s más véghelyeken kemény őrséget hagyva Szeged felé indult, de értesülvén, hogy a budai basa felséged seregeit megverte, visszafordult — Erdély ellen, hol a nemesség, mely már Lippa feladása miatt zugni kezdett, a veszített csata hírére inkább van ellenünk, mint mellettünk. Ehhez járul még, hogy a két oláh vajda újra kész a beütésre. Pénz nincs. A sereg küldést sürgeti, valamint a Miksa jövetelét is a sereg élén.

Petrovicsnak egy várnagyát fogatta el, ki megvallotta, hogy általa a török Izabellához és Petrovicsához leveleket küldött, igérvén »se Themesium et Lippam ad ipsorum manus consignaturum, si filium regis Ioannis ad has partes venire facerent«. Kendi Ferencz azt mondja, hogy a királyné nagyon megváltozott, s miután felséged ügyei oly szerencsétlen fordulatot vettek, — félő, nehogy még inkább megváltozzék.

Eredeti.

246. 1552. aug. 20. A szászsebesi tábor. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy Brandeis katonái Szebenben lázonganak, mert a lakosok nem akarnak élelmet adni. Az ő táborában valók is zajongnak, s azt hiszi, hogy egynehány nap alatt széljel is oszolnak, s akkor ha nem az ellenség, hát a parasztok fogják őket egy lábíg legyilkolni. Ő visszavonul csapataival Nagybánya felé, a segítséget várandó, mely ha a legrövidebb idő alatt meg nem érkezik, a temesvárinál kegyetlenebb mészárlás fog bekövetkezni.

Eredeti.

247. 1552. aug. 20. Bécs. — Ferdinánd gyakrabban hallván Várad gyöngé voltát s könnyű megvívhatóságát s nem akar-

ván feláldozni a védőket és az ágyukat (értvén, hogy Ahmát basa serege egy részét ellene indította), Castaldónak aug. 10. és 11-iki leveleire megparancsolja, hogy ez utóbbiakat vitesse Egerbe vagy Szolnokba, Varkócsot és az őrséget pedig híjja ki onnét.

Segélyt nem küldhet, miután a bányavárosok védelmére küldött had megveretett; azért inti, hogy se a sereget, se magát főképpen valami veszélynek ki ne tegye, »sed te in aliquo loco tuto tamdiu contineas, quoad mediantibus firmissimis auxiliis ab omni discrimine libereris, ut etiam, si opus fuerit, nobiscum te coniungere queas, quemadmodum te in praecedentibus quoque literis nostris admonuimus.«

Miután teljhatalma van a törökkel való béketárgyalásra, igyekezzék az oláh vajda által (kijelentvén ennek, hogy a szultánnak mindegy, bárki legyen Erdély fejedelme, csak hogy fizessen adót) vagy más úton is úgy tárgyalni, hogy a törökkel a kívánt béke meglegyen.

Fogalmazvány.

248. 1552. aug. 22. — Mircse oláh vajda Haller Péternek küldi a szultán hozzája (Mircséhez) intézett levelének másolatát, melyben örül Temesvár elfoglalásának s utasítja őt, hogy tudja meg, vajjon igaz-e a szebeniek meghódolási és adófizetési szándéka? Ha az erdélyiek újra hűségére térnek, nem lesz bántódásuk. A németeknek Erdélyben való garázdálkodása miatt küldötte hadait a temesi bánságba, hogy alattvalóit a zaklatástól megszabadítsa; Petrovics és Fráter vitték a németet Erdélybe s miattok pusztult el az ország (a németek által); ezért inti az erdélyieket, hogy seregeit városaik alól vissza ne üzzék, »praesentem germanicum et regem« pedig zárják ki azokból. Ha tovább is meg akarnak maradni kegyelmességében, küldjenek követséget Ahmát basához.

Másolat.

249. 1552. aug. 22. Szászsebes. — Castaldo a királynak irt levelében azt tartja helyesnek, hogy Sforzia kisebb jelentőségű várak ostromával ne töltené az időt, hanem Egerben tete-mesebb őrséget hagyván siessen Erdélybe. A Szebenben elhelyezett németek, valamint a Brassóból a szászsebesi táborba rendelt két német csapat lázadásra szövetkeztek. A pénzbeli subsidiumot nemcsak el nem fogadták, sőt a város kirablásával nyíltan fenyegetőznek. A lázongás lecsendesítésére a vasasok és a táborban jelenvaló német gyalogok kapitányával megegyezett, hogy Szebent mentől gyorsabban lehet, hagyják el. Ugyanezt kell tenni a Brassóban maradt csapattal is. Ha hamar segély nem érkezik, kétségtelen, hogy felséged több levelet tőlem nem fog kapni.

Eredeti.

250. 1552. aug. 23. — A Fejérvár felégetése ügyében Szebenben kezdett s aug. 29-én Szászsebesen folytatott tanuvalatáskor egyik azt vallotta, hogy ő látta, a mint a magyarok az utcán ide-oda taszigáltak egy német katonát, és hallotta őket kiabálni: »lasst unns auf die teutschen bestien sein, und sy all erschlagen.«

Másolat.

251. 1552. aug. 24. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy megizente a Szebenben fellázadt németeknek, kik a város felprédálásával és elégetésével fenyegetöztek, hogyha csendesen nem viselik magokat, segílyt ad a polgároknak legyilkolásukra. Erre lecsendesedtek. Az a hír, hogy a török Szolnokot támadja meg; Nyáry Lőrincz gyalogokat kér; irt Tóth Mihálynak, hogy 300 gyalogjával siessen oda. Helfenstein németjei a Kolosvárt indított lázadás után — megbüntettetvén (iustificati fuerunt) közülök tizennégyen — szintén lecsendesedtek. Még eddig semmi híre sincs a pénzről.

Eredeti.

252. 1552. aug. 24. Tergovist. — Tarler János kéri a brassaiakat, hogy miután őt a szultán a brassaiak és Erdély megtartása ügyében Mircse vajdához küldötte — küldjenek egy embert hozzája, ki által a szultán és a fővezér izenetét értésökre adhassa.

Eredeti.

253. 1552. aug. 24. Szolnok. — Nyáry Pál segílyt kér a királytól a Szolnok ellen igyekező Amhát basa és a budai basa ellen. A németek garázdálkodnak, sok házat és »munitionis maior pars de lignis, quae fuerant,« égettek fel a mai napon.

Eredeti.

254. 1552. aug. 25. Eger. — Dobó István és Mekcsey István közbenjárásra kéri Ráthkay Pált, hogy Eger és Szolnok részére küldjön segítséget a király. Utóbbi tegnap szállotta meg a török. A szolnoki őrség nagy része betegeskedik.

Magyarból fordítva latinra.

255. 1552. aug. 26. — A karánsebesiek arról értesülnek, hogy Kászon basa 40,000 emberrel ellenök indult. Segélyt kérnek Castaldótól és Báthory Andrástól.

Magyarból fordítva latinra.

256. 1552. aug. 26. Bécs. — A király Báthoryt a szász választó jöveteléről értesíti; addig is kitartásra inti, egyetértvén Castaldóval. Már küldött Castaldónak megbízást, hogy Aldana

és más — nagyfontosságú erősségeket minden ok nélkül üresen hagyó — kapitányok ellen vele (Báthoryval) és más ahhoz értő emberekkel tartson vizsgálatot (*inquisitione iuridica instituta*).

Fogalmazvány.

257. 1552. aug. 26. Bécs. — Ferdinánd Castaldónak aug. 16-iki két és 17-iki leveleire azt feleli, hogy a székelyek vonakodása a felkeléstől már régi dolog. A Fráter halálának megboszulására összeesküdött székelyek megbüntetését azonban ő is későbbi alkalmas időre véli halasztandónak, a mikor a tettetésre nem leszen szükség.

Fogalmazvány.

258. 1552. aug. 26. A szászsebesi tábor. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy Báthory betegsége miatt vissza akar vonulni. Legalább ez évre tartóztassa vissza felséged. Pénz nincs, az 50,000 forintról sincs még semmi hír. Félt, hogy lázadás üt ki a táborban.

Eredeti.

259. 1552. aug. 27. Bécs. — Ferdinánd megparancsolja, Castaldónak hogy maga mellé vevén Báthoryt, Helfensteint vagy Brandeist és Avila Pétert, Lippa feladása miatt Aldana ellen tartson »*inquisitionem iuridicam*.« Azok ellen pedig, a kik Aldanához hasonlóképpen cselekedtek, szintén úgy járjon el, de addig is, a míg ez megtörténhetnék, elfogván tartsa biztos őrizet alatt őket.

Fogalmazvány.

260. 1552. aug. 28. Szolnok. — Nyáry Lőrincz írja Castaldónak, hogy 5-öd napja már, mióta a budai basa megszállva tartja Szolnokot, de még be lehet a várba jutni; azért segélyt sürget. *)

Eredeti.

261. 1552. aug. 28. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a küldött pénz felől még semmi hír sincs, pedig csak ebben a reményben tudta a hadat a mezőn tartatni, »*in quo iam deficient herbae, uvae et alii fructus, quibus hucusque tamquam aves aut pecudes se sustentaverunt*.« A parasztság már az erdőkre menekült a termények (*fructuum*) maradványával és összegyűlt, »*ut a nostris se defendat, qui ut vivat, ei victum eripere conantur*;« e miatt naponként csatározások folynak közöttük. A sereg naponként kezd lázongani. Számtalan a beteg mindenik csapatból, még a parancsnokokat sem véve ki. A rendek követségének azon kijelentése felséged előtt, hogy az adót

*) Ugyan ezen napról a Szolnokon levő spanyolok tizedesei is segélyt kérnek Castaldótól. — *Eredeti*.

megadják, élelmi szereket szolgáltatnak, csak arra van kitalálva, hogy ennek ürügye alatt megláthassák, vajjon felséged kész-e nekik segélyadásra, hogy különben alá vessék magokat a szultánnak, a szokott adó megfizetése mellett. Már is zavargást emlegetnek. Csaknem egyedül van (Castaldo) és attól fél, hogy vagy az övéi, vagy a lakosság, vagy az ellenség megrohanja. Az eddig még mindig hű szászok is vonakodnak husz napi élelmi szert adni, minthogy már 30,000 forintra rúg az élelmi szerekért ki nem fizetett összeg. A nép még kevésbbé hajlandó a fizetendő adó fejében is élelmi szert adni. Sürgeti a király hadba szállását, vagy legalább annak szinlelését. Tizennégy vasas ama kijelentéssel, hogy esküjöknek megfeleltek, haza akar menni.

Eredeti.

262. 1552. aug. 28. A szászsebesi tábor. — Castaldo tanácsosnak vélné Ferdinándhoz irt levelében, habár egy kicsiny sereget is néhány ágyuval útnak indítani Magyarország felé s egyszersmind a megyék és nemesség felkelését is elrendelni, minthogy felséged is nemsokára táborba száll, mert ezt hallva az ellenség félénkebb, az erdélyiek pedig állhatatosabbak lennének.

Eredeti.

263. 1552. aug. 28. A szászsebesi tábor. — Castaldo újra hangsulyozza a királynak, hogy előbb az Aldana irigykedése Losonczy ellen okozta Temesvár elestét, most pedig gyávaságból hagyta el Lippát, »grege pecudum in campis non procul a Lippa viso timens, ne turci essent.« Némelyek egyetértettek ugyan vele, de a többség kész volt a vár védelmére. A nemesek és szászok gyűlést tartván, arra kérik felségedet, hogy gondoskodjék, nehogy némelyek hibája miatt az ország veszélybe jusson s a ki rossz példát adott, büntetlen maradjon. Ha Vinczen őrizet alá nem veti (Aldanát), a gyermekek és asszonyok fogukkal tépték volna szét, vagy kővel verték volna agyon. De azért is meg kell büntetni, hogy azt ne mondassák, mit Esztergom feladása alkalmával mondtak, hogy »qui non erant hungari, nulla poena sunt affecti.«

Eredeti.

264. 1552. aug. 29. — Ferdinánd Loboczky előterjesztéseire helyesli Opeln városnak a herczegség jövedelmei ügyében tartandó tárgyalás helyéül választását; a meghatározott időre három biztosát oda küldi, tegye a királyné is ezt. A János király halála után Váradon talált ezüstneműek (rebus argenteis) ügyében meghagyandja biztosainak, hogy a királyné kérelmét azonnal hozzája küldjék, hogy még ottlétük alatt feleletet adhasson. Azokat az uradalmakat, melyeket a királyné a 100,000 arany

fejében kér, a cseh rendek beleegyezése és tudta nélkül nem inscribálhatja; ellenben a ratibori herczegség felszabadítása fölött a brandenburgi örgróffal foly az egyezkedés, ezért a 100,000 arany megfizetésének terminusát a háborus viszonyok tekintetbevételével egy évre elhalasztani kéri, minek fejében hajlandó ez évre 6000 aranyat fizetni, vagy egy más uradalmat (aliam partem bonorum) inscribálni, honnan jövedelmei kikerüljenek; ha pedig egy év alatt ilyen uradalmat nem találna a király, eltelvén az év, a 100,000 aranyat kifizetendi. A 6000 arany megfizetését a legközelebbi karácsonyra igéri. A Kassán való ágyukért, golyókért és porért más, egyenértékű ágyukkal, porral és golyóval Budissinból kárpótolja őt (Izabellát).

Másolat.

265. 1552. aug. 29. A szászsebesi tábor. — Castaldo arra nézve, hogy a hadi nép biztonsága szempontjából valamelyik várba bezárkozzék — azt feleli a királynak, hogy »certissimum est, si regnicolae me inclusum viderint, thurcis illico adherebunt, et vayvoda hinc recedet, quia pactus est.«

Eredeti.

266. 1552. aug. 29. A szászsebesi tábor. — Castaldo a királynak azon ágyukról és lőszerekről, melyek Izabella kimenetelekor »zu Dewa, Weissenburg, Neuenschloss, merer thails aber zu Temeswär und Lippa gestannden beliben sein«, ily veszélyes időben s tekintettel arra, »das derselben geschuz und munitiion zeugdienner und verwalter diser zeit mit kranckhaiten hoch beladen«, részletes tudósítást csak a legközelebbi alkalommal adhat.

Eredeti.

267. 1552. aug. 29. Bécs. — Ferdinánd a panaszkodó szebenieket megnyugtatta afelől, hogy a németekre eddig tett költségeik megtéríttetnek; erre a célra Castaldónak egy összeg pénz már el is küldetett.

Fogalmazvány.

268. 1552. aug. 29. Bécs. — Ferdinánd kegyelmesen inti Báthoryt, hogy Castaldót ily nagy szükségben ne hagyja el, hanem inkább tanácsával, támogatásával legyen neki segítségül, s a kik még a lakosok között fel nem keltek volna, azokat ösztönözze a felkelésre.

Fogalmazvány.

269. 1552. aug. 29. Bécs. — Ferdinánd biztosítja Castaldót, hogy a Donauwörth felől és Tirolból érkező csapatokat azonnal az ország (Erdély) védelmére küldi; »eapropter nequaquam grave, aut molestum nobis est, ut nobiles regni nuncios suos ad

nos mittant, qui vel aperte vel sub colore inspiciant, qui rerum nunc status penes nos existat.« A hadsereget ne veszélyeztesse, hanem vagy Nagybányára vagy más biztos helyre vonuljon vissza, míg a segély megérkezik. Örvend a törököt az erdélyi dolgokról értesítő egyén elfogatásán, kitől Izabellának és Petrovicsnak viszont szokott volt leveleket küldeni a szultán; szép szerével vallassa ki. Izabellát az iránta (Ferdinánd) való jó indulatban levelei által ezután is megtartani igyekezzenek.

Fogalmazvány.

270. 1552. aug. 30. A szászsebesi tábor. — Báthory a király ellenvetésére is hasznosabbnak tartja a csatatéren keresni a halált, mint bezárt helyen, hol az éhség is fenyeget, »tanquam pecora ligati ab hostibus trucidaremur.« *)

Eredeti.

271. 1552. aug. 30. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a vajda azon ürügy alatt, hogy Aldana spanyol, de másfelől nem is ért az ilyen dologhoz, — vonakodik az ügybe avatkozástól. Én a Fráter halála ügyével vagyok elfoglalva, »quae valde mihi cordi erat«; Helfenstein betegsége miatt nem vehet abban részt, Brandeis pedig Szebenből mozdulni nem mer, ezért újra megkéri Báthoryt, hogy Avilával és másokkal, a felséged parancsának tegyen eleget.

A pénzről még semmi hír sincsen. A csapatok, az élelmi szerek hiánya miatt széledeznek — így írják ezt Horvát Bertalan és más kapitányok.

Eredeti.

272. 1552. aug. 31. A szászsebesi tábor. — Castaldo a királynak írja, hogy a mint a kémektől értesül, Ahmát basa, Cassum bég Lippában vannak, s oda várják a budai basát is, hogy a dévai úton együtt törjenek Erdélybe.

Ma a teendő intézkedésekről tanácskozáván, Kendy Ferencz úgy vélekedett, hogy az ellenséghez a három nemzet nevében követség küldessék »et quamvis dixerit ad fingendam deditionem, ut isto modo remorentur, donec adveniat subsidium maiestatis vestrae, tamen ex aliis indiciis satis compertum esse, ut cum effectu deditionem faciant.« Midőn ez a dolog tárgyalatott, a nemesség és a székelyek között némi egyenetlenségek törtek ki. () (Castaldo) visszautasította a Kendy vélekedését.

Nincsen olyan megerősített hely Erdélyben, a hol bizton-

*) Ugyane napon egy másik levélben azt írja Báthory, hogy valamint Lippa a felségedé, úgy Aldana is az, s így sorsa is egészen a felséged tetszésétől függ. Eredeti.

ságban lehetne a sereg, mert nincs is olyan, a mely ellen tudna állani az ellenségnek.

Könnyű lovassága is széljel oszlott; csak 300-an vannak már.

Eredeti.

273. 1552. aug. 31. Szeben. — Haller arra kéri Castaldót, nehogy azt a helyet, a hol táborozik, könnyen elhagyja, mert ez megfélemlíti a lakosságot, az ellenség bátorságát pedig nevelni fogja. Ha Szebenbe akarna jőni, figyelmezteti, hogy ott sem hadi sem élelmi szer nincsen.

Eredeti.

274. 1552. aug. 31. Bécs. — Ferdinánd biztosainak, Serédy Györgynek és Werner Györgynek meghagyja, hogy Szolnokba és Egerbe küldendő katonaságról gondoskodjanak.

Fogalmazvány.

275. 1552. aug. — Loboczky a királyné nevében Ferdinándhoz intézett ezen első propositiójában arról értesít, hogy Izabella kénytelen volt Opelnben az élelmi szereket pénzen váltani meg a Ferdinánd biztosaitól. — A király által több ízben, illendő kamat mellett, kölcsön kért 50,000 aranyat a királyné kész kölcsönadni, azaz továbbra is nála hagyni — kamat nélkül, minthogy soha semmiféle őse kamatból nem élt, szintűgy az érte eddig járó kamatot sem fogadja el. — Sürgeti Munkácsnak a Petrovics kezébe adását, mert »ez a jó ember most czigányként kóborol (ciganus vagatur) kisérven a királynét.« — Kéri, hogy a neki átadandó herczegségek lakosai minden, a német birodalmat érdeklő terhek alól mentessenek fel. E kérés támogatására felhozza, hogy hasonló eset történt 1491-ben, mikor Albert az Ulászló javára Magyarországról lemondott egy csoport sziléziai herczegségért, melynek lakosai akkor minden birodalmi teher alól felmentettek s maga a herczeg is személyében kivétellett. Különben is ezt a királyné még az Erdélyben folyt egyezkedések alkalmával kívánta volna, de ezen esetről akkor sem neki, sem a barátnak nem volt tudomása.*)

Eredeti.

*) Lásd e propositió pontjait bővebben a Ferdinánd replicájában a köv. 276. sz. a.

Közli: B. S.

REGESTÁK.

(A csehországi helytartósági levéltárban Prágában őrzött magyar vonatkozású oklevelekből.)

— ÖTÖDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

1620. aug. 2. Prága. (Fogalm. a cseh helytart. ltárban Militare 1620.)

Fridericus, rex Bohemiae, hortatur comitem Emericum Thurzonem ad succurrendum Austriae Superiori, cujus fines Bavarus et archidux Leopoldus invasit; dein mentionem facit de captivitate Friderici baronis a Tiefenbach, qui in thermis Badensibus a helveticis caesarianis captus est, et ut liberetur, vehementer orat, magnamque hac in re fiduciam in Thurzone ponit.

1620. aug. 3. Besztercze. (Fogalm. a cseh helytart. ltárban K. 1/137.)

Legati regis Bohemiae ad principem Transylvaniae et status regni Hungariae: cum instrumento plenipotentiae legatorum caesaris ad tractandam pacem de Bohemis et ceteris confoederatis nulla mentio fiat, declarant, socios confoederatos bellum continuare coactos esse; et auxilium ab Hungaris petunt.

1620. aug. 3. (Eredetije a müncheni állami levéltárban.)

Bericht der Gesandten der oberösterr. protestantischen Stände über ihre Verhandlungen mit Bethlen Gabor.

1620. aug. 5. Bécs. (Eredetije az innsbrucki helytart. levéltárban.)

H. Drach dem Erzherzog Leopold über die Unterwerfung der zu Sachsen angrenzenden Theile der Saazer und Schlaner Kreise dem Kaiser Ferdinand, über die zwischen den ungarischen Ständen ausgebrochenen Differenzen, über die Ermordung des Herzogs Ernst Ludwig v. Sachsen-Lauenburg durch die Oberenssischen Bauern.

1620. aug. 9. Bécs. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban K. 1/137.)

Replica dominorum Sac. Caes. Majestatis commissariorum plenipotentiariorum ad resolutionem regnicolarum (Hungariae in conventu Neosoliensi) de questione: num serenissimus dom. princeps inclitque status et ordines pacta induciarum ad ter-

minum usque praefixum observare velint, nec ne, ab iisdem dominis commiss. primo mota.

1620. aug. 16. Beszterczebánya. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban K. 1/137.)

N. Ciconiae commissarii Gallici ad inclitos status et ordines Hungariae oratio.

1620. aug. 17. Beszterczebánya. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban K. 1/137.)

Litterae statuum et ordinum regni Hungariae ad Ferdinandum II. imperatorem e comitiis Novosoliensibus datae.

1620. aug. 25. Beszterczebánya. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban K. 1/137.)

Gabriel, Hungariae Transylvaniaeque princeps, acceptat condiciones occasione electionis suae a statibus Hungariae propositas.

1620. aug. 30. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban.)

Nachrichten aus Wien (wahrscheinlich vom Herrn Drach an den Erzherzog Leopold) über die Einigung der Siebenbürger mit der böhm. Confoederation, über die Rüstung des Buquoi zum Aufbruch.

1620. aug. 31. (Eredeti a bécsi állami levéltárban.)

Ferdinand II. an Buquoy, über die am 24. Aug. vollzogene Wahl Bethlen Gabor's zum König von Ungarn und den vorzubereitenden Feldzug gegen denselben.

1620. Prága. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban.)

Fridericus, rex Bohemiae, principem Hungariae orat, ut pro viribus captivum Fridericum baronem a Tiefenbach liberare studeat.

1620. aug. Prága. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1618 – 1620.)

Fridericus, rex Bohemiae, intercedit apud Hungariae status pro Friderico barone de Tiefenbach, qui in thermis Badensibus ab helveticis 50 scolopetariis ex mandato caesaris et archiducis Leopoldi captivus e lectulo sublatus et in arcem Sarganz deductus est.

1620. sept. 2. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Fabius Maxim. Ponzon v. Ponzone dem Erzherzog Leopold, dass die Ungarn den Bethlen Gabor als ihren König anerkannt haben, dass Buquoi sich mit dem Kurfürst von Baiern vereinigen werde, dass 12,000 gegen Pilsen marschieren werden.

1620. sept. 2. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Kaiser Ferdinand II. an den Erzherzog Leopold v. Oesterreich, berichtet über den Aufstand des Fürsten Bethlen Gabor.

1620. sept. 2. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachrichten aus Wien über die vorhabende Krönung Bethlen Gabor's, über die Vorbereitungen des böhm. Heeres zu einem Winterlager in Oesterreich.

1620. sept. 2. Prága. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachricht aus Prag, dass es dem Kurfürsten von Sachsen nicht gelungen ist, den Hauptmann von Bautzen zu bestehen; über den Marsch der ungar. Hilfstruppen.

1620. sept. 16. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

H. Drach dem Erzherzog (Leopold), dass einige niederösterr. Stände für Rebellen proklamirt worden sind, dass die böhm. Armada aus Oesterreich nach Mähren sich begeben, über die Stärkung der ungar. Rebellion etc.

1620. sept. 22. (Eredeti a bécsi állami levéltárban.)

Ferdinand II. an Buquoy: wegen des Krieges in Ungarn.

1620. sept. 23. Prága. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, Militäre 1618—1620.)

Königl. Passbrief für Benedikt Rieger, von Sternberg bestellten Hofjuwelier des Königs von Ungarn, nebst dem Auftrage, ihm zu seinen Schulden schleunigst zu verhelfen.

1620. sept. 23. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Kaspar v. Stadion dem Erzherzog Leopold über die Kriegsvorbereitungen in Ungarn, über die Stärkung des Bethlen Gabor.

1620. sept. 26. Innsbruck. (Eredeti az innsbrucki helytartósági ltárban.)

Gutachten der oberösterr. Regierung u. Kammer an den Erzherzog Leopold, dass der Kaiser im Kriege gegen Bethlen Gabor nicht von den Erbländern, sondern vom Reiche Hilfe begehren möge.

1620. oct. 3. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Dampierre's Bericht über seine Gefechte mit den Ungarn bei Hainburg.

1620. oct. 5. (Eredeti arch. locumt. boh.)

Fridericus rex supremis officialibus de comparandis curribus ad vehendam alimoniam in castra; de solvendis 100,000 fl. regi Hungariae; de solvendis 10,000 fl. inferiori Austriae; de erigendis aggeribus ad Strahov etc.

1620. oct. 12. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Bericht über die Niederlage des kaiserl. Volks bei Pressburg und Bruck a. d. L., sowie über den Tod des Generals Dampierre.

1620. oct. 14. Bécs. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachrichten aus Wien vom 14. Oct. über den Tod des Grafen Dampierre vor Pressburg, die Flucht seines Heeres etc.

1620. oct. 14. a prágai várban. (Fogalmazvány, arch. locumt. boh.)

Supremi officiales regi Friderico de necdum soluto stipendio Hungaris et Austriacis; de populatione circuli Zatecensis a copiis Mansfeldianis et hungaricis; de commoratione altiorum officialium et aliorum militum ex castris regiis Pragae; de adventu nunciorum ex Anglia.

1620. oct. 15. (Fogalm. arch. locumt. boh., Militare II. 1618—20.)

Fridericus, Bohemiae rex, ab Hungariae rege copias auxiliares poscit.

1620. oct. 17. a prágai várban. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Supremi officiales regi Friderico notificantes, qualia damna Hungari incolis circulum Bechynensis, Prachensis, Vltaviensis et Rakovnicensis inferant, orant eum, ut iidem incolae contra ulteriores oppressiones defendantur.

1620. oct. 19. a prágai várban. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Litterae ad supremum cancellarium de solvendis armatis hungaricis.

1620. oct. 19. a prágai várban. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Supremi officiales regni Bohemiae capitaneo dominii Krirolatensi, ut castra regia victualibus provideat; item quomodo dominium ipsum a rapinis hungaricis salvum servet.

1620. oct. 25. (praesentatae.) (Eredeti az innsbrucki helytartósági ltárban.)

Hans Kasp. von Stadion an Erzherzog Leopold: über den Krieg in Ungarn.

1620. oct. 26. (Fogalmazvány arch. locumt. boh. Militare 1618—1620.)

Quidam (vicecancellarius?) ex cancellaria Bohemica ad Hungariae regem scribit laetans, quod sit in favore ejusdem regis; dein negotium curruum conducendorum ad iter Pauli Giarffas et Georgii Magosi, familiariorum Hungariae regis, bene confectum memorat.

1620. oct. 26. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh. Militare 1618—20.)

Supremus cancellarius (?) regni Bohemiae excusat se apud Simeonem Péchy, cancellarium regni Hungariae, quod illi remu-

neratio pro servitiis ejus in confoederatione paranda praestitis propter penuriam aerarii solvi non possit.

1620. nov. 8. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand, Erzbischof v. Köln, an den Erzherzog Leopold von Oesterreich: überschickt ihm in Abschrift zwei Zuschriften betreffs des Bethlen Gabor, davon er eine an den Kaiser, die anderen an den Kurfürsten von Mainz gerichtet hatte.

1620. nov. 16. (Másolat arch. capituli Prag.)

Gabriel, Hungariae rex, ad status Moraviae: se jam toti regno indixisse insurrectionem personalem, totamque nobilitatem exercitum suum fovere. Partem exercitus ad fines Moraviae positam esse. Petit, ut de suis propositis ipsum certiores faciant.

1620. nov. 16. (Nyomt. »Epistolae Procerum Hung.«)

Bethlen Gabor ad Bohemos et Moravos: consolatur socios foederis ob infelix proelium ad Pragam, animat ad constantiam et promittit suppetias.

1620. nov. 16. (Eredeti arch. capit. Prag.)

Comes Emericus Thurzo nuncupat Friderico, Bohemiae regi, amicitiam suam etiam rebus adversis.

1620. nov. 19. (Másolat arch. capit. Prag.)

Status et ordines marchionatus Moraviae nunciant per legatos Gabrieli, Hungariae regi, de clade in Albo Monte apud Pragam et de iis, quae secuta sunt, petuntque auxilium.

1620. nov. 21. (Eredeti arch. capit. Prag.)

Status et ordines Moraviae nunciant Gabrieli, Hungariae regi, cladem exercitus sui apud Pragam. Petunt auxilium, cum nolint pro tempore efflagitare auxilia externa. Scribunt de aliis etiam bellicis negotiis.

1620. dec. 4. (Másolat arch. capit. Pragensis.)

Fridericus, Bohemiae rex, ad comitem Emericum Thurzonem: gratias agit propter constantem erga se observantiam rebus in adversis, et simili se compensaturum esse promittit.

1620. dec. 9. (Másolat arch. capit. Pragensis.)

Epistola Friderici, regis Bohemiae, ad cancellarium regis Hungariae, qua se contentum esse pronunciat excusatione ejus, quod copias auxiliares citius Pragam non deduxerit.

1620. dec. 10. (Másolat arch. capit. Pragensis.)

Fridericus, Bohemiae rex, ad Emericum Thurzo de Bethlen: laudat ejus studium et curam de conservatione patriae.

1620. Prága. (Fogalmazvány arch. locumten. boh. Militare 1618 — 20.)

Litterae Friderici, Bohemiae regis, ad ablegatos statuum trium nationum principatus Transsylvaniae, quibus agitur de foedere icto inter Fridericum et Transsylvaniae principem.

1620. (Másolat arch. locumten. boh. K. 1/137.)

Oratio commissariorum imperatoris Ferdinandi II. ad status regni Hungariae.

(1620 — 24 ?) (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Kaiserliche Resolution, welche dem ungarischen Landtag bezüglich der Einführung deutscher Truppen nach Ungarn übergeben wurde.

1620 ? (Fogalmazvány az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ein Schreiben an Erzherzog Leopold (?) über die Kriegereignisse in Ungarn.

1620. kelet nélkül. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare II. a. 1618 — 1620.)

König Friedrich ermahnt die Stände Österreichs, die Verhandlungen mit dem König von Ungarn nach Kräften zu fördern.

1620. Pozsony. (Másolat arch. locumten. boh. K. 1/137.)

Confoederatio regni Hungariae cum regno Bohemiae et incorporatis provinciis, necnon Austria.

1620. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, Militare II. a. 1618 — 1620.)

Fridericus, rex Bohemiae ad literas Transylvaniae principis respondet, eique pro auxiliis transmissis debitas agit gratias.

1620. dec. 10. (Másolat arch. capit. Pragensis.)

Fridericus, Bohemiae rex, gratias agit Simoni Pechy, regis Hungariae consiliario, propter constantem erga ipsum amicitiam rebus in adversis.

Ad 1620. dec. 10. (Másolat a száz állami levéltár.)

Informatio de moderno statu Hungariae.

1620. dec. 23. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hans Kasp. von Stadion berichtet dem Erzherzog Leopold mehreren Neuigkeiten: dass sich die mähr. Stände dem Kaiser zu ergeben erboten haben, unter welchen Bedingungen jedoch, das solle mit ihren Gesandten verhandelt werden. Bethlen Gabor erbiethete sich auch zur Unterhandlung; in Polen sei auf den König ein Attentat verübt worden, aber nicht gelungen.

1620. dec. 30. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hans Kasp. v. Stadion meldet dem Erzhh. Leopold mehrere Neuigkeiten: dass die mähr. Gesandten auf ihrem Wege nach Wien von dem »streifenden Gesindel« angegriffen worden; der Bethlen Gabor erbiete sich nochmals zur Unterhandlung (nach Stadions Erachten wäre jedoch »die Vehr in Hand die beste Tractation«); der Budiani (Bathiani) habe einen Einfall in das Lager der Polen gewagt.

1620. dec. 30. Hainburg. (Eredeti az innsbrucki helytart. levéltárban.)

Hans Georg Zinner an Erzherzog Leopold über den Kriegszustand in Ungarn und die Friedensverhandlung zwischen dem Kaiser und Bethlen Gabor.

1620. Bécs. (Másolat arch. locumten. boh. K. 1/137.)

Literae nobilium Austriae Inferioris augustanae confessionis ad status Hungaricos.

1620. (Eredeti az egyes. udv. kancz. levéltárban Bécs. IV. H. 3.)

Ein ungarisches Schreiben betreffs der Friedensverhandlungen zu Pressburg.

1620. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Fridericus rex locumtenentibus bohemis de suo Holomucium adventu; de permanenti statu copiarum in regno Bohemiae; de literis a principe Transilvaniae ad status regni Bohemiae.

1620. ? (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachricht über das zwischen dem kais. Kriegsvolk und den Ungarn bei Kytze (*sic*) vorgefallene Treffen.

1620. körül ? (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Besänftigungsschreiben Mechmet Pascha's an Bethlen Gabor wegen der Waizner Affaire nebst dem Briefe einer angesehenen Persönlichkeit von Constantinopel, welche einige Verpflichtungen Bethlen Gabor's dem türkischen Kaiser gegenüber und dessen Beschwerden gegen die Polen enthält.

1620. (Másolat arch. in Mont. Cutnis.)

Legati Bohemici ad principem Bethlenium et status regni Hungariae: ut confirmetur foederatio regnorum Bohemiae et Hungariae.

1620. (Másolat arch. Montis Kutnae.)

Ablegati principis Transsylvaniae proponunt postulata ejusdem in causa confoederationis inter Bohemiam et Hungariam.

1620. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Schreiben des türkischen Sultans an Gabriel Bethlen und die ungarischen Stände, in welchem er Ungaren Schutz und Beistand gegen den Kaiser Ferdinand verspricht.

1620. (Másolat arch. Kutnóhorsk.)

Persuasio legati Hungarici ad pacem cum caesare Ferdinando a confoederatis faciendam

1621. január 6. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 130./24.)

Frater Georgius de Demes, ord. min. confessarius una cum pauperculis sororibus Posoniensibus propter rebellionem exulantibus a principe Leopoldo, archiduce Austriae etc., episcopo Passaviensi et Argentinensi rogat elemosynam.

1621. jan. 8. Nagyszombat. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban.)

Bethlen Gabor an die Stände von Mähren: macht ihnen Vorwürfe, dass sie durch die Einlassung des kaiserl. Kriegsvolks die mit ihm geschlossene Confoederation gebrochen, und droht ihnen, dass, wo es zu keinen Frieden zwischen Ungarn u. dem Kaiser kommen sollte, sie erfahren würden, was es heisst, den Eid zu brechen. Verlangt die Bezahlung u. Abdankung der in Pressburg stehenden 2 Fähnlein mähr. Söldner. Im Weigerungsfalle wolle er sich selbst mit Gewalt aus Mähren Ersatz holen.

1621. január 27. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 126./12.)

Hans Kaspar von Stadion meldet dem Erzherzog Leopold: dass der Graf von Buquoy über die Ungarn einen Vortheil erfochten haben soll, worüber jedoch die näheren Berichte noch fehlen. Über den Ausgang der Verhandlung mit Ungarn weiss er noch nichts. Überschickt eine Übersetzung des Schreibens, welches Bethlen Gabor an die mährischen Stände gerichtet hat.

1621. febr. 8. Haimburg. (Ered. az innsbrucki helyt. ltárban IX. 118./12.)

Hans Georg Zinner berichtet dem Erzherzog Leopold über den Krieg auf den Bathiany'schen und Nadasdy'schen Gütern und die Einnahme des Marktes »Schapri«, welcher sich verzweifelt gewehrt hat.

1621. febr. 17. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 118./18.)

Johann Kaspar von Stadion dem Erzherzog Leopold über die Kriegsneuigkeiten und Unterhandlungen in Ungarn, Böhmen, Schlesien und über die Abdankung der Polen.

1621. febr. 20. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 118./19.)

Johann Kaspar von Stadion dem Erzherzog Leopold: über den Einfall von 3000 Ungarn in das Marchfeld, über die Abdan-

kung von 800 Kosaken; dass Mansfeld sich bisher noch in Polen aufhält.

1621. febr. 24. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 118./9.)

Stadion an Erzherzog Leopold: die Verhandlungen mit den Ungarn in Haimburg dauern fort. Die Ungarn jedoch unterlassen nicht zu streifen und zu brennen.

1621. febr. 25. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 118./13.)

Hanns Georg Zinner (erzh. Rath u. Pfleger) an Erzherzog Leopold: er vermöge über die Verhandlung zu Haimburg nicht viel zu berichten.

1621. mart. 3. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 118./8.)

Stadion an den Erzherzog Leopold: die Verhandlungen mit den Ungarn seien noch nicht zu Ende; die Ungarn haben Straschnitz angegriffen, sind aber geschlagen worden, die Kaiserlichen haben das Schloss Neudorf erobert und den Angriff der Ungarn zurückgeschlagen.

1621. mart. 10. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 118./6.)

Stadion an Erzherzog Leopold: das Frühlingswetter verhindere den Krieg; die Verhandlungen mit den Ungarn zu Haimburg seien noch nicht beendet, ein Gesandte des Königs von Polen habe bei dem Kaiser Audienz gehabt.

1621. mart. 16. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 118./7.)

Stadion an Erzherzog Leopold: über die Verhandlungen mit Ungarn in Haimburg; über die Unterwerfung Schlesiens u. die Bedingungen, unter welchen dieselbe geschehen soll; über den Selbstmord eines in Haimburg angehaltenen ungarischen Spions.

1621. mart. 25. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler's Bericht über die Verhandlungen der kaiserlichen Kommissäre mit Ungarn, über die Intercession der Könige von Frankreich und England für den Pfalzgrafen.

1621. april 1. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Gabriel Bethlen principi Tartarico: petit auxilium viginti millium militum contra imperatorem Romanum.

1621. april 26. Murány vára. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 130./38.)

Georgius Chezy de Kyma caesari: Bethlem Gaboris interceptarum literarum mittit paria, quibus in literis principi Tartarico scriptis Bethlen Gabor regem Hungaricum sese appellat auxiliumque sollicitat Tartaricum.

1621. majus. 5. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler's Bericht an den Kurfürsten von Sachsen über die Kriegszustände in Ungarn.

1621. majus 12. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 130./43.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: theilt mit, dass er mit Bethlen Gabor in Friedensverhandlungen begriffen sei, dass aber Bethlen trotzdem mit dem Tartarenchan um Hilfe verhandle; er habe dies auch den Fürsten im Reiche mitgetheilt, damit man den Bethlen als offenes Werkzeug der Pforte erkenne und desto bereitwilliger zum Schutze der Grenze sei; u. ersucht den Erzherzog, die Nachricht davon auszubreiten.

1621. majus 25. a táborban. (Másolat az innsbrucki helytartósági ltárban IX. 130./29.)

Responsio hungarorum militum penes Ujvár existentium ad consilium a palatino iis datum, ut se caesari accommodent, solutionem et gratiam accepturi.

1621. majus 28. Rohonecz. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban.)

Graf Collalto an Kaiser Ferdinand II.: berichtet über den Krieg in Ungarn.

1621. jun. 2. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Kaspar von Stadion an Erzherzog Leopold: über den Zug des Buquoy gegen Ujvár (Neuhäusel); schickt demselben im Beischlusse (das aber fehlt) Berichte des Maradas von Tabor aus u. des Grafen Collalto u. meldet, dass der Herzog v. Jägerndorf noch zu Neisse liege.

1621. jun. 2. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Antwort des Pfalzgrafen Friedrich auf das Schreiben Bethlen's vom 23. April 1621. den Stand seiner Angelegenheiten betreffend.

1621. jun. 16. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 125./24.)

Hans Kaspar von Stadion an Erzherzog Leopold: berichtet über den Krieg in Ungarn; übersendet in Abschrift die Correspondenz zwischen Mansfeld und Tilly in Böhmen; berichtet über die bevorstehende Reise des Kaisers u. seines Bruders Karl nach Mariazell, u. über den unglücklichen Fluchtversuch des Procurators Frühwein aus seinem Gefängnisse zu Prag.

1621. jun. 16. (Eredeti a bécsi állami levéltárban.)

Ferdinand II. an Buquoy wegen Versicherung Ungarns und des Feldzuges nach der Oberpfalz.

1621. jun. 19. Pozsony. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hieronymus von Lodron an Doctor Ponzon, Rath des Erzherzogs Karl und Bischofs von Salzburg: über den Krieg in Ungarn.

1621. jul. 3. Nándor-Fehérvár. (Másolat az innsbrucki helytart. ltárban IX. 130./32.b.)

Starzer's in Weissenburg Nachricht für den Kaiser über die Verhandlungen des Bethlen Gabor mit der Pforte um Hilfe gegen das Haus Oesterreich. — (Lásd 1621. jul. 31.)

1621. jul. 3. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Copia des Starzer's Relation aus Griechisch-Weissenburg betreffend die Bemühungen Bethlen Gabor's um die Türken gegen den Kaiser aufzuhetzen.

1621. jul. 7. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler an den Kurfürsten von Sachsen über den Kriegstand in Ungarn.

1621. jul. 7. (Eredeti a bécsi állami levéltárban.)

Ferdinand II. an Buquoy: in Betreff des Kriegswesens in Ungarn.

1621. jul. 18. Gutta. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Max von Lichtenstein berichtet dem Kaiser über den Rückzug der kais. Truppen von der Belagerung Ujvár's (Neuhäusels). — (Lásd: Ferdinand II. an Erz. Leopold dd. 20. jul. 1621.)

1621. jul. 20. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 130./27. a.)

Ferdinand II. an Erz. Leopold: theilt ihm die Nachricht von dem Rückzuge des kais. Heeres von Ujvár (Neuhäusel) mit; unter diesen Umständen könne er Wien noch nicht verlassen, werde aber jedenfalls den nahenden Convent besuchen. — (Lásd: Max v. Lichtenstein an Ferd. II. dd. Gutta, 18. jul. 1621.)

1621. jul. 20 — 28. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Berichte aus Ungarn über den Stand der kaiserl. Truppen.

1621. jul. 23. Gutta melletti császári tábor. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Christoph Pappus an Erzherzog Leopold über den Krieg in Ungarn.

1621. jul. 24. a püspöki átjáró melletti táborból. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Stefan Horwat, Kriegshauptmann des Bethlen Gabor, an den Richter in Pressburg: droht mit der Einschliessung der Stadt, wenn sie dem in derselben befindlichen deutschen Kriegs-

volke nicht schaden werden, und requirirt einige Victualien und andere Waaren.

1621. jul. 27. Bécs. (Az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: theilt ihm in Abschrift das Drohschreiben des Bethlenischen Hauptmanns, Stefan Horwat, an den Pressburger Stadtrichter und die Nachricht mit, was sich zwischen dem kaiserlichen Kriegsvolke in Ungarn und dem geächteten Herzog v. Jägerndorf neulich zugetragen.

1621. jul. 27. Kis-Gutta melletti császári tábor. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Christ. Pappus an Erzherzog Leopold: über den Krieg in Ungarn.

1621. jul. 30. (Másolat az innsbrucki helytartósági ltárban IX. 130./37.)

Relatio de Bethlenii exercitu ejusque praefectis nec non de modis, quibus nobilitas Hungarica ad partes caesaris adduci possit.

1621. jul. 31. Sunogdi. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hans Kaspar von Stadion an den Erzherzog Leopold über die Kriegsereignisse in Ungarn.

1621. jul. 31. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 130./32. d.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: meldet ihm, er habe von einer vertrauten Person in Griechisch-Weissenburg (Starzer) vernommen, dass Bethlen Gabor bei der Pforte um Hilfe gegen den Kaiser werbe, und dafür die Unterwerfung Ungarns, Böhmens u. anderer Ländern unter türkische Botmässigkeit verspreche und verlangt daher, dass der Erzherzog mit allen ihm zu Gebote stehenden Truppen in Ungarn einbreche.

1621. aug. 1. Sunogdi. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Christ. Pappus an Erzherzog Leopold über den Krieg in Ungarn.

1621. aug. 7. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Kaiserliche Antwort an Kursachsen die ungarische Friedens-Handlung und Ertheilung des General-Pardons im Königreich Böhmen betreffend.

1621. aug. 20. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Kaiser Ferdinand an den Kurfürsten von Sachsen, dass Bethlen Gabor sich der Stadt Pressburg nähere und dessen Heer um Wien herum mit Rauben und Brennen übel hause.

1621. aug. 23. Muggendorf melletti császári tábor. (Ered. az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Johann Kaspar von Stadion an Erzherzog Leopold: über den Krieg in Ungarn.

1621. aug. 25. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold über die Belagerung von Pressburg durch Bethlen Gabor.

Ad 1621. aug. 25. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Einige Nachrichten des Lasarus von Schwendi an Stadion vom Kriegsschauplatze in Ungarn.

1621. aug. 26. a csász. táborban. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban.)

Hans Christ. Pappus an Erzherzog Leopold über den Krieg in Ungarn.

1621. aug. 26. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Relatio de statu tractationis Ungaricae.

1621. aug. 30. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. an Erzherzog Leopold: verspricht ihm weitere Nachrichten über den Verlauf des Krieges in Ungarn mitzutheilen.

Ad 1621. aug. 30. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Inhalt der Nachrichten, welche von Lasarus von Schwendi dem Kaiser und von anderen Personen dem Herrn von Stadion, Stadtobersten zu Wien, über die Kriegssereignisse in Ungarn zugeschrieben worden.

1621. sept. 2. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Extract eines Schreibens aus Pressburg (vom 2. Sept. des J. 1621.), welches über den Abzug der Feinde aus der Vorstadt und den durch sie angerichteten Schaden berichtet.

1621. sept. 16. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Summarischer Extract dessen, was des türkischen Kaisers Gesandter dem König in Ungarn mündlich vorgetragen.

1621. sept. 18. Brünn. (Egykorú másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 126. 24.)

Kardinal von Dietrichstein an Kaiser Ferd. II.: widerrät, dass die Friedensverhandlungen mit Bethlen in Rauensburg geführt werden, und empfiehlt dazu Nikolsburg; weist die Verantwortung für die Unordnung, die in seiner Abwesenheit entstehen könnte, von sich und übersendet eingelangte Nachrichten über das Benehmen der Walachen.

1621. sept. 19. Csallóköz. (Eredeti az innsbrucki helytart. ltárban.)

Bericht des Rittmeisters Zünner aus dem Feldlager auf der Insel Schütt bei Pressburg an Leopold, Erzherzog von Oesterreich, Bischof zu Strassburg u. Passau, über den Stand der kais. Truppen.

1621. sept. 25. Bécs. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Bericht an den Kardinal von Dietrichstein über Unterredungen mit Thurzo und Bethlen Gabor, und über die Vorbereitung zu einem Friedensschlusse in Nikolsburg.

1621. sept. 29. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban IX. 129./15.)

Bericht an den Erzherzog Leopold v. Oesterreich über Pappenheims Friedensverhandlungen mit Mansfeld, über die Sachlage in Ungarn u. die Abreise der kais. Commissäre zur Friedenstractation mit Bethlen und den ungarischen Ständen.

1621. sept. 29. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler an den von Gehen, dass die kais. Gesandten zur Friedenshandlung mit den Ungarn schon abgereist sind, dass in Wien grosse Theuerung und Mangel herrsche.

1621. sept. 30. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hans Kaspar v. Stadion an Erzherzog Leopold: mit Kriegsnachrichten aus Ungarn, Böhmen u. Mähren.

1621. oct. 9. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler an den von Gehen, dass das Volk des Bethlen Gabor die Gegend um Pressburg verwüstet, ein anderes ungarisches Heer in Mähren sich befindet.

1621. oct. 12. Nikolsburg. (Más. az innsbrucki helyt. ltárban, IX. 129./14.)

Relatio commissariorum, qui erant missi ab Ferdinando II., ut cum Bethlenio Gabore, statibusque et ordinibus Hungariae de pace restituenda tractarent, de actione atque successu huius tractationis habitae Nicolsburgi ad praefatum imperatorem Ferd. II.

1621. oct. 23. (Eredeti a drezdai állami levéltárban.)

Zeidler an den Herrn von Gehen verschiedene Relationen aus Mähren, Wien, Ungarn.

1621. nov. 5. (Másolat a müncheni állami könyvtárban.)

Gabriel, rex Hungariae, principes et status Silesiae adhortatur, ut quamprimum sibi declarent voluntatem suam circa confoederationem initam observandam.

1621. nov. 5. (Másolat a weimari levéltárban.)

Gabor ermahnt die schlesischen Fürsten zur Äusserung ihrer Absichten gegenüber einem endlichen Frieden.

1621. nov. 5. Znaim. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 126./13.)

Paul v. Lichtenstein an Erzherzog Leopold: dankt für einen ertheilten Rath; der Kardinal v. Dietrichstein unterhandle noch mit den ungarischen Gesandten in Nikolsburg wegen Friedens; das feindliche ständische Heer liege bei Olmütz; habe Prerau und noch 2 Örter eingenommen u. einige Dörfer abgebrannt; das kais. Heer befinde sich in Olmütz u. Umgegend; erwähnt der Unverlässlichkeit der Schlesier u. selbst auch der Mährer, trotzdem die Letzteren sich fast allenthalben zum Kaiser bekennen; man halte nicht viel von dem Siege des Herz. v. Baiern.

1621. nov. 25. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Aussage des H. Müller über die Absichten und Pläne des Herzogs von Jägerndorf u. des Bethlen Gabor.

1621. dec. 1. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Kaiser Ferdinand dem Erzherzog Leopold über die Gefangennehmung proscribirten Hans Müller u. dessen Aussagen über die Pläne des Herzogs von Jägerndorf u. des Bethlen Gabor. (Ad 1621. 25. Nov.)

1621. dec. 3. Ujhely. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachricht (wahrscheinlich von Stadion, da, wie andere seine Briefe, auch dieses Schreiben von Pappus geschrieben ist,) über die zu Ödenburg gepflogenen Verhandlungen wegen eines Waffenstillstandes zwischen den Ungarn u. dem Kaiser u. über eine trotzdem von den Feinden verübte Streiferei.

1621. (Fogalmazvány az egyes. udv. kancz. ltárban I. A. 1.)

Confirmation des Kaisers Ferd. II. über den mit König Philipp III. von Spanien wegen desselben Schadloshaltung für die zu seinen Gunsten aufgegebenen Ansprüche auf die Nachfolge in Ungarn u. Böhmen, im J. 1617. geschlossenen geheimen Vertrag. (Ausgefertigt zu Gunsten Philipp IV. von Spanien vermüthlich im J. 1621.)

1621. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban, IX. 129./13.)

Bethlenii conditiones, sub quibus titulo ac juri regio cedere statuit.

1621. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban, IX. 128./3.)

Substantia conditionum pacis inter Sac. Caes. Maiestatem et principem Transilvaniae Bethlenum initae.

1621. (Fogalmazvány a bécsi belügyminist. levéltárban.)

Ferdinandus II. confirmat secretum pactum cum Philippo III. Hispaniae rege de succesione in Bohemia et Hungaria 1617. factum.

1622. jan. 7. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nikolsburger Friedensvertrag von Ferdinand II. in Wien den 7. Jan. 1622. ratificirt.

1622. jan. 7. Bécs. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Ferdinand II. ratificirt den Nikolsburger Frieden.

1622. jan. 12. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban. IX. 128./30.)

L. Crach berichtet dem Erzherzog Leopold über den Abschluss des Friedens mit Bethlen Gabor; über die zwischen der spanischen und italienischen Botschaft entstandenen Differenzen; über die Ernennung des Grafen Meggau zum österreichischen Statthalter; über eine bevorstehende kais. Gesandtschaft nach England und einige Personalnachrichten.

1622. jan. 19. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 119./77.)

Joh. Casp. von Stadion an Erzherzog Leopold: mit den Ungarn sei Friede gemacht, aber seine Festigkeit werde vom künftigen Landtage abhängen; das kais. Kriegsvolk habe die Winterquartiere bezogen; auch das schlesische Kriegsvolk liege in Winterquartieren an der schlesischen Grenze u. es scheine, als ob es gerne vom Kaiser in Gnaden aufgenommen werden wollte.

1622. mart. 2. Beszterczebánya. (Másolat arch. locumt. Oeniponti.)

Joannes Pyber, episcopus Varadiensis, Stephanus Oztrosy et Emericus Czobor suppeditant caesari relationem de tractatu cum Gabriele Bethlen.

1622. mart. 16. Bécs. (Ered. az innsbrucki helyt. ltárban, IX. 129./18. a.)

Joh. Casp. v. Stadion an Erzherzog Leopold: mit Nachrichten, dass die kais. Kommissarien die Huldigung in Ungarn an der Grenze bei Kanizsa u. Bergstadt vorgenommen; dass Glatz sich noch halte, aber sich wohl ergeben würde, wenn dem dort befindlichen jungen Grafen v. Thurn der Pardon gegeben würde. Der Kaiser trage aber Bedenken es zu thun. — (Auf einem Zettel berichtet Pappus über das Einverständnis der Bewohner von Neuhausel mit dem Fürsten v. Jägerndorf u. Grafen v. Thurn.)

1622. apr. 1. (Másolat a drezdai állami levéltárban.)

Instructio ablegati per principem Bethlen Gabor ad imperatorem Ferdinandum II. in comitiis Soproniensibus praesentem missi.

1622. aug. 7. Sopron. (Eredeti az innsbrucki levéltárban IX. 128./29.)

Herr von Ulm, Edler auf Erbach, berichtet dem Kurfürsten von Baiern über den glücklichen Abschluss des ungarischen Reichstages und die Beschlüsse desselben.

1622. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban K. 1/137.)

Postulata statuum regni Hungariae ad imperatorem Ferdinandum II.

1623. aug. 16. Prága. (Eredeti arch. Raudnicensis.)

Paulus Michna supremo cancellario regni Bohemiae, Zdenconi de Lobkovic: Halberstatum se velle conjungere cum Mansfeldo; de irruptione tatarorum in Poloniam; de correspondentia Bethlenii cum Mansfeldo; de sermone Lichtensteinii cum marchione de Montenegro, ut limites Hungariae obsideat etc.

1623. sept. 6. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Bericht des Joh. Casp. v. Stadion an den Erzherzog Leopold von Österreich über die Kriegsbereitschaft Bethlen's.

1623. sept. 26. Pozsony. (Másolat arch. locumt. Oeniponti.)

Archiepiscopus Strigoniensis rogat quo ocyora auxilia contra Gabrielem Bethlen; item audientiam Maenoldi Hyldebrandii apud caesarem.

1623. nov. 1. Bécs. (Eredeti arch. Raudnicensis.)

Vendelinus notificat Zdenconi de Lobkovic eventus bellicos in Hungaria; de rebus politicis domesticis.

1623. dec. 2. Komárom. (Másolat az innsbrucki helytartósági ltárban.)

Der Oberst von Reifenberg rühmt seinem Bruder die Tapferkeit, welche seine Kriegsleute in einem Treffen mit den Türken bewiesen und ersucht ihn zugleich, dies Seiner Majestät zu referieren.

1623. dec. 3. Ungvár. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 128./26.)

Nicolaus Esterhazy de Galantha respondet bassae Amhat beck. (Lásd 1623. dec. 6.)

1623. dec. 6. Komárom. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Dietrich von Reifenberg ertheilt seinem Bruder von Comorn aus die Abführung eines Gefangenen (Startzer) nach Gran, das Benehmen der türkischen Truppen der Bevölkerung gegenüber und die Erbitterung der letzteren gegen Bethlen Gabor mit dem Auftrage mit, er möge dies Sr. Maj. dem Kaiser referieren.

1623. dec. 6. Esztergom. (Másolat arch. locumt. Oeniponti IX. 128./24.)

Amhat bek Nicolao Esterházy: redeuntem armadam turcicam, quamvis pax conclusa jam erat, esse a caesarianis impetitam et spoliata; rogat hoc in negotio responsum.

1623. dec. 27. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Hans Kasp. v. Stadion an den Erzherzog Leopold über den Krieg in Ungarn.

1623? (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 128./20.)

»Verzeichnuss alles dess Kriegsvolks zu Ross und Fuss, so ihre Ks. Mayt. albereit in Bestallung und noch ferners werben lassen, ausser dessen, so zu Wien, Prag und auf den Ungarischen Grenzen in Besatzung.«

1624. febr. 27. Bécs. (Másolat az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 128./4.)

Formula literarum prorogationis termini induciarum a prima Martii ad 25. ejusdem mensis anni 1624., quae induciae factae sunt inter Ferdinandum II. et Gabrielem Bethlenium, Transilvaniae principem.

1624. febr. 29. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Nachrichten aus Constantinopel, von Gerhard von Questenberg an Erzherzog Leopold zugeschickt.

1624. mart. 8. (Más. az innsbrucki helytart. ltárban K. IX. 128./4. e.)

Ultima replica commissariorum Bethlenii ad iteratum scriptum commissariorum Suae Majestatis facta: »se tum tractare velle, quod si Sua Majestas Nicolsburgensem transactionem pro fundamento admittere velit.«

1624. mart. (Másolat az innsbrucki helytart. ltárban, IX. 128/4. f.)

»Puncta (prorogationem induciarum a 1. Martii usque ad 25. ejusdem mensis anni 1624. concernentia) imperatoris commissariorum medio sac. caes. regiaeque Majestatis commissariorum praelibatae suae Sanct^{ae} caes. Majestati exhibita.«

1624. apr. 3. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Questenberg übersendet dem Erzherzog Leopold im Beischluss die Antwort des Kaisers an die Gesandten Bethlen's die Friedensunterhandlungen mit demselben betreffend.

1624. apr. 18. Bécs. (Eredeti az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Gerhart von Questenberg an Erzherzog Leopold über den Stand der Verhandlungen mit Bethlen Gabor. Die oberen Komitate drängen ihn zum Frieden. Auf kais. Seite sei man für den Fall zum Widerstande gerüstet. Übersendet Zeitungen aus Constantinopel. (Lásd 1624. febr. 29.)

1624. nov. 2. Bécs. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban, IX. 128./4. c.)

Bericht des G. G. Peringer an Herman Cernin über einzelne Privatsachen; dabei einige politische Nachrichten: über

die Entlassung des Kinsky aus dem Gefängnisse; die Protestanten in Oesterreich ob. d. E., die ungarischen Angelegenheiten.

1624. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban IX. 128./4. c.)

Secundaria replica commissariorum Bethlenii ad imperatoris Ferdinandi II. (commissariorum) scriptum, in qua contra Nicolsburgensem transactionem ad novum tractatum, neque auctoritatem neque instructionem sese habere iterum declarant.

1624. (Másolat az innsbrucki helytart. ltárban. IX. 128./4. d.)

Scriptum commissariorum Ferdinandi II. Bethlenii commissariis consignatum, in quo optatur, ut inutiles morae rescindantur et ablegati principis Transilvaniae media apta paci honestae et constanti concludendae proponant.

1624. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban IX. 128./4. b.)

Scriptum Ferdinandi II. imperatoris iteratum ad replicam commissariorum Bethlenii, in quo ostenditur, Bethlenium transactioni Nicolsburgensi inniti non posse tanquam annullatae et per violationem ipsius invalidatae.

1624. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban, IX. 128./4. a.)

Replica commissariorum Bethlenii ad imperatoris scriptum infra commemoratum, in qua caesar rogatur, ut ad exhibita Bethlenii postulata sese clementer resolvat, neque pacificationem Nicolsburgensem destruat.

Cc. 1624. (Másolat az innsbrucki helytart. levéltárban, IX. 128./25.)

Ferd. II. ratificat inducias inter se et Bethlenium Gabor.

1625. apr.

Maximilian von Baiern an Khevenhiller, kaiserlichen Gesandten in Madrid: über die Rüstungen Frankreichs, Schwedens u. Dänemarks gegen Deutschland u. Oesterreich, u. ihre Bemühungen dem Pfalzgrafen wieder zum böhmischen Throne zu verhelfen u. den Bethlen Gabor zum Friedensbruche u. zum Kriege gegen Oesterreich zu bestimmen.

1625. december 7. Prága. (Fogalmazvány a prágai érseki levéltárban, Judaica (*sic*) f. I.)

Consistorium Pragense injungit omnibus parochis Pragae, ut crastina die, qua Ferdinandus Ernestus, imperatoris Ferdinandi Secundi filius, in regem Hungariae solenniter benedicetur et coronabitur, quisque in sua ecclesia Te Deum laudamus cantari procuret.

1626. aug. 16. Bécs. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban f. 67. 45.)

Ferdinandus II. an Albrecht v. Waldstein: über den Krieg mit den Türken u. Bethlen in Ungarn, u. über die gegen

die aufrührerischen Bauern in Oesterreich zu ergreifenden Massregeln.

1626. aug. 22. (Eredeti fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, f. 67. 29.)

Entwurf eines Schreibens des Albrecht v. Waldstein an den Palatin von Ungarn über ihren gemeinschaftlichen Kriegsplan gegen Bethlen Gabor.

1627. oct. 22. (Eredeti arch. archiep. Prag. Diaetalia.)

Archiepiscopus Strigoniensis refert archiepiscopo Pragensi (?): archiepiscopum Strigoniensem cum Colocensi in omnibus comitiis primam vocem habere, episcopos alternatim cum saecularibus inter magnates vota dare, et abbates praepositosque inter nobiles seorsim vota habere.

1629. febr. 6. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata Martinicio (?): de motibus exercitus Torstensohnii et Rákóczii.

1629 (?). (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata (Martinicio ?): Rákóczyum bellum incepturum adversus Ferdinandum II.

1630. mart. 20. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata supremo praefecto arcis Pragensis de comitiis hungaricis et itinere caesaris Ratisbonam.

1630. apr. 6. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata supremo praefecto arcis Pragensis de imminente bello italico et de comitiis hungaricis.

1630. maj. 7. Pozsony. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata de comitiis hungaricis.

1630. Pozsony. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata praefecto Pragensi de comitiis hungaricis.

1636 (?) oct. 8. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata praefecto Pragensi: Bassam Budensem cum exercitu proficisci in Transilvaniam; in Hungaria a caesare copiae colliguntur.

1637. jul. 18. (Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata praefecto Pragensi de convocatione comitiorum hungaricorum; de baptismatione neonati principis Philippi.

1638. dec. 2. Bécs. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, S. 15. 10.)

Ferdinand III. befiehlt den böhm. Statthaltern, dass die Hälfte der Haussteuer auf die ungarischen Grenzhäuser abgeführt werden solle.

1643. jul. 15. Bécs.

(Másolat arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata (J. Martinic?) se in ultiores quinque annos ex mandato regis officium cancellarii Bohemiae denuo in se assumpsisse; literas reginae Galliae ad imperatricem dare spem pacis; in Hungaria copias colligi.

1643. dec. 16.

(Fogalmazvány arch. Novodom.)

Vilhelmus Slavata J. B. de Martinic: urbem imperialem Rotveil se caesari subiecisse; Königsmark versus Salam protendi; Dorstensohnium morari Torgavae; principem Transilvaniae dimittere milites; in Silesia civitatem Lamberk a caesarianis captam.

1644. apr. 16. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Jo. To. von Maas dem Gr. Herman Cernín über einen Zusammenstoss des Obersten Staal mit den Ungarn; über die Gefangennehmung einiger Officiere des Rákóczy; über Einfälle der Türken, weshalb General Götz nach Ungarn geschickt worden; über den Tod der Königin von Polen etc.

1644. maj. 4. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Joh. Tomas v. Maas berichtet dem Gr. Herman Cernín, dass Graf Puchaim auf besonderen Wunsch des Sultans in der Türkei sich befindet; ferner über ein vorgefallenes Gefecht mit der Rákóczy'schen Reiterei; u. dass Piccolomini aus Spanien noch nicht zurückgekehrt ist.

1644. maj. 7. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Joh. Thom. v. Maass berichtet dem Grafen Herrman Cernín über Munitions- u. Geldlieferung nach Ungarn; über ein Gerücht, dass die türkische Heeresmacht bei Neuhaus steht; dass die Janitscharen an der türkischen Grenze liegen, u. dass zwei Bascha's zu Rákóczy angekommen sind; ferner über Rákóczy's Friedensverhandlungen bei dem Palatin Götz, u. über neue vom Landtage bewilligte Abgaben.

1644. maj. 18. Bécs.

(Másolat arch. Novodom.)

Comes Vilhelmus Slavata (J. B. Martinicio?) de cerimoniis in tradito sibi aureo vellere; de caesareo exercitu, qui Filekini provisus, inde discessit; de Rákóczyo, qui orat palatinum, ut tractatus de pace praesuscipiatur.

1644. aug. 6. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Ferdinand III. ertheilt dem Herman Cernín, Gesandten in Konstantinopel eine weitere chiffirte Instruction zur Verhandlung wegen der Rákoczy'schen Händel in Ungarn u. Verletzungen der Steirischen Grenzen, mit einigen Nachrichten, dass nämlich die kais. Hauptarmee am baltischen Meere sich befinde; die Dänen gegen die Schweden am Meere Sieger seien, die Kurbairische Armee gegen Freiburg vorrücke; Oppeln sei wieder erobert; u. nach Ungarn seien 3000 Polen eingerückt.

1644. aug. 22. Palánka.

(Másolat a neuhausi levéltárban.)

Herman Cernín benachrichtigt den Obersten in Ofen von seinem Aufenthalte in Palánka, u. von dem Marsche der Türken gegen Griech.-Weissenburg.

1644. aug. 22. Palánka. (Eredeti és fogalmazvány a neuhausi levéltárban.)

Gesandter Graf Herman Cernín berichtet dem Kaiser von seinen Unterhandlungen mit dem Ofner Vesir hinsichtlich Rákoczy's und dem Unfuge an den Grenzen; dann über seine opferbereite Gesinnung bezüglich der Förderung der guten Sache; wie auch über die ihm seitens des Sultans gestattete Weiterreise.

1644. aug.

(Fogalmazvány a neuhausi levéltárban.)

Bericht des Gesandten Herman Cernín an den Kaiser über seine Reise von Griechisch-Weissenburg, nebst der Meldung, dass eine ziemlich grosse Anzahl Soldaten gegen die Grenzen Ungarns ziehen, deren Bestimmung ungewiss ist; vielleicht aber einen Raubanfall zum Zwecke haben könnten.

1644. sept. 8. Ebersdorf.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Ferdinand III. instruirt den Gesandten in Konstantinopel Herman Cernín, er solle bei der Pforte darauf dringen, dass der grosse Botschafter an den kais. Hof geschickt, und Rákóczy vom Kriege abgehalten werde etc. Die Franzosen haben bei Freiburg 6000 Mann verloren u. ziehen nach Baaden, wohin sie die bairische Armee verfolgt. Die kais. Hauptarmee u. Torstensohn liegen im Herzogthum Sachsen-Lauenburg nahe aneinander.

1644. dec. 1. Konstantinápoly. (Fogalmazvány a neuhausi levéltárban.)

Bericht des kais. Gesandten an der Pforte, Grafen Herman Cernín v. Chudenic an den Kaiser über seine Verhandlungen, hauptsächlich wegen der Rákoczy'schen Händel in Ungarn.

1644. dec. 26. Linz.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Ferdinand III. ertheilt dem Herman Cernín, Gesandten in Konstantinopel, den Auftrag dahin zu wirken, dass die Pforte von ihren Forderungen ablasse; er solle ferner auf der Sendung

eines türkischen Botschafters nach Wien beharren, und auf die Einstellung der Feindseligkeiten an der Grenze dringen.

1645. maj. 9. (Másolat arch. archiep. Prag. Corr. Nefestini, secretarii card. ab Harrach.)

Aliquis ex comitibus archiepiscopi Harrach Georgio Nefestino de Koberovic: nova Vienna (de bello bavaro-gallico); de Rákóczyo; de rebus oeconomicis archiepiscopi; de morte duorum filiorum cancellarii Slavatae.

1645. maj. 12. Pozsony. (Eredeti arch. Novodom.)

Palatinus Hungariae (?) comiti Hermano Cernín de victoria Bavarorum contra Gallos et Vinarenses et de conjunctione copiarum bavaricarum cum caesareis contra Suecos, Moraviam pervagatos et Bohemiam prementes; et de expeditione comitis a Pucham contra Rakoczyum.

1645. maj. 12. Bécs. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Kaiserliches Schreiben an den Grafen Herman Cernín betreffs des Empfanges türk. Botschafters, nebst anderen die Unruhen in Ungarn betreffenden Aufträgen.

1645. jun. 1. Konstantinápoly. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Greiffenklau beklagt sich dem Herman Cernín, über die gänzliche Stockung der Communication wegen der herrschenden Unruhen und berichtet über eine diplomatische Verhandlung mit dem Gesandten des Rákóczy beim Vesir.

1646. sept. 22. Bécs. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Johan Schrimpf an Herman Cernín nach Prag: Nachrichten aus dem kais. Hoflager zu Pressburg und über die dort sich befindenden Persönlichkeiten, ferner, dass der Palatin von Ungarn noch nicht ernannt ist.

1647. febr. 2. Prága. (Eredeti arch. Novodom.)

Venceslaus Jezberovsky de Monte Olivarum Borceto, Suecos ad Bodensee morari; Vittenberkum, qui in Silesia polono milite se auxit, minari irruptionem in Bohemiam; comitia Hungarica hucdum continuari.

1647. apr. 6. Bécs. (Másolat a rakonitzi városi levéltárban.)

Nachricht aus Wien über den Frieden mit Rákóczy in Ungarn, wo »die Lutherische Religion frei bewilliget« worden ist.

1649. mart. 23. Pozsony. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Graf H. Schlick dem Grafen Hermann Cernín wegen einer Attestation nebst dem Bericht über die Ankunft des Kaisers

nach Wien und der bevorstehenden Wahl des ungarischen Palatini.

1649. apr. 13. Regensburg. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Oberlieutenant Stoss an Humprecht Cernín nach Rom über die in Nürnberg beschlossene Räumung der Erbländer und des Reiches, über die Stellung Leopold Wilhelm's bei Soissons und den bevorstehenden Angriff des französischen Königs in St.-Germain, über die Widerspenstigkeit der Turenne'schen und baierischen Truppen, über den glücklich angefangenen ungarischen Landtag und die Wahl des Palatins und Judex Curiae.

1649. apr. 27. Regensburg. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Oberlieutenant Stoss an Humprecht Cernín nach Rom über eine Zusammenkunft der Generalität in Nürnberg, über den bevorstehenden Krieg der Polen mit den Moscowitern und Kosaken, über die baldige Räumung von Böhmen, Mähren und Schlesien und die wegen der Kaiserin aufgeschobene Krönung in Ungarn.

1662. mart. 4. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Bericht aus Ungarn über die Ankunft eines Gesandten vom Fürsten Mich. Apaffy in Wien; über Bewegungen des kais. Heeres in Ungarn u. a. m.

1662. maj. 24. Pozsony. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Bericht an den Gr. Humprecht Cernín, kais. Botschafter in Venedig, über die Ankunft des Kaisers zu Pressburg, und wie er (Cernín) sich zu den anderen Botschaftern verhalten soll.

1662. jun. 2. Pozsony. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Bericht an den Grafen Humprecht Cernín betreffend den Empfang des Savoyischen Gesandten, den ungarischen Landtag etc.

1662. nov. 7. Buda. (Eredeti arch. archiep. Prag. Rec. 1661—62.)

Communitas christianorum captivorum Budae archiepiscopo Pragensi supplicat, ut inquirere jubeat in Michaellem Habrovsky, parochum Nadasiensem in captivitatem Turcarum incisum, qui pro comparando lytro emissus nondum reversus est, et pro quo omnes christiani captivi fidejusserunt.

1663. jun. 30. Bécs. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher dem Gr. Cernín, dass die Türken mit ihrer Macht von Belgrad aufgebrochen, der eine Theil zieht nach Kroatien, der andere die Donau aufwärts. Alles Kriegsvolk soll von Böhmen und Schlesien bis auf 200 Mann nach Ung.-Altenburg marschiren etc. Ein russischer Gesandte sei hier angekom-

men; Kurriere seien an die Pforte abgeschickt der Friedensbedingungen wegen. Der Kaiser sei schon von den Blattern genesen.

1644. jun. 15. Linz.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher berichtet dem Gr. Humprecht Cernín über die bevorstehende Rückkehr des Kaisers nach Wien, sowie über die Vorgänge in Ungarn.

1664. jun. 17.

(Másolat a neuhausi levéltárban.)

Extract eines Schreibens aus dem Feldlager bei Neu-Serin den 17. Juni 1664. über den Türkenkrieg in Ungarn.

1664. jul. 9. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher dem Gr. Humpr. Cernín über die Kriegsvorfälle in Ungarn mit Vermeldung, dass die französischen Hilfstruppen schon dahin aufgebrochen sind.

1664. jul. 16. Skythal.

(Másolat a komotai levéltárban.)

Die Saatzer Kreishauptleute an die Inwohner ihres Kreises wegen der Vorbereitungen zur Erhebung des 10. Mandels von jedem Getreide behufs besserer Verpflegung der Truppen in Ungarn im Türkenkriege.

1664. jul. 31.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Johann v. Hilbrandt (Gen. Sporkischer Obr. Lieutenant) berichtet dem Grafen Humprecht Cernín über die Erfolge der Kaiserlichen im Kampfe gegen die Türken.

1664. aug. 2. a Szt.-Gotthard melletti táborban. (Ered. a neuhausi ltárban.)

Bericht des Obr. Lieutenants v. Hilbrandt an den Grafen Humprecht Cernín über die Schlacht bei St.-Gothard.

1664. aug. 14. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskirchner berichtet dem Grafen Humprecht Cernín über die Bewegungen der Kaiserlichen und der Türken in Ungarn.

1664. aug. 20. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Bericht des Zach. Minskirchner an den Grafen Humprecht Cernín über verschiedene Neuigkeiten aus Wien. (Krieg in Ungarn etc.)

1664. sept. 20. Bécs.

(Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Münsskircher berichtet dem Grafen Humprecht Cernín, der Feind stehe bei Neuhausel; die kais. Truppen haben bei Gutta eine Brücke über den Waagfluss geschlagen u. seien hinübergegangen; der Fürst Porcia liege krank.

1664. oct. 8. Ebersdorf. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher an den Gr. Humpr. Cernín über den Frieden mit den Türken; ferner dass Gr. von Puchhaim gestorben, u. General Souches an seiner Stelle zum Commandanten von Komorn bestimmt sei.

1664. dec. 10. Bécs. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher dem Grafen Humpr. Cernín (?) verschiedene Neuigkeiten von Wien, über ungarische Angelegenheiten, den Frieden mit den Türken etc.

1664. Bécs. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Zach. Minskircher dem Grafen Cernín, dass Niclas Zriny auf der Jagd von einem Wildschwein getödtet, dass die vornehmsten Ungarn nach Wien citirt, der Erzbischof schon hier angekommen, nebst anderen.

1669. febr. 3. Bécs. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Nachrichten aus Wien: von den 13 Gespanschaften in Oberungarn seien nur 5 Abgeordnete nach Wien gekommen; Hoftrauer; Gesundheit der Kaiserin; Kriegsläufe in Ungarn.

1670. apr. 9 és 10. Prága. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Graf von Wrba berichtet von Prag, dass Graf Zriny vom Kaiser für einen Rebellen erklärt und einige seiner Mitschuldigen als Tiefenbach, Auersperg u. a. verhaftet wurden, dass Frangipani in Kroatien plündere, dass General Kaiserstein nach Tirol geschickt wurde zur Verhütung eines französischen Einfalls etc.

1687. jun. 11. a Buda melletti táborban. (Eredeti a neuhausi levéltárban.)

Bericht des Christ. von Börner über das Vorgehen des kaiserl. Heeres in Ungarn.

1688. apr. 11. Bécs. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Nachrichten aus Wien über den Türkenkrieg in Ungarn.

1688. maj. 9. Bécs. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Nachrichten aus Wien über den Krieg in Ungarn.

1699. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

»Die Conditiones bei diesem izt beschlossenen Türkhefrieden zwischen Ihr Röm. Kais. May. Leopoldo Primo und Machomet, türkhischen Kaiser.«

1713. (Lásd 1713. mart. 7.) (A közoktatási ministerium ltárában.)

Vorstellung der protestant. Bevollmächtigten zu Utrecht zu Gunsten der Protestanten in Ungarn u. Siebenbürgen.

1731. maj. 23.

(Másolat a neuhausi levéltárban.)

Protestatio Michaelis Friderici ab Althan, episcopi Vaciensis, contra resolutionem caesaris in rebus religionis.

1733. juu. 16.

(A közoktatási ministerium levéltárában Bécsben.)

Privilegiumsbestätigung des Klosters Bruck a. d. Thaya (Luka) vom Kaiser Karl VI. im J. 1733. [Die eingeschalteten Privilegien erliegen einzeln unter ihrer Jahrzahl.]

1743. mart. 9. Bécs. (Eredeti a belügyminist. ltárában, Boemica I. A. 2.,

Krönung d. böhm. Kön. M. Th., Jos. II.)

Das Obersthofmeisteramt legt der Königin Maria Theresia das mit der böhmischen Hofkanzlei vereinbarte Gutachten in Betreff des officiellen Einzuges der Königin nach Prag und bezüglich des Krönungsceremoniells zur Genehmigung vor, und beantragt die Besetzung der Stelle des ungarischen Herolds.

1750. nov. 3. Bécs. (Más. az érs. ltárban. Varia rescripta locumtenentiae.)

Maria Theresia an Wenzel Netolický von Eisenberg, Präsidenten der Repräsentation und Kammer in Böhmen: dass er zur Befestigung von Peterwardein und Temesvar von dem Prälatenstande in Böhmen eine Anticipation auf die zu Kriegszwecken vom Papste bewilligte geistliche Quinquennialcollecte erwirke.

1790. mart. 29. Bécs. (Eredeti a prágai érseki ltárban, Div. materiae.)

Leopoldus II. rex incitat Antonium Petrum Přichovsky de Přichovic, archiepiscopum Pragensem, ad diaetam regni Hungariae in civitate Budensi die 6. mensis Junii, ratione successionis post defunctum Josephum II. imperatorem celebrandam.

Közli: SASINEK FERENCZ.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBOL.

(1439—1711.)

— NEGYEDIK KÖZLEMÉNY. —

LXXIX. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Spect., Magn. etc. Salutem et servitiorum nostrorum paratam commendationem. Bizonyosan adják értésünkre, hogy az Csehek Morvában az mi kegyelmes Urunk koronás királyunk örökös Provinciájában bejövén, ezt elfoglalták és az ő Flge hívóit mindenütt kergetik és prosequálják, mely dologból könnyen kitetszik, hogy az confoederatióhoz semmiben nem tartván magokat, csak az országokat akarják subjugálni és magok birodalma alá hajtani. Minthogy penig Magyarország eleitől fogva szabados koronás királyság volt, nem volna jó, ha régi szabadságunkban laedáltatnánk és potentia mediante kedvünk ellen előhagynánk gonosz igyekezetekben menni; kihez képest méltó dolognak itéljük lenni, hogy efféle véletlen veszélynek eltávolztatásáért kgknek írjunk, hogy az mikor második levelünket látja kgk, mindjárást generalis insurrectio szerént fölülhessen és mellénk jöhessen kgk oda, az hova parancsolják és a szükség mutatja. Mi a Cseheknek semmi háboruságra okot nem adtunk, s nem is akarunk adni, de ha ők hatalmasul invadálni akarnák hazánkat, mi is készen lévén, ellenek állhassunk és régi szép szabadságunkot megoltalmazhassuk, mert vim vi repellere licet, és az inculcata tutela mindeneknek szabad. Interim az országgyűlés is előttünk lévén, akkor hazánknak javára és megmardására azt végezzük, az mi legjobb leszen, de azon közben szükség, hogy in omnem fortunae eventum készen legyen kgk. Isten éltesse kgket. Datum ex castello nostro Comiathy die 10. Maji anno domini 1619.

Spect., Mag. etc.

servitor et amicus paratus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. fasc. 9.)

LXXX. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott cím és köszöntés. Kglket ilyen dologról kelletik megtalálnunk levelünk által. Ez mostani időnek állapotjához képest az gimesi várunkon kezdtünk egy kevés szükséges épületet az végre, hogyha az időnek felháborodása lenne (kit Isten hazánkban ne adjon), az környülvaló tartománynak és kgknek is fejenkint oltalmára lenne; mely épületet késedelem nélkül el akarnánk végeztetni, de mivelhogy több házainkban is építetünk, az magunk jószágából nem érkeznünk mindenekre reá. Azért kgket szeretettel kérjük egyikért az maga oltalmáért és megmaradásáért, annak felette az mi járásunknak és törekedésünknek tekintetéért is kgk egyik szolgabíró járását szekerekkel rendelje oda az mi Gimesi várunkhoz, hogy az épületben segítséggel lévén, annál hamarább végeztessük el az mit építeni kezdtünk. Ezen dologról jámbor szolgánk és udvarbíránk Szelezeny (*Szelezsényi*) István Uram által szóval is üzentünk kgknek, kgk higgye meg szavát és bocsássa vissza jó válaszszaal kgk hozzánk, igen kedvesen és jó neven is vesszük kgktől. Isten éltesse kgket. Datum in castello nostro Komjáthi 13. Maji anno domini 1619.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes m. p.

(Barsvármegye ltr. fasc. 9. no 26.)

LXXXI. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Spect., Magn. etc. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Kegket levelünk által egynehányszor találtuk immár meg, hogy az Dicát és Taxát mind az két esztendőre kiszedné és a kamarára kiszolgáltatná, mivelhogy Király ő Flsge az mi kegyelmes Urunk megszakasztván magát az országnak jövedelmét, hazánkknak oltalmáért az végeknek fizetésére atyai kegyelmességéből rendelte volna, de kgk mindez óráig be nem szolgáltatta; tudván pedig az végbeli vitézek, hogy ő Flsge Király Urunk az ő fizetésekre rendelte, szünetlen futnak reánk érette és nagy protestatiókkal jelentik, hogy tovább immár az nagy fizetetlenség és fogyatkozások miatt az végházokban nem maradhatnának, hanem pusztán kellene hagynik (*így*), kiből minemű veszedelem történhetik az országnak, akarki megítélheti. Hogy azért immár az végbelieknek az ő fizetésekhez hozzá kezdhessünk és minden dolgokat a végekben jó renden állathassunk, rendeltük az commissariusoknak ide Ujvárbán jövését ad ultimum diem mensis Augusti, hogy akkor kezdhessük el az végekben

való fizetést. Hagyjuk azért kgknek tisztünk szerént és requiráljuk kgket diligenter, hogy mind az két esztendőre való Dicát és Taxát kiszedetvén, az Dicatorokkal együtt ad ultimam Augusti Ujvárbán beküldjen, hamarább érvén Ujvárat Posonymál, ott leszen a kamarák embere és perceptora, az ki plenarie quietálhatja őket. Ezt pedig a dolgot süketségre kgk ne vegye, mert valamely vármegye be nem szolgáltatja ad praefixum terminum az vitézlő népnek megdeputáltatván az ő fizetéseket, arra az vármegyére szállítjuk az vitézlő népet, hogy az ő deputatiójokat ott vetessék meg. Hogy azért a szegénységnek több kára ne következék, kgk legyen totis viribus érette, hogy szolgáltatassa be az Dicát. Külemben pedig az vitézlő nép is soha nem fog cessálni az vármegyékre való kiszállástúl, valamíg az ő deputatumok meg nem leszen. De elhittük, hogy kgk oly hazája szeretők, hogy ez utolsó requisitióinkat immár nem negligálja, tudván azt, hogy az végházakból vagyon minden oltalmunk. Az egy-egy forint contributiót is az munitiók megszerzésére kgk ugyan most együtt az Dicával exigáltassa és azt mi kezünkhez szolgáltatassa, hogy azzal port, glóbiszt, salítromot, melyek nélkül fölötte igen szűkelkednek az végházak, mentül hamarább szerezhessünk és providéálhassunk az végházaknak minden szükséges munitiókkal. Éltesse Isten kgket. Datum in castello nostro Comiathi die 23. Augusti anno 1619.

Spect., Mag. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

LXXXII. Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Ezen órában érkezének Kassáról leveleink, melyben bizonyosan írják, hogy Bethlén Gábor, minden emberek reménsége kívül, mind az hajdusággal megindulván, az mellett Törököt, Tatárt mind mellie vévén, utban vagyon, a Tiszán most költözik által és immár hadaknak elei Jászót is fölverte Kassához közöl. Azért hazánkknak ilyen véletlen reánk jövő veszedelmének hogy occurrálhassunk és megmaradásáról gondot viselhessünk, kgket requiráljuk és Nádorispánságbeli méltóságunk szerint serio hagyjuk s parancsoljuk, hogy ez mostani utólszori országunk gyűlésében végezett articulusnak continentiája szerint mindjárást kgk mennél hamarább lehet (mert periculum est in mora) viritim insurgáljon és mennél jobb hadikészölettel lehet, mi mellénk Érsekujvárhoz éjjel nappal táborban szállani siessen, hogy édes hazánkknak megoltalmazásáért és oltalmáért conjunctis viribus, Isten velünk lévén, minden dol-

gokot és remediumokat attentálván, az ellenségnek ellene állhassunk és kgkkel egy értelemben lévén életünk fogytaig és vérünk kiontásával is édes hazánkot oltalmazhassuk; kgk ez dologban egyebet ne cselekedjék. Datum raptim ex castello nostro Comiathi die 5. Septembris anno 1619.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsvármegye Itr. Fasc. 9. no 6.)

Jegyzet. Ha összehasonlítjuk ezen levél tartalmát Bethlen Gábor fejedelem 7 nappal később kelt manifestumával, Thurzó Imre september 19-én és Széchy György ugyanazon hónap 27-ikén kelt leveleivel, könnyen elképzeljük, milyen dilemmában lehetett akkor a megyéjének jólétét lelkén hordozó alispán.

LXXXIII. Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Az minémű örvendetes hírrel ezen órában Leopoldus Herczeg Urunk ú Flsge értete az mi kegyelmes Urunk királyunk ú Flsge szerencsés és méltóságos római Császárságra és Királyságra választása felül, kgknek az ú Felsége Leopoldus Herczeg Urunk levele mássát ím oda küldették (*így*), kiért dicsértessék az nagy Isten mind örökké. Méltó azért, hogy minden helyeken örömlövésekkel az várakban, az urak és főrendek mind ú Flsge kedves hívei, megtiszteljék ú Flsge nagy méltóságos állapotját. Továbbá ebben az Ur Isten ú Flsgéhez az mi felséges Urunkhoz és koronás királyunkhoz megmutatván nagy kegyelmességét, elhittek (*így*) hogy az Elektorokkal és Imperiumbeli hercegekkel mindenütt az országokba mindenféle egyenetlenséget és hadakat leszállít király Urunk ú Flsge és minden országit is békeséges állapotra hozza. Hogy azért ekkor az magyar nemzet újabb háborút ne indítson, az mikor egyéb keresztín országokban az fegyvert letévén, kivel pusztították magokat, az szent békesség helyére állapodik, szükség, hogy minden erőnkkel, elménkkal mi is azon legyünk, hogy addig, míg nagy pusztítás nem esik rajtunk, az mostani békességet hazánkban igyeközzünk megtartani; mert az bizonyos, ha itt az mi hazánkban most valami tumultust indítunk, az mint (!) bizonynyal értjük immár indulatját az fölföldön lenni, azokat az csehországi és morvai nagy hadakat nagy örömmel reánk küldik azok az országok, az kik immár megesmérték. mely veszedelmes dolog legyen az civile bellum és pártolás. Hogy azért az ne történjék szegény hazánkunk utolsó veszedelmivel, szükség, hogy kgk minden vármegyéből igen sietséggel követeket válaszson az erdélyi Fejedelemhez, hogy hadait fordítsa vissza, az mi

eddig esett felejtődjék el és térjen országába, ne nyomja az országra azokat az nagy hadakat, az kivel az török Császára ereje ellen is bízvást feltehet ő Flsge. Én is írok az erdélyi Fejedelemnek és legyünk azon, hogy mentül hamarább lehet, csendesítsük le ezt az veszedelmes indulatot, hogy mi is maradhassunk békeségben az több keresztín országokkal egyetemben. Éltesse Isten kgket. Datum in castello nostro Komiat die 8. Septembris anno 1619.

Spect., Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

LXXXIV. *Thurzó Imre gróf levele Liptay Imre barsi alispánhoz.*

Generose Domine amice observandissime. Salutem et officii commendationem.

Ezen levelünkben includálván az ő Flsge (*Bethlen Gábor fejedelmet érti*) levelét ím kegteknek küldünk. Minthogy penig nem kicsiny dologban járó, kgdet kérjük, sőt intjük is, hogy kglmed senkinek ne jelentse, hanem magánál tartván, mindjárt promulgáltasson Congregatiót klgmed; holott ha klgmed ezt elmulatja, vagy halasztja, vagy peniglen egyebet cselekeszik benne, s kár ébreszti fel kglmeteket, ne másnak, hanem magának tulajdonítsa kglmed; hol penig kglmed ehhez alkalmaztatja magát és ebben szorgalmatosan eljár, ő Flsge minden kegyelmességével és mi szolgálatunkkal kgdnek megháláljuk. Kegyelmedtől erre szívességből választ várunk. Éltesse Isten kgldet. Datum in arce nostra Byche 19. Septembris anno 1619.

Gener. Dom. Vrae

amicus benevolentissimus
Comes Emericus Thurzó, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9. no. 17 és 3.)

Megjegyzendő, hogy ekkor Liptay Imre már a Rendekek által megválasztott portai követ volt, s vagy már elindult, vagy Konstantinápolyba indulandó.

LXXXV. *Bethlen Gábor fejedelem szövetségre szólító manifestuma Barsvármegyéhez.*

Illustrissimis, Illustribus, Spectabilibus, Magnificis Dominis, Generosis, Egregiis ac Nobilibus, Comiti, Vice Comitibus, Iudicibus, ac Universitati Nobilium Comitatus Barsiensis Amicis nobis honorandis.

Gabriel Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Illustrissimi, Illustres, Spectabiles, Magnifici Domini, Egregii, Nobiles, Amici nobis honorandi. Post Salutem Servitorum ac benevolentiae nostrae paratissima commendatione praemissa. Ha olly emberek köziben kellene ez szomorú panasszal való írásunkat bocsátanunk, kik hazánk és nemzetségünk között eddig forgott és most is nehéz veszekedésben forgó állapotoknak értői s tudói nem volnának, ugyan sok papirosra is férhető írásunkkal kellene azokat megmagyaráznunk; de mivel ki ki mind az maga nyavalájának másnál sokkal inkább érzője és mi is, kik az Ur Istennek minden ez világi áldási felett legdrágábbnak, jobbnak az szép békességet tartjuk, becsüljük, kinek keresésében, erősítésében minden szomszéd országok tudására ez szeglet-földekről, melyet Isten ő Flsge tisztünk s gondviselésünk alá adott, hasznoson és dicsíretesen munkálkodtunk, örömeztében és nagy kedvesen most is megszerzett békességünkben országunkbeli híveinkkel veszteg nyugodtunk volna és egyebek nyavalájának magunk bátorságos maradásával csak távol hallói lehettünk volna, ha minden színmutatás nélkül az tiszta és nyilvánvaló igasság s méltó igaz okok, kiket jelentünk, erre nem kényszerítettének volna. Elsőbben, hogy hadaink készítésére és segítségadásra, mióta az Csehországiak támadása s igyekezete napról napra ennyire hatalmazott, sok uttal és sok móddal ő Flsge Tisztviselőitől szorgalmaztattunk az Confoederatiónak tartása szerint, melyéret (*így*) mikor kedveskedő jó akarattal ajánlanók magunkat, ez alatt találkoztak ollyak az ő Flsge birodalmában fő tisztviselői közül, kik magunkat is rút illetlen szókkal fenyegettenek, akár mely ártatlanul és igazán viselnők is magunkat ő Flsgéhez az frigy tartásból, el volna bizonyosan végezve vagy egy vagy más uton, hamar való napon veszedelmünknek kellene lenni, mely szót mi elsőben semminek tartván, ő Flsge segítségére azon szeretettel készítettük hadainkat; azon közben csak e napokban concurráltak ilyen három okok: hogy az csehországiaktól is állapotjokról megtaláltattunk; annak felette, hogy az mely magyar vitézek ő Flsge jó hírére, nevére, fizetésére segítségül mentenek volt, contra Jura gentium, az maga hadaitól, plusquam Sycaonica crudelitate levágattanak nagyobb részint; harmadik, hogy az Religiók libertásának az Bécsi pacificatio szerint nem akarván helt adni, az Magyarországi Clerus sok helyeken mind szóval, írással, nyilvánvaló sok fenyegetésekkel éltenek minden rendek között, hogy nemcsak az Religiónak szokott libertását akarnák turbálni, de fő fő Patronusokkal, városokkal is ki tudja, mit akarnának cselekedni, mely fenyegetések miatt sokaknak rémülése, sőt desperatiója követ-

kezvén, lakóhelyünkben az Fátarán innét való sok Tekintetes Uraktól, fő és nemes rendektől s egyéb állapotbeli nemzet, hazája és az közönséges megmaradásnak szerető emberitől találattunk meg, hogy az mi édes nemzetségünk, sőt az egész kereszténység közt ilyen veszedelmes állapotot ne akarnánk csak hivalkodó szemekkel távol nézni, holott volt volna olyan üdö, hogy ő kglmek is minket háborgatóink ellen megsegíttetnek, mi is ilyen ártalmason serkedező és nagyobb veszedelmek hozható indulatokban mutatnók mindenképpen szent egyességre és hasznos békességre vezérlő gondviselésünket; mely intéseket és megtalálásokat ő kglmeknek mind magunkért s mind ő kegyelmekért nemcsak méltónak, hanem szükségesnek ismervén, az előtt segítségül (!) elkészített és mind csak fizetett hadainkat többítvén, magunk is ennyi megtalálásra lakóhelyünkben külsőbb indultunk, nem egyéb okért, hanem hogy efféle megsebhett és egymástól megidegenedett szíveket, elméket jó tanácsinkkal, inté-sünkkel, kik annak engedni akarnak, minden Religio persecutiója nélkül egymás szeretetre és szép egyességre hozhassunk és az veszekedő rendek közül minden akadályos dissenziókat az szabados conscientiáknak sérelme nélkül jó módok alatt tollálni igyekeztvén, egy egyenes aequabilitást állathassuk helyére. Illyen jó szándékunkban és igyekezetünkben, noha minekelőtte magunk birodalmából hadainkkal ki érkeztünk volna, jó idején itt ez egész felföldön sok Tekintetes Urak, vitézlő rendek, kerített és mezővárosok, nemzetünkhöz és keresztyén vallásunkhoz való buzgóságokból declarálták magokat; de mivel az complanatio és szíveknek, elméknek egyességre való hozása nemcsak azt az részét illeti Magyarországnak, sőt oda fel is mind Tátrán, Dunán túlvaló földeken hasonló vagy sokkal több s nagyobb bántásokat értjük, halljuk minden rendeknek, ugyan az ő kglmek tetszésekből kész hadainkkal ide felé semmit nem mulatván, tovább való fáradságunkat is nem szánjuk, hogy Isten kegyelmességéből mindenütt egész nemzetünknek megbántódott állapotjokat éppen állíthassuk helyére, intvén szeretettel minden rendeket, nem hogy ez mi indulatunk felől valami idegen gondolattal lennének, de valakik illyen szent igyekezetünkben úgy mint magunk, édes nemzetünknek s mind mellette való szomszéd országoknak felháborodott állapotjának lecsendesítésében velünk egyet akarnak érteni, sub publica assecuratione írjuk mindeneknek személyi és Religio válogatás nélkül, hogy minden Uri, fő és vitézlő rendek bátor-ságosan és egyenlő értelemre magunk személye mellé jöhetnek és jöjjenek mindenütt s mentől hamarább, holott magunktól ez indulatoknak több és bizonyos fundamentomokkal való circumstantiáit megértvén, megmaradásáról és csendes állapotjáról édes hazánknak, nemzetünknek mentől hamarább provideálhassunk.

De ez mi assecuratióknak azoknak való, kik sem végházakban, sem egyéb helyeken ellenkező fegyvert ilyen szent igyekezetünkben nem mutatnak. Mert valakik ellenkezni találtatnak, vagy magokat az velünk való megegyesülésből kivonják, azokról mind most s mind ez után kglmetekkel egyetemben úgy gondolkodhatunk s végezhetünk, mint az közönséges jónak nem jóakaróiról, kikre naponkint méltó gondviselésünknek is kelletik lenni kglmetekkel. Eltesse Isten nagy jó egészségben kglmeteket. Datum ex castris nostris ad oppidum Debreczen positis die 12-a Septembris ao domini 1619.

Amicus benevolus

Gabriel Princeps, m. p.

Jegyzet. Thurzó Imre gróf, Györgynek, a híres nádornak fia, Bethlen Gábor fejedelem nagyállású híve, biztosa, történelmi alak, a kit itt közelebbről leírni talán fölösleges; nagy műveltségű és tehetségű ifjú volt, a kinek már 1621-ben bekövetkezett halálával a Thurzó családnak fiágán magvaszakadt. Ezen fejedelmi felhívás az összes vármegyékhez intéztetett s megelőzte a fejedelem nagy támadását II. Ferdinánd ellen, mely az év végéig majd egész Magyarországot meghódította. Október havában Forgách Zsigmond nádor Pozsony városát is a szent koronával átadta Bethlennek.

LXXXVI. Gróf Forgács Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Kgteknek immár két rendbeli levelet is irtunk, hogy az sok rossz hírekhez képest kgk az ország végzése szerint insurgáljon, de kgk mind ez óráig is mind elhalgatta, nem tudjuk mire vélni, holott tudja kgk, hogy minden bonus patriae civis tartozik hazáját vére hullásával is oltalmazni. Azért kgket tertio is ex superabundanti autoritate nostra palatinali, hogy ad vigesimum tertium praesentis mensis ide Ujvárhoz gyülekezzék, serio requiráljuk, mentől jobb erővel lehet, hogy itt együtt lévén egyenlő akaratból követséget is bocsáthassunk az hova kívántatik és mindenképpen igyeközzünk az mint az reánk következő veszedelmes állapotot eltávoztathassunk. Tovább való halogatást és dilatiót kgk ne cselekedjék, az mint hazájának oltalmát és abban való megmaradását kívánja, hanem ad praefixum terminum personaliter itt compareáljon, minden portátúl egy egy pusztát melléje vévén, hogy legyen kívül resistálnunk az ellenségnek.

Ha pedig kgk immár fölkészült és indulófélben vagyon, meg ne tartozzék, hanem jőtest jőjjön és azzal is koronás királyához való hívségét mutassa meg. Eltesse Isten kgket. Datum in Ersekujvár 13. die Septembris anno 1619.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gjmes, m. p.

Minthogy mind Vice Ispánja kgknek messze vagyon, mind Fő Ispánja, *(még ekkor Dóczy András főpohárnokmester és szathmári főkapitány, a ki azonban nem foglalkozhatott vármegyéjével, Liptay pedig törökországi követségén távol volt)* szükség, hogy kgk magának egy Vice Ispánt válasszon addig, míg Liphay Imre uramat meghozza Isten, hogy az vármegye dolgainak gondját viselhesse.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. no. 4.)

Jegyzet. A levelek kelte után ítélve, jóformán egy időben érkezhettek a vármegyéhez úgy a nádor parancsa a personalis insurrectióra nézve mint Bethlen Gábor manifestuma; tetőpontján lehetett ekkor a zavar a megyében s a félelem a késedelem által előidézett esetleges catastrophától is, mert látjuk Kálnay János leveléből, hogy Bethlen hadfiai nem éppen páлмаággal kezükben jöttek Bars földjére; és sem fő- sem alispánja nem volt jelen a vármegyében.

LXXXVII. *Széchy György grófnak, Bethlen Gábor fejedelem egyik hadvezérének levele Barsvármegyéhez.*

Spect., Mag., Gen., Egr. et Nob. Domini Amici et vicini observandissimi. Servitiorum nostrorum paratam semper commendationem.

Nem tagadhati tudom kgtek közül senki, minemű nagy szive fájdalomával lett légyen szegén nemzetségünk, kiváltképpen az szegén Evangelicusok rendi, kinek immár semmi becsöletök nem volt, de nem az idegenektől, hanem az magunk kebelében felnevekedett urfiainktól, kik nemcsak külső méltóságokat és Országunknak Directióját vévén tölünk, hanem lelkünk ösmiretiben, igaz hitünknek vallásában is fojtogatnak vala bennünket, templo-mainkat, temetőhelyeinket és harangjainkat elvonván tölünk, azzal nem elégettenek, hanem külső állapotunkban is tellességgel elfogyatni akartanak bennünket, kiket ti kgtekkel rövid idő mulván világosan és nyilván elhitetni akarunk, mert mindenek az Erdéli Fejedelemtnek ő FölGINEK kezénél vadnak, minemő álnok tanácskozásokkal és practicakkal az hallott *(így)* az egész keresztyénség ellen megvetettek volt, melyet kgtekkel rövid nap el is akar hitetni, minthogy nemsokára kgteknek Országgyűlésinek kellett lenni. Megértvén azért mindezeket ő Flge és az mi szomszédságunkban lévő Fejedelmek, egy akaratból és egy értelemmel az egész keresztyénség nem akarván fejekre várni az ő felhuzott sulykokat, tempestive ellene akart állani amaz mondás szerint: Tela praevisa minus feriunt, egy szívvel, egy lélekkel nemcsak az magyar nemzet, hanem az egész keresztyén országok

ő Flgivel megegyezvén úgy indoltanak meg, nem valami ez világi hiú dicsősígnék kívánásáért, hanem hitünknek és nemzetünknek megmaradásáért, méltó, hogy kgtek is ilyen méltó indulatjában. ő Flgivel és az egész keresztyénsígnék az magyar! nemzettel együtt, kik immár az Erdéli Birodalomtól fogvást Gyarmathig mind szabad városok és végházak megegyeztenek, egyetértve egy szívvel, lélekkel legyen, abban bizonyosak lévén kgtek, hogy fundamentom nélkül sem ő Flge, sem az magyar nemzet meg nem indolt, hanem erős és jó fundamentomból vagyon kezdeti dolgunknak, az kimenetele is boldog lészen. Ebből is meghiheti, hogy nem ok nélkül vagyon, hogy ez ideig minden Rendek megegyeztenek kevés vérontás és emberhalál nélkül. Mert ha valaki kgtek közül ellenkezik és ő Flgivel és az egész magyar nemzettel egyet érteni nem akar, abban bizonyos legyen, hogy jövődöbeli nagy kárral is egyet kelletik érteni. Mert ő Flginek szép hadai minden nap érkezten érkeznek hozzánk, maga is ő Flge minden bizonnyal által jött az Tiszán, utánunk siet és ha kgtek okot nem ad az késésre magok és szegén embereinek fogyatkozásával, itt semmit sem késik, hanem feljebb megyen azoknak kikeresésére, az kik ez nagy háboruságra okot adtanak. Kgteket azért szeretettel intjük és kérjük, hogy ez mi levelünk látván, minden késedelem nélkül hozzánk jöjjön, az hol utunkban feltalál és akaratjáról tempestive tudósítson, velünk megegyezzen, mert ha külemben cselekszik, kgtek abban bizonyos legyen, hogy az ő Flge hadait kgtekre bocsátjuk, úgyis hozzánk hajtjuk, kgteknek nagy kárával, és így magától az ő Flge kegyelmességét is elidegenéti. Datum in arce Filek die 27. Septembris anno 1619.

Spect., Magnif. etc.

servitor amicus et vicinus
Georgius Szechy de Ryma Szech, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

Jegyzet. Széchy György, ezen ösrégi, a Balogh nemzetségből származó család tagja, már apja után is, a ki magas hivatalokat viselt, főrend volt s nagy váruradalmakat birt, előkelő állást foglalt volt el, arany sarkantyus vitéz, kir. tanácsos és főkomornok mester utóbb lehetett, midőn már nem volt Bethlen fejedelem híve; Murány várához s egyéb nagy birtokaihoz ő szerezte meg a zólyom-lipcei várat; testre nézve óriás volt, de szellemi tehetségét Bethlen nem böcsülte sokra, azonban hatalma s befolyásánál fogva a fejedelem érdekében volt őt megnyerni, leveléből látjuk, hogy ekkor híve is volt, de állhatatlan jelleme őt nem-sokára a császári táborbe vitte. 1625-ben saját szolgálai megölték. Apja volt a híres Széchy Máriának, a murányi Vénusnak.

LXXXVIII. *Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae, et Transilvaniae Princeps ac Sicularum Comes etc.

Illustres, Spectabiles ac Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles Amici nobis observandi. Salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Nyilván lehet kgknél édes hazánknak és nemzetségünknek régi szép szabadságának helyére állatásáért messze földről székeshelyünkől kifáradván, az fölső nemes magyarországi Statusok közönséges Kassai gyűlésekben ez dolognak és szent igyekezetnek végben vitelére viritim generalis Insurrectiót is promulgáltak. Mi is penig Isten segítsége velünk lévén, valami igaz vallásunk és igaz hűtünknek, édes hazánknak szabadságára való szolgálatot felvállalhatunk, naponként abba előbb előbb menni igyekezünk. Az felső-magyarországi vármegyék is már útban lévén, minthogy az üdőknek alkalmatlansága ez szolgálatra késedelmet nem szenvedhet, kgket intjük szeretettel, sőt a feljül megirt Kassai gyűlésben nekünk adatott autoritásunkból sub amissione capitis et omnium bonorum parancsoljuk is, kgk a régi magyarok példájokat követvén hazánknak, nemzetségünknek szabadságát szeme előtt viselvén, meggondolván azt is, hogy magunk méltóságos személyének, országunkbeli velünk levő uraknak, fő fő rendeknek és hadainknak fáradságát nem szánván, a közönséges jónak előmenetelét kifáradván és hogy a haza is kgknek tulajdona, személyünk mellé, erre sem órát, sem napot, sem penig több levelünket nem várván, minden hadi apparatusával személye szerint oly készülettel jőjön táborunkba, hogy valahova az haza szolgálatjára kívántatik, kgk affelé fordulhasson. Bene valeant, nec secus faciant. Datum ex castris nostris ad oppidum Baynocz positus die 6. Octobris anno domini 1619.

Benevolus
G. Princeps, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. no. 3.)

LXXXIX. *Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Grabriel Dei gratia Regnorum Hungariae, Transilvaniae-que Princeps et Sicularum Comes etc.

Spect., Mag. Dni Gen., Egr. et Nobiles Amici nobis observandissimi. Salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Jóllehet ez előtt való levelünkben is intettük vala kgket, hogy közönséges hazánknak és nemzetségünknek régi szép szabadságának helyreállatásában ez mostani indulatba nemcsak

szemmel nézői akarna lenni, hanem viritim felkelvén, annyival inkább, hogy a haza kgknek tulajdona, édes hazájához, nemzetiségéhez való szeretetét, szolgálatját velünk egyetemben megmutatná, holott magunk méltóságos személyének ilyen messze való fáradságunkat nem szánván, hadainkkal kijűvén, a mellettünk lévő magyarországi fő fő urak és rendek is panaszolkodóképpen csudálkoznak azon, hogy kgk ennyi üdőre késedelmezik és felülését halogatá. Legyen Istennek hála, híreink minden felől jól vadnak, szegény hazánk szolgálatjában boldog successusunk volt, itt semmit nem késünk, Posony felé Isten segítségéből megindulunk és valamit a haza szolgálatjára feltalálunk, azt teljes erőnkkel követni akarjuk. Kgket azért mégis ex superabundanti intjük szeretettel, sőt hagyjuk s parancsoljuk is *authoritate nostra qua publice fungimur, kgtek sub amissione capitis et omnium bonorum jütest jüjjön táborunkba, mentől jobb készülettel, mert ha kgk elmulatja és ennek utánna velünk levő böcsületes urakkal és főfőrendekkel azok felől, kik parancsolatunk küvöl haza szolgálatjátúl magokat vonogatják, valami sulyos büntetés deriváltatik, mi reánk abból senki sem vethet. Bene valeant, nec secus faciant. Datum ex castris nostris ad Civitatem Tyrnaviensem positis die 11. mensis Octobris anno domini 1619.*

Benevolus

G. Princeps, m. p.

Caspar Beoleony, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

XC. Bakó Ferencz levele Barsvármegyéhez.

Spect., Magnif. etc. Domini et fautores mihi semper observandissimi. Servitiorum meorum semper commendationem.

Az felséges Ur Istentől kívánok Ngtnak és kgteknek egésíges hosszú életit megadatni.

Ngtnál és kgteknél nyilván vagyon, ezen Lévai praesidiumból mely igen kiment most az vitézlő nép az táborra, úgy annyira, hogy nagy gonddal kellett csak az éjjeli istrázákat is elállatnunk. De immár legyen Istennek hála, úgy meg építettük az sereget mind lovast, gyalogot, hogy az gyalognak nem sok híja, az lovas peniglen éppen megvagyon. Ngtokat és kgmeket kérvén, az vártafát elrendelvén parancsolja meg szolgabíró uraimnak, hordassák az végházhoz mindjárást. Minemő ruhátlan legyen az szegín gyalogság, azt Ngtok és Kgtek jól tudja. Ngtnak és kgteknek azon is könyörgünk, mivel itt az helbe semmi temleczünk nincsen, az végház penig a nélkül nem lehet, Ngtok és Kgtek hordatna temlecznek való öreg fát is, csináltatnánk egy

temleczet, holott az sok dúló, fosztó az falukon és az uton járó embereknek sok károkat tesznek, azokat az ő Flge parancsolatjából büntetnünk kelletik érdemek szerint, a mint most is egy néhány felé kikúttam aféléknek keresésire. Ngtoknak és kgteknek azt is akarom értésre adnom, hogy Maklár Péter úr itt Léván iratos az ő flge lovasi között, Szakács Mihály uram pedig Porkoláb és Ngtok és Kgtek szolgálja is itten helbe, Ngtokat és Kgteket kérem, Ngtok és Kgtek az personalis insurrectióból legyen engedelemmel ő kglmeknek. Eltesse az felséges Uristen Ngtokat és Kgteket sok esztendeig jó egésigben. Datum Levae 16. die Octobris anno 1619.

Spect., Magnif. etc.

servitor paratissimus
Franciscus Bakó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. no 9.)

Jegyzet. Ki lett legyen Bakó Ferencz uram? a levélből teljesen ugyan ki nem vehető, de tán nem csalódunk, ha őt Bethlen Gábor fejedelem hadbiztosságának tábori biztosának vagy ilyesféle hivatalt viselőnek vesszük. Bár Bakó néven ösmeretes család, vagy talán helyesebben családok hazánk legkülönbefélébb vidékein laktak, ezen Bakó Ferenczet mégis felvidékinek tartjuk, sőt azonosnak azon Bakó Ferenczcel, a ki az 1635-iki sopronyi országgyűlésnek 72-iki törv. czikke szerint, mint a száraz vámok eltörlésére kiküldött országos biztosok egyike a Dunán inneni kerületre ki lett nevezve; mely bizottságban természet szerint csupán fölvidékiek működtek u. m. a szalkai apát, ngos Szunyogh Gáspár, Lippay Gáspár országbírói ítélő mester, ki később nagy birtokokat szerzett Barsvármegyében és báróságot kapott, Sándor László, Mednyánszky Jónás, Szobonya Pál szintén bars megyei régi gyökér, Ostroluczky Menyhért, Justh Ferencz és Szmracsányi Péter.

XCI. Kálnay János panaszos levele Barsvármegyéhez.

Szokott címzés és köszöntés után. Ngtokat és kgteket kellek megtalálnom, nyilván van Ngtoknál és kgteknél, hogy Bethlen Gábor urunk ő Flge az alföldre ide minden hadával érkezett, eljárási hadabeli Boyti Benedek uram hadából való Komáromi Gergely az ő alattvalóival házamra rohanván, mind lovaimat, ruháimat, fegyveremet, pénzemet, mindenemet elvivén és minden fegyveremtől megfosztván, csak egy dolmányba hagytak, most is úgy vagyok beteges ágyamban, kit Ngtoknak és kgteknek referálhat Szempezi János uram; minthogy ilyen pusztasággal vagyok és beteg is vagyok, de az betegséggel sem gondolván valamint-hogy nehezen mégis elmentem volna ő Flge és Ngtok kgmetek parancsolatjára, Ngtokkal és kgtekkal egyetértvén hazánkunk

szolgáltam volna, de hogy jelen ruhátalan lévén sem lovam. sem fegyverem, a mint fölül is megírtam Ngtoknak és kgteknek, azért könyörgök Ngtoknak és kgteknek, hogy legyen Ngknak, kgknek respectusa, hogy képemben mást bocsátok, az ki elegendő ember leszen. Ngtoknak és kgteknek erről is könyörgök, hogy Ngtok és kgtek írta Rédey uramnak avagy Széchy uramnak ő Ngoknak, hogy azokat az marhákat ő Nga kerestetné ki közöttök, mert addig el nem mehetek sehova, mert mezítlen vagyok és gyalog nem járhatok, kit Ngtoknak és kgteknek meg igyekezem szolgálni jövőendőben. Ezzel az Ur Isten éltesse Ngtokat és kgteket sok esztendeig jó egészségben. Datum Gelednek 16. Octobris anno 1619.

Ngtoknak és kgteknek örömet szolgál

Kálnay János, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. no. 16.)

Jegyzet. Ezen Kálnay János, Nagy-Kálnai régebben Zendi-Kálnay, Barsvármegyének egyik legrégibb családjának tagja, mely össze nem tévesztendő a nem is rokon Kis-Kálnai családdal. Jeles férfiakat adott volt ezen család a megyének, két tagja elesett Mohácsnál; de nem sorolhatjuk fel e helyen mind azokat e családból, a kik jeles tehetségeikkel szolgálták hazánkat és szűkebb értelemben vett hazájokat; sok szép barsmegyei birtok volt e család kezén, s a mint fentebb olvassuk a geletneki vár is, a hol a haza felszabadítói oly csúful bántak volt el a panaszló János úrral, bár ő maga rokonságban volt Liptay Imrével az akkori alispánnal, s ez kézhez vévén a fentebb közlött több rendbéli erélyes és nem minden fenyegetést nélkülöző hódolásra illetve csatlakozásra hívó felszólításokat, bizonyára mint kitünő tehetségű alispán mindent elkövetett volt megyéjének biztosítása érdekében. Kapott-e kártérítést az elrablott marhákért, nem tudjuk, de a jövő évre szóló personalis insurrectiótól fel lett mentve.

XCII. *Bethlen Gábor fejedelem országgyűlésre szóló meghívója Barsmegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Generosi, Egregii et Nobiles, nobis honorandi. Salutem et benevolam nostri commendationem. Quam justis iisque arduis necessitatibus coacti pro assertione restaurationeque publicae libertatis gentis Hungariae bellicam hanc expeditionem susceperimus, aliquot jam antea publice et privatim conscriptis litteris nostris sat superque omnibus intimavimus; Deo autem duce et auspice quanta hactenus quamque admirabili prosperitate (!) progressi sumus, res ipsa nobis tacentibus quotidie ostendit. Quo autem citius et certius de tranquilla tutaque permansione Regni

hujus Hungariae provideretur, placuit Illustrissimo Domino Sigismundo Forgács de Gimes praescripti Regni Hungariae Palatino omnibus Regni Hungariae Statibus et ordinibus generalem diaetam ad undecimam diem mensis Novembris, festum videlicet S^{ti} Martini Episcopi et Confessoris in hanc civitatem Posoniensem promulgare. Ex cujus itidem Domini Palatini placito nos quoque Do. Vestras amice monendas hortandasque volumus id pro complanandis praeveniendisque omnibus iis gravaminibus et offensis, quibus nos in foedere transilvanico semper animi pendentes herebamus et status Hungarici plane querelis plenae acerbitalis praemebantur, in ista liberrima diaetalium Comitiorum celebrat(ione) ex nostro illo Comitatu numero quanto majori poterunt cum plena et reliquorum auctoritate instructionum ad diem et locum supranotatum compareant ac quod e re omnium maxime fuerit, in medium consulant atque decernant. His Vestras Dominationes diu feliciter valere cupientes. Datum in libera civitate Posoniensi die 20. Octobris anno 1619.

(Barsm. 1619-iki jegyzőkönyvének 526-ik lapján.)

XCIII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Czímzés után. Quo in statu sint res charissimae patriae nostrae, quantoque discrimini et quam arduis difficillimisque mutationibus sint expositae, nisi mature communibus consiliis obviam eatur, cum nemini sit etiam remotius dissito ignotum, superfluum esse existimamus minusque necessarium idipsum prolixius declarare. Ad quae, tam manifesta, tamque gravia, non praesentia solum, quibus continue agitamur discrimina, sed etiam ingruentia in dispendium extremamque hujus regni perniciem, ruinaeque pericula tempestivis remediis praevenienda et quasi commune incendium extinguendum, unde merito sane omnibus patriae civibus toto pectore adnitendum esse censemus. Cum autem idipsum haud commodius quam in publico regni conventu confici queat, nobis porro qua ex officii palatinalis atque Locumtenentis ratione (qua scilicet in praesenti Suae Sac. Caes. ac Regiae Mattis, Domini dni nostri clementissimi absentia fungimur) quam vigore articuli 56. anni 1618. proxime praeteriti incumbant non solum eas suscipere cogitationes, quae communis patriae bonum conservandum principaliter spectare videntur, sed et generalem Statibus et Ordinibus Regni hujus tali necessitate postulante Diaetam indicare et promulgare, jamque urgentibus ita regni rebus longius differre haud expediat atque ad festum divi Martini Episcopi et Confessoris proxime venturum, id est ad 11-am diem mensis Novembris imminentis in civitate

hac Posoniensi celebrare commode possit; ideo Generosas Dominationes Vestras, Egregias ac Nobiles hisce requirimus, auctoritateque nostra palatinali eisdem committimus et mandamus. ut ad diem praescriptum sine ulla mora et excusatione certos de medio sui prudentia rerumque experientia praeditos et publicae pacis permansionisque amantes Nuncios quo majori numero huc Posonium ablegare, qui unacum reliquis dominis Praelatis, Baronibus, Magnatibus et Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti hujus regni Hungariae et partium ei subjectarum de iis, quae ad publicam quietem, et tranquillitatem conservationemque regni spectare videbuntur, in medium consulere valeant, velint ac debeant. Secus sub poena in generali Decreto superinde expressa non facturi. Datum in arce Posoniensi die 20. Octobris anno 1619. Generosarum etc.

amicus

Sigismundus Forgách de Gimes, m. p.

(Barsmegye 1619-iki jegyzőkönyvében 527-ik lapon.)

XCIV. *Gróf Thurzó Szaniszló főkapitány Barsvármegyének.*

Spect., Mag. etc. Salutem et servitiorum meorum commendationem. Mennyi sok munkával és nem kevés költséggel az mi kegyelmes urunk Fejedelmünk birta arra magát az szomszéd confoederatus országoknak nagy törekedésekre, hogy őket is nagy igábúl megszabadítsa és az mi édes hazánk s nemzetünk megromlott szabadságát helyre állapítsa, kgknél nyilván lehet, mely jó igyekezetiben Istennek kedves vezérléséből elő is ment ő Flge, és noha nagy reménysége volt ő Flgének, hogy kgk nemcsak az ő Flge requisitiójára, sőt hazája és nemzete buzgó szeretetiből magátul is ő Flge hadainak mennél jobb készülettel melléje menni serénykedjenek, de mind ekkoráig egynehány parancsolatjára is ő Flgének azt kgk meg nem cselekedte. Annak okáért mink is ő Flgétől reánk bizott authoritásunkból kgket requiráljuk diligenter, szeme előtt viselvén kgk az magunk és édes hazánk megmaradását, ő Flgének is ilyen szent dologban való fáradságos és szerencsés munkálkodását, se órát, se napot nem várván kgk az ő Flge előbbeni parancsolatja szerint fölüljön és minden jó készülettel ide ő Flge mellé jójjön halasztás nélkül, hogy ezután is azok, az kik ebben ő Flgével egyezni nem akarnának, országul is megérdemlett büntetéssel bünhödjének. Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum Posonii die 26. Octobris 1619.

Mag., Gener. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc.)

XCV. *Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes etc.

Mag., Gen., Egr. ac Nobiles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Jóllehet ennek előtte megparancsoltuk vala kgknek, hogy Vác őrizésére és segítségére onnan Barsvármegyéből kétszáz jó gyalog puskást bocsátana, de mivel már Budáról és a fényes portáról is hireink érkeztén, bátorságos állapotot remélhetünk és azonkívül is Vácban elegendő praesidiumot állattunk, a Vezér miért cselekedte azt, ijesztésért-e vagy miért, ő maga tudja, kglmeteket intjük, azon kétszáz elkészített gyalogot mindjárt bocsássa az idefelvaló szolgálatra. Secus non facturi. Datum in Regia Civitate Posoniensi die 18. Novembris anno domini 1619.

G. Princeps, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

XCVI. *Thurzó Szaniszló gróf érsekújvári főkapitány levele Barsvármegyéhez.*

Spect., Mag. etc. Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Miérthogy az nemes ország azt kívánja tőlünk, hogy az kgk vármegyéből való gyalogokat együtt az Hont, Nógrád és Zólyom vármegyéből való gyalogokkal Vác táján hagyjuk, hogy az végházaknak megoltalmazására vigyázzanak, kgknek azért akarók intimálnunk, hogy az nemes ország kívánságát Urunk ő Flge (*Bethlen Gábor*) akaratjáig és kegyelmes resolútiójáig megengedtük, hogy ott legyenek és az végházaknak oltalmazására figyelmezzenek. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. Datum Posonii die 1. Decembris 1619.

Spect., Magnif. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsvármegye. ltr. Fasc. 9. No 7.)

XCVII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés. Az koronaőrző Urak találának meg bennünket, panaszkodván azon az egész koronaőrző vitézlő néppel együtt, hogy az nagy fizetetlenség miatt teljességgel elfogyatkoztak, úgy annyira, hogy immár szolgálatjokat is készíttetnek félben hagyni. Kiválképen pedig az vitézlő nép oly nyomorult állapattal vagyon, hogy ki éhségtől s ki pedig ruhátalan volta miatt az nagy hidegtől emésztetik meg. Azért hagyjuk és

parancsoljuk tisztünk szerint kgknek, hogy mindjárást előhivatván az vármegye Dicatorát, készerítse kgk büntetés alatt minden kiszedett restantiákkal együtt personaliter ide Posonban sine ulteriori mora et difficultate följönni, hogy legyen mivel az megnevezett koronaőrző Uraknak és vitézlő népnek ilyen szükségek idején provideálnunk; kgk erre viseljen szorgalmatos gondot. Éltesse Isten kgket. Datum Posonii 2. die mensis Decembris anno 1619.

Spect., Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

XCVIII. Thurzó Szaniszló gróf érsekújvári kapitány és főpohárnokmester, a bajmóczi vár ura, levele Barsvármegyéhez.

Sples, Magnif. etc. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Ugy vagyom, hogy ez elmúlt napokban azt irtuk vala kgkteknek, hogy az kgk vármegyéjéből való lovas és gyalog renden levő vitézlő népet Urunk ő Flge jó akaratjáig és kegyelmes resolútiójáig az végváraknak oltalmazására ott hagyjuk. De minthogy mostani Urunk ő Flge akaratja az, hogy mindjárt ide följőjjenek, Kgteknek azért akarók intimálnunk, hogy az kgtek vármegyéjéből való lovas és gyalog renden való vitézlő népet minden késedelem nélkül mindjárt küldtön küldje föl ide Posonban és egyebet se cselekedjék kgltek. Az lovasnak s gyalognak fölküldése penig így legyen, az mint az több vármegyétől, minden három portától egy lovas és egy gyalog, mert most vagyom annak ideje, hogy hazánk szabadsága mellett egyenlő akarattal szolgáljunk. Isten tartsa meg kgteket jó egészségben. Datum Posonii die 7. Decembris 1619.

Spect., Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

Jegyzet. Thurzó Szaniszló ezen levelét nyilván újvári főkapitányi minőségében intézte Barsvármegyéhez. 1621 nyarán diadalmasan meg is védelmezte Érsek-ujvárat Bouquoi császári hadvezér ellen, a ki ott egy ütközetben el is esett, mire a császári hadsereg nemsokára Ujvár alól elvonult. A nikolsburgi béketárgyalásoknál Bethlent előbb az ifju gróf Thurzó Imre képviselte volt, ennek bekövetkezett halála után pedig gróf Thurzó Szaniszló. De ezután nemsokára Forgách nádor halála után mint nádorjelölt átpártolt a császárhoz s Esterházy Miklós, a későbbi nádor ellenében megválasztatott, s a Bethlen-párt gyűlöletét magára vonta. Meghalt 1625-ben május 1-én.

XCIX. *Pogrányi György levele Barsvármegyéhez.*

Spect., Magnif. etc. Akarám kgteknek tudására adnom, hogy ezen órában érkezék Thurzó Szaniszló uram ő Nga levele, kiben azt parancsolja ő Nga, hogy kgknek mindjárást megírjam, hogy az kgtek vármegyéjéből való lovas és gyalog renden lévő vitézlő népek, kit urunk ő Flge jó akaratjáig és kegyelmes resolútiójáig ide való végházaknak oltalmazására hagyott volt, de immár ő Flgének akaratja ez, hogy mindjárást ő Flge mellé Posonyban fölmenjenek, az minthogy kgtek Thurzó Szaniszló uram ő Nga leveléből jobban megérti ő Flge parancsolatját. Kgtek azért látván és értvén ő Nga ő Flge után mit parancsoljon, én is kérem kgket, vármegyéjéből mind lovast és gyalogot, az mint az több vármegyék minden három portátul egy lovas és egy gyalog, minden késedelem nélkül költön küldje kgk ő Flge után Posonyban. Választ várok levelemre kgtektől, hogy tudjam oda föl mind ő Flgét és ő Ngát is informálni felőle. Éltesse Isten kgteket sokáig jó egészségben. Datum in Ujvár die 9. Decembris anno 1619.

Spectabilium etc.

servitor et amicus paratissimus

Pogrányi György, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

Jegyzet. E levél írójáról tudjuk, hogy Thurzó Szaniszlónál, a későbbi nádornál szolgálatban állott mint tisztartó, különben előkelő családból származott, ura halála után annak özvegyével, báró Liszti Annával összekelt.

C. *Zádori András levele Maklár Péterhez, Barsvármegye alispánjához.*

Czím és köszöntés után. Továbbá csak azért kölletik kgdet megtalálnom, hogy azok az kgtek portási (*a portális insurrectiót érti*) lassan-lassan innét mind elszöknek, mintegy tíz maradt volt benne, azok is utánnok mennének; kgdet azért kérem szeretettel mint jóakaró uramot, hogy küldje be kgd őket, hogy ha penig azok be nem jöhetnének, itt is taláztatnak mind lovas, gyalog, az kik azok helyett beállanak; azért engemet tudósítson mennél hamarébb; tudom, hogy Litassy uram ő kglme is megírta kgnek onnét fölül mit kellessék kgnek cselekedni, most is penig az törökök felől hirünk vagyon; az bizony dolog, hogy most is mind kin vannak és erre fel Vác felé indította volt az Vezir őket. Ezzel Isten éltesse kgdet jó egészségben. Datum in Vác 23. die Decembris anno 1619.

Kgnek szeretettel szolgál

Zádori András, m. p.

P. S. Minthogy az ő Flge parancsolatja kapitány uram ő k. levelével együtt érkezék, hogy innét semmiféle gyalogot ki ne bocsássak, azért minthogy kk fizetések a kk gyalogit nem táplálá, azok mind elszökének, azért kk lássa, én . . . tekkal adok számot, mert én semmiképpen meg nem tarthatám őket.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. No. 13.)

Jegyzet. Zádory Andrásról keveset tudunk ; Váczott lehetett hadnagy vagy alkapitány ? Malomszegben Nyitramegyében birtoka volt ugyanekkor egy hasonnevűnek, talán ő volt az.

CI. *Gyürky Menyhért levele Kosztolányi György, Barsmegye szolgabírájához.*

Szolgálók kgldnek édes komám Uram, áldja meg Isten kgldet ez új esztendőben minden jókkal. Hírt innét semmi bizonyost nem írhatok kk édes komám Uram, az vármegye dolgának még ez ideig Bossányi Urammal semmi gondját el nem végezhetjük, mert Thurzó Szaniszló Uram ő Nga Semptén volt, csak ím jött be ő Nga és így először ő Ngával kell szemben lennünk, azután ő Flgével (*t. i. Bethlen Gáborral*) ; jó cselekedtük, hogy az lovasokat elbocsátottuk, jólehet az gyalogot nehezen szabadítjuk ki Vácziól. Az mi a Coronatiót illeti, abban még bizonyosok nem vagyunk, eddig is (?) meg lett volna, de Ferdinánd Császár követi vadnak itt, mit hoztanak, azt senki nem tudja még, csak holnap fogják az Országnak proponálni. Itten az Ország követei most érkeztenek alá, Csehország, Morva, Austria, Slesia, Luzacia az Confoederatiót tractalják, török Császár követei is itt vadnak, azért reménységünk jó legyen, hogy minden jóra adja Isten dolgunkat. Az Coronatióhoz igen készülnek, zászlókat készítk, pénzt is. Itt felette nagy drágaság vagyon, mert semmit sem kaphatni, lovakért (*így*) sem szénát sem zabot, sok ember kenyeret lovainak nem 12 frtal (*így*) értem volna lovaimat, ha haza nem küldhettem volna, de bizony k val sem értem volna, ha haza nem küldettem volna ő kg (*így*). Isten éltesse kegyelmedet jó egészségben. Posonii 28. die Decembris anno 1619.

Gen. D. V.

frater et compater
M. Gywrky, m. p.

Litassy Uram otthon vagyon, csak Bossányi Uram vagyon itt, a még az jó isten engemet haza nem viszen, addig sem congregatiót ne hirdessenek kgtek, mert azt nem tudom, mit végezhetünk. Én nekem immár az Coronatiót itt kelletik megvárnom, mert Ipam urammal kell Januar . . . (?) haza mennem.

Édes komám Uram, ha valami hajduság érkeznek oda mi felénk, legyen gondja kgnek az én jószágomra, látja kgd szegény atyámfia ember félénk, noha az ország, Urunk ő Flge is követe-
teket küldöttek hozzájuk, hogy Papok és nemes Uraim házaira senki reá ne szálljon, kdnek meg szolgálom, ha Isten éltet.

(Barsvármegyei levéltár Fasc. 9. No. 12.)

Jegyzet. Ki volt légyen Gyürky Menyhért? ha nem is válaszolhatunk kimerítőleg ezen kérdésre, egyet-mást mégis tudunk róla, bár a tősgökeres és már a XIII-ik században virágzott Gyürky családnak Nagy Iván által Magyarország családjai című munkájában hiányosan közlött családfáján az ő nevét sem leljük föl. Ő Barsvármegyében Cserenyén birtokos volt, nyilván az ottani curiájában is lakott, a melyet később második feleségének második férje Huszár Pál Majthényi Mihályra átruház (transtulit áll a szövegben, lehet eladás, lehet zálogba vetés is), ezen szomszédságából Nemes-Kosztolánynyal keletkezett természetszerűleg a komasága Kosztolányi Györggyel, de egyuttal a közelebbi ösmeretség a nagyugróczi vár urával Bossányi Mihálylyal barsi alispán és követtel is,*) minthogy ezzel is közel szomszéd volt; milyen qualificatióban járt Gyürky a pozsonyi országgyűlésen, nem tudjuk, de nagyon alárendelt egyáltalában nem lehetett, különben nem ír vala oly hangon a megyei congregatio meg nem tartásáról. Ipáját is említi levelében, csak hogy meg nem nevezi; két felesége volt: az első Strezeniczky Borbála volt, ettől legidősebb leánya Zsuzsánna előbb Vivirényi alias Lebenbach Ábrahám, utóbb Szelephényi Mihály felesége és két fia István és Miklós maradt; második felesége Szokolovszky Zsuzsánna volt; 1624-ben Gyürky Menyhért már nem élt, az említett ipja valószínűleg Szokolovszky volt, e néven találunk a XVI-ik században zálogos birtokost Nagy-Bossányban Nyitramegyében, s ily nevű ghymesi várnagyot is. Leányának három fia volt, Ábrahám, András és György, de a rendelkezésünkre álló adatokból ki nem vehető, hogy ezek melyik férjtől valának. A cserenyei birtok, bár a kesseleőkeői váruadalom kiegészítő részét képezi, még sem volt teljesen az mindég, mert Zsigmond király alatt is birtak benne már más birtokosok, és itt látjuk, a hogy Majthényi Mihály a Gyürky-féle curiát acquirálja; teljesen sikerült-e ez azonban, nem tudjuk, mert az örökhagyó gyermekei, a mostoha anyjuk második férjének az atyai házak elidegenítését célzó eljárás ellen a szent-benedeki convent előtt tiltakoztak.

CII. Szobonya Pál levele Maklár Páter alispánhoz.

Szolgállok kgknek. Áldja meg Isten minden jókkal kgdet ez új esztendőben. Az kgd levelét megadták az hajduk avagy vármegye gyalogi felől; ha igaz, hogy ugyan szöktenek el az

*) Ez volt a bárói ág alapítója, magas állású férfi, a fejedelmi Rákócziakkal osztályos atyafi.

bestye kurvafiai, jól cselekedték. Az mi az fizetéseket illeti, kgd semmit sem adjon vármegye híre nélkül nekik, hanem végére kellene menni, mennyin vadnak és kik hajdui szöktenek el közülök; azonban Gyürky is megérkezik, eddig is vélem megjöhetett volna, de gondolom magának talán nagyobb gondja vagyon az mi dolgunknál Posonban. Addig az vitézeket szóval kell tartani, mivel most semmit sem költenek az falukon, elvárhatják; talám csak az jövő csütörtökön is egyben gyűlhetünk, jó volna ez alatt . . . Gyürky, Uramnak irnia, ha meg jött volna, adná értésünkre mindjárt. Éltesse Isten kgdet jó egészségben. Sarju (Saári?) 28. Decembris anno 1619.

Kdnek jó akarattal szolgál

Szobonia Pál, m. p.

(Barsvármegyei ltr. Fasc. 9. No 1.)

Jegyzet. A nagy-endrédi kihalt ősrégi Szobonya családnak egy kiválóbb tagja volt ezen Pál; ama fentebb említett, a szárazvámok eltörlésére kiküldött országos bizottságnak ő is tagja volt. Ugyan ezen időben ő is alispánja volt Barsmegyének.

CIII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntése után. Ez felől kölletik kgkhez leve-
lünket bocsátanunk, hogy mivel országunk rendelése szerint ez jelenvaló országunk gyűlésében Althann Uramnak meg vagyon parancsolva, hogy az Németeket, kik eddig Lévavarában voltak, minden késedelem és haladék nélkül az várból kibocsássa és kiküldje, hogy ezért az németeknek kimenetelekkel az vár pusztán ne maradjon, ki országunknak nem kevés kárt hozhatna, az nemes ország közönséges akarattjából intjük kgket és Nádor-Ispánságbeli tisztünk szerint parancsoljuk, hogy minden haladék nélkül jó szerrel és fegyverrel való gyalog ötven számú legént bocsásson az várban kgk, annak szorgalmatos oltalmazására addig, míg az nemes ország ez dologról bizonyos rendelést állat. Éltesse Isten kgket. Datum Posonii 3. die mensis Januarii anno 1620.

Magnif., Gen. etc.

servitor et amicus paratissimus

Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegyei ltr. Fasc.)

CIV. *Bethlen Gábor fejedelen Barsvármeggéhez.*

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae, Transilvaniaeque Princeps ac Siculorum Comes etc.

Spect., Magci., Gener., Egr. Nobiles nobis sincere dilecti.

Salutem et favorem Nostrum. Több országos szorgalmatos és kiváltképpen való nagy dolgaink között nem akartunk kgkhez való gondviselésünkben fejedelmi tisztünknek és hivatalunknak megfogyatkozni, hanem tudván és látván eleitől fogva az Tekintetes és Ngos Gróf Thurzó Sztaniszló Uramnak, Szepes vármegyének főörökös Ispánjának hazájához és édes nemzetségéhez való tökéletes szeretetit és böcsületes szolgálatját, ő kegyelmét fejedelmi kegyelmességünkől, mint régi jó hírrel névvel tündöklő fő és becsületes uri állapotbeli nemzetségének dícsíretes példája és nyomdoka követő, sok dolgokban, szolgálatokban forgott, látott, hallott igaz hazafit választottuk és rendeltük az Dunán innen való szegeletföldnek Magyarországnak Generalis kapitányjává teljes hatalommal. Kgket azért intjük, sőt ea qua publice fungimur autoritate hagyjuk és parancsoljuk is, kgk maga böcsületit, hazájához való szeretetit és Gróf Uramnak is jelen való böcsületes állapotját, tiszthivatalját szeme előtt viselvén, ő kgmét az országnak mostani Posonyi gyűlésében való végzése szerint mitőlünk közikben adatott és rendeltetett Generalis kapitányjának ösmervén és tisztelvén, szavának mindenben engedelmes lévén, úgy tisztelje böcsülje mint ilyen uri renden levő Generalis kapitányját, kit jövőendőben kgktól mind az nemes ország s mind penig mi magunk is vehessünk jó neven, mert ha ki vakmerő bátorságától viseltetvén a kívül valamit intendál és cselekedik, ő kglmének tiszti és hivatalja szerint ha érdeme szerint való büntetésit szenved, abból azután senkire nem vethet. Secus non facturi. Datum in arce Sempte die 22. Januarii anno domini 1620.

Gabriel, m. p.

Caspar Beoleony, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

CV. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntése után. Akarom kgknek értésére adni, hogy az győlésnek eloszlása után az Induciáknak véghez vitelébe sok difficultások estek vala, kiknek eligazításáért esmég ujobban föl kölletett Posonba fáradnom és sok fáradsággal, költséggel azokat eligazítanom és az Induciákat az ő Flge és nemes ország végzése szerint Isten segítségével véghez vinnem, hogy az nemes ország ez sok költség, fáradság után valamennyire megnyughassék és több nagy költséggel és insurrectiókkal meg ne bántassék. Annakokáért Császár ő Flge megküldvén arról való Diplomáját, ő Flge és az ország kívánsága szerint kívántatik, hogy kgk értvén az Induciáknak conditióit, ahhoz tartsa vármegyéül magát és semmi újabb háborúságra okot ne adjon, hanem inkább Istennek

hálát adjon, hogy ilyen jó szerencsével látogatott bennünket, kit az jó Isten megengedvén, úgy gondolkodjunk hazánk jövődöbe való megmaradásáról, hogy ezután is az mi posteritásunk jót mondhasson utánunk. Én az mint ez ideig mindenkor azon igyekeztem, hogy békességbe és csendes állapotba maradhasson az nemes ország, ezután is azon igyekezem, méltó, hogy kgk is azt kövesse, mert ez mi édes hazánkat semmivel inkább meg nem tarthatjuk, mint az jó békességgel és egyességgel. Éltesse Isten kgket. Datum in Castello nostro Tavarnyk die 8. Februarii anno 1620.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

CVI. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Jöve egynehány felől bizonyos hirünk, hogy tizenkét zászlóallj kozák bejött Morvába és sok.....teszen. Hogy azért efféle rablás az mi hazánkon is ne történjék, kelletik vigyázásban lennünk. Azért tisztünk szerint kgket requiráljuk, hogy kgk jó készülletben és vigyázásban legyen, hogyha más levelünk érkezik, az ország constitutiója szerint insurgáljon és az hova kívántatik, oda jöhessen. Éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum in castello nostro Tavarnyk die 12. Februarii anno 1620.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

CVII. *Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyének.*

Teljesen azonos köszöntés az előbbiekkal. Mivelhogy az Lengyelek beütöttek Morvában és fölötte nagy károkat cselekesznek, félő, hogy mireánk is az országban be ne üssenek, holott az Lengyelekkel mi nekünk még semmi bizonyos frigyünk és induciánk nincsen, és hogyha (kitől Isten oltalmazzon) beütnének az országban, vigyázatlan ne találtassunk, az végházakból bizonyos számú vitézlő népet kölletik kihoznunk, az kiket oda küldünk, az hol az vigyázás legszükségesebb lesz. Hogy penig az kgk körül való végházak feles vitézlő nép nélkül ne legyenek, kgket kérjük, hogy abbúl az kgk vármegyéjéből az környül való végházakban mindjárt bizonyos számó vitézlő népet röndöljön

és expedíáljon addig, az míg az kihozandó végbeliek ismég bebocsáttatnak és helyre állattatnak. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. Datum ex arce Sempthe die 13. Februarii 1620.

Magcar., Gener. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

Jegyzet. Ez volt azon időszak, a midőn a fegyverszünet feltételei értelmében II-ik Ferdinánd Bethlenre ruházta Felső-Magyarország kormányzatát egy új országgyűlés összehívásáig.

CVIII. *Gróf Forgács Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott címzés. Csak azt akaránk kgknek mostansággal értésére adni, hogy az minémű kozákok beütöttek Morvába, azokra éjjel az Morvaiak reájok ütven, igen megverték őket és imide amoda széllal dissipálták őket, mely dologhoz képest nem reméljük immár, hogy azoktól valamit kellenék tartanunk, hanem ennek utánna csak azon igyekezzünk, hogy az Inducia szentül megtartassék és az ellen valami ok ne adattassék az egymás között való háboruságra. Továbbá minthogy az mi Komjáti házunkat azon volnánk hogy mentül hamarább lehetne megépíttetnők, ez mostani háborúüdőben penig nincsen szinte oly módunk, hogy annak megépítésére és elvégezésére magunktól reá érkezhessünk, kinek (!) mostani épületlensége miatt módunk sincsen benne, hogy ott lakhassunk, aholott közelebb lakoznánk kgkhez, kérjük annak okáért kgket szeretettel, mutassa hozzánk az dologból valami jó akaratját és rendelne kgk valami oly processust oda, az kinek az hadaktól ezelőtt nem volt fölötte nagy bántása, kik fa és mész hordással az épülethez lennének valami rész szerint segítséggel, hogy ez kicsiny segítséggel annyival inkább érkezhessünk annak az megnevezett házunknak megépülésére, azonképpen lehessen ennekutánna közel es kgkhez lakásunk, aholott mi is kgknek kedveskedhessünk ebbéli hozzánk való jó akaratjáért és szolgálhassunk; szóval is üzentünk kgknek Szelezsényi István Uramtól, kinek meghívén szavait, bocsássa ismét hozzánk minden jó válaszsza. Éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum in castello nostro Thavarnik die 16. mensis Februarii anno 1620.

Spectab. etc.

servitor et amicus ad servitia paratus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9. No 27.)

Jegyzet. Az elmúlt 1619-ik év május 19-ikén kelt levelében Ghimes vára felépítésére kéri a nádor Barsvármegyétől a gratuitus labort, tíz hónappal reá pedig ugyanazon célból a komjáthi kastély számára, mely szintén régtől fogva erősített hely volt. Mind a kettő Barsvármegyéhez közellévén, bizonyára alkalmas volt a megyebelieknek menedéknyújtásra, de erre első feltétel a bástyák, falak, sánczok jó állapotba helyezése volt. A nádor közel lakása is nagyobb biztonságot ígérhetett a megye részére, a mi azon fölötté sulyos viszonyok között a legfontosabb dolog volt. Mai szemmel nézve a dolgot, igaz, különösnek látszanék, hogy ugyanazon vármegye két éven át egy-egy járásnak az egész vonóerejét magántulajdont képező várak javítására, építésére rendelje ki, s hogy ez az ország első tisztviselője kéri a törvényhatóságtól: de akkor a várak, bár magán tulajdon, de az ország védelmére fennálló objectumok voltak, őrségük királyi praesidiumnak neveztetett, s a tulajdonos köteles volt azt megvédhető állapotban fentartani.

CIX. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Az kgk levelét meghozák, kiből megértettük, mit írjon kgk az hatvan Esztergomhoz behódult faluk állapotja felől. Hogy azért kgk informált az dolog felől, igen jól cselekedte és hogy valami kára avagy fogyatkozása ebből is ne történjék az országnak, ő Flgének irtunk ezen dolog felől, hogy ő Flge jó módjára való eligazításáért ez dolognak bizonyos commissariusokat rendeljen ad terminum praefixum. Elhittük, hogy ő Flgének gondja leszen reá, mivelhogy ő Flgénél is vadnak mind azok a levelek, az kiket az Portáról hozott Liphthay Imre Uram. Szükség azért, hogy ő Flgét kgk megtalálja (*t. i. Bethlen Gábort*) ugyanezen dologról, annyival inkább matu-
rálni fogja ő Flge és az dolgot eligazítani. Eltesse Isten kgket jó egészségben etc. Datum ex castello nostro Thovarnik 19. Februarii anno 1620.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 1. No 16.)

CX. *Bethlen Gábor levele Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae, Transilvaniaeque Princeps ac Sicularum Comes etc.

Spect. etc. nobis sincere dilecti. Salutem et favorem Nostrum. Nyilván lehet kgknél, az elmúlt Posonyi Generalis gyűlésben országúl kgk az követek költségére, portai ajándékokra vetett vala fel kapuszám után két-két forintot, mely pénznek fel-

szedésére az mostani szükséghez képest, hisszük, szorgalmatos gondviselése volt, mindazáltal mivel mind az fényes portára s mind penig oda fel menendő főköveteket tisztünk és hivatalunk szerint naponként készítenünk és expediálnunk kelletik, kgket intjük, sőt *authoritate nostra qua publice fungimur* hagyjuk és parancsoljuk is, ennek se órát, se napot, se penig több parancsolatunkat nem várván, hazájának közönséges javát, megmaradását szeme előtt viselvén, minden úton és módon azon legyen, hogy a feljül megírt kapuszám után követek számára és ajándékokra felvetett költségpenzt mentől hamarébb felszedesse és az administratorok kezében szolgáltatassa, hogy így az ajándékoknak idején való elkészítésében és főkövetinknek expediálásában, a mi gondviselésünkben és hazánk szolgálatjában hátramaradás ne legyen. *Secus non facturi. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 24. Februarii anno dni 1620.*

Gabriel, m. p.

Caspar Beoleony, m. p.

(Barsvármegye Itr. Fasc. 9.)

CXI. Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Nem akarván Urunk ő Flge az végházakra való gondjaviselését elmulatni, hanem újabban megparancsolta én nekem, hogy Ujvárban bemenjek és az végházaknak gondjokat viseljem. De míglen az végbeli vitézlő népeknek fizetésekre rendelt dica-restantiák ki nem szedetnek, addig az Ujvárban való bemenetelemnek módját nem látom. Kgket azért akarám ez dologról requirálnom, kérvén azon, hogy ne halassza kgk az restantiáknak kiszedetését, hanem késedelem nélkül bocsássa ki az Dicator, az kgk vármegyében levő restantiáknak kiszedésére. Sőt hogy annyival hamarább kiszedetessék, kérem kgket, Vice Ispán Uramnak is intimálja kgtek, hogy ő kglme is az kiszedésében az Dicatornak segítséggel legyen. Mely kgk hozzám való jó akaratját kgknek megszolgálom. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. *Datum ex arce Sempthe die 26. Februarii anno 1620.*

Magcar., Generos. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. Itr. Fasc. 9.)

CXII. Ugyanez ugyanoda.

Szokott köszöntés. Ezen órában érkezék bizonyosan hírem, hogy némely nyughatatlan elméjő embereknek izgatásából (meg nem gondolván az Császár ő Flgétől Urunknak Fejedelmünknek és az nemes országnak nagy hit alatt adatott inducia

levelét) Tempor (*így*) ide az mi országunkban és főképpen Posonyra akar ütni minden hadaival, melléje vévén az kozákokat és csak azt várja, hogy az Morva vizén által gyűhessen, melyet könnyen is véghez vihet, holott Urunknak ő Flgének és az országnak itten az végbeliek kivől most semmi mezei hada nincsen. Minthogy peniglen az ellenségnek szándékját külömben nem tartóztathatni meg, hanem jó vigyázással, az jó vigyázás pedig úgy lehet, ha vitézlő nép elegendendő vagyon, ezek okáért hogy én is tisztennem megfelelhessek és az országot ellenségnek irruptiójától az mennyire Istennek segítségével megoltalmazhatom megoltalmazzam, kénszerítetem ez dolgot kgteknek idején hirül adnom, kérvén azért kgket barátságosan, meggondolván az országnak veszedelmes állapotját és az szent Magyarországi koronának nagy és böcsöletes voltát, kgtek az nemes országnak 65-ik articulusa anni 1609 szerént az vitézlő népet mindjárást expediálja és Szombat (*Nagy-Szombat*) tájára küldje, az honnét adjungálván Urunk ő Flge Banderiumját vihesse oda, az hová legnagyobb szükség kívánja és oltalmazhassuk az mi hazánkat és koronánkat az Ur Istennek segítségével minden szerencsétlenségtől. Isten éltesse és tartsa meg kgket. Datum ex arce nostra Sempte die 27. Februarii 1620.

Mag., Gen. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXIII. *Ugyanaz ugyanoda, egy nappal később.*

Szokott köszöntés. Miérthogy az végbeli vitézlő népnek táplálásokra az elmúlt ország gyűlésében az nemes ország minden portától jó akaratjából egy mécz buzát és egy mécz zabot ígért, értvén az végbelieknek mostani fogyatkozott állapotjokat, kénszerétetünk kgket felőle requirálnunk, kérvén azon, hogy kgk egy bizonyos arra rendelt embere által mennél hamarébb szödetné ki az portáktól az egy mécz buzát és egy mécz zabot és kiszedetvén tudósítson felőle, hogy tudhassuk, hova melyik kapitányságra mönnyit köllessék belőle rendelni. Minthogy penig az gratuitus labor felől is az ország azt rendelte, ut juxta limitatio-nem in anno 1618 factam legyen, kgk is abból az kgk vármegyéjéből az elimitált helyre az gratuitus labort praestálni el ne mulassa, holott ha valamikor kívántatott az végházaknak megépölések, most kívántatik egyszer. Nem akarunk ezt is elmulatnunk, hanem mivelhogy az nemes ország azt végezte, quod si quis regnicolarum turmatim, vel saltem frequentiori numero

absque praescitu et voluntate Suae Serenitatis et Supremorum Capitaneorum se ad exterarum provincias clam vel aperte Regno adversante, contempto solo natali, lucri et stipendii cupiditate inducti contulerint, tales capitis poena per Suam Serenitatem vel Supremos Capitaneos jure mediante irremissibiliter puniantur, kgknek együtt tudtára akarók adni, kérvén ezön is kgket, hogy az nemes ország végezését kgk minden városban és minden faluban publicaltassa, hogy senki az országból idegen és ellenkező országban nyilván avagy titkon vitézlő dologban való szolgálatra ki ne mőnjön, mert egyáltalánfogva azok, az kik ki akarnának mőnni és kimennének, az országnak végezése szerint minden kegyelöm nélkül megbüntettetnek. Mivelhogy penig ily hírek is folynak, hogy török Császár személye szerint haddal akarna jőnni, jó volna kgknek urunkat ő Főlségét időjén megtalálni, hogy sufficienti instructione ő Főlsége az követeket bocsátaná el az török Császárhoz az szent békességnek megtartása végett. Tartsa meg az Ur Isten kgket kívánatos jó egészségben. Datum ex arce nostra Sempte die 28. Februarii anno 1620.

Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. Itr. Fasc. 9.)

CXIV. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Ez mostani utunkban az végházakra térvén találának meg bennünket az egész végbeliek panaszkodván, minemű nagy inségben és fogyatkozott állapotban volnának az sok üdőtől fogvást való fizetetlenség miatt, úgyannyira, hogy ha valahonnan valami segítségek nem lenne, készerítenének az ő Flge végházait pusztán hagyni országunk nagy kárára és veszedelmére. Mely dologról gondolkodván juta eszünkben ez végbelieknek megelégedésekről ez utóbbi országunk végzése, melylyel az végházak segítségére bizonyos gabonát is rendelt minden vármegyékben levő portákra, hogy lenne az addig töngetésekre, az míg valami jobb módjával való rendelést végezhetne éppen való megfizetésekre. Annakokáért intjük kgket, sőt Nádorispánságbeli tisztünk szerint parancsoljuk is, hogy minden okvetetlen ez levelünk látván az ilyen végbelieknek fogyatkozások miatt, kit mi magunk is eszünkben vettünk, országunkra követhető kárnak provideáljon és mennél hamarébb az ország végezése szerint minden portátul az elrendelt buzát kiszedvén, az hova efféle kgk subsidiuma vagyon deputálva, debito modo administrálja. Mely dologban kgk az ilyen serénységgel nagy

hasznót, késedelmével pedig nemcsak kicsin kárt teszen magának. Éltesse Isten kgket. Datum in oppido Szécsén 7. die Martii anno 1620.

Magnif. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXV. *Consultatio et Conclusio super exactione Dicae ex consilio Cassoviae die 17. Martii anno 1620. celebrato.*

Dimidietatem Dicae juxta contenta articulorum novissimae Diaetae limitatae pro proximo hoc termino Domini terrestres efflagitante praesente Regni necessitate publica, ex propria bursa, tam pro propriis suis personis florenos nempe tres, quam pro subditis suis florenos quattuor cum dimidio deponant, factaque rectificatione portarum; si quid pluris solutum fuisse reperietur, id ex secundi termini contributione defalcabitur; ipsimetque Domini terrestres eam Dicae partem, quae a subditis cedit (*így*) postmodum facta nempe connumeratione portarum ab iisdem subditis suis exigant et in refusionem depositi pro se recipiant.

Pro termino autem depositionis Dicae praefigitur Dominica Palmarum proxime instans. Ex bonis ecclesiasticis solvant proventuum eorundem bonorum administratores, provisores et perceptores, prae quorum nempe manibus illa in praesenti exstiterint.

Deliberatum etiam est, ut bona ecclesiastica oppignorentur, pecuniaque in usus publicos Regni convertatur.

Dimidietas isthaec Dicae administretur in partibus superioribus ad manus Generosi Dni Joannis Rakocy, . . . in Cis Danubianis Casparo Szegedy, . . . in ultra Danubianis Casparo Senniey . . . adjunctis sibi in auxilium primariis Nobilibus, quos ad id idoneos esse censuerit.

Thesaurarius constitutus est Magnificus Dominus Andreas Jakusith cum plenaria autoritate, a quo accepta a Sua Serenitate sufficiente instructione terni hi administratores dependentiam habere teneantur.

CXVI. *Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés. Ez elmúlt napokban irtunk vala kgknek, intvén az pogánságnak Vácra való szándékozását, hogy ha kgket az Váczi Főkapitány uram levele által megtalálja, hogy mindjárt Vácznak segítségére kgk bizonyos vitézlő népet küldjön. De miért-hogy immár magok sem titkolják az Törökök Vácra való igyekezeteket, hanem azt mondják, hogy Vácot meg akarják próbálni és eddig is csak azt várták, hogy az jég az Dunából kimenjen,

megpróbálták volna, kgket azért mint igaz hazájok szeretőköt mégis kérjük, hogy abból az kgk vármegyéjéből mindjárt Vácra száz jó puskást küldjön, mert félő, hogy ha előbb éri az pogánság megszállani, hogy az segítséget be ne küldhessük és így az a végház az pogánságtól könnyen megvétethetik. Ez elmúlt országgyűlésbeli végezés szerint penig az lovas vitézlő népet is kgk készen tartsa, hogy külsőképpen is, ha kíváztatik, az lovas vitézlő néppel Vácot megsegíthessük. Isten tartsa meg kgket. Datum ex arce Sempthe die 19. Martii anno 1620.

Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXVII. *Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Szokott cím és köszöntés. Salutem et favorem Nostrum. Egynehány felől adják értésünkre, hogy az töröknek Vác ellen gonosz intentuma volna, kire való képest az vigyázást felötte szükségesnek ítéljük lenni mostani időben. Annak okáért kgket intjük, sőt autoritate nostra qua publice fungimur hagyjuk s parancsoljuk is, kgk az maga közönséges javát, megmaradását szeme előtt viselvén, a mint kapuszám után az gyalogokat elrendelte és elhittük készen is tartja, mindjárást vármegyéjétől küldje be Vácra, hogy az török is az készenlévelt eszében vévén, gonosz szándékátúl supersideáljon. Bene valeant, nec secus faciant. Datum Cassoviae die 24. Martii 1620.

Gabriel, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXVIII. *Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia regnorum Hungariae, Transilvaniaeque Princeps ac Siculorum Comes etc.

Magnifici etc. nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam Nostram.

Látván az hódoltságnak naponként való inségének nevedése miatt hogy nemsokára utolsó pusztulásra kezdene jutni állapotja, ahoz képest Palatinus Uram és az Tanácsurak neve alatt szép levelet iratván a Budai Vezérnek, hogy az igyefogyott hódoltságnak nyavalyájakat, sarczokat könnyebbítené és az köztök levő nemességet is a Sytvatoroki végezés szerént szabadságokban megtartanák: azon levélnek megvitelét biztuk a nemzetes és vitézlő Szakmári Miklósra és Szobonya Istvánra, kik ezen dologról bőségesen szóval követséget is viselnek. Mivel penig az hódoltságnak dereka legfőképpen az kgk vármegyéjében, Borsodban,

Nógrádban, Barsban és Gömörben vagyon, kgknek autoritate nostra qua publice fungimur hagyjuk és parancsoljuk, ez leve-
lünk látván, mindjárást a négy vármegyében valami száz forint-
nak szerét tévén a felül megirt követeknek utiköltségekre szol-
gáltassa kezekben; annak pedig felvetése, felszedetése mivel
késedelmes volna, kölcsön is szerezne annyira való summa pénzt,
annakutánna az vármegyékre felvetvén, külön-külön mindenik
vármegyében felszedheti. Secus non facturi. Datum Cassoviae die
24. Martii anno 1620.

Gabriel, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. Nr. 20.)

CXIX. Bethlen Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.

Gabriel Dei gratia regnorum Hungariae, et Transilvaniae
Princeps ac Siculorum Comes etc.

Spect. etc. nobis sincere dilecti. Salutem et favorem Nostrum.

Mostani felháborodott állapotját az egész keresztyén világ-
nak és országoknak akarván tiszta szivből való fáradságunk által
lecsendesíteni és abból következhetendő veszedelmes kar . . .
(károk?) eltávoztatását keresni, hátra vetvén magunk méltósá-
gának kezünkben előttünk álló növekedését, Ferdinánd Császárral
ő Flgével oly okok alatt végeztünk vala induciákat, hogy igaz
és jó ügyekezettel való megtalálásunk után az több confoedera-
tus országokkal is, kikkel ő Flge veszekedésben vagyon, ő Flge
induciákat végezvén és azt semmiképpen meg nem tagadja
tőlünk. Melyről az Posoni gyűlés után két úttal megtalálván
ő Flgét, mindaddig is meg nem engedte, sőt min . . . szörnyü-
séget cselekesznek az ő Flge hadai az mi confoederatus feleink-
kel, kiket ő Flge még azzal vádol mi előttünk, hogy nem volna
semmi akaratjuk az ő Flgével való végezéshez, mely ő Flge
panaszáról mi az confoederatusokat is megintettük, rajtok ne
muljék az szent békességnek és egyességnek felállatása. Ez napok-
ban már szintén bizonyosan el kelletik válni, melyik félen mulik
el az békességnek nem admittálása és minthogy Császár ő Flge
is eddig két rendbeli megtalálásunkra csak halgatván derekas
resolutióját megadása felől az Induciáknak az confoederatusok
számára, azalatt penig külső ártalmas ellenségekkel ujítván
hadait, nagyobb keménységgel hogysen annak előtte fordí-
totta erejét az confoederatusok ellen, kik az segítségadás felől
sok obtestatiókkal találnak untalan meg bennünket, hogy az
velek kötött frigyünkben meg ne fogyatkozzunk, kgket ez leve-
lünkkel requiráljuk és intjük, sőt autoritate qua publice fun-
gimur hagyjuk és parancsoljuk, hogy ez mostani gyűlésünkben
végezett articulus szerint minden hadra való rend az kgk vár-

megyében tartassék oly készen és publicáltassék, hogy ezután második parancsolatunk érkezvén, ha Császár ő Flge halogatja vagy ugyan nem akarja megadni az induciákat, mindjárást okvetetlen confoederatusainknak elegendendőképven segítségekre mehessünk.

Ez mellett mostani végezését is az nemes országnak kinyomatván külön kgknek vármegyéjére tartozó articulusokat megküldöttük, melynek eddig való késedelme miatt tudván hogy semmi közönséges dologban nem procedálhatott, most immár kezéhez vevén, valamellyek az ország végezése szerint kgk vármegyéjére való gondviselést kívánnak, szükséges, hogy el ne mulassa, hanem halogatás nélkül az Dicatorokat kibocsátván az porták connumeráltassanak mentől igazban és kedvezés nélkül, kiről sok helyeken külömb külömb ítéletek forognak, most is halogatás nélkül vigye véghez, holott most kgk ezféle szorgalmatosságával nem másnak, sem idegennek, hanem tulajdon nemzetségének és édes hazájának szolgál. Secus non facturi. Datum in libera regique civitate Cassoviensi die 25. Martii anno 1620.

Gabriel, m. p.

Simon Péchy cancellarius, m. p.

Caspar Beoleony, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9. No. 21.)

CXX. *Léva városában a két protestáns felekezet között kötendő egyességnek megkísértése.*

Anno domini 1620. 6. die Aprilis.

Az ő Flge mandatumainak és az Ország deliberatiójának continentiája és commissiója szerint mi Lévára jöven az lévai templomnak és ahoz való parochialis háznak cum pertinentibus (*így*) ejusdem restitálására, az eodem die az helvetica confessión levő lévai vitézlő nép fejenként kívánták az commissiónak és az ő Flge mandatumainak continentiája szerint az templomot hogy kezekben adjuk az megnevezett parochialis házzal és proven-tusaival egyetemben. Az augustana confessión levők, ugymint Althan Uram ő Nga udvarbírája és porkoláb intercedálván előt-tünk könyörgöttek azon, hogy az Ngos Althan János Uramot megvárnánk, mivelhogy ő Naga fő interessatus és Patronus ez dologban. Super quibus deliberavimus eo modo:

Mivelhogy az udvarbíró és porkoláb könyörögnek arról, hogy Althan Uramot tanquam praecipuum interessatum ac patronum megvárnánk ez mai napon, azért a mai napot elvárjuk mind estéig nulla exceptione partium interveniente. De jó reggel mind az két fél készen legyen, mert az commissio szerint procedálunk az dologban.

Sequenti die, utpote septima Aprilis előállván az augustana confessión levők, ugymint Althan János ő Naga protestálván mi

előttünk az commissariusok előtt ekképpen felele legelsőbben maga személyében: Mivelhogy Lévának és mindaz templomnak cum pertinentiis ő volna földes ura, azonképpen nem lévén hirivel az helvetica confessiön levőknek az Országhoz nyújtott suplicatiók és így nem requirálhatta az Országot és ő Flgét arról, hogy defendálhatta volna az templom dolgát és az proventusa dolgát; minthogy pedig az megholt Mátyás Király ő Flge úgy adta volna kezében ő neki Léva várát cum omnibus ad se pertinentibus, hogy viszontag azon épségben vissza bocsássa, mikor az ő pénze letétetik, kiről reversalisa vagyon ő Flgénél, azért az okon ellene mond az Ország deliberatiójának, hanem kéri az commissariusokat, hogy az jövőendő országgyűlésére differálják az dolgot, mely leszen p. Dominicam Exaudi in civitate Novizoliensi, és ott revideálja az Ország. Ha ő Flge és az nemes Ország úgy deliberál és arról articulust edál, semmi ellent abban nem tart, mivelhogy, úgymond, az commissiót is az ország nem confirmálta, hanem csak az deputatus személyek irták az suplicatio hátára. Ehez accedált az augustana confessiön levőknek is mind fejenként kik Léván laknak consensusok.

Az helvetica confessiön levő lévai vitézlő nép prout supra azt kívánja mi tőlünk, hogy az ország deliberatiója és commissiója, azonképpen az ő Flge mandatumainak continentiajok szerint adjuk kezekben az lévai templomot cum omnibus ad ipsum pertinentibus, mivelhogy ők az aequalitást observálni akarják, melyet az ország deliberált és az suplicatiójok hátára jött, azon kívül semmit nem kívánnak.

Az augustana confessiön levő Lévaiakat per compositionem hujus negotii előnkben hivatván, inténk azokat, hogy meg gondolnák az egymás között való ilyenösséget és igaz atyafiui szeretetöt és kiváltképpen azt, hogy az ő Flge mandatomja és az ország deliberatiója az aequalitást observálja és arra tendál, hogy mind az helvetica confessiön levőknek, mind pedig ő nékiek, úgymint augustana confessiön levőknek egyaránt administraltassék az templom, az parochialis ház és az proventus, ez okon engedének az mi intésünknek és az aequalitásnak, de ők semmiképpen nem acquiescálván az mi admonitióknak, az Ngos Althan János Úram propositiójához accomodálván magokat nem akarának az ország commissiójának és deliberatiójának pronunc engedni, se az ő Flge mandatumjának, hanem az dolgot relegálni kívánják az augustana confessiön levők ez jövőendő ország gyűlésére. Az helvetica confessiön levők protestálnak, és ők mindazokra készek, valamit az ország deliberált super restitutione templi et pertinentibus és in toto ahoz accomodálják magokat, nem kívánnak magoknak több just, mint az augustana confessiön levőknek.

Deliberatio Commissariorum de praenotatis
allegationibus ab utraque parte:

Mindhogy az lévai templom felől való supplicatiónak az hátán az vagyon írva, hogy az helvetica confessiön levőknek az lévai templomba hat órától fogva nyolcz óráig, az augustana confessiön levőknek nyolcz órától fogva tíz óráig adjuk kezekben, hogy az szerint procedáljanak az ő Isteni szolgálatjokban és az templomhoz való jövedelmet is kétfelé osztván az parochiális házzal együtt. De mivelhogy Althan János Uram ő Nga az több Léván lakozó augustana confessiön levőkkel egyetemben nem consentiáltak az mi executiönknak azt is praetendalván, hogy ő nekiek az helvetica confessiön levők suplicatiójok, kit az országnak adtanak be, nem volt tudokra, más egyéb dolgokkal is penig, az mint ez följlül megirt allegatiókból kitetszik, mentik magokat az ország gyűléseig, azért, hogy az mi executiönk manca ne legyen, az ország deliberatiójához accomodálván magunkat relegáltuk és differáltuk az jövendő ország gyűlésére, hogy mind az két fél bizonyságival legyen jelen és az mit az ország deliberál felőle, az szörént legyen az executiója is, kiről, ha tetszik az nömös országnak, irjon articulust felőle jövendő visszavonyásnak távoztatásaért.

Martinus Markburg, (*így*) m. p.

Litasy István, m. p.

Emericus Liptay, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. No. 6.)

Jegyzet. Althan János osztrák főrend és a mint látjuk ágostai ev. vallású, ekkor Léva vára zálogos ura volt.

CXXI. Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyének.

Szokott köszöntés. Minthogy úgy informáltatunk az Váczi kapitány Uramtól és egyéb emberektől is, hogy az Budai Vezér meg nem szünnén előbbi szándékától, ugyan bizonyosan meg akarja próbálni Váczt, kgket azért szeretettel kérjük, látván a nagy szükségét és fogyatkozását annak a helynek, kgk mindjárt bizonyos számú gyalogot küldjön be Váczá (*így*), kik ha nem tovább, bárcsak egy holnapig legyenek ott, hogy hazánknak ilyen szép végházát pogány ellenség ellen megoltalmazhassuk. Az alatt miérthogy országunk gyűlése napja csak előttünk vagyon, tudjuk, hogy ő Flge is a mi kglmes Urunk elérkezik és mindenekről úgy provideál, az minthogy jobban lehet. Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum ex arce Sempthe 11. Aprilis 1620.

Mag., Gen. etc.

servitor et amicus paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXXII. *Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyének.*

Egyenlő köszöntés. Megirtuk vala ez előtt kgknek, minemű szándékát értettük volt Tompernak ide mi felénk és főképpen Posonra igyekezetivel, kire mi tisztünk szerint juxta articulum 65. anni 1609 az kgk vármegyéjéből az vitézlő népet expedialta és Szombat tájára küldötte volna. De minthogy (az mint bizonyossan végire mentünk) Tomper immár megváltoztatta Posonra való utjának szándékját, nem is lehet módja, hogy mostani üdőben próbálhasson valamit, akarván azért kgket az mostani expeditiónak fáradságátul és külömb külömbféle reája való költségektül megmenteni, kölletik kgknek intimalnunk, hogy immár most nem szükséges az vitézlő népnek expedialása, hanem vármegyéjében házoknál készen tartsa, hogy ennek utánna, ha kívántatik szolgáltatjok az ellenkező félnek resistálására és irunk kgknek, mindjárást kgk az ő Flge Banderiuma mellé expedialhassa őket. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. Datum ex arce nostra Bajmócz, die 2. Maji anno 1620.

Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 9.)

CXXIII. *Bethlen Gábor Magyarország királya Barsvarmegyéhez.*

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Transilvaniae Princeps et Sicularum Comes etc.

Magnifici etc. fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam.

Az szent Istennek bölcs és titkos tanácsa szerint édes hazánknak, nemzetünknek gondjaviselésének reánk való szállása után, legelső és kiváltképpen való főkivánságunk a volt, hogy kgket ennyi esztendőknék forgása által sok külemb külembféle expeditiókkal hosszúideiglen tartott szokatlan és gyakorlatossággal való győléseknek celebráltatásával terheltetett és megfogyatkoztatott állapotjokban megnyugodván könnyebbéthetnők és mostani expeditiótúl is megkimélhetnők. De mind az két derék tábor szembe szállott egymással és derék viadaljoknak kölletik lenni igen hamar, mely által ennyi időktül fogván közöttünk való veszekedésnek dirimáltatni kelletik. Az győzedelmet pedig mellyik félnek rendelte légyen az Úr Isten, senki közülünk nem tudhatja, hanem kívántatik igen, hogy ő szent Flgétől buzgó imádságinkkal elnyervén, magunkévá tehessük az victoriát; és interim, mivel az mediumokat azért rendelte ő Flge, hogy azokkal in omnibus necessitatibus nostris éljünk, tudván rem nostram perinde agi paries cum proximus ardet, hogy gondviseletlenségünk miá

valami hertelen veszedelem az közel és csak határunk mellett levő ellenségtől mi ránk se következhessek, szükségesnek itéltük lenni mindazokról idején kgket kegyelmessen praemoneálnunk, hagyván és parancsolván, hogy ez levelünk látván mindjárást gyótlást hirdesse vármegyéjének és székeshelyén minden rend az Vice Ispányoktól megmustráltassék personaliter, és oly készen legyen mind maga személyében, mind pedig minden portátul egy-egy jó szerszámos ruhás puskás gyalogját in procinctu tartsa, és hogy inkább nagyobb alkalmatossága lehessen kgknek az hamarsággal való succurrálásra és mellénk való jövetelre, egy bizonyos helyben szálljon az kgk vármegye népe az mustra után, ugyan azon kgk vármegyéjében s várjon ottan az mi parancsolatunktól úgy, hogy azontúl minden késedelem nélkül magunk személye mellé tartozzék minden rendbeli Ur, főember, nemesrend jönni, portaszám után való gyalogival együtt, valahol ez országunkban személyünket lenni értik, et non extra limites Regni, hogy így készen találtatván, ha kívántatik országunkra kgkkel együtt viselhessünk fogyatkozás nélkül szorgalmatos gondot. Interim az fizetett haddal, valahol az szükség kívánja, szorgalmatoskodunk az ellenségnek resistálásában, kiknek fizetésekre hogy az praefixus terminusra rendeltetett mindenféle Dicát kincstartónk kezében administráltassa annak föl-szedésére rendelt emberi által, kegyelmesen kívánjuk és serio demandáljuk, ne következék a miatt valami reméltelen veszedelem kgkre velünk együtt. Ezeket akarónk kgknek tudtára adnunk. Secus sub poena in generali Decreto et Articulis sancita nullatenus facturi. De coetero Fidelitatibus Vestris Regia nostra gratia benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Tyrnaviensi die 20. Septembris anno domini 1620.

Gabriel, m. p.

Johannes Krausz, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. No. 19.)

CXXIV. *Zerdahelyi Mihály nyitravármegyei alispán levele Liptay Imre barsvármegyei alispánhoz.*

Generose etc. Az Ur Istentől minden jót, egészséget és hosszú életet kívánok kgnek. Az minémű dolgot kgd én reám bízott volt, hogy ilyen későn adok kgnek választot reá, kglmed gondviseletlenségemnek avagy restségemnek ne ítélje, hanem oka volt, hogy megjövetelemnek utánna harmadnapra ő Flge (t. i. Bethlen) parancsolta volt, hogy eleibe menjek Verebélyre, ahol látott is kgd, azután hol egyféle parancsolatjába ő Flgének,

hol másba majd másfél hétig fáradtam ő Flge körül, onnét megjövén, mindjárást megtaláltam volt Zay András Uramat az kgd reám bizta dolog felől. Datum ex Zerdahely 25. Septembris anno 1620.

Gen. Dom. Vrae

servitor, amicus ac tanquam frater
Michael Zerdahelyi m. p.

P. S. Immár elküldtem volt ez levelemet egy emberemtől, hogy érkezének az kgd leveleivel Zölczinről (*a mai Szolcsány*), kiben értekezik kgd, mit végeztünk legyen mi az vármegyében az Urak és nemesektől való pénznek kiszedése felől, lovon küldtem az követem után és Kovarcz felől térítették meg és értem az kgd leveléből az kgd akaratját; csak ezen levelemben akartam kgdnek megírnom, hogy még semmit nem végeztünk, hogy ki szedje azt a pénzt, mert az perceptorunk búcsuzik ugyan ezen gyűlésbe, hogy ő tovább nem akarja viselni a perceptorságot, gondolom, hogy ugyan magamon fog súlni ennek az pénznek beszédése. Hol azt írja kgd, hogy némely atyafiak abban botránkoznak meg, hogy még az articulásokat pöcsét alatt nem publicáltak volna és még az nem leszen, addig nem kellenék szedni az pénzt, bizon Uram én azt mondom, hogy az semmit nem obstal, hogy az articulások még pöcsét alatt kün nincsenek, tudjuk mit végzett az Ország, különben pöcsét alatt sem adják ki, azért a pénzt szabadon szedhetni ahon megadják. Az mi gyűlésünk ezen keddre leszen, akkor én publicaltatom.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9. No 2.)

Jegyzet. Zerdahelyi Mihály Nyitravármegye ösrégi családjai egyikének tagja, sőt díszje volt; előkelő, magas műveltségű, szép vagyónú és nagy tekintélyű férfi, Nyitravármegyét soká szolgáltatta mint alispán, követje is volt a vármegyének több országgyűlésen. Nádori Ítéző mester is volt. (Több rendbéli reá vonatkozó közleményeket lásd: Történelmi Tár 1890-iki évfolyam.)

CXXV. *Bethlen Gábor Magyarország királya sat. Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes etc.

Magnifici etc. fideles sincere nobis dilecti. Salutem et gratiam. Az minapában irtunk volt kgknek az personalis Insurrectio felől, hogy tudnia illik országunknak ez mostani nagy szükségében készen lenne és kiki vármegye (*így?*) bizonyos helyre szállván, várna az mi kegyelmes rendelésünktől és második

parancsolatunktól, kire hogy ekkedig illendő gondja is lett legyen kgknek, kétség nélkül elhittük. Most azért az országnak szükségéhez képest az vigyázás is inkább látszik megkévántatni, melyre nézve akarunk ujobban megtalálnunk kgket, hagyván serio és parancsolván, minden késedelem nélkül, az szerint az mint előbbeni levelünkben meghagytuk volt, personaliter insurgáljon és mindjárást ide szálljon Posonhoz. Itt, hisszük az Ur Istent, elváltván hamar való nap az dolog, sokáig nem tartóztatjuk kgket. Secus itaque sub poena in articulis Regni sancita nequaquam facturi. De coetero Fidelitatibus vestris Regia gratia benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra libera Posoniensi, die 27. Septembris anno 1620.

Gabriel, m. p.

Johannes Krausz, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

CXXVI. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Kgknek sietséggel csak ezt akaránk értésére adnunk, hogy király Urunk ő Flge mi általunk kgknek azt parancsolja, hogy kgk vice ispán uramat és két főembert magok közül ide Posonba ő Flge mellé ad quintum diem futuri mensis Novembris köldjen, értvén azt ő Flge, hogy az vármegyék örömosten bizonyos számú lovast és gyalogot akarnának tartani az personalis insurrectióért és arrúl, azonképpen egyéb szükséges dolgokrúl akarna végezni az kgk ide köldendő követével. Azért kgk mindjárást ez mi levelünk látván, vagy ide, vagy máshova, az holott ő Flge akkor leszen, kgk követeit minden okvetetlenül ad praefixum terminum (küldje?), ő Flge is azokat itt sokáig nem tartóztatja, hanem mindjárást vissza bocsátja. Éltesse Isten kgket. Datum Posonii die 20. mensis Octobris anno domini 1620.

Spectab. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 9.)

CXXVII. *Bethlen Gábor Magyarország királya Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalm., Croat., Sclavoniae etc. Rex, Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes etc. Magnifici etc. fideles nostri nobis dilecti. Salutem et gratiam Nostram. Az mely kilenczszáz lovast és tizenegyszáz gyalogot hűségtek követei e minap két holnapig interteneálni fogadtak,

azokra ez mostani állapotához képest elmulthatatlan nagy szükség lévén az országnak, nem kellenék előállításával sokat késni, mivel in mora est periculum; hagyjuk annak okáért és parancsoljuk kgknek igen serio, mentől hamarább lehet, kültön küldje ide mellénk, eleikbe rendelvén kapitányúl magok atyjokfiai közül valami jó hallott látott uri avagy főnemes renden való embert, kivel fizetése felől conveniálván, úgy provideáljon róla az vitézlő népnek két holnapi fizetésével együtt, hogy az fizetetlenség ne kényszerítse őket az elszökésre és gonosz akaróink nyelvek mosása be ne teljesedjék rajtok, kik két hetet vetvén az kgk hadainak immár is elszökéssel vádolják; mely hogy eltávoztassék, igen szorgalmatoskodják rajta hűségtek. Annak felette az Dica és egyéb felvetett contributióknak exigálására is és beszolgáltatására igen nagy gondja legyen kgknek és legyen serio érette, hogy mind az, ki de primo termino restantiában vagyon, mind penig az második terminusra, mely régen el is mult, rendeltetett mentől hamarább exigáltassék és szolgáltatassék be az Perceptorunk kezéhez, ne fogyatkozzék meg e miatt is fizetett vitézlő népünk. Secus itaque sub poena in constitutionibus declarata irremissibiliterque irroganda nequaquam fecerint. Quibus de caetero benigne propensi manemus. Datum in libera civitate nostra Tyrnaviensi die 23. Februarii anno 1621.

Gabriel, m. p.

Johannes Krausz, m. p.

(Barsvármegye ltr. Fasc. 10.)

CXXVIII. *Bethlen Gábor választott király Barsvármegyének.*

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Sclavoniae etc. Rex, Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes etc. Egregii fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Hivattuk valami előnkbe becsüleles hívünket Liphay Imrét ennek az Barsvármegyének Vice ispánját, értekeztvén tőle, hogy ha kiszedte-e vármegyétekben levő Uraktól s nemességtől Beszterczei gyűlésben lett vígezése szerint porta után való tizenhat forint contributiót, az kit mi itt fönlevő hadainknak rendeltünk. Ki azzal menté magát, hogy ennekelőtte az Urak és Nemesek otthon nem létele miatt ki nem szedhette, hanem most immár egyenlő akaratból tizenötöd nap alatt megigérték, hogy ti kezetekben úgy mint szolgabírák kezében adminisztrálják. Azért így lévén az dolog, hagyjuk és parancsoljuk Teneknek serio, hogy minden dolgaitokat hátra hagyván, az megirt impositiót szorgalmatosan kiszedjétek és azon Vice Ispántok kezében szolgáltatassátok, hogy ő is adhassa meg Generalis Perceptorunknak. Hol penig az ti gondviseletlenségtek miá valami fogyatkozás leszen az dologban,

ország végzése szerint Ti károsodtok meg érette. Secus non facturi. Datum in libera nostra civitate Cassoviensi die 24. Febr. ao 1621.

Gabriel, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 10.)

Jegyzet. Ezen levélben feltűnő az eddigiektől eltérő czímzés és a szigorúbb hang.

CXXIX. *Wizkelethy István levele Liptay Imre barsmegyei alispánhoz.*

Czím és üdvözlés után. Mit kívánjon légyen az esztergomi Ibrahim Aga az szegény Kovácsiaktól, levelét ím in specie prae-sentibus inclusas küldtem kgdnek, minthogy kérének azon Kovácsiak, hogy kgdet levelem által találán meg felőle. Kérem kgdet, informálja kgd szegényeket, mit kellessék cselekedniek, most is szekereket és lovakat, azonképpen embereket is, hogy bementek volt Szent Mátyás napjára Esztergamban, megtartóztatott érette, hiszen ő neki nem földeket, hanem falukat adott birnia. Tudom, hogy kgdnél is ezen dolog nyilván vagyon, kgd ne hagyja szegényeket igazságokban. Datum ex Sto Benedicto ultima Februarii anno domini 1621.

G. D. Vrae

servitor paratissimus

Stephanus Wiszkelethy, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. No. 14.)

Jegyzet. A Wizkelethy család eddig ösmert családfáján ezen István nem található. Levele tartalma után ítélve azonban valószínű, hogy ő a Szt.-Benedeki váruradalomnak Praefectusa vagy udvarbírája volt.

CXXX. *A hainburgi békealkudozásra kiküldött magyar biztosok Barsvármegyéhez.*

Spectabiles, Mag. etc. domini amici nobis observandissimi. Salutemet servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Mely nagy buzgó kívánsággal kívánta legyen kgk hazánk-nak fölindult háboruit viszont az szent békeségre és előbbeni egyességre hozni, tudván kgk nemzetünknek és országunk-nak megmaradását tulajdon csak abból függeni, nem szükség minekünk sok szóval kgk eleiben terjesztenünk, holott nyilván vagyon kgknél, hogy Hamburgba is az több commissarius urakkal egyetemben ennek megszöorzésére küldött vala ben-nünket kgk, az holott Isten akaratjából nem is lőn haszon-talan fáradságunk, hanem noha hosszú munkánk, úgymint három egész hónapi fáradságunk után elvégezők mind az ország dolgát, mind az Bethlen fejedelemét. Ez az mi az Bethlen fejedelem dolgát illeti, minden kívánságinak megtel-

jesítése után csak szintén azon mulék el, hogy Császár Urunk és koronás királyunk kegyelmes és méltó akarátja szerint nem akará mindjárást az országot és végházakat ő Flgének megereszteni szent Jakab havának előtt, várván tudni illik az töröktől, mit parancsolna neki ez resignatio felől. Azért ő Flge Császár Urunk Vácznak török kezében való esését szeme előtt viselvén, és tartván attúl is, hogy ha most Bethlen fejedelem hire nélkül az töröknek, az mint praetendálta, meg nem meri ereszteni az országot ő Flgének, hogy ha az török parancsolatja kezdi érni felőle, hogy meg ne eressze, miképpen meri akkor annál is inkább megereszteni, Istentől adatott országát és koronáját, ha külömben nem lehetne, haddal is vissza akarja venni és országának végházait az török kezében való eséstől megmenteni. Altal látván azért mi is úgymint commissariusok, mire nézne Bethlen fejedelemnek az végek resignatiójában való halogatása és jól tudván az országnak is minden kívánságát és szükségeit, ő Flgéhez Császár Urunkhoz ez okon menénk föl Bécsben, hogy az ország dolgában az mit végeztünk volt Hamburgban, ugyanazokat confirmáltatnók ő Flgével Császár Urunkkal, mely diplomájának paríáját ez levelünkben includálván kgknek ím oda küldöttük. Kérjük azért tisztünk szerint is minden rendeket, hogy ehöz az ő Flge diplomájához, kiben minden rendeknek mind amnistiam sive oblivionem omnium factorum, mind libertatum observantiam kegyelmesen megadta, alkalmaztassák magokat és térjenek az ő Flge igaz megkoronázott királyunk hűségére, declarálván mindjárást magokat kgk minekünk Palatinusnak. Hogy penig az ő Flge hadainak az országban való bejöveteliben senki kgk közül meg ne ütközzék, azt is akarók kgknek megjelenteni, hogy ennek nem egyéb az oka, hanem az, hogy ő Flge féltette mind koronáját, mind országát és híveit az töröktől, kinek, ha kész hada nem volna ő Flgének Császár Urunknak, hertelen ellene nem állhatna és annyival inkább nagyobb okot is vehetne az török országunkba való beütésre; senkinek azért az a had nem ellensége, sem penig nem rontója, sőt oly disciplinában tartatik, ki miatt az ő Flge híveinek következhetik. Erre mindjárást választ és declarációt várunk kgktól, quia periculum in mora. Eltesse Isten kgket. Datum Posonii die 3. mensis Maji anno 1621.

Spect., Mag. etc.

servitores et amici paratissimi

Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

Andreas Jakussith, m. p.

Paulus Appony, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc.)

Jegyzet. Hogy mily kevés eredménye volt e hosszadalmas béke-tractának, mutatják a nyomban reá következő hadiesemények. Három nappal e levél kelte után Buquoy német hada, melyet maguk a békebiztosok »senki ellenségének« mondanak, elfoglalja Pozsonyt s egy hónappal reá Érsekújvárnak dicsőséges védelme Thurzó Szaniszló által Buquoy elestével s a német hadsereg csúfos megveretésével és eltakarodásával végződött.

CXXXI. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Megadák az kgk levelét, mely mellett az kgk izenetit is, az kgk hozzánk küldött követitől megértettük. Mely kgk levelére és izenetire azon kgk követitől az mit szóval mi is izentünk, tőlök bévebben megérti kgk. Kgk annak-okaért úgy cselekedjék és végezzen, az ki mellett mind feje, jószága és régi szabadsága megmaradhasson kgknek, az pedig úgy leszen meg, ha kgk az előbbeni koronás királyának hűségére áll és abban megmarad, az ki mind Isten előtt üdvösséges s mind emberek előtt dicsíretes leszen; mert ezen kívül semmi módot nem látunk, kivel kgk megmaradhatna csöndes és békéséges állapotban. Ezzel éltesse Isten jó egészségben kgket. Datum ex Tornócz die 8. Maji anno 1621.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 10. No. 4.)

CXXXII. *Bethlen Gábor választott király Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. Rex, Transilvaniae Princeps et Siculorum Comes etc.

Magci., Gen., Egr., Nobiles fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam Nostram. Nyilván vagyon mindeneknél, hogy mindazoltától fogva, mioltától fogva az felséges Ur Isten minket kgk közé hozott és arra választott, semmit hátra nem hagytunk abban, valaminemű mediumokat a kgk szerelmes hazájának megmaradásában feltalálhattunk és ahoz képest ez elmúlt esztendei induciákat is és e mostani békességnek tractáját az Felséges Galliai király követinek requisitiójára az Római Császárral ő Flgével indítottuk vala, hogy ez által az ország és régi szabadsága is megmaradhasson és a hadakozások is, kiknek eventusi csak a felséges Istennek titkos tanácsának (?) vadnak, megszünettessenek és mindenütt a fegyver letétetvén, csendes békéséges állapotban lehessen az ország; a mely tractában mi és a mi commissariusink is, kiket magunk és az ország nevével

felküldöttünk vala Hamburgba, januariusnak 25-ik napjától fogva az tractát elkezdvén, mindeddig is eleget fáradoztunk, elméltünk s az ország megmaradását s szabadságát szemünk előtt viselvén, semmit hátra nem hagytunk abban, minden mediumokat attentáltunk, miképpen az dolgot csendes békeséges állapotra hozhattuk volna; kihez képest a magunk személyére nézve, magunk megalázásával is minden hozzánk illendő dolgokra Császár ő Flge kívánságira accedáltunk vala, csak lenne meg az ország szabadsága és békeséges állapotja. De Császár részéről minemű rigiditással és keminsíggel viseltetett a tracta mind a mi személyünk, mind az ország szabadsági ellen, azt minden circumstantiáiban írás által nehéz és sok volna declarálni, a kiért mind ez ideig is nem annyira a mi személyünkre nézve (mert abban nem sok akadály volt, és végben is mehetett volna), mint a kgk szabadságának disputálásában és az idegen nemzetnek országunkban való igyekezendő behozásában végben nem mehetett az dolog. És ezután is végben megyen-e, avagy nem, kétséges, kihez képest hogy mi is készületlen ne találtassunk lenni és hogy a békeségnek tractáját is, miben forgott légyen, értse s ha történet szerint (kit Isten távoztasson) végben nem menne, magok megmaradásáról és ellenségesképpen reánk jövő nép ellen való oltalmazásáról végezzen kgk, szükségesnek itéltük lenni, a mi atyai gondviselésünkből, a mint maga is kgk kívánta, hogy egy generalis gyűlést promulgálnánk minden rendeknek, két holnap alatt, melyben ha az békeség végben mehetne, publicáltatnék, ha penig végben nem menne semmiképpen, deliberálhatna az ország megmaradásáról illendőképpen idején; mely kgk akkori kívánságának mi is annuálván és a két holnap is eltelvén, rendeltünk az országnak generális gyűlést ez jövő júniusnak 25-ik napjára Eperjes nevű királyi szabad városunkban, melyben magunk is a felséges Istennek kegyelmes providentiájából, ha azt érjük, personaliter jelen akarunk lenni. Hagyjuk ezért és parancsoljuk kgknek, hogy a régi szokás szerint maga vármegyéjéből bizonyos és értelmes jó atyjafiait idején, úgy mint bizonyosan és okvetetlen a megirt napra és helyre elegendő authoritással és plenipotentiával küldje, hogy ott mindenekről, valamit a mi szerelmes hazánknak s nemzetünknek javára s megtartására feltalálhatunk, egy értelemmel Istent segítségül híván, közönségesen végezhesünk. Azonközben penig kívántatik az ellenség ellen a kgk kész volta és vigyáztatása is, hogy hirtelen, készületlenül ne találtassunk és valami véletlen veszedelemben ne essünk, hagyjuk és parancsoljuk, hogy a Besztercei gyűlésben végzett articulusok continentiája szerint mindenütt viritim és personaliter legyen készen kgk, úgy hogy ha második parancsolatunk által requiráljuk kgket,

mindjárást a mi személyünk mellé jöhessen és viritim insurgal² hasson kgk, és együtt hazánkat, magunkat, feleségünket s gyermekeinket nemzetségünk régi elei szokása szerént, kik ezeknek megtartásáért sok véreket ontották ki, az Ur Istent segítségül híván, oltalmazhassuk és megtarthassuk. Végezetre, mivel az ország állapata oly karban jutott, hogy az articulusok continentiája szerént az competens promulgationis terminus nem szintén ad amussim observáltathatik, hanem tovább való haladékokat semmiképpen nem szenvedhetvén valamennyire abbreviálnunk kellett az üdőt, annak okáért kgk se késsék és szokása szerint sokára (*olvashatlan*) pertrahálja, mert in mora periculum in constitutionibus Regni publicis tur. De caetero fidelitatibus Vestris manemus. Datum in libera civitate die 9. Maji ao domini 1621.

Gabriel, m. p.

Johannes Krausz, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. 10. Nro. 34.)

CXXXIII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Liptay Imre Barsvármegye alispánjához.*

Generoso Domino Emerico Liptay Vice comiti Comitatus Barsiensi etc. Domino amico nobis observandissimo. Generose Domine Amice nobis observandissime. Salutem et servitorum nostrorum commendationem.

Kgd jó affectusát ő Flgéhez igaz koronás királyunkhoz meggondolván és azt is, hogy kgdnél az nyilván vagyon, mely nagy romlás és pusztulás szokta mindenkoron azt a népet követni, valamely igaz királyát megveti, akaránk kgdet levelünkkel megtalálni, intvén kgdet, hogy előtte viselvén szegén hazánknak romlását, declarálja kgd az nemes vármegyével egyetemben magát ő Flge igaz koronás királyunk hívségére és viselje ebben a dologban úgy magát, ki legyen ezután is mind becsületére s mind előmenetelére. Lám ő Flge minden rendeket mind religiójokban, libertásokban offerálja kegyelmesen magát, diplomája is az mint megmutatja, hogy meg tart. Hiszem, jobb kár nélkül ő Flgéhez megtérni, hogy sem mint ilyen nagy hadat magára vonni. Kgd azért tempestive biztos a dologhoz (*így*) és inducálja minden jóra az vármegyét is, a kinek irtunk is Pálffy István Uramat és Koháry Péter Uramat ő kglmeket küldvén oda egy rész haddal. Kgd declaratióját várván írásunkra. In reliquo éltesse Isten sokáig egészségben kgdet. Datum ex Mocsonok die 22. Maji anno 1621.

Gener. Dom. Vrae

amicus ad officia paratus

Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p

(Barsm. ltr. Fasc. 10.)

CXXXIV. *Pálffy István báró és Miklós pozsonyi prépost és Koháry Péter báró levele Barsvármegyéhez.*

Szokott czímzés és üdvözlés után. Kgteket csak erről akaránk levelünk által megtalálnunk; mivelhogy Palatinus urunk (ekkor még Forgách Zsigmond volt, de egy hónappal reá 1621-ben június 23-ikán meghalt) ő Nga országunknak sok gondjai miatt nem érkezvén, hogy kgk közé maga személye szerint jöhetett volna, hanem minket bocsátván ide kgkhez, minthogy látván azt, hogyha mi általunk az kgk megmaradása felől végez, így kgk kevesebb kárral menekedhetik meg az kárvallástól; azért mi kgknek oda küldöttük az ő Flge Császár Urunk diplomájának és Palatinus Urunk ő Ngának assecuratoriájának pariáját, melyből kgték mindeneket bőségesen megérthet maga megmaradására való dolgokat. Azért kgket kérjük, mint jóakaró bízott atyánkfiait, accomodálja kgk magát Palatinus Urunk ő Nga assecuratoriájához, hol penig kgk bennünket két atyjafia által ez dolog felől meg akarna taláztatni, ma itt leszünk Szent-Benedekben, hol pedig itt nem találnának bennünket, ahol hirünket hallják, oda jőjjenek, ott minden dologról bővebben tractalunk kgkkel. Kgtől választ várunk ez levelünkre. Isten sok esztendeig éltesse kgket. Datum ex Sancto Benedicto anno 1621. (*alkalmasint május 26-án*).

Earundem Dom. Vrarum

servitores et amici

Pálffy István, m. p. Pálffy Miklós, m. p. Koháry Péter, m. p.

(Néhai Botka Tivadar úr irodalmi hagyatékából.)

Jegyzet. E levél írói közül Pálffy István báró később gróf, ösmeretes a történelméből; ő Pozsony királyi vár főkapitánya, nagy uradalmak tulajdonosa, a bányavidéki végvárok főkapitánya s koronaőr volt, Ferdinánd törhetetlen híve, a ki, midőn az ütközetben megsebesítettén Bethlen Gábor fogságába került, váltságul ékszereit összesen 24,500 frt értékben (akkorában óriási összeg), köztük ama hires arany billikomot is átadta Bethlennek, melyet az osztrák rendek apjának Miklósnak, a győri hősnek ajándékoztak volt. Pálffy Miklós pozsonyi prépost volt már 8 éves korában, ugyanezen 1621-ik évben meghalt ifju korban. Koháry Péter már feljebb közlött leveléből előttünk ösmeretes. A történelemből tudjuk, hogy habár a békealkudozások folytak, de egyuttal a háborúskodás sem szünetelt.

CXXXV. *Gróf Thurzó Szaniszló főkapitány levele Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés. Mivelhogy az vitézlő népnek némelyeknek most telik ki havok, némelyeknek peniglen ezután hamar kitelik, akarván kgket kérnem, hogy kgk füzetéseket szedesse ki és ren-

deljen egy bizonyos perceptort neki Vice Ispán Urammal egyet-értvén, az ki éppen kiszedvén az pénzt maga Vice Ispán Uram avagy ki perceptor leszen, az vitézlő népit ... és én nekem tudtomra adják, mikoron érkeznek el az végfüzetésre ; hogy penig ne kísélje kgk, kgket igen kérem, mert az mint bizonyossan hallom, az uraim lovasi közül sokan haza mentenek és sok híjával vadnak, ahöz képest én is tudjam megmustrálni őket és kinek kell fizetni ; másért peniglen azért, minthogy megtiltottuk, hogy az vitézlő népnek az szegínség ezután semmit se adjon pénz nélkül, de az mint értjük hust, bort, sert, kenyeret, és egyéb lovaknak való élést hordatnak rovásra, hogy abból az pénzből azokat megfizettessem az szegínségnek, hogy ennekutánna is ne kellessék az katona lovátúl vonyatnom és azzal füzettetnem az szegínségnek, hanem így arányoztam jobbnak lenni. Ez okáért kérem és intem is kgket tisztetem szerint, hogy ezeket kgk megcselekedje, kit ha megcselekeszik, nagy dicséretes dolgot mível kgk. Én is meg-szolgálom kgknek. Isten tartsa meg kgket sok esztendeig jó egész-ségben. Datum ex arce Sempthe 26. Maji anno 1621.

Spect., Magn. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. Itár. Fasc. 10.)

CXXXVI. *Gróf Forgách Zsigmond nádor, Pálffy István, Miklós és Koháry Péterhez.*

Szokott cím és köszöntés után. Bukoi Uram az német hadakat nem akarja megszaggatni, minthogy Ujvárat nem akarja hátrahagyni, elég gondja is leszen az megvételnél, hanem valami magyar hadak lesznek, mind oda rendeli kgk mellé, az Bosnyák, Forgách Miklós, Balassy Péter, Eszterházy Pál, Somodi Uramék hadait, úgy, hogy az Széchy György *(ekkor már elpártolt volt Bethlentől)* Uram hadával és az végbeliekkel, vármegyékkel lehet hat vagy hét ezer embere kgknek és így az Bornemisza hadátúl nem kell félni, csak az leszen nehezebb, ha Bornemisza éri elébb Beszterczebányát kgknél és úgy az ezüstöt, aranyat, az kivel kgknek kellett volna fizetni, elveszik kgk előtt; ha lehetne, jó volna kgknek Beszterczét elébb érni, holott immár ők ideesküdtek, ők is szép gyalogot adhatnak és így, ha maga Bethlen meg-indulna is, ellene állhatna az Víglesi szoroson kgk, kgk azért küldjön el Zólyom felé egynehány lovast, valóban végére menjen az Bornemisza hadának, hon legyen és mennyi legyen, nám Szécsi György Uram nagy securitást promittál kgknek, ha mi vétek esik az dologban, mindent kgkre fog Zeechy Uram ; kgk azért ott jobban megértvén minden dolgot procedáljon úgy, az

mint legjobban és díszesebben lehet kgk, Zeechy György Urammal jó correspondentiát tartván. Az magyar hadakat óránként várjuk ide az táborban. Az Lévaiaktól jobb levelet kellene venni, megizenvén nekik, hogy ilyen könnyű szóra meg nem hihetik őket, hanem az szerint az mint formáját adtuk kgknek, oly assecuratiót kívánunk, kit ha meg nem adnak, soha azután sem leszen grátiájok, hanem örök hitlenségben esnek. Im magam is irtam nekik, talán jobban gondolkodnak magok megmaradása felől, az jó occasiókat el ne mulassa kgték. Éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum ex castris ad Ujvár positis die 2. Junii anno 1621.

Spect. etc.

servitor ac affinis et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgach de Gimes, m. p.

Az minemű hirei érkeztek kgknek, azok nem olyanok, hogy kgknek ártalmasok lehetnének; csak kgk értsen egyet Szécsi Urammal; az Lévaiakat mégis találta meg kgk az mi leve-lünkkel, az többinek példájára bizony meg lesznek büntetve, ha szót nem fogadnak; az magyar segítséget utánna küldjük kgknek.

(Barsm. ltr. Fasc. 10. f. n.)

Közli: SZERÉMI.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Az anabaptisták kiváltság-levele.

Bethlen Gábor a Csejtén, Vitenczen, Kosztolnán letelepült — máskép »fratres moravi« név alatt is ismert — anabaptistákat 1622-ben ¹⁾ vitte Erdélybe Alvinczre. A cél, melyet Bethlen ezen telepítés által elérni akart, volt, hogy azon különböző iparágak s mesterségek, melyek némelyikében a hazai mestereket, iparosokat is felülmúlták az anabaptisták, Erdélyben is elterjedjenek. s hogy országa jólétét ez által fokozatosan gyarapítsa, emelje.²⁾

Kiváltságlevelökben, melyet 1622. július 4-én állított ki, földeket és házakat adományozott nekik Alvinczen, »his intervenientibus conditionibus Primo ut ex omni eorum allodio turcarum et blachorum e terra nascentium proventu, simul etiam ex vino in vineis ipsorum provenienti Decimam solam et non aliud Nobis et Successoribus nostris quotannis dare et pondere. Secundo: Ut res quaslibet ac cujuscunque Speciei existant, quae artificio eorum parantur, nobis et successoribus nostris dimidiato precio vendere. Tertio: Ut dum et quandocunque nos vel Successores Nostri laboribus eorum, secundum Artem ipsorum consuetam, in quibuscunque operibus manuariis uti voluerimus vel voluerint, omnia pro dimidio stipendio praestare et exhibere

¹⁾ És nem 1624-ben, mint ezt Krauss állítja krónikájában. L. Fontes rerum Austriacarum I. Abth. III. Bd. p. 72.

²⁾ Ezt Marc Antonio Padavin velencei követ is mondja egyik jelentésében: » introdurrà parte degli Anabattisti chesono scacciati di Moravia, egli altri farà passar in Transilvania, per renderla popolata d'industriosi artisti, come sono questi« Óváry, Diplomatarium relationum G. Bethlen cum Venetorum republica p. 274. A jelentés 1622. okt. 6-ról van keltezve.

ipsi Fratres Moravici, eorumque haeredes et posteritates universi modis omnibus teneantur et sint adstricti.«¹⁾

Kiváltságaikat az országgyűlések is több ízben megerősítették, jóllehet adómentességük 1657 óta már csak névleg állott fenn.²⁾

Bethlennek alább közölt 1625. augusztus 25-én Gyulafehérvárott kelt oklevele az anabaptistákat különös oltalma és pártfogása alá veszi, és azoknak: »...Liberam ubique et semper eundo et redeundi Facultatem...«-et akar biztosítani s biztosítani. Hogy mi okból adta ki Bethlen ezen oklevelet, arról nem világosít fel bennünket az oklevél teljesen. Mert az ok, a mit az oklevél említ, nagyon általános. Valószínűnek tartom, hogy az oklevél az anabaptistákat a szászok torzsalkodásai ellenében akarta megoltalmazni, miután ezek különben sem nézték jó szemmel Bethlen telepítését.³⁾

Az alább olvasható oklevelet az országos levéltár Relig. A. Fasc. 15.-ben találtam kutatásaim közben, melyeket a magyarországi anabaptisták történetét illetőleg tettem. A kérdéses fasciculus kizárólag mult századbéli actákat tartalmaz, mind az anabaptistákra vonatkozólag. A szóban forgó oklevél az egyedüli, mely a XVII. századból az acták között található, s másolatban a helytartótanács vallásügyi bizottságának egyik jegyzőkönyvéhez van csatolva.⁴⁾

Szól pedig a következőképen:

Gabriel Dei Gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, ac Oppuliae, Ratiboriaeque Dux etc. Fidelibus nostris universis et Singulis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis Nobilibus, atque Strenuis Supremis, et Vice-Comitibus, Judicibus, ac Universitati Nobilium quorumcunque Comitatum hujus Regni nostri Transylvaniae, Partiumque Hungariae Ditioni nostrae subjectarum, Capitaneis et Judicibus Regiis quarumlibet

¹⁾ L. az oklevelet Schmidt: Die Stiftung des katholisch Theresianischen Waisenhauses bei Hermanstadt. Hermanstadt 1869. p. 145—148.

²⁾ Az 1657. sept. 3—8. szamosújvári partialis gyűlés kétezer tallért vet ki rájuk. Az 1660: XIII. tvczikk szintén kétezert, az 1662: XIX. tvczikk capitatum két-két tallért. L. Erd. orsz. gyűl. eml. XIII. köt. p. 527, XII. 446. XII. 459, XIII. 191.

³⁾ »...den armen Sachssischen Handwerckleuten zu grossen Schaden...« mondja Krauss i. m. 72. old. Az 1631: XXIX. tvczikk el is tiltja az anabaptistákat a szászok városaiban való kereskedéstől: »... De mivel ekkéig a szász városok sokadalmiban árújokkal nem szabad volt menniek, ezután se menjenek.« Erd. orsz. gyűl. eml. IX. köt. 271. old.

⁴⁾ Ezen oklevélről említést tesz Beck: Die Geschichtsbücher der Wiedertäufer Fontes rr. Austr. II. rész. 43. kötetben, de közölni ő sem közli.

sedium Saxonicalium et Siculicalium, praefectis, provisoribus, castellanis arcium, et aliorum quorumvis locorum officialibus, tricesimatoribus, teloniatoribus, ac pontium, passuum, vadorum, Warumque ¹⁾ custodibus, eorumque vices gerentibus, militum ductoribus, centurionibus, decurionibus, caeterisque tam equestris, quam pedestris ordinis militibus nostris, prudentibus item, circumspectis atque providis magistris civium, iudicibus, villicis, juratisque civibus et rectoribus quarumcunque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis, ubivis in ditio-nibus nostris existentibus et constitutis, cunctis etiam aliis quorum interest, seu intererit, praesentium notitiam habituris Nobis dilectis salutem et gratiam. Nihil ab ipso felicitis regimi-nis nostri exordio studio sine egimus, quam ut fideles sub-ditos nostros in hoc Regno nostro Transylvaniae, et Partibus Hungariae ditioni nostrae subjacentibus degentes et commo-rantes, non solum almae pacis radiis investiremus, verum etiam eosdem contra quosvis alios illatos conservaremus, ac prote-geremus.

Qua sane benignitate nostra Anabaptistae moti, elapsis superioribus expeditionibus pro libertate legum patriarum felici-ter per nos susceptis ex marchionatu Moraviae in hoc Regnum nostrum Transylvaniae commigravere, ac loco e spe-ciali munificentia, gratiaque nostra illis assignato in oppido nostro Alvincz vulgo nuncupato sedes fixere, mechanicis, quas optime callent, artibus, grata regnicolis obsequia exhibentes, ut vero securius ibidem commorari, utiliaque regno servitia praestare, ac circa injurias et afflictiones libera et tuto procli-mata praelibati regni hujus partiumque eidem subjectarum decurrere, solutis de jure solvendis, loca quaestus gratia per-agrare, et sine aliqua molestia rebus suis victuum suorum neces-sariorum acquirendorum causa invigilare valeant, eosdem in benignam nostram recipimus tutelam, et protectionem specialem, ac etiam vestrae duximus committendos tuitioni, atque pro-tectioni. Quapropter fidelitatibus vestris, et vestrum singulis harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus praescriptis Anabaptistis liberam ubique et semper eundi, et redeundi facultatem largiri, atque eosdem tam in personis, quam rebus, et bonis Suis universis, contra quosvis violentos et illegitimos impetitores, turbatores et damnificatores tueri, protegere, et defendere modis omnibus debeatis, et teneamini, auctoritate nostra hac in parte vobis hisce attributa et con-cessa, communique id ipsum justitia, et aequitate requirente.

¹⁾ Viarumque.

Secus non facturi. Praesentibus perlectis manibus exhibentis restitutis. Datum in civitate Nostra Alba-Julia die 25-a mensis Augusti anno millesimo sexcentesimo vigesimo quinto.

(L. S.)

Gabriel, m. p.

Gregorius Ormankeözy, m. p.

Collatum in deputatione.

Közli: DR. ÁLDÁSY ANTAL.

A Mocsáry-levéltárból.

Berthóty Potentia, Mocsáry Györgyné végrendelete.

Anno 1593. 4. die Aprilis. Én Berthóti Potintia asszony teszek ilyen testamentomat Moczarj Györgyné.

Elsőben ajánlom az én bönös lelkemet az én teremő istenemnek atyámnak, azután az én szegény bönös testemet ő anyjának az földnek.

Vagyon egy nyakban vető bontzokostúl homlokelöstől, egy aranyas szablya, egy szekerczére való ezöst. Az nyakban vető az Bornemissza Miklós uram szekrényében vagyon.

Vagyon ismég egy feír szőnyeg, egy gránát mente háttal bélétt, más egy ződ mente veres bárány bőrrel bélétt, két ezöst pohár, az egyik tiszta fejr, az másik aranyas szélő, kit az egyiket azon ismernek meg, hogy az Rédej Ferencz neve vagyon rajta, az másikon penig valami Pap neű vagyon.

Más egy fringja szablya is vagyon itthon Zendrőben, de az csak köz szablya, vagyon ismég három egyben járó ezöst török kalán.

Ezeknél egyéb én nálam nincsen, ki az én második uramtúl tudni illik Rédej Ferencztől maradt volna. Azért ezeket ez felől elő számlált marhákat hagyom fiamnak Rédej Sigmondnak, mert ezek az atyjátúl maradtak volt Rédej Ferencztől.

Ezen kővöl az mi kevés törzse morzsám magamnak is vagyon ugyan ott az Bornemissza Miklós uram házánál Eperjest:

Az kupákkal egyetemben az ezöst pohárok mindenestől szám szerint tizenkettő, egyik egy iczés, az másik másfél iczés, ki egy messzeles, ki ismég annál is kissebb s ki nagyobb.

Az arany győrőköi magam sem tudom, ha húsz-e, az vagy huszonkettő. Ismég vagyon egy párta ő, az kit az szegény Sebesi Jánosné adott, második egy korda tiszta feír, kiben húsz tallér vagyon, az harmadik övemnek csak az kész ezösti vagyon csatostúl, boglárostúl, minden szerszámostúl, az mi egy őhöz illik,

kit leszedtek, kiben gondolnám, hogy mintegy harminczkét tallér vagy negyven vagyon; az negyedik egy kicsiny aranyazott kész övecske, az ötödik is kész ő, ki itt alatt vagyon Szendrőben, de annál is kissebb; ezt ez itt alatt való ötödik övemet hagyom Moczáry Istvánnak, az én mostoha fiamnak.

Vagyon ismég hatodik övem, egy kis kordácska, kiben mintegy öt tallér vagyon; azon kövöl az mi kevés törzse morzsám ott vagyon, kérlek azon jó öcsém. meg ne tagadd, hanem megadjad, mert én ide csak azt irattam, az mi eszemben jutott s bizonynyal tudtam, hogy nálad vagyon.

Vagyon ismég három ezüst kés-hively, egyik aranyazott, az másik és harmadik csak fejr. Azt is jól tudod jó öcsém, hogy az eskatulácskák tele holmi dirib darab ezüstöcskéekkel, holmi törött kalánnal és holmi ezüst szögecskéekkel mivel.

Vadnak ismég magamnak ugyanott hat vagy hét ezüst kalánim, kik el nem törtenek.

Vagyon ismég két paplanom, kinek egyike megér ötven forintot, az másik is hasonlóképpen megér ötven forintot.

Vagyon egy veres atlacz szoknyám egy ződ kamoka szoknyám, egy sárga kamoka szoknyám, én nekem több szoknyám nincs ezeknél, hanem vagyon egy veres atlacz haczoka, másik egy Publikány színő ződ dupla tafota haczoka, kinek én magam lemetszettem az fél ujját, harmadik haczoka egy arany színő dupla tafota, de az csak simán vagyon.

Vagyon ismég egy szederjes kamoka kis suba, kinek az elein nest vagyon, odabe nest torok is vagyon valami kevés, ki én rajtam soha háromszornál többször nem volt.

Az mi az feír ruha dolgát illeti, abrosz micsoda, s lepedők, az abrosznak nem tudom számát, ha húsz-e vagy huszonkettő, de az lepedők vagy huszonkettő vagy huszonhárom.

Az mi az párnahaj dolgát illeti, annak az örege három, az apraját tudod jó öcsém megolvasók, hogy ottfen valék, de már magam sem tudom, ha hét-e vagy nyolcz.

Az mi az fékető dolgát illeti, ott nincs több az egynél, hanem az másik itthon vagyon Szendrőben, az ottfen való féketőnek az fátyolkája az te ládában vagyon jó öcsém.

Vagyon ismég két gyöngyös homlokelő, egy aranyas előkötő, kiben az aranykötés öt rendben vagyon alá rajta, az alján viszont ugyanezen féle kötés három renddel vagyon rajta; ez előkötőnek az feje itthon vagyon Szendrőben az magam ládájában.

Aznak kövöle az ki tiszta gyöngyös, kiben sem kék gyöngy, sem egyébféle nincsen, azt jól tudod, hogy az féle régi módon valók mind kezelő s mind egyébféle elég vagyon.

Az ki fátyolka pedig nálad vagyon jó öcsém, megadd, mert az jól tudod, hogy Moczári Istváné az.

Az kézelő s torokra való, az kiben fekete gyöngy is vagyon, megadd, mert az is Moczári Istváné.

Amaz reczés elő kötő, ki aranyas, azt is tudod, hogy Moczári Istváné, ezeket csak azért irattam meg, jól tudod, jó öcsém, hogy te magad mondád, hogy az övet külön rakjam, ki tudja, vagy hótod történik, vagy mi, s nem kellene egymásnak hamissaknak lennünk.

Vagyon egy ződ kamoka kis suba, ki itt alatt vagyon Szendrőben; az mi az Moczári Istváné, azt jó öcsém tudod, hogy mind külön kötöttök egy csomócskában, azért engem az én haló földemben ne átkoztass, mindent megadj, valami az Istóké.

Azonis kérlek az Istenért jó öcsém, hogy az én szegény két árva gyermekemet meg ne rontsad, légy igaz nekik; azonképpen kérem az sógort is; ti magatok jól tudjátok, az mi ide való, azon kővől az mi aprólék ruha ott vagyon, hagyjarjon (!) együtt, hiszem megtalálják mindenkor ott.

Az tehén barom mind apróstúl tizen négy; hogy ottfenn voltam, azt mondá az majorné, hogy már nyolcz vagyon fias az sebesi tehenek felében, azt hallom penig, hogy azt mondod, hogy mind el holt az barom; holott jó öcsém azt mondod, hogy megholt az barom. tudod, hogy osztatlan volt még ez ideig, az majorné mondja hit szerint meg, mennyije holt meg s annak az kárát együtt szenvedjök.

Azt irod, hogy tizenhárom sing hián száz sing az vékony vászon, aznak az vátságát lám úgy végeztök ottfennlétemben, hogy az baromnak az hasznábúl adjad meg azt az vásznat, megadd az szegény leány gyermeknek s hamis ne légy neki szegénnek, mert annak nincs ki kereső.

Azért ezeket mindenestől, aztúl megválva, az mi Rédei Ferencztől az én második uramtúl maradt, az én magam felől megírt morhácskámát hagyom egyaránt az én két árva gyermeknek Rédei Sigmondnak és Moczári Annának, ki most lett.

Az ki borok penig ottfenn vadnak, kinek az ára teszen százhuszonöt forintot, annak az pénznek ötven forintját hagyom Rédei Sigmondnak, az hetvenötét hagyom Moczári Annának.

Vagyon az nélkül is nyolcz forint adósságom méz ára az sógornál Bornemissza Miklósnál, azt az nyolcz forintot hagyom Örzsiknek ruházatjára, hogy szoknyát vegyenek neki belőle s fedelet.

Az Örzsiket penig jó öcsém vedd hozzád, ha akarod, hol penig hozzád nem akarod venni, Bocskainé asszonyomnak hagyom nénémnek, vagyon Boczkainé nénémnél öt párna, mind apróstúl, azt adják Örzsiknek, ismég egy tehenet borjústúl, te add azt meg jó öcsém az enimből; vagy három párna haj vagyon az szekrénben, paraszt leánnak való, azt is adjátok Örzsiknek, három

vékony lepedőt, ahoz ismég három temérdek lepedőt. Az lepedőköt innét adják meg Szendrőből, abroszt pedig kettőt adjanak onnat felől.

Az mi kevés jószágom pedig nekem Sáros vármegyében vagyon, azt hagyom az ország törvénye szerint fiamnak és leányomnak.

Ezen testamentomomat tettem Szendrőben ilyen vitézlő uraim előtt és bizodalmas asszonyim előtt, tudniillik Barna Ferencz, Tornay Sigmond, Darvas Cristoph, Korlát István, Jánosi István, Pap István, Siny János és Darvas Albert előtt, viszont Giczey Farkasné, Jánoky Gáspárné, Pap Istvánné és Suhaj Istvánné előtt.

(P. H.)	(P. H.)	(P. H.)
Franciscus Barna,	Sigism. Thornaly,	Darvas Christoph.
(P. H.)	(P. H.)	(P. H.)
Stephan. Korlath,	Janossy Istwan,	Steph. Pap,

(P. H.)
Joannes Zyny de Tereztene.

(Eredetije a Mocsáry-család levéltárában.)

Egy tanuló asztaltartási költsége 1666-ban Sárospatakon.

Anno 1666. die 4. Januarii.

Szegődtem meg nemes és vitézlő Rosnai János uramhaz fiamnak asztaltartásátúl, szolgájával együtt esztendeig.

Leszen készpénz fizetése ő kegyelmeknek hetven forint, idest fl. 70.

Tizenöt kassai köből buza idest cub. nro. 15.

Egy verő disznó, nro. 1.

Egy hordó bor, nro. 1.

Hat tyúk, nro. 6.

Négy lúd, nro. 4.

Két font bors, nro. 2.

Egy lót sáfrány, nro. 1.

Egy lót szekfű, nro. 1.

Egy lót szerecseny dióvirág, nro. 1.

Egy kisedel tábla szappan, nro. 1.

Hat icze vaj, nro. 6.

Az mikor az gyermeket be fogják hozni, azon nap kezdődjék az esztendő, és az mikor haza találنام vitetni, minthogy

akkor itt gazdálkodni neki nem kell, annyi napokkal az eszten-deje tovább megyen.

Az fizetés ez legyen.

Actum in Saros Patach, die et anno ut supra.

Küldtem be az fiammal edgyütt kész pénzt flo. 17.

Négy köből buzát Cub. 4.

Egy ludat, két tyukot.

Két icze vaj.

Kivül: Anno 1666 esztendőben küldött be asszonyom anyám az pataki scholában, az mint hogy onnét hozattattam vissza Filekben in anno 1668. Mocsáry György.

Ujabb kézzel: Atyánk urunk járt Patakon oskolában anno 1666.

Házasodott meg in anno 1673.

Öreg anyánkkal Bekényi Zsuzsánna asszonynyal Mocsáry Ferencz uram azon praejudiciosus contractust ineált in anno 1668.

(Eredetije a Mocsáry-család levéltárában.)

Osztroluczky Anna, Mocsáry Györgyné nászajándéka 1677.

Anno 1677. Die 14. Februarii. Az minémő clenodiumokat, ruhát s egyébféle portékát adott nemzetes vitézlő Osztroluczky Boldisár uram leányának nemzetes Osztroluczky Annának, nemzetes vitézlő Mocsáry György uram házastársának lakodalmi sollenitássa után, annak conscriptiója s lajstroma.

Primo. Aranyban foglalt öreg gyöngyből álló nyakba vető.

2-do. Aranyban foglalt öreg gyöngyökkel rakott mellyre való rósa.

3-io. Négy arany gyűrő, egyikébe sáfir kő vagyon, másikába s harmadikába rubint kövek, negyedikébe nincsen kő.

4-to. Két gyöngyös párta, az egyik öreg gyöngyökkel rakott, az másik apró gyöngygyel, arany boglárokkal rakott.

5-to. Két ezüst övet, az egyik felsé — So — *) formára csinált lánczocska, az másik aranyazott, arany láncz formára csinált.

6-to. Tizenhat rend nyakra való gyöngy, öreggel elegyes.

7-mo. Egy bársony palást, öreg arany csipke rajt, nuszt eleivel.

8-vo. Három bársony szoknya, az egyik viola szinyő, arany perém rajta három rend; másik arany szinyő, fehér keskeny ezüst perém rajta tizenegy rend. Harmadik vörös, öt rend széles arany perém rajta. Item egy fehér tafota szoknya, egy rend ezüst csipke rajta, és egy rend galon.

*) Itt a papir ki van éve; de legfeljebb két betű hiányzik.

9-no. Egy fekete bársony mentécske, fehér keskeny csipke rajta rókamállal béllett.

10-mo. Négy bársony váll, az egyik arany sziny, ezüst galon rajta, másik zöld, arany galon rajta, harmadik fekete, arany ezüsttel elvegyes galon rajta. Negyedik viola sziny, arany ezüsttel elvegyes csipke rajta, item egy fehér váll egyveless csipke rajta.

11-mo. Két taffota előruha vörös, az egyikén arany csipke, az másik nincs megvarrva.

Coram me
Georgio Radvanszky.
(L. S.)

Coram me
Andrea Nagy de Péll.
(L. S.)

(Egykorú másolat u. o.)

Cselédfizetés a XVII. században.

A jegyzőkönyv-féle könyvecskében, mely 32-ed-rét, bőrbe kötött könyv és melybe a XVII. század közepétől körülbelül 100 évig a család tagjai nevezetesebb ügyeiket jegyezték, a cselédfizetésekre vonatkozólag ezek foglaltatnak:

Anno 1672. die 5. mensis Septembris szegődtem meg Szád-vári Ferencz nevű inasommal negyed fél esztendeig szolgálván, kinek fizetése lészen:

Egy tizenkét talléros paripa nyergestül fékestül pokrócz-czal együtt s egy fél puska s becsülletes köntöss. Az melyet becsülletesen kitöltvén, in anno 1676. die 20. mensis Aprilis elbocsátottam, én is contentáltam.

Anno 1673. die 22. mensis Februarii szegőttem meg Lakatos Pál nevű lovászzommal, kinek fizetése lészen kész pénz:

Flor. Nro. 8.	Egy szőr öv.
Egy aba dolmány.	Egy fekete süveg.
Egy béllett aba mente.	Két ing s két lábra való.
Egy aba nadrág.	Két pár csizma s egy fejelés.

Anno 1674. die 6. mensis Februarii szegőttem meg Sárközi Palkó nevű lovászzommal, kinek fizetése lészen:

Flor. Nro. 8.	Egy fekete süveg.
Két kila buza vetés.	Egy szőr öv.
Egy aba dolmány.	Két ing s két lábra való.
Egy béllett aba mente.	Két pár csizma s egy fejelés.
Egy aba nadrág.	

Anno 1674. die 11. Novembris szegőttem meg Nagy Örsik nevű szolgálómmal, kinek fizetése leszen:

Flor. Nro. 6.	Egy párta.
Három pár csizma.	S egy gyoles ingváll.

Anno 1675. die 14. Februarii szegőttem meg Sárközi Pál nevű lovászzal, kinek fizetése lészen :

Flor. nro 8.	Egy fekete süveg.
Két kila buza vetés.	Egy béltett fejír aba mente.
Egy aba dolmány.	Két ing s két lábra való.
Egy aba nadrág.	Két pár csizma s egy fejelés.
Egy szőr öv.	

Anno 1676. die 23. Februarii szegőttem meg Sárközi Pál nevű lovászzal, kinek fizetése lészen :

Kész pénz flor. 8.	Egy béltett fejír aba mente.
Egy aba dolmány.	Egy szőr öv.
Egy aba nadrág.	Egy fekete süveg.
Két kila buza vetés.	Két pár csizma s egy fejelés.
Egy pár ing s lábra való.	

Anno 1676. die 5. mensis Aprilis szegőttem meg Dóra nevű szolgálómmal, az kinek fizetése leszen :

Remek mente.	Egy pár ing.
Egy Hernát szoknya előruhástúl.	Két gyolcs ingváll.
Egy csemerlat váll, arra csipke se- lyem.	Egy veres szőr öv.
Két pár csizma s egy fejelés.	Negyedfél patyolat főre való.
	Negyedfél bulya vászon.

Anno 1676. die 24. Maji szegőttem meg Balogh Andris inasommal, hogy tartozzík hat esztendeig engemet jámborul inasul szolgálai, kinek fizetése lészen :

Egy paripa 12 tallér.	Fél puska.
Egy nyereg pokróczostúl.	Egy köpönyeg.
Kard lóding.	

1677. die 20. Februarii szegőttem meg ujjobban Sárközi Pál nevű lovászzal, ilyen formán, hogy ha esztendő Pünkösöd napig jámborul szolgál, lészen fizetése egy paripa nyergestúl és pokróczostúl. Egy béltett aba mente, dolmánnyal és nadrággal együtt, az kivel még tartozom.

Két kila buza vetés és két kila készen kenyérnek.

Anno 1677. die 25. mensis Martii szegőttem meg Selymecsí leánnyal esztendeig.

Egy Hernát szoknya vállal együtt.	Fél tallér előruhára.
Egy forint pártára.	Egy csizma s egy fejelés.
Negyedfél sing gyolcs.	

Ez abba maradt.

1680. szegőttem meg Molnár Mátyás nevű lovászzal Osztrolukán die 23. mensis Maji, kinek fizetése leszen :

Flor. Nro. 20.	Süvegre d. 60.
Öre (övre) flor. 1.	Két pár ing s lábra való.

Ezen szolgám elszökött, az lélek beste lélek kurafia felvén az fizetést.

1681. 6. Julii szegőttem lovásznak Gyurkát,

Kész pénz fizetése flor. 10.	Egy süveg.
Egy dolmány.	Öv fél tallér.
Egy ködmön.	Két pár fejér ruha.
Egy nadrág.	Két pár csizma s egy fejelés.

Anno 1683. die 26. mensis Aprilis szegőttem lovásznak Novák András szógámot, kinek fizetése leszen :

Flor. Nro. 8.	Egy béllett aba mente.
Három kila buza vetni.	Egy nadrág aba.
Két kila kenyérnek.	Két ing két lábra való.
Egy aba dolmány.	Két pár csizma s egy fejelés.

Anno 1684. die 20. Aprilis fogattam lovásznak Lévai Jánost, ki ha esztendeig fog szolgálni, kész pénz fizetése lészen :

Flor. 7.	Egy süveg s egy ő.
Egy aba dolmány.	Két pár csizma s egy fejelés.
Egy béllett aba mente.	Két ing s két lábra való.
Egy nadrág.	

Ez szolgált öt holnapig, sok kárt tevén, elvertem.

Anno 1684. die 25. Decembris szegőttem meg Novák Andrással, esztendeig, ki jámborul ha szolgál, lesz fizetése :

Flor. Nro. 3.	Két kila buza vetés.
Egy aba dolmány.	Négy kila buza, kettő. (Törölve van a »négy«.)
Egy nadrág.	Két pár csizma egy fejelés.
Egy ködmön.	Két ing s két lábra való.
Süvegre 20 poltura.	
Óre is 20 poltura.	

Anno 1685. die 4. mensis Januarii szegőttem ujjobban Novák Andrással, az ki ha jámborul szolgál, fizetése lészen :

Flor. Nro. 3.	Két kila buza vetni.
Egy aba dolmány.	Két kila kenyérnek.
Egy nadrág.	Két ing két lábra való.
Süvegre 20 poltura.	Egy szűr.
Óre 20 poltura.	Két csizma.

Jegyzet. Ezeket mind azon Mocsáry György írta, ki fentebb, mint sárospataki tanuló szerepel s ki nejével Osztroluczky Annával a közölt nászajándékot kapta.

Közli: MOCSÁRY ISTVÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

Kassai papírmalom.

I. 1639. apr. 9.

Anno 1639. den 9. Apprilis hab ich unttenbenantter von denen edlen, ehrenfesten (v. ehrenwesten), namhaften herren Petrus Molnár und herrn Maklári András, dazumahl gewehsene zahlherren empfangen im pahrem geld (welchs einer zur papiermühl zum auffbauen ein gantzer ehrester rath gnediglich gelihen) nemblich zweyhundertt floren, welches ich in künfftiger zeitt schuldig bin ein ehrester rath solches zu bezahlen und abzulegen.

Johannes Spillenberger
mohler.

Kivül: Obligatoriae tutoris (?) Spillenbergerii super hung. fl. 200 ex publico aerario mutuo datis 1639.

(Rányomott piros pecséttel, Nr. 6716.)

II. 1640. sept. 5.

Anno 1640. den 5. Septembris hatt mier unten benanten der edel ehrenweste herr Bossi Ferentz zu meiner notturfft und erbauung der papiermühlen in parem geld gelichen nemblich 25 stuck reichsthaler. Solchen dienst und thuen versprich ich im auffz aller ehest wiederum mitt grossen danck zu erstatten.

Johannes Spillenberger
mohler.

Kivül: Spillenberger János adóslevele.

(Rányomott piros pecséttel, Nr. 6745.)

Ö t v ö s ö k.

1641. november 23.

Generosi, prudentes et circumspecti domini, amici et vicini nobis observandissimi.

Salutem et servitiorum nostrorum addictissimorum commendatione praemissa.

Az kegyelmetek Eucharius Kammerschreiber eötves mellett irt levelét böcsülettel vévén, megértettük continentiaját. Ugy vagyon jóakaró szomszéd uraink, elbúcsúzott városunktúl, tisztességes magaviseleése felül testimonialis levelet is adtunk nekie, azt kezéhez vevén, bizonyos concivis atyánkfiainkkal együtt az böcsületes ötves czéhet is megtalálta és egyen egyen megkövette ötves mesterinket s az szerint való tisztességes testimonialist ő kegyelmektől is kívánt; de mivel e kis üdő alatt, míg közöttök volt, néminemű bosszúval illetve ő kegyelmeket, legkiválképen pedig Wittig Thóbiás uramot, kit tanítványival együtt magához hasonlónak nem tartotta és illetlen szókkal meggyalázván megvetette (holott Wittig uram az aranymívet igazán s tisztességesen tanulta és az baraszlai czéhtől arrúl való tanuló levele is vagyon, az szerint bécsi városátúl is és czéhitül, itten is 17 esztendeig aranymívet continuálta, és ezen Eucharius is negyedfél esztendeig szolgálta), kívánták ő kegyelmek, hogy reversalist adjon magárúl, hogy ennek utána se Wittig uramot, se másikat közölök meg nem gyalazza és minden tisztességes dolgokban, mesterségében is egyetért vélek. Arra accedált, reversalist is iratott ötves mesterinkkel és két böcsületes concivis atyánkfiainkkal együtt subscribálta nevét. Az után pedig kogy kezébe adták az testimonialist, fogadása és maga reversalisa ellen vétett mód nélkül való szókkal, tisztességekben akarván praktikálni; arra képest az testimonialist tüle elvették; de el nem szakajtották, az mint most is egészen nálok vagyon. E felől akkoron városunk biráját panaszképen megtalálták ötvesmestereink, de míg ő kegyelmének ezen dolgit exponálták, addig városunktúl ezen Eucharius testimonialisunkkal együtt elszökött s így váltotta kegyelmeteknél az burgerrechtet. Mostan hogy városunkban megfogattatták ötves mesterink, oka ez, hogy fogadását illetlenül megszegte és ő kegyelmeket adóságokrúl meg nem contentálta, annak felette egy concivis atyánkfiának mívét is elvitte, kit most sem adhat elől; de ha előbbeni fogadását maga keze írásával expedialja, illetlen szavait megvisszálja s böcsületesen megalkuszik ő kegyelmekkel, szabadulásában semmi ellent nem tartanak, eddig is az fogságból kibocsátották volna kezességén, de az kezesinek itten városunkban se házok, se tüzők nincsen; felelni sem akarnak érette, hanem csak könyörögnek szabadulása felől. Accedál az is, hogy igen contumax, mesterinket maga keze írásával továbbá való veszekedésnek eltávoztatása felől nem akarja assecurálni, holott immár vétkeit megismerte s megvallja, hogy rosszul cselekedett. Az mi peniglen kegyelmeteknél való concivisségét illeti, hogy com-

petens bíróját kellett volna felőle megtalálni, azt kegyelmetek így értse, hogy ezen Eucharius ily conditióval adta fel itten az burgerrechtet, hogy egy esztendő s egy nap alatt burgerrechtje fenmaradjon és ha az alatt ismét közzünkben akarna lakni, legyen arra szabadsága; mireképest nem illetlen dolognak látszik lenni, hogy míg városunkhoz kötés, városunktúl, ha vétkezik, meg is büntetődjen. Mind az által az kegyelmetek intercessiójáért annyira nem súlyosítjuk az dolgot, hanem ha conveniál ötves mesterrinkkel, békével bocsátjuk. In reliquo generosas, prudentes et circumspectas dominationes vestras bene valere desiderantes. Datum Eperies die 23. Novembris anno domini 1641.

Generosarum, prudentium et circumspectarum dominationum vestrarum

amici et vicini ad serviendum paratissimi

N. judex et jurati cives

regiae liberaeque civitatis Eperies.

Kivül: Generosis, prudentibus et circumspectis dominis N. N. judici, caeterisque juratis civibus, senatoribus regiaeque liberae civitatis Cassoviensis, dominis, amicis et vicinis nobis observandissimis.

(Papiroson, zárlatán piros pecsét, Nr. 6815/9.)

A cigányok történetéhez.

1686. mart. 23.

Mi cigány vajdák, Mátyás, János, András, Gábor, Csinas, Hornyak, Csemenda, Rajkó és Örögh Ferencz adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik s valljuk e levelünknek rendi szerint, hogy minekutána bennünket az nemes, szabad és királyi Kassa városa hostátjában mostani commendant úr ő nagysága szenvedni nem akarván, innen elüsztetni hagyott volna, a mely miá bujdosóvá kellett volna lennünk, hanem sokszori supplicationkra és egynehány rendbéli emberek által tött oblationkra való nézve mostani nemzetes bíró urunk és a nemes tanács commendant uramnál ő nagyságánál interponálván magát megmaradásunkat annyiban kinyerték, hogy ő nagysága bennünket itten szenvedvén (tovább háborgatni nem fogja, sőt ezen nemes, szabad és királyi Kassa várossa mostan nemzetes főbírája és nemes magistratussa és consequenter az egész város jurisdictiója alá bocsátotta bennünket, és mivel csak megirt nyolcz személyünknek való megmaradást kikérhettek ő kegyelmek commendant uramtúl ő nagyságától ezen alább megirt conditiók alatt: legelsőbbben is, hogy mert azok, az kik a'áadtuk volt ezelőtt való esztendők alatt magunkat, ebben minekünk semmit sem segítettek és segíteni megmaradásunkat nem akarták, többé azokat nem uraljuk, se más valaki jurisdictiója alá nem adjuk magunkat, hanem mind az mostani nemes, szabad és királyi Kassa várossa nemzetes bírája és nemes magistratussa, mind penig jövődöben is leendő nemzetes bírái és nemes magistratussi jurisdictiója alatt in perpetuum

megmaradjunk. Másodszor, hogy mi nyolczunkon kívül az mi hírünkkel semmiféle más rendbeli czigánt magunk közzé se sátrunkban, se azon kívül ne fogadhassunk, sőt ha valaha afféle történetképpen hozzánk jönne is, annak mindjárt mindene confiscáltassék, ha pedig valamelyikünknel vagy sátorunkban avvagy munkánk között afféle találtatnék, az olyan ávval együtt, a kinél találtatott, elüzettessék. Harmadikszor, hogy életünk s fejünk elvesztése alatt senki közzülünk, se feleségünk, gyermekünk, se successorunk is legkisebb lopást ezen nemes, szabad és királyi Kassa várossa határán el ne kövesse, mert valaki affélében comperiáltatik, törvényes büntetés szerint felakasztatik. Mi is ennek okáért az felül említett nemzeti bíró urunk és nemes tanács commendant uramnál ő nagyságánál érettünk való interpositiója iránt, valamint ennek előtte, előbbeni urainknak tartoztunk ajándékon dolgozni és kedveskedni, hasonlóképpen most is mind az mostani nemzeti bíró urunk és a nemes tanács, mind pedig successive is ez nemes, szabad és királyi Kassa várossa leendő főbírái és magistratussi parancsolatjára dolgozni fogunk és az szokott mód szerint sokadalmoknak alkalmatosságival ajándékokat is adni tartozzunk, melyekre fiúról-fiúra és nemzetségről-nemzetségre kötjük s obligáljuk magunkat és maradékinkat. Azt hozzá tévén, hogy mivel én, Hornyák vajda mostani főbíró Demeczky Mihály úrnak az török fogságából váltott örökös czigánnya vagyok, ha az ő kegyelme mostani bírósága változna is, nem mást, hanem ő kegyelméhez tartom hűségemet és köteleességemet. Melyre adtuk ezen keresztvonásunkkal megerősített reversalis levelünket. Actum Cassoviae die 23. mensis Martii 1686.

Wajda Mátyás.

Polják Gábor.

Ferencz vajda.

Kiss János.

Csinas Ferencz.

Csemenda György.

Bacsó András.

Hornyák György.

Czigán Rajkó.

Kivül: Az czigányoknak obligatoriája. (Nr. 9988.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

ADATOK AZ OSZTOPÁNI PERNESZY-CSALÁD NEMZEDÉK-RENDJÉHEZ.

Szépanyám, szalai Barkóczy Éva, egyik ösének, az 1638 körül már nősült Barkóczy Ferencznek felesége nagy-lónyai Lónyay Erzsébet, ez pedig a n.-kállói vár kapitányának, Lónyay Andrásnak és osztopáni Perneszy Erzsébetnek leánya lévén, említett szépanyám után kezeimbe jutott családi és periratok azon helyzetbe juttatnak, miként a Perneszy-családnak Nagy Iván által közölt nemzedék-rendjéhez, mely családot említett író Somogy vármegye főbb rendű kihalt családjának mond és Erdélybe is elágazottnak jelez, némi pótlással járulhatok.

Megemlítendőnek tartom mindenekelőtt, hogy a család, kezeim közt lévő iratai szerint, Szabolcsvármegyében is az előidőkben birtokos volt, a

családnak tehát Szabolcsvármegyébe is elágazása nyilván való, mint az már közleményem bevezető soraiból is, de még inkább az alábbiakból kitűnik.

De nem hiányoznak adatok arra nézve sem, hogy a családnak birtokai voltak Szatmárvármegyében is.

Ennek igazolására ide iktatandónak tartom először is az irataim közt talált peres ügyekre vonatkozó régi elenchusi kivonatokról az alábbi részeket, melyek az általok jelzett körülmények bizonyítására vonatkozó okmányok felkeresésére is alkalmas utmutatóul szolgálhatnak:

Fasciculus I. de Juribus Pernessianis.

1518. nro. 2. Donatio Ludovici regis Hungariae Georgio, Stephano et Andreae de Báthor collata super possessionibus Károly, Koplon, Bábold, Vizynd, Fiu, Csanáros, Csomaköz, Mezőpetri, Vada et Ember ac praediis Bodvaj in comitatibus Szabolcsiensi et Szatmariensi existentibus.

1600. — Sophia Bathory marito suo Gabrieli Perneszy pro fidelibus servitiis portiones possessionarias in Szinyér-Várallya, Vámfalu, Parlag, Batiz, Ujvárosudvari, Felső-falu, Tur-vékony, Bikszád, Bujanháza, Kelenháza, Komoran, omnibus in comitatu Szatmariensi existentes coram conventu Lelesziensi fatetur.

1638. nro. 2. Franciscus Barkóczy de Szala et Elisabetha filia Andreae Lónyai ex Elisabetha Perneszy progenita Georgio Rakoczy principi Transylvaniae portiones suas in possessione Teglas pro 1400 flor. in etu Szabolcsiensi impignorat.

1637. nro. 5. Elisabetha Vetésy, Sigismundi Peres relicta Elisabethae Perneszy et Stephano Bakos in praedio Magy in comitatu Szabolcsiensi unam sessionem impignorat pro 40 flor.

1637. nro. 6. Tabella genealogica successorum Gabrielis Perneszy de Osztopan et Barbarae Csarnavody prioris suae uxoris, nec non secundae Sophiae Bathory pro priori Thomae Banffy conthoralis.

1718. nro. 7. Processus Catharinae, Francisci, Georgii, Gabor ac Mariae, Ladislai Rosty conthoralis, filiarum et filii Stephani condam Csapody ex Sophia filia Stephani Perneszy, contra Evam, Petri Baranyai conthoralem, filiam vero Michaelis condam Vackovics respectu bonorum Perneszyanorum coram prothonotario palatinali motus et executione terminatus stb.

1645. nro. 33. Elisabetha Perneszy generosi condam Stephani Bakos relicta vidua oppignorat oppido Kálló 5 desertas cum appertinentiis pro 280 flor.

1645. nro. 34. In praedio Gesztered Joannes Kerekes, provisor Elisabethae Perneszy 5 sessiones cum appertinentiis inscribit oppido Kallo pro 500 flor. cum connotatione.

1731. nro. 19. Amicabilis compositio et tractatus Sigismundi Perneszy de Osztopan contra Franciscum Csapody et Adamum Talian respectu Perneszy et aliorum bonorum Perneszyanorum.

Ez adatok míg egyrésről bizonyosságul szolgálnak a családnak Szabolcs és Szatmár megyékben is birtokos voltára, addig másrésről a Perneszyeknek Lehoczky és Nagy Iván által ösmertetett elágazása és nemzedékrendjének is kiegészítésére nyújtanak segítséget.

Ugyanis a közlöttekéből kiviláglik, miszerint a Perneszyek Perneszi Gábor felesége Báthory Zsófia lineáján sógorsági s leszármazás útján vérségi összeköttetésben állottak a Báthoryak Szaniszlófi előnevet használó ágával s ez összeköttetés vagy külön szerzemény alapján Szabolcs és Szatmár megyékben tekintélyes birtokok urai voltak; a nemzedékrend kiegészítését illetőleg pedig feltűntetik, hogy a Nagy Iván által említett id. Perneszy Gáboron és ettől származó ifj. Perneszy Gáboron kívül, hason néven ugyanaz időtájt még egy Perneszy Gábor élt, kinek felesége Szaniszlófi Báthory Zsófia volt.

Ezen Perneszy Gábornak leánya volt Perneszy Erzsébet, aki Lónyay András, akkor n.-kállói várkapitány neje lett.

Valószínűleg eme Perneszy Gábornak leánya volt még Perneszy Juliána Babocsay Ferenczné, a ki az 1695. évben indított pert gyöngyösi Nagy János ellen a Perneszyeket illető javak iránt Csapody Istvánnak Perneszy Zsófiától származó örököseivel, a mely Perneszy Zsófia Perneszy Istvánnak, alkalmasint Perneszy Gábor testvérjének volt leánya; mindezeknek azonban legalább is nevezett Perneszy Gáborral kellett vérségi összeköttetésben állaniok, mert a közölt elenchusi kivonatokkal érintett okmányoknak is felhasználásával folyt be szalai Barkóczy Éva és testvére Klára, a kezeim közt levő perek és okmányok szerint, előbb a Nagy-Kállóhoz tartozó, akkor még praediumi Geszteréd iránti perbe, melyet előbb Nagy-Kálló városnak Perneszy Erzsébet, Bakos Istvánné elzálogosított, N.-Kállótól pedig a zálogbirtokot Generyek (!) szerezték meg; a pert a Generyek ellen sz. Barkóczy Éva és Klárának fivére szalai Barkóczy Ferencz szüntette be.

A kezeim közt levő adatok még ezen kívül Perneszy Zsigmondról emlékeznek, a ki hogy azonos vagy külön személy volt-e a Nagy Iván által ösmertetett Perneszy Zsigmonddal, — megmondani nem tudom.

Adatokkal bírok még Perneszy Imréről. Nagy Iván is emlékezik egy 1560 körül élt Perneszy Imréről, de a két név azonos személyre vonatkozását szintén csak a kezeim közt levő peres iratok, perbeli ellenmondásokról, bevezetésekről stb. szóló okmányok áttanulmányozása után mondhatnám meg.

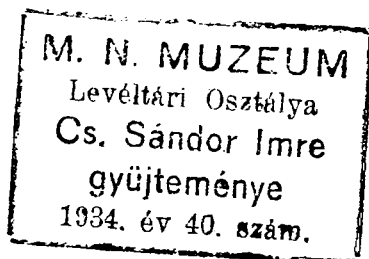
Annyi bizonyos, hogy a kezeim közt levő iratokban előforduló Perneszy Imre szabolcsvármegyei birtokos volt, vezér Memhet pasa által Nándorfehérváron sulyos fogságban tartatott, 2000 magyar forint és tízezer darab kősoért bocsátatott szabadon, a mely tekintélyes érték előkeríthetése miatt a leleszi káptalan 1619. évi kiadmánya szerint szabolcsmegyei Ontelek birtokát elzágosítja.

Ez okirat köztörténelmi fontossággal is bírván, részben az alábbiakban közlöm:

»Nos Ladislaus Gubasócy praepositus et conventus ecclesiae s. crucis de Lelesz, memoriae commendamus quod egregius vir Sava spahia Rascianus, sic nominatus Raczkeoviensis, pro nunc in oppido Alvincz, in Transilvania existens commorans, coram nobis personaliter constitutus, sponte et libere, vivaque vocis suae ministerio exstitit confessus retulitque hunc in modum, qualiter superioribus temporibus et annis non ita diu praeteritis, tempore scilicet principatus quondam Stephani Bochkay, idem fatens perspectis et consideratis plurimis depraecationibus, interpellationibus et juramentis egregii quondam *Emerici Perneszy de Osztopan*, attunc superstitis, *eundem quondam Emericum Perneszy de dicta Osztopan e Vezerii Memhett Passa in Nándoralba seu Belgrado existentis carcere et crudeli, immanique et strictissima captivitate certae pecuniarum summae pactatione, bis mille nempe flor. hungar. parata pecunia et decem millium lapidum salis eliberasset*, pro eoque pro majori rei testatione et fide uxore et liberis suis apud ipsum vezeryum Memhett Passam in ipsa Nándoralba seu Belgrado obsidibus relictis, eundem quondam Emericum Perneszy in et ad propria ipsius bona, possessionem nempe Onthelek vocatam in comitatu de Zabolch existentem habitam secum adduxisset, verum cum ad auditum et notitiam praefati quondam principis Bochkay res devenisset, apud ipsumque nomine proditorio et exploratorio delati et accusati fuissent, eosdem ambos idem quondam princeps Stephanus Bochkay Cassoviam ad se perducere, ibidemque in arctissima et severa captivitate detineri fecisset, nihil tamen certi talis suspicionis de illis attestari et comprobari valente, ambo illinc post certum tempus prope dimidium annum vergens et dimissi et eliberati extitissent. Unde postquam dictus quondam Emericus Perneszy domum suam in et ad praedictam possessionem Onthelek rediisset, ac domi suae usque ad mortem aegrotasset, hinc cernens et animadvertens se ex illa se agravi (!) aegritudine eluctari et convalescere haud posse, praemissa sua plurima juramenta et fidem suam dicto fatenti datam prae se fereus, illudque haud minime ducens, sed serio perpendens coniugem, et liberos dicti fatentis pro se apud turcam in captivitate obsides esse, idem quondam Emericus Perneszy omnia sua bona aurea et argentea, resque mobiles et immobiles, iuraque possessionaria, ac insuper illos quoque mille flor., qui nimirum apud magnificum quondam dnum Franciscum Alagy attunc superstitem, tanquam fideles manus depositi et conservati fuissent, in testamento suo, quod condiderat et fecerat, ipsi Savae spahia fatenti legavisset et fassus fuisset« stb.

KOVÁCS ISTVÁN.

8/7906

OKLEVELEK A PAPAI LEVÉLTÁRAKBÓL.

(Függelékül a »Nyomozások a pápai levéltárakban« című s a Századok f. évi II. és III. füzetében közlött czikkhez.)

I. 1344. augusztus 26.

VI. Kelemen pápa András nápolyi királynak.

Carissimo in Christo filio Andree regi Sicilie illustri. Presentate nobis tue celsitudinis litere, corporalem infirmitatem, qua carissima in Christo filia nostra Johanna regina Sicilie illustris consors tua gravata multipliciter hiis diebus preteritis fuerat et afflicta, et subsequenter restitutam sibi sanitatem a domino describentes, super infirmitate ipsa paterne compassionis amaritudinem et restituta sanitate letitiam nostris precordiis ministrarunt, sed non modicum ipsum auxit letitiam cordi nostro, quod de unitate caritatis et concordie vigente, sicut ipsius caritatis et rationis exigit debitum, inter te ac eandem reginam ultima literarum ipsarum clausula subiungebat. Sane fili carissime, quia talis concordia multum est deo placabilis et discordia displicibilis et exosa, tuam exhortamur excellentiam attentius in domino et rogamus, quatenus consideranter et prudenter attendens, quod ex tua et eiusdem regine, quorum negotia sunt, ut in predictis adiecisti literis, indivisa unitatis et amoris concordia tu et ipsa totaque domus regia, et status regni successibus prosperabimini continuis, et ex odiosis dissensionibus, si quod absit ab illo, qui est sator malorum omnium, permitterentur nutriri quomodolibet vel foveri, preter offensam divinam et subditorum summe vitandum et cavendum contemptum, qui procul dubio generaretur exinde, varia, que faciliter non possent estimari, dispendia provenirent, huiusmodi caritatis et unitatis concordiam mutuam, sicut tui et sui status decet excellentiam et honorem, quibusvis contrarium suggerentibus tanquam hostibus, detractoribus et emulis per te reiectis penitus et expulsis, confovere constanter et inviolabiliter studeas et etiam observare. Datum apud Villanovam Avinionen. diocesis VII. kal. Septembris anno tertio.

(Vatikáni levéltár. Regesták 138-ik kötet 239-ik szám.)

II. 1344. a u g u s t u s 26.

VI. Kelemen pápa Johanna nápolyi királynénak.

Johanne regine Sicilie. Serenitatis tue, filia carissima, litere nuper nostro apostolatui presentate, infirmitatem gravem, qua visitante te misericordiarum domino, gravata fueras hiis diebus preteritis multipliciter et afflicta, nec non et liberationem ab eadem infirmitate felicem tibi collatam a domino describentes, simul paterne compassionis super afflictione huiusmodi amaritudinem, et restituta sanitate consolationis et letitie materiam nostris precordiis ministrarunt. Sane, filia dilectissima, quia te gerentes in visceribus caritatis per viam salutis iuxta divinum beneplacitum dirigi cupimus actus tuos, tuam excellentiam attentius in domino exhortamur, quatenus ad eum, qui sperantes in se non deserit, dirigens in omnibus vota tua, non solum super restitutione sanitatis, sed etiam visitatione predicta per quam tibi dilectionis signum ostendit, cum corripiat, castiget et flagellet quos diligit, eidem ad devotas et humiles gratiarum actiones assurgas, que sue majestatis oculis grata esse cognoveris, ut de manu ipsius alia inennarrabilia bona merearis accipere, iugiter operando, certam de nobis fiduciam habitura, quod nos super tuis oportunitatibus propicios reperies, quantum cum deo fieri poterit et benignos. Ceterum cum aliquibus tuis gentibus harum partium scripseris, sicut nobis earum grata relatio pate fecit, quod inter carissimum in Christo filium nostrum Andream regem Sicilie illustrem virum tuum, qui tibi summe dilectionis affectum in predicta infirmitate ostenderat, et te plena iugiter sicut caritatis exigit debitum concordia coniugalis nos exinde leti, eiusdem regis et tuam prudentiam super hiis multipliciter in domino commendantes, exhortationibus nostris adicimus, tibi que paterno consilio suademus, ut prudenter et consideranter attendens, quod talis concordia deo est valde placibilis et inter sic coniunctas personas discordia displicibilis et exosa, et nihilominus quod ex illa tua et ipsius regis indivisa negotia totaque domus regia et status regni successibus prosperabimini continuis, et ex ista si permitteretur ab illo, qui est sator malorum omnium, foveri, quod absit, preter divinam offensam, et subditorum summo-pere vitandum et cavendum contemptum, qui procul dubio generaretur exinde, varia, que faciliter non possent extimari, dispendia provenirent, mutuam huiusmodi caritatis et unitatis concordiam, sicut tui et sui status decet excellentiam et honorem, quibusvis contrarium suggerentibus tanquam hostibus, detractoribus et emulis per te reiectis penitus et expulsis, confovere constanter, et inviolabiliter studeas et etiam conservare. Dat. apud Villanovam Avinionen. diocesis VII. kal. Septembris anno tertio.

(Vatikáni levéltár. Regesták. 138-ik kötet 240 ik szám.)

III. 1344. december 18.

VI. Kelemen pápának Johanna nápolyi királynéhez intézett levele.

Carissime in Christo filie Johanne regine Sicilie illustri. Quia te, filia in Christo carissima, regnumque tuum interne caritatis et dilectionis specialis favore prosequimur, intensis optamus desideriis te ac regnum ipsum votivis et felicibus successibus prosperari, propter quod illa, que tuis honoribus et commodis ac prospero eiusdem regni regimini credimus expedire, tanto tibi libentius scribimus et paterna diligentia suademus, quanto tue celsitudinis prudentia ea suscipere devotius credimus, et efficacius perducere in effectum. Cum itaque carissimi in Christo filii nostri Andree regis Sicilie illustris viri tui honor et status honorabilis in te procul dubio refulgeant, et in tui honoris augmentum cedere dinoscantur, excellentiam tuam rogamus et hortamur regiam paterno sanoque consilio tibi suadentes, quatenus eundem regem virum tuum semper habeas in reverentia et honore, ipsum a regimine aliisque actibus, que sui ac tui status decent excellentiam, dummodo in tuum ac heredum et successorum tuorum nequeat futuris temporibus redundare preiudicium, nullatenus excludendo. Non enim convenit, quod vir, qui caput est uxoris, ab illis, que utriusque honorem et commodum promovent, repellatur, sic te prudenter et provide super hiis et eorum circumstantiis habitura, quod tuo et suo honore in hac parte servato illeso, amoris et caritatis vinculum et etiam idemptitas voluntatum, sicut decet et expedit, inter vos invicem absque violatione qualibet persistent firmiter et remaneant inconcussa, summopere precavendo, ne lingua tertia, que confederatos consuevit disiungere, quomodolibet inferat huiusmodi amoris et unitatis federis nocumentum. Placibilibus quidem relatibus frequenter audivimus et audimus, quod idem rex vir tuus, qui sicut nosti ab illustribus parentibus et prosapia regali descendit, iuvenis existit bone indolis, ingenii virtuosi, ac elegantis circumspectionis et industrie, prout etas ipsius patitur, inherendo progenitorum suorum vestigiis, morum venustate refulgens, ex quibus manifeste ostenditur, quod divina sibi assistente gratia virum strenuum producere debeat, et multipliciter virtuosum. Rursus quamvis super assumendis et assumptis retinendis consiliariis pro regni et terrarum tuorum gubernatione utili, certa in literis nostris super dimissione administrationis eorundem regni et terrarum per nos tibi pro tempore, quoad nos spectabat ulterius de gratia speciali concessa, confectis contineantur expresse, nostre tamen intentionis existit, quod illis non obstantibus ad divisiones seu emulationes, que oriri possent forsitan propter receptionem consiliariorum, huiusmodi utiliter evitandas, et suscitatas nihilominus sopiendas et regantur subditi

sub cultu fidelitatis et pacis, de partibus regni et terrarum predictorum consiliarios fideles et idoneos, qui deum timeant, iustitiam diligant, malitiam et avaritiam odiant, et lucra propria in tuum vel aliorum dispendium non venentur, assumas, si prout et quando extiterat opportunum et cum dilecti filii nobilis viri Philippi de Sangineto comitis Altifluminis circumspectionem et prudentiam, dum nos haberet status inferior et etiam postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, noverimus, probabiliter estimamus, quod inter ceteros consiliarios tuos de illo potest tua sublimitas gerere fiduciam specialem. Demum serenitatem tuam volumus non latere, quod si circa premissa et alia salubre ac laudabile regimen regni et terrarum predictorum tangentia te prudenter utiliter et mature, ut in domino speramus, et ferventer optamus gessisse ac gerere audiverimus, leti efficiemur exinde quamplurimum, tibi que gratiis et favoribus opportunis, quantum cum deo fieri poterit, assistemus. Alias autem si contrarium perciperemus, quod absit, providere super hoc, sicut ad nos pertinere dinoscitur, de aliis opportunis remediis curaremus. Datum Avinione XVIII. kalendas Januarii anno tertio. (A vatikáni ltárban. Clementis VI. Secret. Regest. Anni III. Vol. 138. Ep. 582.)

IV. 1345. január 30.

VI. Kelemen pápa András nápolyi királynak és Johanna királynénak.

Carissimo in Christo filio Andree regi Sicilie illustri. Paternae caritatis et singularis dilectionis affectus, quibus te ac carissimam in Christo filiam nostram Johannam reginam Sicilie illustrem consortem tuam prosequimur, incessanter stimulat mentem nostram, ut circa illa promovenda, que tui et eiusdem regine honoris et salutis incrementa rescipiunt, et vitanda, que illis sunt obvia, cogitare attentis solitudinibus non cessemus. Sane quia super quibusdam premissa non parum tangentibus, que hiis diebus ad nostram notitiam fidedignis relatibus sunt deducta, tibi, carissime fili, et eidem regine, obsistente locorum distantia, loqui personaliter sicut affectaremus ferventer, si foret possibile non valemus, ecce quod venerabilem fratrem nostrum Guillelmum episcopum Carnotensem apostolice sedis nuncium, de quo velut familiari nostro probato per nos diutivis temporibus plenissime confidimus, ad te dictamque reginam ut nostre vocis organum destinamus, tuam celsitudinem attentius deprecantes, tibi que paterno et sano consilio suadentes, quatenus ipsum tanquam ex ore nostro loquentem plene audias et intelligas super hiis, que pro parte nostra tue celsitudini duxerit explicanda, eaque sic realiter effectui studeas mancipare, quod pater de prudentia et devotione filiali letus efficiatur merito, et ad promovenda filii

honores et commoda promptius et ferventius incitetur. Datum Avinione III. kal. Februarii anno tertio.

Item in eundem modum eidem regine verbis competenter mutatis. Datum ut supra etc.

(Vatikáni levéltár. Regesták 138-ik kötet 756, 757-ik szám alatt.)

V. 1345. j u n i u s 10.

VI. Kelemen pápának Johanna királynéhez intézett levele.

Carissime in Christo filie Johanne regine Sicilie illustri. Ad tui filia carissima honoris et status incrementa felicia sinceris et paternis affectibus aspirantes, super recipiendis una cum carissimo in Christo filio nostro Andrea rege Sicilie illustri viro tuo coronationis et inunctionis solenniis, cessante cunctatione morosa, que reprehensibilis procul dubio reputaretur ulterius, tibi nostras alias exhortatorias literas destinamus. Sane quia paterne studio diligentie pro te filia dilectissima consilium capere cupimus super hiis magis sanum sepius intra nostra precordia, quid tibi et eidem regi esset expedientius, venire videlicet ad nostram presentiam, et de manibus nostris, vel ab alio de mandato nostri in illis partibus recipere solennia huiusmodi revolventes, labores et sumptus proveniendo necessarij nostre considerationis intuitum quandoque retrahebant abinde, sed tuus et eiusdem viri tui honor, qui si solennia ipsa receperitis, a nobis sine dubio maior esset, nec non multa salubria et utilia, que pro te regnoque tuo te presente nobiscum tractari possent et perfici, ad hoc vertunt rationabiliter mentem nostram, quibus omnibus et aliis, que nobis in hac parte possunt occurrere matura consideratione pensatis, et attento nihilominus diligenter, quod honor et comoda huiusmodi prevalere poterunt, sicut indubitanter credimus laboribus et sumptibus supradictis, in hoc resedit eiusdem deliberatio mentis nostre, melius expedientius et utilius omnibus compensatis existere, quod tu et rex prefatus ad eandem presentiam recepturi coronationem et inunctionem huiusmodi veniatis. Quocirca regiam rogamus excellentiam et in domino attentius exhortamur, sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus ad hoc ut citius comode fieri poterit effectualiter te disponas. Sane quia vox viva magis quam mortua imprimere cordibus consuevit nos, qui te tuumque regnum predictum intra nostra precordia sincere dilectionis et paterne caritatis affectui gerimus, dilectum filium magistrum Johannem de Jaurens capellanum nostrum, causarum nostri palatii auditorem, virum utique fidelitatis et probitatis constantia, literarum scientia, et discretionis maturitate conspicuum, de intentione nostra plenarie super hiis informatum ad tue celsitudinis presentiam destinamus, quem cures audire super hiis et aliis, que tibi pro parte nostra expli-

canda verbotenus duxerit, sibi que fidem credulam adhibere. Datum apud Villanovam Avinionen. diocesis IIII. idus Junii anno quarto. (A vatikáni ltárban. Clementis VI. Secret. Regest. Anni IV. vol. 139. Ep. 93.)

VI. 1345. j u n i u s 10.

VI. Kelemen pápának Johanna királynéhez intézett levele.

Carissime in Christo filie Johanne regine Sicilie illustri. Placibiliter admodum audivimus, quod inter te filia carissima, et carissimum in Christo filium nostrum Andream regem Sicilie illustrem virum tuum mutue caritatis et dilectionis vinculum viget; etiam amplius solito, et amor deo gratus quamplurimum incrementis felicibus iugiter invicem magis crescit, que quidem tanto uberius interiora profundunt rore letitie cordis nostri, quanto desiderabilius et avidius de statu tuo et regni tui felices optamus audire rumores. Sane quia inter cetera, que statum predictum promovere, confovere et augere possunt prosperum et felicem, huiusmodi caritatis et dilectionis unitas et concordia, ex quibus preter alia inennarrabilia spiritualia et temporalia comoda secuntur procul dubio timor, honor et reverentia subditorum utiles existere dinoscuntur, et ad eas solidandas fortius esse credamus admodum oportunum, quod ad administrationem regni tecum admitteretur honorabiliter rex predictus, serenitatem tuam rogamus regiam et in domino attentius exhortamur, sano paternoque tibi nichilominus consilio suadentes, quatenus premissa de bono semper in melius, assistente tibi divina gratia, continuant et adaugent, quemcumque, qui tibi contrarium suggereret vel etiam suaderet, directe vel indirecte, publice vel occulte cuiuscumque conditionis vel status existeret, cum tanquam dei et tuum hostem venenosum et nefandissimum, tueque salutis et honoris detractorem et persecutorem atrocissimum nulla tenus sibi accomodando auditum obicias totaliter et repellas. Speramus equidem in domino, quod si premissa feceris et observaveris, ut optamus, figendo in eo anchoram spei tue teque in piis operibus exercendo, ipse, qui nunquam cessat a benedictionibus gratiarum, non solum fecunditate letabunde prolis, sed aliis bonis spiritualibus et temporalibus innumeris, plusquam ab eo scires, vel posses petere, te ditabit. Et quia vox viva magis quam mortua imprimere cordibus consuevit, nos, qui te tuumque regnum predictum intra nostra precordia sincere dilectionis et paterne caritatis affectu gerimus, dilectum filium magistrum Johannem de Jaurens cappellanum nostrum, causarum nostri palatii auditorem, virum utique fidelitatis et probitatis constantia, literarum scientia, et discretionis maturitate conspicuum, de intentione nostra plenarie super hiis informatum ad tue celsitudinis presentiam destinamus, quem cures audire super hiis et aliis, que

pro parte nostra explicanda verbotenus duxerit, sibique fidem credulam adhibere. Datum apud Villanovam Avinionensis diocesis IIII. idus Junii anno quarto.

(A vatikáni ltárban. Clementis VI. Secret. Regist. Anni IV. Vol. 139. Ep. 94.)

VII. 1345. j u n i u s 11.

VI. Kelemen pápa Johanna nápolyi királynénak.

Carissime in Christo filie Johanne regine Sicilie illustri. Sicut tua filia carissima prudentia non ignorat, nos dudum tuis et carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ludovici regis, et Elisabeth matris sue regine Ungarie illustrium ac nonnullorum venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum et episcoporum, nec non dilectorum filiorum nobilium virorum baronum regni tui multiplicatis precibus et instantiis nobis porrectis literaliter et per solennes nuncios ad nostram presentiam propterea destinatos, tam in camera, quam consistoriis nostris, elegantibus propositionibus sepius recensitis et fultis, inter cetera continentibus, quod cum carissimus in Christo filius noster Andreas rex Sicilie illustris vir tuus tecum existeret una caro, ut convenientius, decentius, utilius et honorabilius tuo et suo provideretur statui, tantique tui et sui coniugii et numerose proles ex ipso coniugio, sicut a domino petimus, procreande consuleretur honori, eundemque regem virum tuum insignire denominatione ac honore tituli regii, et ordinare nihilominus, quod una tecum tanquam vir tuus coronari et inungi deberet, dignaremur, de benignitate apostolica favorabiliter annuentes. Nos tandem deliberatione provida et matura cum fratribus nostris sancte Romane ecclesie cardinalibus prehabita, et de ipsorum consilio certis protestationibus et cautelis adhibitis, in aliis literis nostris contentis, memoratum regem denominatione et honore predictis insignivimus, et nihilominus ordinavimus, quod coronari et inungi deberet sicut premissum est una tecum. Sane quia tibi tuisque statui et honori filia dilectissima non ambigimus expedire, quod huiusmodi coronationis et inunctionis solennia simul una cum eodem rege viro tuo recipere debeas, et ad receptionem eorum quantum comode poteris festinare, cum honoris huiusmodi tandiu protacta dilatio multis admirationis materiam ingesserit sicut intelleximus, et ingerere non desistat, certum quidem et celebri memoria retinetur, quod recordationis inclite reges Sicilie progenitores tui in sui regiminis primordiis nolentes diutius carere honore debito, statum solii regii decorante non modicum et etiam roborante ad recipienda huiusmodi coronationis et inunctionis solennia, que ad status regii perfectionem pertinent, solerti et avida diligentia festinarunt, sicque videtur et visum est hactenus de regibus aliis, et illis etiam, qui sunt ad statum

pontificalis dignitatis assumpti, quod illa, que ad honorem, decorem et fulcimentum status sui faciunt, non negligunt, sed ad illa percipienda se celeriter preparant et disponunt, ideoque tuam excellentiam regiam exhortamur in domino sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus ad huiusmodi coronationis et inunctionis recipienda una cum eodem rege viro tuo solennia, cessante cunctatione morosa, que reprehensibilis iudicaretur procul dubio, te prepares et disponas et si forsitan aliquis tibi suaserit vel suaderet, quod eadem solennia simul cum eodem viro tuo non reciperes, tanquam suasioni perverse, ac tuis et regni tui predicti honoribus et statui contrarie non modicum et nocive, nullatenus acquiescas, sed ab illa totaliter removeas mentem tuam. Scitura filia predilectissima, quod si forsitan, quod absit, receptionem solennitatis eiusdem differres ulterius, vel forsitan non curares, nos qui sicut nosti regem predictum virum tuum ad tui supplicationem coronandum et inungendum ordinavimus ut prefertur, negare sibi cum decencia et honestate nostra nequibimus, quominus sui ac predictorum regis et regine Ungarie nunciis apud nos instantibus super hoc, eidem coronationem et inunctionem impendamus huiusmodi vel faciamus impendi. Demum quia vox viva magis quam mortua imprimere cordibus consuevit, nos qui te tuumque regnum predictum intra nostra precordia sincere dilectionis et paterne caritatis affectu gerimus, dilectum filium magistrum Johannem de Jaurens capellanum nostrum, causarum nostri palatii auditorem, virum utique fidelitatis et probitatis constantia, literarum scientia et discretionis maturitate conspicuum, de intentione nostra plenarie super hiis informatum, ad tue celsitudinis presentiam destinamus, quem cures audire super hiis et aliis, que tibi pro parte nostra explicanda verbotenus duxerit, sibi que fidem credulam adhibere, ac nobis per ipsum rescribere tue intentionis et voluntatis propositum in hac parte. Dat. apud Villamnovam Avinionen. diocesis IIII. idus Junii anno quarto.

(Vatikáni levéltár. Regesták. 139-ik kötet 92-ik szám.)

VIII. 1345. a u g u s t u s 5.

VI. Kelemen pápának Johanna királynéhez intézett levele.

Carissime in Christo filie Johanne regine Sicilie illustri. Placibilibus admodum relatibus dilecti filii nobilis viri Roberti de Sanctoseverino, comitatus Coriliani domini, percepimus exultanter, quod tu filia carissima, et carissimus in Christo filius noster Andreas rex Sicilie illustris vir tuus, circa ea, que honorem status vestri, et regni prosperitatem respiciunt, sedulis studiis intendentes, tam procerum dicti regni, quam aliorum virorum peritorum et deum timentium consiliis et directionibus

adheretis. Nos igitur tuam et eiusdem regis circumspectionem providam admodum utique nobis gratam, multipliciter in domino commendantes, rogamus excellentiam regiam et hortamur, quatenus premissa sic prudenter et mature continuare procures, quod status predictus votivis successibus iugiter dante domino sicut desiderabiliter appetimus, tibi que super hiis paternis assistere intendimus, favoribus prosperetur, prefatum nobilem tui honoris et comodi fervidum relatorem recommendatum favorabiliter nichilominus habituri. Datum Avinione nonas Augusti anno quarto.

(A vatikáni ltárban. Clementis VI. Secret. Regist. Anni IV. Vol. 139. Ep. 214.)

IX. 1375. november 1.

XI. *Gergely pápának magyarországi követéhez intézett levele.*

Venerabili fratri Guillermo episcopo Senensi salutem etc. Licet nobis displicenter sumimus, quod isto tempore ecclesiam tuam linqueris seu multum absentaveris te ab ea; quia tamen speramus, quod super statu dilecti filii nobilis viri Caroli de Duratio ducis Dalmatie, ad quem sincerum habemus affectum, tribues auxilium et iuvamen et pro Romana ecclesia cum carissimo in Christo filio nostro Ludovico rege Ungarie et carissimis in Christo filiabus nostris reginis Ungarie illustribus favente deo multa bona poteris operari, sumus de huiusmodi absentatione contenti. Sciat igitur eadem fraternitas, quod idem rex, qui sepe seduci asseritur pravis suggestionibus malignorum ex eo, quo de ecclesia *) sua non habuit voluntatem, licet ipsi ecclesie non de persona extranea, sed ungara sed sibi fideli atque devota videlicet fratre sui fidelissimi servitoris dilecti filii nobilis viri Petri Zuder bani Sclavonie et de quibusdam aliis ecclesiis et beneficiis suorum regnorum, que omnia vult dari ad velle suum graviter, sed indebite salvo honore regio contra nos extitit perturbatus, et tam nobis quam quibusdam de nostra curia scripsit valde melancolicas literas tenore presentibus inclusorum et in huiusmodi melancolia adeo usque-quoque permansit, quod nec bonum factum nec bonum verbum pro dicta Romana ecclesia habere potuimus ab eadem, et in estate proxime preterita taliter erat dispositus status hostium ipsius ecclesie, quod cum non nimis grandis eiusdem regis auxilio prefata ecclesia de dictis hostibus triumphasset. Quare te hortamur actente mandantes, quatenus cum interventione predictarum reginarum necnon prelatorum ac iam dicti Caroli aliorumque nobilium ac consiliariorum proborum eiusdem regis, de quibus circumspectioni tue videbitur, memoratum regem a dicta turbatione, que nocet anime sue et ecclesie memorate, regimini, honorique regio derogat, tua consueta prudentia revo-

*) A név ki van hagyva.

care et ad devotionem antiquam reducere toto tuo posse teneris, dicturus eidem ac aliis supradictis, quod non est princeps in mundo, cui tantum complaceamus de ecclesiis cathedralibus et aliis beneficiis sicut ipsi regi ac sibi et suis, que honeste possumus, non negamus, imo concedimus gratiose. Sed e contra in suis regnis nimis habemus de obedientia in provisionibus ecclesiarum et monasteriorum ac collationibus beneficiorum ac etiam de subsidiis et decimis, quam in aliquo regno mundi et in omnibus vel multis ecclesiis et monasteriis incipit pretendere, licet minus debite, sed sicut sibi a multis suggeritur ius patronatus habere. Et non est rex etiam quantumcumque vicinus, qui ita de omnibus ecclesiis et beneficiis sui regni vacantibus et vacaturis nobis scribat ita frequenter, sicut rex memoratus et cum pro hiis alii reges scribunt, si eis non complaceamus. tollerant patienter. Ceterum de negotio florentinorum eidem regi scribimus secundum tenorem presentibus interclusam et ut de hiis, que dictis florentinis ad eorum malitiam convincendam scribimus, sis informatus plenarie copiam nostre litere inclusam presentibus destinamus. Ideoque super hoc quicquid boni poteris sollicite opereris et de hiis et omnibus aliis nobis rescribere sepius non postponas. Datum Avinione kalendis Novembris anno quinto.

(A vatikáni ltárban. Gregorii XI. Secret. Regist. Anni V. Vol. 211. fol. 68.)

X. 1375. november 1.

XI. Gergely pápának Erzsébet királynéhez intézett levele.

Carissime in Christo filie Elizabet seniori regine Ungarie salutem etc. Reginalibus literis et supplicationibus (per) venerabilem fratrem nostrum Thomam episcopum Corbaviensem nobis exhibitis paterna benignitate receptis et visis ac eodem episcopo sepius benigne audito illa libenter ex eis concessimus, que secundum deum vidimus concedenda dictumque episcopum, qui hec fideliter et diligenter prosecutus fuit, meritorum suorum et tue serenitatis intuitu credentes in hoc tibi et etiam carissimo in Christo filio nostro Ludovico regi Ungarie illustri nato tuo specialiter complacere, Corbaviensi ecclesie tunc vacanti de fratrum nostrorum concilio nuper prefecimus in episcopum et pastorem. Verum quia inter supplicationes easdem una videtur esse potissima et tuis maternis precordiis magis infixata, videlicet ut prefatum regem, cuius devotionem ab infantia sua ad apostolicam sedem habitam et gesta magnifica pro fide catholica in dictis tuis supplicationibus, licet nobis nota existerent, in genere narravisti et supplicasti reverenter, ut nos ipsum regem potioribus favoribus apostolicis prosequentes et brachiis cordialis dilectionis complectentes eum in suis agendis licitis dignaremur gratiosius exaudire, eidem serenitati respondemus, quod ipsum regem ob de-

votionem et gesta huiusmodi ac considerationem sui illustrissimi generis Francie et Sicilie, cum quo Romana ecclesia ab antiquis temporibus preteritis orbis principibus est coniuncta, connexias specialiter habuimus prout habemus in intimis visceribus, prefatamque ecclesiam in suis oppressionibus sperantes per eius clipeum defensari sue subventionis et protectionis auxilium non solum sibi possibile, sed satis facile in magnis necessitatibus dicte ecclesie contra eius et dicti generis hostes sepe et confidenter duximus requirendum. Sed licet ipse rex pie intentionis existat, tamen iniquis et malignis suggestoribus prevalentibus apud regiam puritatem, illud licet olim ex certis specialibus servitiis dicte sedis felicitis recordationis Urbano pape quinto predecessori nostro liberaliter promissum nequivimus obtinere, propter quod memorata ecclesia ex guerris dictorum hostium fuit prout est fatigata quamplurimum et merito veretur periculum status sui. Pretendit autem rex prefatus, quod eum in quibusdam provisionibus ecclesiarum cathedralium et gratiis quorundam beneficiorum ecclesiasticorum volumus exaudire et narrat in quadam sua litera uni ex fratribus nostris directa ea, que de suis petitionibus non concessimus, sed non narrat, que duximus concedenda, cum sine operatione sint plura. Certe veritatem credimus dicere, quod nullus alius rex vel princeps tantum quantum ipse rex fuit suis temporibus per nos et predecessores nostros Romanos pontifices in suis supplicationibus exauditus et si interdum non exaudivimus eum ex bonis considerationibus, hoc fecimus providendo dignioribus personis vel providere credendo et de regnis suis ut plurimum oriundis, unde tua discreta devotio dignetur attendere, si est decens et expediens universali ecclesie, quod omnia prelature dignitates et beneficia, in quibus dicta sedes meram et plenam a deo potestatem obtinet, ad beneplacita principum et aliorum dominantium concedantur. Hec enim non catholici reges sed tyranni faciunt, quorum exemplum perniciosum et damnabile ipsi regi per aliquos detestabiles reges successores, ut audivimus, allegatur. Advertas etiam, si super hiis omnia dicti regis beneplacita curaremus adimplere, quale inde exemplum aliis regibus et principibus preberetur, quibus oporteret nos et successores nostros Romanos pontifices aut facere simile, quod absit, quia non expediret fidei christiane, aut ipsorum regum contra apostolicam sedem periculosa turbatio oriretur. Quare pietatem tuam, quam tanquam in timore dei firmatam credimus honesta et rationabilia cupere et contraria execrari, quanto cordialius possumus deprecamur, quatenus premissa et alia circa hec actendenda devota mente considerans prefatum regem ad radendum totaliter de corde suo turbationem, quam contra nos et dictam ecclesiam, cuius est filius

specialis, non suo motu cum sit sincerus et purus, sed ex malis suggestionibus concepissee videtur, studeas maternis suasionibus revocare ad antiquamque devotionem et affectionem ecclesie memorate reducere et ab indebitis cessare querelis, suggestores huiusmodi, qui detrimentum suorum salutis ac honoris et fame suscitare presumunt, aut compescendo, ut cessent a talibus, aut eminus propellendo eumque inducas, ut id, quod omisit erga dictam ecclesiam de favendo sibi oportunis verbis et factis, cum adhuc eius auxilium sit ipsi ecclesie necessarium sicut nunquam, supplere dignetur. Terror enim sue potentie cum ipse voluerit multum valebit ipsi ecclesie et reddit actonitos hostes eius. Nos siquidem et apostolica sedes semper parati erimus pro ipso suisque natis et regnis favores gratias et auxilia possibila tanquam nobis specialiter acceptis et caris paternis affectibus impertiri. Ceterum eundem regem velis inducere, ut illos, quos dicta sedes iam promovit vel promovebit pro tempore ad ecclesias cathedrales, monasteria dignitates et alia beneficia ecclesiastica suorum regnorum, nolit impedire in possessione ac regimine et perceptione proveniunt suorum ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum et beneficiorum huiusmodi nec favere occupatoribus et impeditoribus quibuscumque, quia hoc non debet facere nec faciunt alii reges nec principes christiani, quin imo eosdem promotos ob reverentiam dicte sedis tractet favorabiliter et benigne, ut deus, qui prosperavit eum in ampliatione regnorum atque victoriis et filiabus in prole masculina, quam credenter consideramus, prosperare dignetur. Alioquin si contra iussa divina et sacrorum canonum se de talibus modis et violentiis intromittat, vindictam dei debet merito formidare. Dat. Avinione VI. idus Decembris anno quinto. (A vaticáni levéltárban. Gregorii XI. Secret. Regist. Anni V. vol. 211. fol. 82.)

XI. 1375. december 4.

XI. Gergely pápának Lajos királyhoz intézett levele.

Carissimo in Christo filio Ludovico regi Ungarie illustri salutem etc. Ad illa te fili carissime libenter inducimus ac precibus exhortamur, que pietatem sapiunt teque in conspectu regis eterni reddere valeant gratiosus. Cum itaque dudum de persona dilecti filii Pauli abbatis monasterii sancti Martini de sacromonte Pannonie ordinis sancti Benedicti Iauriensis diocesis tunc vacante et antea dispositioni apostolice reservato duxerimus providendum, preficiendo ipsum eidem monasterio in abbatem et sicut displicenter accepimus, nonnulli dictum Paulum abbatem impedian, quominus possessionem administrationis bonorum dicti monasterii assequi valeat et habere ac dilectus filius Gregorius Iohannis canonicus Senadiensis, qui nonnullas literas nostras in favorem dicti abbatis tibi

et nonnullis aliis directas secum deferebat, per huiusmodi adversarios dicti abbatis in predicto monasterio cum literis ipsis sit captus et detentus, excellentiam regiam rogamus et hortamur in domino — actentius deprecantes, quatenus pro nostra et apostolice sedis reverentia et etiam pietatis et salutis intuitu prefatum canonicum restitui facias atque mandes pristine libertati prefatum, que abbatem sic, prout plene confidimus, habere velis favorabiliter commendatum, quod ipse magnificentie regie fultus presidio prefatum monasterium et ipsius bonorum possessionem pacificam assequi valeat, nosque proinde sinceram devotionem tuam dignis in domino laudibus attollamus. Datum Avinione II. nonas Decembris anno quinto.

(A vatikáni ltárban. Gregorii XI. Secret. Regist. Anni V. vol. 211. fol. 160.)

XII. 1410. május.

Zsigmond királynak XXIII. János pápához intézett előterjesztése.

Brevis nota eorum, que petuntur pro parte domini regis extendenda et ordinanda in minutis cum stilo et forma oportunis formis effectibus suis.

Primo, cum serenissimus et christianissimus princeps dominus Sigismundus, dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. et sua domus hactenus indebite receperint multas graves iniurias a certis summis pontificibus, ne in futurum similiter posset occurrere, petitur pro parte dicti domini regis a sancto patre domino summo pontifice taliter pro se et successoribus declarari et per bullam et rescriptum ordinari, quod dictus dominus rex et alii de sua domo sint a talibus plene securi et de talibus non habeant dubitare.

Et idem fiat per literas dominorum cardinalium sigillatas sigillis trium priorum pendentibus.

Secundo, quod, maxime considerata antiqua consuetudine et quod dominus rex suique precessores est et fuerunt patroni ecclesiarum, et quod beneficiati regni pro maiori parte sunt in regno potentes, et si non essent confidati, possent statum suum ponere in periculo, prout iam fecerunt, quod dominus papa concedat dicto domino regi et suis successoribus, quod ipsa beneficia possint conferre, et eos, quibus collata fuerint, dominus papa debeat confirmare, aut saltem quod dominus papa ipsa conferat solummodo illis, de quibus dominus rex scribet nominatim et non alio vel aliis, eo in predictis declarato, quod debitum camere apostolice realiter persolvatur. Et si qua iam collata fuissent sine speciali scripto aut consensu regis, revocentur et maxime, que presumi debent per surreptionem impetrata.

Tertio, quod cum aliqui ex prelatiis regni fuerint infideles dicto domini regi et aperte fuerint contra statum suum et de ipsis rex non possit confidere, dominus papa illos transferat ad alia extra regnum, et inde eos privet et removeat, et beneficia conferantur nominando per regem vel per dominum spanum eius commissarium; et predicti infideles nominabuntur domino pape.

Quarto, cum dictus dominus christianissimus rex scutum singulare et pugil pro fide, et continue pugnat et pugnare intendat cum infidelibus propter defensionem christianitatis, et occurrerit aliquos ex christianis, quandoque iniuriam fecisse dicto domino regi, maxime quando sciverint ipsum et gentes suas esse in expeditione pugne, et occupatas contra infideles, quandoque contigerit aliquem vel aliquos ex christianis facere ad presens vel in futurum dicto domino regi in dicto regno vel aliqua eius parte aliquam iniuriam vel molestiam, dominus papa debeat toto posse quemlibet talem facere astinere et compesci per monitiones, precepta, excommunicationes et alias censuras, prout fuerit expediens cum effectu. Et quod domini cardinales etiam super hoc adsistant domino pape et dicto domino regi omni auxilio, consilio et favore, etiam super refectione et restitutione damnorum facienda per molestantem et iniuriantem domino regi.

Quinto, cum dominus rex et sui sequaces, maxime pro defensione sui status et pro expensis contra infideles, et etiam propter infidelitatem et gesta contra eum per multos ex clericis regni, forte fecerunt contra ecclesias prefatas et clericos, et perceperunt dictorum et earum pecuniis et mobilibus; quod omnia usque nunc facta et qualitercumque et quomodocumque accepta, habita et percepta per ipsum dominum regem et suos sequaces libere et plenissime per dominum papam remittantur et dimittentur, et si cameram apostolicam respicerent, aut ad ipsam quomodolibet pertinuissent; et de eis plenissime liberatio et absolutio concedatur. Si autem camera apostolica aliquid habere debet a dictis prelatiis et clericis, contentus est dictus dominus rex, quod domino papa hoc exigat a dictis clericis et prelatiis, prout placet ipso domino pape.

(Egykorú másolata a florenczi köztársaság jegyzőkönyvében: Registro d'Istruzioni, Filza N. 4. T. XIV. fol. 143. A florenczi állami levéltárban.)

XIII. 1410. augusztus 1.

XXIII. János pápa bullája, melyben az ó-budai egyetemet megerősíti és azt kiváltságokkal ruházza föl.

Johannes etc. Ad perpetuam rei memoriam. In supreme dignitatis specula licet immeriti disponente domino constituti ad

universas fidelium regiones nostre vigilantie creditas eorumque profectus et commoda, tamquam universalis gregis dominici pastor, commisse nobis speculationis aciem, quantum nobis ex alto permittetur, extendentes, fidelibus ipsis ad querendum literarum studia, per que divini nominis fideique catholice cultus protenditur, iustitia colitur, tam publica quam privata res geritur utiliter, omnisque prosperitas humane conditionis augetur, libenter favores generosos impendimus et opportune commoditatis auxilia liberaliter impertimur. Sane concernentes, quod inter ceteras felicitates, quas humana mortalitas in hac defluentis et ad exitum continue properantis seculi cursu consequitur, ex superne deitatis munere, illud non in ultimis computari meretur, quod per assiduum studium adipisci valeat inextimabile donum scientie claritatem, que ad bene beateque vivendum viam prebet, peritum ab imperito secernit, et simillimum deo reddit. Nam creator omnium deus de summa eterne sue providentie specula cuncta prospiciens gradus et formas hominum, per hec temporalia bona et mala disponens, diversis diversa distribuat, et in hac vita qua temporaliter vivimus hunc humiliet, hunc exaltet, hunc premat, hunc sublevet, hunc dejici patiatur ad infima, hunc ad summa rerum fastigia magnitudine dignitatis attollat, ad hunc tanquam munificus dispensator sinum sue largitatis aperiat, hunc adeo etiam minimis indigere permittat, et infirmis humane consuetudine sensibus, qui rationem perspicue veritatis attingere nequeunt, sepe appareat paratissimus distributor, unicum tamen humane fragilitati presidium elargitur in studio literarum, ut apud studiosos illud in hac tenebrarum valle tempore deficiente remaneat, per quod sibi vitam glorie ac perpetue stabilitatis acquirant, satis longam vitam sibi a domino traditam reputantes, si brevis militia quam colluctando cum vitiis duxerint super terram, regni celestis premio et divina retributione pensetur. Et attendentes, quod inter preclara virtutum opera, que tanquam acceptum summo rerum auctori sacrificium eidem per manus fidelium offeruntur, illa maxime divine maiestati placere creduntur, que ad profugandas ignorantie tenebras exhibentur, quantaque commoda tam publica quam privata, spiritualia et temporalia, ex divinis et sacris theologicis facultatis eloquiis et iuribus canonico et civili ac reliquis scientiis mundo proveniunt universo, ex quibus dei cultus augetur, animarum saluti consoliditur, humana celestibus connectuntur, insurgentes controversie deciduntur, pax dei et hominis procuratur et inter mortales tranquillitas celestis, licitum ab illicito, equum ab iniquo secernitur, bonis premia, malis supplicia dispensantur, colitur regina virtutum iustitia, que tanquam precipua humani generis gubernatrix ac doctissima vite hominum magistra pulcherrima, et velut iubar mundum irradians sui

luminis claritate, debitam gubernationis exhibet rebus publicis disciplinam humanarum divinarumque rerum et nature prepotentis archana notitia illustratur, ac per illa ecclesia militans, imperia atque regna et unaqueque respublica spiritualibus et temporalibus donis et gratiis decorantur. Et propterea sedes apostolica, rerum spiritualium et temporalium provida ministratrix, ut eo facilius homines ad tam precelsum humane conditionis fastigium acquirendum, quod arduo calle ac sine labore non queritur, et acquisitum in alios transfundendum, nam crescit semper et docentis doctrina multiplicat, ubi decrescit in reliquis cumulus erogatis, quoslibet allicit, excitat et invitat prerogativis apostolicisque favoribus et gratiis allectivis, prout in altissimo conspicit, consultius expedire. Cum itaque, sicut nuper pro parte charissimi in Christo filii Sigismundi regis Ungarie illustris fuit nobis expositum, ipse rex non solum ad utilitatem et prosperitatem huiusmodi reipublice ac incolarum regni sui Ungarie, sed etiam aliorum regnorum et partium vicinarum laudabiliter intendens, in oppido suo Veterisbude Vesprimiensis diocesis in regno Ungarie predicto consistente, loco utique ad hoc accomodo admodum et idoneo, plurimum desideret fieri et ordinari per sedem apostolicam studium generale, in qualibet licita facultate, ut ibidem fides ipsa dilatetur, erudiantur simplices, equitas servetur, iudicii crescat ratio, et intellectus hominum augeatur, nos premissa et etiam eximiam fidei et devotionis sinceritatem, qua tam ipse rex, quam predecessores sui, ipsius regni reges ad nos et Romanam ecclesiam gesserunt, prout ipse rex gerere denoscitur, attente considerantes, ferventi desiderio ducimur, quod regnum et oppidum ipsa nec non partes predictae scientiarum muneribus amplientur, et viros producant consilii maturitate perspicuos, virtutum redimitos ornatibus ac diversarum facultatum dignitatibus eruditos, sicque illis scientiarum fons irriguus, de cuius plenitudine hauriant universi, literarum cupientes imbui documentis. Hiis igitur omnibus et presertim congruitate dicti oppidi, quod ad multiplicanda doctrine semina et germina salutaria producenda inter ceteras civitates et oppida ipsius regni valde ad hoc congruum et accomodum fore dicitur, diligenti excusatione prescitur non solum ad ipsorum regni et oppidi ac circumadiacentium regionum incolarum, sed etiam aliorum, qui propterea de universis mundi partibus ad predictum oppidum confluunt, commodum et proficuum studio paterne sollicitudinis anhelantes devotis dicti regi in hac parte supplicationibus inclusati de fratrum nostrorum consilio, auctoritate apostolica tenore presentium statuimus, et etiam ordinavimus, ut in dicto oppido Veterisbude de cetero sit studium generale, illudque perpetuis temporibus ibi vigeat, tam in sacre theologie ac iuris canonici et

civilis, necnon medicine et artium quam qualibet licita facultate; et quod docentes, legentes et studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus et indulgentiis, doctoribus et magistris, legentibus et scholaribus et presertim in eadem sacra pagina in Parisiensi, Bononiensi, Oxoniensi Lincolnensis diocesis et Coloniensi studiis commorantibus per sedem apostolicam, Romanum imperium aut alios quoscumque concessis, gaudeant et utantur; quodque illi, qui processu temporis bravium meruerint in illa facultate in qua studuerint, obtinere sibi que docendi licentiam, ut alios erudire valeant, ac doctoratus seu magisterii honorem petierint elargiri per doctorem seu doctores, aut magistrum seu magistros illius facultatis, in qua examinatio fuerit facienda, preposito ecclesie sancti Petri dicti oppidi pro tempore existenti, quem cancellarium ipsius studii eadem auctoritate perpetuo esse volumus, statuimus et etiam ordinamus, vel prepositura ipsa vacante, illi qui ad hoc per dilectos filios doctores et magistros inibi actu regentes et capitulum predictae ecclesie deputatus fuerit, presententur, idemque prepositus cancellarius, aut deputatus huiusmodi doctoribus et magistris in eadem facultate actu ibidem regentibus convocatis, illos in iis, que circa promovendos ad doctoratus seu magisterii honorem huiusmodi requiruntur, per se vel alium, iuxta modum et ordinem, qui super talibus in predictis Parisiensi, Bononiensi, Oxoniensi et Coloniensi ac aliis generalibus studiis observatur, examinare studeat diligenter, eis que si ad hoc sufficientes et idonei reperti fuerint, huiusmodi licentiam tribuat, et doctoratus seu magisterii honorem conferat. Illi vero, qui in eodem studio dicti oppidi examinati et approbati ac docendi licentiam et honorem huiusmodi obtinuerint, ut iidem extunc absque examine et approbatione alia regendi et docendi tam in oppido predicto, quam in singulis generalibus studiis in quibus voluerint regere vel docere plenam et liberam habeant facultatem, constitutionibus et indultis apostolicis, etiam si de eis ac de verbo ad verbum in nostris literis specialem oporteat fieri mentionem, et aliis contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulla ergo etc. nostre constitutionis, ordinationis et voluntatis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Bononie kalendas Augusti anno primo.

Stephanus C. de mandato.
Pro Bulla et Registro de Prato.

(Archivio delle Bolle della Dataria. Giovanni XXIII. 1410. Anno I. Lib. 13. fol. 74, 75. A laterani palotában.)

Közli: FRANKÓI VILMOS.

ÚJABB PÓTLÉK

SZAMOSKÖZY TÖRTÉNETI FÖLJEGYZÉSEIHEZ.

Az egyetemi könyvtár Wenzel Gusztáv nagybecsű könyvtárának egy részét megszerezte. A nyomtatott munkákon kívül volt néhány kötet kézirat is, s ezek közt egy colligatum Szamosközy gyűjteményének egy részét foglalja magában.

E gyűjtemény részint magának Szamosközynek, részint Gyulafy Lestárnak följegyzéseiből áll; ezen kívül egy pár egykorú irat is, melyek hasonlóan Szamosközy gyűjteményéhez tartoztak. A meglehetősen vastag kötetnek csak egy kis része ered magától Szamosközytől; a jóval nagyobb rész, a gyűjteménynek mondhatni ötödöd része, Gyulafytól származik.

Ezúttal, újabb pótlékkül »Szamosközy maradványaihoz« — melyek a Monumenták II-ik osztálya XXX-ik kötetében jelentek meg, s melyhez már eddigelé is két pótlék járul — csak azokat közlöm, melyek Szamosközytől erednek. A többi: Gyulafy Lestár hagyománya, valamint a Szamosközy gyűjteményéhez tartozó egykorú iratok: 1. Michael Weiss sive Fejér anno 1605. 143 — 6. ll. 2. Tabula expensarum et contributionum pecuniarum in germanos factarum anno 1601 usque 1605. 149 — 158. ll. 3. Az 1595-iki birodalmi gyűlésről irt olasz napló. 4. Az keresztesi harcz formái, mint volt 313 — 330. ll. külön kiadás tárgyát fogják képezni.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény. 293 — 294.

Gálfi Jánost kiskarácson napján vitték be Husztba Korlátvit (?) György, Boronkay Ferencz, Boyti László, Lőrinczfí Gáspár, az trabant hadnagy Néma István, Erdélből parancsolta meg Bátori Sigmond, hogy Váradról Husztba vigyék. Bochkay István ment volt Fejérvárra, hogy kegyelmet nyerjen Gálfinak, de semmiképpen nem lehetett. Azért míg odajárt Bochkay, addig

Husztba vitették, váradi kapitán volt akkor Bochkay István. Csukát Péter fogta volt el Belínyesben. Váradról azután hogy megfogta Csukát Péter, száz lovagot küldött volt érte Bochkay István. Márton deák az belínyesi tiszttartó ispán, az vont a el az köpönyegét, igen panaszkodott Gálfi, hogy ű tötte az apját emberré, ki talán most is, úgymond, kalmár volna, ha én nem vittem volna elő. Azután csakhamar megölték Gálfit. Kendi Sándorra vetett Gálfi. Miért szomjúhozza, úgymond, Kendi Sándor az én kicsin egy kis marok véremet szomjúhozza? (*így!*) Bátori Boldisár volt egyik oka, hogy megöljék.

Nagy karácson napján vitték Gálfit Somlyóban, ott Bátori István szánta és könyvezte Gálfi szerencsését. Gálfival nem lőtt szembe, hanem szállásra gazdálkodott neki. Mikor feldúlták volna Ujvárárt, és Bódisár kínálná Bátori Istvánt az marhájából való részszel, mond Bátori István: ne adja isten, hogy én nekem NB. marhájában jusson, legyen tied öcsém; Boldisár megnevette vele, hogy marhájában el nem vött.

Bátori Sigmondot Kendi Sándor az mogyoróban való féreghez hasonlította. Ezt én látom, úgymond, hogy valamie vagyon, mind elvesztegeti, és az országot is megemészti, azután hogy nem leszen mit költeni és elemészteni, mint az mogyoró NB. féreg, házának veszedelmével, kibúik jószágából és kimegyen ez országból.

Ezt az vén Koloswáry János deák, az tordai camora ispán hallotta egynéhánszor Kendi Sándortúl. (*Más téntával: Mely János deákot Báthori Gábor erdéli fejedelem, az Kendi István seditiójának részességéért az beszterczei kapun kívül felakasztatta ugyan köntösiben anno domini . . . die (Üres helyek.)*)

Egyetemi könyvtár Wenzel-gyűjtemény 300.

Getmis jamur gyerekmez köpönegh.
Elmult esőnek nem kell köpönyeg.

Török proverbium. -

Csarnahora havassa Máramarosra fekszik, azután Formosa havassa, az honnat az Tisza kijú. Azontúl Sido havassa, az Kés-márcra megyen fel. Azontúl oroszok rutheni laknak. Frazin az falunak neve, az mely felett az Tisza feje vagyon, Lapuz mező széliben. Hét mélyföld Szigethez az Tisza feje. Szigeten alól navigabilis est Tibiscus. Az Tiszába ez vizek szakadnak: 1. Viso. 2. Kaszo. 3. Iza. 4. Máramaros. 5. Sugatag. 6. Szaploneza. 7. Maranges. 8. Tarazk, 9. Absa viz. 10. Talabor. 11. Baranya. 12. Huszt. 13. Nagy-Ág. 14. Szamos, ad Szamosszeg pagum. 15. Borsova. És ezeken alól több vizek is.

Tisza.

Rónaszéki az só camora, tizezer forint árendája vagyon Máramarosban.

1602.

Kusczin Alibegh az persa követe Rodolphus császárnál, Carolus Magnus gazdálkodott neki.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 389.

(Ez alább következő irat keresztül van húzva.)

Sigismundo Batorio, baroni in Lubokovitz, aurei velleris equiti etc.

Fidentia mihi ad scribendum dedit perpetua Sertis Vrae in me benignitas, voluntatem occasio obtulit, animum denique hic optimus juvenis suggessit. Est is ex illustri comitum Pisano-rum prosapia oriundus, nomine Gerardus, de domo Petri, et ipse Pisanus, qui superiore anno a magno duce Florentiae, exlmo dno nro Georgio Bastae, singulariter commendatus, ita virtutibus et honoribus apud eum venit, ut in intimum suorum sodalitiū ascitus, per hoc omne tempus, verae virtutis praeclara atque illustria ediderit documenta. Nunc honesta missione ab eodem dno Basta impetrata antequam in patriam rediret, summo tuam Sertem videndi alloquendique desiderio afficitur. Sicut autem sol summus ille astrorum rex, cognatos mortalium animos, mirifico quodam sensu in sui contemplationem allicit: ita sane in principes, qui verum humanarum lumina sunt, mirabili quodam affectu, hominum mentes iuxta atque oculi rapiuntur atque feruntur. Proinde ut tua quoque Sertas hunc optimum juvenem, verae virtutis alumnum, favore et benevolentia sua complectatur, summa animi summissione oro atque precor. Eandemque dei optimi maximi benignitas incolumem conservet. Datum in Colos-var, 3. die Aprilis, anno dni 1604.

Serti Vrae

addictissimus servitor

(Stephanus Ormánczy kitörölve.)

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 160.

1604.
Kassai templum
elfoglalása.

Az kassai templum elfoglalása így volt: mense Januario anni 1604 Barbianus az vég helyekből Szenderőből, Tokajból, és egyéb helyekről gyűtött volt be Kassára, úgymint ötszáz német és valon fegyverest, hogy bátorságosban az templomot elfoglal-hassa. Mert tartott valamit az város népétől. Immár azelőtt Forgács Ferencz az császártól Kassára jött volt. Micatius Miklós ugyanott Kassán volt, miérthogy praefectus camerae volt. Volt akkor az időben kassai bíró Joannes Bocatius, egy poëta szabású, felhivatja azt Barbianus az udvarba, eleibe adja az császár

parancsolatját, hogy az templumot pápista papok számára foglalják. Azért az császár parancsolatjának engedelmes legyen az város, ha magoknak javát kívánják. Az templum kulcsát is elkéri az lutheránus papoktól. Amazok nem merik megtartani, hanem odaadják neki. Immár pedig jó virradtakor az fegyveres németeket, valonokat az városba behozatta volt Barbianus, minden utcákra seregekbe elosztotta, mert az város népe is fegyveres kézzel volt, de darabonkint, házaknál. Így egy reggel az templumba be az fegyveresek és valonok utánna a Forgács Ferencz az pispék, és Mihátius és Barbianus. Ott az papi öltözőket és egyéb oltárhoz való apparatusokat nagy rakással előhordanak. Forgács Ferencz megszenteli, és nagy processióval az udvarban való templumból is az papi öltözőket és egyéb afféle szentségeket az öreg templomba visznek. Ezek így levén, az lutheránus papokat kiküldi az egész városból. Az scholából az mestereket, kik helyébe mind jesuitákat akartak azután hozni üdövel.

Így az város nekik engedvén az templumot és scholát, azután Bocskay István által szabadula vissza.

Kisasszony napján Septemberben indult ki Barbianus Bocskay ellen. Mikor az udvar előtt állana az utcán Kassán az udvar népe lúhátan, egy ifjú, kinél az Barbianus olasz módra csinált kopjája volt, az lú megijedése miá valamiképpen úgy viszi az kűfalnak az ifjat az lú, hogy az kopja felén dűlvén, az kűfalba törik, és más kopját hoztanak azután az ifju kezébe. Ezt ugyan akkor sokan rossz jelenségre magyarázták az uraim.

1604.
Barbianus.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 306—312.

1604. mense Martio, Sarmaságon Szilágyban, az megholt anyát az fia megötte, az nagy éhség miá.

Aenigma vernaculum.

Ros harmat.

Harmat.

Pulchras innumero orbe
[margaritas,

Hold látá, hold fel nem vevé,
Nap látá, nap felvéve.

Per terras vaga noctiluca
[sparsit,

S. Z. 1608.

Vidit gramineum per aequora,
[illas

Similem sibi.

Mundi ingens oculus, tulitque
[cunctas.

Ipse deus nunquam, rex raro,
saepe videt plebs.

Egy öreg ezüst fazokat adattak urunk marhájából Boyti Lászlónak, arra való versek, kiket felmetszetett reá az ötvössel Boyti László.

Quid? Polycletea si non commendor ab arte?

Arte tamen maior Polyclete tua.

Nam Stephani fueram vas principis; illius atra

Fata, Ladislao me tribuere meo.

Ex testamento sermi quondam dni Stephani Ungariae ac Transylvaniae principis etc. gen. Ladislao Boyti, epularum principalium magistro, officiorum ergo datum, anno 1607. die Januarii 24.

(Ennek az eleje hiányzik, az alábbi csak folytatás.)

de Csigaloghi pasa fia, ismét az Sami pasa, Servany pasa, bagdati pasa, nagy véletlenül reá ütöttek csak kevesen, felette nagy kárt tettek benne az kazul hadában, noha meg nem verhettek, de azt mondják, hogy ű magán is az kazul basán valami kicsin seb esett volna. Az császár hada oztán visszajött minden kár nélkül, az kazul elszálla az vár alól, egy napi járó földön.

Hajdu hadnagyok.

Hajdu hadnagyok Bocskay István idejében: Rédei Ferencz gralis kapitánya az hadnak, másutt való kapitán Dengelegly Mihály, Deseöffy János, Kovács János, Kevy Miklós, Egry István, Alberth Kovács, Palay Pál, Zilasy János, ki Morváig feljargalt vala hadával, Somogy György, Tarjány Demeter, Fekete Péter, Báthori Pál, Nagy Márton, Kopcsa Miklós, Barbély Ferencz, Szénásy Mathias, Csomóházy András, Csatári János, Farkas Mihály, Fűzy István, Nagy Mathias, Keresztes Tamás, Deli Kozma.

Németi Gergely más generalisa Bocskainak túl az Dunán, Bécsig, Ujhelyig, Horvátország felé, és az Fertő tó két felén csatázott, Elek János, Zádori András, Kasza György, Ujváry Miklós, Rácz Ábrahám, Szabó Lukács, Ujvári János, Palotay Mihály etc.

Rácz György hitlevele.

Kivül: Augustus apud Suetonium caput 71.

Ego perdidit viginti millia numum, meo nov (?) (flor. ungar. 70.) sed quum effuse in lusu liberalis fuisset, ut soleo plerumque, nam si quas manus remisi cuique, exegissem aut retinuissem, quod cuique donavi, vicissim vel L millia *id est* flor. ung. 1750.

Hoc habet inter cetera justitiae suae natura principium, quod cum ad exitum (vitae) ventum est, omnes in aequo sumus, secta.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény. Betoldott lap.

Joannes Koppa kapitán, ha slesiai németek kapitánja-é, vagy honnat valóké?

Más kézzel: Praimerianus, qui Segesvár contra Moysem defendit, fuit in illo Urbanus Perghma, vexillifer Pettinger et Job. Mayrhoffer.

Maximilianus Saliensis, comes ha mind az egész regimen kapitánya-e?

Más kézzel: Vicecapitaneus totius regiminis Praimeriani.

Petrus Spinosa, kire Fejérvárat ostromlatá Moises, micsoda németek kapitánya, és kik voltak vele az szálláskor fű németek, hadnagyok?

Más kézzel: Praimerianus.

Szászvároson az mely németeket levágtak az tatárok, ki volt az hadnagyok, zászlótartójok? (*más kézzel:* Tech fuit vexillifer, jam est capitaneus) és micsoda fű németek vesztenek ott, hányan vesztenek, hány szaladott el benne? Egy félszemű zászlótartó volt ott, kit elfogtak volt és Moisesnek küldötték volt, kicsoda annak neve, most is itt vagyon ez.

Az dévai kapitánnak, ki akkor vala Dévában Albertus neve, cognomen quod est?

Más kézzel: a Schleben.

Bástával Kolosváratt kicsoda kapitánya volt, mikor Moises bejött és ki volt akkor kassai kapitán?

Más kézzel: Joannes Zeidenstorfer et Georgius Collonisch, qui ibidem mortuus duabus ante deditionem diebus, vexillifer Adam Pulner.

Prayner fű generalis kapitán volt, de mikor Moyses bejött, ha Bástával volt-e vagy másutt?

Más kézzel: Prágában akkor fizetéseket sollicitálta.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 305.

Én zalonkemeni Rácz György az római császár ő fge vexillifer Adam Pulner Erdélyben levő hadainak fő kapitánya és minden én velem levő vitézlő rendek kapitányok, és hadnagyok, tudniillik német, magyar, kozák, rácz, oláh és szász nemzetből valók, adjuk emlékezetire mindeneknek az kiknek illik, minthogy az közönséges jónak és egyességnek tractálása ilyen rövid terminuson végben nem mehetett, hogy penig az keresztyénségnek megmaradására és ez megromlott hazának épületire jobb módjával az keresztyén egyesség véghez mehessen, mi az mi igaz hitünkre és tisztességünkre fogadjuk, hogy mi ez mai naptól fogva ez jövő csötörtökig, minthogy az commissariusokhoz küldünk, Gyulaffi uram ő nga és minden vele levő vitézlő rendek, kapitánok, hadnagyok és az egész hadbeliek ellen sem ellenkezőt, sem csatát, sem derék hadat nem bocsátunk, hanem vesztegségben és csendességben leszünk, kiért mi is kívánjuk azt ő kglmek-

Rácz György
hűtlevele anno
1605.

től, hogy ő kglmek is mindenféle vitézlő rendek, kapitánok és hadnagyok minékünk hasonló hitlevelet adjanak, hogy ez felyül megirt idő alatt vesztegségben és csendességben lesznek és semmi injuriát minékünk nem inferálnak, ez idő eltelvén, ha az békeség köztünk nem mehet, az fegyverre mindenik félnek szabad útja legyen, melynek erősségére adtuk mind fejenkint pecsétes levelünket, kezünk irásával. Ex Segesvár quarta Junii, anno dni 1605.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 370—393.

1606.
mense Aug.

Világosvárbán ilyen dolog történt. Egy Huzaim bég vagyon az várban, kit az vezér oda vetett, vagy éljen, vagy haljon. Az Világosvár nagy magas kűsziklás hegyen vagyon. Az Bátor urak rakatták volt régen, nagy magas emelcsője vagyon, annyira mint két rend háznak az magassága volna, erre az emelcsős kapura hosszu hidon mennek fel, és az hidat meghányhatják mikor akarják, és az emelcsőt is félkézzel felvonhatják, oly könnyen jár. Petneházi István Jenőből az ráczokat gyakorta subornálta, hogy valamint Világosvárat övévé tegye, és Erdélyhez foglalja. Egykor igen titkon elküld egy rácz papot az ráczokhoz, kik Világosvárbán laktanak az kű bástyában, küvül az emelcsős kapun. Voltanak többen is felesígestül, gyermekestül, de fűképpen tizenketten vetik magokat, hogy űk megvegyik Világosvárat. Így rendelik az dolgot, hogy kettőt beküldjenek az béghez, az tize itt kűn álljon az emeksén kível. Az két rácz bemegyén valami okkal az béghez. Volt az bég csak másod magával, egy Pirak Musztafa fű vitéz törökkel. Mihelt bemegyén az két rácz, az egyik mingyárt Pirak Musztafára süti az mordál puskát, úgy hogy az mindjárt ugyan ott meghal. Ezt hogy látja az rácz társa, ki mingyárt az ajtón, és kifut a várból. Az másik rácz ki Musztafát általlütte, neki szablyával az béknek is. Az bék addig hány ellent ruhájával és holmi egyébbel, hogy küszödőbe esik az ráczczal, ott vonták rángatták erősen egymást. Végre az falon volt egy hancsár, azt az bék az küszödésben ragadja, és kezdi hátul és oldabúl érdni és sebesíteni az ráczot, de miérthogy az bék nem tért hozzája, nem tehetett halálos sebet rajta, hanem egynehány helyen az hátát és farát ugyan megsebesítette azért. Mikor így küszödnének, az rácz végre az bégnek az nadrág hasítékján szerencsére benyulván, fogja az bég tökit, ledüti és már ugyan megöli volt, hogy egy török megyen be az ajtón. Az ráczot szakálánál fogja és minden nagy veszéllel, szakálánál fogva hátra vonja az bégről, és úgy megbirván az ráczot, rútol megölik nagy sebekkel, és alávetik az nagy magas ablakon az hegyoldalra. Így menekedett meg akkor az bég. Siri csak alatta vagyon Világosvárnak, mint Déva és az faluja. Sirit most magyar bírja.

Segesvár alatt való dolgok Gyulafi László
generálisságában, anno 1605.

20. Julii Gyulafi László Köpöcz nevű faluban marada, mert igen beteg vala. Híttá vala ki Moldovából Andreas Marci doctor, ki kurálja. Itt rendelék melléje komáromi Horvát Mihált, ki Havasalföldből kijött katonáknak hadnagya vala, az ő maga százával, hogy vigyázna reá, hogy valami casus ne esnék rajta. Az több had Udvarhelyre szálla, az hol Petki János az székelységnek kapitánya vala, az csiki haddal és az álgyukkal, kiket Jobbágyi Pál ötven lovaggal és ötven gyaloggal Ujvárból hozott vala. Akkor Gyulafi László minden dolgot Haller Gáborra bízott vala, mert az urak közzül ott egyéb nem vala.

Die 22. Julii Rácz György Segesvárból három rendbeli csatát bocsátott vala ki Szakmárra, Maros- és Udvarhelyszékre, kiknek egy része Szent-Ábrahámot, Derset és Szentgyörgyöt mind elrablotta vala. Szentgyörgyről Kornis Ferenczet negyed magával elvitték vala. Más rendbeliek, kik négy zászlóval valának, kiknek Csonka János kapitányok vala, másfelé rablani mentenek vala. Ezekre az csiki kapitány Mátyus János, az székelyekkel és az Havasalföldből kijött magyarokkal Solymos nevű falunál rá üte, mikor sok prédával mennének Segesvár felé. Az szerencse Mátyusnak úgy szolgálta, hogy az négy zászló alatt való ráczokban és oláhokban, kik ötszázan valának, háromnál avagy négynél több el nem szaladott, mind ott vágták le őket. Nem messze oda az harczhelyhez vala egy malomház, hova egy zászló alatt való ráczság szorult vala, azokra is az magyarok reá menvén, az molnot megégették, és az ráczokat levágták, minden ragadománt tülok elvöttek, száz és huszonöt legínt fogtak vala. Csonka Jánost is elevenen elfogták. Mátyus hadából egy hajdunál több nem vezett. A mely harmad rendbeli csata más felé ment volt, azt is megkergették, de hiába.

Csonka János
megveretik.

23. Julii Bogáthi Menyhárt és Mindszenti Benedek Görgénből jövének az táborba. Ezen napon az magyarok Csonka Jánosnak megkegyelmezének, és száz lovasnak ismét hadnagygyá tevék, az több raboknak is soknak megkegyelmezének. Mátyus János tizenkilenc oláhot Csikban az vas hámorba küldte. Kálnaki János beérkezék az havasali vajdátul Radultul, ki az békessíget annyira vitte vala, hogy Radul az urtúl négy fű embert, az nemesség közzül egyet, az székeltség közzül egyet, és az székság közzül kettőt kíván vala, kik előtt az békesség teljességgel véghez vitetnék. Az vajda Kálnakival küldte vala klucsjár Radult és vizter Nicát. Klucsar Radult hagyja Rukaron, kinek zálagul brassai polgárt Begner Pált hatta vala, Begner helyett pedig elhozá vizter Nicát és Brassóban hagyá, és így Kálnaki

az úrhoz jöve. Tetszék azért az uraknak közönsígesen, hogy az nemesség közzül Haller Gábor, az székelyek közzül Kálnaki János, az szászság közzül penig Fejér Mihály és Sonkabonk Marcus menének. Ezek elmenvén, Haller Gábor az vice generalisságot adá Bogáti Menyhártra és elmenének Rukarra.

Juramentum foederis inter nobilitatem, et siculos, et saxones.

Mi Gyulafi László rátóti, generalis etc. az ő kglme rendelt tanácsi ű felsíGINEK Bocskay Istvánnak Magyarország királyának, Erdélország fejedelmének és székelyeknek ispánjának, és Erdélben levő két nemzet nemesség és székelség, esküszünk az élő istenre és az ű szent fiára, hogy mi az megnevezett tisztelendő Enyedi Györggyel székbíróval, Colomannus Gothmeister, Paulus Ludovici, szebeni eskütt polgárokkal, (más kézzel: Fejér Mihálylyal), Christóf Jánossal és Forgách Mihálylyal brassai eskütt polgárokkal, az szebeni urainktúl, atyánkfiatúl, és az egész szászságtúl cum plena autoritate hozzánk küldött commissariusokkal való megegyezésünket inviolabiliter megtartjuk, és urunknál ő flginél is törekedünk, hogy ű fge is azonképpen megtartja, tudniillik hogy az mi mostani hadunkat, akár mely nemzetből állót, az szászság közzül kiviszszük, és mingyárást, mihelt ű kglmek az ű kglmek nekünk tött fogadását, az ű kglmek hitlevelek continentiaja szerint valót praestálják, és az universitas pecséti alatt az egész szászság nevével irt hütlevelet megküldik, viszontag az Segesvárban levő hadokat, kiket az commissariusokkal ez országban bizonyos üdötül fogva tartottak, kiviszik, az várakból is Dévából és Fogarasból az benne való németeket kivinni tentálják, értékre adván ű kglmek az velünk való megegyezéseket. Ha penig ű kglmek Fogarasból és Dévából őket ki nem beszélhetnék, tehát csak az Segesvárban való hadat kivigyék, mi az mi hadainkkal az megnevezett várakat circumveniáljuk és deditióra cogáljuk. Azt is mi ugyanazon hitünkre fogadjuk, hogy hadunkat az szászság közé nem szállítjuk, törvényekben is és szabadságokban akármi névvel nevezendőkben igazán inviolate megtartjuk, és azon leszünk, hogy ű flge urunk is megtartsa. Az német hadat békével az országból kikésértetjük cum omnibus ipsorum pertinentiis. Azonképpen az commissarius urakot, és mindazokat, valakik ez országból ki akarnak menni. Erre is ígirtük ű kglmeknek magunkot, hogy mingyárást az had leszálván, ű kglmekkel öszvegyülünk, és fű atyánkfiat minden nemzetből választunk solenni legatione, ű fgét megtaláljuk de praestando nobis juramento, et de praestandis privilegiis et immunitatibus omnium ordinum. Isten minket úgy segéljen. Datum in

castris ad possessionem Fejéregyház positis, quarta die mensis Julii, anno 1605.

Ezen napon az Szalai Ferencz alatt való szakmári katonák felkelének nagy zajgással és az úr akaratja ellen erővel az zászlóval az országon által dúlással, kóborlással haza menének Szakmárra, ezért, hogy az úr hópénzeket meg nem adta vala nekik. Látván ezt az Havasalföldből kijött magyarok, azok is zúgolódni kezdének, és el akarnak vala menni, végre Betlen Gábort küldék az urak hozzájuk, és ű nehezen csendesíté le őket.

25. Julii Gyulafi László praeficiálá képében generalisnak Bogáti Menyhártot, mert már annyira elnehezedett vala, hogy szinte meghalni készült.

Ugyanakkor jöve Ali pasátúl egy fű török, kinek Olaj bék vala neve, ettül levelet küldé az pasa Bogáti Menyhártnak. Másod napon azon törökkel együtt Bogáti Menyhárt, Mindszenti Benedek, Petki János, Betlen Farkas és Alia Farkasék az pasához Kúhalomszékbe menének, mert az pasa is táborostúl kúhalomi mezőn vala. Azon másod nap Bogáti visszajöve Udvarhelyre. Ezen nap tiz órakor délelőtt Köpöczön kólikába meghal Gyulafi László, szép csendes halállal, eszén és nyelvén levén mind halála óráig. Testét Csehben vitték és ott temették.

1. die Augusti az magyar had, Ali pasa török hada és Simeon vajda hada nem messze szállának Segesvárhoz. Onnat mene az havasali hajduság tatárral együtt Segesvár alá nyargalni, magyart, oláhot egynehányat kapának, kiknek mingyárt megkegyelmezének. Négy németet, kik kaszálni jöttek volt ki, levágtanak. Az prófontmestert elevenen elhozák, kit Bogáti ugyanazon nap Ali pasának ajándékoza. Volt Ali pasa hatezer vagy legfeljebb nyolcezer néppel. Simeon vajda négyezerrel. In summa török, tatár és oláh volt tizenkét ezer, nem feljebb annál.

3. Augusti Rác György az uraknak íra az békesség tractálása felől. 4. die Augusti Balassi Ferenczet és Kamuti Farkast bebocsáták Segesvárra, onnat ismét kibocsáták zálagúl hozzánk Paluit Ivánt, Deli Kozmát és az németek kapitányát, kinek neve Kbey György, ki magyar öltözetben vala. Másnap mindkét felől visszabocsáták az zálagokat, és Rác György levélben küldé ki kívánságát, kit mingyárt az fejedelemnek küldének Kamuti Farkastúl.

Die 6. Augusti Segesvár alá szálla mind az tábor, az rétekre elől az hidhoz, az mely az Kikellőn vagyon. Azon napon egy ágyuval, és egy sebes falconnal az hegyről kezdék lüni az várost. Egész estig keresztül kösül az házakot igen lövődözék. Ide alá is az város körül mindkét félben sokféle csatázások lünek; de végre az ráczokat mind az kúfalig bekergeték az

városba. Az várból is igen lűttek, de semmi kárt nem tehettek. Bogáti Menyhárt jól forgódott.

7. die Augusti vasárnap semmi dolog nem esék, hanem die 8. hétfőre virradóban az csorba ágyut és három falkont az vizen átalvitték vala, és az hegyre felvivék, arra az melyről ifjú János királ lűtette az várost, onnat continue hétfőn és kedden estvélig az várost keresztül kösül erősen lövék. Itt alatt is az kertek között mindenün ellenkedések voltak. Ott vesze Király István, az ki az havasali magyarok instantiájára kijöttek vala.

9. die az ispitályhoz hozák le az álgjut és az falconokat és az pasa és Bogáti Menyhárt tanácsából onnat kezdék lűni, Mátyus Jánost rendelék hozzá, hogy lűtesse, és Kemény Bódisárt, kik jól járának el tisztekben.

10. Augusti Kálnaki János megjöve válaszsza az havasali vajdátúl, vele együtt jöve az vajdátúl három fű boér, egyik Miklós deák, ki az vajda fű secretariususa vala, és egy jancsár vala velek. Az vajdánál való békességet Tergovistián végezték el. Haller Gábor az úton elmaradt vala. Az békességrül való levelet az követekkel együtt Kálnaki János hozá meg.

Juramentum Radul vajdae et boerorum coram magco dno Gabriele Haller et coram legatis alias Joanne Kálnaki, Marco Sonkabonk, Micaele Feiér senatoribus Coronensibus Tergovistiae 5. Augusti, 1605.

Más kézzel:
Olá hit.

NB. Én Radul vajda Havasalföldének fejedeleme, esküszöm az élő istenre, atyára, fiura és szent lélekre, teljes szent háromságra, az Evangeliomra, szűz Máriára és minden szentekre, hogy én az felsíges Bocskay Istvánnak, Magyarországnak és Erdélnék fejedelmének, és alatta való országinak teljes életemnek idejében hű és igaz leszek mindenekben, barátjának barátja, ellenségének ellensége, teljes életemben tehetségem szerént ő felségének és országinak hasznát követem mindenekben, sem titkon sem nyilván való pratticát ő fgének és országinak ellene nem indítok, sem indítani nem engedek az alattam valóknak. Sőt penig ha más indítana is, részes benne nem lések, hanem ha valakit értenék is, hogy valamit indítani akarna, és arra tehetségem nem volna, hogy ellene álljak, vagy ő fgének, vagy ő fge után való tisztvise-lőknek megjelentem, időnek idein. Sőt penig az fent megírt articulusokat is minden részeiben megtartom, teljes erőm és tehetségem szerint, isten engem úgy segéljen.

Articuli, kikre Radul vajda kötötte magát.

1. A juramentumot én Radul vajda boérimmal és az országnak fű fű embereivel ad formam praescriptam deponáltuk.

2. Mikor az fejedelem ő felsége ellenségi ellen táborban száll Erdélbe, tartozzam személyem szerint minden erőmmel ő felsége mellé mennem, minden halogatás és okadás nélkül. Az mikoron pedig ő fgének generalissa lenne táborban, vagy más arra rendeltetett fő embere, az mellé küldünk elegendő számú hadat.

3. Az lövő szerszámokat, melyeket Moysesztől Erdélben elnyertem volt, ha kívánja, arról ő fgével tartozzam végezni.

4. Rácz Györgyöt minden hadával igyekezem mind magam és mind az boérim hit alatt kiküldeni Erdélből. Ezeket pedig nagyobb bizonságért kezünk irásával és pecsétünkkel mind mi magunk, s mind pedig országunkbeli boérink megerősítjük.

Augusti die 10. Juramentomnak formáját Bogáti Menyhárt Kun Istvántól az fejedelemnek postán küldé Kassára.

Juramentum a magn. dno Gabriele Haller de Hallerkü, nomine regni Transylvaniae, una cum legatis a latere ipsius existentibus, videlicet grosso dno Joanne Kalnaki, et prudentibus ac circumspectis Marco Sonkabonk et Michael Fejér senatoribus Coronensibus, ilmo dno dno Radulio vajvodae et boieris Valachiae, Transalpiniae, Thergovistiae, anno 1605. die Augusti praestitum.

Ez az titulussa az iuramentumnak, az mint az írásban volt.

Mi Haller Gábor, Kálnaki János, Sonkabonk Markos és Fejér Mihály esküszünk az élő Istenre és az ő szent fiára az Jézus Christusra, hogy mi Radul vajdával ő ngával és országbeli boérral Erdélnek képében valamely dolgokról végeztünk, azokat igazán megálljuk, megtartjuk egész országul, és ellenséginek ellenségi, barátinak baráti leszünk, Isten minket úgy segéljen.

Articuli quibus praestandis se obligaverunt penes juramentum suprascriptum sequuntur in hunc ordinem.

1. Mihály vajda idejétől fogva valami veszedelem és egyenetlenség az két ország között volt, arról emlékezet ne legyen, hanem az minemű szomszédság és atyafiság ezelőtt közöttünk volt, ennek utánna is köztünk megmaradjon.

2. Erre is reá felelünk Erdélország képében, hogy ha Simeon vajda ez országra akarna jüni, minden (*Innen két lap 377 és 378-dik hiányzik, t. i. egy levél ki van szakítva.*) — — —

— — — és Kemény Boldisár ünnön köztök feloszták. Ez borok és marhák az nemes embereké volt, kiktől Rácz György elfoglaltatta volt.

Die 17. ugyanezen borokat, Haller Gábor jövén Meggyesre, urunk az fejedelem számára foglalá.

NB. 19. die az városból kiütének az ispotálnál, az sánczból az székeleket kikergeték; porunk és golyóbisunk elfogyott vala, ezokáért az álgyut és taraczkokot az sánczból kivontuk vala, ezelőtt való éczaka. Ez harczon az mieinkben kilencz vesze.

Az havasali hajduk hadnagyát komáromi Horvát Mihált ellövék, és ugyan ott meghala, kit az híd mellett való hegyen tisztességesen eltemetének. Ez igen jó vitéz ember vala, látott, hallott, próbált és sok csatákban forgott.

NB. 20. die Csáki István kétszáz lóval igen szép kopjással jöve a táborba, kinek eleibe a pasa az tihaját az fűfű besliákkal és gyalog jancsárokkal bocsátá Dalnos nevű faluig és nagy tisztességgel fogadá.

22. Carolus Imhoff másod magával jöve az táborba Kolosvárrúl, kit Kálnaki János hozott vala oda.

23. die Csáki István és Bogáti Rácz Györggyel az ispotálnál lünek szembe, és az békessíget ott tractálák vele, csak az németek találának akadált, mert megleszen vala az békesség, Petki János és Mátyus János voltak zálagok az városban. Ismét Rácz György is minden nemzetből, kik vele voltanak, zálagot ada Csáki Istvánnak, és így az táborba visszajövének.

24. die két fű német jöve ki az várból, hogy látnák meg az commissariust ha ott volna.

25. Haller Gábort és az szebeni királbirót Süweg Albertot Csáki István az táborba hivatta, hogy az tractatusban lennének jelen.

NB. 28. die jöve az fejedelem be Medgyesbe Kolosvárról.

Die 9. Septembris, Segesvárat megadák.

Die 13. urunk megesküvék az országnak az templumban.

Segesvár alatt történt dolgok 1605.

16. Maji megszállánk az ebesfalvi kastél előtt való réten, ugyan akkor érkezék oda Brassóból Fejér Mihály, Szebenből Dániel deák másodmagokkal, Segesvárrúl is két polgár, kiket Haller Gábor hozott vala oda követségen, hogy az egész szászság a békességről ő általok tractálna. Nyolczad napig való frigy lün mind az két fél között, ismét másnap Szebenbe késéré őket Haller uram, hogy onnat tractálnák az békességet.

19. die in vigilia Ascensionis, világos reggel Rácz György Medgyesből kijöven, táborunkat megüté, futva szalada az Gyulafi tábora, és ő maga is Gyulafi, lövő szerszámokat és egyéb marhákat Meggyesbe bevívén. Veszett nevezetes ember közölünk: Szakos István, Toroczkai Kristóf, Tompay Máté foglyá esék. Mátyus János az csiki haddal azon éczaka Szent-Lászlónál halt vala, fertály héán egy mélföldre túlünk, jó reggel ű is jű vala

Rácz György
Gyulafi táborát
megüti.

hadastúl hozzánk, kit elől találánk, reá is megyen vala Rácz Görgyre, de lűnek olyan emberek, kik az jó igyekezetirűl elverék, és így az vásár elmulék, mert ha reá megyen vala, akkor Rácz György futva szaladt volna az tábor helyrűl. Mátyus János az sárdi rétre szálla, Gyulafi László is ugyanoda hadával.

Az segesvári polgármester minden tanácsival, kik tizenketten voltak, az harcz előtt Bocskay fejedelem hűségére eskütt vala, de hogy ez esék rajtunk, ismét Rácz György mellé csatlák magokat ellenünk, sőt az magyarokban le is vágta vala.

Ez hűlevél formáját vide in alio absyrto pag. 119. Itt is vagyon ez könybe egy hűlevél pag. 305., de nem ez do- loghoz való.

26. die Segesvárra az úr levelet küldé, hogy az hűséghez tartanak magokat, de vakmerőségből még boszúval illeték az urat, hogy nekik Rácz György segítségekre jűne.

27. die jó reggel dobot ütének, és trombitákat fűvának, seregeket rendelének, az lovas sereget az háromszéki kapitán, Bedő István, az gyalogokat szárnyúl minden sereg mellé az csiki kapitán Mátyus János rendelék. Előljáróban Szalay Ferencz kétszáz lúval megyen vala. Gyulafi László beküldé Segesvárra, hogy adnának jobb választ, s ne vesztenék magokat, de heában lőn, egész tizenegy óráig mind várakozék az úr, végre elküldé az gyalog hajduságot, hogy az várost felgyujtanák. Mikor bement volna az magyarság, mingyárt hat fű ember jöve ki az városból, hogy készek az hűség alá adni magokat. Az Gyulafi László kívánsága ez vala, hogy az egész város az fejedelemnek megeskünnék. 2. Hogy az polgármester a táborban continue a régi szokás szerint lenne. 3. Hogy az mely németek az városban vadnak, azokat mind kiadnák. Ezekre engedelmesek lének az követek, és elbocsátának ismét vissza, de az úton hogy késérik volt be őket, tehát ime meggyútották ott ben az alsó várost, és igen ég, maga Mátyus Jánost küldte vala Gyulafi az hajdusághoz, hogy ne sietnének az megégetéssel, de semmit nem használhatott vala, mert az hajduság és székelység elbúsúlt vala. Az úr igen hamar futva küldé az hat emberért, hogy visszahoznák, úgyis lőn, mert csak egyik szaladhatott volt be az városban az fűst alatt, az többit pedig visszahozák. Mi közölünk való zálagot bocsátták vala Lippay Andrást. Az alsó városnak nagyobb része mind elége. Igaz, eleget lövének ki, de ugyan elége.

1. die Junii jöve oly hír, hogy Radul az havaseli vajda minden hadával kijött volna és Tarcz váránál volna.

2. die jó reggel Bedő Istvánt az háromszéki kapitánt lovaggal és gyaloggal elől elküldé, hogy bizonyos hirt hozna, Gyulafi László is mind az egész haddal utánna indula. Mikor Erked nevű szász faluhoz jutottunk volna, posta jöve, ki bizonyoson mondá, hogy Radul ott nem volna, hanem az mely magyar katonák Havaselben voltak volna, azok jönnének ki Gyulafi László és az erdélyi had mellé, nem úgy mint ellenség, hanem mint

barátink. Vas Ferenczet, Kamuti Farkast instructiókkal eleibe küldé Gyulafi és azután Bedő Istvánnal jövének hozzánk és Gyulafi is visszatére.

3. die Betlen Farkas, Szalay Ferencz, Erdély János Fogaras felé csatára menének, és közel Fogarashoz találának tizenkét emberre, kik kozákok, kurtanok és ráczok valának, melyeket Rácz György küldött vala az havaseli hajduk eleiben, ezer arany forintot ajándékokat küldött volt nekik, de megértvén az katonának mi hozzánk való jövéseket, visszatérőben reájok talált az csata, és ötöt elevenen hozának el benne, fejét is vötték, az többi hír mondani Medgyesbe szaladott be. Az ezer aranyat is elvötték tőlök. Ezeket 4. die hozák be az táborba. Az havaseli katonák is ezen napon Bedő Istvánnal jutának hozzánk, nyolcz százan valának, fele kopjás, fele ismét puskások valának.

12. die az sárdi réten hogy valánk, jövének az moldovai és havaseli vajdának követek fű boérok, kiknek eleikben Gyulafi Betlen Farkast küldé. Jeremias követének summája ez vala, hogy készen vagyon az segítség, és minden órában Jeremia küldeni akarja hozzánk. Radul az békességet tractálja vala, és háromezer embert, lövő szerszámot, nyolczszáz katonának hópénzt adni örömet kész volna.

15. die Junii Rácz György beszálla Segesvárnak az alsó városában, onnan kezde ki csatázni, mi Fejéregyház között és Segesvár között voltunk táborba.

Die 16. Junii csata lön Rácz György között és Gyulafi hada között. Bedő István egynehány magával az segesvári hostatig úzé az ráczokat, kikben sok elhulla, fű hadnagyok sebesedének, Szalay Ferencz sebben esék, ki az Gyulafi hadában vitéz hadnagy vala.

Die 26. Junii az moldovai segítség elérkezik, numero ötezer, kinek egy része kurtan, más része cserkesz, az új módjok szerint jó készülettel voltak: kopjások, puskások, nyilasok. Előttök járók valának Kriste és Stepan vornik, kiknek Gyulafi László egy taraczkni lövő földön az urakkal egyött eleibe méne. Ebéd után az kurtánok, cserkeszek csatára menének, jól forgódának. Kún Istvánon akkor esék seb. Ugyan azon napon reggel Székel Andrást, fejérvárit az hajdu kapitánt felakaszták az táborban, hogy az úr híre nélkül barom csatára ment volt, és onnat az székel földére menvén, egy sokadalomban öt embert leváगतott volt és fosztatott.

27. die Fejér Mihály brassai fű polgár jöve, hogy úk egész városul Bocskay urunk hűségire adnák magokat, noha az szebenieknek ellenek volna. Ki úgy is lön, és az régi szokás szerint táborunkban velünk volt Fejér Mihály.

29. die Ráczy György az urnak levelet küldte, hogy jó conditio alatt az békessíget ű is akarná.

30. die Betlen Farkast bocsátá Gyulafi Ráczy Györgyhöz, hogy az békessíget tractálná. Ráczy György is zálagúl küldte hozzánk Pauluit Juan ráczy fű hadnagyot másod magával. Akkor érkezék az deszteri Ali pasátúl Kékedi György nógrádi comes, ki török császártúl urunknak ű felsíGINEK az hűtlevelet hozza vala generalis urunkhoz Gyulafihoz. Ez nap jöve Betlen Gábor is oda négyszáz lúval, ugyanakkor jöve Ali pasátúl egy Memhed nevű török csauz, ki Ali pasát Havasalföldébe, az havasok alatt Foxánnál hatta volna, és ha kellene az segítség, üzenné meg Gyulafi, mert jöttön júne.

3. die Julii Haller Gábor Szebenből megjöve hozzánk, jöve vele két fő polgár, az egyik az székbíró, kiket az fejedelem hűsige alá megeskütnének, ezek az békessíget tractálják vala az egész szászság képében.

Memhed csauzt az pasához visszabocsáták, hogy júne el mingyárt bár, és Prásmárhoz szállván minden hadával, adja értésére Gyulafinak. Azon napon Segesvárrúl is két fő polgár jöve ki az úrhoz, kik az szebeni polgárokkal együtt az békessíget tractálnák.

Ugyanazon napon az szebeni és segesvári és brassai polgárok, az egész szászság képében erős hitlevelet adának, fogadják azt, hogy urunk ellen Ráczy György hadát nem foveálják.

A z s z á s z s á g k ö v e t e k j u r a m e n t u m a.

Mi Enyedi György székbíró, Colomanus (*későbbi betoldás*: Goszmaister), György Paulus Ludovici eskütt polgárok Szebenben, Fejér Mihál és Christof János, Forgács Mihály brassai esküttek, esküszünk ezen levelünknek rendiben, az egész szászság képében az élő istenre és teljes szent háromságra, hogy az miképpen mi ű ngával Gyulafi László urunkkal, az fges Bocskay István erdéli generálissával és az mellette való tanács urakkal, ez mai napon isten kegyelmességiből megegyeztünk, és az ű fge Bocskay István urunk hívsigire, az két nemzetnek, nemességnek és székeltségnek melléje állottunk, azonképpen az egész szászság az ű felsige hívségére ű kglmek mellé állott, és ez haza javát és az ű fge hívségét mindennemű dolgokban, minden fucus és pratticát excludálván ű kglmekkel, ez két nevezettel együtt követik és követjük. Mely megnevezett fges Bocskay István urunknak hívségére ez mai naptúl számlálván két holnap eltelvén, mingyarást minden ulteria tergiversatio és procrastinatio nélkül meg is esküsznek és meg is esküszünk. Ha peniglen ezen két holnap alatt ű felsíGÉT Isten behozza ez országban, tehát mindjára ű fge gyűlést tétetvén, készek lesznek fejenkint megeskünni. Fogadják pedig és fogadjuk ű ngoknak és ű kglmeknek ezen mi hitünkre,

és az egész szászság hitire, hogy az Havasalföldből kijött hadunkat, ki most Segesvárba vagy, melyet ekkéiglen az commissarius urakkal tartottunk, tovább nem foveáljuk, hanem mingyárást ez országból kiküldjük és kiigazítjuk, és minden kezünket közzülök kiveszszük. Az commissarius urakot is ez országból kibocsátjuk. Az várbeli németeket is, úgymint Fogarasban, Dévában valóknak sem fizetést, sem élést ezután nem adnak, sem nem adunk, hanem azon igyekezünk és minden persuasiókkal, ígírtekekkel azon lesznek és leszünk minden úton, hogy mingyárást kivigyék, kiküldjék, és elküldjük. Mely mostani egymással való végezésnek és megegyezésnek inviolabiliter való observálásáról, innét haza menvén, az szászság universitása szokott pecséti alatt ű ngának és ű kglmeknek, az két nemzetnek az egész szászság nevében hitlevelet szerzünk, melyen ez mi hűtlevelünket ű kglmektől kiváltjuk, isten minket úgy segítsen. Datum in castris ad possessionem Fejéregyháza positus, die 4. Julii, anni 1605.

Die 7. Julii mene vissza Kornis György az fejedelemhez, ki azért jött volt urunktól, hogy Jeremia és Simeon vajdát Havasalföldre vigye, hogy Radul vajdát kiverjék az országából. Immár útjában levén, érkezék Kékedi György Ali pasától (kit Dobroczánban a császár fű szerdarrá tött volt), persuadeálá az uraknak, hogy hínák vissza Kornist, mert ha beviszi Havasalföldében az moldvai hadat, császártól és a pasától nehézség lenne urunkra és az országra is, és így visszahívaták Kornis Györgyöt, és nem mehete elő dolgában.

Az moldovai had az Gyulafi táborából haza mene Moldovába, elkéredzvén az úrtól, és elbocsátá őket.

Die 8. Julii Bornemisza Boldisár, Mindszenti Benedek, Haller Gábor, Petki János és az egész nemesség mind szászokhoz menének. Gyulafi az haddal Brassó felé indula.

Die 9. mikor Kachyában volnánk, az fogarasi német kapitán egy fű németet négy vagy ötöd magával magyar drabantokkal együtt küldé az úrhoz, hogy az várban a kapitánt és laithnomot (azaz vicekapitánt) levágták volna, ilyen okon, hogy az fogarasi jószágban levő jobbágyokkal kezdett volna csináltatni egy erős bástyát, az kit teljességgel földdel temetett volt meg. Az szegínség az nagy munkát elunván, elszöktek. Azután az várban levő németekkel csináltatta, ezt mondván, hogy ha elvégezheti, az török császárnak is, isten őtet úgy segítse, erejét is megvárja benne, és semmiképpen meg nem adja.

Másik okért, hogy az németeknek hópénzeket meg nem adta, ű magokat semmi becsületben és tisztességben nem tartotta, minden kicsinyért szidalmazta őket, élés miatt is igen megszűkültek volt. Egymás között azért tanácsot tartván az németek,

hogy jobb ez két embert levágni, hogy nem ott az várban nagy insígnben élni. Azért 8. die Julii ebédelni megyen az városba egy Lézay Gáspár nevű nemes emberhez, egész estvéig mind ott lakozott, estve hogy az várba bemegyén volt, az felső kapuban fel szóval kérdik: berdo, kit az előtt soha nem cselekedtek. Így volt penig az végezés, hogy mind az kik conspiráltak volt, hozzá lűjjék egy-szersmind az puskát, ha valaki nem lűne, azt lűjjék önnön köztök által az lajtenomot penig roszpergerrel verjék által, ha valaki nem gyakná, azt verjék által mingyárt. Így mikor az kapitán az kapura ment volna, mingyárt három puskával főben találják lőni az kapitánt. Az lajtnomot is ugyanott az városban roszpergerrel lyugatják által, kin annyi seb volt, hogy rostának sem volt volna jó az bőre az sok gyakdosás miá. Voltanak egynehányan, kik ez conspiratióban consciusok nem voltak, ezokáért mingyárt nagy zűrzavar, kiáltás lött az várban, úgy hogy azt tudták az emberek, hogy mind levágnák ottben egymást. Végre egymás között lecsendesednek, és azután ugyanott az fejedelem hivsígire megesküdtek és kapitánt választottak magoknak. Másnap 9 órakor az úrhoz úgy küldtek, hogy hívek lesznek.

Az kapitán neve
Joannes Glancz
Austriacus,
supra pag. 352.

Die 10. Julii Fogarasban menénk, az kapitán úgy mint tized magával kijöve az úr eleibe, és az úrnak egy igen szép lovat hozza, aranyos ezüstös szerszámokkal. De az úr el nem vevé, hanem azt mondá: hogy inkább énnekem kellene megajándékoznom kglmeteket. Azután bemenénk az városba, lőttek örömet az várból erősen. Az urat ebédre híják vala be az várba, de nem mene. Mondják, hogy az várnak egyik bástyájára nem régen egy igen nagy sas nappal szállott volna, az kiből az kapitán szerencsét jövendől volt. Az ki elsőbben meglűtte volt az kapitánt, ez elmúlt télben fel akarta azt akasztatni az kapitán, és az többinek sok kérésére kegyelmezett meg neki.

Transactio Ladislai Gyulafy az fogarasi NB.
nemeseikkel, kik az várat megadták.

1. Hogy mostan mingyárt Gyulafi uram ő nga adjon háromszáz forintot az német vitézeknek.

2. Hogy máttól fogva 15 napra három hópénzt adjon ő nga nekik, az több hátra maradott hópénzeket is azon legyen minden tehetséggel, hogy az fejedelemtől megszerezze ő nga.

3. Hogy az német tisztebeli emberek kiki az ő tisztiben megmaradjon az urunk ő fge bejöveteleig, és dispositiójáig.

4. Hogy harminczkét magyart, az kiket Gyulafi uram akar, helyheztessen az várban.

5. Hogy urunk ő fge hivsígire fejenkint az német vitézek megeskedjenek, az szerint az mint az juramentumnak formáját Gyulafi László kiadja.

6. Hogy Gyulafi uram is megesküdjék azon, hogy senkitől bántások személyekben és marhájakban nem leszen.

Másod napon azaz 11. Julii mintegy negyven vagy ötven magával Gyulafi az várba bemene, és ott ben megesküvék az transactio continentiaja szerint nekik, az 300 forintot is megadák ugyanott nekik, azután űk is az kapitán, az leiteman, pattantyus mester és porkoláb és az többi, az fejedelem hívségére megesküvének. Valának az németek, az mint ismerém, hatvanon, mind jó legínyek. Magyar kapitánnak praeficiálák Petki Farkast, udvarbírónak Ghiróti Ferencz deákot, az ki számtartó volt az várban. Így Fogarasból elmenvén, azon nap Feketehalomra jövének.

12. die Julii menénk Brassó felé, és miérthogy az városba be nem bocsátának, ezokáért, hogy az transactio még szinte végbe nem ment volna, szálla meg az úr az hostatba. Azután fű polgárok követik vala az urat, hogy először be nem bocsáták, de ű nga bejöhetne. Az úr is nem mene be, hanem szállásán marada, igen nagy betegségben levén.

Ismét menénk Földvár-ra. Ide az szebeniek és brassaiak az egész universitas pecséti alatt való hitlevelet az békességről és megegyezésről meghozák. Akkor jöve oda Halmágyi István is Radul vajdától, ki Radul és az urak közt való békességet tractálja vala.

Fogarasban ezeket ölték meg: Hanz Glancz kapitánt, Hanz Spech, ez hadnagy volt, Dániel Fischer, David Tebastel Francus. Ölték meg ezeket Michael Czot Graciensis, ki zászlótartó volt, és ehez pártolt több conspiránsok. Az Michael Czotnak az apja fű halászmestere volt Carolnak az gréczi herczegnek.

Egyetemi könyvtár Wenzel gyűjtemény. 330—332.

A z m o s t a n i m u s z k a f e j e d e l e m r ől.

1605. Muszka fejedelemről.

Az kegyetlen muszka fejedelemnek, kivel István király hadakozott, János volt neve, azaz Iván az ő nyelveken, kinek az atyja Basilius volt, ezekért hívattatott Joannes Basilidesnek, azaz Jánosnak Basilius fiának. Ennek volt három fia, és egy leánya. Az öregbik fiát megölte volt, ilyenképen, hogy ecczer az az apjának adja volt tanácsúl, hogy megbékéljék István királlyal: Látod, úgy mond, minemű szerencsés etc. Az apja ezen megharagszik, s úgy hagyítja hozzá az pálczát, melyben hegyes vas volt, hogy az mellibe megyen az ifjunak, és azután meghal az sebben. Az másik fia eszelős volt, Theodorus volt neve, és mindazáltal miérthogy öregbik volt, az fejedelemsígre választják. Volt az fejedelem udvarában egy lovászmester, mely tiszt ű nálok igen fű és becsületes, úgyannyira, hogy az fejedelem után nagyobb

annál nincsen, és ha az fejedelemsígnék történnék hogy magva szakadna, az lovászmester lenne fejedelem. Ez lovászmesternek Basilides János adta volt házasságúl a leányát. Mikor látta volna, hogy az muszka fejedelem olyan eszelős, és nem méltó arra, egy időben méreggel megeteti, és meghal. Hogy az másik fiára az kisebbikre ne maradjon az fejedelemség, azt is el akarja veszteni. Ezt mikor egy tudós jámbor ember, ki az fejedelem fiának mestere volt, eszébe vötte volna, így cselekedik, hogy az fejedelem gyermekruháját, öltözetit adja az inasra, ki az fejedelem gyermek szolgája volt, és egy üdöbéli volt volna, és estve ez gyermeket az ő nyoszolyájába fekteti le, melybe azelőtt az fejedelem fia hált, és ezen közbe elrejtí az fejedelem fiát, kinek Demetrius neve és az atyja nevéül Demetrius Joannides. Az lovászmester beküld az házba, hogy Demetriust megöljék. Az gyilkosok bemenvén, az nyoszolyában Demetrius inassát nagy hirtelen alvó helyében megölik, azt vélvén, hogy Demetrius volna, és ugyanazon écczaka elrekkentik az testét. Az lovászmester, kinek Borisz volt a neve, azt vélvén, hogy immár az fejedelem fiai megholtanak, azt az Demetrius mesterét elbocsátja udvarából, nem tudván, hogy ő rejtette volna el az fejedelem fiát. Az mester elindul Demetriussal titkon, s mennek ugyan ott Muszkaországban egy clastromba, mindenütt igen titkolván az fejedelem fiát. Ott mikor egynehány napig laktanak volna, és látná az mester, hogy nem bátorságos ott lenni, megyen ki Lengyelország felé, és ott az határba volt egy ismerő barátja, fő nemes ember, bemegyen ahoz Demetriussal együtt. Ott mikor volnának, szól az nemes embernek, hogy nagy titkot mondana, s kéri, hogy lenne hű abban és jövődöre nem lenne kárára. Erős hittel hétszer megesküti az nemes embert, és megjelenti neki, hogy az muszka fejedelem fia volna az, az ki vele volna az gyermek, viselné gondját s meglátná, jövődöbe hogy nagy haszna lenne benne. Így az nemes ember hozzá fogadja az gyermeket, és mint egyik fiát oly szépen kezdi tartani. Volt ez nemes embernek egy vén atyja, ki nehezli volt, hogy ez idegen gyermeket oly kedvére tartja, és kérdi: mit tenne vele, hogy semmit nem szolgáltatna vele, hanem csak hiába készen tartaná. Mond az ifju nemes ember az apjának: Édes atyám, úgymond, látod, hogy hadakozáshoz készül Muszkaország; ezokáért ha minket is hadba készerítnék, ez idegen ifjat küldjük az hadba, és mi így menekedünk az hadnak terhétül. Ezenközbe ez ifju nemes ember meghal, és Demetrius száll az nemes ember vén apjára, de ez minden szolgálattal kezdi szolgáltatni Demetriust. Ezt mikor az mestere meghallotta volna, hogy megholt volna az ő barátja az ifju nemes ember, az clastromból, az hova ment volt hogy ott lakják, megyen az nemes ember házához, és szinte akkor egy szekér ganéjt küldött volt az vén ember ki az mezőre

az szolgálaktól, és az többi között Demetrius is ott hányja volt az ganéjt. Meglátja az mestere ott az mezőn találván, és fogja és elviszi vele ugyanazon clastromban, és mind ott tartotta vele együtt barát ruhában, kalugyer módra. Végre történik nem sok idő múlva, hogy az mester meghal, és testamentomba ezt hagyja neki, hogy húsz esztendőig meg ne jelentse magát senki-nek, ki legyen, hanem húsz esztendőig korába szabadon és bizvást megjelentse, mert tudja ő azt, hogy abban az idő tájban beme-gyen az fejedelemsígre. Annakfelette azt is igen megtartsa, hogy mind Lengyelország felé tartson, ha az clastromból búdosásra jut dolga. Így mikoron egy valami ideig lakott volna Demetrius az clastromba, és látva hogy nem bátorságos az lovászmestertől ott lakni, mert az lovászmester, ki az muszka fejedelemsíget elfoglalta volt, megértvén, hogy az fejedelem fia titkon elszala-dott volna, mindenütt erősen kerestette, hogy elveszesse. Azért Demetrius megyen az Visnoviczki herczeg jószágába és immár húsz esztendőig volt Demetrius, megjelenti magát az herczegnek, ki az szendeméri vajdának sógora volt, mert leányát vőtte volt el az herczeg. Ott az herczeg becsületbe kezdi tartani Demetriust és az ipának is az szendeméri vajdának megjelenti ez dolgot. Ott az vajda hozzá hivatja Demetriust, nagy bátron mindeneket megmond maga felől az vajdának. Az vajda igen örül rajta, és végre az lengyel király is hivatja. Elviszi oda az királyhoz az vajda, és ismét visszabocsátja az vajdával. Mikor látta vala az vajda, hogy arra nézne az muszka fejedelemség, gondolkodik arról, hogy valamint s valahogy lehet, bevigye az muszka fejedelemsígre, az lovászmestert kivervén onnat. Mert immár azelőtt az lovászmester foglalta volt el az fejedelemsíget, miérthogy ez Demetriusnak húga is nála volt házasságba, és egyébképpen is az fejedelem magva szakadásával az lovászmesterre száll az fejedelemség. Hogy pedig könnyebben juthasson az fejedelemségbe, és az ország is arra válassza, ilyenképpen cselekedik, hogy az kazán és asztrakán tatárokkal, kik az muszkával határosok, titkon végez, hogy készüljenek és üljenek fel, mint ha Muszkaországra akarnának júni nagy haddal. És mikor én, úgymond, izenek vagy szembe leszek veletek, ti is akkor térjete meg hazátokba. Így mikor az muszkák látták volna, hogy ellenség jüne földökre, az lovászmesterhez esnek, és azt fogadják neki, hogy fejedelemmé választják, csak az tatárok ellen megyen és leszállítsa őket. Miérthogy pedig az tatárral végezése volt az lovászmesternek, és egyetértettnék, felkészül nagy haddal az lovászmester is Borisz, és szembe száll az tatárokkal, ott az titkon való végzés szerint könnyen lecsendesíthette őket, és így az fejedelemség Boriszra marad, nem tudván azt, hogy fejedelem kisebbik fia idegen ország-ban él. Annakutána azért mikor Borisz megértette volna azt, hogy

Demetrius más országban vagyon, mind nyilván és mind titkon, sok kémeket bocsát és embereket, kik megkeressék, megfogják, (*Vide infra pagina 387., ad pag. 332.*) és valamint lehet, elveszessek. Mennek azért arra az nemes emberre, ki először nagy hűt alatt hozzá fogadta volt Demetriust az mestere kérésére. Ez nemes embernek fiait, atyját és minden rokonát az lovászmester megöleti, hogy Demetriust befogadták és tartották volt. Így mikor Lengyelországból az szendemiri vajdátúl ki nem vehetnék, Demetrius megmarad békével. És azonközbe nagy haddal, úgymint ötezer emberrel felkészülvén Demetrius és az vajda, indulnak Muszkaországra Borisz ellen. Az lengyel királytúl is Demetrius megkéri, hogy az kik Lengyelországból el akarnának vele járni fizetésért, eljöhessenek, melyet az királ megengedett. Így Borisz megértvén, hogy Demetrius ellene jár, ő is nagy haddal felkészül, és megüzeni az vajdának, mi volna oka, hogy ő ellene támadott volna, és miért fogná pártját az molnár fiának, ki muszka fejedelem fiának mondaná magát. Maga egy semmi férfi gyermek sem maradott volna abból az nemzetből. Kérdi ezt is, ha Lengyelország akaratjából és tanácsából júne-i reá, az frigy és békessíggötés ellen, vagy csak ő maga akaratjából. Az vajda megüzeni, hogy nem az király, sem az ország akaratjából, hanem csak ő magátúl, és az fejedelem fiát akarná bevinni az atyja birodalmába. Így bemenvén, egynehány harczok volt az muszkával, és várakot is vöttek meg, az többi között Sztarigrod várát, melybe Bozna nevű kapitán volt, ezt Demetrius elbocsátá, mert hűtre adta volt az várát meg, mikor látná, hogy tovább nem tarthatná. Ez Boriszhez haza menvén, igen nagy becsületben volt nála, mert az előtt is nagy úr volt. Ezek így levén, ez harczolások között fogtanak volt el egy lengyelt, ennek Domaroski volt neve, az muszkák, és küldötték volt Borisznak. Borisz tudakozott túle, hogy ki volna az, a kit behozna az szendemiri vajda az országba. Az fogoly nagy bátron megmondja, hogy Demetrius, az muszka fejedelem fia volna, és nagy sok vereségeket tévén az lengyelen, nagy fogságba tartották. Ez üdő alatt ment volt Boriszhoz az angliai király követe, mely királynak Jacobus sextus neve, Borisz az követségnek meghallgatására nagy magas széket csináltatott volt az ő szokások szerint, melyből az követsíget meghallgassa. Mikor az nagy magason ülne, és az követ orálna, azonközbe elszédül Borisznak az feje, elhanyatlik, fogják, leveszik az székből, kezdi az kórság törni és ugyanazon nap meghal. Bozna az sztariyadi kapitán, kit mondánk, volt fű komornikja Borisnak, és miérthogy Borisz megholt, ítélé jobbnak lenni, ha az új fejedelemnek Demetriusnak kedvét keresse. Bepecsétli az kénccset, és elindul Demetriushoz és hozzá áll, megkövetvén, hogy azelőtt hozzá nem állhatott, mert, úgymond, hűtöm tartotta, hogy

Boriszt el ne hagyjam. Mostan megmenekedvén attúl, neked kötelezem magamot. Így Bözna az fejedelemsíghoz való kénccset és az országot Demetriusnak adja, és Demetrius bemegyén az fejedelemsíghbe Muszka városba. Ez szendemiri vajdának jó cselekedetiért Demetrius elveszi az leányát. Demetrius mikor bement az fejedelemsígre, huszonkét esztendő volt. Azután egy igen fűurat küldött volt ki az vajdához, ki által az leánynyal kezét fogjon és az fejedelem képébe megesküdjék. Volt ez kézfogás Krakóba az lengyel király udvarába. Az lengyel királ kétszer tánczolt az leánynyal és senki nem egyéb. Küldött volt Demetrius az ipának az vajdának igen sok szép gyöngyököt, mely volt mértékben négyszáz és tizenennyolcz ló, mely téssen tizenhárom fontot és két lótot, mert egy fontban harminczkét ló vagyon. Ezenkívül több sok szép ajándékokat, fekete róka bőrt, nuszto, igen szép lovat drága szerszámokkal, és három kelecsén madarat, melyet az lengyelek hinak belajesur, azaz fehér tónak, egy erős Muszkaországban levő várról, melynek Belajesur neve. Itt tartja az muszka az kincset, mert igen erős hely. Ez helnek nevétül nevezik az lengyelek az kelecsen madarat. Továbbá az leány mátkájának küldött Demetrius ötvenezer forintot, az szendemiri vajda fiának is az sógornak ötvenezert. És ilyenképpen az muszka fejedelem bement az atyja országába, nagy sok szerencséken által menvén, mint egy Mátyás király.

Továbbá ím ez három kelecsén madárnak egyikét küldötte volt az szendemiri vajda az fejedelemnek Bocskaynak Kassára, igen szép szerszámmal, mert az lábán való csergő merő arany volt, kettő, az két lábán. Az madár kápája vont aranyból volt, gyönggyel fűzött, az lábán való zsinór is, és minden egyéb hozzá való vont aranyból és gyönggyel volt. Az fejedelem igen jó néven vötte, és igen kedvelte, de nem tudák tartani, mert az fejedelem Kátay Mihály az cancellarius kezéhez adta volt, hogy szorgalmatosan viseltesse gondját. De semmi nem lött benne, mert kevés nap mulva megölék, nem tudták jól gondját viselni; mert először az szárnyában két tollat, az sugártollát kiszakasztották titkon, és kecske hússal tartották, melyet ű nem szokott, és úgy megbetegedvén, megholt. Kétszáz aranyat megért volna. és fejedelem többen sem adta volna el.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 510 — 511.

(*Eleje hiányzik.*) — — — — —

modo verendum sit ab illis in posterum, nulla auxilia amplius, etiam maximis urgentibus necessitatibus Hungariam et hungaros habituros. Quod si vero his acquiescere nollent, et prioribus adhuc inhaerendum censerent, quod nimirum spretis hujusmodi auxiliis et contributionibus diligenter sibi providere intendant,

patriam suam uno vel alio modo soli, et absque hujusmodi externo auxilio honeste tueri et conservare, quod tamen nisi turcica ope invocata, fieri non potest, id si auxilio ipsorum fecerint, et vicina regna, provincias, prout hactenus contra jura vicinitatis factum, hostiliter invaserint, depraedati et depopulati fuerint, sciant certo, suae quoque caes. Mti, ac omnibus christianis principibus, rei hanc indignitatem minime tolerare valentibus, amplissimos modos non deesse, quibus non saltem regna et provincias tueri, sed etiam hostes suos a cervicibus ipsorum repellere, ac subditos suos in ordinem redigere valeant.

Hortatur igitur sua sertas dictos dnos ablegatos, ne ita temere, nullamque justam ob causam, in tanta patriae necessitate et angustia externa auxilia et in Hungaria conferenda beneficia aspernentur, aut tempus ejusmodi superfluis, novis et minime convenientibus postulationibus terere conentur, cum sua sertas ab hac resolutione recedere non possit, nec velit.

Nam quae de capitulo Agriensi, Cassoviam educendo et alio collocando de novo adferunt, prioribus in tractatibus Bochaianis, sicut etiam in Carponensibus articulis, ad quas se credentiales et instructiones suae referunt, comprehensae non sunt, et possent ad extrahendum tempus innumerae hujusmodi difficultates, si illis locus dari deberet, excogitari. Cum autem sua sertas hujusmodi nova et de die in diem postulata excogitata et prolongationes nequaquam admittere amplius possit, supradictis inhaerens, sperat etiam dnos ablegatos brevitati operam datuos, et rejectis verbalibus ad realia tandem, quae postulata Carponensia, nec non communem pacem et tranquillitatem concernunt, accessuros, et oblatis suae sertis juxta conclusa, et quaeque in hoc ac alio scripto huic adjecto contentos esse posse.

Ut tamen etiam in hoc articulo Sertas sua mentem suam explicet: quoniam in regni diaeta residentia Cassoviae capitulo Agriensi assignata fuerit, indignum videtur ejus constitutionem privato quodam concepto odio violare; quin si ab omnibus statibus et ordinibus communi consensu ipsum approbaretur, prius tamen eidem alius locus consignari deberet, in quo honeste et secure tam personae ecclesiasticae quam literae regnicolarum, et eorundem privilegia pro commoditate ipsorum ibidem existentium interteneri et conservari possent. Aut igitur Agriam a turcis, uti sperant, recipiant, et eo capitulum in pristinum statum collocent, aut ipsum Cassoviae juxta constitutiones regni publicas pacifice patiantur, necesse est.

Decretum per sermum archiducem 20. Januarii, anno 1606

F. Nagymihály, m. p.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 511—513.

Kolosvári magyarok supplicatiója, ad sermum principem Stephanum etc., kiket Gellyén Imre Kolosváratt 27. die Septembris, anno 1603. megfogatott volt etc.

Elvöttük kglmes urunk, és természet szerint való kglmes fejedelmünk, az Fged igaz könyörgésünkhöz mutatott kegyelmességét, holott serio megparancsolta Fged, hogy az foglyok és Gellyén Imre között törvén szolgáltatassék, melyért teljes életünkben az szent istentől szent áldást kívánunk Fgednek, holott minden keresztyén fejedelmeknél nyilván vagyon az Fged bódog emlékezeti, miképpen az mindenható isten fegyverkeztette légyen Fgedet az ő szent neve szidalmazó, törvéntelen s erőszak cselekedő, és szerelmes nemzetségének teljességgel elpusztító nemzetség ellen. Mely törvéntelenségben mi rajtunk is szegíny magyarokon itt Kolosváratt szántsándékból, végezésből részünk lön, mert el akarának vesztetni, mint régen az csalán bokrot etc. közülünk Déván is vágának le, mert Gellyén Imre az üdöbéli főbiránk levén, reánk esküdt, kinek hűti, keze írása, pecsétinálunk vagyon 20 articuluban. Olyak is vadnak, hogy mi magyarok az piaczon török zászlót emeltünk, és hogy az szászokat le akartuk vágni, kiben semmi úgy nem volt. De hogy az gyalázatos halálnak rajtunk való véghezvitelének jobb módja legyen és hogy funditus deleáltassunk, hiti után kiket nappal, némelyeket éjjel, fegyveres hópénzes drabantokkal, házunkra rohanván, fogva vitetett, megtömlöczözött és kétszáz egynehány napig fogva tartatott, az város kapui kulcsait kezéhez vévén és szászokkal, praefectusokkal őriztetvén, senkit az magyarok közzül ki nem eresztettek, és így az ki közzülünk főbiróságot viselt az miriszlai győzedelemkor, és hazánknak igazán szolgált, éjjel megfogatta az többi tanácsbeliekkel együtt, kiknek nevek Fged előtt ezen supplicatióban vagyon, igaz patriciusokkal, az egész városnak derék privilegioma uniója ellen (mely unio ekképen vagyon confirmálva: si qua pars violaverit aut in parte aut in toto, sub amissione capitis et bonorum priváltassék, de ennek mi büntetése legyen, nem minket illet, nem is keressük mi), így cselekedett. Ez fogságunk alatt házainkat, pinczénket, asztalinkat, ládáinkat feltörték az isten ellen való németek s valonok. Az több fogságban mellettünk levő nemességet, patkó szegeket vervén fejekben, iszonyú halállal rekkenttették el, mi is éjjel nappal ezen szörnyű halált vártuk, és így minden javainktól prédáltattunk. Mikor immár minden reménségünkben, az úr istenen kívül, megfoggyatkoztunk volna, holott teljességgel az halálra voltunk rendelve az magyar nemzetnek gyalázatjára, kelleték

az magyarországi istenfélő prédikátorokhoz folyamunk, egész ecclesiául könyörgöttek érettünk az ngos urakkal, és így az úr isten módot találá, kik saczczon, némelyeknek hogy semmie nem volt, úgy szabadulánk meg. Hasson be kglmes urunk fejedelmünk apró árváinkkal való siralmas fohászkodásink ennyi esztendő-től fogva, ugymint 1603. esztendő-től Septembernek 27. napjából fogva való esedezésünk az Fged szíviben, et fiat justitia, mert ez mai nap is áruló nevünk vagy. Noha Fged demandálta az törvény útát, és immár a törvény után is vagyunk, de mint-hogy bízik gazdagságában, külömb-külobb féle dilatiókat keresvén, halogatja az törvént, igyekezik Fgedtől dilatiót kérni, mutogatván, hogy nincsen ki az appellationt meglátná, mert az tanácsnak egy része peres, másik része testis. Nyilván vagy Fgednél, hogy az tizenkét tanácsn kívül vadnak még száz emberek, kik mind Fgednek és az törvénnel is hűtösök. Könyörgünk azért Fgednek alázatosan, kegyelmességiből méltóztassék parancsolni, hogy ez causának meglátására választassanak azok között kik száz emberek, appellationt meglátván, eresztessék az Fged széki eleiben; mert most sem szűnik meg az titkon és nyilván való fenyegetéstől, szidalmazástól. Mely Fged kegyelmes reánk való igaz tekintetiért, több hivei között, kik az gyalázatos fogságban teljességben elnyomorodtunk törvéntelen, ne kellessék Fgedet gyakorta fárasztanunk, és nekünk is fáradnunk, költenünk, sőt minden tergiversatiót hátra hagyván, fiat justitia, miképpen az előtt is megparancsolta volt Fged, hogy ne adassék haladék neki. Mely kegyelmességejért az hatalmas isten minden igyeiben legyen Fgeddel, és minden ellenségin tegye győzedelmessé, megromlott hazánknak épületire, és az úristennek tisztességinek előmenetelire.

Irták ez supplicatiót az kolosváriak anno 1606. mense Junio.

Kegyelmes választ várunk Fgedtől.

Nomina captivorum Colosvariensium tam senatorum, quam etiam aliorum ordinum.

Gregorius Bornemisza, Stephanus Zechy, Thomas Masas, Andreas Zabo, Stephanus Tothazy, defunctus; Valentinus Pegreczy, Stephanus Aztalos, Ioannes Bacsy, Ioannes Literatus, Paulus Balassy, defunctus; Andreas Krayczár, Stephanus literatus Zeky, Stephanus Ballos, Ambrosius Zygiarto, Stephanus Geczy, Franciscus Baka, Michael Patay, Emericus Arky, Esaias Nagy, Emericus Borbely, Melchior Lonyay, Stephanus Palastos, Nicolaus Literatus, et Matthaeus Nagy.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 390--393.

Statuum et ordinum regni Hungariae, militibus et exercitibus data et instituta disciplina. Cassoviae anno 1606.

Mivelhogy ez ideig, miulta az isten ezt az hadakozást az ő nevének tisztessígre és szegín hazánknek szabadságának helyben hozására támasztotta, az hadaknak sok külömb-külömb féle forgandó állapotja miatt semmi jó rendtartás az vitézlő nép között nem lehetett, kihez képest sem ű fgének, sem ű felsége után való generalisoknak és kapitánoknak módjok és autoritások nem lehetett sem az vitézlő népnek rendtartásában, sem az dolognak lecsendesítésében, kik miá az sok hallhatatlan panaszok mind ő fgét szüntelen érték, mind pedig kapitánokat. Immár mostan hátra hagyván és semmivé tévén minden ezelőtt lött végezéseket, és mód nélkül való rendtartásokat, hogy ennek-utánna mindenek jobb móddal és rendtartással legyenek, tetszett ű fgének és az országnak, és az vitézeknek közönsígesképpen, hogy ezután az hadakozó vitézek között ilyen rendtartás legyen, az mint rendek szerint következik.

Először legelsőben, hogy az úristen az mi hadunkat megáldja és szerencsénket, az kapitánok mindenképpen azon legyenek, hogy az isten tisztessége közöttük nevedekjék és gyarapodjék, minden seregekben prédikátort tartsanak, és az kapitánok az undok szitkokat, és isteni káromlásokat az vitézek között megtiltsanak; ha valaki az tilalom ellen csélekednék, azt az kapitán megbüntesse, ű maga is jó példát adjon neki.

Másodszor az lovas hadnak az ű rendtartása, regulája ez, hogy az lovas kapitán legfeljebb öt száz lóval lehessen, és az kapitán feljebb való hadnagyot száz lovasnál ne tartson feljebb alatta, és mind az kapitánnál, s mind az hadnagyoknál az alatta való vitézeknek számok és nevek mindenkor rendszerint felírva legyen.

Harmadszor az kapitánnak gondja legyen reá, hogy sok számú lovon való vitézeket maga számára vagy ezerében ne tartson, ű magának tiz lovasnál feljebb való szeri ne legyen, az hadnagyoknak pedig szerekben hat lovas vitéz legyen, az fű-fű legínyek pedig két s három lúval legyenek, rend szerint jó szerrel.

Negyedszer pedig kapitánt az fejedelem válaszszon és az hütös legyen ő fgének és az országnak, zászlót az fejedelem adjon nekik, az alatta való hadnagyokat az fejedelem confirmálja, és ű fge hírével legyenek, azok is hittel legyenek ű fgének és az országnak kötelesek. Zászlót pedig ű nekik is ű fge rendeljen és adjon.

Ötödször az zászlóhoz és kapitánhoz az hadnagy és az vitézlő nép hittel legyen köteles, és valaki hír nélkül zászlóját és kapitányát elhagyja, tisztessigét, fejét vesszesse el érette, és vagy hadnagy vagy fű legíny, ne merjen az maga szükségiben menni még csak házához is kapitánya híre nélkül egy nyommá is.

Hatodszor egyik kapitán és hadnagy az másik kapitánság és hadnagyság alatt levő vitézt az ő előtte járója híre nélkül és akaratja ellen alája ne fogadja, ha pedig ezt az kapitán akár hadnagy az más zászló alatt levő vitézt mód nélkül befogadja seregében, afféle kapitán akár hadnagy tisztit elveszesse, és becsületi ne legyen. Az ki magátúl zászlót emel hír nélkül, és kapitánná vagy hadnagygyá teszi magát, ő fge jó akaratjából az generalis az oly kapitánt és hadnagyot felakasztassa, és városoknak, faluknak reájok támadások szabadon lehessen. Büntetések: Első, vagy kapitányára vagy hadnagyára támad, szidalommal vagy éktelen szóval illeti, affélét három pálczával keményen megverjék. Valaki kapitányához vagy hadnagyához fegyvert vonson, vagy megsebesíti, vagy megöli, fejével éri meg. Item az kapitánoknak gondjok legyen arra, hogy helyében törvénnyel, mezőn pedig bottal, az alatta valókkal birjanak. Harmadszor úrnak, nemes embernek, papoknak, scholáknak házokra és majorokra ne szálljanak, az ki megpróbálja, fejével éri meg az Magyarországnak törvénye szerint. Az ki az malmot elvagdálná, az kezét vágják el érette, mivelhogy közönséges jóra való; az malomba való vívőket is az ki megháborítaná, megbüntessék. Az jobbágyoknak lovát, barmát, ingó bingó marháját akármiért az vitézlkő nép el ne vegye. Valaki pedig ezt által hágja, tehát tartozzék az kapitánya az marhát visszaadatni és ő magát afféle cselekedetiért keményen megléhalni. Ha pedig az kapitán ezt meg nem mivelné, elveszesse tisztességét; ha pedig eladta volna az marhát, elígíttesse meg az szegény embert.

Valaki szentegyházat tör fel, vagy sirokat felásnak, fejével érje meg.

Hatodik, élést feljebb annál, az kit megeszik maga és lova, eladná, vagy házához hordaná, vagy maga hasznára fordítaná az árát; item az kik az szegény embereket sacczoltatják, égetik, sütik, kínozzák, pénzt kérnek rajtok és vesznek, afféléket igen megveressen vagy törvén szerint megbüntessen, és az hadból is kiűzze.

Hetedszer, az kik az erővel szűzeket törnek, asszonyállatokat akaratjuk ellen rontanak, fejekkel éri meg. Item valaki megtolvajol valakit, úton vagy házánál, az kapitán tiszti vesztése alatt megölesse, mint olyan tolvajt, az félét törvénnyel; ha nem mivelné, ő fge büntesse meg az kapitánt törvénnyel.

Nyolczadik. Az kik felvernék az olyan élést, vagy egyéb marhát, az melyet vagy fejedelemnek, vagy úrnak, vagy kapitánoknak, hadnagyoknak, vagy országgyűlésére, vagy táborban, vagy egyébre vinnének, tehát fejekkel éri meg.

Kilenczedik. Valaki bányákat, hutákat, réz hordókat, harminczadosokat, és az országnak egyéb jövedelmét, kiből az vitézlkő népnek kellene fizetni, megháborítaná, fejével érje meg.

Tizedik. Valakik az postákat, kik ű fgítűl, vagy az ország-
tűl kűzűnsűges dolgokban jűnek s mennek, megháborítaná, min-
den kegyelem nélkül megűlettessék ; mert azok kűzűnsűges ország
dolgában járnak, sűt inkább azoknak segítsűggel legyenek, hogy
hamarűbb jár hassanak.

Tizenegyedik. Ezen kűvűl is ha valami műd nélkül valű
dolgok esnűnek az vűtézek kűzűtűt, az kapitánok ű magok becsűle-
tiért el ne szenvedjűk. Datum in libera civitate nostra Casso-
viensi vigesima nona die Aprilis, anno dni millesimo sexcente-
simo sexto.

Stephanus, m. p.

Stephanus Illyűsházy, Valentinus Druget de Homonna,
Paulus Nyári, Michael Kátay, Sebastianus Teűkűly, Georgius
Druget de Homonna comes, Michael Czobor, Sigismundus
Balassa, Christophorus Turzű comes, Thomas Nadasdi, Geor-
gius Zechy, Georgius Varkuchy, Ludovicus Rakoczy, Fran-
ciscus Redey, Joannes Deseűfy, Michael Dengheleghy, Georgius
Somogy.

Ezen kűvűl tizenűt pecsűt, kinek neve nincs.

Egyetemi kűnyvtár. Wenzel-gyűjteműny 25—32.

1. Mehemmet bassa vezirius supremus in Hungaria contra
germanos, exercituum et copiarum generalis dux.

2. Hiddir bassa locumtenens vezirii supremi in fulgidis-
sima porta imperatoris.

3. Daut passa generalis contra czellalii = latrones in Asia.

4. Murat passa.

5. Musztafa bassa, inspector redituum totius imperii ac
imperatoris thesauri.

6. Hasza bassa in Brussa aulam caesaream reaedicare
ac renovare existens.

7. Naszuf bassa vezirius ac generalis totius Asiae.

Hos simili ac eadem autoritate sequuntur tres beglerbeghi
= domini dominorum.

1. Rumeli beglerbegh = Romaniae seu Graeciae.

2. Anadol beglerbegh = Anatoliae seu Asiae.

3. Dengiz beglerbegh = dominus dominorum per mare.
Nominatur etiam a turcis capitán basa. Moderna aetate hoc
officium a Czigali Oglu gubernatur, ex urbe Genova natus in
finibus Italiae et Franciae. Homo industrius ac vir strenuus,
nunc exercituum copiarum imperatoris contra persam generalis
dux. Maris autem capitanei officium per Saban bassam locunte-
nentem Czigali gubernatur.

Hi tres beglerbegi tum quotius divanum = senatum publicum imperatoris introeunt, eadem ac pari autoritate prope vezirios seu consiliarios sedes suas habent. Et illa nisi, quae ex officio illorum sibi necessaria visa sunt, curant, alia negotia plerumque in aedibus suis propriis privatim curantur.

Sequitur et Nisanczi basa = subsignator, qui literas, mandata ac instrumenta publica, quot in fulgidissima porta imperatoris expediuntur, subsignat ac nomen imperatoris subscribit, cancellarius supremus nominatur.

Defterdarlar tres, quorum primus ac supremus defterdar azem vocatur, id est praeses camerae seu thesaurarius. Alteri duo tamquam consilarii praesidis camerae ac prope thesaurarium in divan = in senatu assident. Vocatur autem secundus illorum Anadol defterdar, seu orta defterdar = medius et thesaurarius Asiae. Tertius vero Kuczuk seu Rumeli defterdar = infimus et thesaurarius Graeciae seu Europae.

Raiz kitab = supremus librorum, in quibus manibus libri, registra ac alia instrumenta, etiam commissiones negotiaque ad cancellariam pertinentia reconduntur, ac vicecancellarius seu protosecretarius nominatur.

Numerati hi omnes in publico divan = senatu imperiali sedes suas habent. Sedent et praeterea in praenominato divan = senatu publico scribae seu secretarii ac notarii 40, divan kihatibler nominati, qui nulla mora interjecta omnes literas absolvunt ac curant, omniaque negotia tali diligentia ac summo studio perficiunt, ita quod admiratione magna, negotia tractantium una et proponantur, in consilio judicari et exsequi videntur.

Sequuntur et aga seu agalar = gubernatores seu exsecutores supremi officiales, qui in publico divan = senatu etiam sedes suas habent, sed tamen senatum ingredi non admodum necessario cogantur; loco illorum alios seu eorum provisores mittere negotiaque illorum curare licet. Eorundem agalarum supremus vocatur janiczar aga = supremus janiczerorum = exercituum pedestrium, qui kihayam = provisorem suum habet. Item et duces centuriones = czurbacziler, decuriones = gzubasiler, ac alios praefectos odabassiler, sub cujus vexillo janiczeri ac zolaklari 40,000 numerantur.

Haec ex barbaro quodam scriptore ad verbum sunt descripta, ne merere igitur, si frequentibus solaxismis offendunt.

Sequitur et emir alem = dominus vexilli, vexillifer supremus ac belli tempore imperatoris vexillum gerat, qui et praeterea zanczagbegis de novo ad officium seu zanczagi beglerbegatus electi, dignitatis ergo imperatoris vexillum illis tradit.

Sequuntur et capiczi bassilar, quorum plerique sex esse solent; jam vero arbitrio imperatoris plures aut pauciores eliguntur. Sunt praefecti supremi capiczilerung = janitorum, quorum singuli sub se 400 capicziler = janitores habet. Sunt quasi

camerarii extra muros, quotidie et in absentia imperatoris aulam custodientes.

Sequuntur duo stabuli magistri. Et vocatur primus buyuk emir achor aut achur. Alter vero kuczur emir achur. Significat hoc vocabulum dominus stabuli, vulgus illum jambrahor bassi nominat. Hi sub se habent suos kihaya = praefectos ac alios officiales, iisdemque subserviunt famuli ac ministri 2000.

Czausz bassi = omnium cziausiorum supremus, quorum numerus implet 5000, tamquam nobiles ac aulici imperatoris loco commissariorum in arduis negotii huc illuc tractare mittantur. Praeterea et in officio legationis ad reges et principes christianorum mitti solent.

Capicziler kihaya praefectus supremus capiczilerung = omnium janitorum. Hujus officium requirit, ut una et simul cum czausz bassa in divan = senatu publico coram vezirio supremo astare, baculum argenteum in manibus, alias sceptrum nominatum gerens, qui supplicantes homines in senatum ad vezirium introducere solent, et literas ex divan ad imperatorem ferre, indeque et iterum resolutiones imperatoris supremo vezirio referre solet. Hos sequuntur sex aga, szpahi agalar = praefecti szpahiorum, equitum seu copiarum equestrium, qui tempore belli imperatoris latera ad dextram et ad sinistram cingere solent.

1. Quorum primus vocatur szpaoglan aga aut agaszi.
2. Szilikar agaszi.
3. Szag ulefedczi bassi, seu szag beluk agaszi.
4. Sol ulefedczi bassi, szol beluk agaszi.
5. Szag garib agaszi.
6. Szol garib agaszi.

Quorum singuli 3000 szpahios = soldados equestres aut plures usque ad sex millia, aut pauciores sub se habent. Muta-faraki bassi = supremus libertinorum seu baronum idest beglerung in aula imperatoris existentium ac nunquam in bellum nisi praesente imperatore mitti solent. Eorundem officiorum sequuntur et plures ac tali numero, quod hic nisi simpliciter ac praecipua numeramus, omnes recensere spatium temporis non admitteret.

1. Topczi bassi = supremus praefectus tormentum seu bombardarum.
2. Dczebeczi bassi = praefectus armamentarii.
3. Tczader mekter bassi = praefectus castrorum seu castrametator.
4. Tczaliczi mekter bassi = praefectus tubarum, tibicinum ac tympanistarum.
5. Auuczi bassi = praefectus venatorum.
6. Sabinczi bassi = supremus falconum.

7. Doganczi bassi = supremus nisorum.
8. Tczakerczy bassi = supremus praefectus accipitrum.
9. Szam szonczi bassi = praefectus canum venaticorum.
10. Zeguan bassi = sellarum majorum = onerum camelorum ac mulorum praefectus.
11. Arpa emin = hordei ac pabulorum praefectus.
12. Deueczy bassi = camelorum praefectus.
13. Katerczy bassa = mulorum praefectus.
14. Defter emin = registrator librorum in quibus adnotantur timariotae pagi illorum. Significat enim hoc vocabulum emin, redemptorem vectigalium, seu publicanum ut olim.
15. Kihat emin inspector cancellariae seu taxator = qui regalia cancellariae colligat. Hoc officium pro quindecim millia florenorum aureorum quotannis comparabitur.
16. Terez hans emin = praefectus supremus arsenalis seu armamentarii per mare, ac inspector navium, triremum, ac galearum, arma ad navesque pertinentia curans.

Beglerbegi turcici imperii.

Beglerbegi Asiae numerantur 33.

1. Anadol beglerbeg = Asiae, sedem habet in civitates Cuthaia, in Phrygia maiore. Continet sub se zanczagbegos 12.
2. Caraman beglerbeg = Caramaniae, Ciliciae. Habitat in urbe Caisaria in Cilicia, sub se habet sanczagbegos 7.
3. Szivasz beglerbeg, in Syria superiore habitat in Sebastia civitate.
4. Tocat beglerbeg = Tocati, habitat in Amasia civitate, sub se habet begos quinque.
5. Dulcadir beglerbeg = Dulcadiriae, sub se habet zanczagos 4.
6. Halep beglerbeg = Alepum in Syria inferiore.
7. Sam beglerbeg habitat in Damasco, in ungarico Demeczki.
8. Trabuluz beglerbeg = Tripolis in Syria.
9. Maras beglerbeg in Mesopotamia et finibus Cappadociae.
10. Diarbekir beglerbeg in Mesopotamia urbis Amidae, alias Carahemit, habet zanczagos 12.
11. Bagdat beglerbeg = Babyloniae.
12. Bazra beglerbeg = Balsera prope sinum Persicum in Arabia Chaldaea.
13. Lahza beglerbeg in Arabia Caramaniae, in finibus persarum Ormuzium versus.
14. Jemen beglerbeg in urbe Aden, sito in Arabia Felici Indiae cis mare Rubrum.

15. Hebes beglerbeg = Aethiopiae alias Husti Zebit seu Zibit beglerbeg, trium dierum itinere a finibus maris Arabici, usque ad fines Aethiopiae, regis presbyteri Joannis, versus insulam Cameranum.

16. Miszir beglerbeg = Memphis Aegypti nunc ab Italis Cairo nuncupatur. Zanchagos habet 22.

17. Kobruz beglerbeg = Cypri, habitat in Nicosia seu Famangusta.

18. Seherezul beglerbeg in regno Assyriae, Mesopotamiae et finibus persarum.

19. Van beglerbeg in finibus Persiae versus Armeniam et Mediam.

20. Ezrum seu Arzerum beglerbeg = Armeniae, sex dierum ab urbe Trabezonda seu Trapezunti.

21. Tifliz beglerbeg in finibus Georgianae, nunc Gurczi nominata.

22. Siruan beglerbeg = Media.

23. Demir Capi beglerbeg cis mare Caspium, porta ferrea sive Derbent capi, portae angustae, olim principatus Sembali ducis.

24. Carz beglerbeg in Armenia superiori = Armenia Majore.

25. Tczildir beglerbeg in finibus Georgianae.

26. Fasz beglerbeg in Mengrelia seu Colchidae.

27. Zochum beglerbeg in finibus Georgianae.

28. Batin beglerbeg.

29. Reuan beglerbeg in finibus Persiae.

30. Zomakie beglerbeg ab urbe Zomakia.

31. Tebriz beglerbeg = Tauris olim sedes regis persarum.

32. Lori beglerbeg in finibus Georgianae et Armeniae.

33. Gencze beglerbeg in finibus Armeniae et Trabezondae.

Africae beglerbegi numerantur 3.

1. Czezair beglerbeg, habitat in Algeria, zanchagos habet 6.

2. Tunuz beglerbeg = Carthago.

3. Trabuluz beglerbeg niagrub = Tripolis Barbariae Leptis. Tres hi beglerbegi in amicitia habent et quasi agnatos Mahumetistas, sed non in officio beglerbegatus sed nisi vicinitatis ergo, regem Feszsa et regem Maroco.

Europae beglerbegi 8.

1. Rumeli beglerbeg = Graeciae, habitat in Sofia, habet sanczagbegos sequentes:

1. Sofia in Bulgaria.

2. Nigeboli = Nicopolis.

3. Kirk klisze.

4. Viza in Thracia.
5. Kirmen in Macedonia.
6. Zilisztra prope Danubium.
7. Cosztandil.
8. Bender.
9. Akhirman = Alba Nester.
10. Uszkup = Scopia.
11. Prisrem = Thessalia.
12. Zalonik = Thessalonica.
13. Trihala.
14. Mizitra olim Sparta in Morea provincia.
15. Palaeopatra = Balibrada in Morea.
16. Jahnia = Joannina in Aetolia.
17. Deluina in Achaia.
18. Elbassan in Liuadia.
19. Aulon = Auelonae.
20. Ducaggin.
21. Iszkodar in Albania.
22. Kyli prope Danubium.

Gubernat per totam Graeciam, Bulgariam, Serviam, Thraciam, Macedoniam et Albaniam usque ad fines Boristhenis seu Niperis fluvium, unde Ozzu nominatum.

2. *Dengez Beglerbeg alias capitaneus, sub se habet zanchagos sequentes in finibus maris Albi:*

1. Gallipoli, olim sedes capitanei.
2. Galata = Pera.
3. Iszmit = Nicomedia.
4. Limnos = Lemnos.
5. Midilin = Mitilena.
6. Nasca idest Nixia.
7. Egripos = Negroponto.
8. Rodosz idest Rhodi.
9. Cauala.
10. Napoli = de Romana.
11. Lepanto.
12. Hagia maura.
13. Iszkender = Alexandria.
14. Zakisz idest Sio.

3. *Budun beglerbeg = Budae in Ungaria, habet zanchagos:*

1. Babocz.
2. Visegrad.
3. Szolnok.
4. Osztrigon = Strigonium.
5. Zegedin.

6. Iszton Bellograd = Albae Regalis.
7. Zikszav.
8. Simontornia.
9. Copan.
10. Mohacz.
11. Szigetvar.
12. Petsen = Quinque Ecclesiae.
13. Zrem = Sirmium.
14. Szemendri = Semendria.

4. *Egri beglerbeg* = *Agriae*.

5. *Kanise beglerbeg* = *Canisae*.

6. *Temisvar beglerbeg*, *sub se habet zanchagos sequentes*:

1. Mudua.
2. Arad.
3. Chanad.
4. Vuczitirni.
5. Giula.
6. Vidin.
7. Lipoa.

7. *Bozna beglerbeg* *habet zanchagos*:

1. Banialuca.
2. Posega.
3. Clys.
4. Herczegovina.
5. Lika.
6. Zaczcsna.
7. Iszuornik.
8. Priszrem.
9. Alacza hiszar.

8. *Kesse beglerbeg* = *Theodosiae*, *sedem habet in Caffa, in Taurica Chersoneso, sub se habet omnes zanchagos prope flumen Tanais cis mare Maeotidem usque ad Mengreliam provinciam.*

Hoc anno 1606 fuit interpres turcarum imperatoris Terdczuma Jahya beg, natione Augustanus germanus etc., ex cujus scriptis hoc annotavimus.

Murad török császárnak sok fiai voltak, Constantinápolban csak egy kápolnában vagyon temetve huszonhárom leánya, és huszonnégy fiai, más kápolnában kilencz együtt. Mindeztől volt közel száz fia, leánya, kik vagy betegséggel holtanak meg, vagy az bátyjok Memhed császár öletett meg.

Isabellae Ungariae reginae genus. Conjux fuit Joannis regis Ungariae, filia Sigismundi primi Poloniae regis, ex Bona Sphortia, Joannis Galeacij Sphortiae Mediolanensium ducis, et Isabellae Aragoniae filia; Bonae reginae avus maternus, Alfonsus eius nominis secundus, Neapolitanae rex et stirpis Aragonorum ac Siculorum regum fuit; de qua Carolus quoque et Ferdinandus summi monarchae maternum genus ducunt. Paternus vero proavus Bonae fuit Franciscus Sphortia.

Barbara Stephani Szapolja comitis Scepusiani vajvodae Transylvania filia, ex matre Hedviga ducissa Teschinensi, soror Joannis Ungariae postea regis. Ducta anno 1512, moritur anno 1515. Eius filia Hedviga nata Posnaniae XXV. Martii 1513, uxor Joachimi marchionis Brandenburgici electoris.

Tokajban Ruber György kapitánságában oly nagy ésígvolt, hogy az lúhúst jó kedddel megöttek, az ki az belit és vérét kaphatta, ugyan jól járt az, ugyan víttanak rajta, melyik kaphassa elébb. Az tehén bürt, lú bürt, ebet és az bőrét, megperselvén az szórit, megfőzték, megöttek. Macskát és minden eleven és holt állatot, egyaránt öttek. Egy házi egeret huszonhat pénzen adtak. Az szőlőkihánt törkölt felszedték, kevés buza liszttel, vagy köles liszttel öszvekeverték, megörölték, abból sütöttek kenyeret, azt öttek, úgy annyira, hogy ugyan megzajosodott az ember feje tüle, mintha megrészegült volna. Az pásitot, akármi füvet megaszaltak és megörölték, köles liszttel együtt megsütöttek, azt öttek. Az szemetekről csont darabot, minden rútságot felszedtek. Az kos szarvát tűznél piritották, az ember ganéjt megaszalták, hámot és minden rothadt bürt megfőztek, azt öttek. Az strásán való német reggelre éhsíggel megholt. Egy madár, semmi féle, sohonnan az várra, sem vár körül nem szállott.

1606.
Tokaji éhség.

Az tolvaj török deáknak ilyen kezdete volt. Anno 1596 mikor Memhed császár az Keresztesen Egernél megvitt volt az keresztyénekkal, ugyan igaz volt az, hogy felette igen megrémült volt az török, és elfutamodott, ugyannyira, hogy Nándorfejérvárra és azon túl is az volt az hire, hogy megverték az császárt az keresztyének. Ez sok elfutott töröknek az császár azután mind letötte az fizetését, sokat meg is öletett benne, fűképpen az fűfű törökökben.

Tolvaj török
deák.

Az többi az tengeren általment, és mikor annyi sok népnek nem volna sohonnan semmi fizetése, öszveadták magokat, és úgy kóborlottak széllyel, és elein semminek sem vélték az törökök ez gyülevész népet, hanem végre az a gyült nép hadnagyot emel közöttök, ki volt Memhet Jazygy, ez annyira kezdett népet gyüteni és kóborlani széllal a császár birtokában, hogy végre az

császárnak ugyan egész derék hadát kellett reá bocsátani, és úgy lecsendesíteni. Memhed Jazygy mikor megholt, vagy elveszett volna, Haszon Jazygy lött utánna, kinek azután az temesvári basaságot adta volt az császár, és 1606. esztendőben Nándor-fejérvárban ölték meg.

1607. In stemma sermi principis quondam
Stephani Bochkay etc.

Vide et pag. 108.

Surrigit alcaeam ramo septemplice vinctam,
Et iaculum pede fert anteriore leo,
Hoc insigne vetus Stephanus tulit inclytus heros,
Nec caruit certa nobile stemma fide.
Nam leo magnanimus veluti cum surgit in iras,
Obstantes valido dissipat ungue feras:
Talis dux Stephanus, generosae robore dextrae
Discussit patriae vasta pericla suae.
Nil aquilas timuit, sed contra audentius ivit;
Nempe stetit causa pro meliore Deus.
Candida libertas, violenta nexa catenas,
Solvitur, et sancta cum pietate Themis.
Nunc tibi, sancte heros, potes immortalibus actis
Demeruisse homines, demeruisse Deum.
Ac velut Alcides, domitis petis aethera monstis,
Et tibi maiori porrigit ille locum.

Mortuus 29. die Decembris, die Veneris, anno 1606.

S. Z(*más kézzel* :) amozkeözy
obiit 29. die Martii Albae-Juliae 1612.

Egyetemi könyvtár. Wenzel-gyűjtemény 159. l.

1609.

21. Martii 1609. Lippán egy Lakatos Mártonné terhes lévén, egy gyermeket szült virradóban; mely férfi gyermek volt, az gyermeknek két feje volt, nyakatöve egy volt, melyből az két fő nyakastúl külön külön jött ki, az nyakak egymástúl távol szabásun voltak, az két fő egymáshoz hasonló volt ábrázattal, mindenik fön ép két szemek, orrok és fülök voltak, szájok is azonképpen. Az bal főnek fele jól meg nem látszott. Egy merő dereka volt. Két keze és két lába éppen voltanak. Az szemérem teste, mint egy bimbócska olyannak látszott, töki nem volt; alfele nem volt, hanem az hul az alfelének kellett volna lenni, az felett az háta gerénczéből egy előaraszni fark jött ki, hasonló fark volt mint az juhnak farka. Az farkának közepin mint egy térdkalács volt, és az farkának végin volt három emberi kéz ujj. Mind az két

fő annyi volt, mint afféle gyermekek fejek szokott lenni. De valami kicsinnel az jobb kéz felől való feje kisebb volt az bal felől való fűnél. Az bal keze fel volt emelve az vállára, az jobb kezét arra tötte volt keresztül. Ez monstrumnak születése lött első tyúkszókor. Az mikor megholt, megemelgette mind az két nyakát. Az két száj háromszor tátogatván, egyszersmind megholtak, mely monstrumot azon nap eltemették. Datum ex arce Lippe die 24-a Martii, 1609.

Ezen levelet irtam ki Dengeleghy Mihály leveléből, ki lugasi bán, mely levelet írt az fejérvári prédikátornak, Retteghi János papnak etc.

Erdélyi Muz. Egyl. gr. Kemény J., Erdély Tört. Ered. Levelekben.

J a m b i c i.

Promissa splendida, ac habentia nil rei,
 Quibus potentum lingua non raro scatet,
 Sunt folium flatus inaurati cauum,
 Qui spiritus reciprocos e viscere
 Cum reddidere, divitis putes Tagi
 Aut aureas Pactoli opes se prendere :
 Sed ille fulgens splendor, ac spes aurea
 Vanescit in auras repente ac interit.

S. Z.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

MAGYARORSZAG TÖRTÉNETÉT

ÉRDEKLŐ OKIRATOK A SVÉDORSZÁGI LEVÉLTÁRAKBÓL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I. Jelentés az erdélyi ügyekről Bethlen G. uralkodása első éveiből.

Verlauff aller sachen mit Siebenburgen, daraus abzunehmen, wie Ihrer Maytt hierinnen procediret.

1. Haben Ihr Mayt Rudolphus den Bathori Gabor, weil derselb zugesagt bey der Catholischen Religion vndt Ihr Mayt devotion zu bleiben, dasselb zum Fürsten zugelassen.

2. Da solches geschehen, ist Bathori Calvinsch worden, vndt alle Catholischen vertrieben, mit dem Türken practicirt, wie er König in Vngern könnte werden, mit verheissung aller assistentz, daraus Ihr Maytt Vngerische Jurisdiction angefallen, dass auch dieselb die Insurrectionem in Vngern dahero befehlen müssen.

3. Hat sich Bathori hernach erboten, mit Ir Mayt sich in accordo vndt bessern Verstandt einzulassen, Potschafft vndt Munera nach Wien geschickt, auf welches der Palatinus, vndt etliche fürnembste Vngern verordnet worden, cum potestate limitata et reservata, mit Bathori zu tractiren, welcher aber diese potestatem nicht in acht genommen, sondern in vielen articeln in praeiudicium mit dem Bathori geschlossen, dahero diesser tractat hernach von Ir Mayt cassirt worden.

4. Vnter dessen hat die Tyranny dess Bathori in Siebenbürgen also überhandt genommen, dass alle nationen in Siebenbürgen bey Ir Mayt hülff gesucht, Bathori entgegen noch mehr die Vngarischen grantzen angefallen. Darauff zu Eperies alda in Iudiciis octavalibus die Vngerischen Ständt versamlet gewesen, dasselb geschlossen worden, den Bathori zu überziehen, welches hernach Forgatsch mit grossen Schaden vndt spott verrichtet.

5. Abermahlen hat sich Bathori zur Pressburg auf den Landtag bey Ihr Mayt durch sein Pottschafft angemeldet, neue

tractatus angeboten vndt begehrt, so Ihme gestattet also de novo mit Ir Mayt verglichete, vnd neue Compactata aufgerichtet worden, interim haben alle Nationes Transylvaniae vom Turcken hülff gesucht, vndt sonderlich die Sachssen, denselben ex desperatione ins landt 7bürgen durch die Eissen Porten geführet.

6. Alss aber Ir Mayt auf dem Reichstage gewesen, ist der Turgk in Siebenbürgen gefallen, der Bathori von Abaffi vndt seinen Leuten erwürget, Bethlem Gabor vom Turken eingesetzt, Hust, Golivar (*Kövár*), Nagibagnia von den Vnsserigen eingenommen worden.

7. Darauf der Turk zu Ir Mayt unterschiedliche Zsauen geschickt, die eingenommene Örter begert, Ir Mayt keinen Stein an 7bürgen bestehen wollen, den Gabor seinen Gubernatorem genennet, biss letztlich auch Gabor seine Gesandten nach Lintz geschicket, einigkeit vndt restitution bey Ir Mayt gesucht hatt.

8. Ir Mayt haben interim diesen Casum, vndt was an 7bürgen gelegen, dem gantzen Reich proponirt, vndt Assistentiam begehrt, ingleichem alle Königreich vndt Länder, wie auch Ihren herrn Brudern vndt Vettern erfodert hülff begehret, vndt mit denselben beratschlaget, nit weniger Ir Heyligkeit vndt König aus Hispanien vmb hülff ersucht, aber irer allenthalben solche hülffen abgeschlagen vndt gerathen worden, quibuscunque conditionibus etiam iniquis mit Siebenbürgen vndt Neutralitet zuerhalten.

Die Vngarischen Gesandten aber haben damahln zu Lintz per publicam conceptam Orationem nomine totius Regni Hungariae ausgeführt, dass besser sei, 7bürgen gar zu verlieren, alss solche Armis zuerhalten. Es haben auch Ir Mayt etzliche ansehnliche privat Persohnen, alss Herrn von Harrach, Molart vndt Preuner, mit gutachten vernommen, so alle einhellig die neutralitet zu erhalten, etiam iniquissimis conditionibus gerathen, wie deren gutachten vorhanden.

9. Do sich nun Ir Mayt allenthalben zu dero Intention 7bürgen zuerhalten, verlassen gesehen, sein sie alssdann erst gedrunken worden, wieder Ihren willen, auf anderss nichts, dan die neutralitet zu gedencken, vndt dass gantze fundament, aller Irer resolutionen, Actionen vndt Intentionen auf diess allein zu setzen, darauff mit dem Gabor ein neue transaction zu Turnaw eingangen vndt vermóg derselben, Ihme die abgenommenen heusser einantworten lassen.

10. Es hat aber vnter vorberührten passu, da man noch mit dem Gabor zu Turnaw nichts tractirt, ja Ir Mayt sich zu diesser Commission nichts resolvirt, sondern alles in suspenso gewesen, der Hommonay durch den Reudi bey Ir Mayt sich anmelden, vndt dahin tractiren lassen, im fall er auff seine spesa

vndt Wagnus Siebenbürgen einnehmen könnte, ob solches nit wieder Ir Mayt wär, sondern mit Ihr Mayt verwilligung geschehen möcht, darrin Ir Mayt, mit der Condition verwilliget, weil dieselb in tractatione vären, vndt viel leicht Gabor mit Ir Mayt sich in vergleich möcht einlassen, da nun diesse tractation den fortgang erreicht, vndt Ihr Maytt sich nicht vergleichen könnten, oder Gabor sich zu keiner tractation verstehen wolte, wären Sie mit dess Hommonay offerta zu frieden, da aber die vergleichung fortgieng, wolten Ir Mayt bei Ihrem Sigill vndt Handtschrifft, wie sie sich verglichen würden, verbleiben, mit welcher erklärung der Hommonay auch zu frieden gewesen.

11. Nach dieser zu Turnaw geschlossener Vergleichung hat Hommonay vielmahl instantanter angehalten, ist auch von vielen aus Siebenbürgen dazu bewegt worden, Ir Mt wollen Ihme erlauben fortzuziehen, Ir Mayt aber sein bey voriger resolutions vergleichung, vndt gerathener Neutralitet verblieben, auch ihme alles abgeschlagen.

12. Vnter dessen hat sich die tractation des Turkischen friedens angefangen, der Aly Bassa zum Sardar publiciret, Nassuff strangulirt, vndt sein ganze faction untergedrückt worden, der Gabor grosse infidelitet wieder sein jurament Ir Mayt erzeigt, nichts, was Er zu Turnaw geschlossen, gehalten, bey dem Türken de novo practiciret Ir Mayt vmb dass Königreich Vngern wollen bringen, derselben in Vngern Vnterthanen molestirt, aufgewickelt, die seinen tirrannisiret, den Aly Bassa selbst, vndt die Türkisch Pottschaft spöttlich tractirt, Lippa vndt Genör (*Jenő*) dem Turken einzuantworten de novo sich verschrieben, bey welcher coniunction der Hommonay vnd Wallach mit dem Aly Bassa tractirt vndt geschlossen, do 7bürgen per liberam Electionem Hommonay würde beruffen, Er Aly Bassa content seyn, vndt dissimuliren, den Walachen aber in sein provintz ziehen lassen wolte.

13. Diesem nach der Walach Patenten, durch Vngern in sein Vaterlandt zuziehen, von Ihr Mayt begehrt, so Ihme auch doch sine milite bewilligt, der Hommonay aber sich mit Kriegsvolek versehen.

14. So baldt Gabor dessen erinnert, hat derselb zu Ir Mayt einen eignen vom Adel nach Praag abgefertiget, welchem Palatinus einer seiner diener zugeben, welcher sich wieder den Hommonay hefftig in vielen Puncten beschwört, gegen deme sich Ir Mayt erklärt, dass Sie umb diess werck nichts wusten, damit keinen theil hetten, sondern die Tyrnawisch tractation zuhalten gedacht, doch dass auch Er in allem derselben gelebet. Darauff Ir Mayt dem Hommonay zu seiner verantwortung, des Gabors anbringen, zugeschickt, interim Ihme inhibirt, alle thätigkeiten

einzustellen, hernach den Hommonay nach Prag in persona gefordert, damit Sie also den Gabor vndt die Vngern satisfaciren, die Zeit gewinnen, vndt ihren bösen intention fürkommen, auch also bey der neutralitet verbleiben möchten.

15. Es hat aber der Hommonay mit der Werbung fortgesetzt der Wallach sich zu Ihme geschlaget, vndt täglich mehr Volcks zusammen gebracht, die Fahnen ausgetheilt, die Heiduggen geworben, mit allem groben vndt andern geschütz, auch von allerley nationen kriegsvolck sich versehen.

Desswegen Forgatsch, welcher des Hommonay höchster feindt gewesen, sich mit dem Palatino coniungirt, die comitatus bewegt worden, dass dieselben bey dem Palatino sich beschwärt, ins feldt zu ziehen vermahnet, vndt die Insurrectionem auszuschreiben instanter begehrt, beynebens protestirt, dass Sie ihnen umb einen andern herrn, sol man Ihnen nicht diessfals satisfaciren, stehen wolten. Darauff Palatinus vndt Forgátsch contra den Hommonay wieder die leges Patriae, per Comitatus inquisitionem angestellt, vnd allenthalben die Arma praeparirt.

16. Alss Aly Bassa vndt die Türkische Bottschafft erfahren, dass man die Insurrectionem praeparirt, haben Sie darwieder bey Ihr Mt protestirt, vndt Ihren Excercitum gleichfals gesamblt, welches Ir Mayt bewegt dem Palatino Forgátsch Ire vnordentliche Process zuverweisen, vndt bey solcher straff die Insurrectionem einzustellen, die inquisition aber nach den legibus Patriae angeordnet, die Zeit dardurch zu gewinnen.

17. Vnterdessen hat der Doczi den Forgátsch vndt Hommonay verglichen, der Hommonay, Forgátsch vndt Doczi von Ir Mayt bescheidt wollen haben, wessen sie sich zu Ir Mayt zu versehen, im fall Hommonay ordentlich durch die Ständt in Siebenbürgen per liberam electionem würde beruffen, auf welches herr Hans von Mollar inen geantwortet, weiln die provintz liberam electionem hab, so würde Ir Mayt nit zuwieder sein, da diesser auf absterben diesses Fürsten, oder ander gebührliche vndt zulässige Mittel eligirt wurde, dass Ir Mt Ihr von andern aldern gern sehen wolten, dass es aber per arma, Tumult oder forza geschehen sol, wären Ir Mayt gar nit gemeint.

18. Es hat aber der Bethlem Gabor vnter dessen auch nicht gefeyert, vndt weil er vermutet, Ir Maytt wolten Ihme aus der Provintz treiben, vndt den Hommonay mit gewalt einsetzen, erstlich an die Heiduggen Patenten ausgehen lassen, Ihnen, alss sey es allem der religion halber, angesehen, persvadirt, mit Turgken vndt Tartarn solche zu überziehen, gedröhet, denen Heyduggen allerley neue sachen verheissen, vndt also manniglich aufgewiegelt.

Zum andern einen Landtag in 7bürgen ausgeschrieben, sich auf ein neues mit den seinen verglichen, vndt coniungirt.

Zum dritten, bey der Porten (alda der Türkische Keysser dess Gabor Pottschaft in arrest geworffen) auff Raht dess Scender Bassa Chaymecham die Vestung Lippa vndt Genör auf ein neues offerirt, vndt selbst einzuantworten sich erboten. weil Er sonst kein Mittel gesehen sich zu conserviren, vndt also des Türkischen Keyssers gnadt wieder den Aly Bassa de novo erhalten.

19. So baldt dessen die Pottschaft vndt der Aly Bassa erinnert, haben Sie bey denen Commissarien zu Wien, wie auch bei Ihr Mayt zu Praag, vndt letztlich bey Cardinal Klesel etc. angehalten, den Hommonay von seinem vornembem abzumahnen, sein Volck abzuschaffen, vnd dass Werck auf bessere Zeit zuverschieben, damit Sie den Türkischen Keysser besser informiren, vndt den Bethlem Gabor in guter Speranza interim erhalten könnten, wie dann der Aly Bassa Ir M. vndt dem Cardinal selbst, so wol dem Palatino Forgátsch vndt Hommonay geschrieben, bedröhet, vndt protestirt, Er müsse letztlich gewalt mit gewalt vertreiben.

Es haben aber etzliche Rath aus in discreto Zelo der religion, vndt vielleicht Verbitterung wieder den Gabor dass werck lieber aufziehen, den begerten Curir nit fortschicken, dess Hommonay impressa mehr befördern alss einstellen wollen, vnangesehen sie augenscheinlich griffen, dass gantz Ober Vngarn in armis, Gabor in desperatione, Aly Bassa bey der Porten in gross gefahr ist, dass wo auch Hommonay die provintz rebus sic stantibus armata manu eingenommen, der Turck Ehren vndt Autoritet halben nichts anders können, alss solche wiederumb mit gewalt einzunehmen, welches da es geschehen, Er alssdann einen Bassa hinein gesetzt, vndt also gantz Siebenbürgen von der Christenheit gezogen hette.

20. Weilh aber Ir Mayt und geheimben Räth zu Prag verhofften, Hommonay habe mit Aly Bassa ein heimliche correspondenz, vndt deme sey also wie sich Hommonay erklärt, dass nemlich der Hommonay von der provintz ordentlich erwält, vndt von allen Ständen in Siebenbürgen erfordert worden, welches Ir Mayt Principal fundament gewesen, so Ir berürte Räht von draussen herein persvadirt, haben Sie gewissens halben, so leicht sich nicht resolvirt, einem oder dem andern theil recht geben können, weil aber das Schreiben von Aly Bassa an Hommonay, darinnen Er Ihne dehortirt, vndt bedröht mit seiner ganzen macht zu überziehen, nicht allein intercipirt, sondern vom Forgátsch originaliter Ir Mayt zugeschicket worden, vnter dessen sein gleichfals die Vngarischen Spanschaften mit gewalt von sich selbst aufgewesen, vndt sich Palatinus durch seinen eignen vom Adel, beschaidts von Ir Mayt erholet, vndt protestirt, daher Ihr Maytt rebus sic stantibus weiters die wenigste

hoffnung haben können; also sein Ir Mayt in terminis Neutralitatis billich geblieben, hierauff was die Leges Hungariae in dergleichen Casibus vermügen, auf Rath ihrer Vngarischen Rätthe dem Hommonay ein starcke inhibition zugeschickt, bey grosser Commination dass kriegsvolck abgeschafft, vndt dardurch den Vngarn den verdacht genommen, alss hetten Sie mit dem Hommonay heimbliche Correspondentz, wolten Ihres Königreichs Privilegia aufheben, alle uncatholische ausrotten, das königreich nit defendiren, sondern alles über einen haufen gehen lassen, damit sie also durch diss rechtliche mittel alles wiederumb zu ruhe bringen, die neutralitet Confirmirn, den pacta Tyrnaviensia Ires theils halten, vndt also den Bethlem Gabor von noch grösserer desperation abhalten möchten. Vndt zu noch mehrer versicherung, dass diss kein religions Intention so wieder die privilegia gemeint haben, Ir M. den Probst zu Turotz Passmanum mit Instruction vndt credentialen an Palatinum Forgátsch, Hommonay, Doczi, alios procures Vngariae, ad Haidones, vndt da es von nöthen, gar zum Bethlem Gabor geschickt, dieselben alle aus falscher vndt vngleicher opinion zu bringen, auch zu ruhe vndt frieden zu persuadiren.

21. Danebens weil Ihr Mayt gar wol gewust, dass Chaymechan vndt Scender Bassa, dass Hommonay an der Porten verhindert worden, allein schuldig, so ihme Gabor mit Lippa vndt Genör dass einige mittel gerathen, haben Ir Mayt also baldt einen Commissarien mit Instruction vndt Credentialn zum Aly Bassa geschickt, vndt mit Ihme zwen Punct tractirn lassen. Einen, dass Er Lippa undt Genör nit wolte angreifen, vndt also den frieden brechen, biss Ir Mayt Pottschaftt bey dem Türkischen Keyser ankommen, vndt dasselben werck tractirt haben; mit den weitem befehl Ir Mayt Pottschaftt, so die noch zu Offen, oder wo sie fort vndt anzutreffen, so lang zu firmirn, biss man desswegen beschaidt von der Porten hette.

Der ander Punct, Ihme Aly Bassa etlich geheimbe böse stück dess Gabors, welche er wieder beede keysser vndt die Friedens tractation gehandelt, entdecken vndt aufweisen soll, damit durch aufhaltung der Pottschaftt undt eröffnung dieser sachen Aly Bassa Vrsach hatte, den Gratian seines theils, Ir Mt Pottschaftt aber der Caesar Gall an die Porten per postam vortzuschicken, vndt diss Werck zu tractiren, vnter dessen Lippa vndt Genör auf solche weiss bey der Christenheit zuerhalten.

Ob nun wohl etliche bedenken, weil die Pottschaftt in die Turgkey, der Turck ein Tyrann, die verehrung allbereit darinnen, dass solche aufhaltung wenig effectuirn, sondern mehr spott vndt schaden entspringen möchte, so hat man doch diess für kein wichtigkeit halten wollen, dass der Turk wegen so wenig

Personen vndt schlechter verehrung, die sich über 100,000 gulden nit erstrecken, einen general friedesbruch causiren, vndt die schöne gelegenheit mit Persien desswegen in gefahr setzen müchte; wie dann Ihr Keyss. Mayt gleichenfals die Türkische Pottschaftt zu Wien etliche Monat aufhalten, aber danebens den frieden tractiren lassen, welche Pottschaftt nichts anders begehrt, dann dass man Sie anschmieden, gefangen nehmen, vndt die Hälss einzwey schlagen soll, damit wär der frieden aus. So eben damaln Ir M. derhalben wiederrathen worden, dass hieraus gewisser friedtbruch folgen werde. So doch hernach der frieden desswegen de novo ratificirt, vndt viel besser geschlossen worden wär, hetten dergleichen Irer Mayt gemessene befehlich, wie sie schuldig gewesen, mehrers in Acht gehabt, vber diess alles hat Ihr Mayt Pottschaftt den glaubensbrief, vndt die ratificirte transaction für sich gehabt wär, sich also dieser übrigen sorg gar nit zubefürchten gewesen, sonderlich weil man allda nur transaction vndt Information, alss nur ad tempus begehrt vndt gesucht hatt.

Soll aber wegen dreyer Persohnen vndt 100,000 fl. der Turch den Frieden brechen, wirdt ers vielmehr wegen Königreich vndt länden dieselben zubekommen, vndt dieser schlechten verehrung halber nichts wenigens oder mehrers thun.

Dess Kreckowitzen Exempel ist daher gar nit zuziehen, weil damahln der Turck den krieg albereit publicirt, desswegen aber vom Muffti, vndt fast allen seinen Räthen, dass Er den glauben contra jura gentium brochen, gestrafft, vndt dies zu einem ewigen exempel Iren Turkischen vom Muffti einverleibt worden, dass solches hinfortan mit meher geschehen solle.

Gesetzt aber, diess wär alles erfolgt, wass diesse subtilisirn, so hetten Ir M. bey allen Christlichen Völckern wegen dergleichen indignitet desto leichter hülffen bekommen mügen, allermassen bey keysser Rudolpho geschehen.

Dann weil der Turk niet frieden halten, hat er denselben mit Ihr Maytt so grossen Ehren (alss welchem Vnsere noth vndt ungelegenheit bewust) nit machen, vndt so viel 100,000 fl. desswegen verzeren dürffen, vndt zum friedsbruch mit Plunderung Valantirär, abnemung dess Weissenbürgischen geldts, vndt andere eingriff, so von denen Vnsrigen den Turken geschehen, wohl mehrers vndt besser Ursach gehabt. Ist also vergebens, dergleichen einfallen statt zu geben, dass wegen diesser verehrung, vndt dass die Pottschaftt nur so lang wartet, biss Sie bescheidt von der Porten bekommen, sol der Frieden desswegen gebrochen werden, sonderlich da der Caesar Gall vndt Gratian Ir Mayt Intention nach, an die Porten voran fortgezogen wären.

22. Es ist aber Ir Mayt Intention nit fortgangen, sondern von dem, so es Ihr Mayt befohlen, aufgehalten, Ir Mayt Brieff

originaliter zurück geschickt, der Bonhuomo aber langsamher, alss Ihr Mayt vollen, fortkommen, vndt also mit aufziehung der Pottschaftt das ganze werck verhindert, dadurch die gelegenheit dem Aly Bassa seine feindt zu ruiniren, vndt den Hommonay zu befürdern, guten theils benommen worden.

23. Ob nun wohl Ir Mayt zu erhaltung ihrer authoritet wiederumb befohlen, berürte schreiben fortzuschicken, vndt erster Verordnung ein gnügen zu thun, so sein doch etliche wochen verstrichen, vnter dessen hat der Bethlem Gabor Arat vndt Lippa eingenommen, den Feggede (*Fekete*) Peter mit allen Heiduggen geschlagen, vndt diese Vestung ex desperatione dem Türken überantwortet, darzu der Aly Bassa mit seinem Volck zu besser seiner entschuldigung, bey der Porten auch zugezogen, dass also die ganze sachen sich verändert, vndt in gar andere terminos kommen, also dass Ir Mayt verursacht worden Iren Herrn Brudern Erzherzog Maximiliano zuzuschreiben, vndt diese Ir letzte resolution durch einen Currir der Pottschaftt nachzuschicken, billich einstellen müssen. Auss welchem verlauff allein leichtlich abzunehmen, ob deme also was fürgeben wirdt, dass Ir Mt einige schuldt tragen, diesses in Vngarn aufgehenden fewers, oder dass die Compactata Türnaviensia nit gehalten oder der Hommonay verhindert worden, weil Ir Mayt wieder die Pacta Turnaviensia niemahln einige gemeinschaftt zu haben gedacht, was wieder dieselben bey ir eingebracht worden, abgeschafft, die neutralitet in allem erhalten, die Türken friedens tractation in acht gehabt, mit dem Türken wegen Siebenbürgen in kein newes disputat sich begeben, viel weniger aber armata manu wieder die pacta an sich bringen wollen, weil solches zuvor allem derselben Königreichen vndt Ländern zuwieder gewesen, vndt Ir zu diesem vndt alle hülffen abgeschlagen.

Vielweniger hette solches iezundt geschehen können, weil Sie dess Hommonay intention nichts interessirt, derentwegen mit ihme nichts tractirt, oder pactirt, sondern vielmehr obligirt seyn, dass Königreich bey ruhe vndt Frieden zuerhalten, vndt also aller biligkeit nach da solche ohne Ir Mayt vorwissen, kriegsmacht gesamblet, einstellen sollen.

Wie sie dann mit allgemeiner einwilligung dess Königreichs, weil Sie desselben hülff bedürfftig, dergleichen impressa nit fürnemben, weniger ohne Hülff der Teutschen effectuiren könnten, vndt hat bey Ir Mayt allezeit fürgeschlagen, derr allgemeine Rath vndt Intention Irer Königreich vndt länder, so sie wegen Siebenbürgen vnordentlich bekommen, der Zeit wieder den Turkischen Keyser vndt gantze Königreich Vngern solches erhalten, sich mit Kriegsmacht darein schlagen, oder dem Hommonay assistiren können, wie dann Ir Mayt bey dess Forgátsch

vndt Walachen Impressa, welche doch mit vorwissen vndt Rath der Ständt fürgenommen worden mit spott vndt schaden erfahren worden, wie leicht 7bürgen zu bekommen, so schwer ist es wieder den Turken vndt Vngarn zu erhalten.

Wer nun Ihr Mayt rathen wolt rebus sie stantibus bey geschlossenen frieden, vndt der Hungern indisposition, auch andern Irer Mt Vngelegenheiten, dass sich Ir Mayt alss das haupt von der ratification dess friedens bey der Keysser von dem gantzen Königreich Vngarn, von allen pactis vndt patriae legibus abscheiden, vndt zu einer privat Person, so ir vntherthan ist, begeben, seine intentionem auf solche weiss favorisiren, so deme allem was vorbemelt zu wieder, vndt alss Ir Maytt alss Römischer Keysser, vndt König in Vngern, sich auf ein gerathwahl Compromiss vndt gefahr setzen solten, wer billich grosses Vnverstandes zu verdencken, dann do Hommonay ein Herrschafft verliert, hetten Ir Mtt auf solchen fall dass ganze königreich von Iren Haus verlohren, darzu auch ihren guten namen vndt gantze authoritet in dem in gefahr gesetzt, alss handelten dieselb doppelt, welches Ir so wohl in Reich alss andern Ihren ländern, die ganze opinion vndt gutes vertrauen benehmen würde, daher Ir Maytt den sichern weg ergriffen, vndt die privata denen publicis nit fürsetzen wollen, dan hat Hommonay die Zeit versäumt, die liberam electionem, wie er fürgeben, nit richtig gemacht, Ir Mt Ihme nicht zugesagt, oder practicirt, so ist die schuldt sein vndt hat nur Er dabey verlohren.

II. Strassburg Pál követsége történetéhez.

1. *Strassburg Pál jelentése Oxenstierna Axelhez 1628. okt. 18.*

[Princ]ipi Transylvaniae adventus meus pergratus fuit, apud quem mandata et quo loco res nostrae sint, exposui; ante sub praetextu sepulturae Gabrielis Bathorei militem collegit et Caesari et Polono terrorem injecit, qua solennitata peracta conventum Claudiopoli indixit, ut Nobilitatem in armis retineret; nunc dimisit ea conditione, ut revocati prompte se sistant. Polonos quod attinet, ejusdem nobiscum sententiae est: Regem morti vicinum; Reginae immensam ambitionem; filiorum acerrima odia; inter procures factiones atque dissidia esse domi, nec vires, nec consilium foris; undique et undique hostes, ita ut novissima periodus illi Regno imminere videatur, ni divina bonitas avertat. Quippe cum Rex Sveciae, Linoviae, Borussiaeque provincias in sua potestate habeat, et cum Polonis tot per annos grave bellum gerat, omnes vero circumjectae gentes ac ab iisdem vehementer offensae et atrocibus injuriis lacescitae sint, nullum esse dubium, quin tam potentes validissimique hostes in Polonorum

exitium animati, vires conjuncturi sint. Magnum ducem Moscoviae quod concernat, praeterito mense Julio Constantinopolim solennem legationem misit. cuius summa, ut Turcarum rex contra Polonum iterum arma sumat, quidem ipse Moschus sub finem induciarum certo factururus sit. Legati nomen Thomas Urun, qui in porta Ottomanica summo honore habeatur, et cum suo ibidem oratore super eodem negotio egerit. Responsum ex voto consecuturum non dubitari, quod purpurati palam fremant violatum a Polonis induciarum foedus per Cosaccorum continuas irruptiones et crudelitatem, inprimis vero quod ad expugnandam urbem Cafam cum Sehin Gerai remoti Tartarorum chami fratre Saboroviorum 5000 profecta sint. Non ita pridem vezirium magnum literas ad se dedisse, quibus de perfidia Polonorum mirum in modum conqueratur, affirmando nec justitiae Dei, nec Turcico imperio convenientem dignitatem, ut talia impune ferant. Chamo recens suffecto nomen Czyan Kreck Geirii, quo per Turcas sexaginta duarum navium classe introducta, Tartaros a Sehin Geraii partibus stantes defecisse, exceptis mille, qui cum ipso ad Saborovia[m] confugerint, ex quibus omnibus satis superque apparet, non tantum regem Sveciae bello cum rege Poloniae institu[to], verum etiam magnum ducem Moschowiae, Turcam et Tartaros promotum iri, ut eodem tempore arma illis inferan[t], cumque nulla optatior possit esse occasio, quam quae per hujus regis mortem et futuram electionem offeratur, omnium vicinorum Principum unitis viribus, autoritate et consilio id agendum, ut a republica talis eligatur, de cujus amicitia et fide securi ac certi esse queant. De Moschi animo et intentione constare apud Turcam et Tartarum se quoque negotium promoturum, et, quod ipse possit, fideliter praestaturum: si consentiant, rem non adeo difficilem videri, quod medium Poloniae regnum viribus suis undique cingant adversarii, Caesar et Ligistae remotiores sint; Evangelicos ultro a partibus fore; caeterorum quosdam auro parandos; nonnullos amplioris fortunae spe accessuros; alios vi in ordinem redigendos, tali casu multa per arma fieri. Sic modo Regem Sigismundum, sic quondam Stephanum Tartarorum chami manu ad hanc dignitatem pervenisse. Quapropter huius occasionis momenta prompte occupanda, et quae regi Sveciae super hoc sententia? quo inclinatur et quem potissimum eligendum censeat, ingenue sibi communicaturum. Suo certe iudicio neminem ejus Majestate digniorem esse, utpote quae in regno clientelas et autoritatem, quae vires proprias, vires amicorum paratas habeat; et qua electione horrendam belli tempestatem, quae Poloniae a finitimis undiquaque immineat, prudenter aversum iri; si Regis Sigismundi filiorum aliquis succedat, spes pacis sublata, et vicinorum odia nil minus arsurum, cum veluti natura

et ex haereditate hostis omnium futurus sit. Non obstare cleri in illo regno potentiam, qui ab evangelica religione tam alienus; cum turbato statu et invalido legum auxilio, inter procerum factiones et motus publicos non suffragiorum numero, sed armorum rem geri oporteat; hocque casu non ad eum diadema sit perventurum, qui studiis populi favorabilior, sed quem virtus et fortitudo sua, ferrumque et exercitus maxime commendaverint. Quapropter regem Sveciae amicissime requirere, ut mentem et voluntatem suam quam maturrime declaret, cum periculum in mora. Ego etsi non dubitem principem nobiscum bona et sincera fide agere, quod et jurejurando coram me affirmavit; quia tamen cognovi, quae sit natura gentis, quis principis ipsius animus, quod cum aliis egerit, et quam non raro in praestandis iis, quae promissa erant, difficilior fuerit: ejus oblationis nec in armis, nec consiliis nostris habendam esse rationem judico, donec verba factis comprobet, et ex modo tractatu ad ipsa rerum gerendarum momenta transeat. De voluntate et promptitudine illius per omnia, quae haberi possunt indicia, certus sum. Quia vero Turcarum res in sollicito statu, Turcis potentia formidabilis et subditorum animi a bello alieni, vereor ne id, quod in votis habet, praestare non possit. Sunt certe inter proceres Poloniae, qui conceptas ejus de regno spes alant. Unde non inconsultum videretur desideria stimulare, et his cupiditatibus accensum in partes et societatem belli trahere. Tartaris non ita pridem 30000 fl. dono misit. Ad Turcas hodie legatus cum tributo et muneribus proficiscitur, utrisque futuram in Polonia electionem se diligenter commendaturum pollicitus est. De bello Persico quicquam relatu dignum habemus. Inter caesarem et wezirium Budensem nihil adhuc conclusum, affirmant tamen inducias hoc mense factum iri. Princeps sub adventu meo spem fecit prae, ut quamprimum gratum et annuens responsum haberem; verum de die in diem et ab una septimana ad alteram rem distulit, studio et natura cunctator in arduis deliberationibus. Cumque per continuum fere mensem huc illuc proficisceretur, ego ad ipsos Wallachiae et Moldaviae fines illum secutus sum, ubi munimenta Tydani eriguntur. Accessit, quod is, qui literas in Borussiam ferre debebat, ex Ungaria superiore advocandus est. Quo veni mense 22 Augusti ex Cracovia; 5 Septembris ex Cassovia; 19 ejusdem Claudianopoli ad vos dedi, ubivis locorum nonnihil morari necesse fuit, ita ut ignorem, an recte traditae sint, cum a tempore discessus mei nulla a vobis mandata habuerim; quapropter ad certum tandem locum perveniens, a principe obtinui, ut non solum cursores ordinarios constituerit, verum etiam Cracoviam proprium hominem miserit, qui literas nostras viro ibidem idoneo commendaret; meo quoque instinctu Viennam et Varsoviam exploratores missi,

per quos ea, quorum interest, rescire possumus. Caeterum princeps in his, quae modo nobiscum agit, nulli fidem habet, sed mea opera utitur, mihi incautus et intectus, apud quem singulis momentis invigilo, et ut decet nullam agendi occasionem praetermitto. Et si meae literae aliquanto tardius ad vos perveniunt, quae mora ut tollatur, pro viribus annitar. In principissae Transilvaniae negotiis nihil adhuc fere agi potuit, quod illa sibi sentire visa sit, ipso adventu et praesentia mea res suas in melius ire; ideoque nunc pauca movenda, plura dissimulanda, graviora temporis succ[essu] peragenda judicaverim. Per Belgarum legatum in porta Ottomanica, quem ea mihi, quae per Turcas in Europa et Asia majori geruntur, sincere communicaturum certo confido, quamprimum responsum habuero, de omnibus ac singulis ad vos accurate referam. Dat. Albae-Juliae die 18. Octobris 1628. styl. vet.

Praesentium exhibitorem nobilem dn. Martinum Boncidai Illustrissimae Dignitati vestrae commendare volui; et si ille ad eam pervenire non potuerit, fratrem ejus Petrum Sack rogando, ut munus parvulum ei exhibeatur. Est enim in existimatione.

Oxenstierna választ lásd Szilágyinál »Bethlen és a svéd diplomácia« 514. l.)

2. *Strassburg P. jelentése Oxenstiernához 1629. febr. 27/17.*

Numero septimo.

Hactenus diligent[er] observavi momenta et occasiones, per quas animum principis accendere et inflammare possum, ut vel contra publicae libertatis hostes, vel saltem adversus Hispanos arma moveret, in quo conatu Austriaca factio, quae me absente incrementum viserat (!) mihi perpetuo restitit; negotium tamen eo perduxì, ut princeps in porta Ottomanica fideliter causam nostram egerit, cui promovendae quoque legatus Belgarum omnem diligentiam adhibuit, donec vezyrus magnus caeterique purpurati nascentium occasionum summam opportunitatem altius perpendant, regnumque Poloniae ab Austriacae domus amicitia hoc potissimum tempore ac rerum statu divelli ac separari posse intelligant, quamobrem principem serio monuerunt, ne in re tam gravi et ardua quicquam cunctaretur, sed inprimis operam daret, an ex Poloniae proceribus nonnullos pertrahere sine mora possit, quod certo futurum arbitrabantur, si evangelicis et Ruthenis imminens atque inevitabile exitium suum ante oculos poneretur, simul modus et ratio, per quam facillime ab hoc ingenti metu et periculo liberari queant, ostenditur tam, postquam rex Sveciae tribus abhinc egerit, vires Hispanorum attriverit, Moscus per solennem [legationem] Ottomanicae genti ac ipsi principi Transilvaniae octodecim annorum foedus proponat

et Tartarorum chanus iteratis vicibus expeditionem sibi imperatam affirmet, nihil superesse, quam ut in regni visceribus bonorum potens factio coalescat, cui exercitus, qui foris sint, in auxilium veniant; quapropter a principe ante paucos dies viri prudentes in summo silentio ablegati, qui magnatum quorundam animos tentarent, simul Saporoviorum primores ad societatem rerum gerendarum invitent, utpote qui horrendae prodicionis memores regi Poloniae ac Jesuitis ultro infensi et a patriarcha Constantinopolitano vehementer invitati novos motus et mutationes avide expectent; persuasum itaque princeps habet fore, ut non tantum evangelici et Rutheni proceres, sed etiam ex pontificiis nonnulli, quibus Austriaca domus horrori est, occasionem suam amplectantur, quem in finem mense Junio Cassoviam versus iter suscip[iet], occasionem ibi ex Polonia praestolaturus; interim ut cum Kosacis per ipsorum episcopos liberior tractatio institui ac euntes ultro citroque commeare tutius possint, removendus est Moldaviae palatinus, quem Polonis addictum primo vere cum consensu Portae princeps ditione sua eiecturum in se recipit, alium ex clientibus suis in remoti locum suffecturus; non ita pridem ad patriarcham Constantinopolitanum, partium bonarum vindicem acerrimum, literas dedit institutque, u[t] Kosacis denuo stimulos adderet, demonstrando hanc occasionem esse solam, per quam libertatem civilem et ecclesiasticam restaurare queant. De coetero princeps gravi morbo diu conflictatus, nunc quodam modo convaleuit. In principissae Transylvaniae negotiis multum praestiti. Longe maiora praestarem, nisi ipsa felicitati suae impedimento [esset]. De quibus omnibus prima quavis occasione ad vos prolixissime perscribam. Dabantur 27° 17. Februarii anno 1629. in oppido Nadschink.

(A titkos jegyekkel irtakat Tospadie oldotta fel.)

III. Tárgyalás Gusztáv Adolfal.

1. *Rozsnyai Grov János levele Satler (Sadeler) Fülöp svéd kir. magántitkárhoz. 1631. aug.*

Monsieur.

J'ay estimé par raison vous en debvoir rafraichir ma memoire par la presente pour un tesmoinage de l'affection et souvenir continuel aux obligations que je vous dois, et pour l'excès de vos courtoisies accoustumées, qui m'ont tant obligé, sans vous pouvoir jamais rendre ses effects, aussi n'ay je desiré en ce monde, que de me nommer votre redevable, estimant telle faveur l'une des plus grandes, qui m'en scauroit arriver. Car il me semble, que Dieu vous ayt envoyé en France, pour m'en delivrer

hors le Purgatoire de Paris. J'ay grand envi de vous faire agreable service, cependant je mettray toutes les peines du monde à vous honorer, et chercher occasions, pour venir à votre but. Quant à mon particulier estat, je vous fais scavoir, après que je suis arrivé à Wardin, o'è estoit alors le Prince moderne de Transylvanie Monseigneur Rakoczi, suppliant très humblement un pasport, pour aller à la cour de la Princesse à Fogaras, lequel ne me voulut laisser passer avant qu'il n'estoit assuré de mon retour, qui m'ayant fait l'honneur de me recevoir pour son Truchement de la langue Allemande, et qui ayant donné aupres moy deux de la Cavallerie de sa garde, qui m'en conduisoit jusques à Fogaras. Après avoir rapporté tout l'Estat heureux de Sa Mté votre Maistre, et specialement la salutation de la Royne, qui ayant l'honneur par la recommandation de Monsieur Strasbourg de parler à Sa Mté encor à Stokholme, je m'ay de là tout incontinent comporté au Prince, mon Maistre moderne à Wardin (auprès qui je me trouve à present en ses services) qui avoit alors des affaires avec l'Empereur Allemand, tout après son armée, lequel estoit sans commendement du Palatinus Esterhazi Miklos, mis entièrement en deroute, par le General Lieutenant Zoliomi David, auprès Rakomoz près le fleuve Tibiscus, ou ont esté trois mille prisonniers, et deux mille assommés, beaucoup noyés dans le fleuve. Le Capitaine Allemand Jean Gluchowski de Benkewicz, avec ses soldats, se maintenoit bravement, tellement qu' il est à cette heure auprès le pays en un eminent credit et estimation. C'estoit chose admirable que douze Mousquetiers Allemans, ont poursuivi 60 prisonniers devant eux comme les bestes et gagné tant de butins, que ce sera une superfluite et grand d'exces à le raconter. L'empressement de ceste inquiétude n'est pas encor bien esteint jusques à present, vu que le grand Seigneur Szultan Murach Chan, et Reczep Passa Caimekam, ne veulent pas permettre que les libres Haiduques, qui ont fait un si grand profit au temps du feu de Betlen Gabor, soient sous la puissance (pour entreprendre avec le temps quelque dessein contre la Principauté de Transsylvanie) de l'Empereur Romain. Car il escrit ainsi et mande serieusement, qu'ils ne doivent obéir au Roy d'Allemagne (ainsi soulent nommer l'Empereur les Turcs), autrement il les fairiez forcer à luy donner contribution, ou bien leur pays ruinera tout à fait, et le mettray en cendres, eux mesmes avec leurs enfans l'emmenera en servitude perpetuelle. Le grand Seigneur pretend encor sous les Haiduques depuis le temps du grand Szultan Ahmed Chan, qui leur a donné au temps Boczkay Istvan un Ahdnamet, id est une lettre de Protection. Le moderne Szultan Murat veut totalement, qu'ils soyent sous la jurisdiction de Transilvanie, auquel fin

envoye mon Maistre et les Estats du Pais une Ambassade extraordinaire vers l'Empereur, assavoir le Chancelier et Miko Ferencz, maistre des Finances de nos pays, et si l'Empereur n'en se veut accorder avec nous, je redoute fort que cela se reduira en une grande rupture. Mais je tiens pour certain, que l'Empereur en remettra plustost les Haiduques aux Transilvains pour se vanger à une autre fois, que de faire guerre contre eux, afin qu'il pourroit seulement tant mieux continuer la guerre contre sa Mté de Suède. Nous verrons dans peu de temps, ce qui se fera. On lève fort de gens de guerre en basse Hongrie pour l'Empereur contre l'armée du Roy vostre Maistre. Mais je croye, que ce faux pretexte, est seulement pour gausser et tromper les Transilvains, afin qu'ils n'aperçoivent que c'est contre eux. Mon maistre m'ayant serieusement commandé, que j'aïlle et que je me comporte sans delay à Wratislavie de là si je peux à l'armée du Roy vostre maistre, pour apprendre la constitution et les affaires de l'Empire, car l'on nous a rapporté beaucoup de fausses nouvelles bien merveilles. Et puisque j'ay entendu en chemin que Monsieur Strasbourg s'est trouvé à Danzik, j'ay pris la peine pour l'amour dudit Monsieur, suis je parti de là avec luy vers Elbinge, à qui j'ay rapporté toutes sortes de nouvelles de notre pays oriental, au contraire j'ay appris aussi toutes affaires de l'Empire. Je partiray s'il plaist à Dieu, encor ce proche septmain vers mon Maistre, pour raconter tout ce qui se passe parmi le monde. J'espère de vous voir, peut estre, s'il sera le bon plaisir de Dieu, bien tost, cependant vous supplie de me tenir quelque bonne part de vostre graces et anciennes bienveillances. Je ne veux pas advertir les affaires de la Princesse de la veufve du feu Betlen Gabor, vu que vous autres scavez mieux son estat, que je n'en scauray faire scavoir. Et puis sur cela ne se contient à moy, que je doive juger telles controversies où il y en a bien des grands arguments, lesquels sont fort pesans à expliquer, et où je me sens trop faible pour les differer. Elle ne voulust jamais demeurer davantage en Transsylvanie, mon maistre faisant à luy tant des faveurs, qu'elle est partie de Fogaras, par Albe Julie le 9-me July, hors de pays en Hongrie et ses possessions avec bon ordre à qui ayant donné auprès luy des Commissaires, le principal estoit: Mr. Melchior Toldalagi, qui a esté long temps Ambassadeur à la Porte Ottomanique, l'autre Nemes Tamasch, un brave huom, le 3me Joannes Kemeny Capitain de Fogaras et Vice Comte d'Albens. Elle ne voulust demeurer à Munkacz, car elle redoute fort du Capitain de ce Chasteau. Elle s'en a recommandée et s'adonna tout entièrement, soy mesme avec ses hereditaires possessions à les mercis et discretion de l'Empereur. Elle est à present en Tokay, non pas dans la Citadelle, car ceste appartient

a l'Empereur, mais dans le Bourg, qui est propre à luy, et fait beau mesnage là. Elle ne soucie rien après les Transilvains et de grand Seigneur, qui ont esté après Dieu ses Protecteurs. Cela est très certain, si Elle s'en eusse gesté et accomodé envers eux, et principalement envers la famille de Betlen, et n'eusse donné tant de foy et credit aux Seigneurs Catholiques, elle demeurasse jusques à present Princesse de Transilvanie, mais Son Altesse se confioit plus aux Seigneurs Catoliques, qui ont esté pris après les premiers, qui l'ont abandonné. Elle n'en scavoit encor alors (jusques à ce que le grand Seigneur l'advertissat, qu'Elle se gardat bien, si Elle veut posséder la Principauté, des Catholiques et principalement le vieux Betlen Istvan aye en respect, qui est luy comme la main droicte que les Turcs haïssent les Papistes mesme comme le Diable. Elle cherche encor jusques à present des occasions, avec assistance de l'Empereur, à qui s'en a recommandé tout recentemente, à se revanger contre eux, que s'ils ne fussent assez bastant l'en protéger; que l'Empereur Allemande, ou bien, que s'ils ne soyent assez puissant de faire resistance contre l'Empereur, je pense qu'elle crache contre le Ciel. Ils se trouvent beaucoup des Officiers Imperialistes tous Papistes auprès Son Altesse qui ne cherchent que la ruine de ses biens. Mon maistre est vers la Princesse bien affectionné, et en contre change la Princesse aussy à luy, tellement que son Altesse ayant rendu, lorsque quand on a esleu pour le Prince tous ses Juridictions, pretensions et droits du Principauté, et davantage ayant donné un present à mon Maistre, qu'un Prince jamais eut pu donner, et le Nom (MATKA) id est sponsus demeurera à perpetuité de luy à mon maistre, puisqu'il avoit l'honneur de ramener de sa maison à son Mari, le defunct Prince. Mon Maistre est tres bon pour luy, et ne desire, que le succès, et la jouissance heureuse de ses biens, mais elle est un peu inconstant. Et peut-estre, ce sera la cause, qu'Elle n'a point des bons Consilliers auprès luy, tout le mond tire l'eau sus son moulin, car sans cela ne fait pas bouillir la marmite, à ce qu'on dit. Elle en a des Consilliers bien jeunes, qui l'ont apporté dans ceste ruine. Le meschant Traistre Csiaki Istvan, le second Catilina, qui estoit allumeur de ceste embrasement, s'approche derechef auprès la Princesse, qui s'offre de reserver par le moyen de son Altesse le respect de la Princesse, puisqu'il se voye abaliené de sa Patrie, il est proscript, et bandisé hors de Pays, ne voulant comparer a l'assemblée craignant son cuir. Je crains fort, que ceste ardente affection et eminente faveur de son Altesse, qu'elle porte vers luy, vient servir de presage d'une nouvelle dangereuse et prochaine ruine. Vous aurez appris de la cruelle mort de Monsieur Scultetus qui s'en est allé pour rendre compte au Dieu

de sa function icy à la terre. Le dixiesme jour de Juin estant arrivé le Kapucsi Bassa du grand Seigneur de la Porte en Albe Julie nommé Hussain Passa, fils du grand Vezir jadis Nassnek Passa et Cousin du moderne grand Seigneur, avec lui grande suite, qui estoit reçu magnifiquement de mon maistre, et de tous les grands de ce pays, lequel Kapucsi ayant apporté avec luy tous les signes, avec quelles souloient les Turcs confirmer les Princes de Transilvanie, lesquelles le Kapucsi Bassa mesme l'ayant représenté à mon Maistre, au milieu du Champ un quart lieu d'Albe Julie près le fleuve de Marosch avec une grande clameur et souhait, suivant leur accoustumences. J'espère, que nous aurons un si bon Prince, qu'a esté Betlen Gabor. Il est mieux affectionné au bon Party, que n'estoit le defunct Prince. Mais l'argent qui est nerve de la guerre manque bien à luy, il n'a rien trouvé, que nud seul la Principauté, est cela aussi distribué ça et là desdonné par son Altesse de la Princesse, et puis mon Maistre ayant de son propre argent pour le bien public employé un tonneau d'or, sans avoir aucune assecuration de la Principauté. Il ne tient qu'Albe Julie, Zomos Vyvar, Keővar, et Vardin, et les sept Villes Saxonicales, les autres possessions sont tous en mains estrangères, autrement il fairoit quelque chose, au moins l'assisterait bien le bon Party, car il est fort jaloux envers la Religion Evangélique. Toutesfois je ne dis, que si le grand Seigneur en remettra la contribution pour deux ans, que fasse 20,000 Ducats, adonc il se campera avec bon ordre contre l'Empereur. Monsieur Zoliomi David, le gendre du Gouverneur Betlen Istvan, ayant demandé en ceste Diete passée dix milles Hongrois de la Cavallerie legère, pour servir au Roy de Suède vostre Majesté, à qui ont respondu ainsi? On ne scait pas encor, ou l'on auroit besoing ceste gens, il est trop jeune, et ce sera après un grand dommage, s'il perirent avant le temps, avec ses gens, pourvu qu'il y a sans cela fort peu de nostre nation. Autrement tous les bons Patriotes, principalement mon Maistre, sont bien affectionné envers sa Majesté, et desirant de bon coeur l'avancement de sa prosperité et succès, et vengeance contre les contempteurs de la parole Divine. Les notre Papistes sont bien humilié par nos Generaux, Zoliomi David et Betlen Istvan, tous deux jeunes braves Cavalliers, de façon, qu'ils ne s'osent voir devant eux, si fort en craignent eux. Plût à Dieu, que le Roy sa Majesté votre Maistre, par sa vertu eminente, accompagne tousjours de hardiesse et âme genereuse non pareille, veuille aussi tellement surprendre et desfaire ses ennemis, qu'ils soyent contraints de se rendre à son merci, et le reserver longues années en bonne santé et felicité, selon son desir, qui soit à la gloire du Dieu, et au profit du bien public, et à Sa Majesté donc à la gloire et renommée

perpetuelle. Ce sont mes vœux et des plusieurs nations, à qui ont intéressé de contrepartis particulièrement de celui qui n'a point de plus grand desir en ce monde que d'estre

Monsieur

Votre très humble
et très affectionné Serviteur
Jëan Groo de Rosnavie
de la haute Hongrie.

A tergo: A Monsieur Monsieur Philippe Satler Secretaire d'Estat privé de sa Maiesté du Roy de Suede. A l'armée, la part ou il sera.

Jegyzet. Ugyanattól egy rövid német levél is van Sattlerhez (Sader) »Datum Elbingen den 15. Aug. 1631.« Aláírva: »Hans Graw v. Rosenau auss Ober-Ungarn Ihro Fürst. Gn. in Siebenbürgen d. Deutschen Sprach und Schrift Tollmatschen.« Ez a levél a fennebbi franczia levelet követi, melyből kitünik, hogy a levél írójának fel kellett volna a svéd serget keresnie, de Strassburggal (kivel Danzigban találkozott s kit onnan Elbingig követett) abban állapodott meg, hogy nyomban visszatér Rákóczyhoz.

2. *Az erd. követ üdvözlő beszéde Gusztáv Adolffhoz (1632?)*

Durchleuchtigster Groszmechtigster König Gnädigster Herr etc. etc.

Demnach an Ihr Königl. May. in Schweden etc. etc. Vnndt nun auch an Ihr Churff. Durchl. zu Sachsen etc. etc. Mein Gne. Fürst vnndt Herr etc. Georg Ragotzj, Fürst in Siebenbürgen, drey Curir zu Ihr Königl. May. abgefertiget, aber derer kainer revertirt, auch Ihr Fürstl. Gn. vnwissent, ob dero einer im Leben oder nit, alhs hat an Ihr Königl. May. vnndt Churfl. Durchl. zu Sachsen etc. mein Gne. Fürst vnndt Herr mich mit schuldiger Verrichtung abgeschikhet, Ihr König. May. vnndt Churfl. Durchl. vntherthenigst aufzuwarten, demselben neben wünschung von Gott dem allemechtigen longwirige Regierung, beständige Leibes Gesundtheit, vnndt zu allem Ihrem Vorhaben glücklichen fortgang, mit freundlicher Salutation. Ihr König. May. seinen willen vnndt meinung anzudeüten ernstlichen anbefohlen; dieselbe nun betreffende, So entbetten Euer Königl. May. Ihr Fürstl. Gnaden freuntlich, wo ferne Ihr König. May. mit Ihr Röm. Kay. May. keinen Stillstandh oder Frieden gemacht, dieselbe woll geruhen gnedigst Selbigen hinfüro auch geringsten nit eingehen, sintemal Ihr Fürstl. Gnaden gentzlichen bey sich beschlossen Ewr König. May. mit einer ansehlichen Arme zu hülff komen, damit wan heüt oder morgen etwa auch ein Vnheil in deroselben Landt entstehen solle, sie sich auch nicht allein Ihr May., sondern auch andern mit deroselben Confoederirten Chur vnndt Fürsten Hülff zu getrösten hatten, dieweill Ihr Fürstl. Gn. sich mehrere auf deutsche alss ottomanische Hülffe verlassen.

Woferne es möglichem were ehestes Tages ein Vollmechtigen Legaten zu Ihr Fürs. Gn. abzufertigen, mit welchem derenthalben tractiren könnte, wass in Solchem Tractat beschlosssen, wollen Ihr Fürstl. vnfehlbarlich effectuirn vnndt ins werkh setzen.

Wan von Ihr König. May. oder der Confoederirten Arme 16 Tausent man zu Fwss vnndt 4 Tausent zu Ross durch Schlesien gegen der vngerischen Grentze zu geschickt werden könnte, wollten Ihr Fürstl. Gnaden mit ihrer Arme sich conjungiren, vnndt im Nahmen Gottes darauff schlagen.

So soll von Ihr König. May. Aufbruchh meines Gne. Fürsten vnndt Herrn ich vnterthänigst vermelden, wie das der Türkische Kayser mit dem Persianer Freden gemacht. In gleichem auch die Sachen so Ihr Fürstl. Gna. mit dem Türkischen Kayser zu tractiren wollabgelosen (= laufen) ist die Hoffnung, dass dasselbige zu einem guetten Ende gebracht werden.

Solches habe Ihr König. May. ich vnterthänigst nicht verhalten wollen, erwarte deroselben gnedigste Resolution, vnndt nechste Expedition.

Jegyzet. Van egy másik, hasonló tartalmú levél is, intézve a szász választó fejedelemléhez, mely következő aláírással van ellátva :

Illustrissimi Principis Transsylvaniae etc.

Gontos Páll.

Georgii Rakoci Dapifer.

Ezt követi egy meghatalmazás Rákóczytól, melynek keltezése : »Datum in civitate nostra Coloswar 1. Decembris anno Dni 1631.«

IV. Meerbott Henrik követsége.

1. 1637. aug. 21. *Rákóczy György salvus conductusa követe, Meerbott Henrik részére, kinek nyílt célja a fejedelemléhez ágyúöntőket vinni.*

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc. Universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, gradus, honoris, officii, dignitatis et praeeminentiae hominibus praesentes visuris salutem et prosperitatem, quorum interest benevolentiam et studia nostra, fidelibus autem nostris gratiam. Quia inter nos, et nobilem ac reverendum Henricum Meerbott quaedam nonnullos artifices mechanicos in rationem nostram ex provinciis christianis conducendi, et in Transylvaniam intromittendi vel secum introducendi transactio intercedit, ac nos eisdem artificibus contentationem ipsorum, iuxta praedictam cum Henrico Meerbott transactionem promiserimus et obtulerimus, quo de tutiori itinere illis provisum

esse possit: Omnes et singulos hisce nostris diligenter, quorum interest benevole, amice et studiose requirimus et rogamus, ut ipsi Henrico Meerbott, tam modo a nobis abeunte, quam postea suo tempore revertenti, quin et artificibus citra suam fortassis praesentiam ad nos mittendis praesentium exhibitoribus, et omnibus illis unacum sibi adiunctis, rebusque et bonis secum habitis ubique liberam, securam et pacificam eundi, commorandi artifices conducendi, et tam illis, quam his ad nos veniendi, in itinere requiescendi potestatem, copiam et facultatem dare et concedere, darique et concedi facere, quin pro suo cuique benigno et propenso erga itinerantes affectu, omnibus humanitatis officiis opeque benevola et subsidio, ex nostrae etiam requisitionis intuitu illis adesse et subvenire ne graventur, imo velint, par officii genus a nobis expectaturi. Fidelibus autem nostris committimus et mandamus firmiter, ut praemissa omnia eidem Henrico Meerbott et artificibus ad nos vel secum, vel sine ipso adventuris, illisque adiunctis omnibus praestare, ac insuper de tuta etiam comitiva ubi opus fuerit, hospitalitateque decenti et victura providere debeant et teneantur. Illos in reliquo benevalere cupientes, nostros secus non facere iubemus. Praesen. perlectis exhiben. restitutis. Datum in civitate nostra Alba-Julia die vigesima prima mensis Augusti, anno domini Millesimo sexcentesimo trigesimo septimo.

G. Rakoci. (L. S.)

Martinus Markosffalvi secr.

2. 1637. október 20/10. Meerbott Henriknek Rákóczy követének beadványa a svéd államtanácshoz s Rákóczy szövethkezési tervezete.

Illustrissimi et excellentissimi, inclyti Sveciae etc. regni tutores et senatores supremi, domini fautores summopere mihi colendi.

Quo affectu et fine a serenissimo clementissimoque meo committente tam ad V^{as} Illustritates, quam reliquos Protestantes, (quotquot a labe Pragensi adhuc immunes sunt) nec non ad socios eorum reges, et respublicas missus sim, jam ante tres septimanas per amplissimum dominum secretarium Schwalch, (cum Vestrarum Illustritatum nomine de adventu mihi gratularetur) generaliter quidem, sed prolixè significatum est.

Per eundem etiam ab illo tempore diversis vicibus ex urgentissimis causis maturationem negotiorum mihi conceditorum ursi, et ne extraordinarius legitimationis meae modus (cum credentiales nondum praemiserim) caput totius causae retardaret, circumspectam simul, et in tam longo et periculoso itinere necessariam principis mei solitudinem excusavi, qui non diversis et singulis ad diversas aulas credentionalibus, sed

iisdem ad diversos, et commissione, sua propria principali manu in ziphris scripta, me armavit, quarum et amissionis et taciturnitatis ratione cura est habenda, quas eodem deponendae commissionis actu, debito modo me exhibiturum recepi; sed tantum istis impetratum est, ut ultra tres septimanas huc haeream (quibus Londinum vel Parisios excurrere potuissem) negotio non dico nondum confecto, sed ne quidem manu illi admota.

Ne ergo vel serenissimus meus committens, vel alii reges, principes et respublicae, ad quas quam festinantissime non ire, sed provolare jussus sum, qui etiam adventum meum expectant moram illam diuturniorem mihi imputare, vel propria etiam conscientia mea, una contestantibus infinitis oppressarum et summe periclitantium animarum myriadibus, olim coram Deo et angelis me accusare, mihiq[ue] juste maledicere possint, quasi opus domini, in tanta rerum fluctuatione et inclinatione negligentius, aut commissione tardius egissem, vel invitus cogor per praefatum dominum secretarium toties flagitatam aurium vestrarum usuram, ea qua par est, reverentia denuo repetere.

Eam si forte Prisci horum locorum Rakociomastiges porro retardarint, profiteor me ratione praecisi mandati huc diutius haerere non posse, sed praevia necessaria excusatione vel inauditum hinc remigrare cogi. Hisce Illustritates V^{as} Deo ex animo commendo, per eundem obtestans, ut necessariam hanc mentis meae explanationem non temerariae incogitantiae alicui, sed tenori instructionis meae, et boni publici amori tribuere velint. Datae Stockholmii 10.º/20. Octobris, Anno 1637.

Illustrissimarum Vestrarum Excellentiarum

observantissimus
Henricus Meerbott,
Dei minister, et p. t. seren. Transylvaniae etc. principes ad Protestantes, eorumque socios reges et respublicas plenipotentarius.

Serenissimi Transylvaniae regni etc. principis oblato articuli foederis summariter extracti, in proprio S^{ae} Serenitatis autographo in ziphris exhibendi, ut et de verbo ad verbum deziphrati, si inclyta regni Sveciae corona super intentione S^{ae} Serenitatis mentem suam prius exposuerit.

A r t i c u l u s.

I. Pacem eam, quam post victoriam ad Szalontam contra portae Ottomanicae seditiosos anno superiore divinitus nobis concessam cum praedicta porta denuo inivimus, quamque

eadem ab illo tempore diversis vicibus, cumprimis proximo mense Augusto liberalissime confirmavit, dum misso ad nos Mehemet Aaga, primi vesirii aulae magistro, praeter veteris athnam (sive foederis tabularum) renovationem, 60,000 thalerorum remisit, et nobis condonavit, quos in pacificatione supra dicta extraordinarii honorarii loco promiseramus; eam inquam pacem, qua nunc porta nobis favente fruimur, Protestantes Germaniae status et ordines, post excessum gloriosissimi Svecorum etc. regis GUSTAVI ADOLPHI, foedere mutuo conjuncti in eoque (non obstante sic dicta pacificatione Pragensi) constanter perseverantes, eorumque socii reges et respublica sua auctoritate muniant, et contra futuras machinationes suffulciant.

II. Si induciae Polonicae cum inclyta corona Sveciae etc. vi sui tenoris non possint extendi ad novos Svecorum foederisque eorum socios, adeoque nec ad nos, tum confoederati etiam ratione Poloniae eandem fortunae et belli aleam nobiscum subibunt.

III. Regnum Hungariae et Transylvaniae, domumque Rakocianam, et ejus haeredes, nec non tres in imperio licitas religiones, Helveticam, Augustanam, et Romano-Catholicam in sui patrocinium suscipient, et contra violentos et occultos turbatores defendent.

IV. Si (prout Dei judicia sunt impervestigabilia) Deo permittente bellum infelicitate etiam injustissima causa succederet, nec ob locorum distantiam a sociis nobis mature succurri posset, et forte calamitoso diversorum regum et principum exemplo bonis nostris cedere deberemus, eo casu de certa redituum nostrorum portione annuatim pendenda nobis, cum plenipotentiarario nostro transigent.

V. Nobis insciis et invitis nulla pacis negotia tractentur, multo minus, non sine Evangelicae professionis et Germanici nominis summa ignominia, cum nostro praejudicio concludantur.

VI. Futuri socii sex millia Germanorum peditum penes nos alant, qui sacramentum dabunt foederi et nobis; summum eorum imperium erit penes nos, pars eorum firmandis praesidiis nostris, pars expeditionibus adhibendi.

VII. De annua pecunia conjunctim a futuris sociis nobis solvenda plenipotentiararius in mandatis habet.

IIIX. His articulis cum suis subtitulis utrinque examinatis et approbatis 1. corona Sveciae. 2. rex Galliae. 3. landgravius Hassiae, et vicissim nostro nomine plenipotentiararius noster subscribat. Hoc peracto, praedicta tria originalia fidei Plenipotentiararii nostri permittentur; tum articulis sexto et septimo impletis, et copia praedictarum trium tabularum cum sigillo

nostri plenipotentiarii nobis exhibita, non expectabimus, donec reliqui socii subscripserint (quo tamen ante Calendas Januarii anni 1638 fieri posse speramus), sed expeditionem pro communi salute, Deo sic juvante, cum seria invocatione gratiosi ipsius nominis, eo modo et ordine suscipiemus, quo plenipotentarius in communi consultatione fusius exponet.

IX. Secretissime haec omnia servabunt, ut vulnus lethalis teli prius, quam strepitus sentiatur.

3. 1637. okt. 23/13. *Meerbott Henriknek Rákóczy követének bead-
ványa az államtanácshoz.*

Illmi et excellmi viri, inclyti hujus regni tutores, et senatores supremi etc. Domini et fautores summopere mihi colendi etc.

Ex iis, quae heri utrinque acta sunt, recordantur Vae Illtes ad iteratas meas petitiones per amplissimum coronae secretarium optionem mihi datam, num ad solemnem audientiam eo, qui principi meo conveniens esset, modo, num vero ad privatam conferentiam, itemque quo modo ad hanc ipsam deduci vellem etc. Pro qua honorifica institutione suo loco et tempore mea gratiarum actio non emanabit.

Interim heri colligere statim debui, dum privata conferentia (ut verbalibus inhaeream) (quae a me nunquam rogata est, cujus causa etiam non missus sum) a Vestris Illtibus, quamvis optione penes me relictā, sponte mihi offerebat scrupulos quosdam subesse oportere, propter quos non recta via, citra optionis hujus oblationem, ad publicam audientiam admitterer.

Scrupulus ille Vrum Illtum super hoc casu non omnino mihi improbandus, et mihi scrupulum movit, quod in privata conferentia (incertis adhuc, quo loco et gradu post audientiam habear) deponere non potuerim ea, quorum causa ut persona publica huc et aliorum missus sum.

Ne ergo hesterno augusti collegii vestri congressu et consessu temere usus videar, hesternum colloquium mihi tanquam privato tribuant, et ipsi perpendant, principis mei axioma non permittere, ut in sic dicta privata conferentia solenniter promulgarem, quae publicam invitationem et actum requirent. Data ergo optione, licuit eligere. Cum etiam heri deprehenderim, omnem nostram remotam in credentionalium mearum insufficientia sitam esse, et sciam, me frustra hic (non sine caeterorum foederis sociorum improbatione) tempus et sumptus serere, si Vrae Illtes meam personam tractationi futura legitime et adaequate proportionatam non agnoscant; ea de causa secunda nunc vice Illbus Vestris remitto sermi mei committentis mixtas

Credentiales salvique conductus literas, quae forte antea non satis perlectae sunt.

Hae, linea prima(?) sub tecto negotio ita habent: »Quia inter nos et nobilem ac reverendum Henricum Meerbott quaedam nonnullos artifices mechanicos in rationem nostram ex provinciis christianis conducendi, et in Transsylvaniam intromittendi, vel secum introducendi transactio intercedit, ac nos iisdem artificibus contentationem ipsorum juxta praedictam cum Henrico Meerbott transactionem promiserimus et obtulerimus«. Et sic deinceps.

Hic primo fatetur serenissus committens meus expresse, transactionem sive pactum intercedere inter Suam Sertem et me, et roborat idem sua subscriptione et sigillo in duplo.

Secundo approbationem conclusorum meorum, et ex Suae Sertis parte ratihabitionem disertis verbis exprimit; quod videlicet secundum oblatam suam, et per me conclusam transactionem alteram mecum contrahentem partem contentare, id est meis promissis stare velit.

Tertio partem etiam ipsam suo nomine mecum contrahentem tecto modo apponit, artifices nimirum ex diversis provinciis christianis in Transsylvaniam mittendos. Hic labor! hic saltus! Quinam illi sint artifices ex tam remotis locis per tot centena millia acquirendi? Nimirum non sellularios artifices (quorum abunde in locis vicinioribus), sed tales Sua Sertas intelligit, qui fluctuantem partim, partim amissam patriae libertatem recuperare et conservare calleant. Hos artifices enumerat Sua Sertas propria sua manu articulo ziphrico XI, minores horum artificum d. . . os tangit articulo VII, quorum bono etiam (in nostrae conventionis eventum) salvum conductum Polonicum pro libero in Transsylvaniam transitu procuravit.

Ad hos ipsos artifices manu principali propria Sua Sertas in mixtis salvi conductus et credentialibus literis concessam in diplomate mihi potestatem accommodavit.

Hanc esse Suae Sertis mentem, transactionem etiam supradictam inter Suam Sertem et me, itemque ex principis parte promissam contentationem taliter non aliter, non de alio objecto, nec alium in finem a Sua Serte conceptam, scriptam, subscriptam et sigillo roboratam esse: eo, quo me decet modo, juramento contestari paratus sum; quod in iam sancta et Germaniae necessaria causa non temerarium, sed necessarium etiam ducendum est, quippe quis statum periclitantis ecclesiae et politiae, myriades etiam gementium et oppressarum animarum concernit.

Si neque hoc Illbus Vestris sufficiat, sane dolendi causam habeo, quod frustra huc venerim, frustra iam diu hic haeserim; sin autem in ea conditione acquiescant, juramentum illud a me suscipiant, cujus formulam liberam ipsis relinquo.

Hoc peracto intuitu sermi principis mei in terminis commissionis pro tali me agnoscant, pro qualibus honorifice prae-fatus princeps meus legatos vestros partim habuit, partim denuo habebit, utrinque tamen sermorum dominorum committentium gradibus et honoribus rite commensuratis et observatis. Hoc si impetravero, me vel ut principis ministrum audiant, et in conclave adducant, vel ut ministrum verbi Dei, sed omnino curram mihi offerre supersedeant. Malo enim, cum sim principis in utroque imperio victoriosi plenipotentarius, pastoralis accessu et animo quam brevissime utilia pertractare, quam multum de ceremoniis laborare, in rebus ipsis nihil praestare.

Pro hesterna itaque mihi data optione amoibaeum hodie reddo, et libero Illtum Vrarum arbitrio relinquo (aliter enim, quamvis maxime vellem, non possum) quid constituere velint. Video tamen, quid foret e re.

Princeps meus (laus Deo) in vado est, vester et sociorum vestrorum miles ad Rhenum et mare Balthicum periclitari et sublevari posse mihi videtur; opem non petit princeps meus, sed operam suam offert, ea si grata sit, mature statuite; sin minus, itidem resciam, et consonantibus sibi diversis, sed fidedignis instrumentis, jam ad id paratis, tum inchlytae huic coronae, tum exterorum regum ministris, quotquot hic sunt, propositionem meam insinuabo, postmodum ziphris principali manu conscriptis, a Vris Illbus mihi restitutis, gratiarumque actione huic loco congrua peracta, inclyto vro regno, designatae regiae Matti, augusto vestro collegio, totique Svecorum nationi ex animo bene et valedicere cogor, ne diuturnior eaque sterilis in hoc loco mea mora mihi coram sermo meo committente cadat inexcusabilis. Illmarum Exciarum Vestrarum salutaris resolutionis cupidissimus, dabam Stockholmiis, d. 13/23. Octobr. anno 1637. Illmarum Vrum Exciarum coram Deo et hominibus, vero et sincero animi affectu observantissimus et studiosissimus Henricus Meerbott, verbi Dei minister et p. t. sereniss. etc. Transsylvaniae etc. principis ad Protestantes Germanos, eorumque socios reges, principes et respubl. plenipotentarius etc. m. pria.

4. 1637. nov. 6.—okt. 27. Meerbott Henrik levele Oxenstiernához.

Illustrissime, excellentissimeque magne cancellarie, fautor summo cordis affectu mihi etc. Quid post exhibitum nuperum meum scriptum tribus diversis deputationibus mecum actum sit, supersedeo hic prolixè repetere, nullus dubitans, quin ea fide, qua gesta, etiam relata sint. Ex ultimo actu, quo disertis verbis, idque repetitis vicibus nomine illustrissimi collegii significatum est, dum non majores demonstrationes potestatis meae habeam,

collegium (ea, qua par est, reverentia) praedictum non videre viam et rationem ulterius mecum agendi, statim collegi meas negationes his verbis finitas, ideoque moras ulteriores etiam mihi abrumpendas esse; quin etiam optavi, ut eadem illa opera cum categorica resolutione zyphras meas principales simul recepissem, verum enim vero cum mixto illo colloquio et designata Sveciae regia Mattas, et illmi regni gubernatores suam propensionem ad oblationes sermi mei committentis per deputatum suum abunde contestati sint (quam contestationem magis magisque confirmari vellem), insuper etiam meae responsiones ad ulteriorem relationem acceptae, ideo heri hodieque interpellationibus meis valedictoriis augusto collegio molestus esse nolui; verum enimvero cum comitia Hungarica (quae propter vindemiam dilata esse dicuntur, et quorum accuratam rationem habere jussus sum) finiri possint, antequam sermus meus committens responsum a me accipiat; ea propter telam hujus loci abrumpere cogor, quorumque id modo et eventu soli sapienti Deo adhibuerit. Priusquam autem id fieri, necessarium et consultum esse duxi cum Illte Vra privatim prius unum atque alterum communicare, quodsi Excellae Vrae id non fuerit ingratum, horulae quadrantem haud gravata mihi denominet, quem non male locutum iri confido et polliceor. Datae Stockholmiis, die 27. Octobr. styl. v. 1637.

Ab Illtis etc. Vrae etc.

dum vixerit observantissimo
Henrico Meerbott, m. p.
v. Dei ministro etc.

5. 1637. nov. 13/3. *Meerbott Henrik levele Oxenstiernához.*

Illustrissime et excellme magne cancellarie, fautor sum-
mopere colende etc.

Quae nudius tertius inter Excell. Vrm et me in negotio Transsylvanico acta sunt, praesenti Excellae Vrae memoriae adhuc haerere nullus dubito. Cum autem ista omnia eo collinearint, ut ad oblatos articulos inclytae hujus coronae perspicuam resolutionem ad serenissim. meum committentem ocysus transmittendam obtinerem, ideo nunc quoque non potui non facere, quin ex urgentissimis causis eam resolutionem hoc quoque interpellatione mea urgerem. Videt enim Excell. Vra, quod navigatio Dantiscana hominibus meis hinc remittendis hyemis praesentia praecidatur, comitia etiam Hungarica (in quae clementissimus princeps meus intentissimum habet oculum) jam absque dubio inchoata sint; accedit etiam illud, quod longinquitas residui mei itineris gallico-belgici postulat, ut tandem hinc

me receperam, quo ad meorum ex Transsylvania reditum, ipse quoque ex Gallia redux Hamburgi me tempestive sistere possim; maturationem ergo resolutionis instantem oro, viam et media summae prudentiae Vrae Excellae relinquens, cujus obsequius me totum mancipio. Datae Stockholmiis 3. die Novembris st. v. 1637.

Illmae Vrae Excellae

observantissimus
Henricus Meerbott, m. p.
v. D. etc.

6. 1637. nov. 20|10. Meerbott levele Oxenstiernához.

Illme excellmeque, florentissimi hujus regni contutor, coadministrator, senator supreme, et magne cancellarie, fautor animatus mihi suspiciende etc.

Decendium jam labitur a Calendis Novembribus, ex quo ipso festo Omnium Sanctorum super sperata ad articulos Transylvanicos resolutione cum Illte Vra privatim egi. Spes ocyssimae expeditionis tum quidem facta, et elapso die Solis misso famulo reiterata, sed quae me adhuc sperare, et sollicitum expectare sinit.

Cogor interim sanctissime protestari, idem hoc negotium ex mandato ad alia loca me hinc tandem avocare. Ne tamen ideo vel sermus meus committens, vel ego ipse vestigia meae instructionis quamvis satis lente premens, post discessum a quoquam accusari queamus, quasi inexpectata resolutione tantum negotium intempestivius a nobis abruptum sit, eapropter non inconsultum mihi videtur, si liberae Illtis Vrae voluntati permittam, an eam resolutionem ante meum discessum mihi insinuare, vel post discessum ad me Hamburgum, vel etiam recta hinc per homines fidos ad clementiss. meum principem transmittere velit. Quicquid horum fiat, sincere promitto in optimam partem me de omnibus, quae hic mecum acta sunt, bona fide ad sermum meum committentem tam per literas, quam suo tempore coram acturum. Praeter istam resolutionem ad articulos (qui principem partem commissionis meae exhauriunt) salutationem ipsam designatae Sveciae regiae Mattis quod attinet, ut et sermi committentis mei a malevolorum detractionibus purgationem clementissime mihi quoque demandatam; ea cum nec publicam communemque confoederatorum causam tam arcte concernant atque ipsi articuli, nec etiam ipse eo gradu, quo me committens meus instruxit, dispositionem committentis mei remitto.

De reliquo tam inclyto gubernatorum collegio generatim, quam illmae Excellae Vrae singillatim decentes gratias ago pro

reiterata de adventu meo congratulatione, et proluxa contestatione propensionis ad amicitiam cum sermo principe meo firmandam et continuandam. Vicissim commendo articulos nostros suae Sertis autographum, et mutuae benevolentiae sufficientem testem.

Eos articulos utrinque juste et aequabiliter temperari ex animo percuperem, ut opus a gloriosissimo hujus aevi Heroe jam dudum inchoatum tandem, deo sic juvante, oportune idque plenissime perficiatur.

Nec dubito, quin summus ille rerum arbiter reliquias obstaculorum remoturus, et per organa sibi placentia tandem ea sit operaturus, quae utrinque maxime proficua esse possint. Illud donec fiat, illma Vra Excella ziphras sermi committentis mei autographum (quippe quod alios etiam reges et respublicas concernit) ex conducto mihi restituere haud gravetur, quo iter meum ad reliqua loca demandata instituere possim.

Cum coeteroquin etiam audiam, florentissimi hujus regni morem ita ferre, ut absque publicis salvi conductus literis nemo hinc migrare possit vel debeat, ideo nomine sermi committentis mei augustum regimen vestrum rogo, ut eisdem quoque literis eo tenore, quo illmis . . . gubernatorum excellis visum fuerit, me meosque munire haud velint dedignari, quod quavis occasione, cum primis precibus meis, pro continuis coronae vestrae incrementis constanter studebo demereri. Hisce Excellam Vram divinae protectioni, et coelesti ductui ad diuturnum, pium, felix, faustum regimen, meque ipsum ejusdem perenni favori commendans, dabam Stockholmiis 10. die Novembr. styl. v. 1637.

Illmae Excellae Vrae

observantissimus
et studiosissimus quoad vixero
Henricus Meerbott, m. p.
v. D. etc.

7. 1637. nov. 28/18. Meerbott levele Oxenstiernához.

Illustrissime et excellentissime Heros, florentissimi regni Svecici contutor, coadministrator ac magne cancellarie, nec non foederis evangelici per Germaniam director etc. fautor omni observantiae cultu perpetim suspiciende etc.

Haud gravius ferat Vra Excell., quod impraesentiarum iterum eidem, aliis compluribus iisque gravissimis districte negotiis hisce meis sim molestus, extorsit ea amor erga communem causam, et servitium, quo serenissimo meo committenti devinctus sum, qui negotium mihi clementissime injunctum quoquo modo maturari jussit. Cum itaque jam in octavam hebdomadem Stockholmiis tenear resolutionis avidissimus, Vram

Excellam maximopere rogo atque obtestor, ut eandem una cum ziphris principalibus haud gravata tandem mihi impertiri dignetur, quo serenissimum meum committentem, quantocius id fieri possit, per γραμματοφόρον quendam ex meis in Transsylvaniam ablegandum, de voluntate directorii certo informare, et vel propriam suae Sertis ratificationem statim, vel majorem potestatis meae testificationem procurare, labens interea tempus etiam tentandis christianissimi et Magnae Britanniae, nec non Belgarum animis super hoc negotio impendere possim. Huic meo petito aequissimo ut Excellam Vram gratificaturam, certo confido, ita omnem daturus sum operam, ut omnia officia et servitia mea in Vrae Excellae honorem semper extent promptissima. Dabantur Stockholmiis 18. Novembr. 1637.

Ab illmae Vrae Excellae

devotissimo

Henrico Meerbott, m. p.

v. D. etc.

P. S. Praeter concessionem literarum salvi passus nuper a me rogaturam, debitiolum etiam meum privatum seorsim favori Excellae Vrae devote commendo (!)

8. 1637. decz. 2. / november 22. Meerbott követ emlékirata a svéd koronához.

Memoriale plenipotentiarum Transsylvanici ad inclitam Svetiae coronam etc.

1. Neglecta jam (per meam diuturnam in 9 septimanam detentionem) optima Hungariam invadendi occasione, dum elapsa vindemia meus princeps plus, quam millionem auri in solis vinis hungaricis caesarianis praeripere potuisset, resolutionem directorii adhuc urgent comitia Hungarica, nec non instans mei principis ad Portam solemnissima legatio, ad quam magnificus dominus Todolokius, et Hallerus deputati sunt, quorum instructio resolutioni hujus coronae in aliquibus confirmari debet.

2. Si 300 m. thalerorum una vice numerari nequeant, sermus princeps meus consensus erit media summa, ut tamen rex Galliae, corona Svetiae et loco demortui landgravii vel palatinus elector, vel princeps Auraicus assecurer intra semestre spatium reliquum summam solutum iri. Quamprimum itaque media illa summa per cambium Cracoviam ad fideles Transsylvanicos fuerit remissa, articuli oblati a rege Galliae, corona Svetiae et palatino vel Auraico loco landgravii rati habiti, illico se princeps vel in finibus Silesiae vel Moraviae

cum sociis conjunget, ut 6000 m. Germanorum ad se recipiat, ut tamen suo tempore ratificatio caeterorum sociorum etiam subsequatur.

3. Vigore articulorum summum quidem imperium eorum 6000 m. Germanorum manebit penes suam Sertem, generalem tamen locumtenentiam gravibus de causis Ruperto palatino Bohemo deferendam censet sua Sertas. Nec refragatur, quin duo sociorum graves rerumque bellicarum periti legati consiliis suae Serti continuo adjungantur.

4. Conventus legatorum omnium sub Kal. Februarias futuri anni alicubi indicendus, ubi tabulae utrinque tradi, et de rei consummatione deliberari queat, interim seorsim apud socios singulos negotium urgendum.

5. Cavendum, ne Porta ante executionem aliquid de negotio resciat, quia ibi omnia secreta aere venalia sunt, de quibus si Austriacis aliquid innotesceret, tanto diligentius rebus Hungaricis prospecturi essent.

6. Gallus sedulo hortandus, ut reipublicae Venetae id persuadeat, quo se foederi quoque jungat, quod Transsylvania cum primis commodum ob locorum viciniam.

7. Foederis socii nihil gratius aut periculosius tentent versus hostes, nisi ex communi decreto, idque communi impetu, eodemque tempore.

8. Quoniam deprehendi inconsiderate ab aliquo jam ante tres septimanas Maenofrancofurtum de praesentia et insufficientia credentionalium mearum effutitum esse, unde totum negotium caesarianis suspectum reddetur, vellem post discessum meum in publicis novitatibus mea negotia colorari sub praetextu interpositionis pacificatoriae, nec non futuri connubii inter sermi Rakocii primogenitum, et illam aliquam Germ. familiam.

9. Zipphae principales restituendae una cum literis salvi passus inclyt. cor.

10. Privati mei debiti instantissima sollicitatio.

S. reg. Mattis et praepotentis illorum gubernatorum

collegii deditissimus
Henricus Meerbott, m. p.
v. D. minister et p. t. plenipoten-
tarius Transylvanus ad Prote-
stantes imperii eorumque socios.

Utsupra. Ultimum secretius memoriale plenipotentiarum Transylvanici ad s. regiam Svetiae Majestatem, et illustrissimos ejus regni administratores.

Exhibitum illmo regni cancellario die 22. Novembris anno 1637.

Melléklet.

Argumentum Marbodianae propositionis ad celsiss. regni Suetiae et dominum m. cancellarium Oxenstiernium.

I.

De negotii Transsylvanici toties recocti

1. <i>Impedimentis</i> , ratione	{	1. Turcici imperatoris.
		2. Principis Rakozii ipsius: NB. Valachum.
		3. Foederatorum principum.
2. <i>Mediis</i>	{	plenarium, si cum consensu Portae impetretur sperata conjunctio,
ad oblinendum ex eo negotio fructum vel		partialem, eumque vel per
		Rakozii (exemplo parentis) resignationem, et bell. Hungarici inchoationem, filio in Transs. substituto.
		Filii senioris ad bellum Hungaricum deputationem.
		Davidis Solymi e carcere liberationem omnium facillima, et (meo iudicio) commodissima, sub ea conditione, ut se Banerio jungat.

II.

De Ferdinandi 3-tii plenaria a Rom. imperio abdicatione, cujus considerata

1. Necessitas, possibilitas, utilitas.
2. Causa impulsiva, efficientes, corrumpentes, finales et conservantes.
3. Modus tam commodissime et ociissime procurandi.

III.

De salutari pacificationis Pragensis usu, ad Ligisticum corpus dissolvendum et protestantium vires denuo firmiter conducandas. Idque per

bona ecclesiastica	{	1. Immediata: occasionis postulationis evangelicorum episcoporum, quibus vi pacis religiosum conjugium licitum, et praeter exercitium papismi, ipsius quoque ecclesiae religionis usus.
		2. Mediata: occasione territorialis jurisdictionis, ad quam exercitium religionis alligatum, quam concomitatis concessio emigrationis.
		3. Occasionem postulatae restitutionis episcopatus Hildesimensis et congruam dispositionem episcop. Minders et Osneby.

IV.

Ad virtutes domus Austriacae et pacificationis Pragensis, in pleniori editione vernalia (Germ.) exequiarum suarum praedictae pacificationis rogat e regio archivo

copiam regiae | electore Saxoniae, landgravio Darmb-
transactionis cum | stadino, urbe Moeno-Francof.

V.

S. regiae Majestati et potentissimis omnis regni administratoribus sua qualia qualia officia et servitia decenti reverentia offert ad

1. Caput secundum hujus propositionis commode et feliciter perficiendum.

2. Comitatum N. et urbem N. mitiori via et mediis ad coronae devotionem reducendam.

V. Az 1641-iki tárgyalásokhoz.

1. 1641. jun. 27. *Bisterfeld ad dnm Salvium.*

Illustrissime domine, fautor honoratissime. Licet ex meis 28. Aprilis datis adjunctisque articulis summam principis erga bonum publicum fidem Exc. V^a cognoscere potuerit, tamen mittit Gaudium, ut tandem quid in animo habeatis resciscat. Dnus quidem comes ab Hoditz scripsit et ejus minister nunciat, vos serio optare fidum cum principe foedus. At utinam tandem res ipsa responderet! Ego doleo praestantissimas bene agendi occasiones adeo a vobis negligi. Miror vero principis constantiam a periculoso vestro silentio hactenus non superari, sed suam fidem vobis, totique orbi vult testatissimam, quare quaeso, aequissima ejus postulata nuper missa aut per plenipotentarios, aut si isti tam cito venire nequeant, per scriptam regis Galliae ac coronae Sveciae assecurationem approbata, sic etiam hoc anno rem aggredietur princeps. Ut diutino sic haereat incertus, quis ipsi foret author? Imprimis cum hostes ei maximos afferre, vos nullam ejus habere rationem videamini. Interim spero vos christiano orbi, nobis imo et vobis non defuturos, sed solido responso principem quam citissime porro animaturos. Plura referret Gaudius. His Exc. V^m divinae tutelae, me ejus constanti favori commendo. Servus obstrictissimus Bisterfeld 27. Junii, Desini in Transylvania. Varia de Germaniae pace audimus, nos bona fruimur.

2. *Idem ad dnum comitem ab Hoditz.*

Ill^{me} ac excell^{me} domine fautorum summe. Summum ac constantem principis erga dnos confoederatores affectum 28. Apr. perscripsi additis aequissimis articulis. Ad eos efficax responsum

tum in dies expectamus, advenit dni comitis a Hoditz minister, affirmans d^{num} suum consciis Vestri Excell^{iae} significare S^{ae} celsitudini non modo regem christianissimum, sed etiam coronam Sveciae serio optare utilissimam armorum conjunctionem, ita oravi Suam cels^{nem}, (ut) mittat Gaudium accurate voluntatem vestram scisciturum. Itaque hoc ejus itinere negotium vel fundetur, vel finiatur, diutius princeps ita supremus haerere nequit. Si placent articuli, quaero mittatis plenipotentiarium, aut si istum cito mitti nequeat, procuretis christianissimi regis et coronae Sveciae assecurationem, qua fretus ad bellum se parabit princeps, donec necessarij plenipotentiarj adventent. Si neutrum vobis libeat, saltem singularis principis erga confoederatos fides id obtineat, ut ei candide rem totam quam citissime nuncietis. Me ex procinctu Leidam versus revocavit princeps, ut mentem vestram hic adhuc intelligam. Quare obtestor Exc. V^m quantocius responsum S^a regia Mat^{ie}, bono publico ac principis sinceritate dignum nobis impertiat, meque utpote obstrictissimum servum porro suo favore dignetur. Bisterfeld 27. Junii 1641, Desini in Transylvania. Coetera Gaudi pro sua fidelitate exponet. Nos alma pace fruimur.

3. *Princeps Transylvaniae ad comitem Hoditz.*

Illustris ac magnifice domine, amice observandissime. Literas a Vestra Dominatione 29. Novembris anno praeterito ad nos datas non nisi 14 hujus accepimus a viro a D. V^a ad nos misso; sane, si citius eas percepissemus, statim tunc, ut nunc, respondissemus. Nempe, si id respicerimus, quod praeteritis annis sincero animo per homines nostros tum a christianissimo rege Galliae, tum a corona Sveciae oblatis nostris servitiis jure merito petierimus, ut suos plenipotentarios ad nos mitterent, qui de conditionibus a nobis indicatis nobiscum tractarent ac concluderent, nos meliori ac majori fundamento utilia nostra servitia probare potuisse, quum nostram petitionem Galliae rex aequam judicans suum plenipotentiarium eo fine in Sveciam, ut illinc una cum Svecico legato ad nos venirent, nobiscum tractarent ac concluderent. Cumque dominus Salvius etiam literis, quas adhuc habemus, nos assecurasset, nos minime dubitantes ita omnia necessaria praeparaveramus, ut ex nostra parte nulla fuisset mora, sed plenipotentariis moram trahentibus, nobisque diligenter sciscitantibus, et d^{no} Salvio et d^{no} d'Avaux longo tempore nobis spem facientibus, cum denuo hominem nostrum expedivissemus exploratum, an venirent necne? ne responsum quidem a suis dominationibus meriti sumus. Etsi enim d. d'Avaux ad nos scripsisset, nullam tamen in ejus literis soliditatem reperientes,prehendemus nos et ipsorum promissis et nostra spe frustra-

tos fuisse, ideoque ulterius non sollicitavimus, cum in hunc usque diem bono statu et pace fruimur. Deus sit nobis testis nos utpote nostra sorte contentos, nec majoribus divitiis, nec majori principatui nubere, nisi nos divini cultus conservatio, reformatae religionis amplificatio, quotidiana ejus persecutio, aliarumque libertatum violatio moveret, sperereque possemus. Ac licet tum nobis, tum posteritati nostrae majorem securitatem sine armis procurare potuerimus, et caesar ac Poloniae rex tum per legatos tum per literas nobis egregiam occasionem praeteritis annis supeditaverunt, quin et in hunc usque diem praeclara promittant, nos tamen et tum et nunc et semper majorem divini cultus, aurea libertatis, bonique publici rationem habentes, fatemur nos alienos non esse, ut bono cum modo ac fundamento communi bono serviamus. Ideoque adhuc hoc tempore petimus, ut plenipotentarii mittantur, vel si Dominationum Vestrarum necessitas servitia nostra citius postulet, tum regis Galliae tum coronae Sveciae assecuratio de articulis 28. Aprilis hujus anni a nobis missis, nempe scitu nostro a d^{no} Bisterfeldio ad dnum Salvium nobis transmittatur, quam rem D^{io} Vestra plenius ex Bisterfeldii literis intelliget. Interim nos quoque merito a D^{no} V^a petimus, ut conscientiae, qua deo tenetur, rationem habeat, nos quantocius sincere, solide ac realiter de omnibus, imprimis num reges et respublicae confoederatae sine ulteriori dilatione nobiscum tractare ac concludere velint, per hunc nostrum hominem informet. His V^m D^m divinae benedictioni commendantes, datae 27 (Julii) Junii, Desini in Transylvania, Georgius Ragocy, Dominationis V^{ae} benevolus.

Közli: WIBLING K.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK 1551--1553.

--- ÖTÖDIK KÖZLEMÉNY. ---

276. 1552. aug. 31. — Mircse oláh vajda újra figyelmezteti Haller Pétert, hogy hódoljanak meg a szultánnak; a szokásos adót fizessék meg; megbízható embereket küldjenek hozzá levéllel, a kiket ő az ő emberével együtt a szultánhoz küldhessen.¹⁾

Eredeti.

277. 1552. aug. Bécs. — Loboczky Máté 16 pontból álló előterjesztésére kegyesen elismeri Ferdinánd, hogy a királyné nagy költségei s többek unszolása daczára is, hogy Kassáról ki ne mozduljon, elhagyta Kassát, --- s ő viszont azt igéri, hogy nemcsak az egyesség teljesen végrehajtatik, hanem egyebekben is atyai szívét meg fogja ismerni a királyné. Hogy Opelnbe érkezésekor a várat oly ruinosus állapotban találta a királyné, annak nem ő, hanem volt tulajdonosai (a néhai opelni herczeg s azután a brandenburgi örgróf) az okai. Értvén azonban (a király), hogy a vár nem alkalmas lakásra, Franckensteint és Münsterberget rendelte átadatni Izabellának és fiának. — Többnek hitte Opeln jövedelmeit 7000 aranyból, a mint azt a mult évek regestrumaiból constatalhatónak véli; ezért hajlandó két biztost kiküldeni, kikhez a királyné ugyanannyit nevezzen, hogy egy meghatározott napon Opelnbe összejöjjenek, és »reditus omnes revideant« s az összeget, a mennyire rugna, szemügyre vegyék, mert a király kegyelmesen és atyailag ki akarja őket elégíteni a 25,000 magyar forint erejéig a ratibori herczegség jövedelmeiből; vagy ha ezen herczegség iránt a tulajdonosokkal meg nem egyezhetnék — »ex

¹⁾ Ugyan e napon két egy levél Hallerhez Ali csausztól (!) is, a melyben azt tanácsolja, hogy az ügyben Mircsével végezzenek. (Az irás teljesen hasonló a Mircse által küldött levélhez, aláírás nélkül; mintha Mircse íragta volna ezt is.) — *Eredeti.* — E levelet hozó Bán Mihály sept. 5-én Brassóból szintén figyelmezteti Hallert a közelgő veszedelemre. — *Eredeti.*

aliis bonis et redditibus.« — Hogy a János királytól maradt kincsek hová lettek? — azt ő nem tudhatja; a Frater-től maradt kincsekről ellenben hiteles leltárak vannak. Minthogy pedig ez utóbbi kincsek az ország védelmére fordítottak, gondolja meg a királyné, vajjon ő (Ferdinánd) Erdély jövedelmeiből vagy Frater kincseiből kapott-e, vagy fog-e egyáltalán kapni valamit? — s ezt meggondolván, hiszi (Ferdinánd), hogy e kérésétől a királyné eláll, annál is inkább, minthogy a Frater által az egyházi javadalmakból és püspökségéből összegyűjtött javak, ennek halála után, »jure hungarico« őt (Ferdinándot) illetik. A Váradon és egyebütt talált ezüstneműekről (rebus argenteis) szintén van inventarium; s bár ő nem tudja, hogy mik lehettek azokból a János királyé, — ezek iránt is a királynéval kegyelmesen kiegyezni hajlandó. — A királyné által azon feltétel alatt ígért 50,000 arany kölcsönt, hogy ez az összeg a más 50,000 aranyhoz csatoltassék, s e 100,000 arany összegért a király »aliqua bona vel statum aliquem huic summae aequivalentem« adjon, — kegyelmesen fogadja (a király), minthogy azonban olyan »aliquis status« most nincs, ezen összeg fejében »partem in bonis aliquibus, partem vero in theloneis, datis, item braxatione cerevisiae et aliis vectigalibus, ita ut de singulis centum florenis quinque floreni serenitati suae annuatim reddantur« inscribált neki. — Hogy pedig ezt az összeget idáig ő felsége (Ferdinánd) használta, — affelől barátságosan kiegyezik a királynéval. »Solutionem autem siliginis, hordei, avenae et suppellectilis etc. regia maiestas serenissimae dominae reginae non gravatim donat atque remittit.« — Az Erdélyben és Kassán hagyott ágyukért, vévén a Castaldo informatióját, vagy pénzzel, vagy egyenlő értékű ágyukkal elégitendi meg a királynét. — A már adományozott és adományozandó javakról úgy a királynénak, mint János Zsigmondnak a megerősítő oklevelet a cseh cancellaria által kiállítatni igéri. — Intézkedik, hogy Munkács vára általadassék Petrovicsnak. — Gondoskodik, hogy Perényi Péter az általa elfoglalt javaknak restitúciójára reá szoríttassék. — A királynénak megújított ama kérését, hogy »dominia Oppoliensia a bernis, a mensurarum et a vasorum cerevisiae solutione, a bellicisque expeditionibus« menttek legyenek, a cseh rendek beleegyezése nélkül nem teljesítheti, »attento tam magno suo ac coronae regni Bohemiae praeiudicio.« — Hogy az opelni rendek csak azon feltétel alatt hajlandók János Zsigmondnak a hűségi esküt letenni, ha jogaikban általa három hó leforgása alatt megerősítettnek, ellenkező esetben a Ferdinánd hűségére térnek, — a királyné azon kérdésére, hogy vajjon ezen akadály nem a királytól származik-e, kijelenti a király, »quod id nulla mali dolive causa factum est per commissarios maiestatis suae, qui ab ea in commissione habeant

omnes ineundi vias et rationes, ut ipsi status et ordines ad sufficiens illu-
strissimum dominum ducem ad praestandamque illu-
strissimae dominationi suae obedientiam inducerentur.« Külön-
ben is mindenütt, mielőtt valakit uroknak elfogadnának és hűsé-
get esküdnének — szabadságaiknak, jogaiknak megtartását, meg-
erősítését megadni és megígérni szokás és szükséges. — A mi az
opelni hercegség investitúráját vagy infeudációját illeti, belé-
egyezik a király, hogy János Zsigmond »usque ad legitimam
suam aetatem ipsam investituram aut infeudationem recipere
non teneatur«, kijelentvén egyszersmind, hogy sem a királyné-
nak, sem fiának »ullum praeiudicium in iuribus ipsorum ex ipsa
non infeudatione enasci possit, aut debet«.

Másolat.

278. 1552. aug. Bécs. — Loboczky Máté a király feleletére
adott replicációjában kijelenti, »cum vetus sit, quod res pro rebus,
verba pro verbis dari soleant, serenissima autem princeps mea
(ita uti ipsa maiestas vestra desiderabat, imo et urgebat serenis-
simam principem meam) res, immo maximas res maiestati
vestrae dedit, maiestas vero vestra vicissim sola benevolentia
sive bona voluntate respondet serenissimae principi meae, bona
autem voluntas apud solum dominum deum valet, sed apud
homines nihil.« — »Non verbis defuturis (nam de rebus in futu-
rum contingere debentibus non est determinata veritas, uti hoc
.... testatur), sed praesentibus factis« kéri a királyné felsé-
gedet, hogy tegyen eleget az Erdélyben kötött egyességnak. —
Nem hibáztatja a királyné felségedet az opelni vár épületeinek
ruinosus volta miatt, »sed propter regionem famelicam et defe-
ctuosam et sterilitatem, locorum incommoditatem; neque etiam
maiestas vestra illos status (Münsterberg, Franckenstein)
serenissimae principi meae gratis deputavit ob solam residen-
tiam, sed titulo pignoris et ea lege, ut cum summa serenitati
suae deponeretur, cogeretur illa inde cedere«. — Legyen azon
felséged, hogy Ratibor *valóban* átadassék a királynénak, s az
e végre kinevezendő biztosok teljhatalommal láttassanak el és
ezen valamint más ügyek elintézése végett azonnal menjenek
a királynéhoz. — Kijelenti a királyné nevében, hogy az opelni
hercegség csonkán adatott át János Zsigmondnak, mert
bizonyos Ketzendorf Ádám (talán hercege meghagyása foly-
tán) jobb részét elfoglalta, míg egy másik részével a glogauai
kapitány hasonlóképen bánt el. — A Frater hátrahagyott
javairól talán könnyebben lemondásra bírható a királyné és
fia azoknak gyors teljesítése által, melyeket felséged az erdélyi
egyezkedésekben s azután levélben is többször megígért. Jól-
lehet nyilvánóságosak az okok, melyek eddig felségedet az igé-

reték beváltásában gátolták, »attamen cum omnis error aut negligentia habeat semper suas excusationes, sed nihilominus interim serenissima princeps mea cum suo illustrissimo filio maxima incommoda etiam usque ad famem patiuntur, neque talibus excusationibus satiantur.« — A János király kincsei felett való kiegyezésre adjon ő felsége teljhatalmat a királynéhoz most küldendő biztosainak. — Kijelenti, hogy olyan inscriptiókhoz, a minőket a király akar tenni, a királyné nevében nem járulhat; ezért kéri a királyné, hogy vagy fizesse ki a király azt az összeget, vagy adjon annak megfelelő értékű jószágokat, teljes írásbeli biztosítékkal. — »Iam semel serenissima domina mea hunc articulum (VIII.) maiestatis vestrae regiae benignitati submitit, atque iterum submittit, itaque non requiritur hic concordia aliqua ea in re, sed requiritur *duntaxat* maiestatis vestrae regiae erga serenissimam principem meam *benignitas*.« — Az opelni herczegség váraiban talált rozs, árpa, zab sat. megfizetésének elengedéseért köszönetet mond. — Az opelni herczegségnek adózástól és a hadi expeditiókban való részvételtől való fölmentését bár lehetetlennek mondta a király, esedezik a királyné, járjon közbe ő felsége a cseh rendeknél, hogy János Zsigmond »unacum subditis suis, utique aliqua praerogativa honesta et commoda supra ceteros Sylesiae principes donaretur«. A királyné nevében kegyelmesen elfogadja, az opelni rendek mentegetődzését a hűségeskü megtagadása miatt; a többség hajlandó ugyan letenni, egyedül Possadowsky tagadta meg vakmerőn. — Az investitúrát illetőleg köszönettel fogadja a királyné az ő felsége kegyelmességét.

Eredeti, Loboczky sajátkezű aláírásával és hátán ezen följegyzéssel:

In manus proprias regiae maiestatis romanorum etc. etc.

279. 1552. aug. — A király viszonzválaszában Loboczky replicatiójára nem várt volna a neki (Loboczkynek) adott kegyelmes válaszra a királynétól »tam acerbam ac tot aculeis refectionem, quod scilicet pene omnes responsiones maiestatis suae regiae promissa magnifica, et dilationes duntaxat redoleant«. Nem hiszi, hogy a királyné akaratából történtek volna azok. — Ratibor jövedelmeiből a királyné jövedelmeit évi 25,000 magyar forintra már rég kiegészíthette volna, de közben történt a királyné azon kívánsága, hogy Ratibor maga adassék által. A király eleget akart tenni a kívánságnak, de akadály merült fel, várván a brandenburgiak a németországi hadjárat bevégeződését. Végre ezeknél kieszközölte a király, hogy sept. 17-ére biztosokat küldenek s így kétségkívül megoldást nyer a kielégítés ügye. — Nemcsak a 7000 magyar forintot szándéka kipótolni 25,000-re, hanem mindafelől ki akarja elégíteni őt (a királynét) és fiát, a mit az

ilynemű jövedelmekből eddig kapniok kellett volna. Erre nézve a commissariusok teljhatalommal lesznek felruházva. Opelnt úgy adta át, amint ő a brandenburgi fejedelemtől kapta. Különben biztosainak meg fogja hagyni, hogy a foglalatások ügyében úgy járjanak el, hogy e tekintetben a királynénak panaszra oka ne legyen. — A Váradon talált javak ügyében, melyek a János királyéi voltak, rendeletet adott az udvari kamara tanácsosainak, hogy Loboczkyval a kiegyezés felett tanácskozzanak. — A 100,000 arany kifizetésének módja felett Loboczkyval tanácskozni szintén az udvari kamara tanácsosai bizattak meg. — A pénzkamat felől Loboczkyval szintén az udvari kamara tanácsosai fognak egyezkedni. — A Kassán hagyott ágyuk ügyében ugyanazok ugyancsak Loboczkyval, hogy hasonló értékűekkel vagy pénzzel elégíttessék ki a királyné. Hasonlóképen fog intézkedni az Erdélyben maradtakról is, csak hogy Castaldótól kapjon információt. — A mi a cseheknél való közbenjárást illeti — ő felsége (a király) »non gravaretur id facere, si aliquid obtinendum foret« sat. sat.

Fogalmazvány.

280. 1552. sept. 2. — Sacratissima catholica regia maiestas sat.

Ut zifram experiri incipiam, maiestati vestrae reddere volui, qualiter heri vespere, quae prima Septembris dies fuit, huc appulit comes Scipio ab Arco cum literis credentionalibus maiestatis vestrae ac instructione eorum, quae mihi referre debebat. Quae quidem in substantia sunt illamet, quae ego iam praemeditare potueram, quod *maiestas vestra successit, sicut illi, qui ut aliis prosit, sibi ipsi officit.* Et cum hoc anno omnes eius vires et ingenium exposuerit, ut *caesariae maiestati subsidio* esset, sibi ipsi *et regnis suis defecit.* Quod cum fuerit opus maiestate vestra et eius optimo animo dignum, non possum nisi collaudare, considerando etiam, quod omnia ex nutu et voluntate divina succedant. Quod quando *sperandum erat, posse acquiri seu recuperari* residuum eius, quod *turca tenebat, totidem ex nostro amissum est, et utinam malum ulterius non procedat, quam fortuna hostibus aspirat,* quibus pertinet scire illam sequi.

Quod ad *defectus, qui undique successerunt,* attinet et praecipue *gentium ducis Mauriti ac a Stiria et Carinthia et aliis* partibus, nescio, quid dicam, sed quomodocunque sit etiam, si *maiestas vestra solas bombardas Posonium versus* mittere deberet cum *aliquo gentium numero,* iudicarem, ut omnimode saltem *simularet, velle in subsidium Hungariae ac istarum partium exire,* et quamvis paucos effectus facere posset, in gente tamen apparatus ostentet, quia sicut aliis meis maiestati vestrae scripsi, ibi penes ipsam sunt non solum ordinarii *turcarum exploratores,* sed etiam

regnorum istorum *nuncii data opera missi*, ut quid non faciunt, dicant, sed quid fiat, videant, quos ideo et etiam *eorum literas*, si possibile esset, *detinere deberet, qui sunt duo illi, nobilium unus, alter vero saxonum, nuncii*, qui iam tot diebus hinc discesserunt, ut *iam ibi esse possint*. In omni autem casu supplico maiestatem vestram, ne saltem *pecunia gentibus istis deficere velit*, quia vere maxima est *pietas eas videre tam crudeliter mori*, et heri quoque venerunt ad me omnes *illarum capitanei rogantes, ut saltem eas ad certamen contra hostes ducerem*, quorum potius *manibus, quam fame perire mallerent*; quibus respondi, quod ab utrisque eas, quantum mihi possibile fuerit, defendam, quia in *certamen absque victoriae spe eas non deducam, et a fame eas protegam, etiamsi proprias carnes ad esum eis exponere deberem*, subsidium autem, quod cum istis verbis dedi, et de quo contenti remanserunt, *tam parum et exiguum fuit, ut erubescam exprimere; hispani quoque et ipsi patiuntur*, sed cum videant omnes alios et me ipsum *pati, et plus quam etiam possum facere, ut eos et ceteros omnes sustineam, acquiescunt, et sic ungari; sed ad extremum omnia redacta sunt, sicut a comite maiestas vestra diffusius intelliget*. Cui concedat omnipotens sat. E Zassebes, die secunda Septembris 1552.

Maiestatis vestrae

fidelis servus

Ioannes Baptista Castaldus.

Czím: Sacrae catholicae regiae maiestati romanorum, Hungariae, Bohemiae sat.

Eredeti, a cursivval szedettek titkos jegyekkel.

281. 1552. sept. 5. Kassa. — Werner György írja a királynak, hogy az egri kapitányok az ő felszólítására sem küldtek 200 gyalogot a szolnokiaknak, azt adván okul, hogy ők épp oly veszedelemnek néznek elébe, mint a szolnokiak. Hír szerint Ahmet basa seregével aug. 27-én, Szegedhez közel, átkelt a Tiszán, hogy Szolnok ostromára menjen.

Eredeti.

282. 1552. sept. 11. A szászsebesi tábor. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy miután a moldovai vajdának »viribusque uti non possemus, coacti fuimus ad artem recurrere« s így sátrában meggyilkoltatott. Kéri, hogy demonstratióképen legalább Pozsonyig jöjjön el. Eger nagy veszélyben forog. Segélyt sürget.

Eredeti, részben titkos jegyekkel.

283. 1552. sept. 11-iki leveléhez csatolva. — Castaldo memorialét küld Cropellus által a királyhoz, rövidbe foglalva mindazon nyomorúságokat, melyeket leveleiben szüntelen hangoztat.

»Si maiestas sua voluerit, ut me sustineam cum gentibus, videat, an possit continuare solutionem per hanc hyemem, et ad futurum ver possit habere vires, quibus nobis succurrat.« A nemesség úgy viseli magát, mintha semmit nem tudna, vagy nem akarna tenni. A szászok is lankadoznak a segélyadásban. Nem bízik senkiben. Az 50,000 forintot rögtön kiosztogatta. Nem tudja, miként tarthatja a sereget táborban, mert már mindent fölemésztettek. »Quod vayvoda transalpinus sollicitat regnum sine intermissione ad solutionem tributi, et quod expellant germanos, et regnicolae ipsi libenter aures praebent cogitantes se habituros filium regis Iohannis, quod ego eis summo, quo potui, studio conatus sum disuadere, et ipsis concessi, ut solvant tributum, si ea ratione pacem firmare poterunt.« A lugasiak, karánsebesiek már adót fizetnek, mivel nem tudták, vagy nem akarták magukat megvédelmezni. Fizetés nélkül senki egy lépést se akar tenni. Brandeis, Helfenstein s a lovas parancsnokok el akarnak menni. A tűzérkapitány, fizetőmester, a postamester betege.

Eredeti.

284. 1552. sept. 15. Szeben. — Haller tudatja Castaldóval, hogy Hali csausz és Kiván bég tanácskozáván az oláhországi vajdával, magokhoz vették a *salvus conductus*; reméli, hogy holnap — mikorra ő is Talmácsra megy — vagy holnapután megérkeznek. Szolgájának jelentése szerint a két török felhatalmazással van ellátva a béke föltételeiről egyezkedni.

Eredeti.

285. 1552. sept. 19. — A moldovai bojárok tudatják Castaldóval és Báthoryval, hogy István vajdát, kinek zsarnoksága és gonoszságai miatt senki élete sem volt biztonságban, megölték, s a néhai Bogdán vajda fiát, Sándort választották vajdának. Biztosítják Castaldót és Báthoryt, hogy a hűségben jövőre is állhatatosan megmaradnak.

Eredeti.

286. 1552. sept. 22. — Haller arról értesíti Ferdinándot, hogy a két törökkel a szultánnál az iránt leendő közbenjárásukra nézt is egyezkedett, hogy a *felső részek* a törökök pusztításaitól menttek maradjanak. Mivel pedig ezekért a részekért is adót követelnek, reávenni reméli a csauszt, hogy urától utasítást vévén, ez ügyben egyezkedni felségedhez menjen.

Eredeti.

287. 1552. sept. 20. A szászsebesi tábor. — Castaldo Móricz szász választóhoz írt levelében szükségesnek tartja, hogy csapattal haladék nélkül menjen az ellenségtől körülzárt Egerhez, »da entgegen wolt auch ich nit vnnderlassen, wie ich

mit disem sibenburgischen heufflein anndersseits zuemitsezung Erlaw hinaus machen, vnd baide heuffen zusammen bringen.«

Másolat.

288. 1552. sept. 22. A szászsebesi tábor. — Castaldo a királynak sept. 8-iki levelére azt írja, hogy az ellenség értvén az ő szorult helyzetét egész Déváiig kalandozott, s miután ott csekély ellenállásra talált, elhatározta, hogy tovább nyomul; ezért a temesváriak is Lippához gyűltek s a népet fegyverfogásra kényszerítik. Vasasokat és gyalog csapatokat akart Dévához küldeni, de zsold nélkül nem akarnak menni. Haller megindította az egyezkedést az oláh vajda közbenjárásával, »pro quo, quamvis numquam dubitaverim omnia ista subvertendorum populorum causa et ad animos illorum alliciendos moveri,« mégis nehogy ellenkezni láttassam, beléegyeztem, hogy Haller egyezkedni elutazzék. Midőn ez az ügy a nemesek elé terjesztetett, némely merészebbek nyíltan kimondták, hogy addig nem nyugosznak, míg magyar nem kormányozza őket; vannak olyanok is, a kik nemcsak egyetértenek e dologra nézve, hanem még gonoszabbat is tanácsolnak.

A lengyel királyné igyekezik ugyan az Izabellával való ügyet jó útra terelni, de gondolja meg felséged, hogy asszony-nyal van dolga. Hány és minő ágyuk voltak, melyekre nézve Izabella kielégítetést kér, nem tudja, minthogy az azokról való regestrumok, a melyek Temesvárbán és Lippában találtattak, átküldettek felségednek; a mely ágyuk pedig Becsén, Becskerekben s egyebütt voltak, azok részint elvesztek, részint más helyre vitettek. »Igitur posset maiestas vestra eius reginae fidei in hoc credere, et considerare, an, quae petat, verasimilia sint.«

Eredeti, részben titkos jegyekkel.

289. 1552. sept. 23. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy Egert már a budai és temesvári (Ahmet) basák ostromolják, melynek elfoglalása után Kassát támadják meg. Gondoskodják felséged elegendő katonáról egy tapasztalt kapitány alatt (minthogy Serédi Lengyelországba ment), hogy Kassa ne vesszen el, mert a míg ez áll, addig ezen az úton ő is kaphat segítséget. *Nincs pénz, nem is kap senkitől; éjjel nappal vigyáznia kell, nehogy katonái kirabolják; büntetni sem meri, nehogy még nagyobb csüggedés szállja meg őket; az éhségtől és hidegtől egyre halnak; a minap is sírva kérték, hogy inkább az ellenség kezétől, mint éhen pusztuljanak el.*

Eredeti, jobbra titkos jegyekkel.

290. 1552. sept. 25. A szászsebesi tábor. — Castaldo azon óhaját írja Ferdinándnak, küldené a szász választót seregé-

vel az egriek segítségére; tehetsége szerint ő is támogatná Erdély felől. Kassum bég Déva és Lippa közt egy régi kastélyt megerősített; ő Helfenstein három csapatját, Perusich Gáspárt huszárjaival és Török Jánost küldte annak lerombolására; mihelyt ez a sereg a kastélyt megközelítette, a törökök visszavonultak Lippa felé, néhány törököt és ráczot hagyván hátra, kik az ágyukat és lőport fölégetvén futásnak eredtek, de e közben mind megölettek; 3000 ökör s ugyanannyi juh a zsákmány.

A török csausztól úgy értesült, hogy Izabella nem akarja a fia visszahozatalát Erdélybe, méltó tehát őt (a királynét) minden módon kielégíteni.

A moldovai új vajda, a míg él, szolgálni akar felségednek. Szerinte a zsarnok oláh vajdát megölni vagy elűzni köllene és azt tenni annak, a ki nálam van (Pythar János!), s kit jog szerint megillet a vajdaság. Én az általa (az oláh vajda által) most kezében tartott béketárgyalás kimenetelét megvárandónak tartom — volt neki feleletem.

Eredeti, nagy részben titkos jegyekkel.

291. 1552. sept. (?) — Egy Ferdinándtól küldött ismeretlen megbízott jelentése szerint Castaldónak az volt akarata, hogy Báthorynak, Kendynek s a fejevári vicariusnak mintegy a Ferdinánd megbízásából mondaná el, hogy van már 60.000 embere s nemsokára több is leszen és hogy elhatározta a király személyesen vezetni a hadjáratot Miksával együtt a törökök ellen — igyekezzenek tehát ők is (Báthoryék) azon, hogy az erdélyiek fogjanak fegyvert; kérjen tanácsot Kendytől, vajjon ő (a király) Esztergom vagy Eger ellen menjen-e, hogy kitűnjék a király nagyobb bizalma Kendyben, mint azt érdemlené, de egyszersmind is meglássék, hogy ez idő szerint szinlelni kell vele (Kendyvel) szemben. Castaldo nem bízik a székelyek és nemesekben, mert Kendy vezeti őket s ő tanácsolja szerinte azt is, hogy nyugodtan élhetnének, ha megfizetnék a szultánnak az adót; azt is reméli Kendy, hogyha János Zsigmond behozatnék, ő és Petrovics igazgatnák az országot. Másik baj az, hogy egy felől (a Bánságból) a török, másfelől a moldovai és oláh vajdák beütése rémíti a lakosokat, kiket egyszersmind a király hadai ellen támadásra is izgatnak. Ismét más baj, hogy a hadak engedetlenek, s hogy Báthory beteges. Mindezen bajokon legfőképpen úgy lehetne segíteni, ha ő felsége valami jelét adná, hogy személyesen részt akar venni a hadjáratban, lustrát tartana, a hajóhadat is fölfegyverezné s Castaldónak lovas és gyalog segítséget küldene.

Eredeti.

292. 1552. sept. — Castaldo félelmét írja a királynak, hogy ha a serget »ad locorum praesidia« akarná is elhelyezni, az

zsold nélkül nem fog sikerülni; a rendek is kijelentették, hogy a városokba nem fogadják be. Egyetlen mód e helyzetből megszabadulni — a zsold. Az 50,000 forint már elfogyott. »Germani infirmi et nudi existunt, et iam non minus frigus, quam famem pati incipiunt.«

Eredeti.

293. 1552. oct. 1. Varsó. — Izabella a feltételek nem teljesítése miatt panaszkodik Ferdinándnak, mintha bizony megdicsérnék érte a keresztyén fejedelmek. »Nunc demum experimus, quam vana fuerit nostra de maiestate vestra sacratissima persuasio ex literis et promissis concepta.« Visszatértek Lengyelországba, hol a királyné jóvoltából élnek. Bár sok elfoglaltatása volt ő felségének, mégis, ha akarta volna, kielégíthette volna őket.

Eredeti.

294. 1552. oct. 1. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy ha a parancs szerint a táborból valami biztos helyre (a milyent nem ismer) vonulna a sereggel, a lakosság mindjárt a törökhöz pártolna és ellenök támadna. A városok nem fogadják be; a melyek tennék is, azok sincsenek megerősítve, élelmi szerekkel ellátva, s a polgárság sem hajlandó ingyen eledelt adni. Mindenki elvesztette reményét a seregben; azt gondolják, hogy a törököt adóval s János Zsigmondnak királyul elismerésével kiengesztelhetik; ebben a reményben tör be Ahmát basa, mert tudja, hogy a nemesség a táborból azonnal szétszalad.

Eredeti.

295. 1552. oct. 2. A szászsebesi tábor. — Megyesi Ferencz gyulafejevári vicarius a királynak tanácsokat ad a törökkel folyó békealkudozásra nézve s egyebek között azt mondja: »ego a puero hic versatus sum et noscam nostras conditiones, videbatur per necessarium maiestati vestrae sacratissimae illas significare propter astutiam thurcicae gentis, partim enim nos sumus avari, timendum est, ne corrumpantur largitionibus et promissis, partim sumus timidi, timendum est, ne terreamur minis, partim vero infecti aliena religione, timendum est, ne illi inducantur indulgentiis« és valami történjék, ha a német sereg kimegyen az országból; azért, ha lehetséges volna, Castaldónak úgy kellene ez ügyben eljárnia, hogy az adó a felséged nevében fizettessék a szultánnak; ha pedig ez nem lehet, akkor határozottan ki kellene jelenteni, hogy azt a három nemzet fizeti, de azért az ország maradna a felséged hűségében; ha ez sem volna lehető, akkor intézkedjék úgy Castaldo, hogy felségednek valami hátránya belőle ne származzék.

Eredeti.

296. 1552. oct. 4. A szászsebesi tábor. — Castaldo a királynak írja, hogy a csapatok mind el akarnak menni, különösen a Schönaichi lovasait még 50,000 arannyal sem lehetne visszatartani. Utasítsa felséged Báthoryt, hogy mit csináljon, ha én innen a részek felé megyek, mert azt hiszem, hogy a mihelyt én megindulok, ő is azonnal elmegyen innen.

Eredeti, jobbra titkos jegyekkel.

297. 1552. oct. 8. Bécs. — Ferdinánd Bolann János által megparancsolja Castaldónak, hogy a Horvát György által támasztott összeesküvésről igyekezzék kimerítő tudósítást szerezni; legelső alkalommal írja meg, hogy hol lakik Horvát? s tanácsosnak vélné-e elfogatását és bilincsre veretését? Utasítja, hogy a moldvai új vajdát tehetsége szerint támogassa. Két német csapatot küldött, ha be lehetséges jutni, Egerbe, ellenkező esetben pedig Kassára. Ma 50,000 tallért és 45,000 forintot érő posztót indított Kassa felé a csapatok fizetésére és felruházására. Helfensteint, Brandeist, Schönaichi Fábiánt igyekezzék visszatartani. Jónak látja-e, hogy az összes csapatok Erdélyben telejenek, vagy egy részét veszély nélkül elereszthetőnek véli-e? Engedje az erdélyieket a szultánnak adót fizetni, ha ez által a béke megszilárdulhat.

Fogalmazvány.

298. 1552. oct. 8. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy a Schönaichi Fabius locumtenense kijelentette neki, hogy a katonák, ha fejenként 10 forintot (összesen tehát 14,000-et, mert 1400-nak mondja számukat, bár az ő biztos tudomása szerint nincsenek 800-nál többen) fizet nekik, a kapitánynyal együtt visszajönnek; azután 6 forintot kért fejenként, összesen 9000-et, melyet csak úgy tudnék kifizetni, mint a 14,000-et vagy 1000-et. Különbösen arról is értesült, hogy ha 10 forint helyett 50-et fizetne — úgy is elmennének.

Parancsolja meg Móricz szász választó fejedelemnek, hogy nyomuljon előre; ezt hallván, ő is megindul seregével. A törökök nem boldogulnak Egerrel; most a Tisza felé vonulnak vissza elcsigázva, zavarogva.

A Schönaichi Fabius vasas kapitány locumtenense visszatért másodszor is, s ő kénytelen volt összes pénzét (1550 forint) a katonák számára odaadni neki.

Eredeti, nagyrészt titkos jegyekkel.

299. 1552. oct. 9. Gyula. — Horvát Bertalan Kerecsényi András által értesíti Castaldót, hogy a királyi zsoldosok fizetés nélkül nem akarnak ott maradni.

»Gyula nullum habet fortalitium« s kevesen is vannak megvédésére. Gyalogokat és lándzsásokat sürget.

Eredeti.

300. 1552. oct. 11. - Ferdinandus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis nobis dilecte.

Allatum ad nos est, illustrissimum Mauritium ducem Saxoniae electorem nuper per literas abs te petiisse, si aliquam viam et rationem scires, per quam hostes turcae, *qui nunc Agriam acerrime oppugnant, inde repelli vel retrahi queant*, quod eius dilectionem de hoc, quam ceterarum rerum transsilvanarum statu confestim certiolem faceres. Quanquam itaque non dubitamus, prout summam prudentiam et industriam tuam cognitam habemus, quin in perscribendo suae dilectioni rerum nostrarum in partibus regni nostri transsilvanis statu eiusmodi modestiam et discretionem adhibiturus sis, ne dilectio eius *quid eorum resciscat, ex quorum cognitione in proseguenda demandata sibi a nobis expeditione refrigescat, vel animo perturbetur, sed potius confirmetur, et quatenus fieri poterit, magis accendatur*; tamen cum hoc ipsum nobis magnopere cordi sit, adeoque et nostra et regnorum dominiorumque nostrorum plurimum intersit, ideo non potuimus praetermittere, ut non eadem de re per praesentes literas nostras te statim clementer admoneremus, tibi propterea benigne concedentes et comittentes, ut praefatum electorem Saxoniae ducem non solum de via et modo liberandae Agriae, verum etiam reliquarum rerum nostrarum transilvanarum statu sufficienter edoceas, *ita tamen, ne informatio illa tua quidpiam de pecuniae aliarumve rerum defectu, et quibuscumque difficultatibus tractet, quibus animus dictae electoris infirmari seu perturbari posse videatur, ex quo nihil magis fere, quam hoc in praesentiarum nobis regnisque et dominiis nostris obesse queat, verum potius ut corroboretur, et ad proseguendam coeptam expeditionem inflammetur*, sicuti iuxta praemissa te sedulo cauteque facturum, atque etiam alias cum dilectione eius mutuum et exactam intelligentiam seu correspondentiam habiturum esse non ambigimus, in quo etiam facturum es benignam et expressam voluntatem nostram. Datum Viennae, 11. Octobr. 1552.

Fogalmazvány, melyben a cursívval szedettek titkos jegyekkel vannak írva.

301. 1552. oct. 11. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a nemesség hazament a táborból; a Schönaichi Fabius vasasai összebeszélvén a német gyalogsággal, szintén elmentek. Az ellenség naponként többül Lippánál. A podagrás Báthory minden áron le akarja tenni a vajdaságot, pedig nincs más arra alkalmas ember, hacsak Nádasdy Tamás nem; Török

János szokásaira, éveire nagyon ifjú még, Perényi Gábor haszontalan, a Báthory testvére még haszontalanabb, Balassa Menyhértet nem szereti a nemesség, de nem is kipróbált ily tisztségre. Úgy hallatszik, hogy Váradon zavargás ütött ki. Gyula, Pankota a bukás szélén állanak.

Eredeti, titkos jegyekkel.

302. 1552. oct. 11. Szeben. — Az erdélyi szászok kijelentik a királynak, hogy ők engedelmesek és készek mindenre: megfizetik az adót, megerősítik városaikat, befogadják az ő felsége zsoldosait s azokat ellátják élelemmel — de viszont remélik, hogy költségeik megtéríttetnek.

Eredeti.

303. 1552. oct. 13. Bécs. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy a szász választó Győrnél táboroz, mi által az ellenség kényszerítve van abban hagyni Eger ostromát. Híre jár, hogy a törökök egri táborában nagy éhség és döghalál dühöng, s Ahmát és a budai basa között feszültség állott be, a miért Ahmátnak a budai basa segélyére kellett mennie. Biztatja, hogy a török már hosszason (Egernél) nem marad, se nektek, sem Erdélynek kárt okozni nem fog, mert egy könnyű lovas csapat az ellenség földjére ütött és Waált felégette.

Fogalmazvány.

304. 1552. oct. 13. A szászsebesi tábor. Castaldo újra kéri a királytól, hogy mellette szolgálhasson. Bárki helyettesítse őt, télen elegendő lesz a dolgok végzésére. Pallavicini alkalmas lenne, csak meggyógyulna, a vajda s a rendek is már ismerik őt.

Eredeti.

305. 1552. oct. 13. A szászsebesi tábor. — Castaldo panaszkodik a királynak Aldanára, hogy az általa lakóhelyül választott és egy spanyol csapat által őrzött Alvinczből tetszése szerint kijár; nem engedte magát bilincsre veretni, amint azt Miksa rendelte, s remélvén »aliqua ruina culpam suam excusare«, a katonákat fellázítani iparkodott, ezért egy más helyen szorosabb őrizet alá vettette őt, de az sem használ neki: minden ok nélkül folyvást panaszkodik, »dolens forsan non pro merito tractari, quod in effectum esset, laqueo vitam finire.« Ellátja pénzzel a Ferdinánd rendeletére, pedig nem igazság, hogy a 20,000 forint összerablása, s az élelmi s hadiszereknek Temesvárból és Lip-pából eladása után még most is tartásuk. Én a tárgyalásban részt nem veszek.

A vasasok már elindultak; nem lehet őket visszatartani.

Eredeti, jobbára titkos jegyekkel.

306. 1552. oct. 15. Bécs. — A király felszólítja Castaldót, hogy azon tanukat, kik által a Frater meggyilkoltatása ügyében »quisque articulus probandus erit«, késedelem nélkül névszerint nevezze meg.¹⁾

Fogalmazvány.

307. 1552. oct. 18. Ebersdorf. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy a német rendek segélyt szavaztak meg a passauai birodalmi gyűlésen. Szerinte is bevárando az oláh vajdát illetőleg, az ő közbenjárásával folyó békeegyezkedés vége. Igyekezzenek a kérdést úgy oldani meg, hogy az adó a szultánnak az ő (a király) nevében fizetessék; ha ez nem lehetséges, akkor fizesse a három nemzet, de azért maradjanak hűségben iránta.

Fogalmazvány.

308. 1552. oct. 18. — A gyulaiak (Vas László és Henyei István) segélyt kérnek Castaldótól, mert az a hír, hogy a török Eger elfoglalása után, a Tisza jobb partjára költözik által; az ő felsége zsoldosai közül pedig (pl. Zerottini) senki sem akar hozzájuk bémenni, a míg zsoldjuk ki nem fizettetett.

Eredeti.

309. 1552. oct. 19. Szeben. — Haller tudatja a királylyal, hogy e napokban Castaldo és Báthory több erdélyi lakos jelenlétében a »proventuum maiestatis vestrae in hoc regno administrationem« reá ruházták, s ő számtalan elfoglaltatása daczára is elfogadta azt.

Eredeti.

310. 1552. oct. 20. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy a németek az éhségtől és hidegtől úgy hullanak, miként a legyek. A vasasok akár kapnak zsoldot, akár nem, nem maradnak; a magyar lovasság csaknem teljesen eloszlott. Igyekezik a nehézségeket elhárítani, de pénzt kőből nem tudok csinálni. Az erdélyiek segélyében bízni nem lehet; a dévai szoros őrzésére a három nemzet egyenként 2—2 ezer zsoldost ígért, de alig vannak 600-an. Megengedte, hogy az erdélyiek a szultánnal egyezkedjenek, mert ez akarata felségednek s mert hajlandóknak mutatkoztak az egész ország átadására. Elégítse ki felséged Izabellát. Kincstartónak Haller Pétert szemelte ki, s őt ajánlja is, melléje adván Pesthy Gáspárt. Fölmentését ujra kéri (Castaldo).

Eredeti, legnagyobb részt titkos jegyekkel.

311. 1552. oct. 22. Ebersdorf. — A király Castaldónak írt levelében nem tartja a szász választó seregét elég számosznak

¹⁾ Ugyanezt ismétli oct. 22., és dec. 6-án is. — *Fogalmazványok.*

arra, hogy »extra tutum locum« az ellenséggel diadalmasan megmérkőzhessék; ezért jobbnak véli, ha folytonos excursiókkal fárasztja az ellenséget, amint már tette Veszprém és Fejérvár felé való kalandozása által, s hiszi is (a választó), hogy ezzel Eger ostromával felhagyni kényszeríti az ellenséget. De más részről azt sem tartaná helyesnek (a király), hogy ő most Erdélyből kijöjjön. »Deinde nobis etiam videtur necessarium fore, de valacho tandem idem facere, quod Stephano quondam Moldaviensi vaivodae accidit« — a mihelyt az lehetséges lesz.

Fogalmazvány.

312. 1552. oct. 22. — Ferdinánd Izabellának oct. 1-én kelt levelére újra készségét írja az ígéretek teljesítésére s atyai jó indulatát; egyszersmind inti a királynét, hogy a legkeresztyénebb királytól (a francia király) őrizkedjék.

Fogalmazvány.

313. 1552. oct. 22. A szászsebesi tábor. — Castaldónak a királyhoz küldött levele szerint valami készül a törökök részéről, mert Kassum bég Lippánál nagy hadat gyűjtött össze. Nincs embere, kire, ha ő Déva felé akarna menni, a csapatok vezérletét bizhatná. Már rég ajánlta e czélból Nápolyi Caesart. Az élelmező biztos, Wildtpacher is elmenni készül. Ujra esedezik, hogy mehessen ő felségéhez mentől hamarébb, »postquam maiestas vestra advertat ad illa verba in literis reginae contenta, quibus se excusare vult, si ad rem filii cogitare cogitur; dubito enim non sine aliquo misterio hoc fuisse dictum, tanto magis propter novum vaivodam Moldaviae, qui est creatura regis Poloniae, a quo si aliquam recuperandi regni spem haberet, magnum auxilium habere posset.«

Eredeti, a cursiv szedés titkos jegyekkel.

314. 1552. oct. 23. A szászsebesi tábor. — Castaldo értésére adja a királynak, hogy minekutánna Kassum bég Lippánál hadait folyvást szaporítja, Báthoryval s a többi tanácsosokkal együtt úgy vélekedik, hogy Dévát 2000 emberrel folyton megszállva kell tartani, minthogy Lipppa az a forrás, honnan az egész országot leginkább el lehet özönleni. A vajda és a tanácsosok egyértelműleg kimondták, hogy az ország megvédésére magyar lovasok és gyalogok tartassanak. Kincstartóvá Haller választatott meg. Úgy vette észre a jelekből, hogy Báthory, a mikor »in officio est mansurus, solus libenter esse vellet«, de ezt a kívánságát eltitkolta.

Eredeti.

315. 1552. oct. 23. A szászsebesi tábor. — Castaldo arról tudósítja a királyt, hogy Ahmát basa, miként azt (Castaldo)

biztosan értette, akár foglalja el Egert, akár nem -- mielőtt a Dunán átkelne, személyesen Erdély ellen jön. Báthory és Kendy nagyon félnek, valamint azok is, a kik a királyfihoz szítanak. Úgy véli, hogy Ahmát basa és Ali csausz egyszerre fognak megérkezni, s míg az egyik biztatással, addig a másik fenyegetéssel igyekezik rávenni az erdélyieket az ország átadására. Úgy gyanítja, hogy János Zsigmond a moldvai határokhoz közeledik. Hagyja meg felséged a szász választónak, hogy mielőtt elvonulna a török Eger alól, induljon üldözésére.

Eredeti, titkos jegyekkel.

316. 1552. oct. 28. Ebersdorf. — Ferdinánd azzal biztatja a szászokat, hogy megvédelmezi Erdélyt a török zsarnokságtól. Ebben az évben a francia királynak ellene viselt háboruja akadályozta meg a hadjáratot, de a jövő évre kilátásba helyezi, annál is inkább, mert a szultánnak a persával is meggyült a baja. A francia királylyal szövetségben fölkelte szász választó is most az ő pártján s fegyverben áll.

Fogalmazvány.

317. 1552. oct. 29. Ebersdorf. — A király megtagadja Castaldótól, hogy hozzá mehessen és azt mondja, hogy Báthory se várja addig, hogy felmentessék a vajdaság alól, míg »ei successorem substitueremus, *vel statum ac gubernium illius regni nostri aliter constitueremus,*« »*vel alium vaivodam deputaverimus, vel statum seu regimen illius regni nostri aliter constituerimus (id quod mature fiet.)*«

Fogalmazvány.

318. 1552. oct. 29. Ebersdorf. — Ferdinánd kijelenti Castaldónak, hogy miután a töröknek a persával meggyült a baja, olyan békébe, a milyent az erdélyiek akarnak a szultánnal, semmiképen belé nem egyezik. Ha mégis olyan békét akarnának kötni, a mi általunk el nem fogadható, — azt minden módon akadályozzák meg. Báthorynak és a három nemzetnek is ilyen értelemben fog irni.

Fogalmazvány.

319. 1552. oct. 30. A szászsebesi tábor. — Castaldo közli Ferdinánddal a Sándor vajda követe hozta híreket, hogy a persa a török sereget megverte; hogy elfoglalt birtokait visszavette, sőt a szultán néhány várát is elfoglalta. Mondja azt is a követ, hogy az erdélyiek el akarnak szakadni felségedtől. Más hírek szerint Mahmut dragoman Petrovicshoz utazott a János Zsigmond restitúciója érdekében; Petrovics is a temesi bánúságot éppen úgy bírná, mint régen. Figyelmeztették őt erre Báthory s a gyulafejevári vicarius is. Azért szükségesnek tartaná, ha

Móricz szászválasztó Várad felé nyomulna hadaival. Azt is mondja a moldvai követ, hogy Ahmát basa is visszahivatott.

Eredeti, részben titkos jegyekkel.

320. 1552. oct. 30. A szászsebesi tábor. — Castaldo a pénztelenség miatt újra panaszkodik a királynak. A Helfenstein németjei tegnap ismét zavarogni kezdettek, azért a sereg egy részét Helfensteinnel mintegy három mértföldnyire Déva felé küldötte, a hátra maradtak »gelt, gelt«-et kiabáltak szüntelen.

Eredeti, jobbára titkos jegyekkel.

321. 1552. oct. 30. Ebersdorf. — Ferdinánd megparancsolja a három nemzetnek, hogy mind annak, a mit Castaldo és Báthory az ő nevében mondanak, teljes hitelt adjanak, és úgy viseljék magukat, mint hű alattvalókhoz illik.

Fogalmazvány.

322. 1552. nov. 2. Lippa. — Kasun basa javaik eldulásával s személyökben rabsággal fenyegeti a kőrösbányaiakat, ha meg nem hódolnak a szultánnak.

Eredeti.

323. 1552. nov. 5. — Mircse oláh vajda szemrehányást teszen Begner János brassai bírónak, hogy az ő számtalan jóságáért, hála fejében, ellenségeit országába küldik; követeli, hogy ezen bojárok feleségei és gyermekei, a mint illik, megbüntettessenek.

Eredeti.

324. 1552. nov. 9. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja a királynak, hogy az Ahmát basa küldötte levelekről másolatok kerültek az ország közzé,¹⁾ s többen hajlandók egy vagy más okból behozni János Zsigmondot, a plebs pedig a zsoldosoktól szenvedett károk miatt. A magyar lovasság a dévai szorosból haza széledett; kevés spanyol és német maradt a szoros őrzésére. A Schönaichi Fabius vasasai megígérték, hogy szent Márton napjáig itt maradnak; de azért fizetett nekik, mert attól fél, hogy mégis elmennek s útkövekben találván a küldött pénzt és posztót, prédára vetik.

Eredeti, jobbára titkos jegyekkel.

325. 1552. nov. 12. A szászsebesi tábor. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy a Schönaichi Fabius emberei elmentek, s a gyalogok is készülődnek.²⁾

Eredeti.

¹⁾ A leveleket Haller Mircse vajdától kapta az erdélyiek közt leendő széljelosztás végett s nov. 7-én Castaldónak küldötte azokat. — *Eredeti.*

²⁾ Egy más levelében Castaldo a Schönaichi Fábián vasasainak Tordán elkövetett gyilkosságáról emlékezik. — *Eredeti.*

326. 1552. nov. 12. Gyulafejervár. — Báthory halálkodik a királynak, hogy a vajdaság terheitől őt fel akarja menteni. Maga helyett kit ajánlani nem tud. »Sed . . . si vaivoda erit tam fortis ut fuit Hector, aut sapiens ut Salomon, aut probus ut sanctus, authoritatem vero ac solutionem non habuerit, sed semper ab ore aliorum in omnibus expectabit« — vajjon szolgálhat-e felségednek és az országnak? Fizetéseért újra könyörög.

Eredeti.

327. 1552. nov. 13. előtt. — Egy Franchy Ferencz nevű chiosi ember Konstantinápolyból előterjesztést teszen Ferdinándnak a törökkel kötendő békére nézve, melyben azt ajánlja, hogy csellel kell a töröknek a francia királyba helyezett bizalmát megingatni, előadván a szultánnak, hogy Móricz szász választó a francia király tudtával, sőt költségén ment a szultán ellen Magyarországba. Ajánlkozik is Franchy a terv keresztülvitelére a basánál és a szultánnál, hazugságnak tüntetvén fel mindazt, a mit d'Aramon francia követ tanácsolt a szultánnak s hogy a mit a francia ígér akár a szultánnak, akár Rusztánnak, vagy más basáknak, azt nemhogy megtartaná, de sőt ellene cselekszik. S mint Ferdinánd előtt ismeretlen, csak arra kéri őt, hogy egy megbízottját küldje melléje, a kinek tudtával és beléegyezésével végezzen mindent.

Egykorú másolat.

328. 1552. nov. 13. Ebersdorf. — Ferdinánd Malvezzinek azt írja, hogy azért nem írt neki hosszszas időn keresztül, mert holt hírét költötték volt már régen, összetévesztvén őt meghalt titkárával, Raccani Angelóval. A Franchy által tett előterjesztésére ¹⁾ meghagyja a király Malvezzinek, hogy ha akár a békére, akár pedig csak a fegyverszünetre célzó egyezkedésre alkalom kínálkozik — azonnal tudósítsa őt, hogy a föltételeket vele közölhesse.

Eredeti.

329. 1552. nov. 20. — Báthory értésére adja a királynak, hogy a Castaldo felszólítására ő, a szebeni vicarius és Haller 2000 könnyű lovast, 1000 magyar gyalogot és 500 vasast elégnek mondtak az ország védelmére, csakhogy fizetése e hadnak pontosan kijárjon. A szathmári-, szabolcsi-, középszolnoki-, krasznai- és biharmegyei nemesség a miatt panaszkodik, hogy minden őrség nélkül vannak az ellenség tőszomszédságában.

Eredeti.

330. 1552. nov. 21. Szeben. — Haller tudatja Castaldóval, hogy Mircse oláh vajda a bojárok által megveretett.

Eredeti.

¹⁾ L. a 327. sz. regestát.

331. 1552. nov. 20. Gyulafejejevár. — Castaldo a királynak írja, hogy a spanyolok és németek Dévánál és Szászvárosnál való gyalázatos viselkedésük által panaszra adtak okot a nemességnek, a mely kijelentette, hogy fegyverrel kénytelen magát a méltatlanságtól megvédelmezni. Az arany, ezüst és só bányákból csekély a jövedelem, mert hanyagúl mívelik. Adót és tizedet eddig csak annyit fizettek, a mennyi nekik tetszett. »Ab sicut nihil exactum est, nec ulla utilitas praeter census et dicam saxo-num maiestati vestrae perveni.« Négy nappal ezelőtt két német csapat fellázadott, s őt »celeri gradu recedere fecerint.«

Kendy Ferencz házasságra menő útjából szemrehányó levelet küldött nekem, hogy gyűlölettel viseltetem iránta. Ő fáradozik leginkább a királyfi visszahozatalán. Annyi embert vitt ki magával, hogy királyi menyegzőre is elég lenne. Izabellának egy embere érkezett levéllel, a melyből kitűnik, hogy Erdélyre fordította figyelmét. Haller helyett Szebenben más polgármester kell, de nem lehet alkalmast találni, a ki ne lenne a János Zsigmond pártján. Egyet emlegetnek, de az jobban gyűlöli a felséged szolgálatát, mint az ördög az istenét.

Eredeti.

332. 1552. nov. 21. — A brassai tanács tudtára adja Castaldónak, hogy a menekült oláh bojároknak biztosan jelentik, hogy Mircse vajda testvérével, Bánnal, együtt megöletett, s most Radul hatalmaskodik az országban.

Eredeti.

333. 1552. nov. 23. Gyulafejejevár. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy ha a debreczenieknek s a szomszédos helyek védelmére hadi népet nem küld, azok kénytelenek lesznek adót fizetni a töröknek. Kasum bég azért növeli seregét Lippánál, hogy a télen a dévai szorost elfoglalja. Ő a szorost őrző hadban nem igen bízik, minthogy a magyarok és németek kölcsönösen gyűlölik egymást. Helfenstein lustráltatott; a többi német kapitány nem akar, hanem azt mondja, hogy a halottaknak általuk bejelentett száma hiteles. Ezt azért teszik, hogy mint gazdag emberek mehessenek haza.

Eredeti.

Közli: B. S.

AZ ERDÉLYI KÁPTALAN LEVÉLTÁRA

GYULAFEHÉRVÁRTT.

(A Gyulafehérvártt maradt okiratok.)

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

A gyulafehérvári káptalan leveleinek azon része, mely a »*Cista Capitularis*«-ban volt elhelyezve, az eddigi I. 603. sz. alatt részletesen és teljesen be van mutatva. De ezen dolgozat nem lenne bevégzett és kimerítő, ha elmellőzném ama háromszáz huszonegy darab okmány tartalmát, melyek a magyar kir. belügyministerium 1882. évi 48,405 számú irata szerint »*az erdélyi egyházmegye rendelkezése alatt hagyható iratoknak*« jelöltettek ki.

Ezoknak tartalmát »A gyulafehérvári káptalan levéltára« (Budapest, 1884.) című munkám 35–66-ik lapján közzétettem ugyan, de ama közzététel, valamint a hivatalos leltárban történt jelzés is, másképpen, amint a régi indexek azokat mutatták, nem volt jelölhető.

A levéltári indexek szövegétől való eltérés két okból nem volt cél- és időszerű. Egyik az, hogy a levéltár átadásának az 1882. évi XXIII. t.-cz. létrejötte után gyorsan, ugyyszólván rohamosan kellett történni; és pedig a levéltári »indexek« szerint, és az indexekkel együtt, a mi természetesen nem engedett nekem időt arra, hogy minden egyes okmányt apróra megnézzek, és a régi kivonat helyessége felett véleményt mondjak, amire talán nem is vala szükség. Más az, hogy a nevezett okmányoknak a régi indexektől eltérő részletezése világosan az átadás akadályá és megnehezítése lett volna, amire hasonlóképen nem vala szükség.

Ezen 321 darab okmányt, mely a m. kir. belügyministerium kegyelméből itten maradt, ugyan azon elvek szerint, melyeket a »*Cista Capitularis*« tartalma leírásánál követtem, a 604–1019. számig terjedő jegyzékben bemutatom. Ha ezen jegyzék és az 1884-ben megjelent jegyzék itt-ott egymástól eltérő lenne, ezért

engem semmiféle szemrehányás nem érhet; mert a régi jegyzékben a levéltári indexeket kellett híven követnem, s az okmányok szövegét az indexből úgy adtam amint kaptam. Jelen kivonatokat pedig, magokból az itthonn hagyott eredeti okmányokból, üres perczeimben készítettem, és azok tartalmát, lévén elég időm is hozzá, jól megnéztem.

Igaz, hogy nemcsak ezen 321 darab, de tetemesen több történelmi okmány, az erdélyi püspökség és egyházmegye viszonyait illetőleg, vala kijelölve, és az egyházmegye számára le kérve; de csak ennyi volt »*ab invisis*« *Erdélyben hagyhatónak* itélve. Szántszándékkal mellőzöm a megtagadott okmányok szám és tartalom szerinti részletezését, melyek a gy.-fehérvári káptalani levéltárnak a mostoha idők, s pusztítások után is több mint harminczöt mázsányi levéltári anyagával együtt, Budapestre az országos levéltárba költöztek, hol azoknak vizsgálása és a tudomány érdekében felhasználása általában lehetséges és a központban élőknek könnyű is ugyan, de az erdélyieknek ezen vizsgálat és használat sem nem könnyű, sem nem kényelmes, sőt sok tekintetben nehézkes, fáradságos és költséges.

Az itten leírt okmányok tehát a régi erdélyi országos levéltár sovány maradványai, megtartván teljesen régi természetöket, és régi levéltári jelzésöket is, miket ezen kimutatásban egyenként kitüntettem, annál is inkább, mert magok az eredeti okmányok is eme régi levéltári jelzést hátukon hordják, s az országos budapesti levéltárban is eme signaturák tartalma Erdélyben hagyott-nak van megjelölve.

A recensio során több helyen megjegyeztem, hogy eme okmányok közül némelyeknek van »*hitelesített másolata*«. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy itt nem a fenn idézett »*Másolatok káptalani könyvé*«-t kell érteni. Ellenkezőleg, a mult században, több rendben, különösen 1785-ben, november 29-én 9161 szám alatt kelt királyi meghagyás értelmében az erdélyi főkor-mányszék részéről el volt rendelve, hogy az országos levéltáraknak, főleg a megsemmisülés veszedelme által fenyegetett részei, a levéltári requisitoroktól transsumálva, és a káptalan előtt hitelesítve legyenek. Ezen parancs felújítatott 1808-ban július 15-én 1692. sz. a., és számos okmány csakugyan le is másolatott ezeknek következtében. Nem lehet feladatom ezen másolatok bírálatába ereszkedni. Elég azt tudni, hogy valamint az országos levéltár erdélyi osztályában számos másolat van letéve az eredeti mellé, mely eme rendeletek szerint készült, úgy az itteni néhány darab okmány közül is több van hiteles másolattal körülvéve, melynek ha egyéb haszna nem lenne, már az is nevezetes eredménye, hogy az eredeti okmányoknak alkalmas köpenyegül szolgálnak; amire az okmányoknak, még a perga-

men-okmányoknak is, csakugyan szüksége van. — Mivel pedig nincs minden darab lemásolva, magam törekedtem a nevezetesebb okmányoknak ilyen védő köpenyeget biztosítani, ami annál könnyebben vala eszközölhető, mert a 70-es évek vége felé a levéltári kiadványok csinosabb alakjának biztosítása végett, néhány száz ívet készíttettem volt, a magyar korona jelvénye alatt, ezen felírással: »a gyulafehérvári káptalani levéltár hiteles kiadványa«, melyek az 1882. évi XXIII. t.-cz. végrehajtása után jelentőség nélkül maradtak, s azért ezen célra már az átadás alkalmával általam felhasználtattak. S az itthon maradt okmányokra nézve megjegyezhetem, hogy most *egy sincs kellő köpenyeg nélkül*, mire a levéltári signatura rá van vezetve.

Azon kérdéssel, hogy emez okmányok már valahol közzé vannak-e téve? és a közlés mennyiben hű, és mennyiben hibás? akartam ugyan behatóan foglalkozni, és lehetőleg kimerítő recensiót készíteni; de oly sok akadályba, és nehézségbe ütköztem, hogy a kezdeményezett munkáról, jobb jövőendő reményében, lemondottam. Jusson másnak is valami a levéltári munkából, mit kimeríteni úgy sem könnyű dolog, főleg oly időben, midőn a *kedv szárnyai is bágyadni kezdenek*, s az is baj, ha *teszünk valamit, s az még nagyobb, ha nem teszünk semmit*.

Egyébiránt az itt leirt, de szántsándékkal külön csoportba vett okmányokra nézve is egy kis szemlét kell előre bocsátanom, mely útba vezet egy felől az *okmányok kiállító hatásága*, másfelől az *okmányok belső tartalma* felől.

Tekintettel az *okmányok kiállítására*, azon eredményre jutok, hogy az erdélyi káptalan levéltárának ezen része is nem csekély értékű anyagot tartalmaz, a mit a szives olvasó világosan megítélhet a következőkből:

Van ezen okmányok között:

I. Magyar királyoktól eredő:

V. Istvántól	egy	(1269.)
IV. Lászlótól	négy	(1275 — 1289.)
III. Endrétől	kettő	(1291 — 1293.)
Róbert Károlytól	hét	(1310 — 1341.)
Erzsébet királynétől	egy	(1337.)
Nagy Lajostól	tizenöt	(1344 — 1378.)
Mária királynétől	kettő	(1384.)
Zsigmond királytól	négy	(1391 — 1435.)
Erzsébet királynétől	egy	(1440.)
I. Ulászlótól	»	(1440.)
V. Lászlótól	»	(1453.)
Mátyás királytól	hét	(1462 — 1485.)

II. Ulászlótól	tizenhat	(1494—1507.)
II. Lajos királytól	tizenegy	(1519—1525.)
János királytól	hat	(1531—1540.)
Izabella királynétól	hét	(1543—1557.)
I. Ferdinándtól	egy	(1553.)
Lipóttól	három	(1694—1699.)
III. Károlytól	egy	(1736.)
Mária Teréziától	négy	(1742—1770.)
Ferencztől	három	(1808—1828.)

II. Erdélyi fejedelmektől :

János Zsigmondtól	egy	(1565.)
Báthori Istvántól	három	(1573—1583.)
Báthori Kristóftól	egy	(1579.)
Báthory Zsigmondtól	hat	(1583—1602.)
I., II. Rákóczy Györgytől	kettő	(1632 és 1656.)

III. Erdélyi vajdáktól :

Mátétól	egy	(1276.)
Lászlótól	»	(1296 ?)
Tamástól	kettő	(1351—.)
Imrétől	»	(1369—1370.)
Lászlótól	»	(1379—1390.)
Hunyadi Jánostól	három	(1440—1444.)
Dénestől	egy	(1464.)
Báthori Istvántól	három	(1481—1489.)
Drágfi Bertalantól	egy	(1496.)
Pétertől	tizenöt	(1499—1505.)
Zápolyai Jánostól	tizenkettő	(1513—1525.)
Pétertől	egy	(1528.)
Báthori Istvántól	»	(1532.)
Maylád Istvántól	kettő	(1535—1537.)

IV. Erdélyi alvajdáktól :

Péter alvajdától	négy	(1350—1370.)
Herepei Márk és	{	egy	(1450—1453.)
Tarkői Rikálftól			
Tarkői Rikalf és	{	kettő	(1453—1454.)
Slibói Bronislavtól			
Kendi Antaltól	egy	(1478.)
Losonezi László és	{	kettő	(1493.)
Drágfi Bertalantól			
Turóczy Miklóstól	egy	(1512.)
Barlabási Lévárdtól	három	(1515—1518.)
Macedoniai Miklóstól	egy	(1527.)

V. *Római pápáktól :*

VIII. Bonifáciustól	egy	(1300.)
XIV. Benedektől	öt	(1742.)

VI. *Pápai követől :*

Mátyás pápai követől	egy	(1328.)
----------------------	--------	-----	---------

VII. *Erdélyi püspököktől :*

Benedektől	egy	(1315.)
Gábortól	»	(1472.)
Geréb Lászlótól	kettő	(1485—1500.)
Gosztonyi Jánostól	egy	(1527.)
Antalfi Jánostól	»	(1727.)
Zorger Gergelytől	kettő	(1730—1735.)
Klobusitzky Ferencztől	egy	(1746.)
Sztoyka Zsigm. Antaltól	hat	(1753—1759.)
Bajtay Antaltól	egy	(1763.)
Batthyányi Ignácztól	egy	(1798.)
Mártonfi Józseftől	hat	(1811.)
Szepesi Ignácztól	egy	(1825.)
Kovács Miklóstól	»	(1836.)

VIII. *Erdélyi püspöki helyettesektől :*

Antaltól	egy	(1444.)
Enyedi Adorjántól	»	(1533.)
Vegedi Imrétől	»	(1536.)
Csáky Mihálytól	»	(1545.)
Kastal Jánostól	négy	(1745—1767.)
Szeredai Antaltól	kettő	(1785.)

IX. *Az erdélyi káptalantól,*

mint hiteles helytől, összesen	harminczhét	(1278—1781.)
--------------------------------	--------	-------------	--------------

X. *A váradai káptalantól,*

mint hiteles helytől, összesen	huszonhárom	(1315—1453.)
--------------------------------	--------	-------------	--------------

XI. *A kolosm. conventtől,*

mint hiteles helytől,	negyvenhat	(1350—1750.)
-----------------------	--------	------------	--------------

XII. *Más hiteles helyektől :*

A csanádi káptalantól,	egy	(1329.)
Az egri	»	»	(1318.)
A váczy	»	»	(1354.)
A váradai hegyfoki conventtől	»	(1338.)
A gyulafehérvári keresztesek főnökétől	»	(1498.)

XIII. *Közjegyzőtől :*

Beszterczei Kopprer Lőrincztől	egy	(1502.)
--------------------------------	--------	-----	---------

XIV. Szerzetes rendek házfőnökeiktől :

A tordai keresztesek egyházfalvi-malom pörében	egy	(1500?)
Rivlinus Balástól, a tordai keresztesek ügyvédétől	»	(1526.)
A mikházi sz. Ferenczrendű házfőnök levele ...	»	(1659.)
Rajcsányi János kolozsvári jezs. házfőnök levele	»	(1718.)
Besztercezi piaristák kérelme	»	(1736.)
Franciskánusok és Minoriták ügyében	»	(1745.)

XV. Különféle tekintélyektől és magán személyektől :

János dijakói lector nyilatkozata	egy	(1369.)
Hét szász szék bíróságától	»	(1378?)
András régeni plébánus nyilatkozata	»	(1443.)
Kolosakna bírója bizonyítványa	kettő	(1472.)
Farkas Tamás végrendelete	egy	(1485.)
János ó-tordai plébánus ügyvédrendelése	»	(1507.)
János eczeli » censust küld	»	(1508.)
Perirati töredékek Haranglábról	»	(1514.)
Macskási Gáspár és Forró Tamás jelentése	»	(1523.)
Drágfi Tamás gyulafehérvári oltárigazgatótól ...	»	(1528.)
Nagy Máté jelentése Fr. Györgynek	»	(1542.)
Mikola László alhelytartótól	kettő	(1542 — 1544.)
Fr. György váradi püspök és erdélyi kincstárnok bizonyítványa	egy	(1550.)
Nagy Menyhért és társai bizonyítványa	»	(1554.)
Macskási György elégtételt ígér	»	(1556.)
Kis-Vas János és Ráthoni bizonyítványa	»	(1574.)
Gy.-fehérvári ltári requisitorok levelei	kilencz	(1585 — 1733.)
Lázár István gróf szászhegyi alapítványa	egy	(1665.)
Sebesi Miklós gy.-fehérvári plébánus nyilatkozata	»	(1671.)
Szabó János és Balog Gáspár levele	»	(1681.)
Apáthi és Csicsói arbiterek ítélete	kettő	(1693.)
Csató István utódai eladják telküket Gy.-fehérvárrt	egy	(1693.)
Kun Gergely kötelezvénye	»	(1696.)
János Máté cs.-nagyboldogasszonyi plébánus levele	»	(1705.)
Cseh Mihály alsó-torjai plébánus levele	kettő	(1713 — 1741.)
Haan Ignác pénzverdei főnök bizonyítványa ...	egy	(1716.)
Köleséri Samu gubern. secretariustól	»	(1718.)
Korondi templom és torony vitás ügyének iratai	három	(1719 — 1723.)
Kari Miklós korondi plébánus levele	egy	(1720.)
Königseck L. Józ. katon. főkormányzótól	»	(1723.)
Erdélyi rom. kathol. státustól	»	(1729.)
Szász város cessiója a franciskánusok részére ...	egy	(1730.)
Szászsebes város cessiója a franciskánusok részére	kettő	(1731 — 1751.)

Felvinczi Klára végrendelete	három	(1731—1733.)
Csűrös János cs.-sz.-imrei plébánus levele	egy	(1734.)
Bánhorváti és Elekes jegyzők bizonyítványa	»	(1734.)
Frey Gáspár eladja a sörházat Gy.-fehérvártt	»	(1735.)
Brassó város cessioniája a franciskánusok részére	kettő	(1738—.)
Kessler János telekeladása,	egy	(1740.)
Inczédi József enyedi curator levele	»	(1741.)
Gergelyfy Márton abrudbányai plébánus leltára	»	(1743.)
Toroczky György alapítványa	»	(1744.)
Macskási Krisztina a panidi kápolnát alapítja	»	(1750.)
Baló Ferencz kolozsvári plébánus levele	»	(1761.)
Boér Imre kanonok végrendelete	»	(1761—1784.)
Lendvai F. pap-pataki szőlőjét a gy.-fejérvári székes-templomnak adja	»	(1761.)
Béla József borbándi plébánus levele	»	(1770.)
Róth István	»	(1775.)
Csernátoni Ferencz protonotarius bizonyítványa	»	(1780.)
Barlai József bizonyítványa	»	(1781.)
Szereday Antal és Lukács János jelentése	»	(1782.)
Vásárhelyi Sámuelné levele	»	(1799.)
Volykul József borbándi plébánus levele	»	(1804.)
Sánta protestál Szereday A. hagyatéka ellen	»	(1805.)
Jánosi Ferencz és Szőke Lajos bizonyítványa a borbándi jövedelmekről	három	(1824.)
Kolozsvár város kötvénye	kettő	(1848—1853.)
Szabó Ferencz végrendelete	egy	(1865.)

XVI. Az alább kön. okmányok tartalmát tekintve, következő osztályozás ered:

1. Legtöbb van olyan, ami az erdélyi püspökség és káptalan birtokviszonyaira vonatkozik összesen kétszázöt darab, u. m. (a folyó számok szerint): 605, 611; 613—615; 618—624; 629; 631—635; 637—639; 641—643; 645—654; 656; 658—664; 666, 669, 670, 671, 673, 675, 677, 680—682, 684—687; 690—693; 697—704; 708—710; 712—715; 718—721; 723—726; 729, 730, 733, 734, 735; 738—743; 745—752; 754—759; 761—770; 775—777; 782—785; 787—794; 803—806; 811, 814; 815—817; 819, 824, 826, 827, 829; 830—842; 844—859; 862, 863, 864, 866, 868, 872, 876, 884, 885, 887, 889, 891, 892, 927, 928; 948—950; 952, 970, 975; 976—981; 983, 985, 986, 994, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1909, 1014, 1016.

2. Erdélyi egyházi és polgári magán birtokviszonyok iromdnyai, összesen egyszáznéggy darab, u. m.: 609, 612, 616, 617, 644, 655, 672, 674, 676, 678, 679, 683, 711, 722, 727, 728, 731, 732, 736, 744, 778, 780, 781, 800; 807—810; 812, 818; 820—822; 825, 850, 851, 854; 855—858; 860, 865, 867, 871, 873, 874, 875; 878—

883; 888, 895, 896, 898; 916—921; 925, 926, 930, 932; 933—935; 940, 946, 947, 951; 958—961; 967, 974, 982, 984, 987; 988; 989, 990, 992, 993; 995—998; 1000—1002; 1010—1013; 1015, 1017, 1018, 1019.

3. *Régi perekre vonatkozó irományok, összesen tizenhatsz darab, u. m.: 627, 636, 657, 695, 706, 707, 716, 717, 786, 801, 813, 823, 853, 869, 870, 886, 890, 894.*

4. *Régi dézmajövedelemre vonatkozó irományok, nyolcz darab, u. m.: 625, 628, 653, 772, 773, 774, 779, 801.*

5. *Régi egyházi kiváltságokról szóló iratok, együtt kilencz darab, u. m.: 626, 665, 667, 688, 689, 760, 852, 914, 915.*

6. *A püspökség és káptalan kiváltságos bírói illetékességéről valók, öt darab, u. m.: 630, 640, 668, 694, 696.*

7. *Sóbányai jövedelemről szólók, öt darab, u. m.: 604, 606, 607, 608, 610.*

8. *Különféle egyházi kinevezések, tizenkét darab, u. m.: 771, 828, 845, 846, 847, 848, 849, 874, 963, 964, 965, 966.*

9. *Jezsuiták ügye Erdélyben, tizenhárom darab, u. m.: 897, 899, 900, 901, 904, 905, 906, 907, 911, 922, 924, 929, 937.*

10. *Franciscanusok ügye Erdélyben, együtt tíz darab, u. m.: 910, 912, 913, 936, 939, 942, 955, 956, 957, 962.*

11. *Minoriták ügye Erdélyben, nyolcz darab, u. m.: 908, 909, 968, 969, 971, 972, 973, 977.*

12. *Piaristák Beszterczén, egy darab, 953.*

13. *Basiliták Balásfalván, egy darab, 954.*

14. *Gyulafehérvári levéltári requisitorok iratai, három darab, u. m.: 893, 902, 903.*

15. *A nagyszebeni királyi katholikus Teréz árva-intézet alapító oklevele, egy drb, 991.*

16. *A gyulafehérvári Batthyányi könyvtár alapító oklevele egy darab, 949.*

17. *A gyulafehérvári káptalan alvinczi uradalmának alapítványi oklevele, egy darab, 1003.*

18. *Az erdélyi r. kath. status némely ügyei, három drb, u. m.: 923, 931, 938.*

19. *Adóslevelek 802 és 843.*

20. *Magánügyek hat darab, u. m.: 705, 737, 941, 943, 944, 945.*

604. 1269. ápr. 30. István király látván az erdélyi káptalan szegény javadalmazását, a tordai sóbánya jövedelmét annak adományozza, s a vajdáknak megparancsolja, hogy ezután a régen fizetett vámoktól és illetékektől a káptalant és a káptalani birtokok lakosait, kik örökre fel vannak mentve azok fizetésétől, valóban

felmentetteknek tekintsék. — Buda in octavis b. Georgii mart. anno M° CC° LX° nono.

Máté erdélyi vajda transsumtuma, 1276-tól; l. 606. sz. a.
Centuria X. n. 49.

605. 1275. n. n. László király Péter erdélyi püspök kérelme folytán, atyja István királynak adománylevelét, melylyel Kolozsvárt az erdélyi püspököknek adományozta, megerősíti. — Dat. per man. Benedicti Strigoniensis eccle electi, anno 1275.

A váradi káptalan transsumtuma 1429-ből; lásd 699. sz. a.
Centur. XX. n. 100.

606. 1276. n. n. László király Kelemen erdélyi prépost és Bertalan decán kérelmére, atyja István királynak adománylevelét a tordai sóbánya-jövedelemről átírva kiadja. — Dat. per man. mag. Benedicti prepos. Budensis, anno 1276.

Máté vajda transsumtuma 1276-ból; lásd 607. sz. a.
Centuria X. n. 49.

607. 1276. sept. 14. Máté erdélyi vajda az erdélyi káptalan kérelmére átírja László király adománylevelét a tordai sóbánya-jövedelemről, mit a király a káptalannak ajándékozott. — Dat. Albe, in die Exaltat. s. crucis, anno M° CC° LXX° sexto.

Eredeti. — Pergamen. — 22—16. cm. — Jobb oldalán két helyen át van furva. — Pecsét nélkül. — Transsumtumát lásd 604—606. sz. a.
Centuria X. n. 49.

608. 1278. n. n. László király az erdélyi káptalannak a szászok pusztításai következtében történt feldulását királyi adomány osztogatással vigasztalni kívánván, a káptalan és a székes templom javára a tordai sóbányát ajándékozza, és a vajdák vámszedése alól felmenti, úgy, hogy télben, nyárban, szárazon és vizen vágott sőt szállíthasson minden vám nélkül; a káptalani birtokok lakóit a collecta regalis fizetésétől szintén felmenti. — Dat. per m. Thome Albens. eccle electi, anno 1278.

András király transsumtuma 1291-ből; lásd 612. sz. a.
Centuria XX. n. 92.

609. 1287. n. n. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy gáldi Buken comes, és az ő fiai Barlabás, Miklós és Gergely bizonyos földet a Maros folyó mellett, melynek neve Hevrinus, Berga comesnek és Kemény, András, Péter fiainak tizenöt márka ezüstért eladta, és a birtok békés birtoklásáért evictiót vállalt. — Dat. anno M° CC° octagesimo septimo.

Eredeti. — Pergamen. — 27—12 cm. — Pecsét nélkül, mely rég leszakadt.

Comit. Albens. Cista I. fasc. II. n. 7.

610. 1289. n. n. László király a gyulafehérvári székes templom meglátogatása alkalmával, a káptalan kérelmére, meg-

erősíti nagyatyja András király kiváltság levelét, mely a székes templomnak Alárd fiai által történt leégetésekor elveszett vala, elrendelvén, hogy a Maros vizén hajón vagy csolnakon lehozott kőso után a vajdák s az ő embereik a káptalant semmiféle vám fizetésre ne kényszerítsék. — Dat. per man. Gregorii eppi Chanadiensis anno M° CC° octagesimo nono.

Károly király transsumtuma 1323-ból; lásd 624. sz. a.
Centuria XX. n. 34.

611. 1291. n. n. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Miklós, a kolosvári vár jobbágya, a maga és fia János nevében *Lomb* nevezetű földét, mely Kolosmegyében fekszik, minden járu-lékaival együtt Péter erdélyi püspöknek és utódainak husz márka ezüstért örök áron eladta, és a püspökség birtokjoga biztosítására evictiót vállalt. — Dat. mag. Michaelae preposito, Gregorio cantore, Paulo custode, Petro decano ecclesie nostre existentibus anno M° CC° nonagesimo primo.

Eredeti. — Finom pergamen 34—19. — Pecsét nélkül. — Pár helyen átllyuggatva.

Centuria U. no. 46.

612. 1291. n. n. András király az erdélyi káptalan kérelmére László királynak a tordai sóbánya jövedelméről és a királyi vámok elengedéséről szóló levelét átírva megerősíti. — Dat. per m. Theodori prepositi Albens. aule vicecancellarii anno MCC. nonagesimo primo, octavo kal. Martii.

Eredeti. — Pergamen 48—29 cm. — Pecsétje hiányzik. — László király transsumtumával 1278-ból; lásd 608. sz. a.

Centuria XX. no. 92.

613. 1293. n. n. András király László királynak bizonyos adományát hatvan oláh telepről, melyet közel Enyed mellett az erdélyi káptalannak adományozott, megerősíti. — Dat. p. . . vicecancellarii, anno M° ducentesimo nonagesimo tertio.

Transsumtum, úgy látszik Róbert Károly tizenharmadik uralkodási évéből. — Az okmány első fele teljesen leszakadt.

Jelzet nélkül.

614. 1295. n. n. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Mikud bán fia Miklós előtte megjelenvén, bizonyos földet, melynek Makovtelukey a neve, a Maros mellett, Fehér-megyében, közel Bogáthhoz, régi határai szerint, a Sumus nevű erdővel és a Haság nevű erdő felével együtt, Kelemen erdélyi kanonoknak harmincz márka finom ezüstért eladta, s azok békés birtoklásáért evictiót vállalt. — Dat. anno M. CC. nonagesimo quinto.

Eredeti. — Pergamen 30—22 cm. — Pecsét nélkül, a mi a közepéről a pergamen egy darabjával együtt leszakadt.

Centuria XX. no. 68.

615. XIII. század vége felé. László erdélyi vajda bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan között egyfelől, és Gyógyi András fiai András és Miklós között másfelől, a Tövis mellett lévő *Germand* nevű föld felett folyó perben, a peres ügy bevégzésére a felperesnek és az alperesnek bizonyos feltételek mellett eskü van megítélve. — Datum in villa Tövis, sabbato prox. ante fest. b. Michaelis (*sine anno*).

Eredeti. — Pergamen 19—11 cm. — Pecsétje hiányzik. — Van hiteles másolata fer. 5. prox. ante dñic. II. Epiph. a. 1786.

Comit. Albens. Cista II. fasc. III. n. 42.

616. 1304. jan. 30. Az erdélyi káptalan tanusítja, hogy Niger Tamás, Pálnak fia, saját és fiai Jakab és Miklós nevében bizonyos földet, minek neve *Gyrecehe*, Vista szomszédságában, Kolosmegyében, a Nádas folyó mellett, *Miklós* gyalui plébánusnak hét márka ezüstért eladta s annak békés birtoklásáért evictiót vállalt. — Dat. quinta feria proxima ante fest. Purif. b. virginis, anno M. CCC. quarto.

Eredeti. — Pergamen 18—18 cm., alatt a középén leszakadva a pecséttel együtt.

Cista Kolos fasc. II. no. 4.

617. 1310? május 5. Károly király Domokos dobokai esperes kérelmére, *András* és *László* királyok kiváltságlevelét a tordai sóbánya adományozásáról, és a királyi collecta elengedéséről átírja. — (Tertio non. Maj.)

Datuma kiszakadt. — Eredeti. — Pergamen 50—28 cm. — Pecsétje az okmány jobb félszárnyával együtt leszakadt. — Két transsumtummal.

Centuria KK. no. 12.

618. (1310—20?) n. n. (Károly király rendeletéből.) A gyulafehérvári káptalan, István alországbíró ítélete szerint, Hari nevezetű birtokba beigtatást nyer.

Eredeti. — Pergamen, melynek hasonfele leszakadt, benne a budai káptalan levéltöredékével. — Pecsétje és datuma nincs.

Centuria P. no. 31.

619. 1313. aug. 20. Károly király Benedek erdélyi püspök kérésére átírja és megerősíti László király adománylevelét, melyel Kolosvárt az erdélyi püspökségnek adományozta. — Dat. per manus Johannis eccl. Alb. prepositi et archidiaconi de Küküllő, anno millesimo tercentesimo tredecimo, tredecimo kal. Augusti.

A váradi káptalan transsumtuma 1429-ből; lásd 609. és 700. szám a. Centur. XX. no. 100.

620. 1315. april 27. Benedek erdélyi püspök bizonyítja, hogy Deés nemes férfiúnak fia Miklós előtte megjelenvén, a nagy Küküllő mellett fekvő Bun nevű faluját, minden tartozékaival, az erdélyi káptalannak adja és hagyományozza, de azon feltétel

mellett, hogy a tized jövedelem élete fogytáig az övé legyen, továbbá, hogy hat évig a jószág jövedelmeiben benne maradjon; és a káptalan Miklóst élete fogytáig a nevezett hely bíróságában meghagyja és mást helyébe nem teszi, miket a káptalan elfogadott. — Dat. Albe, quarto die octavarum b. Georgii mart. anno millesimo trecentesimo decimo quinto.

Eredeti. — Pergamen 40—20 cm. — Pecsétje közepéről leszakadt. — Van kápt. hiteles másolata dato feria tertia prox. post dnicam II. Pentecostes anno 1786.

Cista Küküllő, fasc. II. n. 15.

621. 1315. jun. 15. A váradi káptalan bizonyítja, hogy Renold comes, Jánosnak fia a Kukenusrenold nemzetségből, két faluját, ugymint Bány és Kozmatelukét az erdélyi püspökségnek és a székesegyháznak hagyományozta, oly feltétel mellett, hogy míg él Renold, teljesen birhassa azokat s ha meghal, szálljanak át teljes joggal az erdélyi püspökségre és a székes templomra. — Dat. in quindenis festi corporis Christi, anno M^o CCC^o quinto decimo.

Eredeti. — Pergamen 42—20. — Pecsétje leszakadt.
Centuria XX. no. 75.

622. 1318. n. n. Az egri káptalan bizonyítja, hogy Miklós comes a Bogáthrodován nemzetségből, saját birtokait a Harnad folyó mellett, melyeknek neve Mediaszov és Batha, János gyulafehérvári prépostnak és testvéreinek hagyományozta. — Datum anno M^o CCC^o decimo octavo.

Eredeti. — Pergamen 32—16 cm. — Pecsétje zöld és fehér selyem zsinóron függött, de elveszett. — Jobb, felső része szakadozott. — Alatta ABC elvágva. — Van káptalani hiteles másolata dto fer. 3. prox. post domin. XV. s. Trinit. 1786.

Centuria XX. no. 43.

623. 1323. oct. 9. Károly király Miklós erdélyi prépostnak kérelmére átírja László királynak a *vinczi* vámok kétharmadáról szóló kiváltságlevelét az erdélyi káptalan javára. — Dat. per m. Andree, aule nostre vicecancellarii, anno M^o CCC^o vicesimo tertio, septimo idus Octobris.

Eredeti. — Pergamen 57—24 cm. — Pecsét nélkül, melynek csak veres és fehér selyem zsinórtöredéke maradt fenn. — Két helyen rongyos és nedvesség miatt kissé szenvedett.

Centuria XX. no. 34.

Egy transsumtummal 1289-ből; l. 610. sz. a.

624. 1328. május 26. Károly király Tamás erdélyi vajdának megparancsolja, hogy András erdélyi püspök és az ő székesegyháza s káptalana királyi védelem alatt állván, őket az ő régi szabadságaikban a király helyett védelmezze s nekik a tizedet a szászok, székelyek és magyarok által szabályosan fizettesse és a só-szállításban sem vizen, sem szárazon őket vám alá ne kény-

szerítse. — Dat. Visegrad feria quinta prox. post fest. Pentecostes anno 1328.

Egyszerű másolat Mátyás pápai követ hasonjelleű leveléből; lásd 625 szám alatt.

Centur. KK. no. 42.

625. 1328. jul. 2. Fr. Mátyás a prédikátorok rendjéből, pápai követ Magyarországhban, Bulcsu szathmári esperes kanonok kérésére Károly király 1328. évi védő levelét átírja. — Albe dnica prox. ante octavas apostolorum Petri et Pauli, ao 1328.

Egyszerű mult századi másolat, mely mellől az eredeti hiányzik. Batthyányi Ignác erdélyi püspök a másolat szélére megjegyezte: »Siculi etiam dant decimas. Ad dissertationem de disciplina ecclesiastica.«

Centuria KK. no. 42.

Károly király transsumtumával 1328-ból.

626. 1329. aug. 1. A csanádi káptalan bizonyítja, hogy Miklós az erdélyi püspöknek Andrásnak káplánja és ügyvéde, Tamás erdélyi vajdának és számos egyenként megnevezett társainak kegyetlen pusztításai ellen, melyekkel Suuk Mihálynak és az erdélyi püspöknek kárára *Zovath*, Saramas, Keduellen (Kötelen!) és Omboz nevű helységekben több mint kétezer márka értékű kárt okozott, ünnepélyesen tiltakozott a püspök egyenes utasítása szerint. — Datum in festo ad vinculi b. Petri ao M° CCC° vigesimo nono.

Eredeti. — Pergamen 28—10 cm. — Pecsétje hiányzik. — Van káptalani hiteles másolata dto fer. 5. prox. ante dnicam V. s. Trinitatis 1786. Miscellan. Cista II. fasc. III. n. 33.

627. 1330. május 30. A váradi káptalan tanusítja Benedek telegdi főesperes, Tamás szebeni prépost erdélyi kanonokok kérelmére, hogy Mihály kelneki plébánus és János felső-apoldi plébánus a sebesi dékánságban élő lelkészek nevében, miután bizonyos felebbezés folytán négy év alatt 220 márkára felemelkedett censusnak felét, azaz 110 márkát az erdélyi káptalan nekik elengedett, kötelezik magokat, hogy a másik felét két részben, és pedig a közelebbi szent Mihály nap nyolczadán 55 márkát, és keresztelő szent János születése nyolczadán ismét 55 márkát finom ezüstben, budai suly szerint Gyulafehérvárott a káptalannak lefizetnek. — Datum quarto die Pentecostes III. kal. Junii 1330.

Eredeti. — Pergamen 27—11 cm. — Pecsétjének csak helye látszik. — Van káptalani hiteles másolata dto feria 6. prox. ante dom. VII. Pentecostes 1786.

Miscellan. Cista III. fasc. V. n. 36.

628. 1336. május 15. A váradi káptalan Károly királynak rendeletére jelenti, hogy hiteles emberekkel Szász-Fenes kolosmegyei falunak határait kijáratva és megjelöltette, Kolosmonostor és Bács faluk mellett. — Dat. in octavis Ascensionis domini, anno M° CCC° XXX° sexto.

Eredeti. — Pergamen 24—12 cm. — Pecsétjének csak helye lászik. — Van egyszerű másolata.

Centuria O. no. 1.

629. 1337. márcz. 28. Erzsébet királyné András erdélyi püspöknek és helyettesének megparancsolja, hogy Tóth Péter szathmári polgár bizonyos telek miatti peres ügyébe, mely nem végrendeleti természetű és nem tartozik hozzájuk, semmi szín alatt belé ne elegyedjenek, de bocsássák a szathmári polgárok bírósága alá. — Dat. in Alto Castro, feria sexta proximo ante dnicam Letare, ao M° CCC° XXX° septimo.

Eredeti. — Pergamen 19—7 cm. — Pecsétje elveszett. — Van hiteles másolata dto feria quarta ante dom. XII. Pentec. 1786.

Cista Szathmár f. I. no. 30.

630. 1338. jan. 13. Károly király a váradi káptalannak megparancsolja, hogy a gyulafehérvári székestemplom és káptalan birtokainak, úgymint, Vajasd, Sárd, Igen, Krakó határait Tamás erdélyi vajda és Pető alvajda közreműködésével járassa ki, és az eredményről tegyen jelentést. — Dat. in Vissegrad, in octavis festi Epiphan. dni anno millesimo tercentesimo trigesimo octavo.

A váradi káptalan transsumtuma 1367-ből.

Centur. O. no. 50.

631. 1338. febr. 17. A váradi káptalan Károly királyhoz, az erdélyi káptalan birtokai érdekében jelentést teszen Vajasd, Igen, Sárd, Krakó, Metesd, Abrud, Zlatna határai kijárása ügyében. — Datum in quindenis Purificationis virg. gloriose (*éve kiszakadt*).

A váradi káptalan transsumtuma 1367. évből ; l. 670. sz. a.

Centur. O. no. 50.

632. 1338. márcz. 12. A váradi káptalan tanúsítja, hogy Péter comes, Mikud bán fia, a maga és gyermekei nevében Ujvárt a Maros mellett, hetven márka finom ezüstért András erdélyi püspöknek zálogba adta két esztendőre, úgy hogy ha akkor ki nem váltaná, tíz becsületes ember Ujvárt becsülje meg, s a püspök a többértéket neki megpótolja; ha pedig ő becsüsöket küldeni elmulasztaná, kétszeres bírság alá essék. — Datum in festo b. Gregorii pape ao M° CCC° XXX° octavo.

Eredeti. — Pergamen 53—11. — Pecsétjének csak töredéke maradt. — Van hiteles másolata dto fer. 5. ant. dnicam Sexagesimae 1786.

Comitatus Albensis Cista III. fasc. IV. no. 26.

633. 1338. márcz. 12. A váradi hegyfokon lévő convent bizonyítja, hogy Péter Mikud bán fia Maros-Ujvárt András erdélyi püspöknek hetven márka ezüstért zálogba adta. — Datum in festo b. Gregorii pape a. 1338.

Eredeti. — Pergamen 28—10 cm. — Pecsétje hiányzik. — Tartalma szóról-szóra egyez a váradi káptalan ezen évi oklevelével.

Ván hiteles másolata dto fer. 6. prox. ante domin. Sexages. 1786.

Comit. Albensis Cista III. fasc. IV. no. 41.

634. 1339. febr. 15. A váradi káptalan bizonyítja, hogy János gy.-fehérvári, és János ozdi esperes, és László ugocsai esperes, az erdélyi káptalan nevében, három falu miatt, u. m.: Bany, Komlód és Akanay miatt, Kolosmegyében, melyeket néhai Renold comes királyilag megerősített oklevelével az erdélyi káptalannak hagyott, tiltakoztak Tamás erdélyi vajda ellen, ki eme három falut bitorolja és Losonczi Dezső, István és Tamás testvérek birtokával elcserélni törekedik. — Datum fer. secunda prox. ante fest. cathedre s. Petri anno M° CCC° XXX° nono.

Eredeti. — Pergamen 25—8. — Alsó része vízfoltos.

Cista Kolos, fasc. IV. n. 11.

635. 1340. oct. 6. Péter erdélyi vicevajdabizonyítja, hogy Tamás, az erdélyi káptalan jegyzője, András erdélyi püspök nevében és felhatalmazásával Mikud bán fia Péter ellen, és ezek fiai János, Péter és András ellen, előadta, hogy ők *Ujvárt*, mit a püspöknek zálogba adtak volt, az erdélyi és váradi káptalanok bizonyágleveli szerint kötelesek lettek volna kiváltani a mostani szent Mihály napig, de ezt nem tették; azért András püspök könyörülván az ő szükségökön, a kiváltási időt a következő szent György napig meghosszabbítja, mit Péter és fiai elfogadtak, s magokat a kiváltásra kötelezték, különben a kikötött büntetésekbe fognak esni. — Datum in *Fahid* primo die octavarum S. Michaelis arch. anno d. millesimo (*kiszakadt*).

Eredeti. — Pergam. 31—14 cm. — A datum helye kiszakadt. — Van káptalani hitelesített másolata dto dnica IX-a post s. Trinitatis anno 1786.

Miscellan. Cista III. fasc. IV. n. 40.

636. 1341. sept. 19. Károly király bizonyágot teszen arról, hogy előtte András erdélyi püspök és Miklós kolosi főesperes, az erdélyi káptalan felhatalmazottja egyfelől, másrésről pedig Tamás erdélyi vajda és felei a közöttök évek óta fenforgó gyűlöletes ellenségeskedésekről, melyek rablással, égetésekkel és gyilkosságokkal jártak, lemondva, egymás között bizonyos feltételek mellett megegyeztek és az egyezmény megtartására magokat eskü alatt kötelezték. — Dat. in Damas, feria quarta prox. post fest. Exalt. s. crucis anno M° CCC° XL° primo.

Eredeti. — Pergamen 29—17 cm. — Pecsétje elveszett. — Van hiteles másolata dto fer. 6. prox. ante dom. VI. s. Trinit. 1786.

Miscellaneorum Cista III. fasc. II. no. 39.

637. 1343. jul. 19. A váradi káptalan bizonyítja, hogy előtte András erdélyi püspök megjelenván, bemutatta Nemes János erdélyi kanonok végrendeletét, mely szerint ez kolosmegyei

Humrukh-Zent-Mihálteleke nevű birtokát a gy.fehérvári székes templomnak hagyományozta. — In festo depos. b. regis Ladislai, anno 1343.

A váradi káptalan transsumtuma ; l. 652. sz. a.
Centur. XX. n. 99.

638. 1343. jul. 19. A váradi káptalan tanusítja, hogy Gombási Obus fiának Miklósnak fiai, András és Domokos és András erdélyi püspök előtt megjelenvén, András és Domokos önkényt azon végrendeletet tették, hogy Csombord és Gombás nevű birtokuknak fele részét, és Apahida oláh falut egészen a gyulafehérvári székes templomnak és az erdélyi püspökségnek hagyományozzák, bizonyos feltételek mellett, melyeket az erdélyi püspök elfogadva, saját birtokát, *Neech*-et, Bylokot Dobokamegyében, nekik halálukig való használatra átadja, úgy hogy haláluk után eme faluk maradjanak vissza a püspökségnek. — Datum in festo depos. b. Ladislai anno M° CCC° XL° tertio.

Eredeti. — Pergamen 37—24 cm. — Pecsétje az okmány alsó szélével együtt leszakadt.

Centuria P. no. 60.

639. 1344. május 25. A váradi káptalan tanusítja, hogy Esztényi Leonárd fiai János és Imre Dobokamegyében fekvő Keresztur és Esztény nevű birtokukat András erdélyi püspöknek és székestemplomának adományozták, miért a püspök nekik 50 márkát adott ajándékul. — Dat. tertio die octavarum festi Pentecostes anno M° CCC° XL° quarto.

A váradi káptalan transsumtuma 1384. évből ; lásd 685. sz. a.
Comit. Doboka, fasc. III. n. 40.

640. 1344. jul. 28. Lajos király András püspök és az erdélyi nemesség közkivánságára az egyházi bíróságok hatáskörét részletesen szabályozza, és kiváltságait meghatározza. — Datum Albe in partibus Transsilv. tertio die fest. b. Jacobi apostoli 1344.

Zsigmond király transsumtuma ; lásd 693. sz. a.
Miscell. Cista III. f. III. n. 48.

641. 1344. decz. 13. Péter erdélyi alvajda bizonyítja, hogy Gáldi Konrád fia Pető előtt megjelenvén, megvallotta, hogy Fahidon levő egész birtokát öt márka ezüstért András erdélyi püspöknek zálogba adta, úgy hogy ha szent György nyolczadáig ki nem váltaná, kétannyival legyen köteles később visszaváltani. — Dat. in Sancto Emerico, in festo b. Lucie virg. anno M° CCC° XL° quarto.

Eredeti. — Pergamen 22—11 cm. — Pecsétjének csak helye látszik. — Van káptalani hiteles másolata dto fer. 3. prox. post dñicam Septuages. 1786.

Comitatus Albensis Cista III. fasc. IV. n. 25.

642. 1347. május 19. Lajos király a váradi káptalannak megparancsolja, hogy Igen és Karkó nevű városok határait, Béla király kiváltságlevele szerint, mely a határokat részletesen megjelöli, újból járassa ki. — Dat. Bude in vigilia Pentecostes 1347.

A váradi káptalan transsumtuma; lásd 643. sz. a.
Centur. L. n. 69.

643. 1347. jul. 15. A váradi káptalan átírván Lajos király metalis levelét Igen és Karkó határaitól, bizonyítja, hogy Tamás tövisi plébánus az erdélyi püspök és káptalan nevében ünnepélyesen protestált az igeni és krakói lakosok azon régi merészsége ellen, hogy a rendes régi határokat lerombolták és új önkényes határokat emeltek Sárd és Vajasd egyházi birtokok tetemes károsításával, és ezen önkényes határokat fegyveres kézzel védelmezik. — Dat. ipso die Divisionis apostolorum anno supra dicto (1347.)

Későbbi kézzel levéltári másolat. — Papir 42—38. — A kétfejű sas víznyomásával; a három darabra szakadt másolat egybe van ragasztva. — Van hitelesített másolata is dto fer. 3. prox. post dnicam II. Epiphan. 1787.
Centuria L. n. 69.

644. 1350. jun. 3. Az erdélyi káptalan tanúsítja, hogy a bold. szűz gyulafehérvári zárdája főnöke Domokos előtt Villerm gyulafehérvári telepessel megjelenvén, ennek pap-pataki szőlőjét, melyet Pető a szerzetnek hagyott vala, eladta a szerzet épületeinek kijavítási költségeire, és a békés birtoklás biztosítására evictiót vállalt. — Datum in octavis festi corporis Christi, anno M^o CCC^o quinquagesimo.

Eredeti. — Pergamen 25—8 cm. — Hátáról a káptalani kerek pecsét leesett. — Van hiteles káptalani másolata dto fer. 3. prox. post domin. Laetare 1786.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. V. n. 19.

645. 1350. oct. 6. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Miklós szolnoki és László hunyadi főesperesek, mint az erdélyi káptalan megbizottjai, Detrei Márkus fia János ellen óvást emeltek azért, mert bár Detre és a káptalan birtokát képező Miriszló határait illetőleg a per az erdélyi nemesek végzéséből a király elébe fel van vive, és ottan függ, mégis ő saját önkénye szerint határjeleket tétetett a káptalan nyilvános kárára és megrövidítésével. — Datum in octavis fest. b. Mich. archangeli anno 1350.

Eredeti. — Papiros 21—12 cm. hátán a rányomott viaszpecsét nyomai. — Van hitelesített másolata fer. 4. prox. post dnicam Laetare 1786.
Comitatus Alb. Cista IV. fasc. IV. n. 102.

646. 1351. febr. 5. Tamás erdélyi vajda a gy.-fehérvári káptalannak meghagyja, hogy Csongva nevű birtokba Mihály erdélyi kántor-kanonokat igtassa be. — Dat. sexto die congre-

gationis nostre prenotate (sabb. prox. post fest. Purif. b. v.) et loco ante dicto (Thorda) anno 1351.

Az erdélyi káptalan transsumtuma; lásd 648. sz. a.
Centuria XX. n. 63.

647. 1351. febr. 3. Tamás vajda az erdélyi káptalannak értésére adja, hogy bár Mihály erdélyi kántor-kanonok Csongva nevű falunak két részére törvényes birtokos, de abból Tamás, utána pedig István vajda által ki lévén zárva, abba visszahelyeztetni kívánna, valamint ama Csongva nevű hely egy harmadik részét Péter deák a maga számára igényelvén, melyet most Acyl János tart kezén, ennek ellenmondását figyelembe sem vévén: az illetőket a birtokba igtassa be. — Datum sexto die congreg. nostre prenot. (sabb. prox. a. f. Purif. v. gloriose) in loco ante dicto (Torda) anno 1351.

Eredeti. — Papiros 27—20 cm. — Pecsétnek csak helye látszik.
Centuria Q. n. 16.

648. 1351. febr. 14. Az erdélyi káptalan Tamás erdélyi vajda beigtatási rendelete folytán Mihály erdélyi kántor-kanonokot Csongva birtok kétharmad részébe és Pétert $\frac{1}{3}$ részébe beigtatja. — Datum in festo b. Valentini mart. anno prenotato (1351.)

Eredeti. — Pergamen 38—20 cm. — Pecsétje leszakadt.
Centuria XX. n. 63.

649. 1351. jul. 26. A kolosmon. convent bizonyítja, hogy előtte Nagyfai Miklós és fiai András, János, Miklós Csomafáján levő birtokukat, Dobokamegyében, a gyulafehérvári székes templomnak hagyományozták. — Dat. in die b. Anne matris Marie ao d. M^o CCC^o quinquagesimo primo.

Eredeti. — Pergamen 30—20 cm. — Pecsétje hiányzik.
Centuria XX. n. 44.

650. 1352. ápr. 24. Lajos király László és Vincze erdélyi főesperes kanonokok kérésére meghagyja a váradi káptalannak, hogy az erdélyi püspökséget érdeklő okleveleket levéltárából adja ki. — Dat. in festo b. Georgii m. 1352.

A váradi káptalan transsumtuma; l. 652. sz. a.
Centur. XX. n. 99.

651. 1352. ápr. 24. Lajos király László és Vincze főesperesek kérelmére a váradi káptalannak meghagyja, hogy az erdélyi püspökség és székesegyház jogairól való kiváltságos okleveleket levéltárából adja ki. — Buda, in festo b. Georgii mart. anno M^o CCC^o quinquagesimo secundo.

A váradi káptalan transsumtuma ugyanezen évből.
Centuria O. n. 71.

652. 1352. május 8. A váradi káptalan Lajos király rendeletére átírja az 1343-ban kelt Humruch-Szent-Mihály kolosmegyei birtokról szóló levelet, az erdélyi székestemplom részére. — Dat. in quindenis f. b. Georgii mart. 1352.

Eredeti. — Pergamen 33—16 cm. — Pecsétje leszakadt az okmány aljával együtt.

Centuria XX. n. 99.

653. 1352. május 8. A váradi káptalan Lajos király parancsára kiadja levéltárából az erdélyi püspökség és székes templom fahidi birtokáról szóló oklevelét, melyben a határok le vannak írva. — Datum in quindenis festi b. Georgii mart. anno M^o CCC^o quinquagesimo secundo.

Eredeti. — Pergamen 64—15 cm. — Pecsétje leszakadt.

Centuria O. n. 71.

654. 1352. aug. 13. A kolosm. convent tanusítja, hogy Dobokai Miklós fiai János és László előttte kijelentették, hogy Morou nevű birtokukat, Dobokamegyében András erd. püspöknek huszonhét márka ezüstért zálogba adták. — Dat. feria secunda proxima, ante predictum festum Assumptionis v. gl. anno M^o CCC. quinquagesimo secundo.

Eredeti. — Pergamen 23—11 cm. — Pecsétje viaszmaradványai láthatók.

Cot. Doboka, Cista Doboc. fasc. IV. n. 46.

655. 1353. jul. 13. Lajos király a gy.-fehérvári káptalannak meghagyja, hogy miután a keresztesek főnöke *Kornutus Bandunus* állítja, hogy a Segesvár közelében lévő Peter nevű hely az övék törvény szerint és mégis Heginy Miklós tartja kezén, a káptalan vizsgálja meg az ügyet, és az igazság rendje szerint a kereszteseket igtassa be, az ellenmondókat pedig a király színe elébe idézze. — Buda, in festo b. Margarethe v. et m. anno 1353.

Eredeti. — Papiros 30—8 cm. Pecsétjének csak helye van meg. — Hiteles más. dto fer. 5. ante dñic. VII. p. Pentec. 1786.

Miscell. Cista I. fasc. V. n. 27.

656. 1354. május 13. A váci káptalan bizonyítja, hogy Mihály váci püspök és *Konya comes* (mindketten Tamás erdélyi vajda fiai) Tordamegyében fekvő Lapád nevű birtokukat lelkök üdvességére, András erdélyi püspöknek és általa a gy.-fehérvári székes templomnak hagyományozták. — Dat. per m. Nicolai lectoris, in octavis festi b. Johannis a. p. latinam anno 1354.

Eredeti. — Pergamen 54—12 cm. — Közepéről pecsétje az okmánynak középrészával és az ABC, B betűjével együtt leszakadt.

Cent. XX. n. 88.

657. 1355. decz. 6. A váradi káptalan bizonyosságot teszen arról, hogy megjelenvén előttte Kegyei Márton fia János és az ő

fiai Jakab, Péter, János, András, Mihály, a magok nevökben egyfelől, és János gyalui plébánus, András erdélyi püspök felhatalmazottja másfelől, olyan csereszerződést kötöttek, hogy Kegyei János, maga és fiai nevében örök időkre eladja és átadja az erdélyi püspökségnek Szolnokmegyében, *Kegyében* fekvő birtokát (a mi Kegyének fele részét teszi,) a kolosvári piacon lévő püspöki telek és kuriáért, hol diszes kő- és fa-épületek vannak és az ottan, a határon lévő püspöki szőlőért, melyeket a püspök felhatalmazottja nekik tényleg átadott örök időkre, és e felett a püspök nekik tíz márka ezüstöt ad ajándékba. — Datum in fest. b. Nicolai cf. anno M^o CCC^o quinquagesimo quinto.

Eredeti. — Pergamen 44—18 cm. — Pecsétje a pergamen alja közepéről leszakadt.

Centuria O. n. 4.

658. 1357. május 17. Lajos király megparancsolja a váradi káptalannak, hogy Domokos erdélyi püspököt igtassa be Szent-Mihályköve nevű várba, és minden más püspöki birtokokba, melyeket András püspök halála után András erdélyi vajda jogtalanul elfoglalt és bitorol. — Dat. Vissegrad in vigilia festi Ascens. dni anno 1357.

A váradi káptalan transsumtuma ; l. 660. sz. a.

Comit. Alb. Cista I. fasc. II. n. 1.

659. 1357. jun. 2. A váradi káptalan, Lajos király rendeletére, Domokos erdélyi püspököt beigtatja Lapád, Laz, Rákos, Hejud, Acentos, Nándorlaka és Szt-Mihályköve nevű birtokokba, miket András erdélyi püspök békében birt, de az ő halála után András vajda bitorolt. — Dat. fer. secunda prox. ant. fest. Nat. b. Johannis bapt. anno prenotato 1357.

Eredeti. — Pergamen 31—16. — Ovalis pecsétjének viasz maradványai jól látszanak.

Comit. Albens. Cista I. fasc. II. n. 1.

660. 1360. decz. 19. A kolosm. convent tanusítja, hogy Dénes erdélyi vajda ítélete szerint az erdélyi káptalant a szász földön létező Zalatna nevű birtokba bevezette. — Sabbato proximo post f. b. Lucie v. ao M^o CCC^o sexagesimo.

Eredeti. — Pergamen 35—12 cm. — Pecsétjének viasz maradványai látszanak.

Centuria XX. n. 95.

Közli: BEKE ANTAL.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBÓL.

(1439—1711.)

— Ö T Ö D I K K Ö Z L E M É N Y . —

CXXXVII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés. Nyilván lehet kgknél, az békeségnek megszerzésében mennyi ideig fáradoztunk, azt remélvén, hogy az erdélyi fejedelem sincere tractálja az békeség dolgát, de az . . . tatár hámnak irt levélből kitetszik, hogy csak időhalasztásért tractál, hogy az törököt, tatárt országunkban kihozza és azokkal együtt mind minket magyarokat mind az keresztyénséget raboltathassa, pusztíthassa, kit noha az Ur Isten ez ideig eltávoztatott, de keresztyén emberhez efféle dolog nem illett volna. Azért császár urunk ő flge az mi kegyelmes koronás királyunk eleit akarván venni ez gonosz igyekezetnek, készerítettett hadait ez országban bocsátani, hogy az végek közül egyiket se hagyja esni török kézben; hogy penig az országhoz is kegyelmes gondviselését is megmutassa, szabadságának, religiának megtartásáruul diplomáját adta úgy, hogy valaki ő flgéhez mint törvény szerint való koronás királyához megtér, atyai oltalma és protectiója alá veszi, az ki penig ő flge ellen erigálja magát, országunk törvénye szerint megbüntesse, és országát ez mostani nyomoruságból megmentse és békeséges állapatra hozza. Hogy azért ez nagy hadai koronás királyunknak ő flgének tovább ne menjenek, találjon kgk (módot) benne, hogy Széchi György uram mellett insurgálván, császár urunk ő flge előljáró hadaival conjungálják magokat, hogy az pusztító hajdu hadaknak ellene állván, ne kellessék az császár ő flge hadainak derekassan affelé menni, az honnat is megszabadítván az idegen kézből, kit ha megcselekszik kgk, az országot megcsendesíti és az nagy hadaknak is súlyát magokról elfordítja és igaz koronás királya oltalma alatt szép szabadságában tudja kgk, csak az Austriai ház alatt tartatnak

meg minden rendek szabadságokban igazán. Éltesse Isten kgket sok jó esztendeig. Ex castris ad Ujvár positis 16. Junii 1621.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 10.)

CXXXVIII. *Gróf Forgách Zsigmond nádor utolsó levele Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Megadák nekünk az kgk levelét, kiben maga mentségére mit írjon kgk, megértettük. Azért az mi az kgk dolgát illeti, azt magunk is jól látjuk, hogy míg az másfelől nagy periculum immineálhatna kgkre, mindazonáltal minthogy még facto az ellenségnek közel volta miatt magát kgk nem declarálhatja és azért kgk csak azt cselekedje, hogy recognoscálja császár ő flgét igaz koronás királyának, kit ezután facto is exprimáljon. El is hittük, hogy rövid nap Isten kegyelmességéből amoveáljuk kgktül az gonosz embereket, az meddig kgk egy kis patientiával legyen csendességben, mely dologról az kgk hozzánk küldött követétől szóval bővebben izentünk. Éltesse Isten kgket. Datum ex castris ad Ujvár positis 20. Junii 1621.

Spect. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Sigis. Forgách de Gimes, m. p.

(Barsm. ltár fasc. no. 16. az 1621-iki protocollum 567. és 568. lapján.)

Jegyzet. Ez volt Forgách nádor utolsó levele Barsvármegyéhez; ekkor az Ujvárt ostromló császári táborban tartózkodott; a császári hadakra fektetett vérmes reményei úgy látszik ekkor már alább szállottak, mert a barsmegyei rendeknek tartózkodó állását helyesli; volt is oka reá, mert ekkor már Bethlen hadai Ujvár körül portyáztak s Buquoi 10 nappal e levél írása előtt ütközetben elesett volt, utánna Lichtenstein Miksa vette volt át a vezérletet, e közben a nádor gutaütés következtében a táborban meghalt s Nagy-Szombatban eltemettetett, a német hadsereg pedig visszahagyva ostromágyuit elvonult s Bethlen serege által keményen megveretett a Nyitra vizén való átkeléskor s csak a környező mocsaraknak köszönhető, hogy teljesen meg nem semmisítettett. Némely kutfő a nádor halálát június 20-ikára teszi. Nem lehetetlen, hogy ezen levél írása volt utolsó hivatalos actusa s hogy még az nap múlt ki.

CXXXIX. *Bethlen Gábor választott király Barsvármegyéhez.*

Gabriel etc.

Magci, gen., egr., et nobiles, fideles nobis sincere dilecti.
Salutem et gratiam nostram. Mivelhogy Istennek kegyelmesség-

géből immár ide Gács alá érkezünk hadainkkal és az mely ellenségünk itt előttünk volt, azt az Ur Isten csudálatos igaz ítéletéből megszégyenítvén, immár semmi ellenségtől való félelmes állapotját innét hátul kgknek nem ítéljük lenni, magunk főképpen az ellenség tábora felé sietvén, mivelhogy azért ha valaha, mostan kívántatik az kgk hazájának és nemzetségének való szolgálatja, melyhez képezt serio hagyjuk és parancsoljuk kgknek, hogy az nemes országnak erről való végzése szerint se órát, se napot nem várván, personaliter kgk táborunkban személyünk mellé mentől jobb szerrel lehet, úgy jőjjön. Secus non facturi. Datum ex castris nostris ad Gács positis die 8. Julii anno domini 1621.

Gabriel, m. p.

(Barsm. ltár fasc. nro 5.)

CXL. Bethlen Gábor választott király Barsvármegyéhez.

Gabriel etc.

Fidelibus nostris universis et singulis, spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus, capitaneis, vicecapitaneis, ductoribus, belliductoribus, campiductoribus, centurionibus et decurionibus ac aliis etiam tam equestris quam pedestris ordinis militibus sub auspiciis nostris militantibus, praesentes nostras visuris, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram.

Mivel Berencz, Süki, Árkos és Nagyfalú nevű falukat, lakosít személyekben, marhájokkal, majorságokkal és egyébféle javokkal egyetemben az mi kiváltképpen való ótalmunk és kegyelmes gondviselésünk alá vöttük, hagyjuk azért és serio parancsoljuk is ez levelünk látván minden rendbéli vitézinknek, hogy az felől megnevezett falukra zászlóstúl, seregestúl és csoportonként szállani, lakosít személyekben megháborítani, rajtok mód nélkül való hatalmaskodást, falujokon és mezejeiken, marhájokban, majorságokban és egyébféle javokban valami dúlást, fosztást, prédálást, kóborlást és zsákmánlást cselekedni, templomokat felverni, az papot személyében megháborítani, szokott jövedelmét elvenni, avagy házára menni és valamit onnét erőhatalommal elvenni és felverni senki ne merészeljen, mert valaki ez parancsolatunk ellen cselekeszik és panasz jó reá, semmiképpen kemény büntetésünket el nem kerül. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum ex castris nostris ad campum Érsekújváriense positis, die 24. Julii anno dni 1621.

Gabriel, m. p. (L. S.)

(Néhai Botka Tivadar úr levéltárában levő eredeti után.)

Jegyzet. Az említett falvak nyitramegyeiek.

CXLI. *Gróf Thurzó Szaniszló levele Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés. Tudjuk, nyilván vagyon mindeneknél, midőn a római császár sok idegen külömb-külobbféle nemzetekből álló hadai országunkban begyüvén, édes hazánkat égetik és tűzzel-vassal pusztítják vala, sokan az országbeliek közül nem gondolván urunkhoz ő flgéhez való kötelességekkel, sem az országhoz és édes nemzetekhez szeretetekkel, az idegen nemzet mellé adván magokat, hasonló pusztításokat, dúlásokat és kóborlásokat cselekedvén, nemcsak vármegyéket, sőt végházakat is hódítottak vala, amint azon római császárnak nagy erős hadai szintén Ujvár alá is elgyüvén, azon helt reánk szállotta vala, számtalan sok lövésekkel és egyéb mesterségekkel igyekezvén magok igájok alá hajtani, kiknek ellenünk való gonosz igyekezeteket minemü(képen) zabolázá meg az Ur Isten és mely nagy szégyenvallással minden lövő szerszámit ott hagyván kölletett alóla elmenniek, tudjuk mindeneknél constál; sőt az is nyilván lehet, a mi kglmes urunk, választott királyunk (*Bethlen Gábort érti*) ő flge mely nagy kegyelmességgel, atyai gondviseléssel vala mi reánk, hogy nemcsak sok szép hadait küldi, sőt maga is személye szerént segítségünkre siette gyünni. Annakokáért az ellenségünk szemeink előtt lévén szükségképpen kívántatik kgk is fejenként édes hazánk, szabadságunk oltalmáért s megmaradásáért ő flgéhez minden jó akaratját, hűségét megmutassa és az ő flge kglmes parancsolatja szerént insurgáljon mindjárt personaliter, porta számtúl is penig mentül több gyalogot szerezhethet, szerzett volna. Parancsolá azért ő flge kgket ujonan requirálnunk, az mint szeretettel is kérjük és ő flge nevével s tisztünk szerént parancsoljuk, hogy kgk minden késedelem nélkül personaliter insurgáljon és porta számtúl is mentül több gyalogot hozhat, hozzon az ország constitutiója szerént, mert most válik meg, kicsoda legyen ő flgének a mi kegyelmes urunknak igaz híve és ki nem. Azonképpen azt is parancsolja ő flge, hogy élést is limitáljon és ő flge után az táborban küldje kgk. Isten éltesse kgket
Datum in Ujvár die 6. Augusti 1621.

Magnific. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó. m. p.

(Barsm. Itár fasc. 19.).

Jegyzet. Ezen levélben felemlített Ujvárnak Thurzó részéről dicsőségesen sikerült védelme ugyanezen év június havában történt, tehát csak mintegy hat héttel előbb. A megyei általános felkelés úgy mint ezen levélben rendeli Thurzó, ritkábban fordult elő, közönségesen partialis insurrectio volt csak, ekkor azonban az egész nemesség fejenként és a portális katonák is hivattak fegyver alá.

CXLII. *Ugyanaz ugyanoda.*

Szokott köszöntés. Vettük az kgk Marótról 2 die currentis mensis költ levelét, kiből megértettük, hogy az lévai vitézlő nép közül némelyek az ott lakozó nemességet rút szitkokkal illetnék, kiváltképpen pedig Pestvármegyei György kgk atyjafiát az elmúlt napokban Fodor Mihály, az ott való vice kapitány rút szitkokkal illette és büntelen lévén veréssel is fenyegette. Mely dolog azért ha így vagyon, tudja azt kgk, hogy az igazság még a végházakban is kiszolgáltatik, mi is penig törvény nélkül csak az egy félnek instantiájára senkit meg nem büntethetünk, hanem ha mi injuria vagyon akárkinek is Fodor Mihálytól, vagy mi tőlünk, avagy mi utánnunk az ő flge ott való főkapitányától kérjen törvényt, bizonyos lévén abban kgk, hogy ha az törvény bűnössé és vétkessé teszi az vicekapitányt, törvény szerint kész leszünk megbüntetni, de így törvény nélkül nem értvén a vice kapitánynak mentségét, illik-e megbüntetnünk avagy nem, az kgk bölcs ítéleti legyen rajta; ingyen egyébből a miből tudunk készek vagyunk kgknek gratificálni, de hogy ebből most kgknek nem kedveskedhetünk, kgket kérjük, nekünk megbocsásson. Isten tartsa meg kgket. Datum ex arce Sempte die 7. Augusti 1621.

Magnif. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. Itár fasc. 10. nro 15.)

CXLIII. *Kolonits Szigfrid levele Barsvármegye közönségéhez.*

Reverendissime (ez alatt az esztergomi érseket érti), spectabiles, magnifici, generosi, egregii ac nobiles domini domini et amici, mihi tanquam fratres observandissimi, confidentissimique. Post servitiorum meorum addictissimam commendationem.

Az Ur Istentől jó szerencsés egészséges hosszú életet és minden kegyelmetek kívánsági szerént való sok jókot kívánok kglmeteknek nagy boldogúl megadatni.

Akarám kglmetek tudására adnom, hogy az mi kegyelmes urunk és császáruk sok fő fő királyoknak, electoroknak, hercegeknek, királysági és hercegségi országoknak szübeli affectiójokból mellettem való böcsületes és foganatos intercessiójokra az én régtől fogván való arestumomból ezen hónap szeptembernek 8-ik napján jam tandem kegyelmesen elbocsáttatott. De mivel tudom és igen nyilván vagyon én nálam, hogy az több jóakaró uraim között tavali esztendőben nyárban, mikor palatinus urunk ő nga Posonban gyűlést celebráltatott volna, kegyelmetek is minemő nagy szeretetből való indulatból, az kgtek azon följül megirt gyűlésben küldettetett böcsületes követinek ugyan

expresse instructiójokban hagyta volt meg az ő fölségénél mellettem való törekedést és intercedálást, mely kglmeteknek intercessiója az többi között tudom bizonyosan én nekem nem kicsint, hanem sokat és felette nagyot használt. Minek okáért kglmeteknek én azon hozzám való jó akaratjáért mellettem avagy érettem való szübeli törekedéseért és intercedalásaért summas et immortales ago gratias. El is higgye kgtek azt, hogy én is az én életemnek teljes rendiben kglmeteknek mind fejenkint tam singillatim quam in genere egész nemes vármegyéül testem szakadásával, vérem hullásával és életem fogytával is meg igyekezem szolgálnom. Engem kgtek mindenkoron igaz szüből való jó szolgájának és atyjafiának tartson.

Reverendissimam, spectabiles, magnificas, generosas, egregias ac nobiles dominationes vestras altissimus Deus felicissime diutissimeque ad vota conservare dignetur. Datum Viennae die 13. Septembris 1621.

Reverendissimae, spect. sat.

servitor et uti frater addictissimus
S. a Kolonits, m. p.

(Barsvármegye levéltárában fasc. 10. nro 13.)

Jegyzet. Ezen Kolonits Szigfrid báró mint előkelő horvátországi származású, de a XVI-ik században úgy Ausztriában, mint utóbb Magyarországon honfiusított és báróságot, utóbb grófságot nyert családtagja magas hivatalokat és több nagy birtokot birt, Léva vár uradalmát is birta egy ideig, utóbb Dévény várát; Léva várának és Érsekújvárnak is volt kapitánya; mint korszakában a legtöbb főnemesi családok tagjai, ő is élete javát fegyver alatt töltötte, a költő vitéz Balassa Bálint által dicsőített végbeli vitézlő rend izgalmas életét élte, királyi főlovászmester s így az ország zászlós urai egyike volt; a szilaj hadi pálya nála is a féktelenségre hajló erőszakoskodó hajlamot nagyra növelé, utóbb ő is, mint többen kortársai közül, börtönbe került, a mint azt utolsó levelében olvassuk. Biographiáját e szűk keretbe nem illeszthetjük, csak szükségesnek véltük jelezni, hogy nem mindennapi alak volt; a magyar nyelvet jól birta s úgy látszik jó magyar érzelmű is volt. Némely történelmi kutató gyanítja, hogy végső napjaiban megtévelyedett volna. A börtönből való kiszabadulása után nemsokára, 1623-ban halt meg; talán annak következtében lön elmebeteg. Első neje báró Perényi Zsófia volt, a második báró Sauran Mária.

CXLIV. Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Ez mostani irásunkkal csak ezt akaránk kggnek megjelentennünk, hogy urunk ő flge minekünk megparancsolta, az nemes Barsvármegyét, mely personaliter insurgált

ő flge mellett és most Szombatba vagy on, haza bocsássuk ilyen conditióval, hogy kgk az elimitált és kgkre jutott bizonyos számú gyalogot absque omni mora et dilatione Szombatba küldje, jó fegyverrel és magok is jó legények legyenek. Azért megmustrálván őket Bornemisza János uram, ha csak egy híja leszen is, mindaddig sem bocsátjuk haza az nemes vármegyét, míg azt az egyet is helyére nem állatja; kgk azért ehez alkalmaztatván magát, szorgalmatos gondot viseljen az dologra, hogy annyival hamarább az nemes vármegyét megszabadítsa. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. Datum ex arce Sempthe die 26. Septembris anno 1621.

Magnif. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 10.)

CXLV. Gróf Thurzó Szaniszló Barsvármegyéhez.

Szokott köszöntés. Mostani irásunkkal akaránk kgknek tudtára adnunk, király urunk ő flge parancsolá ő flge után küldendő vármegyék követire vigyáztatnunk és a kik ő kgk közül elérkeznének, itt Sempthe táján marasszuk, hogy összevegyülvén ugyanitt az Dunántúl való követekkel, menten menjenek ő flge után; mivel pedig az Dunántúl való követek tegnapi napon ide érkezvén ma elindultanak ő flge után, kgket azért szeretettel kérjük, kgk se késleltesse követ uraimat, hanem mentől hamarábban expedíálja. Isten tartsa meg kgket jó egészségben. Datum in arce nostra Sempthe die 30. Septembris anno 1621.

Magnif. etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes Stanislaus Thurzó, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 10.)

CXLVI. Bethlen Gábor választott király Barsvármegyéhez.

Gabriel etc. Spect. ac magn. etc. Salutem et gratiam nostram minden három portától egy jó puskás gyalognak előállítását hűségtek táborunkból tőlünk elbocsátásakor ígérte vala, noha azt valami részből praestálta is, mindazáltal immár azoknak az mint értjük jó része elszökvén, az ki benne megmaradott és havok régen eltölt és így hópénzeket meg nem küldvén, fizetetlenségek miatt nagy fogyatkozásban vadnak; hűségteknek azért hagyjuk és serio parancsoljuk, ez dolog felől több parancsolatunkat nem várván erre oly gondot viseljen, hogy

az kik közülek eddig elszöktek is, számokat minden fogyatkozás nélkül éppen kitöltse és hópénzeket minden késedelem nélkül megküldje, hogy így hazájának ilyen közönséges nagy szükségében ebből is megfogyatkozni ne láttassék. Secus non facturi. Datum in civitate Hunnobroda (*régen Magyarbarad is*) moravorum, die 5. Decembris anno domini 1621.

Gabriel, m. p.

(Barsm. Itár fasc. nro 32.)

CXLVII. *Inquisitio publica ad tractam Comaromiensem in comitatu Barsiensi per dominos iudlium contra thurcam peracta, anno 1634 in Septembri.*

Nos universitas dominorum magnatum et nobilium comitatus Barsiensis, damus pro memoria, quod ad benignissimum mandatum sacratissimae caesareo-regiaeque Maiestatis domini nostri clementissimi, ex quo eadem sacratissima Maiestas huic afflictissimo regno Hungariae patriae nostrae dulcissimae communi, pari, bono, publico ac eiusdem conservationi paterne prospicere non intermittens, commissionem seu tractam cum thurca fiendam Comaromium instituere dignata est, nobis serie in(iunxit!) ut de universis damnis, iniuriis ac quibusvis tandem nocumentis in hoc comitatu nostro Barsiensi per thurcas illatis et patratis generalem inquisitionem peragi eandemque per nuncios nostros ad id Comaromium ablegatos, ibidem in commissione et tracta opera eorundem praesentari facere procuraremus. Nos itaque nobis et conservationi nostrae hac quoque in parte consulere volentes, generosum dominum Michaellem Bossány de Nagy-Bossán vicecomitem nostrum tanquam benemeritum, et ad id aptam personam, de medio nostri ad eandem tractam Comaromiensem (ut qui jam per dictam sacratissimam caes. reg. Maiestatem in numerum quoque caeterorum dominorum commissariorum ascitus esset benigne et deputatus) elegimus eligendoque transmisimus, data per nos eidem domino vicecomiti nostro hac infrascripta per dominos iudlium et juratos assessores nostros generaliter in dicto comitatu nostro Barsiensi peracta inque generali congregatione ac hungarico idiomate conscripta publica inquisitione, quae tali sequitur ordine:

In processu Pauli Szobonia iudlium inquisitio in anno domini 1634 facta.

Nagy-Szelesén. Erővel hódíttattak be. Tatár Ibrahim parancsol nekik Esztergamban. *A margón ezen jegyzet:* Derekas (*így*) uruk Budán lakik, tatár Ibrahim csak gondviselő az dologban.

Sommájuk frt száz, császárs adaja frt 10, szekerezéstől

frt 12, búzát szapu 16 sallai szapuval, zabot szapu 12, vásznat 10 singet, vaját meszelyt 40, sommájok felett átalagokkal sert; három esztendeje immár miolta hódolnak. Az Zsitva mellékit mikor elrablották, két emberüket ragadták el; Barsnál mikor feküdt az tábor, ragadtanak el három gyermeket; vallottak ugyanakkor hatszáz forint ára kárt marhájokban

Velcsicz. Erővel hódítottak be. Tatár Ibrahim birja Esztergamban, örökös uruk Budán. Sommájok frt 125 császár adajára frt 10, szekerezéstől és gyalog munkában 1633. adtanak frt 15, búzát sallai szapuval 1 . . . (*kiszakadva*), zabot szapu 5, temérdek vásznat singet 100, vaját egy akóval. Három esztendeje miolta hódulnak.

Mankócz. Erővel hódítottak be. Memhet ispája birja Esztergamban. Sommájok frt 80, császár adajára frt 4, munkás . . . adtanak frt 1, búzát sallai szaput 4, zabot szaput 4, vaját pintet 37. Barsnál hogy feküdt az tábor, vittének el embert 7. Két esztendeje leszen, hogy kezdtek hódolni.

Knesicz. Erővel hódítottak be. Abdi ispája és Omer aga birják Esztergamban. Sommájok frt 130, az császár adajára frt 4, búzát szaput 4, zabot is szaput 4. Az ispájának adnak zabot situa(i) szapuval 50, vaját meszszeit 40, mézet meszszeit 20, két karvölt (*karvaly*) madarat. Mikor elrablották volt az falujokat, ki i. 20 ház ígett meg, száz ma 28 emberek fult meg bujó vermekben, elvittenek elevenen nro 80, szarvasmarhájokat 350-et. Item, hogy ujobban Marótot elrablották, ragadtanak el gyermeket 1-et.

Kis-Szelezsén. Erővel hódítottak be. Murtazan ispája birja Párkánban. Sommájok fl. 45, császár számára fl. 4, búzát szapu 5, zabot 3. Százharmincz napot szolgáltanak csak az egy esztendőben. Kétezer sindelt is vett rajtok az sommán kívül, vaját messzelt 20, császár deákjának 2 messzel vaját, mézet is 2 messzelt; item 2 akó sert. Mikor az Sitvamellékit elrablották volt, négy asszonyt ragadtak volt el, ketteje megszabadult, ugyanakkor két ökrököt vették el. Esztendeje hogy behódultanak.

Csárad. Az hatvan faluk közül való falu. Chiaban ispája birja Esztergamban. Barsott mikor beadták őket az commissarius urak mindkét részről, az ispájának rendeltenek fizetni esztendőnkint fl. 26 den. 16, császár adójára fl. 5 den. 70, most immár az ispájának adnak fl. 105, császár számára fl. 5 den. 70. Az ispájának búzát sallai szaput 20, zabot 20, vaját pintet 20, mézet is pint 20, császár számára búzát szaput 16, zabot is szaput 16. Szekereznek két hétig szénahordáskor, fát is két hétig hordat velek két szekérrel. Kaszást ötöt adnak egy hétre, két kapást adtanak ennek előtte szőlőkapálni, ez esztendőben nem adtanak, mert eladta volt szőleit.

Kis-Herestyén. Erővel hódítottak be. Hazsi Oszmán birja Esztergamban. Sommájok fl. 20, császáré fl. 4. Buzát az ispájának szaput 5, zabot is szaput 5, vaj tíz messzel; mikor az Sitva mellékit elrablották, egynehány embereket vitték el, egynehány házat megígettek falujokban.

Marót városa. Erővel hódítottak be. Omer aga birja Esztergamban. Sommájok fl. 150, az munkáért fl. 20, császár adajára fl. 8, császár deákjának fl. 2. Császár számára buzát szaput 14, zabot is szaput 14, borsót és lencsét szaput 5, vajat messzelt 50, mézet messzelt 40. Elsőben hogy elrablották és megígették az várost, embereket vitt el nro 13, az bujólikakban fultanak meg nro 22. Marhájokat hajtotta el 750. Másodszor, hogy megrablották házat ígettek meg 12, embert elevenen vittek el, . . . levágtak. Szarvasmarhájokat 170-et hajtották . . . (*a kiszakadt helyek miatt értelme nem egészen világos.*)

Néved. Az hatvan faluk közül való falu. Barsott mikor beadták volt, sommájok ispájának fl. 100, császár adajára fl. 15 den. 20, most immár verte fel az ispája ad florenos 120, császár adajára fl. 10, az fl. 5 leszállítottak. Buzát az ispájának szaput 20, zabot is szap. 20, vajat pint 20, császár számára buzát szap. 16, zab szap. 10. Barsi táborkor falujokat megígette az török. Ujbányáról marhájokat elhajtatta, két gyermeket is ragadtak el közülök ujbányai város víginél.

Veresvár. Az hatvan faluk közül való. Sommájok volt fl. 105, császár adaja fl. 11 den. 40 (*olvashatlan*) bassa ispájájok verte fel sommájokat ad fl. 120, császár adaja fl. 11 den. 40, de az felire buzát sallai szapuval 12 veszen, zabot is szap. 6. Az ispájának buzát szap. 20, zabot is szap. 20, vajat pint 20, fát szekeret 20, szénát szekér 20, azonkívül szőlőmunkára tized tized (*így*) napig és egyéb munkára hasonlóképpen.

Kis-Vezekén. Az hatvan faluk közül. Volt sommájok császár számára fl. 3 den. 80, ispájának fl. 16 den. 10, sommájokat verte fel az ispája ad florenos 40, császár számára buzát szap. 6, zab szaput 3.

Szelepcsén. Erővel hódítottak be. Tatár Ibrahim birja Esztergamban. Sommájok fl. 100, császár számára fl. 10, császár számára buzát sallai szapuval 10, zabot szap. 5, vajat messzelt 40, mézet is messzelt 40, temérdek vásznat singet 100, két akó sert. Az Sitva mellékit mikor elrablotta és ígette volt, 14 házat megígített, szarvasmarhájokat 400 hajtott el.

Kovácsi. Az hatvan faluk közül való falu. Sommájok volt az ispájának fl. 100, császár adaja fl. 28 den. 50, most immár verte fel az ispája ad fl. 230. Buzát szap. 40, zabot is szap. 40, császár számára buzát szap. 30, zabot szap. 15, az készpínzre császár adajára adják az buzát és zabot, készpínt csak fl. 11

adnak, császár adajára vaját adnak pintet 80, az ispajának szénát hordnak szekeret 60, fát is 60 szekérrel, azon kívül szőlei minden munkáját megadják esztendőnkint. Egy istállót csináltatott velek, három emberek huszad napig volt rajta. Item adnak az ispajának eczetet egy akót, két szapu lencsét, két szapu aszuszilvát, két szapu borsót. *A margón áll*: Másik urok is Rehep ispaja. -- Item Buliogh bassa nevő török valami darab hegyet keresett, melyet huszárhegynek nevezett, végtire magok között pörlöttek is miatta, úgy találtuk, hogy hosszúhegy az az darab föld, mely hosszúhegyet az horváthok (?) birnak, most immár fl. 9 kíván rajtuk tőle, de még meg nem adták. Más darab földet megint ugymint cs. . . . nevű völgy, attúl is fl. 10 fizetnek más ispajának, kivel nem tartoznának, Abi (*Ali?*) ispajának hívják, Párkánban lakik. Az barsi táborkor minden szarvasmarhájukat elhajtották, közel 200, az falujokat is megíggették volt az törökök.

Perlep. Erővel hódítottak be. Jancsár tihaja alias Wakan (*így*) ispája. Sommájok fl. 60, császár számára fl. 6, császár számára buzát szap. 6, zabot szap. 6, vaját az ispajának messzel 20, mézet is messzelt 20, egy vég posztót is adnak esztendőnkint az nemesek az ispajának, hol pro fl. 25, hol feljebb is veszik meg. 11 embert vittenek el közülök.

Nemcsén. Az hatvan faluk közül való falu. Juzuff agha uruk. Az barsi végezískor volt sommájok császár számára fl. 19, ispajának fl. 72 den. 45, most immár ispajának adnak fl. 100, császár számára fl. 7. Buzát adnak az többire szap. 26, zabot is szaput 14, az ispajának is buzát szap. 26, zabot szap. 20, vaját messzelt 50 az ispajának (*így*). Az Sitva mellékit mikor elrablották, husz embert vittenek volt el, oda vezett benne nro 17. Szarvasmarhájok 20. Szénát hordat velek négy szekérrel egy hétig, fát is négy szekérrel egy hétig hordattat velek. Most is szőlőmunkást kettőt küldtenek. Kaszáláskor hol 12 kaszás, hol 10 kaszás esztendőnkint.

Rohozsница. Hatvan faluk közül való falu. . . . Császár adaja fl. 7, ispajának fl. 32 d. 20, most immár az ispajának adnak fl. 50, császár számára fl. 12, vaját pintet 7, fél szapu aszuszilvát is adnak.

Kis-Apáti. Erővel hódítottak be. Murtazan ispaja urok Párkánban. Az Sitva mellékit hogy elrablották, az egész falujokat megíggették, csak az plebanus háza maradt volt meg; 18 embert vittenek volt, szarvasmarhájokat elhajtották. Császár adajára fizetnek fl. 4, buzát szap. 4, zab szap. 2, ispajának fl. 45, sert akó 3, vaját pint 7. Szekérrel hol tizednapig, hol tovább szolgáltatja őket széna és fa hordani, gyalog munkást kettőnkint adnak, kik mindenkor tizednapig munkálódnak. ezen kívül sok aprólék ajándékot hordnak be nekik.

Geztöd. Erővel hódítottak be. Az P birja Esztergomban. Mikor az Sitva mellékit rablották, két házat ígettek meg falujokban, embert ragadtak el 9. Császár számára fizetnek fl. 4, búzát szap. 4, zab szap. 2, ispajának fl. 100, vaját messzelt 60, mézet messzelt 20, búzát szaput 10; rókabőrt 5 adnak, hogy az császár munkájára nem mennek; két esztendeje, hogy behódoltanak.

Kelecsén. Erővel hódítottak be. Három esztendeje, hogy megrablották volt őket, 12 embereket vitték volt el, szarvasmarhájokat hajtottak el 104-et. Az Sitva mellékit mikor elrablották, akkor is vitték el szarvasmarhájokat nro 50, item 33 embert ragadtanak el. Egyszer ismét mindeneknek előtte az martalóczok éjszaka házában (*vagy házukra*) ütvén hat embert vittének el, annak felette az mezőről három izben 9 embereket ragadták el. Sommájok most az ispajának, Oda al passa az urok Esztergamban, vaját adnak neki pint 8, császár adójára fl. 4, item buzáért, zabért császár számára fl. 4.

Sikava. Erővel hódítottak be. Romada (*így*) ispaja Esztergamban az urok. Elsőben ragadtanak el 5 eleven gyermekeket, az ketteit levágták. Négy gyermeket váltottak ki fl. 450, egyik gyermek oda vagyon. Sommájok fl. 105, császár számára fl. 4, vaját ispajának pint 20, mézet is pint 20, búzát sallai szaput 15, zabot is szap. 15, császár számára is búzát szap. 4, zabot is 4 szap., vaját pint 2, mézet is pint 2.

Sócz. Erővel hódítottak be. Oszma (*így*) aga birja Esztergamban. Sommájok az ispajának fl. 50, császár számára fl. 4, búzát szap. 4, zabot is szap. 4, 2 pint vaját, 2 pint mézet; az ispajának vaját 100 pintet, mele száz messzelt (*érthetetlen.*) Csak nyolcz gazda lakik az falun.

Hízir. Erővel hódítottak be. Mikor az Sitva mellékit elrablották, falujokat megígették, 36 eleven embert vittének, bujólíkokban fultanak meg 24, szarvasmarhájokat mind elhajtották közel 400, ha nem több. Mikor utolba Marótót elrablották, 15 szarvasmarhájokat hajtották el. Visegrádban szolgálnak. Sommájok fl. 84, vaját messzelt 20, császár számára fl. 15, vaját messzelt 2, item fahordásért adtanak fl. 6.

Nagy-Valkócz. Erővel hódítottak be az barsi tábor előtt. Elsőben 5 gyermeket ragadtanak el, annakutánna is 10 gyermeket ragadtak el, item egy öreg embert levágának, item ökröt 6, lovat 4. Az Sitva melléke rablásakor ragadták el. Beker ispaja birja Esztergamban. Sommájok fl. 150 volt, míg Kuppan bék birta Pestre, de ez mostani Beker ispaja nem akarja megtartani abban, hanem fl. 300 kír rajtuk, item kétezer sindelt, császár adójára fl. 16, búzát is sallai szaput 16, zabot is szap. 7, az ispajának vaját pint 12.

Ebedecz. Erővel hódítottak be. Saba ispaja alias Hercz nemcséni fi bírja őket. Csak tavaly három gazdát vágtak le az riteken, 2 elevent vittének el, annakelőtte is ragadoztanak el közölök egyszer is másszor is 23 embereket az martalóczok. Sommájok fl. 80, vaját pint 15, mézet 10 pint, zabot szap. sallait 15, császár számára fl. 4.

Mahulincza. Erővel hódítottak be. Elsőben megrablották és megígették falujokat, 60 embereket vitték volt el, 2 emberek fult bujólikban, 192 szarvasmarhájokat hajtották el. Jussuff ispaja urok Esztergamban. Sommájok tavali volt fl. 50, most fl. 60 kér rajtuk, császár számára fl. 4, az ispájának vaját pint (?) mézet pint 8, zabot szap. 10, sallai szapuval, császár számára pint vaj 1, mézet is pint 1.

Nagy-Vezekén. Császár adója volt fl. 13 den. 20, ispájának fl. 40 den. 25, most immár fl. 100 adójok. Buzát adnak szap. 30, zabot is szap. 30, vaját pint 20, szénát hordnak szekér 30, fát is szekér 30, kaszást hatot, kapásokat egy hétre 2. Mikor az Sitva mellékét elrablották, noha immár hódultanak, elragadtanak volt embert nro 11. Az iskolaházat ígették volt meg.

(Nehány sornak megfelelő darab ki van szakadva, de úgy látszik nem volt rajta írás.)

Némethi. Az hatvan faluk közül való falu. Az barsi végezés szerint volt sommája fl. 68 den. 68, most immár verték fel sommáját ad fl. 100; császár adója volt fl. 10, most immár fl. 37 fizetnek; azon kívül bék ajándékja és császár deákja ajándékja fl. 4 és három 3 bárány, két-két pint vaj és méz.

Újfalu. Erővel hódítottak be. Esztergamban szolgál. Ispájuk Mustar bék; negyedik esztendeje hogy behódolt; két ízben rablotta meg, az első rabláskor mind megígette az egész falut, szarvasmarhát hajtott el 412, vágtak le két embert, elevenen vitték el nro 14, fultanak meg bujólikban 6, azután úgy kellett behódolniok úgy mint negyedik esztendőben. Adtak elsőben fl. 29, második esztendőben adott fl. 120, harmadikban adott fl. 155, egy vég posztót pro fl. 35, husz rókabőrt fl. 20, 10 akó sert, negyven pint vaját; az császár adójára vett fl. 17, most immár adnak fl. 150, tíz rókabőrt, öt akó sert, vaját pint 30, tafotát 5 réfet, munkást 12 harmincz napra.

In processu egregii Joannis Nagy aliter Pély iudlium, in anno domini 1634 praesenti inquisitione facta.

Kelecsén Léva mellett. Az hatvan falu közül való. Volt adójok fl. 33 den. 82, császár adója fl. 9 den. 50. Alma tiha volt első urok, második Omer ispaja, mind az kettő Pesten lakott, ezek megtartották ez sommában őket, azután lött urok sziget-

vári Hassan, ez felverte sommájokat, szolgálatpínzt vészen feljebb rajtok fl. 20, az császár adóját is felvertik, pínzt hol vesznek fl. 3, hol fl. 2, hol fl. 2 den. 50; minden esztendőben 10 szapu buzát és 5 szapu zabot; birnak egy molnocskát az árkon, soha nem adtanak semmit tőle, tavaly attól is behódoltatták őket, fl. 6 vészen az ispája rajtok.

Mohi. Az hatvan falu közül való. Első urok volt Memi agha, summájok volt fl. 133 mindenféle munkájokért, dézmájokért és adójokért, császár adója volt fl. 33, négy esztendeig tartotta ebben meg, azután felverte az ispajájok summájokot ad fl. 200. Császár adója szállott ad fl. 4, hanem buzát 28 szaput, zabot 14 szaput vettenek rajtok; az ispaja azon kívől vett rajtok 20 szapu buzát, 20 szapu zabot, 60 itcze vaját, 20 itcze mézet, lencsét, borsót, fát 20 szekérrel, mikor fát nem hordat fl. 10 veszen érette, 40 szekér szénát hordat esztendőnkint velek Szent-Márton naptól fogva Szent-György napig, continue gyalogot kell lovainál tartaniok.

Tót-Keszi. Az hatvan falu közül való. Adója az vígezés szerint volt fl. 26 den. 20, az császár adója volt fl. 15 den. 20, egyéb semmi nem volt. Nem állotta meg az urok, mindjárt harmadik esztendőre vett rajtok fl. 120, az császár adóját csak felét vették pínzöl, feliért vettenek rajtok 18 szapu buzát, zabot 9 szaput. Az ispajájok vett azonkívől rajtok 20 pint vaját. Az barsi táborkor mind elpusztult az falu, csak az helye maradt, az ispajájokkal akkor megalkudtanak az mi kevesen maradtanak in fl. 32, tíz pint vajban és hogy egyebet semmit nem veszen rajtok; nem állotta meg az ispajájok, azután vett rajtok fl. 60, ez esztendőben kér rajtok fl. 120, ha munkásokot szekérrel és gyalogul nem adnak. Buzát császár adójára 14 szaput, zabot 7 szaput, pínzt fl. 7 den. 50 vesznek rajtok.

Nagy-Koszmály. Az hatvan falu közül való. Summájok az vígezés szerint volt fl. 40 den. $52\frac{1}{2}$, az császár adója fl. 7 den. 50; mostan tatár Ibrahim bék Esztergamban az urok, víszen rajtok fl. 60, buzát is 8 szaput vett rajtok, szekérrel és gyalogul szolgáltatja őket; az több előbbeni ispajáik megtartották őket az vígezés szerint, de ez nem tartotta. Első urok volt Hassan deák. Az császár adóját úgy vertik fel, hogy hat szapu buzát vesznek, 3 szapu zabot, pínzt néha egy pínzt sem hagy adni, néha hol egy-egy forintot, hol valamivel többet.

Kis-Koszmály. Az hatvan falu közül való. Volt sommájok az barsi vígezés szerint fl. 30 den. $39\frac{1}{2}$, az császár adója fl. 30. Első urok akkor volt Timar effendi, ez megtartotta őket ebben; második urok volt Dervis csauz timar, ez felverte az sommájokot ad fl. 60. Most ismét az urok ugyan az első Timar effendi, ez esztendőben az hatvan forinton feljül hatezer sindelt vett

rajtok, száz deszkát. Az császár adóját így verték fel: fl. 2 vesznek, búzát 12 szaput, zabot hat szaput, de oly szapuval mérik, hogy 14 sallai szapu búzával érék meg és 8 szapu zabbal. Ezelőtt soha szekérrel nem szolgáltanak, ez esztendőben szekérrel, gyaloggal való szolgálatra reá erőltette és szolgáltatta őket, épületre való fát hordatott velek. Az dézmáért felette igen sarcozottatta őket, hogy akár fl. 400 adjanak, akár mindenből tizedet. Mikor mentették előtte magokat ezzel, hogy alkalmas részit az magyar urak birják az hegynek, azt mondotta nekik, vegyék meg az magyar urakon is az tizedet, mert ha ők meg nem veszik, megveszi rajtok az magyar urak jószágáért is az tizedet.

Anno 1634 die 3-a Septembris facta est inquisitio.

Podlozsán. Az csejkő-szőlősi rabláskor hűdultatták be őket. Istikari az urok Vácson. Az barsi táborkor elpusztultanak volt, ezután megsommáltanak in fl. 30, császár adója 8 forint volt, nem kellett semmit szolgálniok, sem dézmát adniok, immár most annyira felverte, az 30 forinton kívül minden egyegy embernek többet kell szolgálni 30 napnál esztendeig; az mikor akarja, mindjárt birságpínt víszén rajtok.

Nagy-Szecse. Esztergom vételekor mindjárt behűdultanak. Első ispajájok volt Borbel Szuliman, adtanak neki fl. 20, 20 itcze vaját, 10 itcze mézet, két kaszást, egy szekeret szénahordani, egyet fahordani, egy hétre szőlőkapálni 3 gyalogot, császár adójára fl. 8 adtanak, most 13-at adóra fizetnek, minden adóra (*így*) fl. 2. Búzát 26 szaput, zabot 13 szaput, de olly szapuval, hogy egynehány szapu elmegyén rajta. Ez mostani ispajájok Abdi ispaja, ennek adtanak elsőben fl. 30, most ötvent kíván; az búzadézmával meg nem elégszik, hanem sommáltatja feljebb-feljebb őket, mert az dézmát örömet adnák. Egy embereknek kell mindenkor lovainál lenni odabenn házánál.

Alsó-Várad. Nem panaszolkodik ispajájára.

Csejkő. Erővel, rablással hűdultatták be, kétszáz és két embert vittének el rabságra (immár 10 esztendeje, hogy behűdultatták) 140 pínzen kiváltottanak, ennek hata száz-száz forinton változott, az többi 30—30 forinton mindenik. még ez napig is oda vagyón 62 ember közülök rabságban. Hogy behűdultak volt, ispajájok Tót Czeri passa Esztergamban, elsőben ennek adtanak fl. 150, császár adójára fl. 40, szénát hordottanak 30 szekérrel, fát is 30 szekérrel. Mostani ispajájok Dervis agha, másik ugyanazon Tót Czeri passa, mostan verték fel az pínzt ad fl. 210, 30 szapu búzát, császár adóját fl. 30, búzát 30 szaput, zabot 15 szaput; fát, szénát annyit hordnak mint azelőtt, egyéb-féle dologra, valamire kívántatik, mindenre szolgáltatják, vajért fizetnek fl. 17.

Csejkő-Szöllős. Erővel ugyanakkor hűdültatták be, mikor az csejkőieket rablással, 20 rabot vittének el, most is mind az 20 rab oda vagyon. Ispajájok volt Esztergamban Alli Oller passa, adtanak ennek 230 frtot, császár adájában adtanak fl. 30, buzát 36 szaput, zabot 15 szaput, sallai szaput. Széna hordani adtanak hol egy szekeret, hol kettőt. Az mostani urok Zambéki agha, ez felverte sommájokot ad fl. 330, buzát 36 szaput, császár adójában zabot 15 szaput, egész esztendő által két-két sellér vagyon oda hétszámra az ő paripáinál. Szénát, fát, valamennyit akar, annyit hordat.

Garam-Oroszi. Akkor hűdult be, mikor Esztergamban szállott be az török. Mostani ispajájok Ramadan Oda passa Esztergamban. Tavali esztendőben feljebb vett rajtok adópíntz fl. 2 den. 12, mint azelőtt, fát hordottanak azelőtt 20 szekérrel, szénát az szerint, most 32 szekérrel hordat mind szénát s mind fát.

Lekér. Akkor hűdult be, mikor Esztergamban beszállott az török; az mi adója volt és szolgálatja elsőben, mind abban tartották, hanem mostani ispajájok pécsi Amhát Esztergamban ez esztendőben szántani kért ekét Esztergamban, nem adtanak és megakarván őket fogni, az szántásért 20 szapu árpában kellett megsommálni vele nekik.

Szoldó (ma Szódó). Szoldóiak akkor hűdultanak be, mikor Esztergamban szállott az török, akkor voltak ispajáik Budán egyik Kanitan bék, másik Zulfikar csauz; ezeknek mind az kettőnek fizettenek fl. 18, szénát 18 szekérrel, fát is 18 szekérrel. Mostani ispajáik Omer agha, másik Bekar (*vagy Bekir*) ispaja, ezek felverték sommájokot, fát és szénát annyit hordatnak velek, valamennyit akarnak, és egyéb féle munkát is hasonlóképpen mind szekerekkel, gyalogokkal.

Nagy-Sóró. Esztergamot mikor elvette az török, akkor hűdultak be. Első urok volt Kurt agha, ennek adtanak píntz Szent-György adóját fl. 15, Szent-Mihály adóját fl. 15, szénát 32 szekérrel, fát is annyi szekérrel; vágótehén píntz fl. 6, disznópíntz fl. 3, vaját 13 pintet in toto anno, az dézmával megelégedett. Azután volt urok Hassán deák, ez felverte sommájokot, vett Szent-György adóját rajtok fl. 20, Szt.-Mihály adóját is annyit, szénát 40 szekérrel, fát is annyival, vaját 40 pintet, vágó tehénért fl. 12, disznóktúl fl. 10. Mostani urok tatár Ibrahim bék, ez annál is feljebb verte sommájokot, Szt.-György adóját víszén fl. 2, Szt.-Mihály adóját is annyit, fát nem hordat velek, hanem az fáért fl. 40 víszén rajtok, szénát száz szekérnél is többet hordat, vaját 45 pintet, az tizeddel meg nem elégszik, hanem úgy sarczoltatja az mint akarja, mikor az buza olcsó, nem veszi el tőlök, hanem drága píntzben reájok veti az mint akarja és

pínzt veszen rajtok helyette. Portapínzt is vettek ez elmúlt esztendőben rajtok, ezelőtt soha nem vettek.

Alsó-Pél. Esztergamot hogy az török elvette, akkor hűdult be; volt ispájok első Saban ispaja. Az mi az falu adaját illeti, magán most is azon állapotban vagyon, hanem az szőlőhegy sommája volt Saban idejében fl. 100 és 2 akó must. Még hogy azelőtt Esztergamban török lakott, akkor is fl. 100 volt az szőlőhegynek sommája, ez megtartotta ebben. Azután lőtt urok Omer ispaja szofliai (?) ez feljebb verte az szőlőhegy sommáját 28 forinttal; ez Omer megholt, három részét az fiánál hagyták az falunak, negyed részt elvették és adták Omer agha (*így*) Esztergamban, ez Omer agha adta Kara Haszonnak ugyan Esztergamban az ő részét; ez felette lator istentelen volt, addig verte, csigázta az embereket, felterve az szőlőhegy sommáját 170 frtra és erővel maga levelet íratott róla s kezekben adta, az mellé diót és egyébféle gyümölcsöt egynehány zsákkal íratott; ez időben sokat, többet huszonöt szőlőnél elhagytanak az szőlős emberek, az szőlőiknek nagy sommájok miatt ez napig is puszták az szőlők; ez Kara Haszon megholt, vette az negyedrészt is az Omer ispaja fia hozzája, ennek volt egy öreg anyja (mert gyermek) az ki gondját viselte, egynehány esztendőből fogva vett rajtok az hegytől sommát fl. 140, mert az sok parlag miatt nem adhatták meg az fl. 170; az öreg asszony is megholt, szakadt az gyermek bátyja tutorsága alá, melyet Ali ispájának hínak Esztergamban, ez olyan istentelenül bánik velek, mint Kara Haszon, veri, tagolja, hogy az fl. 170 megadják, elpusztítja mind az szőlőhegyet, mind az falut. Az császár adaja fl. 8 volt azelőtt, most fl. 10 vesznek, portapínzt is vettek rajtok ez elmúlt esztendőben, soha ezelőtt nem vettek.

Nagy-Töre. Esztergom elveszésekor mindjárt behűdultanak; volt első ispájok Omer ispaja, ennek adtanak adót fl. 18, fát és szénát hordottanak. Azután volt urok Muszli (*így*) csauz Esztergamban, az is abban tartotta. Az mostani urok Saban effendi, ez mikor nagy sok szolgálatot tétetett volna velek, elunták, sőt el is futottanak volt, azután haza mentenek, meg-sommáltanak vele in fl. 43, úgy hogy nem szolgáltatja őket, az fl. 13 (*így*) is megveszi és kétannyit szolgáltatja, mint azelőtt.

Lodányiak. Behűdülésök után annyira csigázták őket, hogy nem állhatván, pusztán hagyták az falut, azután Amhát ispája most Vácban olai bék megsommált velek in fl. 190, egy hétre két szekér széna hordani, tíz kaszásban egy hétre, egy fertál szilvában, ebben sommált meg, melyről levelet is adott, hogy soha fel nem veri; esztendőnél tovább meg nem állotta, 22 forinttal az sommát feljebb verte, veszen azon kívül 30 itcze vaját, 30

szapu zabot rajtok, fát 25 szekérrel hordat, szőlőjét kapáltatja, metszeti, levelezteti velek és egyéb minden munkáját téteti (?), két malomtúl fl. 12 azelőtt az több somma között voltak.

Nagy-Kálna. Ezeket rablással húdultatták be; mostani török urok Durak ispaja Esztergamban, az elmúlt 1633. esztendőben adójokon feljül vett rajtok fl. 32, búzát az tized felét, az ki nekie jutott 70 szaput, fogsággal csigázta őket mindaddig. míg meg nem adták, most is azzal fenyegeti, ha az földes uraik jószágokból meg nem veszik az tizedet nekie, fl. 300 vízsen rajtok.

Kis-Szecseiek. Mikor Lodánt és Ó-Lévát megégette az török, akkor húdultak be. Ezeknek urok *(a névnek üres hely van hagyva)*; alkodtanak meg vele elsőben 20 forintban, 35 szapu búzában, 20 szapu zab, 15 pint vaj, 2 kas méh, 20 szekér széna, 20 szekér fa; ezt meg nem állotta, hanem búzát vett rajtok 50 szaput, zabot 35 szaput, vaját 18 pintet, méhet 5 kassal, 40 szekér fát, szénát hol 50 szekérrel, hol 60-nal; most pedig ez esztendőben fl. 35 kér rajtok, 40 szapu zabot, vaját 25 pintet, alkováshban gyalogot nem kívánt, most valamire kell, mindenre meg kell adniok.

Semliérdiek (Zsemlér.) Ezeknek urok *(itt is a név ki van hagyva)*. Hogy behúdultak, alkodott meg velek 40 szapu búzában, zab 25 szapu, fa 16 szekérrel, széna is annyi, ezt meg nem állotta, vett rajtok búzát 100 szaput, zabot 50 szaput, szénát 40 szekérrel, el nem állhatták, elfuttanak, azután hittel aláhítták, hogy megalkosznak; alkodtanak meg 75 szapu búzában, zab 35 szapu, széna 26 szekér, fa 22 szekér; ezt sem állotta meg, mert búzát vízsen 80 szaput, zabot 46 szaput, szénát 30 szekérrel, fát is 30 szekérrel.

Kis-Tőre. Esztergam elveszésekor húdult be. Első urok Bikli Hasun volt; ennek adtanak 10 szekér fát, 10 szekér szénát, az tizedet, az mi esett. Másik ispajájok volt All *(így)* Oda passa, ez is az szerint tartotta őket. Harmadik volt Oszmani ispaja, ez az tizedből megháborította őket, feljebb vett rajtok mint esett volna. Negyedik ispajájok ez mostani Iszakoda passa Esztergomban, ez mindenben megháborította, szénát vitet velek 25 szekérrel és többel is, fát is az szerint, az tized búzával, zabbal meg nem elégszik, annyit vízsen rajtok az mennyit akar; disznókra pínzt nem adtanak azelőtt, hanem immár három esztendeje, hogy két-két forintot vízsen, portapínzt is vettenek rajtok.

Nagy-Györöd. Az hatvan faluk beadása előtt húdultattak be; volt első urok Jancsár czerbazia, alkodott ez meg velek in fl. 50, császár adója volt fl. 12, buza 12 szapu, zab 6 szapu. Ez sommát meg nem állotta az urok, feljebb vett azután rajtok fl. 100-nál, melyet el nem állhattanak, hanem elfutottanak 1631 esztendőben. Azután visszahíván őket alkodott meg velek, hogy minden gazda fl. 2 adjon. Azután lött urok pécsi Amhát,

ez sem állotta meg, ez idén minden gazdátúl fl. 2 den. 50 vett, mindenből tizedet, búzából, zabból, lencséből, káposztából és egyébből is.

Solymos. Az ujfalusiak elrablásakor hűdultanak be; mint-hogy jó falu volt, elsőbben fizettenek fl. 160, most, mivelhogy elpusztultanak volt, fizetnek fl. 100, 20 itcze vaját, császár adaját fl. 20, búzát, zabot az mellett, mely adót nem bírhat el, mert igen pusztá, egy quartas falu.

Lök. Esztergam elveszésekor behűdultanak. Első urok volt Deli Bali Esztergamban, az második urok volt Deli Musztafa; sommájok első esztendőben volt fl. 40, második esztendőben mindjárt felverte, vett rajtok fl. 140, mindenekért, dézmákért, adókért, szolgálatért és egyebekért. Ezt sem állotta meg, harmadik esztendőben dézmát vett rajtok, pínzt minden jobbágytól fl. 1, sellértől den. 50; ezen sem állott meg, azután sommált meg velek in fl. 130, szénában 36 szekérrel, ezt sem állotta meg, fát is hordtatott velek és gyalogokat tizenhatot vett rajtok hét számára. Ezt el nem győzvén, elfutottanak; azután visszaszállván alkodott meg velek in fl. 100, 12 gyalogban egy hétre és négy szekérben akár mire, 30 itcze vajban. Ezt sem állotta meg, immár víszén rajtok fl. 120, gyalogot 16, szekeret 6, vaját 40 itczét.

Anno 1634 die 3. Septembris facta est inquisitio.

Ziliz. Zapichar agha idejében mindenkor mindenféle désmából szépen megalkodtunk vele, az adóban is megtartott bennünket az míg élt és se följobb, se alá nem vitte; hogy pedig Zaphikar (*nyilván Zulfikár volt az igazi neve*) aga idejében nem adtunk többet 70 szekér szénánál és ő is nem kívánt többet, 60 szekér fát esztendeig, többet arra sem erőltetett, de ime miuta Elecehem (*így*) bék bír bennünket, minden esztendőben száz szekér fánál többet hordat velünk, szénát is száz szekér szénánál többet hordat velünk; annak fölötte az búzának minden szapujáért tíz-tíz pénz héján két forintot vett, maga az buza akkor is két szapujával járt. Ezen kívül két ekét kér és az mikor oda adjuk, két hétig is oda tartja. Annak fölötte az sellér is kevés és mégis esztendőig soha az sellér házatúl el nem szakadhat, hanem azt akarja, hogy mindenkor legyen nála. E kívül (?) elmegyén és minthogy két faluja vagyon, az egyik urunk elmegyén és egyik falubeli fahordásért fölveszen 60 vagy 70 forintot és osztán annak az részét is mi velünk hordatja be, az mely képtelen erőtetés. Ezelőtt Szent-György vaját is egy pintet adtunk falujul (*így*), Szent-Mihály adójára is úgy, de most minden tehátntúl egy-egy itcze vaját kíván és meg is adjuk.

Anno 1634 die 3-a Septembris facta est inquisitio.

Mikolaiak panaszkodnak, hogy ez fölül megjegyzett esztendőben Mamhut ispaja idejében igazsában (*így*) élhattunk, de mióta ez mostani Memhet ispaja bír bennünket, azóta mind feljebb vert bennünket. Azelőtt 30 szekér szénát hordottunk az atyja idejében (*Memhet tehát Mahmut fia volt*), most pedig 70 és többre is fölvert bennünket; fát azelőtt 40 szekeret hordtunk, de már most azt is 10 szekérrel verte följebb. Az atyja idejében soha sellért sem adtunk, de immár most soha meg nem engedi azt, hogy háza megfogjon sellér nélkül, egy-egy hétig ott benn tartván; azelőtt madarat sem vett rajtunk az atyja s immár most ha madarat nem adhatunk is, vagy karmasin csismát, vagy mit veszen rajtunk, ezen kívül ekét kér, és ha nem adhatunk, azért is hol negyven szapu zabot s hol mit veszen rajtunk.

Anno 1622.

Garam-Damásdiak panaszkodnak, hogy elsőben budai Vele csauz ispaja tartotta őket, ki mindejekben (*így*) igazán megtartotta őket és immár estek párkáni lovas All agha ispájának kezében; ennek idejében sommáltunk meg vele 18 forintban. 34 szekér fában, 40 szekér szénában, most pedig fölveret 23 forintra és 23 pint vajra, fát vitet száz vagy több szekérrel velünk, szénát a mikor több terem, többet hordunk, mikor kevesebb kevesebbet, úgyannyira, hogy annak is számát nem tudjuk; désmabuzát és zabot kémszerűen veszen rajtunk, mert tíz héján 300 szaput kell adnunk. Az szántást mind minden fizetésünknel inkább nehezteljük, mert egy napra kétfőre kért elsőben s már most annyira ment föl, hogy tizenhat hódót is megszántat velünk. Soha azelőtt sellért és egyéb rendbeli emberinket el nem hitták mindenféle dologra, de ez személyválogatás nélkül minden dologra elhí bennünket és ha nem cselekedjük akarátját, tehát szid és fenyeget bennünket úgyannyira, hogy ha meg nem könynekedünk (*így*), el kell pusztulnunk.

Csata-Gém. Garam mellett való csata-gémieknek az uraik az visegrádi ispaják; ezek akkor hódultak be, mikor Esztergamban szállott az török; az miben akkor megsommáltak eddig abban tartották, hanem tavaly portapínzt vettenek rajtok, minden házigazdától 35 pínzt.

Garam-Vezekén. Garam-Vezekénieket az visegrádi ispaják birják, nem panaszkodnak ispajákra. Hanem az császár míve (*így*) helyett az passa adta az esztergami jancsár agának, hogy szolgáljanak fahordásból, szénahordásból. Ezek (*t. i. a jancsár agák*) minden harmadik esztendőn változnak. Ez mostani esztergami jancsár aga igen kegyetlenkedik rajtok, nem azt veszi, mint az előbbiek. Az előbbeni jancsár agának hordottanak

15 szekér fát, szénát is annyit, ez mostani ez esztendőben hordatott velek 25 szekér fát, szénát is annyit. Sellér szolgált 3 nap, legfeljebb 4 nap ezelőtt, most nyolcz napot szolgáltat ez.

Kis-Oroszi. Akkor hűdultak be, mikor Esztergam elveszett. Urok volt első Aki Amhát, második Deli Bali, harmadik Durak ispája, negyedik Sós Kurt aga, ötödik Beczer ispája. Ezekkel volt summájok pénz fl. 12, fa 20 szekérrel, széna 20 szekérrel; megtartották ezek ebben. Az mostani ispájájak Ramadan Oda passa nem tartotta meg, víszén rajtok 30 szekér fát, 30 szekér szénát, azonkívül most ujjban szénahordó szekeret kér.

Uj-Bars. Az esztergomi békek birják; egyik ha kimígyen, az másikra száll. Az hatvan falu beadása előtt hűdultatta be az török erővel, két embereket, éjjel reájok menvén, elvitték és úgy hűdultak be. Elsőbben volt sommájok, vettenek rajtok az bék fl. 400, az bék tihaja fl. 40, az bék deákja fl. 10, az bék komornikja fl. 10, az bék tolmácsa fl. 5, az bék vajdája fl. 4. Császár adója fl. 56, buza 60 szapu, zab 30 szapu. Ez nagy sommát el nem állhatták, mert az barsi táborkor helyek elpusztult, az népe elholt, úgy hogy ötvenhat pusztá hely maradt, az kinek semmi népe nem maradt; most is ötvenhárome pusztá. Akkor maga is az passa, az ki ott volt Barson Murtase (*így, helyesebben Murtesa*) passa fogadást tött, hogy ha megszállják az falut, megszallítja az sommájokat, azután hogy sokáig pusztán állott az hely, Deli Bali ment azonban az békségben, ez irogatott reájok háromszor is, hogy bemenjenek és jó módjával végez vele, arra sem mentenek be, hanem Kohári Péter uramnak ő nagának írt egynehány ízben, hogy kár az helynek pusztán állani, meg kellenék szállani; Kohári uram osztán írt nekik, intette, hogy megszállják, így osztán alámentenek magok is Deli Balihoz, azután ebéd embereket küldöttek Busik Jánost és Busik Tamást, szállította le az sommájokat 130 forinttal, in fl. 270 forintban hagyta, tihaját 20 forintban hagyta, deákját in fl. 5, komornikját in fl. 5, tolmácsát in fl. 2 den. 50, vajdáját in fl. 5, császár adóját in fl. 30 az buzát in szap. 30, az zabot in szap. 15. Erre az passától Murtaszetől (*Murteza m. f.*) levelet hozott, maga is hitlevelet adott, hogy mindenkor az legyen sommánk. Az több békek mindezekben megtartották őket mindeddig, hanem ez mostani Amhát passa 65 forinttal vett feljebb rajtok, az vajdája is 14 forintot kér rajtok, mely miatt el kell pusztulniok.

Anno 1634 in processu egregii Pauli Bélády
iudlium inquisitio facta.

Az Zyttua torkon való vígezis után erővel behódított faluk.

Bessenýő. Esztergamban szolgál, ispájájak Omer aga. Az mikor megsummáltanak volt, fizetnek pénz summát fl. 125,

buzát szapu sallai 5, az császár adaja fl. 12, buza szapu 12, zab szapu 6. Harmadik esztendőben adtanak fára az summán följl fl. 8, második esztendőben fáért fl. 12, immáran kell vinni szekér szénát nro 40, fát is szekér nro 40. Más egyéb szolgálatnak, szekérnek és gyalognak száma nincs.

Huúl. Esztergamban szolgál, ispajájok Haczy Balta. Az mi-kor megsummáltanak, ennek (?) fizettenek pínz summát fl. 32, hajtotta volt el akkoron kétszázhuszonnégy szarvasmarhájokat, mely marhát váltottanak meg pro fl. 600. Azután fizettenek summát fl. 55, most immáran esztendőnkint rajtok summát fl. 85. Noha tatár Ibrahim bék előtt megalkottunk volt fl. 65, de meg nem állotta, hanem két ökrünket oda veszette (*így*) és ugyan ő neki kell adniok az fl. 85. Az császár adaja fl. 8, buza szapu 10, zab szapu 5. Szénát és fát annyit kell hordaniok, az mennyit kíván, gyalog munkát is.

Ohaj. Esztergamban szolgál. Az első ispajájok Beker ispaja volt. Ez mostani ispajájok Dervis bék fia. Beker ispaja hajtotta el negyven szarvasmarhájokat, az ki megért fl. 1000. Egy embert levágtanak és egy gyermeket elvittének. Az gyermeket váltották meg fl. 90, nyargalló pínzt fl. 12, úgy kellett második esztendőben megsummálni, adott kész pínzt fl. 150. buzát szapu 20, zabot szapu 20, húsz szekér széna, húsz szekér fa, húsz itcze vaj. Az császár adaja fl. 10, buza szapu 10, zab szapu 5. Dervis béknek ez mostani ispajájoknak adnak pínzt fl. 110, buzát szapu 20, zabot szapu 20, husz pint vaj, minden esztendőben ekét is kell adni, szénahordásnak, fahordásnak, gyalog munkásnak száma nincs. Embereket minden kicsiny dologért megvereti.

Rendve. Esztergamban szolgál. Ispajájok . . erczusön ispaja (*így*), hajtotta el szarvasmarháját nro 100, váltották meg nígy-száz forinton, azután megsummáltanak in fl. 60, öt szapu buza. öt szapu zab; második esztendőben rajtok többet fl. 20, buzát szapu 5, zabot is szapu 5. Az császár adaja fl. 8, buza szapu 8, zab szapu 8, vaj itcze 20. Most is azon ispajájok, fahordásnak, szénahordásnak és gyalogmunkásnak száma nincs.

Valkáz. Esztergamban szolgál. Az első ispajájok volt Fekete Mustapha, az hajtatta el négy ökreit, mely oda veszett, adtanak annak summa fl. 65, buza szapu 10, zab is szapu 10. Mostani ispajájok Amhet ispája; ennek is azon summát adják. de az miheket is megdézválja, fahordásra, szénahordásra az mennyit kér és gyalog munkást is megadja. Az császár adaja fl. 10, buza szapu 10, zab szapu 5.

Pozba. Esztergamban szolgál. Első ispajájok Thymar Odafendi (*nyilván Oda effendi*) hajtatta el száz szarvasmar-

hájokot, két embert levágtak; úgy summáltak meg vele in fl. 100, tíz sallai szapu liszt, itcze vaj 26, fahordásért adott fl. 5. Akkor volt az császár adaja fl. 14. Mostani ispajájok Hachy, adnak summát fl. 120, buzát szapu 30, zab szapu 30, negyven itcze vaj, harmincz itcze míz. Most többet kér vaját 20 itczével, mízet is 20 itczével. Az császár adaja most fl. 20. Az szénahordásnak, fahordásnak és gyalog munkásnak száma nincs.

Nagy-Mánya. Esztergamban szolgál. K... an ispajájok hajtotta el szarvasmarhájokot nro 120, az negyven számó oda veszett, az hatvan számót váltották ki fl. 155. Adtanak minden esztendőben summát az falutól fl. 65, most öttel kér többet; az szállóhegytől adnak fl. 65. Az császár adaja fl. 10, buza szapu 10, zab szapu 5. Az szolgálat mindenre annyi, az mennyit kíván rajtok.

Nagy-Lóth. Esztergamban szolgál. Volt először két ispajájok, Ali ispaja és Nemy. Hajtották el szarvasmarhájokot nro 12, azt váltották ki negyvennyolcz forinton; az a két ispaja vett rajtok summát fl. 24, miheikből, buzájukból, zabjokból tizedet.

Mostani ispajájok Mustapha aga veszen rajtok fl. 24, buzájokból, zabjokból, árpájokból és mihekből tizedet; az anyamíheket is mindenkor megtizedeli ez. Az császár adaja fl. 12, buza szapu 12, zab szapu 6. Aratót is vett ezen ispája rajtunk. Egyéb szolgálatunk fa-, szénahordásunknak és gyalog munkásunknak száma nincs. Az sertésmarháinktól adunk minden esztendőben fl. 4.

Setítkút. Esztergamban szolgál. Először volt ispajájok Haczi Oszman. Először hajtotta el minden marhájokat számszerint 140, úgy kellett meghódolni és megsummálni; adott summát fl. 35, buzát szapu 16, zabot szapu 15, vaját itczét 16. Mostani ispajájok Aly Oda passa, most adnak ennek az summán felől fl. 30, vaját 9 itczével, mízet itczét 13, buzát szapu 4, az zabban ad még most szapu 10. Az császár adaja fl. 8, buza szapu 8, zab szapu 4. Az széna-, fahordásnak és gyalogmunkásnak száma nincs.

Ény. Esztergamban szolgál. Első ispajájok volt Deli Baly. Először hajtották el egynehány számú marhájokot, melyet váltott ki ott lakozó Demeter György százhatvan forinton; az első Dely Baly ispajájok vett rajtok summát fl. 40, vaj itcze 16. Ennek ezen kívül semmit sem adtanak, nem is szolgáltanak. Mostani ispajájok Beky ispaja; ennek adonk summát fl. 30, buzát szapu 15, zabot szapu 24, vaj itcze 40. Fahordásért adnak minden esztendőben fl. 4, tizenkét szekér szénát hordnak. Az császár adaja fl. 6, buza szapu 6, zab szapu 3, gyalog munkásnak száma nincs.

Besse. Esztergamban szolgál, ispajájok Mustapha s hajtotta el marhájokat nro 20, az ki mind odaveszett, az nemes uraim marhájokban nro 22, az is mind oda veszett; az falunak egy részét megégette volt; vett azután summát rajtok fl. 35, búzát szapu 15, zabot szapu 25; nemes uraim adnak magok summát fl. 8, zabot szapu 6, vaját itczét 12. Az császár adajára ad az falu az nemességgel együtt fl. 6, búzát szapu 6, zabot szapu 3. Most immáron azon ispajájok veszen többet az falun fl. 5, az nemes uraimon kér többet búzát szapu 6.

Senchye (Szencse). Esztergamban szolgál; előbb ispajájok volt Hason aga. Először vitték el négy embereket, mely most is oda van, azután egy emberünket, melyet váltottunk ki fl. 12, úgy summáltunk meg ezen Hason agával, adtunk neki summa pínzt fl. 25, mostani Hachy agá(nak) esztendőnkint adnak pínzt fl. 80, vaját itczét 20, tizenöt szekér szénát, tizenöt szekér fát hordanak. Az császár adaja fl. 8, buza szapu 8, zab szapu 4, gyalogmunkások szakadatlan.

Belegih. Esztergamban szolgál. Előbbi ispajájok volt Libadi ispaja, először hajtották el négy ökröket és három lovakot, úgy summáltak meg ezen ispajájokkal; volt summájok fl. 15, buza szapu 12, zab szapu 14, vaj itcze 14. Mostani ispajájoknak Memhet bek órás mester adnak summát fl. 30, buza szapu 15, zab szapu 18, itcze vaj 18. Az hódolás után vittek el három leánykát, az ki most is oda van. Az szőlőhegy summája külön van, adnak tőle fl. 25, tíz szekér szénát, tíz szekér fát, 2 kaszást tíz napra, gyalog munkás az mennyi kell. Az császár adaja fl. 8, buza szapu 8, zab szapu 4, tavali esztendőben egy Hyndy István nevű embereket kifogták éjszakának idején házából, Esztergomban díja (*így*) szerint váltatott ki in fl. 56.

Füss. Budára szolgál. Öt esztendeje ispajájok jancsárok tihája, minden esztendőben adnak kész pínzt fl. 150, ötven szekér széna, ötven szekér fa, nyolczvan itcze vaj, nyolczvan itcze méz; ezen kívül mennyi szekeret és gyalogot kíván meg kell adniok. Az császár adaja fl. 12, buza szapu 12, zab szapu 6. Az béknek esztendőnkint adnak ajándékban egy bárányt, egy szapu búzát, egy szapu zabot, egy pint mízet. Az császár deákjának is ez szerint az ajándékot megadják.

Az hatvan faluk közül való faluk.

Csifár. Esztergamban szolgál. Emyn ispajájok. Az barsi beadáskor volt sommájok fl. 172 den 57, az császár adajára fl. 4, szolgálatért adnak ispajájoknak fl. 36. Az császár adajáért veszen rajtok búzát szapu 60, zabot szapu 30.

Tild. Esztergamban szolgál. Emyn ispajájok. Az barsi beadáskor volt sommájok fl. 40 den. 29, az császár adajában veszen rajtok búzát szapu 26, zabot szapu 13. Summájok fölött

veszen többet rajtok esztendőnkint fl. 20. Egy esztendőben vett rajtok deszkát 25 szálat, sindelt nyolczszázat.

Aha. Esztergamban szolgál, Vely ispajájok. Az barsi beadáskor volt summájok fl. 72 den. 76, az császár adaja tíz forint den. 44. Nyolcz esztendőtől fogvást veszen rajtok többet fl. 38, húsz szapu buzát, zabot is szapu 20, vaját itcze 20, mézet is itcze 20.

Mellek. Esztergamban szolgál. Tholt (*vagy Tót?*) Jusuf ispajájok és Memhet. Az barsi beadáskor volt summájok fl. 110, az császár adaja fl. 18. Azon ispaják vettenek többet rajtok fl. 25. Az császár adájában adnak vissza fl. 12, az fl. 12 (*így*), veszen buzát szapu 24, zabot szapu 12.

Thököl. Esztergamban szolgál. Dervissbék volt ispajájok. Az barsi beadáskor volt summájok fl. 66. denar 66, az császár adájában meg tartotta, hanem harmadik esztendőben verte summájokot ad fl. 125, buzát szapu 25, zabot is annyit, száz itcze vaj. Az fia birja most őket, az is az szerint megveszi, az vajban enged meg negyven itczét. Szolgálatjok közönsígesen Csiffáron kivől: Szénát, fát hordat mindenik ispája az menyit akar, gyalogmunkást is mindenre annyit kell adniok, az mennyit mikor melyik ispája kíván. Az béknek esztendőnkint minden falu ad egy bárányt, egy szapu buzát, egy szapu zabot, egy pint vaját, egy pint mézet. Az császár deákjának is ezen ajándékot praestálniok kell esztendőnkint.

A n n o 1631.

Verebély. Erővel hódíttatott be, Esztergamban szolgál. Az bék ispajájok. Alkodontanak volt meg az békkel summában in fl. 300, az császár adaja fl. 30, buza szapu 30, zab szapu 15, mely megsummálásra az egész esztergomi török adott pecsétés levelet. De ez mostani bék meg nem akarja tartani azon summában, hanem az summa fölött kér rajtok tized szaput fl. 30, nyolczvan pint vaját, huszonöt kaszást, ha az kaszásokat meg nem adja, egy víg karaziát kér rajtok.

In processu egregii Michaelis Pápass iudlium
inquisitio facta.

Nagy Ugróczról vittének el 3 gyermeket martalóczok, Velkapolyárul 4 embert, ötödiket le vágták, Rudnárul 2 embert, Ujbányárul üveges két gyermekét, harmadikat is mást.

Super qua quidem modo praemisso per iamfatos dominos iudices nobilium et iuratos assessores nostros peracta in hoc comitatu nostro publica et generali inquisitione ad relationem eorundem fidedignam, praesentes litteras nostras inquisitorias testimoniales, sub sigillo istius comitatus nostri authentico

emanandas esse duximus et extradandas. Actum ex generali congregatione nostra die septima mensis Septembris in oppido Kis-Tapolcsán celebrata anno domini 1634°.

Lecta, publicata et extradata per
iuratum notarium eiusdem comi-
tatus Barsiensis.

CXLVIII. *Kelecsényi János folyamodványa török rabságból való
kiváltásának segélyezésére nézve.*

Alázatos szolgálatomat és isteni imádságimat ajánlom Ngtoknak és kgknek. Az szent Isten minden kívánta jovaival, kedves, egésíges és szerencsés hosszú élettel látogassa meg Ngtokat és kgket.

Minemő véletlen nagy szerencsétlenség szegén ügyefogyott fejemet talált volt legyen az elmúlt 1647. esztendőben, Szent-Mihály havának 24-ik napján az szegín vömmel együtt, tudom nyilván vagyon Ngtoknál és kgknél; tudni illik reánk rohanván véletlenül a természet szerint való pogány ellenség török Korpona város határában, az több keresztényekkel együtt elfogván, magamot is Esztergomban rabságra elvitt volt, holott sok és külömb-külombféle fogásokkal és kinzásokkal nyomorgatván engemet, az szegín vömmel együtt (az melynek a miatt ki is kellett ugyan ott ben mulni ez világból) nem annyira életemnek megrövidítésiről, az mennyire kinaimnak szaporodásiról gondolkodván, kintelen hatszáz tallérokban kellett megsarczolnom. Melynek bizonyos részit beszol . . . (*vagy két szó olvashatlan*) kevés substantiámnak, magam és gyermekimtől (*olvashatlan*) jóllehet úgy is elég sok fáradsággal szerit tehettem (*olvashatlan*) maradt résznek magam facultasiból (mivel nincsen) (*olvashatlan*) nem tehettem, az több patronusim, fautorim és gyámolóim között folyamodom Ngtokhoz és kgkhez mint kiváltképen való kegyelmes patronusimhoz, ebben az igyefogyott nyomorult és keserves rabi állapotomban, tekintvén reám keserves szemmel, méltóztatna segítséget is nyújtani, hogy az Ngtok és kgk segítsége által is annyival könnyebben az hátra maradt sarczomnak megfizetésitől menekedhessem meg. Mely abbeli Ngtok és kgknek hozzám megmutatandó jóakarátját míg élek, az én vékony állapotom szerint hálaadó szívvel meg igyekezem szolgálni. Tartsa Isten és éltesse Ngtokat és kgket sokáig jó egísségben.

Ngtoknak és kgknek alázatos szolgálja

Kelecsényi János, szegín rab.

(Barsvármegyei ltár fasc. 11.)

Jegyzet. Barsvármegyének 1649-iki szeptember 30-ikán Kis-Tapolcsányban tartott közgyűlése a perceptort 5 forintnak kifizetésével bizza meg. A folyamodvány hátán azonban egy jegyzet áll, mely szerint a kiadás 88 frt és 95 denár; csak kérdés, ezen jegyzet reá vonatkozik-e?

CXLIX. *Csajághi Máté veszprémi hadnagy folyamodványa török rabságból való kiváltásának előmozdítására nézve.*

Istennek búséges áldását kívánom Ngtokra, kgkre terjesz . . . Kénszerítetem Ngtokat és kgket alázatos suplicatióm által megtalálnom, mivel ez ezerhatszáz negyvenkilencz esztendőben a pogányok felesen öszve gyűlvén várunk alá jöttek, én is ehez képest zászlómmal és vitézimmel kimenvén, az pogányoknak feles volta miatt sok vitézemmel rabságra estem, egyébaránt szabadulásom nem esett, hanem sok kinoztatásim és nyomorúságim után kénszerítetve (*így?*) négyezer tallérban megsarcsol (*ának?*), az mellynek megfizetésére magam javaibúl elégtelen vagyok, hanem azért kellett Ngtokhoz és kgkhez folyamodnom, az mint a több keresztyének is, így Ngtok, kgk is lenne valami kis segítséggel, hogy fejemet az nyomorult rabságból szabadíthassam, hogy ezután is szolgálhatnék keresztyén hazámnak és nemzetségemnek, az Ngtok, kgk jó akaratját is teljes életben meg szolgálhassam közönségesen. Isten tartsa meg Nagyságtokat, kgket.

Ngtok, kgk alázatos szolgája

beszprémi hadnagy
Csaiághi Mátthé, m. p.

Külczim: Ngtokhoz s kgkhez alázatos supplicatio. — Barsvármegye jegyzőjének jegyzete, hogy 1651-iki junius 15-ikén Kis-Tapolcsán mezővárosában tartott közgyűlésen a perceptor 12 tallér subsidium kiutaltványozásával megbízott.

(Barsvármegyei ltár.)

CL. *Kossut Miklós folyamodványa Barsvármegyéhez török rabságból való megváltásának előmozdítása érdekében.*

Ngtoknak és kgknek mint kegyelmes patronus uraknak ajánlom alázatos szolgálatomot, kívánván az Uristentől ő szent fölségitől Nagtoknak és kgknek minden üdvössíges szerencsés jókat nagy boldogul megadatván lenni.

Nem kevés nyomorúságot, inséget azok szenvednek, az kik az pogány töröknek igája és nyomorult rabságban esnek, az mint rajtam is történt, ki midőn én mind az mi kegyelmes urunk császár urunknak ő fölsíginék és az mi édes hazánknak, Magyarországnak vérem hullásáig híven szolgálván, Ujvárnál az perbetei mezeiben rabságban estem és különben ki nem szaba-

dulhattam, hanem nagy summa sarczom által, ki teszen tizen-nyolczszáz tallért, az műnemű pedig kevés jószágom volt, azzal föl nem érem, hanem kintelenségből kegyelmes patronus urakat köllötik requirálnom. Ngtokat és kgket ez okáért alázatosan kérem, méltóztassék az igaz keresztény szánakodásból és affectiójából engemet szegény nyomorult rabot megsegíteni, Ngtoknak és kgknek mind Istenhez való imádságimmal s mindéltig való alázatos szolgálatimmal hálálni igyekezem. Ngtoktól és kgktől kegyelmes választot várván. Éltesse az Uristen Ngtokat és kgket jó egészségben.

Ngtoknak és kgknek alázatos szolgálja

Kossut Miklós, rab.

(Barsvármegyei Itár.)

Jegyzet. Felolvastatott Barsvármegyének Kis-Tapolcsán mezővárosában 1652-iki februárus 8-án tartott közgyűlésén, s elhatároztatott ötven forint segély megadása s ennek a vármegye perceptora által való kifizetése.

CLI. *Móré István kapitány folyamodványa török rabságból való kiszabadulásának elősegítése végett.*

Ilmi, rdmi, etc. domini patroni et fautores michi gratiosisimi atque observandissimi. Post humillimam servitiorum meorum commendationem. Az pogány kezében esett körösztýén rabnak minemő conditiója legyen, nem szükség Ngtokat és kgket sok szóval onerálnom, holott az experientia nyilván való bizonyság. Igy én nekem is ez elmúlt időkben Istennek ő szent fölségének akaratjából, mert ő fölsége akaratjából mind jók s mind kedvünk ellen való dolgok adattatnak, levén dolgom, hogy az több keresztýén vitézlő renden való uraimmal az pogány kézben estem vala, és elsőben Budán az vezér rabja lévén, annakutánna Esztergamban hozattatván, rabságomban nem kicsén sanyaruságot és nyomoruságot szenvedvén, köllött az pogánynak kegyetlensége miatt hatezer tallérban megsarczolnom. Mely hatezer tallérnak egyik részét gróf Forgách Ádám uram ő nga generális urunk egy rabjának kétezer tallérnak sarczában kegyelmesen magára vállalta, kirúl ő ngát, míg Isten éltet, mind Istenhez való imádságimmal s mind alázatos szolgálatimmal recolálni igyekezem, az két ezer tallért hálaadóképpen igyekeztvén ő ngának megtérítenem. Mely summa pénznek magam kevés facultásomból szerét nem tehetvén, az sok jámbor keresztýén főrendekhez készrétetem folyamodni, Ngtoknak és kgknek alázatosan könyörgök, Ngtok és kgk méltóztassék ebben az én szükségemben kegyes szemeit reám nyujtani, és sarczomban segítséggel lenni, kit az

Uristen megfizet Ngtoknak és kgknek és én is alázatosan meg
igyekezem szolgálni Ngtoknak, kgknek.

Ngtoknak és kgknek alázatos szolgája

Móré István, rab.

Kívül: Ngtokhoz és kgkhez alázatos könyörgése szegény rabnak,
m. p. Móré Istvánnak (*így*). — Az egész ugyanegy kézírása, úgy látszik magáé
a folyamodóé. Barsvármegyének (az évszám hiányzik de 1650—1652-nél
nem más) januárius 11-én Kis-Tapolcsányban tartott közgyűlésén ezen
sarczra 200 forint megadatott s a perceptor annak kiolvasásával megbízott.

*A folyamodvány hátlapján még ezen szavak állanak későbbi
kézzel:* Stephanus More capitaneus solveré debet turcae bis mille talleros,
comitatus resolvit ipsi florenos ducentos.

(Barsvármegyei ltár fasc. 12.)

CLII. *Horvát György folyamodványa török rabságból kiváltá-
sának előmozdítása végett.*

Siralmas, keserves és nyomoruságos rabságombúl való
kiszabadulásomnak utána, holtig való alázatos és engedelmes
szolgálatomat ajánlom Ngtoknak és kgknek. Isten ő szent fölsége
holdog szerencsis hosszú élettel áldja meg Ngtokat és kgket.

Másodszor Ngtokat és kgket mint kegyes gyámolóimat és
patronusimat ez siralmas levelemmel kelleték busítanom, de azon
kírem Ngtokat és kgket az egy élő Istenért és az ő szent érde-
miért, ne nehezteljen én reám szegény megnyomorodott rab
szolgájára, hanem méltóztassék Ngtok és kgk irgalmas szemmel
én reám tekinteni, mivel én minden teremtet állattúl megvetett
és elfelejtetett lévén, az egy Ngtok és kgk kegyelmes grátiájához
és jó akaratjához folyamodok és minden remínségemet helheztem.
Jól tudja és világosan megértette Ngtok és kgk az előben (*így*)
supplicatiómbúl, melly sok szerencsítlenségekkel megterhelhetett
legyek és teljességgel nem különbben mint az tengeri szél emisz-
től (*így*) és nagy haboktól hányattatván beburíttattam, Nagyság-
tokhoz és kgkhez mint egy erős kűsziklához folyamodok, mert ha
Ngtok és kgk kegyelmes jó akaratját túlem elvonsza, soha sza-
badulásomat nem várok (*így*). Annak okáért Ngtokat és kgket
az egy élő Istenért és ő szent fölsége drága vére hullásáért
kírem, legyen segítséggel, irgalmasságot cselekedjék velem és
útban igazítson, mi móddal Ngtok grátiája által szabadulhassak,
hogy teljes életemnek rendiben holtig való istenimádó alázatos
rabszolgája lehessen Ngtoknak és kgknek.

Tartsa Isten és éltesse Ngtokat és kgket sok esztendeig
nagy jó egészségben.

Ngtoktúl és kgktúl alázatosan választot várok.

Ngtoknak és kgknek alázatos holtig való szolgája

Horvát György.

Kívül: Ngtokhoz és kgkhez mint kegyelmes uraimékhoz alázatos könyörgő levelem.

(Barsvármegyei ltár.)

Jegyzet. Barsvármegyének 1652-iki május 23-ikán tartott közgyűlésén a folyamodó számára száz tallér utalványoztatik s a megyei perceptor annak kifizetésével megbizatik.

CLIII. *Vida Pál balassa-gyarmati gyaloghadnagynak és Zlatnai Martinkónak folyamodványa török rabságból való kiszabadulásuk dolgában.*

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Ngtoknak és kgknek. Az Uristen kívánsági szerint való jókkal áldja meg Nagyságokat és kgket.

Ngtokat és kgket kénszerítetténk ez alázatos suplicatiónnal megtalálnunk, miképpen egyikünk ez elmúlt s másikunk tavali esztendőben véletlenül estiünk vala az pogány kézben, melyből semmi uttal nem lehetett szabadulásunk, hanem egyikünknek ezer talléron, másikunknak száznegyven talléron, mely somáknak magunktól való letételire javainkból elégtelenek mi szükségesképpen kellett folyamodnunk az keresztyéneknek segítségéhez, kik között Ngtokat és kgket is kellett requirálnunk, supplicálván alázatosan Ngtoknak és kgknek, értvín rabságos nyomoruságunkat, lenne valami segítséggel, hogy az Ngtok és kgk kegyes patrocíniumja által is szabadulhatnánk az pogány kézből; mely Ngtok és kgk ebbeli jó akaratját alázatosan Istenhez nyújtó imádságunkkal meg igyekezzük szógálni, hogy Ngtokat és kgket jó egészségben sok esztendeig tartsa meg.

Ngtok és kgk alázatos rab szolgái

Vida Pál, balassa-gyarmathi gyalog hadnagy
és Zlatnai Martinkó Lőrincz.

Külczim: Ad inclutum comitatum Barsiensem humillima supplicatio intronotatorum.

A folyamodvány hátlapján a következő jegyzet áll: Producta et acceptata super flor. 2. 3^{ia} Septembris 1655. Úgy látszik, csak ekkor számolt be a megyei perceptor.

(Barsvármegyei ltár.)

Jegyzet. Barsvármegyének 1653-iki márczius 6-án Kis-Tapolcsányban tartott közgyűlésén mindeniknek 2 forint kiutalványoztatott.

CLIV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Ilmi, rndmi, etc. domini amici nobis observandissimi. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Bizonyosan értettük, hogy ez következő napokban új vezér fog feljönni Budára, a kihez mink az regnicoláknak sok rendbeli súlyos dolgainak complanatiója, és az hódolt vármegyékben resideáló s jószágokat bíró rendeknek unalmas és szenvedhetetlen difficultásinak könnyebbítésére nézve, az mi kglmes urunk ő flge kegyelmes annuentiájából és engedelmeiből bizonyos követséget akarunk instituálni. Az okáért, hogy ez alkalmatossággal valami oly kiváltképpen való szükséges dolgok, propositionra való difficultások ki ne maradjanak, kgknek akaránk mature intimálni, sőt kérnünk is szeretettel kgket, értvén ebbéli szándékunkat, az maga nemes vármegyéjének hódolt és pogány igája alá vettetett részeiben minden halogatás és késedelem kívül inquisitiót peragáltasson arról tudniillik, eleitül fogvást melyik faluk avagy helyek mennyi adót avagy sarczot szoktanak az töröknek beadni, és azon adójokat az üdőtől fogvást mindekkoráig kinek-kinek mennyivel adaugeálta és feljebb verte az török, azon kívül is ha mi egyéb oppressiójok volna, melyet kgk megcselekedvén, első alkalmatossággal írásban seriotim kötest küldje ide mi nekünk, hogy azokat beküldendő követünknek instructiójának több rész punctái közé inseráltatván oda bé követségképpen proponáltathassuk az vezérnek. Az minthogy nincsen is kétségünk, hogy kgk mindezeket hova hamarább jó effectusban ne vegye. Quas in reliquo valere cupimus diu felicissimas. Datae Cassoviae die 3^a Julii a. 1656.

Illmarum, etc.

servitor et amicus paratissimus
Comes F. Wesselény, m. p.

(Barsvármegyei Itár fasc. 12.)

CLV. *Gróf Rákóczi László Barsvármegyéhez.*

Illustrissimi, etc. amici et vicini observandissimi. Salutem servitorumque meorum paratissimam commendationem. Minémő nagy félelemben légyenek az pogányoknak közellétele s gyakorta való kijárása miatt kgk nemes vármegyéjének Kis-Tapolcsán nevű falumbeli szegény emberim, nyilván lehet kgknél; az melyeknek securitásokra s bátorságosabb megmaradásokra s épülésire nézve is azon helynek akarván valami erősségecskét építenem, nemes vármegyeül az kgk jó akaratjához és segítségéhez is kelleték bizodalommal confugiálnom, nagy szeretettel kérvén kgket, illy közönséges jóra való szándékomat nemes vármegyéül bizonyos számú vállköveknek meghordatásával ne nehezteljen kgk promoteálni. Isten életemet megtartván, ebben megmutatandó jóakaratját és segítségét kgknek megszolgálni el nem mulatom, kívánságom szerint való válaszat várván kgktől.

Tartsa meg Isten kgket jó egísséges hosszú életben. Datum in curia mea Zboroviensi die 15^a Decembris (?) 1656.

Illmarum etc.

servitor paratissimus
C. Ladislaus Rákóczy, m. p.

(Barsvármegyei Itár fasc. 12.)

CLVI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott üdvözlés után. Szivesen kívántuk volna ugyan magunk személye szerint az méltóságos esztergami érsek urunk ő kglmével együtt ez mostani kgk ispány választó székében jelen lennünk, de bizonyos okra nézve most az egyszer nem compareálhatunk, hanem ím nemzetes vitézlő Barthakovith János uramot ő kglmét képünkben oda küldöttük, szeretettel kérvén kgket, amiből palatinusi authoritásunkkal szolgálhatunk kgknek, jelentse meg ő kglme által. In reliquo Isten éltesse kgket jó egésségben. Datum in S.-Cruce die 1^a Februarii 1657.

Farundem dnum vrarum

amicus ad serviendum paratus,
Comes F. Wesselényi, m. p.

(Barsvm. Itár fasc. 13. nro 24.)

Jegyzet. Ezen ispány választás illetve beiktatás, zombori báró Lippay Jánost illethette. Atyja Gáspár, a kincstári elnök, a ki ekkor már nem élt, szerezte volt a családnak barsi birtokait a két rokon családtól, u. m. a Dóczy báróktól s a kihalt Lipsey család után. E család azonban, miután apa és fiu a barsmegyei főispáni méltóságot birta, nem soká virágzott, János barsmegyei birtokait eladván, később lemondott e megye főispánságáról, benne a család kihalt. Rövid ideig birták Revistye és Saskő várak uradalmait. A levélben említett esztergomi érsek Lippay György a főispán nagybátyja, ki gyakran befolyt a vármegye kormányzatába. Ha a nádor levelében az ispány választószék a főispán beiktatására vonatkozik, a mi valószínű, mert különben az esztergomi érsek hajlandósága az arra való részvételre nehezen indokolható, akkor Lippay János főispánságának kezdete 1657. elejére állapítható meg, holott eddig az 1653. év volt elfogadva; ha azonban alispáni választás értetődik alatta s a nádor tollhibát követett el, a midőn ispányt íratott alispány helyett, akkor 1653-tól 1676-ig s így 23 évig viselte Lippay János a barsi főispáni méltóságot.

CLVII. *Szepesvármegye átirata Barsvármegyéhez a tizenhárom város kihágásai ellen támogatást kérvén.*

Illmi, rndmi etc. domini fratres, amici et vicini observandissimi. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam com-

mendationem. Mely hallhatatlan szánakodásra méltó praetensionink legyenek országostúl az szepesi tizenhárom város lakosai ellen, naponkint való hatalmaskodások és minden országgyűlésében ellenek való sok panaszok világosan megmutatják, mely nagy kárunkra és nemesi szabadságunk romlására legyen, hogy ekkoráig is az nemes országhoz nem incorporáltattak. Mert ők nemcsak contribuálni pro publico bono nem akarnak, de privilegia liberarum civitatum sibi arrogantes, szabadossan quaesturákat exerceálnak és az lengyelekhez való bizodalomtúl viseltetvén, minden violentiákat cselekesznek s ha ő flge maga és boldog emlékezetű édes atyja sokszori fogadása szerint kegyelmesen nem provideál, ez mi vármegyénknek az lengyelek hatalmaskodása miatt meg kell nyomorodni. Látván ezért mind az nemes országnak eziránt való szenvedhetetlen kárát, mind pedig nemesi szabadságunk romlását, kérjük bizodalmasan és ugyan obtestáljuk Ngtokat és kgket, hogy az mostani országgyűlésére küldendő atyjokfiainak instructiókban peculiariter ez instantiánkat adni ne nehezteljen, könyörögvén ő flgének ugyan ez országunk gyűlésén, méltóztassék effectuálni üdvözült édes atyjának sokszori fogadását, kire ő flge is erős hitivel kötelezé magát, megirt opidumoknak halogatás nélkül nemes országhoz való incorporáltatásában. Mely ő flge kegyelmességét fidelitate et fidelibus servitiis in perpetuum demereri igyekezünk. In reliquo easdem illmas, rndmas etc. Dominationes Vras ad vota valere desidera(mus). In generali congregatione nostra Leutschoviae celebrata die 10^a Julii 1659. Earundem etc.

servitores, fratres, amici et vicini
paratissimi
Universitas dñorum magnatum et
nobilium comitatus Scepusiensis.

Ha ez levelünk Ngtok és kgk követeit hon nem érhetné, kérjük szeretettel, irjon utánnok ő kgknek kérésünk felől.

(Barsvármegyei ltár fasc. 14. nro 5.)

Barsvármegye közönségéhez czímezve Szepes vármegye czímeres pecsétjével.

CLVIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi etc. Lévén felette ujontan elmulása ez kiszolgáltatott országunk gyűlésének, ahoz képest sok irásunkkal nem akarjuk terhelni kgket, hanem emlékeztetjük, micsoda istenes jó végre valamennyi porta Magyar- s Horvát világon van, egy-egy forintot contributiót ígértünk. Mivel pedig azon istenes ígéret adományt vár, felette nagy szeretettel és bizodalommal kérjük kgket, nemes

vármegyéjében valamennyi portája van, arra azon egy-egy forintot felvetvén, mentől hamarább kiszedesse és hogy rendelést tehesünk felőle, minket azonnal tudósítson. In reliquo easdem Dnes Vestras feliciter valere desideramus. Datum Posonii die 28. Decembris anno 1659.

Earundem D. V.

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wesselény, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 14.)

CLIX. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyének.*

Illmi etc. Nem kételkedünk, az mi kegyelmes urunk ő felsége az personalis insurrectio felől való publicatoriákat megküldte, hogy in tali casu summae et extremae necessitatis kgk is viritum hazája oltalmára felkeljen. Mivel penig az felfuvalkodott pogányság nekünk az német követ által nemcsak megmerészlette bátran irni, de palam et aperte általunk ő flgének is iratni, hogy egyáltaljában az két vármegye foglalásához akar nyulni, mellyel hogy az generalis békességet részekről valójában felbontották légyen, ki nem látja. Kgket azért szeretettel akaránk requirálnunk, sőt az ő flge nevével palatinusi auctoritásunk szerint serio parancsolnunk is, vévén kgk ez levelünket, ha érsek uraméknak ő kegyelmeknek iudex curiae urammal és több földi urakkal úgy tetszik, a mikorra és hova fognak kgknek terminálni, mindjárást hazájához való szeretetéhez képest, jó szerrel és készülettal felülvén, azon napra és helyre compareálni semmi uttal el ne mulassa, és siessen édes hazája oltalmára, egyébiránt mi tudományt teszünk Isten és Magyar világ előtt, valaki ebben hátra álló lészen s egy szívvel lélekkel nem fog az dologhoz, országunk törvénye szerint irremissibiliter procedálunk ellene, sőt ha ország törvénye nem volna is, a ki ez haza mulhatatlan szükségében fel nem ül, rá megyünk és mint afféle haszontalan heréjét és mostoha fiát hazánknek kigyomláljuk, kivetjük s javait az érdemeseknek eladjuk. Nec secus facturi. In reliquo éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum ex castris ad Rakamaz positis die 10^a Septembris 1660.

Earundem etc.

amicus ad serviendum paratus
Comes F. Wesselényi, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 14.)

CLX. *Gróf Forgách Ádám főkapitány érsekújvári parancsnok lessenyei Nagy Ferencz Barsvármegye alispánjához.*

Generose domine amice observandissime. Salutem, servitorum meorum paratissimam commendationem. Az újvári had-

nagyok gyüvének hozzám, az kik miről suplicáljanak, im in specie oda küldtem supplicatiojokat, kgdet nagy szeretettel kérem édes vice ispán uram (mivel egyébaránt is ezekre soha panasz nem volt) ne nehezteljen az én tekintetemért is elbocsátani őket, mindeneket megadatván, ha mit ők is az szegény emberektől elvettek volna, higgye el kgd, hogy bizony plenarie conteltáltatom őket és felelek felőle, hogy ezen katonák végett az szegénység többé meg nem fog busulni; ez iránt való jóakarátját én is megigyekezem kgnek szolgálni. Ezzel Isten éltesse kgdet. Datum Komjáti 4^a Octobris 1660.

Gencrosae Dnis Vrae

servitor et amicus paratissimus

C. A. Forgách, m. p.

(Barsvármegyei Itár.)

CLXI. *Lippay György esztergomi érsek Barsvármegyéhez.*

Illmi etc. Mind vártuk az ő flge választételét és kegyelmes parancsolatját, ha felülvén kgk, kelletik-e várakozni és együtt lenni vagy pedig eloszolni kiki mind házához és az mikor kívánatlik előállani. Assecurált volt is bennünket az bécsi consilium, hogy bizonyosan legfeljebb ez mai napra megérkezik az resolutio. De ime semmi levelünk nem jöve sem az bécsi consiliumtól, sem ő flgétől.

Ehez képest egyebet nem tudunk mit írnia kgknek, hanem javaljuk, hogy ő flge eddig való kglmes parancsolatjához alkalmazzassa kgk magát és megmustrálván, haza oszoljon. Tartsa és éltesse Isten sokáig jó egészségben kgket. Posonii die 10. Oct. 1660.

Farundem Dnum Vrarum

ad serviendum paratissimus

archiepiscopus Strigoniensis, m. p.

(Barsm. Itár fasc. 14.)

CLXII. *Gróf Rákóczy László Barsvármegyének.*

Szokoti köszöntés után. Az elmúlt esztendőben találták volt magam ládáival együtt Ngtok és kgknek is egy leveles ládáját az háboru időre nézve sárosi házamhoz innen Kis-Tapolcsánról felvinni, melynek visszahozatása felől noha ezelőtt is régen parancsoltam volt tisztviselő szolgálímnak, de mivel mind az ő gondviseletlenségek s mind penig az bátorságos uti alkalmatosságnak ritka volta miatt ennyire haladt, csak ez előtt való napokban hozathatván alá, már mostan itt hagytam azon Nagyságtok és kgk ládáját, szintén úgy minden kár s hiba nélkül, valamint felvitték volt, megparancsolván ittvaló udvarbírámnak,

hogy Ngknak s kgknek kézhez adja. Azonban Ngtok és kgk nékem parancsolván, minden alkalmatosságokkal igyekezem szolgálnom Ngknak és kgknek, kívánván, tartsa meg Isten Ngkat s kgket jó egészségben. Datum in castello Kis-Tapolcsán die 28. Maji 1661.
Illustrissimarum etc.

servitor, frater et amicus paratissimus
C. Ladislaus Rákóczy, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 15. nro 3.)

CLXIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Gróf generális Montecucoli uram ő kglme leveléből értjük, hogy az árviz felette igen felbontotta az utokat, kiken az ő flge armadájának Tatához kellene menni, melyre nézve akaránk kgket szeretettel requirálnunk és kérnünk, tekintvén ez aránt mind az közönséges jónak promotióját, mind peniglen ő flgéhez való promtitudóját ultro mutatván, rendeljen mindjárt oly dispositiókat, hogy azon utak minden haladék nélkül reperáltassanak, ne kellessék az hadaknak kgk nagy alkalmatlanságával a miatt együtt is, másutt is subsistálni. Ez mellett mivel Nagy-Szombatban felljes annona szereztetett egyben az armada számára, melyet Szombat városa maga szekerein Ujvárig fog szállítani, ahoz képest amind az előtt, úgy most is iterato requiráljuk kgket, ne nehezteljen maga szekerein Ujvártúl oda, az hol az tábornak letelepedő helyét érteni fogja, azon annonát promoveálni egyet értvén ebben tam de termino vehendae annonae, quam sufficienti comitiva et securitate curruum Montecuccoli urammal ő kglmével. In reliquo éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum Posonii die 24^a Junii a^o 1661.

Earundem etc. etc.

Comes F. Wesselény, m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXIV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini etc. Csak szintén tegnap estve későn is érkezvén kegyelmes urunk császáruk cursora által parancsolatja, kiben kegyelmesen Montecuccoli generalis uram ő flge számos német hadaival fölföldre való jöttökről ír, nem kétljük, vette ez aránt már az előtt kegyelmes urunk császáruk parancsolatját és generális uramék ő kglmek intimatiójokat is. Mindazonáltal valami fogyatkozás és valamely vármegye készületlensége miatt megfeneklése avagy csak mi remorájai ne lehessen az ő flge német hadainak, szükségesnek itéltük, igen sietőséggel adjuk mi is tudtára kgknek, kérvén szeretettel s tisztünk

szerént intvén és hagyván is, mindennemő élés és szekerezés provisiókat tartasson felvetve készen s noha még számát bizonyosan semminek nem tudhatjuk, az ki hamar megleszen, akkor osztán a ki hamar meg fog lenni (*így*) jövedelemben, két felé ne kellessék nagy kárával az nemes vármegyéknek kapdozni. Ezt is méltónak itiltük, praemonealni az nemes vármegyéket, bocsánatot várok, az ki nem részes benne, kérem ne vegye magára, maga privatum commodumját nézván némelyek, miként értik az szomszédságban lépett hadnak hírét, mentest a föld népét lakott helyekből elfuttattatják és semmi provisiót. nem tesznek, úgy annyira, nem lévén szekér, csaknem harmadik s negyedik vármegye ellen viszik a szegény emberek marháját, rettenetes romlásával s szeretett felebarátja kárával, ezt ugyan kérjük kgket remediálja, mert bizony felnyitott szemmel kezdek nézni és az igyefogyottaknak pártját fogni. Mi azonban Szendrőben leszünk és onnét vigyázván, kgknek ha mi olly kérdése occurral, ott talál. His in reliquo easdem Dominationes Vras feliciter valere desideramus. Datum in castello nostro Eniczkiensi die 28^a Julii 1661.

D. Vrarum

servitor et amicus paratissimus
Comes F. Wesselény, m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Miről parancsoljon ő flge kgknek, meg fogja bővebben érteni az ő flge leveléből, mellyet ím megküldetünk kgknek; mennyi számú hadai peniglen ő flgének kgk vármegyéjében szálléatnak, general Montecuccoli uram ő kglme tudósétani fogja kgket, akaránk tempestive tudtára adnunk kgknek, szeretettel kérvén, rendeljen mindjárt commissariusokat, kik az hadakat magunk patensivel excipiálhassák, statiókról peniglen kgk megegyezvén Montecuccoli uram által rendelő német comissariusokkal, pro suo arbitrio disponálhat. In reliquo Isten éltesse kgket. Datum in castro nostro Murány, 12^a Februarii 1662.

(Barsvármegyei ltár.)

Jegyzet. Az aláírás ki van metszve a levélből, de semmi kétség, hogy Wesselényié.

CLXVI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Az hadaknak kételenítő alá jövedeleik, úgy látjuk, nem kevésbé zavarta kgk szívét, az mi kegyelmes urunknak édes atyáknak pedig nem az ő szent intentiója kinek-

kinek házából való kibujdosása legyen, hanem inkább securitással való megmaradása s csendesen való nyugovása, hogy azért ez iránt valami kis rendben vételt nyujthassunk kgknek, (lévén kegyelmes urunknak is azon kegyelmes annuentiája) tanácsosnak itéltük (az üdő rövid lévén), hogy kgk pro 13^a hujus bizonyos követ atyjafiait plenipotentiával küldje Beszterczebányára, az kikkel az mit legjobbat urunk kegyelmes császárunk s haza megmaradásában tanálhatunk, azt elkövessük; kívántatott volna mindkét méltóságos érsek urak is lettek volna jelen, de az üdő rövidsége ha nem engedi, tudom nehéz néven ő kgk nem veszik. In reliquo éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum in arce nostra Lipche die 2^a Martii 1662.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXVII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rdmi etc. Az mi kegyelmes urunk ő flgének oltalmunkra beküldött német hadai az tizenhárom vármegyékben meg nem állhatván, szükségesképen az Dunáninnen levő vármegyékre kellett nyomulniok; hogy peniglen alkalmatosabban mind az statiókrúl, mind peniglen azoknak provisiójokrúl tudhasson kgk provideálni, im azon hadaknak listáját, mellyek kgk vármegyéjében és más vármegyékben is fognak szállani, oda küldtük. Az portiokat penig úgy értse kgk, hogy azoknak egyéb gazdálkodással a mint előbbi levelünkben is megirtuk kgknek, száraz hajléknál, darab kenyérnél, széna, szalma, abrak és gyertyánál nem tartozik kgk, de caetero magok pénzén fognak élni, azonban im az terminus is, mellyet pro 13 hujus Beszterczebányára praefigáltunk, ezennel elérkezvén, akkor osztán mind ezekrúl kgkkel együtt bővebben tanácskozhatunk; kihez képest kgket szeretettel kérjük, sőt tisztünk szerint serio parancsoljuk is kgknek, ehez az dologhoz úgy nyúljon, hogy ő flge a mi kegyelmes urunk kgk készségében s hívségében vetett reménységében és teljes bizodalmában meg ne fogyatkozzék. Interim ezen dolog végett nemes magyar kamara praefectusa tekintetes és nagyságos Zichy István uram ő kegyelme ő flgétül a nemes vármegyékre küldettétvén, az ő flge credentionális levele mellett requirálni fogja ő kegyelme is kgket. E mellett az mely hadaknak kgk vármegyéjén leszen általutjok más vármegyékben, azoknak is in transitu commissariusokat rendelvén, provideáljon szükségekrúl. In reliquo Isten éltesse kgket. Datum in arce nostra Lipsensi die 6^a Martii a^o 1662.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

P. S. Kgc ott rendeljen maga vármegyéjében quartirt nekik, az hol legalkalmasabbnak fog tetszeni kgcnek.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXVIII.

Leopoldus etc. Reverendissime, spectabiles, magnifici et nobiles, fideles nobis dilecti. Litterae fidelitatum vestrarum ad nos datae per ablegatum earundem nuncium egregium Petrum Solnay sunt nobis exhibitae et praesentatae, quarum continentis verbalique dicti ablegati vestri coram nobis facta relatione benigne exaudita et intellectis excessos illos ex parte militiae nostrae commissos dolenter aegreque sensimus, non defuturi quin ad remedendos (*a szó vége olvashatlan*) eos ac omnino tollendos opportuna quaevis media paterno ex affectu, curaque et sollicitudine, quibus erga hoc nostrum regnum Hungariae nobis cumprimis harum semper ferimur, primo quoque tempore, quemadmodum jam etiam nonnullis fidelibus nostris potioribus consiliariis hungaris clementer ac serio demandavimus, quatenus cum in finem proximo die Sabbati Posonii convenire in unumque consulentes, eam inire debeant ratione, quaevis ac caeteris fidelibus nostris regnicolis circa praemissa quam optime consultum et prospectum esse queat. Interim autem nos quoque jam recenter certam pecuniae summam in sustentationem praefatae militiae nostrae convertendam et mox devehendam deputavimus et ordinavimus, prouti haec omnia ex supradicto ablegato nuncio vestro uberius intellecturi estis. Ac in reliquo vos de ulteriori quoque benigna mente et intentione nostra bene sentire cupientes, gratia et clementia nostra caesarea et regia vobis clementer propensi maneamus. Datum in civitate nostra Vienna die 27^a mensis Martii a^o 1662.

Leopoldus.

Georgius Szelepcséni,
archieppus Colocensis.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXIX. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Megérkezvén nemzetes Zolnai Péter uram ő kglme az kgc követ atyjafia kegyelmes királyunktól ő flgétől, kit minemű resolútióval expediált legyen ő felsége, ezen includált ő flge levelének páriájából bátrabban meg fogja érteni kgc. Az mi penig az ő kglme oralis relatióját illeti, abban is ajánlja ő flge kegyelmessen magát, hogy mentül hamarább de remediis adhibendis prospiciálni fog. Azonban noha minekünk úgy mint holnapi napon Posonyban kellett volna lennünk,

de mivel csak tegnap estve későn elvettük az ő flge kegyelmes parancsolatját, azért mult el oda menetelünk. Mindazonáltal 4^a imminenter mensis Aprilis minden okvetetlen innét indulván, útunkat Posony felé admaturáljuk, készek lévén az kgk dolgait tehetségünk szerint mindenben promoteálnunk. Mihez képest kgket kérjük szeretettel, mutassa készségét s igaz hűségét kegyelmes királyunkhoz és ne nehezteljen az hadainak az miben lehet succurrálni, kit ő flge is kedvesen veszén kgktül. In reliquo Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum in arce nostra Lipchensi die 31^a Martii 1662.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXX. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Mivel úgy látjuk, az országgyűlésének meg kell lenni, annak okáért kgket ez levelünk által nagy szeretettel requirálnunk s kérnünk, mivel hogy tanáltatnak olyanok, az kik nemcsak az mi authoritásunkat s bíróságunkat, de az egész ő flge teli (*így*) tábla bírait is merik gázolni s mocskolni, ki kadiának mondván, ki Isten tudja micsoda epithetumokkal illetvén bennünket mindnyájunkat, adja instructiójában felmenendő becsületes követ atyjokfiainak, hogy ő kgk azon megnevezett országgyűlésében megértvén túllünk méltó panaszunknak bővebb declaratióját, pártunkat fogván, az olyan bírák becsületiben gázlókat, dicsíretes hazánk törvénye szerint articulatiter vegyék animadversióban. Mely kgk ebbeli hozzánk való jó akaratját mi is kgknek meg igyekezzük szolgálni. His in reliquo, éltesse Isten kgket jó egészségben. Datum in arce nostra Lipse die 2. Aprilis 1662.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltár fasc. 16.)

CLXXI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Salutem et servitiorum nostrorum commendationem. Az ő flge kegyelmes parancsolatjára Bécs felé való útunkat előnkben vévén, midőn mai napon Sarnócza tájára érkezünk volna, az horvát vitézek, kiket kgk vármegyéjében rendelték, militaris politikájok szerint böcsöletünket meg akarván adni kijöttek vala előnkben, kiket meglátván, megczondorlott (*így*) és elnyomorodott állapotjokon nem győztünk eléggé szánakozással csudálkozni, panaszolkodván magok is nyavalások azon, hogy a tisztviselőknek inkább ám (?) majd semmit sem rendelték, sőt az köznépek is a kit limitált kgk, igen untásan (*így*?)

praestálja úgy annyira, hogy ezennel mind magok, lovok utolsó romlásra jutnak. Mivel peniglen kglmes urunk császáruk ő felsége minket most a végre is hivat, hogy az hadak felől jó provisiót tévén, kgknek is könnyebbséget nyujthasson, kihezképest kgket szeretettel kérjük, a míg ő flge másképpen disponál hazánkban lévő hadai felől, mutassa atyai jóakarátját hozzájuk, úgy hogy az kgk gratificatiójának szénye alatt ne romoljanak, hanem inkább épülhessenek, in reliquo kívánván Isten éltesse kgket. Datum in Sancto-Benedicto 6^a Aprilis 1662.

Earundem etc.

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wess., m. p.

P. S. Maga is látja kgk, melly jó disciplina alatt vadnak, senkinek csak egy tikmony ára kárt nem tévén, kérjük azért az élő Istenért kgket, tétessen jobb provisiót tartások felől, mert a minémő szekér szénát hoznak nekik, a mint informáltatunk, egy legény az hátán könnyen elvihetné; hasonlóképpen nagy örög házi kenyeret is rendelt számokra, azonban azt is csak egy ökölnyit hozzák.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXXII.

L i m i t a t i o.

Anno 1663. die 8^{ava} mensis Februarii in generali congregatione comitatus Barsiensis in oppido Kis-Tapolcsán celebrata facta est nova limitatio ad universos proceres comitatus, idque iuxta necessitatem et facultatem eorundem dominorum procerum in proxime praeterita generali congregatione attributa et sequitur eomodo:

Illmus ac rndmus princeps archieppus Strigon. (Lippay György)
fl. 50.

Illmus ac rndmus d. archieppus Coloc. et Eppus Nitriensis (Szelepcsényi György a későbbi primás)
fl. 8.

Illmus comes d. Adamus Forgách
fl. 5.

Illmus comes d. Ladislaus Rákóczi
fl. 12.

Illmus d. supremus comes cottus (Lippay János) cum fratre d. Giorgio Lippay (az esztergomi érsek)
fl. 10.

Relicta illmi condam comitis d. Ladislaj de Chák fl. 25.

Venerabile capitulum eccl. Strigoniensis fl. 25.

Ordo S^{ti} Pauli primi eremitae fl. 8.

Rndmus d. abbas de Lekér fl. 4.

Bona ad seminarium S^{ti} Stephani regis fl. 4.

Spbilis ac mag. d. Paulus Serény
fl. 2.

Sp. ac mag. d. Nicolaus Eszterházy
fl. 3.

Sp. ac mag. d. Ladislaus Bossányi
fl. 5.

Sp. ac mag. d. Sigismundus Balassa
fl. 2.

Sp. ac mag. d. Daniel Révay fl. 3.

Illmus comes d. Emericus Czobor
fl. 1.

Ilmus comes d. Gabriel Pallochay fl. 1.
 Splis ac mag. d. Georgius Berényi fl. 1.
 Splis ac mag. d. Nicolaus Berchényi fl. 6.
 Spl. ac m. d. Alexander Eszterházy fl. 3.
 Sp. ac m. d. Valentinus Balassa fl. 1.
 Sp. ac m. d. Adamus Balassa fl. 1.
 Relicta condam Michaelis Dóczy fl. 2.
 Posteritas condam comitis Nicolai Forgách fl. 4.
 Relicta condam Stephani Forgách fl. 2.
 Relicta cond. Joannis Forgách fl. 1.
 Relicta cond. Ladislai Forgách fl. 1.
 Relicta cond. Pauli Fánchy fl. 4.
 Relicta cond. Joannis Amade fl. 3.
 Relicta cond. Georgii Forgách (ez a későbbi Bercsényi Miklósné) fl. 1.
 Inclita camera Semnicziensis fl. 10.
 Libera ac regia civitas montana Kremnicziensis fl. 8.
 Libera ac regia civitas montana Ujbaniensis fl. 1 den. 50.
 Summa fl. 217 den. 50.

Processus domini Francisci Hunyady.

(Oszlányi járás és a garami járás.)

Dominus Bartholomaeus Majthényi fl. 8.
 Dom. Georgius Bossányi fl. 1 d. 50.
 Orphani Georgii Simonyi den. 30.
 D. Emericus Simonyi fl. 1 den. 50.
 D. Stephanus Varssányi den. 40.
 D. Michael Brogyány fl. 1 den. 25.
 D. Gabriel Rajchány fl. 2.
 Relicta Caspari Rajchány fl. 1 d. 60.
 Relicta condam Nicolai Dolinay fl. 2.
 D. Joannes Bossány senior den. 40.
 D. Gabriel Bossány junior den. 40.
 D. Ladislaus Bossány den. 40.
 D. Joannes Bossány junior den. 30.
 D. Joannes Rajcsány den. 25.
 Relicta Andreae Brausz den. 20.
 D. Georgius Kosztolányi den. 75.
 D. Sigismundus Benowsky den. 50.
 Posteritas cond. Nicolai Sveteny den. 20.
 D. Franciscus Sveteny den. 25.
 Orphani cond. Michaelis Brausz (?) fl. 1.
 D. Ladislaus Brausz den. 50.

D. Ladislaus Kosztolányi fl. 1 d. 50.
 D. Emericus Rákóczi den. 60.
 D. Michael Kosztolányi den. 40.
 Relicta Andreae Kosztolányi den. 40.
 D. Andreas Pongrácz fl. 1 den. 50.
 D. Georgius Kókay den. 25.
 D. Joannes Milaykovich fl. 1 den. 50.
 Summa fl. 24 den. 35.

In eodem processu curiales.

D. Michael Kosztolányi den. 15.
 D. Martinus Uienok (?) den. 15.
 D. Georgius Pápes den. 15.
 D. Michael Maszlák den. 30.
 D. Balthasar Kmet den. 50.
 D. Alexander Kosztolányi den. 15.
 Relicta Gabrielis Kosztolányi d. 25.
 D. Joannes Maszlák miser fl. — d. —
 Relicta Joannis Szakál den. 15.
 D. Caspar Brausz den. 35.
 D. Joannes Koziar den. 30.
 D. Joannes Szakál den. 15.
 D. Raphael Pongrácz den. 15.
 D. Caspar Vieszkay den. 20.
 Relicta Pauli Varssányi miser —.—.
 D. Andreas Csonka den. 35.
 D. Stephanus Kvassay den. 30.
 D. Joannes Brogyányi den. 15.
 D. Petrus Nedeczey (?) den. 15.
 D. Mathias Dubniczay miser —.—.
 D. Joannes Varssányi den. 15.
 D. Joannes Welics den. 30.
 D. Stephanus Szenczy miser —.—.
 D. Joannes Huala den. 30.
 D. Emericus Csákó den. 15.
 D. Mathias Huszár in Sancta-Cruce den. 15.
 Posteritas Joannis Pongrácz den. 15.
 Posteritas Balthasari Latkóczy d. 15.
 D. Jacobus Huala den. 20.
 D. Jacobus Mocz den. 20.
 Summa fl. 5 den. 65.

In eodem processu extranei.

D. Joannes Fánchy fl. 7.
 D. Joannes Horvát den. 20.
 D. Gabriel Bossányi den. 50.
 D. Andreas Bossányi den. 50.
 D. Martinus Bossányi den. 50.
 D. Joannes Bossányi den. 50.
 D. Nicolaus Majthényi den. 20.
 D. Thomas Majthényi den. 75.
 Relicta Christophori Majthényi d. 75.
 Relicta condam Augustini Fabricius den. 75.

D. Stephanus Ujfalusy den. 15.
 D. Joannes et Ladislaus Ujfalusy
 den. 25.
 D. Joannes Otlik den. 15.
 D. Mathias Huszár den. 15.
 D. Joannes Trszztanszky den. 15.
 D. Stephanus Sándor fl. 1 den. 50.
 D. Caspar Szalatnay den. 75.
 D. Valentinus Divéky den. 20.
 D. Matthaeus Ritmeller fl. 2.
 D. Julius Alanzer fl. 2.
 D. Lucas Karasz den. 50.
 D. Michael Venger fl. 1.
 Relicta Joannis Draskóczy fl. 1
 den. 25.

Summa fl. 21 den. 70.

Pagi taxati.

Magaspart fl. 1.
 Nemes-Kosztolány fl. 1 den. 25.
 Vieszka den. 75.
 Nevolno den. 50.

Summa fl. 3 den. 50.

Molae.

Oszlán rota 1, den. 80.
 Kis-Krstenye rotae 2, fl. 1 den. 20.
 Velkopola rota 1, den. 80.
 Berzencze rota 1, den. 40.
 Alsó-Zdanya rota 1, den. 40.
 Felső-Zdanya rota 1, den. 40.
 Kis-Lehotka rota 1, den. 40.
 Nagy-Lócsa rota 1, den. 80.
 Felső-Lócsa rota 1, den. 80.
 Trubin rota 1, den. 80.
 Janova-Lehota rotae 2, fl. 1 den. 60.
 Nova-Lehota rota 1, den. 80.
 Koszorény rota 1, den. 80.
 Lutila rota 1, den. 80.
 Sleska rota 1, den. 80.
 Kremnicska rota 1, den. 80.
 Szénásfalu rotae 2, den. 80.
 Felső-Trnavka rota 1, den. 40.
 Prochoton rota 1, den. 40.

Summa fl. 14 den. —.

Fűrész malmok.

Hámoron rota 1, den. 40.
 Zubkón rota 1, den. 40.
 Felső-Zdányán rota 1, den. 40.
 Prochoton rota 1, den. 40.
 Ihrács és Kelecsény rota 1, den. 80.
 Uj-Lehota rotae 2, den. 80.

Summa fl. 3 den. 20.

*Processus domini Stephani
 Nemessányi.*

(A kis-tapolcsányi járás.)

D. Joannes Szőlőssy fl. 1.
 D. Georgius Bokros in Taszár senior
 den. 25.
 Relicta Joannis Semléky den. 50.
 D. Joannes Bokros fl. 1.
 D. Paulus Sorat den. 70.
 D. Joannes Kovács fl. 1 den. 50.
 Haeredes Nicolai Emődy den. 50.
 D. Stephanus Emődi junior fl. 1
 den. 50.
 D. Petrus Konkoly den. 25.
 D. Joannes Huszár den. 35.
 D. Mathias Kelecsényi den. 15.
 Posteritas Stephani Paky den. 20.
 D. Emericus Illovay den. 25.
 D. Joannes Lüleý den. 40.

Summa fl. 8. den. 55.

In eodem processu curiales.

D. Andreas Szőlőssy den. 15.
 D. Martinus Bokros den. 15.
 D. Mathias Czernak den. 15.
 D. Stephanus Pocz den. 35.
 D. Joannes Óváry den. 15.
 D. Stephanus Eczet den. 50.
 D. Adamus Franyo den. 60.
 Relicta Michaelis Franyo den. 40.
 D. Nicolaus Bokros den. 50.
 D. Benedictus Bokros den. 15.
 D. Georgius Bokros in Vezekén
 den. 15.
 D. Joannes Viszocsányi den. 15.
 D. Michael Palenék den. 15.
 Relicta Joannis Palenék den. 15.
 D. Stephanus Palenék den. 15.
 D. Melchior Hidvégi den. 15.
 D. Joannes Hidvégi den. 15.
 D. Nicolaus Haypál den. 15.
 Posteritas Joannis Kontyos den. 50.
 D. Michael Haypál den. 15.
 Relicta Michaelis Haypál den. 15.
 D. Nicolaus Balko den. 15.
 D. Joannes Rákóczi den. 15.
 D. Gabriel Besznák den. 15.
 D. Joannes Maron den. 15.
 D. Stephanus Györögy (*így*) d. 15.
 D. Nicolaus Belussy den. 15.
 D. Joannes Bélády den. 15.
 D. Stephanus Bélády den. 15.
 D. Stephanus Pala den. 15.
 D. Stephanus Balla den. 15.

Summa fl. 3 den. 5.

In eodem processu extranei.

D. Nicolaus Bogáti fl. 1 den. 75.
 D. Paulus Sambokréty fl. 1 den. 50.
 D. Paulus Szerdahely fl. 1 den. 50.
 Relicta Stephani Soós fl. 3 den. 75.
 D. Stephanus Emődy senior fl. 2 den. 50.
 D. Thomas Baranyay fl. 1 den. 25.
 D. Stephanus Bajkay fl. 1.
 D. Adamus Bokros den. 60.
 D. Daniel Szelezsényi den. 15.
 D. Michael Szelezsényi den. 15.
 Relicta Laurentii Szelezsényi d. 15.
 D. Andreas Beleznay den. 15.
 D. Andreas Bajkay den. 50.
 D. Stephanus Marcus den. 50.
 D. Stephanus Bereczk den. 60.
 D. Michael Amade den. 25.
 D. Ladislaus Palásty den. 25.
 D. Franciscus Szörényi den. 15.
 D. Stephanus Kalmár den. 15.
 D. Emericus Kalmár den. 15.
 D. Joannes Szörényi den. 15.
 D. Stephanus Czergő den. 25.
 D. Stephanus Géczy den. 15.
 D. Stephanus Ujfalussy de Koros den. 50.
 D. Stephanus Zatureczky den. 25.
 D. Gabriel Lüleý den. 50.
 D. Paulus Radva den. 25.
 D. Stephanus Demeter aliter Nadaky den. 15.

Summa fl. 19 den. 20.

Pagi taxati.

Kis-Valkócz fl. 1.
 Oppidum S^{ti} Benedicti fl. 1.
 Gémes-Kosztolány fl. 1.
 Kis-Herestény den. 25.
 Lócz den. 25.

Summa fl. 3 den. 50.

Molae.

Kis-Tapolcsán rota 1, den. 80.
 Keresztur rota 1, den. 40.
 Fenyő-Kosztolány rota 1, den. 40.
 Maholincza rota 1, den. 40.
 Malonya rota 1, den. 40.
 Kis et Nagy-Valkócz rota 1, den. 40.
 Lédecz rotae 2, den. 80.
 Németin rota $\frac{1}{2}$, den. 20.
 Ebedecz rota 1, den. 40.
 Szelepcsén rotae 2, den. 80.
 Hízér rotae 2, den. 80,

Velcsicz rota $\frac{1}{2}$, den. 20.
 Csárad rota 1, den. 40.
 Néved rotae 2, den. 80.
 Mankócz rota $\frac{1}{2}$, den. 20.
 Szt.-Márton rota $\frac{1}{2}$, den. 20.
 Nagy-Vezekén rota 1, den. 40.
 Kis-Falud rota 1, den. 40.
 Maróth rotae 2, den. 80.
 Hecse rota 1, den. 40.
 Geztőcz rota 1, den. 40.
 Vörösvár rota 1, den. 40.
 Tóth-Ujfalu rota 1, den. 40.
 Nagy-Szelezsény rota 1, den. 40.
 Gémes-Kosztolány rota 1, den. 40.
 Summa fl. 18 den. 80.

Processus domini Joannis Malonyay.

(Verebéli járás.)

D. Nicolaus Saly fl. 2 den. 50.
 D. Andreas Saly den. 25.
 D. Joannes Simon fl. 2 den. 50.
 D. Paulus Ács den. 50.
 D. Stephanus Ini (talán Ényi?) d. 35.
 D. Joannes Ini den. 35.
 D. Franciscus Gémessy fl. 1.
 Relicta Pauli Kocza den. 20.
 D. Caspar Mányay den. 50.
 Summa fl. 10 den. 65.

In eodem processu curiales.

Domini nobiles de Szigeth fl. 2.
 D. Stephanus Cuo (*így*) den. 25.
 D. Stephanus Vörös den. 15.
 D. Thomas Kaysza den. 25.
 D. Andreas Tót den. 15.
 D. Gregorius Demén den. 25.
 D. Joannes Seres den. 20.
 D. Martinus Seres den. 20.
 D. Lucas Tót den. 20.
 D. Georgius Demén den. 15.
 D. Paulus Vizy den. 20.
 D. Franciscus Czokasy (*így*, talán Csukási?) den. 20.
 D. Joannes Izó (talán Izzó vagy Izsó?) den. 15.
 D. Balthazar Hangyás den. 20.
 Relicta Pauli Bajkay den. 30.
 D. Gregorius Gál den. 15.
 D. Michael Kun den. 15.
 D. Mathias Bessey den. 15.
 D. Joannes Bessey senior den. 15.
 D. Nicolaus Bessey senior den. 15.
 D. Stephanus Bessey den. 15,

D. Joannes Bessey iunior den. 15.
 D. Nicolaus Bessey iunior den. 15.
 D. Blasius Bessey den. 15.
 D. Andreas Bessey den. 15.
 Orphani Michaelis Tót den. 15.
 D. Stephanus Czudar den. 25.
 Relicta Joannis Custos (*így*) den. 15.
 D. Andreas Custos cum fratribus den. 15.
 D. Joannes Nagy den. 15.
 D. Michael Nagy den. 15.
 D. Andreas Szabó den. 15.
 D. Lucas Fekete den. 20.
 Filii Alberti Bessey den. 50.
 D. Stephanus Tajnay senior den. 30.
 Relicta Georgii Tajnay den. 20.
 Relicta Stephani Nagy den. 20.
 D. Joannes Czekes miser —.—
 D. Stephanus Ág den. 15.
 D. Thomas Ocsvay den. 15.
 D. Benedictus Csányi den. 15.
 Relicta Stephani Nagy (kettő volt-e vagy ismétlés?) den. 20.

Summa fl. 9. den. 55.

In eodem processu extranei.

D. Joannes Győry aliter Nagy d. 40.
 D. Petrus Fogas fl. 3.
 D. Mathaeus Marossy den. 50.
 D. Franciscus Biber (nyilván Pyber) den. 75.
 D. Stephanus Silvassy den. 75.
 D. Stephanus Boronkay den. 75.
 Relicta condam Andreae Szabó fl. 1 den. 50.
 D. Gregorius Kereszthúri cum orphanis condam Georgii (vel Gregorii) Liptay fl. 4.
 D. Caspar Györky den. 30.
 D. Emericus Botlik fl. 1.
 D. Joannes Kocza den. 20.
 D. Emericus Deáky den. 15.
 D. Stephanus Vörös praedicator den. 25.

Summa fl. 13 den. 55.

Pagi taxati.

Nagy-Sári fl. 1.
 Kis-Lót den. 50.
 Lehotka den. 60.
 Besse fl. 1.
 Tajna den. 50.

Summa fl. 3 den. 60.

Molae.

Verebély rotae 2, den. 80.
 Ahán rotae 4, fl. 1 den. 60.
 Summa fl. 2 den. 40.

Processus domini Joannis Zalabay.

(Lévai járás.)

D. Caspar Bartakovich fl. 1 den. 25.
 Relicta Andreae Kálnay fl. 6.
 D. Stephanus Szobonya fl. 2.
 Relicta Adami Muska fl. 3.
 Relicta Francisci Péczy den. 50.
 D. Michael Fabri fl. 2.
 D. Andreas Draskóczi fl. 2.
 D. Joannes Szombathely fl. 1.
 D. Stephanus Borbély aliter Brodáróczy den. 20.
 D. Mathaeus Vörös den. 30.
 D. Joannes Nyáry den. 25.
 D. Michael Nyáry den. 75.
 D. Emericus Liptay fl. 2.
 D. Stephanus Szoda fl. 1.
 D. Franciscus Türey senior den. 35.
 D. Albertus Ág den. 35.
 D. Nicolaus Laly (? talán Saly) —.—
 D. Joannes Domaniky den. 25.
 D. Mathias Mészáros den. 25.
 D. Michael Czató, D. Franciscus Disznóssy, relictá Joannis Szerény nincsenek megadózva. Disznóssy az extranei rovat alatt van megadózva.

Summa fl. 23 den. 45.

In eodem processu curiales.

D. Alexander Durczany (nyilván Gyurcsányi) den. 25.
 D. Franciscus Mihálffy den. 25.
 D. Franciscus Gomkettő (Gombkötő helyett) den. 15.
 D. Stephanus Szabó de Verebély den. 15.
 D. Stephanus Gallotty (*így*) den. 15.
 D. Gregorius Kossa den. 40.
 D. Georgius Kossa den. 40.
 D. Stephanus Győregy (*így*) den. 15.
 D. Mathias Győregy den. 15.
 Orphani Georgii Toma den. 15.
 D. Stephanus (?) Czeteny (?) den. 15.
 D. Petrus Szőlőssy den. 15.
 D. Georgius Szőlőssy den. 15.
 D. Petrus Gany den. 25.
 Relicta Stephani Zolomy den. 15.

D. Samuel Ráczkövy den. 15.
 D. Nicolaus Ivanóczy den. 40.
 D. Tobias Jeszenszky den. 15.
 Relicta Joannis Szeremy den. 20.
 D. Andreas Domány den. 15.
 D. Joannes Turóczy den. 20.
 D. Stephanus Zalabay den. 15.
 Relicta Joannis Kolos senioris d. 15.
 Relicta Georgii Zamory den. 15.
 D. Joannes Lestar den. 25.
 D. Georgius Vayda den. 15.
 D. Petrus Akocz (talán Akács?) den. 25.
 D. Gregorius Akocz den. 25.
 D. Andreas Brako den. 15.
 D. Stephanus Bajkay in Dereszlén den. 15.
 D. Paulus Dora den. 15.
 D. Franciscus Ágoston aliter Szombat den. 15.
 D. Michael Gette (*így?*) (nincs megadózva).
 D. Stephanus Füldy den. 15.
 Relicta Pauli Bondor den. 15.
 D. Mathias Balogh den. 15.
 Orphani Andreae Füldy den. 15.
 Orphani Demetrii Füldy den. 15.
 D. Valentinus Füldy den. 15.
 Orphani Michaelis Doka den. 15.
 Orphani Francisci Doka den. 15.
 D. Matthaeus Doka den. 25.
 Orphani Stephani Kálnay den. 15.
 Orphani Joannis Kálnay den. 15.
 D. Paulus Fejér den. 15.
 D. Stephanus Kemléky den. 15.
 D. Georgius Ukro (*így?*) den. 15.
 D. Joannes Hadra den. 15.
 D. Matth. Szabó (nincs megadózva).
 D. Martinus Bakay den. 25.
 D. Andreas Nagy den. 15.
 D. Paulus Farkas den. 25.
 D. Franciscus Füleki (nincs megadózva).
 D. Franciscus Mihálffy den. 15.

D. Joannes Rácz, relictá Stephani Zamory és d. Stephanus Mészáros nincsenek megadózva.
 Summa fl. 9 den. 40.

In eodem processu extranei.

D. Michael Ebeczki fl. 2.
 D. Joannes Bartakovits den. 20.
 D. Michael Hangyás den. 75.
 D. Stephanus Ordódy den. 50.
 D. Emericus Ordódy den. 50.
 Relicta Joannis Szmrecsányi fl. 2. den. 50.
 D. Caspar Hliniczky fl. 1.
 D. Joannes Szobonya den. 20.
 D. Daniel Bánffy den. 75.
 D. Georgius Nagy aliter Bory d. 75.
 D. Sigismundus Baratnaky den. 25.
 Relicta Pauli Gedey den. 35.
 D. Franciscus Disnóssy den. 25.
 D. Georgius Gerhad fl. 1. den. 50.
 Summa fl. 11 den. 50.

Pagi tarati.

Felső-Várad fl. 1.
 Derezlén fl. 1.
 Felső- és Alsó-Veszele fl. 1.
 Summa fl. 3.

Molae.

Leandon rotae 3, fl. 1.
 Csatagém rotae 2, den. 80.
 Lekér rotae 2, den. 80.
 Vezekén rotae 4, fl. 1 den. 20.
 Nagy-Saroba rotae 2, den. 80.
 Várad rotae 3, fl. 1.
 Nagy-Kálna rotae 3, fl. 1.
 Új-Barson rotae 2, den. 80.
 Ó-Barson rotae 2, den. 80.
 Kelecsén rota 1, den. 40.
 Ludan rotae 2, den. 80.
 Summa fl. 9 den. 40.

Összesen tehát mintegy 439 forintra rugott ezen hadiadó, melynek mintegy felét a megyében birtokos egyháznagyok, káptalanok, főrendek s a kiváltságos városok fizették.

(A barsvármegyei levéltárbeli eredeti lajstrom után fasc. 17. nro 4.)

Közli: SZERÉMI.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Radecius István egri püspök ingóságainak leltára.

1581. martius 30.

*Inventarium rerum reverendissimi domini domini Stephani
Radecy episcopi Agriensis et per Hungariam locumtenentis,
29. die mensis Martii anno domini 1581.*

Ezüst mínek száma, ki mindennap ki jár.

Egy ládában hat öreg ezüst tál, ki nyom girát 35 lat 12.

Más ládában vagyon huszonhat közép tál gir. 69 lat 12.

Hét kicsin tálaeska gir. 9 lat 12.

Harmadik ládában, ki pohárszékhez való 20 tányér gir. 26.

Két kicsin pohár aranyos és fedeles gir. 3 lat 12.

Két ezüst kanna, egy ezüst korsó gir. 7 lat 10.

Tizenhárom kalán és tizenkét villa gir. 4 lat 12.

Négy só-tartó ezüst, aranyasak gir. 1 lat 6.

Egy mosdó medenczéstül gir. 10 lat 8.

Negyedik ládában öt ezüst pohár, kik mind kívül belül
aranyosak, egyformán csináltak és fedelesek, gir. 13 lat 4.

Az tárházban egy öreg ládában vannak ezek.

Nyolcz öreg tál, ki nyom gir. 41 lat 8. Nyolcz középtál
gir. 27 lat 6. Ismég nyolcz kisebb tál gir. 18. Négy kicsin
tálaeska gir. 3 lat 20. Tizenkét ezüst tányér gir. 17. Ismég
annál kisebb tizenkét tányér gir. 11 lat 10. Négy ezüst tányér
mindenestül aranyosak gir. 5 lat 10. Négy ezüst palaczk, vala-
menyire aranyosak gir. 48 lat 4. Két kicsin csésze hajó módra
csinált, egyik aranyas kívül belől, az másik ezüst lat 14 egy fél.
Négy ezüst kanna, ezek is valamennyire aranyasak gir. 23 lat 4.
Öt aranyas sima pohár mindenestül aranyosak és egyformára
csináltak, fedelesek gir. 10 lat 6. Ismég öt fedeles kupa mind

kivül belől aranyosak, ezek is egyformára régi módra csináltak gir. 12 lat 14. Egy öreg dupla kupa gir. 5 lat 14. Egy szerecsendió kupa, fedeles, az mely aranyas gir. 1 lat 8 egy fél. Négy ezüst csésze mindenestül aranyosak gir. 6 lat 6. Egy ezüst kanna valamennyire aranyas gir. 2 lat 6. Egy kicsin kanna mindenestül aranyas gir. 1 lat 7. Két aranyos kupácska fedelesek és mindenestül aranyozottak gir. 4. Két kis lábas pohár egyformára csináltak, kik valamennyire aranyosok, gir. 1 lat 10. Tizenkét ezüst villa és tizenkét kalán egyformára csináltak gir. 4 lat 8. Tizenkét kalán és egy villa valamennyire aranyosok gir. 3 lat 4. Három só tartó mindenestül aranyosok gir. 2. Egy öreg mosdó medenczéstül, kin valami historiák vannak írva, mind tokostül, gir. 14 lat 8. Egy öreg mosdó medenczéstül aranyos kívül belől, ki nyom gir. 15 és egy felet. Más kisebb mosdó medenczéstül gir. 10 lat. 8. Ismét egy sima kisebb mosdó medenczéstül mindenestül aranyos gir. 6 lat 4. Egy ezüst villa és egy kalán aranyos lat 8. Ismét annál is kisebb mosdó medenczéstül aranyas gir. 3 lat 6. Egy ezüst kalamáris gir. 11. Ebben vagyon egy aranyos olló, két aranyos késecske, két ezüst penna, egy czisuralis, aranyas az nyele, és egy aranyos ezüst penna. — Négy ezüst gyertyatartó két hamvavevővel, az egyikben két gyertya lehet, gir. 12 lat 10.

M á s l á d á b a n.

Négy gyertyatartó oltárra való gir. 25. Két tábla oltár szegletire való gir. 18. Egy ezüst kereszt, crucifixum vagyon rajta gir. 13 lat 4. Egy aspersorium, kiben szentelt vizet hordoznak, valamennyire aranyos, gir. 8 lat 12. Egy baculus pastoralis gir. 13 lat 6. Egy turibulum mindenestül aranyos gir. 3 lat 8. Ismét egy ezüst turibulum gir. 6 lat 8. Egy mustrantia aranyos gir. 2 lat 14. Egy ezüst mustrantia gir. 7 lat 1.

H a r m a d i k b ő r l á d á b a n.

Egy kupa módra csinált theca, kibe olajat szoktanak tartani, crucifixum vagyon az födelén gir. 2 lat 4. Egy ezüst kereszt aranyos, crucifixum vagyon rajta gir. 5 lat 2. Négy ampona ezüst mindenestül aranyosak gir. 9 lat 4. Ismét egy ezüst kereszt aranyos, ezen is crucifixum vagyon gir. 2 lat 10. Négy kicsin ampona, kettei mindenestül aranyas, kettei csak ezüst gir. 1 lat 12. Nyolcz kelyhe patinástól gir. 12 lat 4. Ismét hét kelyh szebbek és öregek patinával egyetembe gir. 23. Egy ezüst gyertyatartó, kiben két gyertya lehet, mindenestül aranyos gir. 3. Két szaruból csinált crismának való ezüstbe foglalva és mindenestül aranyos és fedeles. Három ezüst csengető, az egyik valamennyire aranyos gir. 3 lat 2. Egy ezüst baculus avagy pálcza gir. 2 lat 8.

Egy theca, kiben crismát szoktanak tartani lat 12. Ismég más theca, kiben ostyát tartanak lat 10.

Tészen az ezüstmínek summája mindenestül hatszáznyolcvanhat girát és latot hármát, az az 686 lat 3.

Egy öreg ládában ismég vannak ezek.

Egy arany kereszt, kiben tíz gyémánt vagyon és egy arany láncz rajta. Ismég egy aranyból csinált kereszt, crucifixum vagyon rajta, egy safír, két rubin és egy smaragd, egy arany láncz rajta.

Három öreg safír gyűrű.

Egy skatulában egy griff madár módjára csinált vont aranybúl.

Egy jaspis kő kelyh, ki aranyba vagyon foglalva és az patinája is arany.

Egy gyöngyházból csinált korsó ezüstbe foglalt, aranyos kövek vannak benne.

Egy fekete tokba fejedelem asztalára való két széles kés, két kisebb kés és egy villa, kiknek szép rakott az nyelek.

Egy tengeri csiga. Egy tengeri rák láb.

Egy öreg olvasó és az végén egy réz gyűrű, kin valami öt kő vagyon.

Egy ezüst gomb aranyos, kibe pézma áll, vörös selem fonallal elegy arany sinór vagyon rajta.

Uram ő nagysága képe ezüstbe foglalva aranyas.

Egy gyöngyházból csinált navicula ezüstbe foglalt aranyas kalánostúl.

Ismég más navicula amatistus kőből, ezüstbe foglalt aranyos.

Egy ezüst kalán aranyozott, az nyele cristál.

Ismég két ezüst villa aranyozott, az nyele cristál.

Két gyöngyházból csinált kalán, az nyele ezüst aranyas, mindenkinek egy türkés az végén.

Ismég két olvasó fekete.

Egy tok fésű, kiben három fa fésű, egy csont fésű, egy olló, tüker, fülvájók és egy rósaviznek való üveg vagyon.

Egy fekete bársony söveg kuracsinnal béllett.

Tizenhárom öreg és apró posztóból csinált bretrák.

Egy kék kő és pohár is vagyon azonféle födelestül.

Egy scatulában valami apró kövecskék.

Ruha tisztítani való két vörös söprű.

Egy öreg csont fésű.

Egy régi fekete bársony tarsoly.

Egy kis lámpás valamennyire ezüstös.

Két posta kürt.

Egy calaris olvasó, szép öreg 58 szem vagyon benne.

Egy püspek süveg fekete, zöld tafotával béllett.

Egy gyász fekete posztó süveg.

Egy régi fekete bársony süveg nusztal béllett.

Ismég egy kisebb fekete bársony süveg nest torokkal béllett.

Egy fekete atlacz kicsin süveg nest torokkal béllett.

Egy régi fekete bársony bretra.

Két tok kés.

Egy rézre metszett uram ő nagysága képe. Ismég egy rézre metszett uram ő nsga czimere.

A z m i s e m o n d ó r u h á k s z á m a.

Aztárházban egy öregládában, kit önne magaa az ő maga pénzével Isten után csináltata Istennek tisztességére, vagyon egy öreg capa fejr vnt ezüst. Egy fejr vnt ezüst casula. Kétfedr vnt ezüst dalmatica chafrangostúl. Alba vagyon ezekhez három. Egy fejr vnt arany keszkenyő, fejr tafotával béllett. Egy fejr vnt ezüst oltáröltöző keszkenyőivel. Két fejr tafota dalmatica. Egy fejr vnt ezüst pulpitusra való. Három vnt ezüst manipulus. Két vnt ezüst stola. Egy fejr vnt ezüst gremial. Három selem corda. Három humeral. Egy öreg vörös vnt arany capa. Egy vörös vnt arany casula. Két vörös vnt arany dalmatica chafrangostúl. Egy veres vnt arany oltáröltöző szerszámával. Egy vörös vnt arany pulpitusra való. Egy selye székre való bőrös bársony. Egy vörös vnt arany keszkenyő tafotával béllett. Egy gremial vörös vnt arany. Vörös vnt arany stola kettő. Vörös vnt arany manipulus három. Ezek mind vörös dupla tafotával béllettek. Három selem corda. Három alba. Három humeral. Egy vörös vnt arany bársony vánkös. Ezekhez vagyon egy bőr vörös szé. Két vörös bársony theca, gyöngyös, kibe corporált szoktak tartani mind corporálostúl és két kelyhre való keszkenyőivel.

Egy tarsol vnt arany vörös és más felől fejr vnt ezüst, kiben egy gyöngyházból csinált ezüstbe foglalt aranyos crucifixum vagyon és két kelyhre való patina, az egyik vnt arany, az másik vörös bársony. Ugyanezenbe egy fekete posztóból csinált bretra, két pár selem kesztyű, az egyik fejr, másik vörös. Ismég egy vnt arany tarsol, ebben vagyon egy vörös vnt arany czipellös. Két vörös atlacz dalmatica, zöld tafotával béllett. Egy vörös tafota sandalia. Ismég egy fejr vnt ezüst czipellös. Egy fejr tafota sandalia. Egy dufla tafota fekete capa öreg. Egy fekete dufla tafota misemondó ruha. Két fekete dufla tafota dalmatica. Egy fekete dufla tafota oltár öltöző minden szerszámával. Pulpitusra való fekete dufla tafota agy. Fekete dufla tafota manipulus három. Fekete dufla tafota stola kettő. Alba három. Humeral három. Corda három fejr czérnából. Egy *peghweth*

málból csinált misemondó ruha az muskuák miképen viselik, veres tafota az föli. Egy scatulában valami darabok, kik az vont arany és vont ezüsből marattak.

A z k á p o l n á b a n e g y ö r e g l á d á b a n .

Egy vörös vont arany casula, az közepi szép gyöngyös, minden szerszámával, az *Báthory urak címere rajta*. Más casula vörös bársony, az közepi szép gyöngyös, minden szerszámával, az *kin sz. István históriája vagyon*. Egy vörös bársony casula, az közepi gyöngyös. Egy kék bársony casula, vont arany az közepi, aranyos minden szerszámával. Egy vörös virágos bársony casula, az közepi gyöngyös minden szerszámával. Ismét egy vörös bársony virágos casula, az közepi gyöngyös, minden szerszámával és valamennyire islógos, az közepin egy crucifixum vagyon. Egy zöld kamuka casula, az közepi aranyas, minden szerszámával. Egy vörös vont arany bársony casula, az közepin valami képecskék vannak. Két uti oltár. Ismét egy vörös öreg virágú bárson casula, az közepin valami simplex képek vannak. Egy fehér sárgával elegy aranyas oltáröltöző keszkenyőstül. Egy öreg virágú veres bársony oltáröltöző aranyas. Egy fekete ó kamuka aranyas oltáröltöző. Egy zöld kamuka aranyas oltáröltöző. Egy veres atlaacz capa aranyas. Egy kereszt, misemondó ruhára való, vont arany, crucifixum vagyon rajta gyöngyös. Ismét kilencz ó kereszt casulára való. Egy fehér kamuka aranyas czipellős. Egy fehér bársony czipellős. Tíz régi ó humeral, kinek ruhája nincsen. Régi ó manipulus, kinek ruhája nincsen. Három ó stola. Egy misemondó capára való gallér, szép öreg gyöngyös, az *miképen urunkat levették az kereszt fa (így) a históriája vagyon rajta és egy öreg gomb függ rajta*. Egy öreg capa eleire való prém, vont aranyból csinált, kin valami képek vannak. Egy fehér selyem keztyü. Egy zöld tafotából csinált tarsol, kibe valami régi ó keszkenyőcskék vannak. Egy öreg régi selem erszény, *kiben valami apródon szenteknek reliquiái vannak*. Három régi oltárra való varrott keszkenyőtok. Tíz gyapotból csinált kámsa. Négy aranyas corporal, az kettei valamennyire gyöngyös. Egy aranyas zöld gremial. Egy vörös dufla tafota gremial, zöld selem kanafia körül. Egy régi corporal aranyas, valamennyire gyöngyös, kék selem knaf az végén. Két vörös tapith capucium. Egy fekete posztó capuciom. Egy fekete dufla tafota capuciom. Egy veres skarlát capuciom. Két cofiom, kik gyöngyösök, kit uram ó nsga ű maga csináltata. *Ismét egy gyöngyös cofiom, kibe kövek vannak tizen négy, kit pénzen váltott meg uram ő nsga Nádasdi Ferencz uramtúl, az pécsi szentegyházat illeti*. Egy fehér kamuka cofiom. Egy veres vont arany cofiom. Az oltáron egy vörös bársony tábla, crucifixum az közepin, gyöngyös. Egy fekete bársony tábla, crucifixum az közepin. Két

fekete tábla, kiben valami aranyas képecskék vannak. Egy tábla, kiben aranyas kép vagyon és kezében egy aranyas ostor. Hét régi ó tábla. Két ón gyertyatartó. *Ismég huszonnégy crétából csinált képecskék.*

A z t á r h á z b a n e g y l á d á b a n .

Egy veres bársonnyal burított római pontifical, ezüst bogláros és aranyozott.

Egy szederjes bársonyban foglalt pontifical ezüst boglárók rajta, aranyozott.

Egy missal, veres vont arany ezüst boglárók vannak rajta, aranyozott.

Ismég egy fekete bársony missal, ezüst boglárók rajta, aranyozott.

Egy öreg veres bársonnyal burított missal. Egy veres bársonnyal burított római kicsin missal. Egy öreg missál, fekete bőrrel burított. Egy kicsin római breviarium veres táblába, aranyas. Az kápolnában egy régi könyv, kinek az deszkája ezüsttel borított, crucifixum vagyon rajta, aranyas. Egy oltáröltözetre való veres selemből csinált arany fonallal elegy czafrang. Egy kép, zöld és szederjes, oltárra való, földből csinált. Egy kutra való rézből csinált csőök, az tetején egy ló vagyon, emberkép vagyon rajta, ki aranyozott.

U r a m ó n s g a r u h á i n a k s z á m a .

Egy öreg almáriomba vagyon egy nust suba, fekete bársony az föli. Egy heos suba, fekete atlacz az föli. Egy nest suba, fekete kamuka öreg virágos az föli. Egy nest suba, fekete atlacz az föli. Egy nest suba, fekete apró virágú az föli. Egy nest suba, fekete posztó az föli. Egy heos hát suba, fekete kanavác az föli. Egy nest suba, fekete apró virágú az föli, kit mindennap visel. Egy nest torokkal béllett subicza, fekete atlacz az föli. Egy fekete sima kecskebőr suba, forstáth az föli. Egy fejér rókahát suba, fekete tafota az föli. Egy subicza fekete sima kecskebőrrel béllett, forstáth az föli. Kilencz nust bőr. Huszonkilencz nest bőr. Egy nest farkból csinált paplan, zöld bőr az föli.

E g y a s z t a l o n .

Két fekete atlacz köntös. Egy fekete atlacz subicza. Egy kanavác köntös. Egy kanavác subicza. Apró virágú kamuka köntös. Két apró virágú kamuka subicza. Egy öreg virágú kamuka köntös. Egy öreg virágú kamuka subicza. Egy fekete posztó palást, lóra való, körül fekete bársonnyal vetett. Ismég egy fekete bársony subicza, lóra való. Egy fekete posztó rövid

subicza, lóra való. Egy fekete posztó palást, lóra való. Egy fekete posztó subicza hosszú. Ismét egy fekete köntös hosszú gyászhoz való, kiknek mind az ketteinek dupla tafotával vetett az elei. Két fekete posztó köntös, az elei fekete dufla tafotával vetett. Egy fekete posztó subicza, az elei fekete dupla tafotával vetett. Egy másféle kanavácز köntös fekete. Subicza is ugyanazonféle. Egy ó öreg fekete posztó köntös. Egy öreg palást, fekete bársonnyal vetett az elei. Egy fekete posztó kicsin subicza. Egy fekete vászon subicza. Egy fekete vászon subicza nyulháttal béllett. Egy róka hátból csinált paplan, az föli szederjes forstáth. Három pár nadrág. Egy térdig való harisnya.

M á s a s z t a l o n.

Hat öreg fejer szőnyeg. Három veres öreg szőnyeg. Veres ó öreg szőnyeg, ki mindennap kijár, kettő. Fejer apró szőnyeg új és ó tizenhét. Veres apró szőnyeg új és ó vagyon mindenestül nyolcz. Egy selem kicsin szőnyeg.

H a r m a d i k a s z t a l o n.

Egy öreg vont arany kárpit, az környéke veres atlacz. Ismét két öreg aranyas kárpit. Ismét két kicsin aranyas kárpit. Nyolcz kárpit mind egyformára csináltak, zöldek. Egy szederjes dupla tafota paplan. Ismét négy selyempaplan, rácz tafota az környéke. Ismét ezeknek kivüle egy ó paplan, ki mindennap kijár. *Ugyanazon tárházban az fogason vagyon egy szablya, az hüele vont ezüst, bogláros és az boglári aranyosak és zománczosok.* Egy hegyes tör tiszta ezüst, mindenestül aranyos. Egy csákán, az nyelébe vont ezüst vagyon, az többi ezüstös aranyas. Egy pallos, fekete bársony az hüele és az keresztie ezüst, az többivel aranyozott. Egy szablya, fekete bársony az hüvelye, ezüstös aranyozott boglárok rajta és zománczos. Egy öreg pallos, ezüstös aranyozott czápa az hüvelye. Ismét más pallos parasztol. Ismét egy szablya, veres czápa az hüvelye, parasztul. Egy szép gömbölű bot, az kinek az nyele ezüstös. Egy szablya, fekete czápa az hüvelye. Ismét más szablya, fekete czápa az hüvelye, parasztol. Ismét egy pallos, parasztmódra csinált. Egy vörös bársony nyereg, ezüstös aranyozott. Két ezüst kengyel aranyozott, fekete bársonnyal borított a szíja. Egy fekete bársony fék, ezüst boglárok rajta, aranyas. Egy fekete bársony szügyellő és farmatring, ezüst boglárok rajta, aranyosok. Egy fekete selemből csinált fék, ezüst boglárok rajta és aranyosok. Egy fekete selemből csinált szügyellő és farmatring. Egy ó bárson fék, selem kanáfok rajta. Egy ezüst sarkantyú aranyas. Két ezüst vesszőkből csinált ostor. Egy örv agárra való, ezüst boglárok vannak rajta, aranyozott. Tíz bog-

láros fék újak. Egy öreg nád szál. Két kerekded legyező. Egy kézív szép aranyas. Ugyanahhoz egy tegez nil, melyben vagyon nil huszonöt. Egy medencze módra csinált fejr alabástrom. Egy cristálból csinált mosdó medenczéstül, kin uram ő nsga címere vagyon rajta megirva. Ismég egy lámpás, vasból csinált, kit mind öszvehajtogathatni. Ismég két bokor toll módgyára csinált legyező. Két öreg bőr táska táborba való. Egy kis fa szekér, kin három kicsin hordó vagyon. Az falon tizenhárom táska, kiben lajstromok, missilis levelek és privilegiumok vannak. Ugyan egy ládában ismég hat öreg abrosz. Kerek asztalra való abroszok négy újak. Tíz abrosz ó. kerek asztalra és pohárszékre valók. Hat kendő keszkenyő. Asztalkeszkenyő öreg harminczkettő. Asztalkeszkenyő kisebb vagyon husz. Barbély keszkenyő 9. Sapka kettő. *Abrosz, kik uram ő nsga annyáé voltanak* 2. Asztalkeszkenyő kilencz. Lepedő hét. Ismég tizenkettő uram ő nsgáé. Vagyon egy fürdő imeg. Egy gyapotból kötött kapeza, térdig való. Egy keszkenyő, aranyas és islógos, baculusra való, arany kötés három helyen vagyon benne. Hét öreg szép keszkenyő varrottak, oltárra valók. Apró keszkenyő mindenestül egy scatulába negyvenkettő. Egy vörös apró virágú futa (*így*) módon csinált öreg keszkenyő. Egy vég patyolat. Két öreg ládában táskák és scatulák vannak, kibe régi levelek és privilegiumok vannak, egri, turóczi, sellei, zkalkai, pornói és posonyi. Egy vörös bőr láda. Ismég egy kis rakott bőr láda. Ismég egy üres öreg vasláda. Vagyon ismég egy láda, kiben valami missilis levelek és lajstromok vannak. Két kis bőr vánkös, nyomtatott. Egy bőr málha, kibe ruhákot hordoznak. Egy fejr koresal toll (*így*) ki gyöngyös.

A z ö r e g p a l o t á b a n .

Egy kerek asztal apró székestül. Egy négyszegletű asztal. Egy öreg szarvas szarvból csinált gyertyatartó. Az falon vagyon kárpit kilencz.

A z k i s p a l o t á b a n .

Egy gyertyatartó szarvból csinált. Az kis szobában is egy szarvból csinált gyertyatartó. Ismég egy öreg óra az falon, ki üt.

A z ú r ő n s g a h á l ó h á z á b a n .

Egy ágy, a soporlátja szederjes csimazin, szederjes dupla tafotával bélelt, egy selem tarka matrác gyapottal töltött vagyon benne. Egy vasas láda az ágy alatt. Ismég az falon nyolcz kárpit módra csinált, forstátból csinált nyolcz. Három asztal négy szegletű, kettei kicsiny, az egyik öregb. Az ágyba párna három, vánkös öt.

A szenes házba.

Egy asztal. Az falon kárpit módra csinált két darab vász-
nyon valami képek. Ismég két vasláb. Egy vaslapát. Egy vasvilla.

Egy másik szenes házba.

Két kárpitocska, vászonból csinált, iratos, zölddel és veressel.
Egy négy szegletű asztal. Egy vasláb. Egy ágý soporlátostúl.
Ebben párna három öreg vánkós öt.

Az kis szobába bibliotecában.

Zselye szék mindenestül vagyon tizenegy. Egy szederjes
bársony szék. *Ferdinánd császár képe. Maximilián császár képe.*
Mátyás királ képe. Uram ő nsga képe. Veszprími pispék uram
Fejérkövy István képe egy. Egy crucifixum alabastrom kőből
csinált táblába. Ismég képek és históriák, kik táblába vannak fog-
lalva, harminczegy. Egy négy szegletű asztal. Egy öreg aranyas
óra. Egy öreg cristál oculár, ezüstbe foglalt aranyos. Ismég egy
oculár ezüstbe foglalt, az tokja is ezüst. Ismég egy tokban négy
oculár. Egy öreg mankó, hegyes tőr vagyon benne. Három ten-
geri nád pálcza. Egy bőr calamaris utra való. Egy vas monocska.
Egy scatulában egy oculár ezüstbe foglalt. Egy öreg alabastrum
golóbis. Egy érczből csinált szerszám, a mint a bányászok szok-
tanak munkálkodni. Két kárpitból csinált vánkós. Egy öreg
fekete láda. Ismég egy kicsin fekete rakott bőr láda, kiben uram
ő nsga az pecsétet tartja s egyéb aprólékokat. Egy zöld bokály
aranyas. Egy breviár fekete bársonyba foglalt, ezüst bogláros
aranyas. *Bibliothecában uram ő nsga könyvei sok.* Négy bársony
vánkós, kettei veres, kettei szederjes. Egy öreg zöld vas láda.
Tizenkét tálacska fődből csinált, históriák vannak rajta.

Az kutnál való kis bótban.

Két öreg aranyas zászló. Egy zászló lovasoknak való, tafo-
tából csinált. Két öreg kosár, kiben valami missilis levelek van-
nak. Két réz dob. Egy öreg ládában valami régi privilegiomok.
Egy üres láda öreg. Egy régi vasas palaczk tok. Két öreg hosszú
fa kürt. *Az padon valami öreg könyvek nr. 47.*

Az öreg bótban.

Tizennyolcz öreg ón tál. Ismég közép tál, ki öreg, ki kisebb.
Egy régi ón mosdó medenczéstül. Huszonnégy ón tányér. Négy
tál tok, ki öreg, ki kisebb. Egy öreg réz mosár, kibe fű szerszá-
mot törnek, fedelestül. Három tányértok. Egy öreg rézkád. Egy
öreg vas fazék mind lábastól, ahhoz egy öreg plé palaczk, fa olajnak

való. Más öreg plé palaczk utra való bornak. Egy öreg palaczk tok, kiben hat ón palaczk vagyon. Egy palaczk tok, kiben négy üveg palaczk vagyon. Ismég egy palaczk tok, kiben két ón palaczk vagyon. Két német halapárt. Ismég egy palaczk tok, kiben vagyon palaczk nyolcz. Ismég egy palaczk tok, kiben vagyon hat palaczk. Hosszu asztal négy, az egyiken landis posztó zöld. Hosszu szék négy. Támasztó öreg szék négy. Valami vörös föld vagyon, kit Kassa felől hoztak uramnak ő nsgának scatulába és zsákocskákba. Egy öreg üres láda. Egy hosszú puska tokostól. Fejér szövétnekek újak, kilencz. Gyertya is vagyon fejér egész nyolcz. *Egy virginál könyv módra csinált szép íratos az födele.* Egy regál ládában. Új vasfazék öreg tizenhat. Ó vas fazék ki öregb, ki kisebb tizen négy. Új rézfedők, vasfazékokra valók tizenhét. Az konyhán, kik minden nap kijárnak, új és ó vasfazék harminczhét. Réz fődő tizenkettő. Pinnyiata négy. Vas kalán öreg hat. Nyárs négy. Serpenyő három. Bárd egy. Vágó kés kettő. Réz mosár kettő, egyik öregb, másik kisebb. Fogas vas, kin pecsenyét forgatnak, kettő. Két vas láb, kire tüzet raknak. Réz rosta egy. Rostél kettő. Hal vágó kés egy. Utra való egy nyoszolya. Kő só vagyon száz negyvenhat. Három öreg szakállos. Ismég három szakállos kissebbek. Ezekhez vagyon száz golyóbis. Egy utra való gradual.

Én Ferenczffy Balás vallom azt, hogy valami ez legistromban meg vagyon írva, mindeneket láttam és kezemhöz vettem az vitézlő Káldy Pétörtől, kiről az én kezem írása által quietálok ugyan azon Káldy Pétört. Datum Posonii 30. Mart. 1581.

Idem manu propria.

A z e g r i s z e n t e g y h á z h o z v a l ó e z ü s t m a r h á n a k
s z á m a.

Vagyon egy öreg ezüst fő, az melyen meg vagyon írva Barrobás név, aranyas. Az másik ezüst kép merőn aranyozott. Az harmadiknak az feje aranyos a képnek. Négy kelyh, az ketteinek nincsen patinája. Nyolcz vörös bársony vont arany öreg capa. Egy szeg gyöngyös cofiom, kibe sok különb különbféle kövek vannak. Egy vörös atlacz cofiom, kin két felől két madár kép vagyon gyöngyből csinált, és igen szép gyöngyös.

(Eredetije az országos levéltárban Limbus III. XVI. sz.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

Levelezés Krakó városával.

I. 1394. mart. 4.

Wir rathmanne der stat Cracow bekennen allen, den is notdurft-ist, das wir in unserm unserr ganczen gemeyne under der cronen czu Polan namen mit den ersamen richter und gesworen purgern der stat Casszow in erem und irr ganczen gemeyne namen eyne sotene vorrichtung haben gemacht, das se mogen in unserr stat Cracow mit eren kaufmanschaften cziehen under vorbas in alle lanth, als se vorgeczogen sint mit allem rechte zundir ken Preussen, dy weile is nicht gerichtit ist; und wir auch in ire stat Casszow wedir mit unsern kaufmanschaften under do nederlegen noch alle dem rechte und gewonheit, als is auch vorgewest ist, und welch teil undir uns dy richtunge nicht halden welde, das sal das andir teil vir monden dor vorlassen wissen, das se ir guth mogen yderman hen heym schicken, und eyn unvorzogen recht eyn teil dem andirn czu seynen schuldigeren helffen. Czu welchis dinges ganczir zicherheit und festir stetikeit ist der vorgenanten stat Cracow ingesegil an desen brieff gehangen, der gegeben ist an dem aschtage noch gotis geburt dreyzenhundirt jar dornoch in dem vir und newnczigisten jare.

(Titkos levéltár. D. Depositorium nr. 1.)

II. 1483. aug. 9.

Wir rothmanne der stad Crakow bekennen offintlich mit deszimbrieffe, das vor uns in sitczinden rothe dy erbarn Fridrich Schillingk und Henrich Slackir unsir mitburgire haben bekant an eydis stat, das yn der ersame herr Georgius Mornsteyn unsir mitbrudir noch vor phingisten nehist vorgangen alhy zu Crakow vorkowft hatte tawsint centner bley, welchis her yn of seyne eygne ofloge czu Casche solte geantworten und

geliberiret haben, dar noch hatte yn der obgenante herr Georgius Mornsteyn briffe gegeben an seynen brudir Petrum vnd eynen eygnen boten do bey gesant, das her den vorgenannten Fridrich und Henrich dy tawsint czentner bley czu Casche sulte antworten und abeczelen und so sy in sulchir hoffnung e czogen und quomen bis czu dem Newenczause (= Uj-Sandecz?), do funde sy den obgenannten Petrum Mornsteyn, deme dy briffe antwortende begereten von ym, das her umnekerite und das bley noch seynis brudirs befelunge abirantworte; do hat Petrus czu yn gesprochen, her mochte yn soten bley nicht geben, noch geweren, wen er hette, das eynen andirn aus dir Newstat vorkowft. Czu geczewgnisse ist vnsir sigil of deszin briff gedruckt. Gegeben am sonnabiude in vigilia sancti Laurentii anno domini millesimo CCCCLXXXIII^o.

(Eredetije papiroson, rányomott piros pecsétel. Nro 18109.)

III. 1496. oct. 6.

Unsern frunthlichen grus czuvor. Namhafftige, weise hern, besunder gonner und frunde. Vor unser kegenwertikeit ist kommen Andris unsers allergenedigesten hern des koniges trometer und hot vorbrocht, wy Niclas eyn moler yn ewer stat nw vorschiden ist, der denn eyn nester bruder und frund des egenanten Andree gewest ist, als her denn des auch eine beweisung der stad Bochnaw hot. Ist unser besunder beger und bete an euch, wolt dem egenanten Andris lossen dy gerechtiikeit an vorczug widerfaren und Laurentio moler czegern dises briffes, dem denn der offgenanten Andris folle macht und gewalt yn macht dises briffes gibet yn aller macht und weise sam her personlich kegenwertig, wer dy gutter des vorstorben Niclos ewers mitepurgers folgen lossen, dass wir denn ewer weisheit mit dangsamkeit wollen yn einer gleichen lossen widerfaren. Gegeben am dornstag (*sic!*) noch Francisci anno domini millesimo CCCC^o LXXXXVI^{to}.

Rothmann der stad Crakow.

Kívül: Den ersamenn und weisen herrn richter und rothmann der stad Casschaw unsern besundern frunden.

(Papiroson, zárlatán piros pecsét. Nro 753/7.)

Miksa levele II. Ulászlóhoz.

1506. junius 14.

Maximilianus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. rex, archidux Austrie, dux Burgundie, Brabantie etc. comes palatinus etc. serenissimo principi domino Wladislao Hungarie et Boemie etc. regi, marchioni Moravie, principi electori, fratri et consanguineo nostro charissimo salutem et fraterni amoris continuum incrementum. Serenissime princeps frater et consanguinee charissime. Significamus serenitati vestre, nos fidedigna relatione, presertim

trium speculatorum hungarorum, qui a nostris intercepti fuerunt, intellexisse Stephanum Harderwari (*igy!*) capitaneum belli ab adversariis nostris contra nos deputatum habere in commissis cum pluribus suis militibus in detrimentum honoris fidei et prosperitatis nostre, ac regni Hungarie exercitum et castra, dominiaque et subditos nostros in limitibus regni invadere, illisque si possint comode hostiliter damna inferre. Preterea serenitati vestre minime latet, quod multotiens conquesti sumus de hiis, que procures et status regni Hungarie in proximo conventu de mense Septembri habito contra nos et tractatum nostrum mutuam intenterunt et hodierna die in Alba Regali nituntur. Quam ob rem volumus iterato serenitatem vestram certiore reddere et eidem aperte significare, impossibile nobis esse continuo huiusmodi conatus adversariorum nostrorum tollerare, presertim cum videamus eos coegisse serenitatem vestram, ut per publica edicta sua nos in regnis Hungarie et Boemie et provincia Moravie hostem suum promulgari fecerit, quod tamen hucusque promeriti nullo modo fuimus. Quocirca hortamur serenitatem vestram, ut pro divino humanoque iure, honoreque ac debito vestro in his rebus amice et fraterne semper se exhibere, nobisque tanquam futuro imperatori et nunc Romanorum regi et fratri vestro, quemadmodum dupliciter nobis literis et iure iurando tenemini jus successionis nostre tanquam princeps et regni moderator (prout tenetur et ad eam pertinetur) illesa conservare, defendere et manutenere velit, ab aliisque defendi conservari et manuteneri faciat, quod nos vicissim omni fraterna amicitia ac benevolentia, cum tempus fuerit, amice recompensare perpetuo conabimur. Datum in oppido nostro Ferree civitatis, die XIII. Junii anno domini M^o D^o VI^{to}, regnorum nostrorum Ro. XXI. Hungarie vero decimo septimo.

Ad mandatum domini regis proprium.

Külczim: Serenissimo principi dno Wladislao Hungarie et Boemie etc. regi, marchioni Moravie etc. principi electori, fratri et consanguineo nostro charissimo.

(Eredetije hártján, zárlatán piros pecsét nyoma.)

Frölich Tamás kassai pap megidéztetése.

1575. junius 24.

Franciscus Pankothanus praepositus beatae Mariae virginis et canonicus, reverendissimique domini Stephani Radecy episcopi ecclesiae Agriensis, perpetui comitatus Hevesiensis ac per regnum Hungariae locumtenentis et consiliarii sacratissimae caesareae et regiae maiestatis vicarius in spiritualibus, et causarum auditor eiusdem ecclesiae Agriensis generalis, universis et singulis ecclesiarum parochialium plebanis et concionatoribus et eorum capellanis, altarium atque capellarum rectoribus, praebendiariis caeterisque praesbyteris quibuscunque, item notariis seu tabellionibus publicis in diocesi Agriensi et iurisdictione eiusdem ubilibet constitutis et

existentibus, qui cum praesentibus fueritis requisiti aut alter vestrum fuerit requisitus, salutem in domino sempiternam et nostris firmiter obedire mandatis. Devotionibus vestris in virtute obedientibus sanctae et sub excommunicationis poena harum serie committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus alter vestrum, qui cum praesentibus fuerit requisitus, ita tamen, ut unus pro alio se non excuset, ad venerabilem Thomam Freylich plebanum et concionatorem civitatis Cassoviensis personaliter accedatis vel alter vestrum accedat, ipsumque ad instantiam nobilis Francisci Petrinoy ad vigesimum sextum diem mensis Augusti ratione et praetextu nonnullorum vituperiorum et verborum dehonestationum, et eorundem occasione coram nobis citetis vel alter vestrum citet, cum certificatione solita, quod sive ipse termino praeinserto Agriae coram nobis in iudicio citatus compareat, sive non, nos ipso ulterius non alibi in partibus, sed per edictum in foribus huius ecclesiae parochialis sancti Michaelis publice citato, ad partis comparentis instantiam ad ulteriora procedemus, alterius partis absentia vel contumacia in aliquo non obstante. Et tandem locum huiusmodi vestrae executionis cum nomine citati ac quidquid in praemissis feceritis vel alter vestrum fecerit, nobis suo modo fideliter et conscienter rescribatis, et praesentibus in specie remissis. Datum Cassoviae vigesima quarta die mensis huius Junii anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto.

Georgius Myletych
notarius m. p.

Eodem die exhibita statim post contionem in templo sanctae Elizabeth Cassoviae.

Kivűl: Citatio vicarii capituli Agriensis contra dominum Thomam Frölich, plebanum Cassoviensem 1575.

(Egykorú másolat papiroson, Kromer Lénárd városi jegyző kezeirása. Lajstromozatlan.)

A Császár-féle pórlázadáshoz.

1631. aug. 11.

Az mi alázatos szolgálatunk ajánlása után Istentől szent fiáért kívánunk uraságtoknak minden üdvösséges lelki és testi jókot, jó egészséget, szerencsés hosszú életet minden uraságtokhoz tartozókkal egyetemben megadatni nagy boldogúl.

Uraságtokot mint nemes urainkat kénszeríteténk megtalálnunk ez levelünk által, mivel ez mostani felindult paraszt hadak minket mind tegnapi napon, sőt még ez elmúlt éjjel is követek által három csatában is kénszerítetennek arra, hogy mi is velök consentiálván, dobunkkal és zászlónkkal együtt hozzájuk adjuk magunkat, mert ha nem cselekösszük, reánk jünek és falunkat feldúlják. Minthogy azért látjuk hirtelen indulásokat, nem tudunk mit cseleködni, minthogy ma, ugymint die 11. Augusti,

reánk jüttenek három avagy négy zászlóval, azok alatt penig sok szántalan paraszt nép; annak okáért mi magunktól semmit nem cseleköszünk, hanem uraságtoktól akarunk érteni, valamit ad uraságtok előnkben, mi ahoz tartjuk magunkat; ha uraságtok azt mondja, hogy velek consentiáljunk, azt is megcseleköszük, ha penig uraságtok contradicál, mi ahoz tartjuk magunkat; falunkban szállottanak, ők azt mondják, hogy addig ki nem mennek, valamig velek mi is dobunkkal és zászlónkkal ki nem megyünk. Isten éltesse és tartsa uraságtokot mind fejenként jó egészségben. Datae ex Forró die 11. Augusti anno 1631.

Uraságtok szegény jobbágyi
az forraiak fejenkint.

Kivül: Generoso domino Michaeli Vass, judici primario Cassoviensi dignissimo, nec non nobili senatui etc. dominis nobis observandissimis.

Alatta más kézzel: Exhibitae die 12. Augusti 1631.

(Zöld pecsét. Nr. 6402/15.)

Szüney István kassai magyar kántor könyvtára.

1635. május 5.

Anno 1635. 5. Maji. Az mi nemes és böcsületes urunknak Keözögy Miklós urunk és nemes Kassa városának bírójának parancsolatjából voltunk jelen itt az kassai scholában ez végre, hogy az néhai Szüney István úr itt való magyar kántor javait meginventálnónk, az mellyet végben is vittünk az mint következik, sat. sat.

Hatvankét könyv nyomtatás.

Egy néhány írott könyvek, sat. sat.

Consignatio librorum Stephani Szüneyi etc.

In rationem coetus secundum ipsius dispositionem retenti sunt sequentes:

Lexicon Philosophicum Gorlenii.

Novum Testamentum.

Jacobi Martini Exercitationes.

Eiusdem Praelectiones in Kekermannum.

Lucus Succisus Platzii.

Prosodia Suetzii.

Systema Logicum Alstedii.

Eiusdem Systema Rhetoricum.

Magiri Physica.

Vittakerus de Ecclesia.

Eiusdem de Conciliis.

Grammatica Rhenii.

Bellarminus Enervatus.

Thesaurus Poeticus Buchleri.

Adagia Erasmi.
Logica Bartholini.
Physica Harmonica Alstedii.
Eiusdem Logica Theologica.
Palingenius.
Ovidii Metamorphosis.
Consiliarius Philosophicus.

Relicti pro amicis :

Zanchius de Natura Dei.
Pereri Disputationum tomus.
Kekermanni Systema Logicum.
Psalmi Hungarici.
Institutiones Buccani.
Systema Theologicum Kekermanni.
Catechesis Berkinsii.
Postilla Tholdi.
Pincer scripta Eucharistica.
Kekermanni Systema Ethicum.
Eiusdem praecognita Philosophia.
Item praecognita Logica.
Epistolae Lipsii.
Synonimorum Sylva.
Sylva Dolianski.
Disputationes Dialecticae Voyti.
Memoriale Biblicum Martinii.
Apophthegmata Comesii.
Martyris praeces Sacrae.
Axiomata Bedae.
Adagia Latino-Hungarica.
Alstedii Orator.
Eiusdem Definitiones Theologicae.
Martinii Analyses Evangeliorum.
Prelcatii Loci Communes.
Epistolicae institutiones Sagittarii.
Terentii Comoediae.
Aesopi Fabulae.
Libellus Papiri Mundae.
Dialogi Schotenii.
Psalterium Davidis.
Scriptorum Wittebergensium tomus.
Buccolica Virgilii germanico latina.
Sadoleti Epistolae.
Logica Kekermanni.
Versus sententiosi Schonborn.

Thesaurus linguae latinae.
Panharmonia Gönczinii.
Jani Pannonii Ventorum Contentio.
Evangelia Dominicalia.

(Nr. 6569.)

V e g y e s l e v e l e k .

I. 1647. aug. 7.

Ego Matthias Osztropataki fateor spontaneo ac benevole animo, me pro studiis tractandis academicis allevasse certam summam pecuniae a generoso ac nobilissimo domino judici tum ab amplissimo senatu Cassoviensi pro duobus annis, quam ob rem promitto immota fide, me non fore immemorem huius munificentiae in me collatae, sed ope divina reversurus, dabo operam sedulo, ut hanc beneficentiam et munificentiam declaratam suis generosis dominationibus demereri pro virili possem, tum pubem scholasticam fideliter informando, tum cui munia alii generis mihi commissa exequendo. Datum Cassoviae die 7. Augusti, anno 1647.

Idem qui supra.

(Nr. 7484.)

II. 1648. ápr. 12.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et sicularum comes.

Generose, prudens ac circumspecte, fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. 30. die Martii proxime praeteriti mensis nekünk írt kegyelmed levelét vevén, irását megértettük; az mi azért az öntőháznak ususa felől való irását illeti kegyelmednek, az meglehetett, hogy az város harangot és egyebet is öntetett benne, mert ugyanis arra az ususra csináltatták volt az jó emlékezetű fejedelmek; azért az kik csináltatták, szabadok is voltak vele, ha másoknak is engedtek öntettetni benne. Eidem in reliquo gratiose propensi manentes. Datum Albae Juliae 12. Aprilis 1648.

G. Rakoci.

Kivül: Generoso, prudenti ac circumspecto Joanni Keviczky, judici primario liberae civitatis nostrae Cassoviensis etc. fideli nobis dilecto.

(Papiros, zárlatán piros pecsét. Nr. 7610.)

III. 1652. sept. 3.

Szolgálok kegyelmednek.

Kegyelmed nekem írt böcsületes levelét generalis uram ő kegyelme-inclusájával együtt szeretettel vöttem és olvastam s continentiáit is megértettem.

Elhiggye azért azt kegyelmed bizonyosan, hogy igen sincere fogok laborálnom judex curiae uramnak irandó levelemben ezen kegyelmed requisitiója végett, sőt mivel a kegyelmed levele jó explicatióval vagyon írva, in specie fogom öcsémuramnak küldeni s valaminemű válaszom leszen ő kegyelmétől, híven tudósítom kegyelmedet is felőle, öcsém uramnak szóló leveletem pedig magam emberem által fogom szádvári gondviselője kezében küldenem. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in praedio novo Scepusiensi 3. Septembris 1652.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló régi barátja.

P. S. Szegény Eszterhási László uram felől bizonyosan ez mai napon azt értettem, hogy két öccsével együtt Eszterhási Dániel uram fiaival levágták az törökök, azonképpen Eszterhási Ferenczet is az kapitánt levágták, kinek fejét el is vitték, több jeles nemes ifjakat is vágtak le; azt írják nekem, Forgács Ádám uram szerzette ezt az fordulást, de maga mindjárt oda hagyta őket és szokása szerint első volt az elszaladásban; ez az veszedelem Verebély ¹⁾ táján esett; nagy rablást és égetést is tölt az török.

Vajha az mi kegyelmes urunk az ilyen törvénytelen incendiumoknak megoltásában törvény szerint procedálna az frigyszegők ellen, sok jót várnék ki belőle etc.

Gróf Csáki István.

Kivül: Generoso domino Joanni Keviczki judici primario liberae ac regiae civitatis Cassoviensis, domino amico uti fratri confidentissimo.

(Nr. 8134/22.)

IV. 1669. oct. 5.

Das wier endtsbenandte von der königlichen freyen hauptstadt Caschau zu beförderung des löblichen gymnasii der evangelischen stände augustaner confession in paaren gelde emphanen haben benendtlichen zweyhundert ungrische gulden, das bezeugt unser handt undt pettschafft. Actum den 5. Octobris anno 1669. in Eperies.

Johann Weber.

Sebastianus Sarossy.

Kivül más kézzel: Anno 1669. Quietantia Eperjesi várossából ad fl. 200.

(Papiroson, két rányomott piros pecséttel, nr. 9063.)

¹⁾ Vezekény helyett.

UJABB PÓTLÉK

SZAMOSKÖZY TÖRTÉNETI FÖLJEGYZÉSEIHEZ.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Budapesti Egyetemi Könyvtár. Wenzel-gyűjtemény. 143. l.

Michael Weysz sive Fejér senator Coronensis.
1605. mense Septembri.

Az mikor Zsigmond fejedelmet Moldovából Brassóba fogadtuk volna, ut dominatum obtineret iterum in patria, minden készpénzünket, hogy hadat fogadjon, neki offerálúk, holott avval szükségét be nem éré, ezüst mivekből is tallért vereténk az ötveseknél.

Mense Septembri. Praesentálá az Zuliman csausz Zsigmundnak az zászlót Brassóban, holott német császár hada Fogaros földében vala, és Basta György az havasali bojérságot, kik nagy haddal valának, sollicitálja vala, hogy Brassó alá szállanának, hogy Zsigmond előtte Moldovára ismét ne szaladhasson s futlasson.

Eodem tempore küldé be az havasali bujérsághoz Zsigmond engem, hogy az bujéroknak persuadeáljam, ne a Basta vajvodam acceptarent, sed ut Simeonem fratrem Moldavi, quem, antea cum Michaelem vajvodam redire audirent, expulerant, demum reciperent. Melyre soha őket nem birhattam, sed tandem post varias sollicitationes menének arra, hogy ezt mondák: Zsigmond csak azért ügyekezik azon, hogy Simeont recipiálják: hogy azután az ő segítségével bátorságosban Bastával ismét szemben szállhasson. De ne erőltessen Zsigmond arra, hanem vagy hagyjon Simeonnak békét, avagy hivassa be Erdélybe és adjon ott lakóhelyet neki, és assecuráljon münket arról, hogy erővel reánk nem küldi s ellenünk meg sem segíti, hanem praescribáljon más vajdát, akár magyar, akár szász, akár oláh legyen, ~~isten~~ úgy segéljen (úgy mond) befogadjuk s uraljuk.

NB. Simon vajdát kiverték az havasalföldiek.

Melyet ha megcselekeszik Zsigmond, tehát mű is ezt műveljük. Mindennap (aiebant) jönnek Basta emberi hozzánk és holott fél azon, ha ő várostokhoz közelget hadával, hogy Zsigmond elmegyén előtte; sollicitál azért minket igen és kényszerít arra, hogy subito mű az mű hadunkval reátok szálljuk az várost, és Zsigmondot ben rekeszszük, megírjuk neki, hogy megcselekeszszük, ki is megyünk, és mihelt Basta az ő hadával beszáll Bárzaságban, mű conjungálván erőnket Zsigmond hadaival, Basta hadát együl-egyig levágjuk. Hoc se facturos mili juraverant, qui principatum agebant, Kulchiar Radul et Stroia, qui nominantur Buzesi; item quidam Radul Floirezku, a quibus reliqui omnes pendebant.

Pulcherrima occasio a Sigismundo praetermissa.

Ezt hogy Zsigmondnak referálám, tetszék elsőbben az dolog, sőt ugyan azt mondá: ezt én kgládtól (Mihály uram) soha nem tudtam volna várni, bezzeg nagy szolgálat kgládtól. De hamar megmáslá magát, s azt mondá: bezzeg ez nem lehet, mert Jeremia és Simeon vajdának 13 punctra esküttem, annak az hütemnek hogy semmint in minimo ne álljak, inkább akarom, hogy minden lábbal forduljon fel etc. Erről avocálom vala, sed frustra.

Az németekre és vallonokra ab eo tempore, quo factus erat conflictus cum Moyse ad Albam, ment az szászságnak in victualibus et paratis pecuniis fl. 700,029 hung.*) ad id tempus quoque quo Khrausenek vallonos educebat. Ezt én in praesentia totius universitatis saxonicae ex schaedis ipsorum ita computaveram et in unam summam contraxeram. Erre az summára nézve Krausenek mondá, hogy kgltek legyen segítségül, küldhesük ki az országból ezt az lator pusztító vallonokot, deum testor, császár ő flge többszer ide nem ereszti. Vera fuit prophetia.

Az mikoron Szebenben Bocskai dolgát de defectione a caesare et deditioe Bocskai facienda universitas saxonica tractaret, látván az universitásnak Bocskaihoz való indulatját, az commissariusoktól való félelmét, erant qui Cibinii inter cetera hoc utebantur argumento in pretorio Cibiniensi: vajjon ha az törökök avagy tatárok Erdélynek minden népét elrablották volna, s találtatnék valaki, az ki hétszázezer és huszankilenczezer magyar forinttal redimálni akarna bennünket, nem lehetne-e az redemptio.

Az még ez az mostani Rácz György hada, s az commissariusok az ország ellen tusakodott, volt ilyen reménségek avagy bizodalmok elsőben, hogy Jeremia vajda Bocskai mellé legéniséget, az mint izente vala, nem ad, noha az székelységnek azt izené, hogy megadja magát Bocskai számára. Azután hogyha Bocskai

*) A lap alján Szamosközy jegyzete: Azaz 729,000, hétszázezer és huszankilenczezer forint, nem úgy az mint ide fel vagyon jegyezve.

bejöne az országba, s tehát Radul vajda megsegéte őket, *tanquam tempore Moysis*.

Radul vajda pedig, *non ex amore erga caesareanos*, aut odio erga Hungaros erre égéré magát, hanem filelemnek okáért, hogy azt gondolja vala, hogy *rebus Hungarorum ad bonum finem perductis*, boszút állanak rajta az Erdélyen cselekedett dolgáért. Az magyarok is emlékeztvén arról, hogy Radul Mojseszt szép szavával megcsalta volt, nem hisznek vala neki. Ezeket én vöttem eszemben és minemű veszedelmünkre való dolgok következzenek belőle, látván azt az *scrupulust*, *proptem quem* egymásnak nem hisznek vala, *multis laboribus, dissuasionibus et scriptis*, nunc ad Hungaros, ad Radulum factis, tandem tandem tollálni akartam s tolláltam is.

13. Julii 1605. Ali passa Simeon vajdával tábort ütött vala Prásmárnál, a hoa az város akaratjából elejekben mentem vala s kéréim őket, hogy úgy viseljék és hordozzák magokat s hadaikat, hogy okot arra ne adjanak, hogy az szövetség, az melyben az egész szászság az magyarokkal Bocskay számára volna, fel ne bomoljon, mely bizonyoson meg lenne, hogy ha valami injuriákat és damnumokat Barczaságnak inferálnának. Mely dolgot értvén az passa, mondja vala: Ti immáron látván hadamnak nagy számát és erejét, azt mondjátok, hogy megegyeztetek Bocskay hadával és megadtátok magatokat, s én tudom, hogy nincsen úgy; azért én holnap várostok alá szállok és az szerint az képen, az miképen én nékem az hatalmas császár megparancsolta, az várost megbüntetem. Kire az passának azt felelém: Tudjuk azt bizonyoson, hogy császár parancsolatja szerint viseli Ngod magát, de tudjad te is, hogy nekünk is vagyon tanulságunk az fíges Bocskay királyunktól, mit cselekedjünk azokkal, az kik az fíges király városát és ezen tartományát háborgatni akarnák; ha Ngod azt míveli, kit neked császárod parancsolt, tudjad, mi is azt míveljük, kit az mi urunk parancsolt. Akarom pedig hogy Ngod értse és hallja én töllem, hogy Brassó városát nem pókhálóval kerítették, nem mehetsz mingyárást által rajta, nem is botlosz az falon által, dolog és munka kell ahoz etc.

Elereszte tölle mondván, hogy minden nap 60 vágó barmot, 400 juhot, 600 cub. zabot, 6000 ezer örög kenyeret szerezzünk Simeon vajda számára, az török hadnak pedig két ennyit. Bíránkot egész tanácsúl kikéváná, s megizené kétszer s háromszor is, hogy az az ember (úgymond) az ki tegnap hozzá jött vala, ki ne hozzák vélek. Az bíránk az főfő emberekkel 8-ad magával kiméne, kévána az pasa tölönk 100 mázsa port, 6 örög álgyut szerszámostól és két fő emberünket oda tartá zálogúl az míg azt megadnók. 6 hétig tartotta az pasa azokat oda, et quidem misere, de sem port, sem lövészszámot nem adtunk neki.

Vége ugyan elereszté emberinket látván, hogy immáron az országban vagyon Bocskay.

Ebesfalvánál, minekelőtte Ráczy György nem ment volna Gyulaffy uramra, az szászság küldött vala engem Gyulaffy uramhoz, kértem akkoron Gyulaffy uramat coram toto populo, hogy vigyázzon magára, Ráczy György latorságától tartson.

Veritati et mihi in gratiam d. Szamosközy tanquam gratus scriptor nominabit in locis, qui signati sunt hoc signoq.

Michael Weyss sive Fejér
senator Coronensis m. p.

Más kézzel végére jegyezve: 1612. die 16. Octobris. Fejét veszik az Barcsa mezein, és Szebenbe az akasztófára nyársba felteszik.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

LIPPAY GYÖRGY ESZTERGOMI ÉRSEK

LEVELEIBŐL.

Lippaynak alább közlött levelei a két Rákóczy György idejéből származnak s érdekesen jellemzik a főpap viszonyát a protestans fejedelmekhez.

Az első levél, melynek eleje hiányzik, a nádorhoz van írva, de nem juthatott el rendeltetése helyére, mert a posta, kire elszállítása bízva volt, elfogatott s így e levéllel együtt egy egész csapat más levél is a fejedelem kezébe esett.

A II-ik számú levél I. Rákóczy György fejedelemhez van intézve, a többi már mind II. Rákóczy Györgyhez.

Valamennyinek eredetije az orsz. ltárban őriztetik.

I. 1644. j u n. 9.

Az esztergomi érsek levele Esterházy Miklós nádorhoz.

(*Eleje hiányzik.*) — — — — —
nyilván hogy nem erőltetésből, hanem ex malitia ment maga látára az fejedelemhez, evett, ivott vele, és reversalisokat is adott, minden módon egy hajóban evezett az rosz Illésházi Gábor gyermekkel, kinek portióját én Eszterházi Dániel uramnak szántam volna, ha az kegyelmed jó consensusa accedál reája, kész is vagyok munkálkodni benne.

Az imperiumi állapotokat az mi illeti, hirlelik idei is Bécsbe is, hogy ki akarna jőni vissza Torstenson, de hogy megindult volna immár, vagy hol volna, semmi hire nincsen. Sőt nem is látom semmi módját, mert tegnapelőtt jött egy curier Bécsbe, az ki bizonyosan hozta, hogy ujonnan négy regimentjét semmivé tette az svecusnak az danus, és noha igen munkálódnak az hollandusok és gallusok az megbékéltetésben, de ezek, annyival inkább az successusok és az ki nagyobb az bosszuság, és ő felségének is tett igireti nem engedik, hogy megbékéljék, noha bizony

talám szokásunk szerint, ejtettünk mi is ellene vétket, hogy ennyi ideig semmi segítséget nekik nem küldöttünk. Hatzfeltnek kellett volna oda menni, de nem tudom mi dologért, azért hiszem, hogy hire nélkül Eleonora császárné intercessiójára az legjobb regimentet olasznak adták valakinek, kit ő nem akar semmi uttal, szót nem fogadott, Kinigsmarkot sem persequalta, luneburgussal sem conjungálta magát, oda sem ment az passusra, melyért a svecusoknak ki kellett jönniek, hanem Franconiában megvonta magát hadastúl, oda küldött ő felsége hozzá úr embert és igyekezik complacálni és complanálni ez dolgot. Azonban Gallas az több hadakkal Egra felé tart és ott conjungálják magokat, s úgy mennek Dania felé mind együtt; vélem, az luneburgus conjungálja velek magát. Olomuczot ebül írja az Krachan, kit vádoltak pomeraniai rosz magaviseletéről is, most ujonnan kiütöttek az olomuczaiak, feles élést vittek, marhát hajtottak be, elfogták egy igen jó olomuczi emberünket is, ki által remélettük megadását az várasnak, vélem, elevenen azt megnyuzták, így vagyunk az dologban. Elfelejtettem vala, hogy az uég regimenten felül egy derék városát is vette meg ugyan Svecziában az danus, Gettingának híják. Ezek ha rendben vehetik magokat, nem kelletik talám oly igen osztán az kegyelmeddel levő had nekik, késhtik oda felé, csak legyen mit enniek. Most többet nem irok. Kegyelmed megbocsásson, hogy hosszú írásommal fárasztom ennyi gondjai között. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben. Posony die 9. Junii 1644.

Excellentiae vestrae

servus paratissimus

Georgius Lippay,

el. archiepiscopus Strigoniensis, m. p.

Kivül Rákóczy kezével: Palatinusnak irta volt, de Isten ki akarta nyilatkoztatni.

II. 1645. oct. 26.

Az esztergomi érsek I. Rákóczy Györgyhez.

Excellentissime princeps.

Gyakor írásommal hogy kezdem kégyelmedet búsítani, bocsánatot kérek; mivel úgy tetszett ő felségének és kegyelmednek is, hogy ez az elvégezett békesség így legyen, kívántatik, hogy az mi annak megtartására néz és effectuálására, arról kegyelmedet otton requiráljam, kirül noha minap is irtam kegyelmednek, de mégis igen panaszkodnak az kik ő felségének hivei voltak és szolgáltak, hogy meg nem adatnak nekik jószágok, sőt kételen élhetetlenné teszik őket, mind gabonájuktól mind boroktól megfosztatván.

Kérem azért mégis szeretettel kegyelmedet, adassa meg minden embernek az övét, az végzés szerént mindjára, és kiváltképpen az egyházi embereknek elvett dézmájokat és szőlejek gyümölcsét, azt kívánván az igazság is és tovább való idegenségnek s gyűlölségnek eltávoztatása, kit minden módon meg kell oltanunk, ha azt akarjuk, hogy jó csendességben és egyességben maradjunk ezután is. Bakos Gábor uram meg nem szűnik, most is elvitette az én gyöngyös-püspöki jószágomhoz tartozó jobbágyimat fogva, készerítvén őket egynehány esztendeig való adójoknak neki adására; kérem kegyelmedet, fenyítse meg, legyen el annélkül és az én jószágomhoz közit tovább ne ártsa; kételen leszek én is azont mívelni az ő kegyelme emberivel. És in genere ha megakarjuk ezt az békességet tartani, nem kell, kiváltképen kegyelmednek, ki feje arról az részről az dolognak, maga auctoritásával avagy akaratjával valamit megtartani, avagy ki nem bocsátani, avagy tartóztatni, hogy az békesség végezési ne effectuáltassanak, hanem az mint ő felsége cselekedzik, mindenekben magát vonyogatás nélkül az meglett alkuváshoz accomodálni. Ha valaki privatus, az ki nem is tudja még, quibus conditionibus lett meg az békesség, nem accomodálta még eddig magát mindenestül, avagy azokra az személyekre neheztel, kiktől keserves injuriákat vett és szenvedett, nem kell kegyelmednek az miatt az közönséges jót és végezéseket tartóztatni, hanem ő felségét requirálni; és az ki másképen el nem igazodhatik, és az kiből olyas homály vagyon, az commissariusok, az kik kimennek, azok rendbe hozzák, mint azelőtt is cselekedtek, és az végezések is azt tartják, az jószágokat pedig az pacificatio szerént, de simplici et plano, nem is várván az commissariusokat is, meg kell eresztetni. Minálunk én nem tudok senkit, az ki nem mívelte volna aztat, ha van valaki, én is munkálódom rajta, hogy mindjárt megeressze; ő felsége is megparancsolja. Csemetei jószága felől irt levelét kegyelmednek láttam, melyet szegény palatinus uramnak hozott volna. Az felesége jószágát senki nem bántotta, magának az ki volt, még az háború előtt convictióban törvény szerént mind elfoglalták, nem ítélem, hogy azonkívül vették volna el valami marháit.

Im nyavalyás Horvát Dániel visszamegyen az magáét kezéhez venni; szegény Forgách Sigmond testével jött volt ide, kinek szolgálja is volt, azulta sebben volt, mely esett az ő felsége hadaitól rajta, ugyan az kegyelmed hadába, most felépülvén valamennyire, visszatér; kérem kegyelmedet, adassa meg ennek is az ő kevesét, felesége is vagyon; úgy értem, alkalmas kárai, galibái vannak attól is; commendalom kegyelmednek nyavalyást, legyen patrociniummal hozzá, szolgálhat még hazájának.

Hírt nem szükséges hogy irjak kegyelmednek, anélkül is

érti azokat másonnan, noha inkább azt, az ki az más részre való. De mi soha nagyobb reménségbe nem voltunk az universalis békesség felől, mint mostan. Trautmansdorf uram maga ment az tractára, úgy vélem, nem kívánta volna felvállalni ezt az tisztet, ha nem bizott volna jó véghezviteléhez. Az velenczések, pápa és egyéb fejedelmek valóba szorgalmazták az törökre nézve az békességet, féltvén magokat is és az egész keresztyéniséget, jelesen, ha szárazon bemehetne Olaszországban az török. Könyörüljön az jó Isten egyszer rajtunk, és adja meg szent fiáért az békességet. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet stb. Ujvárban 26. Octobris 1645.

Excellentiae vestrae

servitor paratissimus
Georgius Lippay, m. p.
archiepiscopus Strigoniensis.

Jegyzet. Az egész levél Lippay saját keze írása.

III. 1651. febr. 25.

Az érsek II. Rákóczyhoz.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed levelét böcsülettel és szeretettel vettem, én ezután is azon sinceritással való confidentiámat akarom continualni és jó igazsággal szolgálni kegyelmednek. Adja isten, hogy az kegyelmetek fejedelmi házának nagy javára legyen ez az házasság; nagy renden való személy bizonyos, szintén attól tartok én, hogy nagyra fog vágyódni, az kegyelmed atyafiának sem engedi meg az első széket; király leányának tartja magát, az anyja is király leánya lévén meg nem elégedik az electori fejedelemséggel, hanem királyságra addig készteté az urát, hogy maga házát is elrontá, és ím az egész keresztyénségben minémű vérontást és romlást szerze, csodálkoznak az emberek rajta s tétova magyarazzák, hogy azt az leánt, kinek király kérői voltak, egy urnak, aki nem is fejedelem, ha az atyja az volt is, oda adták.

Az lengyelek nyilván panaszkodnak (kegyelmednek igen confidenter ezt is megakartam jelenteni), sőt ő felségének is jelentették, hogy kegyelmetek véget ért az kozákokkal és tatárokkal az lengyelek ellen, és atyja nyomdokába hágván nem tudom micsoda nagy állapotra igyekezik; mit én azonban semmi uttal nem hívén ő felségének is az szerint adtam eleiben, az minthogy nem is hiszem: lehetséges, hogy az az zavarodott cseléd, az kozakság és némelyek talám az nyughatatlan lengyelek között szót adjanak kegyelmeteknek; de maga tudja jobban, mint kellessék azokat venni és az fejszét olyan nagy fában vágni. Én igaz jóakaratomból azt itélem, hogy kegyelmeteknek azon kell most

minden tehetséggel lenni, miképen azokban az nagy jókban, melyet szerzett az jó emlékezető fejedelem, megerősítse s állhatatossá tegye magát.

En mindeneknél az mint kegyelmed is kívánja örömet megcselekszem és jóra magyarázom mindezeket és amiből tudok is, ajánlásom szerint szeretettel igyekezem kegyelmednek szolgálni, kívánván istentől szerencsés birodalmat és minden jót. Tartsa és éltesse isten kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben. Szentkeresztben die 25. Februarii 1651.

Excellentiae vestrae

servitor devinctissimus
Georgius Lippay
archiepiscopus Strigoniensis.

(Egykorú másolat.)

IV. 1654. febr. 26.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed böcsülletes levelét kedvesen vettem ; úgy reméllem, hogy az kegyelmeddel való jó értelem és confidentia nem kevés javára leszen megromlott nemzetünknek, ő felségének is és kegyelmednek szolgálatjára. Kérem szeretettel kegyelmedet, ha mit néha magyarázok találok írni, ne tulajdonítsa másnak, hanem az igaz sinceritásnak. En ő felségének is úgy írok, az igazat megmondom s megírom, jó néven veszi ő felsége, mert esmer immár, az titok tanácsok zúgolódnak néha, hogy éles pennával írok, de maga pártomat fogja ő felsége ; nem tehetek róla, én az hízeltetést nem szoktam, az simulatio nem illik hozzám, ha ő felsége megesküttetett az hízeltetésre és igazságra, szabadságot adott annak is megmondására. Régi proverbium, hogy a nagy emberek semmi nélkül nem szűkölködnék, csak az ki igazat mondjon nekik.

Nem vettem eszemben, hogy ő felségének valami gyanúsága lett volna kegyelmedhez. Felmenvén mindazonáltal az imperiumban, és considerálván ezeknek az rút gyűlevész népeknek, tatároknak s kozákoknak sokaságát és veszedelmes hadakozását az lengyelekkel, provideált ő felsége de securitate ide hátra, vannak is mindenképpen szép dispositiói ő felségének. Az tatárral való békesség, ki azelőtt sem tetszett az respublicának, az menyire én értem, igen farkas békesség, nagy rablást tettek hiszem az országban, és rész hadát meg is ütötték az királynak ; csoda dolgokat olvasok én ennek az nemzetségnek hamis gonoszságáról, mikor az országban voltak, és az mi nemzetünket tépték, úgy látom, hogy most is kimutatják, kiknek maradéki. Méltó, hogy kegyelmed is vigyázásban legyen. Az ő felsége részéről mi is azt cselekedszük, vannak is szép rendelések az iránt.

Ő felsége immár oda fel nem késik, egészségében érez fogyatkozást, vélem, ha nem előbb is, ad initium Maji megjön. Azomban ha elvégezhetik az gyűlést jóval jó, holott pedig nem, maga képebelit hagyván ott fen ő felsége continuálni fogják az gyűlést.

Az coloniai érsekségben beütöttek quartirozni nagy kárral az lotaringiai hadak. Kap két felé az jó elector, megparancsolta ő felsége, hogy az több circulusok is megsegítsék és kiverjék az lotharingusokat, de míg ezek összevegyülnek, azomban ő elvégezi az téli quartélt és dolgára megyen. Az imperium nem kíván egyebet az jó békességnél. Én azomban az kegyelmed szolgája maradok, kívánván istentől szerencsés birodalmat. In Sancta Cruce 26. Februarii 1654.

Excellentiae vestrae

servus devinctissimus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

V. 1654. szept. 5.

Excellentissime princeps.

Megadta Mednyánsky uram az kegyelmed böcsülletes levelét; úgy látom, az jó isten meg akarja tovább is tartani az mi megromlott nemzetségünknek fogyatékját, ki csak az jó egyességgel leszen meg, nem másképen; tartsa az jó isten és öregbítse bennünk az jó értelmet és egyességet.

Itt az mi földünkön kiváltképen az Dunán túl, Prukban, hol és környül imitt-amott az pestisben kezdetek halogatni, úgy értem, Eperjest is és több helyeken, kihez képest, mert igen irtózik ő felsége az pestistől, ki nem bocsátotta még az regálisokat az gyűlés végett; azon is törődik ő felsége, hogy császárné asszonyunk várandó állapotallal vagyon és karácson előtt egy héttel várja vendégét, el sem hadná örömet magától, ha alá hozza, az is bajos, mert itt szülni, azután olyan apró gyermeket téli hidegben útra vinni galibás, itt is maradni vagy késni az gyűlés után alkalmatlan, mindazonáltal nem késik ő felsége vele, kibocsátja az regálisokat, és eleget teszen hivataljának; adja Isten, legyen szerencsés és jóegyező gyűlésünk.

Nagy hír vala nálunk, hogy az török immár mezőben szállott Jenő végett, és hogy az kegyelmed népe is kiszállott az hajdúsággal, hála istennek, hogy füstben ment az az hír és dolog, vigyázni kell mindazáltal és az ő jó szaván securitásnak nem kell ereszkedni. Kegyelmed édes fiam uram idején és jó sinceritással adja értésére ő felségének, ha valami leszen ezután is, ha mi respectusok volnának avagy lehetnének, tegye félre. Ez ilyen dolog kegyelmedre nézve talám egyenesen, de minket is igen illet, mert az mi maradásunkat vagy romlásunkat inkább nyilván nézi,

Utolsó tisztességét istenben elnyugott király urunknak illendő pompával elvégezték Bécsben. Az mely praedicatio volt felette németül, deák nyelven megküldtem kegyelmednek, nem egyébért, hanem mivel szép emlékezetek vannak benne szegény király urunkról.

Most többet kegyelmednek nem írok, ajánlván igaz szíbeli szolgálatomat, kívánok istentől szerencsés birodalmat és hosszú életet. Posonban 5. Septembris 1654.

Excellentiae vestrae

servus devinctissimus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

P. S. Hogy a kozákok ellenségképpen belekaptak az török ditióban, hihető oka lesz, hogy az lengyelt megsegítik az tatárok. De én timeo Danaos et dona ferentes.

VI. 1655. oct. 2.

(*E levél eleje nincsen meg.*) — — — — —

tündöklettek vala, mely hatalmasak és dicsőségesek valának, és ime nemcsak kevés esztendő, hanem kevés holnap elrontá őket. Mindazonáltal csak az kozákokkal végezhessek el dolgokat, (kiben ha kegyelmed munkálkoszik, igen kedves dolgot cselekszik) talám még az jó isten megsegíti. Én tartok attúl, hogy ha az országban nem subsistálhat az király, ide ne vegye magát Magyarország felé és galibát ne szerezzen minekünk is, minde-
nestül pusztá kézzel lévén és készületlenek; kérem azért alázatos-
san ő felségét, legyen mi reánk is gondja és provideáljon, ha Sileziának providealt az közel való hadakra nézve, minket is ne felejtсен. Ritkán dől le úgy egy nagy fa, hogy legalább az ágai és veszői az körül való álló fákat is meg ne sujtsák. Ötven ezer emberének kellett eddig az napig talpon lenni ő felségének Sileziában és Csehországban. Ugy vélem, hogy az hollandusok, dánusok, tengermelléki katonák is az imperiumban, kik az Balticum tengeren kereskednek, nem kedvellik ezt az svecusok potenciáját, és hogy ők legyenek urai annak az tengernek, elfoglalván az danczkai portust is. Itten hirben sok jók vannak, hamar fordulnak az hadi állapotok.

Én ez napokban Rosnyó felé mentem volt, mivel egyébiránt is most az pestis miatt se posonyi, se szombati, se újvári házaimban nem lakhatom, nem messze lévén, nagy vágyódásom volt, hogy az méltóságos fejedelem-asszonyt, az kegyelmed édes anyját meglátogassam, de mivel az tájon is értettem az pestist fakadozni, ezek az rossz lengyel hírek is siettették visszajöveletemet, el kellett mulatnom, egyébiránt szerencsémnek tartottam volna, ha ő kegyelmét szolgálhattam és udvarolhattam volna. Kegyelmed

megbocsássa, hogy ilyen hosszú írásommal terhelem kegyelmedet. Tartsa s éltesse isten kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben, és adjon szerencsés birodalmat. Szt.-Kereszten 2. Octobris 1655.

Excellentiae vestrae

servus devinctissimus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

VII. 1656. jul. 20.

Excellentissime princeps.

Alkalmas ideje immár nem irtam kegyelmednek, kérem, ne magyarázza idegenségre, nem is levén oly szükséges dolgaim.

Ő felsége császár urunk tizenhetedik napján az következő holnapnak megindul Prágában, ott nem késik, hanem megkoronáztatván az fiát, visszatér, és 27. Septembris Bécsben akar ismét lenni. Elcsodálkoztam, mely nap hogy Bécsben voltam, mely sokat nevelkedett az mi királyunk, esztendő alatt miulta nem láttam lett egy oraszszal magasabbá, éltesse isten ő felségét, nagy indulatú fejedelem. Császár urunk ő felsége el akarta hivatni palatinus uramat Bécsben, sőt még az több tanács urakat is, de mivel ilyen rövid terminust vetett visszajövetelének, vélem, akkorra halasztja. Azon vagyunk, octavánk legyen szent Lukács napjára, szolgáltassanak az törvények és az igazság, kevesebb panaszok lesznek az gyűlésekben.

Ő felsége most is mind fogadtatja az hadakat; immár az előbbi ötvenezer embere megvolt complete, most ismét négyezer muskatérosra adott ki leveleket és költséget. Leopold herczeg megjött Belgiumból, örömet ott tartóztatták volna tovább is az spanyolok, de nem akart maradni, udvarnál sem szándékozik lakni, hanem püspökségiben igyekezik, kiváltképen Vratislaviában, az hon még nem volt.

Hogy kegyelmed palatinus urammal igen jól vagyon, nagy örömmel értettem. Most is az én előbbi mondásomat iteralom: Az hátramaradott kevés magyar nemzetséget egyéb meg nem tarthatja az jó egyességénél.

Itten oly hírünk futamodott, hogy Stefan vajda megholt volna, és az kegyelmed nála levő kapitánya is, az alatta való népek is megzavarodtak volna. Szegény megholt cardinálhoz kegyelmed nagy emlékezetű atyja oly confidentiával volt, sőt én hozzám is, hogy megirt afféléket valóságosképen.

Az lengyelek szerencsáját ő felségének tudtára adta az király; nehezteli ugyan az bécsi svecziai residens, hogy az ő felsége alatta valói örülnek az ő ellenek való hírében, panaszt is tett ő felségének, de ki tehet arról. Bizonyos, hogy mi az lengyeleket szeretjük inkább és az ő szomszédságokat, nem is kíván-

juk az svecus szomszédságát, kit ha Isten ilyen csodálatosképen meg nem zablázt volna, nagyobb confusiót és zürzavart csinált volna az keresztyénségben. Tartok attól, hogy ezután is egymás között össze ne vesszenek az lengyelek.

Ezeknek utána ajánlom kegyelmednek igaz szolgálatomat. Tartsa és éltesse Isten kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben és szerencsés birodalomban. Posonban 20. Julii 1656.

Excellentiae vestrae

devinctissimus servus
archiepiscopus Strigoniensis, m. p.

VIII. 1656. sept. 5.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed 12. Augusti irt levelét böcsülettel vettem. Én az jó confidentiát igyekezem megtartani fogyatkozás nélkül és tiszta igazsággal, kiben az religio külömbisége énnálam akadékoskodást nem szerez, se hidegséget, elhiggye kegyelmed, csak egyéb-iránt ő felségéhez, hazánkhoz és egymás között legyen meg az igazán való sinceritás és szeretet.

Értettem valami affélét is, mintha gonosz akaratú emberek nem tudom micsoda hírekkel és gyanúságokkal kellenének magokat kegyelmednél, kik oly nem igazak, oly temérdek hamisak, hogy nem tudom neheztelésre-e vagy nevetségre méltóbbak. Ne higgyen azért kegyelmed afféléknek, sőt az mi jámbor urunk és koronás királyunk felől oly vélekedésben legyen, hogy szentül megállja mindazokat, melyeket fogadott és ígért diplomájában, nincsen is semmi viszálykodásra való szándékja és akaratja, úgy levén, kit el is hívén ő felsége, hogy az kegyelmed részéről is mindenek igazán és hiven megtartatnak. Mi is bizony az ő felsége hivei, én kiváltképen, szeretjük hazánkat, nemzetiségünket, kívánjuk azoknak és magunknak megmaradását, békével és csendességben. Én nekem eddig sem volt semmi hasznom és nyereségem, sem előlmenetelem az háboruságban, nem kaptam semmit is, nem adtak se várakat, se jószágokat, nem is kértem se nem halásztam zavaros vízben, sőt inkább károm megbecsülhetetlen, emberimnek, jószágimnak pusztulása, mind magunk feleitől, mind pedig az ellenkező féltől. Ezt én immár nem egyszer láttam, hallottam, meg is kóstoltam, tudom mi izű, azért bizon nem is kívánom.

Kegyelmed azért édes fiam uram ne vegyen semmi diffidenttiát efféle hamisaknak vádolásából, hanem csendes szívvel és lélekkel tartsa meg az jó egyességet urunkkal és velünk.

Vagyon igaz ő felségének bizon nagy hada. Az ötvenezer németnek semmi híja nincsen. Minap küldött ő felsége mintegy tizennégyezer embert Olaszországban, az kikért is mingyárt még

annyi pénzt adatott ki másoknak fogadására és fogadták is igen szaporán őket. Adjon-e a lengyeleknek segítséget ő felsége most, nem resolválta úgy látom magát, noha bizony igen vannak az lengyelek érette, tudva is vagyon elegendőképen az gallusnak az austriai ház ellen gonosz akaratja és machinatiója, kit az svecusok által igyekezett végben vinni. Ezt kegyelmednek igen titkon és confidenter irom édes fiam uram, olyan hírünk is érkezett, hogy Prágában 19 nem kis renden való személyeknek ütötték titkon el az fejét, mind álorczákban, úgy hogy még az executorok se tudhatták, kik voltak, csak azt ítélik, hogy az ellenséggel volt értelmek. Ezek maradjanak kegyelmednél édes fiam uram.

Igy levén az állapotok és az szomszéd Lengyelország is égvén, az több imperiumi fejedelmek is hadat fogadván, hiszem méltó, hogy ő felsége is pusztá kézzel ne találtaassék, hanem fegyverben legyen.

Az moldvai vajdát az mi illeti, én nem kívánom halálát, nincsen semmi közöm hozzá, csak legyen az keresztyénségnek, ő felségének is hive és igaz jó akarója.

A mosquákat az mi illeti, mindenképen azon vagyon ő felsége, hogy megbékéltesse az lengyelekkel, köztük is vagyon követe, úgy tudom, vagy erősen viselik vagy véghez is vitték immár az békességet.

Az svecusok kegyelmednél mit akartak, elhittem, confidenter megjelenti kegyelmed ő felségének, kik passust kérvén, meg is engedte, se difficultast nem tett ő felsége, abban is megmutatta kegyelmedhez való confidentiaját.

Meghozván Isten ő felségét szent Ferencz nap tájban, azon vagyunk, hogy Pozsonyba octavát tartsunk, de félő, hogy az imitt-amott fakadozó pestis akadékokat ne tegyen.

Én ide alá rándultam vala, az én épületemet látni. Hála istennek, jó karban vagyon immár, épen felét befoglaltam falban, kezdettem az másik feléhez, én az mit kicsinségemmel érek, örömet cselekeszem hazámért és nemzetemért. Tartsa és éltesse isten kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben és szerencsés birodalmában. Ujvárbán die 5. Septembris 1656.

Excellentiae vestrae

servus devinctissimus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

IX. 1660. febr. 14.

Excellentissime princeps.

Két levelét vettem vala kegyelmednek böcsülettel, kikre hogy választ elébb nem adtam, betegségem volt az oka, elfogván a köszvén jobb kezemet.

Hogy kegyelmed Szebent víjja jó reménységgel, mind megvétele felől, mind pedig az török engeszteléséről értém, kire hogy isten reá segítse kegyelmedet, szibül kívánom, kiváltképen az utolsóra, kitől függ mostani időben az mi fogyott nemzetünknek és kiváltképen Erdélynek megmaradása. Az úristennél semmi nem lehetetlen, de emberi mód szerént, az mint írják ő felségének az portárul, nincs reménység felőle. Az erősségek vívásai ilyen téli időben nem sok magyar gyaloggal, török ellen, olyan helység és munitióban, igen nehéznek látszik. Az kik másfelé nyomják az kengyelt, külömbet hirdetnek. Ha szintén megveszi is kegyelmed és ellenségín bosszuságát tölti, kérdés, ha fog-e az többet használni vagy ártani Erdélynek, az csendesítés helyett, nem fogja-e inkább nem busítani az bosszúállásra az törököt. Én mint morosus öreg ember így őrlődöm magamban, látván kiváltképen, hogy az imperium is háborodik inkább, sem csendesednék. Az elvégezett békességben fennhagyták az spanyol és franczuz, hogy ez az svecust, amaz az császárt megsegíthesse, kibül egyéb nem jön ki, hanem egy új és igen nagy zavarodás az imperiumban, ki miatt ha kegyelmed után reánk jün az török, félő, hogy el ne vesszünk, nem érkezvén ő felsége az mi oltalmunkra.

Velenczébül írják, hogy meghagyta a török császár, hamar általmenjenek az erdélyi dolgon, legfeljebb áprilisnek kezdetiig, kihez képest mennek igen kedvek ellen és nagy alkalmatlanságokkal az végbeliek Erdély felé, sok morgással és szitkozódással. Tart úgy vélem az török attúl, netalán tán ha elkésik az velenczések ellen, leszen ezeknek is derék segítségek az megbékélt fejedelmektül. Fordítsa az úristen minden jóra ilyen állapotját az körösztyénségnek. Én az mibül tudok, jó igazsággal szolgállok ezután is kegyelmednek, kérvén azon felettébb is, ne csak egyik részét, hanem az másikat is bele tegye kegyelmed az mértékben, és arrúl is gondoskodjék s rendelést tegyen, mi következék, ha valahogy kedvét nem találhatja kegyelmed az töröknek, derék erejét az fő vezér Erdélyre fordítván etc. Tartsa és éltesse isten kegyelmedet stb. Sz.-Kereszten, 14. Februarii 1660.

Excellentiae vestrae

servus devinctissimus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉT
ÉRDEKLŐ OKIRATOK A SVÉDORSZÁGI LEVÉLTÁRAKBÓL.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

VI. Az 1642-iki alkudozások.

1. *Stockholm 1642. júl. 23. Dörfling utasítása.*

Memorial,

wernach sich die wohledle, gestrenge, beste.
Herr Geörg Därrffling Obrister zur Ross und
Herr Hieronymus von Plettenbergk haben zu
richten.

1. Sollen sie sich angelägen sein lassen durch Pohlen den
sichersten weg zu nehmen nach Siebenburgen, und dahin forder-
lichst gelangen.

2. Wann Sie alda ankommen, halten Ihr Excell. nicht dien-
lich, dass sie sich öffentlich, alss wann sie von Ihr Excell.
geschicket wehret, anmelden, sondern rathsamber zu sein, dass
sie vielmehr vorgeben, alss wehren sie nur privat Cavalliers,
hetten alhier ihre Uhrlaub genommen und reisten also hierunter
ihre Fortun weiter zu suchen.

3. Zu mittelst können sie sich umb des Furstens nechste
Räthe erkundigen und wann etwa Merbott alda wehre, durch ihn
oder sonst jemand der am Fursten in gutes Vertrauen stehet,
dass mit gegebene Schreiben überreichen lassen, mit begehren
bey dem Fürsten zu befördern, dass Ihr. fürstl. Gnade sei bey
güter Gelegenheit und zwar je eher je lieber gnädige secrete
Audientz verstatten, und hernacher sich auch darauff zu ihre
fürderlichste Abfertigung gewierig erkleren wolle.

4. Dann der Fürst ihnen darnach wirdt Gehör admittiren,
haben sie selbigen alles zu förderst, was in dass Schreiben ent-
halten mit mehrern muntlicher anzutragen und alles dahin zu
treiben und persuadiren, dass der Fürst gegenwärtige gute occa-

siones nicht möge aus den handen gehen lassen, sondern weil der Feind von ihm anizo so weit gezogen, dass tempo in acht nehmen und zum wenigsten sich in etwas mowiren, und einige Ambage machen wolle.

5. Dieses ist dass vornembste, dass sie durch alle dienliche mittel treiben und befördern wollen, damit der Fürst in einige action einlassen möge.

6. Nun zweiffeln Ihr Excell. nicht, es werde hierbey der Fürst vorgeben, dass er sich ohne vorhergehenden vergleich mit beiden Crohnen Sweden und Frankreich, wie auch andern interessenten schwerlich zu einigen action verstehen und sein ganzen Stat als in hazard ohne einiger fundament setzen werde, dahero er sich dem auff vorhergehende tractaten und einige ihre zuträgliche conditiones sich ohne allen zweiffel beziehen wirdt: so hetten die Herren Obristen darauff zu antworten, dass Ihr Excell. zwar für dero person, weil sie ohne dass mit dem kriegswesen genugsamb zu thun haben, was bey dergleichen tractat desideriret wirdt, sich nicht wohl annehmen, vielweniger die Herren Obristen deswegen einiger massen instruiren können; so viel nachricht hatte Ihr Excell. und wollen Ihr fürstl. Gnade durch die Herren Obristen selbiges versichern, dass die königl. Mayt. und Crohne Sueden, wie sie keinen dero freund und Religionsverwandten verlassen, wann sie nur bey Ihr königl. Mayt. bestendig verbleiben, so würden höchst ge. Ihr königl. Mayt. so vielmehr veruhrsachtet werden in aller Ihr fürstl. Gn. angelegenheiten, alle billich messige Satisfaction zu geben, bevorab sich deroselben hauses und Stats sicherheit und wohlfart bey den vorstehenden Friedenstractaten anzunehmen und zu verwunschter zweck mit Gottes hülffe zu befördern, wann Ihr fürstl. Gn. sich anizo gegen dem feind in etwas möchten engagiren, zumassen den Ihr Excell. auch nicht zweiffeln, die Crohn Frankreich und andere interessenten in gleichen dadurch obligiret werden, Ihr fürstl. Gnade alles behörendes gutes contentement zu erweisen, und Ihr Excell. des erbietens sein, solches an behörende orter beste massen zu recommendiren.

7. Solte nun der Fürst durch diese und andere dienliche manier (die der Herren Obristen discretion anheimb gestellet werden) mit nichten können zu einiger ruptur mit dem Kejser, oder zum wenigsten einige ombrage ihm zu machen überredet werden, welches sich gleichwohl beide Herren Obristen zum höchsten angelägen sein lassen: so mögen die Herren Obristen versuchen, ob nicht bey Ihr fürstl. Gnade zu erhalten wehre, das sie etwas von dero völker abdanken, und den Herren Obristen überlassen möchten, damit sie dadurch einen einfall in Mehren oder andere Erbländer anstellen können.

8. Wann dieses wolte angehen, wollen sie Herren Obristen versuchen und sich bemühen zu diesem behuff von dem Fürsten einigen vorschub gegen wieder erstattung zu erhalten; und da solches ihnen nicht angehen werde, die officiren gleichwohl darzubereden, gebende denselben zu vernehmen, und sie vertröstende, so baldten sie bey Ihr Excell. kommen werden gebührendes gutes Contentement erweisen werden.

9. Bey diesem allem wollen sie sich angelegen sein lassen, des Fürste Stat, zustand, verfassungen, Consilien und desseinen bey diesem werk, wass ingleichen auch vor zeitungen von dem türkischen hoff aldor verlauffen zu penitriren und zumassen sie den hiesigen zustand sambt Ihr Excell. darbey habende intention werden I. fürstl. Gn. treulich und besten massen entdecken.

10. Damit auch Ihr Excell. hiervon einige nachricht förderlichet erlangen können: so wollen sie sich bemühen mit gewissen leuten in Pohlen noch abrede zu nehmen, wie die brieffe ab und zu sicher und wohl bestellet werden können und darauf nicht unterlassen Ihr Excell. fleisigst von allen verlauff zu avisiren.

11. Dass übrige alles lassen Ihr Exell. auf dero mündliche abrede und der Herren Obristen eigene bekante discretion und treue ankommen. Actum in lager an Gura den 23. Julii anno 1642.

2. 1642. aug. 6. *A szövetségtervezet.*

Illustrissime.

En aequissimas conditiones, si placent, veniat vel ex sola Svecia plenipotentarius aut digna assecuratio et prorsus factis, non verbis res geretur, sin minus fatis cedendum. Princeps de his certus, turcae consensum non expectabit, sed antevertet. Tamen vel uno verbo respondete, princeps Ex. V^m humanissime salutat. Si non pio suo desiderio, saltem arbitro recte judicanti satisfecerit. Valeat felicissime, ac huic confoederationi pro merito mihi patrono amore suo faveat, utpote servo obsequentissimo Bisterfeldio. 6. Aug. 1642. Albae-Juliae. Widerstein cognatus meus, cui fides haberi potest, omnia referet.

Summa foederis a principe Transylvaniae cum rege Galliae, corona Sveciae, ac qui volunt confoederatis ineundi.

1. Domini confoederati impetrent consensum imperatoris turcici in hoc bellum contra imperatorem Germanum, ejusque auxilium contra quosvis hostes, ita ut principem ejusque conjugem, liberos, omniaque ipsorum bona in suum protectionem recepta contra quosvis defendat, et forsam amittenda recuperari juret.

2. Recipiunt in suam protectionem principem Transylvaniae, conjugem ejus, liberos ac successores, omnesque ipsorum ditiones, item regnum Hungariae et Transylvaniae, omnesque ipsorum amicos ita, ut eos omnes contra quosvis hostes durante foedere in omnibus suis libertatibus, juribus ac privilegiis sacris ac profanis fideliter defendant ac juvent.

3. Occasione hujus foederis ac protectionis nullam unquam ad regna Hungariae et Transylvaniae ditionesque eorundem praetensionem habebunt.

4. Si princeps, vel eo defuncto conjux ac liberi suis bonis ac ditionibus in Hungaria ac Transylvania ejicerentur, usque ad restitutionem pace vel bello obtinendam vel m/40 imperiales annuos ei suppeditent, vel omnibus et singulis de sustentatione principis familiae digna constanter prospiciunt.

5. Durante bello principi vel ejus successoribus numerent annuatim in duobus terminis m/150 imperialium Constantinopoli, vel alio in loco principi commodo.

6. Durante bello 3000 peditum exterorum suis sumptibus ac sub ejus imperio alant, principi quoque, si plures pedites equitesve suis sumptibus in ipsorum provinciis conscribere vellet, permittant, ejusque commodum diribitorium concedant.

7. Sine scitu vel consensu principis vel eo defuncto conjugis, successorum et haeredum nec inducias nec pacem concludant, sed si pax honesta universalis ac segura fieri debeat, eos omnes, ut et amicos Hungariae et Transylvaniae ordines ita comprehendant, ut suis bonis ac juribus tam aquisitis quam acquirendis juxta aequitatem uti fruique jvant. Si vero eadem patefacta, ab Austriacis ipsorumque sociis invaderentur, id domini confoederati omnibus modis impedian; quod si sine bello fieri nequeat, auxilia supraindicata articulis 1, 2, 5, 6 praestent. Durabit autem foedus post pacem factam annos 20, idque e triennio ante ita renovetur, ut princeps, conjux, liberi ac successores, Hungariae et Transylvaniae ordines ab hostium vindicta securi esse queant.

8. Domini confoederati omnibus officiis, exercitibus, ablegatis, si postulet, pacem, quam princeps Transylvaniae et ejus antecessor cum Porta Ottomanica a temporibus longis coluerunt, fulciant, stabiliant et confirment, idque praestent non solum moderno principi, sed et ejus legitimis in principatu successoribus et extra principatum haeredibus.

9. Si bello succedente ordines Hungariae ad hoc foedus accedentes, dominos confoederatos per literas aut legatos duxerint conveniendos, id ipsis quoque liceat.

10. Rex Galliae, corona Sveciae et qui volunt confoederati se, suosque successores, status ac subditos ad sinceram horum

articulorum executionem omni meliori modo ac forma obstringat, foedusque subscriptione, sigillo, aliisque consuetis ceremoniis confirment. Praestabit princeps Transylvaniae.

3. *Fejérvár 1642. aug. 18. Bisterfeld Davaugournak.*

Copie de la dernière lettre toute chiffrée de Mons^{re} Bisterfeld, conseiller du Prince de Transylvaniae au S^r D'Avaugour.

Monsieur!

Mons. Widerstein mon cousin nous rapportera tout notre estat, je vous supplie favorisez le, j'ai obtenu du Prince de Transylvanie des conditions très équitables. Il ne demande que m/3000 à pied et m/150 Francs, s'il venoit un seul plenipotentiaire ou une bonne assecurance, il se joindroit en 5 semaines à Mr Torstenson avec m/30 hommes. Je vous conjure d'avancer une affaire si profitable. Si M^r d'Avaux ou Mr Salvius envoient une solide responce, envoyez je vous prie un courrier exprès au reste je suis de tout mon coeur etc.

Bisterfeld, m. p.

4. *1642. okt. 7. D'Avaugour levele Bisterfeldhez.*

Monsieur.

Quoy qu'à mon abord en cette ville je me retrouve autant assassiné d'escritures, comme estourdy du bateau qui m'y a amené, je ne puis toutefois laisser partir nostre ordinaire sans me donner l'honneur de me ramentevoir en la bonne grace de Votre Excellence, et la supplier avec respect de ne la vouloir despartir aussy long temps que je conserveray chèrement en mon âme le ressentymment des favorables effects de sa ressouvenance. Lesquels n'ont poinct encor esté mérités que par une simple bonne volonté à son service. Mais comme je veux espérer que doresnavant les commandements de V. E. me bailleront moyen, de le pouvoir faire autrement, après l'avoir donc eu très humblement requise de cette faveur là; je luy diray, comme plusieurs lettres de Pologne qu'ay trouvées icy à mon arrivée mentionnent la diète générale se devoir certainement tenir le mois de Feuvrier prochain. Il a bien paru quelque foible opposition pour la reculer (de cinq ou 6 senateurs seulement) lesquels s'estant meus à ce faire par leur interest propre, ont finalement esté obligé de plier et se conformer, comme tous les autres, celui du public. La cour passe maintenant son temps à chasser vers Touronges, elle estoit à Chestecova proche de

Cracovie, il y a environ 3 semaines, où 2 personnes de grande qualité vinrent de Vienne trouver le roi, qui traicteront particulièrement avec Sa Majté plusieurs affaires disuées toutes entières, l'en a deu estre envoyé de la part du roy d'Hongrie, et l'autre de l'archiduc son frère. Il en estoit encor passé un 3-me à Varsovie peu avant l'arrivée de ces deux cy, lequel j'ay veu autrefois resident en Pologne, ce qui denote assez que les Autrichiens recherchent maintenant ce Pays cy de quelque chose, dont infailliblement s'entendra-t-il parler à la diète prochaine.

Un ambassadeur Transylvain, nommé Jarmi Frans, fut l'autre jour mandé au roy de Pologne qui luy fit attendre 4 semaines entières une audience de demye heure, de laquelle l'ambassadeur sortit sy fort degousté, qu'il monta à cheval incontinant après sans attendre autre chose. C'est tout ce que que j'entends de cette part, et qu'au reste le prince Cazimir sera de retour à Varsovie pour le temps de la diète.

Voicy une copie de la dernière lettre que j'ay reçue de Transylvanie, où les bonnes inclinations du prince Ragocy parroissent bien encor n'estre pas rafroidies comme V. E. le me disoit l'autre jour, si les deux couronnes vouloient les reschauffer maintenant, possible que la cause commune n'en seroit poinct desadvantagée. C'est ce que je baille à considerer par vostre grande prudence monsieur, pour continuer de vous dire que la mort du marquis Jägerndorff, arrivée le 4-me du courant, afflige sy fort toute la cour de Königsberg, qu'on n'en entend à cette heure autre chose que soupirs et que plaintes. Elle despescha ces jours passés un exprès en Svède vers ses Ambassadeurs, de quoy les informations particulières viendront beaucoup mieux à V. Ex. du costé de Stockholm; que non pas de celui, Monsieur, de

Vostre très humble et obéissant serviteur
D'Avaugour.

Sy V. Ex. avoit quelque nouvelle du Passeport demandé pour Mr. le nonce qui est en Pologne, je la supplie très humblement me tant vouloir obliger que de m'en faire part.

Au Dantzic le 7-me 8-bre 1642.

P. S. Depuis ma lettre escrite le Sr Gronisfeld que V. E. a cy devant envoyé en Transylvanie et ailleurs m'est venu voir chez moy, lequel m'a dit s'en aller demain trouver monsieur l'Ambassadeur Oxenstiern auquel il porte quantité de lettres, nottamment de Transilvanie, entre les quelles V. E. en doit avoir aussy.

5. *Tárgyalások Dörfflinggel.*

Erklärung des Grosfürsten Ragozy von Siebenburgen wegen die von des Herren Feltmarchallen Torstenssonns Excell. abgeschichte beide obristen, Dörffling und Plettenburgh.

Erstlich bezeuget er mitt sonderbahren Protestationem seine grosse affection, die er hatte gegen dass allgemeine ewangelische wesen und zu maintenirung und vortsetzung desselbigen.

Zum andern, dass er seinen willen in der that zu meisten resolvirt ware mitt ein 40 an 50,000 uff die nachgesezte Conditionen zum dass feldt undt dem Kejser in seine erblande zu gehen, auch bey dieser partej sein Furstenthumb undt seinen statum aufzusezen.

Begehrte Puncten.

I. Dass er möchte von beiden Cronen, Sveden und Frankreich in beständige bundtnuss und alliance dergestalt angenommen werden, dass kein Generalfriede, ohne dass er darmit begreifen, solte vorgenommen und geschlossen werden.

II. Dass zu erhaltung der angebotenen 50,000 man von beiden Chronen ihm dass erste jahr 200,000 Riksd., und dann jährlichen 150,000 Riksd. möchten bezahlet werden.

III. Nach dem der romische und turkische Kejser in neuen friedenstractaten stünden, begehret er 30,000 Riksd. umb die turkische ministros, an dem Constantinopolitanischen hoffe durch praesente zu moviren, damit selbige die gedachte tractaten verhindern oder gar umbwerffen solten.

IV. Dass von beiden Cronen an dem türkischen Kejser möchten schreiben abgehen, dass er vom Grossfürsten Ragozy die ergreifung der waffen consentiren wolle, mit vergewisserung, dass unter dieser armirung undt Alliance nichts gegen seinen stato gesucht und gegen denselben hierunter keine arge intention verzilete.

V. Dass da wieder allen verhoffen, er von dem romischen Kejser möchte untertruckt werden, er von beiden Cronen seinen furstlichen unterhalt erlangen, oder anstatt dessen 40,000 Rd. erhaben möchte.

VI. Dass zu gewinnung der Zeit ad interim von dem Herren Feltmarskalk Torstensson ein Plenipotentirter, mit versicherung, dass er von beiden Cronen ihm die begehrte puncten verschaffen undt ausbringen wolte, ohn ihn möchte abgeschichet werden, so wollte er auff solchene versicherung so lang die obengedachte gelder kosten verschiessen und noch diesem winter mit 40 — 50,000 man dem kayser in dass landt gehen.

VII. Begehrte er von dem Herren Feldtmarschallen ein 3000 knechte, so wolte er hingegen demselben mit so viel leichte reutter adsistiren.

Hátirat: Stockholm, 1642. nov. 11.

6. *Észrevételek a pontozatokra.*

Nothwendige Nachrichtung, die Articul betreffendte, der H. Herren Confoederirten gegen dem Hertzoge zu Siebenbürgen.

Diesse Articul, verstehe die jenigen, so von dem Fürsten durch die Herren Obristen, Dörfling vnd Plettenberg an den H. Feldmarschall gesandt worden: Wiewol von des Fürsten zu Siebenbürgen wegen ein vndt anderss dazugethan, vnd geen-dert werden wollen, seind sie doch endlich nach nottwendiger debattirung, durch vnssere repraesentation, vnd dess Fürsten auch seiner Rätthe selbst eigener consideration dass solche in gewisser form so wol an die königl. May. in Schweden vnd Franckreich, als auch an den Herrn Feldtmarschall Torstenson von dem Fürsten selbst vorgeschlagen, dass auch auf diesses fundament die Alliance bewilliget, vnd hierüber dem H. Feldmarschalln die plenipotentz erthelet worden; desswegen der Fürst nunmehr nichts newes darein bringen, wir auch das fundament der Sache nicht vmbstossen, noch in solche denen Chronen vnd dem Herrn Feldmarschalln vnbewuste sachen nicht bewilligen sollen noch könnten, ohne einige desswegen beschehene Zeit verlihrung, in derselbigen denen Cronen und dem H. Feldmarschall bekanten form allerdings gelassen vnd bestettiget worden. Jedoch haben wir diesses expresse bedacht vnd vorbehalten, so auch von dem fürsten also beliebt worden.

Bey dem ersten Articul.

Ihr königl. Mayt. zu Schweden etc. der König in Franckreich, und die H. H. Confoederirten versprechen bey guttem glauben, dass sie candide und sincere diesen ersten Articul in effectum zu deduciren nach allen ihren kräften sich bemühen wolten.

Bey dem Articul von die 3000 Man.

Weilen der Fürst das fundament seines Krieges grossen Theils auf die 3000 deutsche knechte gestellet, wie ich des H. Feldm. Excell. dann vnterschiedlich geschrieben. Alls hat der Fürst solche absolute versprochen haben wollen, desswegen, damit wir das werck nicht selbst verhindernu möchten, wir nicht anders thun können, als selbigen Articul in seiner Vollkommenheit zu lassen, jedoch haben wir reciproce den Fürsten dahin obligiret, dass so bald er mit seiner Armée würde

über die Tveiss gegangen sein, er E. Excell. 3000 hunge-
rische gutte Reuter vorausschicken, auch in voller Zahl stets
halten wolte, wie dann in dess fürsten ausgestelte vnd hier-
beygeschickte Articul mit mehrem zuersehen ist. Die andern
des Fürsten begehrte Articul verbleiben sämbtlich in derjenigen
form, wie sie dehero Excell. bereit bekandt seindt.

Vber diesse Articul nun haben wir dem fürsten ad interim,
vnd biss zu erlanchung des königl. Diplomatis eine schrieftliche
Versicherung mit unser hand vnd Siegel bekräftiget ausant-
worten, vnd in derselbigen vornehmlich diesses versprechen
mussen :

1. Das Ihre königl. May. zu Schweden etc., der König in
Franckreich etc. vnd die H. H. Confoederirten bei guttem
glauben, sincere vnd constanter die von dem Fürsten Ihnen
jederzeit vorgeschlagene Articul (doch hier gegenwerttig expli-
cirter massen) bestendig zufallen vnd in effectum zu deduciren
soltten vnd wolten verbunden sein.

2. Dass in dem desiderirten Diplomate Ihrer königl. May.
zu Schweden, die mehr gedachte des Hertzogen zu Siebenbürgen
ihnen vorgeschlagene Articul hier gegenwerttig disponirter
massen, wo nicht mit eben denen in dess Fürsten Articulu expri-
mirten selbst eigenen wortten, jedoch eben also quoad sensum
verum ipsum solten begrieffen sein.

3. Dass von der königl. May. in Franckreich etc. vnd
denen andern h. h. Confoederirten, fürnemlich aber von dem
König in Franckreich, dess Hertzogen zu Siebenbürgen fr. Gn.
ein ebenmessig Diploma seiner Zeit ausgeantwortet werden solte.

7. 1642. okt. 24. *Gyldenklau Rortének.*

Illustris domine Baro, dne et amice observandissime.

Cepi heri epistolam illustritatis vestrae, qua me rogat ac
requirit, ut eandem certiozem reddam de mente illustrissimorum
d. d. regentium super petitis a principe Transylvaniae triginta
millibus thalerorum imperialium in aula ottomanica distribuendis
et utrum consultum iudicent, ut hoc illi concedatur, ac illustritati
vestrae incumbere id scire, ut intentio d. d. regentium in hoc
postulato nota quoque reddatur christianissimi regis ministris.

Caetera dicti celsissimi principis domini Georgii Rakozii
postulata eum apud illustrissimos d. d. regentes ad sensum me-
ruerunt, quem circa nuperrimam conferentiam apud illustritatem
vestram illa consecuta esse, a me fideliter referente perceperunt.
Quod praetactum articulum et postulatum novum attinet, si
declinari illud possit utrinque, tum a parte regiae majestatis
dominae meae clementissimae, tum a parte christianissimi regis,

existimant d. d. regentes quidem tentandum inprimis esse; sin vero ex denegatione hujus postulati negotium istius armaturae et expeditionis videbitur posse impediri aut trahi, censent d. d. regentes non esse movendam principi quoad hoc postulatum difficultatem, sed praemittendam et praestandam esse ejus celsitudini summam et quantitatem triginta millium imperialium thalerorum juxta proportionem, de qua inter utramque coronam conveniri poterit. Id quod ad initio praetactam epistolam et rogationem illustritatis vestrae respondendum fuit. Quam ex animo valere cupio.

Illustritati vestrae

ad officia paratissimus servitor
Andreas Gyldenclau.

Stockholmia d. 24. 8-bris st. vet. ao. 1642.

P. S. Has signaturus, accipio schedulam illustritatis vestrae hodierno ad me die datam; referam rem in ea comprehensam, illamque meliori de nota recommendabo illustrissimis dominis regentibus, non dubitans, quin d. d. regentes ipsi per campimareschallum aliave occasione commendaturi sint idem negotium apud principem Transylvaniae, quoadusque illi a sua celsitudine locus dari poterit. Ut in literis.

Qui sup.

8. 1642. nov. 30. Rorté levele a követekhez.

Nobilissime domine.

Primus articulus delineationis foederis cum principe Ragosio non potest admitti a sua majestate christianissima, cui videtur illum aut omnino omittendum, aut si hoc a dicto principe impetrari non possit, inserendum esse in fine (?) aut in modis instrumenti foederis in forma tamen sequenti:

Sacra ma^{tas} christianissima et serenissima Sveciae regina et caeteri principes confoederati bona fide pollicentur se apud ottomannicum imperatorem eiusque ministros per legatos suos Bisantii degentos cum celsissimi principis Transylvaniae legatis omni officiorum genere enxuros, ut celsitudo sua de ottomanicae portae favore et benevolentia durante praesente foedere certa et segura esse possit.

Verba sequentia possint adiungi:

Quin etiam de patrocínio auxilioque, si quid necessitatis et periculi illi ob istud foedus statibusque ipsius imminere contigerit.

Sed si articulus ille omnino omitti posset, melius adhuc esset. In quo negotio non magnas puto fore difficultates ex parte dicti principis Ragosi, cum Bisterfeldius ipsemet declaraverit

illustrissimo domino D'Avaux, quod ommittendo articulo illo, supradictum principem Transilvaniae se ad bellum inferendum regi Hungariae consensum imperatoris ottomanici obtinere. Caeteri articuli poterunt a sua M^{ta} christianissima approbari.

Faciat me quaeso d. v. nobil^{ma} certiolem, antequam veredarius discedat, quidnam de negotio illo sentiant illustrissimi dni regentes. Praecor felicem diem dominationi vestrae cui sum

ad omnia officia et servitia paratissimus
Baron de Rorté.

Dto 30/20 9-bris 1642.

9. 1642. decz. 3. Ugyanaz ugyanahhoz.

Nobilissime domine amice colendissime.

Reddat me quaeso domin. vestra nobil. certum, quid sentiant illustrissimi d. d. regentes super petitis a celsissimo principe Transilvaniae resdaliorum (t. i. *Rhen. thal.*) triginta millibus in aula ottomanica distribuendis et an consultum inveniant, ut hoc illi concedatur. Hoc peto, quia difficillimum ministris nostris esset aliquid certi et cum fundamento super negotio illo statuere, nisi intentio Excell^{rum} Sua^m illis nota esset. Vale domine nobilissime et fav. Die 3. 10-bris n. st. 1642.

servitori tuo
Rorté.

10. 1642. decz. Ugyanaz ugyanahhoz.

Nobilissime domine. Non dubito, quin illustrissimi d. d. regentes quamprimum in mandatis dent illustrissimo domino Torstensohnio, ut expediat aliquem ex suis ad celsissimum principem Ragosium cum potestate tractandi cum illo. Quod si ita est, enixe rogo suas excellentias, ut si antequam tractatus principales persolvantur Hamburgi, contigerit celsitudini suae aggredi, pollicetur provincias regi Hungariae haereditarias, quod velint injungere dicto illustrissimo domino Torstensohnio, ut suam celsitudinem ex parte regis christianissimi sollicitet, ut cum vigore ecclesiastico non tradatur, et ne religio catholica romana neque ecclesiastici expellantur ex locis, quos dictus princeps in prima irruptione poterit occupare. Quod si hoc fieri, praejudico, quod sua M^{tas} christianissima rem digne ferret ac quod cum difficultate postea adversum tractatus descenderit. Responsum dominationis vestrae nobill. super negotio illo et aliis inspectamus... explicatis explicandis. Vale nobilissime domine . . .

St. V. 10-bris 1642.

servitori tuo
Rorté.

VII. Az 1643-iki tárgyalások.

1. *Bisterfeld 1643. május 18-iki levele.*

a)

Copie d'une lettre toute chiffrée de Mons^a Bisterfeldt écrite au S^a D'Avangour de Weissenberg le 5 Mai 1643.

J'ay reçu votre très agréable du Mois de Janvier, mais bien tard, son Alt^{se} salue V^{re} Ex^{ce} très amiablement, vous remerciant pour V^{re} bonne affection et communication, Monsr Torstenson confirme le mesme par son Courrier, qui est un Gentilhomme retourné aujourd'hui de vers lui. S. Alt. est presté, et n'attend que le Diplome de Svede sur les articles envoyés par les deux Colonels en Septembre. Lequel ayant, nous pourrons agir et attendre celui de France avec tout loisir. Et du consentement du grand seigneur, il y a bonne esperance, mais il faut haster avec le diplome, tant pour ne perdre temps, que pour empêcher la confirmation de la paix entre le Roy d'Hongrie et le Turc. Son Alt^{se} n'envoie pas en France le temps et l'occasion s'en iroit et ne seroit point secret. Les Turcs sans le diplome apprehendent les armes de France et de Svede, j'escriray en peu de temps plus amplement. Cependant je supplie V. E. très instamment, qu'elle continue sa diligence vers ceste affaire, son affection vers Son Alt^{se} et sa singulière faveur envers moy qui suis un des etc.

Bisterfeldt.

b)

Copie — — de Weissenberg d. 18. Maji 1643.

Monsieur.

Vous pardonneriez à ma dernière écrite en haste, j'ai bien reçu les vôtres des 29 Decembr. et premier Feuvrier, son Alt^{se} vous salue très amiablement. Vous entendrez parfaitement de Monsr Gaudy sa bonne intention et notre Estat. Il n'attend qu'une assecuration de Svede, et montrera alors, s'il plait à Dieu son affection par effect. Continuez, je vous supplie, en votre affection vers nous, et l'affaire estant asseuré, vous obligerez infiniment le bien public, son Alt^{se} et particulièrement moy qui suis de tout mon coeur.

Bisterfeldt.

2. *D'Avangour levele 1643. jun. 26.*

Monsieur.

Je receus avant hier 2 lettres de votre excellence tout à la fois, assavoir celle là du 31 May, et sa précédente. Dont après

l'avoir très humblement remerciée, je luy diray comme Mr. Bandis doit maintenant estre revenu chez luy, lequel desabusoit l'autre jour nostre cour de deçà qu'elle deust voir en Prusse le roy de Danemark, ensuite de quoy elle a contremandé tous les palatins et autres seigneurs Polonois ordonnez de se tenir prêts pour la suivre en son voyage de Prusse.

Le conte Trouxes, mentionné en mes précédentes, a faict banqueroute audit Varsovie pour la simple despend de sa bouche, et de ses habits, et se trouve maintenant dans une sy mauvaise odeur en Pologne que l'on n'a plus à craindre Dieu mercy la levée des troupes qu'il pretendoit y faire pour les Venetiens.

Voicy copie de 2 lettres de Transylvanie qui m'ont esté rendues cette semaine par deux serviteurs du prince Ragocy, l'un desquels me disoit encore hier merveilles touchant les bonnes intentions de son maistre. Je fais de mon côté ce que je puis pour les entretenir, et les bien ramentenir aussy en nostre cour, qui agira sans point de doute selon les bons sentiments de la vostre monsieur tant vers le dit prince qu'ailleurs.

Monsieur de St.-Romain pourra dire quelque autre chose davantage à vostre excellence, touchant le Sr. Bandis, qui n'a temps de l'escrire maintenant.

Monsieur

son très humble etc.
D'Avaugour.

A Dantzic le 26. Juni 1643.

3. *Rebenstock levele Konstantinápolyból 1643. decz. 24-én.*

Hochwolgeborner, gnädiger Herr. Wass massen nach bestälten wercke mit dem Fürst von Siebenburgen undt nach geschener abfertigung des Capiten Leutenandts an E. Excell. ich meine reise von Weysenburg anhero genommen, das vorus dieselbe auf meine vorhergehende brieflein mit mehrern ersehen haben; die Ursache dieser beschwerliche reise seindt gewesen furnemblich dero Excell. ordre, undt wiewohl das negotium in so weit als denenselbe wiesendt seine effect erreicht, so ist doch umb das werck in nothwendige beständigkeit zur bringen, unumbgenglich nothwendig gewesen dieses orthes der Ottomanischen Porte favorem zursichern undt wo möglich wessen, einen consens zu erlangen, weilen anderer gestalt der Fürst von Siebenburgen auf die geringste movirung auss der Porta gegen Ihme (alss welcher nicht viell hazardiren will) leichtlich hette können zweiffelhafftig gemacht undt zurückgezogen weren, undt hette also die Herrn Confoederirten, durch eine umbeständige alliance anstatt deren daraus gehoffte utilitet, leichtlich in nachtheil gerathen

können; nachmahl aber ich auss gewissen circumstanten abnehmen können, dass die Ottomanische auss Jalousie wegen derer der Herrn Confoederirten gluckliche progressen die alliance zwischen denen Herr Confoederirten undt Fürst von Siebenburgen zu belieben bedencken getragen, desswegen dandurch den französischen Ambassadeur den Consens zu erhalten wenig hoffnung war, also habe, nachdem der Furst von Siebenburgen durch dero Excell. schickung undt bewegliche schreibe, so wohl auch durch die Consideration seines eigen interesse das werck selbst zu embrassiren sich bewegen lassen. Ich ferner mich (auch) bearbeitet, dass der Furst von Siebenburgen seinen gesandt zugleich an die Porta schicken undt das negotium urgiren lassen, welches von demselben also beliebt, das er zu diesen ende einen solennen legat anhero geschicket, welchen ich dan baldt gefolget, undt neben den franzosen Ambassadeur undt hollendische Resident des Furst von Siebenburgen gesandt dergestalt encouragirt, das er mit gehöriger resolution undt liberalitet die sache proponirt, undt zur aller interessenten contentement in so weit erhalte, dass der türkischer Keyser den Furst von Siebenburgen gegen das Haus Osterreich die waffen zu ergreifen nicht allein zugelassen, sondern auch an die Fursten von Molda undt Wallachey, wie auch den Vezier zur Buda ordre ertheilet, den Furst von Siebenburgen mit nothwendiger Cavaleries an die handt zugehen, undt alle begehrte Assistance zu prestiren. Ich werde mich nun ferner bemühen von hier zum schleunigsten zurück nach Siebenburgen zureisen, undt dass gemeinen beste ich bey dem Fürsten noch einige dienste möchte leisten können undt nach alle daselbst bestelte dinge zur der Armee zugelang mir lassen angelegen sein. E. Excell. hierbey etc. Geschreibe zur Pera von Constantinopell am 24/14. Dec. 1643.

Jacob Rebenstock.

Ad Generall undt Feltmarchall Torstenson Excell.

VIII. Az 1644-iki tárgyalások.

a)

1. *Fejérvár 1644. jun. 6. Rebenstock Torstensonhoz.*

Hoch und Wohlgeborner Gnediger Herr!

Wass in Constantinopell meine verrichtung gewesen, dass were E. Excell. auss meinen vorhergehenden daselbst datierten schreiben gnedig vernommen haben. Ich habe umb den wercke waitter fortzuhelfen undt die wirkliche ruptur zur diligentiren

von dar (noch Gott lob glücklich verrichter sache) wieder zur weggereiset mit undt nicht geringer arbeit undt gefahr innerhalb 12 tagen wiederumb anhero gelauffen, woselbst ich dar den Prinzen von Siebenburgen ganz disponirt undt der gestalt fertig befunden, dass er gegen den 18/28. Januarii mit einer armee von dreyssig taussendt man unfehlbarlich zu marchiren undt zur felde zugehen geduncket, weiln er nunmehr selbst seine aufbruch undt die ruptur nach möglichkeit zu beschleunigen begehret. Ich werde mich alhier so lange aufhalten, biss ich die armee in feldt undt sothane aufbruch selbst gesehen, undt also dan zur der armee zugelingen mir lassen angelegen sein. Massen ich nicht hoffen will, das S. Excell. mich gantzlich vor sich zu bonnisiren sich werden vorgenommen hat, undt da ferner die von Prinzen von Siebenburgen desiderirte conjunction uber verhoffen nicht forderlich geschehen könnte, mich durch einen andern officir ablösen undt wieder zur Armee kommen lassen, vielleicht könnte ich daselbst so wohl also ein andern noch einige dienste thun, weiln ich des schreibens so muhe bin, das ich lieber mit dem Schaufell in der handt in der lauffgrabe arbeiten wolte. Der Prinz von Siebenburgen contestirt, dass er nuhmero seines orthes alles thun wolte, versichert sich, dass von E. Excell. dasjenige, was die Alliance mit sich bringet, treulich werde vollzogen weren, unter andern wegen des erste terminos des geldes, weiln er sich an solche ziemblich entblösset, undt furnemblich wegen des teutschen Volckes, vorbey E. Excell. ich gantzlich zuglauben bitte will, dass da den Prinzen zur Siebenburgen mit dem teutsche volk undt ein gute haubt nicht geholffen wirdt, er weder sich selbst, noch der Herrn Confoederirten mit seinen Krieg gross vorthell bringen wirdt, weiln doch E. Excell. so viell oder mehr Reuter von Prinzen von Siebenburgen wieder (zurück) zugewarten habe. Mich vorlanget zur höchsten zuvernehmen, ob der Capiten Lieutenandt wirdt glücklich zur Armee gelangt sein, von welchem Ewer Excell. so schriftt alss mundtlich alle zurstandt mit mehrer werde vernommen habe, ich zweiffel numehr gantz nicht an glücklich fortgang des werckes, wan nur E. Excell., da es anders dero status leiden möchte, sich wiederumb etwas nahern könnte, damit nicht vielen (?) etwas der Prinz in anfang möchte einen stoss leiden, wan dieses geschehen solte, werde es alhier nicht wenig alteration versursachen. In summa, dass eise ist zu schmieden, weil es warm ist. E. Excell. Gottesgl. obhut etc.

Weissenburg d. 6. Januarii 1644.

Jacob Rebenstock.

An des Feltmarschall Torstensons Excell.

b)

1644. jan. 6. Rebenstock levele.

Wass massen auf lang gepflogene muhesambe handlung mitt dess Herzogen zu Siebenbürgen fürstl. Gnd. die so lange gesuchte Confoederation entlich nechst göttlichem beystandt ihren gewünschten zweck erreicht, vndt am 6/16. Novembris anno 1643 die Alliance von wegen der Confoederirten Chronen etc. mitt dem Fürsten Rackoczy glücklichen geschlossen worden, dass werden Ew. königl. Mtt. von dess Herren Feldtmarschallen Torstenssons Excell. zweiffelsfrey mit mehrerm allernädigst vernommen haben. Am 15/25. November darauff habe ich meine Reiss von Weissenburg allhier nacher Constantinopel genomben. Vrsachen seindt gewesen fürnembl. dess H. Feldtmarschall Torstenssons mir ertheilte gnädige ordre, dass ich mit zuthun dess französischen Herrn Ambassadeurs zu Constantinopel, wegen dessen vonn dem Fürsten so hoch gesuchten Ottomanischen Consensus der Sachen abzuhelffen mich bemühen, vndt mein bestes tuhn wolte, vndt dann ob wohl dass negocium vndt foedus gedachter massen ohne den zuvor erlangten consensus turcicum in so weit zu seiner perfection gerathen, so ist doch vmb dem werck seine desirable beständigkeit zu geben, vnvmbganglich nöthig gewesen diss Orths vor den Fürsten der gedachten Ottomanischen Portae favorem zu suchen, vndt wo möglich deren Consens zu erlangen, weiln anderer gestalt der Fürst auff die geringste movirung auss der Porta gegen ihme leichtlich hette zweiffelhafftig gemach vndt zurückgezogen werden, vndt hetten also die H. H. Confoederirten durch eine vnbeständige alliance, anstatt deren daraus verhofften utilitet, leichtlich in nachtheil gerathen, vndt dadurch graviret werden können. Nachdemmahln ich aber auss gewissen circumstantien abnehmen können, dass die Porta auss Jalousie wegen deren der herren confoederirten glücklichen progressen die alliance zwischen denenselben vndt dem Herzogen von Siebenbürgen zu belieben bedenckens getragen, desswegen dann durch den französischen Herrn Ambassadeur sothanen consens zuerhalten wenig Hoffnung war, alss habe ich, nach dem der Fürst durch dess Herrn Feldtmarschalln Excell. schickung vndt bewegliche Schreiben, vndt meine representirung seines eigenen Interesse vndt vorthails, dass werck selbstn zu embrassiren sich bewegen lassen, ich neben dem Herrn Bisterfeldt ferner den Fürsten dahin zu vermögen mich bearbeitet, dass er seinen Gesandten zugleich an die portam zuschicken, vndt dass negocium selbstn mitt vrgiren lassen wolte. Welches dann auch so wohl succedirt, dass der Fürst zu dem Ende einen solennem Legatum mitt genuchsamb-

licher instruction vndt plenipotence, auch liberalibus vnd solidis oblationibus nacher Constantinopel abgefertiget, welchem ich dann baldt gefolget, vndt neben dem fanzösischen Ambassadeur, vndt hollendischen residenten dess Fürsten gedachten gesandten dergestalt glücklich paussirt vndt angebracht, dass er mitt gehöriger resolution vndt liberalitet die Sach proponirt, vndt durch vnserer gesambten Cooperation nach aller interessirten Contentement den mehr gedachten consensum in so weit erhalten, dass der türkische Keyser dem Herzogen zu Siebenbürgen gegen dass Hauss Österreich die Waffen zu ergreifen nitt allein zuegelassen, sondern auch denen Fürsten von Moldaw vndt Wallachey, wie auch dem Vizir von Buda, dem Fürsten mitt nothwendiger Cavallerie vndt aller begehrter Assistance an die Handt zu gehen ordre ertheilet. Nach bestelltem diesen werck bin ich in möglichster diligence mitt nitt geringer arbeit vndt gefahr inner 12 tagen von Constantinopel wiederumb anhero kommen, vmb da ich zu fernerer fortstellung dess Werks, vndt würcklichen Rupture ichtwas werde mittwürckhen können, gegen E. königl. Mt. dies orths noch ferner meine vnterthänigste fidelitet, vndt pflichtschuldigste devotion zu erweisen, ich aber nach diesser vollbrachten Expedition dess Herzogen zu Siebenbürgen fürstl. Gnd. zu der Sache so wohl disponirt befunden, dass die nunmehr selbst dero vorhabenden Feldtzugk nach aller möglichkeit advenciren vndt gegen 18/28. Januarii mitt ein Armee vo 30,000 Man zu marchiren gedencken; ich werde mich allhier so lang auffhalten, biss ich die Armée im Feldt, vndt sothanen Auffbruck neben der würcklichen rupture gesehen, damit dero königl. Mtt. ich hiervon aller vnterthänigst gründliche Nachrichtung geben könne, vndt so dann zu dem herrn Feldtmarschalln zu gelangen mir lassen angelegen seyn. Unter dessen desiderirt den Fürst, dass von E. königl. Mtt. eine schickung an Chron Pohlen, vmb dieselbige vom allerhandt praesummirlichen movirungen abzumahnem gesehen möchte. Dahenebens vrgiren Ihre fürstl. Gnd., dass vermög dess ersten Punctes in dero vorgeschlagenen Articulis foederis E. königl. Maytt. auch ahn die Portam einen Legaten schicken, vndt dieselbige dero freundschaft halben auch, dass sie gegen ihren statum kein intention haben versuchen wollen, weiln der Gros-Vizir, alss factotum bey dem Kaysser, auch der Kayser selbst, deme dero Königl. Maytt. glückliche Progressen suspect vndt Jaluosie bringen, hierzuselbst anlass gegeben vndt von dem Ottomanischen Hauss mitt Ew. königl. Mtt. vndt dero Reich Freundschaft zu halten desideriret wirdt. Er würde zwar solche schickung ahn die portam dero königl. Mtt. statum wegen der Pohlen vnterschiedlich herfür geblickten heimblichen Feindt-

schafft vndt machinationen, vndt des Königs in Dennemarck mitt Moskaw weit aussehenden vndt gefährlichen beginnens nitt wenig in sicherheit setzen können. Ob aber Ew. königl. Mtt. herendtgegen nitt vielleicht wichtigere Considerationes, sothane Schickung an den gemeinen Feindt der Christenheit zu unterlassen haben möchten, dass lasse billig E. königl. Mtt. zu dero angebohrnen hohen Vernunfft vndt prudenten dijudication, ich aller vntherthänigst anheimbgestellet. Der Fürst ist im vbrigen dess Vertrawens, dass alles dassienige, wass in denen verglichen Conditionen foederis gesaget ist, ihme stett vndt fest wolle gehalten werden, welches auch allerdings nöthig zu sein scheinet, weiln anderer gestallt der Fürst mitten in seiner action leichtlich abgeschreckt werden, vndt zu andern gedancken zu schreiten anlass nehmen möchte. E. königl. Mtt. dabey aller vntherthänigst ersuchendt, die wollen den herrn Johan Heinrich Bisterfeldt, I. f. Gnd. zu Siebenbürgen getrewen consiliarium, alss welcher bey diessem schwären werck auss sonderbahrer Affection vndt trew gegen dero königl. Mtt. statum, vndt dass evangelische gemeine Wesen so viel fleiss, mühe, dexteritet vndt guten willen sehen lassen, dass ich seine diess orts geleiste gute dienst vndt vorschub nitt genugsamblich rühmen kan, in dero königl. Huld vndt Commendation zu nehmen aller gnädigst geruhen. E. königl. Mtt. hierbey dem allerhöchsten Gott zu stettwehrender prosperitet, denenselben aber zu beharlichen königl. Gnaden vndt faveur mich aller vntherthänigst vndt gehorsambst empfehlende. Geben Weissenburg den 6/16. Januarii anno 1644.

Jacob Rebenstock.

2. 1644. jan. 8. Rákóczy Torstensonnak.

Illustriss^{me} ac excellent^{me} d^{ne}, amice nobis observandissime.

Utinam felicibus avibus gen. dom. Andreas Orbai ad ill. v^m pervenire contigisset, referet is statum rerum omnium nostrarum procul dubio, foederisque paria jam inter seren^{mas} duas coronas, earumque socios et nostra, mediante et procurante dom. v^a ill^{rissima}, perclusa, ab eodem accipiet; quae porro jam concluso foedere et per nos confirmato agenda et procuranda incumbant, omnia singulari curae ill. d. v. futura esse ambigimus nihil, cum primis vero eandem summo studio obnixe pro sua summa fide et integritate ac ad hanc publicam causam agendam promovendamque inclinatissima voluntate id curaturam et omnino efficere apud ser^{mam} suam reginam, ut conclusa jam et a coronis praestanda infallibiliter adimplentur datis suis temporibus et modis, prout ea conclusa determinarunt. Quoniam vero omnes in pro-cinctu sumus, decrevimusque hoc praesenti mense Januario vel

vero circa principium futuri mensis Februarii bellum suscipere, necesse est igitur, prout inter nos et duos ablegatos d. v. illust. conventum est, ut videlicet una tribus millibus peditum centum imperialia millium, dimidiam nempe primi anni partem, itemque triginta sex millia imperialium pro consensu ottomanici imperatoris impetrando eroganda ita parata ac in promptu habeat, ut intra 3 menses a praenominato termino computando, in arcem nostram Ledniciensem per regnum Poloniae certo mittere possit. Placeret nobis, perutileque foret, si ex praescripta summa nobis mittenda supra 3 mille pedites ac totidem equites germanos conscriberet, qui conjuncti, 5 millia armatorum efficerent, sicque juncti tutius per Silesiam aut aliam ill. d. v. commodam viam circa Ledniciam arcem nostram in Hungariam transire possint. Nos ex nostra parte non deerimus omnibus illis praestandis et adimplendis, quae nobis incumbunt; scire porro per hasce volumus, nos hoc ipso tempore s^{mae} reginae Sveciae, ab eadem nullas hactenus acceperimus litteras, scripsisse hac occasione praecipue adducta, quod nobis hisce diebus ex certis locis Poloniae vicinioribus perscriptum fuerit promiscue, uti credere par est, quod ser^{mus} rex Poloniae non contemnendum militem magnum in Polonia adversus nos cogitet conscribere, qui nos bello gerendo in Hungaria occupatos hostilem irruptionem moliantur, cursumque rerum gerendarum interturbent, adeoque conjunctionem nostri et ill. d. v. exercitus, quantum in ipsis erant, impedian et intercludant. Hujusmodi hostilis irruptio, si forte contingeret, nonnihil turbationis et retardationis belli statui jam inter nos constituto daret, eapropter apud s^{mam} reginam, quatenus ista, intellecta intentione aemulorum nostrorum et vestrorum, quantocius in Poloniam ad regem Poloniae et rempublicam adornata legatione solenni revocet illis in memoriam leges induciarum, quibus cautum esse perhibetur expresso, si ex Polonia et quibuscumque ejus ditionibus ullae hostilitates adversum s^{mam} reginam et regnum Sveciae, ejusdemque socios ac confoederatos exerceantur. Cum vero jam etiam nos foedere inito et confirmato confoederati eidem serenae coronae censeamus, utique pressae leges induciarum tutos nos convenire cum ejusmodi hostilitatibus ex regno Poloniae inferendis, leges tamen induciarum quousque se extendent, et quos directe comprehendent, ill. d. v. exactius norunt. Ab initio sic fuimus aperte. Buchaim generalis ille praepositus, forsan ut in Polonia collectionem et praeparationem militarium copiarum ejusdem imperatoris opera peragat, praeparationibus hisce ex parte imperatoris sic procedentibus ratio belli posthac gerendi eo magis per ill. d. v^{am} eo pacto erit instituenda, et de ea plenissime et certissime informanda, ut nostra etiam ex parte bellum rectius administrari interclusioque

exercituum nostri et d^{nis} v^{ae}, quam moliuntur adversarii, averti possit, quicquid tandem pro ratione temporum et subinde incidentium casuum d. v. ill. de belli gerendi ratione et sede constitutum habeat, opprimere necessarium est, et uti id quantocius nos sciamus, quicquid etiam in partibus nostris deinceps intervenerit, curabimus modis omnibus, ut et ill. d. v^a sciat, quum citissime deus optimus maximus ista omnia pro sua bonitate ad gloriam sui nominis maiorem et boni publici magnum incrementum in perpetuum directa esse velit, cujus etiam peculiari protectioni dom. ill. v^m et actiones illius omnes precibus devotis commendamus. Datum Albae-Juliae 8. Januarii anno 1644.

Ill^{mae} excell^{mae} v^{ae} si, confoederatis coronae Sveciae armis ex Polonia violatis, contra ipsam reginam s^{mam} et regnum induciarum leges in parte infringi, notum etiam fecimus ser^{mae} reginae, nos jam foedus conclusisse et confirmasse confirmatumque nempe paria ad manus ill. d. v. transmissum esse, nos inter ista omnia sollicite expectamus informationem per nos petitam et belli statu praesenti exercitus svecici eo etiam solliciti, quod huc rumor allatus sit de dissipato exercitu Winariensi, et quidem conjuncto gallico, cladem quidem illam adversarii exaggerant, quantum possunt, cum tam in tantum fuisse, hactenus nova ipsa non alere non potuerunt suae qualiscunque illa contigerit, prouti jam inter nos conventum est, et ill. d. v. per nos perscriptum de statu belli exercitusque sui ac a nobis cum cladem acceptam aliquid mutandam censeatis, belligerantis totius plenissime informet, hac enim in re inter nos sinceram et mutuam correspondentiam haberi oportet; imperator Germaniae etiam bellum adversus nos paratos statibus et ordinibus Hungariae eo nomine generale bellum indixit, eaque ratione et jubet his armis bene instructos esse, ut ad alterum ipsius mandatum in castra, quo jussi fuerint, sese conferant, nobisque opponant; ferunt eundem imperatorem exercitum etiam in Germania nunc conflare etc.

Georgius Rakoci.

Ad domin. general. et campi mareschallum Torstensonium.

3. 1644. jan. 12. Bisterfeld levele.

Durchleuchtiger etc.

E. Excell. Schreiben von 13. auss Triebell habe ich von Ledenitz wohll empfangen. Herr Rebenstock wirdt in 12 tagen wieder hier sein; von Constantinopell ist zue dess Turcken consens sehr guete Hoffnung. Ich hoffe der Herr Capit. Leutenandt Andreas, welcher den 22. Novembr. von hier gereiset, sey numehr wohll bey E. Excell. ankommen, vndt der bundtniss inhalt vndt

schluss berichtet. Der Fürst von Siebenbürgen wirdt mit Gottes hülf gewiss den Keyser angreifen, wartet sehr auff wollen bericht von E. Excell. zuestandt vndt vorhaben, bittet eyfferig E. Excell., wolle Ihr bestes thun, das kein teutsch Volck ihme in Anfang auff den halss kömme; dass der König in Pohlen sich nicht einmische. Er die 3000 Man wie auch die erste summa geldes baldt bekommen möchte, er muss sehr viell geldt auff die Hungarn vndt Volck werben wenden, wünschete, das E. Excell. von den einhundert tausendt Rthlr ihme tausendt Reuter vndt noch tausendt zue fues deutsche werben könte. Eine wochentliche correspondentz durch Crakaw wehre sehr von nöthen. Eyle halber habe ich den Herrn Obristen nicht schreiben können; in kurtzen weitleufftigër. Hiermit E. Excell. Gottessegen, mich dero-selben gnadt vnterthenig empfehlen. Weyssenburgk den 12. Januarii anno 1644.

Johan Heinrich Bisterfeldt.

Die 1000 Rthlr, welche der Fürst von Siebenburgen H. Rebenstock zur reysse vndt kauffen geliehen, bittet er, E. Excell. wolle übermachen nach Amsterdam an H. Johannem Rulickum hochteutschen Prediger daselbst, für des Fürst von Siebenburgen Studenten.

4. 1644. aug. 19. Rebenstock levele.

Dero Excell. gnädig Schreiben von 27-ten Junii auss Christina Preyss habe ich zu recht erhalten, vndt dero-selben wie auch der gantzen Armee wohlstandt vndt prosperitet mitt höchst erfrewlichem gemüth vernomben. Die beygeschlossene von Ihr königl. Maytt. zu Schweden etc. vndt E. Excell. ahn den Fürsten lautende briefe hab ich so balden gebührendt vberantwortet, welche Ihr. fürstl. Gnd. sich ganz wohl gefallen lassen, sonderlich weiln solche zu so gelegener Zeit ankommen, alss wann sie wären geruffen gewesen. In dem gleich damahln ein landtag vndt Versamblung von dess Fürsten beygethane Ständt vndt Stätte angestellet war, woselbst man wegen Ihrer königl. Maytt. zu Schweden vndt Franckreich lang aussgebliebenen schreiben vndt dass E. Excell. so geschwind nitt kommen können, kleinnützig werden wollen, vndt wegen der nunmehr geschehenen bezahlung eines theils der gelder, vndt gewissen hoffnung zu denen vbrigen, neben der guten Vertröstung auff die hiernegst folgende würchliche assistance, manniglich wiederumben bessern muth gefasset hatt. Der Fürst will seine schreiben, so baldt der bewuste Hungar mitt dem duplicat vndt anderweit ferner nach-

richtung von E. Excell. kommen wirdt, einander beantworten. Nachdem aber derselbige wegen dess Herrn Kemin Janos neuen retraicte (welche zwar, weiln diesse Teuffel gut Zeit zu lauffen pflegen ohne schaden abgelauffen) die anerbottene mährische besatzungen vndt Völcker nitt acceptiren können, wordurch dann E. Excell. Guarnisonen inn mehrer noth vndt gefahr gerathen möchten, alss hab ich vnvmganglich nöthig zu seyn befunden, E. Excell. durch gegenwärtigen Expressen von diesser Sache beschaffenheit vnterthänig nachrichtung zu geben, vnterdessen lassen zwar Ihre fürstl. Gnd. dero truppen (vonn welchen etzliche in quartier gerücket waren) sich wiederumb zusammen ziehen vmb dem Feindt, daffern erfolgen solte, mitt gewalt zu opponiren, wollen auch nitt manquiren, so baldt sie von näherer herankunfft einer schwedischen Armée etwas vernemben werden, derselben in Person mit einer ziemblichen Armée entgegen zu kommen, vndt wirdt der Fürst ohne vorhergehende Coniunction mitt vnssern truppen die sach nitt gern auff einen Hauptstreich setzen, noch die mährische Guarnisonen zu entsetzen sich vnterstellen, sonsten ist bey dess Fürsten statu noch alles in integro, vndt wirdt die pacification (wie ich E. Excell. durch meinen diener vndt herrn Plettenbergs secretarium vmbständig geschrieben) nichts zu bedeuten haben, wann nur diesse dess Kemin Janos retraicte den Feindt nit wieder möcht nach sich ziehen, vndt diesser Orthen new Alarme bringen, desswegen wohl zu wünschen war, dafern es dero Excell. status nur leiden wolte, wann eine schwedische Armée sich denen österreichischen Landen etwas nähern könnte, damit diessen kleinmüthigen Leuthen doch etwas muth vndt Lufft möchte gemacht werden; vndt weiln ich hier gegenwärtig auff I. königl. Mtt. allergnädigst an mich gelassen schreiben etwas weitleufftig zu antworten, vndt den hiesigen statum kürztlich zu vbergehen, meiner unterthänigsten schuldigkeit zu seyn erachtet, alls wolte E. Excell. ich dabey vnterthanig ersuchen, nach dem sie vielleicht solch schreiben vmb mehrer nachrichtung willen zu lesen möchten belieben haben (zu welchem Ende dann ich solches so lang offen gelassen), die wollen durch dero secretarium dasselbige sodann zuschliessen, vndt Ihrer königl. M. bey gelegenheit zu überschicken sich gnädig gefallen lassen. Ich referire mich im vbrigen auff meine an E. Excell. vorhergehende vnterschiedliche schreiben, vndt empfehle dieselbige dem Allerhöchsten zu stett wehrender wohlfart vndt prosperitet. Geben Eperies am 19/29. Aug. anno 1644.

Jacob Rebenstock.

5. 1644. aug. 28. *jelentés a királynéhez.*

Durchl., grossmacht., hochgeborne Königin, allergnädigste Freunlein.

Dero königl. Mayt. allergnädigste schreiben vom 12. April aus Stockholm habe ich neben an dess Hertzogen zu Siebenburgen fürstl. Gn. beykommende brieffe, am 6. Augusti zum Caschaw in aller unterthänigkeit zu rechts erhalten undt dass E. königl. Mayt. an deren mit dero fürstl. Drlt. geschlossene Alliance und denen transigirten articulis foederis aller gnädigst vergnugung getragen, mit unterthünigen respect höchster treulichen vernommen. Wie nun an diesem orth, und in dem wass auf E. k. Mtt. gnädigsten befehl von dess Herrn Feltmarschallen Torstenson Excell. mir gnädig aufgetragen worden, ich mitt mehr alss meine unterthänigste fidelitet und pflichtschuldige devotion erwiesen habe, alss werde dero königl. Mayt. allergnädigste fernere befehl unterthanigst zu beobachten und bey diesem werk, wie in allen anderen obligenden allergehorsambsten diensten weiter meiner fleiss und treue zu erwiesen, ich nach alle meine kräfte mir lassen angelägen sein. Ihr k. Mt. an dess Hertzogen zu Siebenburgen fürstl. Gn. lautend schreiben habe ich so bald er gebuhrendt überreicht, welches dieselbige sich bester massen gefallen lassen, und so bald dass duplicat einkompt (worbey dess H. Feltmarschalle Excell. von der Armée statu und dero intentionen schreiben möchte) gebuhrendt wollen beantworten, und seindt E. k. Mts schreiben so wohl à propos und zu so gelegener zeit einkommen, dass ess nit besser hette geschehen können; weile gleich damahle der allhier angestellte Landtag seine entschafft erreichen wollen, bey welchem, auch von denen der guter partey wohl affectionirten, merkliche kleinmuthigkeit verspüre worden, welche aber samptlich und furnemblich der Fürst hierdurch nitt wenig confirmirt, und neuer muth gefasset haben, und nunmehr diss furnemblich desideriret wirdt, dass von dess Herrn Feltmarschallen Torstensohns Excell. vndt dero unterhabenden Armeen würcklicher herankunfft etwas gewisses möchte zu vernehmen sein; der gedachte tag hat auss solchen oder dergleichen Fundament seine ursprung genommen. Die verhafft continuation dess Krieges in denen osterreichischen landen durch E. k. Mts mächtige waffen unter dess Herr Feltmarschalle Torstensons conduite undt die hoffnung, dass der Furst hierdurch zu der desiderirten assistentz und conjunction jeder zeit gelangen könnte, worauf dess Herrn Feltmarschalle Excell. und ich in meiner weniger persohn den Fursten kräftiglich versichern seindt die haupt ursachen, dass der Furst hatt mitten im winter undt umb den ersten Febriere mit der

Armee zu moviren sich bewegen lassen, dieses ist zwar denen kayserl., welche gegen des Fürsten so ungewohnter feltzug nirgendt in verfassung gestanden, so unverhofft gewesen, dass der Fürst solchen und besser progresse gemacht, alss er sich selbstn promittiren können, weile die städte und ständn von ober Hungern gleichsamb geehrtirt, welcher dieser neuen macht sich geswinder untergeben möchte zu Hoffnung hierdurch der last von der siebenburgische Armee schleuniger entlediget zu werden, und dass dergestalt des sedes belli von dieser orthen in Teutschlandt und die österreichischen Provincien getransportirt werden möchte, also dass umb den halben Martii der Fürst der königl. hungarischen freyenstatt: Caschaw, Eperies, Leutsch, Zeben, Parckfeldt sambt denen gesambten 13 comitatibus von Obern-Hungarn biss an die bergeställ hinan sich (alsö zu reden) so bald meister gemacht, alss er sothane actionen zu intentiren angefangen, worüber der Fürst auch mit der haupt Armée, welche damahlen über 24,000 Pferde, 1000 teutsche Musquetiren und 5000 zeckyel undt schlecht hungarisch fuss Volk sich befunden, biss gegen Palankh an der Nitra und seine Vortruppen gegen die mährische und schlesische grenzen advanciret. Nachdem mahlen aber zu Anfang des Aprils die kayserl. gegen dess Fürsten macht sich gesamblt undt erstlich zu Galgótz an der Waag ein corpus vom 6000 teutscher unter dess Feltmarchall Lieutenant Puchhaimbs commando zusammen gebracht, hernachmahle aber unter dess Herrn palatini Hungariae und Feltmarchall Götze conduite ein gros vom 8000 teutscher und 4000 hungarn dem Fürsten opponirt, gleich damahlen auch von dess Herr Torstensons Excell. zwar glücklichen progressen in Denemarck, diesen leute aber von dero königl. Majts Haupt-Armée unvermutheten esloignement nachrichtung eingelanget. Alss hatt dass werck erstlich zu stehen seine Anfang genommen, hernachmahle aber, weile sie an der conjunction mit dem Herr Feltmarchall fast desperiren wollen, hat jederman den muth sinken lassen, auch von zurückgehen, ja schon von Friedenstractaten sich niemandt gescheuet. Ob wohle nun den Fursten ich ausserstem vermögen noch zu animiren undt von eine so unnöthigen alss schimpfflichen retraicte mit allen mir bekanten argumenten abzumahnen mich unterstanden, so hatt doch solche endtlichen (zwar unter dem praetext, dass man nur feldt zur bataille suchen wolte) ihre fortgang genommen. Darüber es dann davon herkommen (wie ich dem Fürsten allzeit repraesentirt), dass durch dass zurückgehen des Fürsten reuter den muth verlohren, der feind aber mehr und mehr animirt undt zum verfolgen angereizet worden, also dass man von einer retraicte in die andern grentzen, auch endtlich weile diesse nation von lager zu formiren

und Post zu fassen weder wissen noch wissen wollen dess stillstehen fast gantz vergessen, biss zu letz der Fürst mit der Armee zwischen dem Padrocleh undt der Theiss sich gesetzet hatt, undt der feindt, welcher den Fürsten biss dahin verfolget, gegen alle raison von Krieg, da er wegen seines theils stattlicher occasion mehr auffihne tringen solle selbigen bey Saross-Patackh verlassen, aus einer von Gott verhengeten imprudence zuruckgangen undt Caschaw, welches der Fürst mit 5000 teutsche Mussquetiren auff mein zuständig anhalten gleich in dem gefirmet gehabt, zu belagern sich unterstanden. Worüber unsere hungaren zu respiriren undt sich zu ermuntern zeit erlanget, den feindt vor Caschaw mitt stettigen undt grossen partheyen tag undt nacht incommodiret und so dass fouragiren, alss die lebensmittel schwer gemacht, die Guarnison dess feindes erste furie reprimirt undt neben der teutscher (Augustanae religionis undt E. königl. Mayts wohl affectionirten) Burgerschaftt ihr devoire sehen lassen, also dass der feindt mit schaden undt Schandt am 17. Junii st. nov., nach dem er die belagerung 14 tage continuirt, umb erlangung lebensmittel abzuziehen, undt Eperies zu tentiren veranlasset ist, woselbst durch glückliche hineinwerfung einer teutscher besatzung der feindt ebener massen zu einem disreputerlichen abzug undt endlich zu völliger nachtheiliger retraicte gezwungen worden, zum welcher (nachdem er durch sein cruell procediren gegen dem armen landtman alle zuwohnen, Edelleute undt Bauern zu unversöhnlicher feindschaftt gegen sich erreget) er uber die helfte seiner Armée verlohren hatt und biss wieder an die Nitra und Galgotz freystette an der Waag zurück gezogen, deme von dess Fürsten seite H. Kemin Janos und Bakos Gabor mit ein gros von 6 in 8000 Reuter nachgefolget, undt mitt stettige partheien zu beunruhigen sich bemühet. Bey diese wehrende mutationen hatt der König in Pohlen durch seine unterschiedliche internuncios so wohl an den Keyser alss an den Fürsten die sach durch seine interposition zu componiren sich unterstanden, welchem dann theils der hungarischen Landstände, weile der Krieg auff ihre güter lenger continuiren will, alss sie sich die rechnung gemacht, wie auch ein theil der siebenburgische magnaten, welche der österreichische partey heimlich favorisiren, leichtlich gehör geben undt durch viel prätendierte rationen, den Fürsten, ohne consideration weder göttlicher noch weltlicher rechte, auch mit gefahr ihrer Ehre, Redlichkeit, Treu undt Glaubens zu einer der Alliance, undt der gegen gemeinen wohlfart zuwieder laufende particulier pacification zu bringen gesucht, mit representiren, dass von denen Herren confoederirten, wass dem Fürsten vermög der Alliance versprochen, nicht geprästirt werden könnte noch wolte, desswegen

der Fürst zu halten nith gebunden. Der Herr Feltmarschall were gegen alle ihre hoffnung mit der Haupt-Armée nit allein einen weg von ihnen hinweg gemarchirt, sondern er wäre auch in dem dähnischen Krieg so weit verwickelt undt engagirt, dass er, wie gern er auch wolte, ihnen nith könnte zu hulff kommen, noch den sedem belli auss ihren landen ziehen, von bezahlung der gelder were nichts zu vernehmen, so könnte die dass versprochene fuss volck nith verhoffen, ja die chronen Sweden undt Franckreich, an welche der Fürst vor bereit 6 Monath jenige schreiben abgehen lassen, würdigen den Fürsten keinen antwort undt verachten denselben gantz undt gahr. Alle diese Machinationen undt gefährliche consilia haben dass gantze negocium in grosse gefahr gesetzt undt mir mit geringe sorge verursacht. Ich habe aber darumb den muth nitt fallen lassen, sondern Gott zu hülffe genommen, undt fürnemblich den Fürsten, wie auch dessen anwehsenden jüngern sohn Herrn Sigismundum Ragocy bey güter affection zu erhalten mich gefliessen. Durch den junger Herrn habe ich alle der malevolorum consilia erfahren, undt bey dem Fursten contrecarrinen mich stättig bemühet, demeselben auch meine Ehre undt Leben zu Pfandt gesetzt, dass E. königl. Mayt. undt der Herr Feltmarschall, noch dem nur dero königl. Mtt mächtige undt renommirte flotte würden zur See kommen, können Ihr Fürstl. Gn. ohnfehlbarlichen mit einer mächtige armee secundiren, weile die gedachte E. königl. Mtt. flotte neben dess Herr Feltmarschalle Horns anseentlichen Armee mehr alls genugsamb wären den Krieg gegen Dennemark zu continuiren. Desswegen dann der Herr Feltmarschall Torstenson dero orten keines wegen gehalten, sondern umb den Krieg gegen Österreich zu wieder ergriffen, dem Fürsten beyzuspringen, auch E. königl. Mtt. selbst eigene präsidia in Mähren zu liberiren hiernechst mitt der Armee wurcklich heranzukommen sich wurde lassen angelegen sein, massen ich nitt weniger dem Fürsten bewiesen, dass wohlgedachte Ihre Excell. demeselben in der that selbst bereit grosse Assistance gethan, in dem sie der kayserl. Hauptarmee sich selbst auff den halls gezogen, undt der Feindt der gestalt gebunden, dass er gegen ihme keine Armee bringen könnte, denen er jederzeit solte gewachsen seyn mögen, so habe ich auch E. königl. Mayts unumbgängliche noth undt gravissimus casus, welche sie zu dem dähnischen Krieg inewitablement obligirt, mitt so viel Argumenten undt fundirten rationen dargethan undt schriftlich representiret, dass jederman solchen vor legitime undt recht erkennen (mögen) müssen. Diesse undt dergleichen motiven neben der treueifrigen cooperation des Herr Bisterfeldts haben durch Gottes beystand den Fürstens bey guten humor erhalten, worumben er dan

umb dess Königs in Pohlen, auch seines eigenen Stände auff den frieden tringende importunacion etzlicher massen zu compesciren, den prætext dess friedens embrassirt, undt ihre urgirte pacification zu simuliren gut befunden, desswegen auch den obengedachten Landtag, so wohl von seine alss ober-hungarische stände auf den ersten Augusti angestellet, wie er mir selbst gesagt, umb dreyer hauptursachen willen: 1. Umb den König in Pohlen in seiner angemussten interposition nitt zu offendiren. 2. Umb seine undt die hungarische stände nitt zur desperation treiben undt unter dieser Hoffnung dess friedens sie gleichsamb unempfindlich bey dem Krieg zu behalten. 3. Umb die ober-hungarischen stände mehr undt mehr interressirt zu machen undt in seiner sache wieder den Keyser zu intriguiren, welches die pacification, wo nitt unmuglich, unumbgänglich schwerer machen wurde, weile der Keyser mit denen ober-hungarischen ständen alss seinen unterthanen, umb seine autoritet undt respect zu erhalten nitt alss mit einem freyer standt würde tractiren können noch wollen. Bey dieser versamblung hat der polnische internuncius im nahmen seines Königs dieses drey proponirt: 1. Dass zwischen dem Keyser undt dem Fürsten anstandt der waffen biss zu schliessung dess friedens tractaten solte gehalten werden. 2. Dass die zeit undt 3. der orth, an welches die solennes legati zu denen selbständigen friedenstractaten solten zusammenkommen, benennet werden möchte. Zu dem nun von denen Landständen viel anstandt undt friede geredet wirdt, aompt ein expresser Edelman von dem frantzosischen zu Wenedig residirenden Ambassadeur mit schreiben ahn den Fürsten, dass von seinem König hunderttaussent Reichsthaler paar (baar) dahin geordnet worden, welche Ihre fürstl. Gn. vermög der Alliance zu empfangen hette, undt solche nach dero gefallen abfordern lassen wolte. Dieser streich hatt zu beforderung der guten sache viel gethan, undt viele zu bessern gedanken gebracht. Undt noch viel haben E. königl. Mts an den Fürsten abgelassene schreiben, welche baldt darauf kommen, so wohl den Fürsten alss den standen trefflich confirmirt undt alle vorhin gehabte suspicion, wegen dess Fürsten imaginirte verachtung, kräftiglich aufgehoben undt jederman wegen E. k. Mts gute versicherung zu beständiger fortsetzung dess österreichischen Krieges, undt angenehmen vertröstung auf dess Herr Feltmarchalle hochdesiderirte assistance bessern muth undt gute resolution gefasset, wesswegen dan die conclusion der tractaten diesses Landtags baldt gefolget, welche in diese puncten bestehet: 1. Dass vermög der Alliance mit denen confoederirten Chronen der begehrt stillstandt cathegorice abgeschlagen sey. 2. Dass in nahmen des Fürsten undt stände ein abgesandter an

den König in Pohlen, umb denselben bey guter freundschaft zu erhalten solte, abgefertiget werden. 3. Dass an den Keyser, durch eines internuncium schreiben abgehen solten, zum welchen begriffen, dass der Fürst undt die ihm beygethane ober-hungarische stände vor perturbatores dess gemeine friedens nit wolten angesehen seyn, sondern da der Keyser sie in ihre so cristliche undt gewissens, alss leibliche alter freyheiten restituiren würde, wolten sie nitt zu entgegen sein zu einen ehrlichen sichern, allgemeinen undt universal frieden zu verstehen. Von zeit undt orth der selbständigen friedens tractaten ist noch nichts beständig resolwirt, undt versichert der Fürst, dass er einigen particulier frieden zu schliessen keinmahl in sinn gehabt, sondern diese tractaten allein umb oberwehnter ursachen willen simulirt, undt dess Herrn Feltmarchalle verhoffte herankunfft hierdurch besser ausszuwarten gesucht, weile er mit seine Armée allein nechst in neuen unerfahrenen Officiere undt leuthe bestehet gegen die keyserl. alte truppen ohne E. königl. Mts undt dero Armee assistance in die harre zu bestehen, noch den Krieg in die länge zu continuiren sich selbst nicht getrauet, desswegen er auch ohne vorhergehende conjunction nitt viel hazardiren, noch die sache zu einem hauptstreich gerathen lassen will. Unter dessen wirdt gleichwohl dieser orthen der Krieg nitt gäntzlich unterlassen, zu dem der Fürst ungelangst die veste haussen Ungwar, Jessenaw undt Regets mitt gewalt, die keyserl. Regets Hungern aber dass schloss Muran mit entreprise eingenommen, allein hat der Herr Chemin Janos, welcher wie obengedacht der Göttzische armee gegen der Nitra undt Galgotz nachgefolget, nachdem die keyserl. an der Waag (woselbst sie zu lebensmittel gelangen können) sich wiederumben gesetzet undt ihr truppen zu verstärken angefangen umb folgende ursachen willen, (undt zwar ohne schaden) sich wiederumben zurückgezogen; die hungarische nationen, deren macht in Cavallerie bestehet, können eine teutsche armee, wann sie in geringsten vorthail stehet, nicht attaquiren, so wollen sie auch kein feindes lager vorbeygehen, undt den feindt nitt gerne auff den rücken lassen, ihre lager zu fortificiren, oder vor dem feindt sich festzulegen, können sie auch wollen sie nicht, in einem offenen lager vor einem erfahrenen feindt zu stehen ist gefährlich, anstellung zu proviant zu machen undt magazin zu richten davon wissen sie nichts, Ordnung und disciplin haben sie gar wenig, diese raisone machen, dass wann nur ein klein lager vor ihm feststehet, dass sie durch ihr eigen last gawirt, nachdem sie umb sich her unordentlich alles consumirt, von sich selbst müssen zurücklauffen. Diese dess Herrn Kemin János retractive, wenngleich dess feindes Armee folgen solte, hette zwar an sich selbst nitt zu bedeuten, weiln der Fürst die obenge-

dachten 5 freyen Stetten, unterschiedliche gute Vestungen undt die 13 comitatus von Obern-Hungaren noch in seinem vollkommen gewalt hatt, auch diesser orthen von eine maximè gehalten wirdt: wer nur Caschaw habe, der habe ganz Ober-Hungarn, weiln von dieser statt alle andere stätt und stände dependen; so wurden doch die stände die last der Arméen nicht tragen wollen, undt den Fursten mehr undt mehr zu tractaten zu treiben sich unterstehen oder ganzlich von demselben wieder abfallen, desswegen dann die herankunfft dess Herrn Feltmarchall hoch zu wunschen, damit diese kleinmuthigen Leuten ein wenig muth undt lustt gemacht, dabenebens auch dero königl. Mayts selbst eigene präsidia in Mähren, welche an proviantmangel zu leiden beginnen undt von diesem Fursten keine hulff zu hoffen, möchten liberiret werden. Dabeneben sollicitirt der Fürst inständig, nachdem der Keyser seinen solennem legatum nachher Constantinopel hatt, undt hierdurch der beiden Keyser sache zur composition gerathen könnte, undt auff solchen fall der Fürst auch auff dess türkischer Keyzers begehren den Krieg gegen Österreich verlassen musse, dass von E. königl. Mtt. ein abgesandter an die Ottomanische Porta umb selbiger Keyser, welcher dero königl. Mayts waffen undt florirende macht respectiret undt furchtet, dero freundschaft halben zu versichern abgefertiget werden möchte, welches von dem türkischen Hoff mit verlangen begehrt, undt von dem Fursten auch deren Herren Confoederirten legaten in Constantinopel hierüber gewisse vertröstung gegeben ist, wegen dess desiderirten dyplomatis, wirdt der Fürst in consideration durch E. königl. Mtt. schreiben genugsamblich gesichert, so lang in gedult stehen, biss dess Herrn Feltmarchall Torstensons Excell. herankommen, undt selbigen so dann in solenni undt behörigen form auffgerichtet werden möchte. Weiln auch E. Königl. Mayts mein geziffert schreiben, so an diesselbige nach meiner geschehenen wiederkunfft von Constantinopel ich aller unterthänigst abgehen lassen, auss mangel nothwendiger clavis zu solviren nitt vermöcht, alls habe ich Copey desselbigen hierbeyfugen wollen, damit E. Königl. Mayts wegen dess dahmaligen hiesigen status allergnädigst sich daraus ansehen könnte. Undt ersuche E. königl. Mtt. ich dabey aller unterthänigst die Geruhen meines wenige Persohn sampt denen meinigen (alss welcher deroselben bestes aller unterthänigste schuldigkeit nach allen krafftten befördern zu helfen, ich biss in meinen todt mir werde bestendig lassen angelegen seyn) in allergnädigsten recommendation zu haben etc. etc. Geben Caschaw am 18/28. Augusti 1644.

Jakob Rebenstock.

6. 1644. decz. 30. *Krisztina királyné levele.*

Nos Christina Celsissimo principi, amico et confoederato nostro charissimo dno Georgio Rakozyo salutem et prosperos rerum successus. Celsissime princeps, amice et confoederate carissime. Posteaquam divina favente dispositione annos minorenns nrae excedentes, istam aetatem iam nuper attigimus, quam regni decreta capessendo regimini statuerunt, quod felix sit atque faustum, die septima hujus mensis unanimi desiderio et adplausu dñrum senatorum ac ordinum regni necnon summo illo, quo eos prosequimur, amore amplissimi hujus regni habenas et coniunctam iis ingentem molem, solemnibus comitiis in nos derivari passae sumus, in avitum thronum regium divo parenti nro gloriosae et numquam intermoriturae memoriae principi, duodecimo retro anno successimus. Ex eo tempore cum per aetatem reip. negotiis abstinuimus, iam iis admotae non minus prudentiam administrati regni, quam fidem actae tutelae nostri, in summis illis viris atque officialibus, quorum curae et nostrae, regnique salus commissa fuit, magna laude depraedicamus, debitaque gratitudine veneramur. Quae et nobis cum dil^{one} vra intercedit arctior amicitia, et caetera foederatae necessitudinis jura postularunt, ut inter primos susceptos hosce a nobis imperii fasces cum dilectione vra communicaremus. Neque enim dubitamus, quin et grata ea res dilectioni vrae futura, et locupletior porro ansa se oblatura sit firmandae illius amicitiae, et sine ulla iactura aut ruptura conservandi et ad posteros nros transmittendi foederis mutui. Quod si unquam tempus fuit, quod firmam amicitiam, et sinceram animorum et consiliorum unionem necnon validissimam armorum cooperationem requirebat, hoc sane illud, et quod eam confidentissimam desiderat ac postulat, ne Austriacae domui imprimis vicinis regibus, principibus et gentibus e suis deque habitis juribus ac privilegiis eorum, quibus fidem addixit, et cum eorum omni studio nitentibus papistis evangelicam religionem e medio tollere; sed et cum propriis viribus diffidit hostis magnas spes proferendorum destinatarum suorum ponunt in nra ab invicem divisione, igitur magno animo contranitendum et iunctis consiliis armisque hisce attentatis occurrendum, atque inprimis foedus nrum ea, qua par est, fortitudine exequendum est. De communi foederato nro christianissimo Galliarum rege, ac domina regina regente minime dubitamus, quin icto inter nos et ejus serenitatem ab una, et dilectionem vram ab altera parte foederi inhaesurus et hosti negotium facturum sit, prout noti sunt ejus serenitatis hoc anno magni ad Rhenum progressus. Nos constanti ferimur propensione in conservationem foederis cum dil^{one} vra initi, et hoc anno arma gerimus et exer-

citus praesidiaque nra per Germaniam et caesaris provincias haereditarias destinari ferimur, ut qui nullis aliis rationibus persuaderi potest, vi tandem ad honestas, aequas et tutas pacis universalis conditiones abstinatus hostis pertrahi et obligari debeat. Nec potest aut haec intentio nra, aut animus iungendorum cum dil^{one} vra armorum nostrorum eandem latere, ex iis, quae elapsis hisce mensibus proximis inter campimareschallum nrum dnum Torstensonium, et summum praefectum potissimi exercitus caesaraei Gallassium ad flumen Salam acta sunt, incluso Gallasio castris suis, consumto magna parte milite caesaraeo, postmodum castra magna cum confusione movente et demum fuso et deleta a nostris poene universo equitatu, atque moenia urbis Magdeburgensis, fugato et fere circumcincto ipso Gallasio cum residuo peditatu duorum circiter millium et una legione equitum, ut insignem illam victoriam ac pugnam navalem, quam adversus regem Daniae mense Octobri, captis decem navibus potioribus, duabus igni traditis, coeteris omnibus in fugam redactis praetereamus. Quae omnia cum speramus dictum campiducem nrum ad dil^{onem} vram perscripsisse, simul ac certiores vram de intentione sua progrediendi cum exercitu in ditiones caesaris, et eominus cum copiis atque exercitu cooperandi reddidisse, ea nos merito referimus minime dubitantes, quin dil^o vra (quod suarum partium fuerit) consilia et actiones suas cum illo communicet, et ad eundem cum ipso scopum strenuis armis cooperatur. Deus benedicat consiliis utrinque nris et progressus nobis ultiores adversus communem hostem largiatur. Quod dil^{oni} vrae, et fidelibus dil^{onis} ordinibus, sociis ac subditis ex animo vovemus, divinaeque protectioni dilectionem vram amice commendamus. Dabantur in regia nra Stockholmensi d. XXX. Decembris anno 1644.

Dilectionis vrae

bona amica et foederata
Christina.

IX. 1645-iki tárgyalások.

1. 1645. ápr. 24.

Durchläuchtiger, hochgeborner gnädiger Herr.

Ich hab diessmahl nicht die Zeit aussfürlich zu schreiben, wie hertzlich E. Excell. ich ie alle, welche dass gemeine wessen vndt Gottes sacht zu hertzen gehet, wegen dess grossen vndt kräftigen Siegs gratulire. Gott der almächtiger wolle E. Excell. von tag zu tag ie länger ie mehr mit herlichen victorien krönen, Amen. Die Tractaten mit dem König in Vngarn seindt gantz aufgehoben, wie wohl er sehr grosse ding verheissen, die bundnuss mit dem König in Franckreich hat der Fürst in Sieben-

bürgen renovirt, wolte nicht gern mit Herrn Croissy schliessen. Er wüste dan zuvor von E. Excell., ob der Chron Schweden nicht zuwieder. Wegen dess türkischen Keyzers hat H. Croissy öffentlich nichts setzen wollen, wegen 1500 zu fuss eine jährliche summa geldes verheissen vndt dass der Fürst von Siebenbürgen nur 1500 Reuter E. Excell. zu praestire, schuldig sein soll, ist aber ein Artickel, dass diesse bundnuss der vorigen, so viel Schweden vnd den Fürsten von Siebenbürgen angehet, nichts praejudicire, hoffe also alles werde guth seyn, der Fürst von Siebenbürgen, sein gemahlin vnd Kinder szejndt sehr wohl resolvirt. Herr Bakos Gábor, ein tapffer aufrichtiger Man, wartet auff E. Excell. bericht, H. Kemeny János, ein redlicher vnd sehr verdienter Herr, sonderlich in diesser sachen folget mit plenipotenz, der Fürst von Siebenbürgen hernach mit der Haupt-Armée kan nicht kommen, biss dass grass gnug für handen, alls bitte ich E. Excell. vnterthenig ess beliebe Ihr fleissig bedacht zu sein, dass der Fürst von Siebenbürgen die 1500 zu fuss vnd fürs erste Jahr 100,000 wie auch die 36,000 thaler haben im anfang, damit er nicht erschrecke. E. Excell. weiss, wie ein sonderliche Confidentz er zu sich hat, bitt sie schreiben ihm offtmahl. Herr Andreas Orbai kombt mit H. Kemeny. Ich hoffe Andreass vndt Timski, welche den 6. Martii von Mockawitz verreisset, werden glücklich ankommen szejn. Die Vngerschen stellen mir nach leib vnd leben, aber mich wirt behüten vnsser herr Jesus, dessen Schütz vndt Seegen ich E. Excell. von Hertzen befehle bleibend E. Excell.

gehorsame Diener
Bisterfeldt.

Munckatz den 24. Aprilis anno 1645.

2. 1645. *julius* 20.

Titul.

Das E. f. Dhl. d. 18. an mich abgelassene gn. schreibe habe ich dero gedanckhen weitleuffig insonderheit aber vernehmen, das sie ungleiche gedanckhen meinen actionen schäffe und einig misstrauen wegen desjenigen, so versprochen worde, sezen wolle. Nun hette ich zwar darauff genugsamb antworten, undt allerhand wichtige relationes mit bestand dargegen anführen können, damit aber alle weitleuffige schriftige wechselung zuruckh bleibe, und guttes vernehmen erhalten werden möge, achte ich unnöthig einige anregung zu thun, zumahl ich verhoffe alles, was versprochen werde, bisshero von mir gebahrendt beobachtet, und wucklich gefolget seie, bin auch erbötig noch ferneres allen mensch mögliche kräfte nach, was die notturfft erforden thut,

zu praestiren, dahero E. f. Dhl. selbst alls auch sonst möniglich iudiciren lasse, ob mir einige schuldt beygemäss werden kan. Soviel die 36,000 Rchter consens geld betrifft, hette ich nicht gehoffet, das es einige difficultete gebe und an königl. franzos. theile ein mangel erscheinen, noch wenig aber ein anderes tractirt und gehandelt werden solte. Die weile aber der H. ambassadeur Baron d'Avengour aniezo alhier anwesendt, werde ich nicht unterlassen mit demselbe hierauss der notturfft noch dergestalt conferiren, damit E. f. Dhl. hierinnen auch genugsame satisfaction gegeben werden möge. Welches deroselben in antwort zuvermelden nicht unterlassen könne und thue Sie etc.

Linnard Torstensson.

An Herr Ragozy fürstl. Dhl. dato d. 20. Julii 1645.

3. 1645. aug. 6.

B i b l i o t h e k e t i H a n o w e r .

Sybenbürger khommers, haben dieselhe mit ihme Rebenstock S. E. resolutiones Theiles anderseit geendert, und sub dato geschlossen, davon mir besagte sec. Rebenstock ein Copei geschickt, allein weil er seine Instruction in vielen Articul überschritten habe S. E. ich daselbige nur für ein project gehalten und von selbiger nichts mehr, alss die m/30 Rthler zu der türkischen Speessen, und da ich solche summa eingewilliget, der Fürst annoch 6000 Rthler begehrt also die 36,000 Rthler ratificirt, doch aber nicht als ein Punct, der zwischen Sr. fürstl. Dhl. und H. (!) Rebenstock tractaten, besondern das es sec. Rebenstock durch eine particulier briefe an S. E. mir geseucht, derohalben auss solcher Zusage für beyde Confoederirte Cronen ich auch für wenig tagen S. fürst. Dhl. die 36,000 Rthler entrichtet, und die hälffte alss 18,000 Rthler von Frankreich wieder erwartet.

Nun ist der Fürst von Siebenbürgen nicht bemächtiget auss S. E. obangezogene resolution diess particulier tractate mit dem Keyser einzugehen, viel weniger ohngeachtet S. fürstl. Dhl., da er von dem türk so harte solte getrungen werde, zu schliessen, aldieweil S. fürstl. Dhl. uf solchen fall, da er dadurch in gefahr seines landes gerathen soll, die cautela oder Provision mit in den Puncten inheriren lassen, das die beyde Chronen ihm jhärlich m/40 Rthler geben sollen.

Soviel die Speessen zu ausswirkung des türkischen Consens (wie es geneuertert wirdt) betreffendt, seidt S. Excell. in dem gedancken, das die confoederirte Cronen nur uff die erste ausswirkung gesehen und desshalben ihre quota der Speessen williglich entrichtet, das es aber der Fürsten von Siebenbürgen

meinung nach uff continuation und uff ein indeterninal darichtet sein solte, konte S. Excell. ausser Ihr königl. Mayt. gnedigsten befehlig schwerlich einwilligen, allein wan hauptwerk darauff bestände und der Fürst, umb erhaltung diesser gemeiner sache, beständig bleiben wolte, so wolte S. Excell. sich bemühen ob sie uf ein gewisses jährlich an der Pforten, das wann der Fürst zu Siebenbürgen die Waffen wieder den Keyser fűhren wolte, der Türk ihn in seiner intention durch bedrohungen nicht turbiren und von gemeiner Cooperation avociren und einst umb den türkischen consens arider die Christenheit ausszuwercken negocium möchte.

Ob nun durch ein ander oder besser mittel das werk zu erhalten, hatte S. Exc. von der Herren derer gedancken vorbegehrter massen gehrn vornehmen:

Galli. Sie wusten von keinem andere foedere so S. Excell. mit dem fürsten uferichtet, alss durch Rebenstock dasselbige wehre in Franckreich geschickht, darauss wehre Mr. Croissi instruirt und hette seine tractaten und Schluss fundirt, ja auss selbigen hette Monsr Croys bey Bernburg mit S. Excell. conferirt, in solchen nun hette Transylvanus sich die freyhe handt mit dem Kayser zu tractiren, wann er von den Turken solte in seinem lande beunruhiget werde, reservirt.

R. S. Excell. Wie dergleichen Concept in Franckreich khommen, das wusten S. Excell. nicht, sie hetten an ihren orth es alss ein unwichtiges fundament nicht hingeschickt, so erinnerten S. Excell. sich, das der herr legatus Croysus bey Bernburg mit derselbigen auss der Puncten so der Fürst in Siebenbürgen überschickht und S. Excell. darbey ihre gedancken gesezet, davon aber meldung gethan im praesenz dess Herr Baron d'Avangour, Herr Gen. Maior Mortaigni und Herre Ersskein conferirt, allein das ander angezogene hette S. Excell. bey Herr legato Croys nicht gesehen.

Galli. Der türkisch avocatoria wehre kein rechte Ursach, sondern nur ein praetext, und solches müste man den Fürsten zu verstehen geben Herr Croys vermeinete, wan man der General Kemen János mit m/40 Rthler honoriren werde, die sache wurde wurdig wehr.

R. S. Excell. Soviel die türkische avocatoria betreffende, hette S. Excell. dies zu erinnern, das dieselbigen in etwas ihr befrembden, in dem der türkische Kayser des Siebenbürgens, alss seines vasalli tributarii progress gehrn sehen solte, weil was princeps Transylv. an landen erobert, ipso facto undter des Türkes protection gerahtete, hingegen mit dem teutschen Kayser die grenizstreitigkeiten biss an seine österreichische Erblande ufgehoben. 2. So wehre der französische ordinari Gesandter de la Haye zu Constantinopel der würde seines Herrn Interesse in communi

causa beobachten, wiewol der fürst in Siebenbürgen keinen gutten sinn zu diesen de la Hay hette, weil er seinem des Siebenbürger zu Constantinopel residierende legatum in dieser sache niemahlen nicht (recht) assistiren, und da er der m/100 Rthr genugsamb von seinem König und Herre versichert, zur gemeinen sache uf des Fürsten von Siebenbürgen begehret nicht m/15 Rthr vorschiesen und S. fürstl. Dhl. creditiren wolte. 3. Hielten S. Excell. selbstens dies von Fürsten angezogene Ursach nicht für legitima, allein frageten sie, wie selbigen zu begegnen, weil die Herren ambassadeuren kein ander gewissheit hatten von Constantinopel, das der Türk den Fürsten zu Siebenburg. in seine lande türbiren thete, über des Herr Croysius in ihrem percusso foedere S. fürstl. Dhl. in Siebenburgen solches ein zulassen.

Galli. Monsr. Croys fundirte sich in diesem lezte, uf see. Rebenstock alliance, und weil nicht viel Zeit mehr übrig, offerirt sich alsofort in Siebenbürg. lager zu raissen und mit General Kemeni Janos das Werck der m/12 Rtler in Effect zu bringen, wann S. Excell. derer consens uf die helfte dazugeben wollen, zeigte ein Brieflein von seinem in Siebenbürg. lager habenden confidentes, dareint die kayser. Friedens tractat für nue und nichtig gehalten und das die kayserl. dem Herrn General Kemeni Janos m/8 offerirt.

S. Excell. repetirte das vorige, das see. Rebenstock acta ausser seine instruction ein unrichtiger fundament wehre und zweiffelte S. Excell. nicht legatus gallicus wurde bevor eingang der tractaten mit Siebenbürgen, nem. die originalia bey selbigen sich erkundiget, zumahl der Siebenbürger solche als ein fundament seine tractaten angezoget, weil nun S. Excell. order vielweniger ratification unter dero handt nicht befintlig gewesen, so zweiffelte selbige, ob egatus Galliae der seel. Rebenstock project alss ein bestendiges fundament sonderlig in solches eine wichtige sache gehalten. Zu übrigen willigte Se. Excell. ganz gern die m/12 Rtler pro quota ein allein nicht ehe zugeben, wofern kein guette versicherung vom Herrn Kemeni Janos hette, S. Excell. glaubte das effect schwerlich. Er wolle aber derhalbe gehrn uf entstehender fall und da es zu separation gerathen solte mit den Herrn Gallis ein gewisses Schluss abreden, wie man sich alssdan zuverhalten.

Galli. Wollen dagegen öffentlich protectiren und wollen dem Fürsten das geldt nicht geben.

R. Se. Excell. Dagegen wurde Prin. Transylvan. auch protestiren und das Galli dazu anlass gegeben, das sie nichts biss dato was in foedere enthalten praestirt, welches S. fürstl. Dhl. für en gross beschwerde gegen Herr Duglas und Herr Ersskein ufftere dagezogen.

Re. Galli, das das Geldt zur Wenedig parat gestandet, weil Se. fürstl. Dhl. es aber nach Constantinopel haben wolte, und umb die geringe wechsel spesen biss dato disputirt, solches verursaches nicht die Galli, sie wolten sich bey S. Excell. erkundigen, wie sie es uf solchen ohnvermutheten fall zu halten gemeinet.

R. S. Excell. Könnte sich in die protestationen contra principem nicht einlassen, da selbige ihm alles was Ihr königl. Mayt. versprochen, würllich nachgelebt wurden, an ihrem orte ein attestation von dem Fürsten begehren, das Ihres königl. Mayt. alles gehalten und S. fürstl. Dhl. zu separation kein ursach gegeben.

Darauff Herr Croys alsofort nach dieser Conferenz nacher Sybenbürg. Lager abgereisset.

Diesen taag ist das Sybenburg. Volck und Stuks von Bryn nacher ihren Lager von S. Excell. dimitirt.

Nachdem den 9. Augusti S. Excell. dem Herrn General Maior Mortaigni order, der Armée ufbruches von Bryn gelassen, seindt sie mit Herrn Phalzgraffen und Herrn Marchgraffen fürstl. fürstl. gned. gn. und den übrigen Herrn Generals nacher Eisgrub angelanget, alwo der französische legatus Herr Croys ausser Sybenbürg. lager S. Excell. begegnet, S. Excell. habe abermahle mit Ihr fürstl. Gnd. dem Herr Phalzgraffe, die Herr General Wittemberg, General Maior Douglas und Assistenz Rath Ersskein deliberirt, wie

1. der Fürst zu excipiren.
2. Die Tractaten gefuhret werden und was die materia sein würde.
3. Entlich wann der Schluss wiedriglauffen wurde, was an seiten Ihr königl. Mayt. zu resolviren.

4. 1645. aug. 8.

Durchlauchtig hochgebohrne Fürst und Herr.

Es ist der königl. schwed. Krieges und Assistenz Rath Herr Alexand. Erskein gestern abend wird alhier wohl angelanget, und hat E. f. Dhl. gedancken, die sie ihm entdecket, mir der notturf nach hinterbracht, zugleich auch mir eine copia der Friedenstractaten, die mit dem Keyser dieselbe eingenganget, überlieffert.

Nun hette ich nimmer gehoffet, noch mir einbilden können, das E. f. Dhl. mit dem werckh so schleunig verfahren solte, ehe und bevor mir zum wenigst etwas zeittlicher die puncten communiciret worden wehren, damit ich mich in meine actionen desto besser darnach richten, und meine allernächst Königin, wie auch

dero hohen Herre Allürten dienst und nuzen hette beobacht können, zumahle die hohen confoederirten Cronen billig nicht so ungewornete dinge, wie es die alliance wohl erfordert, hinter-gesetzt werden solle, allein weile es göttl. Allmacht also zu disponiren gefalle, muss ich es meines ortes auch seine Majestischen wille anheimb geben, undt nichts desto wenig des gemeines wessens dienst nach allen kräftey eyfferig fortsetzen.

Damit aber an Ihr königl. Mayt. zu Schweden, meiner allergnedigste Königin seite, zu dieser separation nicht einigen anlass gegeben, sondern dennoch einen alss andern weg guttes vernehmen erhalt werden möge, will die notturft erfondern mit E. f. Dhl. mich erstes mundtlich zu besprechen, und solches besser zu incameriren, welches dan dero begehren nach alsobaldt und nach diesen tage geschehen solte, wo ich nicht hierdurch veranlasset würde die hiesigen blocquade aufzuheben, E. f. Dhl. mir zugesandte völkher undt Artillerie hinwieder zurückh zusenden und sonst der notturft nach gehörige anstalt zumachen. Ich werde mich aber fördersambst möglichst der gestalt expediren, das ich morgens mittiges, verleihete Gott von hier abreisen und nacher Eisgrub gelangen könne, so dan unterlasse ich nicht E. f. Dhl. fernerer zuzuschreiben, und meine gedancken zu eröffnen. Thue sie inzwischen der hohe obsicht etc.

Linnardt Torstensson.

An Herr Ragozi fürs. Dhl. D. dato vor Brün den 8. Aug. 1645.

5. 1645. *julius.*

Illustrissime et excellentissime supreme vezier domine colende. Salutem et officiorum meorum commendationem.

Septendecim integri effluxerunt iam anni ad finem praeterlapi mensis Junii kalendarii Gregoriani, cum primum regia maiestas Sveciae arma expedivit contra domum Austriacam eiusdemque adhaerentes praegnantissimis et nunc toti mundo notoriis rationibus, quarum quamvis plurimarum ut vestra Excell. habeat aliquot tantum cognitas, potissimum unam atque alteram brevibus attingam plenioris informationis ergo.

Ferdinando secundo Germanorum imperatori non sufficebat sua in Germanos principes et status potestate abuti et conscientiiis dominari, sed et demta libertate Germanorum gaudebat principes et status in imperio ita perterrefactos et consternatos reddere, ut etiam principatibus et provinciis sibique ereptis, ne hisce re aut verbo contradicere ausi fuerint, quamvis expulsi cum haeredibus et extorres facti. Quibus contritis et partim extirpatis erumpebat nova voluptas et antiqua dominandi cupido, finitimos

reges et principes sibi subiugandi et longe abhinc affectatam monarchiam Austriaco-Hispanicam stabiliendi. Cuius rei notorium potest esse exemplum regnum Daniae, sicut luculenter apparet ex historia anni 1629.

Praeterea ut totius extenderetur illa dominandi cupiditas, intendebat imperator septemtrionalia regna emungere suis viribus, quo fine plurimas expediebat classes sub praetextu avertendi a Germania, quod minitarentur. Dan turbabantur inter finitimos reges et provincias commercia, nec parum incommodi inferebatur regno Sueciae patriae meae.

Praeterea in summum praeiudicium septemtrionalium principum dominium habentium maris Baltici patiebatur, ut eius generalis alias nunquam auditum et plusquam insolentem titulum generalis maris Baltici usurparet. Minus benigniter, prout apparebat, cum eo regno actum esset, nisi singulari dei providentia in tempore dominus Gustavus Adolphus, eiusque anima iam coelo recepta est, rex Suecorum quondam augustissimus productis ad resistendum aliquot classibus, hostem terga dare coëgisset. Cum autem imperator Ferdinandus secundus frustraretur hoc modo sua intentione, periclitatus est fortunam in continenti Borussiae adversus divum Suecorum regem s. m. tum temporis bello implicitum cum Polonis, quibus dictus imperator sine ulla urgente et suadente causa subsidarium misit militem ingenti numero. In casu vero cum abiret hoc quoque imperatoris Ferdinandi secundi concilium et conatus invidissimum illum heroëm, eiusque regna et provincias pessundandi et rex augustissimus Suecorum gloriosae memoriae his causis imprimis laccessitus inclusisset arma defensiva, principes et status imperii praecipui maritimi prius afflictissimi exemerunt se a potestate imperatoris et simul cum coeteris exteris regibus et statibus a domo Austriaca multum offensis coniunctim vires contulerunt ad regem Sueciae p. m., ubi statim animadvertibat imperator Ferdinandus secundus sibi incommodare illam coniunctionem cum Suecis, persuasionibus igitur et suis sincerisationibus (?) laboravit nonnullos a Suecis abstrahere, nonnullos contra Suecos animare et stimulare. Nunc prorsus eundem affectum et indolem hujus temporis imperator Ferdinandus tertius a parente Ferdinando secundo haereditatus, qui acceptam nunc constantissime fovit et testatur inprimis, dum fomenta subministravit illi incendio et bello, quod etiam nunc flagrat inter serenissimam reginam Sueciae et regnum Daniae, nec sopiri hactenus ullo modo potuit. Nunquam patiebatur beatissime defunctus rex Gustavus Adolphus, nec, quae iam fascies gerit, Christina Suecorum regina potentissima aliquid desiderari aut deficere circa reparationem honestae et securae pacis et ad componendos hos universales motus, quo fine

per multos annos, non sine ingenti impendio aluit suos in Germania legatos, et alit etiam nunc, sed his omnibus susque deque habitis, praesentibus regni et coronae Sueciae legatis ne initium potuit fieri, tantum abest ut finis debeat sperari. Idcirco serenissima et potentissima regia maiestas Sueciae adversus hunc summe potentem Germanorum imperatorem ejusque confoederatos pro sui defensione laborabat continuere arma, et quantum suis et sociorum erat viribus, domus Austriacae affectatam monarchiam impedire.

Et quamvis hactenus divina clementia serenissimae regiae maiestati Sueciae armis benedixit contra Germanum imperatorem, sicut et superioribus mensibus huiusque anni 1645. in Bohemia, ita tamen de novo vires imperatoris creverunt, ut auxilia Suecica necessario debuerint conjungi cum Transilvanicis, sicut iam hae unitae vires inibent imperatoris dominandi voluptatem, ita quantum conjicimus et veremur, nihil intermissurus est imperator apud exteros principes, sed ita odiose propositurus est hanc coniunctionem, ut dispari affectu et sinistro forsán iudicio possit acceptari, sicut ad excelsam Portam Ottomanicam peculiari ob hanc rem nuncio dicitur illam male colorasse imperatorem.

Quamvis sim certus, quod imperator Turcicus imperatori Germano non sit assensurus ad hanc minus bene fundatam relationem, ita tamen speciose et ex artificio posset proponi haec causa, quemadmodum dubio procul futurum est, ut nisi bene attendatur et peculiari veritatis demonstratione haec causa in tempore stabilietur, animi ad imperatorem Germanum inclinati a nostris partibus deflecterentur.

Vestra igitur excellentia certissime confidat, quemadmodum superioribus annis serenissima regia majestas Sueciae gloriosissimae memoriae rex Gustavus Adolphus per legatum dominum Paulum Strasburgum temporis imperatorem Turcicum quoad suam intentionem et mutuam correspondentiam assecuravit, ita quoque modernam serenissimam Sueciae reginam praesenti regnorum Turcicorum imperatori serenissimo et potentissimo facta assecuratione luculenter testaturam esse suum affectum, ita ut velint utrinque, ut coniunctim unanimiter omnibus viribus eniti, ut salva bona correspondentia libera quoque vigeant et exercentur commercia et negotiationes in provinciis utriusque partis, sicut et iam facta confoederatione inter serenissimam regiam maiestatem Sueciae et serenissimum principem Transilvaniae et hinc dependente meo viciniore adventu ad regnum Hungariae, cum serenissimae m^{ti}s imperatoriae regnorum Turcicorum illustrissimo domino gubernatore omnem culturus sum amicitiam et correspondentiam.

Vestrae illustriss. excell. eminentissimo aulae Turcicae officiali, cuius fama ob res praeclare gestas et alia admiranda divinitus concessa dona omnibus regibus et principibus innotuit, imprimis serenissimo Transylvaniae principi depraedicata est summa erga illum confidentia sincere et aperte negotium exponere et quod dicunt nervum rei ferire volui, etiam atque etiam rogans, ut illustrissima vestra excellentia, si serenissima imperatoris Turcici maiestas ab hoste supradictis speciosis ac magnam apparentiam prae se ferentibus ratiunculis impeteretur, gloriosissimae imperatoris Turcici maiest^{is} haud gravatim omnem eximat scrupulum optima fiducia de me erga se et omnes Turcicos officiales. Prolixius et dum circumstantias negotium referet eo dimissus nobilis et officialis meus.

Vestrae excellentiae sum et maneo

ad serviendum promptissimus.

6. *Kelet nélkül.*

Qua ratione tam illustriss. princeps, quam serenissimus ejus pater de transmissione Germanorum equitum et impensis Turcicis sollicitarint, excell. dnus generalis dubio procul recordabitur.

Jam notorium est, quoties sua excellentia in omnibus possibilitatem habentibus rebus sese declaraverit, quam prona sit statum serenissimi principis in commodissimam securitatem collocare et quam re ipsa quoque demonstraverit, dum neglexit suae patriae utilitatem. Cumque omnium recte sentientium calculo in Germania expedienda res fuerit non ad Danubium, sed ad Vindium fuisset progrediendum, tamen promissis serenissimo principi factis stare voluit, et post exantlatas summi difficiles molestias, retrahendo onus a serenissimo principe per conflictus in Bohemia et obtentam ibi victoriam serenissimo principi propius accessit, et id effecit, ut serenissimus princeps nunc percipiat fructus, et futuris temporibus percepturus sit.

Adhuc sua excellentia serenissimo principi non denegavit transmissionem equitum, sed cum potentissimum habuit hostem, qui hunc locum obsessum liberare satagit et propterea noctes atque dies prope nostra castra se conspiciendum dat, multas habuit causas aliquantum differre hoc desiderium.

Multo minus detrectat sua excellentia solvere impensas Turcicas, perinde (non) ipsi est sive jam sive aliquantum tardius exsolvantur, tantum attigit hujus temporis incommoditatem, quodsi serenissimus princeps ita constanter urgeret, sua excellentia in inclusis ad serenissimum principem literis obtulit se promptum ita ut sperandum, ex parte suae excellentiae nihil desi-

derare neque ullam serenissimi principi dare occasionem aut materiam male suspicandi, et quia ad sollicitum metum, ne urgentissima illa instantia orta sit sinistra principis de nobis suspicione, animo candido et aperto et bono in dominum generalem rogare volui, ut haud gravatim mihi hincinde communicet suas cogitationes et edoceat, quatenus sit causa hujus plusquam severae exactionis. Certe, si aliquid accidisset, quod lateret suam excell. et dnum generalem, mihi notum fieret, propositurus ad ipsam suam excell., ut ex parte suae excell. nihil omitteretur ad continuandam nostram amicitiam et mutuam animorum conjunctionem.

7 *Kelet nélkül.*

Postquam hesternum meum circa noctem reditum, secundum verba nostri discessus suae excell. commemoravi, illa sibi non displicere asservavit, sperans hodie iter facere, cum vero propter ordinationem solvendae hujus obsidionis multum fuerit occupata, (necn. everti existimat et in tempus quoque sub manibus labitur) ex gravissimis impellentibus causis in crastinum iter differre fuit coacta.

Dnus generalis sibi persuadeat certo, suam excell. crastino die iter ita maturaturam, ut serenissimo principi prandie decenter et prout ejus respectus postulet, servitia praestare possit, de uno et altero hactenus gesto, et de aliis in futurum gerendis actionibus informationem sufficientem dare possit. Dno generali placeat, hanc parvam moram coram serenissimo principe excusare et certo confidere, hac exigua mora nihil datum iri molestiae serenissimo principi. Vram dom. ill. divinae protectioni commendans etc.

Celsissimo principi dno Sigismundo Ragozii domino

8. *Kelet nélkül.*

I.

Postquam impellentibus gravissimis causis, praecipue nostros principatus et provincias, earundemque status concernentibus nos sumus coacti cum dominis confoederatis R. R. M. Mtibus Sveciae et Galliarum pro communi causa juxta percussum foedus susceptum bellum finire, et cum Ferdinando tertio hujus temporis imperatore particularem pacem inire, confoederatae regiae majestates per suos legatos et plenipotentarios pergrandissimas nobis rationes pro pace illa speciali non accipienda opposuerint, denique multis hinc inde ultra utraque factis consultationibus et causarum propositionibus usque ad confoederatae regiae mtis clementissimam ratificationem ita res transacta est.

Ubi a suae regiae mtis Galliarum legatis et vice versa a nostra parte tantae subactae sunt difficultates, quae usque ad s. r. mtis Galliarum decisionem sunt suspensa, cum laudatissimae s. r. mtis Sveciae plenipotentiariorum et campi marschallo convenimus insequentibus punctis usque ad sacrae r. mtis ratificationem :

§. 1.

Cum utraque confoederata regia mtas omnia, quae in sua confoederatione nobis pollicebantur, praesertim conjunctionem armorum cum nostris hoc loco nobis et nostris successoribus praestiterint, ita ut nos illa occasione pro nobis nostris haeredibus quemadmodum et pro regno Hungariae et Transsylvaniae ab imperatore Romano Ferdinando tertio nostri et statuum Ungaricorum ratione pacem extorsimus, quo nomine nos et nostri haeredes et successores sicut et status Hungariae et Transsylvaniae ob hanc satisfactionem et assistentiam decentes et impensas agimus gratias, confidentes nos debere erga illos et successores regnorum hoc ingens beneficium pro viribus nostris demereri.

§. 2.

Utrisque laudatissimis praenominatis coronis confoederatis per hanc pacis particularis tractationem nihil praejudicii, neque incommoditatis debet emergere, praecavimus in specie, ne imperator Romanus aut ipsius successores ullam a nobis requirant ex Ungaria assistentiam, praecipue, ne ulli equites aut pedites, sive conscripti sive voluntarii sub ullo praetextu contra has duas confoederatas coronas aut (unam) illarum bellum particulare producantur. Nos pro nobis, nostris successoribus et statibus tam Ungaricis quam Transylvanicis promittimus, instrumento tractationis et sacro juramento acta nostra fore conformia.

§. 3.

Quoad si imperator vel ejus successores futuri in regno Hungariae huic jam factae tractationi pacis in ullo puncto aut clausula deficeret, promittimus et nostris verbis sancte pollicemur pro nobis et nostris successoribus, statibus item Hungariae et Transsylvaniae nos reassumpturos contra imperatorem et domum Austriacam arma et redintegraturos pristinam confoederationem et societatem, neque prius inde discessuros, quam universalis pax totius christianae congregationis fuerit conclusa et stabilita.

§. 4.

Viceversa nos, nostri haeredes et successores, status et Hungariae et Transsylvaniae indubitanter confidimus, laudatis-

simas ambas praenominatas coronas nos in universali pacis tractatione esse inclusuras et assentaturas, ut nos, nostri successores sufficienter simus in eventum futuro subsidio praemuniti.

§. 5.

Juxta nos in hoc bello Svecico ad nos deputatis legatis, et ad nostrum exercitum demisso quondam jam defuncto vice colonello N. N. Rebenstock relictis, et nostrae custodiae reservata documenta et instructiones, si sive a s. reg. mte Sveciae sive ab excell. campimarchallo, aut ab eo nobiscum tractata sint, extrademus, et manibus supralaudatae suae excell. remitemus.

II.

Cum etiam nos circa hunc pacis conclusum et veram ejus copiam principaliter (!) exhibuimus, vigore nostri promissi laudatissimas ambas regias majestates et coronas in tantum attendimus, ut ex hac tractatione illis ne tantillum praejudicii aut adversitatis emergere possit. Inprimis vero specialiter praecavimus, ut omnes evangelicae ecclesiae in Hungaria in pristinam libertatem restituantur, s. r. mti Sveciae nos hoc ipso pollicemur serie sancteque observare, ne religioni Lutheranae addictis, earundemque ecclesiis et scholis, coemeteriis sacellis (!) quoad jurisdictiones, consuetudines, percipiendos redditus, et alia eo longo tempore pertinentia, et incorporatis provinciis nocumentum inferatur, sed et illi circa omnia illa, sicut et sua privilegia, quemadmodum non minus religionis Reformatae sectatores, in omnibus jam dictis clausulis a nobis et nostris successoribus defendantur.

Közli: WIBLING K.

AZ ERDÉLYI KÁPTALAN LEVÉLTÁRA

GYULAFEHÉRVÁRTT.

(A Gyulafehérvártt maradt okiratok.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

661. 1364. aug. 7. Lajos király az erdélyi káptalannak Pál szebeni prépost kérelmére elrendeli, hogy a Sink székben lévő *Probstdorf* nevű birtokot, melyet Henningh fia Hannes társaival, a szebeni prépostság nagy kárával, törvény ellen bitorol, a dolog igazsága kiderülvén, annak adja vissza. — Vissegrad fer. quarta proxima post octavas festi b. Jacobi apost. (ez javítva van) anno M° CCC° sexagesimo quarto.

Eredeti. — Papiros 27—13 cm. — Nagy pecsétjének csak töredéke maradt meg. — Van hitelesített másolata dto sabb. prox. ante dominic. Quasimodo 1786.

Comit. Albens. Cista V. fasc. III. n. 28.

662. 1364. oct. 8. Péter erdélyi alvajda meghagyja a kolosm. conventnek, hogy az erdélyi káptalan tulajdonát képező Zalatna nevű falu határait hitelesen járassa ki. — Datum Varadja in octavis fest. b. Mich. arch. M° CCC° sexagesimo quarto.

A kolosm. convent transsumtuma ; l. 664. sz. a.

Cent. L. n. 39.

663. 1364. oct. 16. A kolosm. convent Péter vicevajdának jelenti, hogy az erdélyi káptalan Zalatna nevű birtoka határát kijáratta és a határjeleket felujította. — Dat. fer. quarta prox. post quindenas predictas (in quindenis f. b. Michaelis arch.) anno prenotato, (1364.)

Eredeti. — Papiros 29—18 cm. — Pecséttel hitelesítve, melynek csak helye látszik. — Az okmány alsó bal szeglete leszakadt. — Van hiteles másolata fer. 6. prox. ante f. Nat. dni 1786.

Centuria L. n. 39.

664. 1366. jul. 9. Lajos király kiváltságlevele, mely szerint mindenki adhat, ajándékozhat és hagyományozhat az erdélyi

püspökségnek, káptalannak s székes templomnak, ingó vagy ingatlan vagyont. — Dat. Albe Julie fer. quinta prox ante fest. b. Margarethe virg. et m. anno M° CCC° sexagesimo sexto.

A váradi káptalan transsumtuma 1384-ből; l. 688 sz. a.

Miscell. Cista I. fasc. V. n. 5.

665. 1366. jul. 9. Lajos király János erdélyi prépost kérelmére, Abrudbányát és Zalathnát arany- és ezüstbányaival együtt a gy.-fehérvári székestemplomnak és káptalannak, melyhez régi erős iratok szerint is tartoznak, újból adományozza, és ezen birtokban megerősíti. — Datum Albe Julie, fer. quinta proxima ante fest. b. Margarethe v. et m. anno M° CCC° sexagesimo sexto.

Lajos király transsumtuma 1370-ből; l. 675. sz. a.

Com. Albens. Cista V. fasc. III. n. 22.

666. 1366. jul. 9. Lajos király az erdélyi püspökségnek és káptalannak tett adományokat, ajándékokat és hagyományokat helybenhagyja és megerősíti, s jövődre nézve is a leendő alapítványokat kiváltságosaknak és szabadoknak kijelenti. — Dat. Albe Gyule fer. quarta prox. ante fest. b. Marg. virg. et mart. anno M° CCC° sexagesimo sexto.

A váradi káptalan transsumtuma; l. 687. sz. a.

Miscellan. Cista I. fasc. V. n. 5.

667. 1366. jul. 15. Lajos király Domokos erdélyi püspök kérelmére, Kolosvár bírójának és hiteseinek megparancsolja, hogy az erdélyi püspök kiváltságos hatósága alá tartozó jobbágyokat, (*kivéve a lopás, rablás és emberölés eseteit*) bírósága alá vonni ne merészelje, de azok elbírálását az erdélyi püspök hivatalos embereire hagyja. — Datum in Albe Gyule, feria tertia prox. post. fest. b. Margarethe virg. et mart. anno M° CCC° sexagesimo (*sexto*).

Eredeti. — Pergamen 29—11 cm. — Pecsétje hiányzik, de helye jól látszik.

Van hiteles káptalani másolata dto fer. 5. ante dnicam X. Pentec. 1786.

Ezen okmányból a 176. szám alatti okmány datuma kiegészítendő, úgy mint itten jelezve van.

Comitatus Kolos. Cista Kolos. fasc. II. n. 8.

668. 1366. jul. 15. Lajos király bizonyítja, hogy Péter erdélyi alvajda előtte kötelezte magát, miszerint a Váradja mellett lévő Maros partot, az erdélyi káptalan kielégítésére, a hajók vámolása végett kétfelé osztja, s a káptalan ebből a neki tetsző szabad helyet választhatja. — Dat. in Vynch inferiori, in festo divis. aplor. a. M° CCC° sexagesimo sexto.

Eredeti. — Papiros 23—10 cm. — Veres viasz pecsétjének látszik a helye.

Centuria X. n. 60.

669. 1367. sept. 14 körül. A váradi káptalan Vajda László dobokai főesperes és erdélyi kanonok kérésére átírja, az erdélyi káptalan birtokairól, Vajasdról, Sárdról és más egyházi birtokokról Károly királyhoz 1338-ban tett jelentését. — Dat. . . . Exalt. s. crucis, anno M° CCC° sexagesimo septimo.

Eredeti. — Pergamen 34—23 cm., melynek azonban pecsétje elveszett. — Van hiteles másolata dto fer. 4. prox. post dom. XXIV. Trinit. 1786.

Centuria 0. n. 50.

670. 1368. jun. 13. A kolosmonost. convent bizonyítja, hogy a monorai apát és az erdélyi káptalan kölcsönösen meg-egyeztek Monora és Cserged határait illetőleg. — Dat. fer. tertia proxima post fest. Corporis Christi anno M° CCC° sexagesimo octavo.

Eredeti. — Pergamen 43—15 cm. — Pecsétje hiányzik.

Centuria L. n. 49.

671. 1369. jun. 23. János a dyako-i templom lectora eladja a Diák nevű faluban Domb közelében lévő szőlőjét Tamás esztergomi érseknek. — Dat. in vigilia f. Nativ. b. Johan. bapt. anno M° CCC° sexagesimo nono.

Eredeti. — Pergamen, melynek mintegy hasonfele leszakadt. — Van hiteles mása, dto sabb. prox. a. dnic. I. Adv. 1786.

Centuria P. n. 32.

672. 1369. nov. 7. Imre erdélyi vajda bizonyítja, hogy az erdélyi nemesek Tordán tartott generális gyűlésében Miklós szolnoki főesperes az erdélyi káptalan nevében tiltakozott az ellen, hogy az erdélyi káptalan Nagylak, Koppán és Szilvás nevű faluiban, Fehérmegyében, némely név szerént megnevezett nemesek a káptalan jogát bitorolják. — Dat. quinto die congr. predictae (die dnico prox. post fest. 00. ss.) in loco prenotato (Torda) anno M° CCC° sexagesimo nono.

Eredeti. — Papiros 22—9 cm. — Pecsétje romjai most is látszanak. — Van hiteles káptalani másolata dto fer. 2. prox. post dom. Laetare 1786.

Comit. Albensis Cista IV. fasc. IV. n. 83.

673. 1370. febr. 23. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Rufus Gerard fiai Bénye és Tiburcztelke nevű falvaikat, Kolosmegyében, melyeket Károly királytól nyertek, de az előtti időkben a kolosmonostori apátságé voltak, Ottó kolosm. apátnak és a kolosmonostori szerzetnek hagyományozták. — Dat. in vigil. festi b. Mathei apl. M° CCC° septuagesimo.

Eredeti. — Pergamen 53—12 cm. — Felső részén két helyen hibás. — Pecsétje elveszett. — Van hiteles másolata fer. 6. ante dom. X. Pentec. 1786.

Comit. Kolos. fasc. II. n. 9.

674. 1370. mart. 29. Lajos király Demeter erdélyi püspök kérelmére átírja 1366-ban, a gy.-fehérvári székesegyháznak adott

kiváltságlevelet Abrudbánya adományáról. — Dat. per manus Ladislai eppi Veszprimiensis, ao d. M^o CCC^o septuagesimo quarto kal. Aprilis.

Eredeti. — Pergamen 54—34 cm. — Pecsétje az okmány alsó részével együtt leszakadt.

Comit. Alb. Cista V. fasc. III. n. 22.

675. 1370. sept. 13. János erdélyi alvajda, Veres (Rufus) Gerard fia Isván hagyománya felvétele végett a kolosmonostori apát Ottó és szerzete javára, az erdélyi káptalant megkeresi. — Dat. in S. Emerico feria 6. prox. ante f. Exalt. s. crucis M^o CCC^o septuagesimo.

Az erdélyi káptalan transsumtuma.

Comit. Kolos. fasc. II. n. 9.

676. 1370. nov. 5. Imre erdélyi vajda a kolosmon. conventnek meghagyja, hogy az erdélyi káptalan és a toroczka és gyógyi nemesek között fenforgó peres ügyben, *Enyed* és *Orbó* községeknek régi határait, az oklevelek és hiteles emberek tanúsága szerint, járassa ki, és a határokat jelölje meg, s az eredményről tegyen jelentést. — Dat. tertio die congregationis prenotate (die dnico prox. post festum 00. ss.) in loco memorato (Torda) anno M^o CCC^o septuagesimo.

Eredeti. — Papiros 45—45 cm. — Pecsétje elveszett. — Szövege nagyon tömött, a papiros meg van szakadozva és raggatva. — Van hiteles másolata dto fer. 3. prox. post dnicam XXII. s. Trinit. a. 1786., mely 36 oldalt foglal el, in folio.

Centuria M. num. 25.

677. 1370. nov. 30. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Sósputaki György felesége Erzsébet, bizonyos szőlőjét, mely a kispfaludi szőlőhegyben van, 12 forintért eladta Miklós ozdi főesperes erdélyi kanonoknak. — Dat. in fest. b. Andree apli anno M^o CCC^o LXX°.

Eredeti. — Pergamen 26 - 7 cm. — Pecsétjének csak helye látszik. — Van hiteles más. dto feria prima (*sic!*) proxima post dom. Quinquages. 1786.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. I. n. 10.

678. 1375. mart. 14. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Teremi Dénes fia Mihály előtte megjelenvén, bizonyos lakatlan birtokot, melynek neve Bochk, a székelyek határai között a Maros mellett, szülőinek és saját lelkének üdvéért, a Maros melletti Szent-Anna-Asszonyfalva plebaniális templomának adta és hagyományozta. — Dat. feria quarta proxima post fest. b. Gregorii pape ao d. M^o CCC^o septuagesimo quinto.

Eredeti. — Pergamen 34—20 cm. — Pecsétje hiányzik.

Miscell. Cista I. fasc. I. n. 30.

679. 1377. jun. 28. Lajos király a királyi, nemesi és egyházi jogok rendezésére és megkülönböztetésére Demeter zágrábi püspököt és Szécsi Miklós horvát bánt Erdélybe leküldvén, ezek

által az erdélyi káptalan Enyed nevű birtoka határait, az érdekeltek jelenlétében kijáratta és a határokat megjelöltette, kiadván ezekről kiváltságlevelét. — Dat. Cassovie, die dnico prox. ante fest. b. Petri et Pauli ap. ao M° CCC° LXX° septimo.

Lajos király transumptuma 1378-ból; l. 681. sz. a.
Centur. O. n. 72.

680. 1378. mart. 16. Lajos király János küküllei főesperes erdélyi kanonok kérelmére az erdélyi káptalannak Enyed nevű birtoka metalis levelét, melyet 1377-ben kiadott vala, átírja és megerősíti. — Dat. per m. Demetrii eppi Zagradiensis, anno M° CCC° septuagesimo octavo, XVII. kal. Aprilis.

Eredeti. — Pergamen 51—32 cm., melynek pecsétje az okmány alsó szegletével együtt leszakadt. — Van hiteles másolata dto fer. 5. prox. ante dnicam XXII. Pentecostes 1786.

Centuria O. n. 72.

681. 1379. nov. 18. László vajda, az erdélyi káptalannak Iklódi Miklós András és István ellen bizonyos piskii birtokrészek miatt fennforgó perében azt itéli, hogy az Iklódiak a jövő vizkereszt nyolczadán Szent-Imrén tartandó generális gyűlés előtt, ha jogos a birtoklás, arra esküdjenek meg. — Dat. duodecimo die congregationis prenotate (octav. festi 00. ss.) in loco prenotato (Torda) a. M° CCC° septuagesimo nono.

Eredeti. — Papiros 20—13 cm. — Van pecsétje töredékben és papirosa nagyon szakadozott. — Van hű másolata dto fer. 5. prox. a. dnic. Palmar. 1786.

Comit. Hunyad. Cista I. fasc. I. n. 32.

682. 137—? A hét szász szék bírái bizonyítják, hogy hat polgár (u. m. Uldembach Miklós, Frekki Mihály, Scharz György, Raboz Salamon, Simon etc.) husz kuriát eladtak János kerczi apátnak és általa a *cisterci* kerczi szerzetnek, evictiót vállalván a békés birtoklás biztosítására. — Dat. in Cibinio, dnica prox. post fest. Epiphan. dni, anno 137—? (*évszáma levágva*).

Eredeti. — Pergamen 31—19 cm. — Pecsétje hiányzik. — Az okmány jobb szárnya le van vágva.

Centuria HH. n. 76.

683. É. n. 1382 (?) A kolosmonostori convent Lajos királynak jelentést tévén, bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan birtokaihoz tartozó hunyadmegyei *Piski* nevű község határait a meghagyás szerint kijáratta, de némelyek, különösen a dedácsfalvi nemesek, a határjelek felujításának ellentmondottak s azért a király személye elébe megidézttettek. — Datum octavo die s. Ladislai (*év nélkül*).

Eredeti. — Papiros 30—14 cm. — Hátán viasz pecsét nyomaival. — Az okmány nedvesség miatt szenvedett. — Van másolata dto feria 2. prox. post domin. XXIV. Trinit. 1785.

Centuria O. n. 42.

684. 1384. jan. 13. Mária királyné a váradi káptalannak megparancsolja, hogy levéltárából Gobelin erdélyi püspöknek adja ki a Keresztúr és Esztény birtokokat illető okleveleit. — Dat. Pozsegavár in octavis festi Epiphan. dni anno M° CCC° octagesimo quarto.

A váradi káptalan transsumtuma ezen évből; l. 685. sz. a.
Comit. Doboka fasc. III. n. 40.

685. 1384. jan. 25. A váradi káptalan Gobelin erdélyi püspök kérésére átírja, Mária királyné 1384-ben kelt oklevelét Keresztur és Esztény birtokokról, valamint saját oklevelét is ugyanarról 1344-ből. — Dat. anno M° CCC° octagesimo quarto, in festo Conversionis b. Pauli apostoli.

Eredeti. — Pergamen 44—27 cm. — Pecsétje közepéről az okmány alsó részével leszakadt.

Két transsumtumát lásd 1384. és 1344-ből.
Com. Doboka fasc. III. n. 40.

686. 1384. mart. 31. Mária királyné Goblin erdélyi püspöktől megértvén, hogy ő és elődei a Meszes melletti Zilah városnak rég óta békés birtokában vannak, de a birtoklás okmányai esetleg elvesztek, az ő kérésére az erdélyi püspökséget, és az ő gyula-fehérvári székestemplomát annak birtokában kiváltság levelével megerősíti. — Bude fer. quinta prox. ante dom. Ramispalm. M° CCC° octagesimo quarto.

Ulászló király transsumtuma 1498-ból; l. 756.sz. a.
Centur. XX. n. 80.

687. 1384. május 28. A váradi káptalan átírja Lajos király 1366-ban kiadott oklevelét, melyben az erdélyi püspökség és káptalan összes alapítványait helybenhagyja és megerősíti. — Dat. in vigilia festi Pentecos. anno M° CCC° octagesimo quarto.

Eredeti. — Pergamen 47—27 cm. — Pecsétje az okmány alsó részéről a pergamen középső darabjával együtt leszakadt. — Van hiteles másolata dto fer. 6. ante dom. V. Pentec. 1786.

Miscellaneorum Cista I. fasc. V. n. 5.

688. 1384. május 28. A váradi káptalan László gy.-fehérvári kanonok kérésére átírja Lajos király oklevelét, mely szerint mindenkinek szabad az erdélyi püspökségnek, káptalannak és székes templomnak életében bármi igazságos czimen ajándékozni, ami királyi helybenhagyást nyer, mihelyt a tény megtörtént. — Dat. in vigilia f. Pentecostes, M° CCC° octagesimo quarto.

Eredeti. — Pergamen 47—27 cm. — Pecsétje az okmány alsó részével leszakadt. — Van mása fer. 6. ante dnic. V. Pentec. 1786.

Miscellaneor. Cista I. fasc. V. n. 5.

689. 1390. oct. 23. László erdélyi vajda a kolosmonostori conventnek meghagyja, hogy Péter erdélyi püspököt és az ő

gy.-fehérvári székes templomát, a Danch mester, Szentkirályi János fia által végrendeletileg neki hagyott, *Felső- és Alsó-Bagó* nevű fehérmegyei faluban lévő $\frac{1}{3}$ birtok-részbe szabályszerűen vezesse be. — Dat. in Küküllővár die dnico proximo post fest. Undecim millium m. anno M° CCC° nonagesimo.

A kolosm. convent transsumtuma ; l. 690. sz. a.
Centuria Q. n. 12.

690. 1390. oct. 31. A kolosm. convent László erdélyi vajdának jelenti, hogy Péter erdélyi püspököt és az ő székes templomát a Danch mester végrendeletileg hagyott $\frac{1}{3}$ rész alsó- és felső-bagói birtokába, Fehérmegyében beigtatta. Datum (*leszakadt*). A beigtatás történt vigilia festi oo. Sanctorum (1390).

Eredeti. — Pergamen 31—22 cm. — Pecsétje az okmány alsó részével együtt leszakadt.

Centuria Q. n. 12.

691. 1391. apr. 29. Zsigmond király meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Péter erdélyi püspököt Kisrétse és Pálvár nevű krasznamegyei birtokokba, melyeket kereszturi Blasi Mihálytól zálogban régóta bír, igtassa be. — Dat. Gyalu sabb. prox. p. f. b. Georgii m. M° CCC° nonagesimo primo.

A kolosmonostori convent transsumtuma ; l. 692. sz. a.

Comit. Kraszna, fasc. I. n. 3.

692. 1391. jun. 6. A kolosm. convent bizonyítja, hogy Péter erdélyi püspököt Zsigmond király rendelete folytán Kis-Rétse és Pálvára nevű falvakba, Kraszna megyében, ellenmondás nélkül beigtatta. — Dat. duodecimo die diei statutionis et introd. predictarum (sexto die festi ss. Trinit.) anno prenotato (1391).

Eredeti. — Papiros 30 · 14 cm. — Víznyomásos jegye : egyenesen álló madár. — Pecsétje töredékei megvannak. — Van hiteles káptalani másolata dto sabb. prox. ant. dnicam I. Pentec. 1786.

Comit. Kraszna. fasc. I. n. 3.

693. 1394. mart. 23. Zsigmond király Demeter erdélyi püspök kérelmére átírja Lajos királynak az egyházi bíróságok hatáskörét szabályozó 1344 évi levelét. — Dat. in Cibinio, fer. secunda proxima post dom. Oculi, M° CCC° nonagesimo quarto.

Az erdélyi káptalan transsumtuma ; l. 695. sz. a.

Miscellan. Cista III. fasc. III. n. 48.

694. 1395. apr. 1. Bonifacius pápa a váradi püspöknek meghagyja, hogy az erdélyi püspök és az erdélyi káptalan panaszára, László erdélyi vajda ellen, ki a hunyadi és hátszegi templomokat jogtalanul elnyomja, vizsgálatot végezzen, de ellene kiközösítést különös megbízás nélkül ki ne mondjon ; a tanukat pedig egyházi censurák alkalmazásával is kényszerítse az igazság felderítésére. — Dat. Laterani kalendis Aprilis pontificatus nostri anno sexto.

Eredeti. — Pergamen 23—21. — Pecsétje leszakadt. — Van káptalani hiteles másolata 1787. jan. 6-ról.

Cent. EE. 49.

695. 1398. febr. 21. Az erdélyi káptalan Móricz szathmári főesperes erdélyi kanonok kérelmére Zsigmond királynak az egyházi bíróságok hatáskörét szabályozó kiváltságlevelét átírja és kiadja. — Dat. in die Cinerum M^o CCC^o nonagesimo octavo.

Eredeti. — Pergam. 50—27 cm. — Pecsétje hiányzik. — Van hiteles mása dto fer. 5. a. dnic. XV. Pentec.

Miscellaneorum Cista III. fasc. III. n. 48.

696. 1402. mart. 29. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Turtumberger Márton sebesi polgár lámkeréki háromkövű malma negyedrészt, mely malma a Sebes vizén jár, András presbyternek, a szent Máté apostol és evangelista oltára igazgatójának a gy.-fehérvári székes templomban, 150 forintért eladta. — Dat. quarta feria proxima post fest. Pasce ao M^o CCCC^o secundo.

Eredeti fogalmazvány. — Papiros 12—30 cm..

Cista Szathmár fasc. VI. n. 6.

697. 1406. jan. 6. Zsigmond király a Torda mellett fekvő Szent-Miklós nevű falut, melyet az erdélyi püspökség a benne lévő püspöki kuriával, s egyéb tartozékaival rég óta békésen birt, a királyi só-szállítás érdekében elcserélte a Szathmár megyében fekvő Czégény és Nagyfalu nevű birtokokkal, s ezeket Szent-Miklósért István erdélyi püspöknek adományozta. — Dat. Buda, in festo Epiph. d. anno M^o CCCC^o sexto.

Eredeti. — Pergamen 44—18 cm. — Pecséttel.

Centuria XX. n. 89.

698. 1425. jul. 9. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy János erdélyi kanonok a maga és az erdélyi káptalan nevében, és Murator zlatnabányai plébános, Grás János zlatnabányai bíró és esküdt társai a zlatnabányai lakosok nevében előtte megjelenvén, bár Zsigmond király ítéletben kimondotta, hogy az erdélyi káptalannak joga van a zlatnabányai polgárokat és jövevényeket («cives et hospites») a káptalan és az erdélyi székesegyház szükségeire, úgy mint más jobbágyokat *illeték és taxa alá szorítani*, még is ők úgy egyezkedtek, hogy az erdélyi káptalannak évenként szent György nyolczadnapján, saját költségökön hatvan arany forintot fizessenek Gyulafehérvártn, a káptalan székhelyén. — Dat. octavo die festi Visit. virg. gloriose anno M^o CCCC^o vicesimo quinto.

A gy.-fehérvári káptalan transumtuma 1742-ből; l. 961. sz. a.

699. 1429. apr. 20. A váradi káptalan György erdélyi püspök kérelmére átírja László király 1275 évi és Károly király 1313 évi okleveleit. — Datum feria quarta proxima ante festum beati Geo anno quadringentesimo nono, presentibus

viris honor. Conrado preposito, Petro lectore, Antonio cantore, Valentino custode.

Eredeti. — Pergamen 45—31 cm. — Pecsétje leszakadt a középről a pergamen egy darabjával együtt.

Centuria XX. n. 100.

700. 1435. aug. 23. Zsigmond király bizonyítja, hogy György erdélyi püspöknek felhatalmazottja, István pap, a gyulafehérvári székes templomban a Minden szentek oltára igazgatója, Csahol László és János ellen, valamint Csáki György, Ferencz és László ellen, továbbá Szénás András és társai ellen, kik a püspökséghez tartozó Tasnád és Nagyfalú birtokából törvénytelen foglalásokat tettek, ünnepélyesen tiltakozott. — Dat. in Szakolcza, in vigil. b. Bartholom. apl. M^o CCCC^o trigesimo quinto.

Eredeti. — Papiros 29—22 cm. — Veres pecséttel. — Van másolata dto fer. 4. prox. post dom. X. Trinit. a. 1786.

Comit. Szathmár. fasc. III. n. 18.

701. 1440. jan. 6. Hunyadi János vajda a Diódi Lászlófia Mihály halála után szabad rendelkezés alá jött Bolgár-Cserged, Diómál és Tynód nevű fehérmegyei birtokokat a saját és a gyulafehérvári székes templomban eltemetett testvére lelki nyugalomára a gy.-fehérvári káptalannak adományozza, oly feltétel mellett, hogy a meghatározott napokon miséket végezzenek. — Dat. die et loco prenarrato (fer. quarta prox. post fest. Circumcis. d. in oppido Torda) anno M^o CCCC^o quadragesimo.

A kolosm. convent transsumtuma; l. 703. sz.

Centur. X. n. 57.

702. 1440. ápr. 19. Erzsébet királyné a gy.-fehérvári káptalannak megparancsolja, hogy György erdélyi püspököt és Loránd s Miklós erdélyi főespereseket, a püspök testvéreit Becze, Vadverem és Újfalú nevű fehérmegyei birtokokba igtassa be. — Dat. in Komárom, fer. tertia prox. ante fest. b. Georg. mart. M^o CCCC^o quadragesimo.

Eredeti. — Papiros 30—22 cm. — Pecséttel. — Viznyomásos bélyege: függő mérleg. — Van hiteles másolata dto fer. 4. prox. post. dnic. Oculi 1786. — Hátán megjegyezve, hogy a beigtatás megtörtént nemine contra dicente.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. V. n. 72.

703. 1440. május 18. A kolosmonostori convent Bodoki Tamás erdélyi káptalani dékán kérelmére átírja Hunyadi János gubernator adománylevelét, melyben Bolgár-Cserged, Diómál és Tinód nevű falukat az erdélyi káptalannak örökös mise alapítványúl adományozza. — Dat. feria quarta prox. post fest. Pentecost. M^o CCCC^o quadragesimo.

Eredeti. — Pergamen 48—32 cm. — Pecsétje az okmány alsó részével leszakadt. — Van hiteles másolata dto fer. 3. prox. post dnic. Epiphian. anno 1786.

Centuria X. n. 57.

704. 1440. aug. 24. Ulászló király az erdélyi káptalannak megparancsolja, hogy György erdélyi püspököt és városkeszi Lépes Lorándot Becze, Vadverem és Ujfalu dobokamegyei falvak birtokába vezesse be. — Dat. Bude in f. b. Bartholomei apl. ao M° CCCC° quadragesimo.

Eredeti. — Papiros 29—20 cm. — Pecséttel. — Van hiteles másolata dto sabb. prox a. dnic. Quadrag. 1786.

Comit. Albens. Cista III. fasc. V. n. 7.

705. 1443. mart. 18. András Régen város plebánusa, Losonczi István félelmes urához (domino suo metuendissimo) irván, elpanaszolja, minő durvaságokat teszen ő, és még inkább az ő emberei, a plébánus jogainak és házi szabadságának nyilvános sérelmével és erélyes hangon elégtételt kér. --- Regen fer. secunda post dnic. Reminiscere anno M° CCCC° quadragesimo tertio.

Eredeti. — Papiros 22—16 cm. — Pecsét nélkül. — Van hiteles másolata fer. tertia post dnic. Epiphan. 1786.

Cent. EE. n. 17.

706. 1444. jan. 18. Antal jogtudor erd. kanonok, szebeni plébánus és erdélyi káptalani helyettes idéző valvalis levele, (*edictum valvale*), melylyel Losonczi István káplánját Nagyszombat plébánusát, előszámítva az ő hibáit, kiközösítés terhe alatt megidézi. — Albe, decima octava mensis Januarii 1444.

Copia valvalium. — Pecsét nélkül. — Papiros 29—11 cm.

Miscellaneorum Cista III. fasc. III. n. 16.

707. 1444. május 26. Hunyadi János erdélyi vajda bizonyosságot teszen arról, hogy Nádasdy Salamonfia Mihály Bun, Spring, Drassó és Kis-Sebes birtokait, Küküllő és Fehérmegyében, a maga és szülői lelki üdvéért, a gy. fehérvári székes káptalannak hagyományozta oly feltétel mellett, hogy naponként szent mise mondassék a székes templomban az ő üdvéért; és a vajda, királyi meghagyás szerint, ezen végrendeletet elfogadva, megerősíti s annak megtartására az erdélyi káptalant kötelezi. --- Dat. Torde 26. Maji, fer. tertia prox. post fest. b. Urbani pape anno M° CCCC° quadragesimo quarto.

Eredeti. — Papiros 26—29 cm. — Zöld viasz pecsétjének meg van töredéke.

Centuria Z. n. 9.

708. 1444. jul. 15. Hunyadi János erdélyi vajda, az erdélyi káptalan kérésére Olczinai Dedreh törvénytelen foglalásai ellen megállapítja Bolgár-Csergednek régi határát. --- Dat. in Szász-Sebes, in festo Divis. apostolorum anno M° CCCC° quadragesimo quarto.

Ered. — Papiros 22—12. cm. — Pecsétje hiányzik. — Papirosa meggyöngült. — Másolata van dto. fer. 6. prox. ante dnicam XXV. Trinit. 1786.

Centuria M. n. 52.

709. 1446. (*napja kiesett.*) A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Nádasdi Salamonfia Mihály, a gyula-fehérvári templom és védszentje szent Mihály főangyal iránti különös tiszteletből, az ő saját vagyonát, t. i. Bunt, Küküllőmegyében, Spring, Drassó és Kis-Sebest tartozékaikkal, (ugymint Nagyfalú, Kakova, Négfalú és Slavendorf) melyek Fehérmegyében fekszenek, a gy.-fehérvári székestemplomnak hagyományozta, azon feltétel mellett, hogy szülei és az ő lelki üdvéért a templomban a következő misék legyenek elvégezve évenként:

1. Vasárnap a szentháromságról szóló mise énekkel;
2. hétfőn a halottakról szóló mise énekkel;
3. kedden a bold. szüvről való mise, olvasva;
4. szerdán a bünök elengedéseért, olvasva;
5. csütörtökön az angyalokról szóló mise énekelve;
6. pénteken, az úr szenvedéséről szóló mise;
7. szombaton pedig rendben a bold. szűz miséi énekelve

legyenek.

Ide járulnak némely feltételek Ilona nevű felesége életben léteire vonatkozólag. — Dat. die dnico vid. in festo b. anno M° CCCC° quadragesimo sexto.

Eredeti. — Pergamen. 52—23 cm. — Pecsétje leszakadt.
Cent. XX. n. 52.

710. 1450. oct. 16. Herepei Márk és Tarkői Rikolffia György vicevajdák megkeresik az erdélyi káptalant, hogy Antal kolosmonostori apátot és conventjét néhai Kechet István elzálogosított birtokába, amely a Doboka megyében fekvő Szent-Márton Macskása, másképpen Botos-Macskása nevű faluban van, szabály szerint igtassa be. — Torda in festo b. Galli conf. anno M° CCCC° quinquagesimo.

Eredeti. — Papiros 24—15 cm. — Pecsétje helye látszik. — Hátán meg van jegyezve, hogy az introductio megtörtént secundo die festi b. Elisabeth vidue, de ellenmondók voltak, akik a vajda elébe idéztettek. — Van hiteles másolata dto sabb. prox. ante dnicam X. Pentecostes 1786.

Comit. Doboka, fasc. III. n. 6.

711. 1452. apr. 18. A váradi káptalan Magyarország főpapjainak, báróinak és nemeseinek jelenti, hogy az ők meghagyások szerint Losonczy Istvánt a bán fiát, ki Máté erdélyi püspököt és az ő székes templomát Barla nevű falu birtokába bevezettetni nem engedte, pénzbírság mellett, szent György napja nyolczadára megidéztek. — Dat. quinto die diei evocationis prenotate (feria sexta prox. post f. Pasche) anno M° CCCC° quinquagesimo secundo.

Eredeti. — Pergamen 22—16 cm. — Pecséttel. — Van hiteles másolata is dto fer. 3. prox. post dnicam Trinit. 1786.

Comit. Kraszna, fasc. I. n. 36.

712. 1453. mart. 7. A kolosm. convent bizonyítja, hogy Selyki Balás erdélyi kanonok a maga és az erdélyi káptalan nevében, a Hunyadi János gubernátortól nyert három faluért u. m. Kis-Sebes, Spring és Drassóért Fehérmegyében és más négy faluért, melyeket Nádasdi Mihály az erdélyi káptalannak hagyományozott, tiltakozik, nehogy Hunyadi János gubernator másnak adja, vagy Geréb János s bárki más azokat a káptalan sérelmével elfoglalja. — Dat. fer. quarta prox. post dnicam Oculi anno M° CCCC° quinquagesimo tertio.

Eredeti. — Papiros 21—21 cm. — Pecséttel. — Van hiteles mása dto fer. 3. prox. post dnicam Septuages. 1786.

Comit. Albens. Cista I. fasc. IV. n. 27.

713. 1453. oct. 16. Tarkői Rikolffia György és Slibo Broniszláv erdélyi vicevajdák a kolosmonostori conventet megkeresik, hogy az erdélyi káptalant Bun, Spring, Drassó, Nagyfalu, Kakova, Kis-Sebes birtokába, melyeket Fejéregyházi Mihály az erdélyi káptalannak hagyott, igtassa be. — Torda in festo b. Galli conf. anno M° CCCC° quinquagesimo tertio.

A kolosm. convent transsumtuma ; l. 718. sz. a.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. III. n. 2.

714. 1453. apr. 20. A kolosmon. convent bizonyítja, hogy Lippai Gergely erd. kanonok a maga és az egész erdélyi káptalan nevében tiltakozást jelentett az ellen, hogy vingárdi Geréb János magát Ulászló király által Spring, Drassó és Kis-Sebes falvakba, melyek a káptalant illetik, beigtattatni törekedett, és azért a királyt és Hunyadi János gubernátort eme falvak adományozásától és Geréb Jánost azok elfoglalásától eltiltotta. — Dat. fer. sexta prox. a. f. b. Alberti eppi anno M° CCCC° quinquagesimo tertio.

Eredeti. — Papiros 21—18 cm. — Pecséttel. — Van hiteles mása dto sabb. prox. a. dnic. Oculi 1786.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. IV. n. 2.

715. 1453. május 27. László király a váradi káptalannak megparancsolja, hogy Csorba Lászlót, Istvánt és Csahol Jánost társaival együtt, kik a Máté erdélyi püspök birtokát tevő Keve nevű faluban, a püspök megbízott emberét félholtra megverték és nagy károkat tettek, a király személye elébe idézze meg. — Datum Várad, in festo s. Trinit. anno M° CCCC° quinquagesimo tertio.

A váradi káptalan transsumtuma ; l. 717. sz. a.

Miscellan. Cista I. fasc. I. n. 13.

716. 1453. jul. 14. A váradi káptalan tanusítja, hogy László király rendelete folytán Csorba Mihályt, Istvánt, Jánost, Csahol Jánost társaikkal együtt, Máté erdélyi püspök emberé-

nek *Kevében* történt megveréseért, a király színe elébe megidézték. — Dat. octavo die diei inquisit. et evocat. prenotatarum (fer. sexta prox. post f. Visit. b. Mar. virg.) anno supradicto.

Eredeti. — Papiros. — Pecséttel. — Van hiteles másolata dto fer. 6. prox. ante dnicam sextam Pent. a. 1786.

Miscellan. Cista I. fasc. I. n. 13.

717. 1453. oct. 30. A kolosm. convent Tarkői Rikolf fiának Györgynek és Slibo Bronislav alvajdáknak átírja, hogy midőn a meghagyás szerint az erdélyi káptalant Spring, Drassó, Kakova, Nagyfalú, Kis-Sebes birtokába beigtatnák, Geréb János és rokonai ellenmondottak, Bunban pedig, Monyorósi Mysner Losonczi Deső nevében a beigtatás ellen tiltakozott s azért őket a vajda elébe megidézte. — Dat. octavo die diei introd., statut. et evoc. prenotatarum (fer. tertia pr. post fest. Undec. mill. virg.) anno supradicto (1453.)

Eredeti. — Papiros 25—22 cm. — Pecséttel. — Van hiteles másolata dto fer. 2. prox. post (!) dnic. Cantate 1786.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. III. n. 2.

718. 1454. jul. 12. A kolosmonostori convent Tarkői Rikolffia Györgynek és Bronisláv vicevajdáknak jelenti, hogy az erdélyi káptalannak az erdélyi püspök Máté ellen, ki a káptalani vagyont foglalgatja, emelt panasz megvizsgálásáról szóló 1454 évi levelét átvévén, a megjelölt hiteles személyek jelenlétében az érdeketek meghallgatásával, Váradján, Kisfaludon, Borbándon megvizsgálták és igaznak találván, a püspököt szent Mihály napja nyolczadára, a vajda elébe megidézte. — Datum septimo die diei inquisitionis et evocationis prenotatarum (fer. sexta prox. ante fest. b. Margarethe v. et m.) anno dni supradicto (1454.)

Eredeti. — Papiros 42—25 cm. — Pecsétjének sárga viasz töredéke megvan. — Van hiteles másolata is dto feriae quintae prox. ant. dnicam Pentec. 1786.

Centuria O. n. 62.

719. 1454. jul. 15. Tarkői Rikolffia György és Slibo Bonislav erdélyi alvajdák Alsófehérmegye fő és alispánjának és szolgabíráinak meghagyják, hogy az erdélyi káptalan panaszát, mely szerint az erdélyi püspök *Máté* a káptalani földek határait megrontja, erdeit levágatja, fáit elhordatja, réteit lekaszáltatja, magok mellé vévén a kijelölt hiteles embereket, a kolosmonostori convent tanúsága mellett, az igazságot derítsék fel s ha a panasz igaz, a püspököt az elfoglaltakból tegyék ki s az eredményről tegyenek jelentést. — Dat. Torde duodecimo die termini prenotati (in octavis festi b. Johannis bapt.) anno M^o CCCC^o quinquagesimo quarto.

A kolosmonostori convent transsumtuma ; l. 717. sz. a.

Comit. Albens. Cista IV. fasc. III. n. 2.

720. 1462. jun. 11. Mátyás király az erdélyi káptalan azon panaszára, hogy az erdélyi nemesek Enyeden tartottak generális gyűlést, elrendeli, hogy ezután sem Enyeden, sem a káptalan más jószágain ilyen gyűléseket tartani ne merjenek, mert az a káptalani kiváltságok ellen van. — Buda, fer. sexta prox. ante fest. ss. Trinit. anno M° CCCC° sexagesimo secundo.

Eredeti. — Papiros 30—21 cm. — Szakadozva. — Pecséttel. — Van másolata dto fer. tertia proxima p. dnic. Laetare, anno 1786.

Com. Alb. Cista V. fasc. II. n. 41.

721. 1464. apr. 17. Mátyás király dengelegi Pongrácz János vajdának meghagyja, hogy miután Hunyadi János beszercei gróf *Diómált* Diódvárától elválasztotta és az erdélyi káptalannak hagyta, de a határokat azok között ki nem jelölte: a kolosmonostori convent hiteles emberei jelenlétében a határokat jelölje ki. — Dat. Buda fer. tertia prox. p. f. beator. Tiburcii et Valeriani, anno M° CCCC° sexagesimo quarto.

Eredeti. — Papiros 26—21 cm. — Vizonyomásos bélyege: lópatkó. — Pecsétje leesett. — Van mása dto sabb. prox. ante dnic. XX. p. Pent. 1811.

Centuria BB. n. 96.

722. 1464. nov. 7. Dénes erdélyi vajda a gyula-fehérvári káptalant megkeresi, hogy miután Ottó kolosm. apát s az ő conventje között egyfelől és Szamosfalvi Miklós fiai között másfelől Apahida és Szent-Miklós határai miatt hosszas per folyt, mely a kolosmonostori convent javára végződött, a káptalan ezen ítélet alapján Apahida és Sz.-Miklós határait kijáratván, kinek-kinek a magáét adja át. — Dat. die et loco prenotato, (fer. quarta prox. ant. f. b. Martini conf. Torda) anno M° CCCC° sexagesimo quarto.

Ered. — Papiros 44—26 cm. — Viznyomásos bélyege: horgas tör. — Pecséttel. — Az okmány több helyen megevődve. — Van hiteles másolata dto fer. 4. prox. post dnic. XI. Pentec. 1786.

Comit. Kolos. fasc. IV. n. 33.

723. 1466. május 20. Mátyás király az erdélyi vajdának megparancsolja, hogy a volt vajda Pongrácz János törvénytelenül elfoglalván az erdélyi káptalan Tinód nevezetű birtokát, melyet a király a káptalannak oda ítelt volt, eme Tinód nevű birtokot a tulajdonos erdélyi káptalannak adassa vissza. — Buda, fer. tertia proxima ante fest. Pentecostes, anno M° CCCC° sexagesimo sexto.

Eredeti. — Papiros 29—21 cm. — Veres viasz pecsétjének látszik a helye.

Centuria X. n. 62.

724. 1466. sept. 2. Mátyás király az erdélyi káptalannak meghagyja, hogy ő Zernyest és Tahát nevű falvakat a Barcza-ságban a Krisztus nevét viselő brassai testvéri egyletnek adományozván, azokba a nevezett egyesületet igtassa be. — Datum in Komárom, in festo b. Emerici ducis M° CCCC° sexagesimo sexto.

Eredeti. — Papiros 29—22 cm. — Pecséttel. — Viznyomásos bélyege : körben függő mérleg. — Van másolata fer. 6. prox. post f. Nat. dni 1785. Comit. Albens. Cista II. fasc. III. n. 27.

725. 1468. dec. 15. A kolosm. convent bizonyítja, hogy galambfalvi Székely Imre az erdélyi káptalan nevében protestált az ellen, nehogy Mátyás király Spring, Drassó és Kis-Sebes nevű fehérmegyei falvakat, melyeket Nádasdi Salamonfia Mihály az erdélyi káptalannak mise alapítványúl hagyományozott volt, bárki másnak adományozza. — Dat. feria quinta proxima post fest. b. Lucie virg. anno M° CCCC° sexagesimo octavo.

Eredeti. — Papiros 21—16 cm. — Pecséttel, melynek nyoma jól látszik. — Van mása dto fer. 4. post. dnicam IV. Advent. 1786.

Comit. Alb. Cista I. fasc. III. n. 14.

726. 1471. május 21. Mátyás király meghallgatva az erdélyi káptalan azon panaszát, hogy a püspökség vagyonainak igazgatója Csernahora Jeroslaw és Zolomi Imre pünköszt napján és a körül, bizonyos gy.-fehérvári káptalani földeket s réteket, a püspöki jobbjok segítségével elfoglaltak, május elején a káptalannak ötven ökrét elhajtották és más károkat tettek, a fehérmegyei tisztségnek parancsolja, hogy a kolosmonostori convent hiteles emberei jelenlétében eme hatalmaskodást vizsgálja meg s ha igaz, Csernahora Jeroslavot és társait a foglaltakból kivétvén, tegyen a káptalannak a törvény szerint igazságot, s a tetteseket a vajda elébe, megbüntetés végett idézze meg. — Datum Kolosvár fer. tertia proxima an. fest. Ascens. dni M° CCCC° septuagesimo primo.

Eredeti. — Papiros 43—28 cm. — Pecséttel. — Viznyomásos bélyege : olló félig nyitva. — Van hitelesített másolata fer. 6. prox. ante dnic. XX. Pentec. 1786.

Centuria F. n. 98.

727. 1472. mart. 12. Ceklas Kelemen kolosaknai bíró és hites társai bizonyítják, hogy Pogány Miklós özvegye Ursula, a maga és utódai nevében Kolosaknán Kalyán felől lévő halasztavát husz arany forintért Domokos kolosaknai plébánusnak eladta. — Dat. Kolosakna, in f. b. Gregorii pape anno M° CCCC° septuagesimo secundo.

Eredeti. — Pergamen 30—17 cm. — Pecsétje leszakadt.

Com. Kolos. fasc. I. n. 45.

728. 1472. május 25. Ceclas Kelemen kolosi bíró és hites társai bizonyítják, hogy tordai Pogán Miklós felesége Domokos kolosi plébánusnak bizonyos halastó helyet, a város határán, 20 arany forintért eladott. — In oppido Kolos, feria secunda prox. post fest. Trinit. anno M° CCCC° septuagesimo secundo.

Eredeti. — Pergamen 36—22 cm. — Pecsétje hiányzik.

Centuria U. n. 74.

729. 1472. nov. 25. Gábor erdélyi választott püspök, személyesen nem jöhetvén Gyulafehérvárra, maga helyett küldi a pozsonyi prépostot Györgyöt és saját gyóntató atyját Fr. Bernárdot, kiket az erdélyi káptalannak ajánl. — Dat. Sopronii, 25. Novembr. 1472.

Eredeti. — Pergamen 29—18 cm. — Pecséttel, de ez meg van romolva.

Centuria EE. n. 46.

730. 1474. dec. 3. Mátyás király Gábor erdélyi püspöknek megengedi, hogy Közép-Szolnokmegyében fekvő Tasnád nevű püspöki birtokán fából vagy kőből várat építhessen. — Dat. in civitate nostra Vratislaviensi sabb. prox. post. f. b. Andree apl. M° CCCC° septuagesimo quarto.

Ulászló király transsumtuma 1498. évből; l. 759. sz. a.

Comit. Szolnok fasc. III. n. 3.

731. 1477. jan. 19. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Vas János és fiai Dobokamegyében Szent-Gothárdon lévő halastavukat a boldog szűz kolosvári templomának hagyták lelkök üdvességére, örök alapítványúl. — Sabbato prox. post fest b. Antonii conf. anno M° CCCC° septuagesimo septimo.

Eredeti. — Pergamen 32—25 cm. — Pecsétje hiányzik.

Comit. Doboka, fasc. III. n. 33.

732. 1478. május 13. Kendi Antal vicevajda az erdélyi káptalant megkeresi, hogy a remete Pál remetéit a Tholdalagi András által, azok Szent-Királyon létező zárdájának hagyományozott bizonyos toldalagi halastó birtokába igtassa be. — Dat. Thorda tertio die festi Pentecostes anno dni M° CCCC° septuagesimo octavo.

Eredeti. — Papiros 21—16 cm. — Pecséttel.

Comit Thorda, fasc. V. n. 39.

733. 1481. (vagy 1487?) jun. 24. *Báthori István* vagy valamely más erdélyi vajdának megkererési töredéke a kolosmonostori conventhez, hogy az erdélyi káptalan birtokait Gyulafehérvártt, az erdélyi püspökség foglalásai ellen, a határok hiteles kijelölésével védelmezze. — Dat. . . . fest. Nativ. b. Johannis bapt. ao 148-mo.

A kolosmonostori convent transsumtuma, melynek eleje hiányzik; l. 732. sz. a.

Centur. L. n. 15.

Közli: BEKE ANTAL.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK 1551—1553.

— HATODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

334. 1552. nov. 26. — Castaldo írja Ferdinándnak:

»Moldavus autem ipsi siculo¹⁾ dixerat, se ex literis regis Poloniae certioratum esse, quod filius regis Ioannis penes se erat, et illum ad confinia ducentis equitibus praefecisse ita, quod ex omnibus signis, quae a totis partibus oriuntur, satis clare suspicari potest, quod auxilio et favore regis Poloniae, vaivodae Moldaviensis, turcarum ac partium, ipsum filium Ioannis regis in regno reducere velint; ideo (si) sacratissimae maiestati vestrae videretur, sub alio colore in Poloniam ad explorandas intentiones et practicas partium illarum transmittere posset, nam regina Izabella non sine maximo fundamento tam aperte declararet se deinceps rebus suis et filii melius consulturam.

Nicolaus Corniz per Emericum mihi nunciari fecit, quod practica ista filii regis Ioannis ex Hungaria a multis nobilibus cum intelligentia aliquorum transsylvanorum orta sit, qui transsylvani siculos inconfidentes reddere conantur, ut eo melius cogitationes ipsorum ad finem perducant.«²⁾

E hírekre Castaldo a 2000 könnyű lovasnak, az 1000 magyar gyalognak s az 500 vasas németnek beküldését lázasan sürgeti.

Írja azt is, hogy a német kapitányok nagyobb csodát tettek, mint Krisztus, aki csak egy halottat támasztott fel, mert ezek egyetlen napon 3000-et adtak vissza az életnek (isti autem tria millia in uno die reviviscere faciunt.)

Eredeti, jobbára titkos jegyekkel.

¹⁾ Egy székelv főnemes.

²⁾ Castaldónak Lázár (!) Imre nevű titkára hallotta ezeket a Kornis Miklós leánya menyegzején.

335. 1552. nov. 28. — Castaldo értésére adja a királynak, hogy Brandeis egyik kapitánya kijelentette neki, hogy nekünk pénz kell és nem szavak, vagy módját találjuk annak, hogy honnét vegyünk: megölünk mindenkit (Szebenben).

Spanyol levélkivonat.

336. 1552. nov. 30. — A nagy-enyediek panaszkodnak a szebeni vicariusnak, hogy az oda érkezett németek mindent felfalnak. A házak védszentjeit összetörték, az ajtó-félfákat ellopták, s mindenféle istentelenségeket követtek el.

Eredeti.

337. 1552. nov. (?) — Ahmát basa egri táborából újra felszólítja az erdélyi három nemzetet, továbbá külön-külön Báthoryt, Bánk Pált, Kendi Ferenczet, Ödönffy Lászlót, Perusith Gáspárt, Bornemissza Farkast, Patóchy Ferenczet, Mikola Lászlót s fiát, somlyai Báthory Endrét, Hagymási Kristófot, Török Jánost, Kendi Jánost és Kemény Jánost, hogy a németeket üzzék ki, Izabellát s fiát vigyék vissza országába, különben a szultán személyes jövetelével (a jövő évben) fenyegetődzik, s akkor kő kövön nem marad.

Eredetiek.

338. 1552. nov. vége vagy dec. eleje, Déva. — Bánk Pál arról tudósítja Castaldót, hogy Kazum basa elrendelte a Maros mindkét partján lakó oláhoknak, és rácoknak, hogy úgy készen legyenek, hogy parancsára azonnal felkelhessenek. A dévai szorosban se katona, se élelmi szer, se pedig pénz nincsen.

Másolat.

339. 1552. dec. 1. Gyulafejevárvár. — Castaldo értesíti a királyt, hogy az oláhországi vajdának követői voltak nála. Már elébb kijelentette a vajdának, hogy czélszerű lett volna Ali csauست elfogatnia; de úgy látszik, vagy elfeledte, vagy más alkalomra halasztotta, vagy talán rászedetett a török ígérete által, hogy ő leszen az oláh vajda. Szebenben valami Márton nevezetűt akarnak bírónak, a ki felségednek ellensége. Báthory s a gyulafejevári vicarius úgy vélekednek, hogy irnia kellene felségednek a szebenieknek, hogy olyant válasszsanak, a ki mind nekik, mind pedig felségednek hasznára legyen.

Eredeti.

340. 1552. dec. 1. Szamosujvár. — Báthory Castaldótól fizetése kiszolgáltatását kéri, jöllehet »revera literae sacratissimae regiae maiestatis domini mei clementissimi aliter in hac parte solutionis debiti mei sonabant«. Vajdasága nem egyéb rab-

szolgaságnál, minthogy csak a rabszolgákat szokás fizetés nélkül szolgálatra kényszeríteni.

Eredeti.

341. 1552. dec. 2. — Castaldo panaszolkodik a királynak, hogy a spanyolok lázonganak s a népet sanyargatják, mely vagy ellenök támad, vagy a törökökhöz pártol. Nádasdy Tamást ajánlja erdélyi vajdának.¹⁾

Spanyol levélkivonat.

342. 1552. dec. 4. Gyulafejevárvár. — Castaldo Báthorynak dec. 1-ején kelt levelére azt feleli, hogy senkit sem illet meg a rabszolga név úgy, mint őt (Castaldót). Védekezik az ellen, mintha egy fillért is eltulajdonított volna valaha a zsoldul küldött pénzből.

Másolat.

343. 1552. dec. 5. Gyulafejevárvár. — Megyesi Ferencz vicarius azt írja Ferdinándnak, hogy a katonaság a Castaldónak tett ígérete daczára is, hogy kárt nem teszen, sok bünt követett el. Midőn ezért megfeddik őket, azt vetik okúl, hogy nem kapnak zsoldot. A legnagyobb jogtalanságot akkor követik el, mikor a nemességnek régi szabadságával nem gondolva, házába rontnak, hogy onnan mindent elraboljanak. Ezért félni lehet, hogy a nemesség meghidegül felséged iránt. Gondoskodják felséged vajdáról Báthory helyett, mert ő (Báthory) legtovább az év végéig ha megmarad.²⁾

Eredeti.

344. 1552. dec. 6. Gyulafejevárvár. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy a moldovai vajda Rusztán basának a persák által történt megveretéséről tudósította őt s hogy a törököket mindenfelől fegyverre híjják, hogy Rusztánnak segítséget küldhessenek. Mentegetődzik a vajda, hogy elfogadta ugyan kényszerüségből a zászlót a szultántól, de azért híve felségednek.

Eredeti.

345. 1552. dec. 6. Grác. — Ferdinánd örömét fejezi ki Castaldónak az oláh bojároknak Mircsén vett győzelme felett, a mely az egész keresztyénségre nézve kívánatos volt, »ut tales

¹⁾ Ezen a hangon szólnak a dec. 4. és 5-én kelt levelei is. — *Spanyol levélkivonat.*

²⁾ A következő nap újra figyelmezteti, hogy gondoskodják vajdáról, mert Báthory nem akar gondot viselni az országra, hanem haza akar menni Magyarországba. Ennek az az oka, hogy Castaldo a Báthory sallarimumját nem fizette meg. A németek és spanyolok a zsold meg nem fizetése miatt lázonganak, ez okból vonakodnak a Dévához küldött magyarok is szolgálni, sőt Török János is e miatt vonta ki 200 lovasát a végekből. — *Eredeti.*

homines extirpentur, et tanquam putrida membra resecuntur, quae virus ac putorem quo infecti sunt, in reliquas etiam corporis partes diffundunt». Reméli, hogy kigyógyítja Kendit és másokat is a Mircse megöletése, kik gonosz tervekkel és machinatiókkal vannak eltelve, hogy nem oly könnyű véghezvinni azokat s ő valamint társai felhagynak a megkezdett dologgal. Ezért újlag meghagyja Castaldónak, hogy Báthoryval és Hallerrel együtt a törökkel megkezdett béke alkut dicsőségünkre és országainknak hasznára fejezze be. A szultán halála hírének ő nem nagy hitelt ad.

A dévai szorost meg kell erősíteni Kasum bég ellen; ha a magyar lovasság a szorost elhagyta, a Báthory lovasait küldje oda, míg vagy az előbbieket visszatérnek, vagy másokat nem szed; de csak olyan kapitányokat és katonákat küldjön, a kikben bízni lehet, s a kik képesek és hajlandók is a szoros megvédésére.

Télire csak azokat a németeket tartsa meg, a kik engedelmesek, kormányozhatók és szolgálatra készek; a többieket Brandaissal együtt ereszsze el, a hátramaradottak élére Helfensteint állítván. Újra igéri, hogy pénzt küld, nehogy a városokban elhelyezendő katonaság a lakosoknak kárt okozzon.

Olvasta Izabellának a hozzá (Castaldóhoz) és öccséhez írt maró és keserű leveleit; ha valami akadály nem merül fel, igyekezik kielégíteni, hogy többet ne panaszkodhassék.

Olvasta a Vas László leveleit is Gyulából a Horvát Bertalan kegyetlenkedéseiről és arról is, hogy kedvez (Horvát) a lutheranus papoknak, »qui non solum imperitam plebem perversae et reprobatae doctrinae suae veneno inficiant«, hanem még a török kémeknek is kezére járnak.

Fogalmazvány.

346. 1552. dec. 6. Grác. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy két követet küldött Izabellához, kijelenteni neki, hogy őt s fiát igazán kész kielégíteni; de egyszersmind azért is, hogy a János Zsigmond visszavitele ügyében folyó practica állását ¹⁾ kipuhatolják.

Kivonat.

347. 1552. dec. 6. Grác. — Ferdinánd lázasan sürgeti Don Didacus Lassót, hogy eszközölje ki a pápától és a szentszéktől a Frater gyilkosai részére a fölmentő ítéletet hangsúlyozván, hogy országai közjava s a keresztyénség érdeke követelték annak a dögleletes embernek (pestiferum istum hominem) lábalól eltételét, kinek szándéka volt a hadsereget megsemmi-

¹⁾ Ugyanezt ismétli Ferdinánd dec. 16-án Grácban kelt levelében. — Fogalmazvány.

síteni, hogy az országot tőlünk elrabolhassa s adót fizetvén a szultánnak, magának szerezhesse meg. Kijelenti azt is, hogy a gyilkosság az ő rendeletére történt.

Fogalmazvány.

348. 1552. dec. 8. Grác. — Ferdinánd hangoztatja Rusztán basának, hogy a békét ő mindig szentül megőrizte, hanem a budai basa sértette meg azt sokszor. Erdélyt nem erőszakkal vette el, hanem a királyné és a rendek egyetértőleg adták által. Minthogy a császárral (V. Károly) együtt hajlandók a békére, — eszközöljön ki követek számára *salvus conductus* és hat havi fegyverszünetet a szultánnál, hogy egyezkedni lehessen; egyszerűsmind járjon közbe a béke érdekében.¹⁾

Fogalmazvány.

349. 1552. dec. 11. Déva. — Bánk Pál tudósítja Castaldót, hogy egy hirnöke jelentése szerint a török Illyénél van. Neki a Báthory lovasainál több embere nincsen.

Eredeti.

350. 1552. dec. 11. Gyulafejevárvár. — Castaldo írja a királynak, hogy Báthory nem helyesli a rendek összehívását az ország megtartására célzó előterjesztés meghallgatására, mert a rendek neheztelnek a katonák viselkedése miatt s könnyen a felségedtől elpártolást határozhatnak el.

Eredeti, titkos jegyekkel.

351. 1552. dec. 12. Gyulafejevárvár. — Castaldo értesére adja a királynak, hogy beléegyezett abba, hogy a rendek a mit tetszik azt irjanak a szultánnak, miután megígérték, hogy azért hívek maradnak felségedhez, s csak a bekövetkező veszélynek akarják elejét venni azzal. Abban, hogy a dévai szoros őrzése Bánkra bizassék, csak azért egyezett belé, hogy a Báthory kívánságának, ki a nyáron választotta maga mellé alvajdának, eleget tegyen. Bánk jan. 6-án, a spanyolok pedig e hó végén túl nem maradnak Dévánál; azért korán kellene őrseről gondoskodni. Haller nehezen szerezhethet pénzt a katonák szükségére Erdélyben, minthogy a városok már nagy összegeket hiteleztek. Küldi a Frater meggyilkoltatása ügyében kihallgató tanúk jegyzékét. Erdélyi vajdának Nádasdyt ajánlja, s

¹⁾ Két nappal később hasonló értelemben ír a szultánnak s mentegtetődzik Ferdinánd, hogy a békét ő soha meg nem szegte. Erdélyt a királyné s a rendek önként adták által. Az adót éppen úgy meg fogja fizetni, amint az ennekelőtte fizettetett. Legalább hat hónapi fegyverszünetet kér s menedéklevelet az ő és a császár követek számára, hogy a béke felett egyezkedni s azt meg is kötni lehessen. — *Fogalmazvány.*

hogy csak egy vajda legyen, mert a rendek panaszkodnak, hogy sok bába között elvész a gyermek.

Eredeti.

352. 1552. dec. 13. — A gyulafejevári vicarius Ferdinándnak irt levelében szintén nem tartja czélszerűnek a rendek összehívását tanácskozásra, hanem a helyett minden megyéből s a székek és szászok közül is három-három előkelőt tart meghívandónak. Ali csausz irta, hogy jó, de még nem érkezett meg; írja, hogy a szultán hajlandó visszaadni Lippát. Ujra ajánlja, hogy kevesebb számú német tartassék az országban, kiknek hiányát inkább magyarokkal lehetne pótolni, kik a török ellen alkalmasabbak.

Eredeti.

353. 1552. dec. 13. Gyulafejevár. — Castaldo írja a királynak, hogy egy 1000 főnyi, Temesvárból és Lippából való török-tatár csapat egy oláh pap vezetése alatt Déva felé kém-szemlére indult, de a burgundiai Ville János s még egy más kapitány 600 lovassal véletlenül meglepték őket s 80-at levágtak, 35-öt pedig foglyúl ejtettek közülök; ugyanakkor a magukkal hurczolt rabok is több törököt és tatárt fogtak el.

Eredeti.

354. 1552. dec. 14. Nagyvár. — Varkócs Tamás bihari főispán és váradi kapitány tudatja Castaldóval, hogy hat megye nemessége szent Miklós napja harmadán conventiculumot tartott a védelem érdekében Szánthó városában, s követséget választott a királyhoz.¹⁾ A lakosság titkon hódol a töröknek.

Eredeti.

355. 1552. dec. 15. Szamosujvár. — Báthory is Nádasdy Tamást ajánlja a Ferdinándnak irt levelében vajdának. Kéri, hogy őt tovább maradásra ne kényszerítse. Déva elhagyatottságát festi, a hol Bánk Pálon, kevés spanyolon és egy német csapaton kívül más had nincsen, mert a könnyű lovasság is már elment onnét.

Eredeti.

356. 1552. dec. 16. Grác. — Ferdinánd ujra felhatalmazza tábornokát, hogy ha szükség, magyar lovas és gyalog csapatokat fogadhasson, s igéri, hogy a zsoldról gondoskodni fog. Helyesli igyekezetét: rávenni a biharmegyeieket, hogy saját javukra és védelmükre, a Ferdinánd által tartandó katonaság számára segélyül 500 dénárt adjanak; abba is beléegyeznek, hogy a többi megyék is ezen a czímen adót fizessenek; de ha nem sike-

¹⁾ E conventiculum végzéseit l. *Fraknoi*, A magyar országgyűlések története III. k. 397. l.

rül, szükséges leendő valamiféle katonaságot oda küldeni, hogy az ellenség zaklatásaitól mentek maradhassanak.

Fogalmazvány.

357. 1552. dec. 17. Grác. — A király utasítja a szebenieket, hogy olyan polgármestert válasszanak, a ki nekik dicsőségükre, neki és az országnak pedig hasznára legyen.

Fogalmazvány.

358. 1552. dec. 17. Krzepicz. — Izabella kijelenti Ferdinándnak, hogy biztosaival, Redern Frigyessel és Kyndlerrel egyetértésre jutott, azért nem szükséges újabb biztosok kinevezése.¹⁾ Ujra kéri, hogy az opelni és ratibori herczegségeket 16,000 aranyban inscribálja neki.

Eredeti.

359. 1552. dec. 18—27. Konstantinápoly. — A szultán tudatja az erdélyiekkel, hogy ha békét akarnak, s a magyarországi urak közül vajdát maguknak — válasszanak az ő tudtával egy alkalmas embert, de egyszersmind küldjék be az évi adót is és kergessék ki a németeket (a kik nagy csalók) az országból; küldjenek hozzá az adóval egy becsületes embert, »damit ich meinem woiwoden nach meinem willen eine fan oder sendziack vber das landt genedigist leihen mag.« Adjanak hitelt levelének, kergessék ki a németeket, tartsák meg a barátságot a portával, különben semmi mentegetődzés nem fog segíteni..

Egykorú német fordítás.

360. 1552. dec. 19. Gyulafejérvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy Kendy azt mondta Kornis Miklósnak, hogy te is egyik oka vagy Erdély elvesztésének, mert beléegyeztél a János király fia kimenetelébe az országból. Kornis azt hiszi, hogy Kendy, Petrovics és Kason bég közt egyezkedés van folyamatban, a mely szerint Kason bég Déva felől támadná meg az országot, az erdélyiek pedig Kolosváron és Tordán át rohannának meg bennünket. Különösen Bornemisza Boldizsár és Orbay Miklós (magyarországiak) szőtték eddig a cselt. János Zsigmond anyjával együtt a határ felé közeledik; Kornis szerint a moldovai vajda segíteni fogja János Zsigmondot, hogy beüthessen Erdélybe.

Ujra panaszkodik a spanyolok és Bánk Pál ellen, hogy a dévai szorost el akarják hagyni.

¹⁾ Ez felelet Ferdinándnak dec. 8-án Gráczból a királynéhoz intézett levelére, melyben az egyezkedés alkalmával fölmerült akadály elhárítására biztosai mellé még teljhatalmú oratorok küldését is kilátásba helyezi. — *Fogalmazvány.*

Kornist egyenesen felszólította egy előkelő nemes (Bánffy László), hogy csatlakozzék hozzájuk a János király fiának viszhozására.

Bethlen Gábor is (Magyarországból) részes az özszeesküvésben; Török János és Perusyth is azok.

Eredeti, titkos jegyekkel.

361. 1552. dec. 20. Buda. — A »szegény Ali« hasa tudatja a királylyal, hogy ha azt akarja, hogy a szultánnak és Rusztán hasának szóló leveleit kézbe küldje — vonja ki hadait Erdélyből; rontassa le Egert, Tatát s Alia Mátyás három várát; a szokott adót fizesse meg a szultánnak, s akkor nemcsak beküldi azokat, hanem még közbenjáró is lesz a béke érdekében.

Eredeti.

362. 1552. dec. 21. Grác. — Ferdinánd ismétli a Castaldóhoz irt levelében, hogy igyekezik más vajdát állítani Báthory helyébe, »vel aliter de gubernio illarum regni nostri partium disponamus«. Ujra felhatalmazza magyar zsoldosok szedésére, bár veszélyesnek tartja, hogy az ország teljesen idegen őrség nélkül maradjon. Helyesli a Bánk Pál elmenő szándékát Déváról; alkalmas és hű parancsnokra kellene a szoros őrzését bízni.

Fogalmazvány.

363. 1552. dec. 21. Grác. — Ferdinánd utasítja ujonnan kinevezett követeit: Herberstein Zsigmondot és Langi Jánost, hogy kérjék arra Izabellát, hogy János Zsigmonddal eljegyzendő legkisebb leánya, az igen fiatal Johanna helyett válassza azt a királyné a Ferdinánd leányai közül, a kinek életkora inkább talál a János Zsigmonddal.¹⁾

Fogalmazvány.

364. 1552. dec. 22. Gyulafejérvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy Izabella most már nyíltan fogta a dolgot; titkára levelet irt a szebeni polgármesternek és bírónak, biztatván őket, hogy a királyné fiával együtt nemsokára visszatér.

A szebeni polgármester (Márton nevű) »deo placuit« — mondja Castaldo — a decz. 21. és 22-ike közti éjjel meghalt; a bíró is halálos beteg.

A kolosváriak azon csodálatosan meghalt két pap helyett, kik a szerzetesek kikergetésének és a templomok lerombolásának okozói voltak, azt választották meg, ki azelőtt a Petrovics prédikátora volt s ki nemcsak a szerzetesek, hanem felséged ellen is izgatja a népet.

¹⁾ Midőn Herbersteinék indulni akartak, tudósítás érkezett Redern Frigyesről, hogy az egyezkedés Izabellával befejeztetett.

A zsoldosok a lakosság mozgalmától rettegnek. — Kazumbég készen van segítyt vinni az erdélyieknek. — Báthory a slávoniai bánt ajánlja erdélyi vajdának; előtte tisztán áll, hogy Báthory korábbi méltóságát szeretné visszanyerni.

Ajánlta Báthorynak, a fejevári vicariusnak és Hallernek, hogy mielőtt a nemesség fellázítaná ellenünk a söpredéket, előzők meg őket s háromnak vagy négynek ütnők el a fejét. Báthory erre nem hajlandó; de Haller és a vicarius nem idegenkedtek a tervtől, (a qua — opinione mea — nec vicarius Albensis, nec Petrus Hallerus dissentiunt.)

Eredeti, titkos jegyekkel.

365. 1552. dec. 22. Grác. — Ferdinánd biztatja Báthoryt, hogy fizetését nemsokára meg fogja kapni. Minthogy Bánk Pál nem akarja tovább a dévai szorost őrizni, gondoskodjanak Castaldóval együtt alkalmas emberről; ha pedig nem találának, igyekezzék Bánkot maradásra birni.¹⁾

Fogalmazvány.

366. 1552. dec. 25. Gyulafejevár. — Castaldo a királynak Kornis Miklós azon tudósítását adja érteni, hogy a moldovai vajda készülődik, hogy a határok felé nem megvetendő sereggel közeledő lengyel vezérrel egyesülhessen. Utánnok jön Petrovics János Zsigmonddal, míg a királyné egy lengyel határszéli várban maradt hátra. Petrovicsék egyetértének Kászon basával és az összeesküvő nemesekkel, kiknek feje a köszvényes Kendy Antal, a kinek házánál főzik ki a terveket. E héten is gyűlést tartván Orbay Miklós, Patócsi Ferencz, Kemény János, Mihályi Tamás (a barát rokona) és több társaik, Patócsi saját költségén 300 lovast ígért, ugyanannyit Török János is, bár ez személyesen nem volt jelen. Perusyth és mások a zsoldot nem akarják elfogadni és azt mondogatják, hogy nemsokára lesz törvényes királyuk, s a Frater György halálát meg fogják bosszulni. Újra elősorolja a nyomort. A Nádasdy jövetelét sürgeti, mert Báthorynak barátja senki sincs, de annál több, a ki gyűlöli az országban.

Eredeti, titkos jegyekkel.

367. 1552. dec. 25. Gyulafejevár. — Castaldo félelmét írja a királynak, hogy a nemesség már mindenütt gyűléseket kezd tartani, s a zsoldosokat nemcsak az útban, hanem a városokban is le fogják gyilkolni. Ha tehetsége volna, tudná miként

¹⁾ E napon megparancsolja Bánknak is, hogy a szorost január 6-án túl se hagyja őrizetlenül. — *Fogalmazvány.*

kellene ezt megelőznie, a nemesek közül a bűnösöknek megbüntetésével, mielőtt a népet fellázítanák. A spanyolok e hó végén túl nem maradnak; a kapitányok tüzelik őket az elmenetelre.

Eredeti, titkos jegyekkel.

368. 1552. dec. 26. Gyulafejérvár. — Castaldo arról értesíti a királyt, hogy Petrovicsot Vizkereszt napjára Munkácsra várják, hol Kendyvel találkozván Erdélybe indul. Több nemes felszólította a királynét, hogy a kedvező alkalmat ne szalasztsa el, hanem fiával együtt jöjjön Erdélybe.

Helfenstein és Brandeis csapatjaik egyesítését lehetetlennek tartják; félő is, hogy együtt lévén, föl fognak lázadni.

A nemesség kijelentette Báthorynak, hogy az ő (Báthory) jelenlétében nem tart országgyűlést; e miatt ő írt a vajdának, hogy hármat vagy négyet a főbbek közül el kellene fogatni és arra kényszeríteni, hogy az egész machinatiót fedezzék fel. Báthory azt felelte, hogy ő nem lát okot az elfogatásra, »si ego contra illos aliquid habeo, eos captivandos curem«; a mely dolog érthetetlen, tudván azt, hogy mily gyanakodó Báthory a nemesség iránt. Kérte a vajdát, hogy az összeesküvés ügyében neki (Báthorynak) írt leveleit égesse el; úgylátszik, hogy a dologról az összeesküvőknek tudomása van.

Eredeti, titkos jegyekkel.

369. 1552. dec. 28. Grác. — Ferdinánd felhatalmazza Castaldót arra, hogy a fogadandó 2000 könnyű lovas és 1000 gyalog számára szükséges egy holnapra való zsoldot Haller segítségével bárhonnán kölcsönözhesse; ¹⁾ egyszersmind arra is, hogy Debreczen városa és vidéke védelmére is lovasságot szedhessen.

Fogalmazvány.

370. 1552. dec. 28 — 1553. jan. 6. — A szultán felszólítja az erdélyieket, hogy a németeket, kik most a nyakukon ülnek, kergessék ki az országból.

Fordítás.

371. 1552. dec. 30. Gyulafejérvár. — Castaldo ismétli a királynak szóló tudósítását az összeesküvésről, de biztosan nem tudja, hogy Petrovics Moldova vagy Lipa felől fog-e Erdélybe jöni. Ujra elmondja a spanyolok elmenő szándékát is, kik sanyargatják a népet a németekkel együtt, mely miatt a nép elkeseredve, a mi kikergetésünkről gondolkozik. Erkölcsei prédikációval is megpróbálta már hatni a spanyolokra.

Eredeti, titkos jegyekkel.

¹⁾ Hasonló tartalmú levelet ír a király e napon Haller kincstartónak is. — *Fogalmazvány.*

372. 1552. dec. Gyulafejejevár. — Castaldónak Ferencz nevű titkára fejtegeti (talán Nádasdynak) Erdély fontosságát, mely bástyája a keresztyénségnek, melyből nemcsak Magyarország védhető meg, hanem szabad út nyílik egész Konstantinápolyig, csakhogy valaha mód lenne berontani oda. Figyelmezteti a veszélyre, hogy Izabella többek unszolására vissza vágyik Erdélybe, »et si ad hoc se accingeret, *comparato a fratre* (a lengyel királytól), *aut aliunde auxilio*, non est dubitandum, quim multos *fautores ex regnicolis haberet, filiulus ille hic tanquam deus assumeretur*, tantomagis ex dicta *pacis et quietis spe*, quam *eo rege habere crederent; turca enim* nullam eius fraudibus aptiorem umbram habet *instans, ut reginae filius revocetur, quod si a maiestate sua invita et aliorum ope et opera succederet, quod deus avertat, nomine reginae Izabellae et sui filii turcae regerent et dominarentur; nonne ergo* melius esset voluntarie regnum eis *committendo amicos et subditos habere*, quam expectare, ut *turcarum auxilio illud recuperent.*» A török nem kíván egyebet az országtól, mint engedelmességet s adót, »sed praesupponamus, omnia ista nihil esse nunc; sperandumne est, quod quam primum *reginae filius adoleverit, et per aetatem poterit, quiescet etiamsi terni Opoliae ducatus darentur?* — minime profecto, si non *obtusum eius ingenium et regia indoles*, quam in *puerili ista aetate praesefert*, recte inspiciatur«; de ha megnyugodnék is, nem hiányoznának soha a satellesek, a kik folyvást ösztönöznék s atyja példájára figyelmeztetnék, ki török segélylyel lett királylyá. A török miatt folyvást nagy hadsereget kell (Ferdinándnak) Erdélyben tartania, s e hadsereg mindig veszélyezteti az országot. A töröknek azon kívánsága folytán, hogy János Zsigmondot hozzák vissza, a németeket kergessék ki, fizessenek adót, melyek után nemcsak békén hagyja az erdélyieket, hanem még Lippát is visszaadja — hasznosnak látná Izabellával szerződésre lépni olyan formán, hogy Izabella jelentené ki a töröknek, hogy kívánsága teljesül, csak előbb adja vissza Lippát, melybe ha a török beléegyeznék, akkor reá lehetne bízni kár nélkül az országot János Zsigmondra, két vagy három várat fenntartván a királyné számára, melyekbe a kapitányok és az őrségek az ő felsége hozzájárulásával neveztetnének ki; továbbá, hogy a királyné és János Zsigmond mellé orator képében küldetnék egy eszes, vitéz és tekintélyes ember, a ki nekik tanácsot adna, s a török csalfaságait ellenőrizné, és a királynak a dolgok állásáról jelentéseket küldene, s a ki végre az esetleges szükségekre pénzzel is el lenne látandó.

Végül a levélíró »Franciscus strepatus« arra kéri az ismeretlent, hogy az ő (a levélíró) kilétét Castaldónak ne árulja el, mert akkor életével fizetne meg leveléért.

Eredeti, titkos jegyekkel.

373. 1552. — Lázár Imre (Csikból) tudatja Kornis Miklóssal, hogy a moldovai vajda azon ürügy alatt, hogy a tatárok be akarnak törni országába — fegyverre hívja a népet.

Egy lengyel sereg megindult Lengyelországból. Alárdi Miklós, Polyák Boldizsár visszatértek (Kassáról), Kendy Ferencz még ott maradt; úgy hallatszik, hogy Pozsonyba utazott.

Eredeti.

374. 1553. jan. 1. Gyulafejevárvár. — Castaldo tudósítja a királyt, hogy Báthory megengedte a rendeknek az ő (Báthory) jelenléte nélkül gyűlést tartani, mely 2—3 nap múlva Kolosváron leend. E terv is Kendy Antaltól és Ferencztől származik. Úgy értesül, hogy az erdélyiek a szultántól, a francia királytól és Izabellától levelet kaptak, mely szerint János Zsigmond a francia király leányát veszi feleségül; a francia király azt igéri, hogy János Zsigmondot országában megvédelmezi, Lippát és Temesvárt visszaadatja, s az épülő félben levő várak építését befejezteti. Azt beszélik, hogy János Zsigmond 15 nap alatt Kolosvár felé Erdélybe érkezik. Kászon basa expedícióra készül. A rendek ma követség útján kijelentették, hogy az én és a Báthory jelenléte nélkül akarnak gyűlést tartani. Ő a hadi népet egy tömegbe vonja össze és sietni fog, hogy a rendek előtt seregével Kolosvárra érjen.

Eredeti, titkos jegyekkel.

375. 1553. jan. 2. Szeben. — Haller Péter tudatja Ferdinánddal, hogy Byrckner András, a felséged híve, választatott meg szebeni polgármesternek.

Eredeti.

376. 1553. jan. 2. Grác. — A király tudatja Castaldóval, hogy a János Zsigmond érdekében támadt összeesküvésről értesülvén, miután biztosai Izabellával egyetértésre jutva haza jöttek, az ügy teljes elintézése végett újabb követséget indít haladék nélkül a királynéhoz.¹⁾

Fogalmazvány.

377. 1553. jan. 3. Gyulafejevárvár. — Castaldo tudósítja Ferdinándot, hogy a Helfenstein németjei, kik Nagy-Enyeden mindent fölemésztettek ingyen, most kényszerűségből Tördára

¹⁾ Ugyanilyen értelemben ír Kendy Ferencznek is e napon, hozzá tévén, hogy puhatolja ki: minő machinatio foly Erdélyben és kik annak mozgatói? — *Fogalmazvány.* — Varkócsot is az összeesküvés és annak részesei kifürkészésére utasítja, meghagyván neki egyszersmind azt is, hogy ha Castaldónak segítségre lesz szüksége, mennél több gyaloggal és lovassal segélyére siessen. — *Fogalmazvány.*

költöztek által, hol közelebbről országgyűlés lévén, félő, hogy a németiség és az erdélyiek között zavar keletkezik.

Kornis arról értesíti, hogy Kendy Ferencz a királynéval és Petrovicscsal találkoztván, tüstént emberét küldötte a szultánhoz, hogy János Zsigmond visszavitelére és a felséged katonáinak legyilkolására haladék nélkül küldjön segítséget.

Eredeti, titkos jegyekkel.

378. 1553. jan. 4. Gyulafejevár. — Castaldo azt írja a királynak, hogy inkább lehetne a moldovai vajdának birtokot adni mint Kendy Ferencznek, a ki a mozgalmaknak feje, vagy részese bizonyosan. Ez a királynéval s Petrovicscsal értekezvén, a zsidóvári várnagyot Törökországba küldötték, ki a mult héten onnan eredménnyel érkezett vissza, mire a királyné tüstént egy más követet indított útnak oda. Hivassa magához felséged Kendyt azon ürügy alatt, mintha valamiféle hivatalt (pl. az erdélyi vajdaságot) akarná neki adni s tartóztassa le. Ha igaz — a brassaiak is részesek az összeesküvésben; nem eresztenek be több katonát a városba; a minap pedig a fegyvert az ottvaló csapattól zálogul szedték el, úgy hogy a katonáknak most egy késecskéjük sincs, sőt adót is küldtek a szultánnak. Kendy Antal és Patócsy a beszterczeieket is részükre nyerték. Serédy, Werner és Dobó könnyen elfoghatnák a Lengyelországból jövő Petrovicsot; azért nekik meg is parancsolhatná azt a király.

Eredeti, titkos jegyekkel.

379. 1553. jan. 4. Nagyvárad. — Vas László arra kéri Castaldót, hogy mentse fel őt a Gyulára való gondnak terhe alól. Magyarországon az összeesküvés napról-napra erősödik, melynek részeseiül Bethlen Gábort, Bethlen Györgyöt, Ártándy Kelement meg is nevezi.

Eredeti.

380. 1553. jan. 5. Konstantinápoly. — Mircse exvajda Báthoryt a szultánnak nemsokára hozzá (Báthoryhoz) érkező ama parancsolatjáról értesíti, hogy a tehetetlen és aszszonyos németeket távolítsa el az országból, s küldje meg az adót. Arról is értesíti, hogy a szultán visszaadta neki az oláh vajdaságot, s annak elfoglalására nagy sereggel küldi.

Eredeti.

381. 1553. jan. 8. Grác. — Ferdinánd felhatalmazza Malvezzit — ha arra alkalom kínálkoznék — a béketárgyalás megkezdésére; egyszersmind utasítja, hogy a küldendő oratorok számára menedék-levelet s a béketárgyalásra hat hónapi fegyverszünetet eszközöljön ki.

Fogalmazvány.

382. 1553. jan. 9. Gyulafejérvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy két német csapatnak egyesítése még nem ment végbe, minthogy egyik kapitány sem akarja a másik katonáit elfogadni. Kászon bég nagy sereggel és ágyukkal Déva felé siet, honnan a spanyolok ma elmennek.

A városokban és falvakban való katonaság rettenetesen kinozza a népet, mégis naponként éhség és hideg miatt sokan pusztulnak el.

A parasztság és a Helfenstein csapata között összeütközésre került a dolog, mert azok a németek pusztításait meg akarták akadályozni.

Eredeti, titkos jegyekkel.

383. 1553. jan. 10. Gyulafejérvár. — Haller azt írja a királynak, hogy pénzt a kereskedőktől kölcsön nem kapott; a bányák művelésére is a saját zsebéből fizetett, hogy többet jövedelmezzenek.

Figyelmezteti a királyt, hogy a törökkel kötendő fegyverszünet pontjai közül, a sónak a szultán birtokaiba leendő szállíthatásáról szóló pontot valahogyan ki ne felejtsek.

Eredeti.

384. 1553. jan. 10. Gyulafejérvár. — Castaldo diploma alakjában hirré teszi, hogy azok a colonellusok, kapitányok és más tisztek, továbbá zászlótartók, tizedesek és közemberek, a kik az ő felsége engedelme nélkül hagyják el az országot, halállal, a nemesek pedig nemesi kiváltságaiknak elvesztésével fognak lakolni.

Másolat.

385. 1553. jan. 10. Grác. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy Kendy Ferencz egy embere által kijelentette neki, hogy abban, a mivel vádolják, — mintha Erdélyből Izabellával és Petrovicscsal a János Zsigmond visszahozása felett tanácskozni ment volna ki — nem érzi magát bűnösnek, s hogy miként eddig, úgy ezután is hűséggel akarja szolgálni őt. Ujra hangsúlyozza Ferdinánd, hogy a mesterkedések megszüntetésére mindent elkövet, s e célra legjobb eszköznek a királyné s fia kielégítését véli. Beléegyezik abba, hogy a hozzá követet küldött németek egyelőre egy havi zsoldot megkapván, kivonulhassanak Erdélyből. Azért meghagyja neki, hogy a 2000 magyar lovasnak és 1000 gyalognak összegyűjtésére gondja legyen. Összegyűjtetvén e 3000 ember, akkor a Brandeis németjeit és a spanyolokat, valamint a Mirkowsky lovasait is ki lehet vonni az országból, a hová az új vajda is megérkezhén, a legutoljára kijövő idegen csapattal aztán ő is elhagyhatja Erdélyt.

Fogalmazvány.

386. 1553. jan. 11. Gyulafejervár. — Zárai Pál a királynak írt levelében mentegetődzik, hogy sem ő, sem pedig csapattja semmiféle lázongásban részt nem vettek; ellenben a Castaldo, valamint a Brandeis parancsa is mindig késznek találta őket az ő felsége szolgálatára.

Eredeti.

387. 1553. jan. 13. — A király a magyar rendeknek adott válaszában kijelenti, hogy az erdélyi három nemzet az ő »praeter omnem scitum et voluntatem« kezdett a békéről alkudozni a törökkel; miről ő is értesülván, úgy adott azután utasítást Castaldónak és a vajdának a béke, illetőleg a fegyverszünet megkötésére nézve.

Fogalmazvány.

388. 1553. jan. 13. Gyulafejervár. — Castaldo azt írja Ferdinándnak, hogy az általános gyűlés elkerülése végett ők jan. 20-ára részleges gyűlést hirdettek Kolosvárra; megelégednek-e a rendek? — nem tudja. Gondoskodott arról, hogy a rendeknek az Ali csausz jöveteléhez kötött reményét megsemmisítse. Radul oláh vajda véd- és dacyszövetségre hajlandó velem a török ellen. Irja Radul azt is, hogy a moldovai vajdának is ez a szándéka.

Eredeti, titkos jegyekkel.

389. 1553. jan. 14. Grác. — Ferdinánd reményét fejezi ki a Castaldónak írt levelében arra nézve, hogy miután Izabella és ő közte az egyezés létrejött, se maga a királyné nem kísért meg, se más által nem kísértet meg valami rosszat ő ellene. Már Kendy Ferencztől sem kell tartani. Nem hiszi, hogy az erdélyiek a kolosvári gyűlésen valamit indítanának ellene (Castaldo) és a sereg ellen, minekutána tudják azt, hogy ő (a király) Izabellával már kiegyezett, s ők is a külföldi zsoldosok okozta tehertől meg fognak szabadulni. Mind a mellett ő (Ferdinánd) is fél, nehogy olyan valami felett tanácskozzanak a rendek, a mi reá, Castaldóra és a seregére is veszélyt hozhatna; ezért óhajtáná az általános gyűlés megakadályozását, s hogy csak egyes főbbek hivatnának meg a tanácskozásra.

Fogalmazvány.

390. 1553. jan. 14. Szeben. — Haller megküldi Castaldónak az oláh vajdától kapott s Castaldónak, Báthorynak, az erdélyieknek ¹⁾ és a szebenieknek szóló leveleket, melyekben a szultán az Ali csauszsal folytatott egyezkedésre válaszol. Ezeket tudatni kellene a királylyal, de titkon, nehogy a szultán ígéretei

¹⁾ Január közepe táján a szultán Ali csausz által küldött felhívásában meghagyta az erdélyieknek, hogy miután hűségöket kijelentették neki, — ha valami kérni valójuk van, emberök által találják meg őt, a ki szabadon jöhet és mehet. — *Egykorú fordítás.*

némely nyughatatlan embert fondorlatokra sarkaljanak. Tudatja Radul, hogy Ali csausz jan. 10-én Tergovistbe hozzá érkezett, s tudósítást vár (a vajda) az egyezkedést illetőleg. Utasítást kér arra nézve, hogy mit feleljen Radulnak s egyuttal Ali csausznak is.

Eredeti.

391. 1553. jan. 17. Gyulafejevárvár. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy a mult évben István moldovai vajda által letartóztatott s Konstantinápolyba küldött követe által (ki visszatérő útjában a Mircse fogságába esett, a honnan csak akkor szabadult meg, mikor Mircsét Radul elkergette) Rustán basa a maga és négy basa társa nevében azt izeni neki (Castaldónak), hogy ha felséged a szokott adót megfizeti, békén hagyják, sőt Temesvárt és Lippát is visszaadják; ellenkező esetben tavasszal az ország megsemmisíttetik. A spanyolok minden áron menni akarnak, s minthogy Kolosvár felé kell menniök, félő, hogy az ott öszszegyűlt nemesség és ő köztök valami scandalum lesz, s a nemesség, számosan lévén, fegyvert fog ellenök.

Eredeti.

392. 1553. jan. 18. Grác. — Ferdinánd meghagyja Hallernek, hogy a kiküldendő idegen zsoldosok helyett szükséges 2000 könnyű magyar lovas és 1000 gyalog fogadhatására akár kölcsön, akár más módon is pénzt szerezzen.¹⁾

Fogalmazvány.

393. 1553. jan. 19. Grác. — Werner Györgyöt felszólítja a király, hogy miután Petrovicsról az a hír, hogy Munkácsra jött, s ott többekkel gyűlést fog tartani, — puhatolja ki, hogy mit forralnak s adja tudtúl, hogy idején intézkedhessék.

Fogalmazvány.

394. 1553. jan. 19. Grác. — A király Castaldónak írt levelében nem lát más módot az összeesküvés lecsendesítésére, mint Izabellának s fiának kielégítését és az idegen hadnak Erdélyből visszahívását; ez utóbbira nézve Castaldót gyors cselekvésre nógatja.

Óhajtandó volna, hogy az általános országgyűlés ne tartassék meg, hanem az egyes megyékből és székekből csak kevesen és pedig választottak jónének össze a szükséges dolgokról és az ország védelméről tanácskozni.²⁾

Fogalmazvány.

¹⁾ Január 28-án hasonló értelemben ír neki. — *Fogalmazvány.*

²⁾ Hasonló értelemben ír Castaldónak a király jan. 23-án az általános országgyűlést illetőleg, utasítván őt, hogy annak megtartását minden áron akadályozza meg. — *Fogalmazvány.*

395. 1553. jan. 23. Nagyvárad. — Varkócs Tamás tudatja Ferdinánddal, hogy a János Zsigmond visszahozására támadt összeesküvés Erdélyből indult ki; Magyarországon részeseiül Bethlen Gábort és testvéreit tudja, továbbá Ártándy Kelement, kit egyik kémje Temesváron Kászon basánál látott.

Eredeti.

396. 1553. jan. 28. Grác. — Ferdinánd Hallernek írt levelében bár nem nagyon bízik az Ali török csauszszal folytatandó alkudozás sikerében, — utasítja őt, hogy jó eredményt elérni igyekezzék.

Fogalmazvány.

397. 1553. jan. 29. Grác. — E napon írt levelében a király az általános országgyűlés megtartásának megakadályozására utasítja ismét Castaldót; de ha ez lehetetlen, akkor a gyűlés végét megvárandónak véli, remélvén, hogy az az ő érdekének ártalmára nem lesz. Inti, hogy vigyázzon magára és biztonságát gondoskodják.

Fogalmazvány.

398. 1553. jan. 29. Grác. — Ferdinánd azt írja Castaldónak, hogy Nádasdy nem fogadja el a vajdaságot; ezért újra megpróbálta egy követe által maradásra bírni Báthoryt. Igen szeretné, hogy az Ali csauszszal folytatandó alkudozás eredménye necsak pusztá szó legyen, hanem legalább is hat hónapi fegyverszünet, a mely idő alatt a békéről egyezkedni követeket küldhetne, salvus conductus mellett, Konstantinápolyba.

Fogalmazvány.

399. 1553. febr. 1. Buda. — Ali basa tudatja Pallavicinivel, hogy ő nem akadályozza a szultánnal kötendő békét; a Ferdinánd leveleit elküldötte a szultánnak és Rustán basának; csak küldje emberét a király, ő elkísérteti Konstantinápolyba, de siessen, mert 60,000 ember már kész, hogy márcziusra Törökországból kijöve Egert lerombolja és azután Erdélyt leigázza.

Másolat.

400. 1553. febr. 4. Homoród-Szent-Pál. — Kornis Miklós tudatja Castaldóval, hogy a moldovai vajda egy bojárja által újra felszólította őt a hozzá menetelre, mert közlendői vannak, a melyek az ország megtartására és a keresztyénség hasznára irányulnak. Menjen-e? értesítse őt.

Eredeti.

401. 1553. febr. 4. Szentiván. — Kendy Ferencz és János arról tudósítják Castaldót, hogy Izabellának és Petrovicznak szolgálai a János Zsigmond karácsonra tervezett bejöveteléről

beszélnek; karácson már a nélkül eltelvén, most böjt közepére (ad medium Ieiunii) mondják hogy bejön a moldovai vajdával, a lengyel király seregeivel és Kászon béggel. Figyelmeztetik, hogy a mozgalom Várad felől fog kiindulni.¹⁾

Eredeti és másolat.

402. 1553. febr. 4. Kolosmonostor. — Castaldo félelmét írja a királynak, hogy ha a Brandeis csapatának pénzt küld ő felsége, s a többiek ezt megtudják — lázadásban fognak kitörni.

Ha Kendy Ferencz gyanuba nem esik, alkalmas lett volna Erdély kormányzására — a hadi dolgok kivételével. Balassa Menyhért szintén; de őt sem felséged, sem az erdélyiek nem szeretik. Hiábavaló a bizalom akár a béke, akár csak a fegyverszünet sikerében is, minthogy az összeesküvők és a török között már el van határozva a János Zsigmond visszahozatala. A moldovai vajdához küldött követe arról értesíti, hogy a vajdához érkezett két török csausz, segély ígérete mellett, ezt gyors készülésre sürgeti. A vajda újabb követet küld ide, a ki birtokait sürgesse, de inkább azért, hogy az ország állapotát kikémlelje.²⁾

Eredeti, titkos jegyekkel.

403. 1553. febr. 5. Kolosmonostor. — Castaldo írja a királynak, hogy a lengyel király, a moldovai vajda és Kászon bég különböző akadályok miatt a tavaszra halasztották a megindulást Erdély ellen. Mindez a francia király tudtával és támogatásával történik. Mindennél nagyobb baj a szükség, a mely megbénítja védelmi törekvéseinket, s tág tért nyit az ellenségnek a támadásra. Erre czéloz a királyné is (Izabella) levelében, mikor azt mondja, hogy felségednek nincs módja őt és János Zsigmondot kielégíteni s nekünk is fizetni, s hogy jövőben még kevésbbé fog Erdély védelméről gondoskodni; ezért kénytelen ő magára és fiára gondot viselni.

Kendy Ferencz előtt nem titok (azért ír olyan hangon), hogy én mindent tudok a mit forralnak. De mindez keveset használ, ha felséged embereket nem küld, a kik Szebent, Brassót, Fejérvárt, Szászsebest, Segesvárt és Kolosvárt megvédjék és Miksát Erdélybe nem küldi. Már látja a nehézségeket, melyek a

¹⁾ Febr. 7-én (Szentivánról) újra azt írja Kendy Ferencz Castaldónak, hogy Lengyelországban (nemesek és parasztok egyaránt) János Zsigmondnak Magyarországra leendő hozataláról beszélnek. — *Eredeti.*

²⁾ E napon egy másik levelében utasítást kér a királytól arra nézve, hogy miféle és honnan szerezhető pénzzel fogadja meg a 2000 lovaszt és 1000 gyalogot? Esküdjözik, hogy ha febr. 5-én indulnia kellene Erdélyből, annyi pénze sem volna, hogy magát és kíséretét két napra elláthatná. — *Eredeti.*

Helfenstein csapatának kimeneteléből származnak; de istennek kell annak lennie, a ki mindezt meg tudja orvosolni.

Eredeti, titkos jegyekkel.

404. 1553. febr. 7. Gyalu. — Castaldo értesíti a királyt, hogy Báthory a Kendy Ferencz magyarul hozzá (Báthoryhoz) írt levelét közölte vele, mely latinra fordítván, egyebek között ezt tartalmazza: »famam hic certissimam habemus, Paulum Bakyt cubicularium domini Petri Petrovith iterum a Kassumbegh reversum esse per viam Varadiensem, et quod filius regis Ioannis mox Hungariam intrare debet, cui Beche, Bechkereke, Themesvar, Lippa et Solymos restituuntur. Mirabiles rumores habemus hic, etiam plebs tumultuare incipit, dominatio vestra spectabilis et magnifica cogitet ad ista, et videat, quid sibi et mihi sit faciendum«. Ha a nép csakugyan fellázad, elvesznek, — írja Castaldo — minthogy sem pénz, sem élelmi szer nincsen s az erődtített városokba nem eresztik be a katonákat. Félt, hogy a Kaszáról jövő pénz vagy a spanyoloknak (a kik már átlépték a Tiszát), vagy a törököknek, vagy a parasztságnak esik zsákmányul.

Eredeti, titkos jegyekkel.

405. 1553. febr. 7. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy a nem régen Kolosvárt tartott partialis országgyűlés végzéseit, melyek szerint a rendek pénzsegélyt szavaztak meg, s kimondták nemcsak a részleges, hanem az általános fölkelést is szükség esetén — már megkapta.

Miután a spanyolok a hozzája (Ferdinándhoz) küldött követjük visszatérését meg nem várva elhagyták Erdélyt — megparancsolta a határszáron való szorosok őrségeinek, hogy minden spanyolt, a kinek tőle vagy Castaldótól, vagy parancsnokától útlevele nincs, tartóztassanak le.

Meghagyja neki, hogy azt a gyalogot (pixidarius), ki őt (Castaldót) megtámadta s meg akarta verni, vesse kinzás alá.

Utasítja, hogy az összeesküvés két fő kolomposának, Bethlen Gábornak és Ártándy Kelemennek elfogását s Nagyváradon leendő börtönbe vetését Varkócsnak parancsolja meg.

Ujra sürgeti a magyar zsoldos sereg összegyűjtését; a szükséges pénzt küldeni fogja.

Fogalmazvány.

406. 1553. febr. 8. Gyalu. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy a Helfenstein németjei is zsoldot követelnek, hogy ők is elmelessenek a vasasok és spanyolok után. Már a fogadott 2000 magyar lovas és 1000 gyalog is fegyverkezik ellenünk. A Gritti Alajos sorsával fenyegetnek engem. Mindenfelől hírlik,

hogy 14 nap alatt a moldovaiak, a székelyek és a törökök megindulnak elpusztításunkra. Szükségesnek véli, hogy vajdát nevezzen ki a király s a nyitrai püspököt beküldje, hogy a teendőkről s a mennyirelehet, az ország megtartásáról tanácskozzanak. A lehető gyorsan küldjön segílyt, mert neki csak 100 lovassa van. Sokszor hallotta már, hogy a lengyel király is készülődik, mivel nehéz lesz egyezségre jutni, mivel a franczia királylyal már régen egyezkedett s talán most is egyezkedik ennek leánya s a János Zsigmond közt kötendő házasság ügyében.

Eredeti, titkos jegyekkel.

407. 1553. febr. 8. Gyalu. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy a fondorkodás a rendek kolosvári gyűlése óta még magasabbra emelte fejét a királyfinak a bőjt közepén leendő visszahozása érdekében. A németek ígérnek, hogy a commissariusok bejöveteléig nyugodtan maradnak, de a spanyolok nem, sőt ezek útra is keltek s útközből mindenütt rabolnak. Báthory és Kendy Ferencz szinleg jó barátok, de titkon halálos ellenségek. Báthory nagyon bízik Szalánczy Jánosban, a ki pedig határozottan óhajtja a királyné s fia visszahozatalát s a ki sok gonoszságot követett el.

Brandeis németjei elvesztették minden reményöket; azon szándékkal készülnek el Szebenből, hogy többeket magokhoz vonva lázadást üssenek.

Eredeti, titkos jegyekkel.

408. 1553. febr. 8. — Castaldo a titkára (Ferrari Márk) által Báthoryval, ennek a vajdaságban maradása felől folytatott alkudozásról jelenti a királynak, hogy Báthory az ő felsége azon ígérete daczára is, hogy az egész ország minden jövedelmeivel együtt az ő (Báthory) hatalma alatt álljon, csak hogy a várak őrsegeit, az alvajdákat és saját lovasait a szükségesekkel lássa el — csak azon feltétel alatt tartaná meg a vajdaságot, ha a törökkel béke vagy legalább fegyverszünet köttetnék, mert betegsége miatt háboru esetén a terhes hivatalnak nem felelhetne meg. Többeket ajánlt Báthory Erdélyből: mint Kendy Ferenczet, somlyai Báthory Endrét, Balassát, Török Jánost; Magyarországhól: Perényi Gábort, Bebek Ferenczet, Báthory Györgyöt; de felségednek mindenik ellen van kifogása. A vajdasággal megkínált Nádasdy és Székely Lukács nem fogadják el; Zrinyi Miklóst helyéről nem lehet elmozdítani. A titkár hosszas érvelése daczára is megmaradt Báthory lemondási szándéka mellett; s midőn az iránt kérdezte meg a titkár, vajjon két vajdát célszerűnek tartana-e, egyiket a hadi, másikat a polgári ügyek kormányzására? — reá mutatott Báthory a Majláth István és Balassa Imre vajdák által János király ellen szőtt összeesküvésre, hogy ezt elkergessék. Inkább egy vajdát ajánl s úgy látszik, hogy

Perényi Gábor iránt viseltetik hajlandósággal Báthory. Aztán kapitányokat lehetne kinevezni a vajda mellé; de szükségesnek tartja (Báthory) egy spanyol vagy német bennmaradását, a ki értsen a csatarend felállításához és annak vezetéséhez, mert az egész Magyarországon nincs senki, a ki ezt tudná, vagy bár csatarendet felállítani csak látott volna is.

Eredeti.

409. 1553. febr. 10. Gyalu. — Castaldo tudatja Ferdinándal, hogy értesülése szerint a nagybányai Péter deák saját költségén 1000 paizsot és ugyanannyi lándzsát küldött Petrovicznak Lengyelországba, s még egyéb segítséget is ígért. Holnap személyesen indul Báthoryhoz, hogy maradásra bírja. Ugyanakkor unokaöccsét, Castaldo Alphonsót, Lengyelországba küldi, az ő (Castaldo) számára salvus conductusért, és hogy az ott folyó tárgyalásokról tudomást szerezzen; továbbá követeket indít Moldovába, a székelyekhez és az oláh vajdához is. Pénzt sürget, különben a nagy nyomorúság miatt sem el nem mehet, sem itt nem maradhat.

Ujra két követ érkezett Moldovából, a vajda javainak visszaadását sürgetni, de valóban kémkedő szándékkal.

Eredeti, titkos jegyekkel.

410. 1553. febr. 10. Tergovist. — Radul oláh vajda Megyesi Ferencz vicariussal tudatja, hogy a szultán a Mircse vajda által meggyilkoltatott bojárok rokonainak Nikápolyba küldését parancsolta meg neki, hogy a Mircse gonoszsága kitűnvn, fejét vétethesse. De cseltől fél (egy előbbi vajda esetén okulva); azért a vicariustól hadi segítséget kér, hogy Mircsével végezhessen.¹⁾

Eredeti.

411. 1553. febr. 16. Szamos-Ujvár. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy személyesen próbálta meg Báthoryt a vajdaságban maradásra bírni, de ez szándékában hajthatatlan. Nincs más mód, minthogy a lehető gyorsan küldje be felséged a nyitrai püspököt.

Nehéz dolog a Szebenben, Fejérváron, Szászsebesen és egyebütt lévő katonák számára, úgy a dévai szoros megvédésére is pénzt szerezni, mert a főnemesség is különféle módokon igyekezik a fizetés alól menekülni. A már szerzett 12,000 forintnál többet Haller sem adhat, sem nem szerezhet; neki pedig (Castaldónak) annyija sincsen, amivel nemhogy Kassára, de bárcsak Váradra elmehetne.

Eredeti.

¹⁾ Ugyanilyen levelet ír e napon Kendy Ferencznek is. — *Eredeti.*
— Ugyancsak e napon Gerendy Péter is Tergovistból írván, segélyt sürget Megyesitől a Radul számára. — *Eredeti.*

412. 1553. febr. 16. Szamos-Ujvár. -- Castaldo szükségesnek véli a királynak írt levelében, hogy Szeben, Szászsebes és Segesvár őrséggel láttassanak el; de nem tudja, miként? -- miután pénz nincs s attól is tart, hogy a most ott levő őrségek is elmennek a Helfenstein csapatával. A Szebenben levők berontottak a polgármester házába, s fiától 100 forintot erőszakoltak ki.

Ha Kendy Ferencz és Balassa Menyhért elfogadnák a *helytartóságot*, szükséges lenne, hogy felséged Szebenben, Szászsebesen és Segesváron nagy tekintélyű commissariusokat tartson, kiknek feladatát főleg a szászoknak a helytartóknál való protegálása képezné. Dévát, minthogy fontos véghely, nem kellene a kormányzókra bízni, hanem felséged látná el őrséggel, a melynek fizetése szintén felségedtől járna. Szamosujvárba is kemény parancsnokot kellene küldeni, minthogy már fekvésénél fogva is a nemesség megzabolázására igen alkalmas.

Péter deák szedi már a hadat, s Kendy Antallal együtt a királyfi visszahozatalán mesterkedik.

Kászon bég is újra hadat gyűjt; az erdélyiek és ő közte naponként jönnek és mennek a követek, egyfelől az ő beütése, másfelől a királyfi visszahozatala ügyében.

Eredeti, titkos jegyekkel.

413. 1553. febr. 17. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy követei és biztosai által azt ajánlta Izabellának, hogy a fia számára Johanna és ehhez korra legközelebb álló leánya közül válassza valamelyiket feleségül.

Fogalmazvány.

414. 1553. febr. 17. Grác. — Ferdinánd válaszulván Castaldónak febr. 4., 7. és 8-iki leveleire, keserűen panaszolkodik az Izabella magatartása miatt, ki daczára annak, hogy a tárgyalás minden nehézsége elhárított, a mint mondják, nemcsak helyesli, de sőt óhajtja is a fondorlatokat.

Báthoryt addig nem menti fel a vajdaság alól, míg a hozzá (Báthoryhoz) küldött követ vissza nem érkezik, és akkor úgy intézkedik, a mint az reá s az országra nézve a leghasznosabb és legszükségesebb leend.

Fogalmazvány.

415. 1553. február 18. Grác. — Ferdinánd válaszulván Izabellának január 30-án írt levelére, örömet fejezi ki a királyné őszinte jóindulata fölött, s igéri, hogy azon lesz, miszerint a ratibori herczegség visszaváltatván, a cseh rendek beléegyezésével mentől hamarább a királynénak s fiának át-

adassék. Küldi Redern Frigyes a köztük még elintézendők elintézése végett.¹⁾

Fogalmazvány.

416. 1553. febr. 20. Deés. — Castaldo írja Ferdinándnak, hogy a biztosok visszatértek Helfensteintől, kinek katonái a lustrát megtartani nem engedik, hanem zsoldjukat a nélkül követelik. Midőn ő a lustra nélkül való fizetést lehetetlennek mondotta, megígérték, hogy a névlajstromot hűségesen elküldik s a számukra érkezett pénzből 8000 forintot kölcsönöznek neki (mihi mutuo dare). Mivel Haller az ország jövedelmeinek beszédése előtt pénzt nem szerezhethet, szükséges, hogy a magyar zsoldosok fogadására és Brandais csapatja számára pénzt küldjön a király.

Az alkudozás ügye a török csauszokkal nagyon lassan halad, mert úgy látszik, hogy teljhatalommal nincsenek felruházva.

Ő a Helfenstein csapatával hagyja el Erdélyt, hogy mentől hamarabb Izabellához mehessen; salvus conductusért unokaöcsését küldi Lengyelországba.²⁾

Eredeti, titkos jegyekkel.

417. 1553. febr. 23. A tergovisti táborban. — Radul oláh vajda levele és követei, Athanasius püspök, Juon posztelnik és Radul posztelnik által kéri Báthoryt, hogy ha menekülni kénytelenítettnek, engedné meg neki a szabad bemenetelt Erdélybe a bojárokkal együtt. Egyuttal néhány zsoldosnak Erdélyben leendő szedésére is engedélyt kér.

Eredeti.

418. 1553. febr. 23. Nagyvárad. — Varkócs Tamás arról tudósítja Castaldót, hogy Petrovicsnak két követe, Bakyth

¹⁾ Hasonló tartalmú levelet írt a király e napon Loboczkynek is. — *Fogalmazvány.*

²⁾ E levélhez emlékiratot csatol, a melyben arra figyelmezteti a királyt, hogy a nemességnek se személyes fölkelésében, se pedig pénzsegély ígérésében ne bízzék. Báthorytól szintén keveset várhat. A nyitrai püspököt kellene megtenni vajdának. A kért segítséget az oláh vajdának megadandónak véli. Ő (Castaldo) azzal áztatja az erdélyieket, hogy Kassára hadaszedni megyen, a melyből, ha szükség, nemcsak Magyarországnak, de Erdélynek is vihet segítséget. Erdély őrsége (a vajda lovasain kívül) Balassa Menyhért, Kerepovith Miklós és mások alatt összesen 745 lovasból áll; ehhez járul a dévai szorost őrző 700, és a Fejérváron levő 100 gyalog. — *Eredeti (!)*

E levélhez van csatolva a Brandeis memorialéje is, melyben katonái számára a zsoldot sürgeti, egyelőre pedig utiköltséget. Ajánlja az építeni kezdett erődítések befejezését sat.

A zászokat béke idején könnyen ki lehet képezni a hadi szolgálatra, a kik elegendők lennének az ország megvédésére idegen katonaság nélkül is. — *Eredeti (!)*

Pál és társa, Kászon béghez ment, hogy onnan Konstantinápolyba utazzanak.

Az összeesküvés magyarországi részesei egy titkos tanácskozásban elhatározták, hogy mindenik 1000 forintot adjon.

Eredeti.

419. 1553. febr. 26. Deés. Castaldo írja Ferdinándnak, hogy az Izabella által a királynak írt, ez által neki küldött levél másolatát közölte Báthoryval, Hallerrel, Kendy Ferenczczel és másokkal is, hogyha még reménykednek a királyfi visszahozatalában, lássák által annak hiábauvalóságát.

Somlyai Báthory Endre beszélt, hogy egy Nagybányától nem messze fekvő kastélyában Petrovicznak két követe reábeszélni igyekezett az őrséget arra, hogy ha ő (Castaldo) útját arra venné, ne ereszszék be a kastélyba; sőt a követek, ha szükség lenne, erre a célra 500 lovast is ígértek segélyül az őrségnek.

Eredeti, titkos jegyekkel.

420. 1553. febr. 27. Deés. — Castaldo a miatt panaszkodik Ferdinándnak, hogy egyedül s egy krajczár nélkül maradt Erdélyben, s most azt sem tudja, ha vajjon elmehet-e? Bízatta a városok bírait, hogy legyenek jó reménységben és maradjanak meg hivatalukban, mert felséged jövőre is gondoskodni fog védelmükről. Kendy Ferencz Alárdy János által tudtára adta Báthorynak, hogy a mihelyt én elmegyek, az erdélyiek azonnal vajdát választanak, s azt hiszi Kendy, hogy ő lesz az. Báthory még legalább hat napig maradásra kér; de én esküszöm, hogy ha még hat napig kell itt maradnom, kénytelen leszek a velem valók számára szükséges kenyeret és bort faluról-falura koldulászni. A németek Nagybánya felé fognak kivonulni Erdélyből. A váradi kanonokok tiltakoztak az ellen, hogy Varkócs a vár körül fekvő házakat lerontassa. Úgy látszik, hogy a kanonokok annak a királyi gyermeknek akarnak szolgálni. Varkócs attól fél, hogy a kanonokok a váradi bíróval együtt egy követ fujnak a királyfi érdekében. Báthory kijelentette, hogy 10 — 15 napon túl még egy óráig sem marad.

Eredeti, titkos jegyekkel.

421. 1553. febr. 28. Grác. — Wernernek ujra megparancsolja a király, hogy ha valamit kitudhat ezután is az összeesküvésről, azt tüstént közölje vele.

Fogalmazvány.

422. 1553. febr. 28. Grác. — Ferdinánd maradásra s egyúttal a megkezdett békealku olyatén befejezésére inti Castaldót, hogy az nemcsak Erdélyre, hanem a magyarországi részekre is

érvényes legyen, ha csak mint fegyverszünet is, hogy a béke megkötése végett követséget küldhessen Konstantinápolyba.

Báthorynak is maradást parancsolt az új vajda kinevezéseig, és hogy a békealkut teljes szorgalmával a kívánt végre juttatni törekedjék.

Dobó István már nem egri kapitány, tehát bárhol felhasználható.

Fogalmazvány.

423. 1553. febr. 28. Grác. — Ferdinánd utasítja Hallert, hogy a törökkel megkezdett tractát az országnak és az alattvalóknak hasznára, nyugalomára, legjobb tehetsége szerint vigye keresztül, de úgy azért, hogy Erdély iránta hűségben maradjon.

Fogalmazvány.

424. 1553. márcz. 1. Deés. — Castaldo írja a királynak, hogy Péter deák, ki a Frater halála után Nagybányáról a szerzeteseket kikergette s a zárdát lerontatta, az egész várost fellázította, a felséged iránt hű polgárok közül többet gyanuba véve elfogatott s közülök hármat le is fejeztetett, s házaikat földig lerontatta; azután hadat szedett, a parasztságot fegyverre hitta s megizente Petrovicsnak, hogy itt a terv végrehajtásának ideje.

A Helfenstein elment csapatja útjában semmi kegyetlenségtől sem tartózkodik.

Pénz nincs. A közelebbi országgyűlésen megajánlt adóból még semmi sem folyt be; a magyar zsoldosok szedését elkezdte volt, de pénz nem létében a fogadottakat is kénytelen volt elbocsátani.

Eredeti.

425. 1553. márcz. 2. Deés. — Castaldo arról tudósítja a királyt, hogy a Helfenstein németjei Nagybánya felé vették útjokat, hol az élelmi szerekben nagy a szükség s a lakosság is lázadásban van. Midőn két követet küldött utánok, figyelmeztetni őket az út veszélyeire s kérni, hogy ne tegyenek oly nagy gyaláztatot és kárt felségednek, mint a minőt az ágyuk és egyéb hadi szerek szándékos elhagyásával tettek, kijelentették, hogy nem-hogy embernek, de még az istennek sem engedelmeskednének, ha leszállana is a földre. Az ágyúk és hadi szerek elhagyására nézve azt felelték, hogy annyival adós nekik a király, hogy azzal jobb ágyukat vehet.

Eredeti, titkos jegyekkel.

426. 1553. márcz. 3. Deés. — Castaldo kijelenti Ferdinándnak, hogy nem maradhat Erdélyben, mert megölik. Ha felséged pénzt nem küld, ilyen viszonyok között csak az isten tehet csudát.

Eredeti, titkos jegyekkel.

427. 1553. márcz. 3. — Ali budai basa tudósítja Ferdinándot, hogy a szultán Erdélyt követeli, s míg Ferdinánd azt vissza nem adja, addig a béke lehetetlen.

Eredetije törökül, mellékelve német fordítása.

428. 1553. márcz. 3. Deés. — Castaldo azt írja Ferdinándnak, hogy a vajda szolgájától, Szalánczytól, nyert értesülése szerint, ha felséged egy bizonyos summa pénzt küldene s maradást parancsolna neki, — még hat hónapig is megmaradna vajdának. Kisértse meg felséged.

Eredeti, titkos jegyekkel.

429. 1553. márcz. 5. — Castaldo azt ajánlja a királynak, hogy biztassa Balassa Menyhértet, Hallert, a fejérvári vicariust, Kendy Ferenczet, a székelyeket stb. kitartásra és hogy semmit sem fog elmulasztani megvédelmezésükre.

Eredeti.

430. 1553. márcz. 5. Nagyvárad. — Varkócs értésére adja Ferdinándnak, hogy a beglerbég, ki Ahmattal együtt ostromolta Temesvárt, Petrovicsot szorgalomra intette a királyfi visszahozatalában. A szerémi ráczok is felszólították Petrovicsot a királyfi visszahozatalára, igérvén, hogy ők is 10,000-en táborba szállnak mellette. A budai basa, a szegedi szandsák és Kászon bég segélyvel biztatják az összeesküvőket. Hire jár, hogy Petrovics nemsokára az összeesküvők közé érkezik, s hogy a szultán Lippát azonnal átadja neki.

Eredeti.

431. 1553. márcz. 6. Krzepicz. — Redern Frigyes jelenti Ferdinándnak, hogy a lengyel király követe vörös selyematlaszba göngyölt leveleket hozott Konstantinápolyból Izabellának a szultántól és Rustán basától. A királyné átadta neki a leveleket elolvasás végett, s ő a szultán levelét lemásolva küldi (*ez hiányzik*); Rustán basa azt írja, hogy nemsokára Magyarországra jönnek s János Zsigmond a szultán által küldendő koronával magyar királylyá fog koronáztatni. A királyné értesítést kér felségedtől arra nézve, hogy mit feleljen a szultánnak, a basának és az erdélyieknek? Az oláh vajda is felszólította követség útján a királynét a Magyarországra leendő visszatérésre, különben a török elfoglalja Erdélyt s kiírtja a keresztyénséget, s Oláhország kénytelen lesz fölvenni a Mohamed hitét.

A magyarok szüntelen való sürgetéseire, hogy térjen vissza a királyné, »ich habe noch heudt ir kón. maiestät zum hochstem ermant sich nitt zubewegen lassen, welchs ir kón. maiestät zuthun zugesagt«.

Eredeti.

432. 1553. márcz. 7. Tergovist. — Radul vajda tudatja Castaldóval, hogy a caramaniai beglerbég összes hadával, közte 12,000 jancsárral, a persákhoz pártolt. A szultán személyesen készül a persa ellen, s így nem fog az idén Magyarország ellen menni.

Eredeti.

433. 1553. márcz. 7. Nagyszeben. — Haller kételkedik a Castaldónak írt levelében a felett, hogy az adó szent György napjára begyüljön. Ezért írt Báthorynak is, hogy a megyéket az alispánok által a restantia befizetésére hajtsa reá.

Eredeti.

434. 1553. márcz. 7. Grác. — Ferdinánd újra megparancsolja Castaldónak, hogy addig Erdélyt el ne hagyja, a míg arra újabb engedelmet nem ad.

Vigyázásra inti, nehogy a török vagy a francia, vagy más roszakarója neki (Ferdinándnak) mérgét a lakosokon öntse ki.

Fogalmazvány.

435. 1553. márcz. 7. Udvarhely. — Castaldo arról értesíti a királyt, hogy a szultántól és Rustán basától levelek érkeztek az erdélyiekhez, melyekben a János Zsigmond visszavitelét, vagy Báthorynak fejedelemmé választatását és a németeknek Erdélyből leendő kikergetését sürgetik.

Eredeti, titkos jegyekkel.

436. 1553. márcz. 7. Nagyszeben. — A szebeni tanács tudatja Castaldóval, hogy rendeletére »ad dominicam Oculi« összegyűltek s megértvén a fejevári vicariustól az ő (Castaldo) kivánságát, bár sok kárt okoztak a németek nekik, az ország szükségét látva »pro subsidio contributionis« 10,000 forintot ígértek.

A szászvárosiak is sokat szenvedtek a németektől.

Eredeti.

437. 1553. márcz. 8. Nagyszeben. — Haller tudatja Castaldóval, hogy a szászok a 10,000 forinton felül semmit sem ígértek.

A németek pokoli terveket forralnak; úgy látszik, hogy lázadást akarnak ütni.

Eredeti.

438. 1553. márcz. 9. — A fejevári vicariusnak Castaldóhoz írt levele szerint, a szászok a 10,000 forintot a husvét után következő első vasárnapra szolgáltatják a kincstartó kezébe.

Az oláh vajda zsoldot kiáltatott Szebenben, de kevés ember gyűlt össze. Az a hír, hogy a törökök Lippánál ismét gyülekeznek, hogy berontsanak Erdélybe.

Eredeti.

439. 1553. márcz. 10. Báthor. — Castaldo jelenti a királynak, hogy a Kendyék föltételei: 30,000 forint sallarium, kétszáz lovas, kétszáz drabant, hat havi előleg és megerősített helyek a király által fizetendő őrséggel.

Ő az erdélyieknek azt mondta, hogy csak azért megy el, hogy mentől hamarabb sereggel térjen vissza.

Varkócs a váradi kapitányságtól fölmentetését kéri, mert a kanonokokkal nem tud megegyezni.

Eredeti.

440. 1553. márcz. 10. — Haller három levelet (kettő a szultáné, egy a Rustán basáé) küld, a Seván aga fordításában, Castaldónak. A szultán egyikben meghagyja az erdélyieknek, hogy törvényeik és szokásaik szerint válaszszanak maguknak fejedelmet, s az adót küldjék be Konstantinápolyba; különben felelőségük és gyermekeik rabságba hurczolásával s országuk elpusztításával fenyegeti őket.

A szultán második levele szerint azt ismerjék el uruknak az erdélyiek, a kit akarnak, csak küldjék be az adót s a németeket kergessék ki az országból.

Egykorú fordítások.

441. 1553. márcz. 10. Buda. — Ali basa felhívja Ferdinándot, hogy küldje követeit a szultánhoz, hadait pedig vonja ki Erdélyből. De feleljen mentől hamarább a szultánnak és küldje követeit, mert Haydar basa az egész ruméliai haddal készen áll beütni az erdélyi részekbe.

Egykorú fordítás.

442. 1553. márcz. 13. Gyulafejevárvár. — Megyesi Ferencz vicarius tudatja Castaldóval, hogy a három nemzet Iudica vasárnap Kolosváron részleges gyűlést tartand, hogy a pozsonyi országgyűlésre küldendő követeket megválassza.

Eredeti.

443. 1553. márcz. 14. Nagyszeben. — Haller tudatja Castaldóval, hogy a moldovai vajda azért hivatta magához Kornist (a mint ezt a Kornis szolgája jelenti Moldovából), hogy vele a János Zsigmond visszahozatala felől értekezzenek. Azt is kívánta a vajda, hogy Kornis ez ügyben Andrassy Mártonnal, Sándor Mihálylyal, Daczó Pállal, Kendy Antallal, Kendy Ferenczczel és Balassa Menyhérttel is tanácskozzék.

Eredeti.

444. 1553. márcz. 14. — Ferdinánd a Báthoryhoz és Hallerhez írt levelében tanácsosnak véli, miután Sevan aga teljhatalommal nincsen ellátva, — hogy Szalánczy János és a Haller

által ajánlt Buday István követekül (nuncius) küldessenek Konstantinápolyba, a kik a szultán és Rustán basának ama kijelentése értelmében, hogy az legyen Erdély fejedelme, a kit az erdélyiek akarnak, csakhogy az adót megfizessék, — ígérjék meg azt, a mit Izabella, Fráter és Petrovics fizettek, kijelentvén egyúttal azt is, hogy ő (Ferdinánd) nem csellel, hanem a János királylyal kötött szerződés értelmében foglalta el Erdélyt, miután Izabella, Fráter és Petrovics azt önként általadták. Kérjék Lippa-, Solymos-, Temesvár- és Lugosnak s Káransebesnek visszaadását, vagy ha a szultán nem lenne erre hajlandó, akkor Solymost és Lippát, s a Lippa és Erdély közt fekvő helyeket. A kikötött adót az általános béke megkötése ügyében küldendő oratorok fogják bevinni. Az adót az ő (a király) nevében ígérjék meg; de ha a szultán ezt nem fogadná el, akkor az erdélyiek nevében, mindazonáltal úgy, hogy ennek daczára az erdélyiek az ő (Ferdinánd) hűségében maradjanak meg.

A küldendő adót az erdélyiektől gondolja beszédendőnek.

Fogalmazvány.

445. 1553. márcz. 15. Grác. — Ferdinánd felszólítja Castaldót, hogy miután Izabellával kiegyezett s így a hozzá menés szükségtelenné vált — haladéktalanul jelenjék meg nála (Ferdinándnál). Az összeesküvésről azt mondja, hogy azt némely gonosz emberek »suae serenitatis (Izabella) praetextu cohonestare ausi sunt.«

Fogalmazvány.

446. 1553. márcz. 16. Grác. — Ferdinánd felszólítja Izabellát, hogy minekutánna a cseh kamara és György Frigyes brandenburgi örgróf a ratibori herczegség átadásának napjául ápr. 5-ikét tűzték ki, küldje el biztosait a királyné is, hogy azt az övétől: Rensberg Jánostól, Redern Frigyesztől és Kindler Fábiántól általvehessék.

Minuta.

447. 1553. márcz. 17. Nagyszeben. Füger Menyhért sürgeti Báthoryt, hogy küldjön pénzt, ha azt akarja, hogy a tűzérek az országban maradjanak; vagy ha Németországba visszaküldendőknék gondolja őket, akkor utiköltségre, különben kénytelen lesz a hadi szereket elzálogosítani vagy eladni.

Eredeti.

448. 1553. márcz. 23. Kolosvár. — Kendy Ferencz tudatja Castaldóval,¹⁾ hogy a kolosvári gyűlésen a három nemzet a

¹⁾ Castaldo márcz. 17-én Rozgonyból, 18-án Kassáról, 20-án Eperjesről és ápr. 13-án Pozsonyból tudósítja a királyt a vele valók hitványságairól. — *Eredetiek.*

pozsonyi országgyűlésre küldendő követekül Kemény Jánost és Harinnay Farkast választotta meg. E gyűlésen azt vetették szemére neki (Kendynek), hogy a Ferdinánd érdekében soha sem tett semmit.

Eredeti.

449. 1553. márcz. 24. Kolosvár. — Haller pénzt sürget a királynál, különben a dévai őrség elhagyja állomását. A nemesek adajából eddig 4000 forint gyűlt be, hátralékban 6000 forint van; a szászoktól 2700 forintot kapott s ez összeget a dévai őrségre s a Konstantinápolyba küldött követekre költötte. A fondorkodás János Zsigmond érdekében nem szűnik; elhitették, hogy ha János Zsigmondot visszahozzák, a szultán visszaadja Petrovicznak Temesvárt és Lippát. A székelyek és nemesek megtámadták őt a kolosvári gyűlésen, hogy egyedül tárgyalj Seván csauszszal, holott szokás szerint nekik kellett volna alkudozni vele, miután a szultán is hozzájuk küldötte, de ő (Haller) visszatartotta.

Eredeti.

450. 1553. márcz. 25. Kolosvár. — Pesthy Gáspár tudatja Castaldóval, hogy hír szerint Temesvárt, Becsét, Becskereket, Solymost és Lippát a szultán a királyfi nevében nemsokára által adja Petrovicznak. A portai követek: Székely Sebestyén és Buday István ma elutaztak. Brandeis, Zárai Pál és egy más német kapitány által a vajdának kijelentette, hogy ha a szükségben meg nem segíti, kénytelen lesz Szebenből kijőni s erőszakkal szerezni élelmet.

Eredeti.

451. 1553. márcz. 27. Grác. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy nemsokára a Pozsonyba hirdetett országgyűlésre jó, azért nem szükség, hogy ő hozzá menjen, hanem várja meg őt Bécsben vagy Pozsonyban.

Fogalmazvány.

452. 1553. márcz. 28. Kolosmonostor. — Pesthy Imre panaszkodik Castaldónak, hogy az iránta viselt hűségeért némelyek részéről kínzásnak és üldöztetésnek van kitéve. A székelyek azt híresztelik, hogy egy szandsák törökökkel és tatárokkal nemsokára a Radul vajda elűzésére megyen.

Eredeti.

453. 1553. márcz. 29. Grác. — Ferdinánd a béketárgyalások végett hat havi fegyverszünetet kér a szultántól és azt, hogy azt a budai basának és a végbeli vitézeknek is sértetlenül megtartani parancsolja meg.

Fogalmazvány.

454. 1553. márcz. 30. Rosenberg. -- Castaldo azt írja a királynak, hogy Castaldo Alphonstól (unokaöcscsétől) nyert értesülése szerint az Izabella követe most tért vissza Konstantinápolyból és azt beszéli, hogy a török újra nagy vereséget szenvedett.

Eredeti.

455. 1553. márcz. — A szebeniek panaszolkodnak Báthorynak, hogy a németek már a gyilkosságtól sem tartózkodnak; már többet megöltek a polgárok közül; parancsnokuk nincs; kapitányait halállal fenyegetik; ha segítséget nem küld a vajda, a város iszonyú jövőnek néz elébe.

Eredeti.

456. 1553. márcz.—ápr. — A Ferdinánd titkárának (Jordánnak) hírül adja egy ismeretlen, hogy a bégek parancsot kaptak Kászon basához csatlakozni, hogy Erdély ellen menjenek.

Eredeti.

457. 1553. ápr. eleje. — Pesthy Gáspár tudatja Castaldóval, hogy Petrovics Ahmát basa által 50,000 aranyat ígért a szultánnak, ha Temesvárt, Lippát s általán az alsó részeket visszaadja János Zsigmondnak. Az összeesküvők Ártándy Kelemen Kereki nevű várához gyülekezve várják a Petrovics jövetelét.

Másolat, Castaldo apr. 6-iki leveléhez csatolva.

458. 1553. ápr. 2. — Izabellának írt levelében kijelenti a király, hogy a zsenge korú Johanna helyett Ilona nevű leányát adja feleségül János Zsigmondnak.

Fogalmazvány.

459. 1553. ápr. 2. Grác. — Ferdinánd Redern Frigyes értesítése alapján elragadtatással szól a királynéhez írt levelében ennek nagylelkűsége- és őszinteségéről s tiltakozik az ellen, mintha ő valaha olyanfélét írt volna a szultánnak, hogy a királynét saját kérésére (hogy megszabaduljon a pogánytól) turta ki Erdélyből; ellenkezőleg mindig azt hangsúlyozta, hogy Erdélyt a még János királylyal kötött egyezségnél fogva vette birtokába. Arra nézve, hogy az őt fiával együtt visszatérésre sürgető magyarországiaknak és erdélyieknek mit mondjon a királyné — ő semmit sem felel; tudni fogja a királyné, hogy mit válaszoljon.

Fogalmazvány.

460. 1553. apr. 9. Galgóc. — Castaldo arról tudósítja a királyt, hogy Izabellának egy hozzá érkezett követétől kitudta, hogy a királynéhez nemcsak követek, hanem tekintélyes emberek is személyesen mennek Erdélyből és Magyarországból,

arra birni őt, hogy fiát a moldovai vajda, a török és az összeesküdtek segítségével vigye vissza Erdélybe. A török azt igéri, hogy fiát királylyá koronáztatja s országában meg fogja védelmezni; ugyanezt igéri a francia király is.

Eredeti.

461. 1553. ápr. 9. Buda. — Ali basa a fegyverszünet ügyében értekezvén a Ferdinánd követivel (Verancz Antal és Palinay Pál) — felszólítja őt, hogy oratorait haladéktalanul küldje a portára a béke felett alkudozni. Ő a Ferdinánd ügyében közbenjárását igéri.

Eredeti.

462. 1553. ápr. 12. Borostyánkő. — Salm gróf azt írja Pallavicininek, hogy Stomfán ¹⁾ úgy viselik magokat a spanyolok mint a bestiák, a kutyák, vagy a törökök, szüntelen csaholnak, úgy hogy inkább szeretné, ha törökök volnának, mint spanyolok, mert a törökökről tudja, hogy ellenségek, s a szerént is bánhatna el velök, de a spanyolokkal ezt nem teheti.

Eredeti.

463. 1553. ápr. 27. Gyalu. — Vas László tudatja Varkócs Tamással, hogy az erdélyi rendek által a szultánhoz küldött követeknek egy barátjukhoz érkezett tudósítása szerint, az Izabella követei előttök három nappal mentek át Nikápolyon Konstantinápolyba.

Eredeti.

464. 1553. ápr. 29. Nagyvárad. — Varkócs tudatja a királylyal, hogy Bethlen György és Massay László, kiket a télen Izabellához küldöttek volt az összeesküvők, már visszatértek, leveleket hozván a királynétól, fiától, Petrovicstől és a szultántól. A királyné hűségre, kitartásra inti híveit. Biztosan tudja, hogy a pártosok 4000 emberrel mennek az ország határáig a királyné elébe. A moldovai vajda oláh és tatár hadakkal kel föl a királyné mellett. A lengyel király is küld segítséget.

Eredeti.

465. 1553. ápr. 29. — Ferdinánd utasítja Redern Frigyest: vegye reá Izabellát, hogy tiltsa meg Petrovicznak ellene conspirálni az erdélyiekkel, a magyarországiakkal és a törökkel, s írjon a portára, hogy miután ő (Ferdinánd) ígéreteit beváltotta -- nem szándékozik vissza Erdélybe.

Fogalmazvány.

¹⁾ Stomfa ekkor a Salmé volt.

466. 1553. május 10. — Toygon budai basa Sforziához írt levelében az egri érsek, továbbá Báttaszék körül a Tahy Ferencz által elkövetett rablások és pusztítások miatt megtorlással fenyegetőzik s kijelenti, hogy ha az elrablott marhákat s egyebeket vissza nem adják, — Ferdinándnak Konstantinápolyba küldött s most az ő kezei közt levő követét kegyetlenül meg fogja öletni.

Eredeti.

467. 1553. május 18. Komárom. — Paxy János tudatja a királylyal, hogy egy követ érkezett az Izabella levelével Toygun budai basához, a ki a Bethlen Gábor, Nadányi Gervasius, Massay László Ártándy Kelemen s több mások nevében kijelentette, hogy ők, kik Váradtól nem messze már táborba szálltak, újra meg akarnak hódolni és adót fizetni a szultánnak. A basa megígérte, hogy ha Izabella és Petrovics a szultán iránti hűségre visszatérnek, kieszközli, hogy Izabella Erdélyt ismét visszakapja; e czélból a béketárgyalásokat teljes erejéből megakadályozni igyekszik. Tanácsolta nekik azután a basa, hogy küldjenek tüstént követeket a szultánhoz Konstantinápolyba.

Eredeti.

Közli: B. S.

KOVACSÓCZY FARKAS LEVELEI.

(1577—1594.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Kovacsóczy Farkas kiadatlan levelei.

Kovacsóczy Farkas Erdély történetében játszott kiváló szerepe s egyéniségének nemcsak mint politikusnak és államférfinak, de mint írónak és tudósnak elismert előkelősége — biztosítékul szolgál már magában is arra, hogy levelezése nemcsak saját, de hazája és általában kora történetére tanulságos adatokat nyújthat. E feltevésben még inkább megerősödünk, ha látjuk, hogy kikkel állott ő levelezésben. Saját fejedelmein, a Báthoryakon kívül Erdély, Magyar- és Lengyelország úgyszólván legkimagaslóbb történeti alakjaival és tudósaival. Minden egyes levele azért, melyet az enyészettől megmenthetünk, nyereségnek mondható történelmünkre nézve.

Ez a meggyőződés készítetett arra, hogy életrajzának kutatása közben a kezembe került, általa írt vagy hozzá intézett leveleket leírjam s közzé tegyem.

A levelek eléggé ékesen szólóan beszélnek magok helyett, úgy hogy felmentenek minden hosszabb bevezetéstől, melyben a legszükségesebb megjegyzésekre kívánok csak szorítkozni.

Lengyelországban tartózkodása idejéből három hozzá intézett levelet közlök, a melyek döntő bizonyítékul szolgálnak Bethlen Farkas azon állítása ellen, mintha K. F. csak 1578-ban költözött volna be *Magyarországból* Erdélybe. Akkor Lengyelországból tért vissza.

Báthory Istvánnak Kovacsóczyhoz 1581. jun. 12-én írt levele (VII. sz.) a nagy király politikai éles látásának és szép magyarságának egyik legfényesebb írott emléke. *Berzeviczy* Márton 1580. jun. 9-én Vilnán kelt levele (IV.) viszont Erdély és Lengyelország történetéből olyan episodoknak tartotta fenn emlékezetét (Kovacsóczy insultáltatása az 1580-iki országgyűlésen; egy litván főnemesnek hazaárulás s az oroszszal való titkos egyetértés miatt való elfogatása stb.), melyekről e nélkül mit se tudnánk.

Zamoiski Jánosnak, a lengyel főkanczellárnak, részvét-levele Báthory Kristóf vajda halála felett 1581-ben (VI.); úgy a Kovacsóczy részvét-levele Zamoiskihoz Báthory István király halála felett 1586-ban (VIII.) élénken tanúsítja, mily szoros érdek- és meleg érzellem-közösség fűzte össze e korban Erdélyt és Lengyelországot s annak kormányzóit.

Ki kell emelnem a szám szerint is legjelentékenyebb csoportot: Kovacsóczynak, a Magyarország történetében akkor kiváló szerepet játszó Forgáchokkal való levelezését. -- E régi dynasta családdal, őt a homo novus-t a szellemi rokonság köteleke fűzte szoros barátságba. *Forgách* Imre Trencsénvármegye főispánja, szeretettől áradó levelében (X. sz.) többek közt Forgách Ferencz történeti munkáinak nyomtatásáról és megküldéséről, de egyszersmind egy ismeretlen történeti munkáról a *Péchy Gáspár historiájáról* tesz említést, a melynek elveszését élénken sajnálhatjuk, ha Péchy Gáspár szereplésére gondolunk I. Ferdinánd udvarában, vagy követségére Rómában a Fráter György megöletése miatt támadt neheztelés eloszlatása végett.

Nagyon érdekes culturtörténeti vonás Kovacsóczy 1591-iki levelében (XV.) az, a mit Forgách Simonnak az erdélyi orvosok egymás között való versengéséről, csodaszereikkel egymás túllícitálásáról, állandó egészség, késő öregség és mathusalemi kor, szóval »arany hegyek és ezüst berkek« ígérgetéséről ír. Forgách Simonhoz a győzelmes hadvezérhez hatvani diadala után 1594-ben írt gratuláló levelei (XXI—XXII.) pedig élénken jelzik, mily lélekemelő hatással és nagy reménységgel töltötték el a hazafiak szívét országszerte a török felett kivívott diadalogok.

Báthory Zsigmond unokabátyját, Boldizsárt és Kovacsóczyt összebékeltető levele (XVI. sz.) kényes családi ügyök miatt történt meghasonlásuk titkaiba enged bepillantánunk. *Kendy* Sándor levele (XVIII.) mutatja, hogy Báthory Zsigmond fejedelem mennyire meghasonlásban élt már 1592 végén is tanácsosaival s mily titokban tárgyalta házassága s politikai szövetezése kérdését. Óváry portai követjelentése (XIX.), 1594 tavaszáról, feltárja a török bizalmatlanságát és haragját Erdély iránt.

Végül ki kell emelnem Kovacsóczy végrendeleteit (XIV.), melyek családi életéről, első feleségéről, gyermekeiről, birtokairól, házairól, kincseiről oly részletes adatokat nyújtanak, hogy ezekből magán életének igen sok oly kérdését hozhatjuk tisztába, a miről egyéb forrásunk nincs.

A többi levelekben is nem egy tanulság rejlik, pl. kassai Dávid Zsigmondéban (XII.) curiosus adalékok e tudós humanista és tanférfiu élettörténetéhez (bor-curája stb.)

E levelek becsének felismeréséhez e kor történetkutatóinak bővebb magyarázatra nincs szükségök.

I. 1577. *Gesius Tidemann Kovacsóczy*nak.

S. P. Binas ego fratri meo, hoc ipso, quo haec scriberem die ad te litteras dedi, quibus respondi suasissimis tuis, et quarum alterae, cum a me iam nudius decimus scriptae essent hominis vanissimi cessatione, cui tradideram confirmanti, se ad vos confestim profecturum, cum biduo post remissis ad me litteris, evenisse sibi negotium, et negotii causa inter Warsaviam nunciaret, sic ut hoc tempore Mariaeburgum ire nullo modo posset; alterae inquam istius improbitate sunt factae veterrimae. Itaque ex binis istis aut eo ipso, quo haec leges die, aut certe postridie accipies, quae ad te atque ad d. *Berzeviceium* pertinere existimavi.

Has Simonis *Botrinii*, qui eas reddet commendandi tantum causa ad te scripsi, qui ad me cum litteris *Monavii* hominis mihi commendatissimi ex Italia venit, quibus a me petit Monavius, ut mihi hominem commendatum esse sinam. Noster est, Allenstenii oppidi, quod in Warmiis est, municeps. Paduae medicinae operam dedit, cum *Mercuriali*, principe medico fuit vixitque domestice; quod fortasse cum multis illi potuit esse commune etiam mulis, sed quod neque multi neque muli possunt, consequutus in medica disciplina gradum mihi scribitur; qui imus an summus sit, equidem divinare non possum: vos isthic videritis. Te rogo, tibi commendatum esse sinas. Sed quid ago? gerras profecto meras. Neque enim memini, quod ille mihi adveniens dixit, se ad te doctorem *Bucellam* a Mercuriali et libros et litteras habere et se commendari ab illo vobis. Itaque habete a Mercuriali commendatum auctore magno magnopere a me ita, ut non cognitum mihi, sed ab homine notissimo mihi commendatum. Bene vale amice magne, quos scis quales Latini soleant appellare, ego profecto talem te perpetuo colam.

Torunio anno 1577. die solstitii

Tuus omni officio
Tidemannus Gesius D.

Külczim: Generosissimo et doctissimo viro dno Wolfgango Covaciocio R. M^{tis} rerum Transylvanarum secretario, amico suo observandissimo.

(Eredetije a bp. egyet. kvtár kéziratai között. Eredetiek III. cs.)

II. 1577. *jul. 21. Dr. Gesius Tidemann Kovachóczy Farkas*nak.

S. P. Etsi pridie dedissem Bechio ad te litteras, tamen officii mei tuendi causa faciendum mihi putavi, ut ne Coius noster sine meis ad se perveniret.

Mittitur ad regem de militis Woiniciani iniuriis conquestum, quae profecto atroces sint, et ingravescent, nisi regia aucto-

ritate atque imperio vis comprimatur. *Pannonicae cohortes, quae ad vos hisce mensibus pervenerunt, hae omnes traductae sunt nullo maleficio.* Est ita profecto, ut quisque in hostem fortissimus est, ita aequissimus in suos: insolens petulantia ignavorum est, dum absunt ab hostili formidine et dimicatione. Ex Coio omnia cognoscas, quae in civitate crudeliter, in agris impune et nefarie committant. Oro te, adsis Coio consilio studioque tuo. Dari abs te civitati beneficium maius nullum potest, quam ut tua etiam opera abesse possit a summarum iniuriarum gravitate. Omnis spes in regia animi iustitia et aequitate est, quae spero dilapsam iam diu hoc in regno disciplinae severitatem revocabit.

Nisi subdito et pene imprudente me Coius profectus esset, misissem tibi partem meae *De rebus Prutenicis lucubrationum*, de qua ego tibi ex aula discedens addidissem etiam alia quaedam plautina; ita enim me coepisti superiore tua ἀναζήτησι, ad quam tibi iam nudius quintus respondi, ut quicquid per ocium potero in hoc genere ineptire, id omne permissurus sim accuratissimo iudicio tuo. D. Wislicius, regius in Germaniam legatus, hoc ipso momento, quo haec scriberem, rediit, quem ad vos profecturum quam primum puto. — Abbas noster abest, neque integrum mihi fuit subito cognoscere, ubi sit. — Haec ego ad te celerrime. Vale mi observandissime d. Couaccioci et me amare ne desine.

Torunio anno 1577. XII. Kal. Sextil.

Tuus
Tidem. Gesius D.

Külczim: Gen. et doct^{mo} dno Wolffgango Couacciocio R. Mis rerum Transylvanarum secretario, dno et amico suo (summa) cum observantia colendissimo.

(Eredetije a bp. egyet. kvtár kéziratárában. Eredetiek III. csomó.)

III. 1578. oct. 30. Halász Vincze Kovacsóczynak.

Molto mag^{co} sig. padron mio obs^{mo}.

Per il nro sig. Posgay qual vieni alla corti di s. Mtta parso di tornar con questa mia a resuplicar a V. S. M^{co} che p. sua gratia (si come anco li giorni passati li scrissi) si degni farmi tanto favori di avisar mi in che modo siano stati expediti li argenti delli sig. *Forgach* sopra la depositioni di quella suma, chi lei sa; et questo desidero afini di sapere s' io ne debba mai sperar' util alcuno levando me della testa quest poia speranza chi vi hauta poluto costruari, debbo lassar ogni cosa in abbandono. Questi sig^{ri} con parole et promessi di Camera mi danno speranza doppo haverli coro da s. M^{ta} resiossi volerme numerari la mia suma, ma p. quanto intendo da certi di fuor avia dicono altrmⁱ di quanto a mi promettono, no dimeno io li credo

et credero, sin tanto chi dal contrario no me ne sia mostrata qualche sinistra testimonianzo. Pero la su mi facia gratia cò la prima sua comodita di darmeni aviso. Et cò questo psmpr. offer^{li} li bascio le mani, et prego ogni felici successo. Desidero saper nuova del s. cap^o Storcoli.

Da Nitria li 30. Oct. 1678.

Vinc^o Halasz, m. p.

Külczim: Al molto mag^{co} sigr. padron mio osser^{mo} sig. Volfgango Kovachoczy secr^o ser^{mo} Re di Polonia alla corti di s. Mta.

(Erd. Muz. gr. Kemény József másolata Apparatus Epistolaris tom. 167. l.)

IV. 1580. jun. 9. Berzeviczy Márton Kovacsóczy Farkashoz.

Szolgálatomnak utánna. Irtam bővebben ez napokban Kgdnek minden dolgokrúl.

Kendy Péter uram ötöd napja hogy megjuta, meghozta az kgd küldte ezüst kannát, megszolgálom Kgdnek arra való szorgalmatos gondjaviselését; tetszik igen énnekem az formája; immár nem tudom, az asszonyember, kit az napokba bocsáttam Prussiába, mint elégezik meg vele, mert ő igen törpét kívánt. Kgd írja meg, miben készült és én megtérítem kgdnek. Ő magával Kendy urammal keveset beszélhettem még ez ideig, mert mihelt ide jutott, azonnal az köszvény annyira lenyomta, hogy azolta mind fekszik; kár, hogy ilyen jeles ifju legíny ez időkortt úgy gyötrődik miatta.

Gyulay Pállal is még oly módon nem beszélhettem; ezt értém csak tőle, hogy kgdet az nyughatatlan uraim sok bosszúságokkal illetnék, az ajtót kgdre törték és az gyűlésben is kgdre panaszlottak volna; ki ha úgy vagyon és ő nga nem tíszen róla, semmi jót nem várok belőle, mert válem, hogy oly helyről vagyon ez dolognak eredeti, kihez sokat bízhatnak és ki az embereket örömet szokta megcsúfolni. Én szinte úgy bánom, mintha rajtam esett volna; írja meg kgd voltaképen, mint vagyon az dolog.

Ez elmúlt szombaton itt is csoda dolog nyilatkozik ki, egy szolga rend által, egy úr *Oschyk* Gergely felől, ki régi és nevezetes fő nemzet ez Litva országban, melynek familiájából a Radzi-viloké származott. Az korcsomán iszik volt az szolga legíny és egy szolgáló ember barátjának az ital között jelentette ki, dicsekedvén, hogy az ő ura szolgálai hamar időn meggazdagodnak. Az az szón rajta kapott mindjára és kérlette, miképpen lehetne az, hogy ő is lenne rízes abba, mert ha bizonynyal tudná, miért-hogy azt az urat annakelőtte ifju korába szolgálta, ismeg kíz volna szolgálni, tudván azt, hogy jó szolgatartó ember. Végezetre megjelentette neki, hogy mozquával az ő urának egyértelme volna, kihez gyakorta küldene s tuttára adná, hogy mikor király

Szmolenczknél lenne, mozqua Ifflandon általjövín, erre térne ez városra és az ő ura mellette lenne az prédálásba. Mely dolgot királynak mikor megvitték volna, az legínt gyorsan megfogatá és az ura után, ki akkor Trokba volt, három mélyföld ide, az udvar népe közül ötven lovagot bocsáta; azok úgy mentek éjjel, hogy vasárnapra virradóra az szálláson mikor öltöznék reggel, reá találtak; azon éjjel noha mind iutt volt, de jó reggel felserkent, mert megértette volt, hogy királynak hírével vagy onnét elébb akart állani; fogva ide hozták vasárnap az praedicatio alatt és most marschalknál őrizet alatt vagy, inquirendo dolgainak vígíre mennek; az szolgákat, kik tanácsában részesek, igen keresgetik; ládlájába sok tiszta papírosokat találtak, kiken az litvai uraknak sok ál kézírások és pecsétek vagy, valamit akart azzal. Ha convincáltatik, ő fge úgy bünteti meg, hogy az többi is tanólni fog rajta. Jóllehet voltak nímellyek, kik hánták a polonica libertast: non prius nobilem esse capiendum, nisi convictum, az dolog ebben vagy. Sokat mondnak felőle, gonosz életű embernek, gyilkosnak, paráznának, feleségét is repudiálta, minden hitván erkölcsüel teljesnek és hogy az interregnumkor is nagy practikái voltanak muzquával, tisztos fiát mondják, kit Lublinumba lovat venni küldött. Ő erőssen tagadja, de az idő megnyilatkoztatja dolgát.

Cancellarius uram (t. i. Zamoiski) megjött, az ő nga levelet megadtam nekie, annak kevés hasznát látom.

Bornemisza János az erdélyi és magyarországi drabantokkal tegnapelőtt jöve meg, Gál János azoknak előttök járó; minap megírtam kgdnek, hogy ez hónap 15 vagy 16 napján innét kiindulunk. Az pénz felől is írtam Gálfy uram szolgájától; kérem kgdet, legyen arra nagy gondja kgdnek, kiben ha úgy cselekszik, az mint én kírtem kgdet, az faluról való jussomat kgdnek engedem, talál kgd annyi barátot, kiktől három ezer aranyat szerezhet, sőt ha azokba megfogyatkoznék is, az vajdátúl is egy ideig kölcsön szerezhetne kgd.

Az utolsó Amhat vezér-basa halálát hiszem hogy nyilvánban értette kgd, hogy helyébe Muztafát választották; írjon kgd konstantinápolyi állapot felől, az mit ért.

Istennek hála Ferencz uram (t. i. Veselényi) is immár megkezd gyógyúlni, bizony igen szerencsén volt dolga.

Tartsa meg isten kgdet jó egészségben.

Datum Vilnae 9. die mensis Junii 1580.

Saját kezével így folytatja utóíratban:

Én magam kezemmel nem írhattam kgdnek, mivel hogy az órába vöttem hozzám orvosságot, mikoron az postát kellett elbocsátanom.

Gyulay Pál jelenté minap, hogy valami memorialt adott neki kgd az én várandó falum felől, megkeresi, úgy szól velem. Ha az 3000 aranynak kölcsen szerit teheti kgd, nem szükség leszen köztünk ez felől tractálni.

Báthory István uram engemet menyegzejére hitt, későn adta tudunkra, ilyen hertelen ajándéknak nem tehettem szerit, mert minden ezüst mívetet feleségemmel Prussiába küldtem, mert hogy az indulatnak napja előttünk vagyon, ily rövid időbe kgd sem tehetne volna szerit, ha igaz írtam volna kgdnek is. Az posta alig érkezik arra az napra ő felsége ajándékjával, Bánffy György mutatja be. Cancellarius uram is küldte kgd kezéhez ajándékját.

In corrigendo matricis vicio jut eszembe, hogy kgd tanácsával egy embernek használt; írja meg kgd annak orvosságát és főképen az lubricitusnak, ki miatt az foetus meg nem tartatik, occurálni kelljen.

Irt ő fge Kendy Sándor uramnak és Bánffy Farkas uramnak az faluk felől, kik Monostorhoz valók, hogy pénzeket felvévén bocsátanak meg. Az leveleket vajda uram ő nga hírvél küldje meg kgd sietséggel.

Machkássy Ferencznek is Barbély György dolgába írt ő fge, hogy Aszon-beli részét pénzért neki engedje és hamar választ tegyen. Kgd azt is szólintattassa hamarsággal, megküldvén az ő fge levelét nékie.

Gálffy uramnak szolgálatomat ajánlja és excusáljon, hogy nem írhattam ő kglmének. Az merőn festett lovat nekem adá a király.

Servitor et frater
M. B., m. p.

(Eredetije Erd. Muz. levéltár, gr. Kemény J. Tört. ered. levelek I. k. 49. l.)

V. 1580. dec. 20. Kovacsóczy lakadalmi meghívója Nagy-Szeben tanácsának.

Prud. et circumsp. dni et amici nobis obser^{mi}. Salutem stb.

Quoniam deo sic ordinante, atque adeo impellente animos nostros, vixi mihi matrimonio nobilem puellam Catherinam egr. quondam dni Wolffgangi Farkas à Harinna filiam, eamque in postremis istis bachanaliorum diebus, hoc est ultima die Jan. proxime affuturi, si deo visum fuerit. domum meam in Kisfalwd adducere, ibique nuptiale istud festum celebrare constitui.

Dnes v^{ras} diligenter rogo, ut ad praedictum diem et locum ipsae quoque in personis accedere, nuptiisque ipsis interesse non graventur, quo praesentia d^{num} v^{rarum} atque adeo aliorum dominorum amicorum et proximorum nrorum, qui una intererunt,

diei istius festivitatem multo iucundiores atque cumulationem nobis reddamus atque hoc nomine d^{nibus} v^{ris} rursus maioribus in rebus plurimum nos semper debere fateamur. Hac re d^{ues} v^{rae} nihil mihi gratius, nihil dignius amicitia sua facere poterunt. Quas bene valere optamus.

Datum Albae-Juliae 20. Dec. a. d. 1580.

D^{nibus} v^{ris}

amicus paratissimus
V. Kowachoczy cancell., m. p.

Külczim: Prud. et circumspectis dnis mag^{ro} civium, judici regio, coeterisque senatoribus civ. Cibiniensis etc. dnis amicis observ^{mis}.

(Eredetije n.-szebeni ltár nr. 965.)

VI. 1581. jun. 10. *Zamoiski János Kovacsóczy Farkasnak.*

Magnifice domine, amice obser^{me}.

Quod nuncium de obitu ill^{mi} principis Transsylvaniae pridie allatum est, cum magno omnibus, tum praecipuo quodam mihi dolori fuit, qui et Transsylvaniae incommodo, quod morte optimi ac prudentissimi principis accepit, et moerore sac. reg. mtis, quem ea ex re summum capit, et meapte desiderio singularis benignitatis, qua principem illum erga me plurimum propendisse, cum omnibus ex rebus, tum ex creberrimis ejus ill^{mae} cels^{nis} ad me litteris facile perspexi, incredibiliter commoveor; atque ex meo hoc dolore facilius magnitudinem vestri luctus, quem hoc ex casu omnes istic accepistis aestimo, ad quem tamen levandum plurimum pertinebit, non incommodissima temporis ratio, in quod hic obitus ill^{mi} principis incurrit. Nam et isthic apud nos divinitus rebus omnibus ante provisum fuit, et hic sac. reg. mtas rerum antehac gestarum felicitate eo hostem Moscum impulit, ut in conditiones suae mtis jam prope omnes per oratores suos descenderit, pax certe in potestate ac manu s. r. mtis a deo collocata sit. Nam cum universa jam Livonia, de qua omnis belli gestio suscepta fuit, s. r. mti se decessurum polliceatur, unius portus Narvensis causa (de quo adhuc tergiversatus est, et de quo oratores Mossici nova mandata misso nuper ea de re ad principem suum nuncio intra trium septimanarum spacium expectant) Moscoviam ipsam in magnum discrimen, si tertium sac. r. mtas cum suis exercitibus isthuc se referat, haud quaquam vocaturus videtur. Cum igitur sac. reg. mtas hoc tempore in ipsa pace perficienda sit, idque cum nominis sui toto terrarum orbe praestante gloria, victo toties fractoque hoste gentibus prope omnibus formidato faciat, facile deo volente Transsylvaniae florentem statum ac tranquillitatem tuebitur, ac se propediem ea in regni Poloniae loca spero referet, ubi ex propinquiore inter-

vallo ejus provinciae rebus, commodisque facilius consulere poterit. Deus ill^{mae} animae e terris caducisque rebus ad illam vitae aeternitatem profectae volens propitiusque sit, ac ill^{mo} principi successori filio principatum paternum bene, feliciterque fortunet, cui ut ista etiam aetate magn. d^{tio} vra me commendet, in diesque instillet, me omnia mea officia, quibus ill^{mo} ejus parenti me divinxeram, ad ejus celsitudinem diligentissime transferre, iisque perpetuo omni opera, studioque satisfacturum esse, majorem in modum rogo. Bene valeat magn. dominatio vestra.

Vilnae die 10. mensis Junii anno domini 1581.

Magnificae dominationis vrae

studiosissimus amicus

servire paratus

Joannes Zamoiski, m. p.

cancellarius.

Külczim: Magn. dno Volfgango Covacciocio illmi Transylvaniae principis cancellario etc. dno et amico observandissimo.

(Eredetije bp. egyet. kvtár. Eredetiek III. k.)

VII. 1581. jun. 12. Báthory István király Kovacsóczynak.

Köszönetem után. Örömet olvasám leveledet, melyben az ott való állapotot és nekieknek (*így! némelyeknek helyett*) tumultusát és jövőendő veszedelemtől való félelmedet generaliter inkább, hogy nem mint palpabiliter, aut particulariter irtál meg. Kivántam volna, ha per personas distinguáltad volna, mert úgy tudnám én is magamat accomodálnom. Mindazonáltal ha kik magok felejtettek lesznek, non sequitur, hogy azonnal elveszünk, sőt hamarébb az vész el, az ki ominat periculum és ugyan keresik azt, hogy sem mi, kik isten akaratjából pro aris et focis vitam etiam libenter proponimus, malumque propulsamus. *Amaz igen paraszt példa quadrál afféle latrokra, kik hazájok kárával igyekeznek előmennni: nem áll (úgy mondnak) az eben az kövér ló halála.* Ha az latrok intentiója szerint lött volna, vix aliquando caruit illis Transylvania, de nem prosperálta isten consilium malignantium, jó reménségem vagyon az én istenemben, hogy ha valakik affélék akarnak lenni, most is corruent, ut priori in ligno suo, et jacula sua convertentur in eos. De ezen kérlek nemini plus te debite existimes, quam patriae honestati, functionique tuae, et sine ullis ambigibus disertis verbis persequere eos, qui unitatem nostram contemnunt. Laktam én Erdélyben, tudom mindeniknek mind qualitását s mind quantitását, lehet ugyan az mala mens malus animus, de tehetségek kevés, voltak semmi, ki azonnal megtetszik, mihelyt ez dologról serio parancsolunk.

Az német felől semmi egy szál tartásom nincsen; az török ha az János király halálakor, minden hadaktól üres lévén ultra kételen consentialt az ország én felőlem való végezésinek: kit talám azelőtt hírrel sem hallott, most hadát el nem végezvén, én reám is valami tekinteti lévén, az ő maga donatióját és az ország consensusát általán fogva meg nem háborítja. Ha ki ebben Markházit tekintené, ridiculum est, mert esto, hogy oly bolond volna az porta, hogy azt mívelné, ki vinné be az uraságba, holott az ország nem veszi. Hadnak kellene bévinni, az többi hadat soha az török Markházi kedviért nem indít, mert *nem szed az török császár hada más ember kosárjába eperjet*. Ha pedig afféle had indulna: jam vis esset, jam vi propellenda foret, jam pro aris et focis extrema tentanda ac etiam ipsa vita ponenda esset. Kire mikor mi is reá vigyázunk, nem egy budai bassa, sem az romaniai (?) beglerbég, hanem csak az ő maga személye volna elég. Ha mit ő neki favealnak, nem egyéb végre mívelik, hanem ajándékot, hasznót keresnek és mint az halász *kicsiny keszeget örömost reá vet az horogra, hogy nagyobb fogjon rajta*. Sed haec humano modo dicta sint.

Hova hagyjuk és gnoto (*így!*) loco ponimus divinam providentiam, kinek *két verebre gondja vagyon és hajonk szállára. Bízunk azért az istenben, mert ez ideig sem Péter sem Pál oltalmával, hanem in adjutorio altissimi tartattunk meg*.

De ha verum dicere fas est, engem mindennél inkább rettentet az sok rettetetes eretnokség és abban való vakmerőség. Akár csak egy néhány volna köztetek, kiben vitae (*virtus?*) pietas et religio vigeálna, az sódomiták romlását evitálnátok. Jóllehet ha megtekintem ezt is, itt sem esem kétségben, mert ha megbolondultatok ti, kik fők vadatok, nagy erőmmel hallom, hogy sok ezer lelket tartott meg az istennek lelke az szegények között, kik nem mentek mind annyi veszett állapotban is az abominatióra. Te felőled jó reménségem vala, miért hogy láttam judiciumot benned, de félek rajta, hogy a sz. Dávid átka száll reád cum perverso. Tartson meg isten.

Költ Vilnán 12. Junii 1581.

Stephanus rex, m. p.

Az mind az közönséges tanácsnak írt leveleimben intettem közenséggel mindeneket, hogy kiki az ő functiójában híven eljárjon, azonképpen most is privatim kgdet arra intem, hogy semmi tágitást ne tégy tisztetben.

Külczim: Gen. Wolfgango Kovaczoczi cancellario illmi dni vajvodae Transylvaniae nobis dilecto.

Allatae per Pancratium Sennyei 22. Junii 1581.

(Másolata az Erd. Muz. kéziratárában Misc. Hist. Dipl. 4-to 437. 1.)

VIII. 1564. jan. 23. Péter moldvai vajda Kovacsóczynek.

Ill^{me} et molto mag^{co} sig^{re}.

L'aff^{ne} et prontezza d'animo, che v. s. ci dimostro per l'amorevole suo lettera del primo di genaro, sopra modo ci e grata, et e tenuta da noi, in quel conto che meritani le virtuose qualitta soe, le quali hando da moi amate molto, restera venga occasione per quale postiam darli saggio, della bona volonta che habbiam verso lei, pregandola voller prender un poco di fastidio per amor nostro, in ricercar un scrivano di lingua lattina et ongara, che si sofficiente et buon grammatico, accio ci venga a inire facendone assai bisogno incaminando lo quanto primo a questa volta, per che riceneri da noi et utile et honore, et venendo dalla mano di v. s. potremo assicurarsi di ogni sofficienza et fedelta non habbiam altro, che dirli, se non vollutar affecionam^{te} v. ill. s. a quali scriveremo con occasione, et a v. s. ill^e preghiamo dalla m^{ta} divina ogni augum^{te} et prosperita.

D. Tirgovist li 23 di Genaro 1584.

D. v. s. ill^e

per farli piacere
et honore il prencipe di Vallachia
Petrus, m. p.

Czím: All. illme et magco sigre il G. cancellier della Transilvania.

Kivűl: Literae Petri principis Valachiae ad cancellarium Tranniae, ut mittat sibi scribam, qui hung. et latine scribere novit.

(Gr. Kemény József másolatából, Erd. Muz. Apparatus Epist. II. p. 199.)

IX. 1586. dec. 24. Kovacsóczy Zamoiski lengyel főkanczellárnak.

Ill^{me} dne dne mihi obser^{me}.

Ex literis d^{nis} v^{rae} ill^{mae} primum, deinde mox a tabellario quoque intellexi cum maxima animi mei molestia et dolore incredibili, sermum regem nrum vitam cum morte commutasse. Quo casu nihil toti huic provinciae, nihil nobis omnibus gravius accidere potuit, hoc praesertim tempore, quo et principem nondum aetate matura, et res provinciae satis debiles ac infirmas esse videmus. Sed ea est rerum humanarum conditio, ut semper iis aliquid deesse, nisi divina ope nitantur, animadvertamus. Quare cum haec omnia a Deo esse sciamus, utpote cuius voluntate et decreto nihil perpetuum sit sub sole, aequo animo fortunam hanc ferre, atque ita nos parare debemus, ne qua in re vel principi, vel patriae ac nobis tandem ipsis desimus.

Quid autem d. v. ill^{mae} ex familiae regiae m^{tis} dignitate faciendum hoc tempore sit, id nemo ipsamet melius scire potest,

quippe qui et regiae m^{ti}s animum, intimosque sensus optime noverit, et nunc, qui sit ibi animorum status, quae studia hominum, nobis omnibus, qui inde omnium rerum ignari longe absumus, rectius teneat. Scimus equidem d. v. ill. ea esse pietate et sapientia praeditam, ut nihil ducat antiquius eius familiae, cuius iam ipsa quoque partem sibi vendicat, et a qua amplissima virtutum suarum premia est consecuta, commodo et dignitate. Quod regis quoque ipsius manes, et omnium hominum voces ac voluntates, jure quodam ab ea postulare videntur.

Si quid autem a nobis hinc vel consilii, vel opis ad hanc rem afferri potest, modo intelligamus, quam ratione nitamur, nihil praetermitteremus eorum, quibus regalia hujus familiae ornamenta in alios etiam propagari possint.

Quanquam in ea spe sumus, nunquam rempublicam illam, cuius in reges suos pietas in ore omnium est, esse commissuram, ut tanta et tam clarissima defuncti regis erga se merita, quae nulla unquam temporis diuturnitas est deletura, ea ingratitude prosequatur, ut rejecta a spe regni eius stirpe, in qua duos eximiae indolis juvenes, alterum exploratae quoque virtutis, plane ad regnandum natos videmus, alienum aliquem et novum hominem regnare eius loco apud se patiatur.

Certe majores vestri et Ludovicum ex legato Casimiri regem statim ultro declararunt, et ejus postea filiam, ne ingrati in suos reges viderentur, una cum regno Jagelloni, cupidissimis animis detulerunt. Quod et alias saepius, tam in regno Poloniae, tum apud nos et alias nationes, cum summa earum laude factitatum esse accepimus. Sed haec omnia d. v. ill^{mae} exploratiora sunt. Nobis autem nunc duce imprimis et auctore opus est, quam solam ipsam esse et agnoscimus, et si quid e re esse duxerit, sequemur.

Quod porro mearum privatim partium erit, sane de praeclarissima ista familia benemereri, eiusque commoda et decora (quamvis non sum nescius virium mearum imbecillitatis) pro virili promovere, vel saltem praeclara quaeque ei cupere nunquam desinam. In reliquo d. v. ill^{mam} bene valere ex animo cupio.

Datae Prasmarino 24. Dec. a. 1586.

(Sajátkezü.) D. v. ill^{mae}

servitor deditissimus

Volfgangus Kowachoczy, m. p.

Külczim: Illmo dno dno Joanni Zamoisky, regni Poloniae cancellario, generali exercituum, ac C[ulmi]ensi, Marienburgensi, Knissinensi, Belzensi, Zamechensi, Kresoviensi, Garvolensique capitaneo etc. dno observandissimo.

(Eredetije az Erd. Muz. Mike Sándor gyűjt. ered. okl. I.)

X. 1588. ápr. 13. *Forgách Imre Kovacsóczy Farkasnak.*

Generose ac mag^{ce} domine sat.

Tot certe montes et fere non maria, quae nos dividunt, causa sunt, quamvis tabellariorum etiam raritas magna sit, ut tumultus motusque hos Polonorum, quibus et Transsylvanos innexos esse deprehendo, taceam, alti hujusque mei silentii occupationes meas non pono, quae quamvis in hac ingravescente aetate mea per plures gravesque esse solent, tam altas tamen meus in d^{nem} v^{ram} magn. constantissimus vetus ille amor egit in pectore radices, ut nulla aetas, non haec locorum intervalla, aut denique vis ulla, eum ex animo evellere quaeat meo. Quapropter obsecro, ita de me sentiat, et plane sibi persuasum esse patiat, sive scribam ad d^{nam} v^{ram} magn., sive non, et si nonnunquam hoc, quod ut amicus amico officii debeo, necessario intermitto, eundem tamen me in d^{nem} v^{ram} mag. semper esse, et silentium hoc meum in bonam partem atque in nullam alienati a d^{tionem} v^{ra} magn. animi mei significationem accipere velit.

Cum tot, tanta, talique sint, de quibus tecum suavissime frater, si quo deorum immortalium hominumque ope fieri poterat, conferre jam inde a multis annis semper cupiebam, quod nescio, quo malo meo fato mihi hactenus contingere non potuit, quae calamis hoc tempore committi non debent, pauca attingam saltem, ne plane cum scriberem, tamen nihil scripsisse judicer.

Praesentium hic lator alumnus in academia Wittebergensi meus in Transsylvaniam bona cum gratia mea discedens honestis moribus, et non indoctus, si promotione d^{nis} v^{rae} magn. in scholam se et doctrina sua dignam collocetur, praeterquam quod utile sit futurum, illud ei loco in quo erit mihi quoque non ingratum futurum d^{tio} v^{ra} magn. sibi persuadeat.

Libellum *De Vita Despotae*, et alterum *De Oppugnatione Zigethi* ex historia sanctae memoriae fratris mei carissimi quondam *Francisci Forgach* desumptum, itemque tertium *Illustriorum Hungar. Poetarum Epigrammatum*, quae omnia meo sumptu ex meo musaeo sub praelo jam sunt, intra paucos dies si vita suppetat, deo bene juvante tibi mittam. De *Historia* vero *Casparis Pecii* et fratris mei subinde cogito, quas mihi emittere, ut video, non licebit.

De reipublicae nostrae statu malo te ex aliorum relatione, quam litteris meis cognoscere; laborat certe hoc tempore, si unquam alias. Quoties de principe vestro summae et admirandae, ut apud nos narratur, expectationis juvene audio, toties rejuvenesco. Servet opt. max. principem ille, cujus est dare bonos principes, qua una in rebus humanis rebus publicis nulla certe major faelicitas contingit.

Tua scripta typis jam mandata te mittentia summa cum voluptate legi et gaudeo Hungariam hoc boni me juvante contigisse, quod te tantum virum, quantum vix superiori saeculo ex suis habuit, nunc habeat. Deus te adhuc servet, ut et ornes patriam, et juves consilio, ope, opera, industria, rebus denique quibus potes omnibus, simulque tuum clarissimum illum principem delicias ¹⁾ veras, si sapiunt, Transsylvanorum.

Datum in thermis meis 13. die mensis Aprilis, anno domini 1588.

Gen. ac magn^{cae} d^{nis} v^{rae}

amicus uti frater
Emericus Forgách, m. p.

Külczim: Magn. dno Wolffgango Kowachoczy etc. illmi pr. Transsylvanicae intimo consiliario, eiusdemque Transsylvanicae regni summo cancellario etc., domino amico uti fratri nobis observandissimo.

(Eredetije a bp. egyet. kövtár kéziratai közt.)

XI. 1589. márcz. 4. Kovacsóczy Forgách Simonnak.

Szolgálatomat ajánlom sat. Az úristentől sat.

Megadá énnekem az kgd jámbor szolgálja Gyulai István uram az kgd levelét, és az mellett szóval is az kgd izenetit bőségesen megmondotta, melyeket én minden részeiben jól megértvén, az kgd dolgaiban nagy szívem szerint töröködtem urunknál ő ngánál. Az minemű válasza pedig kgdnek ez mostani időhöz képest lehetett, arról kgdnek én is szóval ugyanazon kgd jámbor szolgáljától izentem. Ez mellett kgdnek ennekutána is ajánlom szolgálatomat, mint régi bizott uramnak. Az úristen tartsa meg kgdnek sok jó esztendeiglen jó egészségben minden javaival.

Datum Albae-Juliae die 4. Martii a. d. 1589.

D. v. m^{cae}

servitor paratissimus
V. Kowachoczy, m. p.

Külczim: Spect. ac magn. dno Simoni Forgachy de Ghymes pincernarum regaliū magistro et consiliario s. c. rque m^{tis} etc. dno mihi obsmo.
(Eredetije a gr. Forgách családi ltárban, N. Muz. Kovacsóczy czímeres pecsétjével lezárva.)

XII. K. n. Kassai Dávid Zsigmond Kovacsóczy Farkashoz.

Magnifice domine ac Mecaenatum praestantissime.

Sicut ego magnificentiae tuae ignosco, quod decorum mea causa violare nolit, ita vicissim aequum est, ut mihi ipsa ignoscat,

¹⁾ Szamosközy oldaljegyzete: Pestem debebas dicere, et carnificem patriae,

quod vini dulcis desiderio flagrem. Quid enim facias hydropico, quod aquam immoderatus depereat, quid pleuritico, quod vinum etiam cum certo vitae periculo appetat? Ego cum sanus essem, saepe memini me deplorare, quod per valetudinem solam aquam bibere non possem: tantum abest, ut vina fastidiosius discernerem. Utinam qui sano, idem et aegroto mos esset, eademque diaeta. Quanquam ego vinum in ipso meo statu non voluptatis, sed medicinae causa appeto. Et quis porro aegroto vitio vertat medicinae appetentiam? Potus aquae maxime naturalis est, sanisque potius quam aegris competit. At vinum a diis immortalibus post diluvium tandem datum est, cum natura hominum iam languidior evasisset, ut esset recreationis et medicinae loco. Convenit itaque maxime infirmis. Sanis enim nihil opus est medico et medicamento, ut ait veritas. Id videns atque innuens divus Paulus, vinum bibe, ait ad Timotheum, propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates. At, inquis, non ait dulce vinum. Audio, sed neque austerum dicit. Quale nam ergo bibendum censet? Nempe quod naturam languentem alias non impedit, sed adiuvet. At vina ista austera mi patrone me ex sano fecerunt aegrotum, et convalescentem saepe reiecerunt in lectum. Contra vero vinum dulce totius corporis affert recreationem. At enim haberi non potest, neque est assuescendum oris iis, quorum copiam in promptu semper non habemus. Tam de eo non ago, haberi ne possint, nec ne, saltem id disputo, non esse mihi id vitio dandum, quod id quod languidae naturae saluberrimum est, appetam, multo minus impingendum convitium lagenae aut spongiae. Instas adhuc nos Scytharum genus esse, aquasque amare debere. Imo quin σκυθῶν γένος ἐσμέν, ideo vinum amare debemus. Scythae enim apud omnes historicos male audiunt, quod meracioris vini potu ante alias gentes delectentur, ideoque possim a Grecis autoribus, ἀκρατούται appellantur, hoc est puri ac minime diluti vini potoris ὄντος enim ἀκρατης Graecis est meracum vinum, quasi dices, non mixtum, sed sincerum, ab aprobativo et κεράννυμι misceo. Quare hoc argumentum pro me facit.

Affert etiam exemplum Pompeji magni, qui malebat perire, quam Luculli deliciis servari. Sed magna est dissimilitudo causarum. Si Pompeius laborasset tormento isto colico, etiam spumam Cerberi non invitus hausisset.

Ne tamen me penitus dejecisse animum existimes, scito me meas Musas nunquam supplices missurum, ut suades ad istum Saxonicum Lucillum, etiamsi moriendum mihi sit. Non ea est ingenuitas, non is pudor virginibus Musis, ut sese cuilibet e media plebe prostituere sustineant. Neque tamen irascuntur iudici, bono profecto alioqui viro. Fecit ille suum officium, quantum homo eius gentis potuit. Neque ero ingratus, si convaluero.

Tibi vero magn. domine si molestiae sunt meae Musae, noli mirari. Tuo enim patrocínio proteguntur, benevolentia aluntur, iudicio ornantur. Ad haec longa consuetudine nimium iam tibi familiares factae sunt. De vino iam non laboro. Valentinus parum potest in eiusmodi intercessionibus. Vix etiam credo eum locutum iudici. Utor multa aqua, cuius virtutes mirifice praedicantur a medicis, in detergendis viscosis et tenacibus humoribus, sed non sine nausea eam bibo. Postea adhibeo cerevisium. Hodie tam male valui, ut clysterem praesto haberem, cum praeter opinionem fluere coepit alvus modice, ideoque medicationem reieci ad reditum d. Blandratae.

Postea hanc epistolam scripsi paululum recreatus a diurnis doloribus. Te oro magn. domine, de salario meo ne obliviscaris. prorsus destituor sumtibus. Cogitari potest facile magnificentia tua, quantas impensas facere cogar. Utinam saltem lignis me adiuvent isti Coronenses, quibus ego ingenue dico, nihil vidi sordidius. *Sed universa gens Saxonica incredibili sorditie predata est.* Laborant ergo isti vitio et gentis et suo.

Protrahere scriptionem ultra non possum, scribo enim sedens in lecto non sine cruciatu lumborum et scapularum.

Bene vale magn. patrone et meis importunis sollicitationibus pro tua summa humanitate ignosce.

Coronae (13) ¹⁾ pridie papistici natalis Christi.

M. D. T.

addictissimus

David Sigismundus Cassoviensis.

Mitto tamen duo epigrammata, ne aliquid frustra suasisse videatur m. tua. Aegrotus veniam meretur, si male scribit.

Külczim: Magn. dno Volphgango Cuoaciocio, cancellario regni T. dno patrono benignissimo.

(Eredetije a bpesti egyet. kvtár kéziratgyűjteményében. Eredetiek III. cs. *A levél alján Szamosközy írásával* — áthúzva — eme sorok olvashatók: »Batori Sigmond reddit has litteras. Gondba im sír ott. In crucis flet ibi.

Aut: Gondomba sir itt, scilicet lel kem.«)

¹⁾ Áthúzva.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY LEVELEZÉSE

A B R A S S A I B Í R Ó V A L É S T A N Á C S C S A L.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Az alább közlendő levelek eredeti példányai Brassó város levéltárában, az úgynevezett Fronius-féle gyűjteményben foglaltatnak, mely a következő címet viseli:

Sammlung der im Archiv der k. freyen Stadt Kronstadt vorgefundenen Zuschriften von Kaysern, Königen, Fürsten und Woywoden.

Fronius Eduárd a jelen század második tizedében Brassó város tanácsában szolgált, mint titkár és levéltárnok, s mint a gyűjtemény első lapján maga feljegyezte, 1819 januárban gyűjtötte össze a városi levéltárban kezébe került királyi és fejedelmi leiratokat két vaskos kötetben tévedésektől épen nem ment chronologiai rendben. Az I. kötet az 1379-től 1639-ig, a II-dik az 1639-től 1721-ig terjedő leveleket foglalja magában.

E gyűjteményben a legjelentékenyebb helyet az I. Rákóczy György levelei foglalják el. Mintegy kétszázra megy ezek száma, noha a gyűjtemény teljességre számot épen nem tarthat, sőt valószínűleg I. Rákóczy György Brassóval folytatott levelezésének csak romjait tartalmazza. Első tekintetre feltűnik ugyanis, hogy e fejedelem uralkodásának évei igen hiányosan és aránytalanul vannak e levelekben képviselve. Míg 1642-ből 53, 1645-ből 46, 1646-ből 38, 1639 és 1644-ből egyenként 36 levelet találunk, addig 1634-ből csak kettőt, 1631, 1632, 1633 és 1638-ból csak egyet-egyet. Sőt az 1630, 1635, 1636, 1637, 1640, 1641, 1644, 1647 és 1648 évek a gyűjteményből teljesen hiányzanak. Kétségtelen, hogy a fejedelem összeköttetése Brassóval ez években sem szünetelt s e levelek elkallódását annyival inkább lehet sajnálnunk, mert, mint az alább közlendő példák mutatják, ezek nemcsak Brassó specialis történelmére birnak fontossággal. Erdély

általános műveltségtörténelmére, kiválóan pedig a fejedelmi udvartartás ismeretére igen sok becses adatot nyújtanak s hiányosságuk mellett is bizonyítják I. Rákóczy Györgynek a legapróbb dolgokra kiterjeszkedő figyelmét és elismerést érdemlő sokoldalú tevékenységét.

A levelek külalakjára vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy azok különböző kézírást mutatnak, de mindeniket a fejedelem sajátkezüleg írta alá, s igen kevés kivétellel vagy a tanácshoz, vagy az akkori bíróhoz Eötvös (Goldschmidt) Mihályhoz vannak címezve.

1. 1631. augusztus 7. Gyulafehérvár. — Tudatja, hogy Kis Pál Bálintnak deputált a város adójából 100 frtot, felszólítja tehát a tanácsot, hogy a levél vétele után a megnevezett összeget azonnal adja át Kis Pál Bálintnak.

Fronius I. 348.

2. 1632. május 23. Gyula-Fehérvár. — Értesíti, hogy a küldött heringeket megkapta és kéri, hogy minél hamarább »jó féle sert« küldjenek. Felszólítja, hogy a törösvári vám és a négy falu ügyének rendezésére a jövő ünnepekre küldjék hozzá megbízott emberüket, »alioquin mind az megirt terösvári vámhöz mind az négy faluhoz hozzá mi látunk.«

Fronius I. 349.

3. 1633. május 30. — Georgius Rákóci dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et sicularum comes etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Adák értésünkre, hogy az hűségtek városában idegen görögök, kik másunnan országunkba bujdostak, ugyan felesen volnának, kik ott házat szerevén magoknak meg is telepettenek. Mivel azért az elmúlt országunk generalis gyűlésében az ország concludált felőlők, hogy afféle idegen görögöknak kereskedések országunkban interdicáltassék; annak fölötte az ország régi bevett és megrögzött szokása az, hogy afféle idegen nemzet az ország közé nem incorporáltatik különben, hanem az országnak generalis constitutiója által, azért noha ők ott házat szerevén megtelepettenek, de mivel az ország közé nem incorporáltattanak, mi bujdosó görögöknek tarttyuk. Kegyelmesen hadgyuk azért, sőt serio parancsollyuk hűségteknek, hogy valakik affélék városában találtatnak, azoknak minden marhájokat arestálja és az mi kegyelmes amnestiánk kívül kereskedni meg ne engedgye. Az passusokra is peniglen serio parancsollyuk, hogy görögöt, akár olyan bujdosó kereskedő

görögök legyenek, akár itt lakó görögnek mongya magát, egyet is országunkból ki ne bocsásssanak. Secus non facturi. Datum Albae Juliae die 30. Maji, anno 1633.

G. Rákóci, m. p.

Külczim : Prudentibus ac circumspectis judici primario, ceterisque juratis civ. civitatis nostrae Brassó, fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 350.

4. 1634. junius 2. — Nos Georgius Rákóci dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. memoriae commendamus per praesentes, quod cum fideles nostri prudentes ac circumspecti magistri civium judicesque regii civitatum ac sedium Saxonicalium in hoc regno nostro Transilvaniae existentes ad generalia statuum et ordinum regni nostri comitia hoc tempore delegati, eas assecurationes, quas antea serenissimo quondam Gabrieli Transilvaniae principi praedecessori nostro, foelicis memoriae in anno 1618, nomine universitatis totius nationis Saxonicae super eo dederant, si quando rerum necessitate ita exigente in aliquam civitatum Saxonicarum vel dictus princeps, vel alii successores eius legitimi Transilvaniae principes, statusque ac ordines regni securitatis causa ingredi voluerint, tuto ac secure id eis pro voluntate facere liceat, in nos etiam et personam nostram, statusque et ordines regni modernos, totius universitatis nomine extendissent; nos quoque ex singulari paternoque affectu, quo semper eos prosecuti fuimus, velimusque libertates eorum antiquas et privilegia sarta tecta conservare, super eo totam universitatem Saxonum in hoc regno nostro Transilvania existentem, civitatesque et oppida eorum quaevis et quovis nomine vocata in verbo nostro principali assecurata et affidata volumus, quod si quando rerum statu ita exigente cum fidelibus nostris cuiuscumque conditionis nobiscum existentibus, in aliquam civitatum Saxonicarum nos receperimus, eamque ingressi fuerimus, universa eorum privilegia, libertates et immunitates conservabimus, ab omni quorumvis nostrorum hostilitate eos tuebimur et defendemus, atque tranquillitate opportuna adveniente inde excedere voluerimus, civitatem eam cum omni munitione libertatibusque in eo, quo antea erat statu, civibus et incolis eius loci relinquentes prout assecuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-julia die secunda mensis Junii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

G. Rákóci, m. p.

Stephanus Kovasóci cancellarius.

Fronius I. 351.

5. 1634. szeptember 19. Szász-Sebes. — Elrendeli a Koch Rebeka néhai Bottfalvi Tamás özvegye és Beer István brassai lakosok között már letárgyalt per újbóli felvételét.

Fronius I. 352.

6. 1638. június 22. Gyula-Fejérvár. — Felhatalmazás kovásznai Thamási Mihály deák számára, hogy a Havasalföldről jövő kereskedők áruit, ha a töröcsvári harminczadostól czédulát nem tudnak mutatni, megvásárolhassa.

Fronius I. 353.

7. 1639. január 6. Várad. — Meghagyja a tanácsnak, hogy a városukban tartózkodó Király Annát, Szabó Dávid feleségét, mivel Listius Jánosnét, kinél szolgált, meglopta, megbüntessék és Listius beküldött emberének tegyenek satisfactiót.

Fronius I. 354

8. 1639. január 26. — Georgius Rákóci dei gratia princeps Transilvaniae etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Hűségtek levelét elvettük s mit írjon értyük; s hogy Daniel Mihály hívünk után levelünket mingyárást elküldötte, kegyelmesen agnoscallyuk hűségtek felől; bennünket is úgy tudósít a vajda, hogy kezében vitték volt s ő küldötte Daniel Mihály hívünk után. Az új hireket a mi illeti, tudattyuk hűségteknek mi is, Babiloniát hatalmas császár 28. Decembris anni 1638 vette meg. Eisdem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum Segesvár die 26. Januarii anno 1639.

G. Rákóci, m. p.

P. S. Tavalý parancsoltunk volt munkácsi házunk szükségére csináltatni hűségteknek száz vég posztót, melynek negyven végét megcsináltatta s administráltatta is, de még hatvan vég restantiába vagyon. Azért parancsollyuk, azokat is éjjel nappal készíttesse meg s administrállyá.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario, coeterisque juratis civibus civitatis nostrae Brassó, fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 355.

9. 1639. január 27. Segesvár. — Elrendeli, hogy mikor a brassai bíró szolgálói Oláhországból leveleket hoznak, vagy a fejedelmi udvarba valamit szállítanak, nekik mindenütt jó postalovakat »s ha kívántatik elegendő szekereket és lovakat gazdálkodjanak.«

Aláírva: G. Rákóci.

Martinus Márkosfalvi
secretarius.

Fronius I. 356.

10. 1639. február 11. Segesvár. — Sürgeti a restantia összeg beküldését.

Fronius I. 357.

11. 1639. február 13. Segesvár. — Tudatja, hogy a Munkácsra rendelt posztó Fejérvárra megérkezett s parancsolja, hogy mivel a szebeni polgármester jelentése szerint a város múlt évi adójából még 1768 frt restantia van, azt késedelem nélkül beszolgáltatassák.

Fronius I. 358.

12. 1639. február 13. — Georgius Rákóci dei gratia princeps Transilvaniae etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc. Csiki vashátori gondviselőnknek parancsolván ennek előtte, hogy számunkra bizonyos számú köből tiszta buzát vetessen s mostan az mint érttyük leveléből, ott az hűségtek városában vett kétszáz köblöt, de mivel ahhoz való sákja nincsen, melyekben onnan megindíthassa, kegyelmesen parancsollyuk hűségteknek, vetesse szerit annyi sáknak, melyekben Udvarhelyig szállíthassák el azt a kétszáz köből buzát. Datum in civitate nostra Segesvar die 13. Febr. a. d. 1639.

G. Rákóci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Brassó, fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 359.

13. 1639. február 27. — Georgius Rákóci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc.

Az mely summa pénzt hűségtek az posztó áraban az adóból annak még nagyobb részét nem adminisztrálta; parancsoljuk azért hűségteknek kegyelmesen, több parancsolatunkat erről ne várja, hanem mindgyárást fogatkozás nélkül adminisztrállja. Azon felül, melyet az posztóért deputáltunk volt, mostan igen serio parancsoltunk rézbányai praefectusunknak, hogy mindgyárást az réznek hátra maradt részét szállítsa alá az bányáról, hova hamarább azt is hűségteknek beküldgyük, az pénzt adminisztrálván testimonialist is adatunk róla. Secus non facturi. Datum in arce nostra Fogaras die 27. Februarii a. 1639.

G. Rákóci, m. p.

P. S. Konyhánk szükségére kívántatván husz font nádméz, azt is hűségtek egyben szereztetvén mindgyárást adminisztrállja, meg ne fogatkozzunk abból is.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Brassó, fidelibus nobis dilectis.

E levélhez mellékelve a következő:

Memoriale.

Egy vég kék brassai posztót.

Tíz vörös szattyánt.

Kapornát Libr. 6.

Nádmézet Libr. 18.

Citromot No. 100.

Asszonyunk ő nga számára egy fakó lovat öreget, kinek farka, serénye fejr legyen. [*Más írás: nem találtak.*] Igen jó lencsét tizenhat avagy husz köböllel kerestetni mindgyárt, készpénzül megleszen az ára. [*Más írás: nem találtak.*]

Mindenféle jó oltovány ágakat szereztetni annak idején, az kik nyárad szaka rendszerént egy más után szokott megérni, többi között mostan utószor az minemű vörös körtvélyekkel gazdálkodott asszonyunknak bíró uram, el ne maradjon; ha valami szép oltott megyágakat találni is, olyanokat is.

Fronius I. 360. 361.

14. 1639. márczius 13. Fogaras. — A havasalföldi vajda követe panasolván, hogy a vajdának a hosszumezei klastromhoz rendelt cigányai megszöktek, s a Barczaságon bolyonganak, a fejedelem utasítja a tanácsot, hogy e szökevény cigányokat kerestesse fel és szolgáltassa a vajda kezébe.

Fronius I. 362.

15. 1639. márczius 14. --- Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc.

Hűségteknek 12. Februarii nekünk irt levelét vöttük, kiben az posztónak elkészítése, kőfaragónak elküldése s mind pedig az sákoknak való temérdek vászonnak nem létele felől mit írjon, megértettük. Az posztónak azért megkészítése semmiképpen nem haladhat, annak csak meg kell lenni, s meg is legyen, parancsolljuk hűségteknek. Az kőfaragóknak megadatjuk mi az övéket. Sákoknak való vásznat ha az hűségtek városában nem találni, ott nem is vehetni. Illis de coetero gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 14. mensis Martii a. d. 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario coeterisque juratis civibus civitatis nostrae Coronensis, fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 363.

16. 1639. márczius 21. Fogaras. — Tudatja a tanácscsal, hogy hajlandó a töröcsvári vámot, ha megegyezhetnek, kezökbe engedni. Felhivja tehát a tanácsot, hogy küldjön hozzá ezen ügyben teljhatalmú megbizottakat.

Fronius I. 364.

17. 1639. márczius 24. Fogaras. — Felhívja a tanácsot, hogy a jövő május 1-én megtartandó generalis gyűlésre Fejérvárra küldje ki »bizonyos fő értelmes atyokfiat.«

Fronius I. 365.

18. 1639. április 2. Fogaras. — Meghagyja a tanácsnak, hogy azonnal négy kőmivest küldjenek Váradra az ottani építkezésekhez.

Fronius I. 366.

19. 1639. április 2. Fogaras. — Utasítja a bírót, hogy szolgáltatson igazságot peselneki Kövér Mihálynak, ki a Toldalagi portai követségével Konstantinápolyba utazott atyafiának egy lovat küldött egy brassai ember által, de ez a lovat eladta és a kárt megtéríteni nem tudja.

Fronius I. 367.

20. 1639. április 3. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Musztafa csasz az fényes portán meghalván, az hűségtek városában maradott volt egy feketés kék paripája, melyet vitézlő Maytini András hívünknek török deákunknak conferaltunk. Parancsolljuk azért hűségednek, mindgyárt kerestesse fel és küldgye ide Fogarasba megírt Maytini András hívünk kezébe. Secus non facturus. Datum in arce nostra Fogaras die 3. April. a. 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius I. 369.

21. 1639. ápril 3. Fogaras. — A parrói jobbágyok kérésére parancsolja a tanácsnak, hogy a nevezett jobbágyokat a Homoród nevű határ birtokában ne háborgassák.

Fronius I. 368.

22. 1639. május 1. Gyula-Fejérvár. — Uzoni Mihály panasolván, hogy Thóbiás János brassai timár 25 frt tartozását megadni nem akarja: a fejedelem elrendeli a bírónak, hogy Uzonit elégíttesse ki.

Fronius I. 370.

23. 1639. május 15. Gyula-Fejérvár. — Megköszöni a bírónak, hogy a leveleket a havasalföldi vajdának expedialta és a megszökött szolgát visszaküldötte.

Fronius I. 372.

24. 1639. május 20. Gyula-Fejérvár. — Gál Istvánné brassai lakos és kőhalmi Dávid deákné között folyó perben elrendeli a

fejedelem a bírónak, hogy Gál Istvánné panaszosnak a tanuk előállításában legyen segítséggel.

Fronius I. 371.

25. 1639. május 23. Gyula-Fejérvár. — Elrendeli a tanácsnak, hogy a májusi országgyűlésen elvállalt 2000 frtot áldozó napjára okvetetlen beszolgáltassák.

Fronius I. 373.

26. 1639. június 3. Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc. Ennek előtte is parancsoltunk volt hűségteknek, hogy Fejérvárra küldene hat szabókat olyakat, kik az sátoroknak foldozásához értenének, de az mint sátor mesterünktől érttyük, abban mind ez ideig semmi nem tölt. Kegyelmesen és serio parancsollyuk azért hűségteknek, ez commissiónkat vévén mindgyarást küldgyön Fejérvárra hat jó szabó mestereket. Secus non facturi. Datum in curia nostra Örményes die 3. mensis Junii 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario coeterisque juratis civibus civitatis nostrae Brasso fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 374.

27. 1639. június 4. Disznajó. — Felszólítja a tanácsot, hogy a gyalui ház építéséhez két kőművest küldjön.

Fronius I. 375.

28. 1639. június 11. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte etc. Úgy érttyük, hogy hűségtek városabeli emberek salvus conductusunk nélkül mentek be Havasalföldre, ott őket megtartóztatták volna [*oldaljegyzet:* kik az portára akartak menni]. Parancsollyuk azért hűségednek, mindgyarást tudósítson minket róla, ha ugyan az hűségtek városából valók-e azok az emberek s az hűséged hírével mentenek-e el; az ország articulusa ellen cselekedett hűséged, ha úgy taláztatik lenni, kiről számot akarunk venni s el sem akarjuk szenvedni. Secus itaque nullo modo factururus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 11. Mensis Junii a. d. 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fidei nobis dilecto.

Fronius I. 376.

29. 1639. június 22. Gyula-Fejérvár. — Sürgeti a már régebben megrendelt abák (posztó) elküldését.

Fronius I. 377.

30. 1639. junius 22. Gyula-Fejérvár. — Vitézlő Bora Mihály udvari katona panaszkodván, hogy Balog Mátyás nevű szolgája lovát és fegyvereit tőle ellopván megszökött és Brassóban tartózkodik, a fejedelem felszólítja a bírót, hogy kerestesse fel a tolvaj szolgát és vagy adja kézbe, vagy lásson törvényt fölötte.

Fronius I. 378.

31. 1639. junius 25. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte etc. Egy néhány úttal parancsoltunk már hűségednek az abák elküldése felől, melyre ez ideig csak választ sem érdemlénk, kit miért mulatott el, nem tudhattjuk, s ha magunk becsületit nem tekintenők, lenne is válasza érette hűségednek, mint mulassa el urának parancsolatját. Serio parancsolljuk azért, az abát éjjel nappal küldgye ide, mert az eddig is kívántatott volna. Annak felette az mely szép sikos hat lóra való hámoknak csinálása és elkészíttetése felől az minap parancsoltunk vala hűségednek, mivel az hamarsággal kívántatik, az mint megirtuk, azt is éjjel nappal készíttesse hűséged úgy, hogy minden okvetetlen mostantól fogva két hétre kész legyen, hogy akkor az bizonyos portára menő követünk vehesse kezéhez. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 25. Junii a. d. 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius I. 379.

32. 1639. julius 1. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens accircumspecte fidelis nobis dilecte etc. Hűséged 27 mensis Junii nekünk írott levelét elvöttük s mit irjon érttük. Az mi azért a veres abának dolgát illeti, meg-hozzák, s parancsolljuk kegyelmesen, az hámok is éjjel nappal készüljenek. Az csészéket láttuk s jól lesznek csinálva; kiket is hova hamarább megaranyoztatván, nekünk felküldeni ne késsék hűséged. A mi pedig az moldovai állapotot nézi, úgy vagyon, mi sem vétünk semmit, mindazáltal nem árt vigyázni hűségednek. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 1. mensis Julii a. d. 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius I. 380.

33. 1639. julius 2. Gyula-Fejérvár. — Moldovában Galacson lakó Fülöp János panaszolván a fejedelemnek, hogy egy brassai polgár, Rimer Mihály volt nála és vett az ő kezes-

ségére tengeren túli árusoktól 830 frt árú posztót, oly formán, hogy a pénzt az elmúlt Szt. György napra beviszi; de miután szavát nem tartotta meg, a kereskedők most Fülöpöt háborgatják a pénzért: felszólítja tehát a fejedelem a tanácsot, hogy Rimert a pénz megfizetésére kényszerítsék.

Fronius I. 381.

34. 1639. július 17. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc. Udvari gyalogink számára az mely bizonyos végposztónak csináltatása felől ennek előtte parancsoltunk hűségteknek, akarván értenők abban, mennyi vagyon készen, parancsollyuk kegyelmesen hűségteknek, tudósítson mindgyarást felőle, mind kék és veress mennyi vég vagyon készen abban, s az mi hátra vagyon még benne, azt is éjjel nappal készíttesse hűségtek, mivel az minden órán kívántatnék gyalogink ruházattjára; mikorra készülhet el mindenestől fogva, az ki felől parancsoltunk, arról is tudósítson hűségtek s az posztót csak tartsa helyben, míg arról más parancsolatunkat nem veszi hűségtek. Secus non facturi. Datum Albae Juliae die 17. Julii 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario coeterisque juratis civibus civitatis nostrae Brasso fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 382.

35. 1639. július 18. Gyula-Fejérvár. — Tudatja, hogy nemsokára Fogarasba utazik s onnan a tanács jelentésére a fogarasföldi jobbágyság között támadt villongásokról választ ad.

Fronius I. 383.

36. 1639. augusztus 2. — Elrendeli a tanácsnak, hogy vásároljanak össze 300 ökörbőrt és szállíttassák Kolozsvárra az ottani harminczados Huszti Menyhért kezébe, ki nyugtát fog adni a bőrökről.

Fronius I. 384.

37. 1639. augusztus 16. — Sürgeti a posztó elkészítését és elküldését az udvari gyalogok számára.

Fronius I. 385.

38. 1639. szeptember 30. Gyula-Fejérvár. — A tanács kérésére a feketehalmiaknak és a volkányiaknak megengedi a makkoltatást a fogarasi uradalom erdeiben.

Fronius I. 386.

39. 1639. október 21. Magaré. — A gridi határon levő tógát kijavítására vagy száz munkás kiküldését rendeli a Barczáról.

Fronius I. 387.

40. 1639. november 18. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti etc. Az székely híveinket és bizonyos számú mezei hadainkat s egyéb rész német gyalogokat is be kelletvén az mostani állapotokhoz képest az Barczában táborba szállítanunk vigyázásnak okáért, minthogy az két oláh vajdák veszekednek, egymás ellen táborban vadnak, becsületes hívünket, tanácsunkat tekintetes nagyságos Kornis Sigmond urat rendelvén elejekben fő gondviselőül. Azért kegyelmesen hadjuk és parancsolljuk hűségteknek, ez levelünket vévén, hűségtek is mindgyárást az magokkal tartozó gyalogokat elkészítvén, küldgye késedelem nélkül az Barczában táborunkba, megparancsolván hadnagyoknak, ott osztán Kornis Sigmond úr hívüinktől függjenek és halgassanak mindenekben. Secus non facturi. Datum in nostra salis curia Colosiensi, die 18. Novembris 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim : Prudentibus ac circumspectis judici primario coeterisque juratis civibus civitatis nostrae Coronensis, fidelibus nobis dilectis.

Fronius I. 388.

41. 1639. november 18. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte etc. Kegyelmesen hadgyuk s parancsolljuk hűségednek, a mi pénzt s egyéb akármi egyetmásokat Sebesi Boldisár hívünk hűséged kezénél hagyott, ez levelünket vévén mindgyárást mindazokat sietséggel küldgye ki hozzánk Kolosvárra, oly bizonyos értelmes emberétől, a ki mindeneket számán tudgyon beadni nekünk. Secus non facturus. Datum in nostra salis curia Colosiensi die 18. Novembris 1639.

G. Rakoci, m. p.

Külczim : Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius II. 1.

42. 1639. november 22. Szamos-Ujvár. — Meghagyja a bírónak: figyelmeztesse az ott való ötvöseket, hogy december 1-re 420 frt tartozásukat okvetetlenül beszolgáltassák.

Fronius II. 2.

43. 1642. márczius 29. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte etc. Az mely ezüst műveknek csináltatása felől az előtt parancsoltunk volt, azok mennyire készülsenek el, tudósítani el ne mulassa hűséged minél hamarább, kiknek az aranyozására ím most küldöttünk százhetvenhét aranyat i. e. 177. Annak felette az mely sikos hámoknak megcsináltatása felől parancsoltunk

volt, azok ha elkészültenek, küldgye ide hűséged. Secus non factururus. Datum in arce nostra Fogaras, die 29. Martii 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eöttveös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius II. 3.

44. 1642. április 3. Fogaras. — Szent-Lászlói András fogarasi jobbágy panaszolván, hogy feleségének atyja, Harangozó János, a Báthori Gábor idejében keresztényfalvi házát s pusztá telkeit elveszítette s azóta sem ő, sem örökösei ezeket vissza nem kapták: a fejedelem tehát arra kéri a bírót, vizsgálja meg az ügyet s tegyen igazságot.

Fronius II. 4.

45. 1642. április 5. Fogaras. — Tudatja a bíróval, hogy a contrabont lovakat elhozták.

Fronius II. 5.

46. 1642. április 6. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. A havasalföldi vajda instanciájára mely harangokat öntettünk, kik most Barcz(ában) vadnak, azoknak az innepekre való beszállítását sollicitallya töllünk a vajda Száva secretariususa által. A mely harangokat m(eg) parancsolván indítani és a határig beszállíttatni töröcsvári harminczadosunk Pá(vai) Thamás által, hűségteknek kegyelmesen és serio parancsollyuk, adasson elegendő vonó marhákat a Barczáról mindgyárást úgy, hogy a marh léte miatt késedelmezésök ne essék a harangoknak a határig való kiszállításokban. Secus non factururi. Datum in arce nostra Fogaras die 6. mensis April. a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

P. S. Az ezüst míveket, az melyeket parancsoltunk volt hűségteknek, hogy elküldgye, mind eddig sem küldte el, bár adminisztrálniok kellett volna. Parancsollyuk azért igen serio hűségteknek, elküldgye mindgyárást fogyatkozás nélkül, ne legyen a miatt a követeknek várakozások és késedelmök.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis, judici primario ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Brasso etc., fidelibus nobis dilectis.

Fronius II. 6.

47. 1642. április 9. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. 7 die praesentis mensis nekünk írott hűséged két rendbeli levelét vevén, írását megértettük. Az ezüst míveket az ötvösek elhozták. Az csinálendő hámok-

nak ide küldött két darabját láttuk s jók is lesznek, csak készíttessék el hamar. Az fülemiléket az madarakkal együtt, kiket hűséged számunkra ide küldött, kegyelmesen vöttük. Értjük azt is, hogy az harangok alá való szekereknek csak az egyikére tanáltak ott vasat s azt is vasztatták csak meg, az többire az Csikból hozandó vasat kell meg várni. Secus non facturus. Datum in arce nostra Fogaras die 9. April. a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötveös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius II. 7.

48. 1642. április 9. Fogaras. — Meghagyja a tanácsnak, hogy hirdettesse ki a havasok alatti falukban, hogy a töröcsvári harminczadosnak mindenben segítségére legyenek, nevezetesen mindazokat, kik a harminczadot elkerülve tiltott utakon járnak, fogják el.

Fronius II. 8.

49. 1642. április 10. Fogaras. — Miután Pávai töröcsvári harminczados jelentette, hogy a hétfalusiak a határukön átvezető álutakat nem őrzik jól, mi pedig régi kötelességük, felszólítja a tanácsot, hogy ez ügyben intézkedjék, nehogy a fiscus kárt szenvedjen.

Fronius II. 9.

50. 1642. április 12. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Itt való udvarházunk határán akarunk valami irtást tételni; de az ide tartozó jószág kevés levén és értetlen hozzája, kegyelmesen vesszük hűségedtől, ha vagy két hétre másfélszáz irtót rendel és küld ide Barczából. Eiusdem in reliquo gratiose manemus. Datum in curia nostra Kumana,¹⁾ die 12. mensis April. a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötveös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius II. 10.

51. 1642. április 18. Fogaras. — Sürgeti a már régebben megrendelt bőrök elküldését; ha a bíró nem kap Brassóban elegendőt, kerestessen egyebütt.

Fronius II. 11.

52. 1642. április 19. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte.

¹⁾ Komana Fogarasmegyében.

Salutem et gratiam nostram. Szederjes granátra levén szükségünk, parancsollyuk hűségednek, kerestessen mindgyárást ott városában az ott való görögöknél afféle szederjes granátot és hat singet ez levelünk vivő postánktól küldgyön hűséged. Secus non factururus. Datum in arce nostra Fogaras, die 19. April. a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

P. S. Az ott való rézmívesek ötödfélszáz forinttal adósok, hűségednek kegyelmesen parancsollyuk, hogy hadgya meg nékiek mindgyárást, hogy az jövő keddre minden okvetetlen behozzák ide Fogarasban, hogy ha kárt nem akarnak vallani, mert más gondviselésünk lesz felőle.

Kívül: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötvös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto.

Fronius II. 12.

53. 1642. április 25. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Tegnap napon irt hűségtek levelét elvöttük s értjük irását. Az mi az 300 vég posztónak áráról való contentatiót illeti: im az ott való harminczadosunknak megparancsoltuk, apródonként megfizessen. Az kőmíveseket és az téglavetőket hogy hűségtek még az innepek előtt elküldte, jó. Hogy annak utánna az fagyut is birodalmunkból kereskedésnek okáért ki ne hadgyja vinni az harminczados, levéllel is parancsoltunk neki. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in possessione nostra Székely-Musna, die 25. Aprilis a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Brasso et fidelibus nobis dilectis.

Fronius II. 13.

54. 1642. május 13. — Teljesen megrongált, olvashatatlan.

Fronius II. 14.

55. 1642. május 16. Gyula-Fejérvár. — Mivel számos visszaélés történt, meghagyja a tanácsnak, hogy a salvus conductus előmutatása nélkül senkinek lovakat és szekereket ne adjanak.

Fronius II. 15.

56. 1642. május 25. Al-Gyógy. — Megköszöni, hogy a kért téglavetőket Váradra elküldötték.

Fronius II. 16.

57. 1642. május 25. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Immár Isten kegyelmes-

ségéből az tavasznak eleje jelen lévén s az fű is jól megnyulván, Boythi István alatt levő mezei katonáinkat mostan is Barczára rendeltük, hogy menjenek füvelésre. Hűségteknek azért kegyelmesen parancsolljuk, megirt Boythi István alatt levő katonáinknak rendelljen mindgyárást az szokás szerint jó alkalmas füvelésre való helt az Barczaságon. Meg vagyon mind az kapitánynak s mind az hadnagyoknak parancsolva, oly disciplinában tartsák az vitézséget, hogy sem egy, sem más rendnek kárára ne legyenek. Secus non facturi. Datum in curia nostra Deva, die 25. Maji a. d. 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Brasso, fidelibus nobis dilectis.

Fronius II. 17.

58. 1642. junius 1. Gyula-Fejérvár. — Parancsolja a tanácsnak, hogy a fogarasi vár bástyájának restaurálására kőfaragókat küldjenek.

Fronius II. 18.

59. 1642. junius 8. Gyula-Fejérvár. — Első része megrongált, olvashatatlan. A második olvasható részben a fejedelem a bírótól a Havasalföldre kihajtatni szokott juhok megdézsmáltatása ügyében a régi szokásról kér felvilágosítást.

Fronius II. 20.

60. 1642. junius 12. Gyula-Fejérvár. — Ugy értesülvén, hogy Szkore nevű faluból egy Ouna Jugo nevű jobbágya Brassóba szökött: parancsolja a tanácsnak, hogy a szökött jobbágyot azonnal kerestessék fel és adják ki.

Fronius II. 21.

61. 1642. junius 12. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Brassóból 9 die praesentis nekünk írott hűséged levelét vévén, értjük, az havasalföldi vajda minemő vásárlások felől küldötte emberit oda az hűségtek városában, melyben azt kövesse, hűséged igazítsa arra, hogy minket találjon meg felőle az vajda, mert commissiónk nélkül ki nem meri adni. Secus non factururus. Datum Albae Juliae die decima secunda Junii 1642.

G. Rakoci, m. p.

Külczim: Prudenti ac circumspecto Michaeli Eötveös judici primario civitatis nostrae Brasso et fideli nobis dilecto

Fronius II. 22.

62. 1642. junius 16. — Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae etc. Prudentes ac circumspecti fideles nobis

dilecti. Saludem et gratiam nostram. Mivel Istennek kegyelmes-ségéből követink s országúl az hűségtek követi az fényes portán követségeket elvégezvén, jövő utjokban vadnak s az mint tudósítanak bennünket, szeretett fiunk, Rákóci György fejedelemségre való electióját az török császár s az fényes porta acceptalta, helben hadta s igen javallotta s annak bizonyosságára az fényes portának s az országnak régi szokása szerint fő kapucsi passáját császári zászlóval, botjával s atnaméjával, levelével és több illendő császári ajándékival hozzánk s az új fejedelemhez solemnitással küldte; kit mi is, mint olyan hatalmas császár kapucsi passáját és hogy olyan nagy országos dologban is illendően, böcsülettel és solemnitással akarván accipialni: hűségteknek kegyelmesen és serio parancsolljuk, ad secundam diem proxime affuturæ mensis Julii bocsássa el ide Fejérvárra bizonyos első rend atyafiait, lehessen az kapucsi pasa excipiálása jobb solemnitással, ne is kellessék az kapucsi pasa bejövételét késlelnünk hűségtekre való várakozás miatt. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die decima sexta mensis Junii a. d. 1642.

G. Rakoci.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis judici primario ceterisque juratis civibus civitatis nostræ Brasso fidelibus nobis dilectis.

Fronius II. 19.

63. 1642. junius 20. Gyula-Fejérvár. — Miután portai követei értesítése szerint a kapucsi pasa csak julius 6-ra érkezik, meghagyja a tanácsnak, hogy követeit a mondott napra küldje Fejérvárra.

Fronius II. 23.

Közli: MIKA SÁNDOR.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBÓL.

(1439—1711.)

— HATODIK KÖZLEMÉNY. —

CLXXIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Kgknek akarván igen igen nagy sietséggel tudtára adnunk, az pogánnak vele született lator csalárd-sága, békességes szényes tractaja alatt, mellyet csaknem másfél, hanem két egész esztendőől fogvást vontatván kegyelmes urunk császárukval, már most hamis, ravasz álnokságának fogafejirit éppen kimutatja és dühös szándékját s veszedelmünkre készletöt oszarat (*így*) föltátott szájjal, nyelövel akarja reánk haboztatni, kire Isten ne segítse, és im midőn szentín végző félbe és conclusióban volna kegyelmes urunkkal császárukval az békesség confirmatiójában, megindította ereit reánk, amint iránk keresztény magyarokra jövőn minden ok nélkül bizonyosan. Kihez képest kegyelmes urunk császáruk és atyai gondviselő királyunk nem akarván henyélő behunt szemmel ezen pogány gonosz szándékját nézni és az hazát oltalom nélkül hagyni, örökös provinciáiban quartélyokban lévő hadait kész kénytelen lévén megindítván ez hazában hozza, azon kívül is minden haza törvényünk rendelt oltalmot adhibealtatván igyekezik ő flge mentül hamarébb eleink dicséretes reánk maradt jó példáira oltalmához nyulni. Kihez képest kgket nagy szeretettel kérjük, sőt tisztünk és palatinusi authoritásunk szerint hagyjuk, ki ki vármegyében de commeatu provideáljon, vármegyében böcsületes commissariusokat rendeljen, hogy annál rendesebben s csendesebben az szegény lakosoknak károk nélkül mehessen, gyühessen az ő flge hada rendelt helyekre. Értvén pedig már kgk hazánk veszedelmire szándékozó pogánság akaratját, kérem s kényszerítem kgket, serkentse föl magában magyar szévét és édes eleink vitéz vérből születött pogány ellen való forró haragit, kardot kardot (*így*), fegyvert, szévet szerezzen s neveljen magában s mivel az az idő eljött, mellyben avagy ezt is elveszítsük, ha puhák és degenerált

fiai fogunk lenni dicséretes eleinknek, a mi keveset még Magyarorszáiban birunk, avagy hogy Istent híván segítségül, kegyelmes atyánk királyunk parancsolatit és hozzávaló szentölt hűségünköt szívesen kívánjuk megmutatni, az pogány élínek (!) szégyen vallásával s utolsó romlásával, túlünk s eleinktől torkon verve s praedált hazánk országlásából is kiverjük. Tudván peniglen az szemek mindenkor többire látnak az szemnél, nem szégyenlők, sőt fölötte kérjük kgket, hazánk articulusi s törvényei nyujtott oltalmán kívől suggerálván minekünk maga oltalmára s megmaradására való mediumokat, mellyeket éjjel-nappal alázatos instantiámmal kegyelmes urunknál ő flgénél remediumba vétessek, elvárom szévesen és jó magyarságból indúlt jó tanácsadását s jóvállását, kívánván, hogy Isten sokáig éltesse kgket. Datum Murány 22. Maji ao 1663.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltr.)

Jegyzet. Felolvastatott 1663. június 14-én Kis-Tapolcsányban tartott közgyűlésen.

CLXXIV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Tegnap napon 4 és 5 óra között estve felé érkezék az ő flge kegyelmes urunk királyunk currérja, ki által mit parancsoljon ő flge minekünk, ím kgknek ez iránt való czikkelének igaz mását oda küldöttük, nem kételkedvén, eddig már azon personalis insurrectio felől ő flge kegyelmes parancsolatját is elvette. Ezek azért így lévén, sok biztatással és motivumokkal sükségtelennek ítéljük, az idő rövid voltaához terheljük kgket s nem kívántatik ehez egyéb, hanem régi dicsíretes eleink bátor szívét felébresztvén magonkban, hazánkért s maradékinkért, szép, vérrel nyert szabadságunkért, kiki kgk közül felövezvén ágyékját, készüljön oltalmáért szembe szállani, vérünket s javainkat szomjuhozó pogány ellen, kegyelmes királyunk s édes atyánk, haza törvénye is azt hozván magával, az nevezett napra citált articulusnak ereje szerint mustrálja meg és kiki kgk közül olly készen legyen első hír hallva vévén parancsolatunkat, mentest nevezendő táborra jöhessen s megmustrált népének számárúl mindjárt minket tudósítson, az kit penig engedetlenségben találunk, törvényünk ostorát magán tapasztalja. Secus non facturi. In reliquo Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum Cassoviae 15. mensis Junii ao 1663.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXXV. *Lippay György esztergomi érsek Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi domini vicini et amici observandissimi. Salute ac officii commendatione praemissa. Isten sok jókkal áldja meg kgket. Az elmúlt napokban talált vala meg bennünket Nitra-vármegye Kereszturi László és Ujfalusi András böcsületes főember követei által, az többi között, az német hadaknak országunkban való bėjöretelek felől, mellyet mi ő flgének proponáltunk és recommendáltunk is, kire válaszunk ilyen lött:

1.º. Az minemű lovas és gyalog hadaknak mostanság bé kellettik jönniek, akarván ő flge ebben is kegyelmességét mutatni és declarálni, még azokat is, kik Silesiából jönnek, mind az bécsi hidakon költözteti által az Dunán, hogy azzal se terheltessenek az országbéliek.

2.º. Hogy azon hadak, csak szintén circa 15.^{am} Julii érkeznek bé az országban, nem szükség azért, hogy az iránt is törődjék kgk.

3.º. Hogy siettessék az vármegyék insurrectiójokat, s meglévén az mustra, kiki vármegyéjében maradjon s el ne oszoljanak, hanem hirt tegyenek felőle ő flgének, mindjárást kiadja ő flge az ordinantiát az vármegyékre, mert közelét az ellenség, és semmit nem várakozik; az ő flge részéről is megfogadják az magyar lovasokat.

Az passusokat is, igen tetszik ő flgének, hogy őriztesse kgk. In reliquo Isten sokáig tartsa és éltesse kgket kívánatos jó egészségben. Datum Posonii die 29. Junii anno 1663.

Earundem dom. vrarum

ad serviendum paratissimus
archieppus Strigon. m. p.

(Barsvármegyei ltár, fasc. 17.)

Jegyzet. A külczim a vármegye közönségéhez szólt, az ösmeretes régi stylus szerint.

CLXXVI. *Lippay György esztergomi érsek Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini vicini et amici observandissimi. Salute ac officii commendatione praemissa. Isten sok jókkal áldja meg kgket. Igen sűrűen hozzák az hireket, hogy az török közelget s talám az mustrát sem várja meg, hanem beüt az országban. Kgket annakokáért szükségesnek itéltük requirálni, hogy az ő flge parancsolatja s maga jó ajánlása szerént úgy disponálja kgk az dolgot s magok állapotját, hogy ha azomban is, míg az mustra derekasabban lehet, az török impetust akarna tenni, mihelt Forgách Ádám uram levelét és intimatióját veszi eziránt kgk,

mennél többen s jobb készülettel lehet, ő kglmével és az végbeliekkel magát conjungálhassa és opponálhassa az ellenségnek. In reliquo Isten sokáig tartsa és éltesse kgket kívánatos jó egészségben. Datum Posonii 1. Julii ao 1663.

Earundem dnum vvarum

ad serviendum paratissimus
archieppus Strigon. m. p.

Kívül: Barsvármegye közönségéhez czímezve, szépen kinyomott czímeres nagy pecséttel.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXXVII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Nem kétlyük, vévén kgk az mi kglmes urunk felette kegyelmes és kegyes atyáskodó akaratját s parancsolatját, hazánk és régi eleink vérével talált szabadságáért, feleségiért, maradékiért kglmes urunk előnkbe adott mód és rendi szerint kiki kgk közül nemes vármegyéjében megmustrált és vár tovább való parancsolatjátúl ő flgének értvén az pogány ebeknek dühödt agyarkodó szándékját s hazánkra indulását, mentest táborban együvé szállhasson s innét erről az földről (*kimaradt:* hova kívántatik mehessen) irhatjuk ultima Junii háromfelől is hozák bizonyossan hírét, már az tatár moldvai és havasalföldi hadakkal megegyezvén, Erdélyben ben volnának és hogy Szathmár felől akarnának az haza veszedelmére kijőni; kihez képest mentest az Tiszántúl való vármegyéknek megirtuk, mentest felüljenek, míg az több nemes vármegyékkel felvehetjük, addig magokra és házok népére gondot viseljenek. Azomban az több nemes vármegyéknek és uraknak ez jelen való holnapnak 10-dik napjára rendeltük, mellénk Rozgonytúl fogvást Széplakig az Tarcsa mellett conveniáljon, együtt lévén, Isten s az idő megmutatja, hova kellessék táborba szállanunk. Kihez képest (ha minden reménségünk kívül) kgk közül valamely nemes vármegye még nem mustrált volna, Istenéért minden cunctatio kívül mentest mustráljon meg és kiki maga vármegyéjében olly készen légyen, vévén kegyelmes urunk királyunk, avagy az mi parancsolatunkat, mentest fogyatkozás nélkül felülhessen és az hova kívántatik oda egy corpusban több nemes vármegyék hadaival concurrálhasson. Egyebet ebben ne merészeljen kgk közül senki mást cselekedni ne merészeljen (*így*), ha hazánk sűrő törvényének ostorát avagy büntetését el akarja kerülni. In reliquo Isten éltesse kgket. Enyiczke 2. Julii ao 1663.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei levéltár.)

CLXXVIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Ezekhez az mi megnyomorodott szegény hazánk állapotához képest fölötte igen tanácsosnak itéltük lenni, hogy kgket pro 10. affuturi mensis Decembris Beszterczebányára convocáljuk, az hun legderekasabban ventilláltatni fog az personalis avagy az helett az particularis hadaknak föntartása, és ugyanazon particularist hun köllössék tartanunk, az bányavárosoknak és hátramaradt vármegyéknek oltalmára; e mellett közönséges akarattól micsoda modalitással köllössék ezeket az számtalan sok kóborló és országunk pusztító végbeli katonák rendetlen cselekedetinek is eleit vennünk, és azokat refrenálnunk, hogy az ellenségtől hátra maradott szegénység éhel halásra ne jusson. Kihez képest ez levelünk által akaránk kgket szeretettel kérnünk, hogy kgk az felől megnevezett napra és helyre úgy küldje becsületes követ atyjafiait, hogy ő kgk ugyanott Beszterczebányán 9. dicti mensis Decembris compareálván, más nap, ugymint 10. ejusdem hozzá fogván az dologhoz, végezhecssünk valami jót és hasznost megmaradásunkról, usque ad benignam suae majestatis ratificationem. Ugyanazon kgk vármegyéjében lévő uri rendeknek is ezt írjuk, kik ha magok személye szerint jelen nem lehetnek, küldjék az felől megirt terminusra plenipotentarius szolgálit; hogy peniglen ő kgknek magán magán (*így*) nem irhattunk, ne contemptusnak, hanem az idő rövid voltának tulajdonítsák ő kgk. His in reliquo easdem dnes vras diu ac feliciter valere desideramus. Datum in arce Murány 18. Novembris anno 1663.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvm. ltár, fasc. 17.)

CLXXIX. *Wesselényi Ferencz nádor pátense.*

Mi gróf hadadi Wesselény Ferencz etc. etc. minden rendbéli nemes és nemtelen akármi néven nevezendő nitramelléki városbíli és falubíli lakosoknak adjuk tudtára. Úgy esett értisémmre, hogy nímelek kezöletek nem gondolván sem magyarságokkal sem keresztínségekkel, akarván inkább a pogánnak, hogyan mint nemzetinek kedveskedni, nemcsak erőszakkal vagy kénszerítésből, hanem önnen magok gonosz indulatjokból, kereskedískípen bárányokat, borjukat, ludakot, tyukokat, kenyeret, zabot, szénát, szalmát, egy szóval mindenfile ílist az törököknek végházokban hordván, úgy igyekezik táplálni őket, s íltre való szükségeket szolgáltatják nekik. Mely így lévén, nemcsak neheztelésünkre, hanem erős büntetésekre okot adnak. Minek okáért

hagyjuk és parancsoljuk mindnyájatoknak, senki ezután, semmi lett uttal, semmi szén és praetextus alatt ne meríszeljen semminemű ílist a pogánnak sehova bevinni. Megparancsoltuk minden kapitányoknak, hadnagyoknak és más vitézlő rendeknek, hogy felnült szemmel vigyázzanak ezután reátok s a kit rajta írnek, minden portékájuktól, ruhájuktól megfosszák és szemíleken megragadván hozzák előnkbe őket, elhitessétek magatokkal, valakit ez illen pogánnak kedveskedő istentelen gonosz cselekedeten tapasztalunk, minden tekintet nélkül, okvetetlen karóba vonatjuk, különben se cselekedjete. Datum in thermis Stubnensibus die 24. Februarii anno 1664.

Comes Fr. Wesselény, m. p.

(Egykorú másolata Barsvármegye ltárában.)

CLXXX. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Az haza törvénye és az minapi trencségi consultatióknak is azt hozván magával, az üdő is naponkint kinyilván s az üdővel (termé)szet szerint való s ellenünk forró és vérünk szomjuhozó ellenségünk is gonosz szándékjának véghezvitelére ezennel erumpál s rajtunk terem s futó serénységével ha megelőzhet bennünket, végső romlást és veszedelmet nyakunkban hoz, ellenben az mi kegyelmes urunk koronás királyunk ő flge atyáskodó gondjaviseléséből ezennel szép számos segítségek országunkban érkezendőfilben lesznek; hogy azért az gyors ellenségtől ne praeoccupáltassunk s bűnünkben (*így*) járván utolsó veszedelmünket henélő szemmel ne nézzünk és az idegen nemzet is vigyázásunkat s magunk oltalmára való kész voltunkat megtapasztalhassa és az által annak is nagyobb szövet és kedvet segítségünkre nyujtsunk, akaránk in tempore serkentenünk kgket és az ő flge kegyelmes parancsolatjából insurrectiót az trencségi végzés szerint hirdetnünk és palatinalis authoritásunk szerint hagynunk és parancsolnunk is. Azonban hogy az egy munkából kettőt ne míveljük és az szegénység ne opprimáltassék s kgknek is könnyebbségére légyen, mivel egyíbaránt is az personalisból particularist kellenék csinálnunk, megírt trencségi vígzésünk szerint, kit ő flge is kegyelmesen approbált, ha szintén personaliter ölne (*így*) is kgk fel elsőben, léptünk (*így?*) ezen formán az particularisra: hogy minden papi, uri s nemesi rendek, kiki személyért primum et ante omnia praestaltván lovasát, a mellé adjon annyi számú lovast juxta quantitatem bonorum suorum, amint arrúl írt articulus 5. anno 1662. praescribál. Kihez képest akaránk kgket ez levelünk által megtalálnunk, sőt palatinusi

authoritásunk szerint serio parancsolnunk is, hogy kgk ebbéli dispositiónkhoz alkalmaztatván magát, azon particularis expeditiót nemes Trencsín vármegyében lévő Rajecz nevő mezőváros-hoz pro 28. imminentis mensis Martii úgy expediálja, hogy abban fogyakozás ne legyen, sőt mihelyen kgk ezen levelünket veszi, ottan azon congregatiójábúl tempestive tudósétson felőle, mennyire extendáltatik az particularis az kgk vármegyében és micsoda szerrel compareálhat pro praefixo termino, azt bizonyos regestrumban küldje, ne legyen az megnevezett helyre, ilyen beteges állapotomban is hiábavaló fáradságunk. És minthogy azon particulárisnak lesznek hadi officiri is, azoknak fizetés kivántatik, az minémű szokás (*így*) tartott az előtt kgk tempore generalis insurrectionis s a kiket pro solutione capitaneorum taxálni szokott, vagy igen megszegényedett egyházi nemes emberek legyenek azok, avagy özvegy asszonyok, és egyéb ad belligerandum inhabilis personák, azokat is kgk most is jó rende szerint limitálja, megküldvén azoknak is seriatim neveket regestromban, tudhassuk, kik legyenek azok, a kiket kgk az megírt kapitányok fizetésére rendelt. Tudva legyen az kgknél, hogy ha mi ilyen beteges állapotunkban is az felől megírt helyre és terminusra vontatjuk magunkat, a holott valaki kgk kezől olly hazafiatlanságban tapasztaltatik, a ki ilyen közenséges nagy jót elmulatván az felől megírt mód és rend szerint nem compareál, bizonyos legyen benne, minden halogatás és személyválogatás nélkül, az ország törvényében denotált büntetést megvévén rajta, mint hazáját nem szerető és degenerált haszontalan tag ellen irre-missibiliter procedáltatunk. Sub poena itaque praemissa secus non facturi. In reliquo Isten éltesse kgket. Datum in thermis Stubnensibus die 29^a Februarii a^o 1664.

Earundem etc.

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wess., m. p.

P. S. E mellett a felől megírt alkalmatossággal az porták connumeratióját is együtt az nemesek számával bizonyos regestrumban küldje meg.

(Barsvárm. Itár.)

Jegyzet. A külezím, a barsvármegyei K. K. és R. R.-eknek szól, sok Cito-val ellátva, de nem Barsvármegye valamely helységére, hanem ellenkezőleg Sztrechén-re címezve, magának a nádornak Trencsénvármegye legfelső szélén levő sziklavarába. Felolvastatott ezen levél Barsvármegyének nem is saját területén, hanem Nyitravármegyében Divék-Ujfaluban 1664-iki márczius 12-én tartott közgyűlésén, mert ekkor a török veszedelem fenyegető volta miatt a vármegye területén nem lehetett többé közgyűlést tartani.

CLXXXI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Alkalmas üdöktől fogvást óhajtva vártuk annak a napnak szerencsés föltetszését, mely örvendetes állapotokra és bizonyos jó hírekre mutassa ki fénylő sugarit és a sok keserves alkalmatlanságoknak gyászos homályától beburított szívünket hasznos és örvendetes vigasztalással ujítsa. Azonban midűn gond és reménség között volnánk helyzetetve, érkezék imperiumból nemzeti és vitézlő Bory Mihály uram, a mi kegyelmes urunktól ő flgétül, midűn Ratisbonában dícséretes fáradozásirúl relatiót tött volna, mind minket s mind mellettünk lévő főrendeket reménségünk felett való nagy öröme hozott. Tulajdonsága a lévén a jó Istennek, midűn híveit érdemes látásával sanyargatja, atyai kegyelemmel és áldással szokta talpra állítani. Az mi édes nemzetünk is valóba megérzette ugyan a pogány nemzetnek fölfuvalkodott dühességéből származott sanyargatásit, de íme, midűn kegyetlen körmes kézzel megmaradott sarjúját is édes hazánknak gyökerestül típni, szaggatni akarja vala, az egész kereszténységnek megegyesülése béléncset vet fene kezeire s torkából nem csak azt vonzza ki, mellyet ragadmányúl el látott nyelni, hanem régi birodalmi is az Isten nevét káromló undok nemzetnek ezennel hűvei (*így*) közé osztja. Fegyvert fogtanak Istenes ligati és szövetséget tettenek az egész kereszténységéből álló nagy hatalmasságok, a mi édes hazánk és nemzetünk, és midűn (a mi kegyelmes urunk császáruk és királyunk kívül) mi szószólónk, gyámolunk és mediatorunk támada az egész kereszténység oszlopi előtt a nagy méltóságú fölséges fejedelem a Mogontinus fő és első elector, és nem elégedvén meg éjjeli nappali kegyelmes urunk császáruk szent intentióit vállal terhével s minden tehetségével mozdítani s végben vinni, ahoz böcsületes követünk Bory Mihály uram által tött izenetivel és assecuratióval nagy jókat érő szép levelét küldette hozzánk; mely szerencse így ultro et insperato nyujtatott-e valamikor az magyar nemzetnek, megvalljuk, mi nem tudjuk. Nem akarván azzal az hasonléthatatlan kincscsel csak magunk szemeit gyönyerkedtetnünk, íme szórúl szóra paríaltattuk s ezen levelünkbe includálva küldettük kgknek, hogy meglátván (s az kik kegyelmes császáruk hadi erejében kételkedni látattanak, csalattak) s azzal a mi szerencsénkre megújult ragyogó csillagot, maga is kgk serkenjen föl, vegyen erőt, éberkedjék, serénkedjék és jó példa adásával a több keresztény nemzetségeket is és azoknak mellettünk való kész voltunkat (*így*) örögbétsük s illusztráljuk. Hogy pedig a mi posteritásink is részesek legyenek és innotescaljon azoknak, annak a nagy méltóságos fejedelemnek, a mi kegyelmes urunk után a szentséges és hatalmas római imperium

első columnájának, a mi édes nemzetünkhez való affectiója, consecralja consecralja (*így*) kgk, ha másképpen nem is, csak úgy is írását protocolláltassa szórúl szóra szent intentióból írt levelét, és a mi közönséges édes atyáknak hosszú életeért, szerencsés megmaradásáért fejenként Istent imádjon. In reliquo éltesse Isten jó egészségben kgket. Datum in thermis Stubnensibus die 29^a Februari anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

Melléklet.

A mainczi választó fejedelemnek, János Fülöpnek levele a nádorhoz.

Illme ac excellme domine amice carissime. Quem fama jam antea acceperam afflictum Hungariae statum, de eo nunc ex relatione Michaelis Bory certiore (*így*) edoctus, non possum non contestari compassionem meam, qua nobilissimum et omni quondam felicitatis genere florentissimum regnum prosequor, et praesentes quidem calamitates nobis divinitus tanquam paternam castigationem irrogatam merito agnoscimus, non ideo tamen de reditura ad n . . . Dei clementia dubitandus aut despondendus animus in bello, quod infideles et barbari hostes non tam Hungariae, quam ipsi sacratissimae fidei nostrae, omnibusque adeo christianis inferunt, in causa tam aequa et pia, non d . . . nobis, ut spero divini numinis favor neque etiam augustissimi imperatoris nostri vires eo redactae sunt, ut commissum tutelae suae regnum non protegere et a barbarorum tyrannide vindicare valeat. Omni enim studio totaque animi applicatione inurgentes nunc necessitates intuitus ex haereditariis provinciis suis numerosum militum cum omni reliquo bellico apparatu in promptu habet, qui non tantum praesidia per . . . tes firmare, sed in aciem quoque progredi et virilia pectora cum successu hosti opponere audebit. Imperium vero omnesque ejus ordines gnari, quantum in his Hungariae antemuralibus tuendis suae securitatis momentum positum sit, jam tum communi omnium suffragio in comitiis hisce decreverunt, minime deserendam vicini regni causam, sed caesareae majestati toto belli tempore validissimis auxiliis subveniendum. Videbit utique excellentia vestra coeterrique regni procures et incolae in subsidium suum primo veris tempore fortissimas Germanorum cohortes se sistere, non secus ac pro aris focusque propriis pugnare paratas, videbunt quoque alia principum auxilia inque iis praecipue christianissimi Franciae regis signa stipata lectissimorum et per omnia belli munia exercitissimorum militum manu (*így*) non . . . tunc turcis, ut ante ferocia stupebo . . . excitatum contra se orbis christiani

consensum, in tam pulchro gloriae campo excellentiae quoque vestrae fortitudo et pristina nationis Hungaricae alacritas et animorum unio se exeret; etenim si unquam nunc certe opus est, ne partium studia aut contrarii circa religionem sensus patriae saluti, ac universorum incolumitati incommodent, atque sic turcis ad singulorum oppressionem aditum praebeant. Id si patriae charitas et suae cujusque religionis et libertatis conservandae studium vobis persuadet, jam tum magna vos boni successus spes fovet. Ego vero pro munere, quod in imperio gero, ejus nomine excellentiam vestram certam reddo, auxiliorum unanimi ordinum suffragio decretorum et jam nunc omni festinatione sub signa coeuntium (*így?*), cum iis et cum rege vestro sacratissimo caesare in communis patriae defensionem arma nulla hic appareant dissidia, nulla intestini odii et suspicionum semina, patriae amor omnia illa, ne hostem convertat (*így*), eo incumbant odia et suspiciones nostrae, . . omnis armorum nostrorum vis, neque dubium tunc amplius erit, quin pura ista intentio felici victoriarum successu, omnique benedictione alia coelitus secundanda, suaeque regno Hungariae libertas illibata constituta sit. Faxit id omnipotens Deus in nominis sui gloriam et in barbarorum ac infidelium hostium dissipationem et pernitiam, in quo voto finiens excellentiae vestrae simul mea officia nunquam non paratissima offero. Ratisbona in comitiis imperii die 15^a Februarii anno 1664.

Excellentiae vestrae

studiosissimus
Ioannes Philippus elector
archieppus Moguntinus.

(Barsvármegyei ltár, fasc. 18.)

Jegyzet. Ezen másolat némileg meg van rongálva s némely szó benne olvashatatlan lévén, kihagyatott. A Barsvármegye közönségéhez szóló külczímen olvasható »Ad arcem Sztrechen dirigendae«.

1664. márczius 12 én Divék-Ujfaluban tartott közgyűlésen felolvastatott és közakarattal improtocoláltatott.

CLXXXII. *Hunyady Ferencz küldi másolatban Lessenyei Nagy Ferencz alispán rendeletét Barsvármegye oszlányi járásbeli családjainak, u. m. nagyságos Bossányi Lászlónak és nemzetes Bossányi, Brogyányi, Simonyi, Nagy Lessenyei, Kosztolányi, Pongrác családoknak, Majthényi Bertalannak és Hunyady Lászlónak.*

Ajánlom ngodnak és kgknek szolgálatomat. Isten szerencsés jókkal megáldja ngodat és kgket. Mit parancsoljon én nikem vice ispán uram ő kglme, ím a levelit paríáltam és megköltem ngodnak s kgknek, kinek tenora ez :

Érkeztvén az mi kegyelmes urunk ő fíge kegyelmes parancsolatja az personális insurrectio végett, melyet e minapi trencsíni conclusiónk szerint in particularem convertálhasson úgy s az idő is lassan-lassan kinilván, s gyors ellenségünkkel lévén dolgunk, hogy ne praeoccupáltassunk, parancsolja kegyelmesen uram úgy palatinus urunk pro 28^a Martii Raycz nevű mezővároshoz a personális helyett particularist ilyen formán, hogy mind uri, mind nemesi rendek, elsőben szemilekírt praestálván egy jó lovast, a mellett adjanak annyi lovast jószágoktól, a mennyivel articulus szerint tartoznak. Mivel azért mind erre nízve s mind pedig egyéb közönséges jót concernáló occurentiák vadnak, nemes vármegyének győlést köll publicáltatnom pro 12^a dicti mensis Martii Divék-Ujfaluban, ki Nitrávármegyében vagyon; kgd azért vévén ezen leveletem mindjárt publicálja maga processusában és serio intse mind uri és nemesi rendeket, akkorra compareáljanak az nevezett helyre, valami fogyatkozás ne essék. Hogy pedig Nitrávármegyében kölletik barsvármegyebelieknek hirdetnem győlést, az mostoha időnek mivolta miatt senki meg ne ütközzék, három okra nízve cselekedtem. Elsőben pro majori securitate. 2do Mi igen kevesen lévén s nemes Nitra vármegyének pro eodem die megírt Divék-Ujfaluban terminálván vice palatinus uram is (kivel ez iránt correspondeáltam), együtt lévén az két szomszédvármegyének tagjai, annival inkább az közönséges jóban és megmaradásunk vígett való szükséges dolgokban unitis viribus jobban fáradohatunk. 3° Mivel dereka a nemessígnék Barsvármegyéből zászlók alá adta magát s ott a táján lévén az hadak, nagyobb alkalmatossággal compareálhatnak azok is s vigyázhatnak magok dolgaira. Kg d azért serio intimálja mind uri és nemesi rendeket az comparitíóra, mivel derék dolgok fordulnak elő, mert valaki vagy urak, vagy nemesi rendek közül absentálja magát, és személye szerint, vagy legitimus plenipotentarius által nem compareál, elsőben a decretalis poenát irremissibiliter megvitetem rajta s azon kívül ha mi kárt vall, vagy súlyosnak fog tetszeni maga részéről az particularis limitatiójában, nem másnak, hanem magának tulajdonítsa. Iltesse Isten kgdet. In thermis Stubnia die 29^a Februarii anno 1664. Lessenei Nagy Ferencz. Ez lévén azért az ő kglme parancsolatja, ngod és kgk úgy alkalmaztassa az iránt magát, jövőendőben meg ne károsodjék. Kévánom, Isten sokáig iltesse ngodat és kgket. Datum Kesseleőkeő die 2^a Martii anno 1664.

Ngodnak és kgknek szeretettel szolgál

Hunyadi Ferencz.

(Barsvármegyei levéltár.)

CLXXXIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Öröm és békességnek reményéről vidítatnánk kgket, ha annak legkissebbik ösvénkéit láthatnánk is, de már annyira bemerít bönünk hosszú ostora s az pogánnak frigybontó hitlensége, hogy fölig ülünk s uszunk az öszvekapott s kapandó háborúban s egyéb ne is biztasson bennünket, hanem rettenetes vérontó chatarakták folytatásának nyerő békesség vége, ha Isten segít s mi is keresztények nem kimílvén kevés jónkkal magunk munkáját; kit ha elmulatunk, nem kell békességes nyugvást soha is reménlenünk, hanem magunk puhaságának, suborka (*így*) fősvénységünknek tulajdonítván örökké nyomorgó és iga alá vettetett ellenség vazallusságát; kit bizonynyal el sem kerülünk, hanem keserves holtig való sanyarú rabság alá vettette s tapottatva lészünk, s háromféle ellenség ellen ne csak készítsük magunkat, de azt mindenképen eltávoztassuk magunktúl, mert noha mind három emésztésünkre van ugyan, de az ellenségnek utolsó ránk hozó romlást megelőzván, éppen emésztetni fogunk. Primo, ha az mint eddig magunk magunkat segíteni nem akarjuk, mely által mind böcstelen és gyalázatos hírt, nevet szerzünk az egész ég alatt lévő világ előtt, nemcsak kereszténység nyelvét méltán indítván az kárpálásra, de még az ellenségünknek is csúfjává tétetünk. Secundo. Az nemakarással német nemzet s magyar hadak összeköttetett gyűlölségéből semmi gazdálkodásnak megbaklasa (*így*), az honnét egyebet nem remélhetni, hanem ezennel nagy derék táborok indulásában éhelhalás, városok, faluk, várak és tartományok felverendő s utolsó veszedelemre hajlandó állapotok, mivel ez természetnek törvénye kinek-kinek azt hozza magával, elébb, mint éhel haljon, szüléje harapó falatját is kivájja (*így?*) szájából. Tertio. Az religióban való kérdés és gyűlölség nemzés, mely kérdést és egymást sértő s tovább is követő öldözést ha mindkétfelől követünk, bizony-bizony belé esünk amaz mondásban: Religiórúl disputálván régiókat ne vesszessünk, se hütünk, sem országunk, se magunk nem lészünk, hanem magunk veszekedő egyetlen lanuaban (*így*), minden dicsíretes lángolás nélkül összesorvadunk. Előttünk is ezennel pitvarunkban lépendő lévén azért az áldott földet sikasztó és füvet kihozó kikelet, Mars is megindítván mindenfelől haragos bömbölő dobhangjait és szélnek eresztő szép lobogtató zászlóit, hangos trombiták zengésit, felette szükségesnek és tanácsosnak ítültük kgket ez levelünk által ne csak serkentsük, sőt intimálván tisztünk és hivatalunk szerint intsük, kiki kgk közül nemes vármegyében úgy provideáljon mindennémő élet, gabona, zab, széna, hus provisiókrúl, az bejövő

rettenetes hadaknak légyen az bejövésekben mit enni, ne kellesék magának s az tartományoknak veszedelmes károkkal eledelt keresni, hanem félre tévén minden idegen és gyűlölséges kérdéseket egymás értelmével és szép egyességgel magunk is fegyvert fogván jövő segítségünkkel, ne csak falat kenyerünket kéméljük, hanem hazánk s édes szép éltünk, szabadságunk megmaradásáért vérünk hullásával igyekezzünk magunknak oltalmat nyujtanunk; kikerül bennünket mentül hamaréb tudósítson, mit s mennyit praestálhat és succuralhat az ő flge bejövő hadainak, tudják ahoz képest alkalmaztatni magokat. In reliquo Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum in castello nostro Teplicze die 24. Martii anno 1664.

Earundem etc.

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wesseleny, m. p.

(Barsvármegyei Itár.)

CLXXXIV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Meg ne ütközzék kgk benne, sőt valami változandó magyarázatnak ne vélje, hogy az personalis és viritim való insurrectiókrúl való irásunk után is, noha azt is az szükségnek nehéz hozandó voltához fentartjuk, az ide alább megirt dologrúl kelletik kgket sietséggel megtalálnunk, ezt hozván az mostani elmulhatatlan hazánk szüksége és kegyelmes urunk szolgálhatja magával. Mivelhogy azért gróf General Zuza (De Souches) uram ő kglme ez elmúlt napokban Nitrát megszállotta és annyira megszorongatta már s kiváltképpen nemzetünk gyalogsága nélkül szűkelkedik, kihez képest ez levelünk által akaránk kgket requirálnunk, sőt palatinusi autoritásunk szerint et sub gravissima suae maiestatis indignatione poenaque articulari hagynunk és parancsolnunk, hogy minek előtte kgk personaliter és viritim insurgáljon, statim et de facto sine ulla procrastinatione et mora, semmi lett uttal ne praejudicaljon (*így?*), hanem minden portátúl három-három jó puskás és fegyveres gyalogot rendelvén, kültést küldje Bajmóczhoz, a holott őket vagy vice palatinus uram, vagy Egresdy Boldisár uram, vagy hazánk fiábúl álló arra rendelt emberünk fogja várni, a ki ott ujabban megmustrálván, onnét indéthassa Nitra alá az táborban, tekintetes és nagyságos Koháry uram ő kglme directiója és gondviselése alá, a kik azt cselekedjék, a mit ő kglme nekiek fog parancsolni, lévén már ő kglmének generál urammal correspondentiája. Élést peniglen annyira valót vigyenek magokkal, az kivel három hétig vagy egy holnapig megérjék; ezt peniglen azért is cselekezzük, hogy az kgk nyugodalmával tovább prolongáltassék az perso-

nalis és viritim való insurrectio. Egyébaránt ha kgk a mikor levelünket veszi, a dato perceptionis illarum egy hét alatt azon portáktúl adandó népét Bajmóczhoz és onnét Nitra alá nem küldi, bizonyos legyen benne, az ő flge severissima indignatióját és a mellett az articularis poenát el nem fogja kgk kerülni; kgk penig úgy értse, se uri, se más főrendeken lévő emberek portáit az vármegyéből ki nem vesszük a magunkéval együtt. Kiben kgk egyebet se cselekedjék. In reliquo Isten éltesse egészségben kgket. Datum in castello Teplicze die 28. Aprilis anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvm. ltár, fasc. 18.)

CLXXXV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Ugy esék értésünkre, hogy az német és magyar vitézlő (rend!) erővel és hatalommal elvont sok számú buzát és vasat s más jókat nemes curiákból, szegény emberek rejtkejeikből erővel elhozván s vévén, azután imitt-amott városokban és falukon vele kufárkodnak, s vesztegetik és nagy ócsón eladják, kiből nem kevés abususok következhetnek. Akaránk kgknek azért tempestive értésére adnunk s tisztünk szerint parancsolnunk, kgk hagyja meg mindjárt a maga vármegyében, ennek utánna senki ne merészeljen olyan kereszténytől praedált gabonát, se vasat, se semminemő keresztény kárvallásával elvont öszközt a felől megírt németektől és magyaroktól venni; ha pedig ki ezen levelünknek publicatiója után nem supersedeál, hanem kaplárkodik (*így*) s az által okot ad sok szegény nemes ember és árva özvegy siralmára, annak az egész jószága confiscáltassék érette. Kivévén mindazáltal azt, ha azon gabona és vas török nyereségből való volna. In reliquo Isten éltesse kgket jó egészségben. Datum in Sztrechen, die 11^a Maji anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvm. ltár, fasc. 18.)

CLXXXVI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor szigorú rendelete Barsvármegyéhez Nyitra várának kijavítása tárgyában.*

Comes Franciscus Wesseleny de Hadad, perpetuus in Murány, regni Hungariae palatinus, iudex Cumanorum, aurei velleris eques, comitatum Gömöriensis item Pest, Pilis et Solt unitorum supremus comes, nec non sacrae caes. reg. majestatis intimus consiliarius, camerarius et per Hungariam locumtenens. Nemes barsvármegyebéli minden mezővárosok és faluk bírái-

nak s lakosinak köszönetünket ajánljuk. Nyilván lehet nálotok, minémű rontások és pusztítások estenek a Nittra megszállása és vívásakor azon Nittra várán és városon, melyet Isten ő szent flge viszont keresztény kézben ejtvén és az vitézlő rendek az épületire és erősítésire magok nem érkezhetvén, felette igen szükségesnek itéltük, azon hazánk javára való hasznos munkára vármegyéstül segítséget adnunk. Kihezképest feljülirt nemes barsvármegyebéli minden mezővárosok és faluk bírának s lakosinak hagyjuk erősen és parancsoljuk, mihelyen nemzeti vitézlő Lessenei Nagy Ferencz uram ítélőmesterünk és viceispántok ez eránt a mi akaratumkbúl való parancsolatját veszitek, kiki hazájához s nemzetihez való szeretetiből megírt Nittra épületire és erősítésére minden haladék nélkül az ő kglme dispositiója szerént szükséges eszközökkel oda siessen, feje s jószága vesztese alatt, mert valaki ezt elmulatandja, minden bizonynyal minden javai nélkül azonnal ellészen és fejével is játszani fog. Külömben se cselekedjék. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum sub arce Strechen, die 11^a mensis Maji anno 1664.

Comes F. Wesseleny, m. p.

(Barsm. ltár fasc. 18.)

Jegyzet. Nagy hivatalos czímeres pecsét alatt.

CLXXXVII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyének.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Juthat kgknek eszében, alkalmas üdővel ezelőtt már kgknek megírtuk, legyen kiki maga vármegyéjében olly készen, mind ura s nemese, mihelyt az haza szolgálatjára elmulhatatlan szüksége azt hozza magával, vévén második parancsolatunkat, se órát, se napot nem várván, sub gravi indignatione et animadversione suae maiestatis sacratissimae et poena articulari. azonnal personaliter felülhessen. Öszvegyülvén azért már az pogánságnak sokasága és Hrussó táján nagy csapást tévén hazánkban, nem lehet külömben, hanem vévén ez levelünket kgk sine ulteriori dilatione et mora, valamint hazáját, kereszténységét s kegyelmes urunk hívségét szereti, mindjárt kiki personaliter üljen fel és siessen az ő felsége banderiumja mellé, valahon értendi lételeket; s hogy annál bizonyosabb helyre jöhessen, mihelt indulhat fészkeből, tudósítson indulások felől, tudhassuk kgknek magunk személye jelenlétét is bizonyosan megjelentenünk, az hová concurrálhassunk, non obstante eo, hogy követjeit pro 20^a praesentis hozzánk küldi, az mint feljebb is iránk se napot, se órát el nem mulatván, üljen fel personaliter mind úr, mind nemes. Egyébaránt tudományt

teszünk az felséges Isten színe előtt, a ki elmulatja s fel nem ül, az ő flge indignatióját el nem kerüli, és az articularis poenát irremissibiliter et sine ullo respectu megvétetjük, híttel írjuk, minden bizonnyal fejével játszik és azonnal minden jószágát confiskáltatjuk, oda értvén a banderiatu urakat is, azokon kívül, kik bizonyos legalis ratióért magok személye szerint fel nem ülhetvén, illendő szokott banderiumjokat praestálják. Azonban azért a viritim való insurrectióra is legyen gondja kgknek s így tartsa készen, hogy ha kgk personaliter insurgál, a passusok őrzésére hagyhasson a maga nemes vármegyéjében elegendő népet. Secus neutiquam facturi. In reliquo éltesse Isten kgket. Datum Novizolii die 15^a Maji a^o 1664.

Earundem dnum vrarum

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wesseleny, m p.

(Barsvármegyei ltár.)

Jegyzet. A külczim Barsvármegye universitásához szóll, temérdek Cito-val és ezen szavakkal: »Bajmóczii commendatus pro celerrima transmissione.«

CLXXXVIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Nem mondhatja senki kgk közül, valamit eddiglen teljes tehetségünkkel, fejünk törődésével, ez mostani utolsó veszedelemben minden authoritásunkból elővehettünk, azt el nem mulattuk; sokaknak úgy tetszvé, personaliter és viritim insurgáljunk, azt is megparancsoltuk, de annak is még eddig kevés előmenetelét láttuk. Minek okáért édes nemzetem, hogy engem senki ne csausáljon, im látjuk már ennéhány naptúl fogvást az pogány ereje hátán az ő flge armádájának és untalan csipdes rajta, ma harmad napja dücsőségesen megharczolván vélek, Istennek jóvoltábúl magunk személyében Zólyom vármegyében lévő Bucsa nevő faluhoz szállunk, kihez képest nemes Honth, Nógrád, Zólyom, Liptó, Árva, Turócz, Trencsén, Bars vármegyéknek hagyjuk és parancsoljuk, hogy az közel való harmadnap alatt, úgy mint Zólyom, Honth és Nógrád, negyed nap alatt peniglen Turócz és Bars, ötöd nap alatt penig Árva, Liptó, hatodnapra Trencsén, a data praesentium computando, mind personaliter s mind penig viritim mentúl nagyobb frequentiával lehet, tizen-nyolcz esztendőstúl fogvást megnevezett Bucsa nevű falunál compareáljon personaliter és viritim is, úgy, hogy megegyezvén az ő flge armádájával, az pogánnak az hol kívántatik ellene

mehessünk. Valaki pedig ezen utolsó parancsolatunkat elhallgatja, az Isten ostorát el ne kerüle (*így*), gyalázatos legyen minden nemzetsége, átkozott legyenek minden maradéki s higgye, ha Isten életben megtart, megtanítjuk Istenét, hazáját s annak törvényét szeretni s magistratusa parancsolatját megbecsülni. Ebben pedig valamint az előtt is megírtuk, az banderiatu urakat is egyaránt comprehendáljuk. Hozza Isten kgket szerencsésen. Raptim Beszterczebánya die 18^a Maji anno 1664.

Earundem etc.

amicus ad. serv. parat.
Comes F. Wess., m. p.

P. S. Kgk Liptó és Árva Beszterczebányára, Turócz, Trencsén és Bars Stubnyátul avagy Körmecczen által úgy jőjjen azután Bucsához, bár csak kiki egy hétre való élést hozzon magával. 2° Minden vármegyéből postát küldjön kgk és tudósítson mindenekről. 3° Ha illy hirtelen az egész népséget fel nem veheti kgk pro termino, mentül számosabban nyomódják, jőjjen kgk után az többi.

(Barsvármegyei ltár.)

CLXXXIX. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandi. Nincs kétségünk, Beszterczéről vött utóbbi parancsolatunkat az personalis és viritim való insurrectió felől nem csak vette kgk, hanem eddig több helyeken fegyverben is vagyon. Mivel azért Isten kegyelméből már mink magunk személyében az determinált helyre úgy mint ide Bucsához mai napon táborban szállottunk, kgket ex superabundanti requiráljuk serio et ultimarie hagyván és parancsolván, kgk az előbbeni parancsolatunkban denotált mód szerint mind uri és nemes rendek personaliter felülvén, legfeljebb e jövő vasárnap úgy mint ad 25. praesentis infallibiliter et citra ulteriori procrastinatione ide táborba utánnunk sub gravi indignatione suae majestatis sacratissimae et strictissima poena superius sancita compareáljon abban bizonyosak lévén, valaki magát az extremitásokban megvonja, erős büntetését el nem kerüli; azonban kgk magok között kapitányoknak arra alkalmas személyeket választván, ha úgy akarja vice ispánját és szolgabírákat otthon hagyhatja, in omnes necessitates vigyázással legyenek. Casu quo pedig mi ezt a mostani tábori helyünket Zólyomban transferálnánk, az ki Bucsához egy fertály mlyföld, kgk in eo casu csak Zólyomhoz jőjjön, azon utakon az mint előbbi levelünkben megírtuk vala kgknek. Secus non facturi.

In reliquo easdem dominationes vestras feliciter valere desideramus. Datum ex castris ad Bucsam positis die 19. Maji 1664.

Earundem dom. vvar.

amicus ad servitia paratus
Comes F. Wes., m. p.

(Barsvármegyei levéltár.)

CXC. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Nem mehetvén már kgk közé olly hamar mellőlünk nemzetes vitézlő Lessenyei Nagy Ferencz uram ítélő mesterünk s kgk viceispánja, annyiszor való parancsolatinkra nézve, úgy hisszük már induló félben is vagyon erre a tábor felé kgk; s jöllehet megirtuk a tegnapi levelünkben, hogy a kit alkalmatosnak ítél kapitánságokra kgk, olyanokat választana magok közül, azomban azért még egybengyúlhet s felülhet kgk, delegáltunk olly authoritást nemzetes vitézlő Hunyady László uramnak kgk notáriusának, hogy ő kglme említett viceispán uram képében öszvegyűjtven és megmustrálván kgket, a mint tegnap is megirtuk pro 25. praesentis jőjjön infallibiliter ide Zólyomhoz kgkkel. Kire nézve akaránk kgknek per praesentes értésére adnunk, tisztünk és palatinusi authoritásunk szerint parancsolván kgknek, lévén annyira praepeditus a kgk viceispánja, a még kapitányokat és más tisztviselőket magok közül nem választ kgk, mind uri és nemesi és paraszti rend personaliter és viritim felülven s említett Hunyady László mellé adjungálván magokat, siessen ad praemissum terminum utánunk. Külömben se cselekedjék. In reliquo éltesse Isten kgket. Datum Novizolii 20. Maji anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvm. ltár, fasc. 18.)

CXCI. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illustrissimi etc. A kgk bajmóczi gyűléséből 21. praesentis nekünk datált becsületes levelét vettük tegnap este felé szerezett, melyből legelsőbb is nagy kedvvel értvén császár és koronás király urunk ő flge kegyelmes parancsolatjára és a mi a mellett kgknek tött intimatióinkra is az personalis insurrectióban s következőképen hazájok oltalmában és ellenségi ellen való resistentiájában kgk nagy promptitudóját s serénykedését, szánkodunk pusztult s romlott állapotján kgknek, kívánván Istentől vigasztalást s elébbi virágzó épségre felépülését kgknek. Igen

jól cselekszi kgk, hogy az passusok őrzéséről oly helyesen gondolkodik s azokra vigyáztván, következendőképen kicsiny hátramaradott részének permansiójára gondot visel. Contentusok vagyunk, még az pogányság oly közel szomszédságában lesz kgkhez, a maga vármegyéje passusin marad kgk, az ő flge tovább való kglmes parancsolatjáig s dispositiójáig. A föld népét, ha az articulus szerint minden huszadik háztúl egyet levál kgk s azonkívül minden harmadik háztúl is (t. i. amattól lovast, ettől gyalogot) megéri véle; de viritim való insurrectiót az ő flge nyilvánvaló parancsolatja s az mi expressa akaratumk nélkül semmi lett úttal fel ne vegyen kgk. Minthogy pedig azon kgk passusin való vigyázáskor egy becsületes főember kíván magának s az gyalogság eleibe praeficiáltatni, megirtuk Lessenyei Nagy Ferencz uramnak, ítélő mesterünknek az aránt való intentiókat, kit kgk ő kglmétől fog megérteni.

Megparancsoltuk a nemes Turócz és Liptó vármegyéknek, úgy az bajmóczi és westeniczi tiszttartó és az kesselőkői possessor uraiméknak, hogy a magok hasznára és nagyobb securitására nézve is pro personali insurrectione provenialandó gyalogjait rendeljék kgk mellé az passusokra pro assistentia; de ezek csak addig, míg az ő flge kegyelmes parancsolatja s más akarata fog kgken lenni.

A nemes Zólyom és Honth vármegyéknek is intimáltuk, egyetértvén ő kgk az passusok őrzésében kgkkel cooperáljanak egyszersmind felnyilt szemmel való vigyázással azaránt.

Tekintetes nagyságos Petrőczy István uramnak ő kglmének irtunk, hogy a kgk nemeseit zászlók alól felszabadítsa s más szabad legényeket fogadjon helyettek. Tovább is, ha miben requiral bennünket, készek vagyunk mindenekben kedveskednünk kgknek. Datum ex castris ad Szendrő positis die 29. Septembris anno 1664.

Earundem dom. vvarum

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wesseleny, m. p.

(Barsvárm. ltár, fasc. 18. nro 1.)

Jegyzet. Ekkor volt Barsvármegye a legválságosabb helyzetben. Látjuk a levélből, hogy a megye gyűlését sem volt képes saját területén megtartani, hanem Bajmóczon Nyitravármegyében. Érsekujvár, Léva, Nyitra, Verebely, Komjáti, Galgócz sat. a mult évben Köprili nagyvezér által elfoglaltván, védtelenül állott a megye területe a török pusztítással szemben s bár ez évben De Souches Nyitrát és Lévát visszafoglaltá s Ali, ujvári basát, Szent-Benedeknél megveré, ez még sem volt elég arra, hogy a végkimerülésre jutott vármegye némi biztonságban érezze magát a

török portyázások előtt, melyek a megelőző évben mélyen be Morvaországba terjedtek volt. Némileg véget vetett ez elviselhetlenné vált nyomornak a vasvári béke.

CXCII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Mivel az armistitium interveniált, az oda való ő flge mezei hadait ő flge hire és akaratja nélkül el nem bocsáthatjuk. Ehez képest ez levelünk által akaránk kgket requirálnunk és szeretettel kérnünk, míglen ő flgének más kegyelmes dispositiója és resolutiójok nem jön felőle (a ki rövid üdő alatt meg is fog lenni), tantisper adasson ő kgknek valami élődésre való quarterokat, úgy mint javallanánk részét Bajmóczban, részét Lévára, részét Szent-Benedekben, Korponára, Bozókban és Zólyomban szállástani, a hova élődésre való jóakarattal és atyáskodó gondviseléssel lenne kgk. Ezt pediglen non de necesse, hanem pro meliori esse javalljuk, hogy kgk rendbe vétesse. Ebbéli kgk jó akaratját mi is kedvesen vesszük kgktől. His in reliquo..... éltesse Isten kgket kedves jó egészségben. Datum Cassoviae die 16. Octobris anno 1664.

Earundem dnam vrarum

amicus ad serviendum paratissimus
Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei levéltár.)

Jegyzet. Felolvasatott 1664-iki október 30-án Oszlán mezővárosban tartott közgyűlésen.

CXCIII. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Illmi, rndmi etc. Tegnap estve későn, midőn szinte ma idein reggel megakarnánk indulnunk, hozák az ő flge az mi kegyelmes urunk kegyelmes parancsolatját, mellynek igaz pariáját ez levelünkben includálván kgknek megküldettük, és hogy kegyelmes urunk parancsolatjának eleget tegyünk és kgket is az ő flge dispositiójáról tempestive tudóséthassuk, azért kellett ma itt maradnunk, mindazonáltal Isten holnapi napot adván érniünk, elkezdett utainkat continuálni fogjuk. Így értvén azért kgk az dolgot, kérjük kgket nagy szeretettel, idegenül ne magyarázza, annyival inkább holmi nyelveskedő embereknek hitelt nem adván firmus legyen benne, hogy ő flge az mi kegyelmes urunk egyebet nem intendál, hanem az nyomorult hazához és kgkhez való szeretetét, oltalmát és atyáskodását. Kihez képest mégis kérjük nagy szeretettel kgket, a holott azon vitézlő rendnek általmenések

történik, gazdálkodással légyen hozzájuk, az szerint az puszta helyeken is in tantum in quantum fieri potest, és az mint az üdőnek és az helynek mostohasága megengedi, ne köllessék az szegénységre cum oppressione eorundem excurrálniok s arra is szorgalmatosan vigyázzván, mihelent jöveleteket értendi, idején commissariusokat küldjen elejekben, hogy annyival inkább egyik vármegyéből az másikon által designált helyekre nagyobb csendességgel és az szegénységnek zúgolódása nélkül mehessenek. His in reliquo easdem dñes vras feliciter valere desidero. Datum in arce nostra Lipche die 11. Novembris anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvárm. ltár, fasc. 18.)

CXCIV. *Gróf Wesselényi Ferencz nádor Barsvármegyéhez.*

Ilmi, rndmi etc. domini amici nobis observandissimi. Noha az elmúlt napokban Szobonya István uram ő kglme hadainak, a kik ő flge az mi kegyelmes urunk számára fogadtattanak volt, egy részét az kgk vármegyéjében rendöltük vala quartírban, usque ad benignam suae maiestatis resolutionem, kit hogy eddig is nem vettünk, hihető ő flge halasztotta Bécsbe való menetelönkre. Mindazonáltal akarván ez aránt is az nemes vármegyét subleválnunk, tettünk olyan dispositiót, hogy azon hadakat Nitra és Bars vármegyékben levő quartírokból kivétetvén, szállítsák őket mindenestől Kis-Tapolcsánban, a minthogy holnapi napon oda is indítjuk őket. Mivelhogy azért minden szándékunk az, hogy Isten bennünket Bécsben felvévén, primum et ante omnia adlaboráljunk abban, vehessük az aránt az ő flge resolútióját, a ki mindenestül is két hét alatt meg leszen; kihez képest kérjük kgket nagy szeretettel, bár csak addig legyen minden jóakarattal és gazdálkodással hozzájuk Kis-Tapolcsánban, . . azt is élést (*így*) a kit Béliczekre rendelt völt, azt is fordítsa oda. Ebbeli kglmek promptitudóját és jóakarátját mind ő flge kedvesen veszi s mind penig mi is kedvesen vesszük kgktól. His in reliquo easdem dominationes vestras feliciter valere desidero. Datum in Ugrócz die 18^a Novembris anno 1664.

Earundem etc.

Comes F. Wess., m. p.

(Barsvármegyei ltár.)

Jegyzet. Felolvastatott a két nappal később vagy is nov. 20-án Barsvármegyének Baánban Trencsénvármegyében tartott közgyűlésen

Közli: SZERÉMI.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Történelmi emlékek Bornemisza Anna fejedelemnő írásai közül.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I.

Sok van már közölve a magyar történeti forrásirodalomban arról: melyik erdélyi fejedelem minő és mennyi ajándékot adott a török szultánnak és divánulő vezéreinek, a követeknek és postáknak, s a magyar hódoltságot kormányozó pasáknak?

De azok főképen az ország adójából való ajándékokat illetik; az idő, a küldési alkalom és a mennyiség majd minden fejedelemnél különböző. Összetes följegyzést és adatot valamely zárt időben történt ajándékozásról eddigelé nem birtunk.

Azok, a mik itt közöltetnek, Apafi fejedelemnek és a fejedelemnőnek majdnem másfél évi magán ajándékait tüntetik fel hónaponként és naponként. Ez annál feltünőbb és becse-
sebb, mivel épp a fejedelemnő nevében, teljes hitelt érdemlőleg készültek.

Én itt három ily eredeti jegyzéket közlök. Az *első* a fejedelemnek és fejedelemnőnek 1685. szept. 9-től december 21-ig tett portai összes költségeiről készült. A *második* az 1667. évi január 1-től decz. utósójáig terjedő időről, melyben naponként fel van jegyezve: mennyi arany és tallér kell egy éven át a Portára? minő követeknek, pasáknak és postáknak? A *harmadikban*, mely szintén ez évről készült, párhuzamosan fel van jegyezve: mennyi aranyat és tallért költenek önszükségükre maga a fejedelem és fejedelemnő?

E *jegyzékek* két tekintetben különösen becsesek, *egyik* az, hogy a hazai történelem Apafit tartja azon fejedelemnek, a kinek a porta védelme legtöbbbe került; *másik* az, hogy éppen a mily

nagy volt a fejedelem udvartartása: oly egyszerű magán életök, igényök kevés s költségeik takarékosnak mondható.

Hogy a jegyzékek a fejedelemnőtől valók, mutatja azon általánosan elfogadott történeti fölfogás, hogy a fejedelemnőnek férjére nagy befolyása s a kormányzásban része volt, a mit egy hátrább közlendő konkrét példa, a fejedelemnő rendelete is igazol¹⁾; mutatja továbbá a jegyzékekben elszórtan látható sok kifejezés. Az elsőben például: Pernyeszi uramnak *adtam, küldtem* vagy *adtunk, küldtünk* stb. A nándorfejérvári szerdárnak küldött *uram ő kegyelme* tovább négyszer fordul elő: *adtunk uram ő kegyelme* képeire vert aranyat, tallért stb. A másodikban: *adtam, küldtem* harminczszor jó elő, az *adtunk, küldtünk* csak hétszer. Tovább előző e kifejezés: Panajotnak *adott ő kegyelme* 3000 aranyat. Még tovább: *Magunkéból* ismét *adtunk* ötven tallért. A harmadikban: *adtam, küldtem* és *adtunk, küldtünk* szintén az előbbi arányban fordul elő. Ebben van a kérdést teljesen eldöntő e három kifejezés: *küldtem Telekinéném asszonynak* (érte özv. Teleki Jánosnét, Teleki Mihály, későbbi kanczellár anyját, a kinek szintén lesz itt egy eredeti levele közölve). *Adtam egy belgának uram ő kegyelme parancsolatjából* 10 tallért. *Vettem maros-vásárhelyi kereskedő Pater Jánostól* 230 talléron három szoknyára valót stb.

Ezek e jegyzékeknek a fejedelemnőtől származását meggyőzőleg igazolják.

Az özv. Teleki Jánosné és Zrinyi Ilona bizalmas eredeti leveleiknek a fejedelemnő hagyatékában léte is e mellett bizonyít.

Valamelyik bejárója írta ugyan, de van itt-ott a fejedelemnőnek saját kezű bejegyzése is.

Ez adatok egy része a m. tudom. Akadémia kéziratára *történelmi* (VIII.) *szakában*, másrésze az *orsz. levéltár* erdélyi osztályában őriztetik.

Ez ismertetés után áttérhetünk magukra a forrásiratokra.

II.

Anno 1685. szept. 9-től decz. 21-ig tett portai költségek.*)

Anno 1685. die 9. sept. A melly lovat gyalog kapitány Madarász uramtól vöttünk, s Daczó György uram által a nándorfejérvári szerdárnak küldött uram ő kegyelme, azon lónak az árát hopmester Pernyeszi Sigmond uram által megadtuk Madarász uramnak, ugymint 25 aranyat aur. nro 25,

¹⁾ Látható a XI. c) betűje alatt.

*) Az *orsz. levéltár* erdélyi osztálya Apafi-féle leveleiből.

Melly volt Vajda László visszahozta aranyból való két tizes s három egyes. Item az erszényből kettőt nro 2.

Anno 1685. die 17. Sept. Nándorfejérvári Ibrahim szerdár követjének, Oszmán agának visszabocsáttatván, adtunk magának személye szerint hatvan tallért tall. 60.

Ezen talléroknak 48-a volt huszti, sub dato 1685. 27. Augusti administrált proventus közül való tall. nro 48.

Item, tizenennyolcz talléra volt maros-várallyai harminczadrúl administrált marhák vásárlására való tallérok közül vött i. e. tall. nro 18.

Summa tall. imper. nro 48,

tall. leon. nro 18.

Summa utriusque nro 66.

Item ugyanekkor küldetvén Fogarasi Sándor Drinápolyba, adtunk uti költségére hét aranyat i. e. aur. nro 7, facientes imp. tall. nro 14.

Ezeket az felyebb megírt marhák vásárlására való költség közül.

Anno 1685. 27. Octobr. Ibrahim szerdár tatár postájának adtunk vice hopmester uram által tizenöt tallérokat tall. nro 15,

Fogaraszöldi ország adója tallérokból, az melly administráltatott Radnóthon.

Anno 1685. 5. Novembr. Bécsi utjára Fejérváratt Pernyeszi uramnak adtam szász papok aranyából i. e. kétszáz aranyat aur. 200.

Item Inczédi Mihálynak azon utjára két száz, urunk ő nagyságának bejött vert tallért i. e. tall. imp. nro 200.

Anno 1685. 5. Novembr. Buda János uram szerdárhoz való expediáltatására auri nro 17.

Computálván egyet in tall. 2, ort 1, teszen tall. nro 38.

Ehez adtunk imp. tall. nro 4.

Összesen: tall. 42,

Fogaraszöldi ország adójából.

Vele expediáltatott hátszegi postának hat tallért nro 6, Füszerzám árához valóból.

Anno 1685. 27. Octobr. Ibrahim szerdár tatárpostájának adtunk vice hopmester uram által tizenöt tallérokat tall. nro 15,

Fogaraszöld országos adója-féle tallérokból, az melly administráltatott Radnóthon.

Anno 1685. 6. Novembr. Ugyanez megírt szerdártúl jött Szulimán aga követnek harmincz tallért imper. et leonin. tall. promiscue nro 30.

Szolgáinak tall. nro 4,
Fogarasföldi ország adójából, kit most októberben ad-
ministrált.

Item egy török postának tall. nro 6.

Anno 1685. 12. Novembr. Ujvári portai postának adtunk
portai utjára költséget uram ő kegyelme képire vert tallért
tizenötöt imp. tall. 15.

Portai tolmácsnak leon. tall. 15 tizenöt oroszlanos tallért
fizetésiben. Item uti költségére tall: 5,
Fűszerszám ára-féléből.

Pomagranátra tall. 1.

14. Novembr. Német követ szolgáinak uram ő kegyelme
képire vert tallérokát nro 18.

Item magának egy virágos kupát, melly az adó adminisztrá-
tíójátúl maradt volt Mikes uraméknál ő kegyelmeknél.

16. Novembr. Büdöskuti Boldisárnak bécsi postai utjára
urunk ő nga képire vert tallért adtunk huszonötöt ... nro 25.

Azután tizet vitt ki fő hopmester uram nro 10.

28. Novembr. Bálintith uramnak s Nagy Pál uramnak uram
ő kegyelme képire ez idén vert új tallérokbul hetvent nro 70.

Item die ut supra RácZ Jánosnak portai utjára adtunk
tizennégy tallért nro 14.

Mely tallérokbul 9 urunk képire vert, maradék tallér
tall. 5.

Item a költő pénzből négy forintot.

Három talléra asszonyunk erszényéből való, Bíró János
hozta vissza.

A. 1685. 8. X-bris. Pap Ferencz uramnak nándorfejérvári
szerdárhoz küldetésekor adtunk tiz orosz. tallért leon. 10.

16. X-br. Egy havasalföldi papnak az úr Teleki uram által
tall. 10.

A. 1685. 18. X-br. Nagy Pál uramot Szakmár-ra expediálván,
kapniki, mostan hozott ezüstből uram ő kegyelme képire vert új
tallérokbul uti költségére adtunk tizenöt tallért tall. 15.

Item die 19. Decembr. Gyulai Sándor Bécsbe expediál-
tatván, ez idén vert új tallérokbul uti költségére hatvan tallért
tall. 60.

21. X-br. Portára küldött postának, Lengyel Lászlónak
berbécsek ára orosz. tallérokbul uti költségére tizenötöt
leon. nro 15.

A fejedelmi udvar e II. pont alatti pénzkiadása nem egész
3 hónap alatt, legfőképen portai költségekre, a mikhez egy-két
bécsi út költsége is járul: *arany* 274, *tallér* 797.

III.

Anno 1667. die 1^a Januarii. Mennyi arany, tallér
kell esztendő által portára követnek, vezérek-
nek, passáknak és postáknak.

Az 1666. esztendőbeli jövedelemből küldtünk az budai
vezérnek két aranyos kupát, két puskát és száz aranyat
aur. nro 100.

Az két aranyos kupában volt megmértén 8 gira és 24
nehezék.

Item az tihájának küldtem egy aranyos kupát, abban volt
2 gira.

Cserei Györgynek ugyan ezen uttyára adtam tall. 20.

23. Febr. adtam Kucsuk két emberinek Fogarasban
aur. 15.

21. Martii Dávid János kapithiának adtam tall. nro 20.

23. Martii Baló László uramat az fű vezérhez küldvén,
adtunk fű vezér maga számára s tihája számára, az Panajotéra
két ezer három száz tallért tallér 2300.

Maga Baló uram költségére tallér 150.

Dávid deák számára tallér 50.

Item ugyanakkor Gyulai Tamást küldtük Kucsuk passá-
hoz s küldtünk tüle egy aranyos kupát s tallért 400.

Magának költségére tall. 20.

1667. 5. April. Cserei Györgyöt küldtük az váradi passá-
hoz s küldtünk tőle hat száz aranyat aur. 600.

Maga költségére adtunk tall. 10,
Ezeket is kénjesső árúból.

Egy embernek adtam tall. 15.

3. April. Az portai postának Rác Dobrinnak adtam
tall. 20.

Die 13. Aprilis adtam az török dejáknak Budára menvén
tall. 12.

Die 19. April. Küldtünk Cserei Györgytől Budára rend-
szerint aranyat:

Budai vezér számára aur. 500, i. e. ötszáz aranyat.

Az teftadar számára aur. 100.

Rezefendinek aur. 100.

Ali béknek aur. nro 50.

Az budai vezér tihájának aur. 50.

Magának Cserei Györgynek tall. 25.

Ugyan magának aur. 10.

Az budai vezér tolmácsának aur. 25.

Csezminyi Mihált Kucsuk passához küldvén ugyanakkor küldtünk tőle két száz aranyat aur. nro 200.
 Kucsuk passa tihájának negyven tallért, i. e. ... tall. 40.
 Magának Csesminyinek tall. 12.
 Item az budai vezér emberinek, az ki Csereivel jött tall. 20,
 s négy sing angliai posztót.
 Az mellette valónak ismét nyolcz tallért tall. 8.
 20. Apr. Török Demeternek tall. 2.
 22. Apr. adtam Fogarasinak Cserei után küldvén költsé-
 ségül tall. 4.
 1667. die 26. Apr. portai postának, Forgarasinak költségül
 adtam tall. 20.
 Item Székely Mojsesnek egy loért ország szükségére, melyen
 ment el Cserei, adtam tizenöt aranyat, i. e. aur. 15.
 27. Apr. adtam az Kucsuk követtyének száz tallért, i. e.
 tall. 100.
 Az szolgálinak tall. 15.
 Egy embernek, az ki vélek van, öt tallér i. e. ... tall. 5.
 Die 28. Aprill. Nemes János az portára menvén, fővezér
 s kaymekam s fővezér tihája, s Panajot számára, s a kinek illet,
 küldött ő kegyelme aranyat 3000.
 Dávid Jánosnak küldtem aranyat 25.
 2. Maji az váradi két követnek kétszáz tallért maguknak,
 tall. 200.
 Két iramó paripát, mellyet 50 talléron vettünk tall. 50.
 Az sziliktár aga szolgáljának tizenöt aranyat, i. e. aur. 15.
 Cseri passának, az ki tolmácsok volt, nyolcz aranyat, i. e.
 aur. 8
 Az lovászmesternek két aranyat, i. e. aur. 2.
 Mind az két követ szolgálinak közönségesen 35 tallért,
 tall. 35.
 5. Maji György deáknak az portai uttyára Nemes János
 urammal husz aranyat, i. e. aur. 20.
 Die 7. Maji adtam Jenei Miklósnak Kucsukhoz menvén
 Temesvárra tall. 5.
 23. Maji küldtünk Török Demetertől az kapithiának por-
 tusi proventust száz tallért i. e. tall. 100.
 Magának Török Demeternek uti költségre husz tallért i. e.
 tall. 20.
 24. Maji Kassainak uti költségre adtam tizennyolcz tal-
 lért, i. e. tall. 18.
 31. Maji úgy az Kucsuk passa követtyinek, az ki a portán
 volt, adtam száz tallért, i. e. tall. 100.
 Az melly törökök véle voltak, azoknak tall. 14.
 Kucsuk íródeákjának tall. 12,

3. Junii Cserei Györgynek adtam, hogy Budán ajándékban adott tizenhatsz aranyat, i. e. ... aur. 18.
 Tizennégy tallért, i. e. ... tall. 14.
 6. Junii küldtem az portai postának, Fogarasinak ... tall. 16.
 E mellé adtam három tallért ... tall. 3.
 13. Junii Nagy István étekfogónak portai uttyára tall. 16.
 Item küldtem Dávid János mellett levő csausnak tall. 12.
 21. Junii adtam étekfogó Székely Márton Budára menetelre való költségére ... tall. 10.
 26. Junii adtam az portáról jött egy görögnek, ki mellett az mufti és kaymekán írt ... tall. 10.
 Die 9. Junii (talán Julii) portáról jött csausnak adtam, az ki elsőben jött szállani dolgában, elsőben ... tall. 50.
 Szolgájának, kitől ajándékot küldött ... tall. 6.
 Egy borotvát vettem ugyan számára ... tall. 34.
 Ugyanaz fenn megírt portáról jött töröknek, ki az Zólyomi uram dolgában jött, adtam negyedfélszáz tallért (*így*), i. e. ... tall. 450.
 Egy virágos kupát, egy paripát.
 Szolgáinak pedig husz tallért ... tall. 20.
 Az Zólyomi uram szolgájának, ki ugyanazon törökkel jött, tall. 100.
 Inczédi Péternek portai uttyára adtam 24 tallért, tall. 24.
 Rácz Dobrinnak ugyanazon uttyára adtam ... tall. 26.
 Die 9. Augusti portára menvén Nagy István uramnak adtam uti költséget ... tall. 17.
 Az kit még az portán költött, most adtam ... tall. 8.
 Die 9. Augusti adtam Bánfi uramnak 150 aranyat és két száz tallért az Váradra ment kapucsi passának.
 23. Augusti adtam Baló László uramnak ötven tallért, i. e. tall. 50.
 Item Horváth Ferencznek adtam ... tall. 130.
 9. Sept. adtam Rácz Dobrinnak öt tallért, mellyet a portai uttyára költött el ... tall. 5.
 1667. die 17. Sept. küldtünk Nemes János uram után ötszáz aranyat ... aur. 500.
 Székely Mártonnak ezen uttyáraadtunk ... tall. 18.
 Ugyanez nap az Hunyadvármegye hozta császár adójában való poltura pénzért adtunk száztizenkét aranyat i. e. ... aur. nro 112.
 Tallért ismét ötvent ... aur. 50.
 Anno domini 1667. die 9. mensis Novembr. Inczédi Péter uram expediáltatván Candiában ő kegyelme keziben:
 Az tihája számára ... aur. nro. 150.

- Panajotnak aur. nro. 80.
 Ali pasa csaus passájának, ki most fővezér szalut csausa,
 aur. 50.
 Uti költséget ő kegyelmének tall. nro 150.
 Az kapitának, Székely Mojsesnek adtam az fogarasi adó-
 pénzből kétszáz tallért tall. 200.
 Magunkéból ismét tall. 50.
 In summa teszen tall. imperiales 250.
 18. Octobr. Kovács János portai postának adtam portai
 uttyára tall. 16.
 30. Octobr. 1667. Az kajmekám tihájának küldöttünk két-
 száz tallért az Bethlen uramék adta tallérból, i. e. ... tall. 200.
 Ugyanabbúl adtam Alsó János uramnak uti költségül
 ötven tallért i. e. tall. 50.
 Lipcsei hozta pénzből is adtam ötven tallért, i. e. tall. 50.
 In summa tall. 100.
 Fogarasinak küldtünk uti költséget Lipcsei adta tallérból
 husz tallért i. e. tall. 20.
 19. Novembr. Kassainak, az étekfogónak adtam portai
 uttyára husz tallért i. e. tall. 20.
 20. Novembr. Adtunk portai posta Palágyinak portai
 uttyára tall. 16.
 Item magának adtunk tall. 6.
 21. Nov. Bors Istvánnak portai uttyára adtunk tall. 16.
 23. Decembr. Nagy Istvánnak, az étekfogónak portai
 uttyára adtam tizenöt tallért, i. e. tall. 15.
 Turczainak adtam tall. 10.
 Anno 1667. die 29. [Decembr.] Adtam az török követnek
 tall. 25.
 Az szolgálinak adtam tall. 6.
 Ezen III-dik pont alatt kizárólag portai költségekre egy
 éven át a fejedelmi udvar kiadása volt: 5892 *arany*, 6086 *tallér*.

IV.

Anno 1667. die 1^a Januarii. Mennyi aranyat, tal-
 lért költünk magunk szükségére.

27. Januar. 1666. esztendőbeli jövedelem, mellyet adott
 Lipcsei György az portusról Vásárhelyre tall. 1000.
 Egy lovat vettem tall. 12¹/₂.
 Vettem ugyanaznap két lovat tall. 44.
 Küldtem Telekiné néném asszonynak tall. 10.
 Küldtem az aranyverőhöz aur. 7.
 27. Januar. (fennebb is meg volt már) adtam az uram ő
 kegyelme pallosihoz aur. 3,

Az 1666. esztendőbeli jövedelemből adtam Sztojka Simon-nak lengyelországi uttyára 7. Febr. 1667. ... tall. 50.

22. Febr. Fizettem meg Pater Jánosnak arrúl, az mely marhákat Vásárhelyt elhozattam tőlle; kétszázharmincz talléron vettem tőlle három szoknyának valót, mellyet aranyúl adtam meg az 1666. esztendőbeli jövedelemből Inczédiné és öreg asszonyoméék előtt Fogarásban.

29. Febr. Adtam Balogh Máté uramnak havasalföldi uti költésire ... aur. 15.

Attam Piheninek Moldvában küldvén lóra ... tall. 50.

Magának egyszer ... tall. 10.

Másszor ... tall. 12.

21. Martii adtam egy rab praedikatornak ... tall. 6.

1667. die 23. Martii attam ez szerint vásárlásra Baló uramnak:

Balsamum olajra ... tall. 10.

Serbetre ... tall. 4.

Szkofium aranyra s ezüstre ... aur. 10.

Szerecsendiőnek az olajára ... tall. 2.

Holmi majiczokra s vastag török sinorra ... tall. 20.

Egy vég bulya vászonra ... tall. 6.

Sárga karmasinra ... tall. 4.

Czapára ... tall. 6.

Schorpio olajra ... tall. 10.

Bagariára ... tall. 8.

Farmatringra ... tall. 1.

Attam egy belgának uram ő kegyelme parancsolatjából az kéneső árából ... tall. 10.

Csengeri uramnak adtam ... tall. 10.

Die 29. April. Tofejus uramnak második fizetésében adtam aur. 100.

2. Maji Fejérvári Szentgyörgyinek küldtem Hunyadi Páltúl huszonöt aranyat, i. e. ... aur. 25'//.

Die 19. Adtam Piheninek Lengyelországra menő utjára aur. 15, i. e. tizenöt aranyat.

22. Junii adtam hét kanál aranyozására ... aur. 2.

19. Julii ambrára adtam ... aur. 2.

Narancsszin karmasinra ... aur. 2.

Szkofiumra ... aur. nro 10.

Adtam Horvát Ferencznek ... tall. 310.

Tall. 50 holmi aprólékra.

Die 27. Augusti adtam az ... nak, ki néném ... lábát gyógyította ... tall. 40.

4. Septembr. Adtam Gillányiné asszonynak holmiért ... tall. 4.

Die 18. Septembris adtam Piheninek másadikszor lengyenországi uttyára Bánfi Dienes uram által Radnóton tall. 30.

18. Octobr. Küldtem Dávid deáknak várárlásra balsamum olajra öt aranyat aur. 5'//.
Szerecsendió olajra aur. 1'//.
Narancsszin karmasinra aur. 1'//.
Czitromra tall. 4'//.
Poma gránátra tall. 2'//.
Figére s malosza szőlőre tall. 2'//.
21. Novembr. Egy pár süvegre való nusztért adtam aranyat, i. e. aur. 20'//.

29. X-br. Nagy Istvántól küldtem a portára vásárlásra balsamum olajra 4 aranyat.

Poma granátra 2 tallért.

Habarniczára 2 tallért.

1667. die 27. X-br. Adtam az lengyelnek tall. 108, nem maradván egy pénzével is adós neki.

Ezen IV-dik pont alatti pénzkiadása a fejedelmi udvarnak saját személyi szükségereire volt: *arany* 207, *tallér* 1999¹/₂.

Egybehasonlítva a II. III. IV. jegyzék számbeli összegeit, kitünik, hogy Apafi fejedelem a portának fizetett roppant országos adón kívül saját pénztárából is ajándékokra, uti költségül s tiszteletdíjúl a II. jegyzék szerint 1685-ben nem egy egész évnegyed alatt 67 aranynyal többet fizetett, mint a IV-dik jegyzék szerint a magáéra egész éven át, tallért pedig ugyanez év alatt nem költött háromszor többet, mint a portai kiadásokra nem egy egész évnegyed alatt. 1667-ben pedig a III-ik jegyzék szerint 5092 aranyat s 6086 tallért költvén portai kiadásokra: ez összeg a fejedelemnek a IV-ik jegyzék szerinti saját személyi aranyban való kiadásait 25-ször, a tallérban valót háromszorosan haladta meg.

Az udvartartási költségek itt nem vétettek tekintetbe; azok a fiskusi és magán birtokokból teltek ki, s azok jövedelmét jórészt fölemésztették. A miből a fejedelem és fejedelemné költött, s a mikről házi jegyzéket vittek, a fiskusi vagy korona jövedelmek: só-, arany-, ezüst-bányák, kéneső, vámok, szász papok dézmája s megerősítési díja, harminczadok, pénzverési és beváltási jog s hasonlók voltak. Apafi fejedelem uralkodása ideje alatt elmondható, hogy a mit a föld termett, s a mit a nép adóban fizetett, nagyobb részben a törökök kezébe s a török kincstárba jutott.

Közli: JAKAB ELEK.

VEGYES KÖZLÉSEK.

I. FERDINÁND IGAZOLJA HAZÁNKBÓL TÁVOZÁSÁT.

1528. márcz. 7. Óvár.

Ferdinandus dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc., infans Hispaniarum, archidux Austrie etc.

Egregii et nobiles fideles nobis dilecti. In eo conventu, quem Bude nuper celebravimus, inter plurimas huius regni necessitates egimus cum dominis prelatis, baronibus et electis nobilibus, fratribus vestris, de ratione tuendi huius regni et recuperandis finibus. Et cum ex nunciis ac certissimis quibusque exploratoribus accepissemus, turcarum cesarem maximas cum navales tum terrestres vires comparare, velleque in estate proxima ad ultimum huius regni excidium, admonebamur, sicuti nunc quoque admonemur preteritorum temporum . . . atione et proxima etiam calamitate, quam ab hoc ipso nominis christiani hoste potentissimo accepistis, ut diligentis . . . emus, ne imparatos ac velut inopinantes aggredi possit, utque in tempore omnibus rebus, que ad tantam (maxim)e sunt necessaria, comparatis, instructi esse possimus. Sed, cum nos totas huius corone et regni nostri vires . . . longe minores et inferiores esse videmus, quam ut hostibus numerosissimis et potentissimis possint ullo pacto resistere, sumus igitur aliorum quoque regnorum nostrorum ac fratrum presidiis adiuvandi, et ob eam maxime causam sacri romani imperii principibus ac statibus ad proximam dominicam Oculi conventum Ratisbone celebrandum auctoritate et nomine cesaree maiestatis, domini et fratris charissimi, uti eius locumtenens indiximus. Et quamvis non dubitemus, quin per oratores quoque possemus nonnihil auxilii tam ab imperio, quam ab aliis regnis nostris contra communes hostes impetrare, sed ita res habet, ut vestris fratribus prediximus: sumus enim facti certiores tam de principum, quam subditorum nostrorum animis et propensissima voluntate, nihil eos, quod prestari possit contra hostes fidei nostre, negaturos, si nos ipsi conventibus eorum intervenerimus, nobis autem absentibus omnia et spe et presenti neccesitate nostra minora et leviora futura, et que contra tantum hostem parum vobis afferre possent adiumenti. Volentes itaque vestre defensionis et incolumitati consulere ad predictum conventum imperialem Ratisbonam nos conferemus et inter eundem Australes, Moravos, Bohemos ceterosque vicinos subditos nostros suis locis conveniemus, atque id omnino, favente deo, perficiemus, ne vobis externa presidia et certa et opportuna

deesse possint. Verum interea, cum nos vestre salutis causa peregrinamur, totis viribus ad expeditionem vos comparetis et ita armis, equis aliisque rebus bellicis viritim instructi esse debeatis, ut in nostrum felicem reditum vel resistere hostibus, vel, si feret occasio, ipsos etiam hostes ultro possimus invadere. In hac autem absentia nostra reliquimus precipuos utriusque ordinis consiliarios nostros: reverendissimum Paulum, archiepiscopum Strigoniensem, regni nostri Hungarie Primate, ac reverendos dominos Thomam, electum Agriensem, cancellarium nostrum, Niolaum de Gherend, electum ecclesie Albensis Transsilvanie, thesaurarium nostrum; item magnificos comitem Alexium Thwrzo, iudicem curie nostre, Andream de Bathor, magistrum thavernicorum nostrorum, alios item consiliarios nostros, qui unacum spectabili et magnifico Stephano de Bathor, regni nostri Hungarie palatino et iudice Comanorum nostrorum (quem more alias consueto locumtenentem constituimus) omnibus negotiis publicis per hanc nostram absentiam diligentius intendere, consulere ac providere debebunt. Utque res nostre commodius ac maiori auctoritate possint administrari, sigillum nostrum secretum penes prefatum cancellarium nostrum relinquimus, littereque nostro nomine ac sub hoc ipso sigillo perinde, ac si presentes essemus, scribentur. Quod nemini mirum aut novum videri debet. Res enim fere toto orbe christiano est usitatissima, ut dum principes in necessitate aliqua fines regnorum suorum egrediuntur, sigilla domi et in regnis suis relinquunt, ut dum persone dumtaxat eorum abesse videantur, auctoritas vero presens et assidua maneat. Confinia autem et presidii et officialibus providimus, videte modo, ut subsidium communiter nobis tempore coronationis nostre felicitis oblatum ubique citra moram et difficultatem exigi et in usus necessarias pro regni defensione per thesaurarium nostrum possit erogari. — Nemo autem vestrum existimet, absentiam nostram vel diuturnam fore, vel damnum aliquod aut periculum huic regno allaturam. Non enim longius aberimus, quam unde novem aut decem diebus cum exercitu et omni bellico apparatu, si necessitas feret, aut vestra pericula nos revocarint, Budam possimus attingere. Estote ergo securi et constantes, neque enim tantos huiusce regni ex impiorum potestate vindicandi causa labores et sumptus fecissemus, nisi etiam tueri illud vobis ac liberis vestris nationique vestre quietum ac pacatum conservare et relinquere voluissemus. Admonebunt vos locumtenentes et consiliarii nostri de rebus aliis, que interim emergent, quibus intra reditum nostrum volumus, ut tanquam nostre persone obtemperetis. Nos quoque non minorem vestri curam absentes habebimus, quam si intra fines huius regni nostri maneremus. — De tollendis autem malis intestinis ac domesticis eam adhibuimus curam, ut speremus indubitantes, vos ab huiusmodi molestiis omnibus propediem liberos, tutos ac securos fore. Expedivimus enim, ut scitis vallidum exercitum, qui Joannem Zapoliensem,strarum calamitatum facem et auctorem, eiusque factionem sceleratam, quoquo se vertant, insectentur, donec, iuvante deo, regnum hoc nostrum ab hiis turbatoribus liberum ac purgatum relinquunt. Sique igitur per hoc tempus

nuge inter vos aut rumores falsi de nostra profectione a proscriptis et infidelibus nostris spargentur, cavete, fidem illis habueritis (*így*), nam non modo vos nunquam deseremus, sed vitam quoque nostram pro vestrum omnium salute et regni defensione, si res postulaverit, non dubitabimus effundere. Datum in Owar sabatho proximo ante dominicam Reminiscere, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo.

Ferdinandus, m. p.

Kivül: Egregiis et nobilibus universitati nobilium comitatus de Arwa (*e két szó más kézzel*) fidelibus nostris dilectis.

(Eredeti, papir zárópecséttel. A szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz-család nedeczei levéltárában.)

Közli: DR. KARÁCSONYI JÁNOS.

JELENTÉS RÁKÓCZY GYÖRGYHÖZ GRÓF CSÁKY ISTVÁN HATALMASKODÁSAIRÓL.

1. Anno 1656. die 8. Februarii. Gróf uram ő nga sétálván az város között, játékjából meglőtt egy szegény embernek sertés marháját, mely az ngod emberé volt; látván az szegény ember, hogy háza előtt általlótték marháját, kifutván, kárvallásán zúgolódni kezdett; melyet meghallván gróf uram ő nga, parancsolván szolgáltnak az ngod szegény embere házára küldett főembergyermekiközül való egynehány szolgálit, kik padján, csűriben keresvén s megtanálván, az ngod szegény emberit kivonták az utcára és halófélben elverette gróf uram ő nga.

2. Anno 1656. die 2. April. Lévéen sokadalom itt Sárosson, korcs-mákon esendő csintalanságoknak eltávoztatásáért rendelem volt négy drabantot az ngod korcsmájára, melyek ott vigyáztván, gróf uram ő nga gyalogi közül ketten oda reájok mentenek és sok csintalanságot követvén, az drabantokkal is garázdálkodtak s az borivó embereket is némelyiket megsebesítvén s mindenikkel csak garázdát kezdvén, taszigálódván csintalankodtanak; az ngod töllem oda rendeltetett gyalogi ezt látván, tötték hirrre énnekem, mit kellessék azon gróf uram ő nga gyalogival cselekedni; közel lévéen házamhoz a korcsmaház, magam oda mentem a korcsmára, hogy megintsem őket abbeli csintalanságokról és így magamot is rút mocskolódásokkal illetvén, ott kellett csak azonban őket hadnom. Annak utánna nemhogy szüntenek volna abbeli csintalanságoktól, hanem még többen megfelesedvén gróf uram ő nga gyalogi, kocsisi, lovászi, csatlóssi holmi gaz cselédekkel együtt reá mentenek az ngod korcsmájára, kik elkezdvén az garázdálkodást, borivó embereknek edényeket kezekből kiútvén, csapszéktől elszorítván, az korcsmárost is az csapszékből csaknem kivonták. Látván ezt a vigyázásra kirendelt ngod gyalogi, oltalmazták volna az ngod korcsmáját, ha lehetett volna, kikre ujonnan reájok támadván, az korcsmáról is kiverték őket, kényszerítették azon

gyalogok hozzám confugiálni. Látván ezen rusnya hatalmaskodást, nem tudtam mivel elejét venni, hanem az korcsma szomszédjában mind az gróf uram ő nga negyven gyalogival ott lévén Gergelylaki Miklós uram, izentem ő kegyelmének, hogy vegye eleit s ne hagyja azon gyalogoknak az ngod korcsmáján cselekedtetni, de ő kglme nemhogy intette volna őket tiszti szerint, csaknem inkább láttatott studio cselekedtetni. Sokára nem tudván mit cselekednem, kényszerítettem másodszor is a ngod korcsmájának oltalmazására közikben mennem, kik csak azt várták, hogy én ismét közikben menjek, mindjára reám támadtanak, ütés is esett tőlök rajtam, jóllehet ugyan magam oltalmában egynehányat én is jól megbaltáztam közülök. Látván, hogy jó vége nem leszen ezen dolognak, mellém vévén városbeli bírót tanácsival, mentem gróf uram ő ngához, de ő nga eltagadtatván magát, szemben sem lött velem és így eloszolván az ő nga cselédi az ngod korcsmájáról, ezen dolog csak azonban maradott.

3. Anno 1656. die 10. April. Gróf uram ő nga étekgóói vendégelvén szállásokon egy lengyelt, délután estve felé lévén, az város közepén egy nemes emberrel beszélgetvén, látjuk távulról, hogy csoportosodnak szállások előtt gróf uram ő nga szolgálai, köztök lévén azon lengyel lóháton, puskáját rántván, sebes nyargaltában nekünk jött azon részeg lengyel és puskáját belém csapontotta, de el nem sült. Futásában a ló elesvén az lengyellel, gróf uram ő nga szolgálja lovon utána nyargalván, vissza, szállása felé kezdette hozni. Mi látván azon rajtunk tött hatalmát az lengyelnek, zsi bongottunk magunk között, mint hogy kell megfogadni; azonban érkezvén egy drabant mellém s az lengyel is puskás kézzel elközeleltvén, levonattam azon lengyelt a lóról és ugyanott az bíró háza előtt lévén, tetettem az bíró kalodájába; melyet látván gróf uram ő nga szolgálai, azon idegen lengyel mellett mindjárt feltámadtanak és a bíró házára rohanván fegyverrel és dorongokkal, rút szidalmazásokkal az bírót is taszigálván s más ott lévő embereket is hasonlóképpen, azzal nem elégedvén, azon fegyveres kézzel házamra jöttek magamnak, rút, fertelmes szitkokkal szidalmazván, melyeknek kiáltásokra házamból kilépven, csendesítettem őket, hogy ha mit vétettem, vagyon törvény; és így nagy szitkokkal elmenvén házamtól, ezen dolog is abban maradott, de éczakának idejin fegyveres kézzel az bíró házát keringvén, mind addig mesterkedtenek, hogy az lengyel az bíró kalodájából megszabadult és elszaladott. Miért kellett azért gróf uram ő nga szolgálainak ezen gyilkosságomra igyekező lengyelnek pártját fogni s mellette feltámadni, az okát nem tudom. Ezen lengyel azok közül a lengyelek közül való volt, az melyeket udvarbíróságomnak ideje előtt megvertenek és vagdaltanak volt itt Sárosson, kétség nélkül azért akarta rajtam bosszúját kitölteni etc.

4. Anno 1656. die 5. Junii. Pünkösöd keddi, közelgetvén az eperjesi sokadalomnak napja, az vámbeli proventusnak az kedvéért parancsoltam a ngod részéről való drabantoknak, hogy az szokás szerint vigyázzanak a vámon, mely vagyon vendégfogadó korcsmaháznál. Ezen ngod

drabanti instructiójok szerint ott lévén, találtak gróf uram ő nga gyalogi közül némelyek oda a korcsmára menni, melyek elkezdvén a garázdálkodást, beléjek vesztenek, úgymint a ngod részéről való drabantokban, kik összekapván, meg is sebesítették egymást. Gróf uram ő nga gyalogi az kastélyban sebesen menvén, melyet látván gróf uram ő nga gyalogi, mindjárt seregestől felkelvén, fegyveres kézzel reá rohantanak azon ngod korcsmaházára. Az ngod részéről való két drabant látván rajtok a veszedelmet, kezdettenek bujdokni és szaladozni, egyikét az ngod kerte végiben verték le holt elevenen, rút sebesen bevívén a kastélyba, az másik a korcsmaházba beszaladván. Melyre a ngod korcsmaházát alkalmas ideig vitták, utoljára rudakkal, boronafákkal betörvén az ajtót, pinczét, padokat gyertyákkal megkeresvén, reá akadtanak az elbútt drabantra, és azt is fárattig vervén, sebesítvén, hasonlóképpen vitték be a kastélyba. De ezeken kívül is más több rendbeli embereket s ngod szolgálait is vertenek meg ugyanott a ngod korcsmaházánál, sőt számtartómat ugyanakkor találtam volt holmi dolog végett odaküldeni, azt is jól megütögették és ha el nem találta volna az házba magát asszonyemberekénjét rejtezni, talám meg is ölték volna. Ezek mind lévén, nem tudom, gróf uram ő nagysága parancsolatjából lett-e, elég az, hogy a mely két drabantokat felvitte nek, ő nga fogságban tartatja, kik nem remélem, hogy meggyógyulhassanak. Ezek az drabantok mellettem vigyázó pallér drabantok voltak, kik vigyáztanak minden mezőbeli munkásokra és az ngod mezőről való bejövendő proventusaira, régi szolgálk lévén, tudták mindennekben oltalmazni velem együtt a ngod proventusaiban lejendő dolgokat s ugyan régtől fogva sok fenyegetődések voltak reájok; talán ugyan studio esett ez az nyomoruság rajtok, bár ugyan cselekedtenek volna is ezen drabantok valamit, urok házánaál s urok hűsége mellett volt volna bírójok, nem kellett volna az ngod korcsmáló házára hatalmasul dandárképpen reá menni és felverni, mivel azt tartja az ország törvénye: nemo sibi judex; kglmes uram, ezen dolognak kimenetéről is alázatosan ngodtól várok; én az ngod megfogott drabantit se keresem, sem másképpen az ngod kegyelmes parancsolatjáig ki nem vészem, szolgabíróhívatam ad oculatam revisionem az ngod korcsmálló házánaál felferetésének mivoltáért, de ezzel is úgy veszem eszemben, hogy még nagyobb ranchort veszek magamra gróf uram ő nagyságától, tartván attól, hogyha ngod kegyelmes gondjaviselése reám, méltatlan szolgáljára nem vigyáz, ezen casusoknak ngodnak hurré adásomért is meg ne fosztatnám életemtől, melyet látván ngod mellettem levő szolgálji is, az szolgálattól majd látszanak megidegenedni, magunk erejével magunkat nem oltalmazhatjuk, még az kastély felé is félve megyünk, tartván az rajtunk esendő rossz veszedelemtől, mivel hallatszott ilyen szó is kegyelmes uram, hogy egy rossz embernek haláláért ugtok nem fognak összehaborodni etc.

5. Az szegény parasztságnak minden napon lévő injuriáit most meg sem írhattam ngodnak, melyről is bővön írhatnék ngodnak, úgymint házoknál, mezőjekben, szántóföldek elfoglalásában minemű injuriákat szenved-

jenek ; melyről is ha ngod kegyelmesen parancsol, kész leszek az szegénység minden háborgatását s injuriáit mint kegyelmes uroknak leiratván, sub sigillo beküldeni.

Hátán : Az fejedelem ő nga előtt tött panaszok.

Régi levéltári jegye : Tit. Makovicza nr. 36.

(Hív. egyk. más. Orsz. Levéltár. Rákóczy levéltár.)

BEDŐHÁZY TAMÁS LEVELE KOMÁROMI ZSÓFI MÁTKÁJÁHOZ.

1650. a u g u s z t u s 12.

Szerelmes édes szép mátkám, az uristen hosszas nehéz betegségedet szent fiának érdemiért elégelje meg és elvévén minden külső és belső fájdalmakot, szívedet kívánatos örömmel töltse be és napjaid óráinak minden peccentést ujítsa szívednek kívánsága szerint, életednek pedig utjait mindennemű istenes életnek gyönyörűségéből és szívednek kedves kívánatos öröme fonalából szőtt bársonnyal vonja be, az melyen gyenge elmédnek eddiglen való sok gondolatit bátorságosan és szép sima úton hordozván, feltött utadnak és pályafutásodnak végén találhass oly forrást, mely fáradt elmédet megnyitván, eddiglen való reménységed kívül betöltvén szívedet minden kívánatos jókkal, csendes nyugodalmas étellel, Istened előtt való kívánatos áldásokkal, szent életeddél, jóakaróid s idegenek között is becsületes, és szép dícséretes életeddél virágoztasson ő felsége szent áldásával kívánságod szerint édes gyönyörűségem, tiszta szívből kívánom.

Lelkem gyönyörűséges, édes szép mátkám ; noha véretem mind ez ideig ki nem önthettem, melylyel hosszas fájdalmadat könnyebbíthettem volna, midazáltal könnyeim gyakorlatossággal te éretted arczomon megáradtanak ; és nemhogy véretem te éretted édesem szántam volna kiönteni, de sőt életemet is, kit Istennel bizonyítok, kész lettem volna letenni, mindazáltal ezek Isten nélkül az én szándékim, ha szintén véghez vittem volna is csak semmik. Azért én is csak ő felségéhez fohászok édesem, hogy az minthogy ő felsége én rám édesem az szomorúságot, te rád pedig az fájdalmat az miképpen adta, akképen el is veheti ő felsége mindeniket. Vegye el is nekünk örömünkre, Isteniünk előtt kedves életünkre és mindenekelőtt becsületünkre édesem az te gyógyulásod által és engedje ő felsége rövid időn egymást láthassuk örvendetesen. Él sokáig én gyönyörűségem.

Irtam Csaltalakon (?) die 12. Augusti 1650.

Az te jó akaród (ha úgy van) édesem

életig való szolgálatját ajánlja

Bedeőházy Tamás, m. p.

Külczim : Adassék ez levelem az én szerelmes kedvesemnek, nemzetes Komáromi Sophi asszonynak, nekem szerelmes mátkámnak. (P. H.)
(*Eredetije* a felerészében felette elrongyollott papíron, Bedőházy János m.-vásárhelyi ref. collegiumi igazgató tanár tulajdonában.)

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Aachen, 257.
 Abaffi, 441.
 Abdi ispája, 521. 527.
 Ábrahám zsidó, 95.
 Abrud, 506. — Abrudbánya 636.
 673.
 Absberg, 18.
 Acentos, 512.
 Acyl János, 510.
 Admonti apát, 25. 262.
 Adolf mainzi érsek, 28.
 Ágostai vallás, 461.
 Aha, 537.
 Ahmed, Ahmát, Ahmét, Amhat,
 Amhát, 147. 148. 149. 154.
 155. 157. 273. 275. 278. 281.
 282. 284. 286. 290. 308. 453.
 479. 481. 483. 486. 488. 489.
 490. 528. 529. 533. 534. 676.
 681. 689.
 Akana, (Kolos m.) 507.
 Aki Amhát, 533.
 Alagy Ferencz, 384.
 Álárd fiai, 502.
 Albert, magy. király, 291.
 Albrecht szász herczeg, 1. branden-
 burgi örgróf (Albert) 4. 28. —
 bajor herczeg (Albert) 4. —
 szász herczeg 23. 24. 25. 26.
 261.
 Albrecht és Vilmos szász és Misnia
 hercegei, 28.

TÖRT. TÁR. 1892. IV. FÜZET.

Aldana Bernát, 144. 146. 148.
 150. 154. 157. 158. 268. 269.
 271. 272. 273. 274. 275. 279.
 280. 282. 283. 287. 288. 290.
 486.
 Alfonz (II.) nápolyi király, az ara-
 goniai és siciliai királyok törzsé-
 ből (Károly, Ferdinand monar-
 chák), 437.
 Algyógy, 712.
 Alleta, a Bethlemfalvaiak és Aedes-
 falviak nagyanyja, 63.
 Ali, 114. 115. 116. 127. 128.
 136. 411. 414. 418. 442. 443.
 444. 445. 446. 489. 523. 529.
 530. 532. 535. 579. 652. 656.
 658. 665. 666. 667. 676. 678.
 682.
 Alia Farkas, 411.
 Alma, 525.
 Alsó János, 744.
 Althann János, 340. 351.
 Althan Mihály Frigyes, váradi ppk,
 318.
 Alvincz, 89. 283. 367. 384. 486.
 Alvinczi Péter, 165.
 Anabaptisták, 368.
 András (II.) 502. 503. — nápolyi
 király 385.
 András, Régen város plébánusa,
 644. — a csanádi püspök káp-
 lánja, 505. — erdélyi püspök,

504. 506. 507. 508. — erdélyi vajda, 512.
 Andrászi, 108.
 Andrásy Márton, 89. 678.
 Angolország, 295. 307. — király, 300.
 Antibari, 210. 215.
 Antwerpen, 196.
 Apafi fejedelem, 737. — Mihály, 315. — Miklós, 83.
 Apahida, oláh falu, 508. 648.
 Apáti (Kis), 523.
 Appedini, 209.
 Apollonia, 276.
 Appony Pál, 360.
 Arad, 447.
 Arbeissel, 162.
 Aragoniai Frigyes, Mátyás sógora, 5.
 Arany és ezüst marhák, 364. 373. 374. 741. 743.
 Arany csekélysege, 145. — gyapjas rend 312.
 Aranyos, 122.
 Arco Scipio gróf, 476.
 Arko Felix gróf, 149. 150. — Baptista János, 167. 275.
 Árkos, 515.
 Artándy Kelemen, 663. 667. 669. 681. 683.
 Árva vármegye, 749.
 Ázsiai rebellio, 110. 114. 115.
 Athanasius püspök, 673.
 Attrebatum, 196.
 Auersperg, 317.
 August (II. III.) lengyel király, — 71. 72. 73.
 Augustana confessio, 351.
 Augsburg, 3. 4. 28. 29. 30.
 Ausperg, 196. 199.
 Ausztria, ausztriai ház, 3. 8. 11. 12. 15. 28. 30. 35. 166. 169. 170. 226. 229. 231. 234. 238. 241. 282. 292. 310. 513. 517. ausztriai rebellisek, 294, — prot. rendek, 298.
 Avarok, 215.
 Avignon, 385. 386. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 396. 397.
 Avila Péter, 287. 290.
 Ázsia, 214.
 Baaden, 293. 313.
 Baán (Trencs. m.), 736.
 Babilonia, 703.
 Babocsay Ferencz, 383.
 Bábold, 382.
 Bagdati pasa, 406.
 Bagó (Felső- és Alsó) (Fejér m.), 641.
 Bajmócz (Nyitra m.), 329. 354. 728. 734. 735.
 Bajor, 170. 292. 306. — választó fejedelem, 293. 307. — francia háború 314. — seregok, 315.
 Bakith Péter, 144. 149. 150. 269. 272. 275. — Pál, 669. 673.
 Bakó Ferencz, 330.
 Bakos, 115. 117. István, 382. Gábor, 583. 616. 629.
 Balassa, Balassy Imre, 89. 90. Menyhért, 147. 272. 275. 486. 668. 670. 672. 673. 676. 678. Ferencz, 411. Zsigmond, 430. Imre, 670. Bálint, 171. 513. Péter, 365.
 Balassa-Gyarmat, 542.
 Balkan, 222.
 Balásfalva, 100. 124.
 Balintith 740. Zsuzsánna, 174.
 Baló László, 741. 745.
 Balogh Mátyás, 708.
 Balti tenger, 313.
 Bálványos (Zolnok vm.), 82. 83. — és tartozékai Zolnok, Doboka s Kolozs vm., 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89.
 Bán Mihály, 474. 492.
 Baudis, 604.

- Bandurius, 209.
- Bánffi 106. — György, 100. 101. 108. 690. — Zsigmond, 101. 103. 106. 107. 113. — Dénes, 101. 746. — Farkas, 690. — Tamás, 382. — Miklós, 11. 226. 228. 235. — Antal, 76. — László, 86. 658.
- Bánk Pál, 652. 655. 656. 657. 658. 659.
- Bány falu, 504. — Bany, Kolozs m. 537.
- Baranyai Péter, 352.
- Barbianus 404. 405.
- Barcsai, 97. 99. 100. 101. 102. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. — machiavellista, 117. 118. 119. 120. 121. 122. — Ákos, 100. 103. 116. 125. 208. — András, 120.
- Bárczaság, 578. 579. 580. 705. 709. 710. 714.
- Bárdossy, 59.
- Barilla, 119.
- Barkóczy Ferencz (szalai), 381. — Éva és Klára, 382. 383.
- Barla falu, 645.
- Barna Ferencz, 373.
- Bars, 137. 521. 522. 523.
- Bars vármegye, 366. 513. 520. 725. 714. 736. — limitációja, 553. 558.
- Barsi végzés, 523. — tábor, 524. 525. 533. — beadás, 536. 537.
- Barson Murtase (murtesa), 533.
- Bártfa, 615.
- Barthakovith János, 544.
- Basa Tamás, 106.
- Bassó András, 381.
- Basta György, 404. 577.
- Batha, a Hernád m., 504.
- Bátori, birtok, 156. 678.
- Bátori urak, 408.
- Báthory, 480. 482. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 652. 653. 654. 655. 656. 659. 660. 662. 563. 667. 669. 671. 673. 674. 677. 678. 681.
- Báthory András, Endre (somlyai) 93. 94. 143. 144. 149. 152. 155. 156. 168. 271. 237. 275. 278. 279. 281. 282. 286. 289. 290. 382. 652. 668. 670. 674. 748.
- Báthory Boldizsár, 403.
- Báthory Gábor, 160. 164. 403. 440. 441. 448.
- Báthory György, 382. 670.
- Báthory Kristóf, 685.
- Báthory István, 77. 78. 382. 403. 650. 684. 685. 690. 692. 693. 748.
- Báthory (Szaniszlófi) Zsófia, 202. 382. 383.
- Báthory Zsigmond unokabátyja Boldizsár, 685. 402. 403. 404.
- Batiz, 382.
- Báttaszék, 683.
- Battyányi (Budiani, Bathiany), 204. 298. 299.
- Batthyány Ferencz, 76.
- Bautzen, 294.
- Baxa, 109. 110.
- Beatrix királyné, 15. 21.
- Bebek Ferencz fia, 145. 670.
- Beckensloer János, eszterg. érsek, 5. 21. 22. 23.
- Bécs, 11. 15. 19. 22. 23. 100. 104. 107. 116. 136. 144. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 154. 156. 157. 191. 194. 201. 202. 205. 206. 208. 228. 233. 236. 243. 252. 255. 264. 279. 282. 284. 286. 287. 289. 293. 302. 303. 305. 309. 314. 315. 316. 317. 360. 440. 444. 446. 450. 485. 486. 487. 551. 581. 587. 588. 597. 680. 736. 740.
- Becse, 481. 696. 680.

- Beckerek, 152. 153. 481. 669. 680.
 Bechni Sámuel (prágai), 166. 167.
 Bécsújhely, 3. 9. 23. 41. 260.
 Becze (Fejér m.), 643. — (Doboka m.) 644.
 Beczer ispája, 533.
 Bedő István, 415. 416.
 Bedeőházy Tamás, 752.
 Beer István, 703.
 Begner Pál, 409. — János, 490.
 Bekár (Bekir) ispája, 528. — Beky, 535.
 Reke pater, 196.
 Bekényi Zsuzsánna, 374.
 Beker pasa, 134. 524. 534.
 Béla Vros, szerb uralkodó, 42. 223.
 Belády Pál, 533.
 Belajesur (fejér tó, kelecse madár faj), 424.
 Bélavár, 135.
 Beleg, 536.
 Belényes, 283. 403.
 Belgák, Belgium, 451. 588.
 Belgrád, 10. 39. 42. 315. — Nándorfejérvár, 384. — belgrádi codex 47. — nemzeti könyvtár, 48. 50.
 Beliczek, 736.
 Belus, 224.
 Beoleonyi Gáspár, 330. 341. 345. 351.
 Belzai kapitány, 465.
 Benedek erd. püspök, 503.
 Bény, 134.
 Bénye (Kolos m.) 637.
 Beresényi Miklós gróf, 171.
 Bereczki szoros, 143. 144.
 Berencz, 515.
 Berethalom, 103.
 Beretvás (Tonsor) Szaniszló, 187.
 Berga comes, 501.
 Bergstadt, 307.
 Bernát Fr., 650.
 Bernburg, 625.
 Bertalan, erdélyi kpt. decánja, 501.
 Berthóty Potentia, 370.
 Berzencze, 75.
 Berzeviczy Márton, 684. 688. 690.
 Besse, 536.
 Besztercze, 100. 106. 122. — b. gyűlés, 358. 362.
 Besztercebánya, 168. 169. 170. 292. 365. 550. 720. 731. 733.
 Bethlen, 102. 110. 119. 125. 132. 165. 167. 168. 169. 514. 515. 744.
 Bethlen Farkas, 84. 86. 87. 684. — B. Erzsébet, Patóchy Miklós neje, 87.
 Bethlen Ferencz és Ferenczné, 109.
 Bethlen Gábor, 125. 292—312. 321. 322. 323. 324. 329. 330. 331. 332. 335. 338. 340. 342. 344. 345. 349. 350. 354. 355. 356. 358. 359. 361. 363. 364. 365. 376. 411. 417. 441. 442. 443. 445. 447. 453. 454. 456. 519. 658. 663. 667. 669. 683.
 Bethlen György, 663. 682.
 Bethlen István, 125. 455. 456.
 Bethlen János, 103. 106. 411. 416. 417.
 Bethlemfalvi Aedesfi János fia, Miklós és Aedesfalvi Egyed fia, Pál, Pál fia, Mátyás és Péter fia, Mátyás, 63. — Szaniszló fia Jakab 63.
 Bezegh Imre (hajniki), 171.
 Bezerédy, 204.
 Bihar vm., 97. 105. 106. 107. 115. 117. 119. 275. — b. vár-megyeiek, 656.
 Bika György, 278.
 Bikli Hasun, 530.
 Biksád, 382.
 Bylak (Doboka m.) 79. 81. 85. — Bylok, 508.
 Byrkner András, 662.
 Bíró Tamás, 83.

Bírodalmi fejedelmek, 3. 4. 12. 13.
 22. 228. 235. 236. 237. 246.
 247. 255. 258. 262. — udv.
 tanácsosok, 159. 162.
 Bischoffhein, 204.
 Bisterfeld János Henrik, 471. 472.
 473. 594. 596. 601. 603. 607.
 609. 617. 623.
 Bitse, 131. 133. 134. 323.
 Byzancez, 222.
 Blasi Mihály (kereszturi), 641.
 Bocatius János, 404.
 Bochk (Maros m.) 638.
 Bochkay István, 384. 402. 403.
 404. 405. 406. 410. 412. 415.
 416. 417. 424. — tárgyalások,
 425. 426. 430. — dicsőítése,
 438. 453. 578.
 Boeskainé, 372.
 Bochnaw, 570.
 Boden tava, 314.
 Bodin király, 55. 211. 222. 224.
 Bodoki Tamás, erdélyi káptalan
 dékánja, 643.
 Bodvai, 382.
 Bodzai szoros, 143. 144.
 Bogáth 502.
 Bogáthi István, 83. — Menyhért,
 409. 410. 411. 412. 413. 414.
 Bogdán vajda, 480.
 Bojárok, 77. 154. 412. 413. 480.
 490. 653. 673.
 Bojkok, 214.
 Boyti Benedek, 331. — László,
 402. 405. — István, 714.
 Bolann János, 484.
 Boldogkő vára, 144.
 Boldvai, 121.
 Boleslaus bíró, 55.
 Bolgár-Cserged (Fehér m.), 643.
 644.
 Bolgárország, 222. — bolgárok,
 451. — b. és szerbek közötti
 harc, 219.
 Bolgárölő Bazil, 222.

Bologna, 401.
 Bona királyné, 151.
 Bonfin, 9. 11.
 Bonyhád, 647.
 Bonczidai Márton, 451.
 Bonifác pápa, 641.
 Bora Mihály, 708.
 Borbel Szulimán, 527.
 Borbély György, 690.
 Borberek, kastély, 89.
 Borcetus de monte Olivarum, 314.
 Bory Mihály, 723. 724.
 Borisz, lovászmester, 421.
 Bornemisza Anna, 737.
 Bornemisza, 365. — János, 519.
 Bornemisza Boldizsár, 418. 657.
 — Farkas, 652. — János, 6.
 174. 689. — Miklós, 370.
 372.
 Börner Keresztély, 317.
 Boronkay Ferencz, 402.
 Boroszló, 454.
 Borostyánkő, 682.
 Bors István, 744.
 Borsmonostra monostor, 34.
 Borsod, 155.
 Bosnyák hadjárat, 9.
 Boszna vár, 128.
 Bosnyák hadak 365.
 Bosznia, 44. 216. 219. 222.
 Bosnyák Tamás, 137.
 Bossányi család, 725. — László,
 725.
 Bossány Mihály (nagybossányi), 338.
 520.
 Bosodl, 91. 103. 105. 106.
 Bossi Ferencz, 378.
 Botrini Simion, 686.
 Bouquoi, 336. 361. 365. 514.
 Bozna nevű kapitány, 423.
 Bozók, 735.
 Brandeis, 145. 149. 157. 158.
 268. 284. 287. 290. 480. 484.
 652. 654. 660. 664. 665. 668.
 670. 673. 680.

- Brandenburgi örgróf, 270. 288.
 474. 476.
 Branislav, 224.
 Branizova, 225.
 Brassó, 145. 267. 271. 274. 275.
 285. 409. 414. 418. 420. 577.
 579. 700. 714.
 Brassóiak, 286. — brassói tanács,
 158. 492.
 Brechényi Pál, 76.
 Brichsen, 263.
 Brémaiak, 196.
 Bryennius, 209.
 Brogyányi es, 725.
 Bruck, 20. 294. 586. — Thaya
 melletti kolostor, 318.
 Brünn, 627. 628.
 Brus, 215.
 Bucsa (Zólyom m.), 731.
 Bucsák, 104. 124.
 Buda, 2. 5. 77. 130. 143. 167.
 315. 318. 358. 445. 520. 521.
 528. 536. 667. 678. 741. 743.
 747. 748.
 Budai pasa, vezér, 102—106. 109.
 113. 116. 117. 121. 123. 124.
 146. 284. 286. 287. 290. 349.
 353. 450. 481. 486. 605. 608.
 680. 683. 741.
 Budai István, 679. 680. — János,
 739. — Zsigmond, 108. 208.
 Budanow Vladimir, 217.
 Budissin, 289.
 Büdöskúti Boldizsár, 740.
 Bujanháza, 382.
 Bukarest, 126.
 Buken comes (gáldi) és fiai Barlabas,
 Miklós s Gergely, 501.
 Bulesu szatmári kanonok, 505.
 Buliogh pasa, 523.
 Bun falu a Nagy-Küküllő mellett
 (Küküllő m.), 644. 646. 647.
 Buquoi, 293. 294. 299. 301.
 302.
 Busik János és Tamás, 533.
- Cafa, város, 449.
 Caffarelli Prosper, ascolii püspök,
 pápai követ, 6.
 Camblak Gergely a dečani zárda
 igumenje, 47.
 Campo (de), 149. 151. 152. 153.
 154.
 Candia, 743.
 Cassiodor, 211.
 Castaldo János, 143. 144. 145.
 146. 147. 148. 149. 150. 151.
 152. 153. 154. 155. 156. 157.
 158. 267. 268. 269. 270. 271.
 272. 273. 274. 276. 278. 279.
 280. 282. 283. 284. 285. 286.
 287. 288. 289. 390. 291. 475.
 478. 479. 480. 481. 482. 483.
 484. 485. 486. 487. 488. 489.
 490. 491. 492. 651. 652. 653.
 654. 655. 656. 657. 658. 659.
 660. 661. 662. 663. 664. 665.
 666. 667. 668. 669. 670. 671.
 672. 673. 674. 676. 677. 678.
 679. 680. 681. — Castaldo
 Alfons, János unokaöcse, 671.
 683.
 Cassum bég, 290. 653.
 Castellai püspök, pápai követ, 21.
 Cattaro, 222.
 Ceklas Kelemen, kolosaknai bíró,
 649.
 Cerbnitz (Cserncez Vas várm.), 249.
 Cernin Herman, Hamprecht gróf
 (chudeniei), 314. 315. 316. 317.
 609. 312. 313.
 Chedomil, 223.
 Chaymechan, 444. 445. — Caine-
 kam, 453.
 Chestocova, 596.
 Chewniki monostor, 63.
 Chiabai Mátyás, 187.
 Chiaban ispája, 521.
 Chlebeua, 215.
 Chmel, (Monumenta Habsburgica),
 1. 2. 3. 5. 9. 11. 15.

Chrance levele, 54.
 Christóf János, 410. 417.
 Chrobatia (Alba), 214.
 Chucha, 76.
 Ciaszláv, 214. 215. 219.
 Ciconia, 293.
 Cinnamus, 209. 225.
 Cista capitularis, 493.
 Cyrill, szláv apostol, 217.
 Clesel, bibornok, 444.
 Cociapor, 224.
 Coius, 686.
 Collalto gróf, 301.
 Collonisch György, 407.
 Commén Anna, 209. 224.
 Commén Elek, 222.
 Constantia Licinius neje, 52.
 Coprellus, 479.
 Corvin Mátyás, 156.
 Crach J., 307.
 Crainan, 220.
 Critophus, 225.
 Croissy M., 623. 625. 627.
 Csahol László és János, 463. 646.
 Csajághy Máté, 539.
 Csáki György, Ferencz és László, 463.
 Csáki gróf, 113. 116. 749.
 Csáki István, 125. 414. 454. 614. 576.
 Csallóköz, 305.
 Csanád, 143. 280. — Csanádiak, 279.
 Csanádi káptalan, 505.
 Csanálos, 382.
 Csapody István, Ferencz, 382.
 Csárad, 521.
 Csarnahora havasa, 403.
 Csarnavodi Borbála, 382.
 Császáár, 449. 450. 619. 625. 627.
 — adója, 127. — féle pórlázadás, 572. — császári, császáriak, 292. 302. 303. 305. 307. 315. 316. 317. 579.
 Csata-Gém (Garam m.), 532.

Csatarend felállítása, 671.
 Csedonil, 52. 212.
 Cschország, 163. 164. 166. 167. 168. 169. 227. 229. 282. 283. 298. 301. 303. 305. 314. 315. 318. 319. 571. 587. 630. 631. — cseh, csehok, 157. 167. 319. 322. 747. — vendek, 289. 296. 299. 475. 478. 672. — sereg, 294. 303. — - cancellár, 312.
 Cseh József (császi), 171.
 Cseh, falu, 411.
 Csejkő, 527.
 Csejköszölös, 527. 528.
 Csejte, 367.
 Csemenda György, 380. 381.
 Csemete, birtok, 583.
 Csengeri, 745.
 Cserei György, 741. 742. 743.
 Cserenye, 339.
 Cserved, 637.
 Cserkeszek, 416.
 Csernahoi Dabis. 17. — Dobisch von Thsernaho, 243. 244.
 Csernahora Jeroslaw, 649.
 Chezy György (kymai), 300.
 Czezminyi Mihály, 742.
 Csifár, 536. 537.
 Csigaloghi pasa fia, 406.
 Czigányok, 380.
 Csík, csíki, had, 409. 415. — vas-hámor és vas, 704. 712.
 Csinas Ferencz, 380. 381.
 Csomafája birtok (Doboka m.), 510.
 Csombord birtok, 508.
 Csomaköz, 382.
 Csonka János, 409.
 Csorba László és István, 646.
 Csongva, 509. 510.
 Curis gróf, 206.
 Csúcs »felé«, 106.
 Csukát Péter, 403.
 Czégeny (Szath. m.), 642.
 Czyan Kreck Geirii, 449.
 Czobor Mihály, 430.

Czobor Imre, 307.

Czot Mihály, 420.

Daczó György, 738. — Pál, 678.

Dalmácia, 215. 222.

Dalmadi, 110.

Dalnos falu, 314.

Damian szerzetes, 49.

Dampierre, 294. 295.

Damokos Albert, 84.

Dán-ország, 310. 582. 615. 617.

629. — dán király, 604, 609.

622. — dánok, 313.

Danch mester, 641.

Daničić, 42.

Daniel deák, 414.

Daniel Mihály, 703.

Daniel szerb érsek, 44. — biographiai átirata, 45. 46. 51.

Danzig, 454. 457. 465. 597. 604.

D'Aramon, 491.

D'Avaux, 472.

D'Avaugour, 596. 597. 602. 604.

D'Avengour b., 624.

Darvas Kristóf és Albert 373.

Dávid Zsigmond (kassai), 685. 697.

— deákné (köhalmi), 706. —

János, 741. 743. 746.

Deák Miklós, 75. 76.

Debreczen, 149. 269. 272. 273.

274. 326. 660. — debreczeniek, 153. 492.

Dečani kolostor, 42.

Dečanski István, 46.

Dechie . . . birtok, 84.

Dedácsfalviak, 639.

Dedrád, 122.

Deés, 106. 471. 472. 473. 675. 676.

Deés fia Miklós, 503.

De la Haye francia követ Konstantinápolyban, 625.

Deli Bali, 531. — Deli Musztafa, 531. 533. 535. — Deli Kozma, 411.

Demeczky Mihály, 381.

Demes György, 299.

Demeter György, 535.

Demeter erdélyi püspök, 637. — zágrábi püspök, 638.

Demetrius Joannides, 421.

Dénes erdélyi vajda, 512. 648.

Dengheleghy Mihály, 430.

Derekas, 520.

Ders, 490.

Dervis csauz timar, 526. agha, 527. — bég, 534. 537.

Desa, 224.

Deseöfy János, 340.

Desnik, 213.

Dessa, Dioclia, Serbulia és Zoholmia királya, 55.

Detrei Márkus fia János, 509.

Déva, 100. 103. 114. 119. 123.

275. 298. 408. 410. 412. 418.

426. 481. 482. 488. 490. 492.

652. 655. 656. 657. 658. 664.

672. 680. — dévai szoros, 490.

492. 652. 653. 655. 658. 659.

— d. út 290. — kapitány, 280.

Dévény, 518.

Diák falu, Domb közelében, 637.

Dica és taxa dicatorok, 320. 336. 345. 348. 350. 355. 359.

Didacus Lasso, 654.

Dietrichstein bíbornok, 304. 305. 306.

Dioclia, archizupán, 213. 220. 222.

Diocliai névtelen presbyter krónikája, 54.

Diocletian, 52.

Diódi László fia Mihály, 643.

Diód vára, 648.

Diómál (Fejérm.), 643.

Diósgyőr, 269.

Dissipatorok, 145.

Disznajó, 707.

Divékújfalu (Nyitramegye), 722. 725. 726.

Dobó, 673.

- Dobó István, 286. 675.
 Dobokamegye, 100.
 Dobokai Miklós fiai János és László, 511.
 Dobroczan, 418.
 Dobrosláv, 222.
 Dóczy András, 128. 327.
 Dóczy bárók, 544.
 Domaroski, 423.
 Dombay, 269.
 Domentiján, Athos-hegyi szerzetes, 42. 44.
 Domokos, a b. szűz gy.-fejérvári zárdá főnöke, 509. — erdélyi püspök, 512. 536.
 Domokosrendiek, 78.
 Donauwört, 289.
 Dorstensohn, 312.
 Dörfling György lovas svéd ezredes utasítása, 592. 598.
 Donellan(s) pater, 204.
 Drach II., 292. 294.
 Draginja vagyis Csedomil, 224.
 Dragutin, 45. 46.
 Drassó (Fejér m.), 644. 646. 647. 649.
 Drezda, 21.
 Drinápoly, 93. 94. 739.
 Drugeth (homonnai) grf., 430. — Bálint és György, 430. — György, 166.
 Du Cange, 209.
 Douglas, vezér-örnag, 626.
 Dulcignon, 222.
 Duna folyó, 147. 151. 154. 215. 341. 348. 519. 586. 631.
 Durak ispája, 530. 533.
 Dušan, 45.

Ebed, 533.
 Ebedecz, 525.
 Ébeni, 98. 107. 109. 110. 118. — Tamás, 109.
 Ebersdorf, 194. 196. 487. 489. 490. 491.
 Ebesfalu, 414. 580.
 Ecsed, 101. 107. 111. 115. 125. 126. 156.
 Eger, 128. 278. 282. 285. 286. 291. 425. 437. 479. 480. 481. 482. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 657. 667.
 Egerszegiek, 133.
 Egra, 582.
 Egregy (?), 279.
 Egresdy Boldisár, 728.
 Egri káptalan, 425. 504.
 Egri érsek, 683. — püspök 146.
 Egri pasa, bég, 98. 122. — kapitányok, 479.
 Egri szentegyházezüst marháji 568.
 Egyházi javak elzálogosítása, 348.
 Eichstadt püspök, Eystet (Vilmos), 22. 245. 255. 256.
 Eisgrub, 627. 628.
 Ékszerek, 186. — fegyverek, ruhák, házi eszközök stb., 370. — arany és ezüst ékszerek, misemondó ruhák stb., 560. 567. — könyvek, 568.
 Elbing, Elbingen, 454. 457.
 Elcebem bég, 531.
 Eleonora császárné, 582.
 Ember, 382.
 Emlékirat a svéd koronához, 468.
 Emyn ispája, 536.
 Engel, 209.
 Ény, 535.
 Enyed, 638. 639. — generalis gyűlés, 648.
 Enyedi György székbíró, 410. 417.
 Enyedi oláh telepek, 502.
 Enntzendorf an der Vischa, 248.
 Enyedi Adorján, dobokai főesperes, 86.
 Enyiczke, 549. 719.
 Eöttveös Mihály, 701. 706. 707. 708. 710. 711. 712. 713. 714.
 Eperjes, 108. 113. 280. 362. 379. 380. 440. 576. 586. 613. 615.

616. 679. — eperjesi sokadalom, 750.
 Éreczbányák, 492.
 Erdély, 105. 108—115. 117. 125. 128. 129. 130. 145—155. 156. 158. 160. 161. 202. 275. 276. 280—285. 289. 290. 311. 323. 327. 367. 381. 402. 407. 408. 412. 413. 440. 441. 442. 447. 448. 458. 475. 478. 482. 484. 486. 487. 489. 492. 591. 592. 595. 605. 627. 634. 655. 657. 659. 660. 661. 662. 666. 667. 668. 673. 674. 675. 676. 677. 682. 683. 691. 696. 701. 719.
 Erdély fejedelme, 164—169. 205. 292. 312. 448. 451. 513. 595. 604. 605. 623. 626. 635.
 Erdély nemzetei, mesterségei, 410. 441.
 Erdély-svéd szövetség, 630.
 Erdélyi káptalan, 500. 501. — tagjai, 502. 503. 504. 505. 509. 510. 511. 512. 635. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650.
 Erdélyi vajda, 156. 278. 647. — püspök, 113. — gyűlés, 96. — muzeum egyesület, 119. — szok, 486. 489. — erdélyiek, 148. 278. 283. 285. 468. 657. 665. 678. 679. 681. 682. 683.
 Erdély János, 416.
 Erdőd, 117.
 Erked, szász falu, 415.
 Ernő (Ernst), a szt. róm. birodalom választó fejedelme, 4. 28. — Ernő Lajos, sz. lauenburgi hg., 292.
 Érsekújvár, 140. 307. 316. 321. 326. 361. 515. 517. 734.
 Ersskein Assistenz Rath 625. 626. 627. k. sved. Kriegs u. A. R. Alexander.
 Erzsébet királyné 391. 394. 506. 643.
 Eszék, 150.
 Esztény (Doboka m.), 508—640.
 Esztényi Leonard fiai János, Imre, 508.
 Esztergom, 482.
 Esztergom, 17. 38. 39. 77. 134. 242. 243. 244. 288. 308. 344. 359. 520. 521. 522. 524. 525. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 540.
 Esztergomi érsek, 35. 36. 39. 107. 164. 168. 308. 311.
 Esztergomi bég, pasa, 98. 133.
 Eszterházi Dániel fiai 576. 581. — Ferencz, László és két öccse, 576. — Miklós, 308. 336. 365. 453. 581.
 Evangelikusok, 164. 165. 166. 169. 449. 451. 590. — közérdeke, 609. 616. 621. — egyházak, 634.
 Ezüstneműek, 288. 688.
 Fábik Ádám, 172.
 Fahid, birtok, 508. 511.
 Farkas Farkas (harimai) leánya, Katalin, 690.
 Farkasich, 75. 76.
 Fehérhegy 296.
 Fejedelmi háztartás ismertetése, 705. 707. 708. 709. 710. 712. 713. 714.
 Fejér (nem keresztelt) szerbek, 214.
 Fejér Mihály, 410. 412. 413. 414. 416. 417.
 Fejéregyház, 411. 416. 418.
 Fejéregyházi Mihály, 616.
 Fejérvár, 406. 488. 571. 739.
 Fejetlen testvérek (fratres acc-phali), 3.
 Feketehalom, 120. 420. 709.
 Fekete Mustapha, 534.

- Fekete Péter, 447.
 Felföldi statusok, 131.
 Felkelés részleges s általános, 669.
 Felső-árpoldi pleb. János, 505.
 Felső-falu, 382.
 Felszerszámozott sólyom madár, 424.
 Feltót, 283.
 Fenyűfa, lécz, zsindel, 107.
 Ferdinánd (I.), 143 — 148. 152. 155. 267. 269. 275. 276. 280 — 289. 291. 474. 480 — 489. 491. 492. 651. 653. 654 — 660. 662 — 667. 669 — 674. 676 — 682. 685. 747.
 Ferdinánd főhg, 159. — (II.), 161. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 170. 292. 293. 294. 297. 298. 299. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 326. 338. 343. 350. — Németország császára, 628.
 Ferdinánd (III.), 312. 313. 410. 629. 632. 633.
 Ferdinánd Ernő, Ferdinánd (II.) fia, 310.
 Ferdinánd, kölni érsek, 296.
 Ferenczesek (erdélyi) 175.
 Ferencz vajda (ezigány), 381.
 Ferencz, francia király káplánja, 92. 94.
 Ferrari Márk, 147. 670.
 Filek, 328.
 Filippopoli tábor, 147.
 Fychor Antal (galaczi), 81. 85.
 Fischer Dániel, 420.
 Fiu, birtok, 382.
 Florenczi hg., 404. — florencziek, 394.
 Fodor Mihály, 517.
 Fogaras, 78. 90. 93. 410. 416. 418. 419. 452. 577. 704. 709. 710. 711. 712. 745.
 Fogarasföld, 409. 739.
 Fogarasi Sándor, 739. 742.
 Főiskolák, 401.
 Földvár, 420.
 Forgách, 169. 204. 440. 443 — 445. 685. 687.
 Forgách Ádám, 540. 546. 576. 718.
 Forgács Ferencz, 404. 405. 685. 696.
 Forgách Imre, 685. 696.
 Forgách Mihály, brassói polgár, 410. 417.
 Forgách Miklós, 365.
 Forgách Simon, 685. 697.
 Forgách Zsigmond gróf (gimesi), 129. 130. 138. 139. 140. 141. 151. 168. 319. 320. 321. 326. 333. 334. 335. 336. 340. 341. 342. 343. 344. 347. 357. 360. 361. 363. 364. 365. 366. 513. 583.
 Formosa havasa, 403.
 Forint, ötven új denár, kassai érték szerint. (1559.)
 Forró, 513.
 Foxan, 417.
 Fraknoi, 11. 15. 19. 21. 25.
 Franchy Ferencz, 491.
 Franciscus Pankothanus egri kanon., 571. — Strepatus, 661.
 Francia király, 16. 300. 361. 395. 461. 465. 468. 471. 472. 473. 488. — korona, 593. 598. 599. 600. — követ, 606. 607. 608. 617. 618. 621. 622. 624. 632. 633. 634. 662. 668. 670. 677. 682. — királyné, 312.
 Franciaország, 310. 313. 453. 466. 469. 591. 603.
 Francia segélyseregek, 316. 724.
 Francia és spanyol közötti tractatus, 206. 226.
 Frangepán, 317. — Bernárdin és István grófok 33.
 Frankenstein vára, 146. 474. 476.
 Frankfurt, 22. 255. 257. — frank-

- furti gyűlés, 26. 205. 263. 265. 268.
 Frater György, váradi püspök, 88. 90. 92. 146. 272. 273. 275. 283. 284. 286. 287. 290. 475. 476. 486. 654. 655. 675. 679. 685.
 »Fratres moravi«, 367.
 Frazin falu, mely felett a Tisza feje, 403.
 Frekki Mihály, 639.
 Freiburg, 313.
 Freisingen, 5.
 Frigyes cseh király, 164. 165. 166. 167. 168. 170. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 306.
 Frigyes (IV.) római császár, 1—42.
 Frigyes pfalzgróf, 301.
 Frölich Tamás, kassai pastor, 188. 571.
 Fronius Eduárd-féle gyűjtemény, 700.
 Frühwein, 301.
 Fruskagórai zárdák, 53.
 Füger Menyhért, 679.
 Füle, 315.
 Fülöp (III.) spanyol király, 161. 306.
 Fülöp János, 708.
 Fülöp (de Sanginetto comes Alti-fluminis) 388.
 Fülöp újszülött hg. 311.
 Furest, 77. 78.
 Fürstenfeld, 15. 238. 251.
 Füss, 536.
 Gábor, bibornok, 31.
 Gábel, 91. 94.
 Gábor, Erdély fejedelme, 702. — erdélyi vál. püspök, 650. — zachulmi püspök, 54.
 Gács, 514.
 Gál János, 689. — Istvánné, 706.
 Gall Caesar, 445. 446.
 Galacz (Moldva), 708.
 Galaczi István, 81. és Mihály, 85.
 Pesthessy Máté, (galaczi), 85.
 Gáldi Konrád fia Pető, 508.
 Gálfalva, 122.
 Gálffy, 689. 690. — János, 402.
 Galgócz, 139. 615. 619. 681. 734.
 Gallas, 582. 622.
 Gans pater, 196.
 Garam-Vezekén, 532. — Damasdi 532. — Oroszi, 528.
 Garvolenszi kapitányság, 695.
 Gáspár (don), 144.
 Gaudi, 122.
 Gaudius, 471. 472.
 Gehen, 305.
 Gelednek, 332.
 Gellyén Imre, 426.
 Genery-ek (?) 383.
 Geréb János (Vingárdi), 646. 547.
 Gerendy Péter, 671.
 Gergely (Johannis Senadiensis) kano-nok, 396.
 Gergely (VII.) pápa, 55. — (IX.) pápa, 396.
 Gergelylaci Miklós, 750.
 Gherendi Miklós, 748.
 Germand nevű föld Tövis m. 503.
 Gerve (!), 278.
 Geztöd, 524.
 Geszteréd, 382.
 Gettinga, 582.
 Giczey Farkasné, 373.
 Gillányiné, 745.
 Glantz János, 419.
 Gimes, vár, 320.
 Gierzaka Szaniszló, krakói vámos, 70.
 Ghiroti Ferencz, deák, 420.
 Girsigckh János, 192.
 Gyreche, Vista szomszédságában, 503.
 Glasnik, 47.
 Glatz, 307.
 Glogau, 476.

- Gluchovski János(Benkewiezi) 453.
 Gmundeni béke, 5. 6. 8. 12. 20.
 33. 34. 35. 229. 230. 232.
 Gobelin, erdélyi püspök, 640.
 Gombás, birtok, 508.
 Gombási Obus fia Miklós, és fiai
 Ambrus és Domokos, 508.
 Gömör, 155.
 Gonesolki, 104.
 Gontos Pál, 458.
 Gonzaga, 123. 204.
 Görbedi, 112.
 Gorbó, 117.
 Görgény, 122. 404.
 Görögök Erdélyországban, 701.
 222. — keresztyén papok, 95.
 Gorszki átirat, 47.
 Goszpodársztvo, 217.
 Góth monarchia, 210. 211.
 Gothmeister Kálmán, 410. Gosz-
 meister Kálmán, 417.
 Götz, Götze, 312. 615. 616.
 Grác, 17. 19. 21. 31. 32. 242.
 252. 653. 654. 655. 656. 657.
 658. 659. 660. 662. 663. 664.
 665. 666. 667. 674. 677. 678.
 680. 681.
 Gradigna, 224.
 Gradinja, 224.
 Grás János, zlatnabányai bíró, 642.
 Gratian, 445. 446.
 Greiffenklau, 314.
 Grigorovics, 42.
 Gritti Alajos, 669.
 Gronisfeld, 597.
 Grot Konstantin, 209.
 Gubasóczy László, leleszi prépost,
 384.
 Guillelmus, carnoti püspök, 388. —
 sienai püspök, 393.
 Güns, 34. 38.
 Gutta, 316.
 Gusztáv Adolf, 457. 461. 929.
 Gyalu, 197. 669. 670. 671. 682.
 Gyárfás Pál, 295.
 Gyarmat(h), 107. 115. 328.
 Gyerkenyi Péter, 137.
 Gyirgyó, Girgyó, 119. 121.
 Gyógyi Audrás fiai András és
 Miklós, 503. — gyógyi nemesek,
 638.
 Gyöngyös-püspöki birtok, 583.
 Győr, 279. 486.
 György szerb király, Jaquinta anyja,
 Gerdo rokona, 55. — despota
 Kulpinban, 52. — szerb fejede-
 lem, 211. — Mihály fia; Bodin
 fia, 224.
 György bajor herczeg, 15. 16. 18.
 237. 239. 242. 243.
 György Frigyes brandenburgi örgróf,
 679.
 György erdélyi püspök fivére: Lo-
 ránd és Miklós, erdélyi főesperes-
 sek, 642. 643. 644.
 György pozsonyi prépost, 650.
 György, zagoriai comes, 31.
 György grammatik, 46.
 Gyula, 114. 144. és vára, 145.
 147. 149. 152. 155. 157. 268.
 273. 274. 275. 281. 663. 669.
 484. 486. 654. 669. — Gyulán
 lakó, törökké lett pap, 112.
 Gyulaffi, 407. 414. 415. 416. 417.
 418. 58. — László (rátóti), 409.
 411. 415. 417. 418. — Lestár,
 402.
 Gyulafejérvár, 90. 92. 97. 98. 118.
 271. 275. 281. 286. 289. 367.
 368. 402. 436. 450. 456. 491.
 492. 657. 658. 659. 594. 596.
 604. 606. 611. 646. 650. 652.
 653. 655. 657—660. 661.
 662—666. 678. 691. 697.
 701—704. 706—708. 714.
 715.
 Gyulafejérvári káptalan, 85. 86.
 274. — levéltára, 493.
 Gyulafejérvári parancsnok 145. —
 vicarius, 147.

- Gyulafejevári templom leégetése, 652. — adományoztatása, 508.
 Gyulai Menhet (Memhet) aga, 100. 103. — gyulai alai bég, 112.
 Gyulai, 96. — István, 697. — Pál, 688. 690, — Sándor, 740. — Tamás, 741.
 Gyürky Menyhért, 338. 339. 340.
 Gyldenklau András, 600.
- H**abrovsky Mihály, nádasdi lelkész, 315.
 Habsburgi terület, 22.
 Haczi Balta, 534.
 Hadüzenet, 20.
 Hadži Jordán, 46.
 Hagymási Kristóf, 652.
 Hajdu hadnagyok Bocskay István idejében Rédey Ferencz grilis alatt és Németi Gergely más generalis alatt, 406.
 Hajduk, 269. 272. 442. 447. 453. — hajdú hadak, 513. — hajdúság, 117. 321. 339.
 Hainburg, 294. 300. — hainburgi békealkudozás, 353. 362.
 Hal (egy tál), 109. — halárulók, 156.
 Halabori György, 81.
 Halász Vincze, 687.
 Halberstat, 308.
 Hali csausz, 480.
 Haller, 106. 109. 110. 116. 117. 120. 468. 480. 481. 487. 488. — 492. 653. 660. 664. 665. 666. 667. 671. 673. 674. 677. 678. 680. — Gábor (hallerkői), 110. 113. 115. 125. 409. 410. 412. 413. 414. 417. 418. — István, 116. — János, 100. 104. 107. — Péter, 145. 147. 152. 268. 276. 284. 285. 291. 444. 487. 655. 659. 662.
 Halmágyi István, 420.
 Hamartolus György, 53.
- Hamburg, 466. 602.
 Hamis pénzverés, 78.
 Hamza banus, 77.
 Hans Graw v. Rosenau, 457.
 Haram, 149. 153.
 Harang sat. öntőház, 575.
 Harinay Farkas, 680.
 Hari birtok, 503.
 Harynna (Doboka vm.), 79. 81. 85.
 Harrach, 441. — (Ernst Adalbert) érsek, 314. — Károly, 161.
 Haság erdő, 502.
 Hason, Hassan, Haszon, 98. 101. 102. 105. 194. 438. 456. 526. 528. 536.
 »Hatalmasok igéretei« iambicus verselés, 439.
 Hátszeg, 739. — hátszegi templom, 461.
 Haug gróf, 38. 249.
 Hatzfelt, 582.
 Havasalföld, 77. 109. 110. 114. 118. 128. 129. 130. 409. 413. 417. 418. — havasalföldi vajda, 706. 714. — pap, 740. — kereskedők, 703. — út, 745. — bojárság, 577.
 Havasalji vajda, 97. 113. — Havasontúli vajda, 276.
 Havasel, 415.
 Haydár pasa, 678.
 Hayway Máté és Gáspár, Vis Ménhard, Márton fiai, Erzsébet, Márton özvegye, 64.
 Hazsi Oszmán, 522. — Hachy 535. — Haczi O. 535. 336.
 Herberstein Zsigmond, 658.
 Hédervári István, 571.
 Hedvig, teschini hercegasszony, János magyar király nővére, 437. — Hedvig az előbbi leánya, Posen városában született, 437.
 Helfenstein, 147. 151. 152. 153. 157. 158. 268. 275. 286. 287. 290. 480. 482. 484. 490. 492.

654. 660. 662. 654. 668. 669.
672. 673. 675.
- Heginy Miklós, 511.
- Ilejud, 512.
- Heking, vár, 33. 230.
- Helvetica confessio, 352. 461.
- Henei István, 281.
- Hengyei István, 487.
- Hennig fia Hannes, 635.
- Heraclius, 216.
- Herepei Márk, alvajda, 646.
- Herestyén (Kis), 522.
- Hering, sör, 701.
- Hertel Máté, 192.
- Hét szászszerk bírái, 638.
- Hevrimus, 501.
- Hilandari kolostor, 48.
- Hilbrandt, 316.
- Hildebrand Maenold, 308.
- Hilferding, 42. 44. 47. 49. 210.
214. 220. 222.
- Hyndy István, 536.
- Hirschau, 203.
- Hitlevél, 406. 410. 446.
- Hizir, 524.
- Hodějov báró, 166. 167.
- Hoditz gróf, 471. 472.
- Hódoltság, 349. — dereka (Borsod,
Nógrád, Bars, Gömör), 350. —
Inquisitio 520—549. — hó-
doltsági falvak (Komárom, Nyitra,
Bars és Hontmegyéből), 137.
- Hohenlohe Frigyes György, 164.
- Holicsi vár, 149.
- Holwel Ágoston 73.
- Homoród határ, 706. — Homoród-
Sz.-Pál, 667.
- Homonnai gróf, 441. 442. 444.
445. 447. 448. — György,
vajda, 128. 129. — gróf, 167.
- Hont vm., 335.
- Horn, hadvezér, 617.
- Horni, 123.
- Hornyak György, 380. 381.
- Horvátország, 315.
- Horváth Bertalan, 144. 269. 272.
290. 484. 654.
- Horvát Dani, 583.
- Horvát Ferencz, 745.
- Horváth György, 278. 484. 541.
- Horwát István, 302. 303.
- Horvát Mihály, 76. — (komáromi)
409, 414.
- Horvátok pajzsokkal, 76. 214. 215.
- Hrussó, 730.
- Humrukh-Zent-Mihaltelek, 508.
611.
- Hunnobrod (Magyarbarad) 520.
- Hunyad vm., 124. 743.
- Hunyadi templom, 641.
- Hunyady Ferencz és László, 725.
733.
- Hunyadi János vajda, 643. 644. —
gubernator, 646. — besztercei
gróf, 648.
- Hunyadi Pál, 745.
- Hussain (Deli) pasa, 106.
- Huszár Pál, 339.
- Huszárok, 151.
- Huszt, 105. 113. 114. 115. 123.
402. 403. 441. 739.
- Husztli Menyhért, 709.
- Huúl, 534.
- Huzaim bég, 408.
- Ibrahim aga, 136. 359. — tatár,
520. 521. 522. 528. 534. —
nándorfejérvári szerdár, 739.
- Ibrányi, 106.
- Idegen zsoldosok, 3. 29.
- Iffland, 689.
- Igen, 506. 509.
- Iklódi Miklós, András, István, 639.
- Ilona Gradinja leszármazásából,
224. — Béla királyfival való
eljegyzése, 225.
- Ilona Ferdinánd (II.) leánya, 681.
- Ilona szerb királynő, 45. 46.
- Iluvo, 98.
- Illye, Illye, 122. 655.

- Illésy, 136.
 Illyésházy István, 426. — Gábor, 581.
 Illyrország, 215.
 Imhoff Károly, 414.
 Imre erdélyi vajda, 637. 638.
 Inczédi Mihály, 739. — Inczédi Péter, 743. — Inczédiné, 745.
 Induciák, 350. 361. — inducialevél, 346.
 Innsbruck, 148. 152.
 Insurrectio, 319. 329. 441. 342. 356. 363. 440. 443. 516. 546. 717. 718. 722. 726. 731.
 Ipek a szerb patriarcha székhelye, 45. — Ipeki rodozlov, 49. — Ipeki krisovul, 47.
 Isola (del), 146.
 Istikari, 527.
 Istria, 3. és hegyei, 215.
 István (II.) király, 225.
 István (V.), 500. 501.
 István király (Bocskay), 420.
 István, lengyel király, 62.
 István (I.) szerb fejedelem, Szabas (II.) név alatt érsekké lett. 51.
 István Nemán fia, 225.
 István szerb uralkodó, Lázár fia, 48.
 István, erdélyi vajda, 510.
 István (moldvai) vajda, 480. 488. 666.
 István szepesi gróf, 244.
 István (C.) aláíró képen, parancsra, Pro Bulla et Registro de Prato, 401.
 István, erdélyi püspök, 642.
 István, országbíró, 503.
 Iszakoda pasa, 530.
 Iván (Joannes Basilides), 420.
 Ivanović Timót, proigumen, 44.
 Iwy (?) 93.
 Izabella, magyar királyné nemzetsege, 437.
 Izabella, (aragoniai), 437.
 Izabella királyné, 474. 481. 482. 483. 487. 488. 492. 651. 652. 654. 657. 658. 661. 662. 664. 665. 666. 667. 672. 673. 676. 679. 681. 682. 683.
 Izabella, János magyar király özvegye, 143. 146. 151. 153. 157. 268. 276. 280. 284. 289. 290. 291.
 Izpaják adója, 127.
 Jagello országa, 695.
 Jägerndorfi herczeg, 301. 303. 306. 307. 597.
 Jagič tanár, 43. 49. 52. 212.
 Jajeza, 10. 39.
 Jakab . . . fia, Zanduchi polgár, 61.
 Jakab, angol király, 423.
 Jakabfalvai, 207.
 Jakusith András, 348. 360.
 Jancsárok, 124. 312. 530. 536. 667.
 Jankaffy Lázár és Miklós (Ewsi), 81. 84. 85.
 Jánoky Gáspárné, 373.
 János (VIII., X., XXIII.) pápák, 54. 397. 398.
 János császár, 225.
 János király, 60. 80. 84. 85. 86. 88. 284. 288. 437. 475. 476. 478. 651. 659. 670. 679. 693.
 János lengyel király, 71.
 János Kázmér, lengyel király, 71.
 János Zsigmond, 146. 148. 280. 272. 276. 278. 284. 412. 475. 476. 480. 482. 483. 489. 490. 492. 651. 654. 657. 658. 659. 661. 662. 663. 664. 667. 668. 676. 677. 678. 680. 681.
 János, György despot fivére, 52. 53.
 János trieri érsek, 28. 248. — esztergomi érsek, 249. — szalonitáni püspök, 54. — (de Jaurens) pápai káplán, 389. 390. 392.

János Fülöp mainezi választó fejedelem, 724.
 János, erdélyi alvajda, 638.
 János, a cistercezi szerzet kerezi apátja, 639. — gyulafejevári prépost, 504. 636. — dyakói templom lectora, 637. — gyulai plébános, 512.
 János Gunther, podolini soltész fia, 61. — fia Renold comes, a Kukenus nemből, 504. — deák, 93.
 Jánosd, 114. 117.
 Jánosi István, 373.
 Jantó, 121.
 Jármí Ferencz, 597.
 Jászó, 321.
 Jefrem, ipeki 3.-dik patriarcha, 45.
 Jenei Miklós, 742.
 Jenő, 97. 101. 104. 106. 117. 408. 442. 444. 586.
 Jeremiás, bojárok követe, 416. vajda, 418. 578.
 Jessen János (Jeseni), 166. 167.
 Jessenaw vár, 619.
 Jezberovsky Venczel, 314.
 Jezsuiták, 452.
 Joachim brandenburgi örgróf, 437.
 Jobbágyi Pál, 409.
 Johanna Ferdinánd (II.) leánya, 658. 672. — nápolyi királyné, 385.
 Johannes de Malvetiis levele, 94.
 Joannovic Vidák metropolita, 44.
 Jordan, 681.
 József (II.), 318.
 József zetai érsek, 42.
 Juon posztelnik, 673.
 Juratko Gligor, 44.
 Justh Ferencz, 331.
 Juzuff agha, 523. — Jussuff, 525.
 Kachya, 418.
 Kachyay Ferencz, 89.
 Kacsénovszkij, 51.

Kádas Lukács, 188.
 Kaiserstein, 317.
 Kakova (Fejér m.) 645. 646. 647.
 Kálnay János, 327. 331. 332.
 Kálnaki János, 409. 410. 412. 413. 414.
 Kalocsai érsek, 31. 249. 310.
 Kálló, 382.
 Kalya felől levő halastó, 649.
 Kammerschreiber Eucharius ötvös, 379.
 Kamuti Farkas, 411—416.
 Kanitan beg, 528.
 Kanyzsa, 76. 128. 307. — Kanyzsán aga, 122.
 Kapi Gábor, 108.
 Kapniki ezüst, 740.
 Kaproncza, 75.
 Kapuadó, 90. — Kapuszám után való költségvetés 345.
 Kapuesi, kapussi pasa, 456. 715.
 Kara Haszon, 529.
 Karácson, 115.
 Karakoczki, 99.
 Karamaniai beglerbég, 147. 677.
 Karaseb, Karasbe, 98. 104.
 Karánsebes, 77. 143. — vára, 144. 154. 155. 278. 280. 678. — a karánsebesi követ, 159. — a karánsebesiek, 271. 273. 280. 282. 286. 480.
 Karánsebesi György, 143.
 Karinthia, 15. 237. 478.
 Karkó, 509.
 Karlóczai patriarcha, 44. 50.
 Károly császár (V., VI.) 146. 318. 655.
 Károly (I.) király, 59. 503. 504. 505. 506. 507. 637. 642.
 Károly fhg., Ferdinánd (II.) fivére, 301.
 Károly durazzói hg., 393.
 Károly gréezi hg. 420.
 Károli András, 188.
 Károlyi Ádám, 117.

- Károly birtok, 382.
 Kárpátok, 214.
 Karvaly madár, adóul, 521. —
 Karuly, 114.
 Kassa, 168. 149. 163. 280. 283.
 289. 321. 345. 349. 350. 359.
 380. 384. 404. 413. 425. 450.
 452. 474. 475. 479. 481. 484.
 543. 569. 570. 576. 614. 615.
 616. 620. 662. 669. 671. 679.
 717. 735.
 Kassai gyűlés, 329. — kassaiak,
 195. 278. — levéltára, tanácsa,
 186 — 192. — k. templom elfog-
 lalása, k. papirmalom, 370. 404.
 — k. katonai rendtartás, 428.
 Kászon bég, 284. 286. — Kassum,
 482. 488. 492. 496. — Kazum,
 652. 657. 659. 662. 664. 667.
 668. 669. 672. 674. 676. 681.
 Kátay Mihály, 424. 430.
 Katholika liga-beliek, 449. 470.
 Kauffni Richárd, 188.
 Kázmér lengyel király, 69.
 Kazimir hg., 592. 695.
 Kazul hada, 406.
 Kbey György, 411.
 Kechet (néhai) István, 645.
 Kechethy Balázs (géresi), 87.
 Keczer András, 131.
 Kedvelen (Kötelen), 505.
 Kegye, (Szolnok m.) 512.
 Kegyei Márton fia, János, s ennek
 fiai: Jakab, Péter, János, András,
 Mihály, 512.
 Kékedi György, 417. 418.
 Kelecsényi János. 538.
 Kelecsén (Léva mellett), 524. 525.
 Kelemen, erdélyi prépost, 501.
 Kelemen (VI.) pápa, 385. 386.
 387. 388.
 Kelenháza, 382.
 Kelneki pléb. Mihály, 505.
 Keller János dr., 245.
 Kemény, 501.
 Kemény Boldizsár, 412. 413.
 Kemen János, 84. 88.
 Kemény János (gyere-monostori),
 87. 105. 106. 109. 111. 115.
 116. 118. 119. 454. 612. 616.
 619. 622. 625. 652. 659. 680.
 Kemény József gf. »Erdély tör-
 ténetei eredeti levelekben«, 96.
 Kemény Simon 110.
 Kenchnelesi Jordán, 63.
 Kendy, 482. 489. 654. 657. 660.
 — Kendyék, 678.
 Kendy Antal, 148. 650. 659. 662.
 663. 672. 678.
 Kendi Ferencz, 89. 249. 267. 275.
 278. 284. 290. 652. 662. 663.
 664. 665. 667. 668. 669. 670.
 672. 674. 676. 678. 679.
 Kendy István, 403.
 Kendy János, 652. 667.
 Kendy Sándor, 403. 685. 690.
 Kendy Péter, 688.
 Keözögy Miklós, 573.
 Kerecsényi András, 484.
 Kerecsény Pál, 75.
 Kerekes János, 382.
 Kereki vár, 681.
 Kerepovith Miklós, 275. 673.
 Keresér, 283.
 Keresztyén foglyok, 315.
 Keresztes, 437.
 Keresztur (Doboka m.) 508 — 640.
 Kereszturi László, 718.
 Késmárki doctor, 108.
 Kesseleőkeő, 339. 726.
 Ketzendorf Ádám, 476.
 Kere, falu, 646. 647.
 Keviczky János, kassai bíró, 575.
 Kézdivásárhely, 271.
 Khevenhiller, 310.
 Khlesl, 136.
 Khlesel bibornok, 160, 163.
 Kikellői hid, 411.
 Kinigsmark, 582.
 Kyndler, 657. — Fabián, 679.

- Kinsky, 310.
 Kió, 98. 104.
 Király István, 412. — Anna, Szabó Dávidné.
 Királyi kegyuri jogok, 394. 397.
 Kisfalud, 690, Kisfalud szőlőhegy, 638. 647.
 Kis-Győröd, 133.
 Kiss János, 380. 381.
 Kis-Oroszi, 532.
 Kis Pál Bálint, 701.
 Kisrétse (Kraszna m.) 641.
 Kis-Sebes (Fejér m.) 644. 646 647. 649.
 Kis-Szecseiek, 530.
 Kis-Tapolcsa, 539. 540. 548. 553. 736.
 Kis-Töre, 530.
 Kiván bég, 480.
 Klagenfurt, 15.
 Knesicz, 521.
 Knissini kapitány, 695.
 Knul Jakab fia, Miklós, podolini soltész, Michilda, anyja, Katalin, nővére s ennek férje János, 66. 67.
 Koch Rebeka, néhai Bottfalvi Tamás özv. 703.
 Koháry Péter, 127. 141. 363. 364. 533. 728.
 Köhalomszék, 411.
 Köckeritz-család, 21. Miklós, misniai püspök, 252.
 Külle János, 167.
 Kölni érsekség, 586.
 Kollnitzer Leonard, csász. hadvezér, 238.
 Kolonits Szigfrid, 517.
 Kolosakna; plébánosa Domonkos, 649.
 Kolosmonostor, 153. 668. 680.
 Kolozsmonostori konvent, 79. 80. 82. 83. 84. 88. 509. 510. 511. 512. 635. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 645. — Antal apát 645. 646. 647. 648. — Ottó apát, 648. 649. 650.
 Kolozsvár, 51. 79. 90. 105. 123. 175. 269. 272. 286. 404. 414. 448. 450. 458. 503. 636. 657. 662. 665. 666. 669. 678. 679. 710. — bírája és hitesei, 710. — kolozsvári magyarok, 426. — foglyok, 427. — kolozsváriak, 156.
 Kolosváry János deák, 403.
 Komana (Fogaras m.), 712.
 Komárom, 136. 205. 308. 317. 520. 683. — komáromi vizsgálati tárgyalás, 520.
 Komáromi Gergely, 331. — Zsófi, 752.
 Komjáthi, 138. 319. 320. 322. 323. 343. 547. 734.
 Komlód (Kolozs m.), 507.
 Komoran, 382.
 Königsberg, 597.
 Königsmark, 312.
 Konstandin vajda, 120. 121. 126.
 Konstantin archimandrita, 50.
 Konstantin-féle nyelvreform, 48.
 Konstantinápoly, 93. 146. 165. 166. 194. 272. 309. 449. 491. 595. 601. 605. 608. 611. 620. 627. 657. 663. 666. 667. 674. 675. 676. 678. 679. 680. 682. 683. 706.
 Konstantinápolyi patriarcha, 452.
 Konya comes, Tamás erd. vajda fia, 511.
 Kopasz István, 97.
 Köpcsény (Kytze), 298.
 Koplon 382.
 Koppa János, 406.
 Koppán (Fejér m.) 637.
 Koppenhága 108.
 Köpöcz falu, 409. 411.
 Köprili nagyvezér, 734.
 Koprínje, 49.
 Korlát István, 373.

- Korlát, 207.
 Korlátvit György, 402.
 Korneuburg, 7. 22. 33. 255.
 Kornis, 109. — Ferencz, 409. —
 György 418. — Miklós, 89.
 651. 657. 658. 659. 662. 663.
 667. 678. — Kornis Ferencz
 gróf, 174. — Kornis Zsigmond,
 173. — végrendelete, 175 —
 710.
 Kornutus Bandunus keresztesek
 főnöke, 511.
 Koronaőrző vitézek, 139.
 Kőrösbányaiak, 490.
 Korpona város, 538. 735. — kor-
 ponai czikkek, 425.
 Kosár Miklós, 88. 89.
 Koszmály (Nagy-), 526. — (Kis-),
 526.
 Kossut Miklós, 539.
 Kosztolányi család, 725. — György,
 338. 339.
 Kosztolna, 367.
 Korvin János, 744.
 Kovási, 359. 522.
 Kovácsóczy Farkas, 684. 686. 687.
 688. 690. 691. 692. 693. 695.
 696. 697. — Kovasóci, 702.
 Kővár, 100. 102. 104. 126. 441.
 456.
 Kovarez, 356.
 Kövér Gábor, 101. 102. 104. 106.
 116. 203. 206. — Mihály
 (peselneki) 706.
 Kozákok, 120. 121. 300. 315.
 342. 343. 346. 407. 416. 449.
 452. 584. 585. 587.
 Kozmateluke falu, 504.
 Krachan, 582.
 Krakó, kápt. birtok, 506.
 Krakkó, 69. 70. 71. 73. 154.
 450. 468. 569. 597. 612.
 Krassó, 154.
 Krausenek, 578.
 Krausz János, 353. 357. 358. 363.
 Kreckowitz, 446.
 Kreezel Vilmos dr., 26. 263. 264.
 266.
 Kresovi kapitányság, 695.
 Krivoklat, 295.
 Kriste, 416.
 Krisztina svéd királyné, 621. 622.
 629.
 Krisztus nevű brassói testvéri egy-
 let, 648.
 Kromer Lénárd, 572.
 Kromko birtok, 63. — Komlok
 (Szepes m.) 64.
 Kromlow, földbirtok, 62.
 Krušedoli kolostor, 49.
 Krwsswezc, 150.
 Krzepicz, 656. 676.
 Kucharszky lengyel tudós, 50.
 Kuesuk pasa, 741. 742.
 Kukenusrenold genus; Renold comes
 Jánosnak fia a Kukenusrenold-
 nemzetségből, 504.
 Küküllő, 272. — Küküllővár, 119.
 Kulchiar Radul, 578.
 Kulin, 220.
 Kulmi kapitány, 695.
 Kulpin, 52.
 Kun István, 108. 413. 416.
 Kuppán bég, 524.
 Kurkwi János a szepesi szászok
 grófja, 63.
 Kurt agha, 528.
 Kurtánok, 416.
 Kusezin Alibeg, 404.
 Ladányiak, 529.
 Lajos, bajor hg., 4. — Alsó- és
 felső-bajori hg. 28.
 Lajos király, 382. 391. 392. 509.
 510. 511. 512. 635. 636. 637.
 639. 641. — (Nagy Lajos),
 695.
 Lajta folyó, 20.
 Lamberk, 312.
 Lámkeréki malom, 642.

- Landau György és Erasmus br. testvérek, 167. 168.
Landstrasse, 238.
Lángi János, 658.
Lapát (Torda m.), 511. 512.
Lapuz mező, 403.
Lasesinszky Vilotius, 44.
László erd. vajda, 503. 639. 640. 641.
László gyulafejevári kanonok, 640.
László (IV.) 501. 503. 642. 646.
Lavant, 250.
Laz, birtok, 512.
Lázár, szerb uralkodó, 48.
Lázár, 120. — Mihály, 87. — Imre 89. 651. 662.
Leányvári rév, 113.
Lebzelter Frigyes, 163. 166.
Lednicze vára, 610. 611.
Leiden, 472.
Lekencze birtok, 85.
Lekér. 528.
Leleszi convent, 382.
Lendva, 18.
Lengyelország és királya, 23. 98. 100. 114. 116. 117. 120. 124. 125. 143. 256. 257. 300. 421. 422. 448. 449. 452. 481. 483. 488. 552. 569. 592. 594. 596. 608. 609. 610. 618. 619. 651. 662. 663. 668. 669. 671. 673. 684. 691. 695. 696. — királyné, 312.
Lengyel, lengyelek, 194. 200. 202. 298. 299. 312. 314. 315. — kozákok, 342. 545. 584. 585. 587. 588. 590. — vezér, 659. — követ, 676. 682. — országút, 745.
Lengyel László, 740.
Lenzbich, Szepes földjén, 69.
Lépes Loránd (városkeszi), 644.
Léva vára, 340. 518. — városa, 351. 352. 366. 734.
Lévai végház, 141. 330. 331. — nép, 516.
Lészay Gáspár 419.
Libadi ispája, 536.
Libertas (kongós) és poltura pénz, 171.
Libló (Lubló), 59.
Licinius uralkodó, 52.
Lichtenberg, vár, 238.
Lichtenstein Miksa, 302. 514. — Pál, 306.
Liefland, 691.
Liegnitz, 146.
Ljetopisok, 42. 53. 212.
Lincz, 441. — linczi találkozó, 25. 26. 268.
Linovia (helyesebben: Livonia) Liefland, 448.
Lipcese, 550. 553. 736.
Lipcesey, Lipcesei-család, 544. — György, 744.
Lipót király (I.), 317. — (II.), 318. 551.
Lipót fhg., 163. 165. 167. 168. 170. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 322.
Lipót hg., 588.
Lipót Vilmos, 315.
Lippa, 143. 144. 149. 151. 157. 268. 271. 272. 273. 275. 278. 279. 280. 281. 284. 287. 288. 289. 290. 442. 444. 445. 447. 481. 482. 482. 486. 488. 490. 492. 656. 660. 661. 662. 666. 669. 676. 677. 679. 680. 681.
Lippay András, 415. — Gáspár, 331. — fia János (zombori), 544. — Gergely, erdélyi kanonok, 646. — György, eszterg. érsek, 544. 581. 582. 584. 585. 718.
Lippai csodaszülött, 438.
Lipski Szaniszló krakói kanonok, 70.

- Liptay Imre, 135. 138. 323. 326.
332. 344. 355. 358. 363.
Liptó m. 734.
Listius Jánosné, 703.
Liszi Anna, 337.
Litassy István, 337. 358.
Litva-ország, 688.
Lobkovic Zdenco, 308.
Loboczky Máté, 153. 157. 268.
280. 288. 291. 474. 476. 477.
673.
Lochner, 249.
Locrumi benzések, 54. 55. 57.
Lőcse, 60, 545. 615.
Lodán, 530.
Lodron Hiros, 302.
Lökö, 531.
Lomb (Kolozs m.), 502.
London, 460.
Longos István, 85.
Lónyay András, 381. 383. —
Erzsébet leánya, 382.
Lorántffy Zsuzsánna, 194.
Lőrincz, Domokos r. szerzetes, 79.
Lőrinczfi Gáspár, 402.
Losonez, 153.
Losonczy István, 143. 144. 146.
148. 149. 150. 151. 152. 153.
154. 156. 157. 267. 268. 269.
270. 271. 272. 273. 275. 277.
279. 288. — Dezső és Tamás
fivérek, 507. — István, Régen
ura, 644. — István, a bán fia,
645. — Dezső, 647.
Losonczy, másképp monyorói Bánffy
László, 86.
Losonczy ötvös, 172.
Lőszerek, 321.
Lotaringiai hadak, 586.
Lotuitus protospatrius, 54.
Lövő (Szabolcs m.), 115.
Lublin, 689.
Lubowliensis burgrabio, 62.
Lubomirszki Szaniszló, 71.
Lucius »Regnum Sclavorum«, 209.
Lugos, 143. — vára, 144. 278.
280. 679. — lugosiak, 154.
280. 480.
Ludovici Pál, 410. 417.
Lugassy Péter (Korogh-Szent-Már-
thoni), 97.
Lunenburgiak, 582.
Luther vallása, 314. — lutherá-
nusok, 405. 564. 634.
Luzaczia, 338.
Maas János Tamás, 312.
Machkássy Ferencz, 690.
Madarász kapitány, 738.
Madrid, 910.
Magaré, 709.
Magdeburg, 622.
Magh (Szabolcs m.), 382.
Magister de Campo, 144.
Magosi György, 295.
Magyar Balázs, 17.
Magyarország, 29. 31. 33. 38. 39.
114. 227. 231. 240. 275. 291.
303. 306. 312. 317. 319. 326.
400. 444. 447. 461. 478. 551.
571. 595. 609. 610. 630. 634.
651. 663. 667. 669. 670. 681.
717. 724. 725.
Magyar országgyűlés, 160. 161.
162. 163. 307. 308. 311. 312.
315. 318. 333. 468.
Magyarország királya, nádora, 163.
164. 169. 225. 294. 295. 314.
315. 440. 448. 604. 622.
Magyar rendek, 292. 293. 297.
299. — felső m. orsz. rendek
619. — főurak, 249.
Magyar katonaság, 488. 490. 492.
666.
Magyar háboru, harc, segélycsapa-
tok, 219. 294. 295. 297. 299.
301. 302. 303. 305. 308. 309.
316. 317. 454.
Magyar és erdélyi követség a török-
nél, 165. 166.

- Magyarok, 160. 163. 164. 165.
 167. 223. 276. 281. 283. 286.
 300. 312. 407. 409. 411. 425.
 579. 656. 669. 677. 682. —
 marhakereskedők, 166.
 Mahomet pasa, 272.
 Mahmut, Mambut, 489. 532.
 Mahulincza, 525.
 Majkow, 213.
 Majlát Demeter, biztos, 78.
 Maylád (Mayláth) István (fogarasi),
 erdélyi vajda, 75. 76. — zpathar
 (eusifer) 77 — 78. 79, neje: —
 Nádasdy Anna., 80. 81. 82.
 — Demeter, István fivére. 82.
 83. 84. 85. 88. 89. 90. 91. 93.
 94. 95.
 Majláth István, 670.
 Mayer író, 8.
 Mainzi választó fejedelem: Adolf,
 28. 296.
 Majtény, birtok, 156. — Majtin,
 107.
 Majthényi Mihály 339. — Bertalan,
 725. — Maytini András,
 706.
 Mayr, olasz, 204.
 Mayrhofer, 407.
 Maklár Péter, 138. 331. 337.
 339. — András, 378.
 Makovtelukey a Maros m. 302.
 Makray Bertalan, László, Sebestyén
 (Szentgyörgyi), 82. 83. 97.
 Mallala János, 53.
 Malomszeg (Nyitra m.), 338.
 Malvezzi, 146. 491. 663.
 Manasses Constantin, 53.
 Mankócz, 521.
 Mansfeld, 295. 300. 301. 305.
 308.
 Manuel, 219.
 Maradas, 301.
 Máramaros, 155. — Marmaros, 97.
 105. 107. 112. 116. 117. 123.
 124.
 Marci András, 409.
 Margit főhercegnő, 159. 160.
 Marieburg, 686 — marieburgi kapi-
 tány 695.
 Mária királyné 640.
 Mária Terézia, 318.
 Mária Zell, 301.
 Markburg Márton, 353.
 Markersdorf, 15.
 Markházi, 693.
 Markosfalvi Márton, 459. 703.
 Maros folyó, 98. 456. 501. 622.
 — M.-part, Váralja m. 636. —
 M.-szék, 409. — m.-széki rabok,
 122. — M.-Várallya, 739. —
 M.-Vásárhely, 100. 122.
 Maróth, 131. 517, 521. 522. 524.
 Marschalks Rudolf, 38.
 Martinicius (?) 311. — Martinic?
 J. B. 312.
 Márton, szebeni polgármester, 658.
 — Márton, deák, 403.
 Masay László, 682. 683.
 Máté, erdélyi püspök, 645. 646.
 647. erdélyi vajda, 507. —
 Bethlen Ferencz szolgája 109.
 Máthé Gergely 83.
 Mátyás magyar és cseh király, 1—
 41. 226 — 266. 648. 649. 650.
 — császár, 159. (II) 159, 160,
 161. 162. 163.
 Mátyás, predicator r. frater. 505.
 Mátyus János, 409. 412. 414.
 415.
 Maxim ieromonach. 46. 47. —
 szerzetes 52.
 Mechmet pasa, 298.
 Meck Gáspár, 25. 263.
 Megyesi Ferencz, 483. 653. 671.
 678.
 Medgyes, 122. 414. 416.
 Mediaszov a Hernád m., 504.
 Mednyánszky 195. 196. 203. 205.
 586. — János, 331. Jónás, 201.
 Meggau gróf, 307.

- Meisseni (misuiai) püspök, 21. 22. 252.
- Meksey István, 286.
- Mehemet aga, 461.
- Melancthon Fülöp, 186.
- Meleg Márton, 110.
- Meleta, 54.
- Mellek, 537.
- Memhet, török császár, 437. — Memhed, Memhet csausz, 417. — Jazygy, 473, 438, — pasa, 383. — ispája, 521. 522. 536. 537.
- Memi agha, 526.
- Merbott Henrik, 458. 459. 462. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 592.
- Merkenstein, 20.
- Metesd, 506.
- Mezőpetri, 382.
- Micatius Miklós, 404. 405.
- Michna Pál, 308.
- Mihály, lengyel király, 70. 71.
- Mihály, szerb király, 213. 224.
- Mihály, szlavok királya, 55.
- Mihály, chulmorum dux. 54.
- Mihály, váci püspök, Tamás erdélyi vajda fia, 511.
- Mihály, erdélyi kántor kanonok, 509. 510.
- Mihályfi Tamás és... Lázár, székelvő főnemes, 283. 659.
- Mikes 101. 117. 122. 123. 126. 200. 205. 740.
- Mikes Kelemen, 104.
- Mikes Mihály, 117.
- Mikezazya, 97.
- Miklós, kolozsi főesperes, 507. — ozdi főesperes, 638. — gyalui plébános, 503.
- Miklós, comes a Bogathrodován nemből, 504. — a kolozsvári vár jobbágys fia János, 502. — Deák, a havasalföldi vajda secretarius, 412.
- Mikó Miklós, 105. — Ferencz, 454.
- Mikola László (Zamosfalvai), erdélyi alvajda, 82. 83. 267. 275. 652.
- Mikolaiak, 532.
- Miksa főherceg, és római király, 1. 22. 24. 25. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 255. 261. 263. 264. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 447. 482. 486. 571. 668.
- Miksa bajor herceg, 310.
- Mikud bán fia Miklós és Péter com. 502. 506. — s Péter fiai: János, Péter, András 507.
- Milano, 5.
- Myletych György, 572.
- Milutin, 45. 220.
- Mindszenti Benedek, 409. 411. 418.
- Mine vajda, 109. 115. 119. 120. 121.
- Minskircher Zachar, 315. 316. 317.
- Mircse oláh vajda, 156. 285. 286. 474. 490. 491. 492. 653. 663. 666. 671.
- Miriszló, gy. fej. kápt. birtok, 509. — miriszlói győzelem, 426.
- Mirkowszky Miklós, 271, 664.
- Miske Imre (csesztvei), 97.
- Miskolcz, 269.
- Mocsáry (Moczary) György s Györgyné, 370. 371. 374. — István, Istvánné 371. 372. — Anna, 372. — Mocsáry György cselédsége, 375. 377.
- Mocsonok, 363.
- Mohamed, török császár, 317.
- Mohi, 133. 526.
- Mohilo, 104.
- Mohawitz, 623.
- Molárd, Molárt, 135. 441. — János, 443.

- Mohár Péter, 378.
 Moldva, 114. 120. 146. 147. 152.
 158. 271. 273. 274. 275. 277.
 409. 416. 418. 450. 577. 605.
 608. 665. 666. 668. 708. 719.
 Moldvai vajda, 97. 99. 129. 130.
 155. 275. 277. 479. 482. 484.
 657. 659. 660. 662. 663. 665.
 667. 668. 678. 682.
 Monora, 637. — Monorai apát,
 637.
 Monostor, 156. 157. 158. 267.
 268. 269. 690.
 Monyorós, Doboka vm., 79. 81. 85.
 Mogyorósi Mysner, 647.
 Montecucoli gróf, 548. 549.
 Montemerus dux Slavonie, 54.
 Montenegrói vladika, 50. — marchio
 308.
 Mór István, 541.
 Móricz, szász választó fejedelem,
 152. 282. 284. 478. 480. 484.
 485. 490.
 Mornsteyn György és Péter, 569.
 Morossor Jakab, 85.
 Moron birtok (Doboka m.), 511.
 Mortaigni, 625. 627.
 Morvaország, morva őrségek és
 hadak, 166. 168. 170. 294.
 296. 297. 298. 299. 305. 306.
 314. 215. 319. 322. 338. 342.
 343. 369. 468. 571. 593. 613.
 617. 620. 747.
 Moszkva, 42. 424. 449. 688.
 Moyses, 407. 412. 578. 579.
 Muffti 104.
 Müller Hans, 306.
 München, 263.
 Munkács, 126. 291. 454. 475.
 623. 660. 666. 701. — mun-
 kácsi kapitány, 97.
 Münsterberg vára, 474. 476.
 Muntimer, 217.
 Murath Chan, 453.
 Muravölgy, 17. 242.
 Murány vára, 328. 619. 717. 720.
 Murator zlatnabányái plébános, 642.
 Murad török császár gyermekei,
 436.
 Murtazan ispája, 521.
 Musna, 102.
 Mustár beg, 525.
 Muszka, 104. 106. 108. 114. 120.
 124.
 Muszli csausz, 529.
 Muztapha, 535. 536. 706.
 Nadányi 110. — Mihály, 111.
 119. — Gervasius, 683.
 Nádasdi, 104. 299.
 Nádasdi Ferencz gróf, 204. 205.
 Nádasdy Salamon fia Mihály, és
 felesége Ilona, 644. 645—646.
 649.
 Nádasdy Tamás, 75. 76. 92. 93.
 94. 95. 430. 485. 653. 655.
 656. 666. 667. 670.
 Nádasdy Anna, 80. 81. 90. 91.
 92. 93.
 Nádméz, 704.
 Nagy András (nagy-péli), 375.
 Nagy-Bánya, 100. 284. 290. 441.
 674. 675. — n.-bányaiak, 156.
 Nagy Benedek (frathai), 97.
 Nagy-Bossány (Nyitra m.), 339.
 Nagy-Enyed, 562. 662.
 Nagyfalú (Szatm. m.), 642. 643. —
 (Fejér m.), 645. 646. 647.
 Nagy Ferencz (lessenyei), 546. 730.
 732. 734.
 Nagy-Győröd, 530.
 Nagy István, 113. 743. 744. 746.
 Nagy János (gyöngyösi), 383. —
 másképp: Pély, 525.
 Nagy-Kálma, 530.
 Nagy-Lak (Fejér m.), 143. 280.
 637.
 Nagy-Lessenyei cs., 725.
 Nagy-Lőrincz, 287.
 Nagy-Lóth, 535.

- Nagy-Mánya, 535.
 Nagy-Mihály F., 525.
 Nagyfai Miklós fiai: András, János, Miklós, 510.
 Nagy Pál, 740.
 Nagy-Sink, 452.
 Nagy-Sóró, 528.
 Nagy-Szeben, 677. 678. 679. 690.
 Nagy-Szecse, 527.
 Nagy-Szeles, 520.
 Nagyszombat, 269. 330. 346. 354. 355. 441. 514. 519. 548. — pacta Tyrnaviensia, 445. 447.
 Nagy Tamás, 109.
 Nagy-Töre, 529.
 Nagy-Ugrócz, 339. 537.
 Nagyvárad, 146. 453. 656. 663. 667. 698. 669. 673. 676. 682.
 Nándorfejevárvár, 76. 106. 114. 152. 207. 302. 303. 313. 383. 437. 438.
 Nándorlaka 512.
 Nápolyi király, 395.
 Nápolyi Caesar, 488.
 Narvai kikötő (Liefland), 691.
 Nassnek, 456.
 Nassuff, 442.
 Neech (Doboka vm.), 79. 81. 85. — Neech, 508.
 Nefestini György (koberovici), 314.
 Négfalu (Fejér m.), 645.
 Neisse, 301.
 Néma István, 402.
 Nemagna István, 212.
 Nemán (I.) szerb király, fiai István és Szabbas, 42. 52. 53. — előtti korszak forrásainak kritikai méltatása, 54. 223. 224.
 Nemese, falu, 523.
 Nemes János, 742. 743. — András, váradi kanonok, 507.
 Német birodalom, ország, 145. 156. 158. 282. 283. 291. 294. 310. 441. 447. 461. 615. 622. 631. 679.
 Német császár, 447. 448. 353. 455. 461. 594. 611.
 Német fejedelmek (birodalmi), 16. 22. 28. 41. 226. 234. 235. 245.
 Német rend nagymestere, 40.
 Német, németek, német katonaság, 75. 76. 119. 147. 148. 151. 152. 157. 158. 205. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 275. 280. 281. 285. 286. 289. 297. 340. 404. 407. 411. 414. 415. 418. 480. 482. 483. 485. 487. 548. 609. 631. 652. 654. 656. 657. 660. 664. 669. 677. 678. 681. 682. 693. 718. 724.
 Némethi, 525.
 Nemy, 535.
 Nemzetségek, 328. 504.
 Népek szabadságának joga, 146.
 Neper, 104.
 Netolicky Wenzel (eisenbergi) 318.
 Neudorf, 300.
 Newstat, 570.
 Néved, 522.
 Newenczause (= Uj-Sandecz ?), 570.
 Nica vizter, 409.
 Nicetas Choniates, 209. 225.
 Niger Pál fia Tamás és fiai Jakab és Miklós 503.
 Nikápoly, 119. 682.
 Nikolsburg, 304. 305. 306. 307. 309. 310. — nikolsburgi béketárgyalások, 336.
 Nis, 149.
 Nógrád vm. 335.
 Novicki Ignác Lajos, királyi titoknok, 74.
 Nürnberg, 19. 247. 262. 315. — itteni birodalmi gyűlés, 6. 18. 24. 34. 38.
 Nyárádtő, 122.
 Nyiregyháza, 109.
 Nyitra város, 199. 203. 619. 688. 728. 730. 734.

Nyitra folyó, 514.
 Nyitra vm. 736.
 Nyitrai püspök, 670. 671.
 Nyujthódy Gergely, 89.

O Bars, 133.
 Ó-Buda veszprémi egyházmegyében, 400.
 Ochrida, 222.
 Oda pasa, 524.
 Odessa, 42.
 Odessai egyetemi könyvtár, 48. 50.
 Ödönfy László, 271. 652.
 Ohaj 534.
 Ojtozi szoros, 147. 152.
 Olaj bég, 411. 529.
 Oláh Balázs, 88.
 Oláhország, 123. 159. 413. 450. 676. 703.
 Oláh fejedelem, 605. 608.
 Oláh vajda, 153. 155. 156. 158. 267. 272. 284. 285. 450. 480. 482. 487. 651. 652. 663. 665. 677.
 Oláhok, 105. 114. 123. 304. 407. 409. 411. 442. 443. 448. 682.
 Olaszország, 158. 584. 686.
 Olezinai Dedreh, 644.
 Ó-Léva, 430.
 Olmücz, 168. 306. 582.
 Omboz, 505.
 Omer aga, 521. 522. 525. 528. — ispája, 529. 533.
 Onod, 108. 109. 112.
 Ontelek (Szaboles m.), 383.
 Opeln, 288. 291. 312. 474. 478. 657. — opelni herceg és hercegség, 268. 280. 312. 474. 475. 476.
 »Opinio politico theologica«, 175.
 Orbai András, 609. 623. — Miklós, 657. 659.
 Orbini, 209.
 Orbán (V.), pápa, 395.
 Orbó birtok, 638.

Ormánkeozy Gergely, 30. — István, 404.
 Örményes, 707.
 Örögh Ferencz, 380.
 Oroszország, orosz, 42. 44. 211. 225. 315. 448. 449. 451. 609. 691.
 Osmani ispája, 530.
 Oszlán, 725. 735.
 Országház megvétele s megépítése, 139.
 Oschyk Gergely, 688.
 Oszma(n), Oszman, 524. 739.
 Osztrák ház, 30. 249. 255. 256. 302. 451. 452. 605. 608. 621. 629. 633.
 Osztrák, 77. — herceg, 230. 461. 469. 595. 615. 616. 617. 618. 629. 747. — Osztrák-spanyol monarchia, 629.
 Osztroluczky Menyhért, 331.
 Osztropataki Mátyás, 575.
 Ottó, kolozsmonostori apát, 637. 638.
 Óvár, 749.
 Óváry, 685.
 Oxenstierna Axel, 448. 451. 464. 465. 466. 467. 470. 597.
 Oztrosy István, 307.

Padua, 686.
 Padniewski Fülöp lengyel alkan-czellár, 65. 69.
 Pájsý szerb érsek, 47.
 Paizs, 76.
 Pál, szt.-mártoni apát, 396. — szebeni prépost, 635. — esztergomi érsek, 748.
 Palágyi, 744.
 Palánka, 313.
 Palánk (Nyitra mellett), 615.
 Pálffy Miklós, 165. 364. — Miklós pozsonyi prépost, 364.
 Palinay Pál, 682.
 Pálvár (Kraszna m.), 641.

- Palui István, 411. — Paului, 417.
 Pallavicini, 279. 282. 486. 667.
 Pamkircher, 250.
 Panajot, 197.
 Pankota, 149. 151. 152. 153. 273. 486.
 Pankotai, 105.
 Pap István és Istvánó, 373. — Ferencz, 740.
 Pápa, 269. 584.
 Pap-pataki szőlő, 509.
 Papess Mihály, 537.
 Pappenheim, 305.
 Pappus János Kristóf, 302. 303. 304. 306.
 Párkány, 521. 523.
 Páris, 453. 460.
 Parlag, 382.
 Parrói jobágyok, 706.
 Párthás Péter és Zsigmond, 156.
 Passau, 154. 250. 269. 275.
 Passaui püspök, 305. — birodalmi gyűlés, 487.
 Patak, 110. 111. 125.
 Pater János, 738. 745.
 Pathyus Pál, 84.
 Patóchiak: Miklós, Ferencz, Miklós, Lajos, Gáspár, Boldizsár és János, 86. 87. — Ferencz, 144. 652. 659. 663. — Boldizsár, 145. 147.
 Pávai harminczados, 712.
 Paulimir, 220.
 Paxy János, 683.
 Pazmann thúróczy prépost, 445.
 Pázmán Péter, 135. 138.
 Péchy Simon, 295. 297. 351. — Gáspár, 635. 696.
 Pécsi prépost, 3. 29.
 Peer Lajos gráci polgár, 31.
 Pejachevich, 209.
 Pekry, 76.
 Pél (Alsó), 528.
 Perbete, 539.
 Perényi Gábor, 151. 486. 670. 671. — Péter, 278. 280. 475. — Zsófia, 518.
 Peres Zsigmond, 382.
 Perez Alfons, 151.
 Pergma Orbán, 407.
 Peringer G., 609.
 Perlep, 523.
 Pernesz, 382.
 Pernstain, 33.
 Pernesziek (osztopani) Erzsébet, Katalin, Ferencz, György, Mária, István, Zsófia, Zsigmond, Imre, Juliana, Gábor, idősb, fiatalabb és harmadik, 381. 382. 383. — Zsigmond hopmester, 738.
 Perusich Gáspár, 482. 652. 658. 659.
 Perzsia, 446. 450. 458. — perzsiai sereg, 489. 653.
 Pest, 524. 525.
 Pesthessy Máté (Galaczi), 85.
 Pesthy Gáspár, 487. 680. 681.
 Pestis, 586. 587.
 Pestvármegyei György, 517.
 Péter, bolgár császár, 219.
 Péter moldvai vajda, 694.
 Péter, erdélyi alvajda, 507. 635. 636.
 Péter erdélyi püspök 501. 502. 640. 641.
 Péter Geréb, 89. — deák (nagybányai), 510. 671. 672.
 Péter, helység Segesvár közelében, 511.
 Pétervárad, 149. 153. 318.
 Pétervári nyilvános könyvtár, 49.
 Pethő János, 150.
 Pethk, 78.
 Petki János, székelység kapitánya, 409. 411. 414. 418. — Farkas, 420. — Gábor, 78. — János, 150. — Anna, Kornis Antal grófné, 175.
 Petneházy István, 169. 408.

- Pető, 509. — erdélyi alvajda, 506.
 — Pető Zsigmond, 108.
 Petrinyey Ferencz, 572.
 Pettinger, 407.
 Petróczy István, 734.
 Petrovich Péter, 90. — temesi gróf, 92.
 Petrovics, 134. 153. 284. 285. 290. 291. 475. 482. 489. 657. 658. 659. 660. 663. 664. 666. 667. 671. 673. 674. 675. 676. 679. 680. 681. 682. 683. 696.
 Pettau, érseki város, 11. 38.
 Pfalezi Frigyes, 164.
 Phalimeres, 220.
 Pyber János, váradai püspök, 307.
 Piccolomini, 312.
 Piiskarenko, 98.
 Pilsen, 293.
 Piotrkow, 70.
 Pirak musztafa, 408.
 Pisai grófok : Péter és Gerard, 404.
 Piskii birtokosok, 638. — község (Hunyad m.) 739.
 Piskót, 98.
 Pythar Péter, 77. — István és Pál, 276. János, 482.
 Plettenbergh Jeromos svéd ezredes utasítása, 592. 598. 613.
 Podolin városa, tisztviselői, polgárai, közönsége Szepesben, 59. 60. 61. 62. — Lukács plébánosa, 64. 66. — Hacher (Hakrer) Miklós, Conradi Miklós, Preis Péter, Kreizer (Kraizer) János, Herman Soltész fia, Kalacha soltész, Machner Jakab, Szwawechior Péter, Sifnechior Hannus, tisztviselői, 63. 66. — Niewmazkrowen Péter bíró, Margit leánya, Szaniszló s Zsófia, gyermekei. Conradi Miklós esküdt, 67. 69. 71. — Glock Lőrincz bíró, Gayer András esküdt ülnök, 71. — és polgárai, 72. 73. 74.
 Podgoria, 222.
 Podlozsán, 527.
 Pogány Miklós (tordai) felesége illetőleg özvegye Ursula, 649.
 Pogrányi György, 337.
 Polják Gábor, 381. — Polyák Boldizsár, 662.
 Pongrácz János, volt erdélyi vajda, 648.
 Pongrácz. cs., 725.
 Ponzon Fabius Max, 293.
 Popov András, 49.
 Popovics, 208.
 Poprád folyó, 66. 67.
 Poradowszki Károly, 69.
 Porcia herczeg, 316.
 Pórhad, 121.
 Porosz tartomány, ország, 448. 450. 569. 604. 629.
 Portai költségek 737—746. — porták száma után eszközlött contributio, 545, 722.
 Portenau, 266.
 Portia, 204.
 Portugal király, 16. 237.
 Posgay, 687.
 Possadowsky, 477.
 Pozba, 534.
 Pozsony, 76. 116. 121. 122. 139. 154. 207. 272. 294. 298. 299. 302. 303. 304. 305. 314. 315. 321. 326. 330. 333. 334. 335. 336. 338. 340. 346. 350. 354. 357. 360. 361. 440. 479. 517. 545. 548. 551. 553. 582. 587. 662. 679. 680. 718. 719.
 Pozsonyi prépost, 9. 41. 226.
 Prága, 116. 161. 166. 294. 295. 296. 301. 309. 318. 407. 442. 444. 588. 590.
 Prágai érsek, János, consistorium, 310. 311.
 Prágai pacificatio, 461. 470. — vár, 611. — muzeum, 50.
 »Pragmatica Sanctio« kora. 174.

- Prayner főgeneralis, 407. — Preuner, 441.
 Prásmár, 417. 579. 695.
 Preirau, 306.
 Pribicer Jakab, rector, 190. 191.
 Prichovsky Antal Péter (prichovici), prágai érsek, 318.
 Primorje, 219. 221. 223.
 Prini, 105.
 Probstdorf, (Sink széken), 635.
 Protestánsok, 310. 317. 459. 464. 470.
 Prun (Brunn) mezőváros, 229.
 Prvoslav. 212. 223.
 Prussia, 690.
 Puchhaim, 910. 915. — Puchhaim gróf, 310. 312. 314. 317.
 Pulner Ádám, 407.
 Pusztovieza, 75.
 Questenberg Herman (Gerhart), 162. 309.
 Raboz Salamon, 639.
 Raccani Angelo, 491.
 Rački, 42. 44. 54. 110. 220. 221. 222.
 Rác. — Dobrin, 741. 743. — György (zalonkemeni), 406. 407. 411. 413. 414. 415. 416. 417. 578. 580. — János, 470.
 Ráczeovi, 384.
 Rácok, 146. 150. 153. 280. 482. 652.
 Radecius István egri püspök, 571. — ingóságai leltára, 560 — 568.
 Radkersburg, 231. 251.
 Radnót, 120. 122. 125. 739. 747.
 Radolt, 113. 115. 207.
 Radványi kastély »Rákóczi terme« 171.
 Radvánszky György, 375. — János (radváni) 171.
 Rodoszlov, a szerb kronikák faja, 49.
 Rodoslovok életirata, 45. 47. 48.
 Radosláv, szerb uralkodó, 45. 50. 224.
 Radoslans király Julia nejével s Branislaus fiával, 54.
 Radul oláh vajda, 52. 53. 128. 129. — klucsjár, 409. 412. 413. 415. 418. 420. 492. 579. 665. 666. 671. 673. — posztelnik, 673. 677. 680.
 Radul Floirezskul, 578.
 Radzivil, 688.
 Raguz, 212. — raguzai püspök, 55.
 Raić 44. — Rajesz, 722. — Rayez, 726.
 Rajkó cigány, 380. 381.
 Rakamaz, 453. 546.
 Rákóczy, 112. 163. 311. 312. 313. 314. 453. 457. 597. 598. 601. 602. 604. 609. 612. 631. — Ferencz (II.), 171. 173. — György (I.), 459. 460 — 407. 468. 472. 473. 572. 582. 700 — 715. — György (II.), 96 — 126. 584. — Lajos, 430. — László, 108. 543. 547. — Zsigmond, 161. 617. János, 348.
 Rákos, 512.
 Rakovecki kolostor, 46. 47. 48.
 Rambaud, 209.
 Ramadan Oda passa, 528. 533.
 Rasič, 209.
 Rassa, 213. — Rasska, 218. 219. 220. 222. 223. 225.
 Ráthkay Pál, 286.
 Ratibor, 268. — ratibori hercegség, 157. 281. 288. 474. 476. 657. 672.
 Rauensburg, 304.
 Rebenstock Jakab, 605. 606. 607. 609. 611. 612. 620. 624. 625. 626. 634.
 Rechap ispája, 523.
 Rechnitz, 33. 230.

- Rédey, 332. — Ferencz (kis-rédei), 96 — 126. 370. 430. — Pál, 194. 195.
- Redern Frigyes, 657. 658. 673. 676. 679. 681. 682.
- Reformátusok, 634.
- Regede (Radkerspurg), 13. 238.
- Regensburg, 311. 723. — regensburgi gyűlés, 747.
- Regécz vár, 619.
- Rhajna folyó, 621.
- Reifenberg, Detre, 308.
- Rejtvények, 405.
- Reiidel Kristán, 85.
- Reysberg vár, 238.
- Remetemező, 123.
- Remetei kolostor, 47. — Remetei Pál remetéi, 650.
- Rendes, 534.
- Rensberg János, 679.
- Represa Antal, 270.
- Retteghi János pap, 439.
- Révay Péter, 139.
- Revistye, 544.
- Ribnicza, 212.
- Rieger Benedek (sternbergi), 169. 294.
- Ryli kolostor, 47.
- Rimaszombati ötvösök, 172.
- Rimer Mihály, 708.
- Rinek, 106.
- Robert (de Sto Severino) Corilian ura, 392.
- Rohozsnicza, 523.
- Róma, római, 315. 685. — pápa, 441. — egyház, 393. — kath. vallás, 461. — szék, 240. — — császár 128. 129. 131. 134. 448. 453. 515. 598. — birodalom, 4. 30.
- Ramada, 524.
- Románi oláh, 122.
- Rónaszéki só-kamara Máramarosban, 404.
- Rorté báró, 600.
- Rosenberg, 681.
- Rosnai János, 373.
- Rosnyó, 587.
- Rosty László, 382.
- »Roszperger«, puska féle, 418.
- Rotweil, sváb város, 312.
- Rütz, 168.
- Rovorella Lőrincz, pápai követ, 2.
- Rozgony, 669. 719.
- Rozsnyai Grov János, 452.
- Ruben igumen, 50.
- Ruber György, 437.
- Rudna, 537.
- Rudolf császár, 404. 440. 446.
- Rufus Gerard fiai, 637. — Veres G. fia István, 638.
- Rukaj, 120.
- Rukar, 409. 410.
- Rulickum János, 612.
- Rumeliai had, 678.
- Rupertus, cseh palatinus, 469.
- Rumjanczov gróf, 44.
- Ruszt, 119.
- Rustán, Rusztán pasa 143. 146. 491. 653. 655. 658. 666. 667. 676. 677. 678. 679.
- Saazi és schlani (szász) kerület, 292.
- Saba, alias Hercz, nemeséni fi, 525. — Sabau, 529.
- Sabbas, 225. — Szerbia első érseke, 44.
- Saborovia 449. 452.
- Sack Péter, 451. (svéd.)
- Safarik Jankó, 42. 44. 46. 48. 50. 210. 213.
- Sáfrány szállítmány, 32.
- Sala folyó, 622.
- Sali(ensis) Miksa, 407.
- Salm gróf, 682.
- Sami pasa, 406.
- Salvius, 471. 472. 473.
- Salvus conductus, 146. 458. 655. 667. 673. 713.

- Salzburgi érsek és egyház, 5. 6. 7.
8. 12. 22. 32. 35. 230. 232.
234. 235. 236. 238. 241. 242.
250. 268. 302.
Sámuel bolgár fejedelem, 222.
Sáncztáborok, 3. 4. 28.
Sandecz vára, 73.
Sándor, moldvai vajda, 480. 489.
Sándor Mihály, 89. 678. — László,
331.
Saramas, 505.
Sarban udvarnok, 77.
Sarez, 100.
Sárd, 415. 416. 506. 509. 637.
Sarganz vára, 293.
Sarju (Sáári?), 340.
Sarmaság, Szilágyban, 405. —
Sarmasági Mihály, 156.
Sáros, 108. 749. — sárosi udvar-
bíró, 113.
Sáros vmegye, 372.
Sárossy Sebestyén, 576.
Sárospatak, 278. 373. 616.
Saskó, 544.
Satler Fülöp, 452.
Sava, 384.
Savoyi követség, 315.
Sauran Mária, 518.
Sbardelatus, váci püspök, 146.
Scender pasa, 444.
Scharcz György, 638.
Schenyithiak, Senythak, Stanyeh-
nak, Stenyschnak, 75. — Ste-
nychiak, 76.
Schice, 167.
Schilling Fridrik, 569.
Schlick H. gróf, 314.
Schober, 2.
Schönberg Gáspár, 163. 166.
Schönaichi Fabius, 484. 490.
Schrappi, 299.
Schremzer János, 139.
Schrumpf János, 314.
Schwaleh, 459.
Schwendi Lázár, 304.
Sebes, 126.
Sebes falcon, lőszér, 412.
Sebesi, 103. — sebesiek, 77. —
sebesi gyűlés, 116.
Sebesi Boldisár, 710.
Sebeslav (Vese) 216.
Sekgani (Seckani) püspök, 242.
250.
Segesvár, 88. 103. 271. 273. 274.
275. 276. 407. 409. 410. 411.
414. 415. 416. 418. 703. 704.
Sehin Gerai, 444.
Seibelsdorf, 207.
Sejdi Memhet pasa, 110. 117.
Selesi Jánosné, 370.
Selyki Balázs, erd. kanonok, 646.
Selliei, papi ember, 116.
Sempte, 338. 341. 343. 345. 346.
349. 353. 365. 517. 519.
Senchye (Szencse), 536.
Sennei Ferencz, 117. — Senniey
Gáspár, 348. — Sennyei Pon-
grác, 693.
Senivlad, 215. — Senulavi, 212.
Serédi, 481. 663. — György, 151.
291. — Serédiné, 126.
Seréni, 106.
Servany pasa, 406.
Sesame, 33.
Setithut, 535.
Seván aga, 678. — csausz, 680.
Sforzia, 150. 155. 272. 273. 279.
282. 285. 683.
Sidó havasa, 403.
Sidóvár, 124.
Sikava, 524.
Simeon, szerb uralkodó, 51.
Simeon vajda, 411. 413. 418.
577. 578. 579.
Simon, borsmonostori misés, 83. 85.
— szász polgár, 639.
Simonyi cs., 725.
Siny (Zyny) János, 373.
Siri, 408.
Slackir Henrik, 569.

- Slassen Wolrád, 169.
 Slavata Vilmos (Chlumi), 159. 311. 312.
 Slavendorf (Fejér m.) 645.
 Slibó Broniszlav, erd. alvajda, 646. 647.
 Sócz, 524.
 Sofia, 206. — sofiai tábor, 148.
 Soisson, 315.
 Solnay, 551.
 Soltz de Druzbaki, 64.
 Solymos, 143. 271. 281. 409. 531. 669. 679. 680.
 Somlyó, 118. 156. 403.
 Somodi, 365.
 Somogy vármegye, 381.
 Somogy György, 430.
 Sonkabonk Márk, 410. 412. 413.
 Sopron, 2. 5. 306. 307.
 Söröl, 245.
 Sós Kurt aga, 333.
 Sósputaki György felesége Erzsébet, 638.
 Sóti, 100.
 Spanyol király, 16. 159. 237. 441.
 Spanyol, spanyolok, 155. 156. 157. 158. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 451. 479. 486. 492. 591. 653. 655. 656. 657. 660. 664. 666. 682.
 Souches, 317. 734.
 Spáczai Péter, 141.
 Spalatói püspök, 55.
 Spech János, 430.
 Sphortia (Sforza) Galeazzo János, milanói hg. és leánya Bona, ennek ösapja (proavus) Sphortia Ferencz, anyai részről Alfonz (II.) nápolyi király, 437.
 Spillenberger János, 378.
 Spinosa Péter, 407.
 Spring (Fejér m.), 644. 646. 647. 649.
 Staal, ezredes, 312.
 Stadion János Gáspár, 294. 295. 297. 298. 299. 300. 301. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309.
 Stajerország, 9. 15. 478.
 Stanychnak, 75.
 Stanzer Zakariás, 169.
 Starnberg Lajos, 169.
 Starzer, 302. 308.
 Stefán vajda, 107. 119. 588.
 Stepan, vornik, 416.
 Sternberg Ádám, 159.
 Steyr, birtok, 256.
 Stockholm, 453. 460. 464. 466. 467. 597. 599. 622.
 Stojanović, 52.
 Stojka Simon, 107. 121. 123. 126. 754.
 Stomfa, 682.
 Storia, 578.
 Stoss, 315.
 Strakov, 294.
 Straschnitz, 300.
 Strassburg P. 454. — Pál, 453. 454. 630.
 Strassburgi püspök, 305.
 Strazimir, 212. 223.
 Strezeniczky Borbála, 339.
 Stubna, 721. 722. 724. 726. 732.
 Studenicaí rodoslov, 50.
 Suczavai kolostor, 44.
 Suhaj Istvánné, 373.
 Süki, 515.
 Sulez György, 31.
 Sulifikár, 194.
 Süveg Albert, 414.
 Svédország, svéd, svédek, 108. 114. 123. 310. 313. 314. 459. 462. 587. 588. 590. 603.
 Svéd király és kormány, 448. 449. 450. 454. 456. 459. 461. 468. 470. 471. 472. 473. — korona, 593. 598. 599. 600. 617. 623. 624. 628. 632. 633. 634. — királyné, 196. 610.
 Sumus erdő, 502.

- Sunk Mihály, 505.
 Szabó Péter,
 Szaboles vm. 103. 156. 381.
 Szádvár, 576.
 Szakács Mihály, 331.
 Szakmár, 104. 105. 106. 107.
 112. 114. 116. 117. 404. 411.
 740.
 Szakmári Miklós, 349.
 Szakos István, 414.
 Szalay Ferencz, 411. 415. 416.
 Szalánczy János, 670. 676. 678.
 Szalontai győzelem, 460.
 Szamosfalva, 82. 83.
 Szamosfalvi Miklós fiai, 648.
 Szamosközi gyűjteményéhez tartozó
 iratok, 402. 438. 580.
 Szamos-szeg, 403.
 Szamosujvár, 143. 456. 652. 656.
 671. 672. 710.
 Szaniszló August, lengyel király, 74.
 Szánthó, 656.
 Szapolyai, 156. — István leánya,
 437.
 Szász, szászság, 148. 271. 275.
 287. 410. 414. 417. 470. 480.
 578. 580. 655. 672. 677. 702.
 Szász hercegek, 252. 253.
 Szászország, 147.
 Szász választó fejed., 163. 164.
 165. 166. 294. 301. 302. 303.
 457. 486.
 Szászsebes, 125. 271. 275. —
 tábor, 279. 280. 281. 282.
 283. 284. 285. 286. 287. 288.
 289. 290. 479. 481. 483. 484.
 485. 486. 487. 488. 489. 490.
 703.
 Szászváros, 121. 125. 407. 492.
 Szatmár, 719.
 Szatmár vm., 112. 156. 382.
 Szathmárnémeti, 156.
 Szawa, Száva folyó, 76. — vi-
 déke, 6.
 Szávai Almádi Bálint, 86.
 Szeben, 103. 143. 145. 146. 147.
 148. 267. 270. 271. 275. 277.
 284. 285. 286. 290. 291. 414.
 417. 480. 486. 487. 491. 492.
 578. 580. 591. 615.
 Szécsény, 348.
 Széchy cs. a Balogh nemzetségből,
 328. 332. — György (rima-
 széchi) gr., 326. 365. 513.
 Mária, 328.
 Széchi Miklós, horvát bán, 638.
 Szeged, 130. 147. 279. 284. 479.
 Szegedy Gáspár, 348.
 Székely András (fejérvári), 416. —
 Imre (galambfalvi), 649. —
 Lukács, 670. — Márton, 743.
 — Mojses, 742. 744.
 Székelyek, 98. 101. 102. 105.
 106. 109. 111. 118. 143. 144.
 — ispánja, 147. 148. — földje,
 152. 155. 268. 271. 274. 287.
 409. 482. 656. 676. 680.
 Székelyhid, 98. 101. 102. 105.
 106. 109. 111. 118.
 Szelecsényi István, 320. — Szele-
 zsényi István, 343.
 Szelepcsén, 522.
 Szelepcsényi Mihály, 339.
 Szelepcsény György nyitrai püspök,
 194. 195. 197. 199. — kalocsai
 érsek, 201. 202. 204. 551.
 Szelezse (Kis-), 521.
 Szemere György, 172.
 Szempezi János, 331.
 Szénás András, 643.
 Szendeméri vajda, 422. 423.
 Szendrő, 370. 371. 404. 549. 734.
 Szent-Ábrahám, 409.
 Szt.-Anna-asszonyfalva, 638.
 Szent-Benedek, 175. 359. 364.
 734.
 Szent-Gál, 89. 90.
 St. Germain, 315.
 Szent-György, 87. — Vas vmegy.
 249. 459.

Szentgyörgyi és Bazini grófok, 15.
 Szentgyörgyi (fejérvári), 745.
 Szt.-Gothárd (Doboka m.) halas-
 tóval, 650.
 Szent-gothárdi csata, 316.
 Szent-Iván, 667.
 Szent-Jób, 121. 124.
 Szentkereszt, 544. 585. 586. 588.
 591.
 Szentkirály, remete Pál remetái
 zárdájával, 650.
 Szentkirályi János fia, Danch
 mester, 641.
 Szent-László, 414.
 Szent-Márton-Macskása, máskép:
 Botos-Macskása (Doboka m.),
 645.
 Szt.-Mihályköve, 512.
 Szent-Miklós (Torda m.), 642. 648.
 Szentpáli András, 86.
 Szt.-Péterről nevezett ó-budai pré-
 post, 401.
 St. Romain, 604.
 Szepes földje, 59.
 Szepes (új), 576.
 Szepes vármegye és a 13 szepesi
 város, 544.
 Szepesi kamara, 155.
 Szepesi káptalan, 59. 60. 61. —
 Miklós örkanonok, 63. 64. 66. 67.
 Széplak, 283. 719.
 Szerbek harcza a görögökkel, 221.
 Szerbek, 214. 215. — lázadása,
 225. — és magyarok közös
 harcza a görögök ellen, 225.
 Szerbia, 52. 213. 221. 223.
 Szerbiára vonatkozó pápai leve-
 lek, 57.
 Szerencs, 108. 109. 110.
 Szicíliai király, 16. 237.
 Sziget, 403.
 Sziggyártó István (losonczy), 171.
 Szilézia, 299. 305. 306. 307. 312.
 314. 315. 338. 458. 468. 587.
 718.

Szilisztrai pasa, 119.
 Szilvás (Fejér m.), 637.
 Szinyér-Váralja, 382.
 Szkalkai apát, 331.
 Szláv nép s bánok 210.
 Szmrecsányi Péter, 331.
 Szmolenczk, 689.
 Szobonya Pál (nagy-endrődi), 331.
 339. 520. — István, 349. 736.
 Szodorai, 100.
 Szokolovszky Zsuzsánna, 339.
 Szolcsány (Zölczin), 358.
 Szoldó (Szódó), 528.
 Szolnok, 100. 106. 128. 129. 130.
 158. 278. 285. 286. 287. 291.
 — szolnoki kapitányok, 479.
 Szökevény czigányok, 705.
 Szőlősy János, 131.
 Szövetséges tartományok, 168. 170.
 Szövetség Erdély fejedelme, a fran-
 czia király és svéd korona közt,
 594. 630 — 634.
 Szövetséglevél, 89.
 Sztarigrod vára, 423.
 Sztrechen, 722. 725. 730.
 Szuchaky László, 82.
 Szuhai 117.
 Szuliman aga, 739.
 Szürey (Szüneyi) István kassai
 kántor, 573.
 Szunyogh Gáspár, 331.
 Szvetopelek, 213.
 Tábor, 123. 301.
 Tahát falu (Barczaság), 648.
 Tahy, 76. — Ferencz 683.
 Talian Ádám, 382.
 Talmács, 480.
 Tamás esztergomi érsek, 59. 637. —
 corbaviai püspök, 394. — szebeni
 prépost, 505. — erdélyi káptalan
 jegyzője, tövisi plébános, 509.
 Tamás kanczellár, 748. — erdélyi
 vajda, 504. 505. 606. 507.
 509. 510.

- Thamássy (Doboka vm.), 79.
 Thamássy Bernát (Naznanfalvai);
 Lajos és János néhai Ferencz
 (Szentkirályi) fiai, 79. 81. —
 Mihály (kovásznai), 703.
 Tamislaus, Croatorum dux, 54.
 Tanács, 117.
 Tarcsa, 719.
 Tarcz vára, 415.
 Tarkői Rikolfia György, erdélyi
 alvajda, 645. 646. 647.
 Tarler János, 286.
 Tharnóczy András, 94.
 Tarpa, 107.
 Tasnád, 99. — (Közép-Szolnok m.)
 643, 650. — tasnádiak 116.
 Tatárok, 104. 106. 109. 114.
 120. 123. 124. 155. 156. 158.
 308. 321. 401. 411. 443. 449.
 450. 584. 585. 656. 662. 680.
 682. 719.
 Tatár khán, 147. — fejedelem,
 300.
 Tavarnik, Thavarnik, Thovarnik,
 140. 141. 342. 343.
 Tebastel David, francus, 420.
 Téglás (Szaboles m.), 382.
 Telegdy Mihály 86. 87. — Bene-
 dek főesperes erd. kanonok, 505.
 Teleki, (Hunyadiak kora), 1. 2. 5.
 8. 11. 18. 19. 21. 25. 100.
 740. — Mihály, 738. — Jánosné,
 738. 744.
 Temesvár, 103. 114. 116. 119.
 123. 128. 143. 144. — vidéke,
 146. 149. 150. 151. 152. 153.
 154. 155. 156. 157. 267. 268.
 269. 270. 271. 272. 273. 274.
 275. 278. 279. 280. 284. 288.
 289. 318. 481. 486. 656. 662.
 666. 667. 668. 679. 680. 881.
 742.
 Teököly Sebestyén, 430.
 Theodor, legfőbb logothet, 77. —
 Theodorus, 420.
 Theodosius 43. 44.
 Teplicze, 728. 729.
 Teremi Dénes fia Mihály 638.
 Tergovist, 286. 666. 671. 676.
 — Tergovistia, 412. 413. —
 tergovisti tábor, 673.
 Teuffel, 279. 282.
 Teuffenbach Rudolf, 134. 135.
 Tibureztelke (Kolos m.), 637.
 Tichonil, és fiai, 52. 212. 223.
 Tidemann Gesius Dr., 686. 687.
 Tydani munimenta, 450.
 Tiefenbach. 317. — Frigyes b.
 164. 170. 292. 293.
 Tilly, 301.
 Tild, 536.
 Thilman, Henrik podolini soltész fia,
 59. — Thylo, 60. — Lyebus,
 neje 60. — János, Tylo fia, 61.
 Timár effendi, 526. Thymar Oda
 effendi, 534.
 Timski, 623.
 Tynód (Fejérmegye), 643. — Tinód,
 648.
 Tirol, 282. 289. 317.
 Tirsteini Vilmos gróf, 242.
 Tisza, folyó, 112. 114. 115. 116,
 117. 125. 152. 321. 328. 453.
 479. 484. 487. 600. 616. —
 és mellék folyói, 403. 669.
 Tisza István, 110.
 Thóbiás János, 706.
 Tofejus, 745.
 Tokaj, 149. 155. 272. 278. 404.
 437. 454.
 Thököl, helység, 537.
 Tököli 112.
 Toldalag, halastóval, 650.
 Toldalagi portai követsége, 706.
 Toldalaghy, 468. — Ferencz, 101.
 103. 104. 106. — Menyhért,
 454.
 Toldi, 123.
 Tholt (Tót?) Jusuf ispája, 537.
 Tompoy Máté, 414.

Tomper, 354.
 Thonvadel András báró, 165.
 Törcsvár, 701. 705. 712.
 Torda, 115, 118. 122. 152. 155.
 270. 271. 272. 657. 666.
 Tordai. — tábor 118. 119. —
 sóbánya jövedelem 501. 502.
 503. — gyűlés 152. 637.
 Torgau, 312.
 Thornaly (Tornay) Zsigmond, 373.
 Tornócz, 361.
 Toroczkaei nemesek, 638.
 Toroczkaei Kristóf, 414.
 Török. 3 — 77. 95. 104. 111. 112.
 126. 127—139. 143. 147—
 53. 155—69. 206. 227—
 310. 311—360. 411. 417.
 426. 440—460. 461—468.
 469. 470. 478. 480. 482. 483.
 484. 486. 487. 488. 489. 493.
 513. 520. 528. 530. 533. 538.
 543. 552. 578. 584. 586. 591.
 594. 598. 602—631. 651—
 665. 669. 670. 673. 677. 680.
 681. 683. 715. 716. 718. 720.
 729. 737—746. 747.
 Török katonai és polgári hivatalok
 s tisztségek elnevezése és ezek
 néhányikének megnevezett kép-
 viselője 430—436.
 Török közmondás, 403.
 Török János. 122. 272. 275. 482.
 486. 652. 658. 659. 670. —
 Demeter, 742.
 Torstensson 581. 311. 315. —
 Linnardt, 598. 599. 602. 603.
 605. 607. 609. 614. 615. 617.
 620. 622. 624. 628.
 Tót Czeri passa, 527.
 Tóth Péter, 506. — Mihály, 275.
 286.
 Totilas, 215.
 Tóthkeszi, 526.
 Tótország, 3.
 Touronges, 596.

Toygon budai pasa, 683.
 Trautmansdorf, 584.
 Trautsohn gróf, 163.
 Travunia, 220.
 Trebinje, 222.
 Trecsényi tanácskozás, 521.
 Trentina, 215.
 Tribunia, 220.
 Triebell, 911.
 Trieri választó fejedelem érsek,
 János, 28.
 Troiczko szergijevszkája lávra kéz-
 iratai, 47. 48.
 Trónöröklés Magyar- és Csehország-
 ban, 159. 160. 161. 162. 306.
 318.
 Trök, 689.
 Trouxes gróf, 604.
 Tschernocha Mátyás laibachi keres-
 kedő, 31.
 Turezai, 744.
 Turenne, 315.
 Turin, 586.
 Turócz, 734.
 Turtumberger Márton, sebesi polg.
 642.
 Tur-vékony (Szathmár), 382.
 Thur birtok, 79.
 Thurn gróf, 163. 165. — gfok,
 307.
 Thury Benedek, 79.
 Thurzó. — Elek, országbíró, 748.
 — György gróf (bethlenfalvi)
 131. 132. 133. 326. — Imre
 167. 296. 299. 322. 323. 326.
 — Kristóf gf, 430. — Szaniszló,
 167. 334. 335. 336. 337. 338.
 341. 345. 348. 353. 354. 361.
 364. 515. 516. 517. 519.
 Tzimiskes, 221.
 Udvarhely, 677. 704. — Udvar-
 helyszék, 409. 411.
 Ugocsa, 155.
 Ugrócz, 736.

Uldembách Miklós, 639.

Újbánya, 522. 537.

Újbars, 138. 533.

Újfalú, 525. — (Fejér m.) 643. —
(Doboka m.) 644.

Újfalusi András, 718.

Újhely, 194.

Újszeverin, 316.

Újvár, Uyvár, 76. 102. 106. 127.
135. 138. 142. 146. 289. 301.
302. 320. 336. 337. 345. 365.
366. 403. 409. 506. 507. 514.
515. 539. 546. 578. 584. 590.
— újvári pósta, 740.

Újvárosudvari, 382.

Ulászló (I.) magyar király, 291.
644. — (II.) 570. — lengyel
herceg, cseh király, 22. 257.
— magyar és lengyel király, 71.
— (IV.) lengyel király, 70.

Ulászló tynseni püspök, 63.

Ulm (Edler auf Erbach), 307.

Ulm, 136.

Ungvár, 619.

Urbánfalvai Hamb fia, János, 63.

Urun Tamás, 449.

Utrecht, 317.

Uzoni Mihály, 706.

Vackovics (néhai) Mihály s leánya
Éva, 382.

Vác, 335. 337. 348. 353. 360.
527. 529.

Váci káptalan, 511.

Vada, 382.

Vadverem (Fejér m.), 643. — (Do-
boka m.?) 644.

Vág folyó, 316. 619.

Vajdák, 671. 710.

Vajasd, 506. 509. 637.

Választó fejedelmek, 604.

Valkás, 534.

Valkócz (Nagy) 524.

Valon fegyveres, 404. 578.

Vámfalú, 382.

Vámszedési krakói terület, 70.

Várad, 80. 85. 86. 94. 98. 102.
103. 104. 114. 115. 118. 120.
126. 149. 268. 272. 273. 281.
284. 288. 402. 403. 456. 478.
486. 490. 527. 671. 683. 703.
706. — Várad kapitányság,
111.

Várad káptalan, 404. 505. 506.
— tagjai, 507. 508. 509. 511.
512. 637. 640. 642. 643. 645.
646. — Várad convent 506.
várad püspök. 641.

Várad Jónás, 101. — István, 117.

Váradja, 647.

Várdai Péter kalocsai érsek. 20.

Varkócs Tamás, 144. 272. 275.
281. 283. 285. 656. 662. 667.
669. 673. 674. 676. 678. 682.

Varkuchy György, 430.

Varsó, 65. 69. 71. 73. 450. 483.
586. 597. 604. 686.

Vas Ferencz, 416. — János és
fiai, 650. — László, 273. 281.
487. 654. 663. 682. — Mihály,
573.

Vásárhely. 101. 103. 105. 744.
745.

Vaskapu, 276. 281.

Vasvári béke, 738.

Végházak, 139. 141. 320. 342.
347. 515.

Véglesi szoros, 365.

Vele csauz (budai) 532. — Vely
ispája 537.

Velcsicz, 521.

Velence, 115. 222.

Velencei köztársaság, 469. 618.
127. — Velenceiek, 160. 161.
194. 315. 584. 591. 604.

Velez, 144.

Velsócz, 98.

Vendelinus, 308.

Verebély (Vezekény helyett) táján,
576.

- Verancz Antal, 682.
 Verebely, 355. 537. 734.
 Veresvár, 522.
 Verkapolya, 537.
 Verković István, 50.
 Veszprém, 488.
 Veszprémi püspök, 145.
 Vetési Erzsébet, 382.
 Vezekén (Kis), 522. — (Nagy), 525.
 Vgljesa, szerb uralkodó, 51.
 Vida Pál, 542.
 Világosvár, 408.
 Ville János (burgundiai), 656.
 Vilmos eichstädti püspök, 18.
 Vilmos szász herceg, 4.
 Vilna, 684. 689. 692. 693.
 Vincze, 288.
 Vinczi vámok, 504.
 Vindius, hegység, 631.
 Vingárt, 97.
 Visegrád, 524. Visegrádi ispánok, 532.
 Visnoviczki herceg, 422.
 Vital, Domokos-r. perjel, 79.
 Vitencz, 367.
 Vivirényi másképp Lebenbach Ábrahám, 339.
 Vizkelethy István, 359.
 Vizing, 382.
 Vlad, havasalföldi vajda, 77.
 Vladimir, 211. 217.
 Vladisláv, 55. — grammatik, 46.
 Vlastemerus, 220.
 Vlkán, 222. 224.
 Vlkášin, szerb uralkodó, 51.
 Volkány, 109.
 Vörös György, 85.
 Vratislavia, 588.
 Vrhobreznice, Plevlie mellett, 50.
 Vros (I.), 45. — (II.), 224. — (III.), 51. — (V.), 47. — Béla Vros, 52. — Vros István, 47.
 Vukán, szerb király, 213. 223.
 Vulović, 43. 44.
 Waál, 486.
 Wagner, 59.
 Wajda Mátyás, 380. 381. — László, 739.
 Wakan ispáha, másképp Jáncsár tihája, 523.
 Waldstein Albrecht, 310. 311. 312.
 Welyke, 76.
 Weyss Mihály (Fejér) brassói tanácsnok, 577. 850.
 Werdenberg Hugó gróf, 10. 22. 255. 256.
 Werner, 663. — Verner György, 145. 155. 291. 479. 666. 674.
 Wesselényi Ferencz hadadi, 542. 544. 546. 548. 549. 550. 551. 553. 689. 716. 719. 720. 721. 724. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 735. 736.
 Wesselényi István, 171.
 Widerstein, 594.
 Wildtpacher, 488.
 Willerm, gy. fejevári telepes, 509.
 Wislic, 687.
 Wittenberg, 187.
 Wittig Tóbiás, 379.
 Wlycha mező 157.
 Wolf Kristóf (Schallenbergi) 169.
 Wrbna, 317.
 Würzburg, 22. 257.
 Zacholmia. Zachulmia, 52. 216. 220. 222.
 Zádori András, 337.
 Zagorje, 219. 221. 222.
 Zágráb Arkiv, 47. — zágrábi délszláv akadémia, 50.
 Zámbekei agha, 527.
 Zamoiski János, 685. 689. 691. 694. 695.
 Zápolya János, 748.
 Zápolyai István, szepesi gr., 18. 20.
 Zapichar agha, 531.
 Zárai Pál, 267. 272. 665. 680.
 Záránd m., 149.

- Zavida, 212. 223.
Zay András, 356.
Záz János, 85.
Zborov, 544.
Zechy György, 430.
Zeidenstorfer János, 407.
Zeidler, 300. 301. 302. 305.
Zekel Ambrus, 85.
Zéki Máté, 92.
Zékudvar, 98.
Zekeres László, 97.
Zemere Gáspár, 92.
Zeradini, Zierotin Károly, 158. 271.
Zerdahely, 356.
Zerdahelyi Mihály, 355.
Zernyest (Barczaság), 648.
Zerottini, 487.
Zichy István, 550.
Zilah város (Meszes m.) 105. 640.
Zilis, 531.
Zinan pasa, 110.
Zinner János György, 298. 299.
300. 304.
Žitija, a. m. »vita«.
Zlatna, Zalatna (Szászföldön), 506.
512. 635. 636.
Zlatnai Martinkó, 542.
Zolomi Imre, 649.
Zolnay Péter, 551.
Zólyom vm., 743.
Zólyom-Lipese vára, 328.
Zólyom, 355. 365. 732. 733.
735.
Zólyomi, 108. 109. 118. 119.
123. 125. — Bethlen fejedlem
nemzete, 125. 126. — Dávid,
453. 456.
Zewrthey István, 77.
Zorn Jobst gróf, 3. 29.
Zovath, 505.
Zrinyi Miklós, 317. 670. — Ilona,
738.
Zsámbar, 196.
Zsemlér (Semliérdiek), 530.
Zsigmond király, 66. 397. 400.
641. 642. 643. — lengyel
király (I. III.) 62. 65. 166.
437. 577. 578. — Auguszt, 65.
Zsitva (mellék), 521. 522. 523.
524. 533.
Zsitvatorok, 3. 131. — Zsitva-
toroki végzés, 349.
Zsoldosok, 229. 248.
Zudar Péter, Tótorsz. bánja, 392.
Zulfikár csauz, 528.
Zulimán csauz, 577.
Zwnyok, 75.
Zuza de Souches, 728.

3°
7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓÍRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADEMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1892-diki ÉVFOLYAM.

ELSŐ FÜZET. (JANUÁR – MÁRCZIUS.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1892.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA

HORNÝÁNSZKY VIKTOR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

Lap.

Adalék Frigyes császár és Mátyás király viszonyai történetéhez.

I. közl. Közli: Károlyi A.	
A szerb történelem forrásai és első kora. II. közl. Irta: Hodinka Antal	42
Podolin története és okmányai. Bef. közl. Közli: Wéber Samu	59
Oklevelek Maylád István történetéhez. Bef. közl. Közli: Mayláth Béla	75
II. Rákóczy Gy. levelei Rhédey Ferenczhez. Közli: Szilágyi Sándor	96
Emlékek Barsvármegye hajdanából. III. közl. Közli: Szerémi	127
Erdély történetére vonatkozó regesták. III. közl. Közli: Barabás Samu	143
Regesták csehországi levéltárakból. IV. közl. Közli: Sasinek Ferencz	159

Művelődéstörténeti adatok.

Költészet és érmészet. Irta: Thaly Kálmán	170
Gróf Krnis Zsigmond végrendelete. Közli: Torma Károly . . .	173

Vegyes közlések.

Kassa város levéltárából: Közli: ifj. Kemény Lajos	186
---	-----

Azon tisztelt tagtársainkat

kik még a folyó vagy az előző évi tagdíjjal hátralékban
vagyunk, sziveskedjenek tagdíj hátralékaikat mennél
előbb befizetni.

Karasszon József

Történelmi Társulati pénztárnok.

— A tagajánlások s mindennemű a hazai történetírásra s annak
kútfőire vonatkozó jelentések, továbbá a »Századok« reclamatiója, lakás vál-
toztatás a titkári hivatalba (Ferencziek-tere, Egyet. könyvtár) küldendő.

 „Magyar Történelmi Társulat“ tagjává lehet minden ha-
zánk múltja iránt érdeklődő hazafi vagy honleány. Az alapító-tagok egy-
szer mindenkorra 100 frtot fizetnek. Évdíjas tagok évdíja 5 frt. Mindkét
rendbeli tagok kapják a »Századok«-at. A 200 frtos alapító a Társulat
minden kiadványát ingyen kapja.

A „TÖRTÉNELMI TÁR“

minden évfolyamához díszes bekötőtáblák rendelhetők meg, bőrháttal és
vászonnal borítva, díszes aranyozással ellátva 80 kron. — Ily táblák kül-
földön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily
olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközöl-
heti. Megrendelések postautánvétel mellett eszközöltetnek. Egyes tábla
megrendelésnél legczélszerűbb a pénzt előre postautalvánnyal a tábla
árán kívül még 10 kr posta és csomagolásért járó díjjal együtt beküldeni,
mire a megrendelt tábla díjmentesen küldetik meg.

Hirhäger Károly

könyvkötészete (Budapest, Nádor-utca 32.)

a T. Tárra beküldötték 1891. szept. 15-től decz. 28-ig.

	1890. évre.	Ferenczy Miklós Feiler Mihály Förster Aurél 2 frt Garam Jenő Géresi Kálmán Győrffy János Győrffy János Halász Ignác 2 frt 50 kr Hámpel József Hegedűs József Hidassy Kornél H.-M.-Vásárhelyi ref. főgymnasium Hofer Endre Horváth János Rónai Horváth Jenő Iványi István Jedlicska Pál Jeszenszky Alajos Kammerer Ernő Kanyaró Ferencz Károly János Kassai gazd. intézet Kilián Frigyes Kóhn Sámuel Kugler N. János Kolozsvári unitárius főtanoda Kuun Géza gr. Lederer Béla Lehóczky Tiv. 30 kr. Linner Bertalan Lonovics József Lonovics Sándor Lőcsei főgymnasium Ludányi Antal Magas Sándor Magyar Gábor Marczali Henrik Márki Sándor Milleker Bódog Mosonmegyei tört. rég. egyesület	Nagy Ferencz Némethy Lajos Oláh Imre Ónody Zsigmond Ortvay Tivadar Pancsovai főgymnas. Pécsi joglyceum Pfeiffer Ferdinánd Pintér Sándor Pólya Jakab dr. Prónay Aurél br. Prónay István br. Radvánszky Béla br. 2 példányért Ráth György Révész Kálmán Rozsnyói prémontrei társház Salánky István Simonyi Béla Sváby Frigyes Szádeczky Lajos Szalay Pál Szilády Áron Szolnoki kasz. egyesület Szombathelyi főgym. Teleky Sámuel gr. Torma Miklós Tóth István Wertán Pál Zoványi Jenő
1888. évre.	1891. évre.		1892. évre.
Bartók Géza Debreczeni főiskola Géresi Kálmán Győrffy János Lederer Béla Lonovics Sándor Pfeiffer Ferdinánd Pintér Sándor Prónay István br. Székesfehérvári Vö- rösmarti-kör Teleky Sámuel gr. Zoványi Jenő	Debreczeni főiskola Géresi Kálmán Győrffy János Lonovics Sándor Pintér Sándor Prónay István br. Székesfehérvári Vö- rösmarti-kör Teleky Sámuel gr. Zoványi Jenő	Aradi kaszinó Bartók Géza Berkeszi István 6 frt 50 kr. Babics Lajos Balásy Ferencz Bubics Zsigmond Budapesti országos levéltár Budapesti V. kerü- leti főreáliskola Budapesti egyetemi főgymnasium Csizsér János Csósz Imre Debreczeni főiskola Dévai főreáliskola 80 kr. Dévay Gyula Dulánszky Nándor Emich Gusztáv Erdélyi muzeum- egyesület Esztergomi kaszinó Eszterházi könyvtár Kismarton S. Fekete Ferencz Ferencz József	Csoma József Kassai prémontrei főgymnasium Kalocsai Jézus-társ. Kaposvári főgymn. Pogány Károly Szegei főreáliskola Városház Gyula Villányi Szaniszló
1889. évre.			
Bartók Géza Debreczeni főiskola Géresi Kálmán Győrffy János Lederer Béla Lonovics Sándor Pintér Sándor Pfeiffer Ferdinánd Prónay István br. Székesfehérvári Vö- rösmarti-kör Teleky Sámuel gr. Zoványi Jenő			
Algyogyi postahivatal 2 frt 80 kr. Dömsödi » 2 » 80 » Illavai » 2 » 85 »		M.-Szigeti postahivatal 5 frt 75 kr. Ráczkevei » 2 » 80 » Zilahi » 11 » 30 »	

A Magyar Történelmi Társulat kiadásában megjelent könyvek,
a társulat tagjai által a titkári hivatalban (Budapest, Egyet. könyvtár) következő ked-
vezményi áron kaphatók:

Dr. RADVÁNSZKY BÉLA.

Házi Történelmünk Emlékei

I. kötete:

Bethlen Gábor udvartartása

4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 kr.

Felhívás a Magyar Történelmi Társulat érdeké

A »Magyar Történelmi Társulat« 1892-ben ünnepli fenn XXV-ik évfordulóját. Feladata egyfelől a magyar történetírás k nek felkutatása, másfelől a nemzeti történetírásnak művelése s a m történeti tudománynak irodalmi és társadalmi úton való fejlesztése. rás-kiadásain kívül jelenleg három folyóirattal rendelkezik:

I. SZÁZADOK.

Megjelenik minden hónap 15-én (jul. és aug. kivételével) évenkéntiz füzetben 57 és fél íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monographiák képezik, melyek mind eredeti forrás-tanulmányon alapulnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva; apróbb közlések, egyes kisebb történelmi epizódok; történeti munkák ismertetése, bírálata s tárcza, mely a történetirodalmi mozgalmakkal ismerteti meg az olvasót. E rovatokhoz járul egy újabb: a külföldi történelmi irodalom figyelemmel kísérése, melyben nemcsak a latin és german hanem a szláv munkák és folyóiratok ismertetése is jönni fog. **A Századokat a társulat minden tagja 5 frtnyi évi tagdíj fejében kapja.**

II. A TÖRTÉNELMI TÁR.

Megjelenik minden negyedévben 12 íves füzetben, félig feldolgozott forrás-tanulmányokat, magyar történelmi levelezéseket, kisebb naplókat és forrás-munkákat, művelődéstörténeti adatokat stb. tartalmaz. **A Történelmi Tárt a társulat tagjai 2 frt 80 kr kedvezményi áron kapják.**

III. MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉLETRAJZOK.

Az 1892-ik folyama Nagy Lajos és Fejér Mihály életrajzát hozandja. A Társulat tagjai 5 frt kedvezményi áron kaphatják.

Mind a tagdíj, mind az előfizetési pénzek a Társulat pénztárába (Budapest, postatakarékpénztár) küldendők.

Kérjük tisztelt tagtársainkat, szíveskedjenek neveiket az utalványlapon olvashatólag kiírni, s megjelölni a beküldött összeg rendeltetését.

A társulat egyik kiadványa Br. Radvánszky Béla műve:

„HÁZI TÖRTÉNELMÜNK EMLÉKEI“

melynek első osztálya I. kötete Bethlen Gábor fejedelem udvartartását és számadás könyveit tartalmazza. E nagybecsű vállalat második kötete, mely az erdélyi fejedelmek szakácskönyveit hozza, közelebből meg fog jelenni. Társulatunk tagjai a megjelent (27 ny. ívnyi) I. kötetet 4 frt bolti ár helyett **2 frt 40 krért** rendelhetik meg a titkárnál (Budapest, Egyetemi könyvtár).

A M. Tört. Társulatnak minden mívelt honfi és honleány tagjává lehet, ki ez iránti szándékát vagy a pénztárnoknál vagy a titkárnál jelenti. Egy évi tagdíj a rendes tagok számára 5 frt.

Alapító taggá lehet az, ki egyszer-mindenkorra száz frtot befizet: s ezért a Századokat kapja. A ki kétszáz frtot alapít, az a Századokat, Történelmi Tárt s Magyar Történeti Életrajzokat esetleg a Társulat más kiadványait kapja az alapítvány fejében.

Szilágyi Sándor,

a Magyar Történelmi Társulat titkára.